

رب يسر ولا تعسر ونتم بالحير

بسم الله الرحمن الرحيم
وباشائناش كلیم
مضمون حدیث بونی عمیم
بونگله بتامش رقیم
جمیع نقایصدن سلیم
والله بكل شیء علیم

علم تواریخ و اخبار و فن مناب و آثار خلاصه معارف و اثال اولمخل
بو فن جلیل و سند اصیل افاضل و اکابر لر نزدنده در یتیمه عدیل.

«بیت»

إذا ما طالع التاريخ مرء
با بصر خفی معنوی
رأى الدنيا باصناف الانام
تكون بالقو ادبلا کلام

مفهومیل فن مزبور مرکبات عالم و اجناس بنی آدم ملوک عادل
وامراء جابر لرناک افعال و اطوارنه مطلع ایتدکن ماعدا کچمش لری فکر
و ملاحظه ایدوب دنیا ناک فناسنی و حرکات جمیع ناک نعمت و ثناسنی و اخلاق
تمیمه ناک رذالت و دناسنی تذکر و تظن امثالی فوائد و فیرهسی و منافع
کثیرهسی اولدغیچون جهل به عزیز و عسلسدن لذت بر موعظت بلدیغ
و ناصح نسیح سرور و غمده بی آزار رفیق و جمیع دمده یار شفیق
یدرکی اهل بصیرته ای دن آیدیندر بویله عظیم الشان اولسن
علمه شروع بو فقیر بی بضاعه و حقیر عظیم الاستطاعه ناک وظیفهسی دکل
یسکن زمانه ناک بعضی و قایمینی یازمق مناسبتیل سابق لرناک احوالی
بالضروره تعریر تیلندی.

زیرا علم تاریخ دیدکیمز: «علم یبعث فیه عن حوادث الدنيا»
و موضوعسی، نقل اخبار ملل ماضیه و بیان احوال امم حاضرهدن عبارت
ولوب بونگچون افراد تواریخناک مسیسی موضوعنه مطابق اولمق
بو ایکن حاله موقوفدر دیبشدر.

انجمن معارف كلامده علم نعوى نوز منزل سنده توتدقلىرى
 كىنى، مرامده علم تاريخى اشك روغنى مشابه سنده يورت مشلردور. كم كه
 علم تاريخى دركار ديميه اول بر ررضه بگرر كه ياغدن عنر قىلب
 ييميه علوم مزبورنك علوشائنده و نوزومى عقنده كلام قديم بزله دليل
 باشقى دوركه حضرت واجب الوجوه اولگى امت لرنك احوال و افعالى
 بيان ايله بنده لرينه تعليم و انلرى تمثيل كلتوروب صوگره غى لره
 تشبيه و ير مشدر «حال السلف عبرة لخلق» بوندن اوتزى دىلم مشدر.
 و كتب فقهده علم آثار و اخبارى فرض كفايه دن عد قىلم مشدر.
 ودغى انسان مجرد كندى اوچون جهانده كلميوب نفسنى اصلاحدن
 صوگره منافع اغيار ايله مأمور اولوب بو قولة «خير الناس من ينفق
 الناس» معنائى منيفى شاهد دور اويله اولسه انسان الدن كلنجه
 ايامنده ايش باشلق و آرقاسنده بر اثر نيك تاشلق اولاد آدمك حيوان
 مطلقدن امتيازى و بو امتياز دغى ياغوز تاريخ يازمقغه منحصر اولميوب
 اشخاصك تفاوتنه كوره انواع انتفاع و حسنه يى شامل دور.

شويله كه اهل علم قلم اهل سپه سيف اهل حكمت افكار اهل ثروت
 مال و بالجهل هر اصناف عديده فائده بالمال ايله انامه خدمت ايتيه
 مجبور و جنس بشر بو فولك مدلوليله مدبوندنر. فلهدا بو مترجم كهينه
 اهل قلمك قدمنده اولوق آرزوسيله عصر مزك يعنى مك ايكي يوز
 ايله اوچ يوز بيننده اولن تركستان شريفده واقع بعض حوادثى
 يازمقغه ميل و محبت ايدوب اول جهان دن كاشغرده جهانگير خواجه غلبه سى
 و آنك عقيبنده اولن خواجه لرنك حربه سى اخبرى يعقوب خان مرحومناك
 آمد اقبال و رفتنى و زوال و انصاف دولتى كى كارلرى تسويده
 مباشرة ايلديم و بو واقعه لرده فرغانه خانلرى نك بعضاً مدغلى اولوق
 حسييله ابتداء آنلرى على وجه الاجمال اعلام قىلمق الزم بلندى زيرا
 ناشدن سويلينيان سوزنك آخبرنده معنا منتج اولمز فقط برينه مقصور
 ايله و اوقيان مفهومى بلمز. بعده فضاك و فضاك خانلرى ثم منقول
 و قىلماق حال لرى و اوقيان دغى بر نك طائفه نك اخبارلرى درج و تسطير.

اولنور انگرجه اهل اسلام اللرنده وسائر رجال ملل بين لرنده عهده
 و خصوصى تواريخ كتابلر وار اما بزم بو طرفنك اسلاف و اخلاقى ميبين
 بيان ايندن بو سيافته بر مجموعه نجييه كورلمش اولمده غندن «الفضل
 للمتقدم» مفاد نجه بوگا تعقيماً هر نه قدر مفصل تاريخ و تواريخ يازيلور
 ايسه ده شرق احوالندن بعث ايدنلره بو مجموعه م بر اساس اولوب
 لعل اهل انصاف بنم بو يولده ايدن سعيمي ضايع ايتمز محنتم بوشه
 كتمز و بوندن غير اخذ ايدن اهل قلم نامى يمان بتمز اميدنده يم.
 فرغانه خانلرى نك اولى توفز يوز اون توفز هجر يه ده آلتون
 بيشوكدين باشلنوب آلتون بيشوك ايله شهرخ خان آراسنده ايكي
 يوز دن آرتوغراق يىلر مرور و اون آتا عبور ايدوب مك بر يوز
 يكرمى سنه سى شهرخ خان چلوسندن بوياق مفصل تاريخ يازيله كلمش،
 نختگاه لرى شهر خوفند اولوب مزبور نسلدن يكرمى سيكز ذوات
 حكومت قىلب شهرخ خاندين بوقاروسى «بى» اسمنده و آنندن
 قىوسى خان اسمنده اولمشلر، آخبرى خدايار خان و آنك عقيبنده
 دغى بر ايكي ذات بى ثبات خان اسمنى كوتاريب ۱۲۹۲ سنه سى خوفند
 شهرى روسيه اليه اوندىكى ايله مزبور ايكي شخصك برى معزول
 و بوى برفاچ آيدىن صوگره مقتول اولوب حاصل ۱۲۹۳ سنه سى بو ولايتدن
 خان اسمى بالكله مسلوب و معدوم اولوب كتمشدر مدت حكومت لرى
 اوچ يوز يتمش دورت يله دك يتمشدر.

بيان خان فرغانه

وقتا كه اهالى فرغانه آراسنده مذبذليك اودى توشوب دوى
 مشاهنه قىلندقه بونى سوندرمه نك علاجى بر عدالت لىك ذاتنك امرينه
 انقياد و فرماننه اطاعت دن غيرى چاره اولمادىقنى آكلاب او اطرافنك
 برفاچ طائفه اتفائله ايجلرندن برينى خان كوتارمك مصلحت قىلب
 لكن هر طائفه خانلق اولرلرندىن اولوق آرزوسيله سوزلرينك قرارى
 اولميوب آخر كار قىل و قالدن صوگره خارچدن بر خانزاده يى

دعوت و تکلیف ایدوب آکا انقیاده فائل اولسه اردنه ترکستان خانلاردن می
یاکه بغارا وغیری غانزاده لار دنی کلنورمک بیتمه اختلاف ایدوب
تاریشهرق توردفلی حیدر شاه شیبانی خانلاردن عبدالله الاصم ایله
سمرقند و اندیجان خانی میرزا محمد بابر بن عمر شیخنک واقعه سی
اولوب مزبور بابر خان قاجوب حالا خوقند شهری بنا بولمش
موضعین کچمش بو ائشاده بر هوشیار آدم که اوز بیک اروغندن
تورغاویه منسوب طائفه ننگ رئیس مئابه سنده ایدی اوغول و اعیانلری
ایله مشاوره قیلب دیمشکه ولایتیز خلقی خان قیلقمده اتقاق اولسه لرده
کمینی خان کوتارمکده اتعادلری اولمیوب هر بطون اوز دیدکلرینی
آرزو ایدر لر جائز که بو نفاقنک اخیرى نزاعه مفضی و محاربه یه منجر
اوله یا که بر نانو لای حکومتک ایینه کر مکه مضطر اوله بس مسلمانلری
فتنه و فلا کندن قورتارمق اوجون بر تدبیر و تدارک کرک دیوب
اوغوللری اول تدبیر نه دور نه طریقه اولور دیدکده حالا فلان
موضعین بابر خان کچمش آنک اوتدیکی یوله بر غلام غیبی یعنی
باش بی فهم صبی بی غانزاده صفت پادشاه صنعت ایدوب آلوب واریب
بر جایه قویوب بعده تابوب آلمش بولوب بابر خان ننگ اوغلی اسمنه
دعی و تربیه قیلب خان کوتاریب خلقنک نزاعنی بویهانه ایله باصق
کرک دیور. بوسوز بارچه یه معقول توشوب مجلس مشاوره ده اولانلردن
غیری هیچ احده بوسری فاش قیلمز شرطیله مزبور رئیسک
نیبره سنندین بر طفل رضیعی کمال تجمل و تزین ایله لباس زرینه
دوروب و اشیای نازینه چوروب سر بریاستوق اوستنه یاتقوروب
اوراب آلتون بیشوک اچینه قویوب بولاب بابر خاننک یوردیکی یوله
تاشلب بر نیچه کونلر صحرا ده طاقلب صوگره تابوب آلمش. تابدیقی
وقته بو طفلدین نچه کراماتلر کوردیکی سولیبوب شویله که یاندین
کیوک قاجدی ایمزوب یورر ایکان اوستوندین قوش اوچدی
سایه لب تورر ایکان دیوب و بوکا علاوه نچه علاملری ضم و الحاق
ایدب خلق ایسه ظاهر اوصافندین آنک اصل زاده ایدکنی اذعان

وقوش و کیوک تربیه قیلدغندین البته بی چیز دگل دیوب مبارک
قدم اولماغنی فال و اتقان و بو کیفیتده تابلوب اولادخان اولدیغی
آدملرنک کوکلنده برلشسون اوجون همیلک آدنی آلتون بیشوک ایله
اعلان و جمله سی آنک تربیه سنده بذل مقدرت ایدب آکا اعوان
اولمشلر. مشار الیه مصلحت تاپمش آدمنک یعنی طفلنک باباسی ننگ
آدی دخی بابر اولمقله ایکی بابر ننگ هر قانفسنه نسبت و برلسه دخی
بابرنک اوغلی دیمک یالغان اولمیوب لکن «السر اذاتجوز عن اثنین
فقد شاع» منطوقنچه بو حیلله بی بعض اجنبی لر بلوب نسینده اختلاف
قیلب آلتون بیشوک وایهغه یتدکده دخی تورغاوه دن غیری طائفه
بوکا بویون و بر میوب اولگی کبی هر فصیله ننگ اوز آرا بی لری
بوله کلسه ده بی لرنک اچنده بونک شهرتی فائق و سوزی نفوذلی اولمش.
آلتون بیشوکنک آلتی اولادی بو ترتیب ده اوتوب نوبت یدنچی
حفیدی بانئ خوقند اولن شهسبت «بی» یه کلدکده بو ذات استقلاللی
طالب اولوب خان اسمنی آلماقده خیلی حرکت قیلدیسده خانلق
میسر اولمیوب اما «بی» اسمنی زیاده سیله مروج لندرمش، بعده بونک
دورتنچی حفیدی شهرخ خان گه آلتون بیشوکدین اون برنچی بوغوم
اولور طوائفنک بی لرینی برهم بروب خلقه کوب سیاستلر قیلب
نسبونی اثبات ایدب بابر خانه چقاریب خوقند شهرینی پای تخت
ایدینوب بو عالی همتنک تدبیر و غیرتی ایله خان عنوانی آله کرمش در،
شهرخ خاندین مقدم اها لیبسی نسینده اختلافی ایتسه لرده بوندین
صوگره نزاعه محل و مجادله به مجال قالمیوب تحقیق خان بابر ننگ اوغلی
اولادی اولمشلر، ایسدی آلتون بیشوکدین بو فاروسنی حضرت
آدمه دک بر سلسله قیلب ینازیرب آندین قیوسنی بعض خانلرنک
واقعه موافقه لری ایله بیله بیان ایدرز انشاء الله تعالی.

ذکر اجداد آلتون بیشوک

آلتون بیشوک ابن میرزا بابر خان ابن میرزا عمر شیخ ابن میرزا
سلطان ابن ابوسعید خان ابن میرزا میرانشاه ابن امیر تیمور کورا کان

ابن امير تورغاي ابن امير بركل ابن امير ايلتكير ابن امير انجيل ابن
 قره چارنويان ابن امير سوغوچين ابن بروقي خان ابن ايرومچي زلاس
 خان ابن فاجولي بهادر ابن برتان خان، (تيموريه ايله چنغز يه اوشبو
 برتان خاندان فوشلور) باين طريقه كه چنغز خان ابن يزدى بهادر
 ابن برتان خان اولور ابن قابل خان ابن تومنه خان. اما روضة الصفا
 چنغز خان ايله امير تيمور شعبه سي اوشبو تومنه خاندان آيريلوب مقدم
 مؤخر و عددده دخى فرقلرى وردور. تومنه خان ابن باي سوققار ابن
 بايدو خان ابن دوتمين خان ابن يوزنجير خان ابن آتقو «آلانقو» جنت
 ديون ديون بايان سلطان ابن چوبنه خان ابن مگلى خان ابن آي خان
 ابن كون خان ابن تيمور تاش خان ابن قبان خان ابن ايل خان ابن يولدوز
 خان ابن مغول خان و تاتار خان و هما اينان آلچنجه خان ابن الياس خان
 و اوغوز خان هندان و ليدان قره مان. نسيلرى سلطان روم رفعت لزوم
 ايله اوشبو قره خاندان جمع اولور لى لى لى لى لى لى لى لى لى لى لى لى لى لى
 الى آخر القرون حضرتلر يىنك چى اعلالارى غازى عثمان خاننك معاصرى
 آلتون بيشوك اجداننده قره مان نويان اولمغله بونك ايله قره خان
 بىننده يكرمى بش آنا و عثمان خاندان قره خانة قدر فرق بش آنا
 كورنمكيه تورغولر نده توفيق تابلز كى تباين وارليغى بوجاناب
 نسا بلرمزه بلنمىوب و قلمه آلنمىوب قالان بابالره محمولدر چونكه آلتون
 بيشوك بىن حضرت آدمه دك آنچق ايللى اجداد تعدادى بو قوله دليل
 اولور. ديهك كه اكر بلنمىوب قالان بابا بولسه عددده بونان زياده
 اولمق لازم كلوردى. قره خان ابن ترك خان ابن يافت ابن نوح عليه
 السلام ابن لمك ابن متوشلج ابن ادريس عليه السلام ابن برد ابن
 مهلائيل ابن نيمان ابن انوش ابن شيث عليه السلام ابن آدم
 ئهؤلا صلوات الله على نبينا و عليه السلام نسا بلر بويله خبر و بىرمشلىر مؤرخون
 آنى بىرير قىلمشلىر. والله اعلم بعدنهم و مدتهم.

ذکر اولاد آلتون بيشوك

آلتون بيشوك اوغلى سلطان ايليك اوغلى سلطان غدا يار اوغلى
 محمد امين خان اوغلى ابو القاسم اوغلى اصيل زاده اوغلى شه مست بي
 اوغلى شهر خى اوغلى رستم بي اوغلى حاجى بي اوغلى عشور بي اوغلى
 شهر خ خان دوركه شهر غوفنده ابتدا سرير سلطنته جالس خانلق اسمنى
 جالب مخالف بي لرى سالب ونسبنى ثابت ايدن بو ذاتىر «كما بيناه آتفا».

لطيفه: وشبو خاننك جلوسينه تبريك اوچون اطرافنك بىرندىن ايلچى
 كلدكده غان ايله مجلسده آش يمشلىر خاننك سقالنه كرونچ توشوب
 وزىرلر ندىن بىرى، «در پيشه عنبرين شكار يست هر پنج پياده رارها كن»
 رمزى ايله خانى آگاه ايتدكده غان سقالنى صيفايوب كرونچى توشورمش
 ايلچى بوگا تعمىن ايدوب مجلسدن يتاغه كلدكده حاجت اوچون بدرقه
 و اريب بو عىن ده آبدسته توتان يولداشنه ديمشكه خاننك حضورنده
 بويله كنايه سويلشوب بىرى بىرلرنك مرامنى آنكلر ايكن ولايمته
 فايتدنده خان ايله بيله طعامه اونوروب بناكاه سقالمه آش نوشه
 بو بيتى ياد ايتكاي سن هر ايكنزه اظهار فضل اولور ديو تنبيه ايدى.
 ايلينه فايتوب هر كون خاننك مجلسنده آش يدكده وزىرنك سقالنه
 كرونچ توشىر مزبور رفيق اوكرنمش بيتى اونودوب تقصير سقالكردده
 او بدرقه گى ديمش.

1121

شهرخ خان مك بر يوز يكرمى برده نخته كيچوب كامل اون
 ايكى يل پادشاهلق قىلم جلوسينك اون اوچونچى سنه سى وفات
 اولمشدىر. عبدالرحيم بيك عبدالكريم بيك شادى بيك نامنده اوچ
 اوغلى قالبب آتاسى مسندنه عبدالرحيم بيك جلوس ايلدى. بو دخى
 اون ايكى يل خانلق قىلم مك بر يوز فرق آلتنچى يل وفات ايدوب
 برادرى عبدالكريم بيك نخته كچدى اون سىكز سنه خانلق قىلم

وفات اولمش آنڭ داداسى عبدالحالىق شېخ ولد عبدالله شېخ بونلر دغى اوزاق اوزاق عمر كوروب شهرخ خان مذكور عبدالحالىق شېخى پير توتمش. بو احمد شېخ سويليور ناربوتە خان ايامنده بزلر باش ايسه كه آنالرمز سوزى قولاغمزده فالمشدر. ناربوتەنى آدملىر خان ديمزلردى ناربوتە بيك ولامى ديورلردى. زيرا خان لفظى خوندىن مشتق اسمندن ظلم ايسى كلور ديوب خان اسمنه رغبتى اولمىغىدىن بيك ايله بنام ومتقى اولدىن ولام ديوب مشهور انام اولمش ايدى. هر ايشده علمالرى جمع قىلب شرعىسىنى صوروب حكومه معيوبك جراسى نه دور قتل مى عيسى مى عدمى نغزيرمى فتوايه مهر باصلدقن صوگره ينه عجله ايتمىوب خصوصاً قتلە متعلق امورده غطا ونسيان كىبى انسانييت ياكه حسد و عداوت كىبى بر اسباب نفسانيت اولمىغى ايدى ديوب نچه وقت لار سرا تفتيش وبعده اشكاره ايدوب هيچ بر دخل قيلور محل قالمادىقى صورنده اجراء حكم ايداردى، بونگچون ابامى معور و آباد والسنة ناسده ولامى ايله يساد اولسوردى. ولامى ربانى وزنده بر وضع مبالغه دور علميله عامل عارف بالله اولن علمالره ربانى ديدكارى كىبى ممشرع پادشاهلرى ولامى ديمك اهالى ماورا ئنڭ اسامى مخصوصهسى وى الاساس ولى امى دن مركب كلمه دور حضرت ولامنڭ خان خوندىن مشتق ديدكنه بحث وارد اولمز زيرا لفظ ومعناده مناسيت دركار ديان اصول لسان عربنده رعايه قىلنوب زبان اتراكده بو تحقيق لازم دگلدر دركار دىنلسه بو كلمه ده اشتقاقنڭ جوازنه استحالسى ممنوع چونكه اصول صرف كلسى اعرابنڭ معتبر شاعر و مشهور كامل لرنڭ سوزى ايله سند قىلندىن بزلرنڭ اعلال واشتقاقنزه مشار اليه خاننڭ كلامى دليل اوله بيلور. اما خان سەمى خون دىنلسه ايدى بو ايراد آيتلمز ايدى مگر روايت لفظ مشتق ايله مروى اولدىن ازالداشتباه اوچون بر آز كلام درميان ايدى والسلام. بو خاندركه خانمنڭ التماسيله باشماقپه بر مرصع باشق تىكهمه امر ايدوب اوسته دغى باشماقنى تمام قىلب كتورمش خان كوروب

مك بر يوز آلمش دورتنچى يل وفاتى بعدنده اوغلى عبدالرحمن آناسى جاينه اوتوردى ايسه ده توفز آى ظرفنده خلع قىلنوب اورننه ابن عمى ايردانه خان ابن عبدالرحيم خان جلوس ايدوب عبدالرحمن مخلوعنى مرغانه حاكم قىلدى بر سنه بعدنده ايردانه خان دغى خلع ايدىلوب برادرى بابا بيك ابن عبدالرحيم خان تخته جلوس ايدى بر سنه انقضا سنده بابا بيك قتل قىلنوب ايردانه خان ايكنچى دفعه نختنده بر فرار اولدى اولكى بر سنه ايله جمع اون ايكى يل حكومت قىلب ۱۱۷۶ نچى يلنده وفات ايتمشدر. بعده جماعه سرتبه واوزبكيه جمع اولوب ديدىلر كه شهرخ خاننڭ ايكى اوغلى عبدالرحيم خان وعبدالكريم خانلرنڭ نوبتى اوتدى خانلق اوچونچى اوغلى شادى بيك اولادىنڭ حقى ديوب ۱۱۷۷ سنهسى سليمان بيك ابن شادى بيكنى خان كوناريب آلتى آى مورونده عزل بعده قتل ايدى.

ثم ناربوتە خان

ناربوتە خان ابن عبدالرحمن خان ابن عبدالكريم خان مزبور تاريخده اون دورت ياشنده ايكن تخته جلوس ايدى اوتوز آلتى يل حكومت قىلب ۱۲۱۳ سنه ده وفات اولمشدر فزغانه خانلرى ايچنده بو داندىن اوزاق سلطنت سورمش مرد كورله بور. (مستفاد الاخبارده سليمان خان ايله بونڭ آراسنده محمد امين خان يازيلوب ناربوتە خان بن محمد امين ديهش) اصلى رنىكى اتاليق احمد شېخ نامنده بر ذات ۱۳۰۸ نچى سنه ده بلده مز اولان شهر چوچك كه كلدى يوز اون دورت ياشنى تىكمىل ايدوب اون بيشه قدم باصهش يلى همىونه يعنى ميهون اولوب توفز موچالنى تماروز قىلدىم ديور مك ايكى يوز ايله اوچ يوز آراسنده كلن خانلرنڭ كلسىنى كوزدن كيچوروب قولدىن اوتكارمش اللده كهنه توليه كلغدارلر منه وار تولدى اوشبو ناربوتە خان ايامنده اولوب آناسى عبدالعزىز شېخ يوز يكرمى ياشنه يتب

بو قدر اصل نائلر پادشاهلرنڭ باشنه كيار تاجده موجود دكل ايكن اباق نايبه اسراف اولمز مي ديانچه اوسته چانيندن خانم چواب ويروب وقت ماده خانملرنڭ آياغي بيككم نڭ باشندن آشوب تورديغي ملاحظه سيله دوزمشدر ديمش.

ناربوته خاندين عالم خان مهر خان وبر خاتوندين رستم بيك نامنده اوغوللري و عاچي بيك نامنده بر برادري فالمشدر بو عاچي بيك شرعلی خان نڭ آناسی مله خان و خدایار خانلرنڭ باباسی اولور. برادری ناربوته خان ایله آرالرنده مدت طویل مخالفتلری اوله کلوب ناربوته نڭ وفاتی بعدنک مزبور اوچ اوغول و عاچي بيك بو دورتاوولرنڭ برینی خان قیلمده اهالی فرغانه اغتلاف و هر طائفه برینی طالب عاقبت جماعیه مکيه غالب اولوب عالم خان صاحب قرانی نخته چقاردیلر.

عالم خان ابن ناربوته خان

عالم خان نڭ لایمی ظالم خان ایدی خان اولدیغی ایله عمی عاچي بيكنی قتل ایدوب یا که بونڭ سطموسیندن قاچوب فرغز ایچنه کیدوب نچه یلار آنده نهان بوروب کندی اجلندن وفات ایتمشدر. عالم خان غایت غیور و غضوب و ظالم اله معروف و موصوف و منکر اهل تصوف ایدی مع ما فیہ کندی مشرع بلوب اجرای شرع ادعاسیله اوزی نڭ انابت قیلوش یعنی قول بیرمش شیخنی دریه یاتقورمش، س می بو ایمشکه قایسی دور بر شهری نچه مرتبه واریب آلامیوب قایتمش بر کون شیخنه دیمشکه تقصیر فلان شهره نچه دفعه واردیم آلامدیم کوب غزبنه صرف و کوب آدم هلق ایتمدیم معلومکنز دور، دعای قیلساکنز شاید آنڭ برکاتنده فتح میسر اوله دیور شیخده توجه ایدب مراقبه یه کیدوب بعده باشنی کوتاریب فلان کون فلان ساعتک فوشون چیقاریب وارهسن بی توفیق آلهسن دیمش شیخنڭ دیدیکی وقتده چقوب واقعاً واریب آلمش. فایندنلن صوگره شیخنی دعوت قیلب الحمد لله دعاکنز سایه سنده کرامتکنز پایه سنده سفر یسم مبارک بولدی

ئۆلاد گورۇپچىنى
www.ewlat.org
www.uygurkitap.com

شهری آلدیم دیوب سرور و تشکر صورتینی کوستریب صورمشکه ترك واجب ایده نڭ جزاسی نه اولور. شیخده «بتمش قامچی دور» دیور بو فتوی ایله فی الحال شیخنی یاتقوروب ینمش قامچی اورر شیخ توروب مندن نه گناه اوتدی دیدکده اولیاره کراماتنی یاشورمک واجب ایکن جنابکنز شهری آلمق ایله اظهار کرامت ایدوب جزاء ترك واجبه مستحق اولدکنز دیمش. بر جایق قول آلور ایشان ومريد تریبه قیلور ذیشان وار دیوب ایشتسه حضورنه چاقریب ضیافتلر ایدوب طریق سلوکنن سوز آچوب ایشانلقدن غرض نذر آلمق و بونگله یوم جزاده ناخرلری جسر صراطدن بی توفیق اوتکاریب اوچماغه آلیب وارمق دور بو مقصدنڭ صدقنه حالا اوشبو تارتلمش آرقانددین باضوب او طرفه اوتنهسن دیوب هوض عمیقڭ اوستنه آرقان تارتوب اوتمگه امر وجبر ایلیوب بیچاره ایشان آرقانه قدم قوبیدیغی ایله حوضه توشوب یاتوب چقماغه قویمیبوب تاش کیساکار اتوب حاصل حوضدن اولوکنی آلورلردی بنابرین بونڭ ایامنده ایشانلق ایدر آدم بلکه ایشان دیان بر نام فالمدی دیو نقل ایدرلر. تاشکند ایالتنی و یغارا توابعدن نچه قلعلری ضبط و تسخیر ایتمشدر عالم خاندن مقدم تاشکند شهری تورسونخواجه نامنده بز ذاتنڭ النده اولوب چارحاکم زمانی اوشبو خواجه وقتنده کچوب کیتمشدر. اخلاب رستم بیکی وسر کرده دین دخی نچه لرینی ناعق اولداریب بونلردن غیرى دخی کوب آدملرنی باشنه یتمشدر بویله ظلم و خشونتندن خلق تضجرده اولوب تارغوب آغر الامرڭ ایکی یوز یکر می بشنچی سنده امرای واعیانی النده اوزی و اوغلی شهرخ و نچه طرفدارلری ایله برابر مقتول اولدیلر. مستقل حکومتی اون یل منازعه سی ایله اون ایکی یل ایدی فوتی صهراده اولوب جسدنی غوقندغه کلنوروب دفن ایتمدیلر.

عمرخان ابن ناربوته خان

عمرخان نڭ جلوسی عالم خان قتلندن مقدم اولوب عالم خاننڭ فوتندین صوگره ایکنچی دفعه خان کوتاردیلر. علماء عصر اتفاق ایتمشدر دورکه

صاحب الترجمة عمر خان اعدل الازمن اعلم الاقران فضل جهتندن بنی
شهر خنک جمله سنه فائق شاعر بلیغ و سخن و سخن فصیح بلکه جمیع
باریه بیننده علم و معرفت یکنه و حسن اخلاقده بر دانه ایدی. شعر
فارسی و ترکیده بی سمتا اولوب ایلیل بلاغت بعض ابیاتلرینی کتب
معاینده ایراد ایتمشلر. منفعت عالیده مسارعت احکام شریعتده بدل
معادلت و حسن تدبیر و سیاسته - بی و مبادرت ایلمن بر خان نامدار
و بر پادشاه کامکار ایدی اهل کمال کامل محبتی و اهل ستره تمام مودتی
اولادندن ایام عنکامنه بخارا و غورازم ختای و خوتن هندستان و کردستان
کئی بلاد بعیده دن افاضلر کلوب خدمتنده بولمشلردر.

المؤلفه

فضل اظهاری موقوف پادشاهه که یعنی تربیده سی عالیجهجاهه
اگر تربیه قبله بر حریفی بولور لایق او منقوص کته جاهه

نثر

الحاصل فرغانه زمین خانلرنده مانده موافق ترتیب عساکر و منافع
فقر و مساکین لرنانک حالنی فکر ملاحظه ایدوب خصوصاً خوقند
شهرینی مساجد و مدارس ایله مرین ایدن بو ذاتدر بونکچون عمر
خان جنتمکان دیوب نسام محبوب و اضافه مرغوب ایله یادوتذکار
اولنه قده دور. بخارا خانی امیر حیدرنک معاصری اولمقله امیر بونی کندنه
تابع ایتمه ضمنه مکتوب و ایلچی بیارمش ایکان بو شعر ایله رد سفیر ایلمش.

بیت

سزده که میر بخارا مطیع من کردد عمر بتخت خلافت مقدم از حیدر
یعنی لایق و سزا اولوردی امیر بخارا مٹا اطاعت قبله سز لریراکه
حضرت عمر رضی الله عنه خلافتده حضرت علی الحیدردن اقدم دور.
بو مجلسده خیوا خانی محمد نک ایلچسی حاضر ایکان بو شعری
انشاد ایتمش.

بیت

محمد رحیم آلدیده تابسه جاه عمر تابع اوله زمی حیدر مطیع
معنای بیت: رحمة للعالمین محمد المصطفی صلی الله تعالی علیه
وسلم حضرتلرینه مطیع و منقاد اولمقله حضرت عمر و حیدر رضی الله
تعالی عنهما دنیا و آخرتک جاه و منصبلرینه نائل اولدیسسه سز لری بر
برگزه تابع و متبوع لیک ادعا قبله قندن هر ایککنز اتفاقله محمد رحیم
خانه اطاعتکنز اولی و البقی اولوردی دیمکدر. معنای مجازی لی
حقیقه تصرف فیلب خوب موافق توشورمش. بو بیت محمد رحیم
خانه مسوع اولدقده پسند ایدب مهربنه نقش نازدرمش دور.
جنت مکاننک ایامنده کندنه مائل شاعر و شاعره لری اولوب بر
کون باغنک سیرگاعنده بر جاریهیه تصادق ایتدکده خان آکا بو
بیتی سوبلمش.

بیت

زیردامان توپنهان چیست ای کل پیره من

«جواب شاعره»

نقش سم آهوی چیست در برك سمن
خاننک لطیفه سیننه بورمز خوش توشوب تکرار دیمشکه:
باز تشبیه دیکرکن تا بکردم از سرد

«جواب شاعره»

غنچه سیراب رماندکده نه شکفته دهن

معنای مصراع اول: ای مزین لباس و کوملک لری ایل لوزینی
بیراییچی گل صفت سنک ایتاکک آستونک باشرون تورمش نی نسنه دور.
معنای مصراع ثانی:

سمن گلی نک بفرغانه باصمش آهوی چینک توپاغی ایزیدر.
آهوی چیندن مراد جوفار کیوکی یعنی آهوی مسک دور.
معنای مصراع ثالث: ینه باشقه بر تشبیل کنرک ای باشکدن ایتالای

معنای مصراع اخیر: صردغکز نسنه نك وصفي صوي كوب جايك اوسمش قزل گل اوخشاش نى دوركه هنوز آغزىنى آچماش ديمكدر. بيتنك بى برى وزنى و قافيه سى وسؤال و جوابى بر كى نايه ساز يعنى استعاره و مجاز ايله كلمشكه بده آكسزده بويله موافق جواب امكانى عسیر اولن كاردندر «ان من الشعر الحكمة» معجز بیان بويله محل لرده عیان اولور.

بو ذات دخى اون ايكي ييل پادشاهلىق قىلب ۱۲۳۷ نچى سنه سى جوار رحمتنه واصل اولمش. «رحمة الله عليه» خلايق جنازه و قبرى اوستنه بر كرىه ويغى قىلمشلكه تعبيرى ممكن دگل. ايامنده استروشن يعنى اوراقيه امزالرى ايله احياناً وقعهرلى اولوب بوندن ما عدا جوار مملكتنك هيچ بىر يله معاربه آچديغى معلوم اولمى.

محمد علی خان ابن عمر خان

بعده بلا توفى اوغلى محمد علی خان اون بيش اون آلتى ياشلرنه آتاسى جاييه جلوس ايلدى خلاق بونى صفت مدح ايله معدل خان ديورلر كه منبع العدالت ديمك اولور. كاشغرده جهانكير خواجه غلبه سى بونك زماننده ظيوره كلوب بى دخى كاشغره و اريب گل باغده محصور غتاي ايله مقاتله قىلدقن غازى ديب ملقب اولمش. بوذاندن فقط معدل اسى و غازى اقمىدين غيرى هيچ بىر نتيجه چقمش دگلدر. چونكه غازى لقبى دين اوغورنده غير ملت ايله محاربه ايدوب قاتل كىره اولن چك بازاره و اول بوله جاننى و مالنى بدل ايدن شهبازره قوبولمش نام اولوب هتى امير تيموره غازى لقب قونولماديغى كفار ايله كارى اولمىغندن ايكن معدل خان كاشغره قوشون تارتوب واردندن «من چيز غازى يا فقد عز» نص منبى خان مزبورى بو اسمه نائل ايتمشدر. بونكله شهرتى آفاقه كتمشدر. فرغانه خانلرنه بوذاندن غىرى به غازى دىنامىوب بعض خانلرنك خطبه ده و طغرا ده غازى ايله ^{ئۇلۇد كورۇپىسى} ^{www.Mat.org} باد اولنديغى غطيب و كاتب لرنك عندياتندندر. هر نصل ايسه معدل

خان كاشغره بهانه سيله اجدادندن آرتوق آد قزانمش. والا صحبى جارىه و ارامل مجلسى دنى و ارادل ايله اولوب ايامنى اوبون كولىكى هوا و هوس ده اوتكارمش. مملكت ايسه آتاسى عمر خاننك توغرىلب كىندىكى ترتيب و اهاليه كوسترديكى طريق ايله بر دور آسوده حال و فراغ بال عمر كچوروب عاقبت بونك شرارتندن ناس حرارتنه يانمشلر بلا وقتنه آستونده قالمشدر دور. صورتنه احسن بدننه اجسم كوزكه باصولت كورركه باهيبت سمىن و معظم بر شخس بى غم اولوب سير و سفره چقد قچه آرغومق آنلر تازى ايتلر ايتلرنك خدمتنده نچه الوغ بيكلر قران قوشلر و نچه چادر و قوشلر ايله حرم لرىنى بيله آلب بىوروب آز مسافيه كوب قوشون ايله كىدوب خانلق سلطنتنى اظهار اهالىنى بو بهانه ايله اغفال و بو سياست ايله اهمال ايلمى ذات ايدى ديورلر.

حضرت قبله همزگا و قضاق ايچنده يورمش نچه سودا گر نوغايلىر قضاق غلقى نك روسيه تصرفنه كچمك آثارنى مشاهده ايلدكده دار اسلامه هجرتى واجب بلوب بىر بر لرىنى نصيحت قىلب اوشبو خاننك زمان امانلرنده تاشكندك و اريب واليسى اولن بيكلر بيكندين سوراب سالار بويوندىن بىر صو آلب بساغ باغچه و عمارت صالحىب ايچلرندين ملا عوباي نامنده بر آقسقال قوبوب يدى - سىمىز يل اول جايدنه توروب ينه اوشبو خاننك فتنه فاجعه سنك امير طرفندن قوبولمش تاشكند حاكمى محمد شريف انا نايق ايله شيرعلى خان منازعه سنده مال لرى تالانقه توشوب نوغانلر اكثرى قساي توب قضاق ايچينه كلمشدر. پدر بندر كوارمز دخى چىق اولگى ايكي زوجه سى بىر وفات و بىرىنى تفريق ايله آيكوز ايلينه كلوب بونده والده مكرمه مزى نكاحلنمش. فقير بو جايك يعنى آيكوز بويونك وجوده كلمش مز بعده آيكوز ديواننه كريب اوتوز يله فريب استقامت قىلب آنندن بساخته بلده سنه كلدىلر. ۱۲۹۶ نچى هجر يه ده هج شريفه كىدوب استانبولده اصول

دين و دنيا من نك ستونى فروع ملت و بنیانها نك متونى شوكتلو افندمز سلطان عبد الحميد خان حضرتلرينك ابهر يوزىنى كوروب معقارينه دعا فيلمشدر. حجج دن قبايتدقن صوگره بدى ييل يينه عياتده فالوب ۱۳۰۳ هجى سنه رمضان المباركده سن سنه لري يوزدن تجاوز ايدوب شهر چوچكده جوار رحمته رحلت ايلديلر. تعزیه سنده باخته حاكى زمان ليك افندى نك بو فقيره سويلديكى فقرة لطيفى شرين بر حكايه اولدقن بوراده ايراد ايدلدى. ديديكه جناب حضرت اكرم صلى الله عليه وسلم معراجه عروج ايتدكده حق تعالى دن تمنى ايدوب امتيه نه ارمغان ايله واررم ديدكده كرمى كيك خدا مرحمت قىلب ديمشك بنده لرمدين كم كه منم برلكمه ايمان و سنك پيغمبرلككده ايقان ايدو وبو اعتقاد اوزرنده ساچ سقالنى آفاردوب آخرته كيدو من آنك فئلندن قطعاً سؤال قيلمىوب وقيلمىندن مطلقاً مؤاخذه ايلمىوب چنته ادغال ايدرم ديمش. رسول خدا يارب كرمگنى زياده ايله ديدرك نكرار التجا ايتدكده اول آدم كندى معاف اولدغندن فضلا اولاد واقرباسندن دوست واعباسندن مستحق عذاب اولان يتمش آدمه شفاعت ايتسون بشارتيله دونمشدر حاجى بابا ايسه بو بشارتنك مبشرى اولدندن سزله البته شفاعتى مجزوم و محبى اولن بز عاصى لر دغى اميد وارز ديو تسليه ايدلى.

مرحوم والد ماخدمز تشكراً هر وقت كمينه به نظر ايدوب او اصر عمرمه زيارت حرمين ايله معزز و سلطان ابدالله ملكه جناب لرى نك يوزىنى كورمك يله مشرف اولديم وبو بختيار لىغه سبب سن اولدك خدا سگاده و نعمتى نصيب وبو دولتى ارزانى ايليه ديو بشاشتله اظهار رضاليع كوسترردى. تاشكندده شيخ الشيوخ قطب الزمان احمد الاوان جناب ايشان خان توره خان حضرتلرينك خدمته داخل اولوب بو سن ساله كلديكم وبو عمر دولت لره ايرديكم اول عزيز نك دعاسى بركاتيله دور ايدى. يوقاروده بازيلمش سالار بو ينده عذرت لرين تاشكند روسيه الينه اوندكده نكده شرفى باي نامنده

بر دوستى صايب پولنى ييارديلر. او وقته قدر صانلمىوب تورديقى روسيه ايله خانلر بيننده بر نوع مصالحه اولوب شايد شهرلر كلاؤل اسلام النده فالورسه يينه هجرة ايتمك اميديله ايكن فرض منعكس اولهرق تاشكند روسيه به اوندىكى ايله صانميه رخصت ايتمشدر. مرحوم نك قضاى ايچنه كلديكى آبلای خان وفاتنه قريب ابو الفيض خان ايامنه قرين اولمغله بو طائفه نك يعنى قضاى خلقى نك روسيه به تابع اولمزدن اولگى حال لرىنى تركستان وفرغانه خانلرىنى والى و بگلر نك كارلرىنى هر وقت اوزاق اوزاق حكايه قىلب مهربان بولورلردى اول حكايه لردن بستب آلانى و ايشتكدمزدن خاطرده فالاننى محل مناسبده يازيب بو توار ييچهدو يادكار قويايم تاكه اوقيانلر روحنه دعا قىلسونلر.

تاشكندده متوطن اولدقلى آوانده واليسى بيكلر بيكى نامنده بر ذات على صفات ايديكه عمر خان عصر ندين تا معدل خان ايامى نك اخير يينه چه حاكم بولوب توروب كوب يرلرنى فتح قىلب نچه معاندلرنى كندنه مطيع ايتمشدر فايو محله بر دشمان قوى وقايسى مكانده خان نك بر مكابر عدوى اولورسه هيچ بر سر كرده آغا ظفر بولمادقده بويله خدمت لره خان بيكلر بيكى بيوروب باذن الله آنلرى تارو مارونچه پيركش لرى خوار زار ايلمشدى، بونك وقتنده جمهور فرغزیه و قچاقیه و اكثر قضايه تاشكند توابعدن محسوب اولهرق بر طرفى آفمسجد اونه نچه كونليك يرلردين ويو جاننده قبال واليسى اولكاسنده بورن ايللردين اموال زكوة آلنوردى ايللى قوش يوز قوش كروان قوشولمغونچه يورولمياق فورقنچ يوللرى امين ايلب ايامنده اوچ بيش قوش كروان بى خوف بوررلردى. اول وقتنده روسيه سر حدى ايريش صوتى ايك چيت فلعسى سيمي پالاد ايدى ايريشدين اونه سى دار حرب وبو سمت كلا دار اسلام ديوب بو اورتاده كروانك سلامتته كفىل وسوراغنى ذمه سينه آلمش ايدى آز سوزلى آلين فكرلى اوستونده كهنه پوستى جايى بويره نك اوستى

مجلسلرده اورنى ميست اما قبالي بلند زبردست ايدى ظاهرده ملايم حليم اما حد ذاتنده بر غيور عظيم و متهور غير كظيم ايديكه هر كه سخط ايدرسه سوز ايله حقارتلئيبوب ايما ايله سياسته سزاوار ايلردى غضبى بطى يعنى تيز آچيغ لئيبوب حالة غضبندە كوزينه حمره يا صفره پيدا اولوب يوزى آقار يپ سقالي سلكنوردى كولكوسى كم ايكن ابتداء اچيغنده تبسم صفت اولوردى آدم لر اچيغ لئيبوغنى آندن بلوردى.

لمحرره

كولمه شاهنك كولكينه كوستر اول نابنى

يعنى تمثيل دور بوسوز قندبن چقار شايى

§

خدمتندە بوكى مدبر و مزور ذوات لر وار ايكن ينه معدل خاننك امور ميلكتندە مساعدى اولمئيبوب خاننك حركات حقانە سندن بيك لر بيكى ده آزده خاطر اولارق اغير ايام لرنده كارنسه مساهله ايلدى. بالفوز بود گل جميع بيك وسر كرده لر خانندن يوز چو يوروب اميرنك كلمكى كى آفانه و ذبلده يازيله چق تلفاتنه باش سبب والى و بيك لر اولمشدر. حتى روسيه نك قمسجد و آلمتابه قدر جراتى بو فسادنك فدلكه سى ايدى. اگر خانلرنك افكارى بيكلر بيكى نك رائي و اجتهادنه موافق اوليدى بو آنه قدر اجنى دن بر فردوز غانە ميلكتنه ال اوزاتمزدى ديور ايدى. و خيرات جهتندن دغى كوب ايشلر كو چوروب حلالا تاشكندده مدرسه بيك لر بيكى ونجه مواضعده دغى تعمير مساجد و بنا قناطر و اوقاف لر قليب آباد بلاد و بالجملة منافع عبادى فخر ايدن هجرية نبويه نك مكندين صوگزه تاشكند ايلتنه بويله اعدل بيك كلمدكنه و بوندن اوزاق حاكم اولمدينه جم كثير شهادة ايدر. الحاصل زمانه غانلرينه فائق مدح و ثنا يپ لائق بر ذات صميم القلب صادق القول ايدى. مسافر پرور خصوصاً بزم نوغاي طائفه سنده

تولاد گورويشنى
www.org

www.yghurk.itap.com

تورچە ماقالە، قەدىمىي تەشۋىر ۋە قوليازما لار ئامبىرى

واحياناً تعريض و لظيفه ايله التفات بي غايه ايلردى. بيكلر بيكندين بوروب تاشكند شهرى هر اوج يل بش يلده بر بوز يلوب بيكلرى عزل يا قتل اولتور ايكن بونك ايامنده ناس بو بلادن برى و امين اولديلر. بيكلر بيكندين غيرى حاكم لرنك ثبات و قرارى اولمئيبوب آز مدنە فنا و يورتنك تيز- تيز بوز يلوب اھالى نك فتنه ايله مبتلاسنه باعث نەدن ايدى- ديو صور دغمدە تاشكند شهرى فرق سان باراق خاننك يورتنى ديوب معروف و فرغانه توابعى نك ايك معهور و مشهور بلده سيدر قديمە تركستان شاهلرينك پاي سريرى اولمغله بوشهره كيم حاكم اولورسه بر ايكى يلدين كين اولگى پادشاهلرنك كارى يادنه كلوب آنلر بو جايدە توروب دوران سوروب نچند مملكتلرنى ضبطنه آلەشلر تصرف قيلمشلر من دغى آنلرنك مسكندە بر فرار اولديم شايديكه اقبالم يوز و يرسه بختم ترفى فيلسه ديوب نفسنك اغواسنه شيطاننك اغراسنه آلدانوب پادشاهلق دغواسى دماغنه نوشوب غائن اولمغه باشليور خان بونك بو فصدنى بعض نا قولاي افعالندن آكليوب حضورنە تكليف و دعوة ايدر «الخائن خائف» اول ايسه فكر فاسدمى خان بلەش ايمش منى البته اولدرر دېر ك خوفندين وار ميور بس بوگا تاديب اوچون خاننك حركتنى ايشدوب فقرابى دغى خانه عاصى فيلمق صدندە سعى ايدر. ديركه سزلرنك فائده لركزى كوزلئيبوب طرفكزدن خانه فلان ايشده اويله و فلان توغرىك بويله ديوب جواب فاينارمش ايدم خان بگا و جميع فقرابه اچيغ لئيبوب كايوب عسكەر عظيم و جنود كثير ايله كلور ايمش تاشكندكە وارسام آدم لرينى قامچى صابنه اولچاب قزقارم دبر ايمش ديوب بر طولا مالا بطاقلرى قوشوب تورلوك تورلوك ائوال كاذبه يى شهرة جازمه ايل. سوبلئيبوب اگر خاننك تكلمبغنى قبول ايدرسكز مويونمزه آلوب اعلام ايداليم نه دبر ايسه امر يپا كيداليم والا من غادمكز سزلرنك يولكزده جان و باشمنى اورتايه قويمشم آنكله مقابله قىلاليم بحار بهيه چقاليم ديوب فقراساده دل بيجارهلر بوگا اينانوب بزلره ايكى باشدن بر اولوم ايمش هر نه ايسه ميدانك

مردانه ليك قيلمق كرك ديهرك همت كمريني بيل لرينه باغلب تمام اجتهاد ايله اوروشور اولدقده خائن بيك نك سري فاش وحالي اشكار اولوب فقرالر قتلور عا كم بايوش توتولوب مردود اولور يا مقتول اولور. بونگچون بورنقى لر تاشكند شهرى مرورگاه سلاطين قرارگاه شياطين ديمشادر. بيكلر بيكى ايسه دانا وعقل وفراستده يكانه اولمقل بوسودايه سبيل ويرميوب بيك كنده مستقيم ومسلكنده مستديم اولمش دور خانلقى نيلسون حاكم ايكن حكومتى خانندن نفوذلى ايدى اوتوز يله قريب بيك ليك قيلمق معدل خان فتنه سنده امير بونى كنديله بيله آلوب كيدوب عاقبت بخاراده وفات ايتدى ديور ايدى. «رحمة الله عليه رحمة واسعة» بعضيلر بونى امير غوفندغه آلدر يب اولردى ديولر ايسه ده بوغبر اعتباره صالح واعتماده قابل اولمدغندن والدمز مرحومنگ تقريرى تحرير ايدلى يعنى امير ايله بخارايه واريب آنده اجلندن وفات ايدوب عزتله دفن اولنديغى خبر عنده راجع بلندى.

مؤلفه

عدالت ليك فقط خانه دگل خاص كرك حاكم كرك بيك كه كرك راست عدالت ليك بيلن كار ايتسه هر كيم اوكر دايم او ذاتى مدعيه ناس كرك يوز يل كركسه ماگ يل اوتسون دعا ايلز حقنده ناس باغلاص بيكلر بيكى نك اصل اسمنى اتام رحمتك دن صورمغه يادمه كلميوب سوكره كوب آدملردن صوراديم ايسمه هر برى بر كونه اسمله ذكر قيلدندن حقيقتنى بلامديم هيچ برينك قولنه قرار قيلامديم. وبويا ما تاشكند شهرى علماء وفضلا ايله هملو ومشحون اولدغيله برابر اغنيادن اهل خيرات دغى آز دگل ايدى جمله دن برى فولاد باى نامنده بر ذات ذوالحسنا ت ايديكه دسمايه سى كم كونده كوكلندن كچار ايمشكه خدا مكا مك طلا ميسر فيلسه فائده سنى خدا بولينه تصدق ايدر ايدم. نيتنه كوره خدا بوئا مك طلا عطا قيلمش بوده وعده سنه وفا ايله سودا سينك هر سفرده ربعنى مساجد ومدارسه ومنافع ناسه صرفى

ايدر ايمش بعد الوفاة حسابيه صالح مشلر آتمش مكدن زياده آلتون غيراته خرج قيلمنهش رأس مال هنوز باقى فالوب بين الورثه قسمته دوشمش بو ذاتنگ عادتى بر نيت حسنه فصد ايتسه اول آنك خرجنى نضمين ايدوب تجارته چقارمش مال لر ينى ده دويه قويدقده قولاغنه آهسته سويليور ايمشكه اى مبارك مخلوق سنك اوستوكك فلان قدر مال بوكلديم بو مال دن اولان ربعى فلان محله فلان نسنه يه صرف قيلمغه نيت ايلديم. واقعا معيار ايله قولاغنه سويلمش دوه بوكندن حاصل اولن فائده ذكر قيلمش اورنغه يتهر ايمش يعنى كفايه ايدر ايمش. «لكل امرى مانوى» هر كم نيتندن تاپار ديمك بوندندر بونگچون آدينى ايشدن آدم وفاتنه افسوس ايتمشدر ديورلر.

لمحرره

بو عالمدين اوتار همه اوتان بر ايش قيلم اوتسون ايشتكان فوتنى آنك قولنى بردهان ايتسون ويا كه شويله بر ايش قيل ايشتكان آفرين ايتسون آنك ضمنده نيك اسمك شرفدين غربه دك يتسون اهل غيراتنگ اولادى خوار اولمز مثالنه بناء اوغل لرى دغى دولتمند اولوب ۱۲۸۰ چي هجر يه لرده مزبور باينك اوغلندن برى يارمونكه يه يوروب واردقك بولده آيكوز فلعه سنه كلوب آناسينك دوستلق مناسب تيل انامزى صوراب خانه مزه نوشمش اثناء كلامده انامز ديمشكه مغفورله پدركز اعسان ايله مقبول عام مشهور انام اولمش ايكن سز لرى نچه آدملردين صوردم اكثرى آدكز نپده بلميور ديدكده مال انامز نهك وقتندن اون حصه آرتوق اما همتمز يوز درجه آز اولدق دن كمنام وبخيل ليك بدنام اولمشز جوابنى ويردى ديو سويلردى.

صاحب الترجمة معذل خان خوقندنگ سمرقند طرفنده پشغر نام
 قلعه خصوصنده بخارا امیری نصرالله بهادر خان ایله بین لرینه برودت
 نوشوب امیر بوکا کوشمال برماک فصدیله معذل خان آتاسینگ
 منکوحه سنی آلدی غدایه عالمی اولدی بلکه استعمال حرامه ارتکاب
 ایله کافر اولدی دیهرک اهالی بی اغرا قیلب کلوب خوقندنی آلوب
 آناسنی آلدقدن بدتر مرتکب کبائر اولن کارلری اجرا ایتدی علمالری
 اهانت و کتابلری اضاغت و نجه نجه بدعتلری باز اعدا ایدرک
 صغیر و نارسید خانزاده لری اولدردی، امیر خوقندغه کردکده معذل
 خان قاچوب مرغانه کلوب آندن اوش طرف تاغه کتماچی بولوب
 چقب بر کیچه تاگ آتقونچه یوریشلر ایرتهسی کورسه لر چقبش یرندین
 بر ایکی فرسخ آرتوق کتنامهش خان بوندن تشأم ایدوب منی قان
 نارتوب بیارمیش اوله والا بو آط و بو یوروش ایله کاشغره کرمک
 ممکن ایدی ایدی منی امیرنگ آلدینه آلوب وارکله هر نه قیلسه
 قیلسون دیوب قضایه راضی ولوب اما بعضی لر آرقاسندین آدم
 یتب توندی دیوب و بعضی لر بانگ بولنان یولداشلری ابتدا اوزلرینی
 عفو وبعده خاننگ جریمه سنی امیره معفو ایتدیمیه وسیله اوچون
 بمصلحت خانی باغلیهرق علی کل حال امیرنگ حضورنه آلیب کلمشدر
 امیر بلا توفقی قتل امر قیلندقه و زراسندن عبدالصمد نائب امیره
 دیمشکه جناب همایون لرینه ملال کلمزه بر سوز دیایم امیر اجازت
 ویروب نه دور او دیدکده بالا بو مضافات الگزه کردی بو ایسه
 اصل ملک گزه معادل اولوغ مملکت دور ضبطنه خیلی خزینه و کوب
 اندیشه و عسکر کرک ثانی برهتدن روسیه بو جانبله قول صوزمق
 قصدنده ایش معقولی بو دورکه خانه توبه ویروب آنط اکید وعد
 شدید ایله کندگزه تابع ایدوب مملکتی اوزینه ویره سز روسیه به بر
 فالقان و سپر کبی تورر بناگاه روسیه ایله کار منعکس اولورسه خان
 سزنگ معین و رهبرگز اولور دیبک امیرنگ زعمنه بو کلام بعید نوشوب
 یعنی روسیه نرده نه طریقه بورایه کلور نه قوه ایله استلا ایدر شمدی

بو يورت بىنم چىنگالمدىن نەره به كىدر بگا نه یردن شکست ایدر غام
 خیال ایله نائىگ سوزى نا مقبول کورولوب مصلحت کوستردیکی
 جزاسینه کفش ایله آغزینه اوردرمش. بو عبدالصمد نائب اصلی تبریزدن
 اولوب آروپا مملکت لرینی سیاحتدن سوگره امیرنگ خدمتنه داخل
 اولمش کوب ایشلر کوروب کوب خبرار بلمش تجربه لی ذات ایش
 سوگره بخارادن کابل کیدوب انگلیز استلاسندن کابل خانلغى ننگ
 استقلالنه باعث اولمش ایش بعضی لر کابل کتدیکنی انکار ایدوب
 امیرنگ النده مقتول اولدیغنی سويلدیار. ایکی قولنگ توفیقی ابتدا
 بو ذات کابل واقعه سنده اولورده بعده سیاحت ایدوب سوگره امیرنگ
 خدمتنه کلهرک قتل ایدلمش اولور. خیرلرنگ سیاقنه نظراً صحیح ده
 بودور، زیرا کابل قضیه سی فرغانه فاجعه سنندن اقدم اولدیغی معلوم
 اما امیرنگ النده قتل اولغی امر بعید دگلدر، چونکه ایش بلمز
 غبی لری ایشه قویمق بی تمیز دنی لری تر بیه قیلحق اسلامه فائده
 ایدر ذواتلری ملته خدمت ایدر ذواتلری قتل قیلحق بو طرف امرالرنگ
 اقوای لوازماتلرننددر.

بعده امیر سیاستا معذل خاننی واوغلی محمد امین نی و خاننگ
 آناسنی و جمیع دولتخواه لرینی ظلماً اولدردی خوقندده بر نجه کون
 اولتوردی پای تخت ضبط اولندیغی ایله باشقه بلادک والی و سر
 کرده لری امیره سر فرد ایتمکدن غیرى مجالی فالمیوب مضافات فرغانه
 باسر هم توابع بخارادن معدود اولارق خوقندغه ابراهیم خیائنی حاکم
 نصب قیلب بو ولایتک کلسنی آگا تقویض ایدوب کندی بخارایه فایتدی.
 بورون بسته احمد دیرلر ایدی سوگره الپسوی اولدی بو احمد
 باى سويليور حضرت امیرنگ اوشبو سفر غوقنددن فایتوشنده بزار
 غچواندن چقب کروان ایله کلشمز ایدی بولده یولو قدق امیر بر
 صولت کبیر وهیبت عظیم ایسله کلورکه آلدنده بر چاقوریم مقدارى
 یردان نجه یوزدور باکه ماگمی علما و فرا سورە فتعی قرائت، صاغ
 وصولنده نجه یوزمی ماگمی حفاظ و قاری دخی اولقدر یردن سورە

طه ویسن تلاوت و آرقاسنده دخی نچه مڭ ملا معوذتین اوقوب
 جملهسی نفسنی حضرت امیر طرفه اوفورر و امیر اوشبو چار اطرافنی
 احاطه ایدن دمچی لرنڭ اورتاسنده تنها کلور جلاونده ایکی آدم پیاده
 یورمش و بر شخصی ایراقدین شمسیه توتمش سایهسنی امیره توشورر
 و جمیع قوشون و چادر و قوش طوب تفنک و عسکر زره پوش بر میل
 مقداری بونلرنڭ آرقاسندن کلور. آدملرندن صورددی حضرت امیر
 جهان کیر هر سفرده بویله سلطنت ایله می سیر ایدر یا بو دفعه بویله می
 کیدر. جوابده دینیارکه فرغانه مضافتی کبی بیوک مملکتی تسخیر
 ایدن پادشاهه اصابت عین نڭ دخی یعنی کوز تیکمسون اوچون بو
 سفرده ملار دم صالح رسمی جاری اولدی عجب دورکه امیرنڭ نزدنده
 خوفندی آلمق بویله برکار کبیر و امر ثقیل ایکان روسیه بر اوش
 عسکر ایله جملهسنی ضبط ایستدی کوزده تیکمپور سوزده تیکمپور
 دیلی اه کلامه.

اگرچه بو قدر بلادی بر دفعهده تصرفه کیچورمک آز ایش دلیل
 لکن اجنبی ملت اولمیبوب مسلمان لرنڭ بو قدر بیهوده توکیلن
 فائزینی و تلف اولان مال لرینی فیکره آلمیبوب غزورانه یورلدکن
 صولتنی نا صواب کوروب تعریض نامه سویلیدی.

ابتداده خاننڭ آناسنی اولدرمک امیرنڭ خیالنده یوق ایدی
 نبیرهسی محمد امین که عد بلوغه یرشماش مراهق حالنده ایکان آنی
 اولدرمکچی بولوب آلوب چقدقلری عینده مزبور اوغول جدهسنه
 خطاباً بر نچه کلمات وداع سویلیدکنده آنڭ شرین سوزی و کورکام
 یوزی نڭ فراتنه صبر و تحملی قالمیبوب مذبحه بیله واریب آنی اولدردیکنی
 کوروب امیرنڭ حضورنه کلوب اوغلی نڭ المندن امیر آنڭ کوزینه
 بر شی اورننده کورلمیبوب ای فلانی ظالم آناسی عاصی اولدی دیدنڭ
 هر نیمه قیلدک بوی گناه نارسید نیله قیلدیکه صوبدوڭ دیوب آغزینه
 کلدیکی الفاظ ایله امیری حقارتلیدکنده اول مظلومه بی معیتنده اولان
 بر طاقم نا حق خاتونلر ایله بیله بوغازلیدیلر، کورنلر دیرلرکه بیچاره

آناسنه اوغلی نڭ المی اویله مستولی اولمشکه نا بوغازنه پچاق
 نیکونچه نه اولومدن خبر ونه فلچدن اثر بلدی همان بر کلمه ایله
 اوغلنی اوکردی و بر کلمه ایله امیری سوکردی و افعا مظلوم محمد امین
 آناسی دگل اجنبیه محبوب بر نونپال جمیل و غانزاده فعیل ایدیکه آنڭ
 حسندن قطع نظر شول عین و شول سن ایله فصاحتده بلیغ و بدیع
 و هر حال و افعالده باباسی عمر خانه شبیه اولوب اهل فرغانه آندن
 جنت مکاننڭ فوحی یعنی ایسی کلور دیوب دولت یوز و یروب
 نوبت بوگا کلدکنه مرعوم عمر خاننڭ عدالتنی اول اوغولدن امید
 ایدرلردی الوغلرده جنایات اولسه هر بری جریمه سنه کوره جزاسنی
 بولدیلر بو غلامک گناهی نه ایدیکه قتله مستحق اولدی دیوب اهالی
 فرغانه امیرنڭ علیهنه بغض و عداوتنڭ باش منشای بو بولدی دیورلر.

معدل خان مڭ ایکی یوز اوتوز بیدی سنهسی تخنه کیچوب یکرمی
 بر یل پادشاهلق قیلب ۱۲۵۸ نچی سنهسی مقتول اولمشدر، کمیته
 مترجم معدل خان آناسی نڭ منکوعهسنی آلدی دیوب افواه ناسده
 آیتوله کلمش سوزینی کوب آدملردن صوردم بخاری لر قیلمش
 قطیعه لرینی ستر و قبیجه لرینی توجیه ایدوب ملک خوفند آناسی نڭ
 فراشنی باصوب فضاخته کسندی و بوندن ماعداد دخی احکام شریعتی
 هجر وهنک ایتدی بونچون بهادر خان امر بالمعروف نهی عن المنکر
 قیلمغه محق و خوفندی لر زجر و جزایه مستحق ایدی دیوب امیرنڭ
 فعلنی تزکیه و غرضنی صیانت ایدوله.

فرغانیلر دیورلرکه بخاری لرنڭ بو ادعالری محض افترا و بهتاندر
 جاریه مزبوره عمر خانه مدخوله اولمق شویله نورسون معقودهسی
 دخی اولماش مگر آنڭ حسن و جمالی زیبا و کمالی عمر خاننڭ مسوعی
 اولدنده قولاندن عاشق و ایراقدن مفتون اولوب آلورمن لفظی
 آغزندن یقمش ایکان آراده کوب کون اوتیبوب خان آخرته رحلت
 قیلدی ایله بی عقد فالمش آلورمن دیدکنی آدملر آلدی شهرة قیلمش
 امیر ایسه مقصدی اجرای شرع اولمیبوب فقط مشار الیهایی آلمق

اوپون حرس و طمعی خوفندغه توشه رەك مسلمانلارنىڭ كوڭلىنى معدل غاندىن دوندرىب اوزىنه آغدرموقغه بو كذب محضى آلت ايدىنوب اشتھار وبو وسيله يى مطلبنه بهانه اتىداز ايتمشدر چونكه محبوبه مزبورە به امير دغى مسموعا عاشق اولوب خوفند الە كرمكچە معدل خان اولمكچە اول نازىننه اولاشقى امكانى يوق ايدى. معدل خان ايسە كمال متشرع و متدين اولدىغىدىن آتاسىنىڭ آلورمن ديان سوزىنى رعاية تزويج توغروسىدە علمالردن فتوى صوراب بعضلر جائز و بعضلر اولىكى اوازە ايله اكرچە صاحب فراش دكلسەدە محل اتھامدر اجتناب لازم ديوب آلەغى ناجايز كوردىلەر. اما خان بونىڭ حسنىنە سىكوس اولارق جايز جانىنى تونان علمالره التفانى آرتوغراق و كرمى زيادە اولدىقدىن انسان عبيد الاحسان دور. ابتدا برخچىدى ملا جوازىنە فتوى يازىب علماء شهر بوملايه حسدا مهر باصمىوب افاضلر آراسنە قىل وقال توشدكده خان بىرر بهانه ايله قاضى مفتى لرى عزل قىلىب مەرلرىنى آلىب بر نىچە كوندىن كىن قىلتوب وىرمش يازىلمش روايتە بو عىن دە مهر باصلمش اول.

دېرىزكە عكاپە كزناڭ عقىبى اولى نىڭ نەفىضى دور چونكه آتاسىنىڭ زوجەسى اولمىسە اور تادە عقد دغى اولمىسە اجنبىبى تزويجە فتوى صورمق و فتوايى تزويجە اعلم و مئى لرنىڭ مەرىنى دركار قىلمق ندىن حاجت ايدى بر بلاسى واركة بويلا تردد اولمش بناء على هذا امير حضرتلرى اقامت ما و جب به اقدام قىلمش. بو بعنە جواباً دىرلر كە معدل خان اسمى مسمى سىنە مطابق منصف و متشرع ذات ايدى احياناً سياست اوچون ظلمە شىبە بر فعل قبيح صادر اولمىسە جمىع كارى كتابە موافق ايدى. اولدە آتاسىنىڭ ناخذ قولنى حرمة يعنى آلورمن دىدىكى سوزىنە شرعە مخالف بر ىش اولمىسون دىه فتوى صوراب بو صوراق اوشبو سوزنىڭ دىدىك كز اشتباهە سبب اولارق صوكرە سوز اوزايوب اكثر آدملر حقيقتنە مطلع اولمىوب مخالفت ايتدىلەر. و بر دغى شهر آدمى دگل مسافر بر خچىدى ملايه تبعية فتوايه مهر

تولاد گۆزىمىسى
www.ewar.org

باصمىدىن عارلىنوب علماء خوفند بالاتفاق بويلا قاضى مفتى بولمىقدىن عزلمز اولى دىهرك عنادە كندىلەر. مجىب نىڭ بو تزكىه سىدە ايراددىن خالى دكل البتە بر سؤ عظيم اولمق كرك بونى مؤيد دور معدل خاننىڭ والدە سىنە اوغلو كزى توتوب كلتوردى اولتوردى دىدىكە جزاسنى بولمشدر دىمىش زىرە مذكوره يى تزويج خصوصندە آناسى كوب نصيحتلر قىلىب منعه چالشمىش ايكىن معدل خان آناسى نىڭ سوزىنى اصفا ايتمەمش دىورلر. والدە مز مرعومدىن منقولدر توبانده يازىلە چق تالاندىن چقب فضاق ايچىنە فائوشە زىدە فوت اولمش خانلارنىڭ قايسى ايدىكى اسمى خاطرمدىن چقىدى برسى نىڭ خاتونى فرغز قزى ايكىن بزم كروران ايله بىلە توركوننە كلىدى مز بورە دىن خانلارنىڭ سرايندە اولان حاللرىنى صوراشوب فتنە به باعث اولان آيم كە هر كىم كورسە كوركنە مفتون اولور ايمىش آنىڭ صورت و سىرتنى بىيان بىورسكز دىو استفسار ايتدىكە زىدە جواب وىرىب آنى سزله نىمە دىب توصيف قىلاي كورن ايرلر تورسون خاتون اوزلرمز كوردكە كوزمىز آلەغە قاشىندىن توروب غىبرى چايە وارمىغە قدرتمز قالمىوب اغتیار مز الدن كىدردى ديوب بر مدح مختصر و مبالغه موضح ايله ادا مرام ايدى دىدى. اسمى خان پادشاه آيم ايمىش هر قانچە اسمى مرغوب ايسىدە وجودى شوم قدىم باصدىغى برى ندىم اولوب ابتدا عمر خان خطبە قىلدىغى ياخود فقط آغزىنە آلدىغى ايله وفات ايدوب معدل خان بويلا بلا ايله باشنە يتب امير آلوب واردقده دغى مملكتندن فتور كىتب كوب تولقون و تموجلر بولدى دىو سويلردى. خانلارنىڭ افرىاسندن محمود بيك نامندە بر سر كرده نىڭ قزى ايدى دىورلر.

مرحوم معدل خان نىڭ بعض نافولاى حركت و خلافى مشروع ايشلرنىدىن اهالى آزرده خواطر اولوب اميرنىڭ كلىكى طالب و سر كرده لر سراً خط وىروب اميرى جالب دفسع مظالم و خلاف شرعى سالب اولمىسنى اميد و تمنى قىلسە لردە كار مدعاچە اولمىوب عكسە وفال نىڭ ظن ايتدىكلرى نەسە دونەرك مملكتى آلدىدىن صوكرە اميرنىڭ اقوام

فرغانه به قیلدیغی تعدیسی واحداً ابتدکی قبایح و تمسخری معدل
 خاننڭ ایشلرندن چندان مراتبه زیاده اولوب و بوگا نظراً معدل
 خاندن صدورایدن شناعات بوشقاواننڭ مکدین برینه بلکه هیچ شی
 برینه قونولمیبوب اهل فرغانه اوتوش آی وایملرینه افسوس ایلدیلر.
 آخر الامر سردیه و قنچاقیه و فرغزیه ایچدن و طشدن جهلسی بالاجماع
 شیرعلی خان ابن حاجی بیکنی خان قیلوق صداسنی چقاریب امیرنڭ
 اهانتی بدلنه علماء خوقند فتوی لر یازیب بر مانقتی اولدرانه یتمش
 کافر عربیی اولدراننڭ ثوابی پتلور دیوب اهالی نڭ کوکلنده امیرنڭ
 قیلوش المی هنوز مذکور ایکان بر فتوا آغا علاوه اولوق منغتهیه
 بنهچ عداوت باغلا دیلرکه شیرعلی خان شهره کرمزدن اول بخاریلری
 قروب اولدروب اخذ ثار ایلدیلر ابراهیم خیال آز آدم ایله آزار
 قاچوب قتلومشدور. خوقنده حکومی اوچ آیفه یتمادی. سوکره امیر
 نچه دفعه جنود کثیر و جم عفر ایله کلوب منهزم اولوب ملزم اولوب
 قایتمقدن غیری هنر ایتمادی. ایشنڭ انجاسی بوگا منجر اولیچق
 امیر حیل و تزویر بولینه تشبث ایلوب خوقنده قیلوش ایشلرینه
 پيشمان صورتنی کوسترک، یارب من فرغانه مضافاتنی نسخیر منده
 عساکیرم آنلره بویله جبر و جفالت قیلوش من آندن بی غیر ایدشم یوم
 جزاده بوندن سوال اولنورسم حضور کده نه جواب ویره چکم دبه کیچلر
 نوروب آه قیلب کوزلرینی یاش قیلب بو آهنی آدملره اظهار ایلر
 چونکه خوقندیلر اگر حضرت امیره تکرار اطاعت ایدرسلر اولگی
 ظلم مکافاتنه عدل واحسان ایده چکن و خوقندیلری ممنون اوله نه قدر
 آنلرنڭ رضالغنی کوزده چکنه من بعد امیرنڭ خوقندغه کلکدن مقصد
 اصلیسسی بو اولوب بکاسی حقیقی توبهسی نصوحی اولدیغنی اشتهار
 ایله اهالیه بوتلیسی استماع ایلوب نورسده کور عصاصنی بر جویار
 مثلنی محکم توتوب خوقندیلر امیرنڭ علیهنه قیام و مسارعتدن
 آیریلما دیلر بو فریینه ذایلر ایلدیلر یعنی آلدانمادیلر.
 امیر نصراللهنی آدملر بهادر خان دیب تخلص ایدرلر قولغه توشکان

اسیرنی امان ویرمیوب اولدرمک که افراط بهادر اما نفسنده یعنی نفس
 الامرده قورقاق وهیبه لیک آدم ایدی آز نسندن کوب خوفه توشاردی
 دیوب بونکچون فرغانی لر بوگا باطر قصاب آد ویرمشلردور.
 معدل خان اگرچه اراذل ناس ایله الفت اولوب سفیهه شبیه فعل
 شنیعلری ایجاد ایتدی ایسه ده آناسی عمر خاننڭ صراعه و ضمنا
 کوستردیکلی بول و طیار قیلب کیتدیکی طریق ایله ایشلر بار چهسی
 ترتیبه کلوب بونڭ ایامی معمور و آبادان خواص و عوام غمدن
 امان بز زمان فراغت تومن اولوب عقیبنده ظهوره کلن غوائل
 یعنی فتنه و فلاکت فط و هلاکت هر نه بولدی امیرنڭ
 شوم قدم لکندن بولدی دیوب اهل فرغانه هنوز آغزینه کلدیکی
 ایتورلر. هر نصل ایسه والد ولد بو ایکی خاننڭ هنگامی پارلاق
 کیچوب کویا علیک فییل موتنده مشاهده قیلنان آثار صحتی امثالنده
 بر حال اولمشدر من بعد لوح ازاده مقدر اسباب مکدر برر برر
 ظهوره کلمیه باشلیوب معدل خاننڭ فوتی فرغانه یی فترته قوبمشدر.
 شویله که کله چکن یازیله چنی احوال فاجعه کلسی بو واقعه نڭ وجیهه سیدر.
 امیره متابعت ایدن اوچ آی طرفنده اهالی فرغانه فرغزده یورن
 شیرعلی خان ایله مخابره ده ایدیلرکه آنفا اشاره تیلنمشیتدی بیانه نوبت
 ایددی کلدی.

جلوس شیرعلی خان ابن حاجی بیک ابن عبدالرحمن خان
 ابن عبدالکریم خان ابن شهرخ خان

شیرعلی خان آناسی حاجی بیک فرغزه واردقده توغوب یا که
 عالم خان قتل قیلدیغی حین ده طفل قالوب آناسی فرغز قزی اولیقله
 طغالی بونی اوغوراب آلوب قاچوب خانلرنڭ خوقندن هیچ احده
 بلدرمیوب تالاس دیدیکی برده نورمش فرغزلرنڭ قولنڭ غریب بولوب
 یورمش ایکان ننته ماسبقی بو ذانڭ باعث انبالی اولوق بختی یوز

ويروپ وراثت ملك جد وعم بهائى حق خون ودم باش كوتاريب
كلوب ابراهيم خيالک فرارى ايله مقيتة دن خالى قالمش شهر خوقندغه
كريب ۱۲۵۸ نچى هجر يه ده بي مانع و بي مزاحم خانلق مسندنه قرارلنمشدر.

اوشبو خاننك واقعه كبراسندن تاشكندده تالان

والدمز مرحوم بو تالان نك ايچنده يوزمش و بو آلامك آچيسنى
ايچمش آدمدر سر كندشتى نى كه كه حكايه قياب آه واه ايله سويلردى
شويله كه امير نصرالله خوقندى آلب معدل خاننى اولدر يب معشوقه سينه
فاوشوب خاطر جمع اوله رق خوقنددن صاوشوب بخارايه قايتدى بو
ولايتك كلسنى كندنه رام و بخار توابعيله بنام ايدوب هر بلديه بر
والى وهر شهره بر حاكم فويدى تاشكنددن بيك لار بيكنى آلوب اورننه
محمد شريف آتاليقنى والى تاشكند قىلدى. شيرعلى خان خوقندده
خانلق تخته اوتوردى ايله مزبور آتاليقغه بو مضمونده ايلچى
يباردى كه تاشكند شهرى عن اصل اجدادمز نك ايسكى ملكى
ومضافاتمز نك بيوك بلده سيدر ايم ايسه حالدن حاله دونوب ينه جاينه
قرار تابدى ايمدى سيندن اميدم بو دوركه بگا متابعت ايدمسن زياده
درجه لره ايرمسن ديش آتاليق ايلچيه جواب سخت ويروب، من
شيرعلى بي بلهورم منى امير بخارا نصب قىلدى كارمده مشاركت
قبول ايدم اميره ايدن شرطى بوزوب غيرى يوله كسيدم الامن
حضرت امير نك امرينه منتظر م اذن اولورسه لشكر تركستان ايله
خوقندغه كيدر م شيرعلى نك باشه دنيى نار ايدرم كى قتيغ سوزلر
ايله قايتارمش سالارده اوز حوله زده ملا غوباي افسقال ينه اوچ دورت
نو غاي لار ايدك ايلچى نك كلدىكى وكتا كندى سوز آچيلوب ملا عوباي
ديدىكه بو مملكتك نه اميرى ونه مامورى يورت ضبط قيله ايه بلمز
قضاى فراغى كى بر فوة هجوم ايله كلوب اروب بروپ تاراج وتالان

تهؤاد گؤروبىسى
www.uyghurkitap.org

قىلب بر بي تدبير آحق نى بونده حاكم قويمش بولوب بونكله ايش
تمام بولدى بلوب كندى بخارايه كندى كندكدين بوياق بو قدر كونلر
اوندى يورتوم بار آدمم بار ديوب بو طرفه هنوز خبرلشكان يوق
بو غى آتاليق اميردن اعانت كلورمى كلزمى حامى اولورمى اولمزمى
ملاحظه قيلمز بويله اچيغ جواب ايله ايلچى بي جوناتمش ايمدى بلا
توقى عسكرا معدود ايله شيرعلى خان كلور امير نك قيلمش ايشلرى
خوقندى لرنك خاطرندن چمش دگلر جاننى بدل ايدوب باشنى اورتابه
تاشلاب اروشورلر تاشكندى لرنك مېلى دخى او طرفه دور، بو بيچاره
كيمه اعتماد قىلب بويله جرأتليك ايتمش ديدكه من دخى آگا موافقت
ايدوب بر ايكى سوز سويلديم و اوتورانلرده راست اويله دور ديديلر
يانم زده يعنى مجلسمزده نوغاي لردن غيرى اجنى بر فرد بوغيدى. بو
شكوه فى الحال آتاليق نك سمعنه يتشمش ايرتدى كون ايرته برلن
ياصاولار كلوب ملا عوباي نى آلب كيتب حبسه فويدى جريمه سنى
بيان قىلدىكه بياغى سوز ايمش آغزينه فورشون قوبار ديديلر. درين
زمان نوغاي وسرديه دين آشنا وقدردان آدملر جمع اولوب واريب
آتاليقغه آط تارتىق قىلب آزار آزار قىلب آلدق اراده كوب كون
اوتمسيوب خوقند فوشنى كلور شهرتى شايع اولدى آتاليق بارلىق
قىلب فضاى قبيله سينك شجاعته معروف سانچقلى فرقه سنى ايلي واولى
ايله شهر نك اطرافنه قوندريپ الوغ لرينه سرپا بروپ يكت لرينه ات
واسلحه برپا قىلب وجميع شهر خلقنى فل فويروق قىلب چقاردى فل
فويروق ديمك آتة منمكه قىرتى واتى وار آدمدن هيچ اخداويده
فالمسون ديمكدر ابتدا عالم خاننك وضع ايدن فانونى اولوب صوكره
عمر خان اوچ ايردن برى عسكرا اولمق نظام چقارمش اوچ نك برى
خانك ديمك بوندن قالمش بو ايكى فانوندىن مقدم هر كيم اوز اختياري
ايله عسكرا يازيلوب خزينه دن معاش بيردى زياده لازم ايسه فلان
شهردن مك و فلان قصبه دن يوز آدم كلسون ديدى بو بارلىق ايله

بعضی لر کرهأ و بعضی لر باللائوب و بعضی لر غنیمت قصدنه آلدانوب
کیده رک عسکر بو ترتیبده کوچ ایسه جمع اولنوردی. باز آنالیق
احوالنه کیله لیم.

آنالیق ننگ امریله بازار بقال قصاب نانواى و کساب کلسی عسکر
ایله بیله چقدیلر بزرده یارلیق موجبی آطلمزغه منوب فچلرمزی
عمایل قیلب تباچهلرمزی بیلمزک قسقان بولوب چقدق. اول کیچه ایکی
عسکر مقابل قونوب چرچیق سوی ننگ ایکی یاغنده یاندیلر ایرتهسی
وقت اشرافده اوچ دورت آدم چاپچی دکانه کلوب برور پیاله جای
ایچر ایچمز طوب آتلمیه باشلدی چاپینی تاشلاب آتقه منکانمز همانه
غرب طرفدن بر سرکرده اسمنی آیتمش ایدی اونوتدیم اول باشلاب
قاچدیغی ایله همه قوشونده قاچوق علامتی کورلدی کیچه ایچنده بو
طرفنق قوماندنلری خوفندیلر ایله تلالشوب بلسکه بوروندین برلشوب
اتفاق بولغانلر ایکن، چادر قوش طوب زنبورک بازار بقال آش نان
اشیا بارچهسی فالوب آنالیق هه ننگ آلدینه توشه رک فاندسمن تاشکند
دیوب جونا دیلر خوفند قوشنی در عقب دریادن اوتوب داربازه بیکللامک که
قویمیوب شهره کردیلر، بو فچ قاچده جمیع نوغایلر بریره جمع
اولدق مصلحت بوگا قرارلندی که بزر سالار یولنی تونمساق قچانلر
اوزمزی توتوب توناب اولجه قیلورلر دیوب توغری سالاره یوز قوبدیق
بولده کورار ایساک اطرافه قونمش ایلننگ خاتون بالالری چال کامپرلری
آت آیاغی آستونده فالوب نچه لری مجروح ونچه لری بیروح یاتمشلر
بونلری کوروب زهره ارمز چاک اوله رق چاق کلوب سالاره یتدک اهل
عیال ارمزی محکم بر قورابه برکستدک روزکارمزی کوهوب نقدیه مز
بولسه بوروندین مدفون ایدی اوزلرمز برر چپان ایله فالدق خدغه
توکل قیلب توردق اوی حولی لرمز بو بر تقلیدنده ترزلی آیناکلی
کوچه لرمز کینکش واسع ایدی بیکوتمک که آربه بیغاج بنگورالمیوب
آه ایئدک شهر خلقی کوچه لرینل تار قیلوق بوبله بی تیچلیک وقتده
بر آربه ایله سد یاغود بر بیغاج ایله مسد اوچون ایهش بزر چپان

خیالمرغه کلگان اهل توعید بر موحدینی بوبله غارت ظلم و فقرات
ایدن، بو حینده بر فرقه عسکر کلوب یئدیله جمع اولوب تورمش
نوغایلر هر طرفه پراکنده اولوب کندیله من بی عقل قاچه میوب بر
تباچه آندیم ایله عسکردن دخی براوق چقب ناشمده فرالدین اسملی
یولداشماک ماگلابندین تیگب یقلدی اوق فولاغم توبندین اوتماکه
باشم کاکراب فالمش نیلمه چکمی با میوب شاشدیم هر شمنی
جیوب دیواردن آشوب قاچدیم خوف شوقدر مستولی اولمشکه
قناعت باغلب آسمانه اوچماسم یاغود بر یاریلوب آستنه توشماسم
وجه ارضده بر پناه بولور محل وملاذ بولور مکان کورالمیور که
بونچه ابنیه و عمارات و بوقدر باغ واشجارات هیچ بری کارگیر اولمیوب
بی فرار قاچوب یوردیکمی کورمشلر ارفامدین کلوب توتوب آلدیلر
بیاباغم ایله فولومنی باغلاب موینومغه بر یب صالدیلر بیتا کلب بر
جایغه آلیب واردیلر نوغای لردین برنچه آدملرنی مندین مقدم باغلب
قویمشلر ایکن برار ساعتدین کین بر فرقه عسکر کلدی کوممش
طلا و کوموش لرگزنی ایتوکزلردیوب قتل ایله تئدید قیلب صوردی
طلا تنکه لرمزنی خرید قیلب مال آلیب ایلمگه چقارمش ایدک دیوب
انکار طریقتی توتوب کوردک ایسه ده اینانمادی آت اوستوندن نیزه
ایله بوغازمه سانچوب آیت راستنی والامان ویرمیوم دیدکده یور وکلر
حولیم که، کرچه طلام یوق اشیامنی آلوب ویرایم دیدیم برنچه سی ایرکاشوب
کلدیله حولیم بودور دیوب کوستردیم اکثری ایچکاری کریم ایکی کیشی منی
کوزه توب فالدیله اچکری کراناردن بریسی ترزیه صوفلش پیاله جلدرایتوب
بره توشدکن یانمداغی ایکاروسی طلاتوکولدی ظن ایدب یوکریشوب کندیله من
قاچوب آرونده کوپروک آستنه کردیم کیچکه چه صو ایچنده یاتدیم
کوز فصلی ایدی صوق صو ایچنده یاتوب اولمه سنده اولمه گه یاقن
بولدیم ایرتهسی کون منادیلر کوچه بکوچه یوروب امان امان زمان
زمان شیر علی خان دیوب تالاندین آل نارندیغی ایله اوز اوزلریمزی
یوقلشوب نوغای لردین اوچ کشی فوت اولمش فالان لرمز جمع اولوب

خاتون بالا اموال و اشيا لرمزى توگال لىدىك بىر نچە آدملىرىنىڭ خاتون قىزىنى واپار بالا لىرىنى و بىر نچە لىرىنىڭ ات دوھ صەرلىرىنى آلىپ كىتىشى ار شىرە وارىپ سىپاھ لىرىنىڭ قوللىنىدە اسىر لىرىنى و مال لىرىنى تانوب صورادىق وىرمدىلەر مسافر ابدىك مملكت كۆزە كالمش مەھمان ابدىك دىبەرك الوغنى وارىپ عرض بولدى. بوسفر دە خان اوزى يوق ابدى اوغلى ملە خان اوين اوچ اون دورت باشلىرىدە امىرلىشىكر اولوب كالمىشىدى غانزادە عرض مەزنى تىككەب اسىر لىرىنى و تانوغان مال لىرىنى آلسونلار دىوب قاشمەزە كشى قوشوب وىردى وارىپ صوراب ابدىك فرغز قىچاق كە خاننى اوزمىز خان قىلىق دىوب مەنت لىرى كوپىر غانزادەنىڭ امىرىنى تىككەلەيدىلەر اسىر لىرىنى و مال لىرىنى وىرمدىلەر. تىكرار وارىپ عرض قىلىدە قەزدە غانزادە سوزىنىڭ نەزە قىلەدغىنە عارلىتوب يىقلاپ ات نارت مەن يورتنى سىرشە قىلامدەيم. تام اوزى كلوب ايكى بولسون لىرى دىوب اىرنىدىن تورىدە سىر كەردەر غانزادەنى اوشلاپ توقتاتوب قاشمەزە فرغز قىچاقنىڭ بىساوللر قوشوب بىردى جانلى مال و اسىر لىرىنى تام توگال آلىق اما اشيا لىرىنى آلايدىق. ماموق توشاك پىرىستوفلارنىڭ بونىنى توگوب فقط طىشىنى آلمىشلار بويلە فنا تىلفانلر بولدى فنا دىگلمسى بىر- ايكى روبلە طىشى اوچون فرق بىللى صوملىك ايجىنى بىلە صاورە باشقە ضابعات باز بوگى قىياس قىلىنسون دىوب سويلردى. انتھى كلام والدى جەل الله مئواه فى الجنة خالدى. « محمد شىرىق اتالىق اسىرا خوقىدغە بىبارىلوب شىرەلى خان لىدە ماقول اولدى. شىرەلى خان ابتادە بى مەنت و بى مەنت بو دولتە واصل اولدى ايسە دە فرغز قىچاقنىڭ قىتەسى تىسكىن تاپمايوب عىنايت جالوسىنىڭ اوچونچى سەنەسى ۱۲۶۱ نچى ھىجرىدە عىناپلر لىدە شەھادە درجەسىنى بولدى. بوندىن بىش اوغل قالدى بىر خانىدىن سىرەساق بىك سىلطان مراد و غداپار خان ايكىنچى خاتوندىن ملە خان صوفى بىك دىر. خاتونلرى ھەر ايكىسى فرغز قىزى ايدىلەر.

مراد خان ابن عالم خان

بو مراد خان آناسى عالم خان قىل قىلىندىدە ھەر خاندىن قاچوب بخارا بىە وارمىش ايدى. شىرەلى خاننىڭ مەندىلىكىنى ايشىدوب امىرنىڭ اشارەسىلە خفىسە خوقىدغە كلوب كىردى وزيرار بونىڭلە اتفاق ايدوب شىرەلى خاننى شەھىد و بلا فصل بوگىا بىعت ايتىدىلەر. بو ائنادە مسلمەنلەر قىساق كە قىچاق و فرغزنىڭ سىر كەردەسى و شىرەلى خاننى خان ايدىدە بو ايدى عىسا كىر عىظىم ايلە سفردە خداپار بونىڭ مەعتىدە بىلە ايدى و افعەسى ايشىدوب خوقىدغە كلدى تىز و بىر طرىقىل مراد خانە اطىاعت صورتنى كوسترىپ زمان زمان مراد خان دىوب مەنادىلار عىقارىپ بو فرىب ايلە بارچەنى انىشەدن امان و تىشوشىدن فارغ ايتىدە ايكى كىوندىن كىن مراد خاننى اولدىرىپ اورنە غداپارنى خان قىلدى. مراد خاننىڭ ھىكومتى بىر ھەفتە بىە يىتدى بايتەمدى.

خداپار خان ابن شىرەلى خان

خداپار دورت مرتبە خان اولمىش بىر نچىسى بودى كە مراد خاننى اولدىرىپ ۱۲۶۱ نچى سەنەسى اون دورت ياشىدە ايكىن مسلمەنلەرنىڭ مەقونىنى ايلە آناسىنىڭ جاي كىرى اولدى. بوچىن دە برادر اكبرى سىرەساق بىك تاشكىندە ھاكىم ايدى مسلمەنلەر بونىڭ خانلىق ادعا قىلەقنىدىن قورقوب ايلچى بىباردىكە خداپار ياشىدۇر آنانىڭ اورنىنە كىلەن خان اولەن دىوب عىلە ايلە خوقىدغە كلتوروب كوزىنى جويدى اورنىنە عزىز بىچە نام بىر شىخسى تاشكىندە ھاكىم قويدى. سىرەساق بىكنىڭ قىلى ايلە خداپار خان خانلىق تالاشىدىن خاطر جەم اولدىسەدە ھىكومت باسرىھا مسلمەنلەر لىدە اولدىن خان اگىرچە مسلمەنلەر غە داماد وانىڭ ساپەسىدە دنىياسى آباد ايكىن فقط خان اسمە قانع اولمىوب وجماعە سىردىدە دىشى بو ايشىدىن بى حضور ايدىلەر جەلمسى سىرا اتفاق ايدوب قىچاق فرغزنى قىروب شەھىدىن سىروب بلقلمە دىدىكى موضە

قدر قووب وارمیشیدی اول جامده قتال عظیم و حرب الیم اولوب
 آخر کار مسلمانقل اسیر توشوب خوفدغه کلتورلوب نیمور قفس ایچنه
 قویولوب تشهیراً بر نچه کون یوقاروده آصوب آصرامشلمر. حکومت
 النده ایکن ایامده ضرب وظلمی اونمش آدملمر: ای چولاق ایمدی
 قندقسن دیو طعنه ایتدکارنده الحمدلله هنوز سزلردن یوقارو اولتوروبمن
 دیر ایش. خدایار خان جلوسینک اون ایکنچی سنهسی مسلمانقل قتل
 قیلنوب خدایارنک خانلغی بالاستلال بولدی، ایکنچی خانلغی بودر
 دیورلمر.

اوشبو اخبارنک بر راویسی مرغانی قاری حامد افندی حکایه
 ایلرکه قفقاقنی ابتدا شهردن هیداب چقاروده بزلم مرغاننده ایلک
 نماز ظهر وقتی ایدی طهارت قیوب مسجدنک صحننده بر نیچه آدم
 سایه لب او طورمش ایلک مسجدنک صوفیسی کوچده آواز بلند
 ایله وای مسلمانلر قفقاقنی قیرا ویروگز، اولدره ویروگز دیوب
 تکرار بنگرار ندا قیلوب کیلور. یوگرشوب چغوب سزه نیمه بولدی
 دیوانه می بولنک آدملمر ایشوب حیاکمه تیکورر دیوب آکا کایو
 دیکمزده سزله نیمه بولدی؟ بون وقتقه چه بی خبرسزلر دیوب بزلمی
 سوکمیله باشلادی. نهدر دیوب صوردهغمزده: خوفندده بویله بویله
 حادثه بولمش قفقاقنی قرمش شهردن سورمش، فلان آقسقالغه آط
 چایوب خاندن غط کلدی؛ فقرالر فرمانه چینلی اولدرمک که آلوب کیتدیلمر
 دیدی. یوگرشوب واردی، کورنک که حاکم نی، نایب نی ومعین لرینی
 یعنی هر کم قولغه توشکان قفقاق قرغزغه ایگا بولمش؛ برلری نک
 کوزینی اویوب ویرلرینی خادغه قویوب بعضی لری نک
 قول آیاغینی کیسوب وبعضی لرینک بورتندین تیشوب یب ناقوب
 یتاقلدب های ظالم فلانی نیمه بچریمه قیلدیکه اولدرنک وفلانی
 نیمه گناه قیلدیکه تیریسینی صیدنک بالالربنی یتیم قویونک دیوب
 سودراب هر برینی بر عذاب مثل ایله اولدردیلمر انتمی.

واقعا شیر علی خان جلوسین اوشبو ۱۲۷۳ تاریخه چه قریب

۱۵ یل مقدار اولور حکومت قرغز قفقاق قولنده اولوب هر شهرنک
 والی حاکم لری قفقاقدین توروب امثالی نار محمد داد خواه جومابای
 داد خواه میرزات داد خواه غلاممحمد داد خواه اوتانبای فرماندهی وما
 سواهم ذواتلر تاشکند، نماکنند، اندیجان شهرخ خان، مرغینان کبی
 هر بری نچه یوز قشلاق وقریبدی مشتمل عظیم شهرکره حکومت
 قیلوب قره چغانه یعنی سر دبیبه بنهج ظلم وجفا کوسترمشلرکه سهل
 بیانه ایله نچهلری صلب چیزی تهمت ایله نچهلری بوغوب اولدرمشلر.
 بوگا قفقاق زمانهسی دیو آد قویمشلر. قدیلمده قزاق زمانهسی دیان
 بر زمان کیچوب صعرادن شهره وارنلره بالالری ایتور ایش که آندا
 مگا بازاردن سرد آلیب کلوب بیر دیب اوغولوم آنی نیلیورسن
 دیدکده آیاغنه ایب ناقوب اوینارم دیر ایش. بو قفقاق زمانهسی
 دخی اوپله بر زمان بلکه آندن یمان اولمشیدی دیورلمر. عاقبت
 کما ندین ندان مجازاتنی بولدیلمر.

ملّه خان ابن شیرعلی خان

مسلمانقل قتلندین ایکی یل صوگره خدایار خان جلوسینک اون
 دورتیجی سنه سیدر لای برادری مله خان بوگا مخالف بولوب اورناده
 خیلی چاک وجدال اوتوب آخر کار خدایار خان ترک حکومت ایدوب
 بنارایه کسندی ۱۲۷۵ نچی هجریهده مله خان خوفندغه خان بولدی
 اوشبو مشوش اثماده فرصت نابوب روسیه آفمسجدنی ضبط ایتدی.
 بو طرفدن المتاغچه باریب یتدی آفمسجدنی روسیه آلدی دیو خانه
 غور بولندغه بوندن نچه کونلیک بولدر دیو خان صورامش وزرالر ایکی
 آیلق مسافه دور دیوب جواب ویرمشلر اوپله یراق بر بگا کرک هگل
 آلسه آلسون دیدیکی افواه ناسده منقولدر، پادشاهلره قناعت مذموم
 دیدکلری بوندن ایش چیت ایل کوچسه اورته چیت اولور مثلنی
 خاطره کتورمش دیوب خان نی تعییب ایدرسه لرده خاندنک بو سوزی

كندنه بر تسلى دن عبارة اولوب آتمسجدنك قولدىن كندىكى كرك خانە و كرك اھاليه الوغ الم قيلمشلىر استردادنه اقتدارى اولمىغىدىن بويلە ديمشدر، من بعدە روسيە نك كم ايدوكى آكلاشيلوب مشاورەيدە آلنەرق مجرد اطھار مودە اوخون حضرت صاحب زادەنى ايلچى ليك ايلە پيتربورغە يبارديلر، اول ذات واريب قايتىدقە روسيە نك نہ كيفيتدە اولديغنى كوچ و قوتنى كما يبنغى بيان ايلە بوگا دوستلقدن غيرى چارە اولمىوب اگر خالفت ايدوب محاربه باشلنورسە باشدىن چقلمە چقنى انھا ومملكتە ضرر كلى و بلكە ضايغ دولت اولە چقنى افادە ايتديسەدە ايش بلميان غىبى بيك لار دنيا كورمىان كورنيك لار بو ذات روسيە دن رشوة آليب ايلنى ساتمش اسلامدن كفارى ترجيح و تقويه ايلدى ديه علماء و فضلا دخى بورايە موافقت ايدرك حضرت مشار اليهى اتهام ايتديلر، و آخزينە قورشون قويوق ايلە فتوى ويروب آخر كار بعض بارانلارنك توسطى ايلە سلامت فالدى لىكن مجلسدن دور مصلحتدن مھجور ايدلدى روسيە آتمسجدى آلدیغى ايلە قناعت فيلمىوب قدم بقدم ايلر و ليوب المتان نجاوز قيلديغنى ملە خان ايشتكە انديجان حاكمى عالم بيك فرغز و تركستان واليسى قناعت شاه ايكولر ينى آلتى مكنن مركب ايكي فرقه عسكەر سردار ايدوب روسيە يە فارسو يباردى بولر حشتك ايلە اوج المتا آراسندە روسيە عسكرىنە مصادق اولوب محارمە قيلەرق مضايقه يە توشورمش ايكان مزبورين ايكي سردار بيننە برودە توشوب، چونكە دشمانە ظفر اولديغى نامى برى ديكردن بخیل ليك ايدوب فرغانەرق عالم بيك اوز توابغى آليب جك دن ال چكى قناعت شاه غيور اوز قوماندەسندە اولان عسكرى ايلە روسيە يە مقابل توروب شدتلە مقاتلە فيلدیسەدە فضاي قوشونى بنە توب تفنك ضربه طاقت كتوره ميوب آرفە ويرديلر مع ذالك قناعت امرينە مطيع آز قوشون ايلە وقت اشرافدن ظھر آخيره چه جانلرينى بئذ ايدوب صواشوب محاربه دة مهارت كوسترسەلدە ثبات روسيە طرفندە اولوب توب تفنك بولر يە عاجز قيلدى مكنن زياده راق

ئۇلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org

آدم مقتول و بو قدر دخى مجروح اولەرق كىرويه چكديلر، روسيە عسكرى اوج يوز مقدارى كشى ايديلر بولردن ضايغات معلوم دگلدر زيرا توفراقدن مترس توتوب آنك ايچندن انمشلر مسلمانلر آچقدن هجوم ايتمشلر ايدى بو جانبدە اسلام قوشونى ايلە روسيە عسكرى نك ابستدا محاربه سى بودور اگرچه بوندن اقدم آتمسجدنك استردادنه اون مكنن زياده قوشون وارمش ايسەدە مقاومت ايدە ميوب روسيە طرفندن اوف چقدیغى ايلە قوشون قاچمش اولدقدن او سفر مجرد بر ملاقاتدن عبارە اولوب محاربه دن صايلمامش. قناعت نك بو قمالندن المتا اھلى لر زبە توشوب روس فقرا لرى مسلمانلرە تملق قىلپ بالنديغنى يعنى اسلام عسكرى شەرە كرسە بزلرى امان صاقلە ديوب حمايت ايستديكنى روايت ايدرلر، بو قوشون ايگن چوبلارە اوت قويوب كويديرىب يانديرىب اطرافدە جايلمش بر آز مال اللرينە آلدقدن باشقە ايش اوندرالمىوب دونديلر. قناعت بو سفر دن قايتىدقە نصكرە روسيە نك علم عربدە ثبات ومهاراتنى خانقە تمام آكلانقەدە حضرت صاحب زادە نك سوزى توغرى و دولتخواه ليك ايدكىنى در خاطر ايدرك بي پروا اوتمش كونلرينە وي ملاحظە ايتمش ايشلرينە افسوس ايلدى. نہ مصالحه يە ونە محاربه يە قرار ويرە بلمىوب آخر الامر توكل مجردە بيل بايلدى. نہ ايسە روسيە نك احوالينى آكلاشمق لازم كلوب بوسمتە قاتنايان سودا گرلردن روسيە نك اطوازينى تفتيش و تفحص قيلدقە سودا گرلر ايشنك حقيقتنى سويلر ايسە بياغى صاحب زادە يە تكلمش بلا باشلرينە كلور خوفندن و خان حضرتلرى نك بوتفتيش دن مراد و مقصدى دە نہ اولديغنى تمام آكلايە ميوب بئر حال روسيە يى ضعيف و خانلرنك قوتينى كمال ترجيح ايدرك، روسيە نظامندە بر بلدنك عسكرى ديگرينە امداد ايتمك يوقدر. رنبور بزم عسكرمزە بر كونليك قزل جار بر كېچە ليك سيمى پالاد توشلوك بارچە دن بزم عسكرمز كوچلوك ديوب هر صرراديغى آدم نك سوزى بويلە موافق و شدكدن بوگا اعتماداً ينە غفلت لرى ازدياد اولدى. توغرىسى

صاحب زاده کبی عزیزنڭ قیمت بها سوزینی میزانه سالمدهن خیر
 خواه لقتن اعتباره آلمدن بو فارغیشنه بولوقدیلر.
 الحاصل زمان ملخان نھوسس تو مان لرنده روسیه یگی قورغانه
 قدر واردی. یونس خان وغیری ملخانان ایل ملخاننڭ خانلق
 تالاشنی بویله سرد و بیان ایلدیلرکه سابق الذکر مسلمان قل محاربه سنه
 ملخان آدم لرنڭ محبتنی جلب ایدر مرتبهده غیرت وتدیبر کوسترمشیدی.
 شویله که بلفلمده ابتدا قرغز قفچاق غالب بولوب قره چغان یعنی
 اهل شهر یگلوب قاچوب خدایار خان بار چەدن بورون شهره کتمش
 ایدی. ملخان آرقهده قالوب قوشوننڭ آلدین کین کلسنی بر چایه
 جمع قیلب دیدیکه ای مسلمانلر خدایار بولسه یاشلق برله ایشنڭ
 سوکمی ملاحظه قیلیمبوب آلمزه توشیرک شیره کندی، واریب دار بازهی
 بکلمک ایل امان فالور ظن ایتدی و حالانکه قرغز قفچاق بو ظفره تمام
 فایع اولمیوب شیره کریمکی ویزلری مدهالرنجه اولدیبر فرمقی نجر ومدر.
 اوبدن ال آیاغمز باغلتوب چقب بارلار اورتیه سنه باشمزی کیسدر دکن
 جسدمز بو میدان مکرهده قالماق مردانه نایک دگلمی حالا دشمان
 بو غلبه دن غرورلنوب غفلتدر کمالا ار متوکلا علی الله غیرت ایل بر
 کره بونلره اوزمزی اورالیم خدا بزلزمی ویرر، آنلرمی ویرر
 طالعه می کورالیم دیدکجه قوشون بوسوزه فائل اولوب مناجات
 ایدرک یغلاشوب دعا فاتحه دن سوکره آطلاندیلر. واقعا قرغز قفچاق
 دخی مصلحتد اونوروب شمدی سردیه نڭ مقاومت قدرتی فالمدی.
 اگر مهلت ویرر ایسک سوکره بسز کوچ ویرمز، بلکه اخیری وخیم
 اولور معقولی بودرکه اوشبو فرصته بلانوقف واریب خوقندی آلیب
 ایرچنسندن ایچاک داکیه قدر اولدرالیم کیگاشنده ایکن بلای مبرم
 کبی بر کیدکن بونلر آت فویدسه شاشوب مع ما فیه قارشی
 نوروب فاتی صوغش قیلوب فانی محاربه اولارق آخر الامر ظفری
 قره چغان قزانوب مسلمانلرنی اسیر آدیلر. بسو جهندن خاننڭ ریی
 مل خانه متوجه اولدیغنی خدایار خان آکلاب آلدیدین چقب اوز

اختیارنجه خانلقنی مل خانه ویردکن قبول ایتیمبوب خدایارنی خانلقنه
 ابقا قیلدی. مل خان گاه بعض بلک یه بیک و گاه خوقندده توروب خانغه
 مستشار بیک یعنی وزیر مثابه سنده گوزل مشورتچی اولارق الفت
 واتفاقله تورمشلر ایکن خدایار خاننڭ نا مشروع ونا معقول ایشلری
 کون بکون زیاده لشدکن مل خان بوکا نصیحت قیلب اصفا ایتمدکن
 کوکلی آغریب و بوکا تمام ار دخی آراده صفوق سوزلر چقاریب یعنی
 خاننڭ قصدی مایلی اولدرمک مله نڭ نیتی خدایاری یوق قیلب
 اورینه اولتورمق ایمش مشمشه لرنی بری برلری نڭ سمعنه ایصال
 ایل اورتاده امین لیک لری منسلب اولدی، آخر بر کون مل خان
 ایلاتیه کیدوب آز کون ایچنده یدی سیکز مک مقدراری قرغز قفچاق
 ایل مرغاننه کلوب کردی. اهالی مرغان بی محاربه مل خانه تابع اولوب
 آنلردن دخی بر نجه مک آدم جمع ایدوب علما و فضلارینی یانینه
 آلر ق خوقندغه یوز فویدقه خدایار خانه بار عسکری ایل بونلرنڭ
 آلدینی توضوب اورشوب، اوشبو جورقه درکه خوقند عسکری قرغز
 قفچاقنڭ بایتالی اوستوندن چای آلوب ایچمشلر یعنی بلفلمه محاربه سنه کی
 کبی بو سفر دخی قرغز قفچاقنی غنیمت قیلورز زعمیل دکاند ارلردن
 بر چایه بر بایتال بیرمک بولوب نسیه آلمشیر گویا اوز مندکاری
 آرقومق آیفور قرغز قفچاقنڭ مندکاری بایتال دیو تمسخر قیلمشلر
 ایکن وقت مقابله ده بایتال آیفوری قاچریب خانلرینی بیله شاشریب
 نتیجه کار خدایار خان منوزم اولارق خوقندغه قسایتوب فمالدندن
 سوکره بر کیچه چقب بخارایه کندی. مل خان شهره کریم سریره
 صعود ایتدی ایسه ده آناسی شیرعلی خان زمانی کبی زمام حکومت
 قرغز قفچاقنڭ النده اولدی. از جهله ملا عالم قل صورنا وزیر سیرتا
 بشیر وندیبر ایدی. بی حیا بادیه نشین بسو مساعده یه دخی قناعت
 ایتیمبوب بر کون خان قفچاق بیک لرنی نڭ برینه عتاب آمیز برسوز
 سولیدکن سرکرده لر تلاشه توشوب خانه بدگمان اولمشلرکه بوده قره
 چغان ایل اتفاق ایدوب مسلمانقل فاجعه سی کبی بر حادثیه اوغرادر

ديوب ثانی اهل علمه فوق العاده رواج و يوروب علماء و طلباده دائره دن تجاوز ايدرك عموم عوامی انسان دن عد ايتمدکن فضلا عسکر و سپاهلریک تهنیه ایتمیه باشلدیلر حتی بعض یوزباشی مک باشی لره ده بی مورد اجرای شرع ادعاسیل ضرب و شتم قیلب، مزبورلر بوکی ایشلری خانه شکایت ایتدیسه لره خان بوگا مقید اولمیبو ملالرنک اوردیقى بیر اوده کویمز قاچی سی نیکدیکی اعضابه آغریق تیمار جوابی ایله نفتیشدن ابا و تحقیقین اعمال ایلمکله سردیه ایله اتفانه بونی سند بلرک، هر نه ایسه بونی یوفاتوب کندمزه قولای برینی خان قویالیم دیوب جلوسینک و چونچی یلی که ۱۲۷۸ نچی هجریه در وزیرى ملا عالم قل و عالم بیک فرغز و برنچه عنافلر النده مله خان مقتول اولدی. بو ایشه مباشر و مصلحت باشی مذکور ملا عالم قل ایکن نه تزویرايله ایسه کندنی بو ایتامدن براق کوستریب قتل اتفاق و اقدام این سرکده لری سنه به فالدر میوب برام برام اولدریب ادا فیلدی، آدملر مله خان زماننک شریعت جاری ایدی، دیدکلری مذکور تعذباتدن عارت ایش. بو ایسه اهالی ننگ کامل دیندار لغندن درکه بویله تعدی لری هضم ایدوب اولزیرینی سوکن صوفن علمالرنی مدح و بی سوراق فالدر بران خانلرینی تعریف و توصیف ایدرلر.

شاه مراد خاننک جلوسی و عزلی، خدایار خاننک تکرار خانلغی مله خاننک عقیبه مزبور ملا عالم قل کندی مشاوره سنه بولنان خائنلر ایله اتفاق ایدوب شاه مراد خان ابن سریه ساق بیک ابن شیر علی خاننی ۱۵ یاشنده خان فیلدیلر. بوچین ده قناعت شاه فوشون تاشکنند و نچه فرقه قورامه لشکر ایله ترکستانه ایدی مله جاننک واقع سنه ایشدوب عسکره اعلام هر سنه دیدیکه عالم قل بویله خیانت ایتمش کند راینه موافق بر راهته خان عنواننی ویرمش مدعاسی بو ننگله اهالی بی آلداب حکومتنی اوزی قیلمقدنر. بو طرفه روسیه ایله ^{شهادت گوروشی} ^{www.uyghurkitap.org} چکاروز بویله او طرفه یورتنی سارشته قیلور آدمک احوالی اویله دیوب

اورتابه مصلحت تاشلادقن جمله سرکرده و سپاه يك دل و برنل اولرقي بارچهلر مز اختيار عنانمزی سزه و بىردك فايسى ايشى موافق مرام و منفعت انام بيله سزامر سرگذرديه جواب و بىردیلر. قناعت آنلره دیدیکه معقول ايسد بخارادن خدایار خاننی دعوت ایدوب بعده جمیع فوشون ایله پای نخته کیدوب خدایارنی خان قیلب آنک امری ایله اولمق کرک؛ والا برخان نارسیدنک بی نفوذ سوزی و بربادیه نشین ننگ بی تدبیر مصلحتی ایله ایش اوگه کلمز دیدی. جمله سپاه و سپاه سالار بو مشورتی مستحسن کوروب اتفانله خدایار خانه کشى بیاردیلر. خدایارده مله خاننک ماجراسینی ایشدوب امیرنک اشاره سیله جزح قلعه سینه کلمش ایکن اثناء راهده جزیه بولوفوب سرعتله یوریبو قناعت شاه ایله تاشکننده ملاقات اولدیلر اهل تاشکنند و جمیع لشکر خدایار خانه بیعت ایدوب خان دخی قناعت شاهده آنالیق منصبنی بیردی. معناسی وزیر اعظم دیمکدر. نسلی اوز بیک و باشی خاندن بیوک اولوب خدمت ایله وزیر مرتبه سنه بتوشسه آکا آنالیق عملی و بربلور. یارلیق ده مهری خاننک مهری ایله برابر یورر. آنالیق رتبه سی و بربلمیان وزیرنک مهری بودرجه به بالغ اولمز. «فیندا فرقه» قناعتنک مهری ننگ نقشی اولده بویله ایدی:

عمل فرمانه چی نام قناعت بىکم پادشاه باعدالت
صوگره بونی فازدردی:

ز لطف شاه عادل ظل خالق قناعت شاه غازى شد آنالیق
آنالیق ديمک آتايك اسمى ننگ مرادنى اولوب صوگره بعض نيودان ضم قیلره ق
بیوک رتبه به علم اولمشدر.
تیبان نافع ده آتايك لالا تعبیر اولنسان شخص درکه چو جقلرنک
حفظ و تربیه لرینه معیندر و سلاطین شیرازه آتایک اطلاق ننگ
وجهی بودرکه سعد بن زنگی که شیخ سعدی مرحومنک ممدوحی در
آتایک سلطان سنجر اولمغله کندوسنی فارس ایالتنه خان نصب
ایلدی وقتا که سلطان مشارالیه وفات ایلدکن فارس ده مستقر اولوب
وتفاغر جهنله آتایک عنواننی مقرر ایلدی، آنندن صوگره فارس

خانلربنه علم کبی بر معنا اولدی و ترکیده آتایک پدر بزرگ دیبکدر
 زیرا آتای پدر و بیگ بزرگ و عظیم ترجمه سیدر. اما بزم اوز بیگده
 بیگ لفظی ننگ بیانی اوز بابنده یازیلور.
 بعده خدایارخان و آتالیق سار قوشون ایله تاشکنددن چقب
 خچندکه کلدیلر، بو عینده امیر مظفر دخی خچندکه کلش ایدی؛
 آکا یولقدیلر. امیر خدایارخاننی خوقندغه وارمغه اجازت ویردی،
 اگر شاه مرادخان و ملا عالم قل مانع اولورسه لر سکا معین اولورم
 و علسنی فیلی. ملا عالم قل بو شهرندن سیسکه نوب کندنی پناهه
 تارتارقی فرغز قفچاق قوشوننی آلیب ایلاتیه یه کندی، سرد قوشونی
 ایله شاهمرادنی خوقندغه تاشلیدی. خدایارخان بی توقی خوقندغه
 کادی، شاه مرادخان مقاومته قادر اوله میوب خدایار شهره کردکه
 شاهمرادخان بردار بازه دن چقب قاچدی. ۱۲۷۹نجی سنه خدایارخان
 داخل دارالسلطنه اولوب اوچنچی دفعه خانلق پوستنه کچدی.
 شاهمرادی آرفاسندن یتب طوتوب کلتوردیلر خدایارخان آنک یاشلکنه
 شفقت و قرابتنه مرحمت وصله ایدرک اولدرمدی. شاهمرادنگ خانلغی
 ایکی آی مقداری اولدی. خدایارخان خوقندغه کردیگی ایله امیر
 مظفر خاطر جمع اولوب عسکرینی آله رقی خچنددن بخارایه قایتدی،
 آرفاسندن خدایارخان بر آرتشکر ایدوب تارتیق و پیشکش ایله قناعت
 آتالیقنی ایلچی ایگ ایله امیره ییاردی واردیغی ایله امیر بونی اولدردی
 قتلنه خدایارخانن ایما وار اییش دیوب بو سوز راست ایسه «اتق
 شر من احسنت الیه» سری ظاهر وهویدا اولدی. بو کونلرده ملا
 عالم قل ایلاتیه ده یوردی، خدایارخانغه اطاعت ایتمیوب مملکتده
 کوب تولقونلر فیلی ایچلرندن بلباچی خان نامنده بر آدمنی خان
 کوناریب آز کونده آتی یوقاتدی. شهرخ خان دیوب بر ذاتی خان
 قیلب آتی دخی اعدام ایتدی رغانده فتنه تسکین تابمادیغنی امیر
 ایشدوب خدایارخانغه امداد و چون خوقندغه کلدی، فرغز قفچاقنی
 قووب تاغه واردی، تاغه کردیکی ایله بر قولای یرده ملا عالم قل

امیرنی اورتابه آلیب محاصره فیلی؛ امیر بوندن غایت خوف و هراسه
 توشمش ایکن ملا عالم قل ایلچی یباریب دیدیکه: حضرت امیر بو
 قلنگ آرفاسندن بو قدر ایرکاشماک نه لازم ایدی، ایدی کلدی احوالی
 بوگا منجر اولدی، فکر ایتسون المین فتولور علاجی وارمی؟ من
 بو وقت، قدر فاچدیغم حضرت امیرنگ فوت و مکتنی اظهار اوچون اولوب
 عالم قل شو قدر عساکیر عظیم ایله امیره مقابلیه افتداری
 اوله ماش دیوب هر ایکمزننگ عدوا کبرمز اولان روسیه یه برسباستدن
 کنایه و حضرت امیرنگ بیوکلکنی بلدرمکن عبارت ایدی. اگر
 محاربه یه طالب ایسه آتی دیسون چارپشوب کورالیم و آلا کیرو
 دونسون خوقنددن خدایارخاننی آلمسون جناب لری جانتی غنیمت
 بلوب صاغ و سالم بخارایه وارسون دیدکده امیر بو سوزی جاننه
 منت بلوب ملا عالم قل آفرین لر ایتوب بورادن قایتوب خوقندغه
 کلدی خوقنددن خدایارخاننی آلیب شاهمرادنی نکرار خان قویوب
 بخارایه کندی. اعیان خوقند امیرنگ بوایشندن بیحضور اولوب شاه
 مرادنی عالم قلنگ آلدینه چقاردیلر. بو فکر ایله که اولک عالم قل اوز
 قولندین قویوش خان ایدی. بودفعه دخی خانلغینه راضی اوله شهره
 بیله کره یا که ناراضی اولده مصلحتنی قیلد. شاهمراد واردیشی ایله
 عالم عاقل آتی اولدردی. راهی ایدر شاهمرادنگ بودفعه خانلغی ایکی
 یارتی کون بولدی، فقط بر مرتبه سلامه واردق دیدی. امیرنگ افکاری
 تلید یعنی شاه مرادی خان قیله قندن مقصدی عیله ایله ملا عالم قلنی
 صید ایلمک صدندد ایکن بوتلییس. عکسی ایله ابطال ایدلدی. بعده
 ملا عالم قل خوقندغه کرمیوب جمیع قوشون ایله مرغینانه کیدوب
 سلطان سیداعرجنی آنک خان کوناردی. تفصیلی عن قریب یازیلور.
 دیرلرکه بو وقتده فرغانه مملکتنده تولقون و توج حددن آشوب
 گاه خدایار خان گاه ملا عالم قل گاه شاهمراد خان گاه سلطان سید
 بری کتدکده بری کاب بری کردک بری کیدوب بوننگ ایله تورمیوب
 فلان موضعه بر خان چقدش و فلان جایده بر خان زاده باش کونارمش

صداسى باشلىرى كرنك فولافلىرى اصم ايلدى خانلق سلطنتى اعب صيبانه دونوب فقرا بېچاره هر خان كلدكده كوزلىرى كلسه دك بولوب نه گناه ايله قتل ونه بپانه ايله شتم ايدر ديه خوقىندىن خوش كلدك خوب فيللك خدادن تلاكمز بو ايدى ديوب قول قاوشروب تورمقدن غيرى چاره نابالمدى امير ايسه شاهميرادنىڭ قتلنه سبب بولدىن باشقه هېچ ايش بپالمادى فتنه بياغيدك قالوب غوغا باي قپالمادى.

سلطان سید ابن مله خان نىڭ خانلىقى

حضرت ميان صالح بو واقعه يىن سرد و بيان بيوروب ديدىلر كره يوقاروده يازيلمىش ترتيبده حضرت امير شاهميرادى خوقىندغه خان قويوب خدايار خاننى بغارايه آيىب كىتىدى خوقىندده دعا كوىلر بار چه مز چقب اميرى اوزادوب جوناتىك بزار اميره كىتكده شاهميراد خان ملا عالم قىلنىڭ حضورنه وارمىشىدى اميردن مفارقتمهز سوگىندده شاهميرادنىڭ قتلنى ايشدوب توغرى ملا عالم قىلنىڭ آلدىنه واردق مەلىكت خاندىن خالى وشهر صاحب سز قالدىن سوگره ملا عالم قىل ملازمتىن و آگا مراجعتدن غيرى چاره بولمادى چونكه امير بونلىرى توغالب و اريب قايتىدغه اميرنىڭ آرقاسىدىن ايركاشهرك ملا عالم قىل بار قوشونى ايله كەشىدى ايكى عىسكرنىڭ يعنى امير ايله قىچاق قوشونى آراسى بر منزل معيارى ير ايدى، ملا عالم قىل بىزلرنىڭ كلورمز دىن خىر آلوب استقباله چقىدى اعزاز اكرام برله چادرنه آلوب و اريب نوشوردى بركهنه لعل كه نان و بر دغاړه شىبه بىچاق طباق ايله اوزوم كتوروب سفره يه قويدى مسافرىك دور عىب قىلمىسه سز ديو اعتدار و التفاتلر ايتدى حضرت اميرى سلامت جوناتدىلر مى سزلىر بار چه يه برابر دعاچى سزلىر اميرنىڭ حقنىڭ و بىزلرنىڭ حقىمىزده دى دعا قىلمق لرى ئالدىمىز دىدى كلكىزده و قتم زىده خوش اولدى دىدى سوزى ملايم اكرامى كماله ايسه ده بىزلرى ايسىز باغلب خوقىندغه قايتماغه قوپمادى

اذن و اجازة و بىرمىدى. شىناولنى چاتىرىب آگانا بىشر ديكه بو جنابلره قوش چادر طيار قىلب صوبوش و آت جىم و مخصوص خادم قويوب اوز قاشمىزه ياقىن قوندىرىپ احوال لىرىدىن وقت بوقت خىردار اولغاي سىن دىدى، كوچوب مرغىنانه جوناتىك منزل بىنزل كورنوش قىلب سلام و يروب مرغىنانه قىرىپ واردق يارمىزار دىدىكى مىلده شىهرنىڭ علماء و فضلاسى استقبال چقىدىلر اول جايدە توقتاب توشدىك ادائى ضىافتىدىن سوگره ملا عالم قىل سوز آچوب دىدىكه مەلىكتىمىزده بويىل بى سر نىجام لىك بولدى سببى بر آدمە اتقىيادىمىز يوقىقىندىن لازم كه باتفاق بر خان نصب قىلساق اميرنه مطيع اولساق ايتدى كىنى خواهلىرىمىز ديو علمالره مصلحت تاشلادىدغه قاضى ضياءالدىن مىخدوم دىدىكه بو خىدمته اوز كىزدىن ايتق آدم كورنىمىز ملا عالم قىل بونى ايشتمامىش بولوب يىنه دىدىكه بر آدمى تىيىن قىلمق كىرك قاضى مزبور اولگى جوايى اعاده بيوردىلر نىڭ قاضىيه خطاباً سزلىر مىنى دىرىمىز اما مىنم نىتمى خان اولمىدغه دىگل مىن خىدمته بىل باغلاشمىمىز خان زاده لىرنىڭ بىرىنى خان كوتارىمىك كىرك فلانى و فلانى خان زاده لىر وار دىوب اخىردە سلطان سىدىنى ذكىر ايدوب آتاسى مله خان كوبنىڭ بولنىدە شىهدا ولىشى يىتمىچە دور دىدىكه عالم قىلنىڭ غرضىنى فهم لىب جملە اعيان بو اورونغه سلطان سىد اخق دور دىدىلر فى الحال اق كىز كىلتوروب قاعده قىدىم اوزره سلطان سىدىنى آگا اوتورتوب اطرافىدىن علما و اكابىرلر كوتارىب تخته چقاردىلر حد بلوغه يىتمامىش ياش مىراهق ايدى. رسوم سابىق اوزره الوغلىره سرپا كىدىمىك اولدىدغه ملا عالم قىل مرغىنان افاضل لىرىنه دىدىكه الا ن دار الملىك بودور سزلىر اوزلىرىمىز خوقىندى دعا گولدى بار چه مزه برابر مەھمان دورارى مى و سرپالرمىزى ابتدا آنلره و يروب بعدە سزاره قويساق دىدىكه قاضى كلان حسن خواجە جنابلرى ملا عالم قىل قىراب حضرتلىرى اوزلىرى بلسون لىر دىدى ملا عالم قىل ذكى مەھمانلىرى تىقدىمە جواب شانى اولمىدىغىدىن هر ايكى جانبه برابر سرپا قويدىلر كىمىخاب

اطلس بويله قيمت بها اشيا ايدى بعدہ خان نڭ خدمتنه شغاول وھديچى ونچہ خادم لر قوبوب لوازماتنى طيار فيلب جميع عسکر وسرکرده لرو سراسر آق سرپا بروب بارچھسى فرشته صفت بولوب چقديلر اوچ دورت ساهت ايچنده اون بش يكرمى مك مقدارى آدمغه بويله سيورغال وانعام يتكوروب بو قير اشيا مھيا وبونچھ ايش مكممل ايتديكنه آفرين آيتدق وبونى نردن يتكوردكنه حيران اولدق ديو مھربان بولدى لر. اه كلام حضرت ميان.

بو واقعه ۱۲۸۰ سنه ددر. ملا عالم قل سر عسکر اركان بو دفعه تجديد عنوان فيلنوب امير لشكر ديه ملقب اولدى بوندىن سوكره ملا عالم قل اسمى بالكلية متروك بالدى سلطان سيد مجرد خان اسمنده سابق يعنى فقط صنداله صاحب اولوب امورات سلطنت با سرھا امير لشكر نڭ النده اولدى. خانق ايشنى بر طرف ايتدكدن سوكره كوب كيجوكميوب خوفندغه واردى يورتنى انجامه كلتورر فرصت اوتويوب روسيه تركستانه كلدى خبرى ايله تاشكندگه كلوب شاد مان خواجه بى اولدردى اورننه نار محمد داد خواجه بى والى تاشكند فيلب دولت تاجيك ديديكى بر ديوانه مزاج شخصى تركستانه حاكم فيلب يباردى اوزى خوفندغه فابتدى مزبور تاجيك تركستانه كلديكى ايل اطرافنك اولان ايلاتيھى غارت فيلب چابدى اوشبو بدافعالك شوملوغندين جميع قضاقيه روسيه يه تابع وانڭ كالمكنى طالب اولديلر از مدتده روسيه تركستانه كردى.

البحر

كفر واسلامه برابر عدل نصابدر نقى

بسنده يه ذماً كفى دور فعليده ظلم شقى

بس بونگچون امتنه ديدى اول ناصح رسول

كفر يل باقى اولور ملك ظلم ايله اولمز بقى

محصل الكلام ۱۲۸۱ نچى سنه تركستان واوليا آنا روسيه تصرفنه

كيجوب آندن چمكند شهرينه قصد فيلديغى امير لشكره ايشلدكده

خاننى وجمله عسكرىنى فوماندا سنه آلهرق چمكندكه كلوب قضاق نڭ بر نامدار افسقالننى اولدرمكله اول حواشى نڭ ايلاتيھسى دغى بوگا دشمان اولديلر. اوشبو سفرده امير لشكر نڭ ابكى مڭچه عسكرى صحراده روسيه دن بر يوز مقدارى سلداته تصادف ايدوب فرق ايللى سيني تلف باقيسىنى اسير آلديلر تلف اولانك باشلرينى كيسوب خوفندغه واندىن كاشغره چه ايتديلر، چمكند اوستونده عظيم محاربه بولدى اهل اسلام هر چند مدافعه يه چالشديلر ايسه ده علاج پذير اولمويوب آخركار روسيه چمكندنى آلدى اوقفه فارشى يوكرىب وفات اولاندى باشقه آلتى يدى مك نفوس ضايع اولديغنى سويليورلر، روسيه بو قش چمكندده قشلادى ايرتھسى يازنده تاشكند اوستنه واردى محاربه ده امير لشكر وفات اولدى رحمة الله عليه رحمة واسعة. امير لشكر نڭ حكومتى مله خان فوندين اعتباراً خوفندده توروب گاه چنده يوروب گاه بتون گاه يارتى متفرقه ليك ايله اوچ يل مقدارى مملكت كه ايگا دارليق فيلدى. نه ايسه بوذات روسيه ايله بر از مقابله ومقاومت فيلشوب اخبرده وفات بولدى. فرغانه وتركستانك خان ويك لرنه بوندىن غيرى بر فرده بويله شهره تام يعنى بو ايكى نام ميسر اولمامشدر ايامنده ايجاد ايديلن توفنك اوستونده يازيلين نقشى بو ايدى «امير لشكر غازى آمد شد نشان. جلاؤتوف پر چشم آتش فشان»

بزرگ خواجه ويعقوب بيك نڭ كاشغره كلديكى بونڭ وقتنه ايدى حملنده يازيلور. امير لشكر نڭ شهادتندن سوكره روسيه تاشكندى محاصره يه آلدى سلطان سيد خان بو قمالده فالدى امير مظفر بو حين ده خچنده ايدى اهالى تاشكند آگا فريادچى يبارديلر اول ذات نه كلوب اوروشمادى ونه بر مضلحت تابوب بولوشمادى فقط سلطان سيد خاننى تاشكنددن اوز فاشنه آلدردى خدا يارخان اولدين امير نڭ النده ايدى تاشكندكه روسيه كرديكى ايشندكدن سوكره خدا يارنى امير خوفندغه آلب واريب اوز فولندين خان فويدي

خدايارنىڭ دورتىنچى خانلىقى بودور. خدايار دغى غىطبەبى اميرنىڭ نامنه اوقودوب آڭا تابع عىكىندە اولدى بناگاہ روسىيە ايلە محاربه آچارلار سە برى برىنە معين اولمىق وعدەسنى ويروب ارادە عهد، وييمان مستحکم فيلدىلر مع مافىيە امير خوقندىلارنىڭ غدرندن امين اولمىوب جميع آلات واسباب حربى السوب خوقندىنى خدايار خانسە تاشكىندىنى روسىيە تاشلب بخارا يە فايئدى. ايشانخواجه قولنچە تاشكىند آلتىمش ايكى كون محاصره غيرلرنىڭ قولنچە سكسان ايكى كون مدافعه دن سوكره ايچدن محاربه طشدىن محاربه اولارق هجرتنىڭ مڭ ايكى يوز سكسان ايكى سنەسى ميلادنىڭ مڭ سىكز يوز آلتىمش بىشچى باز ماى ايندە روسىيە النە كچدى.

نظم

درسال بغرف اگرزنده بيمايى بىنى ملك وملك وملت ودين بر كرد
 بيتى نڭ معناسى معاينه كورلدى بو بيتى حضرت سلطان عارفين دن
 ديوب بعضلر حضرت آفانە منسوب ديمشلىر مشاراليمها هر ايكىسى
 اوز بيك نڭ الوغ مشايخ لرندى اولوب اشاره مزبوره قنغندن ايسە دە
 ولايتى نڭ انقلايدىن كشفل خبر وييرمشدر كه بوتارىخك تركستان مضافاتى
 روسيه اليه كردى كاشغر يعسوب بيك دستنه داخل اولدى.
 تاشكىندى محاصره ايدىن ريس عسكرى ايكى مڭ مقدارى اولوب
 قضاق وفرغزدن قوشولوب واران تورامه عسكر كوب ايدى. محاربه دە
 اسلامدن كوب آدم وفات توشوب روسيه دن تلفات بر يوزه يتماش
 ديورلر. اهالىء بخارا بو سفر دە حضرت امير روسيه بى تاشكىندىن
 ميداب سورر بلكه رنبور والمنا شهرى نڭ برينه كرور اميدنده
 ايدىلر. خوقندىن فايئدىغنه قانع اولمىوب علما وطلبيا و فقرا باجمعهم
 اتفاق ايدب جهاد فرض اولدى كافر اوستومزه كلدى ديوب اميرى
 اغرا فيلب حضرت امير اگريه روسيه ايلە مقابلە يە نابى يوق ايكن
 شواد گرويسىيە
 خوقندى باصاليمىوب ناعلاج غايد چقىدى آلتىمش مڭ مقدارى عسكر
 ايلە ميدە بولغون ديدىكى ماضىه كلوب عسكرنىڭ كوبلىكنە مغرور
 www.ewlat.org
 www.uyghurkitrap.com

اولوب باحضور ساكره قوچوب ياندى روسيه بوتغافلدىن استفاده ايدىرك از عسكر ايلە بعضلر قولنچە بش يوز بعضلر مڭ بش يوز دىرلر. كىچە ايچندە درباى سيعونى كىچوب توب آندىغى ايلە لشكر اسلام لرزيه توشوب بى توفى قاچدىلر چادر فوش زنبورك توب تفنك غزىنە دفينە يولو يرنچە فالدى كلستى روسيه اولجە فيلب آلدى. غفلتى ايلەك صايهق بو طرف خانلرمنىڭ باشلىچە هنرى اولوب فهم فاصره لرندە يوندىن ايكى فائده بى فائده ملاحظە ايدىلر. برى بويە بى پىروالىقى دشماننم كوردكە فوتمزه حمل ايدب قلىب سيسىكانور. ثانى اوز عسكرمىزنىڭ كوكلنە خوف و قورقور كىمىوب شجاعىلى اولوردىورلر. بوايسە پولتيقهچە برشى اورننە نورمز عقلا و نقلا بونىڭ مەردود اولدىغى بلمز. بىر حال ايش بخارى لرنىڭ ديدىكچە اولمايدى خدايار خانە وعدەسنە وفا قىلمىدى امدادە كەلمىدى كندى استقلال اوزرە عسكر جمع قىلب روسيه يە مخالفت ايدىكدىن خجند و جزاخ و اورايتپە اللىن كندى يعنى بونلرى روسيه ضبط ايتدى. موندىن سوكره روسيه ايلە اوزلشوب ارادە مصالحه اولدى. روسيه بو طرفى بر طرف ايتدىكى بعدندە بخارا مضافاتنە ال اتوب مڭ. ايكى يوز سكسان بىشچى هجر يە دە سەرقندى آلدى آندىن كتە قورغانە قدر واردى من بعد امير دغى روسيه ايلە مشارطە فيلب بىين لرندە اصلاحات چارى اولدى. خدايار خان روسيه دن خاطر جمع اولوب اويون كولىكى دە و كوكبار يە ايامنى اوتكاردىكدىن فضلا ظلم و ستمندىن خلايق آزرده اولوب يوز چو يوردىكى ائنادە مسلمانقلنىڭ اوغلى عبدالرحمن افتابەچى ايلە ارالرىنە خاصەت توشوب عسكر كلا افتابەچى نڭ الندە اولمىقە خانىڭ بوگا مقابلە يە قدرتى قالمىوب روسيه دن امداد طلبندە تاشكىندە پابىش كلدىكىن سوكره خواب غفلتىن كوزىنى آچەش كورور كه كار يوم لا ينفع الندمه قدم باصمىش تاشكىندىن رنبورغە ييارىلوب آندىن قاچەش دور.

محل مزنگ اغنياسندن حاجی عمر افندی حکایه ایلدی خدایارخان زبورہ بیارلدکده بزلیارمونکده دن قایتوب شهره وارز ابدک بربیکیتنه خان کلور خبری بولدی باشه دن دستارلرمزی چالیب ایکنمه چپانلرمزی صالیب خاننگ آلدینه چقدق عربده دن نوشدیکی ایله بزلیار کوروب بونلر کمدردیو صورتی خدیقنده گی آدم بزلیار بلوردی مرغینانلیک قل لرگز دیو جواب وپردی بیکیته که کردکن صکره بزلی قاشنه دعوه قیلب سرکنشتنی بیان ضمنده منم بو حاله سبب عیسی اولیا فلانی فلانی لر بولدی وبالیم آنلره دور والا بو بدنام لیغی مویومه آلمز دیم دخیل نوشسم صوفشوب نوشا دیم دیوب بی خاص بو عربنگ پیشمانلغنی اظهار و آلدانوب اسیر اولدیغنی ارسان ایلدی.

خدایارخانگ مسلمانقل وقتنده مشترک خانلغی اون ایکی یل مسلمانقل قتلندین صوکره مل خان منازعه سینه چه حکومتی ایکی یل مله خاننگ صوکنده ملا عالم لنگ مشوشی ایله خانلغی بریل وزیاده اخیر خانلغی توقز یل جمع یکر می بش یل مقداری سلطنت سوروب ۱۲۹۱ هجریه ده ابعاد نعمت و دوچار نعمت اولمشدر. باقی احوال مافاتی و محل وفاتی اخیرده یازیلور.

خدایارخان دین صوگنی حال لرننگ وی ثبات خانلرننگ بیانی

نصرالدین خان ابن خدایارخان

خدایارخان حکومتی ننگ انتهایسینه قریب اوش طرفه معهور قرغز نامنده بر آدم چقب ادما خانلق قیلدقن فقچاق و خوقند قوشنی ایله عبدالرحمن افتابه چی ابن مسلمانقلنی خان آکا بیاردی نوب تفک کلسی آنکل کندی بو وقتده اوغلی نصرالدین اندیجان حاکمی ایدی افتابه چی مأمور اولدیغنی معهوره وارمیوب اوشده نوقنادی چونکه افتابه چی ننگ کوکلنده آتاسینک انتقام آچیسى هنوز مرکوز اولدغندن خدایارخاننی قتل قیلوق آناک نزدنده اعمال واجبه دن معدود ایدی

عمری بویونجه منتظر اولن بو آمال فاسده سینه خدایارخانگ عسکردن خالی واسباب واسلحه دن عاری قالدیغنی تمام قولای توشوب مرغیناننه خاننگ لابوین برادری سلطان مراد بیکنی آذر یب خدایارخانگ اورننه آنی خان قیلغنه وعد و عهد ایلدی. نصرالدین بو اتفاقدن آگاه اولدقنه چونکه بویله خیانتی آتاسنه انها واعلام لازم ایکن بالعکس افتابه چی به ایلی مگ آلتون و پروب سلطان مراد ایله ایدن شرطندن دوندریب آتاسینک قتلنه راضی اولارق کندینی خان قیلغنه آنط اکید ایله مقوله بی مستحکم قیلدیلر. بو ائانده خدایارخان روسیه طرفندن بعض تکلیف لر وارد اولدی خان بو مصلحتنی افتابه چی به اعلام ایدب مشوره سورادقنه روسیه به جواب رد ویرمک بلکه ایلچی بی اعدام ایتمک ایله خط یازدی خدایارخان بو ایش اولمز دیه تکرار آدم بیاردکده خان مرند اولدی روسنگ سوزینه کردی صوردیغنی ویرایوم دیدی شمیدی بحاربه خان ایله واجبه دردیوب ضمیرنده مستر نفاقه بونی آلت وصله ولوغلی ایله ایدن وعدنه وفا به بونی وسیله قیلب نصرالدینی یاننه آلارق عزم خوقند ایلدی. خدایارخان بوفسادنگ اوگنی آلمق اوچون روسیه دن امداد طلبنه تاشکنده کلوب اوز آباغندن اسیر اولدیغنی فصلنده یازلمشدر.

افتابه چی خاندن خالی فالان خوقندغه کریب نصرالدینی خان قوبدی. بعده جمیع قوشون ایله کلوب خچندنی محاصره قیلدی روسیه ایله اورشدی ايسه ده هیچ ایش ایدامیوب مرغینانه قایتدی بو ائانده روسیه کلوب نماکنکننی آلدی آندن خوقندغه واردی نصرالدین خان اورشمیوب روسیه بی قارشولب حرمت ایله کوتوب آلدقن آنی برنده ابقا قیلب آندن مرغینانه کلدی روس کدیکی ایله افتابه چی جمیع فقچاق قوشوننی آلارق ایلاتیه به کندی فقرا روسیه به استقبال چقب سرفرو ایندیسه ده افتابه چی بی توتوب ویرمدکلر بهانه سیله کنیرال اسکولوف مرغینان خلقنه نهجه مگ طلا آلوم سالدی بوگا «لك» پولی نام قویولدی یکر می مگ طلاسنی نقد آلوب باقیسنی

جمع قېلىق اوچون باطرى باشى دىيۈپ بىر آدمنى بو خدمته قويوب مذكور گنيرال عسكرى ايله انديجان جانبته اوتدى بوارالقه نمانكند خلقى باش كوتارب مسلماننن كوب آدم شهيد بولوب شهرينه روسيه النك فالدى انديجان كېدن روس عسكرى بر خېلى آدم ضايغ ايدوب بو فرقه نك سردارى كنيرال غلاۋاچوف مجروح اولارق نمانكند قايتدى. اهالى انديجاننك بو غيرتندىن مرغىنان خلقى يوراك لنهرك «لك» پولى توغروسنك غوغا چقاريب بوزيلوب باطر باشىنى اولدردىلر، ولى خان تورامنى امير عسكرايدوب روسيه فصدنه آلتنوب بالقچى قلعه سېنه كلدىلر بوگا فارشو نمانكندن روس عسكرى چقدىغنى بر مسلمان كېچه ايله دريى سىردن يوزوب كېچوب ولى خان توريه خبر قىلدى اول بي انديشه اوليا بو غير خواه مسلماننى جاسوس ديوب باغلاب اروب صوقوب اكر روس بورايه كلورسه سوزك راستدر آزاد ايدرم والا جزا ايدرم اولددرم ديه ستونكه تاكوب قويدى اوزلرى تون يارسينه چه كاكل اويىنادوب اويون كولكى ده اوتوروب ايرتان نمانكندى آلورمز بعه تاشكند وارمز فرضى ايله ياتوب اوغلاديلر روس عسكرى بونلرك ياتدىغنى پايلىب توروب دريادن اوتوب كلاب وقت سحر زىنبورك منتق آندىغى ايله بي پروا ياتان قوشون اويقو مستلىكى ايله باشلرى كراماك كاكراب شاشدى پراكند اولوب قاچدى روسيه عسكرى بالقچى قلعه سېنه كريب اوت قويوب كوب تلفاتلر ايتدى مزبور باغلنمش خبرچى بېچاره ستونك ياتوب كندى قاچالمېوب فالان كامپر چال آغرىق افساق زمن شل وضعيق الحال دن ماعدا روسيه نك عدالتنه استناد ونظاملى عسكرىنه اعتماد ايدوب يعنى روسيه بر شهرى آلب ايچينه كردكن صوكره اهالى سېنه قطعا زخم وزيان كلتورمز زعمنك فالان سادهلر قاچانلرى احمق ديسان دانلر كللى اود ايچنك قالوب فريا وفتان ايله تسليم روح ايتدىلر، ايام اسلامده نه قدر ترغىن ونه مقدار سوزكون اولورسده بويلى بي رحيم ليك كورلمش دگل ايكان نظاملى

پادشاهنك عسكردنن بو كېى عظيم كار احراق بالنار وفوعى آدملىرى خىرتە توشوروب اولكى كونلرىنه افسوس ايلدىلر ايسه ده نه چاره كه ايش الدن كيدوب اطاعنه مجبور اولدىلر اكر بوندن بورون بر نچه شهرلرى آلدنك آتمق چاپق تالامق كويدرمك كېى بي معنى تلفاتلر اولدى آنلر مقابله ومقاتله قىلدىلرىنه محمول ايدى بو دفعه فارشى كلن آدم اولمېوب كللى قاچوب شهر بوش وفالانلر ايسه الى باغلى اسبر حكمنك بي حال وبى مجال بېچارلر ايكان بېهردە نعدى ايدوب چار اطرافدن اوت قويوب قاچار محل قالدرمىوب بونچه مك بشر وحيوانى كول كومور قىلدىغى جملە مسلمانلره آرتوچە آلام قىلدى ديوب واقعه بي كورن آدملر مظلوم لرنك ناله وزارى هنوز قولاغەزدن كېتمېور ديهرك كوزلرى ياشلنور. بو كېى افعال فاجعه بي ايضاح ايلمك هر نه قدر سونمش يالقونلرى يگى ليوب عرق حىيت مليه بي تحريك ايدر دىنلورسده فن تارىخدن مقصد بويلى ايشلردن انسيان كسب اطلاع ايدوب هر شىك متبصرانه حركنى موجب اولغله شايد قلمه آلمق هر ايكى طرفچە فائىدن خالى اولمز ظن ايدرم. اه

روسيه بالقچى بلك سندن قايتوب ينه نمانكند قرارلندى دريى سىعونك بىرى طرفى روسيه نك اوتە طرفى نصرالدين خاننك تصرفك اولارق تورديغى حين ده فى الحال يازيله چق فولاد خاننك ظهورى نصرالدينى خوندنن چقميه مجبور ايلدى. اوز توابعاتى وآناسى نك جميع حواشيسى ايله تاشكندكه كلدى. بر نچه يلدن صوكره تاشكندده وفات ايتدى. نصرالدين نك حكومتى يارىم يله يتمه دى، مجرد خان اسمندن غير هيچ ايش ايتمه دى، مگر نامنه صوقولمش سكه سى قالدى.

فولاد خان ابن مراد خان

آتاسى مراد خان بر هفته خانلق قىلب مسلمانقل النك مقتول اولدىغى محلنده يازيلمش ايدى اوغلى فولاد خاننك خروجنى قارى

اسحاق نمايكندى بويلا بيان ايدى. قاغون پشيعى وقت ايدى. بر بومشوم بولوب خان آباد قشلاغنه باردىم بوچينده فولادخان بيك آباد قشلاغنده كل شير نامنده بر آدميڭ خدمت وترپهسنك كندى پنهان طوتوب نوررايش مزبور ايكي قشلاغنيك آراسى ياريم تاش مقدارى بىردر، آدملىر مزبور فولادنى اغوا قىلب سلطنت هوسنى دماغنه توشورمش خان كونارمك بولمىشلار خان آباد غانم آباد قشلاغى وبو اطرافنيڭ خلقى خفيه واريب كلهم بوگاييقت قيلمىشلار بزار بومشمشدهن بى خىر ايدك. بركون بر باغه كىريب نماز ظهري اوتاب توروب ايدىم خان كلدى اوازه بولدى باغنيڭ بر صفه سينه كييز كيلام توشاب اورون حاضرلدىلر. عجب! بو قاييسى خان اوله! ديوب توردهمك قرق ايللى مقدارى آدم ايله خان كلدى. زمان زمان فولاد خان ديه منادىلر بازاره چقب ندا قىلدىغى ايله اهل كسبه هر برى دسترخان كوناريب طوب طوب كلوب كتميه دعا ولفيش ايتيمه باشلدىلر، بز هم جمعينه داخل اولوب، فوتلوغ بولسون! مبارك بولسون! رسمنى ادا ايتدك. ايشكك فرغزلىردن بر ايكي آدم توروب اريش ارگز بولسه فان فزرت لارينه آيتوگزار ديميه باشلىدى. بر ايكي ميرزا يعنى كاتب صفهنيڭ بر چيتمك اونوروب يازميه خان آگا مهر باصميه باشلىدى. بو خط هر شهرنيڭ بيوكلرينه وبيك لرينه ايشكك، خلق بزه بيعت ايتدى بز دخى بو يولك باشمىز اورتابه قىيوب دىن بوليينه جانمىزى بىدل اسلام اوغورينه خدمت اوچون بىل باغلاشق، هر كم دينه محبتى وغزايه ميلى وار مكا كلسون ديمكدن عبارت ايدى اول كون ياتاق خانه مزه قايتوب قوندى ايرتسى ايشتكك كه كيچه ايله خان قاچمش نهدن بويلا اولدى ديوب تورمشدق باقى جان نامنده بر آدم قرق ايللى فرغز ققچاق ايله كلوب توشدى فولاد خانى استيور ايش باقى جاننى روسيه بو خدمته توشمش بو ايسه بالخاص فولاد خان اوچون دگل ايدى روسيه ايشتمش كه شول طرفده بر آدم خانلىقى حركتنك اولوب خلق ايچنده مشمشه وار ايش كيم ايسه ده آنى توتوب كلتوره سن

سكا خوقند خانلغنى ويررم ديمش باقى جان بوخفيه خاننيڭ نرده اولدىغنى بلمسيوب شهر بشهر قشلاق بقشلاق صوراشه كيل فولاد خاننيڭ اول كونه دوش اولمش. خان بونك كلديكنى بلوب قاچمش باقى جان خان آباددن فولادنيڭ خيبرنى آليب آرفاسندن جونادى اونوز آدير ديدىكى تاغلىرى آفتاريب تپالمسيوب فرا صو قشلاغنده ايش ديه ايشدوب كلوب قشلاق اهلى فيسوب اوليه ايدرم بويلا ايدرم البته تابوب براسزلر آليب كيدرم ديوب آنده ياتوب اوخلادقده فولاد خان شول بىرده بولسه كرك بونلرى ياتديغى بىرده باصوب بارچهسنى اولدرمش. فولاد خان روسيه دن بو قدر آدم قىرمش اوازه فى الحال اطرافه يايلىدى چونكه بويلا وقتده خصمه جزئى بر ضرر نيكورمك عوامك رايينه كوره اقبال كلديكنه دال بر ابو فال دور بو ديديه ايله خاننيڭ خدمتنه خلق جمع اولهرق اولگى خروج ايدن خان آباد قشلاغنه بش مگچه آدم ايله كلوب كردى جوانب اربعه دن فرغز ققچاق وغير هم فوج فوج بوگا تابع اولدى آندن عسكه قلعه سينه كلدى ايكي اوچ آى مقدارى آنده توردى عسكه دن يكرمى مك وزياده آدم ايله مرغينانه كلدى مرغينانده خدايار خاننيڭ برادرى سلطان مراد بيكنى جمل اولادى ايله اولدردى وسائر خانزاده لرى دخى صغير ونارسيدلكنه باقميوب بوغدردى بوغازلدى بوي رحيمليك خوقندى نصرالدين خان خوقنده نورالمسيوب خانلغنى تاشلاب چقب تاشكندكه كلدى. انتى كلام فارى اسحاق.

خوقندى نصرالدين خان كندكدن صوكره پاى نخت مرغينان اولهرق درياى سيخوندىن او يوز كلهم فولاد خاننيڭ محكومى اولوب هر شهره حاكم وبيك لىر نصب قىلدى خوقندغه عبدالله بيك ابن عالم بيك فرغزنى نائب قويدى فرغز ققچاق كه نهمستدن صالحون يل ايسر بى معابا آگا كيدر جهلسى فولاد خانه تابع اولدى هر نه ايسه بو قش حكومتنى جارى وسوزىنى نافذ قىلب ضرب خوقند فولاد خان بو نامنه سكه صوقدريب خان اسمنى انتشار ايدرك توردى روسيه به

سر ویرمیوب آنکله مخابره دخی قیلمیوب اوزنچه بونی بر سیاستدن عد ایتدی باشلکندهر نه قدر غواچه عافط اوقومش ایسهده «با دشمان مدارا» مصراعی نك معناسیله عمل ایتمیوب اوقودیفی بوشه کندی «واعدوا لهم ما استطعتم من قوّة» امرینی دخی ترك ایله اسباب اسلحه و آلات عرب کبی دشمانه مقابلهیه لازم کلن سببلردن برینه تشیث ایتمیوب توکل محضه استناد ایله بوشه یاندی آلدننه نه کبی ایشلر اوندی آنلری هیچ فکره آلمیوب تا بو وقته قدر روسیدنك نه درجهده دشمان قوی اولدغنه عقال و فراستلری وارمیوب توکل بابنک بلا سبب دشمانه ظفر امیدن اولهرق سعی نی ییله صاندی بو ایسه اعتقاد جبریدن بر شعبه اولوب بو خصوصه یالفوز فولاد خان مسئول اولمیوب طرفهزنك چیمغ خانان وامرا و بلسکه علمالرنك بو تقصیراتک عذرلری شرعا غیر مقبول ظن ایدرم.

نه ایسه بو قش اوندی یاز یستدی اول بیار ایله تاشکنندن روسیه عسکری چقب دریادن اوتدی دریادن اوندیکی غیر ایله قرغز قفچاق فوشونی افتابچهچی به ایرکاسوب اوز یولینه جونادی فقط فقرا ایله احوال نه اوله چغنه کوزی یتمیوب فولاد خانک بر کیچه چقب تاغ طرفه کندی.

افتابچهچی ایله فولاد خان نك مرغیناندن چقب کندیکنی بو طرزده تفصیل و بیان قیلدیلرکه تاشکنندن روس عسکری چقدیفنی ایشتمک افتابچهچی خان مشار الیهدن اذن طلب قیلب بو سفر صو قوش اغتیارینی مکا بیرکل سوکنک نامم سونکودک بر خدمت قیلای که بو یولک باشمنی برای یا تاشکنندی آلیب المتاخه چه کیدای دیوب کلام شریفی فولینه آلوب یقلاب آنط اکید وایمان شدید ایله ایناندردقن خان غزیندهده بار کهوشنی چقاریب بوگا بپردی افتابچهچی ده کهوشنی آلرک چیمغ قرغز قفچاق فوشونی ایله روس عسکری نك آلدندین واردی ده ایچی لشیوب اوز یولینه کندی کتدکک نیک تنج کیتمیوب مرغینانك

فولاد خاننى توتوب روسيهه ويرگزار بارچهمز امين وامان اولورز بو خط فولاد خان نك الينه توشوب اسمى يازيلمش آدملرنى بزار بزار چاقريب اولدريپ كيچەسى اوزى ده چقب فاقمىش حاصل روسيههه هيچ فرد مانع اولمىوب مرغينانه كردي بىك شهر شهره عسكەر قويوب فرغانه مضافاتى نك كلسىنى ضبط ايتدى. خوفندده فولاد خان طرفندن نائب توران عبدالله بيك فاقوب كابل سمتنه كندى قرغز قفچاقنك ملكهسى منزلهسنده دوران سورن مشهوره قورمان جان داد خواه اوشبو عبدالله بيك نك والىسىدركه عالم بيك قرغزنك زوجەسى اولور غايت عافله وسوزچن خاتون ايمش.

فولاد خان مرغیناندن کتدکن صوکره بی قرار فاقوب تاغدين تاغ آشوب یوردی. عسکهده ایکن وقته شاه میرزا نامنده بر سرکرده بی اولدرمش ایدی گنیرال آنک اوغلنه فولاد خاننى توتوب کلتورمک خدمتنی سپارش قیلب اول دخی آناسینک انتقامی اوچون آرقاسندین استب بوروب آلی تاغندین توتوب کلتوروب روسیههه ویردی مرغینانده بونک اوچون مخصوص دار یاصاب آکا آصدی حکومتنی آلتی یدی آی مقداری اولمشدر. یاشی اوتوزلر چاماسنده وار ایدی دیورلر. بعضلر بونی مراد خان نك اوغلی دگلدر صرف قرغز ایدی یالغاندن خانزاده قیلب خان کوتاردیلر دیو سویله دیلر. بو قولنك فائلی بونک خاتلق ادعاسنی بویله بیان ایلدیکه فولاد اصلده اسحاق نامنده بر صحراوی فاضی نك اوغلی ایش مزبور اسحاق صاف قرغز ایدی. اسحاق نك اوشبو خان بولمش اوغلی فولاد ابتدا مرغینانک تحصیل قیلب صوکره آناسی بونی بخارابه بیمارمش ایکن سمرقندده فولاد ابن مراد خانه بولقوب آنکله بر حجرهده تورمش آز مدت ایچنده فولاد ابن مراد خان خسته اولوب وفات ایتمشده فولاد مرحومنك اسباب البسه کتاب وسائر اشیا کلسی بونک النده فالمش کتاب نك ایچنده متوفی فولادنك شجره کاغدی وار ایش بو ذات ایلینه فایتدغی زمان بویله بر مندبب وقته مصادق اولوب اعیانی بونک اولگی اسمنی

سر ویرمیوب آنکله مخابره دخی قیلمیوب اوزنچه بونی بر سباستدن عد ایتدی یاشلکنده هر نه قدر غواچه عافظ او قومش ایسه ده «با دشمان مدارا» مصراعی ننگ معناسیله عمل ایتمیوب او قودییغی بوشه کندی «واعدوا لوم ما استطعتم من قوّة» امرینی دخی ترک ایله اسباب اسلحه و آلات عرب کبی دشمانه مقابله یه لازم کلن سبب لردن برینه تشبث ایتمیوب توکل محضه استناد ایله بوشه یاندی آلدنک نه کبی ایشلار اوندی آنلری هیچ فکره آلمیوب تا بو وقته قدر روسیدنک نه درجه ده دشمان قوی اولدغنه عقل و فراست لری وارمیوب توکل بابنک بلا سبب دشمانه ظفر امیدنک اوله رق سعی نی ییله صاندی بو ایسه اعتقاد جبریده دن بر شعبه اولوب بو خصوصه یالفوز فولاد خان مسؤل اولمیوب طرفین ننگ چیمغ خانان و امرا و بلسکه علمالرنک بو تقصیراتک عذرلری شرعا غیر مقبول ظن ایدرم.

نه ایسه بو قش اوندی یاز یستدی اول بیار ایله تاشکنددن روسیه عسکری چقب دریادن اوندی دریادن اوندیکی غیر ایله قرغز ققچاق قوشونی افتابچه چی یه ایرکالموب اوز یولینه جونادی فقط فقرا ایله احوال نه اوله چغنه کوزی یتیمیوب فولاد خانک بر کیچه چقب تاغ طرفه کندی.

افتابچه چی ایله فولاد خان ننگ مرغیناندن چقب کندیکنی بو طرزده تفصیل و بیان قیلدی لرکه تاشکنددن روس عسکری چقدییغنی ایشندک افتابچه چی خان مشار الیه دن اذن طلب نیلب بو سفر صو قوش اختیارینی مئکا بیرگل سوکنک نامم سونمکودک بر خدمت قیلا کی بو یولک باشمنی برای یا تاشکندنی آلیب المتاغچه کیدای دیوب کلام شریفی قولینه آلوب یغلاب آنط اکید و ایمان شدید ایله ایناندردقن خان غزینده ده بار کهوشنی چقاریب بوگا بیردی افتابچه چی ده کهوشنی آلرق چیمغ قرغز ققچاق قوشونی ایله روس عسکری ننگ آلدندین واردی ده ایلچی لشوب اوز یولینه کندی کتدکک تیک تیچ کیتمیوب مرغینانک اقسقال اردن اون اون بش آدمک آدینی توتوب خط قیلب دیمشکه

فولاد خاننی توتوب روسیه یه ویرکز لر بارچه مز امین و امان اولورز بو خط فولاد خان ننگ الینه توشوب اسمی یازیلش آدم لرنی برار برار چاقریب اولدریب کیچه سی اوزی ده چقب فاقمش حاصل روسیه یه هیچ فرد مانع اولمیوب مرغینانه کردی بعه شهر شهره عسکر قویوب فرغانه مضافاتی ننگ کلسنی ضبط ایتدی. خوفندده فولاد خان طرفندن نائب توران عبدالله بیک فاقوب کابل سمتنه کندی قرغز ققچاق ننگ ملکه سی منزله سنده دوران سورن مشهوره قورمان جان داد خواه اوشبو عبدالله بیک ننگ والکسیدرکه عالم بیک قرغز ننگ زوجه سی اولور غایت عافله و سوزچن خاتون ایمش.

فولاد خان مرغیناندن کتدکن صوگره بی قرار فاقوب تاغ دین تاغ آشوب یوردی. عسکه ده ایکن وقتده شاه میرزا نامنده بر سرکرده بی اولدرمش ایدی گنیرال آنک اوغلنه فولاد خاننی توتوب کلتورمک خدمتنی سپارش قیلب اول دخی آناسینک انتقامی اوچون آرقاستدین استب بوروب آلی تاغ دین توتوب کلتوروت روسیه یه ویردی مرغینانده بونک اوچون مخصوص دار یاصاب آکا آصدی حکومتی آلتی یدی آی مقداری اولمشدر. یاشی اوتوزلر چاماسنده وار ایدی دیورلر. بعض لر بونی مراد خان ننگ اوغلی دگلدر صرف قرغز ایدی یالغاندن خانزاده قیلب خان کوتاردیلر دیو سویله دیلر. بو قولنک فائلی بونک خاتلق ادعاسنی بویله بیان ایلدیکه فولاد اصلده اسحاق نامنده بر صحراوی قاضی ننگ اوغلی ایمش مزبور اسحاق صافی قرغز ایدی اسحاق ننگ اوشبو خان بولمش اوغلی فولاد ابتدا مرغینانک تحصیل قیلب صوگره آناسی بونی بخارابه بیارمش ایکن سمرقندده فولاد ابن مراد خانه بولقوب آنکله بر عجزده تورمش آز مدت ایچنده فولاد ابن مراد خان خسته اولوب وفات ایتمش ده فولاد مرعومنک اسباب البسه کتاب وسائر اشیا کلسی بونک آلدنک فالمش کتاب ننگ ایچنده متوفی فولاد ننگ شجره کاغدی وار ایمش بو ذات ایلینه فایتدیغی زمان بویله بر مذنب وقتنه مصادق اولوب اعیانی بونک اولگی اسمنی

نسخ ایلد اھالیہ بونی شجرۂ مرقومہ نك يوزمىنىدىن مراد خان نك اوغلى فولاد دىو تصدىق ايتدىمىشە بىردىن بىرە خانلىق رتبەسەنە اصعاد ايدوب آخىردە بو بلايە دوچار ايتىمىشلىرى. مزبور اسحاق قاضى نك فرغز اولدىغىنە ائىتباھ يوق ايكان عجب دگل آناسى مراد خاننى توشكىدە كورمىش اولسە دىوب قاضى عشورعلى لطفە ايلە بو حكاىيەنى مرغىناندا گى استاذدىن ايشتىدىكىنى سويلدى.

بو خىبر صحيح ايسە فرغانە خانلىقى ابتدا بابرخان نك اوغلى دىوب خىلە ايلە. بىر خان دوزلەش ايكان اخىرى يەنە اوپلە بىر دوزمە خان الندە انقراض اولدىقى توافق غرىبەدىنلىرى. بىر نىسبە نك ايتداسى نە ايلە افتتاح اولنورسە اخىرى آنىكلە المامە ايرشور قولى نك ماصدىقىسى معاينە كورلدى كم ايسەدە اصلوب اولدى ناعق نارسىدىلىرى قىلنك جىزاسىنى بولدى.

فولا خاننى آصدفىن سوكرە گىرال افتابەچى بە آدم يياروب منصب وىررم حاكم فىلورم دىە آلداب الە توشوروب بودغى خدایارخان نك آرقاسىدىن رونبور طرفنە ييارلدى. معمور فرغزكە خدایارخان بونك دىبەسەلە اسباب اسلەمەسدىن آيرىلوب انقراض دولت فرغانە بە سبب اخىر بو اولەشىدى. بۇدە نقى فىلنوب لىسى قلەسەنە كلىدى. بو آراققە يتىمچە خان دىوب بىر نكىرە نام يىقب بونك هىچ بىر برەلى يتىمىوب المى تىكىمىوب اوز اوزىدىن بلورسىز اولوب كىتىدى. بلكە چقىدىغى دغى بىكار اولوب فقط يورتنك اوزون قولاق خىبرى انتشار ايتەش اولە. ختم الكلام خدایارخاندىن سوكرە مشوش لىك ايلە ايسەدە الوغ كوئىشك ائىرى باقىدىن سوكرە دغى بىر آرزوت روشلىك كوئىشك دىكى كىبى بىر ايكى يىل خان خان دىوب سويلنوب خان اسمى سونىمىوب توردى عاقىبت ۱۲۹۳ هجىرىە ايلە توقسان دورت يىنىدە بو ولايت خان فۇرۇرىدىن خالى واسەدىن بىستون عارى اولدى قالدى. «كل من عليهما فان ويىقى وجه ربك ذالجلال والاكرام» معنای مفهومى.

دمش واجب تعالى فى الكلام ويىقى الله لا يىقى الا ناسم قىرب دورە يوزىلە وارمىش حكومت بىزك شوم عصر مز ايتدى تمام اوشبو دورت مصراعنك اول كلمە لىرى ايلە تمام لفظىدىن يالتمام

تارىخ چقار

۱۲۹۴سنە

«من جهز غازيا فقد غزا» معنای مئىقنچە فرغانە خانلىرى ايجندە مرحوم ملە خان وسلطان سىدىخان ايكاولرىنە حكومت نك شرطىدىن استقلال الرأى دركار دىوب مزبور خانلىرى عنانلر الذە اسير كىبى لمرنە نفوذ اولدىقدىن غازى عنواندە مناسب كورلماشىدىر.

ايمىدى سىياق سىياقنك مفهومە نظراً آلتون بيشوك اولادىنك استقلالى معدل خاندە كىسلوب بونك سوگندە كلن خانلر آرادە خدایارخان نك بىرنچە يىل فاصلەسدىن باشقە تا روسىە استلاسەنە قدر بىر دور كاملىرى خان اسمى خانزادەلرنك بىرىدە اما عقد وحل باسرىها فرغز ققچاقنك الندە اولدىقدىن بو دولت نك محووانقراضى طائفىن مذكورتىن نك شامتندىن اولدى دىمك صحتە مانع دگلدىر.

وفات خدایار خان

خدایار خان رىبور نواچىسىدە بىر قاچ يىل تورىدىن سوكرە قاچوب خىوابە آندىن بخاراىە وآندىن هندىستانە وآندىن حج شرىفە وارىب اثناء زيارتدە بىر خوقندى مظلوم خانە بولوقىدە آغزىنە اروب تىشنى صندىرمىش بونك سىببى خان خوقندە ايكان جىندە بىچارە نك خاتوننى ظلما آلمىش ايكان آنك المى آچىسىدىن حرملك حرمتى خاطر يەنە كلىمىوب بويلە مجازات ايتەش وبعضى لىر بو ضرب خىبرىنى بويلە سرد ايلدىلار كە خوقندە بىر دىوانە آدم وار ايدى خان بىر وقت عىسكە بە واردۇدە مذكور دىوانە خانە بىر عرىضە صونەش كە ايجندە بويلە يازىلەش. ايسىز خان كىوب يىغىشى خان دورسىز مسكرابىت اروشدرىغك شائىنكا

لابق ایس دیمش. خان بونی باغلب عسکه دن خوفندغه کلکونچه اوردروب چنکالرده یالانچ جیاژ بوردروب بیچاره نڭ ایاقاری تلمش بدنندن آیتلر یولونش آراهه کوب اونمیبوب مله خان اولوب خدایار بخاریه کتدکده مذکور دیوانه آرفاسندین واریب نوبالشوب ارشوب فایتوب کلمش خدایار خان تکرار خان بولدق دیوانه فاجوب کاشغره کتمش خان روسیه فولدن چقب حج گه کتدکینی ایشدوب دیوانه بو انتقامنی آلمق اوچون خان نڭ آرفاسندین حج گه وارمش خاننی حرمة تابوب یاتقان یرنه تاش ایله اروب تشنی صندرمش دیدیلر. قایسی یرندین ایسه اوریلوب تشنی صندقدن خان اوتکان یرا- مزلیق لرینی درخاطر ایدرک بگا بوده آز قیللمش لریمه کفارت اولسون دیدیکی مرویدر. خدایار خان حج دن فایتوب کروج دیدیکی بلدهده وفات ایدوب ۱۲۹۹ نچی هجریه ده فتنه فسادن معاف ودغدغه دنیاان خلاص اولدی کوب غربتار چکوب کوب محنتلر کورمشدر. خانلق هنکامنده ماه شریف کلدکده معذل خان کبی سفره کیدوب آی تمامنه فایتوب مسافره ایله ادا فرض ایدر ایکان حاله غربتنده رفیق لرینه دیر یمشکه کاشکه اقبالیم یوز ویروب دولتم باز ییاغیدک الیه کلسه آی دگل یلسنی متصل روزه ایله اوتکارر دیم دیوب قصورلرینه اعتراف ایدر ایمش.

علاوه

فرغانه خانلری نڭ هر بری نڭ جلوسنده خون نا حق حددن آشوب نولکوب خصوصاً معذل خان صوکنده خانلرنڭ قتراتی قانلری صوکی آقزیب بعض فتنه لرده کتهلری اولدردکن صوکره صغیر یاش بالالری عربیه صالحب یقاریب دریاه تاشلاب بویله بی گناه بیک بتجه و خانزاده لر دین قانجه سنی قرمشدر. خدایار خان ایله مسلمانقل اعرج واقعه سنده ففچاق فرغزی شویله قیللمش لره ایکی کشی بر مجهول یعنی نانومغان آدم گه بولقس لر کمسن دیدکده سردمن دیسه بغدادی

دیگل دیوب بغدادیه تلی کلیموب بویدای دیسه اولدرمشدر فرغز ففچاق ایچنده اوسمش بغدادیه تلی کلیمان سردیه لردن نه سی بویدای دیوب اولوب کتمش لر اوشبو افعلات بی رحیمانه زمانمده اولان نظاملی پادشاه لرنڭ قانوننه نسبة بیک آغرکار وعجیب حال کورنور ایسه ده آسیای وسطی امرالری نزدنده اعدام انسان بر عمله احسان منزله سنه صایلوب جزئی تهمت ایله منتهای مجازات بشریه اولان قتل امور عادیه دن عد ایدلمشدر اسلامده قتل نا حق دن افوی گناه اولمدیغی نص کریم ایله مثبت ایکان خانلر حدود اللهی تجاوز ایدوب شرع شریفی رعایه قیلمدقلرندن تعدیسی باشلرینه یتب دولت لری کان لم یکن دورنه دونمشدر یعنی وجوده کلمدیکی کبی اولمشدر. بعضیلر خانلرنڭ طرفنی توتوب بویله ایشلرده فتوی ایله ایدردی دیدکاری بیکار وبوش اولوب بو سوز علمالره یهتاندیر، اگر فتوی ویرلمش اولسه دخی خانلرنڭ ظلم و ضربندن خوفله اوله فتوای صحیح واختیار صریحه اولمیه. آری شر یسیر ایله خیر کثیر مرجو مخلده قتل البعض احیاء للجمیع قاعده سنه مبنی بویله کاری علمالر بر نوع تجویز ایدرلر ایسه ده خانلر اول حده باقمیوب اول آخر افعال لرنده آرزوی نفسدن ماعدا بر شی کورلمدیکی احوال سابق و اطوار لاحق لردن معلوم عند اهل العریف و مستغنی عن التعریفدر «ماده پرور نرکش استدلکاری ناکس» بو افعالت بدلنده سویلنمش ایمش.

خانلرنڭ همت لری فقط کند عمرلرنده راحتنه منحصر اولوب نه سلاله سینڭ بقاسنه ونه ده فقراسینڭ ثروت و غناسنه مساعدلی بر ایش ایتدیکی کورلمیوب کندیلریده تمنی ایتدیکی قدر راحت ایله کتدیکی معلوم دگلدر فکرلرینی فقط ایچماک یماک کیماک که قصر ایدوب بالفوز بوکا قانع اولمشدر قناعت غیریلره مهدوح ایسه ده پادشاهلره مذموم اولدیغی ذنی همت دیمکن کتابه دور.

مرغینانی قاری عامد افندی سویلیور خدایار خان مرغینانه کلمش ایدی بر کون بازار اورتاسنده کیتب واریب نه اولدی بر دکانڭ
تاریخ خسه

آلدينه توفتادى اهل سوق كلا خاننى تماشايه تورديلر غان بصالولاره
 هايقرىب اوشله موناؤ فزكنى فلان قىلانى اوروكلر ديدى بر بىچاره بى
 توتوب اوره اوره اولدرديلر اولدكدين سوكره ده يوز تىاق ارولغاندر
 كواركنى فلان قىلای اولدیمه دیوب آت ایله باستوردی یوردی كندی
 سیچ كیم بلمدیکه نهدن بویله ایتدی مگر مظلومنك فاشنده تورانلر
 دیدیکه خان كلدكدين بویاق تكلب قراب تورمشیدی خاندن بر ایكى
 دفعه بیان كوزیلد باقمشیدی باشقه جریمه سی معلوم اولمادی. بس
 بوندن بلندیكه خانلرنك فتواسیده یوزینه باقمق مستحق قتل ایمش
 بونی قایسی ملادن صورمش قایسی ملا بوگا فستوی ویرمش اویل
 اولسه خانلرنك اخلاقنه علمالری نه طریقه پیوند قیلیمق كرك ونه
 یوزدن فتوی ایله عمل قیلدی دیمك كرك. اوز بلدكارنچه یورمشلر
 اخیرى بو بلاى بولمشلر. والسلام على من اتبع الهدى.

توارىغلرنك تحقیقنه باقلدنده بولایتلر اسلامدن اندم فرسیان
 مجوسیلری واتراك مشرکلرینك زیر تصرفنده كاه اوفاق توفاك رؤسایه
 تابع كاه جمله سی بر حكومه جامع توروب ظهور دین اسلامنك عصر
 اولارنده باجمعا اسلام تصرفنه کیچوب ۵۰۰ ییل مقدارى دوران
 سورمش یدنچی عصرنك اواسطنده مغولیاندن چنگزخان واولادینك
 چنگالنه گرفتار اولوب برار یوز ییل قدر كافر انده فالمش ایسه ده
 ینه اول سلالهدن اسلامه كلن لرنك وبعده امیر تیمورنك واولادنك
 وسائر نسلدن اولن اسلام خانلرنك حكومتنده آلتی عصر ایسام
 اونكاریب الحاله هدنه روسیه دولتنك نعت حمایسندنه كچمشدر.
 حضرت قتیبندك مرودن چقب اون ییل ظرفنده ضبط وتسخیر ایتدیكى
 اراضی بى روسیه دخى آلمتادن چقدیقى اعتبار ایله اون یلده استلا
 ایتمشدر. تركستان وفرغانه بى تسخیر ایدن روس عسكری باشدن
 آتیاق اون مك ته باغ اولمبوب تىقانی نه قدر مبالغه ایله سویله سله رده
 بر مگدن ارتوق دلمدر بی مبالغه سویلیانلر بش یوزدهد بتماز دیورلر.
 اما اسلامدن فقط چمكندنك اچى بولموشده اون مگگه نریب آدم

تۇلاد كۆرۈپىسى
www.ewlat.org

www.uygurkitap.com

توفراغه توشوب غیری جایلردهغى ايله مجهوعى ایللى آتمش ماك
 بلكه زياده مسلمان اوتدن اوقدن ضایع اولدیغى روابت ایدرلر.
 روسیه نك بو مملكت لری اداره سنه المق افكارى تاتار خانلقى
 انقراضندن یعنی سرای خانلقى بتدككن باشلب دماغنه توشمش ایسه ده
 آده صره أوروبا طرفنك عائله سندن ثانی شهرنك دانسا ودانشمند
 خانلری ومجاس مشاوره سنك دیانتلو عاقل ودیپلومات وزیرلری اولدغندن
 ویک وحاكم لرنك اتفافی واهالی نك اولولامره اطاعت وانقیادلرندن
 روسیه اول افكارینی غایت آهسته وآقرونلق ایله اجرا ایدردى
 چنانكه معدل خان واقعه سی ظهوره كلوب عقیبنده خانلرنك رقابت
 واختلاف وخلقنك نفاقت واختلالی كورلمیه باشلدى روسیه بوندن
 استفاده ایدرك افكارنی میدانه چقاریب خیلی ایلرولدى ایسه ده قزیم
 یعنی سیؤستپول صوغشى بو طرفلره بر آز مدت سكته ویرمش ایدی
 مصالحه دن سوكره تجدد حوصله ایله ینه دواعینه دوام ایدرك جزئی
 زمانده کلی ممالکی اداره سینه آلوب مطلبندن زیاده توفراق قزانمشدر.
 اشته بهادر خان نك غیر عالمانه غیره ظالمانه سی روسیه نك مقصدینی
 مشردن باشقه بر شی كوسترممشدر. روسیه مزبور مدتین یعنی
 سرای خانلقى اضمعلالندن بویاق بونلرنك فصدنده دقیقه فوة ایتیبوب
 كچه وكوندوز آنك ذكر فکرنده مشغول خانلر ایسه بوندن بی خبر
 بر برلرینی قائل ومقتول اوله رق نتیجه کار بوگا منجر اولدی.
 ایدى تحریر سطور اتنك سلکندن مستفاد ایدلدىكه روسیه نك بو
 ایلرولدىكى وبوقدر مملکتی جزئی عسکر ایله آزیل ایچنده مالک
 اولدیغى اگرچه صورت روبه ده نظام فویسه لرندن صایلور ایسه ده
 حقیقت حاله نظراً مسلمانلرنك بیئنده غلیان ایسدن قارشولوق ولوله
 وطغیان ایدن شورش وغلغله خصم لرینه باعث اقبال وسبب افتخار
 اولمشدر. اگر خانلر مطالعه ملک ده بدل تاب وخلقى دخى آکا مطیع
 ووفاق اولورسلر اگرچه بونجه لىق بر اوفاق حكومت روسیه کبی
 الوغ دولته محاربه ایله مقابله قیلب بلمزسه ده شروط ومقاوله ایله

ملکنتی وقایه ایلیر اییدی یاغود قلم بدم مقاومت غطوه بیخطوه مانعت دن ناشی آسانلق ایله استلا ممکن اولمیوب بو آنه قدر حکومتی حمایه ایدوب باز برمدنه قدر سریرینی صافلق موافق اولورمیدی دیه کوکلدن بیچر. مگر اراده حق بوکا تعقی تابهش لوح ازنده بویله یابمش اولدقن خانلر کندی قدرت و مکنتلرینی خصمنک قوه و جسمانته موازنه ایده بیلمیوب تاریخ تواریخ جغرافیه بی مطلق کورمیوب احوال زمانه به ذره اطلاعی اولمیوب مسلمانلر بو خصوصه عقلدن یازمش تدبیردن ازمشدرلر. «اذا جاء الضاء عمی البصر» اه.

اهل امثله ملوکنتی منقاری قوشه تشبیه ایدوب پادشاه باش فقها و حکما ایکی قنات فقرا قویروق عساکیر چنگال دیمشلر. بونلرنگ برینه نقصان طاری اولورسه اوچماغه یا قونماغه یاغود یماگه یونماغه یا چنگال لب تونماغه کاملیک کلوب برینه کلن کاملیکک ضرری جمیع ابدانه سرایت ایدر اولدقن باش بونلره برابر نظر ایلیوب بر دیشنه زیان کلماسنی مطالعه و ملاحظه ایتمک لازم ایکن خانلر فقط باشلغنه مغرور اولوب اعضای مزبورلردن اغماض عین ایلدیکچون ترناقلر توکلوب قناتلر قبولوب جته عدم قویروق کاتیلر الیک قلم اولدی فالدی. نه یابمق کرک.

مؤلفه

غمود اولیدی دلیم کاشکی نبودی خاطر م زادی
زماننگ بی تمیزی دیک بولوردم غمدین آزادی

۲۲ (چچی) آلتی شهر خانلری.

آلتی شهرنگ اخباری:

فرغانه خانلرینی یازیب فراغندن سوگره ترکستان شرقی یعنی کاشغر خانلرینی تحریره ابتدا و بو خصوصه اهالی مزبورنگ اللرنک تواریخ کتابلری کورلهدکن اولدین آیتولوب اجدادلرندین ایشدیلر کلمش سوزلرینی جمع قیلب بعد الانتخاب اول منتخبنگ دخی زبسنی التقاط ایدهرک یازدیم «استعین بالله».

اولاد بنی امیه دن خلیفه اول حضرت معاویه رضی الله تعالی عنه خلافتنده ترکستاننگ کاشغر شهرنگه تعریبله فبقان دیمشلر و جیمین فارسیلر چاچ دخی دیرلر قرق بشنچی هجریه ده فتح اولنوب یاخود بو اولادنگ آلتنچی سی ولید بن عبدالملک عصرنده قتیبه بن مسلم کاشمیر فربنده فنوچ شهرینی آلوب بعده دریای بلخ که جیعوندلر حالا عمودریا دیرلر آندن کرامتله کیچوب کاشغره کلدیکی تفاسیر ونواریخ لرده مسطور ولیکن اهلینی اسلامه دعوه ایتدیکی مستوردور بو ولایت حجاجنگ ایامنده اسلامه کانی و آکا تابع ایدی دیدبکلری مرقوم قتیبهنگ کلدکندن معدول اواسه کرک زیرا اول ذات حجاج طرفندن خراسان حاکمی ایدی. حضرت قتیبه بو سفرده اون یا اون ایکی کشی دن مرکب بر سفارت ترتیب ایدوب کاشغره کوندردیکی ومورخ لرننگ چین دیو یازدقلری اوشبو کاشغر اولمقی مطنوندر. فهرست تاریخ طبریده «خبر کشادن کاشغر و رفتن قتیبه بغزای چین» عباره سهل تحریری بعده فتح کاشغر چینه بوللاندیغنی کوستر رایسه ده خبر داخلیه سی کاشغردن اونوب چینه کندیکی و اهلینی اسلامه دعوه ایتدیکی صریح دگلدلر اگر کاشغری کیچوب شرفه اوتسه ایدی چینه

ملكىنى وقايە ايلار ايدى ياشود قدم بدم مقاومت خطوه بخطوه مانعت دن ناشى آسانلىق اوله استلا مهن اوليوب بو آنه قدر حكومتى حمايه ايدوب باز بر مدنه قدر سريرينى صافلق موافق اولور ممدى ديه كوكلدن شيجر مگر اراده حق بو كا تعلق تامش لوح ازله بويله ياپمش اولدقن خانلر كندى قدرت و مكنت لرينى خصمك قوه وجسامننه موازنه ايدى بيلموب تاريخ تواريخ جغرافيه يى مطلق كورموب احوال زمانه يه ذره اطلاعى اولموب مسلمانلر بو خصوصه عقلدن پازمش تاپيردن آزمشدورلر. «اذاجاء القضاء عمى البصر» اه.

اهل امثله ملوكتى منقارلى بوشه تشبيه ايدوب پادشاه باش فقها و حكما ايكي فنات فقرا قويروق عسا كير عنكال ديمشلمر. بونلر نك برينه نقصان طارى اولور سه اوچماغه يا قونماغه يا خود يماگه يونماغه يا چنكال لب تونماغه كامليك كلوب برينه كلن كامليكنك ضررى جميع ابدانه سرايت ايدر اولدقن باش بونلره برابر نظر ايلوب بر ديشنه زيان كلامسنى مطالعه و ملاحظه ايتمك لازم ايكان خانلر فقط باشلغنه مغرور اولوب اعضاي مزبورلردن اغماض عين ايلديكچون ترناملر نوكلوب فناتلر قبولوب چته عدم قويروق كاتيلر النك فلم اولدى فالى. نه يابوق كرك.

لهؤلفه

غمود اولدى دليم كاشكى نبودى خاطر م زادى زمان نك بى تيمزى ديك بولور دم غمدين آزادى

۲نچى) آلتى شهر خانلرى.

آلتى شهر نك اخبارى:

فرغانه خانلرىنى يازيب فراغندن سوكره تركستان شرقى يعنى كاشغر خانلرىنى تحريره ابتدا وبو خصوصه اهالى مزبور نك اللرنك تواريخ كتابلىرى كورلمكدن اولدقن آيتولوب اجدادلرندن ايشدىلر نكلمش سوزلرىنى جمع قىلب بعد الانتخاب اول منتخب نك دخى زبانشى التقاط ايدرك يازديم «استعين بالله».

اولاد بنى اميه دن خليفه اول حضرت معاويه رضى الله تعالى عنه خلافتنده تركستان نك كاشغر شهرىگه تعريبله قبقان ديمشلمر و جيمين فارسيله چاچ دخى ديرلر فرق بشنچى هجر يده فتح اولنوب يياخود بو اولاد نك آلتنچى سى وليد بن عبدالملك عصرنده قتيبه بن مسلم كاشمير قرينده قنوج شهرينى آلوب بعده دريائى بلخ كه جيجوندر حالا عمودر يا ديرلر آندن كرامتله كيچوب كاشغره كلديكى تقاسير و تواريخلرده مسطور وليكن اهلى اسلامه دعوة اينديكى مستوردور بو ولايت حجاج نك ايامنده اسلامه كلدى و آكا تابع ايدى ديد بكارى مرقوم قتيبه نك كلدكندن معدول واسه كرك زيرا اول ذات حجاج طرفندن خراسان حاكمى ايدى. حضرت قتيبه بو سفرده اون يا اون ايكي كشى دن مركب بر سفارت ترتيب ايترب كاشغره كوندرديكى ومورخارنك چين ديو يازدقلى اوشبو كاشغر اولمقى مظنوندر. فهرست تاريخ طبريده «خبركشادن كشر و رفتن قتيبه بغزاي چين» عباره سبله تحريرى بعده فتح كاشغر چينه بولاندى يعنى كوسترر ايسه ده خبر داخله سى كاشغردن اونوب چينه كندىكى و اهلى اسلامه دعوة اينديكى صريح دگلدر اگر كاشغرى كيچوب شرقه اونسه ايدى چينه

وارانچه اولان شهرلرنڭ بزندن لا اقل بر نقل سويلنوردی چونکه کاشغر ايله چين بينی آز مسافه ايلميوب نچه ايلق بواندر بس ايمدی تاريخ طبریده چين لفظندن منفي اولان معنائڭ اصلي ترکستان چين نڭ پای تخنى اولان اوشبو کاشغر اولا. «العلم عندالله»

الحاصل عسکر اسلام بو جانبلره عصر اولده قدم باصوب سوگره حکومت آل عباسه انتقال ايتدکده دخی مستعین بالله ابن المعتصم ايامنه قدر آنلرنڭ النده اولوب والی وحاکم خلیفه طرفندن قائم ونصب اولنورلردی بعده ايکی یوز ایللی حدودنده ملوک صفاریه ثم ملوک سامانیه ثم ملوک غزنویه ثم ملوک سلجوقیه ظهور ایدوب بو ولایتلره تغلب ایلمش ايسه لرده کاشغر خانلری اکثر اوقاتده بونلرنڭ زیر تصرفندن خارج ومستقل توردیغی اخبار سوابق و آثارات لواحق لرنندن واضح ومستباندر بعضی لر دیرلرکه کاشغری لرنڭ دول ماضیه توغر وسنه سويلنان آغز اخبارینه اعتبار اولنمز چونکه بو جوانب لر آل عباسنڭ النندن چقدیغی سوکنده ترکستان و ماوراء النهره طوائف ملوکن کم لر خان ونخت کاهلری نه شهرده اولدیغی توار بخلرده بالتفصیل یازيله کلمش ماوراء عبارسی ايسه دریای عمودن اونه طرفنڭ کلسنی شامل و ترکستان دخی بواسه داخل ایکان اول دویره کاشغرده خان وارلیغی معلوم دگل دیوب لیکن دقتله نظر ایتسه لر وارلیغی کورنوب قالور شوبله که ملوک سامانیه بی مبع بلاد ماوراء النهره مالک ایدیلر دیوب یسه بو اولادڭ یدنچسی امیر نوحڭ ترکستان شاهی بوغرا خان وایلك خان ايله واقعه سنی یازمیشلر بس آغز خبرلری کنده حمل ایدن ذوات کرام ترکستان ايله ماوراء النهر عبارسنی کرک کبی فرق ایتسبوب ترکستانی ماوراء دن صایورلر مؤرغلرنڭ ماوراء دن مرادی بیغون ايله سیغون بینی اولوب ترکستان بو حدوددن خارج دور بویله اولمده سند توشش توار یخ کتابلری کند کندنه معارض ودعوی ایدنلرنڭ دردی بی معالج نالور اگر چه جغرافیه کبیرده ترکستانی اوچ قسم قیلب ماورائی ترکستان وسطی دیمش ايسه ده اکثر مورخین

ماورائی ترکستانه مقابل ذکر ایلدیکی ماوراء دن ترکستان اسمی محو مرفوع اولدغنه شاهددر از جمله چیان نما صاعبی خراسانی بیغوننڭ غربنه و ماوراء النهری نهر مزبور ايله سیغون بیننه تخصیص ایلوب ماوراء النهرنڭ حد شمالیسی ترکستان ايله محدوددر دیمش ايمدی بزم یازه چغمنر استماع ایدن اخباردر بحث جواب ايله سیر سخن ایلمیوب مقصدمه متصدی اولالیم.

بو ولایت ایام حجاجده اسلامه کلمش دیدیکی خبر نادر یوقار و به اشاره ایدلدی عصر مزنڭ شاعری ناظم بلال «شروعات چين» نام کتابنده که راوی روایتده مونداغ دیدی ایلا شهری حجازه تابع ایدی دیدیکی بو ناد دن صادر دور بو قولنڭ توجیهی قتیبه کلبیکی زمانده ایلا کاشغره تابع اولده پای تخت اولان کاشغر قتیبه یه سرفرو ایتدیسه تابع متبوعنڭ تختنه داخلدر بهر حال بو ولایتڭ اسلامدن اقدم و سوگره اولان حاللری صریح و قطعی معلوم اولمیوب لیکن قراین لرنندن استفاده ایدیلن بو دیرکه کاشغر مضافاتی قدیمده قهبل شهر یسه قدر مستقل بر خانلق اولوب و راسی ختای و آنڭ شرقی چين مملکتی اولمشدر الحاله هنده جمهسی چين محکومنده بر صورته گرمشدر کهنه توار بخلرده بونلری یالغوز ختای یاخود چين حکومتی دیوب کاشغر ايله اوچاوسینی بلا فرق بر قیله یازدقندن آلتی شیر احوالی بلورسز قالمشدر جهان نما صاعبی ابن سعیددن نقلاً ترکستانده اولان ایکی دارالملک نڭ بری کاشغر و بری بر ساجاندر فضل بن یحی البرمکی زماننده خلقی کفار اترک ایدی سوگره اسلامه کلیدلر و ساجان قیبه طائفه سینه مطیع اولدیلر دیمشدر برمکی هارون الرشیدنڭ وزیر ی اولوب ایکنچی عصرنڭ برجالندنر بویله مواضعه و قایع ایام پادشاهه منسوب اولور ایکان جهان نهاده خلیفه بی یازمیوب وزیره نسبت و یردیکی خلیفه مشار الیه امور دولتی کلا برمکی نڭ الینه تفویض ایتدکنندن اوله مدرس اعلم آخوند دیدیکه ترکستان جمیعاً صدیق بوغرا خان النده اسلامه کلدی ان اول من اسلم من الترك الصدوق قولى صدیق بوغرا خان

حَقْنَدَه زَارْد اولمىش دىوب بِنَاءِ عَلٰى هَذَا بِرَقْعَه مَز مَزبُور صَدِيقِ
بوغرا خان ايله باشلندى اوبو حال يعنى صديق ايله ابىتسار يازمىچىمىز
اخبارك صديق دال بر حسن فاك اولدىغى وفاق عجيبه و توافق غريبه دندىر
الموفق هو الله. انراكك اسلامه كلدىكى اگر چه بوغرا خاندىن اقدم
اما بونك ايام هنكامنده اسلام زياده سىنچه اوج و كمالنچه رواج آلدىدىن
لفظ اول بوگا منسوب اولمىشدر سابق الذكر كاشغر و بىرساجان
بلده لرى نك اصل اسمى مقول تىنار بياناتى اواخرنده بيان ايدىلور.
انشاء الله تعالى.

سلطان صديق بوغراخان حَقْنَدَه اِهَالِي آلْتِي شَهْرِنَكْ اَخْبَار تَوَاتُرِي
وَأَنَّكَ خَلْفَنَدَه كَلَن خَانَلَرِنَكْ اِحْوَال تَرَادِفِي

صديق بوغراخان عليه الرحمة والغفران شرف اسلام ايله مشرف
اولان تركستان خانلرى نك اولى دور. صديق نك اصل اسمى داروندىر
بوغرا خان لقب بولسه كرك بيانى اخبرده كلور. آتاسى وفاتنده باش
اولمىقن والده سىنى عمى غارون بوغرا خان آلوب آغاسى نك جاي
نشىنى اولمىش. دارون بى باشنه يىتكده حضرت حضر عليه السلام
بوگا بولقوب صدندن اولدىغى دىنك بطلاننى بلدىرمتىش نصيحت قىلب
كوكلنى آندن دوندىرمتىش دارون اول كوندن بوياق اوز دىنندن يعنى
مجوسىلكدن اعراض ايدوب ايا حق دىنك حقيقتنى نره دن آكلارم
ديوب يورمىش. اون بىش باشلرى نه ايردكده بر كون نوكرلر يله صيد
صحرا قىلب يازيه چقار بر فرقه كروانه راست كلور آنلردن نسنه آلمق
اوچون متاعنى چيشدرىب اشبالرىنى كوروب اوتوردىغى عىنده
كرواندىن بىرىسى صو يقسىنه كلوب طهارت قىلب اذان اوفور اذان
آوازي ايشلدىكى ايله اهل كروان جهلسى نمازه كىدوب متاع
چيشلگان چاچلگان كويى بىرنده فالور اشباده احدنك ايشى اولمىدوب
نمازه شروع ايتدىكى دارون نىجه فالوب ايا بونلر نه دىنه آدملىر
ايشكه عبادتى عىندنه دنيا برشى اورىنده كورلمىدوب دىوب اسلامنك
اصلى وفصلنى بونلردن موراب بلمىش كوكلى دىن ميينه ميل و محبت

ئەۋلاد كۆرۈشۈپ
www.ewlat.org

www.uygurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىلار ئامبىرى

ايدوب اول جايدىن كىرو دونمىش بىدە كروان دىغى كوچوب شۆره
كرمىش دارون هر كون بونلرنك ياننه وارىب كلوب دىننك حقلنى
كما حقه بلوب مسلمان اولمىش آنلرده داروننك اسمى نى صديق
قويمىش كرواننك كارى تمام اولوب شىهدىن كتمك بولدىقه كرواندىن
ايكى اوچ آدم آلوب قالمىش صديق آنلردن احكام دىن و قرآن عظيم
اوگرتمىش اما بوسرى اظهاردىن خوف ايله اغباردىن ايماننى كتم ايدىر
ايمىش. بو حال ايله نچه ايام وآىلر اوتوب بر كون آناسىنى اسلامه
كلمىكى رجا و نياز ايلدىكه آناسى بونى زوجى غارونه ذكر قىلمىش
اگر بويله سوز سويلدىكى صادق ايسه صديقى قتل ايدىرم دىو يىمىن
ايلىوب غارون صديقى چافرىب سوردىقه انكار ايلمىش وز بىرلر دىرلر كه
بونك حقيقتنى بلمك كرك اولورسه بر بوت خسانه اساسنى صالحه
صديقه امر ايدىرسىز اسلامه كلدىكى راست ايسه اولومنى اختيار ايدىر
آكما قول اورماز والا بو ايشى ايشلر دىنكده بوگا امر ايدوب صديق
استاذلرى ايله آفل لشوب مسجد اولمق نىتىل بوت خانه نك اساسنى
صالمىش. بىدە زمان فرصت تابوب غارون نك كندىنى اسلامه تكلپى
ايتدىكه اوتىمىدوب صديقه سۇ ظن قىلمىش يعنى اولدىرمك اولمىش.
بو بىمان شوملق اوز باشنه يتب اوشبو بوتخانه چوارنده غارونى بىر
يوتمىش اورنى هنوز چوقر ايمىش حاللا بو بتخانه مسجد جامع دور
آستون آرتوشده دىورلر اول ايامده پاى تىغىت بو قلعه بولسه كرك
الان دىغى كاشغرنك معروف بىدە لىرىندىر. اسم قدىمى بلا ساغون
ايمىش. بيانى اخبرده يازىلور.

غاروننك فوتى صوكنه صديق بوغراخان نىغته جلوس ايلىوب جمىع
بلاد تركستان بو خان نك صبحى وظل سبىقى ايله اسلامه كلوب بو
ولايتده دىن ميين محمدى مشار عليه الرحمة نك غيرة عاليسىل انتشار
اولمىشدر. دورى دورتنچى عصرنك واسطنده يعنى ۳۵۰ ايله ۴۰۰

مجریه آراسنده اولوب فېرى آرتوشده زیارة قیلنور. بو ذات لایق جناتک وزیرى یوسى قادرخان (۱) لقبى امام پادشاه دور صدیق بوغرا خاننک تلغینی ایله ایمانه کلوب کوب غزالر فیلمش النده عظیم شهرلر فتح اولمش کندی خانلق رتبه سنی حائز اولمیوب خان لفظی اسمدن جزء بولسه کرک فېرى کاشغرده دور. صدیق بوغراخاننک اوغلی فالمیوب نور علیه خان نامنده یالغوز بر قزی فالمش استانه ده زیارت قیلنان آلب آنا خواجهنک آناسی بودور دیورلر بعضلر صدیق بوغرا خاننک دورى ایکنچی عصرنک ایچنده اولوب ۱۹۰ ننجی سنه ده وفاتنی تحقیقله بوکا مزارداغی چراغی لرینک النده تولیه نامه وارلیغنی سند قیلل کوزمله کوردم دیمش ایسه ده بو ولایتده او ایامدن تابو آنه قدر تولیه نامه یوقالما یوب کلکله کوکلم اینانمایور ثای صلیبه قزی آلب آنا خواجهنک آناسی اولوب آلب آنا اون یدی واسطه ایله حضرت خنیه به منتهی اولدیغی چیتندن ایکی یوز یله یتمز مدنیه بو عدد آنا اوتک متصور اولمیوب هر بابایه ایگ از حسب ایله یکریمی ویکرمی بش یاش صالده ده دغی بوغراخان علیه الرحمة دورنچی عصرنک رجالندن اولمغی مجزومدر و بو دورده کلمش کچمش دیانلرنک سوزی عقل معقول صحتیه اقرب و صدقه اوفق کورنور. «والله أعلم وبعامه یعلم»

آلب آرسلان خان

صدیق بوغرا خاننک وفاتی بعدنده مزعومنک قزی نور علیه خان دین توغوش آلب آرسلان تخت نشین اولوب بو ذاتنک بهادرلیکی عالمه مشهور اولمش. سلطان سید آلب آرسلان سعید بهادر خان دیولقب قونمش. بوکا سید دیهکنک اصلی حضرت علی کرم الله وجهه اسناد ایله اولوب نسبتی نوعاً خلل دن خالی و غلاف ظاهر دن سالم دگل ایسه ده موردنک یزیمیوب فالدرمق مناسب کورلمدی. حکایه سی بویله ایمش. بر کون عزیزلردن بری صدیق بوغراخاننک حضورنده حضرت علی کرم الله وجهه نک کرامات و مناقبنی عندالله درجات و مراتبنی مشهور فوداتقو بیلیک مجله سنی نک مؤلفی اوشبو یوسى قادرخاندرکه صدیق بوغراخان تقدیم ایتمش. «عینها الرحمة»

سویلیوب هر بر ذکر ایندکچه اسدالله الغالب دیه شجاعت وغیرتنی تعریف وتوصیف ایدر بو عین ده نور علیه خان ایشوکنه قراب ایشدوب نورمش ایکان اول حضرتیه فولادن عاشق اولوب کمال محبتندن کاشکی او ذات شریفنک ایامنده بولسام کندیمی آکا عرض ایدوب نکاحنه بولور ایدم دیوب کوکلندین کچار. حکمت خدا بو فکردن شهوتلنوب عامله اولورده بر اوغل توغرر اسمنی اسدالغالبنک ترجمه سی اولان آلب آرسلان دیو تسمیه ایدر بس آلب آرسلاننک حضرت علی به نسبتی وسیدلکن قسمتی بو رابطه ایله اولوب آلب آرسلاننک تولدی بعدنده مزبور قزی یوسى قادرخانن وزیرنک اوغلی قدرخان خواجه به نکالینمش قدرخانن آستانه داکی آلب آنا خواجه وجوده کلمش بس آلب آنا خواجه آلب آرسلان ایله مادریکی پدر جدا یعنی آنا بر آنا باشقه برادرلر اوله. قدرخان ایله آلب آنا به خواجه لقبی قدرخان وزیرنک زوجه سی طرفندن تکمشدرکه زوجه سی خواجه زاده اولوب ایکی آلبنک نسبتی آنا طرفندن حضرت خنیه به منتهی اولور ایمش. صاحب الترجمه آلب آرسلان خاننک دورى بشنچی عصرنک اواسطنده اولوب جدی قم شهیدانده مدفوندر. قم شهیدان شهیدلر قمی ذبک اولوب بو جایده عساکر اسلام نماز بامدادده ایکان حالتده کفار هجوم ایدوب مسلمانن کوب آدم توفرافه توشمشلر خان دغی اول جایده شهید اولمش حالا بو جای بیوک زیارتگاهدر. آرسلان خاننک فوتندین فقرات توغوب یعنی مزبورنک وفاتیه اهالی آراسنه اختلاف وادشراق توشوب بوندین سوکره کلان بو جانب ملوکلرنک احوالی مضبوط اولمیوب پراکنده لیک ایله ایکی اوچ عصر یللار اوتمش. بو خانلرنک آبا واجدادلری کتابنک اواغرنده منقول تتارماده سنده تعرییر ایدیلور. «انشاء الرحمن»

خبر توغلو ق تیمور خان

سیکزنچی عصرنک ایچنده توغلو ق تیمور خان توغوب جالس نغمت سلطنت اولدیغی ایله بو ولایتلر کلا آنسک ضبطنده اولمش

سمرقند وبخارا ولايتلىرىنى قىر وارمىش يەنى بو اولىكە دىغى آنىڭ
 حىكم ونفوزىدە كرىمىش اوغلى الپاس خواجەبى سمرقندە حاكىم قوبوب
 آقساق تىمورىنى آنىڭ نائىى ياخود غىرى بىر شەھەرە والى قويمىش توغىلوق
 تىمور اوزى ايلايە قايتوب وفات اولدىقە الپاس خواجە ايلە آقساق
 تىمور بىننە بىرودت توغىلوق صوغشوب الپاس خواجە قاچوب كاشغەرە
 واندىن ايلايە كەمش آقساق تىمور الپاسىڭ آرفاسىدىن قوارق كلوب
 الپاس خواجەبى اولدىرىپ توغىلوق تىمور خاننىڭ فزىنى نىكاعلىتوب
 ونىختى اولان كوك تاشى كوچرىپ كوركان نامىنى كوتارىپ سمرقندە
 قايتەمش قىلماق (ئىقتىدە كوركان كىياو دىيىكىر) آدملىر آقساق تىمورىنى
 باجىن باردى باجىن خاننىڭ فزىنى الدى كوك تاشى آنىڭ جەازى
 ياغود مەزىنە سالىدى ودونىڭغان خلقى آقساق تىمورنىڭ عىسكىرىدىن
 قالىدى دىدىكلرى غېرنىڭ غىلپ اصلىسى بودور. مغلپلارنى بو غىلپتە
 نوشران اسبابلىرىدىن بىرى او عصرلردە غوبلاى خان اولادىدىن باجىن دە
 طوتىمور خان طوغون تىمور خان نامىدە ذواتلر غانلىق قىلىپ امىر
 تىمور توغىلوق تىمور خاننىڭ مەلىكىتىنە واردى آوازىبى ايراقىدىن
 ايشىدىنلر باجىن خانى اولان تىمورلردىن غىيال قىلىپ بىردىن اسىدە وىردىن
 جنس ودىندە وهم ايام وىچىن دە اشتراكلىرىدىر اگرچە توغىلوق تىمور
 خان اسلامە كەمش ايسەدە يەنە آنى تاماماً فرق ايدەمىوب واول اياملردە
 جغرافىيە وغرىپتە استىعالى دىغى كىم اولدىقەن آز مسافەبى آلىس
 سانوب ايلابى قاق تاغىنىڭ چىتى كورەبى آنىڭ كىچىدى بىلدىكلردىن
 وعوام خلقى قىلماق ايلە غىتابى امتىياز قىلمىوب خاننىڭ نردە توردىغىنى
 ونىختىڭ نردە اولدىغىنى دىغى بىلمىوب طنا چىن زىمما باجىن دىيەرك
 يا كىلىش بو كىلىش خىرە كىتىش اولە ياخود چىن مەلىكىتىنى تىسخىر ايتىدى
 دىمەك ايلە تىمورى مدىح ومبالغەدە كەمالنە يتىكورمەك لىچون نەك
 غوروكسە لىسلىرى بولە يالغان شەھەرە ايتەمش اولە والا امىر تىمورنىڭ
 باجىنە واردىغى خىر توارىغىلردە كورنىمىور اما تىمورنىڭ اولادىنە كوركان
 دىمەك ئىتلا مىرزا مىرانشاه كوركان مىرزا ابو القاسم كوركان سىلطان

ئۇلاد كىتۇپىسى
 www.ewlat.org

www.uygurkitap.com

ئۇيغۇرچە نىاقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىمىلار ئامبىرى

سەئىد كوركان مىرزا مىرانشاه كوركان بولنر كىلىسى امىر تىمورنىڭ كوركان
 لىقىنە تىبەتە يەنى بو اسمە باعث اولان توغىلوق تىمورنىڭ فزىدىن وچودە
 كلوب آندىن مىنشەب اولدىغىچوندىر امىر تىمورنىڭ باشقە خاتونلردىن
 اولان اولادىنە كوركان دىيىلمەز كوركان نامىدە بولدىن غىرى اقبال
 واخىبار وار ايسەدە اصدىقى بو اولوب باقىسى يازمىغە آرزومىزكە
 كىدى ظاھردور.

صاحب الترجمة توغىلوق تىمور خان جنوباً طمغاچ يەنى تىبەت
 وبخارا شرقاً وشمالاً آلتى تاغى وايرىتىش آغومى واوب نەرى غرباً
 اورال تاغى واورال دىكىزى فزىنەچە كىمى نافذ بىر خان عظيم العىنوان
 ايدى حتى باجىن خانى بو كىلا ملامت ايتىدىكىنى روايت وكوك تاشىڭ
 اول خاندىن بو كىلا ھىدە كىدىكىنى حكايت ايدىلرلر وبعضىلر باجىن دە خان
 اولدىغىنى وصو كىرە باجىن دە تورمىدىن جنسداشى اولان مىنقولستاندە
 تورمىغى تىرجىيىچ ايدوب ايلايە كىدىكىنى وكوك تاشى باجىن دىن كىدىلر
 بىلە آلوب چقىدىغىنى وبو جايدىن باجىنە حكومت قىلىدىغىنى ئىقل ايدىلرلىسەدە
 بودراز سوزلر بىاغى اغلاط عامەنىڭ مىختلپ بىر رۇياسى دور.

توغىلوق تىمور خان قىلماق ايكان ابو النصر ابن عرش الدين ابن
 جلال الدين بغدادى كە سو كىرە كىتىكى اولمش ابن ابو عىفظ بىغارى
 اندە ايتانە كەمش بىئانى بولدى دور شەھر خوتىن ايلە لىووب سوبى بىننە
 بىر قوملىق صحرا وار سرىعتلە سىردە اون بىش كوتلىك مسافە دور التى
 شەھەر لىسلىسى بو كىلا كاداك صحراسى دىيورلر اوشبو صحرا قىدىمە آبادانلىق
 اولوب نەچە عدد شەھر عظيم وار ايشى اعظمى كىتىك اسمىدە اولوب
 جەلسىنىڭ مدار ومرجى بو شەھر ايشى مولانا جلال الدين حضرتلرى
 بغداددىن كىتىكە كىلدىكە خىلايق بو ذاتىڭ مىستىجاب الدعوات ايدىكىنى
 بىلوب التىجا ايدىلرلر كە حقىزىدە دعا قىل غدا بىلرلى غنى قىلسون مولانا
 حضرتلرى انىرى رد ايدوب آخەرە اوچوى دعا قىلاى دىبىابى طلب
 ايلەك نىڭ اغىرى غىسراندىر دىبە مراراً مىنغ ايدىسەدە (الناس حارىص
 على ما مىنغ) مفھومىنەچە حضرتىڭ مىنغى بولنر نىڭ زىيادە ابرام والىخانى

باعث اولوب دنيای دنای راغب اولدقلرندن بر معنوب حالنده (اللهم
 كثير مبالغهم وثقل اثقالمهم يارب بونلرنگ مالنی كوب ويوكلرينی آغر
 قيل كلمه سی لسان مبارک لرینه جارى اولوب غذا اول مملکتنده
 آلتون معنی خلق ایلمش حالا غوتن مضافاتنده آلتوننگ کثرتی بو
 اثردن ایمش دعانگ برکتیله اهلایسی نهایتنده غنی اولمش چونکه
 انسان نسیانندر اولگنی حال لرینی اونودوب کفرانئ نعمتله خدایه
 عاصی اولورلر مولانا حضرت لریده بونلری نصیحت قیلب مفید اولدقده
 قدرت قهار ایله اسمانندن قم یاغوب جمله شهر قم آستونده فالمشله
 اوشبو نازل اولچق بلایی حضرت حق تعالی جلال الدین حضرت لرینه
 کشف ایله بلدریب کیدیلری شهردن چقمیه مأمور اولدقده صراط
 سوبده ثابت قدم مخلص لرینی بو احوال دن اکاه ایلیوب من ایسه
 کتمگه مأذون اولدیم سزله بر علامت ویرایم آنکله عمل ایلیوب
 شاید نجاته ایرهسز دیوب نچه موزون واوزون یغاچلری بالغاغاب
 اولاب بر یره تکب غضب الهی اولوب قم یاغقده اوشبو یغاچی
 اوشلب دوره قیاب یعنی تکورمن کبی ایلتوب هوا آچلدقده منی
 استب تابقای سز دیه چقب کتمش معیارلی کونده موعود قم یاغوب
 مریدلر یغاچی توتوب یلانوب قم نچه کیچه وکوندوز یاغوب جمله
 شهر آدم وامواللری ایله باصلوب تمام یغاچ برابرلی بولدقده هوا
 آچلمش مزبور مریدلر سلامت چقب آقسویه کلمشله مولانا حضرت لرینی
 اول جایده نابوب خدمتنده بولمشله بو حینده توغلوک تیمور خاننگ
 بو ولایت بارچسی آنک زیر تصرفنده ایدی بلاد مغضوبک خبری
 مسموع اولدقده حقیقتنی بلدک اوچون شهر آقسویه کلور خراب اولان
 شهرنگ حالندن خبردار کم وار دیو تجسس قیلدقده بر نچه آدملر
 ایچندن چقب کلمشله دیوب خان بونلری دعوت ایستدکه مولانا
 حضرت لری مریدلری ایله بیله وارر خان بونلردین واقعه بی صوراشوب
 سویلشوب اونوردقلری ائشاده نماز وقتی اولور مریدنگ بری خاننگ
 حضورنده توروب آواز بلند ایله اذان اوکور خان بو نه دور دیوب

بونلر اذان محمدی دور بزلر بونک برکاتنده سلامت چقمشز جوابنی
 سوبلدکن خاننگ کوکلی اسلامه میل قیلب بزم مقرر مز کوره مز جم نهری
 یعنی ایلا صوی ننگ فلان موضعنده دور آکا وارکز من سزلی اکرام
 ایدرم دیو وعده قیلمش خان کندکده مولانا ننگ اجلی قریب ایکان
 رهلتنی بلوب حیاتندن مایوس اولدقده اوغلی عرش الدینه وبعضی لر
 قولنچه بو واقعه عرش الدینه اولوب اوغلی ابو النصره وصیت ایتمش
 خان ایله بویله وعدم وار ایدی مندن سلام دبهسن واریب آنلری
 دینه دعوة ایدهسن دیمش مشار الیه اوغول آتاسنی دفن ایستدکن
 صوگره وصیتنی ایله ایلیه کلمش کندینی خانه بلدریب خان ایپانه
 کلمش اعوان واتباعندن یدی یوز آدم مسلمان اولنه قدر اسلامنی
 مستور توتمش بعده مسلمان اولدیقنی اشکاره ایلیوب فلماق طائفه سی
 آبا واجدادنگ دیننی ترک ایستدک دیو خانه غلو وغریو قیلب نچه ماگ
 آدم جمع اولوب کلوب مسلمان اولنلری مضایقده توشورمش خان
 آنلری ظرافتله نوقتاتوب نصیحت قیلب حق دیندر دیدکده علقنه دلیل
 کرب داعی دین اولان ذات بر کرامت کوسترمک لازم دیوب نه
 کونه کرامت استرسز دیدکده آنلر بو اولیا دیدکک آدم بزم فلانی
 پهلوان ایله کوراش توتسون اگر یقتسه جمله مز آنک دیننه کررز
 دیدیککی ایله یوررز والا اول آدمی المزه وبرهسز بلد کمزی قیلوررز
 دیمشله فلماقک پهلوانی مناره دک طویل جمل کبی جسیم مولانا حضرت لری
 ریاضی نصیحتی جئدهه ضعیفی اولمغله خان اندیشه یه توشوب جوابده
 توفی قیلمش حضرت مولانا خانه خطابا وعده یی محکم ایله انشاء الله
 بشرافت رسول الله یقوتورم دیمش آرالرننگ شرط ومقاوله یی مستعکم
 ایستدکن صوگره میدان وکوراش توتمشله حضرت غالب اولوب پهلوانی
 کوناریب یره اوردقده پهلوان اوزندین کیتب بیهوش اولمش کوررکه
 قیامت نوپمش عرصات بولمش خلایق تولمش جنت بزانهش جهنم
 یانوب قزارمش مسلمانلر او جماغه کیدر کفاری تاویه آتار زبانی لر
 کلوب بو پهلوانی ده باغلب اوده ناشلامقچی اولدقده داد و فریاد قیلب

وای فرشته‌لر موندن بورون بو حالی بلداپ ایدک ایشتماب ایدک حالا بر هادی دین کلوب حق بولنی کوستریب آنک سوزینی قبول قیامتچی و دیننه کرهکی ایدک منی آزاد قیل مسلمان اولورم دیوب فرشته‌لر بونی قوی و بوردکده قوانچندن «لا اله الا الله محمد رسول الله» کله سنی تلقین قیلهرقی توروب کلمش حقیقت حالنی خلقه آیتوب اوشبو آنده حاضر اولان نهجه مگ مگ آدم ایمانه کلوب بارچهسی بردن باشنده نشانه کهر اولان فلسفه یعنی قلیاق لرینی دریایه آندقه صو توسولوب بو کالیپ اطراف باصوب کورهیی خراب ایدر اولدقه قلیاقنی صودن آلوب تاشلا ایلوب تاشله دیان محلده ایلا ایلا دیوب بو صیحه و صدا ایلا صوبنه نام و علم اولوب فالمش آندن مقدم بوکا جم صوی دیورلر ایش نقللره نظراً جم اسمنده ایکی صو اولوب بری چووبری بو بولسه کرک و جم نامنه بر صو اورال جایق جوارنه دخی وار اولوب بو کونده بوکا دیم صوی دیرلر ایش.

راوی ایدر مزبور قم باصم ش صحرای تیه کی چولده دوه ایله سر- عتله یوریوب اون بر کونده لئوب کولینه بتدک قایتوشده ایدک بوغاز یعنی مسافهسی آز بیرندن توقز کونده چقدق بو بیابان بر یه ننگ بعض برلرینده شهر اورنی نشانی و بعض محلده محراب علامتی کیی آثارلر کورنور دیدی اه. و بعضلر قم آستون دین آچلوب فالمش خزینه لره بولقدیغنی ده حکایت ایدرلر.

عالا لئوب کرلی جوارنده بورن ایل لرمز بورتوغلق تیمور وقتنه مسلمان اولان قلیاق جنسندن ایشلرکه تیمور خاننک وفاتی بعدنده اولن متفرقه لیک ایشلرده فالقنک کفرده فالانی اسلامه کلنلرینه غالب اولوب مضایقه یه توشوردکده بونلر بالضروره ترک دیار ایدرک بو جانبندن کوچوب لئوبغه کتمشلر. امتداد زمان ایله بونلرنک اسلامیتی نهایت ضعیف لنوب جیلغ اصلیسینه رجعت ایتیمه آز فالمش ایکان مرحوم یعقوب خاننک ایام هنکامنده خیلی آفاروب اسلامی خیلی گوزل اولدی دیو سولیلورلر. بو اخبار مفهومه واریب دگلیانلره ظریف بر

ئولاد گورویپسی

www.ewlat.org

www.uygurkitap.com

ئویغورچه مائله قه دیمی نسهر و قویازمنلار نامبیری

هکابه دورکه توغلوک تیمور خان ایسامندن بویاق اغزلرده ایتوله کلمش آثاردندر.

توغلوک تیمور خاننک مدنی غولجه دن دورت منزل بر فورغاص صوی بوینده بیوک زیارة کاه اولدیغنی امام آرتوق قاری وغیریلر خبر ببردیلر. حکومتی سیکرنچی عصرنک واسطنده اولوب یسنه بو عصرنک اواغرنده آخرته انتقال ایتمشدر. توغلوک تیمور خان بن ایسان بوغا خان بن دوی چچن خان بن باراق خان بن یسونتو بن موتکن بن چغتای خان بن چغز خان ایله ده اسلام رسوخ تبابوب اهالی ننگ اعتقادنه اعتماد ایتدکن صوگره ابوالنصر حضرتلری اوغلی شیخ محمد صادق خاننک حضورنه قویوب اوزلری اصحاب کهای زیارة نیتله طرخانه واریب آنده مدفون اولمش جریده مزده مسطور بلندکنبد بودور. بر نهجه سنه صوگره مشار ایله شیخ محمد صادق دخی انتقال ایدوب جسد مبارکلری فورغاص صوی بوینده قویلمش آنک زیارت قیلنر کندی ننگ تعیینی بوینچه اول خاننک کنبدنه واریب قرآن اوقوب بعده بو عزیزه کلنور دیوب بو نقل دخی آرتوق قاری دن مسموع دور.

توغلوک تیمور خان مرحومنک عقیدنه آفساق تیمور واقعه سی که عالمه مشهور دور اهل اسلام آراسنه بلوای عظیم براغوب ضعف کلی طاری ایش آفساغا. فو تیله مدبدیلیک کنه میدان آلوب عاقبت کاشغر مضافاتی ننگ هر شیرنده بر حاکم و هر بلده سنک بر والی مستقل شاهلیق قیلت تورمشلر. هجرتنک الی کامل لری حدودنده بر آز مدت بخارا خاننه تابع اولمشلر ایسه ده یه اوقات سر بعده رسوم سابقلرینه قایتمشلر یعنی هر شهرنک حاکملری محکومنه خانلق کیندن ایتمشلر. الحاصل ایکی تیمور دن صوگره کلن کاشغر شاهی ننگ حکومتلری حضرت آفاق دورنه قدر آتسودن اونوب طرخان حدنه قدم باصدفلری معلوم دگل. بوکا یعنی آتسودن تجاوز قیلدغنه نهجه وجه کوسترلر. اول

دالب استقلال ایدن حاکم لرنگ اصلی خانزاده اولمدهلرندن تعصبل اولان حکومت ایدم لرنگ انقبادی فقط فرصت کوزتمکدن کنایه اولوب آز مدتده اهالی طرفندن قتل یا عزل اولنوراردی بو ائتاده خلق آرانفاقلوق توشوب ایشلری محاربهیه عائد اولمغه دیگر بر ذات قائم اولنه قدر هر کم رنگ دماغنه حکومت هوسی توشوب قتال وجدال ایله تمام چارچاقده انصافه کلوب برینی حاکم نصب قیلوراردی بو اختلالنگ هر برنده گاه کاشغر خوتن پای تخت و گاه آفسوکچا مدار بغت اولوب اولنگی ایکی بلده مقر سلطنت اولدقده همتلری آفسوکچا قره شهر طرفلرینه و بو اوچی پای تخت اولدقده توجهلری کاشغر خوتن یارکند طرفلرینه اولهرق بو اورتلرده دوران ایله عمر کیچوروب سرحدلری سرنجام قیلغونچه ینه بر حادثه جیدیهیه اوچراب سد سیبل اولنوردی. ایکنچی وجد طرخان مضافاتی ختای طرف حدود اولمغه کفار چینه بر سپر یعنی قالقان ملاحظه قیلب بحاله قویارلردی. اوچنچی بو مضافاتنگ حاصلی کم یعنی خرجاتنه کفایه ایدر و خزینینه فائده ایدر دراماتی اولمقدن آبادیرلرچه اجتهاد ایدوب آلوب بده بو افکارلر ممانع اولهرق طرخان شهری اکثر حالده اونر خانقلری ایله توره کلمشدر. اما اهالی طرخان بو دفعنی اصحاب سببه و آنک جورنده اولان عزیزلرنگ کرامات و شرافتلرندن محسوب ایدرلر. وانعا طرخانلر بلای خانلق ایله او اقدر مبتلا اولمویوب بلده خامسده نسبتا هر وقوع بونلره جزئی واقع اولمشدر. اکثر چه بونلر خانلق فتنه سنندین فی الجمله نتیج ایسهلرده اطرافنده قلنا من بی تنج اولمغه آنلر جوانب اجنبیهیه نظر صالحهه فرصت و برمیویب بناچار بوکا یعنی قلماق دفعنه صرف همت و بذل قوه تیلهرق بارغانلرنگ اکثر غزاقی آنلرنگله اولمشدر. فذلکله کلام اون برنچی عصرنگ اواسطنه قدر آلتی شهرنگ احوالی بو ترتیبده گاه معلوم گاه نا معلوم اوتوب طرخان غانی سلطان باباغان غازی نگ و تیل قلمقلر طرخانه کلا آلتی شهره استلا ایدوب عن فریسی

یازیلحق قسیه عقیبنده آدملر حضرت آفافی خان کوتاریب حکومت بو ذاته اوندکده قلماق ایله مصالحه ایلوب بو مضافات بر قاج مدت قلماق خاننه تابع حکمنده ترکیک قیلب ثورمشلدر.

خبر حضرت آفافی علیه رحمة الوهاب

حضرت آفانک اصلی سمرقند فرینک دهیید قریهسی خواجه لرندندر بو جانبه یعنی آلتی شهر طرفنه بابالری کلمشدر کادکارینی کوب طریقه نقل قیلورلر جمله سنی یازمق تطویل کلام بلکه عبث مرام اولدغیچون اذواللرنگ فقط برینی بو کتابچه مزه درج ایتدک. حضرت آفانک نهنچی بابالری حضرت مخنوم اعظم دور. نسب لرینی بو یله بیان ایلدیلرکه مخنوم اعظمنگ اسم شریفلری سید احمد کاسانی دور کاسان قصبه سنندن ابتداء هییده کلوب اون نوب نال تکمله قریه مزبورده بید ایله مسی اولمش آتاسی جلال الدین آتاسی سید محمد بونلر کاسانده مدفوندرلر آتاسی سید کمال الدین مدنی دور دیدیلر. کاسان خوفند ایله خجند بیننده بر بیوک قصبه دور. حضرت مشار التبه مخنوم اعظم دخی دیورلر هر ایکسی صادقدر. «نا» ایله سویلنورسه ختم لشمش دیهک «دال» ایله سویلنورسه خدمه دن اولور. اولنگی معنا ایله الوغ اولبالر بوننگل ختم لشمش اوله که بوندن صوگره کلن اولبالرنگ رتبهسی بوکا بالغ اولماق اقتضا ایدر یعنی بیوکلیک بو ذات ایله مهرلنوب ختم قیلنمشدور دییکدر. ایکنچی معنا ایله علما و عزیزلرنگ اولادنه مخنوم دیهک اصطلاحزده معروف دور مخنوم خدمه نگ اسم مفعولی اولوب والد ولدنگ مرسی اولدیغی سیافدن ولده مخنوم والد خادم دینلور. عادتاً بو معنا معقول اما مبالغه اوچون مخنوم معناسی ذات شریفه مناسب کورلمشدر. مخنوم اعظمنگ اوغلی محمد امین و آنک اوغلی اسحاق ولی دور بخارای شریف ده عبدالله خان که شهرلری خیرات و غراباتلری رباط ایله آباد ایلین شیبانیه دن النی کاملنگ پادشاه مشهورلرندندر آنک عصرنده مشایخ عظامدن قاسم شیخ

ایله مزبور اسحاق ولی بینده مناقشه اولوب قاسم شیخنىڭ شكايى
 ایله عبدالله خان اسحاق ولینى بخاراڭدن كتمكه اجازت ویرمىش. بو
 ذات بخاراڭدن چىب ياركندگه كلوب آنده بىدى يل نورمىش كندىلر يىڭ
 كم ايدكىنى بلدىرمىوب درويش وقلندىر پوستنده يورمىش عبدالله
 خاننىڭ وفاتى بعدنده وى مشار اليه بخارايه قايتوب قدر وعزتى كمالده
 اولوب اوازەسى اولگىگىدن زباده آفاقه چاپلندكده ياركند خلقى بوذاتنىڭ
 اصل زاده والوغ آدم ايدىكىنى سوگره آكلاب قدر قىيىننه يتالمىوب
 فولدىن يباردكنه پشيمان اولمىش.

بعده اتفائل آدم يباريب بوذاتى يىنه ياركندگه كتورمىش ياركندده
 شىخ وهم پادشاه اولمىش اولادلىرى دغى بعضاً حاكم وشاه وبعضاً
 دعاكو شىخ اولارق دوران سورمىش بو ائئاده حضرت آفاقنىڭ پدر
 بزرگوارلىرى اسحاق ئاليكه بوده اسحاق ولى دىنلمك، سىر وفدىر دهبيدىن
 چىب خوتنسه كلەش بو ايامده غوتن عسكەمى اسحاق ولى اولنىڭ
 اولادىن عسىن شاه ايمىش حكومتى عىزاده زادهسى اولان اسحاق
 ثانيه يوسون يعنى هدىه طرىقى ايله ویرمىش بو ذات غوتننىڭ مشهور
 آدمارندن حاجى مير قبول آغالقنىڭ بنت پاكزه صالحه لر يىنى حرملر يىنه
 آلوب آندن اوچ اوغول وجوده كلەش برى هداية الله خواجه حضرت
 آفاق بودور ثاني حاجى عنایت الله خواجه ثالث حاجى قناعت الله خواجه
 ياركنددىن يىنه بر خاتون آلوب بوندىن عبدالولى نامنده اوغول ویر
 قىز توغوب لىكن بو ايكى دن اولاد وارلىقى معلوم دگل دور. اسحاق
 ولى وفات ايدوب بحراب ومنبر حضرت آفاقه قىالوب حكومت بو
 ذاته انتقال ايتدكده الوغ اوغلى حسن خواجه يى ياركندكده كچك اوغلى
 حاجى احمد خواجه يى اوز اورنيقه خوتن ده حاكم قىوبوب كندىلىرى
 كلشغره كلەش طرىق سلوكده بارچه يه استاذ كل ومشاىخ مقبول اولمىش
 بو حىن ده كلشغر حاكمى ميرزا عثمان بيك ابن ميرزا زاهد بيك ايمىش.
 ميرزالر دورانى كىچىب نوبت ميرلره اوندكده مير عدلشاه ابن مير
 منصور قلماق ايله قنى توتوشوب كاه يارىب ايلنى چاپوب كاه آنلر

باصوب كندكده قىوب قىوب اخير باصقونده يىنه ظفر تابوب قلماقنى
 قاچرىب خان تىكرى تاغى يعنى موزات دواننچه سوروب هيداب
 ايمدى موزاتدىن آشوب ايسلايه اونمك اولدنده اوز آرا غىانتدىن
 عدلشاه شهيد اولمىش عسكەر اوچايدىن كلشغره قايتوب حكومته حضرت
 آفاقدين صلاحيتلى آدم اولدندىن بو عزىزى خان كوتارمىشلىر جمىع
 آلنى شهره بر كم اوتوز يل يعنى بكرمى طوقز سنه حكومت قىلەش
 نفوذى قىل شهر يىنه قدر كلەش دور جده فنادن ال چكوب روضه
 رضوان بقايه ارتعال ايتمىشدر. «رحمة الله عليه رحمة واسعة»

وفاتى هجرتنىڭ مك بر يوزلر عدودنىڭ وانغ اولمىش، ياشلىرى بعض لىر
 قولنچه يوزى تجاوز ايدوب بو اتمده ايكى مجدليك فقط بو ذاته
 منخصر يعنى مك ايله يوزى جمع ايلامك بوذاتدىن غىرى بر فرده ميسر
 اولمىش دبو سويلورلر بو ديدكارندن طلوعى مگده غىروى يوزده
 اولوق اقتضا ايسدر ايسه ده بو سوز تقريباً سويلنوب تحقيقى مگدىن
 سوگره توغوب يوزدىن مقدم رحلت ايتمىشدر ياشلىرى سيكسان توقسان
 يوز آرلرنده اختلاف اولنوب لىكن مرحوم يعقوب خان وقتنده
 حضرت آفاقنىڭ كندى مهورى باصلامش تولىه نامهار تفتيش قىلندقه
 سنهسى يتمش بيشدىن توبان خط مهر كورلمدى ديورلر. بوگا نظراً
 تولدى مگده اولدنده دغى ياشلىرى يتمش بيشدىن تجاوز ايتدىكى
 مجزوم اوله. «والله اعلم بكنه»

حىف بزم بو جانب اهل اليمزه كه بويله بيوك ذاتلرنىڭ وبوننىڭ امثالى
 ذواتلرنىڭ حقى حكومت ايدىن خان و خانانلرنىڭ احوالنه دائر تاريخ واثر
 قالدردامىشلىر. طرفيزده اهل علم آز دگل لىكن موضوع علم نهدن
 عبارت و ثوره علم نيه اشارت بونى ادراك ايدىمىز بوننىڭ فهمنه يىمىزلىر.
 حضرت حق سبحانه وتعالى كلام قديمده «علم بالقلم علم الانسان ما
 لم يعلم» ديه انساننىڭ علم نى قلمه تعليق ايلدىوب «وبها عرفت
 اخبار الماضين واحوالهم وسيرهم ومقالاتهم ولولا الكتابة ما استقام
 امر الدين والدنيا» عبارە سىلە تفسىرلر تولمىش كتابلر مملو اولمىش ايكان

بینه بو تشویق و ترغیبدن بی بهره نسالان آتسز پیاده وارن بزم
اهالیمردورکه کرک اخبار ماضیه بی و کرک سائر علوم لازمه بی یازمق
بزلرچه بیوک عیب کور نور «هذا» تاریخ تواریخ بابنده قلماق
منقول دخی بزلردن ایرو فقه لنور.

حضرت آفاقک اسمنده و خواجه لقبنده اولان

خبری و حلیه سی

علیه الرحمه ناک ساج و سقالی پنبه کبی آپیاق اولدقدن حضرت
آپیاق خواجه دینلوب آفاق دیانلر مشهور آفاق اولدقدندر دیدیلر
هر ایکسی صادقدر. حلیه آق بگزولوک کوزلیک قاشی فالون
سقالی معتدل موزون بوی ناوچه بدنی جسیم متوسط کورکلی کورکام
ذات منقبت صفات اولدیغنی نقل قیلدیلر نسبتی حضرت رسول اکرمه
صلی الله علیه وسلم منتی اولوب «پیغمبرکه نسب کم ثابت ایتدی *
یکرمی بتی واسط برل ایتدی» بو ذاتک حقدنه سویلنمش بیت دور.
لکن بو نسل پاک خواجه اسمنی حامل اولوب بیتک سیاقنده
حضرت رسوله نسبت ویردیکی غللدن خالی دگلدر. شویله که
استاذلردن استماعمز شریف حسنی سید حسینی خواجه حنفی توره
عمری دیورلر. یعنی ظهر علی بطن فاطمه اولوب حضرت حسناک
بوداغنه شریف و حضرت حسینک فروعنه سید دینلور. اما ظهر علی
بطن غیر فاطمه اولورسه آناک اولادنه خواجه دینلور حضرت امام
حنفیه ناک فروعی کبی اگر آنا طرف سید آنا طرف خواجه یاغود
بالعکس اوله بوکا میان دیورلر اولاد حضرت امام ربانی کبی فارسیه
میان دیمک عربنده وسط ترکیده اورتا دیمکدر. سید ایله خواجه
بیننده تولد اولدیغیچون اولاد امام ربانیه میان دینلوب هر که میان
اسمی صادق اوله اول ذاتک اولاد امام ربانی ایدکنه شاهد اوله دیگر
سند درکار دگلدر. اما اشراف و ساداتدن غیری اصل زاده لری هموما

توره دیمک واقع اولور بو صورتنه خواجه لفظی توره اسمنه دخالت
ایدر یعنی خواجه زاده لره توره دینلور عکس اولمز. توره معناسی
چنغز خان ماده سننده یازیلور.

اولاد علی کرم الله وجهه دن حضرت حسن و عسین رضی الله
عنهما نسلنه اشراف و سادات دیمک حضرت رسوله نسبت ایله اولوب
حضرت حنفیه بونلره لاب برادر اولدیغیچون اولادی خواجه ایله تلقیب
فیلنمش اولاد علی دن غیری اصحابک فر وعنده امتیاز درکار دگل ایکن
اولاد عمری توره اسمیله تعریف نهدن دیو سؤال اولنورسه حضرت
عمر ناک ام کلثوم نامنده ایکی زوجه لری اولوب بری حضرت فاطمه دن
رضی الله عنهما و دیگرى بنت جردل اییدی. ایکی ام کلثوم دن ایکی
اوغول و جوده کلوب هر بری زید ایله همسی اولمشلر ام کلثوم اولدین
یعنی بنت فاطمه دین اولان زید وفات ایلوب بوندن اولاد قالماش
ایسه ده والک و ولدک اسماده اشتراک لری سوکوه اخلاف و انسابه سرایت
ایدرک چونکه نسبت حضرت عمره نسبتی نه درجده مفاخره ایسه
حضرت رسوله نسبتی دهها زیاده بر مباحات اولدقدن بونلریک شریف
رسید دیمک کرک ایدی لکن اختلاف والده بو علیه تقییر ایلوب
بونلری اشراف و سادات و خواجه القابندن تبعید و توره ایله تلقیب
ایلمش بو لقب بین الاترک و الاعجام جاری اولوب عندالاعراب شایع
و متعارف دگلدر. اوله اولسه بو تفاخر عمری لرک عندیاتندن دور
یعنی حضرت عمر ناک شهرتی باشقه صحابه لره فائق اولدیغیچون اول
ذاته منسوب اولدی کندیلر نچه بر بیوک لیک ظن اولنوب اسمده
اغباردن امتیازی مناسب کورمشلرده بو لقبی اختیار قیلدیشلر. و بوندن
استفاده ایدرک توره اسمی ملبوس اولان هر کیم اولورسته کندیلرینی
حضرت عمره منسوب ایده کامشلر توره اسمنده بوندن غیری برسند
صحیح و بیان صریح معلوم اولمادی «هذا ما ظهر لی والله اعلم»
توباننده بینه بر آز ذکر ی کاور.

سادات و اشرافک تفصیلنی استیاب ذوات عاشیه هموی و رساله
العلم الظاهر فی نفع نسب الطاهر وما سوی تواریخ کتابلرینه بافسون.

اولاد حضرت آفاق

اول ذات عالی صفات وفاتی بعدندە مزبور اوغللاری حسن
 خواجە واعدە خواجەكە بونلارە آی خواجەم كون خواجەم دیرلر صاحب
 قرآن لغتی ایله دە یاد اولنورلر بو ایکولری آناسی جایلی تالاش و حکومتی
 منازعه قیلشوب احمد خواجەم حق لیک کندیلرنده اولوق ظننده اوز
 تفال لرینه بناء آق توغ کوتاریب عسن خواجەم آنالری نك رحلتی
 ایله ناعق لر حق لیق ادعا ایدوب خلق آرائفاق و افتراق توشدیکی
 مستلزم غم اولدغینه ایما قرانوغ کوتاریب اسالی آفاق ایکی فریق
 اولدیلر تا اوشبو آنغچه احمد خواجەم اتباعی آق توغ عسن خواجەم
 اتباعی قرانوغ ایله بنام قالدیلر کاشغرده ایکی بیک لیک کبی توردیلر
 بر شهرده ایکی حکومت توردیلر لکن آرائرنده قتال اولدیغی بلنیمور
 اقا بری برلرینی نرزشلری هنوز باقیدر. بو ایکی قرداشنك انجامی
 بوگا منجر اولدنده قلمالار آلتی شورى زیاده راعتسز ایدوب خصوصاً
 طرخان تبعه سینە ضرر کلی کتوردیلر. قصه سی بریده مزده یازیلەش
 امین وانك نك تحریکله باجین دین ختای عسکری کلوب ایلا کوره سینى
 آلیب شهر غولجە بی صالیم بعده طرخانه واریب مزبور امینه واکلیق
 درجه سینى ویروب بو طرفی تمکین قیلدندن سوکره غتایلر کاشغره
 ایلچی یباردیلرکه خواجەلر ازه تابع اولسونلر امین وانکه ویرلمش
 منصبین بیوک مرتبه و زیاده وظیفه ویریلور دینیلر. خواجەلر ایلچیه
 جواب رد ویروب قایتاردنده ختای کاشغر قصه منه قدم باصوب کچا
 شهرینه یاقن کادکده کچا حاکمی عبدالکریم بیک ختایه قارشو چقب
 جاننی اورتایه تاشلاب اروبوب کوب کفاری قیلدندن کیچوردی ايسه ده
 آخرکار کافر غالب اولوب کچایی آتیلر بعده بی توفی کاشغره واردیلر
 ختای کاشغره کردکده آی خواجەم که احمد خواجە دور غوقندغه کیتب
 سكون خواجەم بدغشانه واردی آنده بر نچه وقت توقاب بعد بخاراید
 ئۇلاد كىتاپى بولۇقدە بدغشان خلقى بزارده بر عزیز كرك حیاتندە نفسکز

مەاتدە جسدگز ایلە تبرك لنورز دیو كتمكە فومیبوب خواجەم بونلرنك
 التماسنى قبول قیلدندە اهالی بدغشان بسو کبی بشان شهرنك عزیزدن
 خالی اولیادن عاری اولمغی حکمتە موافق ونام شهرته مناسب دکل دور
 بزار بر مزاردن لایدی مز یعنی بزاره البسته بر مزار كرك دیوب فرط
 محبت لرندن عسن خواجەیی شوید ایدوب «تخب غال» سری اشکاره
 اولدی کاشغر علماسی بدغشانلیك جائز البیع دیو فتوری ویردکلری
 بو سببە مبنی دور اخیرده آنلرنك دیدکنچه اولمیبوب مریدلری میتینی
 باشریب چقاریب کاشغره کلتوروب قویدیلر.
 وبعضی لر آق توغ قرانوغ اسنادینی تاغ افطیله تقریر فیلمب
 اصلی تال کلمەسندن تعریفدر دیدیلر شویله که مزبور عسن خواجەم
 شهادتی بدغشانك قره تال دیدیکی موضعندە واقع اولوب یانلرنده اون
 سیکز مریدلری وار اینش هر بری خواجەم شهرینی برر کاغده باصوب
 ارشاد مثالنده اوز بلدکرنچه یازیب هر قایمسی لری بر شوهر واریب
 شیخ لیک ادعا قیلمشلر بالاغیر بونلرنك بی اصل وی اجازت بلکه
 خواجەم غه خیانت ایدوب باعث شهادة اولملری عیان ایدلکده خلقی
 ارا اعتباردن تالوب بونلری و اتباعی قره تال لیق واصل خواجەلری
 قره نك مقابلنده آق تال لیق دیوب سوکره کیلە تال لفظی تاغه تبدیل
 اولوق آق تاغ قره تاغ دیمەنك مبناسی بو اینش. العهده علی الراوی
 یازیلەش غبراره نظراً حضرت آفاقنك ایامندە قلماق غالب اولوب
 تورمش اوغوللری وقتندە ختای استلا قیلدش دور. غتایلرنك آلتی
 شهره کادیکی هجرتنك ماڭ بر یوز اولسطندن سوکره ایله غله حضرت
 آفاقنك فوتسندن ختای استلاسنه قدر اوزاق مدت لرونوب نظر
 برابن اوغوللری نك یاشی دغی آناسینك یاشینه یتمش بلکه تجاوز
 ایتەش اولور. العلم عند الله.

خواجەلرنك باش غلبە سى

مشار الیها ایکی خواجەم کاشغردین چقب کتدکلرنده قالغان اولاد
 وازواج لرینی ختای آق اویلوک قیاب کوچرین باجند آلیب کتدیلر

جالا بونلرنڭ بوداغى باچينده خاندين وظيفه ييموب فراغ بال ايله
ياشيور ديورلر احيانا آدلرلى كلوب آلتى شهرى آراب كيتارلر
ايكان اوشبو بلواده حضرت آفاقك بر صوفيسى احمد خواجمنڭ سر-
يهساق نامنه بر صغير اوغلىنى اوغورلر قاچوب بخارايه وارمش سر يمساق
خواجه بخاراده كهالاتقه يتيم بوندىن اوچ اوغول وجوده كالمش بوسنى
خواجه بهاءالدين خواجه جهانگير خواجه بو جهانگير خواجه عمر خان
جنتهكان زماننده غوقندغه كلوب استقامت قيلمش بونى ختايلر شويله
ايستمش لركه احمد خواجمنڭ نبيرهسى جهانگير خواجه نامنده بر
ذات بخارادن غوقندغه كالمش قصدى كاشغر ايمش بو عيبنده
خواجمنڭ كوكلنده معاش بوميه دن ماعدا هيچ شى بوق ايدى فقير
الحال بي نوال ايدى اما كاشغرده اواز مزبوره ايله خلق ارا غلغله نوشوب
خواجمنى مترقب ايديلر كه قچان كيله ختاي ننه وقت غنيمت وقسمت
ايله خلقنڭ بويل آرزو ونهنى سنى كوروب تربيه حضرت آفانده
توران ضياءالدين نام بر خواجه باش كوتاريب اهالى شهر آكا
اياريب ختايلرى قزوب بر نچه كون حكومت ايتدكندن صكره كلباغنه
يعنى حصارده مخصور ختايلر آكسزده چقب باصوب ضياءالديننى توتوب
اولديروب توابعات لرينى بار ومار قيلمى. كاشغرنى ختاي آلدقن صوكره
بوزغون لهڭ باشى بودى. هجرية ۱۲۳۰ نچى سسنه لرده اولمش، بعد
ايكى اوچ يل اوتار اوتنر طلا فرغى ديدىكى بر ذات اطرافدهغى
ايلانبه دن قوشون جمع قىلب كلوب كاشغره كرمش ختاي كلباغنه قمالوب
«طلا» كلباغنى آلامبوب يىكى حصاره واريب آكا دغى كرامبوب
ياركندكه كيتب آنده دغى هيچ ايش فيلامبوب اغيرى اسير اولوب
ختاي انده اولوب كيتتى.

موندن صوكره ختايره غوق توشدىكه نامه اوم آدملره ايركاشوب
خلايق بو قدر تولقونلور، اكر جهانگير خواجه كى اصل زاده لرى
كاسه اتقانلرى مقرر ديوب خواجه لرنى كاشغره يبارمز شرطيله عهد
نامه يازمشق اوچون غوقندغه ايلچى بوللاديلر، بوگا سنوى نه قدر

يامبو ويرمك وعده قىلب غوقند غانى دغى خواجه لرنى يبارمز كفالتمنى
ذمه سنه آلدى وبو سرڭ آدملردن مكتروم اولمسنى دغى شرطه داخل
قىلمدى، خائنه وعده سينه وفا ايله خواجه بى حفظ ايدب وختايله ويركو
كهوشنى بي تخلف ويروب توردى، بو مشروطه معدل خاننڭ ابتدا
جلوسلرنده وبعض لر عمر خاننڭ، ايامند ايدى ديديلر. عمر خان
اواخر حالنه يعنى وفاتى سالنه توغرى كالمش ايسه ايكى قولنڭ برى
برينه منافاتى اولمز.

غلبه جهانگير خواجه ابن سر يمساق خواجه ابن احمد خواجه
ابن حضرت آفاق خواجمن

غوقندنڭ ايسه بيك نامنده بر الوغ سر كردهسى وار ايسدى،
خان بر توغرىدن بوگا كايوب معزول قىلمى ايسه ده بيك اسرار سابق دن
يعنى ختايلر خواجمن دن خوفده ايدكنه وخلقنڭ انتظارنه واقف اولمش
جهانگير خواجه يه الفت اولوب هر كون حضورنه واريب كالمكده
ايدى: «ختاينڭ حالى فنا خوف و خستنده ايمش واهالى آلتى شهرنڭ
كوزى ويوزى جنانگزه متوجه وقد مگزه منتظر ايمش» ديه خواجمنى
كاشغره وارمغه ترغيب قىلب سلطنت هوسنى دماغنه نوشوردى، ايكاولرى
آلتى كشى آنچى يولداش ايله غوقنددين چقب ارتش قلمه سنه كلديلر،
ختاي بونىكدين غير تابوب خواجمنى كلوب قماقدقه كلته يايلاق قشلاق-
لرندين بر مگجه آدم اكثرى منتقلى ميركانلر خواجمنى كيچمىسى
ايله فيض آباد جوارنده قران كولد ديدىكى موضعه چقارديلر، اورادن اطراف
جوانبه آت چاپوب همهلر خبر طابوب خان اروغى قزل بويى نازغون وجمه
صحرالردن آدم جمع اولوب مرال باشنده سعادت بيك كه كشى
يبارديلر كه كار بويل بويلدر سزار ايلچى كزده گى ختايلره ايكا بولوب
آفسوكچا يولنى كيسوب توشسه كزار بو جاننده بزار بنصره خدا
كاشغرى بر ايش فيلورمز ديوب، غط واردىغى ايله مرال باشى

بوزیلوب اون اوچ اورتازك باش آيماق ديديكى جايلرده كلا ختاي لارنى اولديرىپ چەلەك دىل اولەرق خواجه نىڭ خەمەندە بولدىلەر، فرماننە كوز تونوب بارايغىنى كوتوب توردىلەر، خواجه قزان كولىن قوزغالوب عسكەر عظيم ايله كاشغەرە كۆب كوردى ختاي نىڭ طرفدارى اولن محمد سىد وانك نىڭ كەبىيانى بىر يەردە يازىلمەش امين وانك دورتنچى نىبىرە سىدىر، آلما نلر آنى اولدىرى، غىنائى كاسى كلباغە كرىب بىكلىدىلەر اطراف نىڭ ھېسسى خواجه غە تايەق تا افسوقور بىنە چە حكىمى نازد اولدى، بو وانە ۱۲۴۵ نچى ھجرىيە وبعضىلەر ۴۳ ايدى ديدىلەر ايسەدە، مدرس اعلم آخوند كندى تولدىننن حساب قىتاب خواجه نىڭ حكومتى ۱۲۳۹ دە بولوب ۴۰ نچى سەئدە قولغە توشىدىكىنى تەحقىق لە سويلدى، شويلەكە اوشبو ۱۳۱۳ نچى سەئدە ياشم يىتمەش دورتدە دور جهانگىر خواجه كاشغردن چىقب ايكى اوچ آى مقدارى تاغدە يوروب بعدە اسير اولەش، بو رالقدە يعنى كاشغردن خروچى ايله اسيرلىكى اراسندە وجودە كەشم ديدى اھ. بعضىلەر خواجه نىڭ كاشغردن خروچى كەندە تارىخ توشەش ديوب بو بىتى سويلەشلەر:

حسابدە لفظ كاشغردىن جهانگىرنى جىدا قىلسىڭ خروچىنە خروچى دور خواجه نىڭ تارىغن سورساڭ لىكن اعلم آخوند نىڭ تەحقىقىنە نظراً بونار يىخ تەقريبى اولمق كرەك.

معدل خان نىڭ كاشغەرە كلدىكى

جهانگىر خواجه كاشغردە قارلىندىن سوكرە خوقندىڭ معدل خان كاشغەرە كلدى غرض بو ايدىكە بى اسلجە بى يراق سالت باش برىياق خواجه بارىب بو قدر بىشلر قىلدى لىكن كلباغ ھنوز آلناماش، ختاي لار نىڭ يىتمەش بىلدىن بىكسان بىلدىن بو ياق جمع وادغار ايدىن خزىنە دىنە آلتون، كەوش، اسباب انكور كاسى كلباغدە محفوظلەر، انى كاشغرى لارە وبىرگونچە من بو قدر عسكەر ايله وارسام كلباغىنى بۇنچە ايتىپ خزىنە بى اوزوم آلسام ديوب باطن دە بو نىت ظاھردە

خواجه غە تەھىت يعنى قتلوغ بولسون بھانە سىلە صورتا مھمان اولەرق اوتوزىڭ مقدارى كزىدە عسكەر ايله وارىب كلباغنى محاصرە قىلپ توشىدىلەر بونلر طىئىدن ختاي لار اىچدىن نچە كونلر آتیشوب كۆب آدم تلافى وىردى آلادى، بو اورتادە خواجه ايله خان نىڭ بىننە بىر آز سالقون سوزلر توشوب خان قايتماقچى بولدىقەدە كاشغرى لردن گب چقاركة: «بىزار فقرا، ضعيفى الحال، بى اسباب وبى قورال بو قدر ايشلر قوپارىب خواجه غە بويلە خدمت قىلدىق، معدل خان بونچە لشكر بايراق وبويلە مەكەل بايراق ايله كلوبدە بىر ايش كوسترمىوب كىدىر، ھا! اگر كلباغنى آلبىر وبىرەمىوب دونار ايسە بىلر نىڭ دشماننەز اولدر، غزانتەز آنىڭلە اولور» ديوب لافلىق لردنە، خان خوقفە توشوب دفعە چىقب كىتمىيە اندىشە ايتدى. خواجه ايله كەلمەش ايسە بىك داد غوانى خان حضورنە چاقرىب بىلر بىر بو اورطەدن سلامت چقارىب يولە حال خدمت نىڭ مقابلنە مرغىنان حاكم لىكى آل ديوب بو وعە ايله ايسە بىك داد خوادە جهانگىر خواجه غە وارىب آرى بو دولت المزدە نورسە خوب والا وارەچق بىرمەز خوقند صغناچق ملازم بو خان دىدىكە خواجه غە بو مصلحت مەقول توشوب اھالى نى كفت كودن توقتاتدى دە خان نى اعزاز ايله اوزادوب جوناتدىلەر، معدل خان حصارى آلوب بلمسەدە غازى لغىنى قزانتوب قايتدى اجدادارى تاشكند خچەد كىبى ماوران نىڭ مشهور شەرلرىنە جىبرا مالك عتى بخارا تصرفىدىن بعض بىلەلەر تەبرا غالب اولمەش اىكن آنلرە غازى لقب قونلمىوب معدل خان خواجه واسطە سىلە بىر نچە كون كفارە اوق آتوب مضايقە بىيە توشوردىكن ايامندە بو نام ايله سويلنور اولمشدر، غزان نىڭ شەرسى ھىرى دىن ايله اولوب مجرد غلبە لىك كە ھىزارى اسمى وىرلمىدىكى بوندىن ادعان اولنور كە امىرتىبور محاربه ايله ربع مسكونى اخافە ايتىش اىكن غازى دىنلمىدىكى كفار ايله كارى اولمىغىدىن دىبە بىلندە يازىلوب كەلمىشدر.

معدل خان كندككن سوگره كۆب كچوكمپوب زور بيلان كلباغنى
الدىلار، ختايلارنىڭ قلچىن تالانى اكثرى مسلمان اولوب ترك كفر
ايتەيان لرى قل منزلەسندە خىمىكار اولدى لىر. كلباغ آلتىقدىن
سوگره كۆب تورمىوب ايسە بىك داد خواه خوقندىغە كندى خانده
وغەسەنە وفا قىلب مرغىنانغە حا كم ايتدى.

جهانگير خواجمنڭ سىر اولوب باجنە يبارىلدىكى

ايسە بىك كندككن سوگره كاشغردە خواجلر هر برى جهانگيرلىك
ادعاسىلە التقات سز يوروب غلق بولردن جفا كورمىە باشلدى
خواجلردىن آزردە خاطر اولدىلر جهانگير خواجمن بولترە مقيد اولمىوب
ندىر عامەدە تقصيرلىك قىلدى هوا وھوسە تابع فقط وقت خوشلقنى
طالب اولوب بى غم ياندىلر بويلە ياندىغنى آقسودە ختايلر ايشدوب
فرصت غنىمەت دىھرك آقسودىن بر آز عسكەر يوردش قىلب مارال
باشنە كلدىلر مانع بولور اعدى كورمىوب آنەدىن كاشغردە قىدم
قربوب بى توقى يىكى آباد قىلماغىنە كلدىلر كە كاشغردە بر كونلىك بولدر
بورادە خواجمنلر خىر تاىوب غتاينڭ آلتىدىن چقب اروش قىلسەلردە
يىكلوب قاغدىلر ختاى آرقا بىدىن ابركاشەرك عىك دىدىكى موضەچە
كلدى مسلمانلر اول جايدە تىكرار صوغشوب ينە قاغدىلر، عاقبت
بلا مەل ختاى باصوب كاشغردە كىردى خواجمن قاچوب ناغە جىردى،
آرفاسندىن اسحاق اسملى بر تىجار نە قدر كشى ابلە قوارق آرنىش
ناغندە يتب اوشلپ خواجمننى كاتور دىب ختاىە وىردى ختاى عزت
واكرام ابلە خواجمننى باجنە يباردى آنە مرحوم اولدى، كاشغردە
حكومتى توقى آى اون كىن اولوب وضع عمل مىتندە انمامە
ايرىشمىدر. خواجمننى تونوب وىردىكى خدمت مقابله سنك مزبور اسحاق غە
وانك لىق درجەسىنى وىروب كاشغردە مسلمانلر ينە حا كم قىلدى.
جهانگير خواجمن غلبەسى كاشغرنڭ مشهور غلبەلرندىن شوبلە كە بو
غلبەدن سوگره اھالى آلتى شھر اىچندە تارىخ ھجرى منسى مرتبەسىنە

كلەرك جهانگير خواجمن غلبەسندن مقدم فلان سنە و غلبەدن سوگرە
فلان دىوب بونڭ عقىبندە هر بر غلبەلرنڭ كندىلرنچە بر تارىخ
توتولمىش الا ان استعمال لرى بودور، خواجلرنڭ هر برىنى خصوصاً
جهانگير خواجمن مىخندە مبالغە ايدب دىورلر كە: «مخار بەدە جزاىل
تفنىك قورشونە تارشى توروب اوق لباسندن اوناردى، بىكمە الله بدننە
كار ايتىزدى، چىشندكە قوينندن اوق توب توب توكلوردى
راوى ايدىر آدملر بويلە دىورلر: «اما، حضرت خواجمن صوفشە چىماق
شوبلە تورسون شھردا گى ختاينڭ صورت وسابەسىنە كوردىكى
يوقدر دغا قىاب اويدە ياندىلر، فقراللر جاننى اورتاىە تاشاب قانە
ياندىلر» دىر اىنى. مشار الیە خواجمنڭ حىكە كاشغردە شقراللرنڭ
انشاد ايتدىكى اياتلردن بعضى بودور، احياناً مجلس بزمك اوقولور (*).

بیت

خروج ایلاب جهانگير خان خواجمن كاشغردە زمين كلىش
خداڭ امرى بىرلن اول سىدى آخر زمان ايرەش
بوزى آبدىك كوزى چولپان سوزى آتش خواجمن كاش
اجابت بايىدە اول ماہ ناپيان آرسلان ايرمش
پىغىمبىرلر ظهور ايتكاج خواجمن توشدى كە سلطانغە
كە سلطان بوغرا خان غازى مدد قىلدى خواجمن خانغە
تولوق آى دىك خواجمن چقىدى سوار ايلب قزان كواىگە
سىمال صدق اغلاصى بيلن جمع اولدى مېركانلە

يوسف خواجمن غلبەسى

بازىلەش وانەدىن سوگرە ختايلر معدل خانغە اوفكا قىلب بى وفا
خان اىكن خواجمننى يبارگانى برابە تورمىوب كندى كاوب بىزملە
اوروشدى باغى اولدى دىوب شرط اولنى بوزوب وىرەچك وىرگوسنى

(۱) اوزلرنچە يراشقى اولسە كرك فوق ابلە اوقولور.

ویرمندی بوغدر مەھل خانقا. آلم قىباب اينجنوب غواجه لردين برينى
 ينه كاشغره بيارمك مصحاحات ايله بشاراده يوسف غواجه ابن سرىمساق
 غواجه كه جهانگير غواچمنك برادريندر كاشغرى عىسن آخوند بقالنى
 آكا بيارديلار، بو آدم بشارايه واريب يوسف غواچمنى اوغورلب
 آليب چقب خوفندغه كلدى، خان يوسف غواچمنغه الوغ سر كرده لردين
 قوشوب امثالى ايسه بياك داد خواه سابق محمد شريف قوشبىكى باطر
 داد غواه وبياكلار بىكى بونلرنك هر برينى بر فرقه عسكره باش
 قىلب و جهل دن اوستون عق قلى مڭ باشى امير لشكر مئابه سنده
 چمى يكرمى مڭ قوشون بلكه زياده دور الوغ دىديه ودغغه ايله
 يوسف غواچمنى آليب كاشغره چوناديلار، جهانگير غواچمن غلبه سى نك
 اوچونچى يلىنده ايندى بو كوب قوشون مڭ يول دىدىكى موضعه
 كلوب يتكده ختاي فارس چقب اروشوب مغلوب اوله رق تىاغه
 ئاچدیلار، ختاي طرفدارى اولوب چقان مسلمانلار شوره كندیلار،
 قوشون بونلرنك آراسىندىن قووب سمن دىدىكى بره كلدى اول
 چابدين ايچدا گى مسلمانلار غىر بيارديلركه ختاي قىسون لر بزنى
 شيره آلوب كى بونلار، مسلمانلار بوسوزى اصفا ايتىاديلار بوزولدىلار
 ايندى ايكى ايشىدىن قوشون دىشت توشدى برى مڭ يول محاربى سندن
 ختاي عسكرى ايله بىله بىله ايتىلار كورلدىكى ئانى غواچمنك سوزىنى
 تىكلامىوب غىر چىنى بى بواب ئايتاردىقى، ايچدا حركت بولمىغاندىن
 كىن قوشون شىركه كرمگه رانه لىك قىل مىوب اگر كاشغره باصوب وارلورسه
 ايكى طرفدن مسلمان قانى توكواور بىهانه سىله حق قلى بىك خوفندقه قايتمق
 راينى كوستردى بىكلر بىكندىن غىرى سر كرده بو افاده به اوشدىلار
 بىكلر بىكى ده ظاهرده حق قلى بىك كه مخالفت ابدىمدى ايسه ده خفنه
 سوز تىكلار ائىدن ايش كلور غيورايه سوزلشوب بو قدر عسكر بر
 ايش نىزه مىوب قايتمماز عار دور ناموس دور دىوب محمدى آخوند
 ئۆلاد كۆرلدىكى بىك ايكولر بى اوتوز عدد آدم قوشوب كىچىسى شوره
 كىر كوردى بونلار واريب وقت سحر نغاره چاليب زمان يوسف غواچمن

دىوب ندا صالحىب كوچه بكوچه چابدىقى ايله اوشىبو صدا دن شهر
 ايچى بوزىلوب ختاي كلباغه كرىب قىمالدى مسلمانلار كىتە كىچك
 همه سى غواچمنك آلدندىن چقب شهره آلب كرىلار غواچمن اوردايه
 قوشون كلباغنى محاصره قىلب توشدىلار. اسحاق واك كه جهانگير
 غواچمنى اسىر مئابل سنده حاكم بولمىشىدى ختاي ايله كلباغده محصور
 قالدى بونك اوغلى احمد بىك آقسوده تاجى بىك عملنده ايندى بونلار
 آنا اوغول هر ايكىسى ختاي خىر خواهى دور. بو احمد بىك مرال
 باشنده اولان مسلمانلار بويلا خط يازمشكه دعاء وسلام مرال باشكه
 جمىع فقرا الوغ وكچك لرنك كلسنه ايسىدى سوز شولكىم آقسوغه
 يوز مڭ چرى كلدى اوشىبو كون كاشغىر طرفه چونادى واى سز لرنك
 حالىكزه واى مسلمان قرداشلار واى برادر دىنداشلار حاكى بىك برله
 فولاد باطرنى اوشلاغاي سز لار اگر قولدن چقارار ايسه كز تاكل محشرده
 بزه دعواچى اولمىسز ختاي جهل كزى قلىچىن كىچورر بز بو غىر ايله
 ذمه مزه لازم اولان اسلامىت حقمنى ادا ايتىك باقى عنان اوزلر كزده دور
 دىمش. وبر خط كاشغىر علمالرىنه واكلارلرىنه سلام بعدن آگاه اولوكز لار
 باچىن دىن بى نپايه عسكر كلوب آقسوبه كرىدى پىدىرى بى كرىب چقب
 ياتقان عسكرىك حد حسابى يوق سز لره قرداشلغىم دور دىنداشلغىم دور
 اندجان لىك دن ايسه داد خواهنى كاشغىر لىك دن توفو بىكنى وباشلى سر
 كرده لردن هر كىم بولمىسون اوشلا كز لار اگر قاچرىب ايتىسا كز لار يوم
 جزاده بزه دامانگىر اولمىغاي سز لار ختاي جهل كزى جسدىكى كويدرر
 والسلام دىمش. بو خىرنك خىبرى كه محمد بىك ابن سعادت بىك
 دولانى دور. دىركه اوشىبو خطنى آلب كىله نورغان ايلچىنى توتقان
 بزلار ايدىك شول جىن ده باشم يكرميه يتىكان يتىكان وقت لر بىم ايندى
 دورت كشى مرال باشىدىن چقب بر چايه بارر ايدىك بولده بر آدمه
 بولقدق آت البسه وهىتى اول آراسى نك آدمنه اوخشامىوب اوزاق
 مسافه دن كلور كىمى كورندى احوال صوراش دغىمزه كاشغىردىن من فلان
 تولىخ خسه ۷

یره واریب آندن کلورمن دیدی اعتماد ایتمیوب تنیشمه آلدنمه سوزی، ایلمکاری کین اولدغندن شیهه لنوب تپی آدم دکلسن دیه کاشغره آلب واریب حق قلی ماڭ باشنه ویردک یوقاری نومن صوروب راستی سویلمدکده ضارب ر بر ایکی قامچی اوردیغی ایله ایکی مکتوب چقاریب ویردیکه یوقار وده یازیلشم مضموندر. اوفوغان همانه حق قلی نڭ زهره سی قالمیوب تلچی نی درحال اولدیریب جمیع قوشون بر کون ایچنده چقب خوقندغه جونادیلر ایرته سی یوسف خواجم دخی قوشونڭ آرتاسندین عزم خوقند فیلیدیلر اوچ کوندین کین کلباغدین ختای چقب شهره ایگا بولدیلر آفسودین کلمش هیچ کم یوق. آلیشی قندق ایسه کیدیشی دخی آکا کوره اولوب دولتی تیز بقای نیست مصداق مثبت بولدی. تاغی بیک بویل حیل و خدیعه ایله بونچه ماڭ قوشون نی سوروب هیداب بر کشی نڭ قانی ایله کلسنی آزدی ییاردی یوسف خواجم حکومتی اوچ آی اولوب خوقندده مدفوندر. بو غلبه سوکنده خوقند خانی طرفین کاشغره اقسقال بویل کاشدرکه بیانی علی حده بر فصل اوزره یازیلور.

یدی خواجم غلبه سی

غلبه ما سبقدین اون یلار سوکره اعلی خان توره ابن یوسف خواجه بوگا کتته توره وایشان خان تورم دخی دیورلر معیتنده اوکهلری کچک خان توره غمکه لری ولی خان توره و بزرکخان توره وتوکل توره و بر ایکی پیش خواجه لری ینه وار کاشغری حسن آخوند و یعقوب آخوند و ملا محمد آخوندیلر جمع اولوب بر آز آدم ایله کاشغره کارب کردکده ختای لر مجرد خواجه کلدی خیردن قورقوب کل باغغه بکلندیلر.

خواجم لر کاشغردین بر فانیچه قوشون ترتیب قیلب یسارکندکه کیتدیلر آنده واریب آتیشوب یانتقان اوستسنه آرتاسندین ختای عسکری یتب باصوب خواجم لر شول یردین قاجوب خوقندغه کیتدیلر.

بو خواجم لرنڭ کاشغرده حکومتی یتمش کون بولدی. هر برینه اون کوندن تقسیم توشدی. یتنی خواجم غلبه سی دیدکلی بودور.

غلبه ولی خان تورم ابن بهاء الدین خواجه ابن سریمساق خواجه

یدی غلبه دین بر نیچه یلار سوکره بو ذات یعنی ولی خان توره بر دفعه کلوب آرتشدین فایتمش ایدی اوشبو سنه تکرار عودت قیلب اون دورت آدم ایله کلوب کیچه سی شهره کریب هر داربازه غه قמוש توپلاب اوت قویوب نغاره چالیب زمان زمان ولی خان تورم دیوب چاغریب کوچه لرده آت چابوب ختایلر اطرافده اوتنی کوروب هر داربازدن عسکر کرمش ظن قیلب کلباغده محکم بیکلنوب قالدیلر کرامیوب قالاتنی برینی قویه یوب قردیلر. مسلمانلر خواجه مغه بجان دل اطاعت فیلیدیلر ختای نڭ صعراده قالمش یتنی/ سیکز ماڭ عسکر یه آطلرینی هیداب کلوب عسکر ترتیب قیلب یگی حصار مرال باشی و جمیع حواشی لرنی تابع ایدوب اون دورت آدم ایله کلمش خواجم اون مکدن زیاده عسکره مالک اولدی/ بو فوة ایله ده کلباغنی آلامیوب جمع اوچ آی اون سیکز کون حکومت قیلب آفسودن ختای چقمش خبر ایله کاشغری تاشاب خوقندغه کیتدی. / خواجه کیتدکی ایله عصاردن خطای چقب شهرنی کلاؤل ضبط ایتدی. بو غلبه به دخی ماسبقداگی مثال صادق اولوب حکومتی اهون طریق ایله الدن آلدردی. ختایلر کرک بو غلبه و کرک بوندن مقدم و سوکره اولان بوزغونلغنک هیچ برنده فقراء اسلامی جزالندریب بزه اوله ایتدک بویل ایتدک دیوب حرب وقتل فیلیدیغی یوقندر. فقرایی کم ضبط ایدر آنڭ امرنده کیدر بیچاره لرنڭ النده نه وار نیلسون نه یابسون دیهرک کباڭ کورته سین کیهرک بوری وارر بویل بر عفو لی کبچوروملی مخلوقندر. بو غلبه ۱۲۶۶ نجی ویدنچی سنه لرده واقع اولوب ولی خان تورم اخبرده یعقوب خان النده یوق اولمشدر بوقالمشدر. بیانی کلور.

كاشغره آقسقال قويولديغى

سالى الذکر يوشى خوجم غلبهسى صوكنده تادونگانى بوزغونلغنه
 در غوفندت خاى طرفندن كاشغره بر آقسقال قويوله كلديكى يوفاروده
 اشاره ايدلمشيدى. اجملى بودوركه ختايلر بلديلر كه غوفندت خاى ايل
 مراسا قيلمونچه مجرد وفكه ايله ايش اولمز يورت تىچ نورمز بو
 مصلحتنه مخصوص غوفندتغه ايلچى يبارديلر خان دغى خواجم لرنى يبارمامك
 وبونىك بدلنه كونصل مئابهسند كاشغره بر آقسقال قويوق جهانگير
 خواجم حكومتى يئوشكان بره قدر اهل تىچارنىك اختيارى آقسقالنىك الله
 اولمق آنلردن اونان حصولى غوفندت خاى آلسب نورمق شرطيله
 ۱۲۵۰ نچى سنلرده كه معبد خان حكومتىنىك واسطى اولور اول عبدالفنور
 نام ذات آقسقال بولوب كاشغره كلدى بونىك اسنى بعضيلر غلط
 ايدوب عبدالفنور و عبدالرسول ديوبده سويلورلر. بعده نعمت جان
 آقسقال بولدى يدى خواجم غلبهسى بونىك وقتنده ايدى بعده بايخان
 آقسقال بولدى بعده شكور خان بعده سيد خان بولدى. ولى خان توره
 واقعهسى بونىك وقتنده دور. ثم نصرالدين داد خواه آقسقال بولوب
 كلدى. اوشبو نصرالدين ابامنده روسيه طرفندن چوقان توره سوداگر
 صورتنده جاسوس اولارنى كاشغره واريب آقسقالنىك اجازتى ايله شهره
 كردى ختاى بونلرنىك به آدم ايدىكى بلمدى بلسه دغى هيچ نسنه
 ديدى. بو خبرنىك مخبرى مزبور توره برله معيبتنده وارمش جولاي
 اين مئاي دوركه صوگره چوچكده نچمه يىل لى آقسقال ليق لوازمنى ادا
 ايدى آدم دور. ايكنچى مخبر مئاي زاق اين پرنظر بان مرغىنانى ايدى.
 ديديلر كه كاشغره ولى بىخان تورم غلبهسى بزم آلدمزده بولوب
 باصلش ايكان مسلمان شهرى ايله ختاى شهرى اراسنده آدم باشى
 تاش كى يوارلنوردى يوارلنوردى بر آزدن كىن جىوب كومديلر.
 سودالرمزى تمام و ايشرمزى سر نجام قيلب چقب اسبق كول اطرافنىك
 ئۇلاد گۇرۇپىسى
 قىزغىز
 ewlat.org
 www.uyghurkitap.com

بوانلر كوستررك بىلرى طرفتاتدى ايسنده روسيه نىك سطوهسندن
 انديشه ايدوب ضرر نيكورميه جرانلىك ايدمديلر بزم بويله محصور
 قالدىغىز المتنا قلعهسىنه ايشديلوب المئان عسكەر چقدى خبرى ايله
 قىزغىز ايلي هوركوب كوچوب تاجديلر بىزارده جوناب ايكى كوندىن
 كىن عسكره كلوب يولقوب سلامت قتلوق اول عىن ده اسبق كول
 و اطرافنده اولان قىزغىز ايلي كلا غوفندتغه تابع حكمنده ايدى. كاشغره
 واردغىز ميلادنىك ۱۸۵۹ نچى يىل كوز آينده اولوب آلتى آي-كاشغره
 افامتىن صوگره آلتىنچى يىلنىك بىبارى ايله قايتوب چقدق ديدى ام.
 بونلر كاشغردىن چقب كىتىكى ايله آقسقالغه غوفنددىن خط كالمش
 سوداگر ديدكىگىز جاسوس ايش طوتوب اولدرگىز دىسب، آقسقال
 بونلرنىك كم ايدىكىن ونه ايشده كالمىدىن اولده اگاه ايدى ايسه
 خاننىك امرىنى دايديمىوب بارلغىنى يرينه كئورمك اوچون بونلرى آرقاستىدىن
 قوارق نچه كونلىك منازله قدر كلوب يتالمىوب قايتمش بوتوغرىدىن
 نصرالدين آقسقالنى خان غوفندتغه آلدرىب كانه كاشغرى كندى توابعدىن
 ايشده اعدادن جاسوس كركوزدىكى چزاسنه آنى اولدرىب اورننه تار
 نهد داد خواهنى آقسقال نصب قيلب كاشغره يباردى بو ذات كوب
 نورمىوب قايتدى سابق شكور خان تىكرار آقسقال بولوب كلدى بر
 نچه مدت تورفدىن صوگره اورننه هيراه قلمى نائىب قىوب غوفندتغه
 كىتىكى نىك ايكنچى سنهسى مستقبلمده يباريله چق دونكانى واقعهسى
 رفوعه كلوب حكومت اسلام عا كمنه اوتىكدىن آقسقال ايك دورى
 انتهاييه ايرشدى.

آقسقاللر هر برى خصوصاً نصرالدين داد خواه ختايه شوق
 قدر غالب ايدىكه ختاينىك بر تورهسى آقسقالنىك بر آدمنى آتىدىن
 توشمىك ديوب كوچمهده قامچى ايله بر اورمش بونى آقسقال ايشدوب
 آچىغلىنوب ختاى انوغنه ايلچى يبارىب منىك برله بتشسون والا
 حاضر خانغه خط يازىب خواجه آلدرىم دنيايى باشنه تار وبوكونته
 زاز ايدرم ديوب. بو خبر ختايه ايرشدىكه همان ساعت يكرمى يامبو

كهوش وى قدر قيمت بيا تارتيق وهديدر بروب عندر معذور
 آيتوب ضارب توره مضر و منصبندين معزول اولوب آفسقالنىڭ
 آچىغىنى ازار باشمى. آفسقالنىڭ سول بىر ايشىدىن ختايه كايوسه
 اون بيش يكرى آدمنى تاغدا بياريب اوتون چوبكه چقمش ختايدىن
 بىر ايكنى اولدىرىپ خواجه كالمش قىلب بو خېر ايله ختاي آفسقالغه
 كشى قويوب آفسقال دىغى ختايدىن ات اسباب خرج خراجات آلوب
 بىش آلتى كون صيد صحرا قىلب يازىده يوروب قايتوب خواجه
 كالمش ايكان هيدادىم سوردىم قودوم دىوب بويلا لعب ضبيان ايله
 اوتوز يلدن آرتوغراق ختايه اوستون گويلاكه كاشغره آفسقال اوستون
 بولوب توردى. خوقند غزىنه سینه بوندىن سنوى بىش يوز يامبودرامت
 اولور ايدى ديورلر بىر يامبودورت يارىم قداق كوشدر آفسقاللىق
 ايامنده اولان ايكنى غلبه كه برى يدى خواجه وبرى ولى خان تورم
 غلبه سيدر خاندىن بى اجازت خواجه لرنىڭ خفيه فسادی اولدىغىدىن
 ختايلرنىڭ اوفكاسى آفسقالغه اوتىوب خانقه دىغى عجت بولمىغىدىن
 آفسقاللىق شرطى بوزلۇمىوب بورنغىدىك بوله كاشدر. كاشغره آفسقال
 قويولدىغى نىڭ ايتداسى نه زمانده اولدىغىنه دائر سىند مثبت ايشىلىوب
 بين الناس اختلاف وار ايسه ده معدل خان عصرنده باشلىدىغى بعد
 التتبع نصريح قىلدى مقبدم مؤخر دىيانلرنىڭ سوزى جزاف
 اولدىغى بلدى.

آفسقال اسمىنىڭ معناسى وروسىده بو اسمنىڭ ايتداسى چوچك
 بىشى آغرىنه الحاق ايلور.

استطراد

آلتى شهرنىڭ حضرت آفاقىن اقدم اولان حالدىن صرفى نظر
 آنىڭ دورنده قلماق ايله بىر نوع مواسات و مراسا قىلب اهالى آلتى شهر
 بىر قرن آسوده آسوده حال و فراغ بال ايله يشايوب هر كس اوز
 كىبىنده اولمش حكومت عصبىلره فالدىده آرا لرنده اولان رقابت
 اهالىنى خېلى راحتسىز ايدوب بعده مملكت ختايه اوندىكه بتمش

بىش يىلار چماسنىڭ دىغى بىر درجه يه قدر امين ليك اولمىشى. بوزغونلارنىڭ
 باشى ضياءالدين خواجه و مشهور غلبه جهانگىر خواجه و بونىڭ عقيمتى
 هر اوچ يىل بىش يىلده بخاربه دن غالى اولمىغى يوقاروده يازىلوب
 كىچىدى. «فقرا بى حال بىچاره» الشىخ فى قومه كالتى فى امته» قولدى
 ايشىدوب حضرت آفاقه فرط محبت ارنىدىن آنىڭ اولادىنه اطاعتى واجب
 بلوب مخالفت ايدىر ايسىك عاصى اولور بىز مستلزم عقابدر دىوب خدمتنه
 اقسامتى لازم كورمىشلىر. بو اعتقاد ايله خواجه لىر كلكده و اى خواجه
 لب آلدندىن چىقب باشلىرىنى ميدان حربه تاشلپ ارشوب نچه مرتبه
 شېرى آلب و بىر مشلر عيب و قصور فقراده اولمىوب فقط حكومتى
 قائم اولان ذاتلرده دوركه شېرى آلدندىن صورته بلكه بىر شېرى بتون
 آلوب سىر نجام قىلمىز بورون نفس آرزوسىنه اياروب هوا و هوس ايله
 غلقتىڭ نفع و ضررىنده ذره ايشى اولمىوب بو بىكارلىك ايله ينه تنبىح
 تورمىوب چىلنى كىندى قللىرى صانوب آنلرنىڭ جانى و مالى بىز مدر
 زعميله «كىفى ما يشاء» تصرف قىلب هر نامعقول لرى ايشىلورلر.
 اعالى و آدانى خواجه لرنىڭ بو افعالدىن آزرده خواطر اوله رقى ظاهرده
 اطاعت كوسترسه لرده باطنده بىزارلىقدن زوال دولتىنى استىورلرايدى.
 نه اوچون استمسونىكه خواجه لردىن بىرى بىر كىچى مجلس مهيا قىلب
 دوتار سىتار نغمه لرى طيار ايدىر بو ضيافته اكابرلر كلسى دعوتى كىدر
 انصاف شىبه قىرىب اولمىش ايكان جلاد دىوب چاغرىر سىل سىمىف ايدىرك
 ايكنى شىخس مهيب بى خىب حاضر اولور چىلرنىڭ زهرسى چاك اولوب
 فايسى بىر مازدىن بىر چىنايت اوندى دىب تورمشلر ايكان نغمه چى ناڭ.
 بىرىنى ائما قىلمىش جلاد در حال چقارىب صويمش چرىمىسى بلمىش
 كشى يوق آنىڭ اولكاننده هىچ كىمىڭ دىغى ايشى يوق بىزم همان
 نغمه شاعرلر بياغىدىك اوازىنى بىزاب اصوانتى توزمىكده ايتلر بىنى
 تىزمىكده بىچاره نغمه چى نىڭ كىناهى نه ايدى دىب صورالسه بو دىغى
 ول بلايه گرفتار اولمى غوفىدىن صورمق دىگل سمكورمىك دىغى كوچ
 بولسه كىرك. نچه كونلردىن كىن و زراسندىن بىرى شول مجلسده

نغمه چى نىڭ قسورى نە ايتىپكە قتلە مستحق اولدى دىيۈپ خواجه دىيىن
سؤال قىلدقندە بىڭا نىكلوب فرادى دىمىش. مظلومنىڭ قوللىرى آغرىپ
تارقاقلىرى ياغرىدىن مىكان با كە حاجت حيوانىيە اضطرارنىدىن يعنى استىبراغە
فسلوب اذن طلب قىلدقچى بولوب خواجه غە باقدى مىكان بىر حال
اجلى يىتمىش ايامى بىتمىش اولوب كىتمىش. يىنە بىر خواجه نى حكاىيە قىلورلار
بىر كىون مجلس عىش دە كاپرلار ايسلە اوتورمىش ايكان جىلاد دىيۈ
چاغرى يىلاڭ قىلچ ايلە يالا قىلچ بىر بى رىم حاضر اولور خواجه اهل
مجلسنىڭ بىرىنى اشاره ايدى. جىلاددە سوراب چقارار صوبار. مرور
ايامدىن سوڭرە مەقتولنىڭ ئىناھى نە ايدى دىيۈپ خواجه دن صورادقندە
كوزىمە باش سز كورندى دىمىش. صورايان آدم بوسوزى ايشىدىكىدە
باش سز كورونىڭ ايدىم دىيۈپ خوجىدىن خدا بويىلە كرامىتى خواجه نىڭ
زمانىدە خلق ايدوب وجودە كىردىكىنە مەڭ شىكر دىيۈپ باشنى يىرە
قويىمىش. يىتمەكە كەمال اخلاصىدىن بويىلە قىيامىش. وىر خواجه نى دىخى
نقل قىلورلار بعضى لى ولى خان تورم ايدى دىيۈرلار. بىر معروف اوستەنى
دەوت قىلچ مەڭا بىر قىلچ صوفىيە بىرگىل شويىلە اولسونىكە بىر چابدىق
ھىر نە بولسە كىسەب توشسون دىيۈر. اوستەدە خوب دىيۈپ قىلچى
صوفىيە اوستارادىك اوتىكون تىلچ قاشنى بىش آلتى باشىدە براوغلىنى
ايرىكاشدىر بىر خواجه دىيىن دعا آلورم انعامى بولسە يىنە كورم
صوبىلە بىيوكلرنىڭ مەرەمىتى كوبراك اولور ايدىلە قىلچى كىتوروب
خواجه غە برور. مەنم دىگەنچە بولدىمە دىر آوھ تقصىر دىيۈر اوستە
قول قاشرىپ نورر خواجه مزبور صوبىنى آلدىندە چاقىرىپ قىلچ ايلە
باشىدە بىر چابدىقە بالا ايكى شىق اولوب يىرە توشمىش. خواجه دە بارىك
الله خوب اوتىكون قىلچى سەن اگىر بالاگىنى آيرىپ بارىپ توشمىسە
اوزگىنى چىبار ايدىم دىمىش. بىچارە اوستە اوزىنىڭ امانلىغىنى شىكر قىلچ
اوغلىنىڭ اولوگىنى كوتارىپ قىلچى دىيۈپ چىقىپ كىتمىش. خواجه لرنىڭ
بو كىيى كارارى كوبرى. نە دىمەك كىرك بو طرف مەلىكىلرنىڭ كىسى
اغبارنىڭ ايلە توشدىكى صاحبلرنىڭ بويىلە بويىلە شامىتىدىن اولمىشدر.

ئەۋلاد گورۇپىنى

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىملار ئامبىرى

مەخ ما فبە آلتى شىر اھالىسى خواجه لرغە اخلاصى كەالدە اولوب
آنلرنىڭ خىندە بىر نا قولاي سوز وىراماز كلام سويلىيان آدمى كورسەلەر
بىلسەلەر الا ن دىخى فرصت تاپسە اولدىرمىكىن چاقىرلار. بونلرنىڭ بو
اخلاقلىرى عىب قىلور ايش دىگىل ھىر كىم بىر نىسنە يە ايقان ايلسە اوبىلە
اولمىق كىرك والا بىزم بو طرف آدملىرى كىيى آز نىسنە ايلە اخلاص
سەل نىسنە ايلە اعراض ايلەك اول صدقندىن صايلىمىز. خواجهلەر اھالىنىڭ
بو اعتناسى ايكى شىئە مېنى دور بىرى حضرت آفاقە زىيادە تعظيم
وتىرىپ لىرىدىن ومبالغە تىكرىم لىرىدىن اولادىنىڭ معارب ومثالبىنە نظر
ايتىمە ياخود خواجهلرنىڭ ھىر بىرىدە بىرر كرامات بىدىعە اولوب بعض
خىندە قىلنىمىش نىمەقوللارنى مناقىلارنى تىختىدە مستور قىلوب آڭا
ايراد يىتمە «العلم عندالله».

واقعة بىرك خان خواجه ابن جهانكىر خان خواجه ابن سرىمىساق
خواجه ابن احمد خواجه ابن حضرت آفاق خواجه

بو بىرك خان خواجه آناسى جهانكىر خواجه كاشغىرە كىلدىكە
خوقىندە آناسى قارىندە قالماش خىن دور بونىڭ تولد خىرى كىلماڭ
فتىخى كونى آناسىنىھ ايرىشوب اسمى بىرك خان بولسون دىيۈپ
كاشغىرى بوڭا نام زد قىلمىش ايدى شىر بىرك دىيە آد وىرمىش ايدى
آناسى كاشغىرە كەمەك صددىدە ايكان جهانكىر خواجه تونقون اولدىغى
ايلە بونلر خوقىندە قالوب بىرك خواجه غوقىندە بىيودى. آناسى
غلبە سىندىن اوتوز بىش قىرق يىلار سوڭرە دونىكانى بوزغونلىقى اولوب
كاشغىر دونىكانى لىرى غىتاي اللندە تلىق اولوب كىدىكە صحرا دە بورىن
سدىق بىك نام آدم اوزىنىڭ قىرغىز قىچاننى جمع قىلچى كىلچى كاشغىرە
كىردى آلتى آى حكومت قىلدى لىكن حكومتى مضطرب وتىچىسز
اولدىندىن كاشغىر خلقىنى خواجه سز باشقارىپ بولمىز ايكان دىيىپ تارتىق
ويوسون بىرلە خواجه صوراب خوقىندە ايلچى بىباردى اول خىندە
خوقىندە سلطان سىيد خان اسمىدە حكومت ملا عالم قل اللندە ايدى

ملا عالم قل ایلچی به بزرک خان خواجمنی و آنک معیننه یعقوب بیکنی
 فوشوب کاشغره بیاردی بونلر کاشغره کلدیلر کلباغ هنوز آلنماش
 ایدی آنگا حرکت قیلدیلر نچه آیدین سوگره غتایدین ایلچی چقدیکه
 بزرگی اوز عالمنه قویسه گزیر ذم لکنی قبول ایدالیم حصارنی آچوب
 ویرالیم سزه نایع اولوب تورالسیم دیدیلر. خواجمن بونلرنک موقوف
 موی ابارینی الوب باشن چالامه چالوب اوستنه جامه کیمروب تا
 اوشبو هیئسته کرمکونچه بعضی مسلمان اولمغونچه سزازه امان یوقدر
 دیوب فایتاردی ایلچی حصاره یعنی کلباغه کریب بو غیری سویلدکچه
 ختایلر محکم بکلنوب بری قالانه قدر صوقشمیه بیل باغلادیلر دینه زدن
 دونمکن ایسه اولوموز آرتوقدر دبه آغلادیلر. کلباغک فتحی ینا
 بریل ممتد اولدی بو آراقده و بعضی لر کلباغک فتحندین سوگره دیورلر
 هر عینده ایسه صدیق ایله خواجمن بیننه برودة فوشوب صدیق بونلری
 صدقده بزرک خواجمن که ده کله لری عسن غواجه بدغشان واریب خلقی
 مرید و مخلص اولوب اخلاصلری نه درجه ده ایدیکى آنکا آبتولمش
 ایدی بو مناسبتله بدغشانه امداد طلبنده ایلچی بوللاب آندن بر آز
 فوشون کلوب صدیق بیکنک شرنمن خواجمنی خلاص قیلدیلر بدغشانندن
 کلن اوچ یوز مقداری آدم ایدی اصلده بونلرنک کلدیکی خواجمنک
 تکلیفندن اولموب ایتداده روسیه ایله ترکستانک کارینی ایشدوب
 اسلامه امداد نیتیله بالقص غزا اوچون خوقندغه کلکده کاشغرنک
 حالنی آگلامشدره روسیه دن غتایی اهون بلوب بو طرفه صاوشمشلر
 یا که اوز ایچلرنده بر واقعه دن طولایی فاجوب چقب خوقندغه یوز
 قویمشلر ایکن اول طرفک روسیه ایله مذنبیلکنی ایشدوب خوقندغه
 کرمسندن کاشغره کلمشلر. علی کل خال و اختلاف الهقال بونلرنک کلدیکی
 ایله یعقوب عیله دوزوب خواجمن صدیق قصدنه بدغشانندن فوشون
 کتورندی مقدمه عیش بونلردور آرقاسندین نچه ماک فوشون کلور
 آوازه قیلب صدیق بو شایرة زوردرن سبککاتوب کاشغردن چکلدی
 کین دین کلور هیچ کم یوق بو ایسه یعقوبک پولیتقه سی ایدی. کلن

بدغشانی لر یعقوبه طیار بکت و سرباز اولدیلر «اذا اراد الله شیئنا
 هیا له اسبابه» بویله معمالرنک مستعاری اینش. ایتدا خواجمن ایله
 صدیقنک صالقونلغی دغی یعقوبنک دسیسه سی ایدیکه صدیق مصلحتندن
 چقارولسه سوگره خواجمنک کاری آسان اولور فکرنده آستونندین
 کیزلی چرا قویوب چوقلندرمش ایدیکه وقتیله آلاولندرده هر ایکسی
 ایچنده یانه کیده کندی مقصدنه یده. واقعا ایتدیکی کبی اولمشلر.
 خواجمنک دولتخواهاری بو سردن واقف اولوب صدیقی الدن آلدرمه
 یعقوب سزوه فائزیمز دبه کوردیلر ایسه ده خواجمن بوسزوه قهلافی قویموب
 عاقبت کلچکده یازیلن حالار اولدی صدیق دین سلامت قتلوقدین سوگره
 کلباغغه ضرر بروب کوب آدم چقم قیلب آلدیلر. ختایلرنک بقیه
 السیوقی مستهان اولدیلر.

بعده یزکند غونن شهرینی آلیب نیاز حاکم هیک بران صلح
 و آنی یرنده ایقا قیلب فایتدی، بو وقتغه چه بزرک خواجمن خان لوازمک یعقوب
 بیک آتالق اسمنده ایدی غونن دن کاشغره فایتدیغی ایله بالتعقیب یازیله چی
 ترتیبده بزرک خواجمن عیسه القا قیلنوب یعقوب اتالیق خانلق مسندنه
 اوتوردی، آلتی شهری تمام اوزینه رام قیلنه قدر خواجمنی عیسه ده
 صاقلب بعده چقاریب قولینه کوب بول وکوش ویروب حقمزده دعا
 قیلسر دیوب حج شریفه بوللادی، اول ذات بغدادغه چه واریب حج
 نصیب دگل ایکن اورادن فایتوب خوقندده وفات اولدی بی تدبیر
 وی اندیشه شرارتی آدم ایدی دیورلر، سابق صدیق بیک یعقوب
 خان النده مقتول ایدادی، قتلنی بویله نقل قیلدیلرکه صدیق یوقاروده
 یازیلمش ترتیبده توابعات جمع کثیری ایله صحرايه سلامت چقب
 ایلمنه واروب یعقوب بونی یانمغه قویموب چونکه مبادا بر کون
 خواجه ایله بینمزه بر بتروت پیدا اوورسد ایکولری اتفاق ایدرک
 ایچدن طشدن ایکی توزاغک اورناسنده فالورم دامنه گرفتار اولورم
 دبه اندیشه ده اولوب بو آمالنک آلدینی آلمق اوچون یعنی صدیقی
 آلداب الینه نوشورمک اوچون آدم بیاریب دعوة ایتدی. کلسون

كوكلدىن اوفكامزى چقاراليم كەلەرمزى تاشلىيالىم دوستلىق ايله توروب
 بىرى بىرمە مەين اولاليم زىيان زخم كلنورمىبەلیم كلام شىرىفى اورتابە
 قوباليم عىتد وپپەمان انط وايهان قىلەلیم دىبە حضورنە كتوروب الوغ
 ضياقت وپروب قوندرىپ كىچەسى بوغدرمشدر. وبعضى لىر دىكر بر
 نىغ سرد ايلدىلەر كە كاشغرى تىھام سىر نجام قىلدىدىن سوكرە صدىق بىك
 ويعقوب بىك ايكالورلى ايكى اردو عىسكرە سردار اولارق خوتنە وارىپ
 محاصەردە صدىق بىك بىزك بواجم دن كايوب باشقە خواجم لىزك بىر بىنى
 تاشسىنە آلەرق بر كىچە اوز قوماندە عىسكرى ايله كاشغرى جونادى
 مقصدى بىزك خواجەنى بىكار قىلب اھالى كاشغرىنى تاشىندىغى خواجەبە
 بىعت وانك اسمنە كىندى حكومت ايتەك ايدى ايرتەسى بىزك خواجە
 ويعقوب بىك بوندىن خىر تابوب كاشغر الدىن كىدر غوفىلە بو فتنەنك
 سوكنى كىسمەك اوچون فى الحال نىياز حاكم بىك ايله ايلچى لشوب صلح
 قىلەرق صدىقك آرقاسىندىن قوروب كاشغرى كىلدىلەر صدىق قورغانە كرىپ
 بىكئوب يعقوب بىك بونى طشەردىن محاصەرە قىلدى آخركار صدىقك صبرە
 نجالى قالىبوب مقاومتە مكنتى اولمىدىن بر كىچە چقب ايلتتە قاچدى
 فالانلر يعقوبە قورغانى آچدى يعقوب بىك صدىقنك آرقاسىندىن آدم
 بىبارىپ بونلر صارى قول دىدىكى صونك آباغىندە فوتاس قوپىروقىدە
 يتب صدىق بونارە قارشو توروب اورشىدقە آنى اوققە بىلوب اوزى
 اسىر توشدى يعقوب بىك نك كىنە آلىب كىلدىلەر خوب مەھمان نوازلىق
 قىلب باشقە دوستلىقنى سوكرە دشمانلىغىنى تمام سوبىلېوب قىلنە امر
 ايتدى. صدىقى سىر نجامدىن سوكرە بىزك خواجەنى حبسە قوبوب كىندى
 استقلال حكومتنى اعلان ايتدى يعنى خانلىق رتەبەسىنە بىندى كە تفصىلى
 اوز فصلندە نىزدور كىم يازىلور. مخبارلر بو خصوصەك هر تورلى سوبىلدىلەر
 ايسەدە جەلسىنك مائىلى بو ايكى مېنى اولوب فقط صدىقك قىلى اۋلىكى
 قولە بناؤ خوتن مصلحەسىندىن مەدم وصوكرەغى قولە نظراً مؤخر كورنور
 تەجىب ايدىرم واقەئىنى كورن اول آخر ايجندە بىلە بورن آدملىر هر
 ئەلادى زور بىباشقە تقرير قىلب بىلە اشكارە ايشلردە مختلف خىر وپىرلەر.

قصه يعقوب خان ابن ايوب

بو ذاتك اصل اسى فقط يعقوب ايدى سوكرە يعقوب بىك ثم
 يعقوب آنالىق ثم بدوات ويعقوب خان اتانوب دىنيوى درجەنك
 اقصى الغايەسىنە ايرشدىكە پادشاهلىق دور. تاشكندك جنوبندە خچند
 جانبندە پىكت دىدىكى قىرەنك قاضىسى اوغلىمىدر بابالرى بلخدىن
 ايمش بعضىلر صحراوى اوزىدىن فرق لردن ديوب آناسى بى اختلاف
 خچندلىك دور. يعقوب ياش يىقى نھال وقتندە كدای باى فرماندچى
 ابن داوول بىادىر نك خدمتندە ايدى كدای باى معدل خان طرفىندىن
 پشغرىغە حاكم بولوب واردقە يعقوب بونىكلە بىلە واردى پشغرىنى
 امير نصرالله كلوب آلدقە كدای باى اورانپىبە حاكم بولدى آندىن
 خچندكە كلوب امير كادىكە اروشوب كدای باى قولغە توشدى
 يعقوب قاچوب تاشكندكە كىلدى بعد شىرعى خان نوبىندە كە قفقاق
 زمانەسىنك اولى دور تاشكند حاكمى نارحومب قوشىبىكى يعقوبك ھەشپىرەسىنى
 آلوب يعقوب ياش ايسەدە قوشىبىكى نك قوللاوى ايسلە اوليا آتابە
 حاكم بولدى ايكى يلىدىن سوكرە آفەسچىدكە والى بولوب كىلدى بوندى
 روسىيە ايله بر مفاولە نامە يازىشوب كولنك بالىغىنى ساتمەقە آلدانوب
 صوبىنى قوشوب بىرمىشىدى بو خطاسى سىبىندىن معزول اولارق آفەسچىدىن
 كىنوب اورنىنە ولى محمد نام شىخى نصب قىلدى روسىيە آفەسچىنى
 اوشوب ولى محمدنك الىدىن يعقوبك روسىيەبە كول ساتدىغى
 نصورى يىنە مشار الە قوشىبىكى نك شىغانتى ايله عفو اولنوب كراوچىبە
 بىك واندىن خچندكە والى اولدى بو اثنادە قفقاق نوبىنى انتھابە
 ابرىشوب حكومت بالاستقلال خدایار خانە اوندىكە يعقوب قفقاق
 زمانەسىنك حاكم لىزدىن اولدىغىچون خدایار خان نك قورىدىن قاچوب
 بىخارابە كىندى بعدە ملە خان جلوسىندە كە قفقاقنك ايسكىنچى نوبت
 زمانەسىدر يعقوب بىخارادىن كلوب ملە خاننە شىغاول بولدى ملە خان
 فوتىدىن سوكرە ملا عالم قل بونى بر جنابىت خصوصىدە اولدىرمكچى

ایکان بعض اکابرلرنڭ تزکیمسی ایسه اولومدن قالدی بو عینده
 دوئکان حادثهسی اولوب کاشغر بوزلدی. مرقوم صدیق بیک خوقنددن
 خواجه طلب قیلدقده ملا عالم قل بزرک خان خواجهنڭ خدمتینه یعقوبی
 تعیین قیلدیکه یوقاروده یازمیشیدی یعقوب اوزینه یولداش اوچون
 خاننڭ معزول ویدکرده بکلرندن ایشکاریرار جرارکه امثالی همدم فنصد
 غازی بیک فنصد عبدالله فنصدکی کارکیرلری جیلاوینه آلوب جموعی
 بر یوز مقداری آدم ایله خواجهنی آلرق عزم کاشغر قیلدیلر. نقل
 فیلورلرکه ملا عالم قل خواجه غه دیمشکه یعقوبنی سزه فوشدیم کوبنی
 کورمش ایش جوننی بلمش بیور آدمدر نه یرده باغی وقایسی حایده
 بر مشکل باغی بولورسه یعقوبی اول خدمته بیوروب اگر صوغشده
 کوزی یوقالمسه آخیرده بونی اولدرمکنڭ پینده بوله سز و فاسز آدمدر
 ضرر نیکورر دیو تنبیه ایتمش ایسده یعقوب کرک یولک و کرک کاشغره
 کلدکه ه خواجهنڭ خدمتنی کما ینبغی یرینه کتوروب تمام کوکلنی
 خیش قیلدندن خواجه بونڭ افعال و اطوارندن غایت حظ ایدوب هر
 ایشی یعقوبنڭ رأی و مصلحتی ایله ایدر اولدی بیک و سرکرده و عساکر
 کلسی خواجهنی خاطرندن چقاریب یعقوبنڭ خوشنودلغنی و آنڭ نظرندن
 مطلبنی استر اولدیلر. یعقوبده خواجهنی تغافل صلیب جنابنڭ بز
 کی قیللری اوله نه غم و یولوکزه دشمانه قازشو باشدی طوپه
 کوکرا کمیزی اوفه توتارز جمله ایشلرنک اوکا کلدیکی عزیزم نڭ
 اقبالی و دعاسی برکاتیله دور بیغی گزی بوزمیبوب باحضور باتسونلر دیه
 کون طرفنی کندی آلوب خواجهنی سایه مثال راحته صالدی بونهنڭ
 چقان و کاردان یعنی تیز مشرب ایش بلور النندن ایش کلور غیور
 غیار بکت لرنڭ سمعنه شبر ایدوب مثلاً قولاغنه آغزینی قویوب اولافه
 سرلیشوب سویلشوب دولت بگا یوز ویرسه سنی فلان فیلورم و فلان
 منصبی ویررم دیوب همه نڭ کوکلنی کندنه دوندردی و بوندن ماعدا
 دخی نهجه مقدمه لری مهیا ایدرک مطلبنی اجرایه آز حرکت قالدیغی
 بزرک خواجه فصلنده سبقت ایتمش ایدی بوله حا مقارن ناشکند

روسیه تصرفنه کیچوب ملا عالم فلنڭ فوتیله قوماندنه سنده اولان خوقند
 عسکری فاجوب کاشغره واردیلر کلسی یعقوبنڭ رکابنده عنان و عونی
 اولدیلر. من بعد آبرویی کون بکون ترقی تابوب اکثر عساکیر
 و وکلا کلهم یعقوبنڭ امر و ادارهنده اما اهل سوق فقرا خواجهنڭ
 اطاعتنده ایدیلر. شویله که غونن سفرندن قایسندفده اهل کاشغر بو
 مظفریتی کانه خواجهنڭ کرامتندن بلوب تبریک اوچون خواجه غه
 کلهشلر ایدی یعقوبی التفاتندن ایراق قیللمشله ایدی بوکار یعقوبه غار
 و اندیشه افکار اولرق بو کون عوام بویله اولسه یارن خواصنڭ نظرندن دور
 اولوق بعید دکل صوکره بو صاری خسته عساکیره ده سرایت ایدر هر نه ایسه
 طالعی تجربه و اضارمی اظهار ایدایم دیرک نهجه ایاملردن بویاق انتظار
 اولان استقلالینڭ اسبابنی تیراتمیبه باشلدی، ابتداء الدراج داد خواه
 ایزله مشورت ایدوب الدراج ایسه خود از قدیم بو سرنڭ واقفی ایدی
 ایرنهسی کون کیچهسی جمیع سرکرده و چوگ آدملری جمع ایدوب
 دیدیکه بو آیه قدر همتیز پس و سعیمز عبث اولمیوب کرک کفره و کرک
 نه شهره واردق ایسه بعنایه الله الهمز اوستون اولوب ظفر یوز کوستریب
 تور و بدر بونڭ سبب قویسی اهل سوق و سپاهنڭ اتقاقی و اتحادیدور
 لیکن فورقارم بو اتحاد بر کون اختلاف و اتقاق اختلاله منجر اوله چونکه
 اهل سپاه منی سورارسه ده فقرانڭ اخلاصی خواجهده کورنور بر شهرنڭ
 ایکی شخصه منسوب اولدیغی اخیرى و خیم و خسراندر. بر بندنه
 ایکی جان بر اسمانده ایکی ماه اولمز مصداقنی مثال کتروپ بر شهرده
 ایسکی خان اولمز قافیه سیننه توغریلب کوکلنده مرکوز بار مدعاسنی
 اشکاریسه چقاردی. سرکرده لرده بو سوز محقق و مجربدر دیوب سطر
 اولیده اولان صغرا و کبرایه نتیجه و یررک البته بر بلده ده ایکی خان
 اولمز دیه خواجهدن سلب حکومتی تنسیب ایله یعقوبنڭ افکارنده بک
 دل اولدیلر. بزلر سزه خدمت ایدرز خواجه بی بیلیمورز دیدیلر
 بونڭ علاجی جنابنڭزه مفوضدر دیوب سوز بوکا فرارلندفده محمود
 خان بیک و مشرب شاه و اسلام بیک امثالی کاشغرنڭ بیوک آدملرینی

هر برينه بر شهر نك حكومتى ويرمك وعدايلدى وىي الحال غطمه
 قىاب تسلیم منشور ايتدى كىن سوكره بزرگ خواجمنى مصلحت واردى
 نوشا كىن اوبىغانوب مجلس دعوة ايتدىلر ده ايشوك كه كلدىكى ايله
 ايجرويه كردىمىدن حبس كوندردىلر. حاصل كىچىبى مساهره ايله
 اوياغ كىچىوروب عسكردىمى توردى ايشىنك نى ايدى كىنى رچال شورادىن غيرى
 كه سته بله يوردى. ايرته سى نماز بامدادىن چقىدى ايله يعقوب الوغ
 ديوان ايدوب كلهم اهل سپاهه سرپا بروب كىدىنك استقلالنى اعلان
 ايتدى اهل سپاه اتفاق اولدىن اهل سوقك بر سوز دىبىه حالى
 مخالفتىه مجالى فالمايوب طرعا وكرها يعقوبنى اطاعتنه كردىلر حاكم
 مطلق اولدىغى بلىلر بويىه بى نزاع وىي جنجال پادشاهلغه نائل اولوب
 كىندنه بدولت نامنى ويردى. بو واقعه ۱۲۸۲ ده ايردى آيى بعضلر
 صفردور دىدى. بو خىز كچا شهرىنده خواجىلر ايرىدىكده راشدىن
 خواجه كه دونگانى بوزغونلغى باشىنده كچادىن غروج ايدوب ختايى
 يگوب افسوه وىر طرفى طرغانه قدر كامش حكومتى جارى قىلمش
 ونامنه آچىه صوفىزمشىدى بو ذات بزرگ خواجىنى حبسدىن خلاص
 قىلمق خانلىقنى خواجىغه آلىب وىروب يعقوبنى تراش قىلمق قىدىنك
 حرىك ايتدىكى كاشغرده يعقوب خان ايشىدوب نورغون عسكرا ايله
 عزم كچا ايلدى خواجىلر دىغى بوگا نارشو چقىب آفسو قىرىنده ايكى
 عسكرا مقابلىه ومقاتل قىلشوب كچا ايلقلىر قاچدى بدولت كه اوق تىوب
 مجروح اولدى. اوشبو سىرده ايدى بدولت بىر اوغلنى سهل حرىبه
 ايله اولدىرىب خلق بو خانى كوردىكده اوز اوغلنىه رحم ايتىمىان آدم
 اجىمىبه نه قىلسى كرك دىوب بو سياستىن عسكرا غىره كلوب آفسو
 شهرىنى آلىدى آندىن طرغانه واردى اول ايامده طرغان مضافاتى كچا
 خواجىلرى ايله دونگانىبه مشترك ايدى دونگانلر بر آز صوقشوب
 كوردىلر بدولت غالب اولوب طرغانىده ضبط ايتدى دولتى بويىه
 ئۇلاد كۆرۈشەتتى

ئۇلاد كۆرۈشەتتى
 www.uyghurkitap.com
 ئۇيغۇر تىبابەت قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

خلىفە مسلمان سلطان روم منبع العلومه تابع اولوب عبدالعزىزخان
 نامنه ضرب سكه قىلدىروب اول اساطىن جهان واسانىد اهل ايماننىك
 امداد معنوىسى ايله كوب ايشلر كۆچرىش ايدى مخالف ومعانداننىك
 نامنى اوچورىش ايدى اقالىمنىك بىوك دولتى اولان روسيه ايله دىغى
 ايلچى لشوب جمىع پادشاهلرنىك دقتنى جلب ايدىرك شهرتى بر درجه به
 وارمشىدىكده آدملىر آننىك الندىن باجنى طمع ايدىر اولدىلر يعنى ممالك
 چىنى آلور دىك فكرىنه واردىلر مدح ومبالغىسنىك تارىخ ومسانهه سنىك
 فاضلار بويىه ابيات انشاء وانشاد ايتىمشلردور.

بيت

محمد يعقوب غازى غزا مىكرد يكچىدى
 بىك حمله هزاران پىت پرستانرا پرا كىدى
 تىكون شد رايىت كىتر علم زاسلام بالاشد
 بىمع مسلمان افتاد هر سوذوق خرىسندى
 نمود فتح كباغ بناشد مسجد جامع
 كىنون كلباغ باغ جنت آمداز هنرمندى
 بىمىن آبروش ماچىن چىن هم فتح خواهىشد
 شود خاقان زلطف حق بدست قهر اوبىدى
 چكوبىم زاندىجان اوش مرغىنان چىستش را
 بىس سال چلوس اوبىك رىر تىخت خوقىدى
 كىن رو آورندىر دركش از هر طرف صف صف
 سىد چىشان كشىرىى تركان سىر قىدى
 هزار دوسد شىتاددو بو دايىك روزى شد
 بدىهد يعقوب غازى چىن فضل خداوندى
 الهى فتح نصرت را كرامت كىن تو پىدر پى
 شكست زمره اسلام يارب هىچ مپىسندى
 يعقوبخان كچا سفرىنه كىدىكده كاشغرده ولى خان توره كه
 توارىخ خىسه ۸

ختای زمانه سنده بر غلبه چقاردیغی یوقاروده یازیله مشدی. بو ذات باش کوتاریب کوچه به منادیلر چقاریب زمان زمان ولی خان خواجم دیوب عساكر و فقرا یکی طرف اولوب بدولتنك نایبی مهتر هر نه تدبیر ایله ایسه ایشی اولغازه یوب باصوب نچه کون موقوف فالدردی بو خبر بدولته یئدکده تعجیل ایله فایتوب فننه بی تسکین و مزبور ولی خان توره بی ضیافه چاقریب چاهغه توشردیده اوستنه ناش توفراق توکوب ایشنی تمام اندی. بعضیلر بو واقعه بدولتنك یارکننده ایکان وقتنده ایدی دیدیلر.

الحاصل یعقوب خان آلتی شهری تماما تهیز ایدب جوار دولت لار ایله دخی بر نوع زمانه سازلیق قیلدقدن صوگره رومچه مناص دونکانلرینی مکا تابع اولسون مضموننده ایلچی یباریب آنلر اونامدقه باصوب کلوب اورشوب هر ایکسنی آلتی عسکری چوچک قرینه بارلیق تاغنه چه کلدی اول وقتنده بو تساخ و صحرالار ایلمن عساری چوچک دخی آدمدن خالی ایدی، رومچه مناص ختای طرف حد و آنلر کلدکه بر سد اولسون اوچون بدولت بو ایکی شهرنك حکومتنی اوزلرینه یعنی دونکانلاره تفویض قیلد فقط گومدی قلعه سنه بر آز عسکر قویدی و دو انچه بر مک مقدراری ایلغار تاشلب کندی کاشغره فایتدی، بو جانباره ختایارکه دونکانی اختلالی نك اولنه باچین دین چتمش نچه مک عسکر ایدیلر تالانمش شهرلاری تجدید ویرانه لارینی تدبیر قیلدرق آقرنلب ایلانکلب خوجوسو جو شهرینه کلدکه داخوشاخو بهادرلرکه بو محله کلنچه ماجراسی بهریده مزده یازیلش ایدی بونلر لانجو یعنی خوجودن دخی تسوابعات لاری ایله چقب رومچه مناص شهرینه کلدیلر؛ ختای عسکری آرفاسندین قوارق قهبل شهرینه کلوب آننن ایکی فرقه اولدق بونلر بری رومچه به بش منزل یز کوشانکزه شهرینه کلدیلر، بر فرقه سی آدمدن خالی اشیانده بوم اولن چوچک بلده سنه کلوب توشدیلر سنه ۱۲۸۹ هجریه ایدی. چوچک کلن ختاینك احوالی اوز بچانده یازیلور.

کوشانکزه به کلن ختای عسکری بر یلمن آرنو عراق آنه توفتاب ۹۱ نچی سنه گومدی قلعه سنه کلدیلر، بدولت طرفندن قویولمش ۲۵۰ مقدراری عسکرکه سرداری کاشغر دونکانیسی مالویه نامنده بر ذات وعظیم قل اسمنده فنصد ایدی، بونلر ختایه فارشو چقب ختایدن نچه مک آدم تلف قیلب آخر کار بو شهپازلردن بر کشی قاله یوب اسپر نوشه یوب کلسی شهید اولدیلر. رحمة الله علیهم.

بعضلر مزبور مالویه بش آلتی آدم ایله امان قتلوب کاشغره واردیقنی سویلدیلر، بو آز عسکرنك بویله شجاعتندن ختایه خیلی دهشت نوشوب کوشانکزه سرداری جنک جانکچونك چوچکده فویا-جانکچونکنی اعانته چاقریب بو دخی جم عفیر وغول کثیر ایله چقب ایکی عسکر اتفاقله واریب مناص شهرینی بر نچه آی محاصره وغیلی محاربه دن صوگره آلدی بعده بلا توفق رومچه شهرینه واردی داخوشاخو بهادرلرینه توابیلد چقب یعقوب خان یگا چونادیلر؛ دونکانیلر بدولت که نچه دفعه فریادچی یباردیلر ایسه ده بدولتدین بونلر نه عسی ونه معنوی بر تورلی یاردم ایتمادی اعانت ایتمادی.

یعقوب خاننك دولتته شکست یتب سرحدینه ختای قدم

باصدیغی و آلتی شهری آلدیغی

ختایلر رومچه مناص شهرینی ضبط ایتدکن صوگره بر یل وز یاد آنده آکلاندیلر. بو توفقنك سببی چونکه بالقصد آتلوب چقمش دشمانی دونکانیلر ایدی آنلرنك مرکز ومقری اولان رومچه مناص اللرینه کردکن فی الجمله خاطر جمع اولدیلر ثانی یعقوب خاننك بالقونی دونکانی کبی آسان فهم لیم یوب آت طون اسلحه آزیق زغیره کما ینبغی برکمال اولدقچه او طرفه قدم قویمغه جراتلیک ایتمدیلر. بو کهنه ویگی ایکی دولت که بری کوبلیک ایله معروف وبری تعلیم وترتیب ایله موصوفدر نه کونه معامل ونه کیفیتده مقابل ایدر فانفسی غالب ومغلوب اولور دیه جهلنك سوزی وقولاق وکوزی او جانبه ایدی. القصة.

ختای کوچینی و هوشینی تمام اوزینده کلتوروب ۱۲۹۴ نچی هجریه ریبی یعنی یازباشی ال کاشغر قصدنه آنلندی.

ختاینگ رومچهدن حرکت قیلدیغنی بدولت ایشدوب آگا فارشو بورمک اولدغه وزرالر دیمشلرکه بو دفعه اوغلوگوزنگ برینی امیر لشکر ایدب عسکر بیرمک ککندگوز وارمق معقول دگل زیرا واردغکزه کوره ایش کولداگی دک بولسه خوب والا کندگوز کیرو چکلهک یخشی اولمز، اگر بو یرده تورسگوز ایشنگ انجامنه مناسب مصلحت تابلور دیدیلر ایسه ده بدولت بو سوزه قولاق قویمیوب اورننه اوغلی حق قلی بیکنی کاشغره قویوب جمیع عساکرنی استصحاب ایدرک بار قوتی ایله قوزغالوب ختایه فارشو یوریدی بو سفرده نیاز حاکم بیک قومانداسندن باشقه اون آلتی مک موظف آتلی لشکر وبش مکنن آرتوغراق معلم پیاده عسکر کلسی بیردانکه منتق ونچه عدد یگی ایجاد توب وزنبورک موجود ایدی بعضی لر آلتمش یتمش مک بلکه زیاده عسکر وایک یوز مقداری توب وار ایدی دیوب مبالغه قیلورلر هر نه ایسه بو آغر صولت ایله کلوب کورلایه توقتادی مقدمه سنده قره شهره ووقسون اطرافنه قوشون صالیدی بو جانیده ختای رومچهدن دورت منزل یر دوانچی قلعه سنده دونکانی لرنی کلوب آلدی آنندن بر تاش یرده بدولتنگ مک ایکی یوز مقداری مسلح عسکری یاتیش ایدی قومانده باشی ایشمهجهک فنصد ایدی ختاینگ رومچهدن چتایغنی ودوانچی قلعه سی آلتیننی یارن بر کون بونلره کلوب مضایقه ده فالدر اچیننی بدولته اعلام ایتدی بدولت دن بوکا جوابا یارلقنده ختاینگ آلتندین وارمه قورغانی خالی قویمه اوستوگزه باصوب کلهکونچه چقب اورشده دیمکنن غیری نهایت نامه کامیوردی بونی نه تدبیر ونه تزویر ایله دیدکنی احدی بله یردی اوروشمه امر اولسه آلتین کلنچه بونلر غیرتده ایدیلر دشمان بر درجه یعنی بر تاش یره کلنه قدرنه ایسکاری یورمیوه ونه کیرو فایتمیه جازت اولمیوب بویله محبوس حالن فالدقلرینه عساکر زیاده حیرتده ایدیلر ختای دوانچی قلعه سنده بر نچه کون

ئۆلاد گۆزینی
عساکر زیاده حیرتده

www.ewlat.org
www.uygurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي نەسەر ۋە قوليازىملار ئامبىرى

آرام آلوب بعده بو عسکره واریب عصارى مناصره قیلدیلر بو عالی بدولته ینه بلدردیلر مابینی اولاغه باروش کلوشنی ایکی کونلیک یول ایدی خیر کلهدی ایکی اوچ دفعه کشی چقاردیلر هیچ جواب بولمادی چونکه وارمش خبر پی لرنی بدولت تنیاسینه چاقربب احوالی صورادقدن صوگره که سیه یولقدار میوب حبسه قویاردی که ختاینگ سرعهه کلدیکنی بلسه لر خانی اراکت کو نوشوب یورت تولوقونلور اندیشه سنده ایدی محصور مسلمانلر او طرفدن امداد کلور امیدیلر که ایچدن کاه طشدن بر نچه کون اوروش قیلب قورغانی قورغادیلر فانچه آدم شهید توشوب ختای دن دخی خیلی آدم اولدردیلر بو محاصره ده ختای عسکری یکریمی مکنن زیاده ایدی دیورلر. ایدی بدولتدن امداد کلهک شوپله تورسون خیر دخی منقطع اولوب بیارکان کشی لرنندن ده ککوکل کیسیدیلر. درمانده لر ارمانده قالوب فنا مرتبه متالم و حیاتندن مایوس اولهرق بدولتدن بالیکلیه امیدلرینی اوزدیلر نیلورمز دیرک مصلحته نوتونوب ایرته سی نه ایسه ده بر مرتبه محاربه قیلب کورالیم کتاره کلفت ویرالیم نامهز دللرده داستان اولغودک بر ایش قیلالیم یا جهلهمز شهید اولوب توغری جنته کیدالیم دیوب سوز قرارلندیغی کیچده ختایلر تاغ طرفه اوتوب یوللری توصوب بیوک تیپه لره توب زنبورک چقاریب وقت اشراقده قورغاننگ اوستنه اوق آتیه باشلیدی قورغاننگ قالقانی بر نچه جاییدین بوزوب زخم دار ایلیدی ده بویله سیاستدن صوگره ختای ایلچی بیاردیکه احوال لری معلوم اولدی بیسهوده قانه بانسون لر والا اوزلری بلورلر دیدکده مسلمانلر نا علاج قورغانی آچوب ختایه ویردیلر سیکز یوز مقداری آدم فالهش ایکان اسیر اولدیلر. ختای بونلری ایکی بولوب آلتی شهرلیک اوز کشیمز دیه آت طون آزیق بروب آزاد ایلدی اندیچانلق نگ سرکرده لرنی اولدریب سپاه لرنی نارغاندی آزاد اولان آلتی شهرلیک کورلاده بدولته واریب احوالی عرض قیلدغه ختاینگ قزینی اندیچانلق فلان قیلمه شده سز لر قیلما مش سز دیوب بی مورد تهورلیک ایدوب بو کلهش بیچاره لرننگ بر نچه آدم

شونده لرینی اولدردی خانی بدولتک خان لغندن بورونده زیر کمشلر ایکان بو زیاده لیک آکا ضم قیلنوب اهالی آلتی شهر آراسنه غلغل توشه رک زوال دولتنه زک اوردیار یعنی بدولتک آیاغنی چالمیه دام قوردیلر. بو عین ده غتای عسکری دوانچی ناغندن آشوب طرخانه قدم باصدی بدولت بو حالدن عیران اولوب شاشدی. ختایک احوالنی بلمک اوچون جاسوس یاریب آنلر قایتهمادقده آرفاسندن ایلچی صفت آدم یاریب اول دغنی قایتهمایوب کلنلر ایسه ختایک کثرتنی حددین آشوری سویلیوب بو سببدن خلقک کوکلنه قورقو توشوب بدولت مسلمانلرنک احوالنی غفیه تجسس قیلدقده جهلنک کوکلنی کندیدن دوندیکنی بلوب اگر ختایه فارشو وارسم اهالیمنی اولدرر یاتوتوب باغلاب دشمانه ویرر دیوب نه کندی حرکت قیلدی ونه مقدمه سنه عسکره امر ویرمدی بدولتک بویله بی روح کبی قالدغندن اهالی طرخان بالضروره ختایک آلدندین چقب شهره تکلیفی قیلدیلر ختای طرخانی لرنک بو استقبالنی بدولتک بر مگری اولمسون دیه احتیاطاً جاسوس یاریب بعدالاطمان شهره کردی لر بو اژ سناده سرطان آبی داخل اولوب هوانک سچا بندن عقرب یولدن زینه قدر ختای حرکت قیلمیوب طرخانده توقتاب قالدی. بونلر بونده یاتوب تورسون کله لیم بو طرفده مسلمانلرنک کارینه.

خبر آتی بدولتک وفاتی

بدولت بو جانبده هیچ ایش ایتمه یوب بیکار بوش کورلاده یانندی ختایک طرخانه کردیکی خار کور لایه یتدی بدولتی سون لرنک عقلی باشندن کندی خائن لر یعنی بدولتی سومیان لر بو ایشدین خیلی عظ ایتدی. بو خبری بدولت بی خاص ایشندی ایسه ده ایشتمامش کبی اولوردی آدملر بالخاص ایشتماملردی چونکه ختای پرست لرنک مدعاسی بونی بدولت بله مسونده ختای آکسزده کارب باصسون ایدی. ائما خیر خواهلر بدولتک محل بی مح تهورندن قورقوب بویله خبر موحشی

سویلمکه چراة لیک ایتمه زاردی. بدولت ابتداده هر اموری تدبیر و ظرافتله وهر ایشی کیگاش و فراستله ایشلر ایکان ایکی اوچ یل بولمش ایدیکه اوز رأیی ایله یوریوب خودبین لیک ایتمش ایدی بارچه نی پست کندنی بلنب بلوب اوزندین کتمش ایدی کوکلنه افراط غرور و تکبر لیک بتمش ایدی الوغ سرکرده لردین نچه سنی آزرده خواطر وی آبروی قیلب وشاورهم امرینی بالکلیه ترک ایتمشیدی حال بویله اولدقده تنها اوزی نه قیلورینی بلمای کار بو مرتبه به کلدکده مشورتنی مناسب کورمای دروننده دردنی آیتای دیسه موینی چار ویرمای سرینی فاش قیلغوسی کله ای تورلی افکار وانیشده شتی ایل تعیرده قالدی ختای ایله اروشه قان تمام کوکلی یانندی بر کون دونکائی لرنک سرداری داخو شاغو ابکولرینی بدولت دعوة قیلب ختایک معامله سینه سز لر عالمراک سز بیگا نه تدبیر کرک دیدکده بونلر دیدیلرکه ختای ایسه بزلی قووب کله شدر. ایکمزی توتوب ویرسگز سز لر ایله ایشی اوامز ائما دونکائیدن بر فرد قاله فونچه بز ایکمز الگزه کریم یورز دیوب جاهلاننه جواب ویردیار چونکه بدولت بونلری بو کونه قدر مشورته آلمیوب التفاتندن دور ایدوب نظر صالحیوب شمعی جان بوغازه کلدکن کرک قیلدغندن کاپوش یوزینی کوستریب الگندن ایش کتدکنی بلدکنن یاخود اوزلرندن خوف ایدوب کوکلرینه باشقه بر معنامی کلدکنن علی کل حال بی ابا بو سوزی سویلدیلر. معلومدرکه بویله وقتنده بر قدم ایلکاری بوراسه دوست یوز اولور بر قاریش کیرو چکلسه دشمان ایکی یوز اولور. بدولت مزبور ایکی سرداردن بو جوابی ایشتمکده عقلی هوشی فالمیوب ایمدی هر کمی کیگاشه آلسام کلامی بو اولور ختایه ایلچی و جاسوس یاریسم منی تاشلار آکا کیدز صو قوش باشلار ایسم بامیم نه ایدز دیهرک تردیدک انتها سنه بدالهیوب وهر مناسب ایش دغنی ایدالهیوب عاقبت کندی کندی هلاکته قویوب مسهوما وفات ایتدی دیرلر.

ایکنچی خبر قره شهر فر بنه اوشاقی نال دیدیکی بر چول وار بدولتک

غرضى غتاي ايله اروشمى ب مغلوب صورتده چيكلهرك حيله ايله بو
 بيابان بي آب چوله ختايى كتوروب صوترفنى اوزارى آليب ختايى
 چوله صالحى بو صحراده سرنجام قيلمق فسكرنده ايدى مقصدى ميسر
 اولمىوب خوتن حاكىمى نياز بيك طرفندن خيانت ايله مرحوم اولدى
 ديرلر. بياني بويله دور. بر سفرده مزبور حاكم بيك بدولت برله برگه
 كورلاده ايدى. بر كون بدولتك بر محرمى نياز حاكم بيك كه كلوب
 شكاييت ايدر بدولت مئنى نى وجه وي گناه بويله ضرب و تعذيب
 قيلمى دير. حاكم بيك شرمه ايتور سيكا بو نسنه بى ويراييم فرصت
 تابوب بدولته بدركلى سن ياكه ايچوركلى آنك ظلمندن قتلورسن
 ديوب اينه بر پارچه سم باتل ويرر چنانكه موني ويره سن يوكرىب
 مئا كيلسن ديو تنبيه وير قمر نسنه سيكا انعام ايدر م ديو تحريض
 ايدر. محرم زهرى آليب بدولته يدرمك ايچورمك نك پينده اولور
 آرده ايكي اوچ كون اوتار و تمز بدولت ملا كمال نامنده بر ميرزاسندن
 كايوب انى اوردرر آدملر نك اوردغنه قناعت قيلمىوب اوزى و اريب
 آياغى ايله باشنه يوزينه يسيوب كوب تحقير و تجريح ايدر. بيچاره
 ملا كمال كمال المندن صعود بناجات و مطرح صدور حاجات اولان اسمانه
 كوز نوتوب اى بارى خدا كوروب و بلوب توروبسن من بوگا نيمه
 ضرر و زيان كتوردم كه بويله اهانت ايدر ديوب زارى ايلر بدولت
 بو سوزه ينه زياده غضب نوب عالي كيدنچه اوروب اورننه باروب
 اولتورر شرمه صوتور ديدكده معهود محرم طيار قيلمش زهرلى
 صوتى درحال كلسه برله صومش غضب و جهنندن طملى دويمىوب تمام
 ايچوب توكاندكن صوتوره شرمه يمان كوزيله تكلوب قراب و اى حرامى
 ديمكسن غيرى سوزه كالمىوب يوز توبان يقلمشده جان تسليم قيلمش. اه
 مظلوم ملا كمال مرقوماك بو درده دوچار اولان جريمه سى نه دور
 ديو صورر ايسا كز غتاي عسكرى طرخانه كلديكنى هيچ كم بدولته
 بلدرمكه جراًليك ايدمىوب بو ملا كمال اى مسلمانلر بو ايش فرصتى
 ئولافوقور ايدى كردن دكل دور. امتهاد ايدن دوانچى داكى سد اسكندر كى

عسكره ز ختايه اسير اولسه دشمن قدم باصوب كلوب تورسه
 بزلبورنى بيله توروبده بدولتى اكاه ايتماساك اسلامه بوندن بيوك
 خيانت ملتة بوندان الوغ جنابت اولورمى البته بلدرمك كرك سزار
 قورقار ايسه كز من آبتاي ديوب بي محابا بدولتك آلدبسنه كريب
 احوالى اعلام قيلمقدقه بويله خبرى سن مى مئا سويليورسن سنك
 وظيفه نك بو مرتبه يه مى يستدى جلاد اور ديهش بيچاره دولتخواه ليق
 قيلم بوبلايه گرفتار اولمش «قرب سلطان آتش سوزان بود» بوندنر
 مزبور غدار محرم زهرنى ويروب بدولتى يقتدقندن صوتوره يوكروب
 نياز بيكه وارر نياز بيكده بو ايشى محرمه سپارش ايدوبده خانه سى
 ايچنده بر قيو فازوب قويمش ايكان كلوب خبر ويرگان همانه ايچار وسنه
 آليب كريب محرمنى قلع ايله چابوب چاهقه تاشلاب ايشنى تمام قيلمش
 «بشر القاتل بالقتل» جزاسنى ويرمشده در عقب يوكره باصوق بدولته
 وارمش. بوايشدين هيچ كم واقف دكل. نياز بيك واردقه ايشك
 آلدنده حاجبلر منع ايدوب بدولت كايوب اولتور ويدر حاضر كرمك
 معقول كورلديور ديورار نياز بيك ايسه خود بو سرنك صاعبى اولمقله
 حاجبلر نك منعه باقمىوب ضرور مصلحت وار ديه كريب كورر كه
 بدولت بي دولت اولوب اله چنان آختره كتمش بو حينده اوغلى حق
 قلى بيك توقسونده ايدى فى الحال آكا خبر قيلم اول كلديده ايرته سى
 كون آتاسينك جسدنى آليب كاشغره كندى بدولت باى قول كان
 زهيراً وفات ايتدى. اولنگى قوله بناء اوزى زهرلشم ايكنچى قوله
 نظرا خيانت ايله ايچمش اوله.

حليمه يعنى صورت و هيئتى شكل و هيئتى

بدولت اورته بويلى نك اطولى جسيم و سه بين متوسط طاولوق
 قزل يوزلى قره فاشلى قره كوزلى اورته قير بورونلى بورنى اوستونق
 بر آز چچك نشانى وار قويوق قره سقاللى اولوب وفاتى عيننده ماش
 كروچ يعنى آق قره فارشيق بلكه آقى كوبراك ايدى ياشى آلمش

یا خود بر ایکی یاش آرتهس دیوب باشلکنده هر کمنگ هوسنی چاب
ایدر خوشروی ایدی دیورار. همدم همبزم لری کاکل صالده یعنی ده
سویلیورار. عفوی آز بر دفعه خاطر مانده اولان آدمین انتقام
آلهغونچه رایندن یانماز شدید الغضب قلیل الادب ذات ایدی دیوب
بعضا مدح و بعضا ذم ایله یاد و تذکار ایدرار. تجاوز الله عنه.

بدولتنگ وفاتی صوگنده اولان حالاری

مرحوم یعقوبخان کثیر لنکاح اولوب اوغول قزازی کوبدر کندی
عیاتنده کهالانته ایرشمش ارغلی بیک قلی بیک و بر خاتوندن حق قلی
بیک ایدی بو بیک اوگیدن سنا اصغر اما چنده اکبر قامنده اطول
آناسی کبی غیور و اعقل ایدی. آتاسی وفاتنده توقسوندن کورلایه
کلدی محب و مصاحب لری دیدیلرکه بو خبر کاشغرده بیک قلی بیک که
ایرشدکده پای تختی تصاحب ایدر اهالی آکا بیعت ایتمکدن صورته
عساکرنک میلی دغنی آکا کیدر زیبا باشنده بیوک اولدیغی استحقاقنه
دلیل اولمغه یدر. ایدمی مصلحت اودورکه آتاکننگ جسدنی حضرت
آفاقه فویوق بهانه سیله کاشغره واریب بیک قلی بیکنی بر طرف قیلب
مرکزی مالک اولدقدن صورته بو جانبه کوز صالیب ختای ایله مقابل
قیلمق کرک والا ایش ایاقلامه دیدکده حق قلی بیک بورایی مستحسن
کوروب آتاسی ننگ نیشینی آلاق کاشغره چونادی. بو جانبه بیک
قلی بیک اولکسی ننگ یعنی حق قلی بیک ننگ کلمکنی ایتمکده طرفدار لری
دیدیلرکه اوسمتده ختای عسکری یافن کلوب یاتمش بزم قوشون--
ایسه ایکسز کورلاده فالهش حق قلی بیک ننگ بو کلمکی حکمتدن خالی
دگل دور احتیاط قیلمق کرک دیوب بیک قلی بیک بوننگ علاچی نه
اوله دیدکده آلدن بیدن آدم چقب آکسزده آتوق یسا چاپهق کرک
شهره کردکدین کین دفعی مسیر اولور دیدیلر. بو سوز ایله توقز
اون آدم استقبال چقاردیلر کاشغره قریب خان آروق دیدیکی موضعه
بونلر باریب بولقوب کور شوب بغلاشوب تعزیه قیلر قیورریب

کیله محمد ضیافنصدر آز فرصت آردنده فالهرق آرقاسندین اوق
آتوب حق قلی بیک یقلوب توشوب چنهسی شول اورنده قالدی
آلنمیوب بر نچه کون یاتدی. بونلر یعنی ایکی بیک ننگ آدملری انفاقله
بدولتنگ تابوتنی آلوب کتدیلر باروب حضرت آفاقننگ کنبندنه دفن
ایتدیلر. بوننگله بیک قلی بیک خاطر جمع اولوب کاشغرده بار عسکر
ایله چقب آفسوه کلدکده حاکم خان توره آلدینی تو صوب حکومت
تالاشوب صوقشوب اخبرده توره مغلوب اولوب قاچدی بیک آفسوغه
کردی. بو جاییدین توروب سر عدلره عسکر صالیب ختای طرف
بندراری بیکوتماک افکارنده ایکان نیاز حاکم بیک خوتنه کیدوب یارکندن
کننده تابع ایدوب باغی اولدی. بو سببله بیک قلی بیک سر حددن
صرف نظر ایله افسوکچایه بر ایکی مگ عسکر تاشاب بار عسکرینی آلهرق
کاشغره قایتدی الدرچ دادخواستی اوردا به ماضیافنصدی یگی فورغانه قویوب
خدا یار افغانی نی کهنه فورغانه قویوب ماه شریف او اخرننگ خوتنه چونادی واریب
صوغش قیلب بیک غالب اولدی خوتنی آلدی. نیاز بیک حاکم جمیع خزینه بی
آرتهرق چقب قاچوب ختایه واردی نیازننگ آرقاسندین ایکی اوچ
کون قویوب يتالما یوب قالدی. خوتن آلدیغی خبر کاشغره ایرشدکده
الوغ شنلیک و شادیانه لبق اولوب توپ ننگ موشاکر آتلدی. آراده
ایکی اوچ کون اوتار اوتوز بر کذب محض کوچه ارده شایع اولدی.
بیک خوتنی آلامیوب مغلوباً قاچوب اندیچانه کنهش دیب. بو بالغان
خبر ایله کاشغرده اولان نو مسلمان ختایار یگی فورغان حاکم
ماضیافنصغه کوپ آلتون کوش ویروب ماضیا فورغانی بونلره تاشلب
آلتون کوشنی آرتهرق بر نچه آدم ایله کیچهسی چقب اندیچان جانبه
چونادی نو مسلمانلر یعنی ختایدن یگی اسلامه کلنلر مرتد اولهرق
کلسی فورغانه کریب بکلندیلر ایرتهسی کون آلدراج داد خواه بو
حالدن خبر تابوب فورغانه کرالهیوب فالان مرتدیننی فلچدن کیچوردی.
ماضیافنص ننگ آرقاسندین آدم بیاریب توتوب کلتوردیلر اورداننگ
ایشوکنده آنی چابوب اولدردی. حق قلی بیکنی قتل ایدن بو ایدی

قانى ايله وارثلرنىڭ قلىبىنى تسلى قىلىپ تولدردى.
 بعدە قورغانى وارىپ قىلدىلار الامدى مرتدىن قورغاننىڭ ايچىنىدە
 قالان مسلمانلارنى اولدريميوي چقارىپ يىاردىلار وديدىلر كە آلدراج داد
 خواھه ايتوگزلر بزلر ياغى دگلز باغى دگلز اما ايشتىك كە بو قدر
 چرى ايله داخوشاخو دونك انيلر كلورهش انلر كلدىكە بزلرى امان
 قوبه يور اولدورر بونكچور اوزارمىزى پناھه نارتوب قورغانه كردك
 قچان بىك بىچە سلامت قايتو اولگى دك آكا مطيع مز ديدىلر. مسلمانلر
 بوگا باقميوي هر كون عاصره قىلىپ اورش ايدىلر. بو ائنادە
 يش آلتى مڭ وزياده آدم ايله مشار اليهما دونك انيلر كلوب يتدىلر
 آلدراج داد خواھ انلرنىڭ آلدندىن كشى چقارىپ انلر اوچون مخصوص
 جاي حاضرلنمش ايدى آكا آليب كلوب توشردىلر داخو ايكى يوز
 آدم ايله اوردايه كلىدى الدراج داد خواھ ايله كورشى داد خواھ
 بوئارنىڭ كلسنه سرپا بردى ايلنى مقدارى اصل طوار وقيمت بها طون
 ايدى. كوب كىچكە يوي بىك قلى بىك دە غون دن قايتدى. مرتدىن
 مطيع مز دىك سوزلرنىن يندىلر مسلمانلار بو سوز محض آلدوايكاننە
 قاندىلر. بىكە بار قوتى ايله محاصره قىلىپ صوغىشى آلامدى اخيرده
 آدم باشنە بريامبو ويروب قورغانه يوكوردوب كردى آنكلده علاج
 بولمادى. محصور مرتدىلر بورت مڭ مقدارى نفوس ايدىلر ارتداد
 اوزره غتايه كوز طونوب توردىلر. بونلر بو حالده ايكان كوز آي
 يتدى صالقون توشدىكى يله غتايه عركت ايتدى طرخاندىن تېرانتوب
 چقب كچا واقسويه قدر كلىلر بىك نڭ بو ايكى شېرده فالدران عسكرى
 غتايڭ طرخاندىن چقب يىغنى ايشتىكى ايله كاشغره يوز فويديلر زيرا
 بىك دن اعانه كاهزلىگىنە كوزارى قانوب اميدلر ينى كسمش ل ايدى
 بعضى لر غون ياغى اولدىنى غبر ايله بو طرفنە بر كشى قويمويوب
 بىك چله عسكر يىنى كاشغره آلمش ايدى ديدىلر. بهر حال غتايڭ
 آلدندىن توسقان آدم يوق هر شېره كلسلر فقرا استقبال ايدى
 ئويديلر بويلا اوله رق محل محل عسكر ناشلاب برام برام باصوب يالپاق

تبان ايله تىلب كندىلر نا كاشغره وارىپ يستدىلر. ذوالحجه آيى
 كىردى عيد قربان بولدى نماز اوقوب هر كس قربان بوغازلەمقده
 ايكان ختاي كلىدى غبر ايله داخو شاخو دونك انيلر آتلنوب تالانغه ال
 اوردىغى ايله سودا كر وسپاه كلىسى قاچ قاچ اولوب كاشغره ايچى فترات
 گويا عرصات اولدى. ختاي كلىدكە بو كى ايش بولورندىن احتياط
 ايدوب بىك قلى بىك وجميع تجار اهل عيال مال ومنالنى شېردن
 چيت كە چقارىپ كىچە وكوندوز آنلرى ايگارلىك آزىق لرى صاليق لىق
 طيار ومهيا ايدىلر. عيد اوقولدىغى كىچەسى مير قاسم باى باش
 اوله رق عسكردن اوتوز كشى ايله بىك نڭ آناسى وخاتون بالاسى
 وزمانبىك افندى رفيق تركلرى ايسله وجميع دونك انى وسودا كرلر
 چقب نارون سەمتنە يوز فويديلر بىك قلى بىك بالا چقاسنى آناسنى
 بو طرفدىن جوناتوب اوزى بر نچە يوك خزىنە آرتەرق اوش جانبنە
 كتىدى توب تفنگ اسباب اسلحه فوزغالمه يوي يراو يرندە قالدى ايكى
 اوچ كوندىن صوگره غىنای كلوب شېره كردى شېرىه ۱۲۹۴ نچى بلى
 ميلادك ۱۸۷۷ نچى ذوالحجه اون تورقى دىكابرنىڭ آلتىسى ايدى.
 بدولتڭ صوگندە اوغوللرى متفرقه لىك ايله ايسەدە آلتى آي
 مەلىك كە ايگادارلىق قىلدىلر. اكثر آدم بدولتڭ وفاتنى توقسان
 اوچونچى يلدە ديوب لىكن بو سوزنڭ تىخەينلە اولدىغى تحقيق قىلندى
 شوبىلەكە ختايڭ كاشغره كىردىكى بى اغتلاف توقسان دورنڭ آخىر
 آيندە اولوب بدولتڭ صوگندە اوغوللرى نڭ حكومتى آلتى آي
 ايدىكندە اعدنڭ انكارى اولدىغىدىن وفاتى مزبور توقسان دورنچى
 سنە اواسىلندە اولوق اقتضا ايدىر. يازىپ فويىادىغىدىن تارىخ وفاتى
 غىرىدىن صورمغه وېر سنە اغتلاف اولمغه وېر ايكى سطر زياده لىكە سبب
 اولدى كورمىش بلەش وايشتىش حوادثى فى الحال قلمه آلهق ادا
 واجباندىن صوگره جميع امورىمە اسبق ايكان بوگا فالدىندە نەدىن
 مساهلە قىلمىش بىلەم بر جايە يازدىقم خاطرمدە وار ايسەدە استب
 تپالەدىم. اما كاشغرنىڭ قايسى كون بوزولدىغى پىدىرى كلىن خبرلرى

توانرا يازە نورمغله بىل و آينە اشتباھ اولدى غېرىدىن صورمىه حاجت دىغى قالدى.

غناى كلكده كاشغردە جمع اولمش عساكر اسلام آلتى شەر وانديجان و دونكان و سائر دن مركب ۳۰ ماڭ مقدارى وز يازده واسباب جنك يعنى توب تفنك مكمل و خزينه دىغى مجمع ايكن ايكى مكه يتار يەنە ختايدىن هوركوب قاچوب مع مافيه موتدىن نجات و فلاح تابمايوب اكثرى صغوقدىن هلاك بوز و قاردن خراب اولدىلر.

اوشبو سفرده ايچنده كلن بر آدم سويليور: «يولك فرغز ايلى اولدىقن بر مونجه آدم آمان قالدیلر، اگر ایل بولمسه ایدی والله اعلم بر جان صغوقدىن سلامت قالمدى» بر قوی تیرسی طون فرق ایللى روبله يوگى قالونراق اولورسه بر يامبوغه قىدر مبايعه و بر كوپى چكمان بش آلتى بقصب چانمه مبادله قیلندى و بر دانه قابولى قاپتال كيوم بناراس شاهى كىبى بش آلتى نفىس لباس لره مقابضه ايدلىدى، يولك چاقهق قراولنده بدوات وقتندن بوياق توروب سرعب كوزادن ماڭ مقدار نومسلمان عسکر وار ايدى دونكانيلر كلكده بونلرنگ برينى قويميوب اولدرديلر، بعضلر اونى كاشغردە گى نومسلمانلر مرتد اولدنده الدرراج دادخواه عسکر يياريمى كلسنى قلچدن كچورمش ايدى ديديلر، الحاصل ماڭ بلا ايله روسيه حدودنه كلوب نارون قلعه شنه چقدق خانم لره اوى حاضرلنمش و نه قضاى اوى لار تكلمش ايدى آڭا توشدك آرفامزده كلن دونگانيلرنگ آلدندىن اونوز آدم ايله اترانئاي نچالليك چقب منتق قلچ ارگنيز و يره سز والا يرمزه كرميه سز ديوب دونكانيلر بر آز كچ ليك عناد ليك قیلديسه ده عاقبت قورال لرينى و يروب آنلرده كلكيلر حساب قياب دفتره آلتى دورت ماڭ نچه يوز نفوس ايديلر ديدى.

امافارى اسحاق نمانسكندى سويلدىكه دونكانى لرنى نارونك ايله ساناب دفتره قيد ايدىن كشى بگا غېر و يرديكه ۷۴۶۳ جان ايدى ديدى. بس برينك نقلى نفىس دونكانيه و برينك قولى جميع چقمش نفوسه

محمول اولوب بو تطبيق ايله هر ايكسى نك سوزى تصديق قيلنور، (والله اعلم) قول اوژ حسين كانچير و فنك دور.

بو بلواده اولن صغوق كىبى زهرير هيچ بر وقت بولديغنى سكسان توقسان ياشنى تجاوز ايدىن قارتلر بلميور، قضاستانه بوگا «بتى آياز» آد قويولدى، صغوق مدنى اگر چه بر آيه متمادى اولدى لکن غايت شدتى بدى كون اولدىقن بواسله مسه اواندى. مترجم فقير چوچكده نماز عيد امامتليك نوبتى بزم ايدى قرأت و خطبه يى عجله ايله ادا ايندك مع هذا نچه آدملر شده برددن اوله يازيب اويلر ينه آز آز كلوب يتديلر كوشنگ نورى و كيچلرده آينك آيدنلغى بر تورلوك كورانك قزل رنك يعنى هوا مصبوع و بويالمش كىبى كورنوردى اسمان طومان و دودون مثال توردى.

ختاى كاشغره كردكدىن صوكره قاچمش لر قاييتوب باصهسون لار ديه اطرافى دولاشميه چقديلر آكسزده دونكانيلرنگ اوستنه كلكيلر صغوقدىن يورالهيوب تاغه صغوب ياتيشلاردى ختاينى كورديكى ايله ميه لر قاچدى شاغو بهادر اعلى يتهش عهرى بتمش ايكن شاشلوب آته منالميوب ياكه عادى آدملر كىبى شاشلوب منوب قاچماغى كندنه مناسب كوراميوب تورديشى حينده بيلندىن اوق نيكب مجروح اولدى قولغه نوشه چكنى تحقيق بلدكده اسيرلكدن اولوم بهراق ديوب كند كندىنى بوغازليوب فوة اولدى ختايلر باشنى كيسوب آلوب باجنه ييارديلر، باشنى كيسن ختايلردن منقولدىر كه شاغو پچاغنى بوغازنه قويوب شويل نارنه شكه باشى اوزلميه آز قالمش ايمش؛ بو جايدە بر خيلى دونكانى شهيد اولمشلر قالانى داغو قومانداسنه دخالت ايدرك يوناروده يازيلمش ترتيبده نارونغه چقب آندىن توقماغه كلوب توقتاديلر حالا قراقوگرده قرار ايدىن دونكانى بونلردور. بيك قلى بيك ايله حكومت تالاشان حاكم خان تويه مرغينانه چقمش ايدى ايكنچى سنه يازنده قوشون جمع قىلب كاشغر اوستنه كلدى صارى قول ديديكى موضعه ختاى ايله اروشوب قاچدى الدرراج دادخواه برگه ايدى اوشبو صوقشده

شەھىد اولدى؛ بولدىراج دادخواھ يعقوب بىك آقەسجىدە ايكن حىن دە غەمىننە داغل اولوب مىت وراختنە يعقوب بىك حضورىدىن بىر لىظە آيرىلمىيان مەخۇبە يولداشى غم و سرورده همدل سرداشى ايدى. كاشۇرە دادخواھ منصبىك بىولتىنك وزىرى ومصلحتى مىشورى اولىشىدى اصلى الوغ چىز قضاغىدىن ايش. اون بش باشىدىن بدولتە خىر خواھ اولمش.

بدولتنىڭ كورمىش توشلىرى و بعض عجب ايشلىرى

مرفوم آلدراج دادخواھ دن منقولدىر كە يعقوب بىك خجىندىن قاچوب بخارىيە واردقە من دغى بىلە ايدىم بىر كون ايكاولرمز حضرت خواجە بهاءالدين عليه الرحمه يارنى زيارتە واردق بىك كە اويقو غلبە قىلىپ اوتوردىغى حالندە نغاس ايلدى يعنى قالغدى. سهل فرصتە كوزىنى آچوب دىدىكە حضرت خواجەم بىك بىر اوزون كالىد وىردى اىچىندە طولو «لا اله الا الله محمد رسول الله» كالمە طىبە يازامش. بونە اولە تاويل قىل دىدى من دغى تاپىلنى اوزگوزدىن ايشىدىم دىدىم. بىر آز تفكرە واردىدە حضرتىم مىك وىردىكى منشوردىر انشاءالله من بىر بلدە يە پادشاه اولوب المدە كوب كفار اسلامە كلسە كرك دىدى. مندە توشونىگىز رحمانى بولسون تەبىرىگىز طوغرى كلسون آمىن دىوب دعا قىلدى. مگر ساعتە راست كالمش سهام دعوة هدى اجابتە اصابت ايدىوب بويلە دولتارە ايرىدىك در ايش. واقعا ايام هنكامندە تحت تصرفندە اولان اهل كفرة اسلامە كلوب هر يولردە على حده مسجد و مكنبىلر بنا قىياب اسلامى گوزل اولمش ايكان غناى واردقە ارتداد ايتىدىلر يعنى اولىگى مجوسلىكىنى كىتىدىلر. يوقارودە نومسلان دىوب يازىلان بولردور. حالا بلدمزدە بىر نچىدارى وار كە نچوك اسلام دىننىدىن قايتىگىز دىنلىسە افسوس صورتىنى كوستىرىپ كاشكى ايدى اسلام زمانەسى بولسە ايدى مىكە مىسلمان بولور ايدىك بدولتنىڭ سوگىندە اولان صاحب دولتنىڭ اعتبار سولغىدىن بول حالە توشدىك حامى مز يوق نىمە علاج قىلالىم جانىز اوچون بىر رومىز دىورلر. «الناس على دين ملوكهم» بولدىن عبارت ايش.

ئۇلاد كۆرۈشۈپ بېرىشىڭىزنى
www.ewlat.org

www.uygurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

بوسوزلرنىڭ بىر راوىسى تىجارىدىن بدولت بىرلە ھەم بىز ھەمراز آدمىر. اول ذات دىور كە ابتدا دولتىدە بىك كە بش آلتى يوز طلا پولوم توشدى يعنى آقەسى خزىنەدىن بىر يولور دىبە بار ايشيامى آلتى. من ايسە باتوب صورابامدىم اوزى تىزدە وىرمىدى كوب كونلر اوتدى وقت بوقت آلدىنە باروب تورامىن بارمىدقە يوقلتوب چاقىرىپ تورادور چونكە ناتوان وقتىك خىمىتمىز اوتوب كوب قىردان بولمش ايدىك. بىر كون واردقەمە بىاغىدىك اوتىكان كىتكاندىن سويلشوب ھىزىل مطابىبە ايلە اوتورمىش ايدىك كوگىلمە كلىدى بو ظالم سوز بىرلە جواندىرىپ پولومنى اصلا خاطر نە آلمايور حقىنى وىرسە ايدى يوزىنى كورماي كىتىم ايدى دىوب كوگىلمىدىن كىچىكان ھەمانە رنىكى بوزىلوب يوزىبە فرادى مندە نە قىر حىقك وار دىدى. يوق تقصىر حقم يوق دىدىم. سىن بويلە دىب اولترو بىسن اىماسى دىوب كوگىلمە كلىدىكى زىيادە كم قىلمىوب ايتوب وىردى. من ايسە شاشوب يوق يوق خدا صاقلىسون حاشا خاطر يە باشقە شى كلسە سىزگىلە شونچە لىق اوتور شوم غنىمەت دىگىمى بو صحبت و بو دولت مىك قايدىن تابلور دىوب قورققاندىن انىكار ايدىوب قىلمىش. بو سىزگى تاپماغان بولسام من مىك بولاي تاپوب ايتىمىك بولساك سىن مىك بول دىدى در حال خزىنە چى يە امر قىلدى صاناب پولومنى وىردى.

يەنە نىل قىلدى بىك كە مەھمان ايدىك حىرە مز بىك نىڭ حىرە سىنە ياقىن ايدى قاشمىدە بىر آدم وار اول دغى بىك نىڭ غىرىت لىكىندە يولداش اولان احبابلردىن ايدى. كىچەسى توشاك صالىب ياتماقچى بولوب توردمىزدە اون اوچ اون بش ياشلردىن بىر حىرم بىچە حىرە مزە كرىب بىر نىسە قىرپ چىقىپ كىتىدى غوشىروى حىسندار غلام ايدى. رىقىمە ھىزىل ايلە نا انصاف بىك بو غلامنى فلان قىلور مىكان دىدىم. اولدە بىك بىچىقار بويلە بىر نا غلام دىگىل طوغرى كلسە دىگىزنى فلان قىلور دىدى. من دغى آكۇ موافقت قىلدىق نچە خاتون و بو عدد جارىيەسى وار

بینه شویله ایبر اصلا مسلمان دیمکه مناسبتی یوق دیوب سویلشهرک
 یاتوب اوخلادق. ایرتهس توروب نماز بامنادنی ادا قیلب مسجندنک
 صحنده عادهزچه بیک که سلام ویروب اویکه کردک آرقامزدن بیک
 دخی حجره به کلدی بر محرم ایرکاشهرک کریب دسترخان صالحدی
 چایینی طیار قیلب محرم چقب کندی کوکلهزده هیج نسنه یوق
 بیک برله اوچاولرمز اولتوروب اولنگی دک کچکان کوچکان لردن حکایه
 قیلشوب بو حینده مگا ایلی سر آلتون بر مک فرضی وار ایدی
 کسه سندن بر کیساک آلتون چقاردی سزه ایلی سر ویره چکم وار ایدی
 کیچه نیاز بیک دن اوتوز اوچ سر آلتون کلش اون بتی سرینی
 بینه برورمن حاضر مونی آلیب تورغول دیوب اوصوندی، توروب
 قلیق دیوب آلتوننی توتوب ایدییم بیارمیدی بر اوچی منم قولده
 بر اوچی بیک ده مگا تکوب قراب ایتمدی آدم ناک تلی ودلی بری
 برینه موافق بولسه نه بولور دیدی. صدیق بولور دیدیم اگر مخالف
 بولسه نه بولور دیدی موافق بولور دیدیم بعده ایتمدی من یاشلیمکه
 هر نه پوخ یسام بییدیم اما یاشم فلانه یتدکدن سوکره ایر اوغلان
 دگل بی نکاح خاتون ناک ایپاکنی آچدیغم یوقدر نچه خاتون و بو
 قدر جاریهم وار جهله سنل شرعه موافق تربیه قیلورمن الحمد لله من
 مسلمانم سز لر ناک زعم ایتمکیز برامز یمان سوزدن بری وبعیدم دیدک
 قورقوب جان مانم قالمیوب آلتون قولمدن توشوب کندی آلتون
 برده قالدی بیک چقب یوری واردی یولداشمز ایله بری برمزی سوکوب
 سن دیه ساک من آیتماز دیم سن خوشلامساک من سویلمز دیم اولدریب
 یبارسه قندق قیلوردق دیوب توبه استغفار ایله موندین ثانی بیک ناک
 حقنده قبیح بر سوز سویلدن لکه شرط قیلدق دیدی. سوکره کیله آنک
 اقبالی آرتدی بخت بزلری آرتقه آندی احتیاط ایوب آلدینه کرمکن
 اوزمزی تارتدق مع مافه بزلره رعایه سی که الهه ایسی» ارباب النبوة
 مفهومچه ایشته اقبال کوردی بو کبی ولایت و بویله کرامت لر
 اولور ایکان اغیرده کرامتده بتدی دولتده کندی دیو سویلیدی. اه

نتیجه کلام مرحوم یعقوب خان خواجه زاده خان زاده دگل کم
 سواد برساده سرد ایکان عقل غریزی وغیره طبیعی سی ایله اوآخر
 عمرنده پادشاهلق رتبه سنه نائل اوله رق اسباب اسلحه عساکر و خزینة
 وافر جمع قیلب بو قدر ایشلر کوچوردی لکن منتظر اولان دشمنانه
 ر اوق آتمیوب ارمانده اولوب کندی. آدملر الندن ایش کلمدی
 دیوب طعنه ایدرلر بویل دیانلر خطایه کیدرلر. مختلف الاجناس اجنبی
 بر مملکته کلوب مدة فیلده نچه میلیون خلقی ضبط ایوب بویل
 نام قزنان آدم ایامنه کوره آز تابلور. نظامی ملوک لرنک یانده ایلی لری
 معتبر اولوب روسیه وانگلیز کبی عالمی بر بارمغیله تعزیک ایدن
 دولت لر بوکا ملازمته زاغب وهر بری بونک کوکلنی آلمغه طالب
 اولدیلر بو آزاچق آبروی دگل محکومنده اولان برده اولبالرنک تر به سنی
 ترفیع وترجیب ایله خلق سنک کوکلنی کندنه دوندرمشیدی بوکار بیت
 الهالی وضعندن غیری محله صرف وسپالغه دخی درکار دکلسه ده من
 وجه ثوابه اقرب وقلوب جلب عوامه اوفق اولمغله ابستدا جلوسنده
 ثبات وقرارنه بونک مدخل عظیمی اولمشیدی اطراف شتی دن اوسته
 وهر مندرلر آلدرب توب تفنک قوبدرمشیدی تعلیم عساکر وترتیب
 جیوش تعمیر مساجد وتجدید مکاتب ایله بلاد وعباده رونق ویرمشیدی
 شهر بشهر پوشته یوردرب کلور کیدر کون تعیین قیلمشیدی بهر
 حال امور لوازمنده تصور ایتمیوب نظام وانتظام ایله ملکنی روشن
 اداره ایتمشیدی بو تشبئات مسطورانک هر بری اقتضای زمانه کوره
 صورت موافقتده ایسه ده حضرت جناب رب الارباب سر نویشده باشقه
 بر باب یازمش اولمغله چاره مزبور تعریف دولتک افرادینی جمع
 اغیارنی منعه کفایت ایتمیوب اوآخر سالنده غرور وتکبری غایه
 قصوی بنعل وامساک کی عروه وثقی صاندیغی دوست لری دور دشمنانی
 موفور اینمشدر حتی سلطان طرفندن بو غصوه مأمور دیپلومات لری
 مصلحتدن مهجور ایلیوب متفرد لکه کتمشدر. بو عوایب دن باشنه
 شکست ملکنه کسور ینمشدر. اگر اولگی کبی هر ایشی کیکاش

و مشاوره ایل قیلسه سیاسی برابرینه بورونغی سخاوتی بولسه لعل اویله اولمزیمیدی دیو ارمان ایدیلور. زیرا بخت ایله بخلگ بر مکانه اجتماعی ملوکله مناسب اریلمیوب انسان عبیدالاحسان اولمغله منفعت کورمیان دولتگ زوالنی استمهک امر طبیعی دور.

بیت

إذا لم یکن للمرء فی دولت امره نصیب ولا عظ تمنی زوالها
وما ذاک من بغض لها غیر انه یرجى سواها فهو یهوی انتقالها
بدولت بوجانبده روسیه دن وجنوبده انگلیزدن اندیشه ایدردی
ختایی بر شی اورسنه کورمزدی بونی انسان دیوب بلوزدی عاقبت
خقر کورن دشمانی ملکنی تصاحب ایتدی بونگ الی باشنه یتدی.
روسیه ایله اولششدکن صوگره بر کون بعض وزراسی ختای طرفدن
سوز آچوب بونگ ایله ده بر نوع مصالحه قیلنسه دیدکده کایوش یوزینی
کوستریب بو مصلحت بدولته معقول کورلمدکن من بعد بویله
سوز سویلمکه کمسه ننگ طبیی اولدی. اصلده بو صورت سلطان طرفندن
ایما اولنمش ایکان بدولتگ بغضی تنزله یوز توتقدن خودیین لیک
ایدوب بو خصوصده سلطانی تعیب نمان سوز آغزندن صادر اولدیغنی
روایت ایدرلر. بدولتگ افکاری ختایگ کوب برارینی فتح قیلماق
ناکه ختای التجا ایتکونجه قویمیوب آکا فستد وکوشمال ویرمک
ادعاسنده ایدی حاصل افکارینی فوة ایتدی تدبیری بیلد کندی.
بنده نه بلور بخت کلدکده بلدییم دیب قیلور کتدکده قول تکمیوب
یقیلور ملک خدانگ کمه بیرسه آننگ دور. «توتی الملك من تشاء»
الایه. هر چه یعقوب بیک مرجوم آز ایش قیلیدی امسا خلقی لرنگ
النس دن ایش کلندی دیان تشنیشی اوغولاری حقنده سویلسه لر
اورننده دور. شویله کده نه قدر خزینه وعسکر وبونجه طوب
تقناک ولشکر وار ایکان کوب یتیمان دشمانگ بیلندن هور کوب
مجرد ختای کلدی اوازه ایله ملک و ممالکنی تاشلاب قاچوب آلتی
شهرنگ انشی سنه مزاج وکولگی اولرق قالدیلر. بو بدنامغی آلدیلر. اه

ئۇلاد كورۇپىسى

www.ewlat.org

www.uygurkitap.com

ئۇيغۇر تىلى ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازما لار ئامبىرى

ختای واردقده بدولتگ جسدینی چقاریب آندن صوراق صوراب
بعده کویدریب کولنی بیلد ساوردی دیوب عکایه قیلدیلر ایسه بو
سوزلر بدولتگ ضری اوتان الی یتان آدملردن صدور ایدن خبردور.
حیاتنده هیچ علاج قیلامیوب ممانده بو کبی یالغانلر ایله انتقام آلمق
استیورلر چونکه ختایگ اشد اعداسی اولان شاخو بهادرنگ جئەسى
الاریند توشدکده فقط باشنی آلمق ایله کفایه لنمش ایکان بدولتگ
ختایه ضرری آنلر چه اولدیغی یوفدر نه دن بویله ایتسون مملکت
توتان الوغلردن بویله حماقت بولمسه کرک. لکن حضرت آفاق کبی
اولیاء عظامنگ چوارنده آیاغندن کلن بر اندیجانلقنگ یاتغی روا
کورامیوب تریبه شیخ لری عوامگ القا واغواسیله دیکر بر جایه
خوچورمش دیسه ممکن دور. بین الناس بارگب دور. والله اعلم.

ضمیمه

فرغانه، خاناری وکاشغرنگ بدولتدن بورونغی حال لری قرا شویله
تورسون عسکر و سپاه عددی نگ ایراد و مصارف حسابنده دفتر و دیوان
اولمیوب بوش وقتیه اختیارنجه کلن درامته قانع اما وقت حاجتده
هر بلده وهر محلایه پول صالحیب جمع قیلماق رسم وعسکر ترتیبی
دخی بورویده اولدقدن برده آز برده کوب و خزینیه سنوی نه
مقدار درامات وخراجات یعنی کلور ایراد و کیدر مصارفات معلوم
دکلسده فرغانه خاناری النده یکرمی دورت مگ موظف عسکر موجود
اولوب بونگ نصی پای نختده باقیسی لازم محللرده مهیا تورردی
وقت محاربه ده ایلی آلتمش مگ قدر جهمنه مقتدر و بوکا کفایه ایدر
مال خزینیه ده وار ایدی دیرلر.

ویعقوب خان یکرمی بش مگ لشکر دائمه صاعب و لازم وقتک
ینه اون اون بش مگ قدر عسکر واوشبو عدد رجاله کفایه ایدر
ماله مالک اولدیغی ظن ونخمین قیلنمشدر.
ایکی دولتگ عسکر و خزینیه سنده توافق و تفاوتی بویله ایسه ده

کاشغر محکومی کرک مساحه و کرک نفوس جهتندن فرغانه توابعندن
زیاده اولدیقى معلوم ومشهور دور. نفوس و حدود ایله وسعتی مثبت
ایکان عسکر و خزینهده کاشغرناک فرغانه دن نقصانی نه سببندن دیدیکی
سؤاله جوابا دیرلرکه آلتی شهرناک اولسگی خانلرندن صرف نظر یعنی
عسکر و خزینه ایراد و مصارفی نه تخمینا ونه تقدیراً بللی اولمیبوب
مکر بدولتک ایامنده خزینه هر فانیچه عسکره یدر و کفایه ایدر ایسهده
اندیجانلق سپاهسندن آلتی شهر آدمنی عسکرده زیاده قیلحق احتمال
باعث فساد اولور دیه عناصر اصلیه سینک مکنت و قدرتنی یاد ایتدکن
ایدی. بدولت بو کبی تدبیرلری اطرافیه اولچ کما ینبغی ملاحظه
ایدر ذات ایدی دولت اکبرینه یکریمی اوتوز یله قدر کلیدی بدولت
حیاته فالیدی کاشغرده اویلتان اندیجانلق اولادی سلاح توتار ایر اوغلان
یوز مکّه بالغ اولیدی او وقتده آلتی شهر سپاسنی آکا کوره قلیدی.
آنک علمنی بلیدی. دولتین مشار الیه ماناک ایچنده یورن و حقیقتنی
بیلن آدملرناک حساب و خبری بودور.

اما پریشان آغزده بوچه یوز مک لشکر معلم و مضبوط و بو
قدر مک یوک طلاء مضر و خزینهده حاضر و موجود ایدی دیدکلری
مجرد هوادن ترتیب جنود و بیلدن تدارک نقود جمع ایدوب سویلمشدر اوله،
یوقاروده اغتیارنچه کلن امرات دیدکمز اشلقدن وغوزده دن خمس
یعنی بشدن بر اوزوم باغندن و قاغونلق تنابندن اون تنکه شهر
چونچقه و یفاچلق یرناک تنابندن بش تنکه شهر آلتوردی. تنکه شهر
بر مثقال کهوش بزلرده یکریمی تین مقداری اولنور. تناب دیدکلری
بزم دیستینه معادلیدرکه آن فرقی واردور.

اما عسکر تربیه سی اهلیمه لی اولورسه شهر ایچنده اوز خانه سنه
اوتوروب حاجت و قنده خنده حاضر بولنورلردی. عزب یعنی بویداق
عسکر شهرناک چپتنده ختایناک جنغانی کبی کچاک تورغانچه لری اولوب
هر اردو اوز سپهسالاری یعنی سر عسکر و باشبوغلری ایله آنده
اوتورورلردی. یاز و کوز ایک وقت سر پا برلوب ارزاق یومیه و معاش

ماهیهانه سی جمع اولمش اعشاردن ادا ایدیلوردی. فرغانه عسکر نه
اویراتناک اویزاتمی تعلیم و تعلم عادة اولمیبوب یعقوب خانناک بش
آلتی مک پیاده معلم عسکری وار ایدی اخبرده اون مکگه قریب
اولمشدی دیرلر. آلتی عسکرینی دخی تعلیمه باشلیوب توب تفنک
فرغانه خانلرندن آرتوق ایدیکنی سویلدیلر.

خدا یار خان آخیرغی خانلغنده بر آز عسکر تعلیم و ترتیب ایتشه
ایسهده اوزندین سوکره بوشه کندی. توب تفنک و جیب اسباب
اسلحه سنی روسیه ضبط ایتدی. خوقند توابعندن خانلر زمانه سنده
یوز مک چارک هر چارک بش پوط آلتی پوط حساب اولنور جمعاً
بش یوز مک و زیاده پوط صبره یعنی غله خزینه به آلتور ایکان روسیه
ایامنده بو جایدين سیکز یوز مک صوم روسی آلتور اولدی. بو
آچه اهالیه اولسگی دن خیلی آغر اولمش ایسهده امیریکان پاخنه سی
بو خراجاتی تسهیل ایتمشدر. اولیده غله بهاسی رخیص و ارزان
اولدقدن بش یوز مک پوط غله اوزچ یوز مک روبلیه بالغ اولمز
ایکان بو کونده او مقدار غلناک بهاسی سیکز یوز منکه معادل اولمش
مع سا فیه اهالی قعطلیک قیمت لیک اولدی دیبور. غله بزلرچه
اشلق دیمک هر بیسی صبره دور.

فرغانه ایله کاشغر مضافاتی ناک منصب دارلری القابده بری برینه
موافق نوشوب بخاریلر ایله فقط علما صنفنده متفق لردورکه، قاضی
مفتی قاضی کلان عالمیان اعلم مدرس رئیس اسمالریل قوللانورلر.
اما اصنافی عسکریده و غیریده بعضاً موافق بعضاً مقایر توشر. مثلاً
خاندن سوکره برنچی درجه که وزیر دور بوکا اتالیق دینلور بخاراده
قوشبیگی معادلی اولور. اتالیق نه دیمک دور بیانی خدا یار خان ماده سنه
یازیلوب کچدی. ایکنچی درجه مک باشی که پای تختده اوتورور
خانناک محکومنده جمیع عسکریه ناکی ناظری اولوب بخاراده توقصابه
مثابه سنده دور. او چونچی به فنصد دیرلر بش یوز و زیاده عسکرناک
باشلقی اولوب بخاراده دخی بو اسمده سویلنور دورتنچی رتبه یوز

اشیدر. بشنچى باطر باسى عملېكە فنصدە مائل بر درجه اولوب
 فقرانك عاملى وارزاق عسكركنك محتسبى دور يعنى عشر وغراچدن جمع
 اولنان غلنك حسابى بونك الدنه اولور. شغالول ديدكلرى خاننك
 حضورنده اولان خدمنده مثلاً بر آدم عريضه ويررسه النمن اولوب
 خانه كوستران و اوقوب ايشتدران و خاننك مھرينه سياه سورتوب
 يارلقه باصان و بوكا اوغراش ايچ خدمتلره مامور داندر. مقابلنده
 طش خدمنده اولانلره يصول ديرلر. مھدايچى ديدكلرى خان آتھ
 ندىكده آلدنده يوروب سلام و برون و سلام آلان و خاننك يارلقنى
 كه بر آدمه خان انعام و بيورغال ايدرسه خان حضرتلرى فلانيه
 بويله مرحمت فيلدى ياخود فلانيه فلان جريمه توغروسنده بويله جزا
 ويردى ديمك كى ايشلرنك اعلانى بوكا مخصوصدر. ميرشب ديدكلرى
 كچه نك اميرى يعنى جبيع كوزانچى لرنك آمري اولور. بخاراده
 دخى بو اسمده دور.

اما افتابه چى داد خوله ديدكلرى هر برى بر شهرنك حاكمى
 وزعيمى يعنى والى و بيكلرى اولوب بو القابلر ايله ملقب اولان ذوات
 مامورينده مستقل الرأى ايش كوچورمه مقتدر دورلر. پاى تخت دن
 سوكره بيوك شهره توران والى فرمانه چى منصبنده اولوب رتبھسى
 غير يلره كوره فايق ايدى.

ويونلردن غيرى دخى كوب اسمالره منقسم بيوك و كچك رتبهلر
 اولوب بعضى فقرا صنفنه و بعضى عسكردننه منسوب ايديلر.
 صدور نقيب القابلرى خواجه و خواجه زادهلره سويلتور اسمادن و مولوى
 ديدكلرى مولا لفظى نك نبيھسى اولوب غسان و خانزادهلره استاذ
 اولان ذاته غاصلنھش نامدور.

اما منصبدارلرنك وظيفه سنه كلنچه فاضى مفتى و كاتبلرنك معاشى
 خط سجل و كتابت روايات و توقيع و مھرانھدن آلان اجرھسى اولوب
 امام مدرس و سائر علما صنفى كنديلرينه مخصوص اوقانھدن ييرلردى.
 موندھ اولان فقرانك اعشار و اخماس و تناب

برلرندن جمع اولنان محصولاتنك كنديلرينه كفايه قدرينى آلوب
 زياده سيني خانه يعنى خزينه يه ويرلردى. اما خان اولان ذات
 خزينه يى بيت المال ديموب كندى ملكى كى قوللانوردى. شويله كه
 بعضاً صرف ايدر مجلدھ امساك و بعضاً اكثرأ بي محل اسراف ايتھك
 خانلرنك وظيفه سفېهه سيدر. و كلشفر صاحب حكومتى نك قديمى بوغرا
 خانلردن سوكره توغلو ق تيمور و حضرت آفاق مستثنى اولوق اوزره
 حاكم لرنك ترتيبى طرز مزبور اوزرنده اولوب فقط بدولت ايامنده
 بعض بلادى بويله زعامت طريقى ايله بيكلره ويرمش ايسنده عساكير
 و سر عسكلرنك كلسنه معين وظيفه لرى وار ايدى ديرلر. لكن
 بيوكلرينه نه قدر كچكلرينه نه مقدار ويريلور اولديقى آنوق معلوم
 ولدى هيچ بلامدم كوب آدملردن صورديم بر جواب شافى بولامديم.
 بزه فالورسه بونكده ترتيبى بلا قيد اوله. چونكه بو كى ايشلرى كما
 ينبغى تمام ليمه فرصت و ترتيب ليمه نھت اولمديقى يازلمش بيانانندن
 ظاهر و مستباندر اگر بيش يل اون يل يعقوب خان حيانده قايلىدى
 ياخود خلقلرى برار دور حكومت فيليدى لعل خيلى ترتيبه صالحى. مگر
 اراده حق اويله سبقت ايتھش قلم ازل بويله بتمش اولمغله بنده نك
 تدبيرى بوشه كتمش باشلرينه بو كى حادثه لر يتمش. «العبد يبر والله يقدر»

ايكنچى رۇيا

و بر آدم نقل فيلدى يعقوب غوفنده ايكان بر رۇيا كورمش.
 شويله كه ايوب مثال بدنده بي حساب قورت پيدا اولوب باشدن آياق
 ايتنى يير ايمش بو حالتنك دهشتندن اويغانم شده بر معبره وارمش
 معبره صدقه وير يگز ديدكده يعقوب معبره قراپ سز بوندىن تشاوم
 ايتدگز و حالانكه بو بگا بيوك تفال دور. بن بر مملكتنه پادشاه اولوب
 كوب آدمار منم وظيفه غوارم اولسه كرك ديمش واقعاً تعبيرى
 طوغرى كلمش.

یعنی رژیبا ظاهری سرور باطنی غم اولور و بعضا ظاهری خوفلی
اخیری غیر اولور بنا برین مصیب ایندن معبر آز نابلور.

مطایبه

مرغینانی قاری شاه مردان افندیکه یوقار وده بر نچه خبر و حکایه لرنک
راویسی دور بو ذات سو بیور یعقوب بیک ایله قدیمدن مصاحب همراز
اولمقله بی ابا هزل و مطایبه ایدردم بر کون مجلسه کم سخن اوتورمشیدیم
ها قاری دیدیکه مراد بر عکایه سویله دیهیه اشاره ایتدی دفعة آغزیه
بخت النصر بدبختک عکایه سی حاضر کلوب سوز ائناسنده او هم کو پوز
آستونده یاتوب آت هو کوتانلردن ایهمش یعنی کل ایهمش دیه سوزلر
کچدی یعقوبک باشنده دغی ایکی اوچ چچک نشانی اولوب آندن
غبردار ایسمده آنک کل دیهیه هیچ بر مناسبتی یوق ایکن کندیدن
کنایه ایدر دیو کوکلنه آلمش عکایه تمام اولوب دعا فانهدن سوگره
بر خرمه اشاره ایتدی او رون کیگ بر ماوت چکمان کتوروب اوستمه
یابدی یینه اشاره قیلدی بر قالون پاغته لی کلاهغه اورامش کتسه
کتور یب باشمه قویدیله آلتی چارک قزان قدری واردور یینه اشاره
ایتدی بر کیگ کاوش مسجی کتوردیلر کاوشک اوکچه سی بر قارش
بزدک اوچلی اولوب آیاغم باشی یره تیار یاتیتمز مرتبه ده بیوکلر دعا
قیلدندن سوگره اجازت ویردی چقدم مندن مقدم بازار و کوچه لره
یارچی چقارمشکه شاه مردان قاری ایله کم سویلشه کم که اوینه
ودکاننه کرده آکا فلانداں جزا دیهمش بازاره چقب کمنگ طرفنه قدم
باصار ایسمه دکاننی بکلویوب قاچار کمه قارشى وارر ایسم یوزیینی
چویورر وای من پیس بولدم می مخاؤ بولدم می دیه هر کمه خطاب
ایدرسم تسکاری قرار کیدر حاصل آش فزون وچای خانه دن غیرى
جایه وارمیه آنده دغی معیاردن زیاده اوتورمیه رخصت اولمیبوب
کیچه لرده کوچه ده یاتوب توروب بو محنت ایله بتلب قورتلب
کیرلب ساچ مو یلب لریه اوسوب بر آی مقداری یوردم بعده بر

یصاول قوشوب خوتن شهرینه ییاردی آنده حبسه بیورمش ایسه ده
خوتن بیکی حبسه قویمادی بدولتک هزلی دور سزی کمال بیخشی
کوردکندن ایتشدر دیوب ساچ مو یلب لریمنی آلدرب تجدید البسه
ایدوب خوتن ده بر آی مقداری تورفندن سوگره کاشغره کلسون
دیوب عنایت نامه یسبارمش اولگی کیوم لرمنی کیدرب توغری
بدولتک آلدینه کتوردیلر تبسم قیلب توبه ایتدگمی دیدی تقصیر
دیه دعا قیلدیم یگی دن بیخشی سرپالر بروب و قتمی خوش قیلب
چقاردی بو بزه قیلمش هزل مطایبه سی ایهمش اوله فالسون دیه
سویلدی. اه

مرتبہ درس آلمش مز بو افعال لری فقل بو عصرده اولمیوب قدیمدن
 قاله کلمش عاده لریدر. بعده هر ایشلارینی بوندن استفاده ایدمک
 مقال لری موجبنجه سلف لرینه تقلید ایدرلر. اول مقال لری اوزلرنجه
 الوغ سنددور نفس الامره باقنده اول سندلری بی اصل وی مغز
 اولمیوب منعی کتابه عاید مأخذی شریعتنه فائد اولوب قدیمده بو
 قوم بر پادشاه عادلنک تهیدیدی یاغواد بر علماء کاملک تعلیمی ایل
 عامل اولدقلرینی افاده ایدر. بونلرنک اوقومدقلریسنه برنچی سبب
 بودور یعنی اشیاخلرنک آغزینه اعتمادیدر. ایکنچی سبب بونلر کندیلرنجه
 فصاحت یعنی چچن لیک سوز چن لیک اداسنده اولوب ما فی الضمیرلرندن
 قانون بلاغت اوزره تعبیر و تقریره قادر اولمقله رسم قراة و انشاء
 کتابت نزدلرنده حاجت کورلمدکن باعدا اوقوغه شنکان اومونچق
 جازوغه شنکان جا کلچق قاعده سنه نسیک ایدرک اوقوب بلمسکن
 ایشدوب اوقماغی ترجیح قیلورلر. اما اوشبو آخیر ایاملرده بونلر دغی
 اوقیوب یازییوب تاریخ و توار یخدن حظ و خبردار اولمقله آغز سوزه
 آنچه قولاق قویه یوب بوندن یکر می بش اوتوز یل لر بورون ایشتمش
 سوزلرمیزی حالا بلور آدم از قالمشدر. قدیمی سوزلرنک قدرینی
 بیلن قارتلر اوتوب یاشلر هر بری اوز شغلی ایل کار و کسبه کیدوب
 اوشمش اغبارلر دین نیمه فائده کچمش کتمش زمان هر کهک اوز
 زمانی دیوب سلف لرینی بیل سوز ایل عمرلرینی ضایع ایدردی قولیل
 تعییب ایدرلر بونی دیانلرنک زعمی ایدرکه بو قدر میلیون خلق
 توار یخلرده یاز یلمیوب قالمز لعل بر چایدین اصلی فصلی تابلوب فالور
 لازم ایدن آندن یازیب آلور اوقوب بلور آغز سوز ایل اوقات
 اوتکارمک آدم کر چیلک ایمس دیورلر. اویله دگلدر اوندیم مجهولیت
 ستره سی نچتمده فالان قبائل آنچق ضاق طائفه سی اولمیوب اقوام
 ستمده لرنک نچه سی علم تاریخدن بی بهره وی نصیب قالمشلدور.
 و تعییب سلف ایدنلر نسیک نفعنل و نسابک رفعنی بلمدکلرندن
 و شفیع امتدن شرف صادر اولان: «تعلموا من انسابکم» الخ.

صدف درانورنک داخلنه کرم دکلرندن ویر دغی «تعلموا النسب ولا
 تكونوا کنبط السواد الخ» کلام عمرنک رضی الله تعالی عنه عمقنه
 ایرمدکلرنندور. یازودن غیریه اعتماد ایتیمان یاشلر دقت بیورسونلرکه
 اگر آنلرنک ایچنده الگاری احوال لری بلوب آغزدن آیتنه کلمش
 اوطریقه آدملر اولمسه ایسی نه اولورلردی اسلام اسمنی جویمیوب
 مسلمانلقنی قولدن قویمیوب بو کونه قدر کلوب یتدکلری شول شجره
 آدملرنک شرافتمده دور. اشیاخلردین یعنی قارت مسن آدملرمزدین
 ایشدوب تکلب اولتورسق قضایه نک بی لری بورونقی کونده اوز
 اولکلری برله بتورمش ایشلری وقیلش حکم لری صوراق و تفتیش
 دقت و ثقتلری مفتی لرنک مهرلی فتواسی و غدادن قورقولری اهل
 طریقتنک تام فتواسی کبی کورنور. ایشکانمه اوتوز یل بلکه زیاده
 بولدی یتمش یاشلره یتمش مولدا خواجه نامنده بر آدم سویلیور.
 یاش و قتمده اوغری ایتم قضا ق روسیه گه فرامغان و قتلر بایوس
 بای سیوق ایکی قبیل ایل دورمز بزلر بایوس مز بای سیوقه فایق مز
 بایسیوق مالی الهزه کرسه آتادن قالغان میراث دک ملک خالص اولور
 بلنسه مالنک باشنی کوچ ایل و یروب بلنمسه ییوب کنارمز جایلاوگه
 چقارده ایل لری بر بر یله یاقن قونار. بر کون بایسیوق فلان موضعه
 کلوب قوندی دیوب غیر ویردیلر واریب بر توبه اوغرلیم تساغ
 ایچنده بر توغایلقغه باغلاب بیکتوب اویگه فایتدیم یاتدیم ابرته سی
 ایزی ایل ایگاسی کلوب یتدی ایزیم اوشبو طرفه کتدی اوغریسم
 سندرسن توپامنی برگل دیدی. من بایوس لیق قیلب واریوری وار
 آلقانوم یوق دیدیم ایسمده غیر آدم ایکن توپامنی سندن آلورم
 یاکه الکنده اولورم دیوب کتمادی. دیدمکه آیفاق گواهاک بولسه
 موینومغه صال والا مندن شریعت آل دیدیم. خوب دیدی کیمه
 واررسک وکی بی قیلورسن دیدیم. آغاک توغایراقفه بارورمن دیدی.
 من ایچنده قواندیم لکن ظاهرده بو دبدکک بولمز اول منم آغامدر
 اگر سنک فائده گقه حکم قیلورسه معقول دیرسن بولمسه بارونک بر

كشى سن سكا يان باصوب سويلدى ديه اونامز سن باشقه بر بي گه
 كيداليم ديديم. توفام هر نه حكيم فياسه راضى دور من ديدى بعده
 اخشامغه قدر سوز برله جواندريب بوكون كيچ بولدى بهانه سيل
 اويگا فوندرىب ايرتهنگى كون توغابراقغه بارمق بولدى نه ديسه
 حكمنه راضى بولمق بولدى. اول كون بونى مهان قىلب فوندرمق من
 مقصدم تونده واريب توغابراق بي گه بر بويلىشمك ايدى. ايل يانقدىن
 صوگره مهمانلرنى يوقلتوب آتومغه مندم قولومغه نايزمى آلديم
 توغابراقغه كندم اولى بر خيلى برده ايدى واريب يتديم اويته كرديم
 توفام توشاكده ياتمش خانونى اوت باشنده ايرمچوك قايناتوب اوت
 يفاقوب اونورمش. كيچداپ نيمه قىلب يورويسن ديوب جنگامز
 صورادى. توفامده بر آغز مصلحتم وار ايدى ديدم. اويغاندى ياشى
 سكسان دن آشقان قارت آدم ايدى. نيمه خدمت ديوب استفسار
 قىلدىقه بر بايسيقوكلوب بويلا حال قىلب ايرتهنگى كون سزه
 كليا كچى بولدى منى مشهور اوغرى ايدى ديوب يقوب برمسون
 اوچون بو توبه دن آق لقمى تازى لغى سزه بلدرمك كه ايناندرمقغه
 كندلدم ديديم. ايره قره بولساك قارا كغوده جورمس ايدك بر بلاك
 بارغوى ديدى. يوق يوق ديوب اوغرا دغمنى اصلا بلدرمدم. خير
 برابر كلكدن كوررمز مدعى نك مدعى نه دور ديدى. آخيره ديديمكه
 بر آدم دعوى قىلغاندىن كين مقرر دىر كه منكر كه قسم كلور بونك
 اوچون اجنبى دن بر جان قسم برسون ديموب آتطنى اوزمسكه
 كلتور كز ياكه تاي غوناندىك بر نرسه برله بتورونكز ديديم. خيش
 واقرباللكهمنى اورتايه قريوب اولورك سوزار آيتديم اونداموب
 اوتوردى. بز آز كين جواب ايتور ايدىل ايدى يورايون ديوب،
 اورنومدىن قوزغالديم هنوز هيچ سوز ديدى. جنگامز آيتدى.
 بر ايش قىلب توكانوب يبارر بارغول ديدى. بو سوز برله اويگه
 قايتديم باتديم. ايرتهسى اويقودن اويغانوب توشاكدن توروب
 ايران جالامزى ايجوب اطمه منوب ايكهز ريق لرمز ايله بيل

توغابراق بي گه چونادك باروب نوشدك آمان ايسان فيلشوب كو بدن
 كورمگان كشى دك بولوب اوتورديم. مدعى بر چچن يكت ايكان
 آخرتنى آلفه آلب مقدمه قىلدىق: «اي توفه بايوس باى سيموقدك
 بالاسى مز * بارمز آخرت كه باراسيمز * خدا سزلرنى آرتوق چاراتدى *
 بزلرنى آوزكوزغه فراتدى * كوب نك بارار جرى بر قره گور * آزنك بارار
 جرى ده آخرى صول * اديل بولغان آدامغه الله نك كينك چيلكى مول *
 آلدمزده آلتى قدم گور بار * آلتى قرى بوز بار * منكر نكر
 صورار بار * جواب تايمى جلاو بار» ديوب ناهما فلادقه مدعى سوزىنى
 تمام قىلور فيلمز توفام متأثر اولوب اوخ آخ ايله يغلامغه باشليوب
 مكا فراديدى جانم سيم تونده كلوب نيمه نيمه ديب آيتوب كيتب
 ايدك بو آدم تاي غونانغه كوناتوغان كورونمايدى توبه سيم بروب
 چوناسا كچى ديب يوزمى آي دك قىلب توبه سنى آلوب بردى ديو
 سويلدى، توغابراق بي آبلای خاننى كورمش ذات ايش، بورونقى
 بى لرنك بو كىبى مناقبلرى كوبر.

قضايفه نك اولده حاكم لرى بى لرى بويلا توغرى اولمش، اما
 بو كونلرده سر كچ دعوادن ايلترى آيريب بيسه لر هاى فلانچه فلاكت
 كاپر ديسه لر آكا فخر قىلورلر آنى هنر بلورلر، بورونقى وقتلرده
 آلب اير بهادر اسملرى انتشار عدل ليك عدالت ليك اعتبار اواش
 ايكن بو زمانلرده شوم قوجيب كيتار اسملرى افتضار بولمشدر.
 عصرمزنك عوامى بلكه اهل سواد صوابى قضاى خلقى اولده كتوب
 قره بولمش ايش بو كونلرده آقارمشدر ديورلر، لىكن قديمى قضايفى
 كوره قالمش قارتلرمز ديورلر كه اهالى قضاى طائوره آقارغان
 كىبى كورنرر ايسه ده باطنى قرارمشدر. اولكى عدالتنى
 جويديلر. حمايت و شفقتنى قويديلر ماك مرتبه مافتان ان برلن
 بورونقى قضاى تابلهمدر ديورلر، زيرا بورونقى قضاى لىر كافر ديدىكى
 كلامده ساچلرى تم تيك اولوردى اسلام ديدىكى اسمك، چانلر بىن
 توارىخ خمه ۱۰

فدا قیلوردی، حالا السنه والیبسه واکثر افعالده بلسکه جمیع خالده
 عکسه دوندیلر مشابهنهنگ کهالنه یتدی تقلیدنک تمامنه ایردیلر (من
 تشبیه قوما) حدیثی عدنه بالغ وسدینه منتهی اولدیلر، اسلامیتی فقط
 تل اوچنده فالوب انسانیتی نار کیوم کیمکده اورا توروب سیماکان
 بلدیلر، کاشکی بو تقلیددن مادی و معنوی اسلامه بر منفعت کورلسه
 دیوب قضاقتک اولگی اعتقادی بولور ترویج و اخلافی بو امثال ایله
 ترجیح ایدرلر، قضاقتی اولده قر ایدی دیان آدملرنک، دلیلی قان
 یرایمش دیوب، بویله ایش واقع ولدی میکان دینلسه قضاقتیلق
 یماسه قان قوروب یماسه قولنی بئند توتوب حرمتی قطع اولن دم
 مسفوحی یدکنن فرالغنی اثبات ایدرلر، بلمزکده بو کونده آنک بدلنه
 خمر ایچوب ایکی حرامه مرتکب اولورلر بری ایچمک وبری حرام
 ایره پول ساچمق دور بو کبیلری تعداد قیلدقده اولگی بر منهی
 وشریر اورنینه حالانچه حرام و مکروه جایکیر اولوب بنابرین فارتلرمز قضاقت
 افاردی دیان سوزه قطعاً قولاقت قویملر فائل اولمزلر (الحق کل عصر علی
 التنزل بالنسبه الی ما قبله) خود مقرره ور، آری بو کونده هم شریعتی
 برونسکان اولکو برلن ایش توتقان ذواتلر وار لکن نادر در آزدن
 اییدی صدنک اولدغیز جماعاً کشره وجم عفیره آلاچ اوز بیک قضاقت اوچ
 چوز اسم لر یله اشتهار اولوب اوچ عوزدن یوقارو نسب لرنده اقوللار
 مختلف آنندن قیوسنک جمله نساب متفق لردور سیاتی تفصیلهم.

آلاچ اسمنده برنجی قول

آلاچ دیک بعض لار قولنچه آنجه خانقه منسوب اولوب آنجه خان
 جمیع خانلرنک باباسی منقول تتارنک آناسی دور. آلاچ آلاچ بولغانه
 آنجه خان بولغانده قضاقت قلماق نوغایلر باری صونده بر بولغان
 انتباغی جاراصوب جایقون کولداق پای بولغان ایدیل جایق اورالدى.
 اورداق قولداق جایلقان. اوز بیک خان چنیک اولگان صوگ توتنامس
 تهور بولغان صوگ. ایل ایچینه چیک بوسوب. اوچ بولاک بولوب آیر یلقان.

نضاق نوغای قیلده مسلمانغه جان نارتوب: دین اوچون قاتدی
 نایغورغان. قلماق منقول بولنوب. کافرلکی بولنوب. کون چغوسفه
 فایرلغان. ایچن بوغدی صونده دیب. آلتای دی میکان جای قیلغان.
 دیدیکی کهنه گلام لرنندن آکلانغان بودورکه آنجه خان ایامنده نوغای
 قضاقت قلماق بو اسملر ایله آیر یلمیوب جهلسی بر نامده آنک تحت
 حکومنده اولمش. نانوقتامش خان آفساق تهور دورنچه بویله بر
 خان تبعهسی کبی اولهرقی اسماً و جسماً اتحاد اوزره کلوب بعده آیر یلمش
 اولدیغی اذعان ایدیلور قضاقت قلماق بر کشی نوغای قضاقت بر کشی
 دیدکاری بوندندر. بنا برین سردنوعی یا که قضاقت ایله سرد اروشدق
 آلاچ آلاچ دیسلر قضاقت نوغای بر طرف اولوب سرد بولاک فالور.
 «الجنس الی الجنس تمیل طبعاً و تبعاً» اگر چه اصل نسل لری نه بردن
 اولدیغنی بلمیان غیبی لار دخی بوندایه داخل اولوب طرفگیر لیک ایدرلر
 بری دیگرینک نساموسینه کیندرلر. اوز بیک اوز آغام سرد صادغام
 دیورلر. بو مثل فی الاصل حضرت سلطان عارفین دن منقول اولوب
 اوز بیک ده بار ایمانم. تاجیک ده بار گمانم. قافیه سینک. ملحقا تندندر
 صرة چرت دیدیکی سوزلری ده وار یعنی بزلره باشقه دیمکدر. حضرت
 مشار الهینک ترکی نمانده کلمات حکمت آمیز و اطایوف. عبره انکیزلری
 کوبدر. خلقه حسن ظن ایله حرمت وهر وقتی غنیمت بامک
 باینده هر کمی کورسک خضر بیل، هر کیچه بی قدر بیل، وکسر نفسک
 بار چه یغشی بز یمان بار چه بغدای بز صمان، دیوب بونلر کلسی
 حضرت خواجمنک مقال لریدر. مگر رشجانده آخیرغی ایکی مثلنی
 مزبور علیه الرحمه نک اوچونچی خلفاسی سلیمان آنا حضرت لرنندن
 یازمشدور. جائزکه بر ذاته حضرت مشار الیه دن ایشتهش اوله. آنجه
 خاننک احوالی صوگره منقول نثار ماده سنده یازیلور.

ایکنچی قول

بعض لار حضرت انس رضی الله تعالی عنه اولادندن اولدغیچون
 انس دن آلاچ اولمش دیدرلر. اجداد لرینی تعداد قیلدقده بو دعوالری

ياريم يولده قالور حضرت انسه تېمز وكنديلارنڭ اوز بيك ادعاسى دغى بونلرى او بطن دن ايتمز زيرا اوز بيك عربدن اولمىغندە كەمسەنڭ نزاعى يوقىدر.

اوپونچى قىل

بر خاننڭ اوغلى بدنى بوزوق آلا يعنى برص ايله مبتلا اولدقده آناسى آنى شھردن چقاريپ بيارمش اوڭا يوز كشى يولداس اولوب صحرا و تاغلارده مسكن توتوب يوللارنى اوروب بى تىنچ قىلدقده بونى فايتمىق اوچون خان بوز كشى بيارمش بونلر واريمپ كوررلر كە اولگى يوز كروانلرى باصوب ماللارنى آلوب غنى اولمشلر قيمت بها كيوم صندوق بيوم يىغشى ات ازاده ايگار توقوم دنيادن بى غم آخرتدن اعى و ابكم بورمشلر. دعوتە واران يوز كشى بونلرى كوروب كوكللرى ميل قىلب آنلرە يولداس اولمشلر. خان يىنە كشى چقاريپ بوده بورونغىلرە نوشولمش جمعى اوچ يوز كشى اولهرق يوللرى كيسوب يولاوچيلرى نالاب دوگرە نچە مرتبە عسكەر چقاردقە الە كرميوب قاچوب اوشبونڭ براه قچاق اسمنى كوناريپ فزاق اولمش آلا خانغە تابع اولدقن آلاچ اسمنى آلاش عدده اوچ يوز اولدقن بو نامدە قالمش ديورلر. ديانلرڭ دعواسنە بو نقل بيككە توغرى كىلنر. زيرا بر آدمنى خوش كوروب طوعا تابع اولدقده متبوعنڭ اصل مرغوب اسمنى تاشلپ مەيبوب برص اسميل فاش قىلمزلىدى بورد سوزده سويلەسەردە اورانلرندە بويلە منقوص لقبە چاغرمزلىدى. زيرا اوران ديدكلرى كندىلرنچە بر بيوك فالدر كە محل مناجاتدە آنڭل استغاثە ايدىلر. اويلە اولسە مەيبوب بمعنور القابل چاغرمق تشاوم اولور بونى خوب بلورلر وملا عطه قىلارلر نقلە دعقلە مطابق توشمىز. اوران بيانى على عدە بر بابدە كلور.

ثانى آنلرى ايلليك ودوستلوق ايل دعوة قىلسە عدده آنلرە برابر يوز كشى بيارمش حاجت اولمىوب ايلچى لك كە بيش كشى اون

دغشى كفايه ايدردى» بالفرض كەمككە بى اختيار ككتورمك ايله خان امر ايدرسە عدده ارتوق بيش يوز آلتى يوز و ز يادە آدم بيارمك لازم كلوردى و بوندىن غيرى نچە علە بوسوزنڭ بوش و بىكارلكنە شاھدىر» ايمدى آلاچ اسمندە يازيلن اقول ثلثەنڭ ايڭ معقولى والله اعلم اولگى آلاچە خانغە منسوب اولمق آلاچ اوراندى آغابن مز ديدىكى سوزلرينە موافق توشرزيرا آلاچە خان ايامندە اولاد آدم بو قدر اوسەيبوب آزليق وقتلرى تىنار منقول آير يلمەيبوب جەلمسى آلاچە خاننڭ ايلي آلاچە خاننڭ يورقى اتانوب بوسوز بويلە فاطش اونودلمەيبوب كەلمش آلتى سان آلاچ ديورلر. سان لفظى منقول تىنار تلىندە اون مڭ عدده اسم دور بوندىن معلوم اوور كە آلاچە خان التىدە آلتەش مڭ نفوس ياكە آلتەش مڭ خانە اولوب او زماندە بو مقدار خلقڭ بر حكومتە اجتماعى الوغ دولتىن صايلەش آلتى سان آلاچ ديمك كىرتىن كنايه و ايامندە تعريف بى غايە دور الان دغى مقام مبالغەدە استعمال ايدىلر. آلاچە خان حضرت نوح عليه السلام نڭ اوغلى يافثڭ دورتنچى نبيرسيدىر بونڭ اونوز توقونچى نبيرسى چىنغىز خان اولور. آلاچە خان و اولادى نڭ احوالى ملىندە كلور.

اوز بيك بيانى

اوز بيك اسمندە بر نچە اقوللر بار كندىلرى زعمنچە اوز بيك اترا كدن بر آدمىر توقسان ايكى اوغلى بولەش اوشبو اوغللردن اوسەش اروغلرە توقسان ايكى باولى اوز بيك دبوب سويليوب حكاية سنسى بويلە نقايە قىلورلر. اوز بيك اتا بارچە اوغوللرى برلە غزايە چەش ايكن اتفاق حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم نڭ كفار ايله محاربه حالنە مصادق اولوب تاغ باشندىن كوررلر كە بر طرف تڭ ليك تارتوب انھامدە قىرىپ اولمش ايكى فريقتڭ قايسى اسلام وقايسى كفار ايدىكىنى بلەيبوب ايكن مردانە ليك مغلوب طرفە اعانتە و ايرىلك ضعيف طرفە اعانتەدە دبوب تاغدىن اينوب اجازتە كوز

توبوب توردفده رسول خدا بونلره خطاباً ضرب دیوبوب بونلر عربی بلمدکلرینده بزنی دیوبوب فارسی بی دخی بلمدکه اور اوزلرکزی دیوبوب بونلر امتثالاً الامر بردن حمله قیلدغه کفار اشرار مستحق بالنار صدمه اوز بیگانه دیانامیوب نارومار اولمش حضرت نبی علیه الصلاة والسلام بونلردن راضی اولهرق کثرة تناسل ایله دعا قیلدقدن بویله کوبایمیش دیورلر. اه

اما زمان سعادتده عجم واترا کدن شوبوب و بطون ایله اسلامه کلن واجانبدن واریب بویله خدمت فیلان قیلمسیر و توار یخ لرده کورلمیوب وقوعی نامعلوم اولدقدن بو سوز بر قصه بی جا و بر حکایه بی پادور. مگر سوگره کلان سردار اسلاملرنگ برینه بویله خدمت قیلب دعاسنی آلمش دیمک اولور. ممکن احتمالی وار مستجاب الدعوات اولان ذواتلر کوب کلوب کچمشدر. و بو کلام روم پادشاهی سلطان علاءالدین کیقباد ابن خسرو شاهه بر غزاده آل عثماننگ جداعلاری ارطغرل ابن سلیمان بیکننگ کومتردیکی خدمت مقبوله سندن آلشنمش خبر اوله والله علم زیرا طبع انسانده هر فعل ممدوحی بزم دور و بزم بابالرمزنگ دور دیوبوب افتخاراً اوزلرینه اسناد ایتمهک واردور. و اوز بیک اترا کدن اولمق حیثیتیه بو خدمتی بزم دیمک دخی کذب اولمز. تو قسان ایکی ننگ اسماری بونلردور: ۱. انچی، مک ۲ بوز، ۳ فرق، ۴ اوکاجات ۵ جالایور، ۶ پرای، ۷ قوگرآت، ۸ آلچن، ۹ نایمان، ۱۰ ارغون، ۱۱ قیچاق، ۱۲ قلماق، ۱۳ فرات، ۱۴ فرق بیق، ۱۵ تورغارت ۱۶ بورلان، ۱۷ چهر چیق، ۱۸ فتاغان، ۱۹ کاجی، ۲۰ ککس، ۲۱ بویرات، ۲۲ اویرات، ۲۳ قیات، ۲۴ باغلان، ۲۵ قنای، ۲۶ قانلی، ۲۷ اوزچه بلوچی، ۲۸ قویچی، ۲۹ بولانچی، ۳۰ چاپوت، ۳۱ جویوت، ۳۲ چلچاوت، ۳۳ بایاوت، ۳۴ اوتارچی، ۳۵ ارلات، ۳۶ کرایت، ۳۷ اونقوت، ۳۸ مانقوت، ۳۹ تانقوت، ۴۰ اویماوت، ۴۱ قساجات، ۴۲ مرکت، ۴۳ بورقات، ۴۴ کیات، ۴۵ قورالاس، ۴۶ نورالاس، ۴۷ فراراب، ۴۸ ایلاچی، ۴۹ چببورغان، ۵۰ فشلاق، ۵۱ اوغلان، ۵۲ ترکمان، ۵۳ دورمان، ۵۴ تابوت، ۵۵ تاما، ۵۶ چمد.

۵۷ کرداری، ۵۸ رامدان، ۵۹ کرای، ۶۰ نادای، ۶۱ فافسانه، ۶۲ فرغز، ۶۳ اویارچی، ۶۴ جویرات، ۶۵ اویسون، ۶۶ چورغا، ۶۷ باتاش، ۶۸ فویسون، ۶۹ مولدوز، ۷۰ توبال، ۷۱ ناتر، ۷۲ تیلار، ۷۳ باسغال، ۷۴ نیان، ۷۵ قازغان، ۷۶ شرین، ۷۷ اونطان، ۷۸ کورلات، ۷۹ چلکاس، ۸۰ اویقورغان، ۸۱ تارغین، ۸۲ چابو، ۸۳ سوران، ۸۴ تورغاق، ۸۵ موتیان، ۸۶ فاصقه، ۸۷ ماچر، ۸۸ نوشلیق، ۸۹ چوران، ۹۰ چورچوت، ۹۱ بهرین، ۹۲ اویغورات، اه.

بر قارت آدمک الله کهنه نسخه ده بویله کورلیدی مزبور نسخه یاک نظرده ایکی یوز اوچ یور یلغی خط کمان فیلتور یوفاروده یازیلمش عکایه ننگ مفهومنی اره صره عربی و فارسی ایله فانتشدریب و بعضی خلک قال النبي قولیل اقتباس ایدوب جهلدن بری الترك غیرامتی دیوبوب و حضرت امام مسعود و حضرت رسول اکرمدن اوز بیک نسلنی صورادغه اوز بیک اوزغان پیغمردین اول ارمیا پیغمبردین اول طالوتدین اول یهوده دین اول یعقوبدین اول اسحاقدین اول ابراهیم پیغمبردین ساره آنادین ترور. دیوبوب اوشبو عباره ایله خیلی کلام مهمللری بسط ایلمش بو نسخه سنده اومغه قابل و اعتماد ایتمه لایق دگل زیرا ترک توغروسنده حدیث دیوبوب یازدیغی اذواللر معتبر کتابلرده کورلمدکن فضلا ترکی عبارهلری دخی سهودن سلیم و خطادن غالی اولدیغی نسخه ننگ کندی کندی اعتباردن ساقط ایدر. لکن یازیلمش اسم لر ایله قبائل وارلیغی انکار ایدلمز کلسی موجوددور.

فقط قارتلرنگ آغزنده اوز بیک نسلنی حضرت ابراهیمه اتصالی برسند صحیحه مستند اولمیوب بویله نسخه لردن شهرة آلمش اوله. نسبنی حضرت ابراهیمه چقاران ذوات کندیلرینی بنی قنطورایه منسوب ایدوب اوز بیک آندن منشعب دیمک اولورسه بعضی توار یخننگ سوزینه نوعاً موافق توشردی. زیرا عربلر اهل شرق و چین ننگ بنی قنطورا اولدیغنی ادعا ایدرلر اوز بیک دخی اهل شرقدندر. لکن بو دعوالر چین و منغول توار یخلری ننگ خبرنه توغری کامبور. ترک چین

منقول تىنار بىمانى تىرىمىي ايل كىدى
اىناق اولتور.

اگر چه اوز بىك خصوصىده بو اخبارا نك اصلى اولمىسده اتراك
خصوصىده: «اتركوا الترك كما تركوا كم» عدىتى وارد اولوب بوندىن
استفاده فىلنوركه زمان سعادته اتراك قومى اغزه آلتوب دعوة دینه
باغزاسنه مصلحت اولمش اوله. والله اعلم.

ايكنچى قول

اوز بىك خان ايامنده جمیع تىر ابعاتى اوز بىك ايله آناندىن
مشار الیهنك وفاتى بعدنده غیر جنس اولان طائفه بو اسمدن خارج
قالوب اصل تىنار منقولدن اسلامه كلنلرى بو نامده باقى قالمش
آنالرىنى تعداد قىلدقده اوشبو مگ اچ يوز هجریه دورمزدن اوز بىك
خانغه چه بكرمى توقوز و اوتوز آتا هر برینه بكرمى و بكرمى بش يل
سابه صالحان سىكزىنچى عصرده كار اوز بىك خان زمانهسنه توغرى
اولور بوگا بناء بونلر نك اوز بىك اداسنده غیری بر معنا اولمىوب
اوز بىك ايلي دىككن آتانش اوله استفاد الاخبار صاحى نك افاده سینه
بودور. نتاك كم هر دولتك تبعه س متبوعه سى اسمنده سويلنوب
صوگره دولتلى منقرض اولسه دخل اول اسم اهلیده باقى قالدیقی
ارمى وغیر طائفه لر ايله استشهاد ایلور. آتامز اوز بىك و اوز بىك
بالالارى مز دىكلىرى دغى بو معنايه اولوب چونكه پادشاه آتا
منزلهسنه رعیه بالا منزلهسنه اولدىنى معلوم دور.

ارچونچى قول

اوز بىك اوزى بىك دىك اولوب بو طائفه نك والى و عا كم لرى
اهل عدل و عقندك اتقاقى ايله اولمىوب اچلرندن بر سوز چان و سخندان
آدم دعواده غیریلره مقابل قىلب قىلسىنى غامى اولسه و اوز آرا
ايشلرىنى عدالت ايله نوكانوب تورسه آياي اختيارى اسمى قویولوب عا كم

تولاد گزورپىسى

www.ewlat.org

www.uygurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي نەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

ۋىك مثابه سنده سوزى نفوذلى اولدىغىدىن اوزى بىك كالمه سى ياسى
خلى قىلنهرق اوز بىك اولمش، حالافايه ارنده «بورونقى بى چاقستى خدای
قىلغان ايندوكنى اورص مان ختای قىلغان» دىكلىرى بو مفهومی افاده و بو
مضمونى اعاطه ايدر، اويله اولسه بو معنا يالغوز قضاغه مخصوص
اولمىوب خانى اولمىان و خان طرفىدىن حاكم نصب اولنمىان هر طائفه يه
اطلاقى جايز اولوب قديمده قرغز قفچاق دغى بو قىلدن اولمشلر،
مورغارنك بو طرفلىرى اوز بىكستان و اهاالىسىنى بلا فرق اوز بىك
دىكلىرىده بو قولى مؤيد اولوب اوز بىك عقنده يازىلن اوچ عله نك
اسمىده بودور اوز بىكستان ايچنده اولاد چىغز يه دن توره و آنك و قرغز
ايلنده مناب كىمى اصل زاده لرى كىسلىمىوب كلدكن بونلره اوزى بىك
اسمى صادق اولمز دىنلمز زيرا بونلر نك توره و مناب لرى دغى اتقاق
ارا ايله انتخاب ايدىلمىوب هر برى اوز استفادى ايله ايلگه ايگا
دارلىق قىلدقدىن تعر بفره تناقض كالمى يعنى علمه مزه نقصان طارى اولمز.

استدراك

بعضىلر يونغرعى عددى قفچاقه نسبت و بروپ يعنى توقسان
ايكى باولى قفچاق آلتمش ايكى باولى اوز بىك ديوبده سويليورلر.
سپاندىن منقهم اولدىغى اوزره بار لفظى اتراك نك لغت قديمه سنده
سبط و صنف ديمك اولور، اما بزم نوعى طائفه سىنى بعضىلر اوز
بىك ديوب بعضىلر ديمزلر، اقتايلاق بى كه مشهور نسايدر آلتمش
ايكى نك ايچنده معروف و مشهورى يدى قبيله در: نوعى، قضاى،
باشقورد، قفچاق. نركمان، چرگس، تىنار ديوب بو يدى نك ايچنده
كوبى و بايى غيور و صاحب راىى نكدا و قدايى نوعى خلفى ديسه
سويلر ايكن، بو سوزلره بعضىلر دخل قىلب نوعى خلقنى بويله
مدح و مبالغه ايديورسز و حالانكه چله دن اقدام روسيه يه آلدىن
بونلردور دىكده بو ايسه تصورلقدن دگل قضاى اسمانى اولمشلر
كىدىلرى نك جسارت و بسالته اعتماد ايدى اول وقتده روسيه يى

بر شیء اورننه كورمبوب بلكه بشردن عد فيلمبوب و صوكره بو-
التفاتسرتلقه بعض ابيج علتار علاوه فيلنهرق تورلى ياره لر ظهور
ايدب اخلاطى صاغ برلره سرايت ايدرك باشلرينه بسو بلا كالمشدر
مع ذلك فرق يل آتشمشلاز بزلر كبي مجرد بوغازه آلدانوب آلدرمش
دكل ديوب جواب ويرمش.

فذلكه كلام بزم نوعى خلقى اولگى و آخيريغى ايكى قوله
بناء اوز بيك اسمندن خارج قالوب قوله وسطه نظراً اوز بيكندن
اولور زيرا اوز بيك خان جميع نوغايستان و قضاستانه مالك و جمله
دشت قفقاقه صاع و ايامنده اكثر ملوكه غالب بر خان عظيم العنوان
اولديغى تورليغلرده مسطور دور.

فضاق اسمنده اقوال لر

فضاق اسمنده بين الناس سخن مديت و اختلاف عديت وارد
اولوب بعض لر قولچه فضاق قچاقدن محرفه دللى اولدر كه چنغز خان
اولادندن خانزاده لر نك برى آتاسينك جاي كيرى اولدنده آشا رقابت
ايدن خانزاده لر خوفندين قاچوب فاشنه ياش بلكه ايلبزر ك ايلبزر كلرى
ايارتوب يوللرى كيسوب كر وانلرى باصوب صحرا و تاغلرده گيزوب
يورمشلر مسكن و ماويللرى اولمبوب بي هر وي قرار فعللرى مدام
قرار اولدندن قچاق ديلوب صوكره فضاق اولمش ديورلر. «غياث
اللغانده» فزاق بالفتح و تشديد زاي معجمه در ترك رهن از لغات تركى
ديمش. اه رهن ايكى كلمه دن مركب فاسيدر. «ره» يول و طريق
و سبيل معناسته «زن» لى التركيب زدن دن طلب فعل اولور. عربده
«ضرب» تركيده «اورمق» تعبير فيلنور. بو محله فزاقدن رهن رهنندن
يول اوروب قاچمق يعنى قطع الطريق معناستى آلمش لر لكن فضاق
لفظى رهن معناسته اولديغى غير مسلم دور زيرا زبان تركيه فضاق
بر چيله يعنى بر قبيله به اسم اولمش يول اورمق معناستى همسج بر
ترك بله يور. صاحب غياث تاجيك اينكار اتراك نك اوزى بله ديكى

معناده ادعاسى موهوم و بونى نردن آلديغى غير معلومدر. اجانب
آنا ديلنى اوز اردوسندن آرتوق بلكه دعواستنده صادق اولمز بو
كبي كلام مهمل اعتماد صالحو اولمز. اهل فارس تركى بى بزدن صورسون.
بويل سوزده بزلره شاكرد اولسون.

بس قچاقدن فزاق اولمش ديانلر غياث نك قولنه تمسك و غياث ايسه
بو قوم نك بعض افعال لر بى استماعا يازمش اوله. آدملر غياث نك طرفنى
توتوب «فراق» لفظنده بر نقطه فلم كاتبدن سهو يا خود مطبعه ده راتبدن
غلط نوشوب فزاق اولمش ديهرك كورسه اوده كلام فزاق لفظنده
اولمبوب فزاقده اولدغندن بو ديكلرى بر شى اورننه تورمزنه ايراد
ونه جواب اولميه بلمز غياث فزاق لفظنى ماده زاده كلتوروب زايله
ضبط و معجمه ايله قيد قيلديغى كاتب و راتبه شبهه قويوز. اما بزم نوعى
لهجه سنده فزاق لفظى عزب يعنى بويداق و سالت محلنده مستعمل دور.
مثلا بر آدم قضاغه يولقوب مال ملكندين آيريلوب فقط اوز باشى غنه
قالسه فزاق غنه باشى فالغان اهليه سز اولادسز اولسه فزاق غنه باشى
يورى ديورلر بو معنالر بتون بر بطون مكمل بر قبائل لقب اولميه
موافق كلور.

ايكنچى قول

فضاق خايساقدن مبدلدر خايساق لفظى فلماق منقول لغتمده
رابط يعنى مملكتنك چيتنى صافلاغويچى معناستنده ايمش بو طائفه
مدنى خلقلرنك اطرافنده طولاشوب يورمك ايله خايساق تحريفله فضاق
اولمش ديورلر بو سوزى سويده سيد عليم روسيه تورليخنده كوردم
ديو سويلىدى. نقلى سير و حركتلرينه صادق ايسه ده اسم گ. علاوه اولمز
زيرا اطرافى مدينده مكين يالغوز بونلر اولمبوب اتراك و اعجامدن
نچه طائفه لر واركه كلسى خايساق ايله مسوى اولمق لازم كلوردى.
آرى ختايلر فضاق غلغنى السنه حاضره لر زنده شى خايساق و خاسا
و خايسا و خاساق ديه سويليورلر لكن كلام نكلمه اولمبوب فضاق

دېمىيە وضع و تخصیصندە دور، غنايلارنىڭ خاسا الخ سويلدكارى تلىدە تقصيرلىكىدىن اولوب اصل اسمى خايسا اولدقدن دگلدنر تىناك كم بعضى طائفة فافى وضادى مخرچندە ادا ايدە بلەمىوب قضاغى كزاك و قورغزى كىرگىز دىبە قافى كافى وضادى زايبە تەبديل ايدىلار بونلر زباندە قىاصر و عاجزلىكىدىن كىلور.

اوپونچى قول

فضاق غزلىخدن منشعب دور حضرت ذالقرنين سد يابدەن ياچوج و ماچوج ايجرودە فالوب اتراك طشرودە ترك اولدغىچون ترك دىنلوب سوكرە لا يعد ولا يحصى طائفة متخالفة اولوب مشهور فرقه لرندن بىرى غزلىخ دور. غلظة لساندىن ايكى خا معجمە فافى اولارق و لام خانى فيلنەرقى فضاق اولمش دىرلر يا بالعكس يەنى اولدە فضاق اولوب عربلر خزلىخ دىوب مورخلىر مەربىلە يازمش اوللر. ذوفنون ظريف ابن غلدون شريف دورتنچى اقليمنىڭ توفونچى قىسمىنىڭ طرف غرىبىنىڭ فرغانە و شاش مەلىكىتىلرندن سوكرە طوائف تركىستانە غزلىخە جەاعتنە مخصوص ارض طرف جنوبدە واقع دور. دىدىكى و بوگاردىق كىما كىبە طائفة سى دىو يازدىغى والله اعلم ظن غالب اوزرە حالا اوشبو فضاق قىلماق دىدىكەز اقوام اولوق كرك. قىلماق قىمىدە كىماك سويلنوب سوكرە يا مىلنە لام و كافى مىلنە قافى كلكرك قىلماق اولە وزنى توغرىدىر. «بعضرافىبە كىبىردە» كىماك قىلماق دىوتصريح ايتدىكى بو ظننە ضەمىمە اولە بىلور.

دورتىنچى قول

فضاق قضاغەدن باخود خزاغەدن منشعب دور بو ايكى طائفة امت عربدىن جەمىر بن سىيا قبائلىنىڭ اكبر و اكثرى اولوب يەندە سىل العرم دىمەكلە معروف سىل پروبل ولايتى خراب ايتدىكە قبائلىنىڭ هر بىرى بىر طرفە كىدوب قىبىلە قضاغە و خزاغە تھامە و حجاز ولايتلر يەنە و جوانباشتى يە داغلوب بىر يىشان رېرا كندە اولارق آنلردن آيرىلن

بعض بطونلرى ترك و تىتار ايلە فاتناشوب آرالشوب عالانتاردن بىر شەبە اولمشدە قضاغە و خزاغەدن تەرىقلە قضاغە اولمش دىرلر. بو سوزى دىيانلر اول اسمە مرافق ثانى بعض كلام و مرامدە موافق مىثلا سرورده تەسنىيە و غەمدە تەزىيە مىت كە مرثىبە ثالث الوغلىرنىڭ اسمىنى ذكردە تەصقىر ياترخىم يا كىنايە يا كىنە رابع بىرى بىرلر يەنە افتخار تىكاش و منازغەدە حمايت و تىناصر كىبى افعال و اقواللرى عادە عربنىڭ عىنى و بىر تىچە قىياسات غىبرى ايلە اصلى عربدىن اولمق احتمالنى اجرا ايدىلر.

بشنىچى قول

قزاق قز ايلە «اق» دن مركب اسم دور. بونى دىيانلر زمانىلە بىر پادشاھنىڭ قزى دوشىندە احتلام و آندىن حامل اولوب بلا سبب حملنى اظهاردە آتاسىدىن قورقوب بو سىرى دايەسى ايلە خدىمتكار قزە بائىرىب آنلر ايسە سىنىڭ پاكلىكىگە بىلر شەھادە ايدىر ايسا كدە ايساندىرمق مىشكلى دور ايمىدى چارەسى، همان بىر طرفە باش آلوب كىمەك و سنى يالغوز بىبارىب اوزلر مۇ قالدغىمىز ايلە بىرلە امان يوق دىوب كوتاردىكچە زاد راحلە آلتون كەوش آلبىب تاغە كىمىشلىر و اربىب بىر جايبە يىتمىشلىر كە اول جايدە بىر صياد اوچ كىيوك باورىسىنى توتوب باغلاب آناسىنى توتوق قىدىلە تور دغىندە بونلرە يول قوب احواللرىنى صور دقندە سر كىنىشتەلرىنى بىان قىلورلر. الحاصل صياد مرفوم قز ايلە عقد ازدواج طلب قىلپ قز دىخى طالغە دوشدىكىم دور دىوب راضى اولوب مەز صورادقندە صياد دىخى نەم نىمە تەبىن ايدىرسىز دىوب قز آكئا اوشبو اوچ كىيوك باورىسى منم مەرىم اولسون دىمىش صياد اول باورىلرى قزە و بىردىكە باشىدىن صلايوب آزاد قىلمىش باورىلر يوكرىشوب چابىشوب آناسى دىخى اول چورەدە طولاشوب يورمش ايكان باورىلرىنى بوشاندىغىنى كوروب كىمال سرورندىن بونلرە باقن كلوب اطرافنى اوچ مراتبە ايلنوب كوزىنىڭ ياشىنى توگوب قىلە يە قراب دعا قىلور كىبى اولوب بەدە باورىلرىنى ابارتوب يولمىنە كىمىش بو سىمدىن دىرلر خدا

بو فزه اوچ فرزند و يوروب نسلى كوبابوب اكثر حالده معاف و غمندن سرورى كوبراك اولور ديرلر. صياد فز ايله عهد و محكم عقد و كيوك ياوريلرى ايله صداقنى نقد قىلب ايلينه اويينه آلوب كلدكده كورنلر هر برى فزنىڭ حسننه آفرين حملنده بارك الله: «فز آق» موندن آرتوق نى بولسون چركناى صلونناى بلى فزاق ديدكلرندن بولقب فزه بر مبارك نام اولورق اوغول فزلىرى دغى آناسنه اصله فزاق بالالارى ديه مشتهر اولمش و صوكره بالا تركيبي نيك و منسى قالوب فزاق اولمش آق لفظى الحاقاتندن اولديغى آلتنى قولده يازيلور. قضاغه آناسى اسميله موسوم فصيله هر جوزدن تالمور يالغوز بو دگلدر.

فزه نه ايدىكى عالمه معلوم و بيانندن مستغنى اولوب انراكنىڭ فزه قويدىغى اسم جميع لغات ايچنده فزه موافق توشمش بر ملايم اسمدر. اصلى عربى اولوب عربلر يفاكنى فز ديوب يفاك قورتسنه دوالقز ديورلر يفاكنىڭ نزهاتنى قيسمت و نزاكتى ملابسهييله مادهسى اولان دودالقرنىڭ اروغ توكلده كوبالاك ميسنه كريب قاشى هلال لعابى زلال بدننى مين اسودالعين اولدقدن فزه يفاك و يفاك قورتى نامنى ويرمشلر. زيرا فز دغى بو صفتلر ايله موصوف اولوب مزبور بوچكه مشابه اولدغىچون دوالقرنىڭ اضافى سننى حذف و قزلفظنى اخذ قيلمىلر. فاذا كان كذلك بعض كتابلرنىڭ املاده قيز ديوب يا ايله يازدقلى غلظدور.

مزبور اوچ اوغلنىڭ الوغى الوغ جرز ثم اورته جوز ثم كچك جوز اولوب جميع قضاقيهنىڭ اصلى بوهور ديرلر، صياد تركدن قزبلندن ايمش قضاقنىڭ آنا جورقى جىدالى بايسون ديناكلى بوندن اولوب بو جاي بليخ فزبنده بر جلى يعنى اوزان صو قالون نو ايمش، صياد مزبور دايه ايله خادمه يى ايكي شقيقنه نكاح قىلب ويروب دايه دن قره قلىق قىچاق خادمدن قرغز توغمش دور بو صورتده قرغز قىچاق قره قلىق قضاق يله عمزاده يعنى آغا انيسينىڭ اولادى اولورلر حكايه به نظرا بويله ايسه ده حقيقتنه نظرا قىچاق اوچ قسم دور.

قفچاق بيانى

برينه قرغز قفچاق ديرلر كاشغر اوستونده اولور، ديگرينه ختاي قفچاق ديرلر مرغينان اوش غوقند اوستونده يورر، و بريده اورته جزدن معدود قضاقدن بر بطن دور، مجاورارينه منسوب اولورق سويلنان اولگى ايكي فريقت اصل ماده لرى توار بخلرده يازيله كلن قديمى قفچاقلردنر. نبیان نافع ده قفچاق بر صحراى عظيم آديدر اول صحرا ده متمكن تركاره قفچاق ديرلر ديب بوگا بنا قفچاق يره اسم اولوب جيله اسم اولمز مگر ذكر مكن اراده مكن اوله يعنى مكلندن مكينه انتقال ايده. و بر معده قفچاق نسلبرنده اختلاق واقع اولميه ديمش يعنى غير جنس ارالاشميان صاف و تازه نسل ديمك اولور، اما شجره تركه ايچى قوش آغاچنى قفچاق ديرلر ايدى آنىڭ ايچنده نودىغى اوچون اسمنى قفچاق قوشديلر ديمش، ظاهر و متبادر قفچاق بو آدمنىڭ نسلى ديمك اوله كه اوغوز خاننىڭ بکلرندن ايمش.

ايمدى ضابطى بودوركه اورته جزدن معدود قفچاق بالاتفاق قضاقدنر فقط اسمده اصل قفچاق ايله آدداش اولمش، اما قرغز قفچاق و ختاي قفچاق و بونلردن ماعداممالك آخرده متفرقه اولن قفچاقلر كلسى قديمى قفچاقلردنر قديمى قفچاق ديدكمز خزر و بلسار ممالكنه استلا ايدب سير و توران بيننى فاصل دشت ككبيرده هبوطن طائفه و افره دور صوكرهغى زمانلرده بعض قبائل بونلرى سوروب خصوصا منقول تتار خانلرى طلوعنده اغباره قيلمش جريبه لرينىڭ جراسنى نارتوب اطراف شتى به پراكنده اولوب كتمشدر، اولگى شان و شهرتى بتمشدر.

الا عصرمزده مسلمانقل و ملا عالم قل كى ذواتلر ظهور ايدب فرغانه زمينى بر آز يلار تصاحب ايتديكى خانلر بختنده طفيل يازيلوب اوتدى، مسلمانقل ختاي قفچاقدن ملا عالم قل قرغز قفچاقدن ايدى.

آلتىنچى قول قضاق اسمىندە

قضاق قاضى آق دىن مەدەپول اسمىدۇر، بوقولى دىيانلار بو طائىفەنىڭ
 اصلى تىتار منغول و خانلىرى ايسە چىغزىيە مەنسوب اولور چىغزىيە دىن
 ابتدا بىر كە خان شىرفى اسلام ايلە مشرفى اولوب ئانى يىدى يوز نىچى
 يىللار حدودىندە غازان خان ايمانە كلوب بىدە بو ايكى نىسلەن ھەر
 ولايتلار دىن اسلام خانلىرى اولە كلەش بو اولاددىن كلن خانلارنىڭ اىچىنىڭ
 مەروف و مشھورى اوز بىك خان دور اول ذات ھىمىدە صفاتنىڭ گاه
 تىلپىنى و گاه تخويىنى ايلە توابعىدە اولان تىتار منغول فوج فوج اسلامە
 كلوب كىوبايەش اوز بىك خاننىڭ وفاتى بىدەندە اوغلى جىنىك خان
 اسلامە كلن كوچەھەلى تىتارلىرى اوچ قىسمە تىقسىم ايدىب الوغ جزگە
 اويسونى دادغواھ قويوب جالايور نام ذاتى آگا نائىب واورتە جزگە
 آرغونى بىك تىكىب نايىمانى آگا مەين كىچى جزگە آلچىنى بى
 قويوب جىباسنى آگا ياردىمچى قىلەش دە ھىكەم گىشتىنى اللرىنە بىرمىش
 سىندە ايكى دىفەھ خاننىڭ ھىزورنە كلوب سلام و احوالات تىبەھلەرنىن
 غىر و بتور دىكى ايشلرىنى دىوانغە اھىز ايلە امر قىلەش، بونلار
 بو يارلىقى قبول ايدىرك ايدىل جايىق ايشى نورا آرال جىم اورنالىرىدە
 كوچوب قونوب بوروب خاننىڭ تەيىن قىلغان وقتلارنىدە اوز
 آرا بتور مىش ايشلرىنى واورتمىش واقىھلارنى خان ھىزرتلرىنە
 اعلام بىوردىلارنىدە خان عالیشان فاشىندە اوتوران علما و فضلارنىدە
 ئىظاباً بونلار بويە ايشى بتور مىشلر و بويە ھىكەم قىلنەمىشلر شىرەھە دو
 غرىيە ايكرىمى اكر موافق شىرە اولورسە تىنقىد و تائىكىد و اكر
 ئىخالى اولورسە تىبىھ و تەھىد لازىم دىدىكە ھىقىقت قىلب سوراب
 شىرىعتنە موافق دىيو مەقتىلر فتوا بىرمىش. خان تەجىب ايدىب بونلار
 كىتاب كورمىوب مەسئەل مەسائل بلەيوب مەجرىد عقل و ظن ايلە ايتدىكلرى
 ھىكەم شىرە موافق بىدور دىوب علما لىر ابتدا موافقىد دىدىكە بونلار قاضى
 مەقتى كىر كىر دىگىل ايشى اوزلىرى قاضى ايكىن تەھقىق قاضى دور دىمەك

www.uyghurkitap.com
 ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي نەسەر ۋە قوليازما لار ئامبىرى

مىلدە مبالغە ايلە قاضىاق دىوب خاننىڭ بو ايكى كلەھ سوزى ايلە ظن
 لفظى (ظنك) قاضىاقتىن قضاق اولەش دىبورلار. قضاق لىچەھ سىندە بىر
 نىسەبى زىيادە مدح ايدىر اولسەلر آق لفظنى لىھاق قىلەق قاعدە
 نلفظلارنىدەن. مىلا بىر آدمى مبالغە ايلە ماقتامقە كىساق جاتىساق
 آدماق دىبورلار. يوقارودە تىز اسمىدە آق الصاقى دىھى بو ھىلەندىر.
 آق لفظى مقام افرادە ايتولدىقى كىبى مواضع تىفرىطدە دىھى مەستەملىر مىلا
 بىر آدمە غايت آچىغ لىنوب كلودىكە آنتورغاناق ايكانسىن فلاناق ايكانسىن دىبورلار
 ايمىدى بو اخباردىن قضاىدەنىڭ اوچ جزگە بولنوى يىدى يوز ايلە سىكز
 يوز ھىجرىھ ارالرىدە اولور. اما مەستفادال اخباردە قضاىنىڭ اوچ جزگە
 بولنوى مەك بىر يوز حدودىدە دىوب آخوند ھىزرتلىرى بوندىھ بالىھە
 تىسامىھ ايتەمىشدر يعنى بلا تىفتىش يازىب كىتەمىشدر. زىرا قضاق
 نىسابلىرى يوز ايكى يوز بىلغى ايشلار دى نىزاع و اىختلاف ايتىمىوب اكر
 تىقسىم مەكدىن بىرىدە اولىدى اچىدە اولەش كىبى بىلىدى. اوچ
 جزنىڭ اسمىدە كلام كىبىر وارلىقى بو تىقسىم مەكدىن آرى و قضاق نامىدىن
 بىلكە يوقارى اولدىغىنە دىلەل دور. والله اعلم بالصواب.
 خان ھىزرتلىرىنىڭ بىر ايكى كلەھ الطاق خانىھەسى بتون بىر قومە لىق
 اولوب بو اوصولە بىنا كاتىبلر املادە قىزاق دىبە زا ايلە يازمىوب قضاق
 دىوب ضاد ايلە يازمىولارى لازىم كلور. بو قول سادىس اقوال سابىقلىرىنىڭ
 ايكى افوى وار جىھى ايدىكى اھل ذكايە اشكار دور، عزىزلىرىنىڭ نىقىسى
 يا الوغلىرىنىڭ لفظى ايلە بىر قىبىلە ملەق اولەق قىدىمىن فالىھ كلەش
 عادتىدۇر. خاننىڭ بىر كلەھ سوزى ايلە بو قدر خىلاىق بىر اسمە بىر
 قىرار قالمىق امر بىدە دىنلەمىز. خان وامرا شو بىل دورسون موردى ايلە
 عادى عوامدىن صادر اولەن بىھى كلام اساس اولە بلور نىساق كىم
 اھل بىر بىرە عربلار ماھىدە اللىر بىرە يعنى بو نە ئونە سوز دور دىدىكلەرنىن
 بتون بىر اقوام بىر بىر اسمەلە بىنام و مەشھور بىن الانام اولدىقى توار بىخلار دە
 مرسومىدۇر. لعل بو سوزى ابتدا دە پارچە بىردىن تىكەم قىلەيىوب ايلەرنىن
 توارىچ ھىمە ۱۱

فقط بری سویامشده سوکره جمله نك اغزینده بر بر اسمی جاری
اولمش اولیله اولسه صاحب حکومتدن صادر اولن کلام بطریق اولی اسده
صالح اوله بلور جنبك خاتنی از جنبك غسان دیورلر عزیز جنبك
خان دیبکدر.

معنای جوز

بازیامش حکایه لردن آکلنان ایلدرکه اوچ جوز دیبک بر
کشینك اوچ اوغلینه اسم اولوب یا کسان مقسم خلقنی اوچ قسمه تقسیم
قیلدقده آنلرنك حاکم لرینه برلمش منصبك عنوانی اوله روسیه ده
اسطرش سلطان آغا سلطان وختایده وانك کونك کبی یاغود عربی
اولوب اوچ جزء اوچ بولاك دیبک معنایه کلور عقله ونقله اوققی ده
بودور بو اختلافدن ناشی بعض مجلده جوز و بعضا جزء یازیلور
اوقیانلر اشتیباهه نوشمسون اوچون سبقت فلم دن شکایتیم دور بو و هر
اختلافی کلمه ده که مثلا بعض مجلده اصلنه بناء نوعی و بعضا اصطلاح
لسانه واستعمال ناسه بناء نوغای دیبه تسطیر ایدیلور، عیب ایدلمسون
غیری بر معنایه کیدلمسون.

قضاقتی قرغز دیمکنك علهسی

روسیه اهالیسی قضاقتی قرغز دیدکلرینه سبب ابتدا روسیه
سیاحلری قرغز خلقنه کلوب تسانشوب سزار کلر سز دیو صور دقده
قرغز مز دیمشلر قرغز ایلی ده بر خیلی قبائل اولوب تاغ و صحرالری
توتوش اولدقدن سیاحلر نه بره وارسه قرغز ایلی کوروب کوچمهلی
غلق نك کلسنی قرغز زعم قیللمشله سیاحت نامه لر نه عموماً کوچمهلی
اهالی بی بلا فرق قرغز دیبه یازمشلر بو سوزی کونصل بالکاچین
و بر نیچه معتبر ذواتلر نقل قیلیلر بوندین غیری برسند صحیح
یا بر قول صریح ایشلمدی ایسه ده قضاقت دیبک روسیه لغتنده بهادر
وکزیک عسکره اطلاق اولدقندن بر نامی صحرا نشین مسلمانلوه عیف

کوروب قییموب قرغز دیمش اوله دوغروسیده بودور چونک
روسیه اولوغلرندن کوب کره مسموعه اولمشدرکه قضاقته کهسن
دیوب صورادقده قضاقتن دیسه آکا چرایی صتوب کاکوی کزاک تی
کرکیز «یا کزاک» دیوب نام قضاقتی کندنه نسبت ویروب مقام
تسو یرده و قرغز اسمنی قضاقته اسناد ایدوب محل تحقیرده قوللاندیغی بو
معنای قوی الافاده دور مرات الکائناته قزاق یعنی بهادر عسکر دیو یازمش.

قرغز بیانی

قرغز خلقی آغز اخباره نظراً منصور حلاج منسوب اولوب بو
قوله استناد ایدنلر بویله حکایه ایدرلر حضرت حسین بن منصور که
حلاج دیبکل معروف اولیاء عظامدن اولوب واقعهسی تفاسیر و توار یخزده
مشهور دور اول ذاتی صلب ایدنکدن سوکره جسد مبارکتی کوبدروب
کولنی یله صاوردقده دریایه نوشوب کوبکلنوب صویوزنده افارق
خریق ایله بز باغه کرمش اول باغ بر پادشاهنك فزینه مخوص اولوب
فرق کینزهک و غادمهسی ایله آنده اولور ایمش بونلرنك بری صو
یوزنده کوبوکتی کوروب بارمغیله آلوب آغزینده قویمش طعمی ولتی
شکردین شرین دیولوب یانندهغی قزاره بونی خیر ویرمش هر
برلری و خاننك فزی دخی کوبوکتین آلوب یالادقلرنده بحکمه الله
بارچهسی بوکلی اولمش خان بو حالی آکلادقده صوراب قزار ایسه
اصلنی سویلیوب خان بو خبردن تحیرده نالمشده اگر کاذبه ایدکارینی
جزماً بلسم ایدی جهلسنی قتل ایدردم صادقه ایسه لر جریمه سز بونلرنك
ناحق فائنه کرمش اولورم دیبهرك ایکی شفتك فنفسند حکم قیل بلیموب
آخرکار بو بیچاره لری سوروب شهر دین چقارمش قزلر تاغلرده مسکن
توتوب و آنده تولد نیلب صجراده اوسوب اوتمشلر بو قرق قزنك
نسلی قرغز ایله بنام اولمشلر.

بعضیلر فرق قزنی تصدیق اما کوبوکتی تکذیب ایدوب دیورلرکه
مزبور قزلر بوکلی یعنی حامل اولدقده خان بونلری تفتیش قیلوب

ارالرنده بى قزل «ايت» وارلىقى بلدوب بونلرنىڭ ھەملى اول ايتدن اولدىقى تېقىن ايدلمش قرغز قزل ايتدىن پيدا اولمىش فرق قزىك اولادى دېمك دېوب بويىل اكاذيب قىيىھەلرى بىيان ايدىلار. بويىل بى معنى لىكە كىدىلار. وبويىل بالغانلرە مېبور ايدىن باشلىچە سىبىلرنىڭ بىرى طرفىزنىڭ معنى فرغانە وتركىستان خانلىقىنىڭ بىردىن بىرە انتقالى دور. شويىلە كە حكومت قرغزلرە اوندىكە ايكى يوزلور آلنلرنىڭ خاطرەسىچون آنالرىنى مدح ضمنندە اصلنى انبىالردىن بىر نىبى يە ياكە اولبالردىن بىر ولى يە اسناد ايلە ھاكم لره تقرب قىلدىلار. نىك كىم اصول توارىخە بوگا دائىر دىلبللر كىتوروب دېمىشكە: نىفس انسانىيە ايسە مدح وئنا وذكىر جمىلى مېئىتە مفتون اولوب ناس دىغى اقبال دىئوى واسباب جاھ ودولتە مېل ورغېتە مېبول اولمىلە مال دنيا طاللى اولان اصحاب مداهنە مجالس كىبارە حاضر اولوب مذاق اكابره موافق نىفس الامره مخالفى امورى نىغىمىن واشاعە وحق و صواب اولمىق اوزرە نقل وتقرىر وكتىب توارىخە درج وتقرىر ايلە اغبار كاذبەنىڭ اننىشارنە باعث اولور. اھ اما حكومت غىرىيە اوندىكە كوپونى «كوپكە» تىقوبىل ايلە قىح ايدىرك كذب محضە كىدىلار. بىر ذكى كذب نىسلىنى زكاهە تىنسىب اوچون نېچە كونلر فكر ايدوب راست يالغاندىن مركب بىر مقدمە دوزار اوغشادوب مر جاندىك دىزار دىللسىز دعوا بطلانى اھون اولدىقدىن آنىڭ مخالفى اولان ذات اول سوزى غلط ومزبورنىڭ مقدمەسىنى كىندىنە سىند قىلارق نقل ايدىردە مثلاً: كوپوك لفظى «كوپاك» دېمك كىمى بىر معنىيە تىدىل كانسە بوز طهارتى بىر يىل بوز قورقاغى بىر اير بوز دىقى كىمى مېئىتلى ھاكىمىيى بى مېنت بىكار ايدىر. اشته قرغز ھقندە بازار يلان نقلبات بو قىلدىن اووب كذب صرىح وكلام سفىيە ايدىكى اسل وقوفە اشكار دور. ايمىدى قرغزنىڭ اصلى انرا كنىڭ ايكى اۋلىكى شىعەلرنىدىن اولدىقى توارىخلردە مسطور اولوب مرأت الكائناتدە حضرت يافىڭ نىسلىدىن انرا كنىڭ مشهور فرقىسى غىر غىز دىو باز ملىش وشجرە تركە اوغوز خاننىڭ قرغز اسولى بىر نىبىرەسى بار ايدى شونىڭ نىسلىدىن ايدى دېمىش

اوقيانوسدە قرغز تاقى وغىمىن مەجمەدىڭ كىرىلە ترك زمىرەسىدىن بىر آدمنىڭ اسمى دور كە غزنى شەرىندە بىر مەدرسە بىنا ايلمىش دور دېمىش ھەن كل الوجوہ قرغزنىڭ انرا كىدىن اولوب منصور جلاجدىن اقدم موجود افوام معلومەدىن اولدىغىدە اشتباھ يوقدر. بو اقوال ئلئىنەنىڭ اصح واقواسى شجرە تركە مسطور اوغوز خاننىڭ نىبىرەسى دىيان خىردور. اوغوز خاننىڭ بىيانى مەغول تىتار مادەسىندە تىرىر ايدىلور.

استىطراد

بىدى غلقنىڭ ھەر بىرلىرى خصوصاً قضاى بىللىرى اصل الكو وناعدەللىرى ايلە ھىكم قىلىسەلر شرىعتدىن يىراق كىتمەز ظن ايلە ايدىن ايشلرىنى اھدى عىب ايتىمەز لىكن بو زمانەزدە اكثرى اصل الكولردىن ايرىلوب شرىعتنى آنوق بىلمىوب بىلدىكى ايلە دىغى ھەم قىلمىوب ايكى يولنىڭ آراسىدە رسواى يورمىشلار. بو تارىخدىن بىر ايكى دور مقدم يعنى آلتىش يىتەش يىللىر نىكراسنىك بولمىش بىلرنىڭ قىلمىش ھىكم وتوئەش طرىقلىرىنى ملاحظەيە آلساق بىيزانە صالحىق وبىزم ولايت قزاندىن قضاى اېچنە الداى كەمىش كەنە آدملىردىن ايشتوب تىكلىب تورساق بو طائىفەنىڭ بىللىرى عىجب عدالتدە مستقىم ايشلار خاىردە دىغى ھەر ايشكا قابل واستىعداى كامل واجتھادللىرى بىلكە اۋلىگىدىن آرتقىر. لىكن باشچىللىرى نا قولاي اولدىقدىن نا علاج اجراى شرعە اقدم ايدىمىلر آنللىرى اوتوب ھىچ جاھە كىدەمىلر قضاى بىللىرى بو كونە شرىعت يولنى توتىمىوب واىزلىرىنىڭ ظن واۋلىكوللىرى ايلە دىغى ايش يورتمىوب ايكى يولنىڭ ميانىدە قالدقلىرىنە باعث مەن ظنمە بىر شىء اولدى. شويىلە كە بو طائىفە اعتقادلىرى ھىكم ايمانلىرى مستھىكم مىسلىمان كامل دور مېكر بادىيە نىشىن اولوب علم دىن بى بېرە فالەمىلر اما بىلمىلىكلىرىنە مقرر وچھالئىنە مەترىف دورلار. مەلىكەت بىلغارە بىزم نوعى غلقندىن سىلدات آلسە باشلىدىقى صوگندە اكثرى خىمدىن قاچوب تاشكىند وبخارىيە كىبىوب وبعضىللىرى قضاىستانە كلوب مئاھل اولارق

ملا نامنی کوناریب هر مشکل مسائلدن سوال قيلنسه بي توفق آکا
 جواب ويروب شريعتن آندقدن طرفته موندقدن ديوب اوز آرزولرينه
 موافق مسئله و اوز غرض لرينه مطابق موعظه لار سويليويوب بيچاره قضاي
 اغلاصی پاك دالمري صافي اولدقدن آنلركن هر سوزيني راست كوروب
 نصديق قيلورلر. چالا ملادبن بوزار نادان صوفي ايل بوزار مشهور
 مثل دور مزبور ملالركا كرى قيشق بر يول توزوب ظن پرله يورمك
 يائز دگل زيرا ظنك زاكون ايكلولرى اسمن اويقاش دور بوني بالكلية
 تاشلاب بزم كوستردكمز يول ايله يورمك كرك ديوب اوز مدعالرينه
 ميل ايتدرديلر. ملالرنك شتلى وعظى بونلره دهشت ويروب حقيقت
 عال بو ايمش ديوب اوتكان كونلرينه فسوس ايدرك اصل الكولرنندن
 بيزوب ظنكلرينى فسح وقاعده لرينى نسخ ايلديلر شريعتى جارى
 قيلمق صدندنه ايل يغشى لرى سعى بليغ و جهد بي دريغ ايدوب
 ۱۲۷۵ نچى هجرية ده رنبورخ مفتى سى نظاراتنه داخل و اول صابرانيد
 دغى بونلره ناظر و ناصر اولدى ايچلردين اوكلاننى ملا صايلمق امر
 وفرمان قيلدى ملالرنك ايشنى تفتيش و شريعتنه توغريمى ايكريمى
 نهقيق اوچون آفر و جناى آخوند اوبلوسناى آخوند و محتسبلر فويدي
 بو آخوند و محتسبلرنك اكثرى اوكلانرنك اشبهى ايدى: «كانهم خشب
 مسنده» قائم اولوب دوردى. بو طائفه كوكل لرى نك آلفى قلب لرى نك
 پاكلكى ايله اوزلرندين اوقومش يازمش قضاى ملالرينى صايلاميوب
 بزازه توغرى يول كورستكان بونلر ايدى هنوز اوز اوزلرمزى
 بلكانكاچه ايش جوننى كوركانكاچه نوعى ملالرينى مقتدا قيلاليم
 ديوب ايچلرنده بدوام كتابنى بلور بلمز نوعى لرى اوكلان صايلاب
 روسيه تبعه سنده قضاقدن فانچه بولص باردور هر بولص نوعى دن بر
 ملانى انتخاب ايدرك پريغوار چيوب بول بوروب امتحان اوچون
 اوفى كه ييارديلر.

ملالر پراغون چاپار ايله واريب اوكلانلرينى آلوب زنجىرلى
 ساعت مويونلرينه صالوب برات لرى اولك قولينه بيلرلش كى چاپوب

فایتدیلر. نظام موجبى متريقه دفتر توغان اولگان نكاح طلاق قيد
 قيلمق غه مأمور و دعوا ايشلرى دغى ديانه آنلره تفويض قيلنوب طرفين نك
 رضالغى ايله حكم ده مآذون واجرايه اجازة آلوب كلديلر. بو سوز
 برنى مدح و برنى قدح دگل حق سوزدور قولاق صالحق كرك اهل
 بصيرته فائده ويرر كلدكدين سوكره كورر بولسا كز بر ايش فيلديلركه
 آنكله نه دين ونه دنيا نوتيلور شوبله كه بر آدم وفات ايتسه اوكلاننى
 ملا بولمسه ياكه آنك امر قيلمش آدمى بولمسه جنازه اوقولمبوب
 نچه كونلر ياندى اسسبيق ده بعضار ششوب كيوبوبده آغوبده كندى
 ويله تاخير شرعى دگل ديوب باشقه بر آدم جنازه اوقور بولسه
 بيچاره نك باشى بلادن چقميوب زاكون و صودنك آستونده قاله چغى
 بديهى اولدقدن نمازه هيچ كيم جراتليك ايدم ميوب فايلى كوركه
 كيتسه ده اوكلاننى ازلب تاپمق مويونلرينه بوروچ بويل بر آغر ايش
 اولدى. اوكلان كلدكه ولى ميته اذن واخيار فويهميوب مالنى زكوة
 قيلمق فدييه موى ويررسن فرآنه موى قيلورسن جنازه به موى
 قوبارسن ديمك كى حكومت لرى اجرا ايدوب گويا ميتك كوماشته
 وعصبه سى اولديلر اوز بندكلرنچه مالنى تصرف فيلديلر. حتى كه قان بولسه
 بر اولوم حق دور ديه حياتنك فدييه سنى آلديلر و بونلردن غيرى دغى كوب
 ايشلرده تجاوز ايتديلر، يعنى دائره دن چقب كنديلر. نقل قيلورلر
 بر آدمك آتاسى آغرىق بولوب حالى آغر تارتدقده فلانى نك اولوكى
 كى چروب صاصوب بي نماز فويولمسون ديهرك آت يتا كلب اوكلاره
 كيدر اوكلان بوگما بر شاكردينى قوشوب ويرر، شاكردنك باشنده
 لوندى قلياى بيلنده كهوش بيللوك يالپاق اوكى باشده چاقچه فاشك
 اولانلتوب جير آيتوب اولدين چقار، يول ائناسنده يولداشنه ديمشكه
 «سن فلانى من بارغاندين كين آتاك اولسه خوب، اگر اولمسه
 بو اسسبيق ده كلديكم نك جزاسنى تارتدورم» ديمش بيچاره المزمده
 بو سوزى ايشتكده آتام نك اولوم فايغوسى ايسمدن كيتب «خدايا
 آتام اولسه اولسون بونك دردنه درچار قيل كورمه ديدم» ديمش

فضاق اولدە كوب غىبە قىلب ملا آلسە اردە بويلە ايشلردن قاتى
 اضطرابه توشدىلر غايت عاراندقدن آفون لر اولانكە خاتونلر مرثيه گە
 قوشوب اوكلارنك طرد وازالەننە اھالىنى تەجرىض ايتدىلر.
 وېر دغى جيسور ديوب خاتونلرە وراثت دعواسى كە قىدىمەن
 قالە كالمش عادەلر يدر نى ايله نسخ ونهى اولمش ايكن ينە ترك
 ايتمىوب فضاقىدە بر بيوك بليە دور، ملالر بو توغرىدە زيادە
 غضب لرينى ساچدىلر مع ذلك ما هو الحق ايله اجراى شرع ايلمىوب
 رشوة بابىنى آچدىلر. شويلىكە ايرلى خاتون بر توغرىدىن اوفكالشوب
 خاتون سن ايرىمىنى سويمايىن اولدە دغى رضا دگل ايدىم فلانى
 ايدى كذا ايدى ديو جزئى بر وجه بى وجه كوسترسە درجال آيرىب
 ايسكچى ايرە وېردىلر. زفت اولنمىان يعنى اوزادلمىان قىلر مەن
 آتام بركان برە وارمايەن ياشمەدە وېرمش شىدى بلاغته يتدە دېسەلر
 غىرى يره وېردىلر بونلردن آلدىغى رشوةنى غنىمەت بىلدىلر نفع جزءدن
 ضرر كل مستلزم اولورىنى ادراك ايتمىوب آكا فھم و فراست لرى
 يتمىوب شريعت ايله ايش توتمىوب نە نظام ونە ظنك ايلدە عكم
 يورتمىوب محض بوغازە آلداندىلر حقنە باسكليه بوز چويروب پول
 كلور طرفە كوز توندىلر فضاقستانى آت مېدانى كېى توزغوندىلر
 اېچلرنە يرلى يارىم عەمدە عالم وار ايسەدە اكثرنك توزان بونلرنك
 كوزينە توقنوب اعمىلر اېچندە قالمش اعمىلر كېى متحجر توردىلر.
 ملالرنك بو افعال نابجا و عركات بى مزالر ينە رضى اولمىوب اى برادرلر
 شريعتى پايەمال قىلمق آغىرى يخشى اولمز دېە نصيحت ايك كوردىلر
 ابلر بو سوزنك حاصيتن بلمدىلر ناصح لرنك مصلحتنە كرمدىلر.
 اھالى نك اوكلرلر اوستوندىن بركان عريضة سېنە آخوند و محتسب
 كوز قولاق صالحدىلر سوزلرينى التفاتە آلمدىلر مفتى حضرت لريە
 لازمچە مەيد اولمىلر. چونكە اوكلارنك ايشنى آخوندلرە حوالە
 ايدردى آخوندلر ايسە غود آفندە اتفاق رشوتدە اشتراك اولدقدن
 اوكلارلى تزكىيە ايتىوب مفتى كوسترلردى. عكومت ايسە بونلرنك

يعنى اھالى نك مفتى دن و ملالردن بېزارىنى متقرب اولوب «روحانى»
 دوخاونى ايشە محكمە نورەلرى قاتوشمق نظامە عكس دېەرك اوكلارە
 شىء دېەك شويلە تورسون آستوندىن اوت قويوب اوستوندىن پوف
 ايدىلردى حركت ابلھانەلرنەن حظ قىلب مەقدن كولوب كېدىلردى.
 بس بو جھتدن ايل ملالرە بھج عداوت باغلاب ناموس بابراق لرينى
 آچوب نچە يردىن عرض عاللر وېروب پوللر ساچوب عاقبت مفتى
 نظاراتندىن چقدىلر اون يلفغە يتار يتمەز اوكلارنى برھم بېردىلر. قىيلە
 فضاق اوشبونك ايله اولگى قاعدە والكلوندىن ايرىلوب شريعت
 يولونى آتوق بلمىوب ظنك يولنە دغى كرمىوب ايكى آرالقدە قالدىلر.
 بوكلر بى بغت اوكلارنك كسافات و فساداتندىن اولدى. آدملر فضاق
 خلقنى مفتى دن چقدى ملا كرك دگل ديدى دىن لرينى ييدى كذا فدا
 ديوب نھت و نغيب ايدىلر من بوگا اصلا قائل دگلم زيرا كوزم
 برلە كورمىش مزدوركە اوكلاردين اوتكان ايشلر طانت بشرىدەن خارج
 ايدى عيب كەدە ايدىكى كورمىانلرەدە مطالعە ايله معلوم اولور.
 قضافى نغيب ايدنارنك نچەسنى كوررركە جزئى دعوادە عكم شرىدە
 راضى اولمىوب عكومتە كېدىلر آنك كلى ضررىدە قبول ايدىلر
 توفراق و خون دعواسى جميع ملتدە الوخ اولدىغى كېى بونلرنك
 نزدندە خاتون دعواسى بوگا معادل بلسكە زيادە بركار دور بنايرىن بو
 ايشە كوب دقت كرك ايدى غىرە وسيرنك وھر نسنەنك وقتى و موردى
 وار بوروندىن قالان قارت لردىن ايشدىلە كان بر سوز بو سوز اكر پە
 اوز بېكى دور اما ليكن سوزلرنك بېكى دور. «چلى چلى سويلساك چلان
 ايندىن چقادى. قاتدى قاتدى سويلساك كافر ديسندن چقادى» دېرلر
 نغيب حاصل ايكان دىندن چقادى دېەك بلفغەنە كېدىر عددن تجاوز
 ايدىر دېەك دور.
 اگر ملالر اھالىنى اصلاح ايله كم كم كوندرسەلردى خلق بويلە
 عنادە كتمىوب عمرلرينە آزيق اولوردى آغرتدە اچرىنى كورردى
 اولاد و اھقادى دغى بو اثردە دوران سوروب روغنە دعالمر قىلوردى

صغیر وصغیره یی مزوج آتاسی اولسنه: «فلیس خیار الفسخ بعد البلوغ لهما» عبارسی ایله کتابلر تولمشدر. وچیسور دعواسی من نوع انشاءدن اولوب «وصح نکاحه» متن مختصرده وغیریلرده روشن تورمشدر. ملالرنک بلا فرق تفریق لاری منشأ ذرائع وماده تعرض اولدی. عدتک اونوران خاتون ایکنچی ایره وارمق حرمتی قرآن کریم ایله ثابت ایکان بلا مدت غیریه ویردیلهر بونه دور دیان سؤاله انصافی ایدوب التفات ایدوب جواب ویرن ملالار، قضایده نكاح یوقدر عقدی صحیح دگلدنر بنابرین عدته حاجت فالمز دیدیلر. اما التفات ایتهمانلر سنک نیمه ایشک وار بلا میسن منم کم ایدوکمی دیهیده کندیلهر فلهدا چله مسلمانلره ضرر ایتدیلهر. بو توغریده ایله یغشی لاری نهده اوفکا ایدر اورون بار لکن ایش الدن کتدکن صوگره اویله بویله دیهک لایقی یوق: «لا یسهن ولا یغنی من جوع» وقت نوزة اوندی فرصت بیله کتدی آخرینی الله اوکفارسون: «فالله غیر حافظا وهوارحم الراحمین».

الی هم بولسه ایله باشچی لر یسنه یورت یغشی لر یسنه سلام ونصیحتمز دورکه اولگی فرصت الدن کتدیسهده حاضرغی فرصتی فوة ایتهمیوب غلغه دلیل وفولاغوز اولوب توغری یوله صالحغه سعی ککک زیرا انسان اویله بر جوهر قابل دورکه ترقیی کسب ایتسنه ملائکه دن افضل او اور تنزله کتسه عیواندن اضل اولور زیاده نه دیالیم: «فللعافل یکنی الاشارة» الخ.

بیان اوران

فضاق خلقینک اوران دیوب بر شیوه لاری بار اصلی اغرادن یاخود اورند لفظندن ماخوذ دور. اغرا بر نسنه به فاندرمق وتعرض قیلوق وفزدرمق وغیره ویرمک معناسنده عرب اولوب اورند بغت واقبال ویر نهجه معناسی وار فارسیدر. بو طایفه استغاثه محلنده وپاردم ومدد طلبنده یا الله اولده اوتمش دوات وآبروی برله کتمش فلانی بابالرمز کیمی بزارنک دخی بختمز ی بلند واقبالمز اوستون قیل دیهک

مناجاتلرنده اوزلرینک مشهور بهادر وشجیع آدملرینی وسیله قیلوق اسمنی توتوب اواز بلند ایله چاغرلر هر فصیلنک مخصوص اورانلری اولور الوغ ایشلرده غیر جنس واجانب برله جدل قیلب غلایه کتسهلر یعنی اروش وصوغش مرتبه سنه ینسهلر آلاچ ادینی آغزه آلورلر یعنی آلاچ چاغرلر. آلاچ عامته نوعی فضاقنک بلکه جمع یعنی اوزبیکنک اورانی دیورلر. آلاچ دیدکده اتفافمز معنای ندادن ناشیدرکه یا اولاد آنجه خان اگرچه قبائل قبائله بولنمش ایساکده اصلده چله مز بر آدمنک نسلندن وآنجه خاننک تبعه سندن مز دیهک اولور. مترجم فقیر دیرمه بو قول اضداددندر. چونکه آلاچ اوراننده نوعی فضاق چله مز بر ندالنک تحتنه داخل وهر آدمنک اولادی کبی اولورز. اما بعض محله آلاچ میسن آغاین میسن دیوب آلاچ لفظی ایراق واجنبیه دخی استعمال ایدرلر. بس آلاچ لفظی آغاین مقابلند ذکر قیلنسه اجنبی معناسنی افساده ایلوب اوراننده فرداش معناسنی افهام ایدر. اما غاصه نوعی اورانی اور محبت دیورلر. بانی قرآن اولان الوغ محمد خاندنر. نوعی اسمی نک ابتداسی بو خان ایله باشلندندن اورانمزى آگما تنسیب ایتمشلر. بزم غلغمز اوران نه ایدیکنی اونونمشلر ایسهده فضاق بونی یعنی اورانمز اور محبت ایدیکنی موینومزه قویار شویره که اگر آنلرنکل اوران خصوصنده بحث ایلسک اولدین ایشدیله کلمش نهجه حکایه لری دلیل کتوروب بزلری ملزم ایدر. فضاق یوقنی اقردی یازمغاننی شغردی دیه کورساکده مجرد انکارمز اورون تاپمایوب آخیرده محصور اولورز دینلنسه که منقول عندهسی معلوم اولمیان نقل معرا ایله ملزم ومحصور اولوق بزه نه دن لازم کلور. دینلورکه المزده وآغزمزده آنلری تکذیب ایدن سندن اولدندن دلیل ایله اثبات دلیلنر انکاردن اقوی اولدیغی سکوته مجبور ایدر. آنلرنک آبا واجدادندن تواترله ایشتوله کلمش غبرلری دلیل اولمغه یدر زیرا شایع اولان بر شیئی بلا دلیل ابطال ایتمهک دلیل ایله مثبت اولان شیئی سندسز افساده چالشوق کبی دور دیهمشلر.

توره اورانی آرنا دیلر «وفار» دیمکدر وفار عربیده محافظه ناموسی موجب غصه تدرکه تمکین لو و سنکین اولوق معناسنه کلور. بس توبه لر هر ایشده وفارلی صبر و تحمللی اولوق شائنی خاطر ده توتوق اوچون بو اوراننی اختیار اینمیشلر. توبه آیاغی مایماق توره آیماق مایماق بونددر. یعنی صبر و تحملده توره بی توبه به تشبیه ایلمیشلر و انعاماً موافق قالدر. اما سوکوره کیله بو اورانلر متروک اولوب هر قبیله قضاق بر اوران و هر توغلی توره بر اوران ایله اوزلرینی امتیاز قیلیمیشلر مگر وقتی ایله چاغر لرکه آلاچ اوراننده نوعی قضاق کلسی بر اولدیغی کی وفار یعنی آرنا اوراننده جمیع توره اول سدا تختنده صف توتارلر.

اورانلری بویل باشقه باشقه اولدیغی کی هر قبیله نك مخصوص تامغالری دخی واردور. آننگل علامت قیلورلر او قومق یازمق بلمسه لرده تامغاده تخلص قیلمز لر. از جمله نایمان تامغاسی چومچ دور بوروشن «()» کیرای تامغاسی آچامای بوروشن «()» آرغون تامغاسی کوز دور بوروشن «()» بورا تامغاسی بوساغا بوروشن «()» کچی بزدن جیاس تامغاسی بویله «۶» کیرای تامغاسی بویله «X» دور «فقس غیر هم علی هذا» اما توره تامغاسی عموماً بو صورتده اولور **للا** اصلده شاه لفظی نك نشانی اولوق کرک که روشن لبق اوچون شین عرفی نك مرکز لرینی سوزمیش و اوزاتمیشلر.

سرد اورانی کوک مزار دیرلر. شهنشده مشهور کنبد سبزدور. مشهدرا کنبد سبزش نباشد خوارچ خانه روی زمین است» بو کنبد نك عقنده سویلمش ایش. فائلی حضرت خواجه بهاء الدین نقشبندی دور. کنبد مزبور ا گرچه ایرانیلره منسوب ایکان لکن قضاق خلقی ایران توران، هندستان، و ترکستانین اهالیسی بلا فرق سرد تسمیه ایدرلر. سرد لفظی بالبال سوزی اولاشدیری دیزوب پیوست سویلمک ملایم و یومشاق سویلمک معناسنده عربی دور. واقعا بو طائفه کوب متواضع و ادیب تله **فصیح** بویلمده فسیح اولادندن بو اسمله مسمی اولوب

سوکوره غلیظ و معاندارینه دخی غلبه قیلیمشدر. سرد بالصاد خالص و بی غش اولان معناده اما «سرت» بالتاسخت معناسنه کلور. قضاق خلقی عرب، روم، دونگان بو اوچ طائفه نی آیر بپ سویلیوب بونلردن ماعدا جنوبی اولان اهل قبله نك کلسنی سرت دیدکاری کیبی شمالدن کلان اسلامی عامه نوغای دیرلر کرک باشقوره کرک تبتار و کرک تازی تومنی وغیری اولسون.

نوعی قضاق بر بولدیغی و آیریلدیغی نوعی اسمنده وجه تسمیه ماسبقده مراراً ذکر اولندیغی اوزره قضاق نك ایسکی سوزنده نوعی قضاق بر کشی قضاق قلماق بر کشی دیمک لری بی اصل و بی اساس اولمیبوب بر علهسی آنچه خان ماده سنده یازیلیمش ایدی. ایکنچی عله سرایده تبار خانلردن بانی فزان اولان الوغ محمد خان برادری کچک محمد خان ایله دعوی وراثت تحت توغرو سنده دولت کچک محمد خانغه یوز و یروب وزرالرنك اتفائی او جانبه متوجه اولدقده الوغ محمد خان سرایدن چقب اوزینه ایارمیش نچه مک دور تبار منغول برله بلغار اطرافنه کلوب استقامت قیلر ق بلغاری لره خان اولوب شهر فزاننی بنا قیلیمش بو جماعه عسکریه بلغاری لردن قز آلوب آنا طرفی بلغار آنا طرفی تبار و بو ایکی قبیلهدن توغمش بالالره ایکی جنسدن متولد اولدغیچون «نوعین» لقب تونیلوب سوکوره نونه و اونك جنسداشی اولان ضمه ویریلوب ده سوکوره نون آخیر حذقی و احتیاط ایدیلوب و ده سوکوره عین مهمله معجمه اولر ق و عوام الی دخی الحاق قیلر ق «نوغای» اولمش. بو جهته بزم بلغارلیقده بر چالا فزانلقده ایکی چالا، چالا قضاق ده اوچ چالالیق اولور. زیرا بلغارلیق اصلی ترک اولوب صقالبه به اختلاطلردن فاتوش معناسنه اولان بلغانوب توغدی دیمکدن منتخب قیلنوب بلغار بعده بلغار ایله تبارنك مناکه سنندن وجوده کلنلره نوعین دینلوب نوغای اولمش و بو یرمزده نوغای ایله قضاق نك معانقه سنندن اولانلره چالا قضاق اسمی

وييريلوب هر برلری اوز عصرنده ماول ومستعمل لغت ايله مسمی اولمشلدور. «والعجم کفو بعضهم لبعض لانهم ضيعوا انسابهم» قولى جمع اعجام نسلبرين بويله اختلاط ايله ضایع ایتمشلر اوله.

قاریشقی یعنی فاتوش توغانلرنی اصلندن امتیاز اوچون بویله بر اسمله فوللانغی هر طائفه نك دأب وعادتندن اولوب فارسیده بوکا اکدش دیورلر. وترکمان دخی ترک مانند دیهک اولوب ترکدن قالمش معناده اولدیغی جغرافیه کبیرده مرسومدر. وبیلاد سادسده چالغوره دیورلر. عربلر مستعربه و متعربه دیوب زمانه زده کرک عرب و کرک عجم بویله آرالشمش اولدندن ایلر قبائل اصلارینى اونودوب نسلارینى شهره نسبت ایدرک قایسی شعوبدن اواسه اولسون متوطن اولدیغی بلدییه منوط قیلنورلر الا بادوی اعراب ايله قضاقی فرغز کبی صحراویلرده اجداد اسمی قالمشدر.

مرأت الکائناتده کمارى بن یافثنك بلغار بر طانوس اسمنده ایکی اوغلی اولوب حالا او دیار خقی آنلرنك نسلندن دور دیدیکی اعالی بلغارنك بین الترك والصقالبه اولدغنه منافی اولمز بلغار اوله اسم مرتجل صوگره منتقل اولمش اولور.

الوغ محمد خان ايله بلغاره وارمش تترلر و قریم و سرایده قالمش تترلر کلسی چنغز خان نك تبعه سی اولان منغول تتر و قضاقی دخی اول جنسندن اولدغیچون نوغای قضاقی بر کشی قضاقی فلماق بر کشی دیدکلری بوندندر. الوغ محمد خان قرانده حکومت قیلب بر نهجه سنه مرورندن صوگره اولاد مزبور یعنی کندیله وارن لر نك اولادی قلمه آلنوب تعداد قیلندقده یوز مگدن زیاده ایر اوغلان حساب قیلمشلرکه فی الحقیقت نوعین بونلردور. آزیل ایچنده اوز توابعی بو قدر اولدغنه خان تشکراً طوی قیلدیغنی روایت ایدرلر خان مشار الیهک وفاتی ايله اوغوللری بیننه مخالفت نوشوب طرفین دن کوب آدم تلی اولمش دیورلر. «اور محبت خان اولکانه اون سان نوغای بولکانه» دیدکلری مشهور قاقیه بو واقعه نك خبر و بو واقعه نك اثریدر. و قدیمی توار یغلرده

نوعی نامی مطلقاً کورامیوب سیکزنجی عصر دن صوگره غی تألیفی ارده آره صره نوای تترلری ونوعی ونوغای دیه یازلدیغی بو حاله اعاله و بوخبر واسمك صدقنه اشاره دور. ودخی نوغای قضاقی آیریلغان کویبی دیوب قضاقی دوتارچی لرندهر بر نغمه و آهنك وار ایکی خانزاده نك آیریلغان ایامنده ایجاد ایدیلمش عزین وموکلک کوی دور. حکایه سی بویله ایمش الوغ محمد خان مغلوب ومغوم اولهرق سرایدن چقب کچک محمد خان خانلق مسندنهر بر فرار اولدقده خاطر جمع لیک سرورنه طوی قیلب مجلس عشیرتده سازنده لر القای وزرا ايله اوشبو مقامی اعداا ایلوب بو آهنك اولده خاننك مسموعی اولدقدن بو قایسی کوی دیوب صورادقده نغمه چی لر ایکی خانزاده نك آیریلغان کویبی دیوب جواب ویرمشلر. بوندن کچک محمد خاننك کوکلنه رفت کلوب بش کونلیک بی وفا دنیا اوچون ایکی شقیق بری بریله عداوت باغلاب قتلنه مسارعت قیلدغنه پیشمان اولوب الوغ محمد خاننی نوتوب کلتورمک و اولدرمک یاغود نووب سوروب یراق یره کتورمک اوچون آرفاسندین عسکر چقارمق صدندنه ایکان بو سودادن قایتوب طیارلنمش عسکرینى آتین نوشورمش صوگره الوغ محمد خان دخی اخى نك بو آهنی یعنی اوتکان ایشلرینه او کوندیکنى ایشدوب کوکلندین کین و عداوتنى چقارمش فزاننى بنا قیلب خان اولدقده ایکی قرداش حق قرابت لرینى رعایه قیلر ق ایلچی لشوب عیانتنده بری برلریسنه معین اولمشلدور. وانعاً مزبور آهنك بر عجیب مقامدرکه سامع بی اختیار دامع اولور کوزلری باشلر تولور. نوغای قضاقی تترلر دومبوراده تارنارلر. تانماغی شول وقتدین فالمش دیوب نغمه نك آخیرینه الحاق ایدرلر. بو قول دخی ادعاء ائجادلرینه یعنی نوغای قضاقی بر کشی دیدکلرینه دلیل اوله بلورکه نوعی الوغ محمد خانه ایارمش عسکر نك اولادنه اسم اولدیغی ذکر ایدلدى. سرای تبعه سینك صحراویسی ایسه جنبیک خان ایامنده قضاقی نامنی آلمش ایدیلر. بس ایکی خان نك تبعه سی ماده اصللری بر اولوب کلسی منغول

اتراكن اقدم اولديغى دغى بو قول تقويه ايدر، بو صورتك نور
 عین اسمی خلفارنك بوندین صادر ولمش كلام اولور.
 چونكه عرب عسكری چهاربار وقتده دربنددن اوتوب بو
 ولایتك كلكلری تاریخ طبری وغیر بارده مرسومدر. واسلام خانلری
 اسمك كهنه تنكهلر كورلديكى دغى اسلامى فدیمی اولدغنه دلیل دور.
 مدنی مصطفی افندی حكايه ایلدی قزاقغه اول دفعه كلكده پاپورده
 بر روس بوكهدر دیو منى صوردی «عربدر» دیدیلر كیسه سندن
 بر دینار چقاریب بگا كوستردی نتمشی «ضرب هذا الدینار فی بلدة البلغار
 فی سنة مائة وسبع وسبعین ۱۷۷» ویر طرفنده «فی زمان خلیفة الله فی
 ارضه امیر المؤمنین سلیمان» دیو یسازمش دیدی. مسلمانلر كوروب
 بونی بزه سات دیوب ایلدی تنكیه قدر بها بیدیلر یوز دغى ویراردی
 صانما یورم دیه قطع امید قیلدی. بونی شهر بلغارنك خرابه سندن بر
 مالدات تسابوب بوگا ابكى دانه سنی اونوز تنكیه صاتمش برینی
 پیتر بورغغه بیاریب برینی اوزی آلیب قالمش كتهلكی عثمانیه
 آلتونده بر یاریم كلور دیدی. بو دینار عالی بلغارنك عصر ثانی ده پاكه
 عصر اولده اسلامه كلكیكنی كوستریب بعض مورخیننك مأمون
 ومقتدر ایاملرنده اسلامه كلكلرینی خطایه منسوب یاخود توجیهه
 محتاج ایدر. مزبور دینارنك ضربی مصطفی افندیك بزه بازیب ویردیكى
 نحریر وسویلدیكى تقریر اوزره خلیفة الله الخ عباره سندن اموی امیر
 سلیمان اولمق اقتضا ایدر چایزكه اهلی بلغار آنك ایامنده اسلامه
 كالمش ده دیناری آنك نامنه صوقمش اوله. مگر امیر سلیماننك عصری
 عصر اولنك آخیری اولمغله دینارنك شهنمی یتیمش بللر مقدارى
 صیگره اولوب اموی امیر سلیماننك غیری بر امیر اولدیغنی كوسترر.
 بس بلغار امیرلرینك اسمی اولور. بو سلیمان مستفاد الاخبارده مرسوم
 الماس خاننك آناسی سلکی تان دگلی ایكان. چونكه بزم اهالیمزده
 اسمنی ترخیم قیلوق عادة فدیمه دن وتعظیم وترجیب مقامك بركلور.
 سلکی خاننك اسلامه كلكیكنی معلوم دالمسه ده بو دینارنك آنك مسلمان

ایدىكى استنباط ایدیلور. لکن دینارنك سنهسى آنندن دغى
 مقدمدر شوبلهكه مستفاد الاخبارنك نقلنه بناء الماس خان مقتدر
 ایامنده اولوب مقتدر خلیفه دورنچی عصرده سلکی خان الماس
 خاننك آناسی اولدیغی جهتنن اوچونچی عصرده اما دینارنك ضربی
 ایکنچی عصرده كورنور. اوبله اولسه بو دینار مزبور ابكى امیرك
 برینه قرار ویرلمیوب فقط آخوند حضرتلرینك بلغار اسلامیتی
 اوچونچی عصردن صوگره ایدی دیوب آنندن یوفارو دیان اغیاره
 اعتماد ایتدیكنی خطایه چقارر. واهالیمزك صحابه كلدی دیان اغز
 نقلنی صوابه یاقنلشدریب بلكه تصدیق ایدر. آخوند حضرتلری
 غیریلر كبی هر استماع ایدننی راست دیمك وهر ایشتنكنی یازمق
 دأبندن اولمیوب سوزی تحقیق له تحریر قیلوق شأن عالی لری اوچون
 سندی مثبت اولمیان یاخود تواریح معتبرده كورلمیان بزم بو یازمش
 حكايه لرمز كبی غباری ترك ایتمش اوله. اگر مزبور دینار آخوند
 حضرتلرینك الینه توشه ایدی آنندن بر خلی معنا استخراج ایدوب
 بیوك بر خبر آلوردی بزلره سند بولوب قالوردی.
 یوفاروده صحابه زماننده اسلامه كلكلرینی تصدیق ایدر دیان
 سوزم بلغار خانلرینك اولی بو اولمیوب سلیمان خاننن اقدم دغى
 اسلام خانلری اونتمش اولدیغی مظنوندر.
 مأمون خلیفه نك ولادتق بر یوز سكسان ربیع اولنده وفاتی ابكى
 یوز اون سبكرده ومقتدرنك تولدی ابكى یوز سكسان ابكیده وفاتی
 اوچ یوز یكرمی برده اولمشدر. هجریه
 نوعی اسمنده تواریح وجغرافیه لرنك بوندن غیرى دغى اقوللری
 وار. از جمله تاریخ خیر الله افندیده نوغای اسمیل بنام بر بكنك
 توابعدن اولدیغیچون نوغای تعبیر قیلنمش دیمش. وسائرلر دغى
 غیرى طرزده یازمشلر ایسه ده توغریسی بو فقیرنك یازدیغی ابكى قولنك
 بری اولوب بلكه ایكسی بیله صحیح وصوابدر. شوبلهكه اولده نور
 عین لفظندن وصوگره نوعین دن اشتهار ایتمش اوله. چونكه بر

آدمنىڭ اسمى «عالم بيك» اواسه صوگره علم چەتئىدىن عالم وعكومت چەتئىدىن بيك اولسه اسم مەنبە خەللىر بۇرۇنمۇ بەشى بېشوكدا گى اسمە ضرر كەلمەي. بىلكە تايىد ايدىر

مشجار بىنى

نقايللرە نظراً الوغ محمد خان خانلىق مەسئۇلەتتە اوتۇرۇلغۇنى ايله روسىيە طرفە عەسكەر صالحق مەسئۇلەتتە كورۇلۇپ بىر بيك ايله نەچە مەك آدم او جانە بىر ياردەكە روسىيە چەكەش بىر خالى اورمانە وارىب آنە مەسئۇلەتتە بىر قلعه بنا قىلپ اسمى مېشەزار قۇيۇش. «مېشەزار» فارسىدور، بىرلەرچە اورمانلىق وتوغايلق دېمەك اولور. صوگرە تەجرىبەلەر مېشەزار وچىم تىرك اولارق مېشەزار دېو سويلۇپ اھالىسى رەسەم ايامە كورە شەھەر مەنسۇپ اولەش. الوغ محمد خاننىڭ وفاتتە قدر بو قلعه بيكلك ايله تورۇپ بەدە اوغلى محمود خان خاى نەشىن اب اولدۇقە برادىرى قاسم خان قاچۇپ قلعه مېشەزار وارىب آنە استقرار وشەرنىڭ آدېنى كورمانە استىبدال ايتەشدر. كورمان لىقى تىرك لەجەسى اولمىيۇپ نە مەلايىسە ايله بو اسمە قارلندىغىنى كۇب آدملىرىن سورادىم بىلامدىلەر الا ملا مېر عزيز نامەندە بىر عزيز دېمەك قاسم خان قزاندىن چەك مېشەزار قلعه سېنە وارلۇقە محمود خان مەلايىت ايله قاسمە ايلچى بىرلەرچە دېمەشكە اتقارمۇز آيرىلمەسون مەكنا نەبە عەمەك تورسۇن عەددى نەسەف قىلمەسون فقط باشلى باشمۇز كېتەيالايمۇ اگەر بىر مەسئۇلەتتە ادەسەنك اولور ايساك ملك الدن كىدر بۇرتمۇزى اجنەبى نەسەف ايدىر. بو سوز قاسمە كار قىلمىيۇپ مەسئۇلەتتە خانمە مەملىكىتى كندم تونۇرمۇ سىياقەندە شىوۋە فارسى ايله مەكتۇبەندە كىرم تەجرىبە ايلەش. اھالى قزان ومېشەزار بېنەك خان ايلچى بە نە دېمەش ومەكتۇبەندە نە بىزمۇ سۇالە، كىرم جوابىنى وپرمۇش كلامى بېنە الناس شايەق دانتەش اولەش. قاسم خانە بو اسمى نەقال ايدىرك شەھەر لايىق كورۇپ اشتىيار ايتەش. عوام «كىرم» لىقنى كورمان ايله سويلۇپ اعتىقاد ايتەكەن اولگى مېشەزار اسمە غالب

وكىرم نامەندە دىخى فايتى اولمەشدر. اھ مزبور ملا مېر عزيز اصلى مېشەزار اولوب بىزارا شىرەندە تەحصىل قىلەش. آنەن قزاق ايلچىنە كلوب استقامەت ايدىن ذات ايدى. قزاق سوزلى توغرى تىلى اولدۇقەن «الحق مە» مەفادىنچە اخلاقى هېچ كەمە اوپوشمىيۇپ كەرواج وكەنمە كندى باشمە يورمۇش بىر آدم ايدى. هەجرەتتە اوچ يوز اون سەنە خەتەندە وفات ايتىدى. خەدا رەمەت ايلەسون. بالالارى بايسان ايلەندە يورۇلەر.

قاسم خان بو سىياق ايله شەرنىڭ اسمى كورمان قۇيۇپ مېشەزار بېكىنىڭ مەسئۇلەتتە مەمەدا بەش قلاعى دىخى ادارە سەنە آلەرق روسىيە سويلۇپ قزانە مەقابىل تورمۇش قزان خانى ايسە اتاسى الوغ محمد خاننىڭ الوغ ھەمى ايله بىر كچەك دولت ھەيئەتتە كىرمۇش ايلان اوغۇللىرى ايلكىمە تەقسىم ايتىدىلەر. قاسم محمود خاندىن خوق ايدۇپ روسىيەنىڭ امانتە داخلىر اولدۇغى ايله روسىيە بوگا ھوادىن انواع وعد وھبەلەن تورلى عەھدىلەر وپروب غىلە ومكرنىڭ مەمەسى اولارق خوش آمد يوزلەندىن شەھرى غانە نەسەف ايدۇپ كاسم اسكى نام ايله ياد ايتەشدر. صوگرە كىلە كورمان وكاسم شەھەر علم ومشەزار لىقى اھالىە لقب بولۇپ قالەشدر. قاسم خان اوكوندىن باشلاپ نەفاق وروسىيە ايله اتفاق ايدىرك قزاننى مەمە طالب وروسىيە ايسە قاسمى دائىم بو مطلبە راغب والدن كەنچە مەسە اعانتە وپاردىمە ايناندىرىپ اغوادن «قىسەقە فۇة واغرادن ئانىمە عود ايتەمەش قاسم بوڭ روسىيەندە دىمەسە ايدىكى فەكرىنە يەتمەش بەدە الوفات اولادلىرى دىخى او قەسەندە كىرو كەتمەش آغىر كار بو ايلكى بىلە اھلنە بەشى قزانى ومشەزار بېنە اولدۇر عداوت توشەشكە، غىرى جەنس اولان روسلردن بىرى بىرىنى اشد واپەت بىلەشلىر اھالى مېشەزار قزانى دىيۇپ مەمەت وھالى قزان مېشەزار دىيۇپ مەمەت ايدىر اولمەشلىر. بويە اولارق آز مەتدە اصل فصللرى اونودىلۇپ چۈنكە مېشەزار لىق سەنە والبەسەدە بالەمە روسىيە مېل ومشەھەتتى كورۇلۇپ قزانلى ايسە آنلەرە نەسەف اوز بېكى وپادەراق يورۇلۇپ ايلكى

ھېيتتە اولدقلرنىن آدملىرى جنسلىرى باشقى زەمەنە وارمىشلىرى. بو صفت
 آنلره روسيه ايسله اغلاطارى بورونراق وملاذجهتندن مواسات
 وموافقلىرى. كوبراك اولدقلدىن ايدى والا بو ايكى فرىقك: اصل مادەلىرى
 بر ايدىكندە اشتباه يوقىدۇر. اما بعضلىر بايايى قندىن اولمىق زەمەنە
 كىدوب وبعضلىر عربدىن ديوب ادعاء ايدوب: «بنوالهپشار» نامىز
 عربدىن بر بطن وارلىغىنى اوقيانوسدىن كورمىشلىرى ايسەدە اول شعوبدىن
 بو جانبە كلوب انراك اولانى غير معلومدىر. اونيانوسى قراءت ايدىن
 ذوات كرام صفة مختصه لىرىنە بناء مىشرا ايله مسمى اولمش ديسەلىردى
 اؤلىكى علمەدن بو مناسب توشردى: «يقال رجل مىشراى شديد الحمرة»
 ديمىش زىرا بو طائفة مزبوره اغلبى قزلى چهرەلى قىزمى بگزلودور.
 نه ايسە اغلاط كذا وفدا ايله نسب لىرمىزى تارتىشە نوشران اھالىمىزنىڭ
 ايام ناس وعلم تاريخە ھوس وحوصلەسى اولدقلرنىن وآرالرنىدە
 اولان واقەئەئى يازىپ فالدىمىدقلرنىن دورى. بونىچىچونكى زمانىمىزنىڭ اھل
 فلمى اجدادىمىزنىڭ بو خالىدىن انفعالا داد داد ديورلىر اغسبار يازىپ
 ئالدىران اواھىسەدە اۆلدىن ايشىدە كلوب بو قىرغاقچە بلور كەنە آدملىرىمىز
 وارلغىنە تشكر ايدىرىز.

خېبرنىڭ نقلى مىشەزار ايله تەبىر قىلىندىدىن بويىلە يازىلدى والا
 بىزم ولايتىمىزىدە فارسىدىن كىرەك عربى لغت قوللانمىق عبادت اولە
 كلدىكىن مشجەردىن مىشرا اولمىق لفظدە العرب معنادە اوفىق كورنور.
 مشجەر منصر وزىندە بو دىخى مىشەزار دىيەك اولوب ھر ايسكىسى اسمائى
 صالح واصطلاحا صادقىر. لىكىن كىرىم وكىرمان كامەلىرىنىڭ ماخذى
 يىنە فارسى اولدقلدىن زمان اولىدە اھالىمىز آراسىندە لغت فرس دىخى
 مستعمل ومتداول اولدىقى قەملىنور: «كېر» كافى فارسىلە تونمىق
 معناسىندە اولوب كافى عرب بىلە قىزىپ معناسىنە كېلور كە قىزىپ نەدىن
 كىنايە ايدىكى اھلىنە ھويدادور. اما چوچون نمادە مسطور كىرمان بو
 اولەئىيوب كىرمان اولادى يافتىدىن كىرمان فلورچە، منسوب ديوب شەھەر
 مىز بوزنىڭ غەلدى تەلۋىمىدە بيان قىلىنەشلىرى. اما فن طائفەسى دىيەكلىرى

اجناس مختلفەدىن مركب فورامە غلق دىيەك اولور. بعضىلىرى نىزدىندە
 طائفە فن على غەدە بر نسل ظن ايدىلور.

قرە نوعى بيانى

الوخ محمد خاننىڭ وفاتى بلواسىندە ارچونچى اوغلى يعقوب كىندە
 ايارمىش بر فرە نوعى ايله چقب اصل مركزلىرى اولن شەھەر سرايى
 سەننە كامىشلىرى. يعنوب وفات ايدىب توابى كچك محمد خاننىڭ عىايەسىنە
 داغىل اولارقى استراغان اطرافىندە استىرارر وبەدە اول شەھەردە
 استىقرار ايتمىشلىرى فرە نوعى دىيەكلىرى بونىلردىر. بونلره فرە نوعى دىيەكلىرى
 اوچ سببە مېنى اولوب برى اصل مركزىدە وارث بالاستىقتاق اولن
 خانزادەيە انقىاد واطاعتىن خروچى دوركە يعنى محمود خانە مخالفت
 ايدىب كىن وعدوان ايله نىزاندىن كىندىكىنى فرە كوكللى دىيەكلىرى كىنايە
 قىلىپ فرە نوعى دىيەكلىرى محمود خاننىڭ تەبەسى اولوب قزانىدە قالانلار
 كىندىلرىنى آق كوكل دىيەكلىرى ضەمنىدە قزەنىڭ ضدى ايل افتخار ايتمىشلىرى.
 ئانى قزاندىن كىندىكىنى صحرانى وفرانى اولدقلرنىن زىرا اوز
 بىك تلىدە مەنىە آق بدوبە فرە اطلاقى مستعمل مثلا آويل وفشلاق
 اھالىسىنى فرە غلق عەوم قضاقيەئى فرە فضاى دىيەكلىرى بو قولە
 سىند اولە بلور. اوچونچى قزانلىك كىرە رگدە فرەرقى اولدقلرىدىر.
 ايدى كىرك مذكور اوچ غەلنىڭ بىرىسى وكىرك بارىسى ايله اولسون
 بونلره فرە نوعى دىيەكلىرى لىكىن مەقابىلەندە قزانلىقىنى آق ايله امتىياز
 آرالرنىدە جارى اولمامىشلىرى مطلق نوعى ذكر قىلىنەندە قزانلىقى مەراد
 فرە نوعى دىيەكلىرى استىرخان خلقى مەراد اولور زىرا مەعادلىنى فرە ايله
 تەخصىصىدىن صوگرە آخىرىنى آق يا كە صارى ايله توصىفە حاجت
 ئالەمىز. اما فرە دىيەكلىرى سودان عربلىرى كىبى اسود ياخود ھىند عجملىرى
 كىبى اجرد ظن ايدىلمىسون فقط قزانلىكە نىسبە فرە دوركە لسانىدە توكر
 تەبىر اولنور. فرە فاش نوعى دىخى ديورلىر قاشلىرى فلمدىك قىبولوب
 تورديقى اوچوندىر. فقير ظن ايدىرم وبوگنا ضم ايدىرم كە بونلر اگىرچە

سرایه رجعت ایدب اولنگی جنس لرینه قوشاوش لر ایسه ده فزانده
 فزاندهش نوعی نامی متروک اولمیب چونکه عرق ناسده بر لقب
 ایله شهرة آلان ذات دیگر بر جایه وارسه بر اوجاڭ اهل اوزلرندن
 فرق اوجون اول نامله کربراق سویلیور اولدیغی معلومدر. بنا
 برین بونلر باشقه لردن زیاده بو نام ایله مشتهر اولمشلر. اما قران
 نوعی لری نوعی اسمنه باعث اولن اصلر منبع لرینده اوتوردغیچون
 غیریدن امتیازه حاجت قائمیب بونکچون قرانلی ده نوعی نامی کمیب
 یعنی اکثر نوعی دینامیب قرانلی دیه یاد قیلنور اولمشلر. بو
 اصلدن بی بیره اولن مدعی لر نرعی اسیرخان اهل دور قرانلی نوعی
 دگلر دیورلر. بو دیدکاری بی سند بر دعوی علیل وبی عجت
 بر کلام کایل دور.

نتیجه کلام آدملر نی طرفه دیسه دیسون ونیچه آد ایله سویلسون
 بو اوج طائفه یعنی قرانی میشجری واسترغانی جمله مننک مایه من متحد
 اولوب حزنده یغلاشوب تعزیه ایتور قرداشمن سرورده شادلنوب
 نهیه ایتوشور توغانمن اولدغنده اهل دانشننک انکاری میو یعنی
 انکاری یوقدر اخبار ماسبق لری یعنی میشجر ماده سنی ملا میر
 عزیزنک غیرینه موافق سویلین وقره نوعی احوالنی بالخاصه یازیلیمش
 ترتیب ده سرد و بیان ایدن حاجی عبدالرحمن افندیکه فامیلیاسی عبیدالمین
 اراوب بین الناس صاری ملا دیوب مقب ایدی اوج دفعه عیج
 قیلب سکسان دورت یاشنده ایکن ۱۲۰۸نچی سنه دورتنچی حجتک
 عرفاتنده وفات ایتمشدر. بو ذاتنک کم ایدکنده اختلاف اولنوب
 بعضیلر میشر وبعضیلر روس دیورلردی روس زباننه و غطنه کمال
 مهارتندن روسدن مسلمان اولن زعمنه کیدرلردی سویلشن روسلر
 دخی اشتباه ایدرلردی اگر روس اولسه بو قدر فصاحته مالک
 اولمزدی روس اولدغه دخی بیکار آماننک بالاسی اولمیب بیوک
 بر کناز یا که گنیرال کبی بر ذاتنک نرعی اولمق کرک دیورلردی
 نجه چیناوتیانلر اصلنی صوراب هر برینه بر تورلی جواب ویردکن

سوزینه قرار ویرمز لردی کم ایدکنی حقیقی بلهزلردی.
 کندینی بیلن وتانیان روس اولدغه ترجمان ایله سویلشوردی.
 بر دفعه چوچک که کلدکه شیشه روف کونصله آلب کوردم
 ترجمان ایله سویلشدی. نه اوچون اوزکز سویلامدکز تلنی نه
 اورنده لازم ایدرسز دیدکمه روسچه سویلشمکن قاچوب قضاق
 اولمش دگلم جوابنی ویردی. حج که کیمر آغیر سفرنده باخته ده برگه
 یانلق یسازیلیمش حکایه لرکه بورونده دفعتله ایشدیله کلمش ایکان
 ینه تا کیدله تکرار صوراب بونی نردن بلررسز دیدککه کهنه آدم لردن
 ایشدوب وروسیه توار یخنده دخی کورمشم دیو سویلدی. بو ذات
 بزلر توغماسدن بورون آیکوز ایلینه کلوب آتامزنک فولنده برنچه
 سنه لر توروب قضاغه یازیلوب سموز نایمان ایچنک استقامت ایته شدر.
 نوعی دن قضاقتن بر خیلی بالالر تعلیم آلوب یخشی معلوماته یتمشدر.
 هر قچان بو فقیری کورسه لر صبی و قتمده سوزلریم سویلیوب اوله
 دیر ایدک بویله دیر ایدک نازه دوراک ایدک دیو لطیفه ایدردی. بر
 یل ایکی یلده بر کلوب قوناق بولوب کیدردی. بو مناسبتله کستاخ لبق
 قیلب دیدمکه حاجی بابا بزلری فوچاغکزه کوناریب فولتوغکزه ده
 اوستوروبسز برسؤ الیم وار راستنی غیر ویره سز دیدکمه نه صورارکزی
 بلدم دیدی. بلساگز بیان ایله دیدیم اصلمدین غیر آلمق مرادنده سز
 دیدی. آری کرامت قیلدکز دیدیم. بلبلم دیو خطاب ایلدی هر قچان
 فقیره بویله شیوه ایدردی که صبی و قتمدن بو اسمه اعتیاد ایتدش ایدی
 دیدیکه کم ایدیکه نیلیورسن عقمه دعا قیل الله تعالی بزلری اسلام
 صفتنک قیلب بوسفره مناسب کورمش جسمن اول مبارک جایه فالسون
 توفراغیم آنده نصیب اولسون جوابنی ویردی تکرار صورمقی آدابن
 کورمدیم عاقبت نیتنه کوره جسدی اول شریف جایده یعنی مکه
 مکرمه ده فالدی. آدملر هر نه زعم ایدرلر سه ده اصلی صارتوف
 میشرلرندن اولدیغی آتامزنک نقلندن وهم اولنگی عج سفرنده یولداشی
 غریب جان حاجینک کلامندن منفهم اولور. بو ذاتنک بلوملکنه مسلمان

روس جملہ فائل ایدی عقلا و نقلا سویلن سوزی بارچہنک آغزین
 مثل اولمشدر. ظاہرہہ حلیم باطنہہ بی رحیم سخت گیر آدم ایدی.
 برایشی توتسہ طعن و ملامتدن قطعا قورقمیوب اول ایشندہ ثابت
 قدم اولوردی. بعض افعالندن واقوالندن بحث ایدلسہ عوامہ عقلا
 و علمایہ نقلا درایہ و روایہ ہر برینہ موافق جواب ویرردی. میتنی
 دوردہ آناسی اسمیلہ ذکر ایدوب جمیع ملالر آناسی اسمیلہ دورہ
 ایدر ایکان سز نہدن بویلہ ایدرسز دینلسہ بالا آتاغہ کمان آتاغہ
 عیان دیو عواملرہ سویلردی. اما ملالرہ «یوم ندعوا کل اناس بامامہم»
 آیتہ کریمہ تفسیرندن تقریر ایدوب ہر آدمک اوزینہ کورہ
 ادای مرام ایدردی «ادعوہم لا باءہم» آیتنی کورمالمش سز معناسنی
 بلہامش سز دینلسہ بو آیت عیانہ محمول. اولنگی آیت ممانہ مخصوص
 آنکچون آخرتک ایلان میتنی آناسی اسمیلہ چاغررم دیر
 ایدی. آدملر اچیقلوب سن روس سن بو فلک آکا شاعردور
 دینلسہ استحالہنہ وار اسلامک نہ ایدیکنی بلہیمان مسلمانندن بیلان
 روس آرتوغراقدر دیو مقابلہ ایدردی

لفظ امام مفرد و جمعہی ائمہ وامک جمعہی امہات اولوب حاجی
 ہر عومک آیتدن استدلالی قاعدہ نعوہ موافق دکلسہدہ بعض تفاسیرک
 بیبان حکمتنہ مبنی شاذ اولان قاعدہ سینہ تمسک ایدرک دعواسندن
 دونمزدی نہ قدر ادلہ ایملہ اسکات ایدرم دیر ایسک ہر برینہ ہر
 جواب ویروب اوز رایتندن غیرہ کونمزدی. وعجیب خلقی وار ایدیکہ
 برایشی ابرام والحاح ایلہ صورمدفحہ اوز توغر وسندن دعوای دانالیق
 قیلب اولیلہ دور بویلہ دور دیمزدی ہیچ نسنہ بلہامش آدم ککی
 سویلہ انلرک آغزینہ باقوب حیرتک اوتوروردی. نوبت کلوب سوزہ کرشدک
 بارچہنی حیرتک قویوب آغزینہ فراتوردی. مثل سوزلرندن بری نل جوہر سوز
 گوہردور قیمتنی بیلان آدمہ بیع ایتہ کک اصل ناشنی ایتہ ویرسک
 نہ آندن قائلہ ایدہ www.uyghurkitap.com راضی اولور دیر ایدی. قضاق

دوغاونایہ داخل اولدقدہ ہر بولص ایلگہ اوکازنای ملا بولمش ایدی
 بوندن قضاقلر قورقدیلر ایسہدہ باشقہ ملالر کبی عہافتہ کندیکی
 ضررلی برایش ایتدیکی یوقدر. خدا رحمت ایلہ ملالرہ اوگوت
 ویرن قضاقتی آفرون آفرون کوندرالیم دبان ناصحک بری بو ایدی
 مصلحتنہ کرمدیلر بوزک قیمت بہا سوزینک قدرنی بلمدیلر.

اولنگی خبری یعنی مشجر حکایہ سنی مزبور ایک ذاتک سویلدیکی
 مضموندہ کونصل بالکاچین دخی سردوبیان ایدوب کندیک اصلنی
 افہام ضمنندہ قاسم اولادندن ایک اوزغول تحصیل اوچون مسکوف
 شقولاسنہ ویرلکدہ ہر ایکسی ارتداد یعنی خرسنیانلقی اختیار ایتمش
 ہزار اول نسلدن مز دیدی. ہر کون باشنہ چالہ اوستہ جامہ کیوب
 پاتریتہ توشوب خریطہدہ ہیئتنی کوردکدہ دورت یوز یلدن بویاق
 ترک ایدوب تاشلانان باپارمزک لباسنی کیدم دیوب بوسیاق ایلہ
 اصلنی و میشر واقعہ سینک فصلنی سویلمش ایدی. مشار الیہ کونصلک
 اعوالی واقوال و افعالی چوچک مادہ سنندہ یازیلور.

قریم نوعی بیانی

قریم لفظی فی الاصل جبیلہ اسم اولمیوب ییرہ ویرلمش نامدر. وجہ
 تسمیہ سنندہ ببوکار بویلہ نقل قیلورلرکہ قدیمدہ آق دیگڑ ایلہ قرہ دیگڑ
 آراسی بو کونگی کبی بوغاز اولمیوب قوریلق ایلمش اورتادہ ہر
 شہر عظیم وار ایلمش حصار و سوری محکم اولدقدن ہیچ ہر دشمنان
 بوگا ظفر اولہ مامش آلہ مامش زمانیلہ ہر پادشاہ بعض ار اسکندر دیرار
 بو شہرہ قصد قیلب فتح میسر اوامدقدہ یوانی کورمک نہ بردن قولایدر
 بلمک و آکا کورہ ہر تدبیر قیلمت اوچون تبدیل صورتلہ شہرہ کرمش
 مگر اول آندہ شہرک پادشاہی خاتون ایلمش خانہ سنک جمیع پادشاہلرک
 تصویری موجود اولدقدن اسکندری بلوب اسپر قیلمش بعدہ آزاد
 ایدوب ارادہ شرط قیلمشکہ شمدیدن صولک عسکر تارتوب بو شہرہ
 کلیمہ اسکندردہ عسکر ایلہ وارمز وعدہ سینہ وفا ایلہ قرہ دیگڑ طرف

تاغلری کیسوب آق دیگزه آفیدوب شهر مزبوری صو ایله غراب
ایتمش استانبول بوغازی نڭ مبدأ و مقطعی بو اولوب حالا مرمر دیگزی
دیان محل او شهرنڭ اورنی ایتمش قره دیگزر آفرق آق دیگزر آوشده
بو جانبدن فریم شبه جزیره سی آپیلوب اورنی بر نچه یل لره قدر
پوب سز کیاه سز شور و فاق و فوریق یاندندن فریم آتانش زبان
ترکیبه تا فریری فریقی دیر فریم دیر تاقیر دیر. سختیان و کازوللری
فریم دیهک دخی بو معنا ایله اولوب بویک نبتدن یالانچاق و معرا
و تاقیر اولدیغی اوچوندر. سوکره نباتات اوسوب سکا نه صالح و معیشته
قابل اولدنده اطراف عواندن آدم جمع اولوب هر جهتدن ممدوح
و معروف بر مملکت وسیعه و اهالیسی بیره منسوب اولرق فریم
غلقی دینمکله وسیعه و ارض مشارنڭ مدت متعدده قفر فالدیغی بو
اسمه وسیله اولمشدر.

ایام اسکندردن بویاق بو نامده تورمش ایکان سوکره اولاد
چنغزیه دن توغا بتمور بو ارض جسمیه مالک اولدنده معیتنده واران
عسکر تبار و منقول اول یرنڭ اهالیسنا اختلاط ایله قزانلی کبی نوعین
نامنی قزانوب نوعی اولمش لکن اکثر آدم بونلری نوعی دیمیبوب
عرف قدیمه مبنی بر اسمیله فریم خلقی و فریم تباری دیه تعبیر
ایدلر. اولگی یازیلیمش اوچ فریقین نوعی لقمه باشقه ایسه ده
تبارلده بردور. بو فریملی فرداشلرمز نڭ زمان خانان و آندن اقدم
اولان احوال و اطوارلری نصل ایدیکی بزه مستور اولوب علما متبحر
واغنیاء منهول و اهل غیرات و صاحب سیره کهار کلوب کچمش معلوموز
دئلر. فقط عصر حاضرهمزده دملا حبیب الله افندی کبی مدرس عام
و ترجمان اسماعیل افندی امثالی معلم انام وارلغی اهالی نڭ معلومادلی
و بلوملی اولدغنه شاهد دور بو معلومه اهالی نڭ جوهر استعدادنه
علاوه اسباب عدیده دن بری شجره الاما نڭ نوره مجاوره سی یعنی
اسلام مملکتی نڭ کورش اولدغیدر.

ایمدی نوعی و میشر و اهالی فریم و قره نوعی اسامیسندہ بکرمی

بش یل وزیاده کویا ایکنه ایله قیو قازیب یعنی نچه تواریخلری
کوروب و نچه آدم لر دین صوروب بلدیکم بو قدرچه اولدی فالاننی
اس الاساسمز اولان قزان و فریم استرخان و کرمان نڭ علما ککنج
و فضلاء سخن سنج لرینه احوال ایتدیم چونکه جمیع خبرلری بر آدم نڭ
بلوب بتورمکی متصور اولدیغی کبی بلدیکنی دخی تمام یازیب
نوکتامک ممکن دگلدر بونکچون سلف لرمز پیبردن من فالار، چچن دن
سوز فالار دیمشاردور، لکن «مالا یدرک کله لا یترک کله» فحواسنچه
هر کیم بلدیکنی دخی صوراب یازسه آز آزدن عیولوبنده جسمیسی
جمع اولدقدنصره احوال نڭ باش آیغی آپیلوب تامه تامه کول بولور
که بوررمول اوور مثلنه موافق توشوب هم حدیث ایله عمل وهم ده
بابالرمز سوز یله یورمش اولورز. ایامزده اهل قلم ارباب سیفدن زیاده
اعتبار اولوب قلیج کبسمز قاتی بی قلم تطع ایدب فیل کونارمز آغری بارمقل
آسمانه آتار کونار کلمشدر، بنا برین بو یولده بندل مجهود ایدن
ذواتنڭ خدمتی ضایع اولمز ظن ایدرم، الا بو قدرچه ظن اولنورکه
بویله خدمت لرنڭ قدر قیمتنی بیلم بزم اهالیمز اولمیوب اجنبی ملتنه
خاصدر شویله که اجنبی ملت نڭ تالیف و تحریرینی مدح و ثنا ایله
سویلیوب بوندن بر دانه سنی یازیب فلان یوزه صاتمش و بونی آلانلر
فلان مک طبع ایتدرب فلان مک صانوب بو قدر مک فائک ایتمش
دیو غزته لرده یازارلر بویله دیان ذواتلر اللرنه مطبعه اوله نوروب
اوز ملت نڭ تالیفنی ایشه قاتالمازلر یعنی باصوب تارقاتالمازلر مبالغه سینه
کوره خاطره خطور ایدب اجنبی لرنڭ تالیفی بیضاً عنقا کبی غیر مکرر
عجیب بر کتاب ایتمشه آنکچون قدری بلند قیمتنی زیاده مدحه
لایق اسماسی فائق دور دیه آلیب کوررسن بر خبر صحیحه نچه
عندیات ضم و علاوه ایدیلن اکثری مالا یعنی بولورسن. آکا نظراً
ملت نڭ کرک قدیمی و کرک حدیثی کتابلری غایت معتبر اولمق لازم
ایکن بالعکس اویک یاتوب فرض وزعم ایله ترکیب و ترتیب ایدامش
اجنبی کتابلر عند العامه مقبول اما تعب و مشتت و سیاحت ایدب

تحقیقه یازیلن اوز کتابلریمز غیر منظور دور بو حال ایسه ایامناڭ
تقاضه سیدرکه زمانه زده جمله ایشارلر اسباب چرخ و حیل ایله وجوده
کلدکن علم و آلت علم اولن کتاب دغی بویله چرخ و ماشنه به فالمشدر.
لکن اهل زکی و ذکا بوگا باقیموب اجتهاد قلمده قصور ایتمامک کرکده
غلق بله زسه غالق بلور اخیرده شه رسی بولور، ان الله لا یضیع اجر المحسنین.

لمحرره

بولمه غافل شغل دنیا برلن ای اهل قلم
کلدی نوبت سزله یاز قیلمقل سوگره ندیم
چونکه هر بر یازدغناڭ نامگز یاد اولیسر
بولدغنگده موتیل بر کون وجودک کالعدم

بیان تومنی و تاری

تعریف سباق سباقین یعنی نوعی نوعین دیمکن ترخیم نام
و نوعین ایکی جنسدن مرکب طائفیه علم علم اولدقن اهلای تومین
و تاری دغی فی الاصل ترکستان و بخارا مضامیندن کلوب بو طرفه
تا هل ایلب تولد اولدغی چون تعریف ماتقدمه یعنی نوعی اسمنه داخل
اولقی انتضا ایدر ایکن عرف زمانه بناء متوطن اولدقلری بلده به
منسوب العلم و نوعی نامندن مرفوع القلم او مشلدور. بونلرناڭ ایچنک
علماء موثوق و اغنیاء معروف موجود اولوب اهل کندیلرینه مخصوص
بیان نامه و تاریخلری واردور ظنیه تفصیل حاللرینه تصدی قیلنمدی
زیرا بونلرده اوز احوال لرینی یازمیبوب قالدیرمق شویله نورسون
اغبارناڭ بلنمیبوب فالان حال و تاریخ لرینی یازیب یاروققه چقارمیه
غیره ایدن ذواتلر واردور. از جمله حاجی نعمت الله افندیکه ثروت
و ساماتندن صرف نظر انواع علمدن بهره باب بر ذات سعادت ماب
اولوب غصه صاعاً علم تاریخه رغبتی آرتوقچ اولدقن ایامنده هر کیم
بلدیکنی یازیب بونلن اوتورسی کولوب قالمش کوب خیرلر کورناک که
تومنی و تارین لقیه چقالمشدر هر برلرده تعریف مساجد و تجدید مکاتب
www.ewlat.org
www.uygurkitap.com

ایتدکنن ماعدا جیبندن نهجه مک مجلد کتاب کثیر الاوراق کبیر الحجم
وقف قیلب و مسقط رأسی اولن قریه مالچنه دغی بر جامع سنکین
کوه تمکین بنیاد ایتمشدرکه کورنلر طرحنده مقصور النقل و تعریفنده
متحیر العقل اولورلر، بو ذات کریم الصفات ایله فقط تومنی دگل
مملکتیزده جمیع اهل اسلام از هر جهت افتخار ایتسهلر جائزدر.
سخاسی مسافر مجاوری حاوی نزدنده قریب و بعید مساوی بسیط
الید کثیر الود بر آدم دور. حضرت واجب الترعیب بویله ذواتلرناڭ
عمر عزیزارینه برکات و یروب دولت و آبروی لرینی کون بکون
ازدباد ایلیوب آخر نفسده جمله لر می عسن خاتمه ایله بلا حساب
ولا سوال جنته کرن قل لرندن قیلسون. آمین بحرمه حم.

خیرات عمومیسی ایله مشهور عالم اولدقن اسملری یاد ایدیلم
عنده محاسنی یازمق لازم والزم ایکن مگر بو مختصره من اول
سماح سمیرناڭ جود سخاسنی و قیمت بهاسنی صغدمیه متحمل اولمیبوب
فقط وجود ذیجودلرینی ذکر ایله فایده و بو قدر ایله قاعد اولدم
کیم اولسون بو ذاتناڭ حقنده بر کتاب یازمق لازم اولوب غصوص
تومن افاضلاری بو بحر عمیقناڭ مراتبنده نه قدر الوغ مجلد و مابون
کتاب یازسهلر دغی کما حقه عقاری ادا اولمز ظن ایدرم. تجربه
وامتجانانه کوره بزم نوعی ایله ارالاشان قایو جنس اولسه اولسون
سلالهنندن بویله مقبول الناس الشروف بین العوام والخواص ذواتلر
اولقی خاصه مزدنلر والسلام.

باشقرد اسمنده وجه تسمیه

باشقرد طائفهسی اوز بیکدن اولوب اسمی اولدین وار ایسه ده
نفس اوزلرندن نامنه سکه صوقدرمش مستقل خانلری اولدیغی معلوم
دگلدر. قرغز قضاقتناڭ مناب و تنوره منزلهننده کنطون عنوانلی
حاکم لری اولوب آنلر حکومت قیلهرق و جوار مملکتناڭ خانلرینه
تابع اولهرق کلمش لر. بونلرناڭ باشقرد ایله مسمی سنده قیل و قاللر

اولوب چهل دن بری بودرکه لغت فرسده فاشقوری کرک دیوب انراک بوندن تعریفله فرد دیورلر. بو طائفه حد ذاتنده بغیرت بشجاعت اولدوقدن فاشقره تشبیها «فرد» دینلوب فردن زیاده قوی دیمک محله مبالغه ایدب باش لفظنی فوشهرق باش فرد دیمشله نتاک کم بر نسنه بی رتبه علیاده یعنی برنچی درجه ده دیمک محله باش بارمغه اشاره ایتمک واردور. الا ن بسو طائفه دن کورلمش آدملر کوزه طوایق نجسم اوازلی مفعم علمالری جراتلیک چرار سپاهلری صرفش کرار اولوب یمش یغایچندن یراق نوشمز دیدکاری کیی اجدادلرنگ دخی بو اوصافی مهده موجود اولدوقدن فاشقورنگ مرادنی اوان فرد ومبالغه سیله باشقرد تسمیه ایتیشلر اوله. حضرت علی کرم الله وجهه ننگ مدحنده شیر دیدکاری کیی بهدر آدملری ارسلان دیمک فاشقر دیمک ولقبی ایله کوک جال دیمک مدح اوز بیکاندر. اما باشقرد دیوب بالجمیم سویلیانلر عربدن ایشتمش اوله ارکه کلام عربک قاف اورنینه کافی و کافی محله جیم استعمالی معروفدر چنانچه قسم لفظنی کم وکرکان ولایننی چریبان بایکان بلده سنی بایجان دیدکاری کیی باشقردنگ قافنی جیمه آیشدروب باشقرد دیمشله هذا هو الصواب عندی ولا اعلم عند غیری.

اما حاجی ملاظهر الدین نام سیاحتنگ نقلنه بناء باشقرد اسمنده وجه تسمیه زمان ماده اجداد لرزدن اوچ آدم قش سفرونک بولیا کلوب آدالمشله ایکان اتفاق بر فردنگ ایزینه توشوب ایل نابدق بزلر فردنگ اثریل کلدک بزاره فرد باشچی اولدی دیدکلرندن بو اوچولریننگ فروغنه باشچی سی فرد اولان آدملرنگ نسلی دیمک سیاقنده باشقرد دیوب بو نام اولادلرینه لقب اولوب فالمش اهالیء باشقردنگ بیوک اجدادی اوشبو اوچ ذواتلر ایش. العیة علی الراوی عسی بویله بر نقل بین لرنده وارکه عقله بعید ایهده سزیلدی لکن سندی آداشقان بابالریننگ سیرندن دخی سیردور. مخبرلرنگ خبری بویله ولدقدن مثلاً فاشقوری کرک دیوب کرکی فرد دیوب فرددن باش فرد اولمش دیدکلرندن بوقدر

سطور یازیلدی والا شایل وشهامت لرینه نظراً نفس فاشقر دیمکدن تعریفله باشقرد اولمش دیسه لردی لکان احصر واشمل. مسمی سی نه سبب برله بولسه بولسون بونلر انراکنک مشهور ومعروف فرقه سی ایدکنک احدنگ انکاری اولمبوب انکار ایدن واریره وهمی وزعمی دور. اما بزم نوعی وضاقدن فرد دیوب حشرانه اطلاق ایدرلرکه فارسیه کچک معناسنی متضمن اولان خرددن مأخوذور بو ایسه باشقرد اسمنه صالح اولمز. وقاتقدن مصنوع بر نوع غذایی فرد دیورلر یوغوردن مختصر ایدلمش یوغورد چرغاندین فارسیدر باشقرد اسمی بوندن اولمغه دخی موافق کلمز بس اصعی وافصحی اولگی عله اوله.

بو جماعه کثیره روسیه به تابع اولدوقدن بویاق اتلی فزاق خدمتک حاضر بولنورلردی. ۱۲۹۰ نچی هجریه نیفک سلدات آلنیه باشلدی. بونلر روسیه تصرفه کردیکی ننگ ابتداسی هجریه مکملر حدودنده اولدیغی بعض اغز اخباردن ومستفاد الاخباردن دخی مستفاد دور. وباشقورد خلقه ایشتاک دخی دینلوب اسمده بویله ایکی قسم سویلندیکی نوعی نثار قضاقتی قرغز دیدکاری قبیلدن اولوب الفاظ مشترکه دندر.

تبتار طائفه سی

تبتار خلقی اغزلرده باشقرد ایله فوشقلوب سوینلور ایهده کورنلر نسلی نوغایه مائل اخلاق و ذکافهم و فطانتنه جمله قائل بر کزیده قبائل اولدیغنی خبر ویردیله لکن تبتار لفظی نه دن مأخوذ ونه دن بونلره علم اولدیغی معلوم اولمدی بو اسمنگ اصلنی هیچ کم بلدی. مگر سابق ملاظهر الدین ننگ دیدکنه کوره بونلره روسچه پراپوشیننوک دیرلر معناسی پراپوستیت ایتکان یعنی خارچدن کلوب اغبارنگ یرنگ استقامت ایتکان دیمک دیوب بو سیاقدن «تبتار» پراپوشیننوک لفظیننگ ترجمه سی دیمک استدیسه ده بو اسمنگ لفظاً ومعناً تبتار اسمنه مناسبتی یوقدر. بر تقدیر تبتار دیمک پراپوشیننوک ننگ ترجمه سی اولور ایسه

بو صورتده بونلارنىڭ اسم قديمىسى نە اولەديو سۇالە مېبور ايدر وهكنا
تسلسل كيدر. بوگا افندم ديو بويومى قسمنن غيرى جوابه فادر
دگلم. اماظنده بو اسمە باعث آنالارى تبتار نامنده بر آدم اولەده
اولادى اول اسمە قالە. بونلارنىڭ وزبيك اولدغنده اختلاف وار
ايسەده اتراكدن اولدغنده اشتباه بوقدر.

بارابه نوعى يى

بارابه نوغايى نامنده بر طائفه سيبىر يانك اوب صوى اولكسندە
اولوب بعضار بونى فورامە يعنى هر جنسدن مركب ومجتمع جماعه
ديوب بعضار بر جنس اولديغىنە سويلدىلر نە ايسه شول جاينك
سكاندندىر. هجر يە مكدىن سوكره بر عزيزنىڭ كراماتى ايله اسلامە
كلىكنى بارابه علم ديدىكى بر ذات تجارت ايله آيكوز ايلينه
كلمش ايكان سويلدىكنى پىرمز مرحوم وهم يوسف آبلى مرحوم
ذكر قيلمىش ايدىلر. بوندىن سوكره محمد بيك مرحوم كه حاجى دولان
ديوب معروفدر بو ذات خبر ويردىكه بارابه خلقى كم سواد عامى
ايسەده زياده ديندار محب علما وخلص مشايخ بر طائفه اولوب بزم
سوادمز يوق ايكان فقط حاجى لىكوزە حرمة ايشان حضرت آد قويوب
الدىنى او براردى كمال اغلاصندن بجانا فز ويروب اويلندردىلر ديو
سويلدى. بو ذاتنىڭ بارابهده توردىقى ۱۲۵۰ نچى سنلار ايچندە اولوب
اهالى يى اسلامە كىتورەن عزيزنىڭ علميه اوغلىنى كورەن يتمش سىكسان
ياشلىرنده قارتلر ايله سويلشدىم دىر ايدى بو خبردن استىراج ايدىلوركه
بونلارنىڭ اسلامى اون ايكىنچى عصرنىڭ اوللارنده يەسنى ۱۱۰۰ هجر يە
حدودارنده اولوب اوشبو ۱۳۰۰ تريشەزده ايكى بوز يىللى مقدارى
اولمش اولوز بىسبارابه بر صونك اسمى اولوب مەبى اوب صوى
ديوب بعضار اوب صوى يە قونا ديدىلر.

نوعى قضاك اسماسى

قضاك خلقنه آلاچ تىتار اوز بيك قضاك اوچ جز اسملرى تعين
اولنديغى كىي بزم نوعى اھاليزه بلغارى تىتار نوعى قزانى اسملرى
صحيح وترك وصقالبه اسمى دخى صادقدر. صقلاب بن بيانث بن
نوح عليه السلام اولادى اتل اطرافنده اوسوب اوندىكى توار يىلدرده
مسطوردر. بو اسملر آراسنده خزر نامى دخى توار يىلدرده يازلمىش
ايسەده لفظ خزر صفت مختصه لرينه بنساء عربلرنىڭ قسنى كوزلى
دويمكىدن ماغوذ اولوب اصل اسمگە مدخلى بوقدر. دىنلە كه بو اسملر
هر برى بزلره صادق ايكىن يا نيچون تىتار ديدكە اھاليمز جھل ايدىلر
يعنى آچىغلىنوب كايوب كيدىلر. بوگا ايكى وجه واردر: برى اصلىنىڭ
تىتار ايدىكىنى بلەيوب مەناسىنى دخى فهم فيلمىوب تىتار دىكە مچوسدر
مچوس ايسه يدين بر طائفه ديوب بوقكره كيدىلر. ثانى تىتار اولديغىنى
بلوبدە تىتارنىڭ اسلامدن اقدم اولان حالنە نسبت ويروب تنقيص
نما سويلدىكن خفالىنورلر. مثلاً روسدن يا غتايدىن مسلمان اولان بر
آدمە يا اولادنه ھاي روس يا ختاي دىنلسە كندىنىڭ كم ايدىكىنى
يىلە توره آگاكارلانىور من روس دگلم غتاي دگلم ديوب شدتلىنوب
نارلىنور. بو شو يىلە طوسون حتى نوعى قضاكە ياسردغە تەقىرا ھاي
نوغاي ياقضاك ياسرە دىنلسە كوگلىنە بر نوع الم كاور تىتار ديدكە
نزاع بو قىيلدىلر، اصل تىتار اولمىقدىن دگلدىر. بس ايمىدى بر آدم
تىتار ديدكە تىتارنىڭ اسلامدن اول اولان سالىنى ملاحظەدن سويليور
ديوب خفالىنسە بو طبيعىدر. اما اصلى تىتار اولديغىنى بلەيوب انكار
ايدىك منافشە فيلسە بو جھالت ويلمسزل كىدر. چىغزخان بى اختلاف
منقول ايكىن آنى وتبەسنى تىتار دىمكىنى سىيى بودر كه تىتار خانى سوينچ
خان منقول ايله اورشوب غالب اولوب منقول خانلغىنى بتوروب بش
آلتى يوز يىل منقول اسمى متروك ومنسى وتىتار حكومتى مستقل اولوب
كبرەك آغزده وكبرەك قلمدە تىتار اسمى سويلنوب يازلوب سوكرە

منقول غالب اولوب تئاراڭ كلسى منقول خانلغند دغالت ايتسه لرده اولگى شهرته مېنى تئاراسى باقى قالمىدىر بونگچون نوعى قضاغه منقول ديمك دغى مېكىندىر، چونكه هرايكسندن اسلامه كلنلر موجود اولوب بلكه خانلرى منقول چىسندن اولمقله خانلرىنه اتباعاً تئاردن كوبرهك منقوللرنڭ قبول اسلام ايلديكى مظنوندىر، لکن منقول ديمك استماعده تئار ديمكدن آغراق دويولور، آنكچونكه تئار اسمى آغزلرده كوبرهك سويلنوب كوبرهك ايشيديله كلدكدن فى الجمله اسهل ومنقول نامى چوسده قلوب عادده بدچهره وادبدن بى بهره ادمه ايتوله كلدكدن فولاقغه آغر كوكلگه باغر ايشدلور.

باز باشدهغى سوزمه مراجعت ايدالم:

قضاڭڭ كلاملرندين كه بارچه مز بر مسلمانڭ بالاسيمز ديرلر بو سوزدن جميع اهل اسلامى قرداش مراد ايدرلر. افراد اهل توحيد بو كامهده متعادلدر. ثانى نسب جهنندن قرداشلىق ادعاسنك بارچه مز آلاچ اوراندى آغابن مز، بر اوز بىكڭ اوغلى مز ديرلر؛ بوسوز ايله اجانبندن احتراز ايدوب نوعى ايله قرداشلىق اراده ايدرلر. ثالث بارچه مز بر قضاڭڭ بالاسيمز، بارچه مز وچ جزڭڭ اورفامىزد دويولر فرعى مز ديمكدر. بوسوز ايله نوعى دن افتراق ايدوب اوزارى خاص وخالص اولورلر. رابع الوغ جوز، اورطه جوز، كچى جوز ديوب بر جزڭڭ تخصيص قىلسلر باقى ابكى جزڭڭدن امتياز ايدرلر. وسكدا تفریح ايله اوز آتاسينه كلوب ايدرلر.

ايمدى باز يلمش اخبار وبتلمش اقواللردن مستفاد اولان معنائڭ مرجع واستشهادى بودر كه قضاڭ طائفهسى اولى آنچه غانڭڭ ابكى اوغلى منقول تئار واندىن قالا چنغز خانڭڭ توابعى اولوب بو اولاددن بر كه خان غازان خانلر شرف اسلام ايله مشرف اولدغه نيچه بوزمڭ مڭ تئار منقول خانلرىنه ايدروب ايمانه كلوب قديمىن كوچهلى اولمقله سردريا جيم جايق ايشل نورا ايدىل اورل بويلر ينى بايلاق وفتشلاق قىلوب وطن طونوب طور مشلر باردچى اوسوب، اونوب، كوبايوب

اطراف واكنانى طولدروب شهره ياقن برده مال آصراق عسير و بر جايدنه قرارلنوب او طورى غير يسير اولمقله طاغ راغه سڭوب صحرا وسهوللرده جايلوب جايراب يورمشلر زمانه سينڭ غانى اغنى جنك خان بونلرى كما فى السابق اوچ قسمة تقسيم و اچلرندين حاكم و بىلر نصب قىلوب بىلرنڭ عدالتندن ظن برله قيلمش حكملرى شريعتنه طوغرى اولدقن ظن دن ظنك وقاضى آق دن قضاڭ اولمش ديبانلرنڭ فولى تصديق اولمق عقله لابق وجمع ادله دن بودليل فائق كورنور. هذا ما وصل بى وظهر لى والله اعلم بحقيقة الحال عصمنا الله من الضلال.

صلوات ورجه لفظى وى اسمى نڭ بيانى

صلوات لفظى سلبات دن مى مبدل ياكه اصلده صلوات ميدر، قضاڭڭ بويله بر ابسكى اصطلاحلرى وار. الوغ معركهده يعنى سيار وحاكمه لرده فلان يلقى دن آرغى دعوا يوق قىلنور غير مسعودر سورالمبور ديان محله صلوات ديوب بو مقوله به طرفدارلىق ايله بر نيچه كونلر پست بلند يعنى يوقارى تومن بولشوب اخيرى بوگا قرارلندقن اشلر اسان اولور؛ چونكه اولرك يل لرده حفى كوبرهك كيدنلريل نڭ يوقاردن اولمقنى استيوب سوكره غيلر اوز عقى داخل اولان سنه دن قيوستنى صورايورده يوقاروستنى يوق قيلمه سعى ايدر بونگچون نرى برى بولشوب سوز اوزاقغه تارتيلور كندا يار نيچه بويله بر عقده عظيمدر. بو شرط قرارلندقن سوكره بيلرنڭ اصلاحات جارى اولوب نفاذلى اتقافه مبدل اولارق سوزلرينى افشايبه و حكملرينى اجرايه باشلايورلر.

قانون مذكورهنى رجه ديورلر بوگا عكس كينن وفلان ايدن عيىلى اولور. بو فرارده حكم ايله كيسامش ماللرنڭ بهاسى دغى تقويم قىلنور كه قوى بو بها آت تويه صفر بو بها ديوب بوندىن غيرى دغى بىلرنڭ حضورنده غصمين بىرى برلرينى سب وشتتم قىلسلر آڭما بويله جزا كذا وفندا ديمك كىبى ايشلر كلسى مجلس قضاڭڭ مقدم سويلشوب دفتره قيد قىلنور. بورونقى وقتلرده بويله جمعيتنى طوب

وچيون دىوب شرط وعودلرى فقط آغزىن توقتاشلوردى آڭا
 قطعاً تىلف ايتىلمىدى غايىت تاكىدلىك اولسەلر بىر مال قىران ئىلدىق
 قوللىرىنى قانە باتورلىرىدى بىعدە بىعا فاتىحە ئىلدىق فاتىحە خدانىڭ
 مەرى دىوب اعتماد ايسىدوب مزور قىراننىڭ بىقاسنە نىھايىت اھتىمام
 ايدىرلىدى. ايشىڭ باشى بو تىرىپ دە باشلىنىپ آخىرى بىر آلا اىپى
 كىسىوب تارقاشورلىدى آلا اىپى عورت كىسىوب يعنى قطعاً قطع
 ايدىوب آيرىلسەلر بو طوبىدە سورالمايان يعنى عىجت سز قالان سوز
 ايكىنچى دفعە سورالماز آلا اىپ كىسىولمىدوب آجرالسىلەر ايش تمام
 اولمىدوب سوڭرە بىر جەمئىتە مەوقوفى دعوا قالدغىنە بىر بىرلىدىن ناراضى
 اولوب تارقالدىغىنە دلالت ايدىرى. اق قىرە قارشىق آلا اىپ كىسىمەنىڭ
 حكمتىدە بو طوبىدە آغزە آلئوب صورالان دعوا ھەر نەكە اولورسە
 عىق دور ناھقىر عىقىقت قىلىنوب اىتھايە ايرىشدى حكىم ايلە تمام اولدى
 دىمكىر. بو كىبى بىوك عىقىدە مەدغىلى اولدىغىچون بو طائىفە آلا اىپى
 عىرمت ايدىوب اياق استونىدە ياتىسە اطلب اوتىزلىر باصوب كىتىزلىر.
 بنا بىرىن بىر آدمى تىزىكە قىلمىق بولسەلر آدمنىڭ آلا اىپى اندامغان
 دىبە توصىق ايدىرلىكە سوزىدە ثباتى غەدىندە نىكەم غىق غىردن اجتناب
 ايدىن ذات دىمەك اولور. اولىكى جەمئىتلىر آغزىدىن اولورسەدە ثبات
 وقرارنىدە بىر تورلى اغتلاف اولمىور ايكان بو زماندە اوبىلە جەمئىت
 سىياز اسمىلە سويلنىوب عهودلرى بىزىمى سىزىق ايلە مەرتىنوب مەرتىنوب
 ايسەدە عبارات مېھمەلەردە مەصد بىر دىگلىدى مەدعا او دىگلىدى دىسوب
 ارە صرە نىزاع واقع اوليور.

توبىبى صايلىق دىغى رىسم بولدى توبىبى دىمەك ايكى طرف
 بىلەرنىڭ اوستونىدىن قوبولان ناظردور كە مەيز مەزەلسەندە اولور حكىمدە
 اغتلاف تالاش اولورسە تىقىش ايدىوب بىر طرفنى تىرغىچ و تقوىبە ايدىن
 بىدور. و جەلە سىنىڭ قوقىدە عىكومەنتىن اوبازىنای ناچالنىك ياكە غىبرى
 بىر حاكىم تۇرۇپتىغانى ايلە اولان سىيازىدە او طرفىدىن غالىداى نامىندە
 بىر مەنئىدار اولور. سىيازنىڭ اولى دفتر ايلە باشلىدىغى كىبى آخىرى

بىنە دفترە قىد وادىا و تەمپىر ايلە انمامە ايرىشوب بونىڭلە ختام بىر بىلور.
 رىجە لفظى تاقىظدە كىسرا ايلە ادا ايدىلور ايسەدە فى الاصل
 عربى اولوب بالفتح والتشديد (رىجە) دن اولدىق كرىك (رىجە) حركىت
 ايتەك و قوىمى و قىماق مەناسىندە دور، بو طوب و سىياز جەمئىتى دىغى
 اولدە تولىقنوب نىرى بىرى بولشوب پىست بلىد ايتوشوب بىعدە
 توقتاشوب سكون وقراردىن عبارت اولمىغل رىجە دىمىشلىر.

اما صلوات لفظى ايكى مەنابە مەمول اولوب بىرى فعل عربىدىن
 استفادە ايدىلەشدىكە عربىلر طرفىدىن اولان دعوا ئىزدە ايدىلدىن بىرى
 صل على النبى دىمىشلىر اسم شريفى نىرە ترك نىزاع ايدىلور، بونلور
 صل على النبى اورنىدە صلوات دىرلر، صلوات اولان دعوا صورالماز،
 ثانى سىلەنىڭ بىر جەمئى سىلەت كلور. سىلە چىكەك و يوق قىلمىق مەناسىدە
 عربى دور. بىا از جەتە قىر مەزىج وادە قىلەندىق «صلوات»
 و سىن صاد ايلە سويلەندىك «صلوات» اولمش بوندىن افرىب واصلە
 رىجە و جىبە كورنەمىور، فقىر بو غەلەدىن اوتىرى دعوا دفترەدە غىلى
 ايلە سىلەت يازارم غىلا ايسە استغفر الله.

وصلوات لفظى بىنە بعض مىلدە سويلنىور كە بو صلوات صلابتىدىن
 مەتبەل دور، مىلا فلان آدم صلواتىدى آدم ايكىن دىرلر يعنى صلابتىلى
 و مەھابىلى دىمەك اولور، فلانىنىڭ صلواتى باصدى دىرلر يعنى مەھابىتى
 قىبىتىت و بىردى سىسكاندىردى دىمكىر، حاصل ھەر بىرى بىر جەملە سىياقتە
 استعمال ايدىلوب ھەر صلوات مىلى ايلە اوز سىكىندە سويلنىور.

ودىغى اترك و اوز بىك بىطونلرىنىڭ حاكىم و مەنئىدارلرى
 «بى» و «بىك» القابلىرى ايلە سويلنىوب بى اسمى بىك دن تىرخىم و بىك اسمى
 بىوك لفظىدىن تىخىق ايدىلەشلىر، شوىلەكە بىايسە ضە ئقىل و بىعدە
 اجتماع ساكىن سىبىلە وادى حدىق قىلەندىق بىك اولمش بوڭا نظراً
 املادە بىك كەمەسى بىا ايلە يازلمىق دىركار ايكىن توارىخلىدە بىاسز
 يازلىدىغى غىلط دور

لکن غلط مشهور افصح فاعده سنه مبنی یاسز یازمقده جائز اولوب یا ابله یازانگ اولوبتنده اشتهایه ایدامز، چونکه تکلوم تخفیفی نکتبده تکمیل کړک دیمشدر، بیوک کلمه سی فی الاصل الوغ لفظی ننگ مرادفی اولوب هر ایکسی ترکی الاصل واسم مرتجل دور، تعجب ایدرم محررلرمز قز اسمی کبی یا کړک اولمیان محله قیز دیوب یا ثبت ایدرلرده، یا کړک اولن محله یاسز یازارلر، بیاک و بیوک اسماری عربی ده عظیم و کبیر لفظلری ننگ ترجمه سی دورکه سیدالقوم شیخ القبائل و حاکم البلد دیمک اولور، اصطلاح عربده شیخ دیمک قارت و اختیار آدمه اطلاق اولندیکی کبی قدر و منزلت جهندن یاشاره دخی شیخ دینلور صفة مشترکه دندر.

الفاظ مستعمله بینهم

اوزبیک اروغی ننگ مدن و امصارده استقامت ایدنلرندن صرف نظر بدوی اولن فضاقت ننگ هر بر سوزی بر اصوله متمم ماغدی عرب و فارسیه مستند اولور بر نهنه ننگ اسمندن بر نجه معنا آلمق ممکندر، مثلا بونلر ننگ خاوره سنده هر ما کول اللحم اولن حیوان ننگ یاوریسینه بر موافق اسم قویوب عنانچه قوی بالاسینه فوزی دیوب ایچکی و کیوک بالاسینه لاق میر، و بولان بالاسینه بضاو، تویه بالاسینه بوتنه دیمک کبی. غیر ما کول اولن حیوان ننگ اینوکنه جیم فارسيله کوچوک دیرلر، اما قویان بالاسینه جیم عربيله کوچاک دیرلر، بونی فوزی لاق دیوب ما کوله و یا که کوچوک دیوب غیر ما کوله فاتمیوب بو ایکی اسم بیننده کوچاک دیمکه باعث نه اوله دیه رک نفتیشه آلدن دن رسول اکرم صلی الله علیه و سلم دن قویان غصونه (لا آکله ولا احرمه) قوی صادر اولوب ما کول لکن مضطرب ایمش، کتب فقده یعل و بعضنک لابس عبارتسيله کلمش، اما دایله دقتل نظر ایتدکنه غیر ما کول طرفی اقوی کورندکن او طرف ننگ اسمنه قریب تکلم ایتمکی تر جیح ایتمش اوله شویله که احکام تورانده حرمتی صریح اولوب «شریعة من قبلنا شریعة لنا» ادله سی ایل

حرمتی باقی دینلور سده یوقارغی «لا احرمه» ثانی اکل رسول الله علیه السلام عین اهدی مشویسا» فولندن حرمتی منسوخ خلیتی منصوص اولور. مع مافیه عبوة الحیوانده اصعبدن رضی الله تعالی عنهم عبدالله و ابی لیلی «انهما کرها اکلها» دیوب روایاتلری جمع فیلندن صکره «وغایه ما فی هذا الخبرین استقدارها مع جواز اکلها لتعارض الدلیلین» دیمشدر. بس بوکبی معنالر ملاحظه آلنسه کما فی السابق بو طائفه اولده علمالرننگ تعلیمی ایله عامل اولدقلرینی ااده ایدر دیدیکم ظنمی ظاهره چقاررودخی فی تغذی که فارسیده خارپشت، ترکیده کربی، قضانده کربی بی، و کربک چچن دیورلر. بی لیک چچن لیک صفت انسان ایکن بویله بی نطق حیوانه بو ایکی لقب نه دن قونولمش دیوب دقت فیلندقه معلوم اولدیکه حضرت سلیمان صلوات الله علی نبینا وعلیه السلام پادشاهلق ایامنده بر دفعه کوکلندین کچار اوشبو ملک و دولت ایله قیامته قدر فالسام دیر. حضرت عنی جل عالم السر والخفیات که بوکا مطلع اولوب حضرت جبرائیل دین بر کلمه صو حضرت سلیمانده ارسال ایدر. و دیه شکله فلم سلیمان ننگ کوکلندین بویله بر فکر کچدی اگر ترکلنی تمنی ایدر ایسه بوصوی ایچسون آب حیاندن قیامته قدر قالور ولکن محکومنده اولان جمع ذی روحی جمع ایدب آنلر ننگ اتفاق و مشورتی ایله ایچسون دیو امر ایدر. حضرت سلیمانده امتتالا الامر انس جن وحوش و طیور بارچهنی جمع ایتدکن صوکره مصلحتنی اورتایه تاشلاب کلسی دیرلر که ایچکز قیامته قدر نورکز دیوب بوکا قرار ویردکارنده «کربی» بر چیتدن ندا ایدب یا نبی الله بوکیکشدن بز خارج مز اگر داخل ایسک برسوز خاطر مه کلدی اجازت اولورسه سویلایم دیدکنه حضرت سلیمان نعم سویل دیوب. کربی ده بوصوی ایچمک بالغوز اوزگزه می مخصوص یاخود اوشبو اونور مش اهل عیال ارکان دولت اعیان سلطنت تباک توش قوربو قورداش لرکز جهله سی ایل می ایچرسز دیر. حضرت سلیمان ده کندیمه خاص دیو جواب دیرر. اویل اولسه من سزی ایچمکه دلالت ایتمیورم زیرا دنیاننگ عزتی

حياتىڭ لذى اهل اولاد ابناء اعفاد وزمانداش فورداش وموافق بولداس
 ايله بيل عمر كىچورمىكده در. اگر بواوتران اعيان وزير وزراتنىڭ
 نوش لركز اوتوب يالغوز قالور اولسه كز بونلرنىڭ هر برى نىڭ وفات
 ووداعى سزه برداع وعسرة اولوب شويى برحالت لار روى وبرر كه
 اولومى استرسز اولالماس سز ديدكده حضرت سليمان بومصلحت معقول
 كوريلوب صوتى ايچماش كرپى حضرت سليمان كىبى ذاته بويله
 عكم قيلد يغبچون «بى» وبويله حكيمانه سوز سويلدىكچون «پچن»
 نامنى آلمش تا بوزمانه يه قدر بواسمده قالهش چچن سوز چن ديمك
 تنكلمنىڭ ترجمه سى در.

ينه بر كچك تورغاي وار جئەسى بارمق قدر اولور اسمنى
 سوچه تورغاي ديورار اصلى سوز چن تورغاي چچن تورغاي ديمكدر
 بوگنا نەدن سوز چن تورغاي دینلەش دینلەسە بر صیادچیل و بودنە
 توتوق اوچون دام قوروب دان تاشلامى ایکان توزاغنە بوتورغاي
 توشار صیاد نە ایسە نصیبم دیهرەك فولتا آلیب اوینە کیتەك اولدوق
 تورغاي تنكلمە ككلوب منى نیلیورسن دیر. صیاددە كیاب فیلوب
 بیرم دیدكده، تورغاي ایتور منى يمك ایلە آغزىڭ تولمز فانورنىڭ
 نویمز مگر سگنا اوچ مصلحت دیایم دنیا وآخرة آندن فائده كوررسن
 مگر شول شرط ایلە كه برینى انكده ایکان سوپلرم ایكنچى بى
 بوكورنەش تالنىڭ بوداغنە قونوب اوچونچى بى تاغنىڭ توباسنە چقب
 سوپلرم دیمش. صیاد فكر ایدب وانعا ونى يدكن نە چقار بلكە
 نصیحتندن فائده لنورم دیه شرط مذكوره راضى اولوب سويله دیدك
 تورغاي تنكلم ایدب هر چقان بر سوزى ایسەسن راست دیوب تصدیق
 ایتمە يالغان دیوب تنكذیبیدە ایتمە عقل میزاننە صالیت موافق ایسە راست
 ناموافق ایسە يالغان دیوب عكم ایسەسن دیمش. وعك موچینچە تورغاینى
 قویى ویرمش. تورغاي تالنىڭ بوداغنە قونوب دیمشكه ای بیچاره نە
 عیبى بخت سز آدم كایمەش سنكە حلالا یكرمى مثقال مقدارندە بر در بیتیپ
 یونەشیم كه كیاب ارون ایچمى باردنە اوچوهر انكە كرردى بازاره

چقاررسن مك طلا اولوردى محروم فالدىڭ ديدكده صياد افسوس
 ايدوب بارماغنى آغزىنە قويوب نە ايليايم نە يپايم المدين كندىڭ
 بارى اوچونچى مصلحتكنى سويل ايشدايم ديدكده تورغاي ديمشكه
 باشداغى سوزمىن نە استفاده ايتدىڭ كه سگنا اوچونچى بى سويليم
 زيرا بر سوزى ايشدەسن تصديق ونكذیب ایتەيوب عقلنگە صال
 ديمشديم. فارنەك بو قدر قىمت بها چوهر وار ديدكده غەمدن يوزىڭ
 صارغايوب آه ايله الكنى آغزىڭە قويدىڭ بنم جمیع وجودم اون
 مثقال كلمز ايكن يكرمى مثقال تاش نە طريقه ونە سبيل ایلە بنم
 ايچمە كرر وفايو بىرمە تورر بونى فكر قيلەنىڭ میزاننە قويدىڭ
 سنكنىڭ بى تەيزە اوچونچى مصلحتى ضایع ایدم دیوب اوچەش
 كتمش. بوندىن اوتىرى بوگنا سوز چن تورغاي دینلوب مخففى ایلە
 سوچه تورغاي دیمشله. قضايقەدە بر نىسنەنىڭ اسمندن بر نچە معنا
 آلقى ممكن ديو يوقارودە يازديغىم نىڭ اصلى بويله اصوللارە استوادن
 عبارتدر. عجب كه بزم اهل بلد بو كىبى اساس لرى آزدن آزی باور.
 اما بونلرنىڭ شجره آدملىرى شويل تورسون عادى آدملىرىن بو كىبى
 حكايەلر مسموع اولور. وبردغى حضرت سليمان عليه السلامه جراد هديه
 كتورون قېرە بو اولوب لسان فصیح ایلە «ع» ان الهدايا على مقدار
 مهديتها» بيانى ایلە ادای اعتدال ايتدىكن سوز چن ليك چچن ليك ایلە
 معروف اولمش. هر ايکسى سوزە صالح دور. ودغى بر آدم نىڭ شدتنە
 فارسى قاتىلىق ايتسەلر فضاىل قىلدى ديوب انتقام محلندە استعمال
 ايدرلر. وقدیمی سوزلرینى مقال دیرلر مثل دخى دیرمىڭ مرادى
 دور. تعظیمنى نچم فاعدهنى كده مکاننى ميکن مزاحنى مزاق لفظنى
 لیبز سندنى صناد سەيننى سیموز جدىلنى چىجال عصانى آصا بندقنى
 ملتق هرلنى ازىل جنى وچنوننى چندى مكر وهنى مكروب جراحتنى جارا
 اجلنى آجال معلومنى مالوم معالجەنى غالجە قالجە عدلنى ادبل ديورلر.
 سلاح فارسىك جلا د بونلر چىندت دیرلر ازلىنى ايجل ديوب بالكسر
 وبالجمیم سويليورلر يعنى تقدیر ازلدە بر ایش اويله اولسە صوگره

آتی ایسناب آغزینی آچمده کوزی توشارکه آتنگ تلی ناک توبنده
 بر قره خال وار، یکتنگ کوکلنه کلور بو چوبارنگ تلی ناک توبنده
 اولن خالی نی کسه بلمز، بونی سند قیلر ق دعوا ایدایم دیرده
 آتنگ آردینه آلدینه چقب بو چوبار منم فلان یلفی یوقالمش آتیم دور
 تانودیم دیر، جناقده خطا ایتورسن بو آت فلانی باینک اوز تومه سی
 یعنی اوز بیه سینک بالاسی دیور، یکت سوزنده مصر اولوب منم
 علامتم بیلگوم وار نای کوننده اورنیش چقب آنی آغان وننده
 کورشدیم تلی ناک توبنده خالی بولسا کرک اگر خالی اولمزه بنم
 دگل دیه بو سوزگه بیلاو قیلشوب اکابرلرنگ آلدنده آتنگ آغزینی
 آچوب کوررار یکتنگ دیدکنجه خالی بولورلر، جناقده هیچ سوز
 دیالهیوب جانم تحقیق بلورم بو آت فلانی ناک اوز بیه سینک قلوبی
 اوز آغوری ناک بالاسی ایدی لکن بگاده حجت بولسون اوشبو
 چوبار شول جوغالغان آتم دور آنوق تانودیم دیوب خدا ناک اسمنی آیتده
 آل دیمش یکتده بلا توفی «اولده» (اولده یعنی والله دیمکدر) والله
 اوز آتیم دیور. جناقده آتنگ ایکار توقوم جوکاننی آلوب تسایم
 ایدرده بو شعری آیتوب اوتورا کیلر.

T. C.
 İstanbul Belediyesi
 İnkilâp Müze ve Kütüphanesi

جان برگان جناقنگ چوبارون چیر
 جافساتوکنی جالغانغه صانقان جاندی
 او کونلرده آدملر کلاری بلباغ یاغود بتون آق کوک متادن
 بلباغ باغلق رسم ایمش یکت باباغنی پیشوب بر اوچی بلند بر
 اوچونی آتنگ موینونه باغلب بنا کلپ آلیب کیدر واراچق یری ایله
 اورناده بر کچک چشمه بولاق وار ایکن یکت بولافدن آتلب
 اوندکده آت تارتوب فالورده یکت چالقهدن یقلور توشار آت
 هورکوب سودراب آلور کیدر ناشدن ناشقه اور وپ ایچی باشی یار یلوب
 اولار فالور، جان برگان جناقنگ چوبارین چیر مثلاک اصلی بو

ایمش بعده جنافغه ایتورلر بو آدم یالغان آنط ایچمش که بو بلایه
 یولقدی ات سنکی ایمش اوزک آل دیدکده جالغانچی ناک جزاسنی
 ویرن جبارک جلادنه منمک براشه زدیوب آتنی مزبور متوفاننگ
 آشینه صویمشلر. ملاحظه ایدلسون قسم نسه درجهده الوغ ایش
 ایمشکه بر دفعه یالغان یره صرف ایتمک ایله ساعتده جانندن جدا
 نوشمش. بر آدم قسم قیلسه جان بردی دیمک بوکبی و افعل لردن
 اصطلاح اوله کلمش آغزلرده قالمش در. جناقنگ سویلدیکی ظاهرده
 بر شعر اوز بیکی در لکن باطنده بر مناجات نیکی در. مفهومی دیرانکه
 کیدر مضمونی اسراره سرایت ایدر والسلام.

ودخی بونلرده جیسور دیب بر سوزلری وار. جیسور اسپردیمک
 اسپر لفظی عربی اولوب غنیمت نوشن انسانه اطلاق قیلنور ایکان
 فضا فده ایری فوة اولان خاتونه جیسور دیورلر بو اطلاقنگ منشائی ده
 اگرچه ایری یوق خاتوننگ باشی بوش اولوب میراث نساعتص فاطم
 ایله ممنوع ومنسوخ اولان احکام لردن ایکان فضا فستانده بویله خاتون
 اوز اختیارنجه ایره وار الیهوب متوفاننگ اقرباسندن بری ناک تحت
 نکاحنده اولوق قانون اعظم لردن اوله کلمکله اختیار سزلقدن اسپر
 دینلوب تعریفل جیسور آنانمشدر. متوفاننگ اقرباسی بو خاتونه امانکیر
 اولور امانکیر لفظی ترکی فارسیدن مرکب کلمه درکه امان توتقوچی
 یعنی اغیاردن امان صاقلاب اوز تصرفنده تریبه قیلغوچی فسقه سی
 باشقه کشی که ویر میوب اوزی آغوچی دیمکدر. بو جیسور ماده سی
 باب استطراده دخی بر آز ذکر ایدلمشدی ینه موردی کلنجه یاز یلور.
 ودخی جهاد لفظنی جاؤ دیرلر ضحا وصحت لیکنی صاؤ دیرلر.
 بو ذکر قیلنان و بونلردن غیری دخی کوب سوزلر وار که عرب و فارسیدن
 انمشدر. اما اوقیانوسده بعض الفاظ عربیه و عجمیه من حیث الاماده
 متوافق اولسه لر احدهما آخردن مأخوذ دیمک خطادر دیمش ایکان
 بو کلیه بونلره دگلدر. زیرا بو طائفه ناک اصلی ناتار منقولدن اولوبده
 اسلامدن اقدم بو الفاظنگ بدلنده باشقه کلمه لر وار اولوب بو الفاظ لرننگ

بعدالاسلام عرب و فارسیدن اخذ ایدیلدیکی بدیهی در. اگر اسلام دن
اقدم بو کلمه لر انرا کده اولیدی من حیث الاماده توافق نوشمش دیمک
توغری کلبی اسلامدن اقدم بو الفاظ لرنک بونلرده بولقغه اصل
بجوسلکنده فالان تاتار مغولنک حاضرگی محاوره لری شاهددر.

ودخی عربلرده ترکیدن معرب کلمه لر دخی نادراً کورلمه در.
طود و دنیا لفظ لری کبی که بوا یکی اسم فی الاصل ترکیدن معرب
اولدیغی ملحوظدر زیرا طودنک معربی جبل دنیا نک معربی عالم اولوب
لغت ترکیدن بونلرنک ترجمه سی اولدیغی اصل ترکی اولدغنه دلیل
دوشر بو کلمه لری ترکی دیمکدن بلسان عربی مبین و دیگر آیت کریمه لره
منافی اولور ظن ایدلمسون ماخذی فایسی لساندن ایسه ده معرب
اولوب عربلر استعمال ایتدکن صکره عربی اطلاق قیلنور. یاخود
توافق بین اللغتين یعنی من حیث الاماده توغری نوشمش اولور.
اما طودنک فارسی سی «کوه» دنیا نک فارسی سینه «جهان» دیرلر وینه
قطع امید ایدن بر نسته آکسزده و جوده کورسه آکا «صالیق» دیورلر.
مثلا فقط سنه لرندده هوا ده بلوط کور یوب بر آز یغور ناملسه او زاق
مدت کلمیان بر آدم نا خاصه چقب فالورسه صالیق دیورلر «سما لیک در»
عربیده «سما» بزار چه آسمان «یک»، لیق کلمه لری ترکیده نسبت
اوچون اولوب مخفی «لی» ایله ادا ایدیلور، معنای ترکیبی خاطرده
یوق ایکان خبر آسمانی کبی بولدی کونکده یوق ایکان کورلدی دیمکدر.
وضعی تفالده اولوب تشاوم استعمال ایدلمز یعنی خیره یوریلور
شرده آیتولمز بس سما به منسوب سویلنن بر کلمه غریبه اولور.
و بر اصول لری دخی وارکه اجنبی دن جلب ایدن سوزی اصل
وضعنده سویلر ایسه لرده بر مناسبت ایله در حال ینه اوز تل لری نه
تارتورلر. مثلا نوشروان عادلنی مسرون ادیل دیرلر. «مسرون»
اوزلرنجه مرحمت و مروت وضعنده مستعمل بر کلمه دور. نوشروان
لفظی تفالده قیدیم اولوب معناسی نامعلوم ایکان آنک معناسزلگنه
بافه یوب پادشاه مز بورنک اوصاف محموده سینه مبنی اوز تل لرنک مرحمت

مفهومی متضمن اولان مسرون لفظنه موافق نوشور مشلرده آنکله
تکلم ایدرلر، کذا لک مسواک نی بس واق دیورلر بش نمازه لازم اولن
طهارت عملی اولمقل بو عدد ایله مسوی اولمش ادعاسنه کیدرلر، بس
دیدکاری بش عدد اولوب بزم نوعی وسرت لغتنده شین کلن

کلمه نک اکثرنده بلکه کلسنده بونلر سین ایله سویلورلر.
وبعضاً ختایدن آلنهش لغت لریده وار، مثلا: آویل چیلب عبد
چیلب یورر دیرلر، چیل لفظی ختایچه بیک معناسنده اولوب عبد
آش لرنیدن آغز نیمگه توغانلرنیدن شباغاسین بیمگه بورر دیمکدر
بو لفظی ختایلر «کیف اصبع» مخلنده کنوروب بری بزنن احوال
صورشده چیلمه دیورلر یعنی آش یدکمه دیمکدر که صحیح البدن
وسلیم الاعضا غم وغصه دن امین صبا حلدگمی دیمک اولور، زیرا
غم دن امین وامراض دن سلیم اولمیان آدم نک آش وطعامه اشتها سی
اولمز ودخی صین لفظی که ختایده اوغشاش و مشابه معناسنک اولوب
فلان صینلی آدم یعنی فلانی اوغشاش آدم دیمکدر، صینه قرا
دیرلر، صورت و شکلنه باق دیمک اولور، و بونلردن غیری دخی
ختایدن وسائر ملت اردن قوشلمش سوزلریده وار کلسنی یازمق
درکار دگلدر.

ودخی بونلرده توره املنه «آل دیار» دیوب بر تنول لری وار که،
الله یار اولسون خدا هر ایشکا یساردم ومدد قیلسون دیمکدن
اختصار ایدب «آل دیار» دیرلر سلطان حضرتلرینه پادشاهم چوق
یشا، بخارا امیرینه حضرت امیری خدا منصور ومظفر قیلسون دیمک
کبی بر دعا وثنادور ابتدا اوز بیک خان نک ایجاد ایتدیکی وضعی
ایمش. بویله ایسه قدیم نوعی خانلرنده دخی وارلفی ملحوظ اولوب
لکن خبری بزه واصل اولمدی ظن ایدیلور که خانلق منقرض اولدقندن
صوگره متروک ومنسی اولمشدر، اگرچه فضا قستانده دخی خانلق
بتب توره و خانزاده لر النده حکومت قالمدی ایسه ده اصلنی نسلنی

رعایة تورہ لہ آلدیار دیمک ہنوز کہ وارد فقط بوکونک بورعایہ روسیہ تبعہ سی
اولن قضاقتک فارتلرنک قالوب یاشلرہ تورہ قرہ برابر اولدی، شویله کہ بوندن
اون بش، بکرمی ییلر مقدم ایدنی تورہ لہ عموماً آلدیار دیمک
بلا ترک آیتولور ایکن حالاً ناگلب ناگلب آلدیار دیر اولدیلر،
آزینده بوده فالور کبی کورلور، ودھی «مرضه» دیوب بر سوزلری
وار اصلی میرزادور، لغت عثمانیه ده میرزا عجم القابندن اولوب
بیک دیمکدر شویله کہ احمد میرزا کبی بر اسمک آخبرینه وضع و ابراد اولنورسه
شاهزاده لکه دلالت ایدب میرزا احمد کبی اسمک اولنه وضع اولندقله
کتابندن افندی مقامنده اولن آدمه لقب اولور دیمشدر، اه.
اما قضاقدہ مرضه اسمی سخی و جومرد آدمه اطلاق اولنور جومرد
جوانمرد دیمکدر، منقوله جومرد آدمه چولن دیرلر قضاقدہ دخی مستعملدر.
سخی آدمه مرضه دیمک والله اعلم بوندن ناشی اولسه کرک کہ
ما وراء النهر قانوننده حکومت طرفندن انعام و سیورغاله مستحق ذوات
کلسی میرزالرنک خط و قلمی ایله مانغه معلوم اولوب سیورغالرنک
تسلیمی دخی میرزالر لندن تارقاتیلور اولمقله صحراپی عوام انعامی
میرزالردن بلوب سخا و مروت میرزالرده دیوب اعتقاد ایدرده کندی
قیلمه سنده اولان اسخیالری بوگا قیاس و تشبیه ایله میرزا «مرضه»
دیمشدر اوله.

و بعضاً اولور که هیچ بر لغته ملحق و هیچ بر معنایه مستند اولمیوب
بجرد لفظندن عبارت کلاملریده اولور. مثلاً: سراسنی آیتامن دیرلر
بنا گاه بولسه یا بولسه دیمک سلاکنده برسوزدر. ودخی بر
مهلی قوشا قلب سوبلمک اوز بیک ناکه هر بطورنده وار ایسه ده
بونلرده اغلب واکثردر مثلاً کسی مسی آدم مادام چولاچی جو باچی
چورکونچی مورکونچی کبی سوزلری پیرو بیللاؤ ایله ادا ایدرلر.
وینه بر نسنه بر اسمل مسمی اولسه کلا قضاقیده کانه بری بریل
خبرلشمش کبی جمیعسی اول اچجه ده منفق اولورلر. مثلاً سچقان
یلی یا که قوی یلی فار کوب یاغوب اوزاق یانسه آکا آق نچقان

یا که الباستی فار آت فویارلر. اگر قش یخشی اوتسه فار آت
یاغوب ایرته کتسه آکا قره چولاق نچقان یا که قوگر قوی قوگر
آله قوی دیوب مزبور قشلر کلهم ایلاتیه ده اول اسمله جاری اولور.
وبوندن ماعدا علایم سماویه و نجوم علاویه لری دخی اوز زبانلرینه
ضرب ایدب «قسطلانیه» یعنی قوس قزحنی قوشاقلیان قویونه تشبیه
ایدب قوی قوصاغی دیورلر. ثریایی توبلنوب توردغیچون اورککان
قویونه اوغشادوب اورکر دیورلر. جدی یولدزینی تیمور قازوق دیوب
فرقدانی آرقانلیان آت کبی ایلانوب یوردیکی اوچون آق بوزات دیورلر.
آنک آرقاسنده توگاره کلب یوردیکی ایله «بنات نعش» یولدزینی کانه
آق بوزانه قصد فیلان اوغری به تشبیه ایدوب یتى فراچی دیورلر.
بهر حال هر برینه بر مثال کتوروب اوزلرینه موافق اسم برله ثبت
ایدرلر. و بو یولدزلرنک قبله خصوصنده مدخل عظیمی اولدغیچون
تنمه مزنگ باب قیلمشده بر آت بیان ایدوب محلی تفاسیرنک قیاسی
آیتنده و کتب لغاتنک قیو فواصلنده ایدیکنی اول بابده کوستررمز
لازم ایدنلر آندن استسولنر.

ایندی اتراکنک هر شعوبنده مختلط کلام عرب و زبان فارسی
وار لکن آنلری بو طائفه ناکه تللرینه قیاس قیلب بولمیور. زیرا
قضاقدن غیر قیاسنک اکثری متمدنه اولارق هر عصرده و هر دورده
علمادن عاری و اوقمقدن خالی اولمیوب کتاب یوزندن کوروب
معناسنی بلوب فصاحت کلام و تاثیر مرام اوچون آرا لاشدرمشلر. اما
بو فریق کتاب کورمیوب اوقومق یازمق بلمیوب فقط آغزدن آغزه
آیتوله کلدیکی اولده تعلیمی اولدقلرینه و ایشندیکی سوزلرینی اونتمیوب
کلدکارینه دلیل کافیدر فلها بونلرنک کهنه اخبارلرینه قولاق صالحق
تاریخ و نسیلرینی اعتبارغه آلمق و حکایه لرینه اعتماد قیلمق ممکندر.
قارت و کاریه آدملری وار اولان یاشلرہ بزدن وصیت و نصیحت دورکه
فرصتی فوة ایتمیوب آنلردن سلف لرنک سوزینی ایشدوب تکلامق
کرک. ایستونک بولسه ده ایسکونک یوقمیدی دیمک بوندندر. و آنلردن

ایشیدن سوزلری چرح قیلیمبوب و شرح دخی قیلیمبوب بر قصه بی
 کما حقہ تکلب نوبت ایکنچی به کلدکه نغمه ننگ قولاغنی بوروب
 کویله مش کیبی چکلب کرکلی محلدن باطرنه صالب اره صره ایی دیب
 غنکلب بویله سؤال قیلیمق کرک والا حقیقت حال فصل اولمیور مدعاده
 حاصل اولمیور. زیرا چرح قیلنسه مسؤل ایکنچی سوزیمی یینه بیکاره
 چهارر دیوب کوکلندا گی بیلدیکنی تمام ایتوب یتکورمیور. ثانی بعض
 سوزلر ترتیبیدن آلماشنوب اینکغایندن اوندکدنکگره آیتوق وصورامق
 دخی ایسکا کلیمبور. شرح قیلنسه سائلننگ سوزندن استفاده قیلندیقی
 ملحوظ اولوب او قدر اعتمادی قالمیور. بس بونلری اولدن ایشدیل
 کلدیکی کیبی ونبه ما اوقوب آکلادیقی کیبی کیف ما یشاء سویلدوب
 من بعد آرتوغنی آرتقه تاشلاب کرکلی برددن یازمق کرک بر نچه
 کجایه لرننگ اجتماعی ایله خبرننگ حقیقتی معلوم اولور. «خذ ما صفا دع
 ما کدر» بویله مواضع لرننگ بنیادی دور. بونصیحتهم سببی صبی و مراهق ایکن
 وقتهمده سوزه هوسلگم اولوب قارتلرننگ آغزینه قولاق قویبق طبعمدن
 ایدی. اول کونده ایشدن اخبارلریمی بو کونده بلور آدم آز قالمشدر
 اول ایاملرده شجره آدملر هر برددن ببلوردی هر بطوندن بولنوردی
 الا آن اشیاخلر ازالوب کاریه لر کلاموب باشلردن بو بابده شهرت
 چقارمش ذواتلر بورونقی وقتده ایشتمش داستانلرمنی بعضی بلوب
 بعضی اوتمش قارتلره حواله قیاب بوی تیا برسون فلان اکام آیتوب
 اونوروچی ایدی من آنچه او فالهای فالوبمن دیورلر. بویله اولسه
 باز بر ایکی دورده یعنی ایلی آلتش یلرده شجره آدملر بتوب
 احوال ماضیه دن معلومات ویرن کهمسه قالمایور اوخشایدن سماعی
 اخباردن جمع اولمقدن قضاغه خاص ایسکی دن نالمش تواریخ کتاب
 یوقدر. فقیر بو قدر بلار آفتاروب بر کتابه ظفریاب اولمه دیم.
 زمانه ننگ باشلری اوفومق یازمق یازمق یازمق یازمق یازمق یازمق
 دخی آیتوب فالسئونلر والاسلام.

یوقاروده «تیا برسون» دیوب بر سوز اوتدی تیا برسون دیهک
 آندن نقل ایدیبلن سوزننگ ثوابی متوفی ننگ روحنه تیکسون یعنی
 مرحوم وعلیه الرحمه محلنده کتورن دعا و ثنادورکه کلامده اختصار
 اوچون رحمت و ثواب لفظلرینی مهربانده توتوب فقط تیا برسون
 ایله اکتفا ایدرلر.
 کاریه یعنی قارت. آدملرننگ عبره العودک غریب سوزلری کوب
 لکن آنی اعتبار ایسن آزدور. آیکوزده استاذمز ملا محمد صادق
 حضرت دن منقولدر قضاق خلقی بونادانلقلری برله سوزلری تحقیق
 تصوفدر دیر ایدی. بر «بی» یعنی حاکم ذی شان صاغلقنده آغزی
 پریشان بر آدم ایدی. مرضی مشند اولوب موتی مشامده قیلندقه
 اولاد واقران ونچه فییلننگ اشرف واعیانلری جمع اولوب آکه بزلره
 نیمه نصیحت قیلورسز ونیمه وصیت ومصلحت ویررسز دیدکارنده
 مریض مزبور جواب ویروب من یتمش یلدن زیاده ایچلرکزه توردیم
 یغشی دور بهماندر بلدیکی سولره دیدیم شمدی بو حاله ایردیم عزرائل
 الینه کردیم سزلر کوب برله طوب برله فالورسز مصلحت بولسه بر
 برلرکزدن آلورسز من یالغوز باشم یورمگان یرگه بارورمن کورمگان
 ایلیگه بارورمن بلگانلرکزنی مگا اوگراتونکگر مندین نیمه صورارسز
 دیوب ختم کلام ایلمش. فوادی اولان فکر قیلسون قایو درجهده
 مضموندر دیه سویلیوردی.
 ینه ایتور ایدی آیکوز دیواننه ابتدا کلدکهده بر بای آدمه منی
 تکلیفی قیلب آلیب واردیلر مختصر حالنده ایدی باشی اوچونده
 اوتوروب کلمه تلقین قیلیمه باشلیم. مریض بوکهدر دیوب صوردی.
 بریسی جواب ویروب دیوانداغی اوکاز الوغ حضرت دملا امام آخوند
 فلان دیوب بویومداغی داخلی وخارجی بار عنوان وصولتمی کم کوس
 قیلیمبوب یتکوردیلر. مریض بونی ایشدوب اوی بای اورص قویغان
 اوکاز مغان کرک ایس اوینه برسون ایمان آیتوغه خواجه کلسون
 خواجه بولمسه آیتدایمن دیدی. بالالاری مندن اویالوب تقصیر عیب

قیامانز آفلدن یازغان آجوغان چال دیوب خاطریمنی آلدیلر کوکله
 تسلی صالدیلر. واقعاً حضرت کبی استاذکل اولان ختم کرده ذاتی سوادى
 یوق خواجهیه تیگ کورمیدیکی تسلی بی موجب ایدر ایشدر
 بعده چالنی خواجه کلدی دیوب آلدادیلر کوزینی آچوب اووی
 چارفتنی پیغمبرم جوراغانی آق سوباک اولیامای بلکانوگدی آیته بیر
 مین آرتوگدن ایارا بیرابون دیب کمه شهادة ایله جان ویردی دیوردی.
 اگر بو زمانده بزلره و بزم امثالزه بویله دیسه لر بو سوزی کندمزه
 نقص بلوب آغزه آلمایدی یعنی اعتباره آلمدغندن عار ایدوب
 سویلمیدک. بر تقدیر آغزه آلدننه فلانی کافر بولدی دیندن چقب
 اولدی زبردست دملادن سوادى یوق خواجه بی آرتوق بلدی دیوب
 مذمت ایدرک. اما حضرت مرحوم کبی عزیزلر بویله سوزنک
 ظاهرندن کوز یوموب بساطننه طالورلرکه خواجه نسل رسول دیوب
 محبت ایدرلر. اوکاز روس تلی دیوب نامندن نفرت قیلب یراق کیدرلر.
 یوقاروده یازلمش چارفتق لفظی یاروق و روشن دیبک اولوب
 سراج و چراغ دن کنابه دور. فغواى کلام بزلری ظلمات کفردن نور
 اسلامه چقاران ذاتنک بوداغی دیبک اولور و هر بر تبرک آدمه و موجب
 ترجیب ذواته و هر بر حرمتی لازم اولان شیئه بویله دیورلر. جوراغات
 سلالات و فروعات یعنی بوداق و نسل و نسب دیبک اولور.
 بو طائفه و وحشیت و بدویت ایله متصف جهالت و زهالت ایله
 مستنم اولدقدن ایچارنده بدعت و خلافی شرعنک عسری غیر
 ممکن اما مقابلنک انسانیت و احسانیتنرینک اعصی سی دغی غیرممکن دور.
 جهالت و زهالت کبی معاینی و مالینی ذکر ایدوب محاسن و مراسمى
 یازمدغمز انصافدن اولمز. اولاً بونلرنک بر عاصیتی اوزلرینک
 نادانلقلرینی موبینه آلارک بزنک نادان قضاق نی بیلادی نادان
 قضاق نی کورگان بزنک قضاق نادانلیق میان نی دیمایدی بلماس لیک
 منان نی عیبایدی دیورلر. بلمزلیک فخر دگل نادانلق مافتانو دگل
 لکن بلمگاننی بلمک انسانیت دور چونکه بامزلیک نی چهل دیورلر

دواسی آسان اولوب بلمدیکنی بلمیان بوکا جهل مرکب دیورلر دواسی
 یوق درد عظیم دیمشدر. بونکچون بددعاده اوزک بیلمه بلمگاننک
 تلتی آلهه یعنی بلمگانوگنی بیلمه جهل مرکب اول دیمکدر اگر بلمگاننی
 بلمسه ایدی البته بلوب ایتکاننک سوزینی نکلا ایدی آنکله عمل
 ایدوب نتیجه سنی کورر ایدی.

ثانی قوناغاشی دیدکلری بر کورکام فعللری وار شویله که بر
 مسافر یاز اولسون قش اولسون کرک کیچه سی تون یاریسی اولسون
 کلوب اوینه کرسه اوتوننی یاغوب ایسونوب صوبنی آلوب چایلنوب
 کیزنی آلوب جایلانوب هر قانچه راحت لنسه آکا رانجی میورلر
 بلکه اویقوسندن اویغانوب نوشا کندن توروب خدمتنده بولورلر
 مؤنتنی کورلر. ثالث بر آدم براوینک آرفاسینه کلوب مهمانه
 دیدکده قوندرمسدر ابرته سی بی ارینه واریب چاقرتوب آکا جزا
 کیسرلر بر آدم بر جایه وارمق بولسه لر آننه منوب بر حبه آزیق
 آلمیوب کیسه سینه بر چاقه پول دخی صالحایوب بردن بره فونوب
 نوشلنوب نچه یوز بلکه مک چاقریم یرلری بوروب ایلننوب
 فایتورلر. اگر آتی آریبق طونی ایسکو ماک کبی بر نسنه یه محتاج
 و مضطر اولسه لر اوزینه مناسب بر آدمه تامور بولوب اول دخی
 بونک حاجتنی چقاریب یوله سالور چونکه بویله احتیاجلی وقتک لازم
 نسنه یی صانوب آلمیه بازار و آکا ویرمیه اللهه آچه اولمدغندن
 بین لرنده «تامور» دیوب بویله بر قانون وضع ایتمشدرکه اول سفر
 آنی یوناندکن صوگه کیل سی یازنده بوکا کلوب اول دخی کرک
 نسنه سنی صوراب آلور بونی قولقه دیورلر. فی الاصل قول آلهه دیمکدرکه
 یاردلمشیمکدن عبارت دور. تامور لفظی حاجت چقارمق افعال عسنه سندن
 استنباط ایدیلن اسمدرکه اوقویانوسده انسانیت و احسانیت معناسنی
 متضمن «تقول مارایت تاموریا ای انسانا احسن منه» دیمشدر.
 تامور لغتک اوزلرنجه هر جهتدن فائده سی کوبدر. شویله که بر برارندن
 مال یوقالسه بو طرفه کلنه بوتامور یوقی و سوراغی او طرفه واران

اونامور سورانچی وایزلاچی اولوب رعایه دوستلق ایدرلر. خالص نیتده اولان نامور آخیری قدا بولشورلر آلدان نیتده اولان نامور آباغی بارومتا ایل جدا بولشورلر. بارومتا دیک غصب و سرقهیی مشتمل لفظ ترکیدر. واولورکه بلا حاجت نامور اولوب بر برندن نسنه آشوب بولشورلر بو فقط نشانه اجاب لیک دور. ایمدی انصاف نظر یله بافار ایسک مکتوب ما سبک کلسی فعل ممدوح و عرف مقبول دگلمی. و بولردن ما عدا دغی افعال حسنه اطوار مستحسنه لری کوب اولوب جمیع سنی نعداد فیلمق درکار دگلدیرکه تماما بلمک استین انسان اوچ جزئی ایچنده لا اقل اوچار یل کرمک کرمک اولیور.

عافلر عقلنی ایکیه تقسیم ایدوب بری عقل طبیعی دیملر بولرده یعنی طائفه فاضله عقل تعلیمی اولمسه ده یعنی علم اخلاق و فن آدابی اوقوب بلمسه ده فکر و ملاحظه ایل بخشى بمانی فرقی تیک و بدی تمیز قیلدندن بولری بدوی الطور دیه یوب مدنی الطبع دیک صحیح و جائز اولور.

چونکه مجرد بلاد و امصارده متوطن اولمق ایل مدنی دینلمیوب مدنی دیک آحاد بشردن هر بر فرد قانون عقل و حکمت اوزره معاش و معادلرینه صالح اطوار حسنه و اوضاع مستحسنه به مراعات ایتمه لرندن اعبارتدر دیو اصول نور یخده نصریح ایتمشدر نچه بلدی نی کوروز وحشی صفت اوله و نچه بدوی نی کوروز فلاطون حکمت ایش قیل.

نظم

عتبار وطن استعداد ذاته نأثیر ایتدی
توفرانده یاتمقل طلادن جلا کتمز
نه اهل بلاد اولمق ایلن نادان صاحب کمال اولور
ونه بیابانلرده گزمکله دانا جاهل و بال اولور.
بو طائفه نیک باز بعضی ایشلری وار ظاهرده خلاف کبی کورنور
اما فی المعنی بر اصول مبنی اولور چهل دن بری مثلاً قتل عمده

شراً قصاص واجب ایکن بولر بو مسئله بی نسخ ایتمش دیو طعن ایدرلر اما مستحق ظمن دگلردور. زیرا بولرده قتل عمد قطعاً یوقدر قصاص ایسه عمده اولوب خطاده حکم دیندر. بر نفیر قصداً قتل ایتدیکی صورتده عفو الاولیاء و صلح بالمک صحیح اولوب ولی مقتول مال ایل راضی و قاصدن عفو اولی بولرلر. چونکه دنیا چرخ فلک (نداولها بین الناس) مبادا بو طرفده دغی بویله بر ایش واقع اولورسه سوکره آنلرده قصاص استیوب اراده فان نوکولمک عادة اولور خوفندن صیانته لدم المسلمین صلح بالمال مسئله سنی ماخذ ایدرک بین لرنده بو قانونی جاری قیلمشلردور.

ثانی میراث خصوصنده که ملک میراث مجبوری ایکن بولر طلب میراثی ترک ایل انکار و عوب ایدر دیرلر. (لیس الامر علی ما قالوا) زیرا اناسی حیاتنده اوغول لرینه اینچی و فرزینه تورکونلیک نامیل حصه لرینی کما حقه و یروب فالاننی تماماً توبچوک اوغلبینه یعنی کینچه بالاسینه هبه قیلمق عادة قدیمه لری اوله کلدکنن بعد المهمات تقسیم ماله محل قائمیور صحیح البدن و سلیم الأعضاء وقتنده صاحب ماله جمع ماملکنن تصرفی جائز اولوب که ویرسه آنک اولور، دینلسه که حیاتنده اولادی نیک اینچسنی افراز ایتمک ایل و هبت و قبلت قولی اولمقچه فالاننه رکن هبه متحقق اولمز یعنی ماله نی بالغوز توبچوک اوغلی آله بلمز. اللهم جوابده دیرزکه هبه اولمز ایسه وصیته داخل اولور رضاء ورثه ایل و ورثه به وصیت درست ایدیکی ارباب فقه نیک رعنا معلوملریدر. اگر متوفادن بو ایکی مسئله به مبنی یعنی وصیت و هبه به متعلق بر قول صادر اولمزسه بین الورثه بری برلرینه هبه سی ممنوع دگلدیر بو تردیدلر تحقیق اوچون کرمک اولوب تجویزه قالسه (قبض الهبة او الصدقة بعضرة المالك وهو ساکت نیا (لو وضع مال فی طریق) لیکنون ملکاً للرافع جاز) ونحوه روایاتلر ایله ایجاب و قبوله حاجت قائمیوب مجرد قبض ایله انمام کار اولور. بس اواده میناسی بویله بر اصوله مستند اولوب غایه ماشروطنده قصور ایتمشلردور. بویله

ایشلرده حرامدر کفردور کذا دور فذا دور امثالی اقولالر ایله زمان
 طویلدن جاری اوله کلمش عرف و عادتق ترکه چالشمقدن ایسه
 شروطنی تعلیم و تعلم ایله اجرای شرع ایلمک اهون اولوب بونده
 هم شرعه اعانت و همده اخوانه امداد اولور. ثالث دعواده اجنبی بی
 آنطغه قسم که توتار شرعی دگلدر دیورلر. بوده بی قانون و بی اساس
 اولمیوب چونکه بونلرنک سارق لری و قاطع طریق لری قیلمش ایشلرینی
 اوز یخشی لرندن یا شورمز لر یا شورمق غه دخی قویملر بویله اولدقدن
 مدعی دعواستنده بر شانلی و اشانوملی دمینی آغزه آلر ق بونک
 آلدیغنی و اوغورلادیغنی فلانی کمسه بلور اگر بلمدییم دیورسه، تحلیف
 علی عدم العلم فیلسون دیر فعل غیره قسم قیلمق اگر چه بو خصوصه
 خاص اولمسه ده حق غیر ضایع اولمسون او چون (التحلیف فی فعل
 لغیر انما یکون علی العلم) مسئله سینه سینی ایدرک بو قاعده به فرار
 ویرمشلر واقعا بو حکم لری نفس الامر مطابق نوشمش اگر بویله
 اولمسه اوغری زیاده اوچ آوردی هنوز دخی آز دگلدر.

رابع بونلرده مساجد و مکاتب یوقلغی دینده نقصانق ایراث ایدر
 دیورلر. اما مقابلنده بوتخانه و میخانه اولدیغی مزبور ایکی قصوری
 ستره کفایه ایدر فاذا کان الامر كذلك بونلرنک افعالرینی بی فکر
 نشنیر و افکار و ائوالرینی بی ملاحظه تکذیب و ابطال ایلمک عالمک
 شاننه و عارفنک رأینه مناسب کار دگلدر. اهل بلد بونلری قضاق
 دیوب کامتکلری اونون چوب کتورن ستاق خدمت او چون قلعده
 اوتوران جاتاق لری کوروب جمله ایلامه قضاقلرینی بونلره قیاس
 ایتدکلرندن و بویله زعمه کتدکلرندن، نمانک قضاق غلفی بزم نوعی لردن
 قاچقان پوسقان آغزندن سوزی نوشکانرینی کوروب کولارلر کلا
 نوعی لری بویله دیوب بلارلر. بو خطاه اولن طرفیننک آدملری
 ایکی یورتنک قانون ایچینه کرسه لردی نه کورلردی نیندای ذواتلر
 وارلیغنی فهم قیلورلری بس هر ککم بر قبیلنک مناقب و مثالینه
 مطلع اولمق استرسه او طائفه نک ایچنه یورمک کرک معرکه و جمعیتلرینی

کورمک کرک الوغ لری ایله الفت اولمق کرک. بری برلرینی تعیب
 ایده کدکلری دیگرکی نک اسرارنه کما ینبغی علم حاصل ایده مکلرندنر.
 ایبدی توجیهه امکانی اولن سؤاگ مقدره لره بویله بر نوع جوابلر
 ویریلوب اوندی اما توجیه و تأویلدن بعید تعدادی محدود اولمیان
 کار و افعاللری دخی کوبدر بو جمله دن ایگ ادناسی برکشیه کوننک
 ایکی دفعه سلام ویرمک عندلرنده عیب اولدیغی کبی یلنده ایکی
 دفعه بر آدمه کورشمکی دخی شنبیع کورلر.
 وبردخی افر باسندن نکاح جایز اولنلری نکاحلنمق دن قاچورلر
 بو ایسه بر نوع مخالفت دورکه شرع شریف حلال ایدن ایشدن
 حرام کبی امتناع ایدر دیورلر. لکن بوکا مخالف شرع دینلمز فقط
 مشروعه غیر معموله دور جواز و حلالنک طرفینی مساوی اولوب فعلی
 جبری دگلدر. مثلاً زوجین بری بری نک بدننه باقمق جایز و حلال ایکن
 باقمزسه عیب ایدلمز. ینی آنا اوتمکونچه قز آلو شمامق عاده لری
 یاقنلغی غایت رعایه ایتدکلرندنرکه (النکاح یبعد و یقرب) یعنی نکاح
 یاقنی آلیس ایدر آلیسی یاقن ایدر قاعده سینه مبنی یاقن قی آلیس
 ایتمکدن ایسه آلیسینی یاقن قیلمق عقل و نقل اوفقدر دیورلر. اقربا
 واحبابلرندن ایراقلق مراد ایدرسلر آرامزنی سویاک آیورسون دیملکری
 بوندن عبارته دور. ثانی بونلرده سود ایمشماک دن صافنمق آز اولدیغی
 جهندن و بوندن ماعدا دخی احتیاط ایدر عمل لری وار اولدقدن
 ابتدا اسلامده استاذ و معلم لر ایراقدن قدا بولوشمقی مناسب کوروب
 سوکوره اوزلرنجه لازم مثبت بلمشلر اما برار دوردن برلی بورسم لری
 نسخ ایدیلوب شمدی یاقن لرندن آلمق عاده تحتنه داخل اولمیه باشلدی
 وینه بونلرنک عقد و نکاح خصوصنده عصرمزنک علمالری اختلاف
 ایدب (ناجواز) طرفینی توتان لر عقد دیمک ضیغه ماضی یا امر و ماضی
 ایله عاقدیننک ایجاب و قبولنه موقوف ایکن بونلر مجرد قدا قدا دییشوب
 قویروق باور جیشوب بر برلرینی صوغه صالوشمقل اول عقددن
 صایلمز دیورلر. اما جائز دیانلر بونلرنک عقدنی عدمه چقاردقن اسلامدن

بو قدر ملبون نفوسى بىراملغە نىسبەت بىرەمك لازىم كىلەن بو ايسە نام مؤمنە بىوك نقيصە والوغ كامچىلك اولدندن مەھما امكىن بىر مسئلەيە مەنى قىلەر ق جوازىنە فئوى و بىرمك اولى دور دىورلار. فقير نصيحت ايدىرم ايل يىغىشى لرى بو خوصادە اجتهاد ايدىب اھالىسىنى عمد شرعە ئافام ايلسەلر ملالار مباحثە و مخالفتدن تىج واوزلرى ملامتدن امين وسلامت اولورلردى. بو كىي ابعء النقول والعقول اولن نزاعلى افعال واطوارلرى كوب دور. لىكن عاقل لىر هر بىرىنى تعداد و تفتيش ايل مقيد اولمىوب مەھما ن حمل مؤمن بىر صلاح نچسسى و غيبىتدن اوزلرىنى فلاح ايتمەلرى الزمدر.

امثلە لطيفە. عصر مزىدە اسم لرى مغمول ايكى «بى» بىر جاينە ئماز فيلمەشلر هر ايكسى بىدىن وسەين آدمىر ايمش بونك بىرىسى نمازىدە شرطە ايدىر آنك نافىض وضو ايدىكندن بى خبر اتمام صلوة ايتىدكندن صوكرە او بىر لسان غليظ يعنى فالون تل ويوغان آن ايل صاحبنە دىركە فلانى سىن قرا كصوالغور نمازىدە توروب اوصروب قويدىكەبە اوصى اوناغلانغانك دىدىكە صاحب ضررە جوابا ديمشكە اوى فلانچە آفلك جوق ايكان غوى قداى سىنى مزان ميبىل چوقوماسون چقوسە ايكاموزدن نيلر چقباس دايسوك اوانان ضرورىدە چىار ديمش يعنى خدا بىزلونك اشمەزى تفتيش و تحقيقە آلەمىوب فضل كرمى بىرلە خطالرمزى عفو بىوروب عصبان لرمزى مغفرت قىلسون. اگر عدائتە صالحە دقتە آلسە سزدن بزدن هر بىر عيب لىر تابلوركە ايك كچوك توبەدك اولور دىيىكىلر. الحق هيج بىر طائفە بدعتدن بعيد عيب دن عارى دگلىر ايشلرمزى خدا اوزى آسان ايلسون صراط سويده مستقيم ومستديم ايلسون آمين بجرمة هم. ايمدى بو بابده زياده كم هر غە كە يازىلدى بىنم بلىدىكم بو اولدى فالانى فاضل لره قويدى و فووق كل ذى علم علم.

سلسلە اجداد اضاق

حضرت جناب رسول اکرم ونبى شترم صلى الله تعالى عليه وسلم نسب شريفلىرىنى ذكر ايتىدكە عدنانە چە تعداد و آندن نجاوز ايتىمىوب

كذب النسابون دىر ايدىلر دىوب لىكن بو قولنك حديث اولوب اولمىغندە اقوال لىر واردور. مع ما فيه اصحاب كرام و تابعين عظام و سلفى صالحين و مقتداء دين اولنلردن نىسبنى بيان ايدوب حضرت نوح و آدم عليهما السلامە چقاران ذواتلر كويدىر. بو كى نظرأ كذبى ظاهر اولمىان اجدادلرنى ذكرده ضرر دغى يوقدر اگر ممنوع اولورسە جەل دن اقدم آنلر صاقنورلردى. و بو قدر ايل «الم ياتكم نبأ اللذين من قبلكم قوم نوح وعاد وثمود والذين من بعدهم لا يعلمهم الا الله» آية كرىمە سىنە مخالفت لازم كلىز زىرا بىر سلسلە بيان قىلمق ايل افراد انساننك انواعنى محيط اولمىز آنلرى اجزاسى ايل يعنى كىفيت و كىميت عمد و اعمارى ايل تماماً بلىك بىر واجب الوجودنك كندىنە خاص ايدىكندە اجدنك انكارى يوقدر. بو معنادە سلفى لرى صيانت وار. شويلىكە بىر سلسلە بيان ممنوع اولمىوب فقط اولاد آدمنك چمىع بطون و نفوسنى تعداد قىلمق و آنلرنك كندى بلىك دە ادعا جائز دگلىر بو ايسە ادراك بشردن بعيد و طبع عقولدن خارج اولوب مزبور آية كرىمەنك تفسىرنده تفسىر كىيرنك «ان يكون المراد كنه مقاديرهم الا الله لان البذکور فى القرآن جملة فا ما ذكر العدد والعمر والكييفية والكمية فقير حاصل» دىدىكى قولى دغى مفهوم سابقى مؤيد دور. مراد اللهى بلىك مقدور بشر دگل و جزم قىلمق دغى منصور دگل «العلم عند الله وهو علم» ايمدى اوز بىك آتادن قىوسنى قضاى نسا بلرىنك اوز نقل لرى بوينچە ترتيبى ايل يازىب آندن يوقاروسى اختلافلى اولدىغى اوچون ترك ايدلدى. مع ما فيه منقول تار مادمە سنە اجمالاً اگلىنور.

اوز بىك بالاسى بالانكاچ بابا بالاسى قرغز چوبار بالاسى بورناى بالاسى صولاي بالاسى قاين بالاسى بايغوتان اوچ جوزنك آناسى بودور اوچ جوزە قرا كىلومبىت صارى كىلومبىت آق كىلومبىت دىوب هر اوچسىنك اسمى كىلومبىت اما منصب جهنندن جوز ايل ملقب اولمشدور. قرا كىلومبىت الوغ جوز صارى كىلومبىت اورته جوز آق

جیلومیت کچی جوز دیورلار. الوغ جوزدن اویسون کچک جوزدن
 آلچون نوغوش. اویسون اوغوللاری ایچنده ارشدی جالایور آلچون
 اوغوللاری ایچنده اعقلی جباس اولدندن اسمده آتالرینه اشتراکاً
 اویسون جالایور آلچون جباس دیه قوشاقلنوب سویلنور تورغولاش
 اولدندن دگلدر. قضاقدن قوربو تورغو دیوب ایکی لغت بار. قوربو
 دیبک یاشده برابرلیک «تورغو» دیبک مقابل دیبکدر خواه فرداشی
 اولسون خواه اجنبی اولسون. مثلاً اویسون آلچون تورغوده برابر
 ایکن فرضاً اویسون اوغلی جالایور یاشده آلچونغه نیک یعنی بر یان
 نوغوش قورداش اولسه لر قوربو دیبلور تورغو دینلمز فرقی بودور.
 اورته جوزدن آلتی اوغول بار بوکا آلتی آریص دیرلر آرغون
 نایمان قونکرات قبقاق واق کیرای، خیرغی ایکی سی کچک خاتوندن
 ایبش اکثر نسابدن بویله مسعودر. اما بعضیلر قبقاق اورننه
 اویغورات اسملی بر ذاتی ذکر ایدوب بر توغریدن توغانلرینه اونکالب
 ترکمان ایچینه سنکوب کتمش و بعضلرینی اوزانکه باروب یتمش
 دیورلر. یتى اوزان نه یرده دیوب صورالسه خنای ایچنده قشی آز
 یلزاڭ اککری یاز بر یر ایبش دیوب قوللرینی شرق سمتنه
 سلنایورلر اول یره آسان قایغودن غیرى آدم وار ماش دیوب
 سویلیورلر. آسان قایغو اصلی نوغای ایبش چنغز خان نڭ معاصری
 اولان مایقی بی نڭ آلتنچی نییره سی دیورلر. الوغ جوزده ینه بر مایقی بی بار
 اول دگلدر. بعضیلر الوغ محمد خاننڭ نوابعدن دیوب بو صورت نوغاینڭ
 بابالریندن اولورز یرا نوعی اسمی الوغ محمد خانه اباروب وارمش تئار منقولنڭ
 اولادنه اطلاق قیلنوب صوگره تغلیبا اولملکت اهالیسی نڭ کلسنی شامل
 اولمشدر. آسان آتازنڭ مقال و مثللری قضاقتانن معروف و معتبر دور
 غریب حکایه لری وار. بعض مقاللری محلی ایله یازیلور. خلق اوچون
 غمخوار آخره اوچون بیدار بر رجا سیار اولمش دنیا دارغنی و متقی
 نقی ذات ایبش. ناولیک یعنی کچه و کوندزی اوچه تقسیم ایدب
 نیاز غقتن دین صوگره دنیا ایبشندن بر ایشکال اورمیوب کسه

ایله بر آغز گب قیلمیوب طاک آتقونچه تلنده ذکر دلنده فکر آخره
 اولوب حسین قیامده بر آز قیلوله قیلدندن صوگره کوندزینی تمام
 دنیا غمیله اوتکارر ایبش عمرنده بر مرتبه کولدیکنی کشی کور ماش
 ایبشی دایم وایم اولدندن قایغولقب قونمش زمانه سی خانلری نڭ افعالندن
 ناخوش اولوب زوال دولتته اشاره خبلی خبلی زمان بولار فراغای
 باشین چورتان چالار مثل مشهور بوذاتنڭ کلامی ایبش معناسی بر
 نوبت ایله آبلای خان ماده سنده تحریر ایدیلور. خان بر کون
 کندى قوش باز لغندن فغر قیلب آتا فولادون فی قایریب نو آلغوزدیم
 دیبکده آسان آتا دیمشکه فولادون قوشنڭ قولى ایدی آق قوشنڭ
 اصلی قرا بیلاب خلقتنڭنی خور بولار خان نڭ نسلی دیوب خاننڭ بو
 فعلندن منفعل اولدیغی مرویدر. ینه بر کون خان بونی مصلحته
 چایریب آتا فلان آدمی فلان یره بیک فیلسام دیدکده. اول آدم نڭ
 اصلی پست حکومت ناهولای ذات اولدندن، تورنادن جاساول قویساڭ
 باشکدن فیقو کیتباس نیکسزدن نوره فیلساڭ جورتونک مرادغه جیتباس
 دیوب بو سوز خاننڭ رأینه مخالفی توشدکن مجلسدن طرد ایلمش
 بوندن اوتری یعنی سرای خانى مصلحتندن تاشلدندن صوگره فزانده
 الوغ محمد خاننڭ حضورنه واردیغی منقولدر بو صورتده اول کچک
 محمد خاننڭ نوابعدن اولوب بعده الوغ محمد خاننڭ اتباعندن اولمش
 اولور. بهر حال نهجه خانلرنڭ دورینی اوتکاران اوزاق یشامش
 آدمدر زماننده اختلاف اولدیغی ده یاشدن ناشی اولوب بونکچون
 خانلر بوکا آتا دیوب خطاب ایدر ایبش. اصل اسمی حسن ایکن
 آسان آتا دیوب ملقب اولمش اورته جوز آلتی آریص (*) دینلوب ایدی
 «ارس» عرس معناسنده یغاچ نیکمکدن ترجمه عربی دور. بر آدم نڭ
 صلبی یعنی بیلندن آلتی قبیله ایله بولوب اولگى ایکی جزغه غلبه قیلدندن
 اصولنی یغاچه فرغنی شاخه تشبیه ایلمش لر اسیانا مقام تشکر و امتنانن
 (*) آریص ارس دیبک «ارس» عرس معناسنده اولمغله آلتی بوداق اولوب کولارمش

درخته تشبیه ایتمش لر دور.

ومن وجه محل تمدح وافتخارده: بپانده يالغوز بوتاندى تيراك ايتكان خدایم * تامچلب آفغان بولاندى نيكز اركان خدایم ديوب بو فافيه يي كثره تناسلدى استعاره ايدرلر.

اورته جوز بالاسى فرا خواجه دور متقى اولدىن آق صوفى، سخاوتىنن آطم طای، عدالتىنن فاضى ديرلر ايمش. بعضلر بو القابلرنىڭ هر بيرىنى بر آناناڭ اسمى ديوب اورته جوز ايله نايمان اراسىنك دورت آنا تعداد ايدرلر. بو غلط دور مزبور دورت اسم دورتسى معا بر كشى نىڭ نام ولقى دور. على كل حال اورته جوزدىن بى واسطه يا بر واسطه ايله نايمان توغوش شويلىكه واسطه ايله اولورسه اورته جوز اوغلى فرا خواجه اولور بى واسطه اولورسه اورته جوز اوغلى نايمان اولور. نايمان بالاسى اوكرچ بعضلر اوكرچ نايمان نىڭ لقبى ديوب اوكرچ آتى نايماندى. كارتايكاند قز نوچوب اوكرچ آتون آفغاندى فافيه سى ايله استبدال ايدرلر بو حينده يعنى نايمان نىڭ قز آفغان وقتىننه كيلونى نىڭ فاين آتايينه قيلمىش خدمتىنى نقل ايدب بوگا ايستى كيلون آد قويمشلر. ايستى ديمك هوشلى ديمك يعنى عقللى وهوشيار ديمكدر. حكايه سى بويله ايمش نايمان نىڭ چوبارتاى اسملى يالغوز اوغلى بولوب وفات ايتىدكده خاتونى كه مزبوره ايستى كيلون دور اير قيلمىوب فاين آتاسى اولن نايمان نىڭ قولنك اونورمش بر كون آتاسى نىڭ بولنك كوپونى كوروب تجربىدكده آنام نىڭ هنوز برفرزىنلىك فرقى بار ايمش ديوب آكا خاتون آلوب وييرمش نايمان اول خاتونه ياقن لبق يعنى مجامعت قىلدقده ياشى نونساندىن تجاوز ايدن شىعتى باغلىنىش شىخ فانى اولمغل وقتى انزالده او كوره رك اواز ايله جان وييرمش بو مجامعتدىن بر اوغول وجوه كلوب آدينى اوكرچ قويوش اوكرچ وابىغنه يتىدكده مشار اليها ايستى كيلون كه اوكرچ نىڭ چىنگاسيدر بو اوغولغه نكاحلىنىش بوندىن سو كورچه نوغوش. اول ايامه ارغون نىڭ آلتى اوغلى بولوب نايمان اوغلى چوبارتاى وفات ايتىدكده ارغون نىڭ بابا لى مزبوره ايستى كيلونى جيسورمز ديو جبرا آلمغه نويغور كوچالده قىزلىرىنى بىلر اوده ايليبولر واقىلر اوندىكىنى حتى بو خصوصدىن

طولاىى وزرالر ايكى طرف اولوب اخيرده خان بالذات اوزى آرالشوب افاقه يه كئوردىكى مرويدىر. بوندىن بر نچه معنا منفهم اولنور كه قضاقدى جيسور دعواسى قديمدىن وار ونهايتىده الوغ دعوا ايمش. ثانى بر طول خاتوننىڭ محاكمه سىنه زمانه خانى بالذات آرالشوب آرنى كويىكه يالغوزنى توپقه تىنىككاروب ضعيف ايله قوينى برابر كوردىكى اول ايامده عدالت نه درجهده ايمش. بس بويله اوزاندىن عاده اوله كالمش وخانلر دخى تيز الدن منع ايدوب بىلامش بر ايشنى زمانىننىڭ اوكلزلىرى دفعه يوق قىلمىغه چالشدقلىرى عىن حماقتدىن صاييلور. ابله نىڭ ايلنه اسباب وييرلسه تيراكنى توبىدىن قرارم. نيكزنى باشىدىن بورارم، دىبان مثل كانه بونلرنىڭ شآننىك سويلنىش ايمش. فكر وملاحظه ايدلسونىكه بو طائفه نىڭ روسيه تصرفنه كوردىكى نىڭ ايتىداسى ايكى عصره قريب اولمش ملت نصاراده دخى ميراث نساء ممنوع ايكى هنوز دخى بو عادتى جبر وكوچ ايله تركنه چالشمىوب همان بر طرفنى ايل بىغشى لرىنىڭ اوضاعىنه «آواجينه» سوياب ايش تونارلر. هر ايشك خصوصاً بويله بلواى عامه اولن كارلرده تائى لازمدر. بىم بوديدىكدهن جيسور دعواسى ترك ايدلمىسون ظننه كيدلمىسون حرمتى من عند الله احكام قرآنيه دندىر مگر مدعاىز جهاندىن جارى جمليه سارى اولن بو كىبى ايشلرده وعظ ونصيحت ايله باتدريچ كوندىر مك كرك ايدى ديمكدر. حتى دنيا وآخرة اعوالىدىن بى خبر وعروم ظن ايدىلن ختاي حكومتى دخى قديمى قانونلرىنه مغاير بر ايش احداث ايدىر اولسه لىر بر نچه سنه مقدم بازارلره خط چاپلېب اعلان وصوكره مداح مثابه سنده واعظلر چقاريب اعلام واول واعظلر اولگى پادشاهلرنىڭ افعال پسندىكلىرىنى واهالى نىڭ آناره اطاعت وانقيادلىرىنى ابرام ايله سويليوب مستمعين لرنىڭ كوڭلىنى يوشاندقدىن سوكره مأمور اولدىغى مدعا لرىنى اول موعظه سىنىڭ اخيرىنه ضم والحق ايله اهالى نىڭ قولاغى قاندىرىب بىم اول ايشنىڭ اجراسىنه اقدام ايدىرلر. هر صاحب ملك ورجال ملت نىڭ ضميرىنه

بر مقصد و مرصدی وار ایکن یسنه آنی تعجیلا میدانه چسقار میوب نهجه
تورلوك مكر و آل ایله آرزوی مال ایدرلر و السلام.

نایماننك دوری والله اعلم روس خانلر ایامی بولسه كرك. شویله كه
ابوالفیض خان ایله بابغرا بی بی تورغولاش قیلب حسابه صالحساق هر
ایكیسی اون دورت آتا برله نایمانه و روسخاننه منتهی اولور كه
كله چكده بیان ایدیلور. فضاك شاعرلری یوفارغی یازیلمش حكایه بی
یعنی آرغون بالالری ایله نایماننك ایسنی کیلون خصوصنده اوتكان
واقعه لرینی اولانك چر قیلوب اوزاق اوزاق سویلیورلر نهجه یوزیللر و نه
زماندهغی ایشلاری اونونم یوب شاعرلر بری بریله آیتوشوب چاغرشورلر.
مزبوره خاتون واقعا ایسنی کیلون دیهكه لائقه و امثالنه فائقه
ایدیکی معلومدور. چونكه اگر آرغوننك بالالرینه نیکسه ایدی
اولادی آرغونه منسوب اولوب نایمان نامی بالکلیه محو و منسی اولور
ایدی آتاسینك اسمنی بو وقته قدر اونوندر میوب اولادینی نایمان
ایلی ایله باقی قالدردیغی مزبوره نك دور بین و دیرن اندیش لکنین
اولمشدر. دنیا ده بوندن بیوك دولت اولمز كه جسدی توفراقه چروب
محو و مضحل اولدیغی زمانده آدی آغزلرده سویلنوب افعال عسهنسی
امثال ایله یاد اولنه مدح و ثنا ایله ذکر قیلنه فی الحقیقه آدنك ایکی
طرفی واردور یا حسن ایله یا قبیح ایله اولور اگر قبیح سویلنورسه
دنیا ده اولادنه عار و هر سویلندكچه اول مبتدع عذاب تارتار. حسنی
یعنی بخشلیغی سویلنورسه دنیا و آخرتده درجه سی آرتا. كهكه
عیانتده غیراتی ایشلیور مماننده سویلنمكه صالح اوله اول صدقه
چاربه دندر. اه

بازیلیمش قافیله گه بناء اوکراج نایماننك اوزی دور حکایه به نظراً
اوغلی اولور ایکی قولنك توفیقی اوکراج نایمانه لقب اوغلنه علم اوله.
صوکورجه بالاسی نولا کانا بالاسی قنای دور. قنایدن دورت
اوغول بار قرا کیرای تورنول صادر متای. قرا کیرای بالاسی
ایر توری بای توری ایر توری بالاسی قزیلوم جیرانوم جیرانوم بالاسی

بای سیوق بالاسی سیموز نایمان بوندن یعنی سیموز نایماندن بش
اوغول بار بر خاتوندن مکلوبای توبت بر خاتوندن جاگفولی جامغورچی
و بر خاتوندن مع اختلافی الاخبار قرا مولدا دور.

بایتوری بالاسی: تایلاق، جایناق، آیرام، مایرام؛ آیرامدن:
قوجامیت؛ مایرامدن: بایوس نامنده بر اوغول، مافته پای نامنده بر
قز توغمش؛ بایوسدن بش اوغول بار: مورون، صبان، اقمهبت،
مهبتدر، مهبتنك لقبی قزچی اولوب حالا بوقبیله لقبی ایله مشتهردور.
ایکنچی خاتوندن: الله بردی، الممهت وجوده کلوب الله بردی بلاولد یعنی بالاسز
وفات اولمش؛ الممهتدن: چورانتای توغمش، چورانتایدن: موکایتباس،
تومه اسملی ایکی اوغول توغوب، موکایتباسدن: توفهقی وجوده کلمشدر.
حالا: تومه، توفهقی ایکی مکهمل ایکی بولص ایله بولمشدر.

مزبوره مافتاپاینك زوجی توفتار خواجه نامنده بر ترکستانی
اولوب، موندن: بایجکت، جانجکت ایکی اوغول بولمش، توفتار خواجه
اخیر عمرلرنده جانجکتنی یاننه آلوب یرینه کتمش، جانجکتنك
اولادی نه یرده ایدیکی بزه معلوم اولمدی، نسا بلر بوندن خبر و یره
بلمدی. اما بایجکت والدهسی مافتاپاینك فولنده قالوب، حالا بو اولاد
سیکز بولص مقداری ایله دوركه نیمور صودور بونچون چوچک باخته
نواچیسنده بوران ایلنك اکثری بونلردور، بعضلر مافتاپای بایوسنك
قزی دور دیدیلر. بایوسنك اوغلی ایر صاری اولوب حالا مرون دیوب
ملقب اولن ایلر مزبور ایر صاری نك اولادیدر. مردن ایر صاری نك
بایبچهسی اولوب اسمی آق بیکه ایکن غایت بیوك مرونی اولدقدن
مرونی ایری نك اسمنی ستر ایذب، اولادی مرون ایله ملقب اولمشدر
اوشبو کونده مرون سیکز بولص مقداری ایله دور.

اختلافه نظراً بایجکتنك آناسی اولن مافتاپای، میرامنك قزی
اولورسه بایوسنك اختی اولور، بایوسنك قزی اولورسه: ایر صاری نك
اختی اولور. اولگی صورتده مافتاپاینك اولادی بایوسنك اولادی
ایله تورغولاش؛ ایکنچی صورتده: ایر صاری نك اولادی ایله تورغولاش

ولوب بويله مقابل وتورغولاش اولدندن مرون وبايچكت كوبلكه
برى برلرينه تفوق ليك ادعا ايديب تفاقه لر نورلر، بو ايكي قبيل بولس
عدندنه برابر ايسهده خانه ونفوس عدندنه تخمينا مرون ايلي
زياده كورنور.

ايهني بو جريده موزه: فضاقتك اصل متاده ومايه سنى يازمق
مقصدمن اولدندن فروعنى تطويل قيلموب بوراده نوقتاتدق يازيب
آلمش واطرافى جوانبدين كلهش مكتوب ومجمع لره نظر فيلساق يالفوز
اورته جزء بر مجسم كتاپ اوله چق دور. اشنا وايش، اقربا وخيش
آدملرمز هر برى بر كلام يا بر خط سلام ايله شجره يعنى نساب
ومورخ آدملردين دقت قيبص صوراب ايرنيوب يازيب بلوملى آدملرنى
ايراق ياقدين ات يياربب آلدر ب آش وچايغه قاندر يپ اويلرينه
قوندر يپ بعض لر ينه كيوم وبعضه نچه مونچه بيوم بردكلرى مسه وعمز
اولوب بي قرار ممنون وفوق الغايه مسرور اولدق. بز نه دورمزه
بر كله سوزمى شونجه ليق رعايه وبر سطر خطمه رنج بي غايه
قيلورلر الله راضى بولسون خدا اعزبى برسون دوست صادق بولردور.
بو كههر ذواتلرنك نام عزيزى وكلام لذينى ييارمش قطعه لرى ايله
بيله دفتر اخبرده يازيلور. انشاء الله الرحمن.

دفتر اخبر ديديكيم اوچ جزئك فروعندن سا اوشبو ۱۳۰۰
دورمه كلنچه فضاقيه نك مشهور ومعروف اولن آدملرينى يازه چق
كتابچه مزدور، چونكه دوستلرمز بو تاريخچه مزي ناخبره مجال قويهوبوب
نلم غريب وعبارات عجيب ايله مکتوبلر كوندر يپ شانمزدن زياده
مدح وتلطيف ايله بو خدمته تحريك وترغيب ايدر اولدیلر، از جهله
ملا يولداشباي افندى بر نامه ايله اختيارمى الدن آلوب كلامندن
فضلا قلمنه وجهل دن زياده كرمه ن تحسین ايتديم، مشار الهيناك مکتوب
مرغوبى ييارمش رساله سى ايله معا بو كتابچه مزنك اخيرينه الحاق
ايديلور انشاء الله، تعجب بوندن كه بو احبابلريم منى كورمامش ايكن
ماقمانجان ايليكى، www.kitapbazar.com
تولدا كورنيسي
www.ewlat.org

كورمشلر نه ايسه يازماس بورون نوكلركدن تبريك لب بو خدمتى
بنم بوينمه فويديلر بوگا لايق كوردكلرينده كوب تشكر ايدرم. الحمد لله.
الحاصل نچه مشاغل موانع لرى بر طرف ايدرك بورايه قدر
يازيب كلديم قيو سينه خدايم قوه و برسون ارواح لرم مدد فيلسون.
اور محبت اور محبت اور محبت خمسه مزنك ثالثى اولن فضاقت ماده سى
بوراده فرارلنوب من بعد رابعى اولن خانلرنك حاله دائر خبرلر
تحرير ايديلور. انشاء الله تعالى!

خانلرنك اصلى چنغز خان

چنغز خاننك چين آدى تيمورچين دور علم عربيه مهارتندن
چك انكيز ياخود بتون دنيايه مالك اولور زعيمه جهانكيز لقب
فونولمش تحريفه چنغز وچنغس سويلنوب قلم دخى كلامه موافقت ايدر
يعنى چك انكيز ياكه جهانكيز يازلمبوب چنغز وچنغس يازيلور كيدير.
بعضيلر چنغز نك آناسى بكر ايكن بونى وجوده كئوردكدن تحقيق
قزنك اوغلى ديمكله چين فز ايله تسميه قيلموش ديوب جهال لرنى
ايناندر مرتبه ده بوگا موافق سنديلر سويلوب وبو سوزلر منقول
توار يخنده وارليقى دخى معلوم اولوب لىكن اسلام توار يخنده اصلى
فصلى اولدن يازيله كلمكله آرتونجه مقتماق آناسزغه چقارر مثلنه
بالعكس منقول توار يخى نك مدح ومبالغه سنندن اغماض عين ايدرك
اوز كتابلرمزدن كوردكهمى درج ايلار. چنغز خاننك آبا واجدادلرى
فرغانه خانلرى ماده سننده يازيلوب كچدى ينه تفصيلى منقول توار
فصلنده كله چكدر. چنغز نك دورت اوغلى بولمش. چوچى خان
چغتاي خان او كوداي خان تولى خان. بغداده مستعصم خليفه يى
شهيد ايدوب اشرف الناس اولن آل عباس نك زوال دولتمه سبب
بونك حفيدى يعنى اوغلى نك اوغلى هلاكو خاندر. لامالنك النده گى
چنغز نامه نك سوزى دخى اسلام توار يخينه موافق نوشوب مگر
اوغوللرى اسمنده صاغاداي اونقوداي كبر صانچو كير دورما ديوب

جميع منغولستان خانلقى مشار اليهما ايكي كيرنك سلاله سندن ديو سويليورلر.
 خابدوق صور بوگو بيلكوتو بامنده ايكي رادى اوکەسى وارليغى
 دخى بگا يازيب ويرديلر. چنغز خان بي امان شقى ويهان پوت پرست
 طالع دوزغى لطفى تاريخ بر کافر بي دين و ظالم بدکين اوله توروب
 حق تعالى حضرتلرى بوگا شول قدر بخت واقبال دئيوى ويرمشکه
 بتون ربع مسکونی زازلايه توشوروب جميع ملوک بونک ضربندن
 پناه وحر بندن ملاذ استمشلر. بويله مشهور عالم اولدقنن حالا خانزاده لر
 تورلر نسبنى چنغز خانه چقار رسهلر اصل زاده آق سويك لکنه اشتباه
 فاليمور. کفرندن صرف نظر سلطنته شايسته حکومتى آراسته صولتى
 غوب مهايلى غضوب مدبر و مزور بر ذات اولوب تبعه سينه جارى
 قيلديغى قانونلرى اولادينک ملکنه اساس و مقبول ناس اولمش حتى
 اسلامه کلن اولادلرى شريعتنه جدا مخالف اولميان رسم ويسالرينى
 ابقا و اجرا ايلمش لردور. مرض موتنده اقران و اعيانلرينى جمع
 ايدوب «کمان» يعنى صداق «ياي» ننگ او قوندين بر بايلامنى باغلب
 کلتوروب بونى صندرگز ديوب لرينه ويردکه جهلسى آلوب
 قوه لرينى صالحيب صندرالميوب قويمشلر. بعده او قنى چيشوب هر
 برينه برردن بروب صندرگز ديدکه برام برام صندر مشلر. بونک
 حکمتندن صورادفده سزلره تمثيل دور شويله که اگر کل گز انفاق
 اولوب مصلحتگز آيرولمسه سزلره هيچ کم ظفر بولمز بارچه لر سزه
 آش و آزيق اولور همهلر سزه خدمت قيلور امرگزه بورر. اگر
 توردليك ايدوب ارالرگزه تفرقه توشسه يالقوز يالقوز قالوب هر
 برگزنى هر کيم قل لنوب آدمارنک غواری و خادمى اولور سزديمش.
 اتفاقده اويله هر خلصت و عاصبت و لکه مثلا کانگدن قورغان قورايدين
 فورال ايچنده عسکرى خاتون اولوب انفاقل مقابله فيلسه لر دشمان
 آنلرى آل بلمز. اگر قورغانى تيمور عسکرى اير جهلسى نايزه کير
 قوتده مثل شير اولوبده برليک وانجدارى يوق ايسه دشمانه مقاومت
 ايدم بلمز آلدرر ديمش. چنغز خاننک بوکى زاده خاطرلرى کوبدر.

بو بي ايماننک اهل ايمانه ضررى جهل دن اضر اولوب اوائل اسلامدن
 اوآنه کلنجه مسلمانلر بويله برنا کس و بونک کبى بر جفا کش کورمامشلر
 ايکن نسلندن برکه خان غازان خان و توغايتمور امثالى ذواتلر اسلام
 ايله تبرکلتدکه باباسى چنغز خاننک کفر ايله غراب قيلديغى شهرلرى
 شريعت ايله معهور و معطر و ظلم ايله فرا قيلديغى جايلرى عدالت
 ايله مملو و منور ايلديلر. خصوصا آل بوچى که سراى و قزان و فريم
 و اشترخان بخارا و سمرقند فرغانه و ترکستان و کلا قضاقتان خانلرى
 بو نسلدن اولوب برادرلرى اولادنه تفوق و تغلب ايتمشلردور. چنغز
 خان اراضى اسپانک. اکثرنه و اروپا بلادينک بعضنه دخى مالک
 اولوب غرور جاهلانده سندن نچه قلاعى قتل عام و نچه بقاعى تلى
 و اعدام قيلمش ايسه ده اهالى ننگ دين و ديانتنه قطعاً دخل قيلمامش.
 و امير تيمور کفار ايله مطلقاً محاربهسى اولميوپ خصوصا اهل نصارايه
 دينى شويله تورسون دنپاسنه بر ضرر تیکورممش ايکن الحاله هذه
 ير يوزينى عدالت ايله افارتمق ادعا سنده اولن آوروپالى لر کيچه
 و کوندىز تبديل دين و تغيير آيين افکارنده مسيونيرلر چقاريب ملاله
 تعرض ايتدکارى مشار اليهما ايكي ملک ننگ طور بدويانه سندن ناشى
 ظهور ايدن قتل عام و غارتندن اشد و آنلردن وحشيانه صدور ايدن
 هر قبايصدن اکره وهر غباثتندن اغيث کورنور. بويله بوله تورب
 ينه ملت نصارا مورخلرى اوبالميوب عدالتدن دم اوررلر.
 اولاد چنغز يهدن ايک اول اسلامه کلن برکه خان اولوب سبب
 اسلامنى بويله سويليورکه بلد سرايده برکون سراينده تنها اوتورمش
 ايکن بر هره «مشق» کلوب اوبى ننگ تورنده توران بورغان يعنى
 بوتى ننگ آلدينه قويمش آشنى ايچار زيرا منقول قلماق خلقى آشينک
 آلدينى بورخانه برك بسم الله منزل سنده بر رسم لر يدر. تشقار بدن
 خاتونى کلوب ايافنده آشک بوشالديغى کوروب خانغه ايتورکه بورغان
 آشنى ايچوب بتورمش. بوايسه اوزلرنجه بيوک بر تفال نيك ايمش.
 خان بوگا ظاهرده سرورلنمش کبى اولورده باطنده عجب لنوب بو

نەدورکە الدن ىصامش برجمادنڭ الدىنە آش قویوب مشق ایچسە بورغان ایچدی اعتقاد ایدر. منکە کوزملە کوروب توروبەن کورمیانلار بویلە یالغانە الدانوب اینانور ایمش بو عافل ایشى دگلدر دیهرک نقتیش ادیانە یعنی دین ایزلامیە توتونش. هر ملتنگ دیننی تیکشوروب کوروب اسلام دیننی بکنەش دە کجوسلکنی ترک اییدوب مسلمان اولەش. بونی غافنە اعلام قیلدقنە خانقە تەبئە نچە مک منقول تئار ایمان ایلە مشرف اولەشلەر. چونکە باشنە عافی واردا نا نفسنە غالب توانا ادنی تفکر ایلە عقی و باطلانی هر قی ایدرار آدملر فکر قیلەندن حیوان کبی ایگزی بولە کیدرار. (اولئک کاللا نعام بل هم اصل) بویلە بی تەیزلرنڭ حقتە دور

اما غازان خان عمزادەسى بیدو خان ایامنە نبریزیاھرات والیسی ایکن وزیرى نوروز بیکنڭ تلقینی ایلە ایمانە کلوب نوروز ایسە کندینڭ عقل عزیزى وفکر صائبی ایلە اسلامیتی قبول ایتمش ذات ایدیکی توار یخلردە مذکور دور. غازان خان مسلمان اولدیغی کون ۴۰۰مڭ یا ۶۰۰ یوزمڭ منقول تئار ترک آیین ایدرک مسلمان بولمشلر تئار منقولنڭ ابتدا قبول اسلام قیلدیغی مزبورین ایکی خاننڭ ایامنە ایسەدە رسوخ نابدیغی اوز بیک خاننڭ ھمت وغیرتی ایلە اولوب اھالیمز آراسند دین اوز بیک خان دن فالدی دیمکارى بوندندر اوز بیک خان بن طغرل بن منکو تیمور خان بن توقان بن چوچی خان بن چنغز خان اولور. آلتی بوغون ایلە چنغز خانە چقار.

ایمیزدە اوز بیک خاننڭ ننگە بندن بر دانەسى وار خط کوفی ایلە بر طرفندە «لا اله الا الله» دیگر طرفندە السلطان الاعظم اوز بیک خان ۷۳۰۰ سنە بتمەش. رقم دە ایکی نقطنڭ بری کلەمە تمامی اوچون قویلمش اولە. زیرا رسم خطنە نطنڭ اوچ جینى وار بری علامت حرف اوچون وبری عدد اوچون ثالث قطع کلەمە اشاره اولوب بو محالە مراد بودور. وبعضاً رمز اوچون قویولور. اوز بیک خان ۷۱۳ نجی ھجرەدن ترقى بر سنەدە سدر سرایدە خانلق قیامش ذات معالی صفات دور.

تولاد گۆنیسی
www.ewlat.org
www.duygunculap.com

طبقة اولاد چنغز خان

چنغزنگ الوغ اوغلى چوچى خاندر. آفساق قولان چوچى خان، چوقتاو آيتىم اوصى خان، نافعى فضايله مشهور اولوب اوشبو چوچى خان خصوصندە آيتولمىش مرثيدن بر فقرە دور. چوچى خان صيدکە چقب بر ھمار وحشى يعنى قولانى آندقدە قولان آيلاقدن آقصاب قاچوب چوچى خان بونی قورق يولداشلردن آيريلوب مفقود اولمىش يعنى يوقالوب بي درک کنمىش. خانقە قولاننى قوشوب يوقلادیغى بوندن ایمش. چوچى خانندن بش اوغول بار. اورده ایجن باتوخان برکە خان توغایتەور شیبان خان. بعضیلر توقان ططر اسمندە ینە ایکی اوغول یازمشلر جمعی یتى عدد اولور بونلرنڭ اوچسى خان اولوب غیرىسى خانلق رتبهسى نائل اولماش ایسەلردە توغایتەور اولادندپن کوب ذوانلر سلطنتە ایرشمشلدور.

طبقة اولی

برنجی طبقه لری بانی سرای اولن باتوخان ۶۲۴ دە جالس تخت سلطنت اولوب بونڭ اولادندین اون یدی ذوات شهر سرایدە خانلق فیلب اخیری ۷۶۲ دە کلدی بیک خانندە تمام ومدت سلطنت لری ۱۳۸ ییل اولمشدر باتوخان بن چوچى خان بن چنغز خان.

طبقة ثانیة

ایکنجی طبقه ۶۵۰ نجی سنەلردە شیبان خانندن باشلنوب بونڭ اولادندین اون آلتی ذوات خانلق فیلب اخیری ۷۷۳ دە حیدر خانە تمام ومدت خانلق لری ۱۲۳ ییل اولمشدر. شیبان خان بن چوچى خان بن چنغز خان. بو طبقه نڭ اکثرى بیادیە نشین اولوب صحراویلرە حکومت ایتمشلر وبعضی لری ماوراءالنهرنڭ بعض بلدەلرندە تورمشلر خان بولمشلر.

طبقه ثالث

اوچونچى طبقه لرى تولى خان اولادندن ايران زمين ده ۶۶۶ نچى يل لردن سوڭره، آباڤان خان ايله باشلنوب سيكز نفر ذوات مستقل و اون نفر اشخاص امر ايله مشترك و مختلط جمله اون سيكز آدم حكومت قىلب اخيرى ۵۷۵۹ ده نوشران خانده انتهايه ايرشمش، مدت سلطنت لرى تقريباً يوز يل مقدارى اولمشدر، آباڤا خان بن هلاكو خان بن تولى خان بن چنغز خان.

طبقه رابعه

دورنچى طبقه لرى ۷۶۲ ده بانو خان اولادى نڭ حكومتى تمام اولديغى ايله شيبان خان اولادندن خضر خان سرايه خانلق مسندنه اولتوروب بو اولاددين اون آلتى ذوات خانلق قىلمش. اخيرى ۵۷۷۹ ده سا سكسانده بازارچى خانده تمام و مدت سلطنت لرى فقط يكرمى يل لر اولمشدر، بونلر نڭ خضر خان بن غيريسى سرايه اولمىوب هر برى بر ناحيه ده ازمان واحده ده خانلق قىلب مزبور مدت قىلله انقضاسنده ينه سراي خاننه تابع اولمشدر، خضر خان بن ابراهيم خان بن فولاد خان بن منكو تيمور بن باداڤول بن چوچى بوڤا بن بهادر خان بن شيبان خان بن چوچى خان بن چنغز خان.

طبقه خامسه

بشنچى طبقه لرى خضر خانندن سوڭره روسخان اولادندن سرايه اون بش ذوات خانلق قىلب اول لرى روسخان ۵۷۹۹ ده جالس سلطنت سراي اولوب اخيرى ۵۹۰۸ ده شايخ احمد خانده تمام و مدت حكومت لرى ۱۱۷ يل اولمشدر بونلر نڭ بيبندنه توقنامش خان سرايه بر مدت خانلق قىلمش بو ذات روسخان اولادندن دڭلددر، روسخان بن باداڤول بن توق قل خواجه بن كوچك بن ساريچه بن اوز تيمور

بن نوغاي تيمور بن چوچى خان بن چنغز خان، امنا توقنامش خان بن توي خواجه بن توق قل خواجه دور، روسخان ايله توقنامش خان اوشبو توق قل خواجه ده جمع اولورلر.

طبقه سادسه

آلتينچى طبقه لرى اشترخان خانلقى دور، اول لرى ۷۹۹ يا ۸۰۰ ده قوبورچق خان ايله باشلنوب اخيرى ۹۹۱ ده دولت بردى خان الدين اشترخان روسيه دستنه اوتوش، خانلر نڭ عددى يكرمى و مدت حكومت لرى ۱۹۰ يل لر اولمشدر، قوبورچق خان بن روسخان الخ.

طبقه سابعه

يئنچى طبقه لرى سبر دولتى مقر ملكى طوبل قلعه سى قريبنك دور، اول لرى ۸۰۰ نچى يل لرده محمد خان ايله باشلنوب اخيرى ۱۰۱۷ ده ايشم خان ايله انتهايه ايريشوب جمع اون بر خان اوتوش مدت ملوكت لرى ۲۰۰ يلدن زياده راق اولمش دور، محمد خان بن على بن بيك قوندى اوغلان بن منكو تيمور بن باداڤول بن چوچى بوڤا بن شيبان خان بن چوچى خان بن چنغز خان.

طبقه ثامنه

سيكزنچى طبقه قزان خانلقى دور، بلغار پادشاهلىقى بئدكك نصكره مملكيت مذكور بر مدت سراي خانلقى نڭ زير حمايه سنك تورمش ايكن نوعى ماده سنده سيقت ايدن و افعه دن اوترى الوغ محمد خان ۸۴۰ حدودنده بلغار مملكتنه و اريب شهر قزاقى پاي تخت ايدنوب بو نسلدن اون دورت ذوات عالي نژاد نژانده سلطنت سوروب، اخيرى ۹۶۱ ده يادكار خان النده انراضه ايرشرك مدينه قزان بالكران روسيه تصرفينه كچمشدر، مدت حكومت لرى ۱۲۱ يل اولمشدر. الوغ محمد خان بن تيمور خان بن فتلوغ تيمور خان بن روسخان الخ.

طبقة تاسعه

تۇنۇنچى طبقة فرېم خانلىق دورى، ۱۷۶۰-يىلى قاغىلىق خان ۱۲۱۵-چى يىلى بخت گراي خانغا ئاتمامە ئېرىشكى، فرېم دەجھوعى اېللى بىر ذوات خانلىق قىلب مدت حكومتلىرى ۳۵۱ يىللىر مقدارى اولمشدر، حاجى گراي خان بن غياث الدىن بن ناشتمور بن محمد خان بن حسن بن حېنە بن تولىك بن كوچاك بن اوزتېمور بن توغايتمور بن چوچى خان بن چىنغز خان.

طبقة عاشره

اونونچى طبقة كرمان خانلىق دورى، بايى نزان اولن الوغ محمد خان نىڭ اوغلى قاسم خان ۱۸۷۲-دە كرمان خانلىقىنى اعلان ايلە بونسلدىن جەم اون دورت خان اونوب، اخىرى ۱۸۹۴-دە فاطمە خانم ايلە انتهايە اېرىشمىدر، بو طبقة ابتداء روسيە حمايه سىنك توروب مدت مزبوردىن ۲۲۲ يىل اوتىدىكىن سوڭرە تاماما روسيە تصرفنە كچەش، ۱۷۱۰-يىلى روسيە يە موافقت ايدە كلكدىن غايە ما فى الباب كرمانلىلىرى كىناز ايلە اغياردىن امتياز اېتىمىشلىرى ايسەدە بو اسمنىڭ نتيجه كارى يعنى نفع وضارى بزه معلوم اولمىدىغى كېيى كىندىلار يىنە دغى ئومومى بىللى دگىلدىر، قاسم خان بن الوغ محمد خان الخ.

طبقة حادية عشرة

اون بىرنچى طبقة شىبانبىدىن ماوراۋا النهر بىنى بخارا وسمرقنددە خان اولمشلىرى، ۱۷۰۰-يىلى قاغىلىق خان ۱۷۰۰-دە قىزى سوڭرە محمد خان ايلە باشلىنوب اخىرى ۱۷۲۰-دە ولى خان نىڭ قىلى بىل تمام وجەلە يىكرى دورت خان اوتوب، مدت سياستلىرى ۱۰۰-دىن زىيادەراق يىل اولمشدر. محمد خان بن شاه بداع بن ابوالخېرى خان بن دولت شېخ خان بن ابراهيم خان بن فولاد خان بن منگو تېمور بن باداقول بن چوچى بوقا بن بهادر خان بن شىبانبى خان بن چوچى خان بن چىنغز خان.

طبقة ثانية عشرة

اون ايكنچى طبقة خوارزم دە يىنە شىبانبىدىن عرب خان اولادى ۹۱۵-دە يولبارص خان ايلە باشلىنوب اخىرى ۱۲۴۰-دە شىرغازى خان ايلە تمام وجەلە يىكرى بىش ذوات خانلىق قىلب مدت حكومتلىرى ۳۲۵ يىل اولمش. بىنە نوكراتىيە اوتىمشدر، يولبارص خان بن برکه بن يادكار بن تېمور شېخ خان بن عرب خان بن فولاد خان بن منگو تېمور بن باداقول الخ.

طبقة ثالثة عشرة

اون اوچونچى طبقة ايضا ماوراۋا النهردە اشترخان بىدىن امام قلى خان سابىق اون بىرنچى طبقىدە ولى محمد خان نى اولتوروب ۱۸۲۰-دە خانلىق مىسندە اوطوردى، بو اولاددىن بخارا وسمرقنددە يىدى نقر آدم حكومت قىلب اخىرى ۱۱۶۰-دە ابوالفيض خان نىڭ شهادتى ايلە تامامە اېرىشدى، مدت سلطنتلىرى ۱۴۰ يىل اولوب، بىنە حكومت منغىيە اوتىمشدر، امام قلى بن دىن محمد بن جان سلطان بن محمد بن منغشلاق بن چوقا بن محمد خان بن تېمور سلطان بن تېمور قىلىق بن على تېمور بن قىلوغ تېمور بن تومغان بن آباي بن اوزتېمور بن توغايتمور بن چوچى خان بن چىنغز خان.

بو اون اوچ طبقة خانلىرىنىڭ اولدىن باشلاپ چىنغز خانە نىدر اجدادلىرى يازىلدى ۱۷۱۰-يىلى قاغىلىق خان ۱۷۱۰-دە قىزى سوڭرە محمد خان ايلە باشلىنوب اخىرى ۱۷۲۰-دە ولى خان نىڭ قىلى بىل تمام وجەلە يىكرى دورت خان اوتوب، مدت سياستلىرى ۱۰۰-دىن زىيادەراق يىل اولمشدر. محمد خان بن شاه بداع بن ابوالخېرى خان بن دولت شېخ خان بن ابراهيم خان بن فولاد خان بن منگو تېمور بن باداقول بن چوچى بوقا بن بهادر خان بن شىبانبى خان بن چوچى خان بن چىنغز خان.

ایله تماما بازیلدی، والا چنغز خان ننگ دیگر اوغلی چغتای خان نسلندن نچه خانلر اونوب اوغیر طوغلوک تیمورخان اوز بختک یازیلوب کچدی، اوچونچی اوغلی اوکودای خان ننگ اولاندن کیوک خانکه بوننگ ایلی قوماق ماگراق ایمیل دبدیکی برلرده اولدیغی شجره ترکده مرسودر، حالا ایمیل بوینده دور، بونجون خرابه سی بوننگ اورداسی دگلمی ایکن، دگلمی ایکن دیوب تردید ایله یازدغم بونندن اقدم فرا ختای دن بر طائفه خلی کلوب ایمیل بوینده بر شهر یابدیغی ینه مزبور تاریخده مذکور اولوب بیانی دور بونجون بختک و تزار منقول ماده سنده تحریر ایدیلور، وورتینچی اوغلی تولی خان اولاندن توفز نفر آدم باجینده حکومت ایتمه شدرکه بونلر نام بنام ختای توار یغی ترجمه سنده تعداد ایدیلور.

اوردای معناسی

مورخ لر چنغز خان اولادی اگ حکومتی اوچه تقسیم ایدب الوغ اوردای، آق اوردای، کوك اوردای دیوب بو اسم لر ایله ثبت و تعرییر ایدرلر، الوغ اوردای سرای خانلغی دور بوگا آلتون اوردای دغی دیرلر روسچه پیراوانه زلاتایا آردا بالشی آردا دیوب بو اوردانگ اورنی ایدل بوینده حالا سریف دیرلر بر قلعه دور. مقابلنده مالی آردا یعنی کچک اوردای دیوب بزلرجه آق اوردای کوك اوردایه اشاره ایدرلر سه ده بو ایکی عکومتی نه یرده اولدیغی مبهم قالوب بوگا کلدکلده اسلام مورخ لری و آوروپا محرر لری مضطرب دورلر، فقیر بو بایده بر خیلی کتب توار یغی تتبع دن سوگره توافقم بوگا قرارلندیکه بونلر هر ایکی اسمدن استفاده ایدیلوب چغتای اولادی ایله اوکودای اولادی ننگ خانلقنه فویولمش عنوان اولوق کرک، شویله که منقول فلماق لغتنده آقنی چاغان دیوب چغتای ننگ اصلی چاغان نای اولده بو نسلنگ خانلرینه اتراک چغاننگ ترجمه سیله آق اوردای دیمش لردر. اما کوك اوردای دیمک اوکودای خان اولادنه یتلوب اولک ایله کوك استماعده

اقرب اولدندن اوکودای کیکودای سویلیوب سوگره آق اوردایه مقابل کوك اوردای دیمش لر اوله، جهان نماده کوك اوردای الوغ یورتننگ صاغ جانبنده اولن قبائل خانلغیدر آق اوردای آلا تاغ حدودنک الوس حکومتیدر دبدیکی مزبور قولی تصویب ایدر، دیمک که چغتای اولاندن آلا تاغ و آلونای اراضیسنه کم حکم دار اوله یعنی منغولستانه کم خان اوله آکا آق اوردای دینلوب الوغ اوردای ایله آق اوردای حکومتدن خارج قالوب دشت قباقلده دوران ایدن قبائل اوکودای خان اولاندن کم خان اوله آکا کوك اوردای دیمش اوله. سوگره کیله اوردای ننگ خان و خانزاده لری بری برینه فاریشوب آرالشوب فایوسی آق و فایوسی کوك ابدیکی بلومسنز قالدندن بوکولرده قضاق خانلری توغ اعتباریل سویلنوب اوردای اسمی آرالرندن بالکلیه مسلوب و منسی اولمشدر. مگر قدیمی کتابلرده اوردای اسمی یازیل کلدکن احیانا بو نام اغزلرده آیتولور.

اوردای لفظی اوزیمک ده اوناغ پادشاه دیمک اولوب نه یرده خانه خان اوله کرک یرده و کرک بلده بولسون آکا اوردای دیورلر تعریفده آلتی قنات آق اوردای دبدکلری بونندن یعنی سراپرده خاندن عبارت دور.

الوغ یورت دیمکمز ظاهر شهرته نسبتا الوغ اوردای یعنی سرای شهری اولوق اقتضا ایدر ایسه ده جهان نما ننگ تعرییر بیسوکه ۵۰۲ هده وفات ایدوب ایغلی چنغز برینه کچدی دارالملکی فرا فوروم که الوغ یورت دیرلر ایدی دیوب فرا فوروم فایسی بر وقایو مکان اولدیغنی یازمامش مگر سماعی خبرده چنغز خاننگ پای تختی اسبق کول اورنی ایمش که سوگره صو باصمش دیورلر. غیاث اللغانده فرا فوروم بفتح فای اولک وضم فای ثانی وضم راء مهمله ثانی لفظ ترکیست نام شهری از ترکستان دیمش حالا ترکستانین ده بوناملی شهر ایشدیلوب مزبور اسبق کولنگ بر اسمی قراقول اولدندن قرافورم قرافورم اسملرینه اقرب توشوب بوسیاقدن الوغ یورت دبدکلری اسبق کول اورنی

اولمق كرك. اول كولدن چولمك قزان پشوق خشت نكورمن تاش وامنالى اشپالار ئابدلىغى قديمده شهر اورنى اولديغىنى متحقق ايدىر. آدملرنىڭ آغزىنىڭ بو مندرس شهرنىڭ اسى دىخهء شاهان ايش ديدكارى قراقورم والوغ يورت اسمنه منافى اوتمىز. دىخهء شاهان پادشاھلار قبرى دىمكىدر. بو اسم صحيح ايسه باي نىخت اولديغىنى بلدىرر اوپل اولسه الوغ يورت ديدكارى بو اولوب بونىڭ نىخىرىنىڭ صوگره الوغ يورت اسمى الوغ اوردابە نىجول وتىدىل ايلە سىرايە انتقال ايتىش اولە. سىرايە الوغ اوردابە نىجول وتىدىل ايلە سىرايە انتقال برى الوغ يورت اسمىدىن مبدل ثانى چىغز خاننىڭ الوغ اوغلى جوچى خاننىڭ جاي نىشىنى اولن بانو خاننىڭ بنا كردهسى سىناقىدىن دور و بو اورداننىڭ خانلىرى بر مدت جىمىغ دىخت قىچاقە مالك حتى مسكوفى وقاقاز ولەستان گىبى بيوك ولايتلىرى صاحب نافذ الحكم پادشاھ مستقل اولديغى دىخى الوغ اوردابە دىمكى باعث اولە. باقى اوردالرنىڭ حكومتى بو مرتبە يە بالغ اولمامشادور.

آغز اخبارە استنادا اسىق كول اورنى چىغز خاننىڭ پاي نىختى ايش دىو يازدىق. اما شجرە تركە بو شهر باقت اوغلان يعنى ترك خاننىڭ بنا كردهسى اولديغىنى كوستىرر بوسوز صوابە اقرىدىر. چونكى چىغز خان صحراوى كوچمەلى اولوب نە برە قىمى يدىر ونە ولايتە استىلا ايدىرايلى وبورتى ايلە اول جايە رارىب قىشلاب جايلاپ يوردىكن نىختى بر جايە تىخىص و بو مكانە نىعنىن ايدىلماشدىر. حتى بر وقت چىغز ناغنه كلوب قىشلابدىن خاننىڭ اوتوران ناغى اوردابە نامىلە مالى وايلى قىشلايان ناغى چىغز اسمىلە بناام اولمش دىيورلر. اوپلە ايسە اسىق كول اورنى چىغز خاننىڭ پاي نىختى اولن شهر دىيانلىرى خطادور. بو اسىق كول اورنى نە زماندە شهر بنا اولوب ونە وقتدە خراب اولديغى اعدنىڭ آنوقى معلومى دىگلدىر كەنە قدىملىكى بوندىن قىياس قىلىنور. و كەنە اولدىقندە ترك خاننىڭ بناسى دىيان سوز صحيح اولور زىبرا اگۇ چىغز خاننىڭ پاي نىختى اولورسە و آنىڭ اباىمىدە وار شهر

اولورسە شهرنىڭ بناسى و خرابى توارىغىلردە يازىلە كلوب و آغزىلردە دىخى اشتهار گام و خىبر تمام ايلە سويلنىوردى چونكى چىغز خان اياقى آرئوق اوزاقى زمان دىگلدىر. يىنە بيانى تىتار منقول اخبارىدە يازىلور. قرا قروم دىدىكارى دىخى اوشبو اسىق كول و اطرافىدىن ناغ و صولرە نام اولديغى تارىخى مزبورنىڭ سوزىدىن استفادە ايدىلور شويىلە كە ترك خان اوغلى قىرە خاننىڭ يايلايدىغى بر ارتاغى «كىرتاغى كىرتاغى» دىدىكى تاغلىر اولوب قىشلاغى قراقورم و سىردىبا ايدى دىمىشدىر. كوچمەلى خلقىنىڭ يايلاق و قىشلاغى آراسىدە فاصله آيلىق يول اولمىوب بىش كون اون كوئىلىك مەسافە اولور. ارتاغى دىدىكارى آلا تاغ اولوب و بر قولدە تركستان ايلە آزال دىگىزى آراسىدە اولن تاغلىر ايش. اراقوم قراقوم، قزل قوم دىخى اول اورتالردە دور دىو خىبر و يىرلر. و بعضىر قراقوم، قراقورم شهرە علم اولمىوب قرا، وران كولى اطرافىدە اولن تاغ و قوملرە نام اولديغىنى سويليورلر. قراموران، قرا بوران دىخى يازىلور. لوب كولى جوارىدە بر كولىر آلتون تاغ نام جىلدىن آقان بر نىخىرىنىڭ مىصبى اولوب خرىطەلردە بوپلە ترسىم قىلىنىش.

فەلىكە كلام جەان نىما صاحىبىنىڭ الوغ يورت دىو يازدىغى يورت اسىق كول اورنىنىڭ شەرى يىاكە قراموران اطرافىنىڭ جىبلى اولوب صاغ جانىبى دىدىكى مىصلى اعتبارىلە شىمالىدە اولن اوكدادى ايلە دوركە بوگا كوك اوردابە غرىبىدە اولن چىقناى اولادىنىڭ مىكومىنە آق اوردابە دىمىشلىر اولە. الوغ يورت دىدىكارى بو ايكىدىن غىبرى دىگلدىر. والله اعلم.

ھرنە ايسە اوزماندە اوردابە اسمىنە اعتما ايدىلوب صوگرە ئوغ اعتبارىلە سويلنىور اولىش ايكىن الحالە ھەدە ئوغ قىسمە دىخى اندراسە يوز نوتىمىشدىر.

تىنپىھ: يىسوكە بىھادىنى بعض توارىغىدە يىسوكى و يىسوى و بعضىدە يىزدى يازارلر جەان نىمادە بونىڭ وفاتى ۵۰۲ دە دىوب اوغلى چىغز خاننىڭ

ظهوری آلتی یه زدن سوگره اولدیغی اتفاق مورخین آفاق ایله مثبت
ایکن آنا بالا بیننده یوز وزیاده یلار خلول قیلدیغی عقلدن ونقلدن
بعیددور. المزده اولن جهان نمازنگ تاریخی مطبعه ده غلط باکاتب دن
سیوا آلتی یوز دیان محله بش یوز یازیلماش اوله. لازم ایسن
دیگر نسهغی سنی کورمک کرک اولیور. بیاکه اوغلی دیمکن مراد
اولادی دیمک اولده چنغز خان بیسکه ننگ نپیره سی یا عبیره سی اوله
اوغوله ونجه بوغومه اولاد دینلور. بوماده ننگ اولنده یعنی یوقاروده
بازیلن شهر سراپی آلتون اوردادیمکه باعث حصارنگ اساسنی قازدغه
آت باشی قدر آلتون نابلدنن مسمی سی بوندن ایمش.

اون دورتنچی نوبت ایله قضاق خانلرینه کلوب یتدک تورهلرننگ
اصلی خلیفه سلطان ایمپراطور قوال وغیریلرننگ فصلی

الحاله هذه قضاق خانلرینه تورهلر. تورهلر دیمک چنغز خاننگ
چقاردیغی رسم ویساعه اسم اولوب کن خانزاده یعنی خاننگ
اوغوللرینه تورهلر دیمک معنای آخر اوزره دور. ترکیده تورهلر فارسیه
«دره» دن تقلیط آدم ضرب ایسیر آلت دور عربی ده سوط مرادفی
اولور نتاک کم حضرت عمر رضی الله تعالی عنه ننگ النده توتان
تورهلر قیصرنگ اوقندن اوتکون وکمری ننگ فلچندن کیسکین ایدی
دیو یازارلر ترکی مذاق بارده اوشبو سوط معناسنگ اولن تورهلر تنسیب
ایله تورهلر اولاد عمر اولدیغی زعمنه کیسکین بونلری تورهلر دیمکه البته
بیرعل وار دور وار ایسه بودور دیو عوا ایدرلر. هیهات لیس کذالك
خانزاده لری تورهلر دیمک تورهلر ایله نسمه قیلوق والله اعلم بوندن ناشی
اولسه کرک که خاننگ حیاتی عیننگ اولادیننگ البته حکم کوچ ویرلیوب
نقداری ناص وضربدن زیاده به امراری بورمبوب بوکا منحصر

اولدیغیچون تورهلر دینلوب ذکر مضراب اراده ضارب اوله. نبیان
نافع ننگ زبان هندیده تورهلر لفظی ناقص واکسک معناسنده دیدیکی
وزمانزده نفوس آزالندن علی العموم بونلر تورهلر دینلیدیکی مفهوم لر
کلسی تورهلر لفظی حکومتده غانندن دون یعنی کم واکسک دیمک
معناده اولدغنه دلیلدر. چونکه انصای مرتبه بشریه خانلق وپادشاهلیق
اولوب منتهای مجازات قتل نفوس واعدام انسان اولدندن مرتبه ننگ
کمالنه نائل اولدیغی مجازاتنگ تمامنه دخی قاندر اولمدندن تورهلر
اسمی بو ایکی ناقص دن مرکب عل ایله اوله.

اما بو کونلرده تورهلر اسمی مجرد خانزاده به مقصور اولدیوب انواع
اصل زاده به اطلاق قیلنور بخارزاده امیرزاده لری کاشغرده خواجه زاده لری
وبعض ایشان زاده وپیرزاده لری تورهلر دیمک واقع اولیور عثمانلی ده
چلبی روسیه ده کناز اسمی ننگ مساویسیدر.

عمری لره دخی تورهلر دیمک وار اما بو بابده یازیلن تورهلر
عمری اولمیوب چنغزی دورلر بس تورهلر اسمی ایکی نسله منقسم
اولدی. عمری لره منسوب این تورهلر اسمی حضرت آفاق ماده سنه
کچوب فقط میان اسمی سید ایله خواجه بیننده تولد اولدیغیچون
دیوب استاذلردن استماعمز موجبنجه یازماشیدی بو مترجم کمینه ظن
ایدرم میان اسمی سید ایله عمری بینندن منشعب اولمش اوله زیرا
حضرت امام ربانی مکتوبات شریف ده عمری اولدیغنی نجه جایلرده
ذکر واقاده ایتمشدر.

اما خان لفظی اتراک لساننده بر اعتنالی الوغ عنوان اولوب
عربده امیر وعجمده پادشاه لفظی ننگ مرادفی دور مگر بو ایکی لفظ تخت
نشین وصاحب شوکت اولن ذاتنگ هر برینه اطلاق جائز اولوب
خان اسمی نسب اعتباریلر استعمال ایدیلور یعنی اصلی ونسلی خان
وخانزاده اولمیان بو نام ویرلمز، اصول تواربخده حسب ونسبنگ

مجد و شرفته على التوالى دورت بطن كفايه ايدر ديمش، ليكن قاعده اوزبيكده خان اسمنى آلمق اوچون افلاك تسعه عددنچه توفز آنا بلا فصل بي ليك و بيك ليك ايله نافذ الحكم حاكم مطلق اولمق قانون قديم و شرط سابق لرندن اولوب جناب امر تيمور حضرت لرى بو قدر فتوحات عاليه و صاحب قرانلق ايله ده خان رتبه سنى حائز اوله مديقى شرط مزبورنك فقدانندىر، اولاد لرى دغى نچه بوغوم غه چه ميرزا شاه اسمنده سويلنور اولديلر، روسيه نك ايسكى نظامنده توره دن خان صايلانده بلا شرط قبول قيلنوب قودن خان قوبولنده توفز يل خدمت قيلمق كرك اولديقى بوتوفزنك نمونه سى ايدى، سيجى فى فصل. خاندن الوغ درجه يد خاقان ديرلر معناسى خانان خان يعنى خانلرنك خانى ديمكدر، دول مسيحيه ده ايمپراطور عنواننه معادل اولور، اهل نصارى بيننده زياده اعتنالى لقب فضيره دندىر. سلطان محمد فاتح حضرت لرى استانبولى فتح ايله فيصر ايمپراطور لقى تختنه صعودايدى بالطبع ايمپراطور آدى المشهور.

اما شاه و پادشاه خان و خاقان لقب لرى اترك و اعجام ده بعثت رسول اكرم دن ملك لر سنه مقدم باشلنوب اول اياملرده عرب شاه لر ينه ملك دىنلور ايدى رسول الله دن صوكره حضرت ابوبكر رضى الله تعالى عنه به خليفه نامى قويلوب ثم حضرت عده امير المؤمنين دىنلور اولدى ايام بنى اميه و عباسيه ده بو ايكى لقب مشترك سويلنوب صوكره و ائق بالله خليفه دورنده وزيرى اون اشناس تركى بى سلطان لقبيل تلقيب ايدى من بعد طوائف ملوك هر برى كنديلرينه سلطان عنواننى ويرديلر، يعنى بعض لرى منشور خليفه به منوط و بعض لرى ده قلسج كوچى و نايزه اوچى ايله خود بخود سلطانم ديديلر، فتنه هلاكوده خليفه ليك بغداددن مصره منتقل اولدى، سلطان چرا كسه دن خليفه عباسيه دن اولارنى بو نچه زمانلر تورجى، سلطان سليم خان حضرت لرى

مصرى فتح ايتدكده فاتح العرب عنواننى آلوب، حرمين المحترمين اهلى تسليم سنجاق شريف ايله سلطاننه تابع اولوب بو وسيله سعادت سايه سنك سلطان سليم حضرت لرى خلافت طغرته قونوب دنيوى درجه نك ذروه علياسنه عروج و قلئ دولتك كمال ثرواسنه ولوج ايلدى فمن تلك الاوان تا الى هذا لآن دودمان آل عثمان غلد الله ملكه الى آخر الازمان حضرت لرينه خليفه دىنلور اولدى، اغيارده ايمپراطور فرار غران دوق و دوق و الكتور و پونس و لاندوغروف اسملرينه متساوى اسلام ده خان و خاقان، سلطان، امير، پادشاه، شاه و بيك و توره اسملرى اولوب الا خليفه ناملرى موجوددر.

اما خاقان عنوانى اولدن وار ايسده چنغز خان نك اوغلى او كوداي دن صوكره زياده اوج آلوب من بعد اتركه هر الوغ پادشاه خاقان ابن خاقان كيچنوب كچك لر كته به تبعية اوز اهاليه سينه و معادلينه بونكله بيوكلنوب تفاخر ايدر اولديلر، فذلكه كلام بين الانام اسلام پادشاه لرى آراسنك خليفه، خاقان، سلطان القابى بالارث والاستحقاق آل عثمانه اساس، خان و امير لقبى بخارا و افغان خاندلرينه خاص، شاه و بيك اسملرى فرا تكين و كانجوت كبرى اوفاق توفاك حكومتته الباس ايدلمشدر.

اما زمانزده يعقوب خان و امثاله بيك لرى بعضا خان ديوب سويلك لرى قاعده مطرده يعنى بالذات مقارن قانون اولميو ب و ضعندن عدول ايله طرداً للباب تكلم اولنان اسماء سهودندىر.

ودغى اسلام پادشاهلرندن بعضنه غديو غدى ديوب بر عنوان چديد ايجاد اولنمش بونك ابتدا مؤسس مصر و اليمسى محمد على پاشا اولوب بوندن اقدام هيچ بر پادشاه بالخاص بونام ايله سويلنديكى توار يغلرده كورلمدى و مصر دن غيرى ملكتنك واليسنه خدى ديوب يازلديقى دغى اوقولمى، خديو من وجه پادشاه و من وجه وزير ديك اولوب تيمان نافع ده و او مجرول ايله مالك و پادشاه و افندى وزير و بى نظير مسالرينده و پادشاه لفظى

لغت فرس قديمه پا ايله شاهن مركب سلم رعنا لرند اولديغي مرسومدر.
 اما آوروپالى بيندن پادشاه لفظى ايمپيراتور ديهك اولوب بو
 ايكى لفظنك موقع استعمالى مغاير ديهك سفيرلر آراسنده مباحثه
 اولديغي تاريخ جودنده ترسيم ايدلشدر، ايمپيراتور لفظى لائين
 نلنده قوماندان معناسنده ايكن صوردهن ظفر و غلبه يه مظهر اولن
 قوماندانلره مخصوص اوله رقى بو صورنده سلطان ايله بر معناده اوله ق
 اقتضا ايدر زيرا سلطان سلاطه دن قهر و غلبه معناسنده اوله ق ايمپيراتور
 ايله سلطان الفاظ مشتركه دن اولور، معنا جهنندن بويله ايسه ده
 مكالمه ده فرانسه وانگلتره ايلچى لرى پادشاه لفظى نك مراد فى اوله ق
 ايله ادعا ايتمشلردور.

برهان فاطعه لسان افرنج اوزره پاپايه ايمپيراتور اسمى اطلاق
 اولنوركه ظاهراً تاجدار ديهكدر ديو بازمش. اما پاشاه اسمى پاي شاه
 يعنى معنای لغويسى پادشاهنك اياغى ديهك اولوب مراد پادشاهنك
 خدمتنده اولن ذواتلر كه پادشاهنى باش، پاشاهلرنى پاي منزل سنده
 قىلب حاصل ذى محلك چنكالندن استعاره ايله قولمش اسمدر، بنا
 ارين بونام عسكربه ضابطلر ينه سر عسكرو امير لشكر اولنلره سويلنور عنوان
 بولوب، ملكيه يعنى فقرا بيوكار ينه آيتولمز پاشا ديتلمز.

ايمدى بو يازدغىمزدن زياده القاب مزبورانك تفصيلنى استين
 ذوات انواع تواريخ و كتب لغات و جغرافيه لره احتياجلى اولوب خليفه
 نامى نك اصلى اصول تواريخ و مطول كتب فقه ده و ايمپيراتور اسمينك
 تحقيقى حقوق ملل و غيرى لرده بيان ايدلشدر، طالب آنلره باقسون.

باز باشداغى سوزمه مراجعت ايداليم

على كل حال وان مقال عصر مزده قضاق رئييسلرندن خان و خانزاده
 اسمى سراسر محو ومنسى اولوب كرك منصب دار و صاحب كار و كرك
 بوش و بيكار اولسون نسب اعتبار ايله مطلق توره ديورلر، طرفه مزده
 خان اسمنى عايز اولنلارنك اخيرى آبلای خان و ابو الفبيض خانلردور

بعدهما اولادلرى غتای عك منته داخل ثم زوسيه يه تابع اولوب
 خانلق لرى الفا ايدلدى. بنا برين بو قطعه من سلسله سنى اوشبو
 ايكى خانغه چه يازيب آندن فيوسنى تتمه مزه و تكمله مزه ناشلدق،
 تتمه و تكمله ديدكمز يوقار و ده و عدايدن دفتر اخير دكلدر، دفتر اخير انشاء
 الله على حده بر كتابچه اولوب آنده زمانه نك علما و فضلا و صاحب
 خيرات اولن اغنيا و ملت اسلامه قلم و كلام ايله خدمت ايدن اهل
 ضيا نام بنام يازيلسه كرك، تتمه و تكمله بونكله بيله ميدانه چقاچق
 بر ملحقاندر، احبابلريم بي ديهك ايدب قارى اقدى سوزنك او انى
 نقد اخيرى نى نسيه ايتمش ديو شكوه سندن خوف ايوب الداي
 خبر و بريدكم دور بو.

توره لر نك اصلنى كوب آدملردن صوراشوب بعضلرى برى برينه
 موافق و اكثرى ديگرينه غير مطابق نوشدكدن ايچندين انتخاب ايدوب
 ايكى آدم نك آيتديكىنى يازديم. هذا كلام احد هما، اصله چنغيز يه دن
 روسخانه منتهى اولور روسخاننن يوقار و سنى بترتيب بله يورم ديدى
 روس خان اوغلى چك خان اوغلى بادا قول خان اوغلى باراق خان
 اوغلى چنكاي خان اوغلى جاديك خان اوغلى صغاي خان اوغلى ايشم
 خان بر خاتوننن يالغوز دور. قسامته اطول و دراز يعنى اوزون
 و موزون اولدقن انكسكى بويلى اير ايسم ديورلر روسخاننك قول
 توغ بونك قولنده نالمش. صغاي خاننك ايكنچى خاتوننن ايكى اوغول
 بسار برى سيد قول برى اوننان خان بو اوننان بهادر بولوب قول
 توغ نعتننن چتارقى استقلال ليك ادعاسيله اوز جيبندن آن توغ
 كوتارمش چميع آن توغلق توره لر نك باباسى بودور. ايشم خان اوغلى چنكر خان
 اوغلى توكه خان بر خاتوننن يالغوز دور اوغلى فولاد خان اوغلى ابوالمهبت
 خان اوغلى ابو الفبيض خان بو جاننده اولن قول توغلق توره لر نك
 باباسى بودور. چنكر خاننك ايكنچى خاتوننن اولى باقى نامنك ايكى
 اوغول بار اولى اوغلى آبلای خان دور باش وقتك چاؤ قولينه نوشوب

بەدە بىر چاپوندىدە فضاقتا قولىمىزدا كۆپ اويىسون تولى بىنىڭ خىدمىتىدە تۇرمىش تويىمىزنى سى بولۇپ يۇرۇش ئىكەن ئەمەلدىكى فولاد خان بونى اوز قولىمىزدا كۆپ تىرىمىز قىلمىش اواخر ئەمەلدىكى فولاد خان كىندى اوغلى ابوالمەبىت خاننى قىزىل توغ ايله اورا ئورنىدە قالدۇرۇپ آبلای خانغا يىشىل توغ و يىرۇپ بەش قىبائىلە والى قىلمىش سۆڭرە آبلای خان اوز استىغىداى ايله اورتە چوزنىڭ كىلىشە والوغ چوزنىڭ اغلىبىنە و كچك چوزنىڭ دخى بىر قىلمىشە ماللىق چەمەلە تورەلەر فائىقى اولارق بىنا بىرىن آبلای خان اوچ چوزنىڭ خانى دىيۇپ سويلنۇر اولدى. يىشىل توغلىق تورەلەر كىلىسى بۇگۇا مەنسۇبىدۇر. نىسابىلار بۇ اوچ توغنىڭ بارچەسى روسخان نىسلىدىن دىيۇرلر ايمىشەدە فى المەنىنى اوردا اعتبارىلە سىراى خانلىرى قىزىل توغ چىقىنماى اولادى اق توغ او كوداى اخفادى كوك توغ ايله امتىياز قىلىنۇپ سۆڭرە كىلە بۇ دخى اونودىلار قى ياقىن آتالرىدىن اوننان ايله آبلای خانغا نىسبەت ورمىشلىرى يەنى مەككۇر ايكى توغ يىنە روسخان نىسلىنە انتقال قىلمىشلىرى.

ايكىنچى شىخىنىڭ نىقلى روس خان نىسلىدىن تاشكىند و كىلا ما ورا ئەلنەرى ضىبىنە آلمىش باراق خاننىڭ اولادى اوزىدىن سۆڭرە صحرا نشىن اولۇپ بۇ يۇرۇقان تورەلەر بارچەسى باراق خانغا مەنتەھى اولۇر اما باراق خان روسخاندىن بۇ واسىطە بى ياكە بى واسىطەمى يەنى صىلبىيە اوغلىمى يا نىبىرەسىمى آتۇق بىلمىز باراق خاندىن بىرىكىسىنى قولدىن تۇغۇرۇمىش كىبى بىلۇرم دىيى بى باراق خان اوغلى بادا قول خان اوغلى جادىك خان اوغلى مىغى خان اوغلى ايشم خان اوغلى جىنك خان اوغلى عزىز توكە خان اوغلى فولاد خان اوغلى ابوالمەبىت خان اوغلى ابوالقىبىز خان دىيۇ سويلدى. بۇ ايكى قول عەددە بىر دۇر مگىر بونىڭ نىقلىدە باراق خان اوغلى بادا قول دىيۇپ جىنك خان ساقىط اولدى. اولىكىنىڭ نىقلىدە بادا قول اوغلى باراق دىيۇپ جىنكە داخىل اولدى بۇ ايكىنىڭ بونىدىن غىبرى نچەلرنىڭ عەددە واسىمادە افتىراقلىرى وار ايمىشەدە روسخان نىسلىدىن ايدىكەندە روسخاننىڭ

آبا واجدادلىرى چىغىز خانىشە وارانچە طبىقە خامسەدە و چىغىزنىڭ بابالارى غىزىت آدمە وارانچە آلتون بىشوك فىلىندە يازلىدى استىن آندىن كورسۇن و زىيادەسى تىكەلمەزىدە تىتار مەنغول مادەسىندە دخى كلور آندىن اوقۇپ بىلسۇن.

آبلای خان

قۇياقىنىڭ اخىرىغى خانلىرىدە مشهور و مەرفۇل اولانى آبلای خانلىرى بونىڭ اواخر دۇرى روسىيەدە يىكەتلىرىنە «آبى پادىشاھ» نىڭ اول جالوسلىرىنە مصادىق اولۇر بۇ خان ايتىدە روسىيە ايله رەفت آمد و سۆڭرە خىتاي ايله باروش كلوش قىلمىشلىرى. قۇياقىنى بى ضىبىنە آلمىق و بونىڭ بوللىرى تۇمىن و قۇتۇننى تىكەمىل ايدۇپ آسىياى و سىطىيە آياق باصقى روسىيەنىڭ افكار عىتىقەسى ايمىشەدە بۇھىنكەمە يىكەتلىرىنىڭ مەطەب نظىرى قىرىم تۇغۇرغىدە اولۇپ او طرفلردە سىلطان ايله ماچرادىن طولاىى بۇجانبە كىكى كىبى اھتىمام ايدالەمىيۇپ فقط قىزان و رىنىبۇر اھالىء اسلامغە مەقتى و قاضى قۇبۇق قۇياق خانلىرىنە مەشور و ھىدايا و بىرىمك غىبى دىسىيە دور بىن ايله مىسلىمانلارنىڭ خاپىرەسىنى كىندە جەل ايدىك ازان جەل آبلای خانغا خانلىق دىستورى و بىرىلىش ايدى. دىمەك نىظاملى پادىشاھ نىزدىدە خانلىقى تىصدىق ايدىلەشلىرى. آبلای خاننىڭ غىزاقى قىلماق ايله اولۇپ بونلىرى قىزىل چار و قىزىل قىزىل اطرافىدىن آيكوز صوبىنى اوتانچە ھىداپ سۇرۇپ قۇياقنىڭ يىرىنى كىيىكىدىن بۇ خانلىرى. قۇياق قىلماق قىدەمىدىن كۆپ مەدت آتۇشۇپ چاپشۇپ اىكەر او قانغە قىلماق غالىب اولۇر ايكىن شىرقىدىن خىتاي عىسكىرى كلۇپ چوڭقار خانلىغىنى تىتۇرۇپ قىلماقنىڭ يىرىنە استىلا ايتىمكە قۇتۇللىرى آزالۇپ اىكەتلىرى خىتاي ھىمايەسىنە داخىل اولمىشلىرى ايدى خارچەدە قىلان آزى قۇياققە مەقاومتە قادر اولەمىيۇپ چونكە بونلارنىڭ بۇ پىرىشان خاللىرىنە مەقارن آبلای خاننىڭ اقبالى اوسكە چىقار قى روسىيەنىڭ امداد مەنوىسى ايله اورتە چوز ايلىنە و بائى ايكى چوزنىڭ بەش قىبائىلنە ھكىومىنى چارى اولۇپ جەل قۇياقتىن قوشۇن

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي نەسەر ۋە قوليازىمىلار ئامبىرى
www.ewlat.com

جمع قىلىپ چىغىز تاغنىڭ غەربىدە وشىرىقىدە نەچچە قىلىق قىلىق ايلنى چاچمىشلار بونىڭ شىرىقىدە تاغنىڭ سىمى ايرىتىش سويىنىڭ ايرىنى «يوقاروسىنە» كىدىپ قالبا نەچچە تاغنىڭ غەربىدە كىلامىيۇب قىلىق ايلي تار بوغسا تاينىڭ جەنۇبىدە كىدىپ اروچار ايكى سوكى غەربىدە كىچالەمىيۇب تورمىشلار. قىلىق بويىل ايراق كىدىسەدە قىلىق بونلارنىڭ قىدىمى سياستىدىن سىمسكانوب بوش يىرلەر باصمىغەدە جىرائىلىق قىلامىيۇب قىلىق قىلىق قىلىق بىر بىرىدىن قورقارنى ايكى اورنادە قىلىق باغرىدا بوش يوز بىلكە زىيادە چاقىرىم يىرلەر بىر نەچچە يىللىرىدىن خالى اناستىدىن غارى تورمىشىر.

آبلای خان ايامىندە بىھادر وعسكىر بوشى اولان ذواتلار قىرا كىيرى ايلنى باطور آلتى باي باطور اقاتان بىردى باطور ايسەمەت باطور مطاى چونسكاي باطور كىيرى جەنك باطور بىر اقبانتاي باطور، قانچىقاي بوكانباي باطور بىستىن مالاي سارى باطور وامثالەم بونلارنىڭ ھىر بىرى بىھادىلىق بىر شەھەر نام چقارمىشلار ايسەدە جەلدىن اقوى واعلاسى قىبانباي باطوردور. سوقىشدا اطرافىدە تاش توفراقىدىن سور وفورغان قىلىپ اچىپنە قىلالوب منتىق سداق تاش كىيساك اتوب مەدافە ايلە دىشماننى يىقىن كىتورمىيورلەر قىلىق بونلار چىپ دىرلەر. چىپ ايلە قىلىق فرقى بودورقە چىپ چىمىدىن واران دىشماننىڭ مەرسى كە اچىدىن چىپ باصمىسون دىبە اعتىباطا بىصامىش بىر پىناھ دور. قىلالوب محصور قىلان قىلىق صىغناچى مەلادى ومەلچائى دور. قىلىق بويىل قىلالورنىڭ نەچچەسىنى ويران قىلمىشلار آلمىشلار ايكى بىر سىغىر چىغىز تاغىدە قىلىق قىلالوب قىلالوب مەسلەماندىن كىوب آدم شەھەر توشوب تاغلىق تارتىدەن آبلای خان بىھادىلارنى تەرىپى اوچون كەم كە بو قىلالونى بوزە آكسا خانلىقىنى وىررم دىوب بوشرفە ئاغل اولوق آرزوسىل بىھادر سىر كىردەلەر ھىر بىرى اوز قىلماندە عسكىرى ايلە سەي قىلمىشلار ايسەدە آلا بىھامىشلار اچىردە مەزبور قىبانباي باطور و ايسەمەت باطور ايكىلارنى آرزوسىرى بىرلە وارىپ اوق سداق تاش تەنك سداستە باقىمىيۇب اوزلرىنى اروب قىلالوب كىروب قىلىقنى قىروب سىر نەچام قىلىق قىلالوب آبلای خان قىبانبايغە

خان اسەنى وىروب ايسەمەت كە بىر قىمەت بىھامى كىشىلى يارغا قى طون انعام قىلمىش اوشبو عنوان بىرلە خان قىبانباي دىوبىدە سويلىيورلەر. قىبانباينىڭ دارابوش اسىمى «غى و اردور. دارابوش مەبارىز لىفنىدىن ماخۇددورقە اوزنلارنى تارتىمىشلار. مەبارىز ومەبارىزە دىشمان ايلە يالغوز مەقاتلە ايدىمەك دىمىكىر. دارابوش اوزلرنەچچە باطورلەر بىھادىلەر خاس بىر شان كىوبا بىرلەش نىشان اولوب مەبارىزدىن مەبارىز مەبارىزە مەبارىزە مەبارىزە سويلىيور عنوان عىظىم دور. قىلىق لغىتىدە «دارا» يالغوز دىمەك «بوش» آق دىمەك بىس دارابوش بو ايكىدىن مەركىب بىر لىف مەستەار اولە. سىق امثالها ما فى باب الفاظ مستعمله بىنەم.

قىبانباي باطورنىڭ اۆلىكى اسىمى ازبىصار ايكىن قىبان كىبى يوز قىبىمىش طرفىدىن قىبىمەدغىچون بو لىق ايلە سويلىنىش، قىبان مەلمودىر كە خوكىك ايرىكەنە ايتىلور. بو تاغنىڭ عادەتلىرى بىر نەسەدە خەدىن نەجوز مەدىق ايدىر اولسەلەر اشد كىرە نەسەدە ايلە نوصىف ايدىرلەر. مەلا بىر آدم غىيور وعقل بىلوملى دانا اولورسە ھامى بولمايتوغاناق كاپرغوى دىيورلەر اسلامە كەردىن ابقىش شى بوغدىر. ردىغى كىراخو كوك جال غوى دىيورلەر دى تا ب قاشقىر دىمىكىر يولبارس ايو كىشى دىيورلەر، ھىر بىرى قىباننىڭ يولداشى اولوب غىر بىلارنىڭ ايجابى نەفى ايلە تا كىد ايلدىكى كىبى اسەنى اقبح ايلە تەرىپ قىلىق نەلفىدە بونلارنىڭ باشلىچە سىرمايەسىدىر. مەلا بىر ذاتى كوركام ونەپەندە كوزل و اسەن دىمەك اولسەلەر چىركىنلار سىلونى چىركىننىڭ ادا مەيساى دىوب سدىنى سىم قىلەر قى تشىبىد ايدىرلەر. چىركىن اسەننىڭ كىركامنىڭ سدى دىگلىمى وەكندا وىزم نەوىدە دىغى بىر نەسەدى نەسەدى مەلىندە اولومكە بىغىشى بولغان دىيورلەر و حالانكە بىندە بىه اولومدىن اكرە و اغلظ ھىبچ شى بوغدىر. و آلتى شەھەر اھالىسىندە دىغى بىر كەسەبى زىيادە ماقتامق بولسەلەر بىھامى بىتىم دىيورلەر انسانە بىتىملىكىدىن اشد بىھاملىقدىن اقبح شى اولدىر ايكىن مەل مەدەدە بويىل تەرىپ ايدىرلەر وەكندا.

آبلای خاننىڭ قىلىق ايلە اچىر سوقىشلارنى كىدى چنود كىشىر

ايله چىقب قالبه تاغنه كلدكده ايلنك قايتوب ايتناك كه توشدكندىن
خبر آلوب نورغاوت طائفهسى تار بوغاناڭ شىمالى لاسئو چورغا بوينك
وقلىماق ايلى تاغ مز بوزنك جنوبى اروچار ايمىل بويونىده ايمىشلر
قايسى چىتىدىن وفايو جهتىدىن باروب باپمق كرك ديوب اكابىلرى
ايله مشورة ايتدكك قومانده باشلىرى بوكانباي باطور وقباىباي باطور
ايكولرى نك، مصلحتى مخالف توشوب بوكانباي باطور دىركه تار بوغاناى
آشوب اروچار ايمىل بويونداغى فلماق ايلنى چاپارمز زيرا لاسئو چورغا
بويونداغى تورغاوت ايلى ايلنك چىتى بوزلر طرف بىتى دور بويله
اولدىن آتلىرى طيار آدملىرى مهيا دئم اويغاق ويراقتى تورلر
تاغدىن ايرته توشدىكى بلكم بوزلر نك آتلاندىغىزدىن خىر تابهش اوله
احتمالكه فرصت الدن كيدر عسكر تلى ايدىرمز آليساغى ايلى
پرژا بولور. آكسزده باروب باصساق مقابله به قدرتى قالمز مدافعه
قىلب بلمز سالمين وغانمين قايتورمز ديور. قباىباي باطور بوگا معارضة
قىلب ياقن بىردىن لاسئو چورغاغە بارىمىز آنداغى ايلنى آلورمز آليسقه
وارساق آت آرور. آزيق نوكانور عسكره فتور وضعف كلور مبادا
بو ايل ايزمى كوروب بوزلردىن خىر تاپوب او طرفه كىتكىمى
بلسه ايلكارى ايلگه خىر يوللاب بوزلر آرقامزه توشىرك اور تابه
آلور ديور هر ايكسى اوز عزمى تقويه ايدىب آراده خىلى كفت كو
اولور. آبلای خان بو ايكى نك قايسى بىرىنى ترجيح قلمايه بلمىوب
مصلحتنى بر جايه قرارلندىمىب شىعراستىن بىزار نام چرچيه ايما ايدىر
بىزار چرچى قباىباينك رايىنى موافق مرام بلوب آنى تروىچ ايله بو
قافيه بى سويلمش.

سىن آبلای آبلای * تركستاندىن كان اول ايدىك * اونان بىرى
كلكانىسوك * الوجوده نولانك * تويه سىن جايغان قل ايدىك * دولت
قوندى باسكا * قىر كانى فاسكا * باق اويىنه نونادىك * آلتون توغورغه
قونوب * آق سوكقارداى نولادىك * آليسىدىن تويات تىلادىك * سىن
قانچالى بوكانباي * توغوم كىماس اور ايدىك * تون فانوب چاكا چور ايدىك *

قباىبايدىن بورون نايىزكىدى * قىان سىن جاوغە نرادىك * دىوب
آرالزىدىن رفع نزاع ودفىع شقاق قىلەر ق لاسئو چورغا داغى تورغاوت
ايلنى چاپمىشلر مسلمانلردىن بىر خىلى چقم بولمىش ايسەدە قىلالانى
غنىمته غرق اولمىشلر.

قافيهده «ترادىك» لفظى سانچىدىك دىمىكدر، معنىسى قباىباي باطور
خىر بەبى كوپ كوروب سىدىن بورون تىجر به حاصل ايتمىشىدر. سىن بوكانباي
بو خصوصە قباىبايدىن ايلارويه كىدە آلەز سىن آنك فكرينه يە آلەز سىن
قباىباينك رايى طوغرى دور ديوب جواب وىرمىش اولور. فى الاصل
بوكانباينك مصلحتى دخى عقلدىن ايسراق دىكل ايكىن بىزار چرچى
لمصلحه قباىباينك سوزىنى صواب كورمىشىدر.

قضاى طائفهسى اولدە شاعرلرنىك سوزينه بويله اعننا ايدىر
اولمىشلر. شىعراستىن آقون ديورلر. آخوند دىمىكدر. موندىن بر دور
مقدم يعنى اوتوز قىزى يىلار توشىدە وآندىن بورونراق آقونلرغه
آت تويه يامبو وىرر اولمىشلر بونىچون آقونلر جوزدىن جوزە
كىچوب قباىلدىن قباىلگه كىزوب جايلاپ قىشلاب يوررىك كوپ مال
جمع قىلب ايلينه قايتور ايكىنلر الوغ معركه لردە طرف طرف بولشوب
هر شاعر اوز شىرىنى آخردىن ترجيح ايله آيتوشوب جىسكوب،
جىسكوب يورلردى. اون بىش بىكرمى بىلار توشىدە آت وىرنلر
وار ايدى. بايىتچىلىك سفاستىدە كىدىم دخى وىرمىش ايدىك. ايمىدى
بو وقتلردە آيتوشمىق قالىدى اھالى نك انعامدە آزالدى بىنابىرىن
آقونلرنىك حالى پروشان اولوب اولانكىچى مرتبه سىنە تنزل قىلدى
آقون ايله اولانكىچى نك فرقى بودوركه آقونلر شىرىنى اوز طبعىدىن
انشاء وانشاد ايدىر اولانكىچى ايسە اوركانوب آيتور اوز كوكلدىن چقارالمز
معركەدە مكالمە قىلالمز مباحثه بىه كىرالمز.

شاعرنىك بر قىسمنى چرچى ديورلر درجەدە آقون ايله برابر
اولور مگر شىرىندە باشقىلىق وار شويله كه آقون نك شىرىنى اولانك
ديورلر مصراعى دورت يا زياده كلمەدىن مركب رباعى اولور.

امّا جیر دېدکاري شعر لفظنډن آلنن موزون ومسجع کلام اولوب فقره سی اوچ کلمه دن مرتب اولور. مثلا بونک قبیلنک یازیلیمش بخار جرچی ننگ شعری وتیز دورکم یازیلیمش آسان آتاناڭ مقال معناسی و آبلای خان ننگ وفاتی حیننده سولمان بخارننگ قصیده سینده جیر دینلور. کیلاچکده قدا بای آقون ننگ رباعیه سینده اولانک دینلور سیچی. ایکنچی فرقی آقون لر ننگ اولانکی غلیبیت اوزره (انهم فی کل وادیهون) مذمتنک ماصدئسی اولوب، جرچی ارناڭ سوزی اکثرأ (ان من الشعر لحکمة) مدعنه موافق وعط ونصیحت کبی تمثیلی وتأثیرلی اولور. ثالث اولانک ننگ اولگی ایکی مصراعی اغلبا اصل مقصده مدحلی اولمبوب مجرد قافییه اوچون کتورلر. اما جیرنڭ هر مصراعی نتایجندن خالی وافاده دن عاری اولمبوب جمیع فقره سی بر مدعانی مشرودور. لکن شعر اسمنده هر ایکسی مشترکدر. ودخی شعرنڭ بر قسمنی تافهق وبر قسمنی جوقتا دیورلر. بونلر جیر تعتنه داخل ایسه ده تافهق دیدکاري مجرد کلام مسجع دن عبارت اولوب سخن چین «چین» آدم لر زینت کلام اوچون مقال لرده قوللورلر مثلا جاباو آدم صوفهق چیل * جامان آدم نانهاقیل * جول بلمگان توتقاو چیل * جون بلمگان بوفتاو چیل * وبوگا ماند سوزلردور. امّا جوقتاو دیدکاري میتنک بحاسننی ذکر ایدن مرثیه دورکه بونڭ بیانی پایکه بابنده و آش فصلنده یازیلور.

آنفا آیتولمیش محاربه ننگ ایکنچی یازنده تورغاوت قلماقدن نهجه مڭ آدم آتلنوب قضا ننگ یولنی بو صوب قزلوم ایلنی چاتوب اولگی یلنڭ انتقامنی آللوم دیوب کوب فوشون وقول چغنز تاغنه وبر قولک کولکدر تاغنه کلمشدر بو حینده قضا قضاغی قلماق قصدنه آنلانوب فوگر چاولی تاغنه کلدکن قلماقنڭ غرب طرفه اوتمتس ایزینی کورمشدر بو قولنی یعنی عسکرنی آرنامه تاشلب ایلنی چاپقانهز برلن بوفوشون بزنی آمان قویماز اول بونڭ ایشنی نوکابوب بعده ایلگه بارسق کرک کیمکاشنی قیلیمشدر ایمدی قلماقنڭ بو عسکرنی نه یره واردیغنی

وقایسی تاغده یاندیغنی بلمک لازم اولدنده متای چونکای باطور دالا کودبان آدمنڭ بر بو کورونک آتته منوب کیچه سی یوروب واریب اگر بولسه بو تاغده بولور دیدیکی جایده تاڭ آتدیغی ایله اوزینی صغرایه صالحیب کورنوش فیلدر. قلماق بی تمیز بونی کوردکن بارچه سی بردن بونڭ آرفاسنه توشوب قومشدر چونکایدیه اوز عسکرنی یاندیغی طرفه قاچوب قلماق قوشونی چونکاینڭ ارفاسندین فوارق اوزاقدین اوزاق صوزیلوب اوزیلوب کلدکنه کیمینده «پوصوده» نوران قضا قوشونی بولاک بولاک هر یردین نیکوب کلسنی قوشدر قلماق قوشونی اوچ مڭدن آرتوق بعض لر بش مڭ مقدار ایمش دیوب حاصل نهجه مڭ ایسه ده قلماقدن برکشی قتلوما مشدور. مسلمانلر ۵۰۰ کشی ایمشلر برتوره ایله توفز کشی شهید اولمش قومانده باشی آبلای خاننڭ اوغلی ایدی دیورلر. بو عسکرنی سرنچام قیلدندین سوگره قضا ننگ آلندندین قوشون کتدی دیوب بی پر وایاتان قلماق ایلنی اروچار بویندین باشلب چاپوب خاتون صواته ایمل گهچه کلدکلرینی روایت ایدرلر. اوشبو جورقده قلماق خانی فاندی جاب قتل قیلنوب قزی چاغان خانچه اسیر نوشمشدور بونی آق توغلو قدن باراق توره آلمش. باراق ننگ وفاتی بعدنک قزل توغلو قدن ابو الفیض خان نکاحلنمشدر. بو خاننڭ اولادی اوز فصلنده تعداد ایدیلور. قلماق نهجه زماندین بویاق قضا ایله آتیشوب چاپشوب غالب ومغلوب اوله کلمشدر ایکن بویله بر فاحش منهزم وبونڭ کبی بر تالان عظیم کوردیکی بوقدر دیو سوبیلورلر. اوشبو ایکی چاپو یعنی اولگی سنه لاستو چورغا بوینده بعده اروچار ایمل بوینده واقع اولان ایکی چاپوندی ۱۱۶۰ ایله یتیمش هجریه بیننده وقوعه کلوب بوندن بر یوز نهجه سنه سوگره زمانمده کورلمش دینکانی بوزغلقنده کیکان چغان عین شول ایکی موضعه قضا ایلنی چاپدیغی چوچک بچنده یازیلور.

آبلای خان قلماق ایله آلسدیغی اثناده شرقدین ختای عسکرنی کلوب چونقار خانلقنی بتوریب غولجه شهرینی بنا قیلدیلر چونقاری لری

جمیعا اطاعتنه آلدیلر مگر اوشبو چاپوندى كورمىش قلماق تورغاوت
 ایلې ختای حمایه سینه كرمیوب فاچوب غریبه كتمىش ایدی فاچدقلىرى
 بویلىرىنه قوط اولمىوب بونلر آبلای خانە آزیق اول ذاتنگ شان
 وشهرتته باعث اولدقن باشقه بر شی قزانمىوب اغیره سوریلوب
 تولوب كلەرك ناعلاج ختایه التجا ایتدیلىر فاچدقلىرى عفوالتجاسى قبول
 ایدیلدرك ایچن خان جانبندن فرە دورچن نام بر مامور غولجەدن
 چرى ایلە چقب مزبیر آلامزده اولن تورغاوت قلماقدن ایكى ماڭ
 مقدارى آدم استصواب ایدرك ایكى لمره اورنالیق جىسای آیكوز
 صویسە مصبلای صوباتباق صودیان موضعه كلوب نوشدیلر اول
 جايدین آبلای خانە ایلچى بیاریب خان دخى مگدن زیادەرق آدم ایلە
 كلدیلىر مزبور لای صونك بوینك صبح سویلشوب بتوم توقتاشوب
 كوك فاشقه آیغور فرا باش قوچقار صویوب قوللرىنى قانە بانوردیلر
 شویله فرار قیلشدیلرکه اوڭى اوتگان ایش معفو آلتغان مال آققان
 قان سلبات من بعد فضاق قلماق بر رینه قطعاً زبان و ضرر فیلماز
 شرطیلە لای صوتى مامور صو آبلای خانە ایچن دیو آد قويدیلر.
 ایچن دیمك منقول لغتندە فقط خان دیمك اولوب آرتوق معناسى
 معلوم دگل ایکن بولقېڭ آبلای خانە بالچمە باعث فخرى ختای
 قلماق بونك خانلغنى تصدیق ایلە اسمە ایچن خانە اشتراك ومسوات
 قیاس قیلندىقى دور والا باشقه بر امتیاز وسبب افتخار كورنمىور.
 الا ن فضا باى بیتى دیان محل شول كوك فاشقه صویولغان توپە
 ایش. بونلرنك رسمندە صلح نامەلىرى كتابت وامضا ایلە اولمىوب وعد
 محکم وعهد احکملىرى قوللرىنى قانە بانورمقدرکه گويا بو شرطه
 کیم مخالفت ایدە جسدی قانە باتسون جاننى خدا آتسون منگو
 نومون باتسون دیمك اول. اصلی چنغز خاننك چقاردىقى آیین وىساسى
 اولوب فضا فستائندە برخیلى وقتلر اجرا ایدلمشدر باتن زمانلردە ترك
 والفا ایدلدى ایسه ده آره صره وارلىقى دخى مسوءمزدور.

مامور لفظى معمور ديمك اولوب معمور عربيدە مرعاسى كوب
 اھالىسى توق اموالى چوق آبادان لغە ايتولور ايکن قضا فە كوكلدىن
 غم غصە وكدورت كيدوب سرور وشادلق مقامندە استعمال ايدىلر.
 مثلاً ايكى آدم مخالف ايکن صوگرە تاتولشوب دوستلشوب اويناب كولوب
 باروب كلوب خوش صعبت ايتسەلر مامراشوب ماجراشوب مازمايرام
 بولشوب قالدى ديورلر. ثور آيىنى مامور ديمك دخى بوندندر.
 يعنى عربى وتركى هر ايكى معنابى مشتمل اولوب برى ديگرى نك
 مرادنى اولور.
 الحاصل بز بور لای صونك بوینك اصلاحات اتمامە ايرشدىکن صونك آدینى
 مامور صو قویوب بو آند قدر او اسم ایلە سويلنمکدە دور آیكوز
 ديوانك توبانندە بر چاقريم بىردن آیكوز اوزاننە قویار. باتباق صو
 بوندىن توبان بر بکیت برده اولوب اول صوی بونده يازمق درکار
 دگل ايکن مخبرنك هر برى لای صو باتباق صو ديوب قوشاقلب
 سويلدىکن ايکسى معا درج ايدلدى والا باتباق صونك مصالحە
 بابندە مدخلى يوقدر.
 بو مصالحه يى اوزلرنچە قاندى جاب بتومى ديوب آد قويمىشلىر
 چونکه تورغاوت قلماقنك قاندى جاب اسمندە خانى اوڭى يل چاپوندىن
 مقتوب اولمغله قلماق ابتدا خانلر ينك خوننى صوراب لکن مقاولەدە
 اوڭى خون ومال سلبات قیلندقن خون اورننە مصالحه قاندى جاب
 اسمندە قالمشدرکه مزبیر خاننك نامنە بر آثار يعنى پامتينوك
 منزلەسندە اولمشدر. بوخبرنك راويىسى اون غددن زیادەرق آدمە
 بالغ بولمىش ايکن کلسى نك ذکرى حاجت كورلمىوب ايچندن سنه سىنى
 تحقيق ايدن ايكى ذاتى يازمقل اکتفا ايدلدى. بو ايکينك برى آتمىش
 ياشلرندىن آشمىش آيىاق صوقران بالهسى آتاسندن ايشتدکنى ۱۳۰۵
 نچى هجرىه ايکنچى جهادلاخره مصادق اولن ۱۸۸۸ نچى فبرالنك
 ايکنچى كوني بزه سويلدى. آتامز صوقرانك جلى ايت دور توقسان
 تورايىغ خەسە ۱۷

ایکی باشنده جلان یلی دنیادن اوتدی اوشبو اوستمزداکى دوئغز یلنده وفاتنه فرق اوچ ییل بولدی. آتامز مامور صو مصالحه سنده دورت باشنده ایکن ایکنچی یازنده داغان دیلی دیگان یرده غتنه قیلنوب آنک کیلهسی یازنده توپان یلی آیکوز بوینه کلوب اوشبو کونگی قشلاومزنی بابامز قونوسبای ملك نیش بزدن بریل بورون فرجی قشلاغان فرجی دن بورون مصالحه الملك فرای ایلی قشلاغان ایکن قضاغه فرای دن ایلگاری آیکوز بوینه ایرکاسی تیکان ایل یوق دیوب سویلیور ایدی دیدی اه.

ایکنچی راوی حاجی قربان ابن کنجه دور بوتکه توره دن نقلا مصالحه صیر یلنده بولوب حالا ۱۱۸ ییل بولدی دیوب منم بوتکه توره دن ایشتدیکم دوئغز یلنده ایدی اوشبو اوستمزداکى بارص یلنده یکرمی یدی یل بولدی بوخبری مگا سویلدکندن ایکی ییل سوگره چوچک بوزولدی بوده صیر یلنده ایدی دیدی اه.

بارص یلی دیدیکی بو مترجه سویلدیکی سنه دورکه ۱۳۰۷ ماه ذوالحجه یکرمی اوچ یعنی ۱۸۹۰ میلادیه ایبولک یکرمی سیکزی ایدی. ایدی ضابطی بودورکه ۱۱۸ گه یکرمی یتی سنه یی ضم قیلسق بزه سویلدیکی سنه ده مصالحه یه ۱۴۵ ییل بولوب بجزتک ۱۱۶۰ نچی یل لرینه تصادفی ایدر. اولگی مخبرنک یعنی آییقنک سوزندن مصالحه سوکفی صیر یلنده اولوب ایکی خبرنک بیننه اون ایکی ییل اون اوچ ییل تفاوت کورنور. شویلدکه صوفرانک توفسان ایکی باشندن دورت یاش تاشلاساق سکسان سیکزه قالور بوکا وفاتندن سوگره غی فرق اوچ سنه یی ضم قیلساق ۱۳۰ ییل اولور، بزم ایشتدکمز ۱۳۰۵ سنه دن مزبور ۱۳۰ نى آلساق مصالحه ۱۷۳ نچی ۱۱۷۴ نچی سنه لره توغری کلور. ایدی اکثرک تولنه و خبرلرک قرینه سینه نظراً حاجی قربانک حسابی درست کورنور والله اعلم.

بیار قلعنسی اوشبو مصالحه یلنده بنا بولمشدرکه بیانی چوچک بچشده یازلور، بو مصالحه یه قدر فضاغ ایلی چنغز تاغنه کلهش دکل ایکن مصالحه یی سوگره آقروزاب آبانکلب ایلور باصیلر، آیکوز

اوزاننی اوتوب آلاکول وبر طرفی جاپسان و تار بوغا تای تاغنه چه آشدیلر، آبلای خاننک اولده یورگان برلری قزل جار و کوچه تار نواحیسی اولوب مصالحه دن سوگره کندی چنغز وارقات تاغنه قدر کادیکنی واوردا تاغنی مکان و قشلاو قیلب اوردا اسمی آبلای خان اوتوردیغی علاقه ایله بو تاغه اسم اولدیغنی سویلیورلر ایسه ده فضاغ کلهزدن اول اوردا نامی وار ایمش دیان خبر دخی واردر. اوردا چنغز تاغلیری خصوصنده اولن روایاتلر بری دیگرینی جرح ایذب ترجیحی قابل دگل ایکن و معارض اولن کلاملری توافقی یا تساقط ایله شغل لنهک مجرد تطویل کلام و توضیح مرام دن ماعدا منفعتی دخی اولمیوب و بزم کبی بی مغز خادم لارک خدمتی دخی دگل ایکن سوزک موردی کلدکه مستور فالدرمق بخیل لک دن صایلور اوچون عنده اولانی علانیه یه ققارم که ظن عاجزانه مه کوره بو تاغ چنغز ایله ارقات تاغاک ارالغنده علی حده بولاک توردیغی «اورتا» دیگه سببیت و بروب غایه ما تا مثنات دال مهله یه آلمش اولدیغی عقله موافق توشر بوندن غیرى بر معنای مطابق و مفهوم مناسب کورنمیور. زیرا اتراکک بعضنده تاغی داغ اورتایی اوردا دیوب دال ایله سویلیان بطونلرمز واردر و بعضلر چنغز تاغی مشهور چنغز خاننک ایلی بورمش برلر اولدندن آکا نسبت ویریلوب اوردا تاغی اول خاننک قشلادیغی یعنی او طاغی اوتوردیغی جای اولدندن «اوردا» آتانهش دیان سوز اوردا فصلنده بیان ایدلمشدی بوده کوب یا گلشنک بریدر، زیرا چنغز خان اوردا کبی بر کچک نپیه تقولوب قبائلی ایسه چنغز تاغی کبی بر قطعه یسه صقلوب اوتوران خانلردن اولمیوب یالقوز اوزینه بتون آزیا آزیلق ایدن خانلردن ایدیکی تاریخ توار یخه اشنا اولن فاضل لارک رعنا معلوملریدر. ایدی چنغز تاغی واوردا تاغی نك مسمی سنده بو مترجه نك ظن عاجزانه سندن غیرى برسند صبیح و بر دلیل صریح ایشده کدن من ادعی فعلیه الی بیان حده قدر بو دیدکه قرار ویردیم هدا.

آسان آتانڭ بر مقالى نڭ معناسى بودر (*).

خان مشار اليه يعنى آبلای خان بر معرکه ده آت اوستوننده توروب اوزى نڭ بر مسن بي ومورخ يعنى يشامش قارت وشجره آدمندن صورامشکه «آسان آتانڭ خيلى خيلى زمان بولار، فراغاي باسمن چورتان چالار» ديدىكى سوز نڭ مفهومه بارامدیم معناسنى بلامدیم اونه دور ديدىکه، مخاطب بي آتى نڭ باشنى بوروب قرون قراب توروب كوزينه ياش آلب قامچى سنى ايگارينه صالحب: «اي خان بو سوزنى سمن صورامسڭ كرك ايدى سمن آيتماسام كرك ايدى. خانغه جواب آيتباسام * خاننڭ كوڭلى قايتادى * فاندرا جواب سويلسم * خلقمى ديب آيتادى * خان آبلای آبلای * قايفولى موندای خبردى * صورامساڭ نبتادى * صوراغمان صوڭ آيتباسام * كسى لکم كيتادى * ايندى آيتايون نڭلاصاڭ * مغان فھر يلماساڭ * فراغاي صودن قاچوب * چوليكه بتكان بر درق * چورتان صوغه چدامسز * بالقندن چققان بر قراق * اويلامه چورتان اوچباس ديب * فراغايغه چقباص ديب * كون بانوصدن بر دسبان * آخرده چغار صو توصدن * اوزى صارى سوزى كوك * باصديغى نڭ آتى بوب * كون چغوس غه قرايدى * چاچن آلمای نارايدي * خدايدى بلماس دينى جوق * چماندق منى جوق * اوصى صندى بر كاپر * اوزى باصى جون كاپر * جياواب كيلار چورتانگا * چاغالى چكمان كيكوزوب * بالدى ماى چاغار مورتوڭا * چيهرلرگه جيم بروب * ايل قامون ايتقان چافسىنى * سويلتباى اورار اورننه * باوزداماي ايچار قانونكىدى * اولتورماى آلور جانونكىدى * كاغدغه جازار مالونكىدى * ايسابكه سالار باروڭدى * ايلوڭدى آلار قولوڭدان * عسکر قيلار اولوڭدان * تيكسزدى توركه چقاريب * باصوڭا اول كون توغانده * نېڭلوڭ تيماس قلوڭدان * بو آيتقان سوز آبلای * ربابى قالماس آرتوڭدان * ايشتمساڭ منه قارتوڭدان» ديوب سوزىنى

توكاندىكه آبلای خان آه قىلب صورادغنه اوكنه شدر. بوخبر ناسف كونه آدملىك هر بىرى نڭ آغزنده باركار به لرنڭ قولاي فانونق اوزلرينه آنوق دور. قدا باى نامنده بر اعمى آفون بار ايدى ۱۲۸۸ هجرية ذوالقعدة ۱۷ ايسدى، بر جايدىه مزبور آفون دن صورادم آسان قايفوكمدر آنڭ مقاله لرندن بلور ايسهڭ سوبله ديدىكمده بويازيله چقى اولاك ايله جواب ويردى.

آسان نڭ اصل توبى نوغاي دايمن * اولكانداردڭ آيتوى صولاي دايمن * بو سوزگه آنوق فانونق ايمس ايديم * ايشتمكانم نافر او بولاي دايمن * تيكنده نوغاي قضاى توبومز بر * آلتاي ايرتيس اورالدى فلغان دويور * اور مهبت خان اوردانن پققان كونده * آسان آتا قايفوروب آيتوبدى چر *

ديوب يوقارغى يازلمش مضموننى آيتوله چق ايكى چهل اولاك ايله ادا ايتدىكه بودور.

موان صوڭ قلى قلى زمان بولار * زمان آضوب زانڭ نوزوب جمان بولار فراغاي دڭ باشينه چورتان چقوب * بسالهلردڭ دورانى تمام بولار اوكونده فرندا صندن قايفور كيتار * فاندن كوچ فراغايدين چابور كيتار اولوڭ قزڭ اورسقه بودام بولوب * قايران ايل ايسل چورتوم صونك نيتار ديب آيتقان ايكن ديهرك قويچى اكام سويلاوچى ايدى ديدى.

قويچى اكام ديدىكى: قويمان نامنده بر داننا ويلوملى آدم بولسه كرك. قدا باى اول ذاتن نثر ايشتمش بزه نظم ايله سويلدى. زيره آقونلره نثر دن نظم يىڭل دور آنلر نظم سوزنى سرد ايدوب سويلب بله زلر. بونڭچون آفون داوغه چاراماس، چچن چاوغه چاراماس ديورلر مشهور مثل دور.

آسان آتانڭ بعضى احوال وانوال لارى سلسله ايجاد قضايفده آيتولوب اوندى سوزىنى سجع وقافيه ايله سويلوب هر كاهه سنده بر نكات غريب وهر تركيبنده بر معانى لطيف مفهوم اولنور بيوك ذانلردن ايش. ايكى جوار مملكتنڭ يعنى منقول تثار يعنى سرای

خانلریك و روسیه كنانلریك عركتنی فكره آلوب افعاللرینی میزانه
صالیب اوز خانلریك اوز و نسز طوراندغندین دولت کیدرینی و روسیه نك
بو یورتلره استیلا ایدرینی فرائن و قیللرندین آكلامش و آندن قیاس
ایدوب مزبور سوزلرنی دیمش اوله.

صاحب الترجمه آبلای خان اوزاق مدة اوچ جزگه نافذ الحکم
خان اولوب دولت و وصولت و آپرونی و نعمت اوستونک دوران سورمش
ایکن اواخر ایاملرنک اقبالنه غلل کلوب بر آز یلار نقصیرلیک نارتهمش
مرارة عزلی نسانمش دور. چونکه معهور صو مصالحه سندن صوکره
خاننک میلی ختای طرفه متوجه اولدقدن روسیه نك نظرندن ساقط
دوشدیکی اثناده اوز ایچنده آز نساندن دولتنه نقصان طاری اولهش.
شویله که خان نك فایسی دور بر اوغلی بش آلتی یولدش نوکرلریله
یولاچی اولهرق چقب بولده بر اولغه راست کلور اولنک چیتنده
قوش چادر کورندکدن سوداگر ظن قیلب آکما وارلر. اول ایسه
فایننه کلمش کیوانک قوشی ایمش بونلر باروب سویلش قیلدقده
اویون کولکی ده دولاشوب چولاشوب اوتوران باشلر بونلره جواب
دیرمز اویده اوتوروب استیلا ایدر. نوکرنک بری آندن توشوب
قوشداغی لری اورمبه باشلار اراده بوبالاش چقب خاننک اوغلنده
قامچی نیکار. خاننک اوغلی ایدکنی بلیکک اولدن آدم کلوب افسقال
بیلر هر نه ایسه قوش چادرداغی لرنی عیبلی کوروب جزا صالیب
خاننک اوغلنه آت چپان بولداشلرینه دخی کیوم بیوم بروب چوناتورار.
نایتدقده نوکرلرنک برندن بو واقعه خاننک قولاغنه ایشدلور. خان
اوغلنه کلایوب باشکا قامچی اوردقدن آت چپان ایله بتوبسن اولدرسه
خوننک دخی معلوم بولمش بوداغ بزلره سویاکهزه آز تامغا دکل
یافتدرب جزا آلتی کرک ایدی یا که عفو قیلب کیچوب قویهق کرک
ایدی دیوب بو آچو ایله مزبور ایلنک عرضغه کلمش آنای یاخود
قازای نامنده بر بیلگولیک آدمنی تروتوب باغلار. ایلنک بیغشی لری
نارتیق و بشکیش ایله کلوب عذر معذور آیتوب عفو طلب قیلب

یالواریب صورلر ویرمز. آنای بر نچه ایام و آی بویله بایلاوده
قالور. بعده ایل جمع اولوب قزبیک بی که کلوب اول ذات اوغلی
بیک بولاطنی بیاریب خاننک کوب تولی برله آناینی صورار التفات
ایتمز. اخیرده بیک بولاط بر اوغلنی یینه آنای نك ایلندن برکشی
رهن ووروب آناینی اسیرلیکدن آیریپ آلورده جمیع آرغون
اتفاق اولهرق خانندن بلا بدل مرهونلرینی صوراب ایلچی بیارلر
اگرده ویرمز ایسه بزم ایله اروشور برینی توروشور اورننی
آیتسون دیورلر. خان ایلچی به بیک بولاطنک بالاسنی ووروب اوبرینی
اوغلو نك قامچی قانی بیلسون دیه اولدر. «زاد فی الطنبور نغمه
اغری» خاننک زعمی بو ایدیکه بیک بولاطنک اوغلینی آزاد قیلدقدن
آرغوننک اکثری راضی اولورده آنکله کیدر. آنای ایسه آدمنی
اولدردیکی سیاستدن سیسکانوب مکا فارشو کیله بلمز دیوب بو مطالعه ده
قیلمش ایکن ایش خاننک دیدکنچه اولمیوب مزبورنک قتلی قضاقتنک
ناموسینه توفونه قله زیاده هجوم و اتفاقه سبب بولدی. خان حکومتنک
المن کتدیکنی بلوب بش یوز اویلوک تولانکوت توابعی ایله
کوچوب ترکستان قریبنده قرا طاغنه باردی آنده بر ایکی یل قشلاب
ماللری چوتاب قریلوب باز قایتوب بورونقی برینه اولسکی ایلمنه
کلدیسه ده قدر عزتی قایمگی دک اولمیوب اولدران آدمنک خوننی
ویردی بو تنزلده وفات ایتدی. خدا رحمت ایلسون. حیاتنده ایل بر
آز یلر بویله زوکران اولسه لرده بعد الوفاة اولگی خدمت و حاللرینی
ملاحظه ایل اوچ جوز اتفاق ایدوب الوغ معرکه قیلیلر یعنی آت
چابدروب آش بریدیلر اولدلرینی هر طائفه ایله توره قیلب آلدیلر.
آبلای خان اخیر ایلمنده صاعب فراش خسته یاتمش ایکن
مشهور بخار چرچی کلوب بو شعری سویلمش.

قایغوسز اویقو اویوق اتقان خانهای * قایروسز بلیقی باغوزغان خانهای
فالوکسز خاتون و چوقوزغان خانهای * اوچ جوزدن اوچ کسینی قربان قیلسام
صونده فالار میکان قایران چانکای

دیوب ینە سویلەك بولدقده خان كوزینی آچوب نوقتە دیه
 اشاره ایتمەش و دیهش که من بورتە بو سویلەكك اوج خدمتدن
 زیاده فائده کتورم دیم اگر بوندن آرتوق سوز دیهسن من مغرور
 اولورم سن یالانچی اولورسن دیهش. واقعا سویلەیکی اوج مصراع
 مثلا: فایغوسز اویقو، خاطر جمع لیک و ثروتدن کنایه، فایروسز جلقی
 یورتنک تنچلغندن اوغری فلان یوقلغندن عبارە، فالوگسز خاتون غنیمت
 توشن چاریه دن استعاره اولوب ایامند کورە و اھالسینە کورە آن
 خدمت دکلدن.

کرك بو وکرك بونک یوقاروسندە یازیلن شعرلر اگر عرب
 فارسی شاعرلرندن ملفوظ یاغود ترک فاضلرندن مسموع اولورسه
 نچه کتابارە یازلور نچه معانی آنور اییدی عیق که قضاک لسانندن
 سویلنمشده اولانک دیه چردیه اسمندن نفرة ایوب اعتبارغە آلەزلر
 مفومنه وارمزلر مطلعنه مطلع اولمزلر.

آبلای خان سبقت ایدن مصالحه دن سوگره قلماقنی قویوب فرغز
 ایله توتوشمش ایدی. اوزندین سوگره اولاد واحفادی آرغون ایلنک
 فالوب و بر نچهلری الوغ جوزکه واریب آنلر دخی فرغز ایله فاتی
 آلودیلر. لکن بو فاللری کندیلرینە بیک یخشی توشمیوب
 نیرەسندین نچهلری فرغز قولنده تلف اولوب کندیلر محلنده اجمالا
 بیان ایلدلور.

آبلای خاننک وفاتی بعدنده نایمان ایلی آمری وزاجری اولمقدن
 ی باشلق قیاب بری برینی یماک تالامق و چاپشمنی ایله مبتلا اولدیلر
 آخر کار بودردک دواسی بر آدمنک امرینه اتقاددن غیری امکانی
 اولمز دیوب نچه قبیلە ایل اتفاق ایله اصل مرکز لرندن بر خانزاده یی
 آلوب کلمک اوچون صبان بوته قرابی مرون بورانبای بی قوجامبت دن
 صرمبت بی قرچی قستارو بای بی بای سیرفدن طولوبای نامنک ذواتلری
 انتخاب ایوب چقاردیلر بونلر کچی یوزده ابوالمہبت خانقە واریب
 آنی دعوة و تکلیفی قبیلقلرنده او ذات بوسن ساله کلدیکم کونک آنا
 یورتیم ی اصل وطنم ن باشلک کتمک لگا لایق اولمز اوغلام

ابوالفیض خان

ابوالفیض فی آلیب باروب خان نصب قیلکزلر دیوب، ابوالفیض
 هنوز بلاغت که یتیمش یایتمامش یاش ایکن عرف وعادەلرنچە کچک دن
 نامزد ایدلش یعنی آتاشلمش علیل سیکه خانم پادشاه بنت نور
 علی بن بوالخیر خاندر بوکای خانک اغتی اولور. اوزادوب آلوب
 اوستنه اوی تکب دعا فاتحه سینی ویروب مشار الیهم ایلچی لره قوشوب
 چوناتمش. ابوالفیض صبان ایلمنه کلوب بای قرابی اولنک قرارلنمشدر.
 چنقر تاغی ایناکنده مکان واول چایی قشلاو قیلک فوش صوی
 بوینده صالحمش مسجدینک اساسی ۱۲۸۰ نچی سنه لره قدر موجود
 و آثاری بللی ایدی. امامی ایوب خواجه ابیشان اولوب بوکونده
 اولادلری مرون ایلنده یورلر. ودخی خانم پادشاه مسجدی دیزلر
 قزل چلیک دیدیکی برده دیرب مزبور تاریخه قدر آنک دخی آثاری
 بافی اولدیغنی خبر ویردیلر. ایامنده بو مسجدنک امامی سید یعقوب
 خواجه دیان ذات ایمش.

ابوالفیض خان کلدیکی ایله نایمان ایلی کلا بوکا تابع اولدیسه ده
 آز مدت سوگره بعض قبائل آق توغلق تورهلر دخی آرالشدی زماننک
 ایل غولجه وچوچک قولتوغنه چاقلی وجایسان کولی یوتاروسی ماگراق
 وصاغری تاغلرینە چه وایرتیش اوتوب آلتای ایناکنه قدر واردیلر
 اولادلری ختایه تابع اولوب وانک کونک منصب لرینی آلدیلر. سوگره
 روسیه تصرفنه کریب الا بر آز ایل غتای همایه سنده قالدیلر.

ابوالفیض خان اوزی نه روسیه ایله مقاوله ونده غتای ایله
 موانسه قیلدیغی معلوم اولمیوب تخم باسان توخی کبی فرزند
 کوبایتوب قبائل قبائل تارانتوب توره قیللق ایله شغلنمشدر. بوندن
 غیری بر نام قراندیغی مسموع اولمادی.

آبلای خان و ابوالفیض خانلرنک جسدی ترکستانده دور او زمانه
 بویله بیوک و شانلی آدم لرینی حضرت سلطان چوارنه قویبق عاده

اولوب ۱۲۰۰ تارىختىن سوڭرە اول عادەتلىرى تۈرك ابدلى. طرفەزده مشهور آدملىردن ابك اول بو ياقلرده دفن ابدلىن ذواتلر، صبان بوتە غراباى فرايى، بايجكت الى باطور. بوردن شاهنياز دوركه كىندلرى آيكوز صوى يوقاروسنده هنوز باردور. من بعد هر بر عرمتلى بيوك آدملىرىنى قشلاو جايلاورينه قويوب مزبورلره تقليداً بلند كىند يصامق رسم اولدى. تركستانده آبلای خان ايل ابوالفيض خاننك فبرينه قويولمىش لوح تاشلرندە تارىخى يازلمىش اولدىغى زائرلر سويليورلر ايسهده سنهسنى ضبط ايدب خبر ويرو بلمدىلر. آيكوزى عبدالستار عاجى او طرفلره واردنە آرقاسىدىن يازمىش مکتوبىز او ذات تركستاندىن كىدوب تاشكىندە واردنە تابشلمىش اولدىن يازيب كتورهمدى. سوڭرە شيخ وچراقلى لرينه نچند دفعە يازديم وبونده كلن خواجە كلان لرينى ده مهمان قىلب نذر نذرلرمىز ويروب اللى اوبوب البته يازيب بيارهسز ديه بتا كيد تابشرديم ايسمك بر جواب آلامديم. مع ما فيه آبلای خاننك وفاتى ۱۲۰۰ دن مقدم ابوالفيض خاننك وفاتى ۱۲۰۰ دن آز مؤخر اولدىغى قىرىنە اغبار وسن سال اولاد واعدالردن ظاهر ومستباندر.

راويان اغبار ظن وناقان آثار هذا الفن آبلای خاننك وفاتى سنهسنى جزم ايدب بلمسهلرده بو يولده يولداسمىز ملا يولداشباى ائندى چوهرى ۱۷۸۱ ميلاديهده وفاتى تعميم ونصريح ايتدىكى فر قرالى ديوان ماده سنده ثبت ايدلمىش. «سجى فى فصل»

مرارا ذكر وييان اولدىغى اوزره معهور صو مصالحه سندن سوڭرە كلا نضاقه نك مىلى عتاي طرفه اوشوب ايچن خانده بونلرى كمال التفاتنه آلرق آبلای خاننك اثرنچه آرخون تورهسى آلتون صارىغه خاناق منشورى نايمان تورهسى خان خواجەغه وانك ليق منصبى كىراى تورهسى كوكادايه كوكليك رتبهسى ويروب فضاك ايلنىك قزل چىساردن شرفىسنى تمام حمايه سيمه آلمىش ايسهده آز مدت سوڭرە اكثرى روسيه يه تابع اولدىغى تمه مزده تفصيل يازيلور. «انشاء الله الرحمن» خهسه مزىك رابعى اولن توره اعوان بو راده تمام بولوب خامسى اولن منقول قلماق بياننه شمدى شروع ايدالمىم.

كنجى جزء قلماق بيانى

قلماق منقول بيانى

جميع مغوليان چنقر خاننك توابعى اولوب چنقرنك اجدادى آنچه خانه وآنند يافته منتهى اولدىغى يوقاروده محل محل يازيلمىشى تكررأ تثار منقول ماده سنده دخى تفصيلى كلور مانقول منقول مغول بارچهسى بر جنس انسانه اسم اولوب يعنى منقول ديمكدر اصطلاح مزده بونلره قلماق دىنلوب بو اطلاقدن منقول قلماقدن جز ياخود قلماق لفظى منقوله مقابل برى آخردن باشقه فهم لنور ايسهده قلماق منقولدن بر شعبه ايدكنده اشتباه يوقدر اغلاط عامه اسم جزئى محل كلده كلنوروب منقولنى قلماق ايسله تعميم قىلمىغى سببى بو طائفه كتابلرده كىماك يازيلوب آنى آز تغيير ايله وزننه موافق مقولهده قلماق ديوب سويليوب وقلماق قىبلهسى منقولك ايك آز وائل واضعفى اولدىن اورنبايه جىراليموب غرب طرف چيئنده قالانى وبو جانبدە اولن غلقلره چكداش وياقن يورانى دور بو جهتدىن مسلمانلر ك وقت عربده مقاتلهسى واياق مصالحهده مخالطهسى قلماق ايله اولوب اول حينده بونلر ك قلماقدن غيرى فريقى وارلىقى معلوم اولمىوب اهايمىز اراسنك منقول اسمى ضايع وقلماق اسمى شايع اولمىشدر. اولده بو طائفه نك تارىخچه او قدر اهميتى اولمىوب نظر التفاتدىن دور ونزد ارباب قلم حاللرى مستور ايسهده سوڭرە چنقر خاننك حربى وضررى چمله ملت لرى اويقودن اويغاتوب كوزىنى فانقرمشدر آبا واجداد اولاد واحفاد لرىنى تاندرمشدر، وقايع لرى خصوصنده مدون مدون كتابلر يازيلوب لىكن مؤالىلر فقط خان وغانزاده لرنك سلسله سنى بيان ايسله فخر كد وعهوم مغولياننك بطون

وافسادندىن كىيىد ايىنلار، بو ايسه بونارى اعتباره آلەمذارىدىن
 ذال بارب يتكوره ساكارىندىر. زىرا ايلارنىڭ اجنبى دن جاسوس
 كراالازدى كرر ايسه صوبە وسيرة شكل وهىئت وحركت ارندە آنلره
 بوليد وه شابهت مەكن اولمىوب فى الحال تويولور وتوتولوردى بىنايرىن
 اكثر امم عالم بونلرڭ اعوالنه مطلع اولمازلردى، حتى ذوفنون ظريف
 ابن غلبون شريف چمىيع علومده تام مسلم عام ايكن بو طرۇڭ تفصيل
 تاريخ وانسابده ادعاء مالا كلاملى وار ايكن يىنه بو طرۇڭ تفصيل
 حالدىن سكوت ايدىب اصول توارىيخنده (الخبر ليس كالمعاينه) كلبهسى
 ايله عنىر ما فى الضمير اربىنى اظهار ايلش، اول اياملر شويلە تورسون
 الا ان ايچىندە ايكن بلمك مەكن اولمىوب مگر سوداگر سيار وسياچارڭ
 يل بيل رفت وآمد وارمق كالملىرى كىكر تابىدىن مترجم كەينە
 بو قدرچە بيانه مقتدر وبو بازيلە چق اسملر ايله عيانە موفق اولدم:
 جزغار، خوشاوت، اويرات، تورغاوت، اويما، اورا كقاي مانغوت،
 تانغوت، دور بوت، اولكوت، خويت، بلاوت، كوك مونچق، زانچين،
 قالقه، فلماق وبوندىن غيرى دخى نچە اسملره منقسم اولوب جەلە سىنڭ مادە
 اصليلەلرى منقول بىلرچە كاسنى فلماق دىر، تىنار طائىقىسى بونلرڭ شىال
 شرفىسەن مسكون اولوب منقول تىنار بارچەسى دىندە متخىلردور.
 بخارا، خيوه وفرغان جوارندە وغيرى بىلردە بولنان بو ناملى افوامڭ
 كاسى چىغز خان ناڭ ايام استىلاسنە بولوب قالوب اسلامە كلنلردىر.
 منبوليانڭ پاى تىغى قەيمدە طماچ شەرى اولوب فلماچە بوڭا
 ضو ديوب بوكوندە نىبت ديورلر، زەمەرنده نىبت بىر تىرك جاي دوركە
 مقتداسى اول جايدە اونمش آڭمامانى ديورلر. مانى ناڭ اعتقادى بنى آدم
 اولدىكن صوكرە بىكار بوش كىتايوب عملنە كوره جىالنور ديور ايسە دەكەكە
 بو دىبادە آتسە اوده حرمت قىلب باش اورە آشنا اولە آخرندە اود
 آڭا دوستان ايدىر ياندىرمز كلامنى معقول لب بونلرى آتش پرست
 ايلەش الا دعواده فلماقنى قسمكە توتوب اكر منكر ايسڭ اوتقە
 سىي دىيساڭ فلماقنى ناخق در اودڭ ياقىنە وارمىور، اما اوز نزلدىن

بويلە دىمك كىبائردىن وبىلكە كىفر عظيم ايمش زىرا خالفدىن اول
 اودڭ حرمتنى هتك ايدىب آڭا بول قىل دىدىكىچون دعواسى باطل
 مطلبى عاقل مالى هدر وقائلى جزايە مستحق اولور ايمش. اما بزم
 اهل اسلام (فمن يكفر بالطاغوت) آيتە كرىبە مدلولى ايله كىفردىن
 آنلرڭ دىندە انكار معناسىنى آلوب يعنى آنلرڭ كىفر دىدىكىدىن قورقمىوب
 صراحة اوتقە سىي دە قىتولوب كىت ديورلر، اوز آرا آنلارنى اوتقە
 پوطقە باش قويىقىر. دنىيانڭ فىناسىنى وزمان ناڭ انقراضى بىلورلر.
 بوغدى نامندە بر موعود ذات وار آنڭ ظهورى علامت قرب قىيامتىر
 ديورلر وانى اوزلردىن اولمق زعم قىلورلر.
 مانى مزبور ناڭ كەيەسنى بزه بويلە سويلدىلر كە بو ذات امت
 سابقەلرڭ قايسىندىر زمانندە عالم مشهور ومتقى معروف اولمش
 آدملرڭ آرتوقچە اخلاص وزىيادە ازدهامندىن زىر كىوب تىنهادە
 عبادة قىلمق آرزوسىلە عزىلت اختيار ايدىر ناغە وارىب بر نەرك
 كىنارندە بر غارە كرىب مناجات ودعاء ايدىر دىركە اى خالقم خدامن
 سىڭ رضالفىكىنى استىوب بو جايدە كىيىم اجل موعودمە قدر كىفالىتمنى
 كىدىڭا تفويض قىلدىم رىزمىنى اوشبو آقان پاك صودن ايرشدرەسن
 دىرك عبادتە مشغول اىلور. ايرتەسى چىب صوغە كلور كىرەيدە
 بر ايكى دانە سبزه وبادىرڭ كورر دعام مستجاب اولمش رىزم بو
 ايمش ديوب خىبار ايله سبزهنى آلوب بىوب يىنە عبادتە تورر، هر
 كىون وقتى ايله مزبور خىبار وسبزه كلوب يىدر بونىڭل غىدالنىوب
 خىلى مدت غارده دوام ايدىر، بر كىون كوكلندىن كىچىركە بو نەمت
 بىڭا نە يردىن كلور ايمش اصلنى بلايم دىه چىب تاغنىڭ قىلەسنى آشوب
 صونڭ باشنە بارور بر باغە كرور صاحب باغ مالى چوق قىل
 وكىنىزلىرى كىوب مسافر پرور بر آدم ايمش بونى كوروب خانە سىنە
 آلىب وارر بر نىچە كىونلر ضىافت قىلور مۇھىمان بر كىون باغدە سىر
 ايدىر ايكن كرور بر كىنىزك خاتون باغدىن بر ايكى دانە سبزه
 وخىبار قوپارىپ آلوب صو طرفنە كىدىر بونى تىلار ديوب مانى دخى
 اول خاتون ناڭ آرتاسىدىن وارر خاتون صونڭ يقاسىنە كاوب سبزهنى

یونوب خیاری حالچه قویوب محلی اشقوب اشتهاسی تمام اولدندن
صکره سبزه وخیارنی صوغه ناشلب اوینه قایتور مانی بو حالی کوروب
جاننی حلقومنه کلوب خداغه اوفکالاب کایوب من سنک اوچون وطنندن
آیریلوب فرداش قبیل منی ناشلب بالا چقانندن کیدب کلدکده مگا
قیلن ایلک و معاملک بسو اولورسه سنی یرک ایدب غیریه تاپایم
بندهلرکنی ده سندن ابراق ایدایم دیوب دعواى نبوت ایدرک، بونده
واجب تعالی نك حکمت غامضه سی نه ایسه بنده لرینه مستوردور.
استدراج اوچون مانی مزبوردن خوارق عادات ظهوره کلوب کوب
آدملر بوکا ایاریب ایگری یوله کتمش کبراه اولوب ضالته بتش
مانی لرك دین و دیانت لری نك اصلی بسو ایش، مانی بیچاره تهور
و حیالتندن اغیر عدرینه قدر بو حالده مصر اولدبسه ده مرض موتنك
بو ایدن ایشلرینه پشیمان اولوب وای منی بدبخت بولدم کلامنی
تکرار ایلدکن تلمینلری بونی وصیت و تعلم صانوب وردایدن شلردور.
حالا او قواری نك اولنده «وامبانی باطباخ» کتوردکاری اول وصیت
صانقلری کلامك مقدمه سیدر.

برهان قاطع ترجمه سی تبیان نافع ده «مانی» بر نقاش مشهور
اسمیدر ادعاء نبوت ایلدی و صنعتنی معجزه کویستریب خلقی زندغه دعوت
ایتدی ملوک سامانیه دن بهرام بن هرمز حله یوزندن آکا و اتباعنه
تعظیم و تکریم ایلیرک جهل سی اعتماد ایدوب ظاهره چقدیلر برکون
علمانی جمع ایدب مزبورنك زندغه و الحادنی ثابت ایتدکن صوکره
توبه عرض اولنوب قبول ایتماکله در یسن صویوب صمان ایل
دولدرلوب آصدیلر و اتباعنی عهوما علاک المدیله اصلا منهنندن نام
و نشان فالمدی و دیرلرکه حاللا چین دیارنده منعی موجوددور.
برهاننك بو سوزی ما قبلده کی یازیلن اغز خبرنی صدغه برهان اوله بلور.
مانی لفظی مصل اوله اسم اولدیغی کی یای نسبیله ایله اتباعنه
دخی مانی دیورلر مانی اسمی ایکی وجهل بونلره ثابت اولمش بری
مانی مزبوره منسوب و بری قتلدن قالانلرینه «ماندن» دن منتخب

«مان» دینلوب بو صورتده فلماق بونك ترجمه سی اوله زیرا ماندن
و مایندن قویمق و فلماق معنا سنده دور، بونلرک کلسی چنغز خان نك
توابعی دورلر. چنغز خسان قرا ترومده وجوده کلوب ظهوری نبیت
فلماقارنده اولرق ابتدا آلتی شهری ضبط ایدب بعده التابه کیچوب
شمالی منقوللارنی و امور ولایتنده اولن تزارلرنی تابع ایتدکن صکره
ایرتیش نهرینی اوتوب غربنده اورال تاغنه قدر صعرالری صاحب
وبعد بتون ماوراء و دشت قیچاقی مالک و صوکره اولادلری جهل یه
غالب اولوب اقصای شرقدن تا بغداد، حلب و شام و بو اورتاده جمیع
طوائفی کندنه رام ایتمشدر، خانزاده لری ایله اسلامه کلنلری خانلرک
معیننده فالوب کبراه لری شرقه کتمشدر، بونلر اسلامی قبول ایلدیوب
کفرده فالدندن فلماق اتانمش دیوبده بر قول بار. شو یله که اسلامه
کلن خانلر (لا اکره فی الدین) آیه کریمه سینك مطلعندن اهالی نی جبر
و کوچ ایله اسلامه دعوة ایتدیوب انصاف و عدالتله قیائنه واعظ و ناصح لار
کوندروب آنلرنی اسلامه تکلیفی ایتدکلرنده فلان مدتکاچه بزاره
مهلت و برکز مصلحت قیلالیم دیوب کیگاشده ایکی فریق اولمشلر
بر فرقه اسلام دیننه کرمک بولدی جوابنی و یروب دیگرى اولگی
دینم زده فلماق بولدی دیوب بر قباحتلری کفرده قالان قباائلنك
کلسنه اسم عام اولوب قالمشدر دیورلر، قضاغه و فلماقده مشهور
سوزدور. بو طائفه نك رسوم و نورهلری انسان فعلنه اوخشامیوب
کلب کیی نچه لری بر خاتونه ایر اولور ایش بری خاتونی قاشینه
کلدکده پاپوچنی (کفشنی) تشقاری ناشلب باشقلری آنی کوردکه
کرمز ایش نکاح و عقدلری کیلون اولاق قز کیچه سی لاما ایله
قالور ایش او یلرینه مهمان فوندغه آش و شربتدن زیاده خاتون
قزی ایله ضیافت قیلور ایش دیوب بو توغریغه بویله خوش دسترخان
خلق دیو سوبیلورلر، لکن بو شناختلری بزم بو طرف فلماق
تورغا و اولرنده مشاهده ایدلمیوب نبیت قالهوق لرنده اولدیغنی خبر
و یردیله. حاجی مل مرغینانی نبیت ولایتنه واریب قایتدغه سوبیلدیکی

فلما قارك نچەسى بر خاتون آلور ايش خبرى آغزدرده آيتولور
ايكن بو قدر يلرلر ختاي قالموق ايچنده يوروب بويله كار كورامدكن
يالغان ايش فهم ايدردم تيبث قالموقلارنده وارلغنى كوزم ايله كورديم
ديدى، تيبثده توشكان «خان» يعنى سرايمزه فوكشى بر قلماق ناك
آلتى اوغلى وار ايكن بارچه سينه بر خاتوندر ديديلر و بر نچه لارنيه
اويلا خبر ديديلر يقامى توتوب استماذه قيلديم خداغه صغنديم
ديو سويلدى.

بو حال مژدك لعينك مذهب باللنه موافقكره مزبوز مژدك
ادعا نبوت ايدب نور و ظلمت قديم نور ناك فعلى اختيارى و ظلمت ك فعلى خبطى
و اتقايدير و آيين آنش پرستى حق و جهل اشيا مباحدر زيدنك زوجەسى
عمر وه و بالعكس عللدر مجموع خلقك اموال و احوالى مساوات اوزره دور يعنى
هر كس بر ليكده دور بخصوصه كه سهده تصرف يوقدر جهل ناس مساوى
و مشترك لردوز و بر مجرد كه سهه كلوب ازواج متعدده صاحبي كه سهدن
زوجە سينك بر يسنى طلب ايلسه رد اولنميوپ اغنيا زمرة فقرادن
مال لرين دريغ ايتميوپ مهمات ولو امانتلرين كورمك لازمدر زعمنه
ايدى ديوب تبيان نافعده مرسومدر. تيبث فلما قارنده زياده باى و ذا
متر به مسكين يوقدر ديدكارى بو مذهبك درايتى و بو اعتقادنك سرايتى
اوله. بعض تواريخده مژدكنك بودا مذهبده اولديغنى يازارلر. بودا
مذهبي ميلاد عيسى عليه السلام دن تقريباً مگ سنه مقدم هندستانه
بهار اولكاسنده آسيانك جهات شريفه سينه منتشر اولن شامكونى
مذهبي نك بر فرعى دوركه تيبث تئارليمى عهوما بو مذهبده او ايور
ديوب تاريخ خيرالله افندى ده تحرير ايدلمش ايسه ده اعتقادى نحل
معاملسى نه كيفيتده ايدىكنى يازماش. جميع ادبانك اعتقادىنى
و مذهبىنى جامع ملل نحل كتابنده بودنك آدى بيله آغزه آلنماشدر.
بونلر نك تفصيلى ختاي خانلرى فصلنده يازيلسه كرك. خدا خواهد.
تيبث احوالندن آز مونجه اخبار سويلين مزبور حاجى مل مرغينانى
ايدى. بو احوالندن آز مونجه اخبار سويلين مزبور حاجى مل مرغينانى
تؤيغورچه ماقاله، قەدىمى ئەسەر ۋە قوليازمىنلار نامبىرى

سنه بو دياره يعنى بلدمز اولن بياره بر افغانى كلدى بر كون بو افغانى
باخته قلعه سينه واردقده يولده كورر هندستان ولايتنده نابت بر كياه كه
آنك صمعى يعنى چايورى هند بدبوى دبورلر بهاسى كهوش وزنى
ايله برابر اولور ايش. بساخته دن بياره يعنى چوچك كه قايتوشده
بفراغنى آلوب كلوب هندستاندن خورجونغه صالتوب كتاب ايچنده
كلمش بفرغه مقابله قيلم كورر ايكسى بر اولور بونى شورل مژد
بدبوى نك كياسى ديوب جزم ايدرده. در حال مردكار باللاب قضاقلره
سويلشوب بوطنه سيكز صومدن اون صومدن وعده قيلم آرالرنده
خط صك يازمق اوچون «جولاي» اتسقالقه كلورلر اتسقال افغانى مهمانغه
مصلحت كوستربب ديركه حاضرده بو صمك خاصيتىنى بونك هيچ كم
بلمز سز بوگا عجل قيلميوپ آشوقمايوب اول تحقيق اول كياه اولديغنى
بلك كرك بعدالبتات مردكار بو بهانك نصفى بلكه ينه كمرانغه نابلور
ديرك الحاصل بوطنه اوچ صومدن ايكى صومدن عربون زادانكه
بروب وعده وخط ومهر قيلورلر. صحراده بويله بوش اوتنك پول
اولديغنى ايشنكان آدملر هر جابدين چيلاك چيلاك آلوب كلوب آز كون
ايچنده ايكى يوز اوچ يوز پوط چايور جمع قيلم كرايه آرتىرق
هندستانه جونادى. مزبور افنانك خدمتنده بورن چوچكده بر آدم
وار ايدى بر نچه آيدين صوكره آكا بر سلام خط كلدى غطده ايسان
امانلقدن باشقه بر سوز يوق ايسه ده آدملر بوندى استدلال ايتديلر كه
اگر چايوردن وقتى خوش اولسه بو مكتوبى يازمز ايدى بو طرفى
خاطرنه آلمز ايدى بو خط ينه بو طرفه كلهك نك مقدمه سيدر البته
فائده قيلمش اوله. افغانى كلمز بورون ارزان وقتده چايور آلايم
ديه خفيه مصلحت ايدرك بر نچه آدملر بوكسه كرىشوب چايور
جهارميه باشلديلر. مزبور حاجى مل دخى بر آدم ايله شركتليك
قيلم بر فناچ يامبوليق چايور آلديلر. بو يرده اون ايكى روبلهيه
بوطنى صاممايوب كره ايله آلمايه وآندىن كاشغره وارديلر كاشغردن
تواريخ غمسه

بیارکننده وارد شده شریکی اول جاییدین فایتوب کلدیکه آلونمیان
 فائدهیی بولوشامیوب آیتوشمشلر کابوشمشلر. حاجی مله یارکننده
 باتوب تیپته کروان یوران وقتده چاپورنی کرابه ویرمک حرکتنده
 ایکن هندستان طرفدن کان سودا کرلر هند بدبوی بو اولمیوب مزبور
 افغانی بوندن ضرر آلدیغنی و برفدیق صاتمیبوب بیکار بوش فالدیغنی
 سویامش ار ایسهده حاجی ناک کوکلی تمام اینانمیوب بوقدر پول صرف
 ایدب و بونچه محنت ایله زحمت چیگوب بوجایغده کتوران مالمنی
 کتدم واریب کوزمل کورمیوب نه اوورینی بلمیوب مجرد خبر ایله
 بیرو فایتماغم انسانیتدن اولمز دیوب چاپورنک کوبنی یارکننده
 قویوب بر یاریم آت یوک آرتوب کروان ایله تیپته که وارر چاپورنی
 سودا کرارگه عرض قیلور هر برلری کلوب کورر لکن آنلره لازم
 اولانی بدبوی ایمش بو چاپور خوشبوی اولدندن مزاج لرینه موافق
 توشمیوب بوکا آلوچی تاپلاماش. حاصل کلام تیپتداکی تیپتده
 یارکننداکای چاپور یارکننده فالوب فایتوب کلدی. چاپورنک خبرینه
 کوز قولاق نوتوب توران آدملر بونی ایشندکن کین چاپورنی
 جایلی جاینه ناشلب برلو بیرینه کتدیلر. حاجی مله ناک بوسفرندن دنیوی
 ضرر وزبانندن غیری بر نتیجه چقمیبوب فقط یول لرنده اولن توتاک وکاه
 یرده پیاده و بعض یرده جاموس، قودلس، ایله یوریلور اولدیغنی
 سویلدکن صوگره تیپت خلقی شکل بقیافتده اوشبو اوزلرمز کورکان
 قلماق کبی اولوب مذمیده باشقه ایسارده اعتقادده متحد و جهلسینک
 ملاذی تیپت اولدیغنی و هندستان طرفندن کان کروان سنهده بر دفعه
 فایتیوب کروان ناک معیننده انگیلزدن بر کونصل کلوب فایتدیغنی
 و تیپتک بورونقی خانلرینک اریک و اورداسی شهردن خارج بر تیپه ناک
 اوستونده اولوب خانزادهاری هنوز اول جایده توروب رسم قدیبه
 اوزره هیچ کهه کورنمیدکنی و تیپت ولایتی انگلیزه تابع حکمنده
 ایسهده حاکم وتوره اوزلرندین یعنی قاهوقدین ایکنی و خلقی نهایتن
 یهاش هیچ نسنه ایله ایسی اولمز ایکنی و براری تاغلی اولوب یاز

چلهسنده فارلی ویوزلی اولدیغنی صولاری غایت مصفی وزمه ریردن
 اشد صفوق اولدیغنی و بوکا بگزر نچه حالاری سردوبیان ایسودوب
 مجرد بویله خبری کتورمک اوچون وارمش کبی اولدغندن نامی قلمه
 آلتوب سوزلاری یازلمغه سبب بولدی. چوچک که فایتقدین صوگره
 بر نچه آی حیاتده فالوب ۱۳۱۰ ننجی سنه ربیع الاولنده مرحوم
 ومدفون اولدی. «خدا جابنی جنتده فیلسون»

حاجی مرحومک دیدیکی کبی تیپت قاهوقلاری خاتون قز خصوصن
 بویله بی حییت ایسه لرده ختای خاتونلری مستوره ایری دخی ضابطدور
 خانهلری ایچکاری تشقاری اولوب عیاللری ایچکاروده نورورلر.
 و بو اطرافمز قلمافلری دخی خاتون قزلرینه کوب بوش کورنمیبور
 اوت پرست بوط پرست لکنده ختای ایله بونلرک فرقی اولمیوب
 اصول و آیین لرنده متحد اما فروغنده مختلفی دورلر شویله که قلمافلر
 میتهسنی صحراغه ناشلب غیرلری کومارلر و بعضی لری کویدرلر.
 قلماقنک مقتداسنی کیکان چغان دیرلر آنک مرید و شاگردلرینی
 لاما دیرلر لباسلری صاری جملهسی اشطانسز اولور کوچه و بازارلرده
 سویلشوب اونوردیغی اورننده حدثلب هیچ نسنه ایله آرنمیوب
 بدن و کیوملری کیر و نجاست ایله مخلوط بویله بر افلاس مخلوقدور.
 بونک عیب ایکنی بله زار بلسه لرده ارنماقلق کندیلر نچه گناه عظیم
 ایمش چونکه مصللری بویله دیبش بس صاری کیدکلری نجاستنی
 ستر اوچون اوله.

و دیگر بر مخبرمز عزت الله افندی قوبدادن یازیب کتوردیکی قطعسنه
 مجموع منقول دورت جهات اعتبار ایدیلوب: دوکداضومنجو، شرقی، شوداضو،
 منقول غربی، ضاکداضو، تا کفوت جنوبی، ضوکداضو صولاک شمالی
 عد قیلنور ایمش بونلرک مجموعنده قرق ایکی کیکان وار دیوب
 یکرمی بری ایرلردن ویکرمی بری قزلردن ایمش ایر کیکانلر خاتون
 آلهادیفی کبی قز کیکانلر دخی ایره وارمز ایمش ایر کیکانلره
 منسوب القاب بونلردور.

برنچى بوغدوكىكان، ايكنچى چاوكىكان، اوچونچى باله نار كىكان،
 دورتنچى دايلوكىكان، بىشنجى چىرىن تىن كىكان، آلتىنچى لامىميون كىكان،
 يىتتىنچى ضويون كىكان، سىكزىنچى نارون خوطوقدو كىكان، توقزىنچى
 آرىن كىكان، اونونچى چامبو كىكان، اون بىرنچى چوڭ صوجوڭ دونومون
 تىن كىكان، اون ايكنچى بىكور نوموڭ خان كىكان، اون اوچونچى
 چارىن كايدان چو كىكان، اون دورتنچى كون خوطوقدو كىكان، اون
 بىشنجى دوشوكون خوطو قدو كىكان، اون آلتىنچى داين دىركو كىكان
 اون يىتتىنچى آرون چول خوبولوغان كىكان، اون سىكزىنچى ياردوك كوش
 كىكان، اون توقزىنچى مادوچىر كىكان، يىكرىنچى جان جا كىكان، يىكرىمى
 برنچى باندوك سا كىكان دىوب بازىب قز كىكانلرڭ نامنى قلمه آلاماش
 اسل نامىم لىكى مانع اولمشىركه، اشار اليه مخبرمز رجب وشعبان
 آيلرىنى وعشورا بىرام ارىنى روزىمىز اونىكارمىيان صوفىلردن ايدى.
 چقان كىكان دن توبان بش درجه اعتبار ايدىلر: لاما، كىسكو،
 اوڭصوت، كىشل، مانچى ديورلر ادى مرتبهسى مانچى دوركه مبتدى
 دىك ايمش، بو بش صنفدن باشقىسى عوامدن عد قىلنور چقان
 كىكاندن بو قاروسى مانى دوركه رڭيس ملت وسر مندھىلرى اولوب يىنانى كچدى.
 عبادتلىرى كون چقان وقتدىن ضحى وقتىن قدر وقت عصردين
 شامه قدر تىرلنوب اوتوروب قولنى كوتارىب دعا قىلور كىكى اولوب
 اوقوب اوقوب سر زمان باشنى يره قوبوب بوطنه سجده قىلور.
 عىراملىرى عبادت ايله كوپ ايشى اولمىوب لاما وكىشىلرڭ اداسى
 يسقط عن الباقين ايمش، بىنا بىر لاملارڭ تىرىبەسى اساليه واجب
 ديورلر، بىر خانىدە اوچ ايرىدىن بىرى لاما تىعيبىن قىلنور لاما اولنلر
 آلام بىروم دن آزاد ابقوم چقوم دن مەمانى اولورلر، عوام ندىر ندىرلىرىنى
 بو ت اوغورىنە و بىروب بو طىقە چىع اولن اموال واملاك لامالره
 ملك كىكى صاحب «تى بونلر اولور، اوقولرىڭ باشى: «وام مانى
 باطباخ **وام مانى باطباخ** وام مانى شراخ وام مانى شراخ نىكن خويور
 خويورن دا وام مانى شراخ» ديوب بو الفاظلىرى اوامنى ايكى اوچ

مراتبه تىكرار ايدىب حروف فغيم وصوت غليظ زفير وشيقي ايله
 اوقودقده اوازلىرى اله نيه اوغشا بىور، مال بوغازلدىن: «يا بورخان باچقە»
 ديورلر اه.

قلماقلرڭ جنوبى وشمالى اولنلرڭ اراسىنى آلتى شەر وختاينڭ
 بعض بلدىلىرى فاصله اولارق اصل مەدىنلىرى تىبىت اولدىن كىشى
 كوپى او طرفدە دور، شمالى اولانى ايللا اطرافى وتكاس تاغى وصوى
 وقره شەر اوستى و ايلان قابورغە و چونچى نواچىسى بايتوك وتاى توك
 صاغرى صايقان آلتاى تاغلىرى قويدالاستاى شەرلرڭ شىرقى سىمتىدە
 باچىن قىرىنە و بىر طرفى اورغا شەرى وامور نەرى و آندىن كىباغختە وكامچاكتە يە
 قدر جايله مشىر. جەلسىنڭ ضوى يعنى صفىچاق و طواف ايتىك بىرى
 نىبىت اولدىغى كىكى بو چاندىنە زيارتكاهلىرى اورغا شەرى دور نامان بوڭا
 دا كوره ديورلر، الوغ بورخان دىك اولور.

كوره لىقى و اوچقورل ايله بورخان مەناسىدە اولوب الوغ
 كىكانلىرى يعنى بىيوك رىحانلىرى و چوڭ منصبدار «واڭ»لىرى
 دا كوره دورلر، كچك ملچاللىرى كوپلر آڭدە كوره ديورلر.
 مىلا بىر يره بو ت غانە بنا قىلىب آنڭ اطرافىدىن يوز ايكى يوز اوى
 تىك لاما وكىشىللىرى عبادت اوچون آندە استقامت ايدىلر بوڭا
 قورول دىغى ديورلر، نفس بو تىخانە يە بو تىخانە ايتىك اولن صەنە بورخان
 ديورلر اسم مخصوصدر.

بو طائىقە چىن خاندىن سوڭره دىغى بىر زمانلر شەالدە طوبول
 ونارى، جنوبىدە تىركىستان وغرىبە اورال تاغىنە چە وارىب فايتوب
 چىلوب جايلوب بورمشلر خصوصا چونغار قىبىلەسى كە قرە قلماق ايله
 تورغاوت بىطوننە خاص اسم اولوب بعضلىر قالقە شەوبى دىغى چونغارە
 داخل ديورلر، بو اوچ قىبىلە توغلوڭ تىمور خان عصرىدىن تاختاى
 آلدىغى ايامقەچە قىرار كاهارى اسىق كول ايللا صوى الاتىاخ ىدى
 اوزان و ىدى صو و آلا كول بالقاج دىگىزى و ايكوز اوزانى آڭقە تىاغ
 چىغز و كوكچە تىاغ تا قىلچار قىرىنە قدر، و شىرقە آلتاى و بوغدا
 تاغلىرى و مزبور عدوڭ ايتىك كە مايلى چا بىور تار بوغاناى آرقات

تاغاری آربالی صاری تاغ قابله لاما تاغاری وایر تیش نهرینک ایکی طرفنی اورلب فوللاب چونغار یلرنک یورمش برلریدر، یاز یلمش حدودک تاغ و صحرایی بونلر ایل مملو اولوب او وقتدن قالمش آثارلری هنوز موجوددر. آزان جهله آیکوز بویکه فوزی کورفش و آی فز کنبندی آنلرک بوتخانه و عبادت کاهی دور ناشدن صورتلری وار بو طائفه بوت خانهلرینی ایچنی وسیع قیلیموب فقط بوتلری تورمه اورون یصاب اولزلری آنک طشره سنده باش اورلر سجده قیلورلر کردکله جهعتله اولمیوب برام برام کرورلر، فوزی کورفش آی فز کبی کنبیلر امور طرف اولکالرده دخی وارلغنی خبر ویررلر، بو کنبیلرینی میت اوستنه قیلیمش دیدکاری غلط دور، زیرا میتلرینی صحرايه ناشلب بعضلری کومارلر ایتسه ده خاصه اوستنه کنبند قیلیمش یوقلر اکثریا اولوکلرینی بوتخانه جوارنه قویسارلر اگر معروف آدملری بولسه آکا علامت قیلیمش لازم کلسه صورتینی ناشغه قزارلر یا که اسمنی یازارلر کنبندک ایچنی کواک یعنی قوش قیلیمش عادت دگلدر بلکه اولرنجه گناه ایتمش، فوزی کورفش آیعوز کنبندی توغروسنده قلمقلردن صورادیم، صولمان اسملی بر قلماق سویلدیکی «ایچی قوش بولسه میت که یصالمش دگلدر، کورفش نامنده بر آدمه منسوب بورخاندر» دیدی و غیریلر دخی بویله دیدیلر.

ایشا طرفه زده تورافندن اویولمش بیوک بیوک تپهلر ایل صحرا و سهوللر طولو اولوب تا اورال تاغنه چه وارد رهنستانده وسائر ولایتلرده وارلغنی دخی سویایورلر، اکثر آدملر بو تپهلرینی مزبور چونغاریلر ایامنده و آندن بقدم گی منقول تثار استیلا سنده فالان علامت یعنی میتلری نك اوستنه قیلیمش کنبیلریدر که یقلب تپیه اولمش دیورلر. لکن بزم بو کورگان قلماقی و تورغاوتلرده بویله عادت کورلمکدن و ایشدلمکدن بنم ظنمده بو تپهلر والله اعلم حکایه لرده یازیلان موغ ترسا دیدکاری قوم نك آثارندن اولمق کورک قضا ق خلقی بوکا موق نك اوی دیورلر، موق دیدکاری موغ دیمک

اولوب موغ نك اصلی «نوح» دیمکدر که نوح قومی دیه کندن غلط ایدب موغ قومی دیمشلر اوله، قصه کتابلرنده و مداحلر آغزنده موغ موغ ترسا دیدکاری مطلق بو قوم بدلقایه اسم اولوب «دخمه» بوندن صکره کن اقوامک مقبره لریدر، تبیان نافع ده دخمه میت وضع اولنه چی سردابدر غسارده و بعض جیلده او طه طرزنده بنا اولنوب ایچینه بر قاچ جنازه بردن قویارلر لحدک غیریدر ولحده دخی اطلاق اولنور و عموما صندوقه موتی و خصوصا کورخانه مجوسی معناسنه دور سلاطین و اکابر فرس جاهلیت تربهلری که کوه اصطخر و اطرافنده ایدی اوچ قسم اوزره دور بری ذکر اولناندر و بری تاغ ایثا کندن قویوب اوزرینه تاشلر یغوب تپه ایدرلر ایدی و بری کوب ایچره قویوب بر آلتنده دفن ایدرلر ایدی دیمش.

قرقرالی قریه سینک معتمد و موثوق الیکم بایلرندن اعنی ملا ولی بیگم توف نقل ایلدی که طرفه زده روسدن و قضاقدن موق تپه سنی کوب قازدیلر کاولدیلر بعضی اوچ قات دورت قات اولوب اولگی طبقه سندن فقط سویاک و چولمک امثالی نسنه چقار. ایکنچی دن بعض اشیا اوچونچی دورتنچی طبقه سندن قیمت بها عروض و آلتون کهوش اسبابلر تاپیلور. بر میت دورتنچی طبقه ده ایکن کهوش دن کفن قیلیمش اوزامش و بر میت دخی ناشدن سریر یعنی کروات اوستونک قویولمش ایکن قولنده آلتون بلانک، بویندنه آلتون فلاده ساچی باشی نك ایکی طرفنه توکولمش دیو سویلدی اه.

اما حال اوشبو کوز آلدیم زده توران صحرا ده کورنان تپه ارنک کور ایدکنک یاخود اوی ایدکنک اختلاف اولنوب لکن تحقیق قیلندک کور ایدیکی شپوه سزدر شویل که کاولنسه صندوق شکلنده یصامش مربع تاش چقار و آنک ایچندن استخوان «سویاک» چقار اوی اولسه اویله اولمزدی وهم صوغه یاقن اولوردی صوغه یراق اولدیغی کور ایدکنه دلیل توشر. و بیگم توفک نقلی دخی کور ایدکنی آنوق بلدرر. نه ایشه یوقاروده یازدیغیم کبی بو تپهلر طوفانندن اقدم اولن خلقک

حرفتى اولمى مظنون دور اگر طوفاندىن سوڭره اوورسه منقول فله اقدن
 غيرى بر هنرلى طائفه نك صنعنى اولمى مخلوطدر. زيرا ير آلتنده
 قويلان ناسار تاشار تاشته دك يونيلوب ارستنده ديكلى نورانى تصوير
 قيلنمش دور بونلرى يونمغه اسباب ودرمكه اسناد كرك اولمى دن زمان
 حاضر مهزده كوريلن فلماق منقول لارده بويله عرصله اولمى يوب و بونى
 ختاي لره چنلورده دغى نسبت ويره بله يوب ثانى منقول و ختاي نك هيچ
 برنده بو طرزده تاش يونوب ير آلتندن قير قيلمى عاده لرى دغى
 كورلمى يوب و بو تيبه لردن تاپلان سويكلر غايته عريض و ايرى تاپلوب
 و بونك اصلى و فصلى هيچ بر توارى خا لارده تخرير و ترسيم ايدلمك دن
 مصدره اهرام تپه لرى ايامنك ياپلشم كارردن اولمى دركار ديوسوزيه
 صفيرمى استر ايسه مده ارباب فن واصحاب ظن يوگانه ديرلر بله
 قيرنى بوييله طبقه قليب بولمك و بو كيفيتده ميت قويمى زمانه زده
 هيچ بر ملتدن كورلمش و ايشدلمش عاده اولمى دن حضرت نوح
 و آندن مقدم اولن خلقنك دابى اولمى اقتضا ايدر ديه كه جراتم
 واردور. كار بويله ايسه طوفاندىن مقدم بنى آدم آز اولوب بو طرفاره
 جابلدىكى يوقدر ديان بونك چون آب طوفان جزيره عربدن غيريه
 واقع اولما مشدر ديان حكما لاهيه نك قولنى ابطال وارباب و ايه نك
 ديلنى افساد ايدر. بس بو تپه لارده اهرام ديه ك جائز اولوب چونكه
 اهرام تفضيل بنيه سيله غايته كهنه و نهايتده پير و قديم معنا سنك اولن
 هر مدنر بو تپه لر اگر ديدكوز كى اقوام نوحك اعمالى اولور ايسه
 آنلرى ساده وى هنر ديدىكى سوزلره پيكده اشانوب بولمز زيرا
 تاشلرى يقاچدك يونوب تراش اب برى برينه ربط و مس ايتدكارى
 و بعض بيوك و كته تاشلرى تاغدن تارنوب كتورميه قدرتى يندك لرى
 و امثالى ايشلر بارچه سى بي اسباب غير ممكن وى هنر متعسر ايكن
 بويله جراثقال آلتلرنى ايجاد ايدن و اتى استعماله فهم و فراستى يدن
 انسانى مطلقا حيوانه شبيه ديه ك عقلدن بعيد اولوب مگر دينك نافع
 و كم و كفرنك مصر و اصم اولديغى چيتمدن كالانعام بل هم اضل دينلورسه

آثا كلام يوقدر. لكن بو تپه لرى چنغز خان و فنندن فالمش ديدكارينه
 نطعا اعتماد ايدم. زيرا چنغز خان زمانى زياده ايراق اوله يوب
 الا ن منقول فلماقار او كوندانكى افعال و اطوار لرندن آيريلمشم
 دگل لردور او زمانده وار ايش بو كونده دغى بولوردى چونكه ملت
 و مذهب صناعت و هنر لرى او كوندانكى دن تغير و تبدل تاپمشم دگلدر.
 توارىخ كورمى انلر چنغز خان زماننى غايت اوزاق فهم لى يوب عوام الناس
 آراسته بر نسنه يه مبالغه ايله كهنه ديه ك اولورسه فلماق زمانندن
 قالغان ديوسويلىورلر. موغ قديم ايله منقول چندينك مدت مدينى
 فرق و نهميز ايدم مزار اصلنه يده مزار. چونكه مثله واردور «مورخاره
 كين دايكى مك بل كيه كى دك حكومه كله چكدا كى يوز يل يارنكى دك»
 توارىخ كورمى انلر بوندن ايچون ياقزنى ايراق بلورلر ايرانى قديم
 بلورلر قديمى اولى عديم ديورلر.

فدلسكه كلام نه زمانده بولسه بولسون بو نيه اهالي سى اهم
 صابئه كى نسلى مقطوع اينى منسوخ و جودى جهاندىن منقرض و مسلوب
 بر قوم مجهول و قبيله معدوم اولوب حضرت واحد القهار عبرة لاولى
 الابصار صحرا و سهول جبال و صخور لارده بوييله آثار لر ينى بسافى
 قالدر مشدر. «العلم عند الله لا يعلم الغيب سواه»

ما سبقه ذكر قيلنمش قوزى كوروش كيندى آرتوق كهنه
 اولمسه كرك زيرا قضاقلرنك قارت و كار يه آدم لرينك ديدكنه كوره
 ايل آيكوز بوينه كلدكده اوستى نك شباعى يعنى صلامش لايى تمام
 توشكان يوق ايدى ايچى قزل و كوك رنك ايله بويالى ايدى ديورلر.
 بعيد دگل بناسى قديمى اولوب بوياسى حديثى اولسه يعنى بوتخانه
 اولديغى حيثيتدن هر وقت اوستنى صلاب ايچنى بوياب تورسه، اما
 شمدى فنايه يافلاشمش دور. آيغوز بورخانى يقليب قولامش.

آى قز، آى كوز، آى، ناكسوق، بونلر كلسى فلماق خانلرينك
 قزى اسمى ايمشكه هر برينك نامنه بوتخانه قيلنوب سوڭره ميته سى
 دغى آنك ايچنه قويلوب هر برى بر اوزان و افار صوغه علم اولمشم

لكن هر جور صوره علم اولن كنبداڭ آيغوزدن غېرىسى نرده اولديغى بلنمىوب فقط ناملىرى قالمشدر. آي فز ديمكدر.

ما سبقده مراراً ذكر ايديلن فوزى كورفش حكايه سېنى قضاستانه آفونلر فرا باي صارى باي فوزى كورفش قودار بايان صلو ديوب بر تودا اولانك قيلوب سويلدكلى اگر چه بو يازلمش آدملىر اصلى موجود ايسه لرده حكايه سى سقيم افوال لرى غير مستقيم بر خبر شايه دور. مع ذلك عواماره غايت يافشلى اولوب قايسى آفون فوزى كورفش بايان اولانكى طويل ايدرسه يعنى اوزاق قيلوب سويلرسه اول آفون بين الجهال اعتبارلى اولور بوناڭ اوچون آفونلرى برى برفندن آشورى سويلمكه اهمتام ايدوب آراده نچه نورلوك اكاذيب ويالغانلارنى فوشارلر. حتى بو فوروج دروغى بر هفته بلكه اون كون وز ياديه قدر سويلبان آفونلر اولور نچه لرېنى آيتدريش مز لكن قلمه آلورلىق بر قول صحيح اولمىقدن شعرندين بر فقره يازمغده مناسب كورمىك، اما بونى وونك امثالى اولانك جبرلرنى يازيب آلانلر واردور. چونكه بزم اسلام مورخلى اون راستدن بر يالغان بلنسه كلسى اعتباردن ساقط ايدرلكه فالان توفزينه ينه شېبه ايراث ايدر. اما غيرى ملتڭ اهل فلملرى يوز يالغاندن برى راست اولورسه باقى توفسان توفزدن ينه بر درست سوز چقار ايميديله بارچه سنى نهاما يازارلر. راست يالغانندن صرفى نظر مجرد هوستلىكدن يازيب باستوررلر يالغان حكايه لرنى اشتهار ايدرلر.

بامزلكه هيچ بىر ملتڭ كتابى اهل اسلام كتابلىرى كىبى اساسلى وهىچ بىر محررلرى اسلام كتابلىرى كىبى دفتلى دكلردور. على كل حال اسلامدن غيرى ملتڭ اهل فلملرى راست يالغانه باقمىوب هر نه ايشتهش ايسه جميعه سنى جمع ايتدكدن سوڭره بلا تاخير طبع ايتدىمك عادتلىدور. اما اسلام مؤرخلى اگر چه ايشتمش بلمش لرېنى بحاله بازارلر ايسه ده اخبارات سابقه يه تطبيق

وآنارات ساڭره يه تودىق قېلر قى آريوسى آلوب كم دارىنى اوزاينوب ايكى سقيه دن بر مستقيمى بيدا وبونكلى احوال عالمى هويدا ايدرلر. ايمدى آفونلرڭ افراط تفریطندن قطع نظر فقط بر زمانده فرا باي صارى باي ناملى بايلر اونمش فوزى كورفش بايان نامنده اوغول قزلى بولوب برى برينه عاشق ومعشوق اولمش قود اراسمك قلى وار ايمش ديوب بو اياملغه چه آيتوله كلىكى بويله اكاذيب لرى استماع ايدنلرڭ طفيلنده اولمشدر اگر ايشتوچى اولمسه اسملرى منسى اولوب مزبور كنبداڭ كم اولديغى بلنه زدى، بلكه لازم دكل ايسه ده بو قدر چه بر خبر يازيلوب اوتدى. قصورى عفو بيوريله. توغلق تيهورخاندن سوڭره مغوليان كلا شرقه كيتب بر آز قلماق تورغاوت بولونوب بين لرېنى باشقرد وقضاق خلقى فاصله اوله رقى چايق يقاسنده قالمشدر ايدى، سراي خانلقى بتدكدن سوڭره استرخانه تابع وصوڭره بر مدت اوركنچ خانلرىڭ زير تصرفنه داخل وبك روسيه اداره سينه كيچوب آلان او مواضعده يورمشلردور، تورغاوتدن بر قطعسى هجرتڭ مڭ ايله وز اواسطنك چايقدن كوچوب شرقه كاهش ايدى آلتايد اولن جنس لرېنه قوشولديغى ايله ضوده اولن مصللرى دالاي لامانڭ اغواسيله شمالي مغوليان اتفاله باش كوتاريب ابتدا ايرتېش صورىڭ ايكى طرفنده اولن اوفاق توفاك صحراوى خلق لرنى باصهرق تالاب بولاب تومن تازى غه چه واريب بئديلر. وآبلای خانى خالدان خان آلتى شهره استيلا ايدب حضرت آفاقنى كنديلرينه تابع ايتديلر. تيان شان ولايتنى وبو نواحى نك كلسىنى ضبط ايتدىكى ايله ختاي ملىكتينه دخى آل صوضوب عدوددن ايچرويه كنديلر، بو اثنا ده حضرت آفاق رحلت ايدب خالدان خانڭ خابى اولن قونك تاجى دخى دنيا دن كيتب خواجه لر ايله قلماق بيننه برودت وصالقونلق نوشهرك چريده مزده يازيلن امين واڭڭڭ القاسيل ختايدن عسكركلوب بو ايامده قلماق خانى آمورسنا

وآنك اوغلى ختاي ايله صوفش لار قىلب آخر كار معاوب اولمىش
بوكله جونقار حكومتى انقراضه ايرشمىش دور، ختايلر شهر غولچه بى
وبلدە بىبارى بنا ايدىب بو دىبارى كلا سبطنه آلدقلىرى مختصراً بيان
ايدلمىشىدى مستقبلكه تفصيلى دخى يازيور، بو تولقون اراسنده قوه
قلماق قىلمىسى ختاي حكومتىدىن خارج قالمىش قورقالي قرا اوتكول
نواحيستىدە يورمىشلر بونلر جمع اوتوز مك مقدارى اوى ايمىشلر
اوز آرا حكومت تالاشوب ايكى فريق اولارق بىرى قاچوب بىرى
قوب قاچانلرى بالقاق بحيره سته محصور اولوب بو بى بختلر بدبخت
چولنده صومزلقدن هلاك اولمىشلر، فالان ايكنچى قرقىسىنى آبلای خان
قوب مېداپ بو رايه يعنى تار بوغانايه قدر كتوردىكى يوقاروده
يازىلەش ايدى.

الحاصل فضايق غربده قلماق شرفك بىرى بىرىدىن هوركوب قورقوب
يورديكى ائشاده بالطول والعرض تخمينا ش آلتى يوز چاقريم باسكه
زياده بىلر بر قاچ بىلار آدم دن خالى وبوش قالمىش اوه آدير
وادى وصعرا كلسى اورمان وآجام ايله جىش وطولو اولوب فضايق ايلي
آيكوز بوينه اول كلكنده قراغانى قراغانىك توپولغوسى تيرك دك
فضايق اوينه تراك وستون يعنى باقان وصريق بولمىش قابل ايدى
ديوب مبالغه قىلورلر، بوغانلقتە واوزون مەك بو سوزلر مبالغه ايسه ده
صاى واوزلك چاى واوزان ارده يغاچنك بالونلغىدىن يولاسز بىر ده آدم
يورالەز ايدى ديوب كهنه وقارت آدم لردن غير مرة مسوعوز اولمىشدر.
بو آجام وآبادانلق آبلای خان مادەستندە آيتولوب اوتەش
بىلردوركه بر نچه بىلر بوش يعنى ايلاسز وآدم سز تورديغىنىك
نتيجەسى دور.

مزبور قلماقلر آبلای خانك شرب وهر بىلر كلوب ختايه
دابع اولدقده ختاي بونلرى بولاكل بىر قطەسنى غولچايه بىر
الوننى بولچايه قرايلىرىپ چوچك اطرافنده تورمق ايله امر قىلدى
اورقار ماكرانى قىلور بولور تار بوغاناي ناغلر ينى يايلاق ايمىل

وقولوستاى اولكاسىنى قشلاق ويروب بر نچه اوبلوك چاقارنى بونلره
ناظر قويوب چاقار بونلره فضايقك تورەسى مئابەستندە حاكم بولوب
چاقلداپ توردى اوز تل لرنچە وهم فضايق لهجهستندە چاقار ديورلر،
مورخلر آز تغيير ايله جونقار ودوزكغار بازارلر قلماق خانلرى اولدن
بونسلدىن بوله كلدىكى اوچون مملكتنى بو اوروغه نسبت ويروب جونقار
مملكتى وجونقار خانلقى ديمىشلردور، معهور صومصالحهستندىن تا دونگاي
محاربهستينە قدر بو آرابلىق كه يوز بىلدىن آرتوغراق مدتدر فضايق قلماق بر
بىر يله آرالاش يوردىلر تانورتنچ تورديلر، دونگانى محاربهستك قلماق
ينە فضايق ضربىدىن آلتاي تاغندە اجناس انجاس لرينه وار بىب قوشولدىلر
يتى سىز سته بعدندە چوچك كه ختاي كلوب توشدكده بونلر كلوب
اولكى مكانلرنده مكين اولدىلر حالا چوچك ودور بونجون اطرافى
بونلر ايله مملودور، بونلرى اون صوم قوه قلماق ديورلر سىز صومى
صافى قلماق بر صومى چاقار بر صومى اولچە موكل دور، اولچە موكل
ديدىكلرى اسپر وغنىمت توشن منقول ديمىكلر، فضايق غنىمته اولچە
ديوب قلماق جىم فارسى ايله اولچە ديورلر، واولچە چالا معناسىنى
دخى متضمن ايمىش هر ايكىسى درست بوو اسمە صالح دور يعنى غنىمته
منقول ياغود چالا منقول ديمك اولور، بونلر ايچندە باشرونچى
مسلمانلريدە وار ديورلر.

صوم ديدىكلرى اوچ يوز بىش يوز اوبىدىن عبارت بر رۇيساك
حكومى اولوب بوگا صومون ديوبدە سويليورلر جملة ذكر قىلقدن
مجبوعنى بارلىق الوتى ديوب تىرىفندە يعنى بولاك بولاك تىرىفندە ايمىل
صومونى چايور صومونى كندا وكندا اسملر ايله صومونلره تقسيم ايدىلر
روسىدە مثلا لىسى اويىسازى ديوب صوكره هر اولدىنى بر بر
ايمىل تىرىق قىلدىلرى كىي دور.

الوت لفظى اصلى منقول لهجهسى اولوب طائفة وجباعه وجصه
والوش معنالىرىنى مشتمل دور، بو لفظنى فضايق اتقاق واجتماع وبعضا
قانون وقاعده اورنوبدە كاتتورلر، مثلا ايلنك الوتندىن جفامز مە

دېرلر بونە اتفاق واجتماع معناسى معلومىدركه يورتنىڭ اتفاندىن چقامزى
 جماعتىن آيرىلمىزى ديمك اولور، ايلك الوتى صولاي دېرلر اول
 ايلك الكوسى صولاي بولە كلگان ديمك اولوركه اول جماعه وقبيلەنىڭ
 قديمىن دأبى وعادتى قانون وقاعدەسى شولاي ديمكدر، حاصل الوث
 كالمەسى اوشبو مفهوملارنى هر بىرىنى شامل وحامل اولوب سىناقنە كورە
 سويلنور محلنە كورە معنيدات قىلنور، غياث اللغاتنە «الوس» قوم
 معناسىدە دېش الوت، الوس، الوش بىرى بىرىنىڭ مرادى دور.
 اجمالا ذكر ايدىلن وتفصلى كل چكان يازىلچى دونگانى صوقشىنە
 قدر چقارنى سوزى بونلرە اوتكون وئوقدلى ايكن بو كوندە قلمالارنىڭ
 اوزىدىن اوكورداي زىكى ايلكىداى نصب قىلنوب چقارنى نفوذى برهم
 بولدى، اوشبو اون سوم قرە قلماقدىن غىرى مغولىان بارچەسى وانىڭ
 محكومندە دور، وانىڭ ديمك اوزلرنچە خان ديمك «كلك» دغى دېورلر
 قديمى خانلارنى نسلدىن سلسلە ايل نسل بىرىنى كىوك خان ابن اوكوداي
 خانە منسوب ايدىلر ايمش، وانىڭ ديمك خان ديمك ايسەدە حكومتدە
 روسيەنىڭ ايسكى نظامندەگى اسطرش سلطان مرتبەسىدە بىر منصب دور
 قضاىلر آكا دغى خان دېرلر ايدى وانىڭ كالمەسى لفظا خان ديمك اما
 معنا تورە مقامندە مستعمل لفظ دوركه تورە بىيانى آيتولوب اوتىدى،
 روسيەدە عوما تورەبە سلطان دېوب خان سايلانانلرى منصب
 جەتدىن جەل تورە قرەلرە فايىق اولدغىچون اسطرش عنواننى اضافە
 ايلەشلردور، يوقارودە يازىلمش ايدىكە منقول دورت بولاك، بونلارنىڭ
 جنوبيسى وكوبراغى تىبەت ولايتىدە اولان قلماقلردور، مقدارى بىرە
 معلوم اولمادى، اما بو طرفدە اولن يعنى آلتى شەرنىڭ شمال وشرقيسىدە
 اولن مغولىان قرە، آلتى وانىڭ منقسم اولوب بونلارنىڭ فرق ايسكىنى
 قوبدالاسناى واورغە قلمەسىنىڭ شمالدىن كىاختە «مىماچىن» ومجىط
 شرقىە قدر مىتد اولەشدر جەلسى اون بش اون آلتى مليون اولور
 ديو قوبدانىڭ سوداگر روسلرى اولن تەخمىن قىلمشدر دىبە ملا
 فتح الله سويلدى. بعضىلر اون سىكز سىكز اولن ختاي مەلىكىنىڭ

سىكز سىكزى منقول اولوب ارن سىكى اجناس مختلفە ايمش بو حسابه
 شمالى وجنوبى غربى وشرقى جميع مغولىان داخل اولوب بو صورتە
 ختاي حكومتىنىڭ نصفنە قىرىب منقول خلقى اولور، دورت وانىڭ
 غربى منقوللر قرە شەهر غولجە ايلان قاورغە وقوبوق صاغرىدە بورلر
 بونلردن قايسى دور بىر وانىڭ فوت اولدقنە اولادى قالمايوب
 اورىندە خاتونى حكومت قىلىب تورديغى اثنادە بىر نچە يلىدىن كىن
 حامل اولەش بوخصوصە خاتون باجندە ايجن خانقە خط كوتارمىش يعنى
 عريضە وىروب دېمشكە بىر كىچە سزى دوشمەدە كوروب توشا كدە
 بولشدىم آندىن يوكلى اولدىم دىر. خان بو عرض نامەنى اوقوب
 عرضىنى تمام اوقوب نى قدر دوريامبو وكەوش وقىمەت بها ھدىيەلر
 بيارىب جواب قىلمشكە منى دوشكندە كوروب يوكلى اولەش سن
 ولد بىم اولسون واپارنىڭ جاينە اوتورسون من بعد منى دوشكندە
 كورمىگى سن اگر ينە كوروب منم ايلە بولوشور ايسىڭ اوزگىنى
 وبالاگىنى اولدورم دېمىش العالە ھدە غربى تورغاوتنىڭ وانىڭ بو
 اوغلانلر اوشبو ۱۳۰۰ تارىخە ياشى اوتوزلارنىڭ ايجنە كلىدى دىبە سويلدىلر.
 اسماء مغولىانىڭ بىرە معلوم اولانى باشدە يازىلمشدىكە جنسى متجد
 ايسەدە اسملرى مختلف تىل وزبانلرى دغى بىرى بىرىنە مفاير
 ومباين دور. وبونلارنىڭ ايجنە اغياردىن آراشاان اقوام دغى وارلقنى
 خىر وىرلرر حالا لاستاى اطرافىدە بخارىس وتاشكندىس تعبير ايدىلن
 ايكى طائفە اصلى مزبور ايكى شەردىن وارمىش ايمش تىللىرى تركىيە
 مايل بىلكە تانى ايلە سويلدكە جەمىع تىلكى تركى دور دېورلر.
 دور بوت ايجنە دغى خوتنلى نامندە ايكى اوچ زىكى يعنى برار
 مىڭ خانە مقدارى ايل وار ايمشكە دىنلرى اسلام تىللىرى تركى
 دېورلر بونلارنىڭ بابالرى خوتن ياركىندىن وارمىش آدملر ايمش بو
 اولادنىڭ آبا واجدادلرى منقول ايجنە وارديغى نەھ زمانلر اولەش
 ايكى ھنوز تىللىرى تمام منقولاشمىدىن ماعدا اخلاق واطوار شىك
 ھىيەتدە دغى باشقەلېقى بىلنوب تورر دېورلر، مسامانلىق ادعا

ايدرلار ايسەدە غايەت قوالدىغىنى سوبيلورلار، بىر ھەتلى بغيرە مالا
كلىدى وارىپ آنلرى اذارتوب ھەم دنباسى ھەم آغرتى آباد اولىدى
اوزلرى طالب ايمشكە كاشكى بىر مالا كلوب بالالارمىنى اوقوتسە باشمەزە
كوتارىپ بارومىزنى برور ايدىك الدن كىچە تىرىپە قىلور ايدىك دىرلار
ايمش، چوچك كە كان مسافر ملالرك ئىچەسىنە دلالت ايتىمىم خوب
ديوب ايتورلر يەنە يولدىن قايتورلر، سىلى لىرە خىصوصا عرب لىرە آفرىن
كە بىر يوزى اهل كىرە ايكىن جانلار يىنى فەدا خىلىب غىرىدىن شىرقە يوروب
بو قىر اسلام آچەشلىر، حالا مسلمانلرە اسلامىتىنى آكلاتوب مسلمان
قىلەمپورز. آھ من اللھم.

خىلرە نظراً بولنرك ايتدا منقول ايجىنە بابالارى نك كادىكە ايكى
يوز يىلار مىقدارى بىلكە زىيادە اولمش ايكىن ھنوز تىل لىرە نەم
منقولىت كورلىمپور دىورلار، لىكن عىجب دوركە قىضاق ايجىنە قاىوجىنىدىن
كلوب كىرمە اولسون بىر دور يعنى اوتوز قىر يىل ايجىندە نەم
قىضاقىت غلبە ايدىر بىر ايكى بوغوم اولدىك دىن كىرە كلام وسلام وسائىر
افعال و مىرامدە قىطعا فرقى قالمىوب ناوھىدار ونوز كانى كىبى جەمىئەتىنى
قىضاق جىزب ايدىر كىدىر، قىضاقىدىن باشقە شەرىپە اغبارك اۆلىگى
زبان واخلاقى يوز ايكى يوز يىل لىرە دىغى بالتمام مىتروك اولمپور
منم ظننە كورە بو خىصلىت اسلامك خاھىسىدىن اولمى كىرە، غىرى
علمى وار ايسە آنى اواوالىباب بىلور. (وفوق كل ذى علم علیم).
قوبىدا سودا كىرىدىن صالح آخوندناك ايتوى بوينچە حالا قوبىداغە
قراغان بىكرىمى ىتى او كوردای قالىقە بار جىمىعى بىر والىك ايتى دور دىدى.
قىضاق بولدىن خارچىدىر، ايدى خەسە شىرقى مىزىك غامسى اولان منقول
قىلماق مادەسى بورادە انتھايە ايرىشوب قول قىلم بىر آز استىراحت ايدى
من بعد انشاء الرحمن نتمەمى باشلارز، خەسە و تىمە اگىرچە بىر
كىتاب دور لىكن خەسەدە باشلىچە بىش قىرەك اصول اوللارى ياز بىلوب
نتمە ايسە مىك كىرە يوز عىقە قىر با ايدىلدىن بعض قىلاغك بىيانى
واندىن سو كىرە دىغى بىر نچە سەنلرك و ايعى تا كە بو كىتابچە مىز مىلە

اولاشانە قىر يازىلىق ايلە بىن لىرىنى خەسە و تىمە دىوب ايكىبە بەك
نىكەل ايلە اوچ قىسە تىقسىم ايدىك. بىر خىرك اصلنى استىن خەسەبە
فرىنى استىن نتمەبە جەلسىنىك كىمالنى استىن نىكەل مەزە بساقسون
نىكەلدە شىرق احوالى نك تىقسىلى يازمىقل شىرقى اسەى خەسەبە مىم
ايدىلوب كىتابىزىك خەسە شىرقى دىبە مىسەسى بولدىلار.

ختای يورتىدە خانلىقنىڭ باشلىقى ئوز توارىخىغا يېنە نظرا خالا پىش مك
 يە قىرىپ اولوب بومىت ايچىدە بىكرىمى پىش رودن يىنى نىسلىدىن
 ايكى يوزايلىلى دورت آدم خانلىق قىلمىشلار دور. دور حاضر مازدىن ايكى
 مك يىلەر مۇقىم بىرنەچە حكومتىمىنە قىلمىشەرق ھەر بىرى استقلال نام
 اوزرە توروب بەدە بىتدريچ بىرى بىرىنە ئىداخل ايله شىرقاچىن غربا
 ختاي نامىلە ايكى حكومتىمىنە مستقله عظيمه يە منحصىر قالمىش صوكره
 چىنلار غالب كلوب ختاي خانلىقى بىتورمىش دور. ھجرىە مك آنتەش
 سنىسى نىقىدىن بوياق خانلىق منچور نىسلىنە انتقال ايتىش ايسەدە اوشبو
 اون اوچونچى عصر ماز اولسۇندە تايقونان يىنى سىرىت نامىدە ختايلەر
 باش كوتارىپ بىن لىرىدە بخارىه عظيمه وقوعىدىن صوكره بالاخىرە
 وزارت ختايلى لىردە اولماق شىرطىلە خانلىق چىنلار لىردە قالوب حكومت
 مستقلە ومىشروطە بىنىدە بىرادار يە معقود ومقرر قىلمىشەشدر. الحاله مەنە
 بادىرغە دور كوگىسوى چوڭ خان منچور خانلىرىنىڭ توقۇنچىسى او اوب مك ايكى
 يوز توقسان ايكنچى ھجرىەدە تخته چلوس ايلمىشدر. خدا خواهد
 اوشبو تىمە مازنىڭ تامامى بەدىدە ختاي توارىخىنى الەزە آلوب خانلىرى
 خالى اجمالاً بازارىز.

مىزبور كوچوب كلن منچورلىرىڭ خىدمىتىنە آلتى شەردىن سىكز يوز
 اولوك آدم ابلایە كتوروب المىرىنە وىردى. منچورلىرىڭ ايكنى تارىبق
 تويغوز مق مىنىنى بونلارنىڭ موبىننە قويدى. فرعون زمانىدە مىصرىلەر
 بنى اسرائىلى قىلىندىلرى كىمى منچورلىردە بونلرى اسىرايتىدىلەر ونچە
 مىشاق وعسىرى اوستىنە بولكنىدىلەر بونلر گویا منچولرە قل منزىلەسنىك
 اولدى. شوپىلەكە سىنوى مقرر قىلمىش آشنى بىتكورالماق دە اموال
 واشىيا ختى فرزندلىرىنى ساتوب آه ايله آنلرى تويدىرلردى بو ظلم وسىتم
 ايله يوز بو قدرىل لىرچا چىكپ آخىر بىر كون آه لىرى در گاهە بىتوب دونكانى
 بىلواستىك رقابىلرى آزاد بوواغر بو بونلردى باشلىرىدىن بىر ياد اولدى.
 حالانرا نچى دىدىكلرى مىزبور سىكز يوز اوىنىڭ اولادىدىكە نچە مك نفوس
 اولمىشلەر. نرانچى لىقى آلتى شەردى لغتى دەقتانى يىنى اىگومچى دىمكىدر

۵ نچى جزه تىمە

مقدمه تىمە

خمسە مىزى يازىب فارغ اولدىدىن صوكره اوشبو تىمە مازە موقوف
 قالمىش اخبارلىرىنى ياز مق ذمە مازە دىن كىمى كور بىلوب بىانە مباشرە
 ايدىلى «استعىن بالله».

چاڭ لوك خان ايمانك شىرقىدىن ختاي مىسكىرى كلوب چونقار خانلىقى
 بىتوروب ھجرىنىڭ ۱۱۷۰ سنىلەر حدودىدە شەرد غولجە وبوانئادە آبلای
 خان ايله معور صومالىكەسى. اولوب عقىدىدە بىار قلعەسى بنا ايدىلى
 بو ايكى بلده معروفە چونقار بىلرە خاص يىنى قىماق وتورغاوت لىرە
 اساس اولدى. شىرقە بو ايكى شەردنىڭ احدثى ايله برابر روسىە غربىدىن
 كلوب قىلچار ئىمىسى پالاد قلعەسىنى ايجاد وانشاء ايتىدىلەر.

خبر غولجە

غولجە شەرد اسمىدر بونىڭ صوى قىدىمە «چم» نامىدە اولوب
 صوكره ابلایە تىجوىل اولدىقى نقل نىقى وخبر سمى ايل توغلق
 تىمور خان مادەسنىدە يازىلمىش ايدى «بوصو «خان تىكرى. يىنى
 موزات وانىڭ اطرافىدە اولن تاغلىردىن نىعان ايدىر كى غربىدە بالقاج
 دىكىزىنە مىصب اولور پاپور بورار مازىدە بىوك نەردور. غولجە
 بىانداى قورغاس سوبدون كورە وغىر ذالك مىتعد قلعەلرى مىشتمل
 اما ابراقىدىن بالقوز غولجە نامىلە مىشتمدور. ختاي غولجە شەردىنى
 تاسىس قىلدىقى ايله اجناس مىختلفە اجتىماعىدىن ماعدا سىكز يوز عدد
 منچور كوچرىپ كىتوردىلەر كە ختاينىڭ خانى او قىلدىن اولمىلر آنلرى
 جەل ناسدىن اندىم وافضل بىلورار. منچور دىكلرى مىنقولدىن بىر شەبە دور.

دوئنگانی دە «خورجا» دیورلر ختایچه دور. عددك سیکز یوز ایدکنده آرتوق کم سوزلر وار ایسه ده اصل منشا و مسمی سنده قیل و قال یوقدر. بلوادن مقدم غولچه شهری الوغ مرکز اولوب وصف و مبالغه ده کچک باجین دیو سویلنوردی بونام ایله سویلنگه سبب چونکه اولک جونغارلرک مقررملکی اولوب ثانی بر عصر ایچنده یوقدر جمعیت ینه بر ایسکی عسرده باجنه برابر اولمغی اقتضا ایسدر ظنیل دور اهالیسی اطرافنده اولن کوچمه لی ایل و ختای خورجالرندن باشقه نفس قلعه لرنک اوتوران نفوس اوچ یوز ایلی مگ تخمین قیلوب بونک بلا نقصان اوچ یوز مکی اهل کفره ختای قصوری اهل اسلام یعنی ترانچی دوئنگانی ایدی دیورلر.

غولچه محاربه سینک قییلده اولن حوادث

غولچه دوئنگانی لری ایچده اولن یعنی جریده مزده یازیلماش سچن چاگا شهرنده بدأ و ظهور ایدن بوزغونلانی ایشتب آگا قولاق قویهرق ایشک انجانی نیه منجر اووردیه توردقلری حین ده بر ندردان دوئنگانی نك اوغلی که فاضل بکت ایدی خاتونی نك فاحشه لکنی بلوب برکیچه آنی و آگا کلن آدمی بولداش لری برله اولدرمش. چاگچوک بویکتنی توتوب زندانه قویدی. چاگچوک دیدکاری والی ولایت پاشا وغویبرناطور مثابه سنده منصب دور. دوئنگانی لر جمع اولوب چاگچون دین مزبور محبوسنی صورادیلر بیرمدی نچه کوره التماس قیلدیلر التفات ایتمادی بریلدین صوکره میدان چقاریب چابدی بوروندین کوکل لری بولانوب توران دوئنگانی لر بویکت اوچون آچیب اراده کفت کو چوغالیدی کویابیدی فساد اولور درجه به کلدیکنی چاگچوک ایشتب برکون مسجده چقب اون باش اوگوز اوتوز قوی فانچه کرونچ وچای ویروب مزبور بکت نك روحنه ختم قرآن قیلمه تو صیه و برنچه نصیحت سوزلر آیتوب بونگل دوئنگانی لر بر آز نسکین تایدیلر قش اوتوب یساز کادکده ایچده گی بوزغونلانی نك صالونق قوی یساز ایدب صاند خوزه قلمه سنده دوئنگانی لر

بوزلدی ایچنده گر ختایلرنی قروب اولدریب بعده تارچی وچانزه خوزه قشلاق لرینی نالاب آسندن صیراغه چقب قوماق ده بکندیلر اطرافدن قورالوب چیلوب بجهوعی بر ماگ بش یوز مقدار نفوس اولمشلر بر نچه کوندین کین غولچه دن عسکر چقب بونلرک اوستنه واریب اروشوب اکثرینی اولدریب قالاننی قاپریب خاتون بالا کامیر چال چله بیش یوزچه آدمی اسیر آلوب کلدیلر، اسیرلرک ایشکا یارانی هر کون اوندن اون بشدن چقاریب چاپوب اوچ یوز مقدارینی قتل ایتدی باقیسنی بوشاندی، بو واقعه اثناسنده باجین دین خط کلوب ختایلر دوئنگانی لری فرمغه قزار ویروب قویهش ایدیلر اطرافقه اعلان ایدن وعده لی کونی کلنچه دوئنگانی لری اغفال صالحق تصدیل بر کون چاگچوک بالغاص مسجده چقب بونلره نصیحت قیلب دیدیکه ایچکاری دوئنگانی لردن اصلسز خبرلر ایشدوب تشویش واندیشه ده ایشسز، بوراده باجین دین خط آلدیم غلبه لر باصلوب یورتلر امین لیک اولمش بونگچون الهزه توشن اسیرلرکزی آزاد ایتدیم اگر خط ینه بر آز بورونراق کاهش اولیدی اسیرلردن بر کشی اولدرمز دیم مقتوللره خدا رحمت ایتسون قالانلره عمر ویرسون بزلرده یمان نیت یوقدر اگر سو فصد قیلسم اسیرلری تهما اولدریب ایچرک زده یالانچی و اغواچی لری دخی اولدریمه قدرتم یتار ایدی، مگ یلدن زیاده دور بزلر ختای سزلر غوی غوی دیوب بر برمنی یات ویراق کوردکمز یوقدر بارچه مز بر جنس و بر خان نك تبعه سی مزور بر آدمک اولادی کبی اوله کلمشز هنوز بیاغیدک بولایم تیج امان تورالیم بالغان یمان سوزلره قولاق قویوب اوزلرکزی اودغه سالماگز هلاک لکده فالماگز دیوب اظهار محبت واضمار عداوت ایدرک دونوب کتدی دوئنگانی لر بو مقصدک اصلندن خبردار ایدی لر بونلرده سرلرینی ستر ایدب چاگچوک نك جوابنه مطابق ملایم سوزلر آیتوب اطرافقه اعلان ایدن وقت موعوده منتظر توردیلر، بو حین ده کونصل پتربورغه کیتب اورننده بر نچه فضا ق روس ایل سکریتار

بعضى سرکاتب قالمش ايدى دونگانى لارنى اتقاقى ختايلارنى وعدهلى كونندن
 مهتم ايدىكىنى واول كوننگ باقنلاشديغى بلوب هر كچه سكرينارده
 چقب جونادى هر فضاى روس چركو توباسنده يوخلب قالمش ياغود
 واقعهلى كوزيله كوروب خبر فيلسون اوچون بالقصد قالدرمىش،
 سكرينارنى كندىكىنى فاكتوريهده سوداگرلر دى دويمامش ايرتهسى
 خون ختايلر كلوب سكرينار نهمن بويل ايندى سزلى و بويل
 عسکر كشى سىنى ده اونودوب كندى ديوب سوردى بلميورز ديو
 جواب وپردیلر سكرينارنى ارقاسندن آدم بياریب اول يتامیوب
 نایتدی ختايلر جميع سوداگرلرنى فاكتوريهدن چقاریب مزبور
 فزاق روسغه وظیفه تعيين قیاب قلمنه ختايدىن هر نچه آدم فوشوب
 فاكتوريهنى كوزادوب توردیلر. آزاده بسر هفته اونمىوب صوفش
 باشلندی هر كم اوز باشى ايله اوره بولوب فاكتوريه خالى قالدی
 فزاق روس سوداگرلره كلوب فوشولدى.

محاربه باشلندىغى بزه بويله بوان ايتدیلر

جریده مزده یازلیدیغى و بوننگ قییلنده اشاره اولندیغى اوزره
 دونگانیلرنى قرقمه و جودی بالکلمه عالمدن یوق قیلیمقه ختای اتقاق
 ایتدکلى فکر فاسددن دونگانیلر اگاه اولوب بیچاره لر اوز
 جانلرنى نجات قیلدی یا که شهادة ایل اخراوی درجات لره ایرمک
 اوچون بونلرده هر معهود کونده جمع اولمقه عهد قیلدیلر اطراف جواننگ
 اولن دونگانیلره بو خبرنى صیق صیق یعنی نیز نیز ارسال ایده
 توردیلر وعدهلى وقت يتدکده بعض رأىى ضعيفى بی ناموسلره بردن
 ختاينگ کترقى حسرة و يوروب ثانيا سنه اولنگه صاندوخوزه دونگانى لارنى
 کارندن نتیجه چقمادىغى تشام ایدب محاربهلى عسیر بیلدیلر کندیلرنى
 بلا نعب اسیر ایتیمه راضى اولدیلر، جبان وفورق لارنى كویى بو
 فوله تابع اولگى اتقاقه مانع اولدیلر وعد وعهددن چکندیلر
 ختايله فلج نارتمساق غایه ماترانچى كى بزلریده قل لنور قویار

ديه سوزده بکندیلر. فقط اوچ بوز مقدارى دللری صافی
 داور اعتقادى محکم دلاور دین بولنده باشلرنى بزل و جهان
 بی وفادن اوزلرنى عزل قیلر ق هجرتنگ ۱۲۸۰ نچى سنهسى ومیلادنگ
 ۱۸۶۳ نچى اوکتابرنى ائلى جمعه کيچهسى آينى بلمدم نچهسى کفاره
 فلج اوردیلر. بوکيچه اطرافدایى ختايلره خبر ايرشوب دونگانیلرنى
 اولگى وعدهیه مخالفت ایدن فورق اولرنى خام خیالدن تغافل و توشوب
 ختای اولدرمز دبان ابكى اوچ جاينى قریه و قشلاقداغى لرنى هلاک
 قیلدیلر مزبور اوچ بوز دونگانیلره خدا نصرت و يوروب اوچ دورت
 کون طرفنده حصارنگ خارچنده فالان چاى ديدىكى خلقدن
 غولجه ایچىنى آرتدیلر فانلرنى صوکی آفتدیلر. چاکنىک ديدکلى
 نفى بلد اولن ختاينى باشى بوزوق لریدر خالص ختای بونلری
 حصاره کردرمیوب طشقاریده تاشلمش لر ایدى زیرا بو بی باشلردن
 ختای اوزلریده فورقاردى. وطشقاریده قالدرمىقن ابكى شى ملاحظه
 قیلنمشلر ایدىکه اگر دونگانیه غالب اولورسه لر «حصل القصد
 بهم والا نکون ابعد من شرهم» دیدیلر. غلبهلى باشلامش اوچ
 بوز غازیلره جمعه شنبه یکشنبه کونلرنده هیچ بر بردن یتمادی
 زیرا هر جاينى اوزى اوز باشلری ایل مبتلا ایدیلر. ختاينى اولدریب
 خاطر جمع اولن بعض قریهنگ دونگانى لری دوشنبه کون کلوب
 بونلره فوشوله باشلدیلر. معتبر تجارلردن محاربهنگ ایچنده بورن
 ذواتلر سويليورلرکه بوفارغى یازیلمش ترتیبده سكرينار چقب
 کتدکدن صوگره روسیه وفرغانه تجارلری جمع اولوب نچه قوش
 کاربان بر صایه یعنی هر چوقور جایه کلوب فوندى اول جایده هر
 نچه کونلر یانوب قالدق چونسکه توتاش کيتارکه بوکلرمز صیمايوب
 تاشلب کيتارکه برى برى مزنى قیمايوب نوردغهزده صوفش باشلندى
 دونگانى لر اوچ کيچه کوندوز آش یمايوب اویقو کورمیوب چاپمافه
 اولدیلر دورتنچى کون هر جمعه دونگانى کلوب بار باشندن توروب
 بزلره سوز قاتوب ديدیکه آمان تنج اوتوروب سولرمى ایدى کفار

مستحق النار تمامه بافتلاشدى خوف فيلما كز ديديلار بيجاره لار اوبقو
 كورمىوب كرىك لرى فانمش صوت وصدا ايله آوازلىرى بتمش آچلقدن
 درمانلىرى كتمش يقلور حاله بتمش مع ما فيه يماكك باتماق غملىرى
 يوق ايدى سوزلشوب توردىغى ائشاده ها ديوب چاپشوب كنديلار
 نه بولدى بولنره ديساك بر جايدى ختايلر بر فرقه دونگانيلرى اورتايه
 آلمشلىرى كوروب چاپهشلىرى صوفشه صوفشه كلوب بزلر اوتوران
 دريه توشديلار ختاي بر طرفه اوتكدى دونگانى لار او ياقده توقتاب
 ايكى طرفدن منتق اتميه باشلديلار اوللىرى برى برينه يتمايور بزلر
 اورتاده قالدق اوق اوستمزدن ضولاب غولاب اوتوب توروبدر كروان
 كشى لرى اوتون چوب آراسنه چابوچوم آستنه كريب قتلوب
 تازفالديلر بر ملا آدم فوش ايچنده دلائل اوقوب اوتورمشيدى بر
 اوق كلوب ماكللاى ترسينى صويوب كندى اوزى سلامت قالدى
 از فرصت بويل ائشوب بعدى دونگانيلر الله ديوب ات قويدقده
 ختاي فاجوب شهرة كريديلر بر كوچه دن صفشمىوب بولك بولك كنديلار
 دونگانيلرده آرفاسندى بئديلار اوندن بكرمى دن آردنه توشه رك ختاينى
 بنهج فرديلر كه قچانلردن بر كشى قتمىدى ايرتسى كون ينه بر طوب
 دونگانى كلوب امان ايسان لكهزنى صوراب بو جاننده بر فرقه ختاي
 كورندى آكئا وارمىز ديوب اوستومزدن اوتوب چونادى كرواندن
 كوب آدم ايركاشوب تماشيه چفدى دونگانيلر ختايه آرالشدىغى ايله
 بزلر فاجوق ختاينى تمام لب قايتمىغى صوكنده دونگانيلر بزه كلوب
 كايوب ديديلر كه من بعد سزلىر چه مغازى سز زيرا دشمان سزلىرنى
 فاجوق غكزدىن غيرته كلوب بو قدر برصت صوفشدى والا كفارنى نه
 اقتدارى اوله كه اسلامه مقابل تور ديوب فاجوق غمزننى جراسنه خيلى
 ملامت ايشتىك ضررى تكه ايدى ديوبك فورقدى. حاصل بش كون
 ايچنده چا كباك دن اسم واثر فالمدى فلچدن فالان بر آزينى ختايلر
 فورغانه آلديلر نقلاره نظراً او وقتده غولچده چاك پاك عددى دفتر
 ايله آتمش مئك ورياده به بالغ اولور ايمش.

ئەۆلاد كۆيىسى
 www.ewlat.org

ايمدى اطرافدىن طوب طوب كوب كوب دونگانيلار كالدكلىرى
 كورندى نوبت ايله آتش ايبوب نوبت ايله يوقلار اولدیلر هوشلار ينى
 چيوب اوزلرينه كلوب بالجمله خاطر جمع ليك پيدا فيلدیلر لىكن نچه
 مواضعده حصار وسور يعنى نورغان و جامبوللار وار هر قايسنىك بش
 مئك اون مكدن بلكنهش ختاينىك حد حسابى يوق ايدى. آلتنجى كون
 بولدى حصاردن بش مئك مقدارى ختاي آتلوب چقب اول بزلره
 كادى يار باشندن توروب عسكر باشى «دارون» امان ايسان لكهزنى
 صوردى و ديدىكه سزلىر ايچن خاننىك يورتنه كالمش هان سودا كورار
 سز نچه كوندىن برلى احوال كزدن خبر آلامدق بونىك سببى دونگانيدن
 قورنوب ايمس اوزمزننىك چا كباك كدن انديشه فيلدق چونىكه آنلار
 بى باش خلقدرلر اجنبى كيم اوژ كيم فرق فيلمز جمله بى يكسان
 صايورلر آنكچون آنلرى طشقاروبه ناشلامش ايندىك كه بولنر دونگانيه
 كفايه ايدر دونگانى ايله محاربه به فوتى يدر اما اويمانلرنىك الندن
 ايش كلهدى ايمدى دونگانى ديدىككز بر صقيم خلقدر بزلره برشى
 دگل حالا جانكچوك مئى بو قدر چرى ايله چقاردى دونگانيه وارم
 كولنى كوكه صاورىب فايئورم شهر اولگى دك امين اولور فورقما كزلىر
 ديوب يوروب كندى. جمله سى طوار تورغون كيمش آرغومق آيقور
 آنلر بتمش ايگار توفوم اسلحه آلتون كموش بو صولت ايله وارديلر.
 بزلر ارفاسندىن قراب يار اوستونده توردق آلدندىن دونگانيلرده
 چفدى مقابل بولدىلر ايكى طرفدن منتقى آتيلوب ياريم ساعت اوتار
 اوتمز دونگانيلر الله ديوب آواز بلند ايله بردن ات فويوب چاپدىغى
 ايله تكبير صداسنه طاقت فيلامىوب ختايلر فاجدى نه يره كيدىرىنى
 بللمىوب شاشدى يول يازىپ بر بلند بيوك ياره طوغرى كلوب
 فمالدقده دونگانيدى كلوب آرالشدى اوباردن فانچه ختاي ات ايله
 دونوب دومالاب توشدى ونچه لرى آتنى تاشلىب اوزلىرى اوچدى
 دونگانى لار بر قوماننى فيلديلر كه كورمگه كوز فالمدى بر آز ختاي
 يوليىنى توزاب فاجوب شهرة كنديلر اوتوز عدد دونگانى ارفاسندىن

واریب یتدیلر بر چایده بر فرقه ختای کهون یعنی یاشر و ن تورمش
ایکن ناخاضده بو دونگانلرنی اورتایب آلوب جهل سنی شهید ایتدیلر
زردن چقه کلدی همان ایلی مقدار دونگانلر آرسلان کبی آتیلوب
یتوب اول ختایلرنی اسفل یونانیدیلر. فچوب داربازغه واران ختایلرنی
ایچدا گیلر کوگوزمدیلر اول چقمش بش مک چری دین بر فرد
قتولیمبوب جسد خبیث لری توفراقدن فالدی جانلری مقر موعوده و محل
معهوده واردی دونگانیلرده اویاق بویقدن فورالوب برار مک بولمش
ایکانلر من بعد دخی کون بکون کو بابوب هر جگده ختایغه غالب
بولدیلر بوکارچه بزله امید وار ایدک که ختای اوستون اولور یا که
دونگانلر ایله بر نوع مصالحه قیلورده سوداگرلر بهر حال اولگی کبی
نورر امکاندن خارچدرکه بر کفی دونگانلر بوقدر کفاری بکوب شهر
آنلره قاله. بلدک که کثرت نصرت ایکی شی ایش. ایمی کوردک که
ختاینک حالی بتدی کروانده کوچوب اوز بولنه کندی هر برلری
سلامت یورنلرینه یتدی. الحاصل نچ زماندن بویاق بر آدمک اولادی
کبی بر خانه انقیاد ایله نوران اقوام برهفته ایچنده ایکی طرف
اولرق حصارغه ختای صاحب خارچ که دونگانلر مالک اولدیلر. بر
آی بویله کچدی ظاهرده فوة دونگانیلرده ایسهده ختاینک کوبلکی
همان بولنره وحشت و برردی. ثانی ترانچی خلقی بو فرصته قدر اسلام
ناموسنه چابمادقلرندن دخی دهشت کلوردی. شویله که بسالته صابی
اوزندن اولمغونچه یغاچنی کسهز مشهور ملدر. ختایلر ترانچی بی اغوا
قیلب بزل، جنکه بیارر فکرینه کندی بویله برصق سوز دونگانیلرنگ
سمعهده یتدی بوسبیدن دونگانیلر ترانچی به النجا ایتدی ترانچی ایسه
ایشاک انجامنه کوز توتوب نورمش ایدی، دونگانیلرنگ التماسی
ایله بولنرده علمادن فتوی صوراب علمالر دخی ابتدا عذر و ظلم
ختایدن اولدیغی دلیل ایله و غیانت آنلردن صادر اولدیغی سبیل
فلج نارتمق اوق آتمق درست دیو فتوی ویردیلر حکومت ترانچی ده
اولمق شرطیلر دونگانیلردن آنط و قسم آلرق ترانچی دن نچه مک

ایر آنلنوب جگه حاضر اولدیلر، موندین سوکوه اولن وقایعنی ملا
ناظم بلال غزوات چین عنوانیل، موسوم تاریخنده بالتفصیل تحریر
قیلدندن تکراری حاجت کورلمدی استین او کتابی کورسون.
ابتداسی بوندن یعنی دونگانیلردن حکومت اوچون قسم آلدیغی
کوندن که هجرتک ۱۲۸۰ میلادک ۱۸۶۳ نیویابرک اوائلندن
اعتباراً اطراف و جوانبی ایله ایلا مضافاتنی ترانچی ضبط و تسخیر ایدب
سبکز سنه مقداری استقرار و سلطان لقبیلر حکومت بالاستقلال
ایتدیلر، وعده سنه وفا ایله دونگانیلرده ترانچی تابع اولوب نوردیلر
بعده هجرتک ۱۲۸۸ نچی سنه سی کنیرال کالبا کوفسکی المئادن بر
فرقه عسکر ایله چقب از حرکت ویکل فرصته بو اولکایی حمایه سنه
آلدی اون یل مقداری روسیه نظارتنده فالدی، ۱۲۹۹ سنه غولجه
ختایه فایتوب ویریلد، که دونکیان و ترانچی کاسی یارکند قلعه سنه
کوچدیلر.

ترانچی طائفه سی ختای اسارتنده خوارقلدن انسانیتنی معدوم
وقابلیتی دخی موهوم ایکن سر بست آزادلقغه ایردکده حکومته
لایق دانا دولته لایق توانا مصلحته مناسب پرداز سجان کبی سخن
ساز خانم امثالی اسغیا فایه سنج اذکیا متقی عابد بی ریا مکمل
عالم عالم ضیا و حکیم حاذق تکلم کیمه ذواتلر کورلمش و ایشدلمشدر.

دونگانلر معناسی

لفظ دونکیان اختصار اوزره جریده مزده یازیلیمش ایدی بونجه
ینه بر آز تفصیل قیلنسه ضرر اولمز، ختای ایچنده مسلمانلرنی
ایکی آد ایله سویلیوب برینی خپتو دیرلرکه آلتی شهر اهالیسینه
اسمدر. خپتو نورلوك معنایه اولوب لکن بو محله آق باش دیمک
ایمیشکه دستارندن عبارتدر دیگر نوعنی دونگان دیرلر، بو لفظ ختای
ودونگانیلرنگ زبانی اولمبوب انرا کدن اغذ قیلنمش ایش بزله
صورصاق دونکیان مز دیورلر اما اوزاچلرندنه دونکیان دینلر بونلرنی

ختای ایکی نسیم سویلیور بری شاجوردوریکه کچک طائفه وکچک نسل دیهک اولور مراد سهرقندیین وارن ارک اولادیکه آنا طرفندن ختایه جیان یعنی فزدن توغان طورون اولدندن بو نام ویریلوب صوگره اصلی وفرعی بلا فرق جمیع دونکاییه بو اسمی اسناد ایتهشار مفاہلتیه اوزلرینی «داجو» دیورلر الوغ نسل دیهکدر. ایکنچی آدی «خوی خوی» اولوب معناسی تیز تیز دیهکدر معنای لغویسی فقط بو ایسهده تعنتیه تیز تیز بوزلیچی وتیز تیز بر حالدن دیگرعاله دونیچی معناده اولور کرک اولگی دینندن اسلامه دونیچی وکرک نسیج حالدن بوزغونلعه تیز دونیچی دمک اولسون برابر دور. بس دونکائی لفظی خوی خوی لفظی ننگ ترجمهسی اولوب کهمسن دیدکده من دونگائی من دینکلری ترجمه ایله جواب ویرمش اوله نتاک کم ختای لفظی اصلی «خودآیین» ایمشکه معناسی کتب منزلهدن بر کتابه ایقان وبعثت انبیادن بر نییه ایمان کتورنلردن اولمیوب اوز بلدکارنچه واوز رسم وآیین لرنچه دین توتان طائفه دیهک اولوب صوگره ترخیم ایله خودای ثم ختای اولمش بس بواسم دخی ختاینگ اوز لغتی اولمیوب فرس وانرا کدن آلمشده صورادفک ختایز دیورلر خوی خوی لفظی دخی بو قبیلکندر دونگانیلرک اصل زبان لری ختایچه اولوب مگر عرب و فارسی آلاشدندن استماعده بیر آز باشقه کبی فهم لنور، اما سالاری لری دونکان دیهک تعلیمی دور سالار دونکائی لرک لهجهسی اترک وفرس بیننده علی حده بر لغت دور سالاری لر طائفهیی جز دیوب سویلیوب مجموعی اون سکز جز خلق وهر جزئی بر دیوان ایل قدر اولور دیدیلر، نفس سالار بر بیوک نهر یعنی اولکان آغیم صوغه اشم اولوب او اولکاده اوتوران ایلنگ کلسنه سالار خلقی دیورلر و بو نامده بر عظیم شهر دخی وار ایمش جریده مزده یازیلمش سهرقندیلر بونلر اولمق کرک، ابتدا سچین چاگا شهرنده چقان صوقوش اوشبو سالاردن واریب شانچین ولایتنده اوقیان شاه کرداردن باشلنوب صوگره اصلی دونکان لر

تولاد کورویسی

www.uygurkitap.com

شاگردلرني حماية ختايه تبع تارتمشلر لکن او صوقشده سالارده اولان دونکائی لر بوزولمامشلر سالاری ننگ حاکم وبيکلری اوزلرندن ایسهده ختاینگ ضبطی اشد دیورلر، بونلرک زبانلری ترکی وفارسیه مشترک اولدیغی سهرقندی دیان سوزک صدقنه سند اوله بلور شویله که سهرقندیین کلنلر کلسی فارسی اولمیوب اطرافنده اوز بیکدن قوشلوب کلمش اولوب اوز بیک فرس ایکسی بر جایده قرارلندندن تل لری مختلط اولدیغی ظن قیلنور اما ختای زبانی قاریشدیغی تبعیتدن وهم آنا طرفندن اخذ ایدلمش اوله، سالار لفظی نه دیهک اولدیغی دونکائی لردن صورادیم سالار اصلده سردلر دیهک اولوب آز تغییر ایله سالار دیورلر دیدی نظر برین سهرقندیین وارنلره تعیین ایدلمش اراضی واوزان بونلرک تامنه منسوب اولمش اوله سهرقندیین نه طریقه ونه سببله واردینی جریده مزده یازلمشدر، آدملرک آغز نك امیر تیمور عسکرندن قالمش دونکائی لفظی تورغانی دیهکدن تعریف اولمش دیدکلری عرفات افتوال سفیه وا کاذیب صریح ایکنده اشتباه اولمیوب بو خصوص تواریخ کورن ذواتلرک رعنا معلوملریدر، بعض لر ترکائی لفظندن محرف دونکائی اولمش دیورلر بوده غلط اولوب توغریسی خوی خوی اسمی ننگ ترجمه سیدر. وبعض تواریضده کورنوریکه ۱۳۵۸نجی هجریهده چین ایپیراطوری «سون تسونخ» خان عباسیه ننگ ایکنچیسی ابو جعفر منصوردن استمداد ایدب خلیفه طرفندن اون مک ابر کوندلرلش بونلرک معاونتیل ایچده قیام ایدن اهل غلبهیه غالب اولمق بونلر مکافات اولمق اوزره چینده اقامت وچین قادین قزلرینی ازدواج ایتمه لرینه مساعه ویرمش اولدغندن دونگائی لرک اصلی عربدن اولدغنی ن زعم ایدرار خلیفه عربدن اولمقل عسکری عربدن اولمق لازم کلمز چونکه او ایامده خراسان وماوراءالنهر کلا خلیفه تصرفنده اولمقل مزبور اون مک عسکرنی بو طرف اهلایدن بیاردکلری ملاحظدر اقبال لری تطبیقه اشهل طریق بو اولور.

نه ايسه دونگانى طائفهسى يىكى اسلامه كلنلردن اولمىوب بو قدر اختلافاتلر اسلامى كهنه و قديم اولدغنه دلالت ايدر بو خصوصاً نه قدر توارىخ كورهن ونه قدر تقبىش ايله صورادفده دغى جريده مزده بازيلمش «دب» آخوندنك خيبرندن اوفق بر خبر صريخ و بر كلام صحيح بولامديم خبر مزبور ختاي توارىخنه دغى نوعا موافق توشدكندن اقباللرلك اوقاسى اويدر ديو جزم ايدرم، ختاي توارىخى نك اون آلتنچى سلاله سنده بر آز ينه بيان ايديلور.

سالارى لردن غيرى دونگانى لرك خط عمومىسى كلا ختايجه اولوب خصوصى خطلارى عربيدر كلام شريفى و كتاب منيفى عربى خطده اوفىوب معناسنى اوز نلارنجه تقرير ايدرلر شويلاكه:

لا اله الا الله محمد رسول الله كلمه طيبه سنده مويو نياك جوشو ايگو خدا شكر و لك محمد خداى جكصاى يوق اله مگر بر خدا جناب حضرت محمد خدا نك ايلچيسى دور تياك = تگر ديمك، فقس غيرم على هذا.

بيان بلدة بيار و چوچك

آبلای خان ماده سنده ذكرى سبقت ايدن معهور صومصالحه سندن فايوشى ايله حالا اروچار قلعهسى قوربنده نامدى ديدكلرى اورونغه ختاي كلوب نام صوفوب عمارت فيلوب قلعه نك اسمنى «بيار» قويديلر اصلى «بيده يار» دور «بيد» ختايجه آق ديمك «يار» تركى در معنای تركيبى «آق يار» ديمك اولوب تسهيبلا «بيار» ديديلر. زيرا او محله بيوك و بلند يارلر كوب اولمقل آق يار پوچوق يار الوغ يار كچك يار اوغرى يار ابكرى يار ديوپ اكبر يار اسميله اشتهار اولدندن شهرنى آكا منسوب فيلديلر آنلرلك اول جايده قرارينى خدا خواه لاميوب هر سنه فارك قالون لغندن زحمت چكوب خزينه نك ايگن گه حاضرلمش اوگوز و عسكرنك اتلارى اولوب بر نجه سنه لير اضطراب چكدكه ديكر بر معتدل جايه كوچهك كيكاشى فيلديلر اوايامده نار بوغاتاى

تاغى تورغاوت فلماق طائفه سينك قرار كهلى ايدى آنلردن باشچى و قضاقدن دغى آدم اير كاشدريپ اطرافنى طولاشد نلرندره اوشبو موضعى يعنى الان چوچك اوتورمش اوروننى بيكنوب معقول كوروب «بيارى» بويره كوچرديلر بوگا چوچك نامنى وبرديلر. چوچك ايله وجه تسميه مزبور باشچى لرختاي الوغنى باشلب اوشبو جايه كلدكك حالا يوقارو بازارك آرفه طرفنده حوض كيبى بر آبان فيو وار مسجدنك يقاچلرينه صو آندن كلور آنك ايچنده يولچى لردن فالمش مى بر صابلى آياق ناپوب آلمش لير. تورغاوت قالماق لغتنده صابلى آياق و كچك توستاقلره «چوچك» ديمك كلوب ختاي كلوب توشدكه رفت آمد ايدنلردن يعنى كلوب كيدنلردن قلعه فايسى اورنقه توشدى ديوب برى بريله وارد اولن سؤاله چوچك تاپلمش چشمه به توشدى ديمك جوابى بين لرزه جارى اولارق صوگره شهره علم اولمش. اجانب نك كلسى بونلردن اخدا چوچك ناميله سويليوب چونكه خانك ديوان و دفترنده اولگى بيار اسمى بتلمش اولدندن ختاي ايچنده هنوز بيار اسمى باقىدر «چياك شاك» دغى ديورلور. نار بوغاتاى شهرى ديوبده ياد ايدرلر لکن نار بوغاتاى اسمى يالغوز شهره خاص اولمىوب ولايته اسمدر. دوربون جون قلعهسى وغيريلر بو اسمده داخل اولوب واليسى نار بوغاتاى آمبوسى ديلور. نار بوغاتاى تاغ اسميدر چوچك شهرى بر تاغ نك اونوز چاقرىم جنوبنده وانع اولمشدر. تاغ نك طولى شرقدن غربه اوزانوب ايكى يوز ايللى درست و عرض وسيعى فرق و بعض برلرى بكرمى درست آرتوق و اكسكده تخمين فيلنور غربى كوتال كچدنه تمام اولوب شرقى كوزوژن آشوندن اعتبارا بر آز اوژه و آدبر اولارق جيلدى نراقو جورچقان اوبا كيركان تاش ناميله و اريب صاغرى تاغنه اتصال و صاغرى صايقان تاغى اولونكور كولى و ايرتيش نهرنده انتهايه ايريشوب آنك وراسى آلونتاى جبال متسلسلهسى اولور بريتش نهرى نك مخرجى و منبعى اولن تاغلر بونلردور. نار بوغاتاى ديمك تورغاوت فلماق لغتنده «صورلى» تاغ ديمك ايمش «صور»

برصیددور که رنگی صاروبه مایل قریل وجتهسی مشقین ضروراق اولور بوجانور بوتاغده کوب اولمغه تاغی آکا نسبت ویرمشته ماده اسم ایکی لفظدن یعنی تار بوغا ایله تایی دن مرکب اولمش «تار بوغا» صوردیهک «تا» عربی ده های نسبیه مخلنده و بزرگه «لی» «ایق» «لیک» موضعنده مستعمل اولوب مثلا نولکوسی کوب یره تولکولی فاشقیری کوب یره بوری یغاجلی یره توغایلیق چالغونلی یره چوبلیک دیدکمز کبی دور «تاغ لفظی مخدوف اوله» و بومعنا ایله «آلوتای» دخی آیولی تاغ دیهکن تخفیف اولدیغی مثبت دور. گر چه مورخون و جغرافیون دن نچهر آلتون تاغ دن تحریف دیدیلر ادعالرنده غیر صادق و بعضی لر طول و عرض ده آلتی آیلق میسرهبی حاوی طود عظیم اولدندن آلتی آتی، و بعضیلر یاز کونلرنده قار و موزلری تمام توکامدکن آلا تاغ دیهکن آلتنمش دیوب بونلرک کلسی زعمی و بی ضابط دور، کلامک توغریسی «آلوتای» دیهکن تخفیف «آلتای» دینلمش اوله چونکه قلماق و منغول لغتنده آیونی اوتی دیوب اکثر و اغلبی «آلؤ» دیورلر آلتوتایک آیوسی معروفدر. قاعده اصولده اسم مسمی دن جز بولمق شرط دکل مع ما فیه جهیغ تاغ و صو و صهرالره قویولمش نام بویله بر معنایه مبنی و بر بهانه به باغلی اولدیغی دخی انکار اولنه مز، اصولده منافی دگلدر.

چوچک شهرنک شرقنک بتمش سکسان ورست مسافه ده «اور قاچار» اوغری قچار تاغی سالی الذکر صاغری تاغندن تفریق و منشعب اولرق بوتنه مویناق ده منتهی و آنک جنوبی مایلی جایور و غربی بارلیق تاغی اولور چوچکنک فرق ورست جنوبنده افسان ایهل صوی مزبور تاغلردن نبعان و ایکی یوز چاقریم بلکه زیاده مسافه غربه سیلان ایدرک آلا کول بحیره سینه مصب اولور بو اولکایی قولوستای دیورلر بزرگه فاموشلی اولیکه دیهکنر، قلماق لغتنده فاموشنی قولوس دیوب بوتانک عرف نسبت ایدیکی آیتولوب اوتدی تسانک اخیرینده با قوشماق انراکک زیاده سیدر. قالدیکه چوچکنک غربنده

اون بش چاقریمه بتار بیتماز برده بخت تاغی تار بوغانایک جنوب طرفنه آیریلوب چقمش بر کچک تاغچه دور، کچک ایکنه علاوه صودن یغاجدن قفر چول یعنی تاغله طبایعندن مرجو منفعت غیر مأمول ایکن ایکی الوغ دولتک بیننی فاصل سرحد و ثغور و بخت قلعهسی دخی بو نامده آچیلوب جمیع تجاره کیچید و عبور اولمغه بو تاغ اقران و امثالندن شهرتی فایق و بخت النصر کبی اقطار ارضه صیت و صداسی شایع و بو وسائل ایله قلمه آلمغه لایق اولدی، لسان ناسده عموما «بختی» «باقتی» سوبلنوب لکن اسم منتقل می مرتجل می معلوم اولمدی بعضی لرنک نقلنه بناء فضاک ابتدا کلدکده صوان ایلندن ایری وفات ایدن باقتی بالا نامنده بر خاتون بوتاغی کوزاک و فشلاق قیلب مالدار و مشهوره اولدندن آکا منسوبه اولرق باقتی اتانمش دیورلر ایسه ده فضاک کلزدن مقدم تورغوت قلماق ایامنده «باکتی» نامیلر موجود اولدندن باقتی بالا خاتوننک اسمنده قالدیغی اوقدر قول معتمد دگلدر. بشرط مزبورنک کوزاک فشلاغی اولن تقدیرده اسم قدیمی سیننه موافق توشمش اوله و بعضی لر قدیم قلماق ایامنده باکتی نامنده بر لاما بوتاغنک بر قات ایچنده بر بوتخانه صالیب بوتخانه لامایه تاغ بوتخانه به منسوب اولمش دیورلر اورنی و آثاری هنوز وار اولدندن سبب مسمی سنده بو قول درست اولمق درکار دور بوتخانه بولاغی نک باشنده یازولی تاشلر وارد ۱۳۱۳ نچی سنه بهارنک حاجی علی باجای و لپسوی مرتضی اوندی و بر نچه آدملر ایله واریب کوردک خطی نه ختایچه ونه غیره خطلره اوخشامیوب کورلمش خطلردن دگلدر، الا اصحاب کهنی ده نقش مثال بوکا اوخشاش خطلر تاغنک غارلرنده کوزه توشمش ایدی هیچ کیم اوقوب بلیمور، اما صایک آغزنده ختایچه یازلمش بر طاش وار آنده سند بولور سوز کورلمدی. ایدی بو یازلمش لرنک صاغری و آلوتای تاغندن ماعداسی چوچک نواچیسنده اولدندن و بر دخی ماضی و مستقبل حکایه لره مدخلی

وار بختندن هر برینی نام بنام یازیب باز مطلبهزه مراجعت ایتدک.
 چوچک شهری بنا بولندیغی ایله غرب طرفدن قضاق دخی کلوب
 الوغ جز ایلجانبنه کیدرک غولجه جاگکوکنه اورته جز تار بوغانای
 سمتنه کلرک چوچک آمبانه تابع اولدیله توره لردن نجه لری خانغه
 واریب والکلیق کونک لیک منصب لرینی آلدیلر. قضاقتانک حکومتنی
 اولگی دن زیاده جاری قیلدیله. والکلیق دیکلری روسیه ننگ ایسکی
 نظامنده اسطرش سلطان موفعنده «کونک» دیکلری زاسیدانیل
 منزله سنک بر منصب دورکه قضاقلر خان دیوب قاضی دیوب سویلیورلردی.
 او وقتلرده ایچن خاندین برلمش بر یلیق خط الهزه توشدی محلته
 یازیلور. قضاق خلقی ختایغه محکوم دیمکدن غیری آلوم بروم
 طوغرو سنده هیچ بر مزاحم لری اولمیوب خاننگ اصل وضعسی بر
 فامیل یاده نجه خانه دور سنوی بر آت ویرمک و بو اورناده متعدد سنین
 مرور ایدب کرک یوز اوی ایکی یوز اوی اولسون همان بر آندن
 زیاده نسنه ویرمیورلردی و بونی بی عوض دخی فویمیورلردی آتنی
 کتورن آدمه کیوم لیک چایلیک نسنه ویروب یوللا یورلردی توره لره
 خزینه دن تعیین وظیفه اوله سه ده حیانتنده حرمت و مماننده وارثنه
 تعزیه طریقیل کهوش طوار قوی صغر ایله آشینه یاردم واعانت
 ایدرلردی نتاک کیم یارلیق کاغذده یارلمشدر. وزمانزده دخی بعض
 توره لره بویله یاردم قیلدیغی کورلمشدر. بو مدارات و ملایمت ایلده
 ختای بونلری الهه توته بلیبوب عاقبت بی نظاملق وحدود والی لرننگ
 بی ترتیب و بی ضابطلیک لری جمیع قضاقتی روسیه حمایتینه کردردی
 فویدی الا بر آز ایل قالدی.

قضاق اهاالیسی مز بور ایکی شهره یقنلاشدقده ترکستان وفرغانه
 مضافاتندن ایلاتیه به کلمش سودا گرلر چارپا مال کرگزیب صاتیب
 شهر متاعندن ختایغه قابو نسنه قولای در آنی فهم لب تاشکند مرغینان
 فهانکنند اندیجان وغیری شهرلردین ختای قولی اشیا لرنی آلیب کلوب
 اولدیله توره لرننگ فالاقیسی یعنی توره لرننگ خدمتنده یورن کشی سی و آنلرننگ

خدمتنی ادا قیلور او چون کلمش بولوب شهره کرورلردی بویله بروسیله ایل
 اولسه ختای اوز تبعه سندن غیری فی شهره کردرملردی. توره اسمندن
 آت تاریقی قیلورلردی تاریقی فی بوش فویمیوب آمبان آنلرغه آت
 بهاسندن آرتوق بدل ویردی انعام قیلوردی سودا ساتیق غه مساعه
 ایدردی بونلر شهرنگ چیتسند چادر و قضاق اوی ایل اوتوروب
 سودا لرینی تمام لب کیدردی عمارت صالحه قغه حتی شهرنگ ایچندن اجاره به اوی
 آلوب او توره قغه اجازت ویرمزدی یاز کونی وقتیل کریم کوز اثناسنده چقب
 شهرنگ مغرب سمتنده اوبتا کزوه فراولی که حالابخته قلعه سی اورنیدر او اطرافن
 خیمه نشین اولوب قشلاب اوتورورلردی. قضاقدین قز خاتون آلوب
 بالا چقالی بولوب الا آن سردچالا قضاق نامنگ بر طائفه ایل بولمشلردور.
 بر قانچه وقتدین سوکره کاشترده جهانگیر خواجه غلبه سی ظهور ایدوب
 بو غوغاننگ عقیبند جمیع شهرلره بیوک جامبول یعنی سور و قورغان
 صوفق خاندین فرمان بولوب چوچک که آتنی شهردین مکنن زیاده
 آدم کلتوروب اوشبو کونگی کهنه جامبولنی اورننگ بر کچک قورغانچه
 وار ایدی آنی ایچک آلهرق صوفیه باشلدی ۱۲۴۷نجی هجری سه ده
 ایدی ایتداسنده وانتها سنده بونده ایدک دیو حاجی تاشبای مرغغانی
 حکایه ایلدی.

ختایلر اوزلرینی بویله مستعکم قیلب سردار وعسا کر جامبول
 ایچنده فقرا خارچنده اوتوردیلر بیاق برافدین آدم جمع اولوب
 سودا گرلر کون بکون کوبایوب سودا لر یل بیل ترقی تابدقده اتفاق
 اورتادن خراجات چقاریب آمبانه الوغ تاریقی قیلب عرض حال
 ویردیله بر جای صورادیلر آمبان دخی بونلرننگ عرضه قولاق، فویوب
 التجا لرینی قبول ایل هجریه ۱۲۵۰نجی سنه لر ایدی جامبولنگ شمال
 شرقی جانبندن چهار اطرافنی ایکی یوز غولاچ جای اولچب ویردی سودا گرلر
 اول جایه بر قورغانچه صوفوب ایچنه عمارت صالحیلر آمبودن
 امر ایکی یوز غولاچ ایه سه ده اولچاک که چققان الوغ دن التماس
 ایدوب و سوکره او یلریننگ ارفاسنی طشقاروبه چقاررق اصل وضعندن

ایکی حصہ جایغہ مالک بولدیلر غمازلر یعنی سخن چین لر بو زیادہ بی آمبوغہ بلدرکدہ نورغاننی بوزوب سودا کرلری ہیداملق ایلہ امر فیلدی اخیردہ ینہ دونگی لر واسطہ سیلہ آرتوق چقمش اوی لر نی بوزوب اولگی اولچاک کہ کتوردیلردہ سودا کرلر کلاؤل جایندہ قالدیلر برار یلدین کین بوزولمش اوی لرینی باز تعمیر ایتدیلر بوگا سرد نورغانی دیو سوبلنوردی اورتابہ بر مسجد بنا ایدرک بش نمازی آندہ اوتاب جمعہ وعید نمازلرینی دونگانی مسجدندہ اوقورلردی زیرا دونگانی امامی بو مسجددہ جمعہ وعید اوقومقہ اجازت ویرمبوردی، سودا کرلر اوز ایچندین نعمت جان نامنہ بر آدمنی آقسقال صایلا دیلر بو ثنادہ روسیہ نفوذی ایرتشدین اوتوب ایکی دولتک سر حدی بری بریلہ یافن کلدکدہ روسیہ تجاری دخی ارالشوب آلیش ویرش لرینی سرد نورغانندین تمام ایدب یورر ایدیلر او کوندہ ختایر خاص روسنی کرمک کہ فویمازدی روسلر شوہرہ کرمک بولسہ ساچ مویلر لرینی آلوب نوعی سرد قیافتندہ کرورلردی، سرد نورغاننی ننگ آلدندہ موی تازہ، یعنی باج خانہ آچوب کلگان کتکان جمعہ سی آکا کورنوب ماللری ننگ عددنی اعلام و باج ونمغا ایلہ سودا ایدرلردی بویلہ اولہرق چوچک ننگ سوداسی سنہ بسنہ ازدیاد اولوب ختای زنکین لرندین یکرمی عدد مشهور جانکودہ یعنی معروف بای کوفیس لر کلوب چای سوداسی ایلہ خارداک و فضول یعنی دوکان و معازہ آچدیلر، چای یولی آچلدیغی ایلہ سودا لرینہ اضغانی مضاعف اولوب ترکستان نورغان تجار لرندین ماعدا قران فلجار نوریسکی و سیمی پالاد اومسکی وغیری بلاد لرندین دخی چای چی لر کلوب چوچک شہری ننگ شہرتی بر مرتبہ یہ واردیکہ آدملرک ظندنہ جمیع ممالک روسیہ و آسیای وسطی یہ کین چای و کفایہ ایدن متاع بالغوز بو کچبدن کیچر دیر ایدیلر، بناء علی ذالک ۱۲۷۰ نچی ہجریہ ^{تہذیب گورچیسی} www.vghhlp.com جلدندہ غولجہ و چوچک کہ روسیہ طرفندین کونصل فویولدی غولجایہ رخاروف بو جایہ ^{تہذیب گورچیسی} www.vghhlp.com تئارنیکوف نامندہ ذائلر کونصل

اولدی، سرد نورغانی شرقندہ یوز غطوہ مقداری بوردن اورون آلوب آنک نورغان صوقولدی فاکنوریہ آچلدی روسیہ توابعی کونصل نورغاننہ ترکستان و توران و ہر اجنبی مملکت دن کن آدم سرد نورغاننہ توشر ایدیلر، روسیہ دن کن مال ماؤت نانکہ بارخت و ہر نوع کلی چت بورلات قتات و بلفاری امثالی اشبالر ایدی، شہز طرفندین کرن شاہی دوریہ دوپی بچاق کیلام کیبختاب و بونک اضرابی مال لر ایدی، فضاہیہ دن چارپا مال آرقان فاب کیز چکمان و بوگا ماند اموال کرردی بونلرک کلسی چای ایلہ متاعہ معاوضہ فیلنوب تورغون طوار کاسہ چینی چقماق کبی نسنہ لر آز طولا آلتوردی شہر طرفغہ اکثر فوچای کیدردی روسیہ اہالیسی اکثر فامل چای استعمال ایدردی بر نوع تاشچای دخی بولنوردی، متاع ایسہ فضاچ ایچینہ چقاردی نقد و نسیہ مالقہ فویغہ صاتیلوردی الحاصل چوچک شہری یل بیل بویلہ ترقیدہ اولہرق آبادلیق ایلہ بر قاچ سنہ لر نوردی، ۱۲۷۴ یا ۱۲۷۵ نچی ہجریہ دخی باشی بوزوق لری بر کیچہ کونصل نورغاننہ اوت فویوب کونصلنی فووب چقاردیلر۔ سودا کرلرک مالی کلسی اوتدہ یانوب تالاندہ تلف اولوب کتدی، بوغوغانک سببی آلا کولنک اوتہ طرفی فایقاک تاغی فریندہ آق تاش دیدیکی موضع او وقتدہ ختای ایلہ روسیہ یہ مشترک کبی یعنی روسیہ بزم یسر وختای بزمکی دیر ایددی ہر سنہ ختایدن آدم واریب آندن آلتون قزاردی بو چین دہ روسیہ دن اثرات چقب ختایلر نی قوغلامق اولدقہ جنک قیلب اورتادہ دونکانیندن وختایندین ایکی اوچ کشی تلف اولمش بوندن اوتری چوچک ننگ ختای و دونکانیسی اتفاقا آموغہ عرض قیلب مقتول لرک خوننی البتہ کونصلدن آلوب ویرہ سن دیہ تضحیق ایدرلر بوگا کونصل سند ایلہ جواب ایتوب آمبونی اسکات ایتدی ایسہ دہ فقرالر فقط سوزہ فانع اولمبوب آمبوغہ و کونصلغہ آچو ایدب کایوب بو فتنہ بی فویاردیلر۔ سوکرہ صلح نامہ موجب ختای تالانمش ماللر نی چای ایلہ تولاب برار یلدین کین

كونصل ايكنچى دفعه قايتوب نوشدى اولگى اورنى نعيمير ايدب
ايچنه پادشاهلىق دكانلر سالدى وبر چراكو دخى بنا ايدلى. اوشبو
حين ده كمينه ايكي دفعه كلمشيدم ميلادنىڭ ۱۸۵۹ نچى و آلتىنچى
سنه سى ايدى. اولگى دفعه سردى قورغاننە ايكنچى ده كونصل قورغاننە
نوشمش ايدىك. بر كون ختابنىڭ اويونى بولدى بارچه سودا گرلر
كونصلنىڭ اجازتيله شهره كريب كوب چايلرنى سىر وسيران قىلدى
چيتدن فرادفە شهرنىڭ جسامتى كچك يسەده كرمش چقمش كروانىڭ
كوبلىكى بازار وكوچەلر دە آدمنىڭ تفرىغاننە وازدحام لىكنە تعجبم حالا
كوز آلدەمە كورنور ياشلىك بالالىق ايله مى نظرمقە بويلە كورونمش
ديسام كارىه وفارت ذوانلرمز او ديدىڭدن زياده ايدى ديورلر.
زيرا حواشى سنده مك مڭ خانە كوچمەلى قضاى قىلماق وهرصاى
وصولر دە فريه وفشلاق كلسى نڭ مدار ومرجى بو بلە اولدىن
بازارندە آدمنىڭ كوبلىكى كنه شهرلردن كم دگل ايدى. چونكە او
اياملر دە باخته وتيمور صو قلەسى وچودى ايله يوق و آيكوز كوك
تراك امثالى قلەلر يڭى نوشمش اولمقە دوكان دارلىغى اوزاھلنە كفايه
اينمز ايدى، بس شمالا سيمى پالاد و جنوبا غولچە اورتالغندە ايلانيە
مجموعى نڭ بازاری يالغوز بو اولوب كوچە وبازارلرندە خلقنىڭ كثرە
وازدحامى بوندىن ايدى. بويلە طولو ومكمل شهرنى برمكە يتاربتماز
دونكانى ويران قىلب غتايلرنى قروب ايكي يىل مقدارى تصرف قىلب
نورديلر. دونكانى اختلالى نڭ اولى نە سبب برلە باشلندى و قايو
شهردين چقدى وآنڭ صالحونى بو چيىلرگە نە روشك سرايت ايتدى
و آخرى نە ايل انمامە يتدى بونلر جريده مزده وبوندىن يوقاروبرنچە
جايلر دە محل محل يازيله كلمش اولدىن تىكرارى ايل شغلنەدك.
اما چوچك بلواسىنى دها آنوق آڭلاتمق اوچون على حەدە بر فصل
اوزرە يازمق مناسب كورلدى آنڭچونكە بودە وطنەز اولمشدر
هر كم وطننە و ملتتە خدمت ايل خوار اولمز ديمشلر.

فصل

جريدە مزده بيان اولنديغى اوزرە ايچداكى سچين چانكا شهرنە
باشلنمش بلوادن بش آلتى يىل صوكرە غولچە دونكانيسى بوزلوب
بونلر ايله خبرلشەش جميع شهرنىڭ دونكانى لرى بارى بر كوزك باش
كونتارمشلر ايدى مگر چوچك دونكانيسى آمبان ايله عهد وبيمان
ايدب بوزلەيوب فالديلر. جريده مزنىڭ اخيرنە يازلمش ترتيبك غولچە دن
قاچوب كلن آمو چوچك غتايلرنى اغوا قىلب عيد نمازى جمعيتنە
مسلمانلرنى قورمقە آڭكار چه بو اسرارنى هيچ كەم بلكرميوب تورمقە
قرار قىلب قويدىغى غدىردن دونكانيلر اكاه اولوب هجرتنىڭ ۱۲۸۰
نچى وميلادنىڭ ۱۸۶۴ نچى يىل رمضان شريفە مصادف اولن چغان
آيى نڭ غرەسندە بوزلديلر كە بو آي غتايلرنىڭ يىل باشى الوغ بيرام
آيى اولدىن ايش كوشە باقميوب ترك دنيا ايدر كى اويلرندە
بلكنوب باتان كونلر يدور. بو قول احمد آغە وبر نچەلرنىڭ نقلى دور.
بعضلر چوچك بوزولدىغى ديكابر آيى ايچندە ايدى ديديلر.
ديكابردە ايدى ديان جولاي افسقالدر. ديركە غولچە بلواسندن چقب
سلامت سيمى گە بارديم بعدە چوچك احوالى بلك اوچون حكومتدن
مأمور اولهرق بوندە كلديم بولەدە مقانچى دە كونصلقە يولو قديم تالاننى
كوروب چقمشيدى واقعه سى آندن ايشنديم تحقيق ديكابر آيى ايدى
ديدى. مخبرلر هر برى بلرايى كورن ايچنە يورن آدملر دور. احمد
آغە سوزينە نظراً آلتىش دورتنىڭ اولى اولور جولاي نڭ سوزينە
بناء آلتىش اوچنك اخيرى اولور على كلا خبرين فش چلەسى
صفوننىڭ شديد وقتندە ايدىكى متفق ورمضان شريفە مصادف چغان
آينىڭ اولندە ايدىكى غير مختلى دور. چغان آيندە اولدىغى آنوقلاندندىن
صوكرە محاربه باشلنديغى لاحاله غنواردە اولوب آلتىش دورتنچى يىلنىڭ
اول آيندە اولدىغى اثبات ايدر. زيرا چغان آيى غنوارنىڭ سېكزىدن

مقدم کلمز فبرالنىڭ يىدى سىندىن سوڭرەيە فالەز حاصل غولجە بوزغون لغندىن يوز كون مقدارى تاخير ايدلمشدر.

مسلمانلر او كېچە نماز تراويح پەھانە سەيلە عادە قەدەملەرى اوزرە مسجدە جمع اولوب اتفاق قىلدىلەر كە تاڭ ايله كفارە فلج اورهلر اوچ بولك اولمق مصلحت كورلدى بىرى خانون بالە اهل عبالنى محافظەيە توره بر بولاكى جامبولغە كره وبر بولاكى طشقار يە اورووش قىلە دونكانيلر نفوس يوزندىن مڭ نچە بوز انسان بار ايسەدە اون ياش ايله يتمش ياش آراسىدە اولن ايرلرنى صوفشە يارار حساب ايدوب يىدى يوزە يتمادى. آزلغنە باقمىوب اللەغە توكل قىلدىلر دىن يولنە جان وباشلر يىنى قويدىلر اتفاقلرنە ثابت قدم اولوب جەملەسى سلاح لندىلر خانون قزلرە صبى وصغير برەدە برەر پچاق اللرىنە ويردىلر لا اقل يقلاننى سانچوب اولدرە بلور ديدىلر تاڭ بلوردىكى ايله نمازنى بغلس اوتىاب دعا وفاتجە ايله مشغول اولوب جامبولنڭ ايشوكى آچلماسنە منتظر توردىلر داربازە لىل مسجدنڭ آراسى يوز خطوہ مقدارى يردور. ختاي بو اشدين بى خېر كوندەكى عادتجە فور آتوب داربازەبى آچدىلر ايچكارويه مخصوص دونكانيلر فى الحال جامبولغە كرديلر كورونان ختايىنى بى محابا اويدردىلر وطشقار يىدن دغى قتالە ال اوردىلر نچە جايدىن اوت قويدىلر چوچك ايچى تكبير وصدا اوت ودود ايله تولدى ختايلىر حيران اين المهر اولدى.

ايدى طشداغىلر اوز خدمتنى ادا وايچدا كىلر دغى ايشلر يىنى بجا قىلپ اولگى آمبونى اسير ايدوب مسجدە چقاردىلر مسلمانلرنڭ كوزينە هيچ احد كورلمەكدن كفارنى بئدى صانوب غنيمتە يوكردىلر غولجەدن كلمش غدار آمبوكة اغوالى جريده مزده اجمالا يازلمشيدى فاچوب تقولوب ياتمش ايكن مسلمانلرنڭ مساهلە وتقالنى كوروب نارقالديغنى بلوب پوصەش ختايلرە خېر ويروب درحال داربازەنى يابوب بيكتوب اولدىلر يوفارويه عقب نغارە چالپب جامبولنڭ ايچنە جەملە ختايلىر جمع اولمق ايچدە فالان يكرمى ويكرمى بش مقدارى

دونكانيلرنى شھيد قىلپ فورغاننى ايگالندىلر. واقعە باشلندىغى كون كونصل چقب جونادى فاكتر بېدە كوب كشى يوق ايدى سوداگرلر كويىسى فساد غوفندىن كوز ايسامندە چقب كتمشلر ايدى فالانلر كونصلنڭ آراسىدىن كندىلر بعضلر سرد فورغاننە التجا ايتدىلر. سردىە سوداگرى اوز نورغانلرنە محكم بگنوب بزلر نە ختايە وندە دونكانىە طرف اولورز خالص توررز ديوب اشنڭ انجامنى كوزادوب توفتادىلر اخبردە دونكانىە قوشولوب غنيمتنى يوقلادىلر، بو اثنادە اسير توشن آمبونى اويدردىلر ايدى جامبولدە فالان ختايلىر بگنوب قالدى دونكانيلر طشقار يىنى يغما وشهرنى ضبط قىلپ آلدى وامامنى حاكم نصب قىلدىلر ختايىنڭ بقية السيوف اولانى ايمانە كلوب مسلمان اولدىلر شهرينڭ اورتاسىدە بر چوچك بوتخانه وار ايدى، آندە محصور ختايلىرنى ايمانە تكلينى ايتدىلر اونامدى آشا اوت قويوب كويدردىلر، اوزلرى مسجدنڭ احاطەسى محكم لب كيدك لرىنى بيكتوب مستحكم قىلپ آنە قرارلندىلر امام آخوند كونصلنڭ كينى دىن كشى ييارىب قايتسون اولگى كى اورتوندە اوتورسون ديوب، خېرچى كونصلغە يتب دعوتى اعلام ايتدىسەدە كىرو قايتمايوب اروچار قلەه سينە كلدى، بو قش بويە غوغا وغلە ايله اوتدى بهار بولدىغى ايله سرد فورغانى سوداگرلرى هر برى يرلو يرينە كندىلر اطرافدە كوچوب قونوب يورن چالاقضاق ناملى قرقە كلسى اروچار قلەهسى تىكراسنڭ فرار ايتدىلر، نعمت جان اقسقال اول نرادە وفات ايدب فوصاق ديدىكى موضعه دفن ايدلدى فبرى يول اوستوندە دور، فرصت تاپوب قاچان ختايلىردە اروچار قلەه سينە التجا ايتدىلر جانكوداى بايلرى روسيە ايچى ايل كياختەدن ايلانوب مملكتنە كندىلر، چوچك دە آز دونكانى فقط اوزلرى فالدىلر اگرچە بوقدر ايش قىلپ شهرنى ملك لندىلر لىكن جامبولنڭ ايچنە ختايىدن وناحيە سندنە قلماقدين امين دگلرلر ايدى بوچەتدىن امام آخوند ياقن يرافداغى قضاى الوغلىرىنە نامەلر يازىب ياردم استدى آنلردە استدعاسنە اجابت ايدب اطرافى جوانب دن گروه گروه

كلدیلر ایسه ده مقصدلری محض غنیمت اولدندن صوفشده دونكانی غالب اولورسه فاچقان چوڭ آردنه توشردی مغلوب اولورسه قنده سن آودیل دیوب آرقاسنه فاچاردی دونكانی سز صوغوشقه گرمیورلردی ایلسکاری دخی یورمیورلردی بونلرڭ بو اعوالنی بلوب دونكانیلرده آلدنه یورمیورلردی مع ما فیه ظهیر و آرفه اولوب دوشمان کوزینه کوبلیك سیاستی وار ایدی.

بور بهادرڭ حالندن بر شمه بیان

جریده مزده وعد و اشاره ایدلش بور بهادرڭ تولدی غولجه ده و بر قولده مناصده اولوب بهر حال صلی وقتنده والدینی ایل بیل چوچك كه كلمش «نایفوتان» یعنی نچلق ایاملرده هر كمڭ ایشکنده خدمته یورمش باشی یکرمنی بش و آلتی له بیتدکه بو بلوی ظهوره کلوب خدا بوگا بهادرلیك آبروینی و برمش.

«حلیه» باشی عظیم گوده سی عربض کوزلری چقور سقالی خفیف قامتی اطول و موزون یوزی چوبار بورنی چوڭ آوازی فخم - آغزی کبڭ قره ساچلی چاتیق فاشی قویه مایل قاق ایتلی نه طولوق و نه صولوق بتلی یوقارو ایرنی دوررڭ توبانگی ایرنی صالحی صورتی مهیب شیر ایدی هر نه دیسه پراشق اولچاك كه تولور ایر ایدی کورنلر یوقاروسنه نسبته بیلدن فیوسی نچکه دیر ایدی، کوننزی حارب کیچه سی عارس اسلامه حلیم کفاره غلیظ برنو جوان وشجیع آوان ایدیکه بو ذات وار اولدیغی محاربه ده مسلمانلره اصلا صنوق واقع اولمیوب سالمین وغانمین فایتورلری جز ایل تفنگ اوقلرینه نارشو چاپوب بحکمة الله اوق کار فیلمزدی دیورلر برگه یورن کوز بیل کورن معتبر آدملرڭ نچه سی بور بهادرڭ تعریفنده و هر قیلن ایش وایرلیك لرنده بری برینی سبقت وتر جیح ایدرڭ بو یازیلن و یازیله چق سوزلر هیچ بری مبالغه اولمیوب واقعی اولدیغنی فم بقم آغز باغز

سویلدیلر. بهادر چقمش سفرده ایللی با که یوزدن زیاده دونكانی ایرکاشدر میوب اوشبو مقدار آدم ایل نچه ماڭ کفاری اوزوب قروب فاچردی بهادر شهرده فالدچه نچه یوز دونكانی ونچه ماڭ قضای فوشونی کفاردن فاچوب بویله انوزام خبری بهادره ایرشدکه یالغوز چقب یتشوب کفار بونی کوردیکی ایل آرسلاننن فاچان ایشاك کبی بی قرار اولوب فرار ایدر ایدیلر.

اول آخر بو واقعه نڭ ایچنده یورن بر ذات سویلیور: سچقان یلی اخیری ختاچه چقان آیی و بزلرده ماه شریفنڭ اول کونی ایدی سحر ایچوب بولوب ناك آتدی اذان اوقور وقت بولمش ایکن چوچك طرفدین منتق تفنگ آوازی ایشدلوب اوت یالقون کورندکن بونه اوله دیوب چوبار یغاچده قشلایان اولنڭ آدماری جمع اولوب منی خبر چیه بیاردیلر، کلسا کفه کامشیدم آلدمدین ایکی دونكانی چقب منی اوشلادی مسلمان مسلمان دیوب درحال بریسی بیلندین بلباغنی چیشوب باشمه سه قیلب اورادی قورقانمدین هیچ نسنه دیمکه درمانم یوق شهرة آلیب یوردیلر ساعت توقز اونلر وقتی ایدی مسجده کلدك سرد قورغانی کتله لری که باشلی نعمت جان افسقال وغیری لر دونكانی مسجده نه جمع اولمشلر خبره کلدیکمی سویلدیم قولومغه خط قیلب بریدیلر مضمون بو ایدیکه بارچه مسلمانلره سلام شهر بویله بولدی ایشی اصلاحدن اوتدی غافل بولامیوب نه یرده اهل کفره وار اسلامه کتوره سز یاخود اولدره سز دیمش، مکتوبنی آلر قی ایلکا چاپدیم منم کیلوشمدن مقدم خبر تاپمشلر ایکن جمیع ایر جنسی آتفه منوب قراولداغی ختا یلرنی فرمشلر کیچکه چه اطرافداغی ایکن تام ونه یرده ختای وار کلسنی عام اولدریب سرنجام قیلب برار یوز آدم غفتن وقتنده شهرة کلوب مسجده که کردک دونکانیلر هر بری بر اژدره اداک اوتورمشلر لیکن جامبول بکانوب ایچده بر آز مسلمانلرڭ تلی اولدغندن امام آخوند بالچیل غمناک ایکن آدماره نصیحت قیلب دین اوچون خدمت قیامتی کرک نیت خالص اولورسه

دنيا و آخرة معا نابور مجرد غنيمت فصدنه اولانك اغيري غسراندر ديوب زمان سعادتده واپام صحابهده اولن حالردن خيلي امثال سويلدى اول كچه نوبت ايله بوقلب ايرتسى نمار فجرى اوتهدكن صوكره امام آخوند مسلمانلرنى ايكي صنف قىلب نصفنى مسجدكه فويدى و نصفنى غارته يعنى تالانغه چقاردى ختاي خلقى هيچ ككه فارشى كيله بلهدكن همه مسلمان بهادر اولدیلار غنيمتنى مسجدكه كتوروب تولدرديلر بر طرفده آلتون كهوش اصل تاش بر طرفده تورغون طوار چاي نماش كوندزى بويله خدمت كچهسى مسجده جمع اولوب هر برى قيلمش ايرليك اولدرمش كافر كوسترمش بهادرليك لرینی سويليوب امام آخوند بونلرك هر برينه آفرين آيتوب لايقنه كوره غنيمتدن سيورغال يعنى انعام ويرردى، بور بهادر باشقهلر كى اويله بويله ديميوب ايش خداده بندهنك اللدن نه كلور ديهرك بر چينده اوتورردى اورتايه كرمزدى غنيمتدن هيچ نسنه آلردى آدملىر بونى اوزلرندن آرتوق بلهزدى بويله اولهرق اون بش بكرمى كونلر اوتدى بر كون خبر بولدى مالورلو وچينده منتقىلى صدائى دورت بش مك مسلع ختاي قلماق تاپلانمش ايرتساكى كون بونده كلور ايمش شوره كرور ايمش، بو حينده اطرافدن قضاذه جمع اولمش وقت ايدى بر يوز دونكانى مك ايكي يوز مقدارى قضاى مزبور جمعته فارشى چقدق آنلرده منزلدن اوتوب كلمشلر ايكن ايكي عسكر بر برلرینی كوردىكى ايله منتقى آنهرق كلوب يقنلاشدیلر اوق آلمزه نوشه باشلادنده بزلر طرف توفتادى ختاي همان اوق آتوب قدم بقدم باصوب كامكده ايدى قبانباى اولادندين ادلييك مرضه و بور بهادر ايكالورى بردن آت قويمغه مسلمانلرى ترغيب قىلدیسهده ايلكارى آياق باصوچى بولمادى دشماننك بي ابا كيلوشندين بلكه فاجميهده انگاي لندیلر مسلمانلرك بو حالنى كوروب بور بهادر ادلييك مرضه قوراب ديديكه اى بهادر ك اوغلى آستكداغى آت اوستوكداگى صاوت باشكداغى دولوغه فولوكداغى قبانبايىك بايراغنى

مكا بركل خداغه توكل قىلب بو كفارغه اوزومنى اورايون يالغوز باروب كرابون والا جهلمز تلى و هلاك اولورز بو بي ناموسلرك كوزى آرافاسنده بولميه باشلدى ديدى، ادلييك درحال آندن نوشوب بارچهسنى بردى بور بهادر ديديكه كوزلركز بوتوغده بولسون توغ يقلسه آندن صوگفى مصلحت اوزلركزده اگر ايكي اوچ دفعه آرالدقه توغ يقلمسه بارچهكز بردن الله ديوب آت فويوكزلر ديهرك و داعلشوب يالله مدسندن ديوب چابدى، بهادر باروب آرالشدیغى ايله كفار بولك بولك بولوب نازقالدى بزلرنك، طرفقه منتقى آتماقندن قالدى جهلمسى بهادر ك اوستمه آوشدیلر بهادر قايسى طرفه يوز قويسه اول طوب ايكنچى به كلوب تقولوردى برى برينه صوفولوردى كوز آچوب بومغونچه نچهلرى آندن يقولوردى بونى كوروب مسلمانلرغه غيرة كلدى دونكياى لر الله ديوب قضاى نوشونى قبانباى لب بردن آت قويدقه ختاي قلماق يابورخان ديوب فاجميه باشلدى قار خيلى قالون ايدى مسلمانلر آردلرينه نوشوب بر فرمقنى قىلدیلر كه شونچه مك عسكردن والله اعلم يوزدن آرتوق آدم فتولمامشدر. اسلام عسكرنده فقط بر كشى شهيد اولدى بونكده سبب شهادتى بهادر ك آرفاسندن بيله بارامن ديوب كفار طرفدن آتيلن اوق بهادر ك باشندن آشوب بوگا اصابت ايتدى، ايش تمام اولدندن صكره بهادر يالغوز ياريب بر نپيه نوشدى خلق آكا واردیلر مبارك باد قىلدیلر آتى نك باشى موپنى آرقه و صاغرىسى صداق اوفى ايله تولمش واوزى نك اوستونك نچه جايدين اوق صاوتغه سانچلوب تورمش آتى واوزى بولبارص دك فبقزل آلا قان بولمش برار ساعته قدر آندن واوزندن اوقلرینی آلدرميوب قويدى فوشونك باش آياغى تمام نوكل چيولدندن صوكره (من قتل قتيلاً فله سلبه) حكيدل هر كم اوز آلمش آت توتنى اولجه قیلهرق شهره قايتدىق سيونچى كه خبرچى وارمش ايدى مسجددا گيلر استقبال چقب ساچو ساچديلر بور بهادر ك ابتدا بهادر نام فزانديغى بودور بوندین بورون بهادر اسمى عامه سويلنوب هر كمه بهادر

خطاب فیلنوردی من بعد ممتاز ابدالی یعنی فقط بورغه بی اضافه
 بو عنوان ویرلدی غیریلره اسمی ایله فوشقلنوب دینلدی دیدی اها.
 بسو خبرنی تحقیق اوچون صوب آدملردین صورادیم کلسی
 اوشبو طرزده سویلدیلر، و بو محاربده دولغه توشکان اسیرلردن شو نجه عسکر
 نچوگ بالفوز بر کشی دن بسو قدر فورق کزلر دیوب صورادقه
 باشده بالفوز ایسه ده طوبغه کلوب کردکده توغ ایله بیله بیوک
 آرغومق آنلره بنمش آق سللی آدملر کورنوب نیزه سی ایکی اوچ
 آدمه بردن کیچردی فلچی نچه لرک باشنی بردن کیسردی آنلردن بی
 طاقت اولدق والا بونجه عسکر بر کشی دنمی قچار ایدک دیمشله.
 من بعد بور بهادر بار عسکره کفار فارشی کلمدی بهادر بو صوفشدن
 صوگره صاوت دولغه کییادی قورالی یغاچغه صاپلمش ایکی یوز لامه
 شاپی ایدی و بر کله نیزه سی دخی وار ایدی صوفشغه برده نیزه
 و برده شاپی ایله کرردی کوچه لرده فلج ایله یوردی منتق صدق
 توندی مطلقا کورلمش دگلدر دیدیلر.

تورایخنک مقتضاسی ظاهر واقعاتی یازمق اولوب آدمک قلب
 و نیتنده اولانه حکم قیلوق دأبدن خارج ایکن سیاق و قرینه دن
 آکلنان معنایی تاویل و تعبیرده مانع دخی یوقدر، بهادرک صوگره غی
 صوفشلرده توغ صاوت دولغه به احتیاجی اولمیوب اولگی دفعه نهدن
 بویله قیلمش دینلسه، اول بویله جمعیته بالفوز چابدیغی بوندن اقدم
 واقع اولمقدن نه حاله دوش اولورم ندیشه سی، ثانی عسکرک اکثری
 فضاقت اولمقدن قبا بناینک توغنی تاغلب قاچمز پیشه سی، ثالث بویله
 وقتده ارواح لرک مددی مره بعد اعری مشاهده قیلنقدن مشهور
 توغ ایله استمداد ایتمش چه سی اوله، چونکه بویله ایش مضایقه ده
 خاطره کله ایرکونلیکده انسان نه بیل.

بو غزادن فایتدندن صوگره جامبولنی آلمغه قصد قیلدیلهر آلامدی
 نه قدر غیره ایتمدیلهر بولامدی آخر کار قورغاننی ترک ایدب اطرافقه
 کوز صالحق مصلحت کورلدی، قزل نام کورنی سینار قلعه لرکی که

چوچک نک شرفنده برار کینلیک بولدر آنلرک فتحنه دونکانیدن اوچ
 یوز ایلی و فضاقتدن سیکز یوز مقداری آدم او جانبه جونسادیار
 بولدر کندیکی ایله طشده غی نومسلمان ختایلرکه بردن لغم قازوب
 جامبولک ایچنداگی لر ایله خبرلشوب نورلر ایکن آنلر آزوب
 ایماندن یازوب کلک دونکانی لرک ایشکا براری چقب کندی فالانی
 همه خاتون بالا کامپر چال ضعیف الحال دورلر بوللری یوق قیلیم
 دیوب بو سوز ایله ایچدا گیلر هجوم قیلب مسجدنی محاصره قیلدیلهر
 خدانک فضلوی یاردمی دور بور بهادر بونده ایدی چقان ختایلرک
 اکثرینی قاچدن کیچوروب فالاننی قاچروب قورغانقه تقدی بالا
 بارقه لرینی سلامت آلیب فالدی من بعد طشداغی ختایلرک مسلمان
 اولدیم دیدکنه اعتماد ایتمیوب بارچه سنی یوق قیلدی دیرلرکه اوشبو
 کون مقتول کفارک مینه سی حساب قیلنقدن مچروحا قورغانه کریب
 تلی اولدندن ماعدا آلتی یوزدن آرتوغراق آدمک جته سی بولنوب
 بونک نهمقدن زیاده سی بالفوز بور بهادرک فلچندن کچدکی مثبت
 بولمشدر. مسلماندن سیکز کشی شهید اولمشله، بونداغی لر بسو
 حاله ایکن ایمل طرفنه یعنی کورنی سینارنی آلمغه کیدن عساکیر
 کورنی قلعه سنده اوروشوب منهزم اولدیغی خبر اوشبو کیچده
 چوچک که ایرشدکده بهادر مسجدداگی لرنی خدایه امانت فویوب اوزی
 بالفوز جونا دی ابرته سی ایکی طرف صنی تارتوب صوفشوب
 توردیغی وقتده عسکره واریب یتشدی بهادرک واردیغی ایله کفاره
 خوف، اسلامه غیره کلمدی مسلمانلر بردن آت فویدیلهر کفار قاچوب
 کورنی قلعه سینه صوفولدیلهر مسلمانلر بلا مهل قلعه به کروپ ختاینی
 قروب سرنجام قیلدندن صوگره ابرته سی کون سینار قلعه سینه چقدیلر.
 ختاینک اطرافدن اعانته کنلری یتوشوب مسلمانلرک آلدینی توسدیلهر
 کورنی قلعه سینک آلتدغندن بی خبر اجتهادی قلعه به کرمک اولوب
 زعملری قلعه دن عسکر چقارده مسلمانلرنی اورتات آلورز دیوب
 بو خام خیال ایله قتال عظیم ایتمدیلهر ایسه ده اسلامک هجومه و بهادرک

ضرب و شدتته طاقت ككتوره ميوپ تاغغه قاچديلر. آنلرى سوروب كيتاردكن سوكره سيمتار قلعه سينه صرف همت ايدرك اوچ دورت ساعت ظرفنده آنى دخل آلديلر، باشقه قريه وقشلاقداغى ختايلر مقاومتته مجال قالمايدىغنى بلوب قلعه لر ينى تاشلب تاغغه راغه بكنديلر، صونك تاشو وقتلرى ايدى قلع تيزه ضربيله اولنلردن صوغه آقوب كيدنلر كوبراق اولمشدر، ديرلر كه قايتوب كيلوشمزه بر صونك يقاسنده ايكي اوچ يوز مقدارى آدم اوتورمشلر ايچنده خاتون بئالرده كوروندى مسلمانلردن بر بولاك عسكر ايكي دفعه هجوم قيلمقده منتق صداق ايله فايتاروب ياقننه يپارمى مسلمانلرده بوگا بو قدر اقدام نيمه لازم اولوم كه بيل باغلمش آدملردور هوس قيلورلىق البسه لرى ده كورنمبور بو حالده ايكن اللرنده نه وار قوباليم بي مورد مسلمانلردن چقم بولمسون ديه ياتمشلر ايدى، بور بهادر كلوب يتشىدى بو سوزى آگا سويلدكه اى ضعيف الرأى لر حاضر تاشاب كندكمز ايله سوكره صوقنه كرمزى مسلمانلرنى اولدرىب بلهزمى ديوب آگا يوردى بهادرنى كوردكى ايله جمعسى يارباشندن اوزلر ينى صوغه تاشلب جملسى باشقونه آقدى كندى، عجب دور كه بهادرنى كورمبان كافرلر نه دن بلورلر كه يوزى آنلره متوجه اولدىغى ايله «بور كلور، بور كلور» ديوب قاچميه نورلر لعل باشنده بر علامت ياشنده بر كرامت كورنور اوله، بونى تايد ايدركه اوز ينى صوغه تاشاميوب اسيره اولن بر خاتون دن صورامشلر بهادرنى نردن بلدگز ديدك، باشى اوچونده اوت يانوب اطرافنده اوزندن بيوك اوزون نيزه لى آدملر كورندى بهادر كلور ايدكى آنندن بلديلر اوزلر ينى صوغه اورديلر من ايسه بويله حاصيتلى آدمدن قاچوب اوزمنى هلاك ايتمكدن مسلمان اولوب آنك خدمتته نورمقنى مناسب كوردم ديمش. بو سفده مگدن آرتوغراق مسلح عسكر واريب بر ايش قىلامنوب بهادر بارغونچه بور ايللى مقدارى دونكان وقضادن دخى قانچه كوش تانف اولوب كىرو چكلميه آز فالهش ايكن بالفوز

بور بهادرك يتشىدىكى ايله كفاره خشيت وحيرة نوشوب قاچوب هلاكنه يتديلر مسلمانلر غنيمته غرق اولوب اويلار ينه كنديلر. بو چينده اطرافك اهل كفره كلسى اتفاق ايدب فلان كون كورتى قلعه سنه جمع اولوق. وآنندن آتلنوب چوچك كه كلمك ايكانلر بيانى سبقت ايدن سيمتار قلعه سينه چقندى قارشى كلن ختاي عسكرى بسو اجتماعك ايتداسى ايمش دونكانيلر بوندىن خبرت ابوب دگل غدانك لطف و كرمى دوركه ختايلر نك وعده لى كوندىن بر كون بورون مسلمانلر بو بلانى باشلر ندىن داغختيلر والا مسلمانلر مضايقه ده قالوب بلكه تلف اولوق اعتمالى اقرب ايدى چونكه بو اتفاق اكر اورينده كلورسه اون مگدن آرتوغراق مكمل عسكر توبلنوب آنلر طشدىن كلكدكه جامبولنك ايچنده ايكي مگدن زياده سلاخلى آدم دخى قوشولور حساب قيلمشلر. الحاصل بهارنك بر ايكي آى ظرفنده اطرافك قريه وقشلاقلر ينى تماما آلوب چيتمدىن خاطر جمع اولديلر مگر جامبولنك فتحى اوزايدىغنه مسلمانلر تشويشده وعفايه ايديلر. بوگا بر علاج قيلهق كرك ديوب امام آخوند آدملرنى ترغيب اوچون جامبولغه چقانه بو قدر مال ويريلور وعده سينى سويلدى هر كس بر ياسقچ يصاب قورغانقه منكالى حاضر لنديلر ختاي بواشدين آگاه اولوب زغرياغنى قايناتوب طيار قىلوب قويمش ايكن مسلمانلر اطراف چوانبىدن اورمكچى كىبى چمق اولدقده قايناخان اسيق مابىنى يوقارودن توكديلر ههلر قايتوب نوشدى بور بهادر كويكاننه باقميوب بالفوز چقب ختايلر بونى كوردىكى ايله جملسى قاچوب قورغانك اچينه نوشديلر بردن منتق صداق وجزايل آتوب بهادرنك اوستنه اوقنى بارانك ياغدر ديلر بهادر بر آز نوقتاپ ينه قايتوب نوشدى يوزينه توكلمش ياغك جراحت داغى شهادتنه قدر بتمامش ايدى ديرلر. جامبولغه كوب كره بويله حركتلر قىلب فتحى ميسر اولدقده جامبولنك جنوب سمتنده بر بلند منار ياپديلر بونك اوستوندىن

فورغاننك ايجنده گيلرنى بر بر كزلاب آتمق مطالعهده ايدى بوده
مدعائى افاده ايتمادى بعده قبل طرفين بر لغم فازوب باروت نوگوب
كونارندى ايسهده دارونك آزلندن ديوارنى تمام ككوناروب
ناشلايهمدى آزغنه آچلمش كيدكنين مسلمانلر يوكوروب كورديلر
بول نار اولمقل دفعه كوب كشى كرامليوب بردن ايكى دن كرانلرنى
ايجدا گيلر آتوب چابوب درحال كيدكنى بيكتوب آلديلر بر نيچه
كشى شهيد بولدى. ينه بر جايدين لغم فازوب جامبولنك اچينه
ايشك آچديلر مسلمانلر آفردنلب توفز اون كشى چقب آرقاداغيلر
تمام كيلوب يتكونچه ايجلرندن برينه خوف مستولى اولوب شاشوب
منتق آندفده ختايلر بلوب درحال جمع اولوب مزبور چقانلردن
آلتى يدى كشى شهيد بولدى بائيسى فاجوب قتولديلر بوكرانلرنك
ايجنده دونكان يوق ايدى شهيدلرنك ايكىسى نوغاي ايدى ديديلر.
بويل مهمل محل لرده امام آخوند دونكانيلره وبالخاصه بور بهادره اجازت
ويرمزدى بور بهادرنك چقدغنه غيرى لرده راضى اولمزدى حتى
ياغ توگولن بولده جامبولغه يوكوردكنى تعييب ايتديلر بهادر ايسه
آدملرنك ياغدن قورقوب يانوب توشدكندن غيرته كيلوب يوكورمشيدى.
ايدى جامبول خصوصنده هر نه فكر ايتدى بارچه سى بوشه
كيتدى، فضاى ايسه ثباتى يوق برده كلور برده كلوز دونكانى بيچاره لر
طشده فلماقدين ايجدا فورغاندهغى ختايدين دائم خوفده ايديلر فلماق
وقت وقت كيلوب محاربه قيلوب بونلرنى خواطرده قوياي ايدى بهادر
نيچه دفعه چقب فلماقنك چه عيتمنى بوزدى فان ايجنده يوارلنوب يوردى
مع ذالك جبولوب كيلوب مضايقه قيلمقدن چكمن لردى، تبه بولص
وبر نيچه آدملر سويليور مسله نلرنى هر وقت كيلوب اخافه ايدن
اور فچار تاغنداغى فلماقلر ايدى آنلرنك ضررنى دفع وازاله اوچون
دونكانى وفضاق اتفاقل واريب اول فلماقلرنى چابوق مصاحتنك اوتورمش
ايدك فضاقتن برار مك وزياده آدم وار ايدى مصلحت تمام بولور
بولمز چوچكدن بيش آلتى چاقريم بر فرانكور صوينه بي حساب فلماق

عسكرى كيلدى ديوب خبر ويرديلر آكسزده بويله كوب عسكرنك
كيلدكندن جمله مسلمانلر حيرته توشوب هوشندن يازار مرتبده
شاشديلر بور بهادر درحال يوزايللى مقدر دونكاننى استصحاب ايدرك
اون جزايل ايله فلماقنك قار شوسينه چقى فضاى عسكريك برى فالمليوب
ايركاشدى شهردين چقدغمز ايله نه اولدى توفور باطر اوزينه تابع
اوچ يوزچه آدمنى آلوب باخته تاغنه قاراب چونادى بونى كوروب
كلا فضاى قوشونى دونكانيدن آيريلوب كيفده فالديلر دنبا يوزينى
چانك توفراق قيلوب فلماق عسكريك قرا صوغه كيلوب يتديلر دونكانيلر
اوشبو كونكى مسلمان زيارتى اورنينه باروب نوقتاب اوق چقاريب
جزايل منتق آته باشلديلر فلماق اوققه اوققه باقمايوب كامكده ايدى
فلماقنك بي ابا باصوب كلوشنى كوروب فضاى قوشونى كوزى آرقاسنده
بولدى فاجوق يولنى كوزليورلر ايدى، بهادر دونكانيلره هاقيروب
اوروب سوروب هيدادى ايسهده ايلكارى باصميب تورديلر بهادر
آندن توشوب آيللرنى محكم تارتوب ينه مندى يا الله ديوب بو
قدر عسكره اوزينى يالتوز اوردى بزلرده يا الله مدد ويرگاي سن
انبيا واوليامدد قيلغايسن ديوب توربمز بهادر باروب ارالشديغى ايله فلماق
عسكرى فاشقردن اوركگان قوى دك برى برينه صوفولدى كوزمىنى آچوب
باقونچه همان بيش اون آدم آندن يقلدى بونى كوردكى ايله دونكانيلرده الله ديوب
بردن آت قويديلر سوڤ پشوروم چماسى اوتار اوندز (فضاقده
ياريم ساعت مقدارى تخمين دور) فلماق فاجمغه يوز قويدى بر
جانبدن فضاقده قبانبايلب فلماقنك آردنه توشديلر توفور باطور
ناقرموچقه صوى نك باشنده پوصوب تورمش ايكن قابورغه دن
قويولوب اوده يتوشدى فلماق فاجوب قارا اونكور كه يتدكده بونلره
ياردمه كلمش مى ياخود بالقصد پوصوده قويمش مى ايجنده نويه گه
منگانلريك كورلدى بش آلتى يوز آدم آلدنمزدن چقب فضاى عسكرىنى
قايته قودقن نردن چقه كلدى بر آز دونكانى ايله بور بهادر يتوشدى
شول جايده عصر وقتنه قدر صوفوش بولوب فلماق ينه بهادرنك

ضربنه طاقت فيلاميوب فاجدی فضاقت بر خیلی برگه چه فوژب واریب
 فانه سنی فروب فایتدی حالا آدملرنك اغزنده كافر فاقچان كافر
 فرغان دیدكاری اوجای دور. فولغه توشكان اسپارادن صورادفده
 ایلدن چقمش ایکی مك آلتی یوز آدم ایدك سنالوب صایلانوب
 ایکی مك آدم چوچك كه چونادك آرفامزدن یینه ایکی یوزچه آدم
 كلوب فوشولدی مجموعی اوج مك گه یافن آدم ایدك دیهش اوشبو
 آدمدن دورت یوزدن آرنوغراق آدم توفراقغه توشدیكنی صایمشلر
 صحراده صایلرده كورلمیوب فالانی مجروح و جراحتمی كیدب اولگانی
 بولسه یینه باردور، دونكانیدن بکرمی مقدارى و فضاقتن دخى آندن
 كوبراق مجموعی ایلی نچه كشی شهید اولمشلر.

اعجب العجب بودور كه كرك بونده وكرك غير مقاتله ده بهادرنگ
 بدنك بر جراحت اثری كورلمش دكلدر فول بدن لباس فانه بولانوب
 فایتدنده مجروح اولمش ظن فیلتوردی صوینوب یونوب كیندكده
 بیاغیدك صحت اولوردی فالوردی اگر ایچنده یورمسك كوزمزله
 كورمسك ایدی بونچه عسکری بر آدم بالفوز فچوردی آیتلن
 اوفغه فارشی واریب بو قدر فلج نیزه ایچنك قالب بدنك جراحتمن
 بر اثر بولمزدی دیان سوزله اصلا اینانلمزدی دیوب موندن باشقه
 اون بکرمی فرق ایلی آدمه بالفوز واریب محاربه فیلمدی فوردی
 كوب كره واقع اولمشدر دیدی

بور بهادرنگ هر صوفشنگ ر حکمت سوبیلورار ایکن خصوص
 بو دفعه باروب یتدیکی عین كرامتمن صایلور شوبل كه فلماق
 فاقوب فضاقت آنلری فوب كتمدن صگره بهادر بونك فالدی شهید
 توشن دونكانی لرنك جسدینی كورتوتوب مجروح لرنی آلرق شهرگه
 كریب مسجد داربازه سینه یافن واردك جهله خلقی استقبال چقمشدر
 ایکن بردن آسمانغه قراب های مؤمن لر یورونكلر فلماقغه باردچی
 یتدی فضاقت توشونی فاقمغه یور توندی وارالیم مسلمانلری بلادن
 فور تارالم دیهرك بانته آتدش مقدارى دونكانی آلیب یتدیکی بو

ایمش بهادر باریب یتکونچه فضاقتن اوتوزلب آدم اولمش اگر
 بهادر باریب یتشمسه ایدی كوب آدم چقم بولوردی چونكه آنلرمزنگ
 درمانی فالمیوب چارچامش ایدی دیدی.

بهادر بویل و افعه بی نه دن بلورایمش دیدك بدنك ایت تارتمق
 عادتی وار ایمشكه هر ایشی آندن تجربه ایدر ایمش دیلر اه.
 اولمی ایکن یاخود خدایم بوگا الهام کبی برشی عطا فیلمدی
 ایکن العلم عندالله.

ایمى بویاز بونكل اوندی صالحون توشوب كوز فصلی یتدی
 عقرب آیلرنده فلماقنك كیكان چغان دیدیكى روحانی مضلاری
 آلتایدن وبونداغی فلماقلردن فوشون جمع فیلب كلوب خانون
 صومقانهی بوینك اوتوران فضاقت ایلی چایدی جای توبه دن اوتوب
 اروچار فله سى قرینه چه یتدیلر كوب تلفات لر فیلب كوب مال
 آلوب كیتدیلر، اروچار دن برار یوز اثرات چقب مقانهی به كلكه
 فلماق جوناب كتمشدردی آرفاسندن قومایوب كیرو فایتدیلر
 بوچابوندی هر ایلكه ضرری سرایت ایتدیسه ده عموما ضرر كورن تورنول
 ایلی ایدی. فلماق بو سفردن یوركلنوب بو مظفریت فی كیکانك
 استدر اچندن صایوب كیکان ایچارنده اولدقچه مغلوب اولمز اعتقادیل
 اورقچارده یورن اون صوم قره فلماق تماماً ایلی و آولی ایله كوچوب
 كلوب چوچكدن توربان ایركیتو ایمیل بوینده فشلادیلر قش ایچنده فلماق
 ودونكالی هر ایكسى فوزغالمیوب نچ یاندیلر كیچه لرده جامبولغه فاتناب
 اوغورلقچه ختای ایله غبرلشوب تورار ایدیلر بهاره فریب فار كیمه
 باشلاغان وقت ایدی چوچكدین دونكانی چقب فلماقتی چاپوب
 هوركتدی «بوركلدی بور» دیوقچار لر ایمش مسلمانلر كوب غنیمت كلدی
 آلدیلر اولجغه غرق بوندیلر. فلماق ایچنه سودا بران كلن سوداگر
 نوغایلردن بش كشی و برنچه فوشچی خدمتكارلری ایل چابوندیک تلف
 اولوب كتدیلر اروچار تلعه سینك آدملری ایدی. تأسفی كه مسلمان
 ایله كفار محاربه ایده مسلمانلر كفاره اعانت یتكروب مال طلبنه اوله

بینه اوزلارینی تعجیب ایتمیوب دونكانلره طعن قیلکه دونكانی مسلمان دگل ایمش مسلمانلری اولدردیور.

بونگل ایکی قش اوتوب ایکنچی یاز کلدی آز دونكانی بیچاره ار اروش صوفشدین اوصانوب برام برام قضاکی ایچنه فامیه باشلدیلر بونلری آلوب کلمک که بر ایکی دفعه آدم قش آنلر فایتمادقک بور بهادر اوزوم باروب آلوب کلورم دیوب یاتنچه دورت بش دونكانی ایرکاشتوروب ایلگه کندی خاتون صو بوینده قضانده یورمش دونكانیلرنی جمع قیلب جملهسی سوز تگلپ چوچک که یورمک اولدیلر بر دونكانی عنادلیک قیلب وارمیورم دیدکده بهادر بوکا بر چپالق اوردی حریفک یکنده گزلو بچاق بار ایمش بهادرنی قارندن سانچوب جراحتلدی ایچاکمی یره توشدی قضاقلر درحال دونكانی نوتوب باغلب بهادرنگ جراحتنی تکوب چوچک که آلوب کلدیلر. دونكانیلر مزبور جراحی اولدرالیم دیدکده بهادر رضالیق ویرمدی فویوگزلر اراده حقدر اجلم بو جراحتدن بولوب اولوب کیتسام نیمه فیلورگزی اوزلرنکیز بلورسز صحت نسیم آز دعون الم اوچون بر موحدنگ قاننی توکمک مؤمنه مناسب دگلدر دیوب بوشاندی. بو ظالم دونكانی بر زنکین آدمنگ ارغلی اولوب بلوادن مقدم بور بهادر بونگ خدمتنده یورن خادمی ایمش کیچکهکی یلده منم ایشکمه یورن «بور» بوکون منی اورور دیه حمیه جاهلیهسی غلیبانه کلوب قتلنه مباشرة ایتمش. بهادیر بر نیچه کونلر یاتوب بخشى صحت لنوب نوشا کدن تورار حاله یتدکده اور قیاردی قلماقلرغسه اوازه بولمشکه بور بهادر اولمش دیب بو یالغان خبر ایله قلماق کلوب چوچکنی قهاب حتی شهرنگ ایچنه کردیلر مسلمانلر هرکوچه دن قش آلدینی نوصوب اروش قیلدیلر. قلماق فایمابوب اولگاننه باقمیوب مسجدنگ داربازسینه چه یتدیلر مسلمانلر مسجدکه تقولوب جامبولدن دخی جهل ختایلر قش کوچه ار کلا کفار ایله تولدی مسلمانلر این المفر اولدی. یعنی صفی ایله صقولوب هلاک اوور حاله یتدکده خصوصا خاتون

بالانگ ناله و فغان وزارنه طاقت کنورمیوب بهادرنگ غیره غضنفری حرکت کلدی جراحتنه باقمیوب توروب داربازهدن یوکروب قش نغره اوروب کفاره فارشو یوکوردکده دشمن بدبخت فاین بارورینی بلمیوب شاشدی. «بور» «بور» دیه رک کوچه لردن یول تاپالمیوب دیواردن آشوب قاچدی آتلری مورکوب برینی بری باصدی. بو صوفشده امامک دخی غیرتی کوزگه کورندی دیدیلر. الحاصل بهادر کوب کفارنی قروب شهرنگ چیتنه چه سوروب اوزی فایتدی دونكانیلر قلماقنی قوب بش آلتی چاقیریم یرگه چه هیداب باروب تاشلدیلر. بو حرکتدن بهادرنگ جراحتی سوکولوب سوکوره نکدیکی فائده ویرمیوب ایکی کوندین کین وفات ایتدی «رحمة الله علیه» بونده مسلمانلردن فرق نچه کشی شهید دیوز مقداری آدم مجروح اولوب ختای قلماقدن مکدن آرتوغراق آدمک جهنسی صایمشلر. جامبولدن چقانلرنک بر فانهسی خندق نگ یعنی «اورنگ» کورندن یقلوب اولمش ویر فانهسی داربازهدن صغوشمیوب صقولوب تلنی اولمشلر. خاتون باددن دخی قشملر وار ایکن باصلوب اولنلرنک اکثری آنلر ایدی دیدیلر.

مرحوم ومغفورله بور بهادر بو بلوانگ ایتداسندن اعتبارا بهادر نامنی نزانوب مسرکه میدان مقاتله ده بر یاریم یل مقداری اوق قلیچ نیزه اچنک یوروب وسیل کبی آفان فان ایچنک بولانوب یوزوب بدننه بر جراحت نوشمامش ایکن عاقبت اجلی اوز اهلی الذه اولدی، اخیر حالنده دیمشکه کاشکه کفارنگ ضربله اولسام شهادة درجه سنی بولوردم مگا نصیب دکل ایمش دیوب توشکده اوندکنه ارمان و افسوس ایتمشدر. فبری شهیدلر فبری نگ قبل طرفی صونگ غربنک بولنگ چقان یرنک دور اوستنه کنبد قیلحق فکریله تنها فویزش ایدیلر آکا فرصت بولمادی بر نچه کوندین سوکوره اتاسی دخی اوغلی نگ المندن ارتحال ایدت بهادرنگ جوارنه دفن ایتدیلر آنا بالا ایکسی بر جایده زیارت قیلنور.

بوز بهادر ایله برابر قضاقدن دخی نچه لر باطور نامنی کوتاریب ویرم نوعی لردن هم براییکی ذات بو آذنی آلمشلدور بوغازی لرنك نچه سیله كور شوب معانقه فیلمشز سوزلرینی آغز باغز ایشدب بلمشز بوگا نشكر ایدرم زیرا (من عائق حاجا اوغازیا فقد عائق الف نبی) وارد اولمشدر. بوندنصكره بالا باطور دیوب دونكانیدن بر یاش چقش ایسهده بو جایده كوب خدمت فیلامیوب مناصده شهید اولدیغی مرویدر.

قلماق اوشبو قاچقدن صكره قایوب كلمیوب آلونای ناغنده جنس لرینه واریب قوشولکیلر بو محاربه اثناسنده روسیه دن اثرات كلوب باخته تاغی غزبنه توشدیلر دونكانی لر بونك كلكنه راضی اولمیوب اثراتنی هیدایورمز دیه ایکی یوزچه دونكانی واریب اوق چقاریب اخیری ایکی اوچ آدم تلف ایکی اسپر ویروب فایتدییلر صوكره روسیه بونلری ازاد قیلب ییردی.

بهادرنك وفاتندن صورتهغی حالار.

ایمدی دونكانیلره نچه جهتدن غم توشدی بری بهادرنك وفاتی ثانی جامبولنك آلونمادیغی ثالث اثراتنك یاقن كلوب یاندیغی رابع آشلق آزیق وهر نستنه نك آزالدیغی وموندن غیرى علت لر دخی ضم قیلنوب بوسب لردن بزله بویر مسكن اولمز دیوب آت عربه مهیا قیلدییلر غولچه یه كتماقچی بولدییلر یوكلرینی آرتوب تارتوب قوبدغه جامبولداغی ختایار چقب قاماب قنده كیدبورسز دیوب صوفش قیلوب بیارمادییلر دونكانیلر كیدالمیوب فایتوب توشدی چونكه جامبولداغی آمبو بهادرنك اولدیكنی اعلام قیلب چغان كیکانگه كشی بیارمش ایدیكه جمع اولوب كیده دونكانی لرنك ایشنی تمام قیل صوكره اوپله ایتدییم بویله ایتدییم دونكانی لری شوپله كیسدییم بویله پچدییم دیهرك خاتندن مرتبه آله. كیکاننی ابرتان بو كون كلور امیدنده ایدیلر انلر ایسه آمبونك اولكی دفعه بهادر اولدی

دیدیکى بالغان خبرندن اوقدر آدم تلف اولدیغنی پیش توتهرق كلمدیلر ینه اولگی كبی آلدانورز وهمپله یارلقنه فولاق صالمدییلر هر نه قدر قسم بر ضم قیلب خطلر یازدی ایسهده سوزینی قولاقنه آلمادیلر. حاصل ایچدا كیلر بونلره بونلر آنلره مانع اولرق بر برینی كوزادوب بر نچه وقت بویله توردیلر بهادرنك وفاتندن جامبولداغی ختایله خاطر جمع لیک پیدا اولوب فالان دونكانیلر جامبولنی آلمغه جراتلیك قیلمز زیننده ایدیلر بوبی پروالیق ایله بر كیچه غفلت باصوب كوزانچیلر اولخلادی بونلرنك نومندین دونكانیلر تیقط قیلب جامبولنك اوستنه چقدیلر كوزانچیلرنك كلسنی اولدریب تاقلداق نافتلرینی قوللرینه آلوب ناك بیلوركانچه اولزلی كوزانچی اولرق ایلانوب یوردیلر وقت صبح داربازهنی آچوب مسلمانلر قورغانه كریب ختاینی قروب ماللرینی یغما قیلدییلر اولكی آمبوكه دونكانیلر ایله عهد وپیمان قیلمشدی ابتدا صوفوش باشلندیغی كون اسپر توشوب بر نچه ایامدین كین اولدرلیدیكى یوقاروده كچمشیدی غولجه دن كان غدار آمبو بدبخت هنوز اولمیوب جامبولنك شمال جانبنده حالا بر بوتخانه وار آنی مسكن قیلب جامبولنك دیوارنی قساروب یول یصاب طشقاری طرفنی یوقه قویوب آت اسباب مهیا آلتون كهوشلرنی خورجونقه صالحیب طیارلب قویمش ایكن دونكانیلر جامبولغه كریدیكى ایله آمبو مزبور جاییدین توشوب اوتوز نچه كشی یولداشی ایله چقب جونادیلر مونده قولغه توشمیوب كندیسهده قرا ایمل باشنده قضاق ایلنه یولقوب اموالنه طمعا آمبونی آنك یوقی قیلمشلر مع رفیقهم.

ایمدی مسلمانلر جامبولنی آلدی ختای قلماقدن قتلوب خاطر جمع بولدی اگرچه یازنك بر خیلی وقتى اوتمش ایسهده ایگن صالیب قاغون تارپوز تاریب كوزگه چه اوقات اوتسكاردیلر لیکن بسو جایده تورمغه كوكل لری قرارلندی زیرا اولزریده ازالوب اكثری خاتون بالا فارت ابی یاش صبلر قالمش ایدی بر صحرای بی پایانه

آز آدم نیلیورمز دیهرک بهر حال کتک کیگاشنی قیلدیلر اصلی
ایلادن کلنلر ایلایه رومچه مناصدن کلنلر او طرفه یورمک بولوب
توردقلرنه مناصدن بش یوز مقداری دونکائی کلوب بونلرنک بارچه سنی
مناصه آلوب جونادیلر ایلایی اختیار ایدنلر بر آز جدل قیلب
مناصه وارمیوررز دیوب کوردیلر ایسه ده آنلره سییل بیرمدیلر، فالانی
مجموعی آلتی یوز مقداری نفوس ایدیلر، بوزلقدن سوگره دونکانیلرنک
چوچکده استقامت لری آز کم ایکی یل بولدی.

نقل قیلورلرکه ختایک محکمه سنده اولن بر سیا یعنی دفتر
کابیندن صورادقده اوشبو آمو قول آستنده بر یوز آلتمش نچه
مک نفوس انسان اولوب بونک ثلثائی نفس ختای وباقیسی قضا قلماق
ایدکنی خبر بیرمشدر، بو قدر ختایدن آزدن آزی آزاد اولومدن
نجات بولمشدر، حساب وانصافی ایله سویلینلر اطراف جوانبی ایله
آلتمش یتمش مک اهل کفره تونراقفه تیشدیکنی نقل ایدرلر جزافه
قالسه یوز مکدن یوقارویه کیدرلر قزوب کیتسه ملیونه باروب بیدرلر
بو محاربه یه کلوب کیدن ایلرل ونواعیلر یورن ایللر غنیمته بنهچ
غرق اولدیلرکه بر قدر قورشون کتورنلر بر صدق چای بر قدر
باروت کتورنلر تویه یوکی مال آرتوب فایتوراردی منتق کتورنلر
نچه یامبو فلج کتورنلر کذالك برمز اون ویکرمی اونوزه بالسغ
اولوردی دیو سویلر دیلر، لیکن بو فائدهلر هیچ وفا قیلیدی.

قضاقیه دین بایجکت قبیلسمیکه قیدین ختای محکومی ایدیلر
سوگره دونکائی ایله برلشوب قلماقنی ختاینی جا اولادیلر بو ایلدن
مهبت شعوبنک اکثری دونکائیلر مناصقه کتدکده ارفاسندن آنده
کتدیلر الا فوجا قولدن وغیریدن بر آز ایل روسیه توابنده قضاغه
کریب فالدیلر، چوچک ایله مناص تقریباً بش یوز چاقریم
مسافه دور آدمین خالی قالوب بر نچه یلنر حیوانات وحشک وغول
فحشک فرار کاهی اولدی مناصقه بارهش ایللر بر قش لب وبعضسی
ایکی قشلاب دونکانیلرنک تعادیسینه طاق کتوره میوب کوچوب قاچوب

فایتدیلر کلوب روسیه یه تابع اولدیلر، قضا ق مناصقه واردقده اوتونچی
قل اوغلنی جمیع قضاقیه که خان قیلب قولنه ویردیکی نوغ نچه
یللردن بو یاق بالالرندن صوراب یورمشیدم اوشبو مک اوچ یوز
اون اوچونچی رجینده نییردسی ملا شاهی واسطه سیله المزه تسلیم
ایدلدی. توغده یازلمش خط بر نوع قلم غریب ایله بتلمش اولدقدن
هر کم اوقوب بلمیور نسغه بودور.

بسم الله الرحمن الرحيم لا اله الا الله محمد رسول الله قوله تعالى
اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولى الامر منكم يامعشر المسلمين اعلموا
ان هذا علم السلطان الذي نصب العدل في احكام الشريعة. حضرت
عبدالرحمن بن ميان شاه رحمه الله عليهما.

بونی حریر کوک طوره یدی سطر قیاب یازمش بر سطرک
اخیرنده برر کلمه سوز العاق قیلنمش سطر تمام اوقولورسه ساتاش
اولور اول یوقارو یازلمش ترتیبی تمام اوقوب بعن ملحق کلمه لرنی
بری برینه ربط قیلحق کرک. کلمه بونلردور: هذا سلطان الخاساوی
وطنتی الیبار کنده) عاشیه سنده ختایچه خط لریده وار طول وعرضی
اچار کزدور خاساوی قضاقیه دیهکنر وطنتی اوتونچی دیهک بیبار
کنده دن مراد منسوب الی چوچک یا که میان شاه اصلی یار کندلیک
اولمقل نسبت آکادور.

دونکائی کتدکدن سوگره چوچک شهری خالی وبوش فالدیغی ایله
غربنده باغته قلعه سی شرفنده چمانای بلده سی بنا ایدلدی بو ایکی
اورتا که ایکی یوز ورسه مسافه دور یگی محکوم قضا ق
ایلی جایلب قشلب یوردیلر. روسیه نک ختای ایله چکدش همحدود
اولدیغی برخیلی زماندن بو یاق ایسه ده دونکائی اختلالی روسیه بی ده
ایلرولتوب بو ایکی قلعه دن غیری کوب جایلرغه دخی دیر یونسه
صالنوب ختای حدودنه قدم باصمغه باعث وبو طرفه سرحد بیوکلرنک
نام قزانمغه الوغ دسمایه اوامشدر بو حال ایله آلتی یدی سنه مرور
ایندی نوبت ینه ختایه کلوب یتدی.

چوچك كه ختاي توشديكى

دونىكانى بوزغونلغى باشىدە باجىن دن چەش غتاي عسكىرى كوشانزەغە فدر كلوب آندن بولنوب بر فرقىسى چوچك كه كىدى دىوب خەسەمەزك يعقوب خان مادەسندە يازىلەش ايدى، مذكور فرقه ۱۲۸۹ انچى هجرىه ميلادك ۱۸۷۱ انچى اكتوبر (*) او اخرن چوچك كه كلوب خرابەسندە قرار ايتدىلر، غولجە بوزغونلغىدن فاجوب چەش شىبە صولاك طائەسىكە منجورك بر شعبەسى ايش روسىە ايجندە يوروب ختاي عسكىرى كلور خبرى ايله باخندە ايسكى اوچ سنە كوتوب كوزادوب يانمىلردى ياز چقدىغى ايله چوچك كه كوچدىلر ايلادن چقدىغى وقتدە بولنردن بولنوب بر فاقچەسى صارفان قلەسندە قالوب تنصر ايتەش ايسەلردە سوگرە برام برام كلوب چوچك دە بر خىلمىسى اوز جنسە قوشلوب قدىمى دىنە فایتدىلر، توقساننچى سنە اولندە چوچك عسكىرىنىڭ سردارى «فويا» جا كجوك روسىەدن ايلانى صوراب آيكوز قلەسىنە واردى وكا پىتربورغىدىن مخصوص بر مرخص كلوب سوبلىدىلر لىكن مقاله تمام نوكامىوب فایتدى چونكە ايلاكى بر بىوك اولىكانى الەق ويرمكە طرفىن مرخصلارى الندە فوۋ كامەلسى اولەق دركار ايسكن ختاي مامورندە پىتربورغ كنىرالى برابرنە امتياز كلى اولمىوب مچرە دوستانە طرىقى ايله ايلابى طلبىن عبارت ايش، مع ما فيه روسىە مرخصى جا كجوكفە دىەشكە سز بو مدعا برلن كلن مەهان سزال كزده سىند يوقلغىنى سىند قىلمىوب اىلا اھالىسىدىن صوراب بقالىم آ كا كورە ايش قىلالىم دىەرك بو سوز ايله جا كجوك چوچك كه فایتدى كنىرال اىلايە كىدى، وارىب واقەى بىان قىلغندە اىلا اھالىسى كلا روسىەبە محكوم اولورز

تۇلاد كۆرۈنمىسى

(*) سنە ۹۸۸ انچى مەھون بلى ايتكندە شەبە
www.ewlat.org
www.tyghurkitap.com
مصادى اولەق اقتا ايدى ايدىن ادەلر ۸۷ انچى
ئۇيغورچە ماقالە قەدىمى ئىشەر ۋە قوليازىنلار نامبىرى

دىدىكەن بو خصوص پىتربورغدە سوبلىشوب توقز مليون بدل ونچە شرط ايل اىلا مضافاتى غتايە فایتوب ويرلدى هجرت ايدىلر اوچون ياركىندىن بر تعین قىلدى، حالا ياركىندىكى دونىكانى و ترائنچى لىر ايلادن كوچەش اقوام دور.

مزبور كنىرالنىڭ اسمى اوستريوف ايدى سېمى پالادغە كلوب توشدىكە ملالرى ايله مباحثە قىلدىغى وختاي ايله روسىەنىڭ اىلا خصوصندە يازىلن شرط نامەبەنى تراكتات ذىلدە انچى ۲ انچى رقم ايله يازىلور.

چوچك كه ختاي كلوب، توشدىكى يىلردە آشلىق نھايت قىمەت بولوب ان پوطى اوچ صوم كەوشە قدر ساتلدى قشنىڭ قار قالون توشوب يازندە زراعت اوبىدىن او توب بقدای پوطى بر مثقالغە يكرمى تىنە قدر تنزل قىلدى، اوشبو ختاي كلدىكى قشدىن باشلب روسىە سودا كرى چوچك كه كلوب اورناشدى قشندە قضاى اوبى ايله اولتوروب بهار بولدىغى ايله حالا محله مزاولن محلكە دوكان آچوب بازار بونە باشلدى مرغانى محمد خالىق صوفى باش بولەرق بر كچكەنە مسجد بنا و آ كا نوسلوك ملا مىرەلى نام ذاتى امام قىلدىلر لقبى چەچق ملا ايدى ايتدادە تاوجان نامەك بر چالاقضاى افسقاللىق لوزمىنى ادا قىلپ توردى بعدە تاشخواجه ثم هانم باى مرغانى لىر افسقاللىك قىلپ سودا كرى ايشى افسقال الندە امور خارچى يعنى ختاي ايله سياسى سوز بولسە باخندە الوغارىنە مراجعت قىلنوردى، چوچك كه افسقال اولنلر ترتيبى ايله محلىدە يازىلور.

توقسان بىرنچى سنە سودا كرك بعضى لرى بازارك غتايغە ياقىراق بولماغى معقول كوروب دەكانلار بىنى يوقاروغە كوچوردىلر آمبوچقب بر كوسترىب بردى بو بازاردە عمارتى يوق لىر يوقارودە اوى و دكان قىلدىلر بازار بوندىن كوچوب يوقارودە قرارلدى توبانگى بازار يوقارغى بازار دىە ايسكى اسم برلن سوبلىنور اولدى آندە دخى بر مسجد بنا قىلدىلر نمانىكندىكە ملا عبدالقهار نام ذاتى امام قويدىلر

لقبى كارى امام ديورلر ايدى يعنى قرت امام ديمكدر، بو اثنا ده
 بر سهل سبب برله توبانكى مسجدك امامى ملا ميرعلى معزول
 اولوب آيكوزى حاجى حسن الدين افندى دلائيلى بومترجهى كه بلم
 آدمك فقط زمانى مى ايدى امامتليك كه دعوت و تكليف ايدب اوشبو
 سنه شعباننده سنتبر يولدى ايدى بونده كلديم ماه شريفده ختم ايتدكن
 صوكره آيكوزكه قايتوب ذى الحجه آى هره سنده ينه چوچك كه كلديم
 ايكى سنه نك معاخيرى ايدى، يعنى هجره نك آخير آيى اولن ذوالحجه
 وميلادك دخى اخير يولدى ديكا برده ايدى. توفسان ايكنچى سنه تعمير و عمارت
 واشغالات لابد ايله كچدى بوسنده بازاردانى شايان اعتبار برشى اولدى.
 توفسان اوچونچى سنه يازنده اولنگى كچك مسجد مزك اورننه اهل
 محل نك اعانتى ايله بر مسجد واسع تجديد ايدلى بو خصوص اوچون
 قوموز بيننده خيلى كفت گو كوتارلى يسده ابراهيم باى چانشى نك
 بر آغز همتى ايله معاندار مسكوت ولوب مسجد اولكى جاينك
 بر قرار اولدى آنلك عريضى ايكنچى جايه كوچورك ايدى، وبو
 يلده ختاي الوغلى چوچكده روسيه سودا كرارك مالندن باج آلمق
 بولدفه: المتاو سيمى پالاد كنيرال لرندين غالوفكين، ژلاصوف نام
 آدملر كلوب ختاي الوغلى رينى زياده صقوب غولجه ترانچى لرندين
 ختاي خدمتنه داخل اولنلك بش آلتيسنى توتوب ابلاب يبارديلر،
 باج سوزى بونك برله معطل قالى.
 بو يلرده ختاي عسكرى پيدىر بى كلوب نورمقده ايدى بو
 يرده آرام آلوب اسباب اسلحه لرينى كمك قىلب مناص (* رومجه
 عسكدرلر ينه دخى لوازمات يعنى آت دوه وهر احتياجات بوندىن
 يباريلوب يتوب نوردى اما غولجه دونكانيلرى دائم بونلرك يولنى
 توسوب قراول واورنلك لرينى تالاب چارولدن كيرو قالمزلردى بو
 سببىن يوللر زياده خوفناك ايسده چونكه اهل نچار پادشاهلرك
 بهادر عسكرى دوركه يوللرك خواطرنه بانمىوب دم بدم شيخوغه
 مناص رومجه شوى ۱۲۹۳ نچى سنه ده ختاي قولنه اوتدى.

واريب كلمكه ايديلر چوچك كىبى آنده دخى قورا جاي قىلديلر
 اعيانا آندن آرى ده باروب كلوب يورديلر او كونلرده يولك آغزلىقى
 وخواطرى شول مرتبه ده ايديكه شيخوغه كيدن آدم آمر يقايه جابلقايه
 بوللانور كىبى بعيل اشوب رضالشوب يعنى صفى ايله كيدر ايديلر،
 كلدكه حاجدن قايتان كىبى استقبال ايدر ايديلر، فقط يوللر دگل
 چوچك دخى بومذبذبلكدن خالى اولمىوب بر جهتن ختايك بى
 نظام عسكرى وديگر جيتدن دونكانى لرك غارتندن امين دگل لردى
 نچه مراتبه يوكارنى باغلب چيشوب آت عربه لرنى جيكوب توشوروب
 نورديلر.

توفسان دورتنچى سنه ختاي مأمورى ايله بو فقيرك بيننده بر
 جدل چقب ختاي بزلرى توتوب حبسه قويدى شاكر باى خجندى
 صادق شوى بزمه بيله ترشديلر بو حينده كنيرال كالپا كوفسكى
 بختهغه كالمش ايدى چوچك دن كنه لرمز باروب احوالى اعلام قىلدنك
 كنيرال مشار اليه نك سيايه ساستنك غلبه باصلدى حبسدىن آزاد اولدى
 دوكانلر بكنلوب اوق چقب نچه لرنى اوروب يقوب صا صا طا طا
 ايله بوزلميه آزالهش ايدى دين فرداشمز دونكانيلرنى حمايت يولنده
 دورت بش ساعت اسير وحبوس اولدى، بو جلددين صوكره ختاي
 الوغلى عسكرك بعض نعدى لرينى نقتيشه آلرق بازار غوغاسى بر
 آز تنچلندى بو قدر چه فائده سى كوردى خونويون عسكرىنى تاما
 هيداب آقنامه چقاردى چوچك دين بر مرحله يردور، اوشبو سنه
 كاشغر آلتديغى ايله چوچكده اولن آلتى شهر اهالىسى روسيه
 حمايه سندن چقب ختاي نظاراتنه كردى اولرندين شاكيه صايلندى،
 بزلر چه افسقاليق اوريندر، يوللرى روسيه ايچندن اولدغيچون
 بوگا قدر بونلرى روسيه صواب نوردى.

دوربونجون قلعه سى

۱۲۹۵ نچى سنه يازنده اولنگى آمبو كيتب اورننه چى آمبو
 كلدى چوچك دين ۶۵ چافريم مقدارى شرفنده ايميل صوى نك يوفارو

طرفى دور، دور بونچون قلعەسىنى بنا قىلىپ آندە اونوردى اول جاينى اداره ايدىنى، بو شەرنى ختاي «ايمىل-غو» ديورار، دور بونچون قىلماق لغتى دور، دورت بورچكىلى يعنى مربع ديمك اولور مزبور جايدە بر كەنە قورغان وار نظردە مك يىل وزياده اولمش فەم لنور نه زماندن قالدېغى كەسەنگ مەلومى دگل هر كم دقت قىلب خصوصاً كونسىل بالكاچين بونك حقيقتىنى بلمك دە اهتمام تام ايلوب آمبودن صورادى او دغى اولر نچە تارىخ تارىخ كوروب وكوب آدملردن صوروب آنوغنى بلمدى كوچك كه ابتدا ختاي كلزدن بويله كەنە حالندە اولوب او وقت لردە دغى بونك نه زماندن قالدېغىنى كەسە بلماش ديوب جواب كوندردى، قەدىمە آلتى شەر اھالىسى بو جايارە ظفر تابوب آنلردن قالمش آثار ديوب آغز تقرر ايدلر ايسەدە بورچكلرنندە اولن بوتخانه علامتى بو سوزى بيكار ايدر، مگر آنلرك استىلاسى اسلامدن مقدم ايدى دىنلسە ممكن. امبو بونك اصلنى بلمدىمى ياخود كونصلغە بلمر مكنى روا كورمىدىمى چونكە ختاي خلقى روسيەلونك بو كىبى خبرلرنى تفتيشدن شەبەبە توشمكى واردور غايت صاف نورلر.

امبو بوندىن درك بلمدى ايشەدە شجرە تركە قرا ختايدن بر جماعە كلوب ايمىل ديكان يركە شەر طالدى ديدىكى اوشبو قورغان اولماق اقتضا ايدر او كتابدە ذكر قىلغان شەر بو بولورسە هجرىە بش يوزلر حدودندە بنا بولمىشدر مگر سورينك جسامتى كتابدە يازيلن فرق مك خانەبىيى حامل اولوب جائزكە از خلقى قلعەدە مكين اكثرى حواليسندە ساكن اولورلر، قورغاننك چار اطرافندە ويراندە عماراتلرك علامتى برار چاقريم برە قىدر ممتد اولمىشدر، ومزبور تارىخنك ديگر بر محلندە او كوداي خافانك اوغلى كىوك خان آنك بورتى قىلماق ايمىل ماكرراق ديكان برلردە ايدى ديدكندن كىوك خانك اولر داسى اولوق دغى احوالدىن بعيد توشەز بو ايكى قولك توجەبى اولدە قرا ختاي كلوب اورنامىشەدە صوكرە كىوك خان

ملك لىنمش اولور، ايمىلنى ماكرراق ايله قوشا قىلب يازديغى اوشبو ايمىل اوزانى اولديغىنى تحقيق ايدر، ماكرراق تاغ اسميدر ايمىل اوزانى ايله فاصلەسى بر ايكى مرعە يردور جيماناي قلعەسنە كيدن بولچى لر كوزدۇن آشوندن آشوب اول تاغك كچيدندن كىچر بوتاغ بلندليك دە بيك بيوك دكلسەدە طولاً وعرضاً خيلى ايللرە قونوش و قشلاو اولمغە متحمل دور، دونكانى بلواسندە قدر ختاي محكومى اولن قضاى قىلماق بو تاغدە آرا لاش يورلردى صوكرە ختاي توابى بو تاغدن بالكلبه چكديلر بو تاغ كرك بلندليكدە وكرك طول وعرضە تار بوغاناي و صاغرى تاغلىرىنك نصى قىدر اولمز ايكى شجرە تركە السوغ تاغلىر ذكر ايدلمىوب بونك يازديغى چونكە تار بوغاناي نك شمالى قشلاو جنوبى قارلى بارلىق تاغى ايسە جنوبى قشلاو شمالى قارلى اور قچار صاغرى دغى اوشاندىق بر طرفليك اولوب ماكرراق تاغى يازدە جايلو كە صالح وقشە ايجى طشى برك قشلاو اولدغىچون جوارندە اولن جبال مرتفعەلردن نامى سبقت ايدب قلمە آلىنش اوله اما قىلماق ديدكلرى موضع دور بونچون قلعەسى قىرىندە بر كچك قوملق صحرانچە اولوب نه قشلاو ونه جايلو اولمغە قابل دگل ايكى توارىخغە نەدن درج ايدلدىكى معلوم اولمىدى حالاً قىلماق سناك ديوب قوشقلىوب سويلنور كە قضاقدن بو ناملى ايكى آدمك جسدى بو صحرانچە قويلومش اما قىلماق قويلومدن صوكرە آنك اسميل اشتهار ايدلمش ظن اولنمسون آندن اقدام بو صحرانچە قىلماق اسمى واردور ودغى مزبور تارىخدە بلا ساغون ديكان شەر اول شەرنى منقول غوبالق دىر ايدى، «غو» نك معناسى بىخشى ديمك، «بالق» معناسى شەر ديمك ديو يازمىش، جهان نمادە بلا ساغون سيجون وراسندە كاشغره قىرب يوز بر درجە طول فرق يىدى بوچق عرضدە بر بلدە دور ديش، بو خصوصەدە سباح قطانونفك نقلى «غوبالق» رومچە بلدەسى نك اولكى اسميدر، «غو» بيش معناسندە «بالق» شەر ديمك توارىخ خمسە ۲۲

معنای ترکیبی بش شهر دیمک اولور غوبالق بلساغون دگلدر، بلساغون کاشغرفک اسمی دور دیدی بونی ختای دن ترجمه قیلنن روسیه نوار یغنده کوردم دیو سویلدی.

مزبور قطانوف پتر بورغه تحصیل ایدن غوسودارسکی جغرافیونونک چلین یعنی پروفیسر لرندن اولوب ۱۳۰۸ نچی هجریهده چوچک که کامشیدی توفونچی سنه لر که چه بونده توروب بوره قیمل و طرفان شهرلرینه واریب اونونچی سنه غولجه ایله ایلانوب ولایتنه فایتدغندن فقیره بر خط قیلمشیدی بو ذات فنون شتی و علی البیقین علم تاریخ و علم جغرافیه و علم هیئته مهارتندن فضلا ترکی لسان ایله ده گوزل سویلشوردی و آز آز عربی و فارسی لسانلر یله ده تکلم ایدرک مکتوبلرینی بعضا عربی العبارة یازاردی، اخبار ماضیه خصوصنده بر خیلی آدملر ایله مجالسه ایتمشیدم بونک امثالی بلور آدم نادر کورمشیدیم یاشلری اوتوزدن دون ایدی اما اوتوز مک یلغی خبرلری بلور دیمک مظنون ایدی تعریفنده هر نه یازمق صحیح ایکن کوزمیان آدملر و بویله ذی قیمتک قدرینی بلمیان نادانلر فاری بونده مبالغه ایتمش حددن تجاوز مدعه کتمش دیمک غوفندن بو قدر چه ایله اکتفا ایلدی، قصوری عفو پیوریل.

حسن داماد و بر نچه احسن ذات رومچه صوی ننگ اسمی فی «خوبالی» دیوب غوبالق اسمنه فریب توشدیککی سیاقدن قطانوفنک سوزینی تصدیق ایتمک استیوار سده رومچه و بلساغون بلدهلری بیاننده قطانوفنک و کرک شجره ترکنک یازدقلری زعمی و سویلدکاری و همی اولوب صحیحی نثار منقول ماننده تحریر ایدیلور.

باز اوز بحثمه دوام ایدالیم

چی آمبو کلدکنه اول چوچک که کلوب توشدی روسیه ایله غولجه ایشی توکامیوب ترکنات تمام ایلمیوب ایکنکی دولتک آراسی یسالقون کوکلاری مسالقون وقتلر ایدی، آمبو ایسه حد

ذاتنده بر حدتلی آدم اولدغندن روسیه ننگ شدتلی کوروب اوزی ننگ تیزلکنندن اورتاده بر فساد واقع اولمغای ایدی دیه چوچک دن یراغراق نورمق معقول کوریلوب بو ملاحظه ایله دور بونجون که کرچوب کندی چوچک ده لوغالدای نامنده بر مأمور قویوب روسیه ایله نیندای سوز بولسه آکا تفویض اییدی غالدای دخی باخته الوغلی ایله اشنالیق پیدا قیلب گاه ایشلرده تلطیف و یومشاللق ایله کلوب گاه یغلب عفو طلب قیلب البته بو ایش آمبوغه یتماسون آمبو ایستمسون دیهرک بو مدارا ایله توردی، و بو یل لرده ختای یرینه روسیه دن آیاقلی مال و آشلق چقارمق ممنوع ویساق اولدی بر نچه سودا کرلرک ساللری و آشلق لری صاتیلوب خزینه به آلدی، چوچک سودا کرلری ننگ باخته غه کاپیتال تولادکلری دخی اوشبو یل لرده اولوب آز مدت ظرفنده القا ایلدی، آدملر آمبونک چوچک دن کندیکنی کیکان چغانک یعنی اوزلری ننگ الوغ روحانیسی ننگ اشاره سیله دور دیورلر مثلا آمبوغه دیمشکه سن چوچک ده توره سن تیز فرصنده اوله سن ظاهرده بو سوز ایله کندیسه ده باطنده مطالعه سیاسیه سی اولیکیندن عبارت ایدی فی الاصل هر ایکسی بر معنی دور. واقعا روسیه طرفندن هر ایش بولسه غالدایدن آشمایوب عوام ایسه بونی آمبو بلدی اکر بلسه او یل ایدردی بویله ایدردی زعمنه کیدردی اما هیچ ایش آمبودن بی جواب و بی مصلحت دگل ایدی.

آمبو دور بونجونده خیلی مهابت ایله توردی خاص روسلرینی شهرینه کرگوزمدی اسرارینی اغیاره بلگوزمدی یلنده بر دفعه ایکی دفعه چوچک که کلوردی کلدکنه جمیع عساکر و جمله کوچ قنوتی ایله کلوب نچه معیوبلری سوکوب صوفوب وقتله مستحق اولنلرینی آصوب کیسوب اولدریب بویله سیاست ایله آز کون توروب کیدردی بو صولتدن اوز خلقی ایله برابر سودا کرلرده قورقاردی منهور آدمدر سوکره سنی سلاظه قیلمیوب آچوایل بر ایش چقارمسون دیورلردی هر چه بو اصول ایله محکومنی محکم ضبط ایذب توردی،

آمبو دور بونجوندە قارلندىغى ايله روسيه سودا كرنندن بر قاچ آدملىر وار يىب آندە دخى دوكان آچدىلر .

توقسان آلتىنچى سنە روسيه محكومده جايسان ايلندن بر طائفە ايلنى چاپوب كوب مال واسير آلدى قضاقر چى آمبوئوڭ اوستوندىن عرض بروب بونى طلب فيلدىلر اسير قايتدى مال لارنى بي صوراق كندى وبو يل لردە آمبو اوز توابعدن اق نايمن ايلنى چاپوب آدملىرىنى اسير ومال لرىنى خزينه يە آلدى سببى روسيه يە كوچوب قاچدىغى اوچون ايدى بر آزي قتونوب جايسانغە واردى روسيه همايه سنە قالدى .

چى آمبو عسکر تعليمينه نظام ورتيبنه زياده رغبتى وار ايدى فرنكى تفنگلر فولانوب طوب زنبوركلر آلدريب عسكرىنه اويون اوركاتمش ايدى كيشل نوعندن سپاه فيلق «لى» يعنى آيين وقانونلرنە قطعاً جائز دگل ايكن آڭلرڭ ايشكا يرار ياشلرىنى خدمته آلوب تعليم بروب بر نچه مڭ عسكەر حاضرلدى بو ايش خانندن بي اجازت بولدىغىچون خرجاتى اضعاى مضاعف اولوب خانندن كلن حسابلى كەوش بوڭا كفايه فيلمدەن آمبو اوز نفوذى ايله تيزه يعنى كاغد آڭچە چقاردى ابتدا جا كفضولدىن يعنى پادشاهلىق بانكەدن تيزه بدلنە كەوش ويررڪ توردى سوڭره خزينه ده كەوش ادا بولوب تنكە (صوم) ليك تيزه بر مثقالغە يعنى پكرمه تين كە تنزل فيلمدى تيزه سببندن سودا كرلرڭ نچه مڭ يامبوسى خزينه ده اوچ يل مقدارى اصولوب قالدى .

توقسان يىدىنچى سنە ايسكى جامبولڭ مشرق جانبنده لۇغالداى قورغانى سالندى وهم كونصلڭ كەنە قورغانى تجديدي قىلنوب آڭا ختاى عسكرى توشدى . توقسان سيكز سنە روسيه ايله پيتر بورغده صلح نامە ياز يلوب غولجە شورى ختايفە قايتوب بر يلور بولدى ، توقسان توقوزنچى سنە بشنچى ماى بولدىزنده كسوف كلى واقع اولدى ، اوشبوسنە ذوالقەنە آبي ميلادڭ ۱۸۸۲ نچى سئبىر ۱۴ نده كونصل بالكاچين كلوب نوشدى ۱۸۸۷ دەن سوڭره كلن اول گى كونصل بودور .

بورونقى كونصل لرك تورغان ايسكى قورغان ختايفە فالوب بوڭا بدلنە حالا تىجارلرڭ تەمير فيلمش ايسكى خله جايى تاماما وبر آز بوش ير وقلعەده فقارلرڭ مال اونلاياچق مرعى وبر خريق صو وكورستان اورنى افزاز فيلنوب آلدى كونصل اوز توابعدى تاماما دفترە قيد فيلپ هر كەڭ صوم، سنە دسمايه سنە كوره ويركو سالدى يعنى اعلايه بر صوم اوساطه ايللى تين ادنايه اون بش تين ايلق قويولدى دورت بي بر افسقال صايلدى افسقالغە مزبور آڭچەدن آلتى يوز صوم سنوى وظيفە تعيين فيلمدى افسقالغە موندن مقدم بويله معين وظيفە يوق ايدى ، بي لرك بتوران اشندن صومنە اوچ تين آلمق اولان اجازت فيلمديسەده آز كوزە بونى وايكى كچاك بي برهم بردى بر افسقال ايسكى بي بر قرار قلدىلر ، يرنى قورانى اولچاك كە آلوب باغ باغچەلرنى اوى جايغە عمارتكە بردى ، دور بونجون كە دخى بر افسقال بر بي قويدى .

۱۳۰۰ نچى سنە ميلادڭ ۱۸۸۳ نچى يلى دور كونصل بالكاچين بو ايشلرى سرنجام فيلپ برنچى سنە پيتر بورغە كندى دعوا ايشلرىنى فقيره وغيرى ايشلرىنى توبانده ياز يله چق اوچ آدمكە تفويض ايتدى ، اوشبو سنە مسجد مژڭ جنوب جانبنە عشتندن بر مناره فيلمدى جماعت آڭچە سندن وبو سنە ده المتادن كنىرال فريادە وختابدىن چكساي نامندە مامورلر كلوب چوچك دە ملاقات اولدىلر ايسكى دولتڭ سر حدىنى تجديدي ايدوب يازولى يغاچ تىكدىلر برنچى سنە بونىكلە اوتدى .

۱۳۰۲ نچى سنە كونصل پيتر بورغدىن قايتوب تيزه توغر وسندە كەوشنى آمبو ايله اقل لشوب آمبو دخى بويله زياده خرج نەدن اولدىغىنى وبوتد بىردن ما عدا يعنى عسكەر قوتى ايله سرحدنى صاقلمقدن غيرى علاج اولمىغىنى سندن كوستريب بوسبىدن محكومندا گى اهايلدىن عسكەر آلوب خراجات آنكله ضعاى مضاعف اولدىغىنى بيان ايله خانغە خط كونتار يىب كونصل وپااصلان نيك بوڭا ، معين اولارق سودا كرلرڭ كەوشى كامل

قوللار بینه تىكىدى، ھا كىندى ھا كالى دىوب نوردفك كېمەش كلوب
 بىندى تېزەن خىزىنە يە رېزىدە ارماندە وېر مېاندە اولدىلار وېرن
 كوب وېرمدىم وېر مېان نىك وېرمدىم دېدىلەر، بەدە قضاى توغرىسىنى
 سويلشوب عىت و جھوق و تور تولى ايلانن ايكى مڭ مقدارى اوى
 ختايفە كىردى روسيەدە قالغان قضاى لوچون بارلىق تاغنى رعايتە
 اون يىل اوتلامقە وعدە نامە يازىدىلەر و بو سەندە زمان بىك ائىدى
 باغنى فلەسە سە ھاكم بولوب كىلدى. يازىدە مېزبور عارىت بىر كڭ چىنە
 باغنىدن اون آلتى آدم انزات چىق باندقە چونكە سر عدە القار
 صالحىدە بونى كىونصلغە و آمبوغە بىلدىمك دركار ايكىن نەدىن دور
 زمان بىك ائىدى بوگا مساهلە قىلدقن آمبو اولارنى ناخاىدە توتوب
 باغلب كىتورمك كە ايكى يوز مقدارى عىسكەر بىياردى اورتادە اوق
 آتيلوب دورت كىشى قىلماق بىر كىشى روسىن تلى بولدى اوشبو
 توغرىدە چى آمبو ايلە كىونصل خىلى نىرى بىرى بولشوب ارادە
 ايلچىلر يوزوب آخىر كار سوز ايكى پاي تىختك پاصلان نىكلار بىنە
 موقوف قالوب باصلدى.

۱۳۰۳ نچى سە صفر الخبىرك بىكرمى سېنە مصادف اولن ۱۸۸۵ نچى
 نوپابر كڭ ۱۵ نچى جەمە كىچەسى ساعىت سېكوزلردە آسماندىن بولدىز ياغوب
 ساعىت توقز اون لردە نىسابت شىدە برالە باراندىك نو كىلوب تون
 بار سېنە قدر بو عال ايلە كچدى بورون كور مېانلارە نو اريخ بىلمېانلرە
 كىوب فورقېچ بولدى، اما نو اريخ اوقىانلر بويىلە كارلر كڭ نچەسىنى
 كوزدن كېچورەش كىبى بلورلر يىل آى بىختندە بوندىن بىانات بىنە
 يازىلور.

چى آمبو بەض بى نظام ايشلرى توغرىسىدىن مەزول مرتبە سېنە
 بىتكەدە كىونصلك اعانتى و تىزكېسى ايلە عزلى علايە بىنى تنزلى ترقىبە
 مېدىل اولارق درجەسى آرتوب ايلايە جا كچوك بولدى اورننە دىگر
 آمبو كىلدى، كىونصل بالكاچىن بو كىبى ايشلارنى بتوروب و كىونصل
 خانەبى تەمبىر ايدىب بىاز پىتر بورغە كىندى اورننە عزىلو فېدىروف

نائب بولوب كىلدى، بو ذات ختاي طرفە خىلى عىت ايلە نوردى
 ھر سوزىنى سىند و ھر ايشنى دليل ايلە قىلدقن بونك ايامنە سودا كرلر
 ختاي طرفقە كىوب اوستون بولدى و رومچە شېرىنە ائىسقال قويدى.
 دورتنچى سە يازىدە، دور بونچون چرىسى و طىفە توغرىسىدە
 بىدل چقارىب آمبوسى قىلچى سودا كرلر دغى چىب چوچك كە
 كىلدىلر اخىرى شىخودن و بو بىردن عىسكەر و اربىب غوغا سوندى
 سودا كرلر كڭ بر آز مالى نلىق اولوب بلا ضمان كىندى اوشبو مچادلە
 اوستوندە بالكاچىن بىنە پىتر بورغىدن كىلوب بەض مصلحت اوچون
 رومچە كە و آندىن طرفانقە و اربىب اوز رىسم لرنچە اصحاب كېنى زيارت
 قىلب قايوشىنك سە بىشچى بى داخا اولمشىدى شىخو مناس اورتالغىدە
 فوت اولدى، اوشبو بىشچى سەندە شىشمروف كىونصل بولوب كىلدى
 فېدىرف اولگى اورنى اورغە شېرىنە كىندى و بو سەندە اولگى
 مسجد مەزك اورننە حاضرغى منارەلى مسجد صالحىمە باشلىدى اولى بر
 آز جماعت آچە سىندن صوئزە رمضان عاچى اتمامە ايرىشردى، شو اللك
 اون اوچونچى شىنە كىونى باشلىوب آلتىنچى سە رىبىع الاولك اون
 توقزىنچى جەمە كىون مىلادك سىكسان سىكزىنچى نوپابر اون بىردە ايرتە
 نمازىدىن افتتاح ايدىلدى، شىت الله اساسە.

مسجد مەزكە شىرادن ھر فاضل بر تاريخ يازىب جەلسىنك
 مالى مەتد اولمەق اچىدىن ائىخاب ايدىب تركىستانى على خواجە نامنە
 بر ذاتك تاريخى بونە درج ايدىلدى.

بیت علی خواجہ تاریخ مسجد

ثنا الحمد اول کم اوشال خلاق موجودات

درودى مصطفى غە کم حبیبى سید سادات

کہ بر مرد خدا بو کون قیلب بنیاد بر مسجد

عجب طرئە منقش سبز کوررکە یغشیدر مہیات

اوشال کم عالی ہمت کہ ایگامنى رحمتى یاغسون

نصیب ایلب آڭا رحمت که فیلسون داخل جنات
 که هر کم بارسه مسجدکه دعا فیلسون اوشال ایرنی
 همیشه مقصدن ویرسون کرملیک فاضی الحاجات
 که بو حاجی افندم که بو قیلغان همتی اوچون
 اوفور رحمت آڭا دئم جمیع کل مخلوقات
 امام ایلب بو مسجدکه که بر قاری مرتبنی
 قرائتده ایرر بلبل اوفور آواز ایله آیات
 تلب چون استعانتنی بسورونقی اولیالردین
 که بو ویرانه کوکلمدین عقاردم اوشبو تعریفات
 سوراب مسجدنی تاریخن نچه اهل رسالردین
 بو مسجد تاریخن صورناڭ دیدیلر «تنتهوالا بیات»

مسجد سیاقندن قبله خصوصینده بر نبنده بیان

بلدمزڭ محل موقعی خط استوادن قرق یدی یاریم درجه عرض
 شمالی و طول قدیم ایله یوز بر درجه ویر حساب ایله توقسان بش
 درجه شریفده واقع اولوب سمت قبلهسی مغرب الشتادن سکز درجه
 شماله توشر ایکن حالا مسجدمزڭ قبلهسی بوندن اون ایکی درجه
 مغرب خط استوايه انحراف ایتمشدر بو قدرجه ایله انشاءالله نمازمه نقصان
 کلمز زیرا اهل شرقڭ قبلهسی بلا تقیید ما بین المغربین اولدیغی
 کتب فقهده مشعون ولیکن بلدمز کعبه معظمه دن شرقی یا شمالی
 ایدکنده کلام واردور، بعض فضلانڭ تقریرنده ظن و تحری صحرايه
 اولوب وضع محرابه علم هندسه ایله تحقیق درکار دیورلر بوڭا تفسیر
 کبیرڭ، (تعلم الدلائل الهندسیه فرض عین علی کل احد) قولیل احوال لرینی
 ترویج ایدرلر، آری ترویجه و ترویجه حق لریک واردور زمانمزڭ
 ادعاء نبوت اینتیه آز فالان علما پوستنده جهال لری بو علمی
 بلمدک لرینه لایق لری قزارمیوب قزارمق شوپله نورسون بیلم لره فارشو
 قفروب بو تحقیق لازم دگلدر، بکار سوزدور، بوش سوزدور

دیمکن فاجه زلر بو کبی علم ضروریه مطلق قدم باصمازلر هر
 روز بش دفعه فرض اولن قبله یه ظن و تخمیننی جائز بلوب عمرده
 بر واقع اولور و اولمز مسائل ثمانیه کبی نافله و رفع یدده محاذات
 و ماس امثالی ضاعه و سنت و مکروه بیننده مشترک اشاره سبابه
 سیاقلی زائده ابرده نزاع ایله بری برلرینی تکفیره قدر حکم و فساد
 صلواته قدر فتوی و یررک تضييع اوقات ایدرلر دیمک که فرضی ترک
 ایذب ادبه وجودی ترک ایذب عدمه کیدرلر کفر و اسلامی هزل
 سوزده اسرافنی فضل بلورلر، اشاره و ماس فیلسون فیلسون مسئله
 مختلف فیه دور بونده کافر اولور فاسد اولور نه وار بویله کارلر
 کاهل و فائز لرڭ صنعی اولوب بین العوام بلوای عامه بوڭا کبی زعم
 بار ددن ظهوره کلور.

ایام تحصیلز ایدی سیمی پالاد قلعه سننده برکی یافته کهنه
 مسجدڭ قبلهسی غیری مسجدلردن آیریجه مغرب الشتابه فریب
 توشمش اصلده بر مهندس آدم بوڭا قبلهسنی تحقیق توغری قیلمش
 ایکن ملالر بوڭا مداخله ایذب قبله اهل مشرق ما بین المغربین قولیل اگرچه
 مغربین دن خارج دگلسه ده قرب الشی حکم الشی دیه بو مسجدده
 نمازڭ نا درست لکنه ذاهب اولدیلر بو قوله ایازلر زاویه. بوچمهغه
 قراب اوقوب یوردیلر، مدرسی دملا کمال الدین افندی بونی توجیه
 ایدرک ادعا کز اهل شرقڭ قبله سننده اولوب بو محل شمالدن محدود
 اولمغه هر بار خط استوادن قطبه چکلدکجه سمت قبل جنوبه میل
 قیلدندن درجه اعتباریله مکانمزڭ قبلهسی مغرب الشتابه عدیل اولوق
 اقتضا ایدر تخصیص ما بین المغربین قولی نڭ فائلی مروده اولوب
 باز تحقیق دن سوڭره مصلیه خطابا «نیاسروا یا اهل مرو» دیوب اول
 جایڭ قبلهسی دخی مصلی نڭ صولنه انحنایله اولدیغنی خبر ویرمشدر
 فکیفی بو جایه علی الاطلاق بین المغربین قبله اوله دیبرک ادله
 واضحه ایله معاندلرڭ اغزینی سد ایندی، بوندن اوتری طلبالر بیندن
 نسکاری اوقیاناره تعریضا زاویه یه فراساڭ هاویه یه وارهنس لطفیه سی

ضرب مثل اولمشدر، عیق که اوڭگی مسجد هدم ایدیلوب ایکنچی مسجدک تعهیرنده محرابی باشقه مسجدلرک سمتنه کندی.

مجتهدین رضی الله تعالی عنهم هر برلری شرقت قبلهسنی بیان ایدب شمال وجنوبدن سوز آچمفلری ایام مبارکارنده فتح اولنان برلر عراق وغراسان وماوراءالنهر مملکتلری اولوب کلدلری اراضی ننگ کعبهسنی ومسئول اولن ملکتننگ قبلهسنی تعیین ایلمکله فاضیحان وغیر کتب متقدمین لرده بو طرفلره دائر تحقیقات یازلقدیغی بوندندر صوکره اهالیء اسلام ربع مسکونه منتشر ومالك اولدقده متأخرین رحمهم الله تعالی جنوبک قبلهسی شمال وبالعکس وغربک قبلهسی شرق وبالعکس دیوب بونلرک وما بینهم ننگ قلهسی طول وعرض وعلامات نجم ایبل ادراک ایدیلور قولیل نصریح ایتمشلردور، اوله اولسه قبلهیه لازم اولن بولنلرک بر نچهسنی اسمنی یازیب محلنی کوسترمک مناسب کورلدی.

«فرقدان» بزلرچه، «آق بوز آب» دیدکمز بولنلدور. جوارنک ایکی بولنلر وار، بو دورتیسینی نعش دیورلر. ینه ایکی بولنلر جدی طرفه دور «جدی» ایله اوچسی بناتدر جموعنه «بنات نعش صغری» دینلور «ودب اصغر» دخی دیورلر وبوللرک طشندده دوران ایدن یتدی بولنلرکه بنات نعش کبری دور فضاقدده بوکا یتدی فراچی دیورلر ربع شکل نوران تورتیسی «نعش» قنار توران اوچسی «بناتدر» وبویدی بولنلر دب اکبر وصفی فلک نامیلده سوبیلنور، وبوننگ مقابلنگ یدی بولنلر دخی وارکه آکا «ذات الکرسی» دیورلر، بوننگ ترکیچه اسمی نه دور بلامدیم، بونلرک هر بری تفاسیرده ولقت کتابلرندده وهیئت رسالهلرندده بیان ایدیلور.

«جدی» بولنلری که «جدی» دن تفریق اوچون تصغیر بنیه سیل «جدی» دینلور، بزلرچه: «تیهور فازیق» دیدکمز بودور، حرکتی محوریته قریب اولمقل دائم بر اورننده تورمش کبی کورنور، تفسیر

کبیرک (ان ربکم الله الذی خلق السموات والارض) آیه کریمه سنده جدی بولنلری که عوام بونی قطب دیورلر بو بولنلر کندی ننگ آز مسافه دورهسنی اونوز آلتی مک یلده تمام ایدر دیمش قطب موجود یا موهوم بو دوره ننگ اورناسنک اولسه کرک، فی الاصل نقطه مذکور خرمان ننگ توب فازیغی وجدی آکا باغلانان حیوان مثابه سنک اولوب هر بولنلرکا قطبه قریب اول بطنی الحركة وهر بولنلرکه منطقهیه طرف اوله سریع الحركة دور.

ایمدی بو بیاناتک حاصلی بودورکه مکة مکرمه شرفها الله ننگ شرقنگ اولن اقوام جدی بولنلری اؤکه آلوب غربنگ اولنلر صوله جنوبه اولنلر جبههیه شمالک اولنلر جیلکه به یعنی قفایه و بزم بو محلک اولنلر اؤک قولاغاک ارفاسنه قویهرق نماره تورسه لری قبله به مصاب ایدر انشاء الله تعالی، بو محلده بزم مقصدمز قبله یی تفتیش اولدیوب سیاق سباق دن بو قدرچه قلمه آلتدی تفصیلنی استین تفسیر مطول وکتب مدون ورسالة هندسیه وفن حکمییه مراجعت ایدب من بعد مسجد بنا ایدنلر بو دقیقهیه دقت ایتملری الزمدر، علم هندسییه اطلاعی ونجومه وفوقی اولمیان آدملره قبله یی بله ننگ طریق اولدرکه حمل ومیزانک اؤل کونلری قطب نما ودائره ایله ساعتی تمام قیامه توغری قیلب بعد الزوال اوچ ساعت اوچ دقیقه بش دقیقه ده قویاش نرده اولورسه بزم بو درجه ده نورانلرک سمت قبلهسی بودور. وبوندن سهل دخی بر طریق که بین المغربین فی آلتی حصه قیلب بش حصه مغرب الصیفه بریسی مغرب الشنایه قاله، شویلر که غنوار بولنلر ننگ توفرنچی کونیکه دلونک اؤلی دور قویاش نه یرده باتارسه بزم بو یرمزک قبلهسی اودور، زیرا دیکابر توفرنده که جدی بولنلری ننگ باشی اولور کون تمام فسقاریب اییون اولنلرندده کامل اوزایمقله مغربین آراسی آلتی آی مدت اولوب بر آیک تفواتی مذکور مذک سدی اولور. حالا بزم محرابمز بکرمی دورنچی، بکرمی بشنچی فبرالک مغربنه توغری اولدندن قبله مز فرق بش کونلک شماله توشمش اولور، دیمک که

ما بين المغرب وبين دن دورت حصه نك او چس شمال بر يسي جنوبه فالمشدر .
 بزه لازم ايديكه بش حصه اوكه بر حصه صوله فالسون، كما سبق .
 كعبه معظمه شرفها الله علم هيتجه ۲۳ درجه عرض ۶۷ درجه طولك
 معرفت نامه نك كوسترديكى ۲۳ درجه عرض ۷۷ درجه طولده اولوب بزم
 ساكن اولدغوز شهر چوچك ۴۷ ايله ۴۸ درجه عرض بيننده ۱۰۱
 درجه ياخود ۹۵ درجه طولده اولمغله، غر يطيبي خط استوانك شرق
 و غر بنه توغرى قويوب بلد مزدن كعبه معظمه به بر خط مستقيم تارتيلوب
 و آندين غر به طوغرى اوزانورسه مغرب الشتانك سيكز درجه شمالنه
 توشر حالا بزم قبله مز ۱۲ درجه ينه شمال توشمشدر . مغرب الشتا
 ايله مشرق الشتا بينى ۱۳۳ درجه مغرب الصيف ايله مشرق الصيف
 بينى كندا ۱۳۳ درجه مشرفين مغربين بينى ۴۷ دن ۹۴ درجه جمع
 ۳۶۰ درجه اولور، قبله خصوصنده اعتبار عرضده اولوب طولك قبله به
 لزومى آزدور . اما فقه كتابلرند قيله نك بياني جمله به معلوم اولدقن
 بونده يازمه حاجت كورلهدى .

ينه باشداغى سوزمه مراجعت ايداليم

مسجد مارك تمامى ايله اولگى خشت مناره هدم قيلنوب خشتى
 صو قيوسينه صرف ايدلدى، اوشبو سنه قوملرمز بيننده بر مسئله
 اوچون منازعه بولوب بالاخيره اسحاق باييتجه و عليه بي و على باجاي
 كى لنيكرلرك چنكاللارى ايله معاندلر منكوب و سرنكون اولرق
 مسئله مكاننده قرار تابدى، ينه بو سنه ده ختايلر حالا آمبو اونوران
 يكي فورغاننى صوميه باشلديلر يذنجى سنه اخيرنده اتنامه ايرشدى
 بوگا عسكردن و فضاقي قلماقدن مجهمى اوچ مكدن زياده راق آدم
 خدمت قيلديلر، بو فورغان يعنى جامبولك بلندليكى قاقانى ايله اون
 ايكي كز و عرضى قالمغى توفز كز احاطهسى اوچ چادر يم دن آز

سيكز نچى سنه ديغانكوڭ چيناي نامنده الوغلى چرى ايله
 كلوب كهنه جامبولغه توشديلر جنوبه بر جگفاك غربه باخته يولى
 اوستونده بر جگفاك صوقدير جگفاك كچك جامبول ديبكدر بر
 روت يعنى ايكي يوز ايللى عسكرك قارار كاهى اولور، توفزنجى سنه
 كونصل شيشمروف فوت اولرب اورننه بارينه ان كلوب توشدى اوشبو
 سنه كه ميلادك ۱۸۹۱ نچى يلى دور اوكتبر يعنى عقرب اينده مغرب
 طرفدن بر پارلاق يولدى توشدى نوبارده آنك يوقاروسندن ينه بر
 يولدى توغدى اولگى دن آن كچراق كورنوردى قزغل نوسلى ايدى
 توفسان ايكنچى سنه غنوارك يكرمى بشى رجب الهرجبك سيكزنجى
 كوني مزبور ايكي يولدى بر نقطه به جمع كانه ايكى بر يولدى
 اولوب ايرتهسى كون او برى اوزوب چقدى، ينه اوشبو سنه شوالك
 اولى ايله ختايلر ايكي جامبولنى طشندن ايكي غولاچ قالنلوب
 صوميه باشلدى، بش آلتى آى طرفنده تمام قيب داربازه و بورچاك لرنه
 اولن نماش خانهلر ينى تعمير ايلدى، بو حينده اطرافنده توفراق
 آلان جاي لردن آدم سوياكى كوب ناپولدى آق سوياكنى بر
 بولاك صارى سوياكنى بر بولاك نوبلاب ايكسنى ايكي جابه
 كومديلر، نهدن بويله ايدرسز ديدكده آق سوياك بزلرك صارى
 سوياك سزلرك دور ديوب بونك حكمتى نى صوراقده اسلام طائفهسى
 كوچه و بازارلرده قضاء حاجت ايتيموب خالى مكان استدكچه بولاك
 مضرى بدنك سرابت ايدب سوياك صارى اولور بزم خلق ايسه بول
 غايطى صافلمبوب نه يرده تقاضه قيلور ادا خيوانيه ايتدكدن بول
 غايطك اثرى بدنه يتمبوب سبب آلفقى بوندندر جوابنى ويرديلر .
 واقعى مى دگلمى اصلنى اهل حكمت بلور، مجوس لرك سوزى صدقه
 دليل دكلسه ده كند كتابلرمزده بولى صافلمق آغرىق ايراث ايدر و تقاضه
 وار ايكن نمازه تورمق مكروه ديان قوللر واردور .
 ۱۳۱۰ نچى سنه صفرنده ايكي طرفدن مأمورلر چقب حدودلره
 نكلمش ناش يغاچلرنى كوروب باز اولگى اورننه بر قرار قالدى

اوشبو سنه كونصل بادرين كلوب باريتمان پيتربورغه كندى، اون
 برنچى سنه محرمك اول كوني توفسان اوچونچى ميلادك اوچونچى ايول
 ايدى مزبور بادرين اوز اوزندىن آيلوب اولدى نه چريمهسى
 وار ونه خوفدن بويله ايتدى ونه سيبدين جاننى قيوب بو بلا باشنه
 يتدى احدك معلومى اولمادى، اورننه ينه بارينمان كونصل بولوب كلدى
 وبويك بارليق تاغى نك اون يسل مدتي تمام اولوب ختايه قايتوب
 دبرلدى ايدى يوز توفز اوى قضاى بى ايله بيله ختايه كندى، ينه
 بويك جمادى الثاني آبي ايدى ديكابر ۲۳ هـ سكر يتار نيكالاي و بيسلاويچ
 كلوب نوشدى موندىن بورون كونصلارده سكر يتار يوق ايدى.
 ۱۲نچى سنه ختاي طرفندن تيلغراف كلوب ايسكى جامبولغه كردى،
 وبو يلدە ختاي ايله ياپونيه صوغشى باشلدى ۱۳نچى سنه ده مصالحه
 بولدى بو محاربه نك نتيجهسى صوكره ياپون ماده سنك يازلور. اوشبو سنه
 چوچك كه پوشته كلدى جمادى الاول اخيري ايدى، ينه بو يلك باخته
 ايله چوچك اورتاسنه تيلغرام تارتلدى ينه بو يلدە خوچو سوچو
 دونكانلىرى بوزلدى قميلدن آرغى تيلغرافلر اوزلدى ختايلر باچين
 خبرينى روسيه ايچندن آلب تورديلر، بو محاربه نك منشأى بو
 ايمشكه مزبور ايسكى شهرك برنده بولود شريف جمعيتى بولوب
 مجلس علماده كلمه طيبه معنای اطيفه سندن آرالر ينه مباخته نوشر، شويله كه
 محمد رسول الله ضم قيلند فچه فقط لا اله الا الله كلمهسى ذكر تمام
 اولورمى اولمزى يالفوز بونى ايتمكله مؤمن دينلورمى دينلزمى ديوب
 بسر فرقهسى البته ذكر نامدر قائل مؤمن كاملدر ديمكه ذاهب
 اولور، ديگر طرفى محمد رسول الله ديمدكچه ذكر نام اولماز مؤمن
 دينلمز ديهرك نزاعك اخيري مضاربه به منجر اولور بونلرى توقتاتمق
 اوچون حكومتدن عسك چقب جا كجوك نك بغنى والى شهرك حضورنه
 آلب وارار، جا كجوك بو نزاعلى سويلرك مفهونى آكلادندن صوكره
 ايسكى جمله معا ذكر قيلدغه نه ضرر وار ديوب مسلمانلر ضرر
 بوقدر ديدكده يوق ايكن ايكسنى تمام ايتوب نزاعى سوندرسكز

اولمزى ايدى ديهرك اولگى جمله ايله اکتفا ايدن طرفه عتاب آمين
 خطاب ايدر مسلمانلر عفو طلب قيلب بينمزده بويله مباختهلر هر
 وقت صادر اولور مسئله نك حقيقتى آكلاندندن صوكره رضالشورمز
 ديه كورسه لرده بى محل بويله غوغا چقارانلرى عيب سز فويهقى سياست
 حكومته ناسزادور ديوب او برينى جزايه مستحق قيلور اولدغه
 مسلمانلر بوگا چاغريشوب بزم اعتقادمه سن مى ميمزليك ايدرسن
 ديوب جا كجوكنى پچاق ايله ارمش اولدرمش حاضر توران عساكر
 مسلمانلر فلج اوردغه مزبور ايسكى فريق دونكانى اتفاهله ختايه
 قارشو محاربه قيلب غوجو سوجو شهرى بوزلديغى ايله جوارنده نچه
 شهرلر بونلره تبعية ختايه تبع نارتمشلر، غزنه لرده بو بلوايى بيوك
 حوادثدن يازديلر.

اوشبو يلدە رومچه يه كونصل فويولدى موندن مقدم افسقالديق
 ايله تورمش ايدى، اول كونصل فيدروف بولدى بو ذات بالكاچين
 وقتنده چوچك ده نيابة توردىغى يوقاروده يازلمش ايدى، اوشبو سنه ده
 مدرسه سالدى، مقدم كندمز بر مكتب خانه بنا قيلب او مكتب
 بالكاچين نك مصلحتى ايله بوزيلوب بعد، ينه اوزمزنك بر خانه مزده
 اوقوتوب تورمش ايدك او جايمز تعمير ايديلوب دامادمزه يعنى
 اوزادان قزمزه برلدكسن صوكره مؤذن برلن ملا توفاج اوز اوبلرنده
 بالالر اوقوتوب تورمش ايدى بو مدرسه مز اوشبو يلدە تمام بولوب
 حاجى رمضانك همديل بكرمى بيشنچى جمادى الاول اون ايكنچى نويا برده
 افتتاح ايدلدى ملا محمد شاهقه معلم ليك ويرلدى.

ينه بو يلدە ايكنچى ذى الحجه يه مصادف اولن توفسان آلتنچى
 مايك اوچونچى جمعه كوني تيلغراف چيوغى ختاي تيلغرافندن تفريق
 قيلنوب پوشته خانه به كاوب كردى، بو سنه عيد قربان اون برنچى ماي
 شنبه كون اوقولوب عقيبنده چوچك سودا كرلرى پادشاهك تخته چلوسنه
 توغ بايراقلر تكب بيوك شنليكلر قيلدى آت چاپدرلدى

اوشبو ۱۳۱۳ نچى ھجرىيە مەزگىلى ۱۸۹۶ نچى مىلادىكى مەيى
ايلى مەئا نامە ايرىشوب ۱۴ نچى سەنە محرم الحرامنىڭ اوڭلى ايوننىڭ
۱۵ نچى كۈنى شەنبە ايل باشلىدى خۇدا سەنەمى بارچە مەزە مباركى ايلە
بو كۈن بورايە كلوب بىر آز استراحت ايدىلى خۇدايم بافەيسنە دىخى
باردم وىرە ھو المەين.

چوچك دە اقسقال اولانلر بى اولانلر

ابتدا ختاي كلوب توشدىكىدە اقسقال اولن سرد چالا قضايدىن
تارجان جارتى باى اوغلى ايدى، بىر يىلدىن ارتوغراق توروب بەدە
ناش خواجە ايشان نامندە بىر مرغنانى اقسقال بولدى، بىر يىل يىتار
يىتمازدىن بو ذات اوزى تاشلاب ھاشى باى بن موسى باى مرغنانى
اقسقال بولدى (*) آنىڭ وفاتى بەدەندە نىسارى حامد بن عالم باى
مرغنانى بىر يىل قىرىب اقسقال لىق قىلدى بەنى نوقىز آى
نوردى، بەدە عظيم باى بن موسى باى اقسقال بولدى كۈنۈل كىنە قدر
نوردى، كۈنۈل كىچىن پىتەر بورغە كىتىدە بونى عزىل قىلىپ
تاشكىندلىك المەمد بى نوعى دىن عمر بى يىنە تاشكىندلىك دىن ارسلان بى
اوپاچولرىنى مشتراك اوز اورننە ناۋىب قىلىپ قالدىرىدى دعوا ايشلرىنى
بو كەينە يە تابىشردى تاشكىندلىك ايكى بىنىڭ خىط وسوادى اولمىدىن
يازىق سىزىق بىلىت بىرەك خىدمەتلىرى عمر بىنىڭ ەھدەسندە ايدى.
بو بىلر كۈن وقتندە بو جانبدە روسىيە الوغلىرىدىن ودىگر طرفدە
ختاي تورەلرىدىن نىورلى تەدىلىلر اولوب ضررى فقرايە سىرايت
ايتدى شويىل كە غىنىرال فرىدە حدود تەيىنە باختەغە كىلدىكە استىقبال
قىلمىڭلر بھانە سىل عمر بىنى حبسە قويوب چوچك دن جەمىع سودا كرلر نى
كىچە ايجندە باختەغە آلدىرىپ ايرتەسى وقت پىشنى گەچە كوچەدە
صاقلب قوياشە قاقلىب نان توزمىنى آلەمىوب خىلى سىياسەتلىر قىلدى
بىو خصوصە شا كر باى اعلەكە باى وىو فقير اوچاچولرمز اويازگە

(*) روسىيە طرفىدىن بىر كىتيلان ختاي طرفىدىن تصدىق ايدىلدىن اقسقال لىڭنىڭ اوڭلى
اوشبو ھاشى باى دورى اوڭلى ايكسى سودا كارلر كۈنۈل كىچە بىلەنچە بىلەنچە تورمىشلىر ايدى،
www.djgunkip.com

باروب يولقوب وىر طرفىدىن سودا كرلر كۈن ھىر بىر اوز آشنا تورەلر بىل
سوزلشوب العاصل نچە واسطە ھەدايا ايل غوبىرناپوردن عفو طلب
قىلىپ بىلرمىنى آلەب چوچك كە ئايتىدىق، غوبىرناپور چوچك كە كىلدىكە
خىراجاتنى سودا كرلر اوستنە سالدى گویا سىرەد تەيىنى سودا كرلر
اوپون بولدى، بىو اثنادە دىر بونچوندىن چى آمبو كلوب عظم باى
بىرلە بىزم المىزدە امانت توران بىر روس تىجارىنىڭ بىش مڭ كوراك
چاپىنى تارپوب آلدى بىلرمىنى كوب ھەشت كە سالدى الوغلىردىن
بويىلە خفا و جفالىقلىرى كورلدى، اما كۈنۈل كىلدىن سىكرە غوبىرناپور
فرىدە بو قىلمىش ايشلرىنە مستىر طرفىدىن مەتاب اولەرق بالاغىرە
المىتادىن پاختەغە كلوب كۈنۈل كىلدى بىرلە اوزلشدى تاتولاشدى، آمبو دىخى
تارتوب آلەش چاينىڭ پولىنى تەماما تولادى.

عظم بايدىن سوكرە سەمىدىن كلوب مرغنانى عثمان اقسقال بولدى بىرلر
يىلدىن كىن عثمان مەزول بولوب جولاي بن مەئى اقسقال لىق اورننە
اوپوزدى بىلر دىخى سايلىنوب اوڭلى بىلر قالىدى اعلەكە بى اسحاق باى
مرغنانى فرىق شىخ تاشكىندىلر منسوب بولدىلر، اوچونچى دفعە يىنە
سايلىنوب نوعى دن اسحاق بايىتە شەوى و تاشكىندلىك دن مەعباد بايىتەچە
بەدە تورسون بى تاشكىندى بىلەك كە تەيىن قىلىندىلر.

چوچك دە تىرجمانلىق ايدىلر

كۈنۈل كىچىن ايل اوڭلى كىن تىرجمان اومىكى جوارىدىن
ابراھىم نامندە بىر قضاىق بالا ايدى بەدە باى قرا ايلدىن عارف اسمىلى
بىر يىكت تىرجمانلىق قىلدى بو ايكسى بالىكاچىن وقتندە خىدمەت ايتدىلر
فىدىروف وقتندە سەمى دە بىورا ايلدىن عىد محمد بولاطلىق تىرجمانلىق
قىلدى بەدە شىشمىروف وقتندە المىتادىن شىبالىن نامىك بىر روس تىرجمانلىق غە
كلىدى بەدە قىبال ايلدىن تورىدو بىك سرتدانوف كلىدى بەدە بارىنەمان
اىامندە سابىق عىد محمد بولاطلىق تىرجمانلىق ئوازمندە نوردى

موندن سوگره اولن افسقال بی وترجمانلر هر بری اوز نوبتنده سنه سیاتی ایل یازیلورلر، ۱۳۱۴نجی سنه یه قدر اولن کیچن افسقال بی وترجمانلر بونلردورکه نام بنام یز یلوب اوندی.

باز علاوه

کونصل کلهمزدن اقدم یعنی افسقال لبق ایامنده هر ایش شریعتنه عاید اولور ایسه ده غالباً نچارلرک اتفاقی ایسه مرامه کلؤب اصلاح ایله اولنوردی، کونصل بالکاجین کلده شریعتنه زیاده عنوان و یوروب حضورمز بر آن دعوادن خالی اولمپوردی حی مسلمان ایسه دعواسی اولن روس وختای دخی شریفه کلؤب حکمهزه راضی اولورلردی، زیرا بر جایده نایو جنس انسان کوب بولورسه آنلرک دقتنی جلب ایتمک و خاطرینی اولامتی اوچون دیننه موافقت و طبعنه مطابقت ایش کوچورمک امور سیاسیبه ننگ باشلیچه مداری دور بو جایده اهل اسلام چوق اولدقنه بناء کونصلک بو قدر شریعتنه رواج ویردکندن بعضلر آتی مسلمان زعم ایدرلردی اما اوز دیننده محکم و احکم ایدی، امور پولیتیکه بی کمالنجه بیلن و پادشاهه اخلاص خدمت قیلن جمیع علومدن خبردار نوار ییخدن دیپلومات بر ذکی ذات ایدی، سوال فیلسه هر ایشک اصلندن صوراردی، جواب فیلسه اساسندن سوبلردی، ماه شریفه ایدی بر کون اثناء کلامبه تراویح نمازندین سوز اورتایه توشوب دیدیکه حضرت حق تعالی اولدیه ایلیلی وقت نماز امر فیلمش سوگره رسول خدا التجا ایذب بش وقته فالدرمش امت لرینه بکلرکنی خواهلر ایکن ختم و تراویحنی التزامه باعث نه دور، جوابا دینلدیکه تراویح نمازی ایکی سببله سنت اولدی بر دنیوی خصلت و بری اغراوی حکمت، دنیوی اولدرکه آدملر کونیزلی صائمه اولوب آش صودن امتناع ایله وقت افطارده اشتها آپیلور اکثر آدم نفسنی ضبط ایده میوب استدکچه میوب ایچوب معاسنی نولدر بوندن بدننگه بر ثقلت پیدا اولوب بلا حرکت باهقی جسمگه ضرر و زبان کتورر

یعنی خسته ایدر، سر بعد الطعام ولو خطوة حرکتدن کنایه دور، بس امت اولن رسول الله نکه امرینه امتتالا سنتنی ذمه سندن اسقاط اوچون نمازه چقار ذهاب وایاب رکوع وسجود قیام وعود ایله حرکتنه کلؤب هضم طعام ایدر بونگله مبدأ اغریق اولن اغیرلیقی بدنندن کیدر، دیدکده بو حکمت حکمارک نچه زمانلر ذهننی صرفی ایذب تابدیغی تجربه سیدرکه بر جمله حدیث نکه تحتنده درج ایلمش دیدی، اغراوی اولدرکه یوم التنادده عرصانک مقدراری ایلیلی مک یل اولمق ایله ابتدا حالدده حضرت واجب تعالی آنک شدتی دفعنه ایلیلی وقت نماز فرض قیلدی سوگره بش نمازه فالدردی، مؤمن اولن البته بو بش نمازنی اودهر امر خدایه اتقیاد ایدر، لکن انسان سهو وخطادن خالی اولمز بش فرضک نقصانی بو بش تراویح ایله اکماله کلؤب فزع الاکبرک خوفندن امین اولسون اوچون جناب سرور امتنه شفقه بو سنتنی بیورمش دور اما جمیع سنه ده اداسی اذقل اولدقن مشروعیتنی افضل الاشهره تخصیص قیلنوب بو آیه اوتامک ایله یلک کلسنده ادا قیلنغان نمازک کملیکنه کفایه ایدر نتاک کم بر آی روزه بتون یل اوچون یدر. اه.

و بر دخی مناره یه آی قویمقن سوال قیلدی، جوابک جناب اکرم صلی الله علیه وسلم نکه معجزات باهره لرندن بری انشقاق قمر دور بو معجزه آدملرک کوز آلنده نوروب کوکلر زنده مرکوز اولسون اوچون مناره یه آی قویمق مناسب کورلمشدر دینلدی.

ودخی لحم خنزیر و بیع خمر خصوصنک سواللر قیلدی بونلری یالفوز بزدن دگل کوب آدم لردن صورادی دیر ایدیکه حضرت واجب تعالی فرآن کریمده خنزیرک حرمتنی لحمه تخصیص ایذب میتدپی تعزیم قیلمشدرکه میتدنگ جمیع اجزاسی حرام اولمق اقتضا ایسدر فقهارل رحیم الله خنزیرک جمیع اجزاسی حرام دیوب میتدین بعض اجزاسی طاهر دور دیورلر، شعر ظلفی فرن عظم کبی، بو ایسه سیاق آیتنه منافی کورنور، جوابک دیدیلرکه اجزاء فی الاصل لحم دن متولد دور لحمک

هرمتی جهله اجزائک هرمتی موجب اولور آیت کریمهده اولن میتهدن
براد ایلی طاهر و ما کول اللهم اولور بیواندرکه سوکره بلا ذبیح
ایله آکا هرمت طاری اولمش بیس اولی اهم طاهرین متولد
اولن اجزاء میته طاهر اولورکه آکا موت طاری اولماشدر بونیکه
موت اول نسنهیه صادق اولورکه آکا حیات حلول ایسدرده سوکره
اول وصف آنندن زائل اوله، اما خنزیر حرام لعینه اولدغیچون حیات
ومماتی هرمتده مساویدر، اه. بعضائی روح اولمیانلره موت اطلاق
مجازی اوله.

تورات شریفک کتاب سیوم موسی اون برنچی سورهنسک ما کول
اولن حیوانلری تعداد ایدب خنزیر خصوصنده «وخوک باوجودی که
سم چانه و تمام شکافست اما نوشغوار نمیکند آن برای شما نا پاک است»
از گوشت آنها نخور یسد ولاشه آنها رامس نکنید آنها از برای
ناپاک اند» دیوب و کتاب پنجم موسی اون دورتنچی فصلنده باز
بسو قول تکرار وتاکید ایدیلرک یازیلمش ایکن احکامی توراته
حواله ادعاسنده اولن اقوام خنزیرنی ما کول اللهم دن عد ایتدکلری
توراتی ترک ایدب اوز بلدکلرنجه کتدکنه یعنی کتابی دگل ایدکنه
دلیل کورنور.

مذکور کونصل بالکاچین پیتر بورغدن سوکفی کلور سفرنده
کמוש طرفه سالوب فقیره بو هدیه کتوروب وبردیکه سهرقنددین
واران کلام شریفک جزئی بر قطعه کاغدی دور بردن بو کبی اله کرمز
دریتیمه مالک اولدغمه ودیگر بویله بویک درجهده آدم بو کمینهیی
پیتر بور چاقلی جایدن غاظرنه آلوب کتوزدکنه فخر و مباحاتمدن زیاده
تشکر ایدرم.

بوذات یعنی بالکاچین وزنده بی آمبونک غیره وسیرتنه معادل
توشمش آدم ایدی وبر دفعه کندی سویلدی، من بو جایه کلور
آدم دگلیم چی آمبونک شهرة سیاسی منی بونده ایلندی دیدی
نفس الامر بآوندده سیاست جهتمدن چی آمبو کونصلغه فوق ایسهده
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

ذاتنده اولن حدت لیک یعنی روسیه توابعدنن ایسل چاپهق قولغه
نوشکان اوغری لراک فولاق بورنمی کیسماک ضرب شدید وحبس مدید
کبی نظام وتراکتاتنه مخالفی نچه ایشلری سبقت ایتدکدن اگر
کونصلغه موافقت ایتمز ایسه بو ایشلر ایکی طرفک منسترینه یتوب
معیوب و معزول اولور اندیشه سیمله لاعلاج کونصلک دیدکنه کونوب
نورردی، کونصلده ایش اوز دیدکنجه بولوب توردفدن آمبونک
فانونه عکس کوب کلارینی ستر قیلب اونکاردی، اه.

چوچک نامی بر قیوغسه منسوب اولدیقى یوفاروده یازیلمش
ایدی بو قیو کونصلغه ویریلان یرکه داخل اولمقله ایلی آلمش
صوم خراجات قیلب ایچندین اغلاطنی آریتوب اوستنه کنبذ قیلماق
فصدنده ایدکنی چی آمبو ایشدوب ایچنی آریتماق اجرینی کونصل
آلمش کنبذ قیلماق ثوابی بزه فالسون دیو مکتوب کوندریب بوسوز
ایله کنبذ قیلنمیوب قالدی. کونصلنک کوکلی شهر اول نامده آچیلان
قیونک کنبذی کندی نامنده اولوب پش تافنه بر خیلی تعریفات
یازماق املنده ایدی. آمبونک غرضی بر بلده آکا منسوب قیلنمش
قیو اجنبی آدمنک آدینه فالسون ایدی. بو قیو «قدوق» فی
فاکتوریهنک ایچنه فالدردیقى اوچون «لوغالدایفه» آمبو خیلی کابوش
قیلدیسهده او وقتده ختای تبعهسی حسن آخوند کاشغرینک ملکته
اولدیقى بهانه ایله غالدای بو ملامتدن فتولمش ایدی سوکره حسن
آخوند اوی قوره دوکانلرینی محی الدین خواجه کته خواجه تاشکندیلره
صانوب اوزی حج گه کیدوب وفات اولدی. قیو محی الدین خواجه لرنک
ملکته قالدی، کونصل بارینمان بوکایغاچدن بوره قیلب آغزینی قاباق لتدی.

وینه بالکاچین ایامنده جایسان توابعدنن صایبولات ایلی لپسی
محکومنده محبت ایلمدن جلقی قووب بونی باخته اولغلری اثرانک
آطنی آلدی دیوب کنرالغه کورفسغه بلدریب بوکا صایبولاتدن قولغه
نوشکان بر نچه کشی لرنی آنولمغه حکم کلدکده کونصل ارا توشوب
بونلری اولومدن آجراتدی جریههسی عفو ایدلدی جمیع قضاییه

وبلكه ايشيدن جميع اهل اسلام كونهك بو ايشينه آفرين ايتوب
 القشلاديلر فرق كشي تلف اوله چق يدي قتلديلر. بالكاچين نك بو
 يازيلهش ايشلردن ما عدا دغى عامه به كوب منفعت لرى كورلمشدر.
 اوشبو اون دورتهچى سنه كوشا كزهده بر آدمك ملكندن نه
 قدر دور مضروب تنكه چقب بر طرفنه كاه طيبه وبر طرفك معنصم
 يا مستعصم يازلهش ديوب رومچه امامى ملا عبدالملك افندى
 سويلدى بوندن بر ايكى دانه سنى تاپوب بياررم وعك سنى قيلمش
 ايدى بو آنه دك درك اولمادى. معنصم كه هارون الرشيد نك نبيره سى
 اولوب اوچونچى عصر نك خليفه لرندى. مستعصم اولورسه هلاكو
 ظالم النده شهيد اولن بغداد نك، اخير خليفه سيدر. ملا عبدالملك
 متردد سويلديسه ده والله اعلم مستعصم خليفه دراهم لرندن اولوق كرك
 زيرا مغوليان هلاكو ايامنك عرب ملككترينه استيلا ايدب اول وقتك
 غنيمت دن كلمش يا تاجرلردن فالمش اوله. معنصم ايامنده اولوق
 دغى ممتنع دگل لىكن عرب لر نك مغوليان ايله اختلاطى مستعصم
 خليفه ايامنك اولدندن بوگا حمل قيلندى درهمنى كوردك ينه معلوم اولور.
 الحاله هذه چوچك نك اوچ مسجد اوچ الوغ جامبول دورت
 كچك جنغانك يعنى جامبولچه دورت يوزه قريب دوكان اولوب بونك
 بر يوز فرق نهچسى روسيه سودا كرلر بونك غيريسى كاشغرى ودونكانى
 وختايلر كندر. آتشكده «بوت خانه» لرى اوندن زياته اولوب شهر نك
 جوارنه اوتوز آلتنى سودكرمن وايچه متعدد ات دكرمن لرى موجود دور
 وايكى نكورمن دغى واركه خانبه لك دور تاشى نك اوستنى تورر
 آستى ابلنور بغدادى نى ايكى كره او كودوب اولكيسنى شاؤفانك
 ايكنچى سنى جاؤفانك ديورلر ايلاكى فاشنده دوراوننى كيپاكسز
 ساتارلر بزلرچه كورفه چيمنى ديرز. بو اونك باشقه لر دن فرقى خميرنه
 اوزايهقى خاصه سى وار ايمشكه ختاي ودونكانلرده بر نوع اوزون كيسمه
 اولور قول ايله اوزايتوب صوزارلر بوگا عادى نكورمن لر نك اوني
 براميوپ او كيسمه بو اوندن اولور بيمش. جهان نماده بو نكورمن نى

عجايبات غرايبات چيندن يازمشدر. ايكى حمام عامه وبرديماس
 ختايى واردور صوينى كانك ايله حوضه ايصدوب اراشان منزل سنه
 آكا توشارلر.

اراشان بيانى

اراشان صوى كه هر يرلرده اولور طرفزده مشهورى دامن بارلقه
 اولانى دور، جوانب شتى دن امراض لر كلوب اكثرى صحت لنوب فاي تورلر
 اياق قول سزلامق كيبى بيل آغرى بيل آغرى كيبى درة لره غايت نافع اما
 يوراك آغرى نه مضر دور، اوز بيك زباندنه اوز طبعندن ايصوب
 آنان صوغه آراصان و آراشيلر ديوب عثمانى لغتنده بوگا قدرت همامى
 ديورلر قاپلوچه ديورلر، اراصان لفظى قايسى طائفه نك لسانى ايديكى
 آنوق معلوم اولمى نبعى فضاى سرد و قلماق كلسى بو اسمده
 متفق لردور. روس ختاي دغى اراصان ديورلر اوز بيكدن ايشدوب
 سويليورلر مى ياخود آنلرده دغى بو اسمده مى هر چه معروف اسمى
 اراصاندر، بو اسم خصوصنده كوب آدملردن صوردم و كتب لغات
 وتوارىخ لر يك آفتاروب كوردم بوندن غيرى اسم قولاققه ايشدولمك دن
 وكوزه توشمك دن اوزيم چه بر معنا يازمق ياديمه كلدى توغرى
 اولمز ايسه بارى مورخار ك پيشى و باعث تفتيشى اولور غايت ماغلط
 يازمش دير بر سوكار قويار يا كوب سوكار طويار، ارشان اصلى
 حرشان دن محرف عربى اولوق كرك عر اسبق ديمك شان طبيعت ديمك
 اولوب معنى تركيبى اوز طبعندن اسپيان صو ديمك اولور
 بو اسم اجنبى دن آلنمادقده كرك مفرداً و كرك مركباً مطلق بزم اوز بيك
 زباني دگلدر اجنبى دن آلنديسه البته ماخذى بو اوله، اه.
 اوقيانوسده عمه هانك كسريله اسى صو قاينا يوب چقان پيكاره
 دينوركه اصحاب علة آنك صويل استشفاء واغتسال ايدرلر تركيبده
 ايلچه وبروسه شهرنده قاپلوچه وروم ايلنده بانه تعبير ايدرلر ديمش،
 وتبيان نافعده كرمان و كرمايه ايلچه به دينور ديمش، اه.

چوچكده روسيه سودا كرلرڭ سنوى سوداسى بو نارىضك تقرىبا
 ايكى مليون روبل يە بالغ اولوب قديمى چاي اورنند بو كونده
 كموش چقار مسلمان قصابنده يرميه ايللى مقدارى قوى بوغازلنوب
 قرمه ايله سنوى يكرمى بش مگدن آرتوغراق قوى وبو مقدار بلكه
 زياده ايچكو صوبولوب صانلديغى سويلنور، اهالى بلده نفوس يوزندن
 مجموعى اون مگدن آرتوغراق نغمين فيلنوب بونك نصى اهل اسلام
 اولديغى حساب لشمشدر، حاصل بلوادن صوگرهغى بنانك يكرمى بش
 يل طرفنده بو مرتبه يە بالغ اولوب دها يل بيل ترفيك اولمغى ملحوظدر
 مغازين لر دخى صالنيمة باشلدى كه برى اسحاق باينتجه حاجى مظفر
 اوغلى عبدالجبارنك وبرى بائويين نامنده روس نجانرڭ دور،
 بر يوك كاتورى دخى آچلدى.

حاجى يونس بابا مرغنانى كه تايفونان وقتنده يعنى بلوادن مقدم
 چوچكده توروب ختاي وروس اوغلى رينه اعتبارى بلند وسودا كر ايچنك
 دخى سوزى نفوذلى قدرى يوچه بر ذاتدر او كونده اكثر مال
 بو آدمك آدنده كررب چقوب بونك الندى بيع شرا اولنوردى.
 ديركه تايفونان ايامنده هر سنه اون مك صندوق فامل چاي فقط
 بنم المدى كىچوب سر حنه كىلدى چقان فوچاي وغيرى چاي
 ومئاك حسابى اولمزدى وهر يز ايكى لك يعنى ايكى يوز مك
 قوى آلنوب ونجه مك باش آت موكوز صانلوردى وبرى بلى اون دورت
 مك باوزه فوچاي اوز المدى اوتديكى نى بلورم دىدى هر باوزه
 اون دورتدن وهر فوچاي يتى قدى دن اولور.

ايلترى ترى ارفان قاب چكمان كىز امثالى اشپالار كره كره
 يوك يوك ختاي ايچينه بوللانوردى حالا اول كونده كلن چايك چاريكى
 كورنيمور چايدن ماعدا مالك كسى عكسنة دونمش يعنى ختايدن
 روسيه طرفنه اوتوب تورمشدر ديو سويلدى، اه.

واوشبو ۱۳۱۴ نچى هجرية كه ميلادنك ۱۸۹۶ نچى وختايچه بادرغه
 دور كوانك صوى خانك يكرمى ايكنچى بلى سيكرنچى اينك سيكرنچى

كونى بزلرنك ربيع الثانى آبي ايدى سنتبر برنچى يكشنبه كونى
 آمبو دور بونچوندىن چمبع چريسى ايله كوچوب كلوب لوغالداى
 جامبولنه توشدى يگى جامبولنك ايچنده عمارت تمام اولمقدن بو
 قش اوشبو توشديكى قورغانده قشلامق دور. آمبو كندكدن صوگره
 دور بونچون سوداسى نزلده اولوب سودا كرلر بندريج كوچوب
 كلمكده دورلر والسلام.

ايمدى علاوهمز بوراده تمامه ايرشوب من بعد چوچكده قلمه
 آلنور احوال ويازارلى اخبار اولورسه اون بيشنچى سنهدن باشلنوب
 ختاي خانلرى تاريخى ايله بيله تحرير ايدبلور انشاء الرحمن.

چوچكده دونكاييلرنك مولود شريف قىلدىقلىرى

بيانى سبقت ايدن بلوادن مقدم دونكاي طائفهسى اجازب ايله
 اختلاطلرى آز اولدغندن بونلرنك تفصيل حالنى بلور آدم نادر
 و فقط مسافر پرور مسلمان كامل ديوب آش وطعامه ايتار وسخاسنى
 سويليورلر ايسهده آنك دخى ترتيبندن بي خبر ايديلر بلوادن صوگره
 بو جايله دونكاي دن بر فرد قالمايوب بالكليله كوتاريلوب كشمش لردى
 ختايلرنك تكرار نزلنده ينه آز ازلب كاوب توطن قىلرق حالا
 دور بونچون وچوچكده ايكى مسجد بنا ايدوب امام نصب قىلدىلر
 افتاءده دخى واردور. دونكاييلرنك معاملسى روسيه نواعى نك اسلام
 نجانلرى ايله اولدقدن طرفين برى برينه وارمق كلمكده اولوب
 سوانست والفت ايدر ايديلر وضايفتلرده تكليف ودعوة فيلنور وقيلور
 اولدىلر. امام وملاالرى ايله دخى آرازمزه انبساط كلى پيدا ايتدك
 ايسهده بو آنه قدر بونلرنك مولود شريف قىلدىغنى كوردكمز بوغيدى
 وبويل عظيم جمعيتنه كوردكمز بوغيدى شمدى واردق وكوردك شويله كه
 مولود شريفنك تكريم وترجيبي بو طائفه يه خاص وختم ديمك
 چاژدور. اگرچه بو آبي چمبع اهل اسلام وجملدن زياده بزم
 نوغيستانده عرمت ايدرلر اما بونلرنك ترتيبى باز باشقه اولدقدن

فلمه آلمق مناسب كورلدى حقيقتنى بلميان آدم بونلر نك حال حاضر سنى
 كوروب لباس ولسانك ختايه مشابه صورت و سمرتند آنلره مرادق
 فقط اسلام اسمندن غيرى بونلرده نسه وار ديورلر واقعا ظاهر
 نظرده اوبل دور اما فى الباطن نه درجهده اعتقاد ونه مرتبهده رسول
 اللهغه اشتياقى وار افعال واطوار كلام و اقوال ارزندن اذعان اولنسون.
 بر كون امام آخوندلرى كادى فقيره ديديكه ولايتمزده بو آينى
 اول آخر نبريك ايدب ختم قرآن و صلوات شريفى و مولود اوقومق
 ايل اونكارلر بو يرده دونكانيلر مسافر كى يز توانكبر و دولتمند
 آدملرمز يوقدر مع ما فيد بو آينك شرفندن محروم قالمامق اوچون
 و بو ايامنك قدرندن بي نصيب بولمامق اوچون قوملرمز هر برى حال
 بندرة پول جمع قيلدیلر بونكچون سزه كاديم بر نچه عدده فروشات
 بساط و بر نچه دستار لازمدر عارىته و برهسز ديدى خوب ديوب
 جهماروب برردوك اوچ كوندبن صوكره رسم لر نچه بر فانه قزل كاغد
 يبارمش بو كاغدار ضيفته دعوة خط ايمش اوشبو كاغد عددنچه آدم
 آليب كبله سز كم لرنى آليب كلورسه امام قارى غه مفوضدر ديمش.
 محل مزدن اقسقال بي واشرف سودا كرلرنى ايركاشد ريب وقت موعودده
 ايكي محل دن خيلى آدم واردق استقبال قيلدیلر. مسجدنك دارباز سندن
 كردكمز ايل اذان اوقولدى نماز ظهري ادا ايتدكدن صوكره ميا
 نيلنمش محل كه تكليف بيورديلر كه مسجدنك صحننده ايدى. قوی
 هو كوز قربان قيله شار قران و قرغان قومش لر جمع دونكانى كته كچك
 خدمتده پيسل باغلب تورمشلر مولود اوچون يصالهش اوزون نك
 اوستنى چادر و چار اطرافنى كيلم ايله توصوب ايچنى نصايح و موعظه
 كاغدار ايسل تولد رمش نچه بردين قديل و فنارلر آصوب تورنده
 كوزگى و ساعتلر قوبوب اوستوللرنى يفاك اورتو ايل ياپهش
 اورتاده بر بلند اوستولده كلام شريفى قويهش. عسارىته آلمش
 دستارلرنك بعضنى ستره و بعضنى محل محل هر يره وضع ونچه جايدبن
 عود و عنبر اياه مكان محضرى معطر قيلمش چوره سندن خوانلر حاضرلمش

هر سفر به سيكز كشى دن اوتوردق چاي كتورديلر ايچدك. بعد كلام
 شريفى آلوب اوقومقغه ال صورده مزده امام آخوند آياغه فالقوب
 «مهپانلره ملال كلمزسه اوز رسممز چه اهاليهزه امر معروف قيلساق
 ديدى» آرى كوزل اولور ديو اجازت ويردك. امام آياغه توردى
 آكا تبعه بارچه دونكانيلر فالقديلر اورتاده منبر وار ايدى امام منبره
 چقدى ابتدا رسول اكرم صلى الله عليه وسلمه صلوات و يوروب ثم
 اعوذ بالله من الشيطان الرجيم ديهرك «لئن شكرتم لازيدنكم» آية
 كريمه سنى اوقوب معناسنى اوز تل لر نچه بويل تفسير قيلديكه «اى
 مؤمن لر موعدلر بو آية كريمه نك معنای منيفى و مفهوم لطيفى
 بودور كه جناب مولى ديمشدر. كه كه منم نعمتمه شكر ايدى شكرى
 برابرينه اول نعمتى آكا زياده ايدرم و كه كه كفرانه ايدر آكا
 عذاب شديد ايدرم» ايمدى شكر قيلهقى مجرد تل اوچوندىن خداغه
 شكر ديهك ايله اولمز فقط قارون توفلى و مائلك كوبلكى نه توانهقى
 ايله شكرنك اورتى تولمز شكر اولدر كه حضرت حق تعالى بزلرى
 عدمدن وجوده كتوردى و بزلره فهم و فراست و يوروب نطق و كلام ايله
 مقيد و بونكله جميع مخلوقاندىن بزلرى ممتاز و مشرف ايلدى بو
 شكرانده عدله بشر مشترك و جميع ملت بو مقولهده متفق دور اما
 بزم اهل اسلام بين الانسان مك مك مراتبه بوندىن زياده شكرانويه
 محق و مديوندرمز. چونكه حق سبحانه و تعالى حضرتلرى بزلرى
 اناس ايچنده انتخاب ايدب حبيبنه امت قيلديكه اون سيكز مك عالم
 آنك طيفلنده خلق و ايجاد اولنمشدر بو دولتك شكرانهسى اوچون
 وجود جودمز ايسل خدايد عبادة جان و مالمز ايسل امرينه اطاعت
 بور چه ز دور. و هر حالده رسول خدايه محبت و على الخصوص بو
 آيلرده روح پاكنه صلوات و درود و ختم قرآن و مولود اوقومق ايله
 اداى حق ايله كم ذمه مزه دين دور كه يوم جزاده اول دستكبر ملت
 و شفيع امت ادا عامزى تصديق ايدب بو كونگى اوضاع و اطوارمز
 او كونده امت ايدك مزه شاهد اوله بو وسيله ايله شفاعت قيله ديهرك

نماینده کتوروب مقامنه موافق مقالار سوبلیدی. تمامنه بزلره فراب السلام علیکم دیوب ختم قرآن اوقومقغه اشاره ایلدی. عادتلرنده عادى سلامدن غیرى سلام اذن ایش مثلا: آش بیکه رغصت وکتمکه اجازت وبردکده وامثاله اورونلرده السلام علیکم دیورلار. ختم اوقوب تمامندن سوکوره فاربلوه صدقه ویردیلر درعقب آش کلدی امام مؤذن ویر نچهلری قوشولشوب مولود و صلوات شریف اوقودیلر بینه صدقه ویردیلر اوشبو روشده هر آش کلدکده مولود وود آیتوب صدقه قیلدیلر آشلری اوز رسم رنجه تورلوك تورلوك پشورمش ایکن نهمین بوکاکه فربان قیلمش عیوانک جمیع اجزاسنی کیسوب چابوب تورغاب فاتشدروب ایچاک، فارون، اوفکده، باغر، باش، صیراق حاصل بو تبرک قربانک مأکول اولانندن هیچ بر اعضاسی آغز تیمولوب یعنی تیمولوب قاله ادى وبالجهل میوه دن ماعدا اون سبکز تورلوك طعام مطبوح آلمزه کلوب الهمدن کیچدیکه برى برینه بکزه مز ایدی ایشک اغیری برنج آشی ایله ختامه ایردی، ایشوک فارشوسنده بر اوستول فویوب اوستنی مزین بر پرده ایله اورونمش صدقه آچه سینى توپلب آنک اوستنه قویه مشر آنى بر آدم صاناب ویر آدم کاغده دوروب وبری دفتره قیلر قیلر اوچ کشى بو خدمته مؤکل تورمشلر، بویله ایتدکارندن ایکی معنا ملاحظه قیلندی برى مخصوص بر دیوان ترتیب ایله اول حضرتک خدمتنی کما عقه حرمت ایدب برینه کتورمک، ثانی جمیع اولنان آچه دن آرتوب قالانى بارچه نك کوز آلدنده اولوب امام مؤذن ومباشرلر خیانت شبهه سندن ایران اولمقدر.

مجلسک انتھاسنه قریب دور بونجون امامنى نك آلدینه بر قول کاغذ کتوروب فویدیلر طشى مکتوب ایچی مکتوم ایدی لعل فائمه یعنی کاغذ آچه اولمق کرى، امام مزبور اوریندین توروب بزلردین استندان قیلدیکه آنکا وعظ سوبلمکه اشاره مکتوب ایش، امام منبره قچب ایها الناس دن سوکوره اعوذ بالله من الشیطان الرجیم، واعتصموا

بجبل الله جميعا آية كريمه سنى اوقوب اى مؤمن موحد معتقدلر حضرت حق جل وعلا نك متين وفوى ايمنه محكم ياپشوب ابد آبرولمكزلركه اول ايب سزلىرى چاه ظلمانندن شاه راه هدايته چقارر ايدن مراد قرآن عظيمدر آنكل عمل ايدە سز جنته توغرى كيدە سز ديوب بوگا ضميمه شيخ شبلى وحسن البصرى رحمة الله عليهما آثارلرندين عبرتلى كلاملر سوبلويوب منبردن توشدكده بر نچهلرى قوشولشوب آواز بلند ايله صلوات شريف اوقودیلر بعده بو كيمينه يه اشاره ايندیلر بر ايشكى آيت تلاوت قیلر مجلس تمام بولدى، السلام علیکم دیدیلر بو سلام كتميه دستور سلامى ایش ایشوكدین چقدق دونكانیلر ایکی صف بولوب دیزلنوب دیزیلوب ایکی طرفه اوتورمشلر امین بیک ترجمان بزلره دیدیکه بونلرک رسمنده استقبالی آباق اوزره اولور اوزاندقلرنده اوتورر مهمانلردن لازمدر خوش خوش الله راضى اولسون تقبل الله نذوركهم ويغفر لكم ذنوبكم، تورگزلر تورگزلر دینك دیدی، ترجمانك تعلیمی ايله اول ایتدك داربازە دن چقدغمزده بارچهلری آرفامزدن کلوب السلام علیکم قیلدیلر رد سلام قیلنق جوناب ككتدك.

اشنه بو بیچاره لر اسیرلکدن شمدی ازادلقغه ابرمش ایکن مولود شریفی بویله فارشولمق آش وبردکده اورونلر یصاب بو قدر تعب ومشقت نازنهق صدقه وحساب اوچون علی حده بر دیوان ترتیب ایتمک بو آيك بویله قدر وقیمتنه یتمک بوکار کلسی عشق رسول وشفاعتنه وصول اوچوندر، والا دفترسزده کلن وکیدن ثمنك عسابنى بلهک وبو قدر. تکلف سزده ختم قرآن قیلر آش ویرمک ممکن ایدی، بارک الله بونلره، آفرین دونکانلره، بله یانه برشى ایرمز عبرة اول بلکانلره، ۱۳۰۹نجی سنه ده باشلنمش بو عادهلری هنوز ترتیب مذکور اوزره بو تاریخه قدر هر سنه بلا ترک بوله کلمشدر.. دونکانلرک نه زمانده ونه کیفیته اسلامه کلابیکی بوندن اون

سنه مقدم باز يلوب طبع ابدلمش جريده چديك نامنه اولن تاريخچه مزده تفصيلا بيان ابدلمش اولمغله بونده تكرراري حاجت كورلمدى استين او تاريخچه مزه باقسون ديگر باقبسى ختاي تاريخى نك ناك واك خان ماده سنده تحرير ابديلور.

اقسقال معناسى

اقسقال ديمك عربلرنك شيوخ ديديكى لفظندن آلنمش اسمدر. لفظ مرسوم فى الاصل مسن يعنى ياشلى اولن قارت واختيار آدمه اطلاق فيلنور ايكن صوكره قباثلك ريس وبيوكارينه قارت ياشى بلا فرق شيخ دينلور اولدى. بزرچه اقسقال ديمك دغى اوشبو شيخ لفظى نك ترجمهسى اولوب ايل آغاسى يورت آناسى ديمك معناددر. اقسقال اسمنده رتبه اولده مطلقا يوق ايدى نه روسييده ونه غيرى ده، صوكره كاشغرده خواجهلر غلبهسى سبب بو اوب فرغانه خانى طرفندن اقسقال عنوانيله كاشغره بر مأمور قولدى. بعده روسيه ايچنده اولن تبعه سيمه دغى اقسقال قويهق مصلحت كور يلوب ابتدا سيمى پالادده مير قربان باى ابن مومناى غه خان طرفندن اقسقال ليق بار ليق بيرلدى. روسيه طرفندن قبول ايدلى. المئاده سيد احمد باى اقسقال بولدى. تاشكند روسيه الينه اوتكانگه قدر خان طرفندن بويله بوله كلدى. چانگه دونكانى بوزغونلغى بولدى بر نچه يلر صوكره ختاي كلوب چوچك خرابه سنه توشدى روسيه سودا كرى فى الحين ختايه آرالشدى چونكه ايكى حدودك ايك يافن قلمه لرى بو محل اولمغله بر ياز ايچنك خيلى تجار چوچكده اورناشدى. بونلر بر ناظر دن لابد اولوب ايجلرندن بر ذاتى اقسقال قويديلر كه ترتيبى بوفار وده كچدى اقسقال لقغه انتخاب ابدلوب روسيه طرفندن تعيين وختاي طرفندن تصديق ابديلن نك اولى هاشم باى ابن موسى باى مرغپانانى دور. بوندى مقدم ايكى اقسقال بلا تاكيد تورمشلر ايدى. كونصل بالكاچين كلنه

قدر ختاي ايله سودا كرلرنك سوزى باغته ناچاللكى اداره سنده اولوب اقسقال ايله اتمامه ايرشوردى. بيوك ايشلرده غوبرنا طوره مراجعت فيلنوردى. اول وقتده اقسقال نك معين وظيفهسى اولم يوب سودا كرلرنك همت و مروتنه موقوف ايدى. كونصل كلدكدن صوكره ميرنك آق هسندن آلتى بوز صوم سنوى معاش ايل قرارلنوب اقسقال ليق كونصلنك حاضرنده خادمى غايينده نائيبى مثابه سنده بولدى.

روسيه ده اقسقال ليق رتبهسى اوشبو چوچك اقسقال لغى ايله باشلنوب صوكره غولجه كاشغر وبعده دور بونجونك رومچه ثم قوبدا وسائر نه يرده روسيه سودا كرى وار ايسه آنده بر اقسقال قويدق نظام تحتنه داخل اولدى. كرك مسلمان وكرك روس اولسون سودا كرلرنك ناظرى اقسقال اسميله سويلنوب بو اسم هر بلده يه سارى و جارى اولدى.

اقسقال وظيفهسى ابتداده آلتى بوز روبليه قرارلندى ايسده صوكره چوچك اقسقال لغى نك وظيفهسى زياده ايدى، غيرى جاينگى اقسقال لرنك وظيفهسى تجار لرنك آز كوبنه و تحملمنه كوره تعيين ابدلمشدر.

سيمى پالادده خان طرفندن اقسقال اولن ذواتلر

سيمى ده اول اقسقال مير قربان باى ابن مؤمن باى تاشكندى دور خدايار خاننك اول جلوسنده ايدى، آنك وفاتى صوكنده اوغلى ميرعليكه اقسقال بولوب آنك عزلى بعدنده بر نظر باى اقسقال بولدى، سببك زوره نك چابوندى سببندن بر نظر باى معزول ومنفى اولوب بونك اورننه توفال مسجد امامى ملا عبدالله نصب فيلندى، بعد رحيم پيلوان تاشكندى ثم مير قربان باى ولد ايوب باى اقسقال بولدى، تاشكند روسيه الينه اوتديكى ايله اقسقال ليق الغا ابدلوب، سيمى پالادده اقسقال ليق نك اولى مير قربان باى اسمنده آچلمش ايكن اخيرى دغى مير قربان نامنده اولن ذاتده تمام بولدى، صوگلى مير قربان باينى

آدملار موچاي باي دېوسويلىو اردى، فامندە قىصير بدنەك نەيف سوزدە قوى صاحب رىي آدم ايدى.

اولكى اقسقال ليق خدایار خاننك اول چلوسنك اخبرى خدایار خاننك اخبرى چلوسندە اولوب آلتى عدد اقسقال بكرمى يلدن زياده راق مدت اوتكار ييب. ينە خدایار خان دورندە دورانلرى انتھايە ايرشدى، سنة الله التى قد غلت من قبل ولن تجد لسنة الله تبديلا.

۶ نچى روسيەنك بو طرفلره قدم قويدىغى وبعض قلاعنك بناسى

روسيەنك بو طرفلره قدم قويدىغى نك ابتداسى وعصرمز اولن اوشبومك اوچ يوز هجرىه يە قدر مالك اولدىغى اراضى نك انتھاسى

روسيەنك اورالدىن آشوب سېريا واسياى وسط قصدنە قدم باصديغى ذاتا وطفلا هر بر توارىخلردە يازيلە، كلوب آنلر بزم بيانمزه حاجت براقمامشلىر ايسەدە بو جانبده جايلمش اورنە جزء قضاقلرنك روسيە يە متابعتنى يازمق مناسبتيلە بونلره مخصوص بعض قلاعنك تاريغى وتأسيسى قلمە آلتىدى.

ھجرتك الف كامللرى حدودندە روسيە باشى بوزوقلرندىن «يارمك» نام آدم سېريادە «كوچوم» خانلغنى آلوب لکن كندوسنك حفظ ايتمك اقتدارى اولمىغىدىن روسيە يە بيع ايلدىكى ايل «تابول» قلعەسى واندىن اوتوب «ايركوتسكى» قلعەلىرى سالندى. تا كەچانكە وآمور مصبى و «بىرنىيى» يعنى بھرنك بوغازنە قدر اللرىنى اوزاتدى. اون ايكنچى عصرنك نصف اولللىرى ايچندە «اومسكى» قلعەسى بنا ايدلىدى و او عصرنك اواسطندە كچك جزء حاكىمى ابوالخير خان ابن آچە اوز بورطندە امنيتليك اميدىل كندى عرض ايدرك روسيە يە تابع اولدى. و بىدان قضاقلرىدە بو خانك اماننە داخل اولدى. بعدە اورنە جزء قضاقلرىنى حمايە سنە آلمق افكار يە ۱۱۸۰ نچى هجرىه لردە سيمى پالاد قلعەسىنى و بوگا مقارن اوستكامن قلعەسىنى تأسيس ايلدى. اما بر نچە مدت ايرتشدىن اوتىبوب قضاقلرىنى اوز حالنە قويوب
توارىخ خەسە ۲۴

احيانا ايل ايچنه فرق ايلي زياده وكم آتلي عسكر كلوب اشنايق پيدا قىلب قضاقدن بر نسته آلسه ايكي اوچ حصه عوض ويروب بويله مدارا و معامله ايله توردى. قضاق ايسه ابتدا فلماقنى قووب بعده فرغز ايله جاؤ بولوب همان بربنى كينگوتك سببنده ايدى آراسندن روسيه كلوب بونلر نك آلدىغى يره قلعه صالحق صدرنك ايدى. روسيه نك كلديكنى وكتديكنى بونلر بر شى اورننه كورمىوب بلكه برنى آلسه بشنى يرر ايمش نه استعاله ديوب روسيه نك كلمكنى وارالاشمغنى آرزو ايدلر ايدى. او وقتك الوغ جزء فرغانه به تابع واورته جزئ نك اكثرى ختايه محكوم ايدى. اورناده اوز باشته يوزن ايل لرده وار ايدى. بوي باشلر روسيه محكومنداكى جنس داشلرى اولن كچك جزء قضاقلر ينى تالامقن كير و تورمديلر. بس تبعه سنى صاقلق روسيه به واجب اولديده اورسكى قلعه سى صالدى. قضاق بوگا يمان قاله ديرلر. آندن نى قدر عسكر قلره يوللانوب صحرايى صاقلب كوزادوب كير و قيتديغى ايله چپاول كنه ميدان آلوب اللرينه توشن اسير و مال لرنى خپول و بخارا بازارلرينه و خوقند مضافاتنه كلتوروب صانارلر ايدى. بونك اوچون روسلر هر طرفدن ايلرولب قلعه واستحكاتمات بصامق لازم كلوب اليكسندر اول ايامنه نوژاليكساندرفسكى قلعه سى بنا ايدلدى. و بر طرفه ايرتشدن اوتمك دخى سياست چه معقول كورلدى.

بو طرف قضاقلرنك روسيه تصرفنه كچديكى و آيكوز

بلده سى نك بنا سى

سىمى پالاد و اوستكامن قلعه ارى بنا بولنديغى ايله روسيه سرحدى بو طرف قضاقلره ياقين بولوب سودا كرلر بل بيل ازدياد ايله و اريب كلمكنه ايديلر بعضا بولاه و احيانا ايلده قضاقلرنك ظلم و تعدبىسى اولوب مظلوملر بونى روسيه حاكم لرينه كلوب عرض قىلور ايديلر.

عرض نامه سنى قبول كوروب آلوردى لىكن قضاقه وارمق سودا كرلرنك حقنى صورمق يوق ايدى نچه بللر بويله اوتدى. بر وقت اوستكامن توغروسنده بر آز عسكر ايرتشدن اوتوب قضاق ايله طوب و سياز قىلدلر. يواشلق ويومشاقلىق برله ايدى اوچ دورت بلدين كين ينه بر جمعيت بولدى همان اولگى كين ايدى قضاقلرنك بركاننى آلدى بيرمايمن ديكانى قالدى تاشلب كېته واردى اوچونچى دفعه سيازده خپلى غيرته دكلى مظلوملرنك حقنى آلوب ويردى سرکشليك ايدن بر آز ايلنى چايدى روسيه نك بو شدتنى قضاق كلوب ختايغه شكايه ايتديلر ختاي بياؤچنك يعنى آز ايش ديوب آنلرنك سوزنه قولاق قويمايدى داديله مقيد اولدى بو سببن قضاق توره قوه سى ختاي دن يوز چويوروب روسيه به تابع اولمق نمنى سنه توشديلر. ۱۲۴۰ نچى سنه لرن نيفنده قزل توغلق دن صارت توره ابن جوچىنى ايل اتفاق ايله پيتربورغه بيارديلر كه پادشاه بونلره مخصوص بر قلعه بنا قيله و اول قلعه جيله نايمانه مركز اوله. بونلرنك عرض و غرضى پادشاهه مقبول اولوب چونكه روسيه نك كوز تونديغى مقصدى دخى بو ايدى. ۱۲۴۹ نچى هجر يه ده سيمى دن اثرات چقب آيكوز صوى بويته كلوب توشيدى. بلد سيمى پالاد نك جنوبنك اوچ يوز ژرست مقدارى مسافه اولوب اول چى-اى حالايىسكى ديوان اورنى دور. كيله سى يازنده چوچكدن بر آمو اوچ يوز قدر چرى ايله چقب آيكوزده روس ايله سويلشدى. حضرت قيله كاهمز مهربان بولورلردى اوشبو وقتده بزلر قضاق ايچنده ايدك ننتاك قرا خواجه نامنده بر آدمده نسيه مالوم بار ايدى نچه مراتبه كشى بيارديم ويرمدى. قاشمغه بش آلتى يولداش آلوب اوزيم كتديم ايگون صومئنده جيلدى قراناغى ايتا كنده يوروب كلمش كوب آدم كورندى بو كهار ديوب تورده مزده يورشلرندن معلوم اولديكه ختاي دور اوزندىن اوزاق صوزيلوب كلور. چوچكدن ختاي چقب آيكوزدين روسلرنى هيدار ايمش خبرى بوروندن بار ايدى.

بولداشلار من ايله سويلشوب ونلر حماقت ايله معروف جهالت ايله موصوف خلقتد بر ضرر ايركورمسون ديهرك يولدن صاولدق بزلرى كوزوب اون بش بكمى دم آت چاپديلر. اكر فاقساق يتوب تونسلر يغشى اوامز ديوب توفتادق كلوب بتديلر آتندن توش فضاقت رسمنى ابتديلر نوشدك كملر سز فايدين كلورسز نه بره واررسز ديوب صوردي، سودا كرلرمز ديه جواب آيتدك، آمبوغه يوركلر ديدى آرامز بر خيلي بر ابدى يعنى ايكي اوچ ميل وار ابدى آتقه مندرميوب ماكدردى، آمبو مافاغه تخط روانغه توشهش كونارتوب كلور، بزلر باردغمز ايله توفتادى پردهدن باشنى چقاريب كملر سز ديدى اولسكى جوابمى ديدك آيكوزكه رسدن عسكر كالمش راست مى دور فاقچه عكشى دور ديدى بلدكمزى سويلدك، صوكره ديديكه سزلر ايچن خان نيمى اوبدان كوررسز باخرد آق پادشاهنى مى ديدى. ايچن خاننى يغشى كوررمز مكركه بزلر اهل ايچنده يورمش سودا كرلرمز معاملمز فضاقت برله دور آنلر بزه تعدى قيلور مالهمزنى آلور ويرميور سزلرنك ايشوكز طاردور آلدكزه كريب بولميور عرض دادمز يتميور ديدكمه بو سوزك راستدر درستدر فضاقت خلقى سوزنده ثبات يوق يوزنه اويات يوق بى انصاف خلقتد موندن صوك فضاقتى بويله بوش فويهمورمز كرك سودا كر كرك غيريه قيلن ظلمنى تحقيق ونعديسينى تفتيش ايدرز البته ايچن خاننى اوبدان كوركلر چلندن الوغ بلوكلر ديوب اوچ مراتبه تاكيد ايله تابشروب باشنى ايگوب خوش ايتدى آتدئلب يوروب كئدى.

مايور نوكلوفنك نطقى

آمبو اوشبو سفر آيكوزكه باردى روسيه بوگا استقبال چقب خوش آمدنى خوب برينه كوردى خاص اويلر تكب عزت وحرمت ايله مضافت قيلوب بر نچه كونلر اونكاردى بعده سوز باشلوب ايشاي مجاورده روسيه مأمورى، نوكلوف فضاقت سيموز مايور

ديرلردى دايجين يورتنى الوغ اوزلرينى كچك قىلب سويليوب بزم بو يره كلكمزه سبب تركستان وفرغانه مضافاتنه فاتنايان تجارلك عرضى بوينچه آنلرى فضاقيهنك چپاولندن صافلمق اوچون دور حاشا سزلره معادلليك ادعا قىلب ملك كزه قدم قويساق اويله بر شى كوكلكزه كالمسون سودا كرلك التجاسى بزلرى بو جايه ايلتىدى آنلرك دادى بوننده كلمه بزلرى مجبور ايتدى اكر يوللرك عهدهسنى ذمه كزه آلور ايسه كر فضاقتد ايريشن الملك جوابنى ويرر ايسه كز بو يردن كيدهلیم دیدكگزه چه ایدهلیم دیدى، او وقتده يوللرك خواطرى بو سوزه الوغ سند ويوك بهانه اولوب نزويرى تقديره موافق نوشدى، آمبو بو افكارك عمقنه وارمى وارسه دغى ايتار سوز قالمدى يولك عهدهسنى ذمه سنه آلمادى روسيه بى بوندى كيت ديالمدى، مع ما فيه اول جايغه فورغان صوقمغه و آيكوز صوندين اونه طرفه اوتكمه اجازت ويرمى، مأمورين بو مقوله به قرار قيلدقن صوكره سوزلرينى ايكي طرف الوغله بلديب جوابنى آلرق آمبو. چوچك كه فایتدى ایللى فزاق روس بو مهمانلرنى اوزادهرق اروچار صوى بوينهچه كلدیلر آمبونی فایدول کیچوندن اونكاريب كپرو فایتدغه فضاقت ایلنى كوب بى سرنجام قیلدى اروچاردن بويساق روسيهنك بولدى تابع اولور ايسك لر آيكوز ديواننه واریب دفتره یازیللر یوق ايسه اروچار صوندى اوت ختايه كيت ديوب فضاقتلرنى صقتى، بو سوز راست مى بالغان مى ديه فضاقت يغشى لرى آمبونك ارقاسندين فوب كلدیلر روسلر بويله ديور وحالانكه بز آنلرنى آيكوزدن هيدار اميدنده ايدك ديدیلر، آمبو آنلرنى آلدینه كدرمدى يوزينى كوردرمدى شكايترلينه التفات ايتهموب بولنه كبتنه واردى فضاقتلر ختايك بو فعلندن منفعل اولارق كوكللرى صوندى روسلرك سوزينى راست بلديلر بويله اولمسه البته لا ونعم بر جواب ايتور ايدى ديدیلر اورادن ايللرينه فایتوب اتفاقله روسيه به محكوم اولدیلر آمبو عهد نامه ده آيكوزدن اوتهميه رغصت ويرمديسه ده روسيه بو

جانبدار اروجار وآله كوله قدر قول لرینی اوزادوب نفوذینی جاری قیلدی، بو ائناده بر آز ایل بولنوب کوچوب آلا تاغده بورن بیک سلطان توریه واریب پناه لندیلر بیک سلطان او وقتده ختایدن كوك منصبنه ایدی، بیک سلطان بونلرک کلدکنه خوش اولمبوب نه دن بونده کلدگز کلدکنه بته تنچ کامبوب روسیه توابعندن مال قووب کلوبسز آنلر عرض ایدر او بهانه ایله روسیه بونده کلوب پدر ختایک احوالنی کوروب توروبسز بومدن کیت دیالمامش ختایه اعتماد ایدم روسیه بیوک پادشاهدر سزنگ اوچون آکا قارشی کیده م ته ایسه کلمش سز سوکنه بقالیم دیه تسلی ایله حکیماننه جواب ووروب تورمش ایکن روسیه بو طرفی بر طرف ایتدکن صوگره آلا کولدن اونه واریب بیک سلطانیه اوزلرینه تابع ایتدیلر، بیک سلطان روسیه ننگ کلدیکنی چوچک آمبوسنه بلردی ایسه ده آمبودن جواب بولدی، ایله شرفه جاپسین کولی غربا بالقاج بعیره سی جنوبا آله تاغغه قدرکه مابینی طولا و عرضا آلتی یدی یوز چاقریم پردور بو اورزاده اولان ایل لر بر چه سی روسیه یه بیعت ایدب بونلرک کلسنه یالغوز آیکوز دیوانی مرکز قیلندی، ایل ایچنده بورن نوعی لر اوشبو وقتدین باشلب قضاقتارنک یازیلوب حالا چاله قضاقت نامیل مشتهر بر طائفه یورت بونلرک اولادی دورلر بیانی علی عده بر فصل اوزره یازیلور .

خان صایلاو

روسیه فقط بونگل قانع اولمبوب بر طرفده ترکستان محکومی و بر جانبدار ختای محکومنده فالان قضاقلرنی دخی تصرفنه کیچورمک افکارنده ایدی قضاقتنک افعال و اطوارندن استفاده ایدرک مداری ملایهت وهرایشی اوز اختیارنه تاشلب آنگل صید ایلمک مطالعه سنی تاپوب اوزلرندین خان قیلیق قانوننی جاری قیلدی، نظام موجبی خان صایلمق اوچون آیکوز دیواننک الوغ جمعیت ایدب قضاقلر خانلقغه تالاش

قیلدیلر خیلی قیل و فالدن صوگره پادشاهک یوزینی کورمش مناسبتیل صارت توره ابن جوچی توره نی خان کوناردیلر، قضاقت لهجه سنجه، خان روسجه اسطرش سلطان دیو عنوان ویرلدی، آغا سلطان دیهک بونگ ترجمه سیدر، امور خارچی یعنی ایل ایچنده اولان هر وقوعاتی بونلره تفویض ایدب قیلدن غیری امرنی اللرینه ویردی، مقتوله دیت معیوبی ضربه قادر ایدی، لکن اکثر جریمه تعزیر بالمال ایله توکانوب اورمق صوفهق نادر ایدی، خاننگ معیتنده بر معین قویوب بوکا کندیدات دیدیلر، ایکی زاسیدانیل دخی صایلب قضاقته بوکا قاضی لقب قویدیلر، محکمه ده خانغه همه الوغلردن یوقارو ارون ووروب زیرسالک آلدنده اوتورتدیلر، خاننگ و قاضی ننگ هر برینه وظیفه تعیین قیلدیلر، سابقا یازلاهش حدودک ایچندا کی ایل اکثری نمایانندن عبارتدر بار چه سی بر دیواننگ محکومی و بر خاننگ منظوری اولدیلر. مشار الیه صارت توره ایکی یلغه یتیموب وفات ایتدی، اورننه آق توغلو قدن جابای توره ابن شاکقاینی خان کوناردیلر، بونگ ایامنده پریکان یگی دیوانغه کوچوریلوب کریس تورغان سالندی الائن سیرکیپول قلعه سی دیدکمز بودور، روسیه آمبو ایله محکم وعده قیلمشیدیکه اولگی جایه تورغان صوفهیه وعده سنه وفا قیلب چوچک که بر مرحل بقنراق کلوب معجور صو منصبنه قرارلندی.

جابای خان ایکی صایلاودن صوگره قلوب اورننه قزل توغلقدن بیک سلطان توره ابن آغادای خان بولدی، بر صایلاو بعدنده معزول اولوب، جابایک برادری بولن توره ابن شاکقای خان نصب قیلندی، بو ذات اوچ صایلاو سوکنده وفات ایدب محلنه فیه قضاقتن بیک خواجه ابن اویسونبای اوتوردی، ایکی صایلاو بعدنده عزل قیلنوب قزل توغلقدن باراق باطور ابن سولطا بای توره خانلق مسندنده بر قرار بولدی بو ذات خان بولدیغی ایله دیوانندن اوی جای صانوب آلدی بورونقی خانلر احیانا قوش چادر

تکب اوتوررلر ایدی اکثر اوقاتده هرکمه قونوب نوشلنوب ارزاقنی تیروب بیوب ایامنی وتکاررلر ایدی.

صاحب الترجمه باراق خان قضاغهده بهادرلیک بئرله مشهور ومعروف ذاتدر، اویسون ایلنی چاپوب اخذنار ایتدکی بهادرلیک عنواننه باعث وسبب اختار اولمشدر.

هذا بیانہ. بوندن اقدم مواضع عدیدهده ذکر وتعریر اولندیغی اوزره بو طرفک ایللرینی آرغون نایمان دیورلر اورته جوزدن معدوددور آبلای خان اولادی بعضی آرغون ایلنده قالدی، بعضی لر الوغ جوزکده واردی، ابوالفیض خان اولادی نایمان ایچنده هر بزی بر قبائل ایگا بولدیلر کاند نایمان بونلرک سهامنه توشمش ایدی، نایمانک اکثری روسیهیه تابع اولوب بونلردن صادر متای قبیلہسی بولنوب ترکستان طرفنه کتدیلرکه اول سمتده اولان ایللر ایله اتفاق ایدب روسیهیه مخالفت ایتدک دعاسینده ایدیلر، باروب چو صوندن اوتدیکی ایل اویسون ایچنده، رستم توره بونلرک رئیس لرندن یکریمی مقداری آدمنی ضیافت بهانهسیل آلدیری اولدی ایلنی چاپوب تالان وتاراج فیلی بیچاره لر مال ملکندن ماعدا خاتون قزلینی قوشوب اسپر ویروب کیرو قایتدیلر نایمانک فانی ناموس وغارینی طلب قیلدق ابوالفیض خان اولادنه واجب ولایم کورلوب باراق توره اویسونکه آتلانق شهرتنی شایع قیلدیغی ایله جگری خون دللری غصه ایله مشحون اولن صادر متای نیک یاش فارسی کته کچک باریسی آتلنوب جمعی اوج مک مقداری نفوسدن مرکب بر فرقه عسکر بولدیلر، «ایلا» صوندن اوتوب باروب ایسون ایلنی چاپدی، رستم توره کوچوب فاجوب جونادی باراق آردنه توشدی نه بره وارسه قویمه چغنی بلدکده رستم توره نوقتادی زیرا ترکستان وتاشکند ها کم لری ایلهده عکس اولدندن ایلکاری وارمیهده اورون قالماش ایدی، بالضروره باراق ایله ایلچی لشوب اراده مصالحه اولدی اولگی سنه تسالانمش

ئۇلۇد مال واسپرلرني قایتاروب مقتوللرک خوننی بالتمام ویردی وپناه توتوب

www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇر تىلىغا باقاله، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازما لار ئامبىرى

وارمش مسلہ انلره بويل جفا قیلدیغی اوچون مک عدد یلقى جزا نقد دخی آلوب کوب غنیمت ایله قایتدی اوشبو خدمت طفیلده باراق توره باطور شهرتنی تابدی، من بعد اویسون مالی نایمانغه مال حربی کبی حلال زعم ایدیلوب دائم آنلری واریب تالار ایدیلر اون ویکرمی آدم اوغورلقچه وارسه لر باراق کاهش اوازه ایله اویسون ایلی اوی ارینی ومال ارینی تاشلب تاغه فاجار اولدیلر بوش قالماش مال ومنالدين مدعالرنچه آلیب آرتوب تارتوب هیداب قووب قایتور ایدیلر.

باراق خان صایلندقدہ معهور صو بوینده الوغ جمعیت ایدب آت چاپدیری طوی لر قیلدی، غنایغه فراغان «قزای» ایلینه کلوب قراغچده طوب سیاز قیلب تشارک وغیری لرک اوزاق مدندن بویاق کتکان مال لرینی قایتاروب آلوب ویردی، بو ذاتک بهادرلیکدن باشقه هنرلری وار ایدی منتق آنمقدہ ماهرلیکی آدمک توباسنه تنکه قویوب آنوب توشوردی چاپک دست لکده فتیللی منتقنی توتوننی توتوننه فوشاردی، یغای بونمقدہ کبوم کسمکده ایتوک چیتوک پچما کده وتکما کده تیمور صوفیقدہ هیچ بر اوسته دن وچباردن کم دگل ایدی، قول قوئی اوروک ویگاقنی اوچلب صقوب اوشاردی جلوک سویا کنی بسوراب صندردی، اوز رسم لرنچه آخوند وشجره یعنی شاعر ونساب ایدی، لغز ومعما، بندنه وحلنه غایت سریع الفهم ایدی یعنی جوامباق ایتما کده وچشمکده تیز فهم ایدی، اویسون تسفرنده عسکره قانون وضع ایدب اون باشی یوز باشی مک باشی مرتیب وهر بری نیک درجه سنه کوره ایش تعیین قیلمشیدی، حکومت الدن کیدب زمانک ضعیف وی حال وقتنه توغری کلدکن ویورتک نفاق وی اتفاقندن النی آغزینه قویاردی اگر مساعدلی بر ایامه دوش اولیدی البته الندن ایش کایدی، هرچه رأی صائب حکومته مناسب افکار عمیق صاحبی ایدی هر صایلاوه خانلق تالاش قیلب میسر اولمزدی، چونکه بونک چنکالی غیرى لرک کبی

اولمز دیوب آدملر سطوه سندن سیسکانوردی آنکچون صایلمزلردی.
ایسل الوغلر بیکه امثالی غونانبای مرضه واقتیلیق بی اولادی که
بونلر قره فضاقتک خانی مثابه سنده معروف ذواتلردور. سائرلردخی
کلا بوکا عکس ایدیلمر. محکمه الوغلیده بونک رواجی استمزلمر
ایدی. عاقبت «کورفص» یعنی اومسکی گنرال غوبرناطوری بوکا بر
خدمت تابشردیده آنک طفیلنک خانلق رتبه سنی عایز اولدی. مذکور
خدمت بو ایدیکه، ۱۲۷۶ نچی ویا ییدنچی یلرده سیمی وایکوز
اورتالغندمراوچ دورت عدد روسلره فضاقت بارومتاچی سی یولفوب
مزبور روسلرنی اولدریب کتمشلر آلتینی کیسوب آغزیننه تقوب
آرقاسندن خادا صوقوب نیچه مسغره ایتمشلر بری غارونچه رتبه سنده
عملدار ایلمش. بو ایش روسلرک زیاده ناموسنه توفنوب آیکوز که
«کورفص» کلدک فضاقلرنی فسویب اوغریلرنی البته تاباسز دیوب
فضاقت ایسه اینک ایگاسی تورلردور بخصی یماننی آنلر بیلورتابسه
آنلر نابار بزلرنک المزدن نه کلور دیه آغرلقنی تورلره حواله قیلیم
بخصوصا باراقتک حاسدلری باراققه بر نقص کلتورمک وبر بلایه
قویوق فصدنده بو ایش باراقتک الدن کلور اوغریلرنی توتارسه
اول تونار باشقه لرنک الدن کلمز دیوب کورفصه نیکورمشلر کورفص
تورلرنک منصب دار وغیری منصبدارلردن بر نچه سنی فاره پابوسکه
عربه برله سیمی طرفنه اوزادوب باراقتنی آیکوزده حبس خانهبه
قویوب کندی المننا طرفه ایتوب کندی. باراقت حبس خانهبه بر
آیدن آرتوغراق یاتوب قالدی «کورفص» المئادن فایندقده باراقتنی
حضورنه چاقریب تسلی ویروب کوکلنی آلدندن صوگره بو اوغریلرنی
تایمق باشقه لرنک الدن کلمز سن بو ایشنی البته عهد قیلورسن
اوغریلرنی توتوب کلتوروسن سکا خانلقنی ویررم دیوب وعده قیلیمش
باراقتده بو خدمتنی ذمه سنه بوکلب مکا هر بولوصدن بو قدر کشی
معینده بولمغه امر ایده سنر وهم بر مونچه فضاقت روس خدمته
ویره سنر ثانی هیدالوب کتمش تورلرنی فایتارلسز دیه امرنامه نی الینه

آلرق چقدی. مزبور اوغریلرنک خنایغه فاراغان کیرای ایلنک ایدیکنی
ایشدوب هر ایلنک بیوک وکچک لرندن استصحاب ایده رک جمع ایکی
مک مقدرای آدم - ۵۰ عدد قزاق روس ایله ایرتش اورینه کندی.
حالا تیمورصو دیوانی اونوران اورنده کیرای ایلی برله سوزلشوب
قاتلر قالدان قیال دیدیکی مشهور اوغریلر کیرای ایلنک قشچمشلر
ایکن، کیرای تورلری عیایت قیلیم بر آز نارنشوب کورسه لرده
باراقتک سطوه سندن سیسکانوب اخیر کار الینه تابشردیلر باراقت
اوغریلرنی آلوب ونایمان ایلی نک نه زماندن برلی کیرایده آلامای
یورن خون وحققرینی تمام آلوب وسودا کولرنک دخی کتکان ماللرینی
قایتاروب هم «کورفص» نک امرینی اورننه وهمده یورتنک کوکلنی
یرینه کلتوروب الوغ آبروی ایله قایتدی. بونک کیلمه سی یازنده
قزای ایلی ایله قراغاجده طوب سیاز قیلیمغی یوقاروده یازلمشدی.
اوغریلر بش کشی ایدیلمر سمیده منتقغه آتلیدی. اوشبو خدمت
مقابل سندن مشتاق اولن منصبنه واصل اولدیسده عمری وفا ایتمیوب
خانلقی نک ایکنچی سنه سی هجرتک ۱۲۸۰ نچی یلنده وفات ایتمدی.
یاشی ایلی که یتماش اییدی جسدن سیمی پالادنک الوغ یولی نک
غربنده اچی صو بوینه قویوب بیوک کنبذ تورغوزدیلمر الان باطور
سویاکی دیوب بنام اولمش موضع اولدر.

حلیه اورتنه بویلی نک اطولی بدن جسمینک اوسطی یاغرنلی
جیلکالی، بیوک باشلی، میوقلی، فاشلی، فوکر صقالی، آلاچه کوزلی،
کوپکام قزل یوزلی آدم اییدی. اهل سواد نمازخان وهر ایشدن
غبردان اییدی. خانلغندن مقدم مالی آز ایسه ده آزلغنه باقمیوب عبرتلی
قصه یاقشلی حکایه سویلیانه رسم لرنچه آت مندریب لباس کیدرردی
همتی بلند لکن طبعنک خون ریزلیک وار اییدی کوب آدم اولدرمشدر.
وفاتنده میت آشنی بر دیوان ایسل وجهل آتی توغلق قزل توغلق
تورلر الوغ معرکه قیلیم آت چاپدریب اونکاردیلمر. اوچاغی آیفور
جال تاغی ایتمکنده کب صوی بوینده اییدی. اویسیوننی چاپوب

ابتدا بهادرليك نامنى چقاران وقتىدە باشى يكرمى ار چماسنده بلكه يتماش ايدى دبرار. بو قولى تقويه ايدر مشهور جاناق آقون بر معركهده بوگا اولانك ايتمش. چوباريسم آرغوماغوم كيرمارالوم * اوز زاكومه بولكانديك جاندرالم * بالا كوندن باس بولغان مك صان قولغه * بالاسى سولطا كام ناك اير باراغوم * جاصوك بار چيور ماده. جلاك صير * جايلايدى بيك سلطانك اوبر فيور * جاس كونوكندن نالپونوب طلب فيلب * طايلاغوكده آطان مان بولك اويور *

اويستوتى چابديغى باطور آتاغنى آلدېغى بو مصراع لردن مقدم اولوب باشى يكرمى لردن دون اوندېغى استخراج ايديلور.

مدنى پادشاهلر ك مخصوص مؤلف ومورخ لرى اولدېغى كىي بوللر ناك ده هر خانك اوز هنگامنده بر مورخى اولور كه بوگا اوزلر نچه شجره ديورلر. مگر پونلر فلم وكتابت ايله اولمېوب واقعه سنى كلام موزون وشعر مرغوب ايله ايدلر. باراق خانك شجره سى كندى ايله همسال «دولات» نامنده بر ذات ايدى. دملا حسين حاجى بو دولاتنى كوب سويلدردى. كىينه مترجم دخى كرات ومرات ايله ايندومش مز «دولات» اگر چه سوادى يوق نادان ايدى اما سوزينك مغزى ياغ بادام ايدى.

باراق نك وقتى بعهنده تربتنى يعنى صابلاو مدننى كنديداتى ادلغان ابن جمانتى توره تمام يتدى. بعه نوبت برادرى سيلخان ابن سولطابايه يتدى. سيلخان توره اوچ سنه خانلق صوكنده عزل فيلنوب اورننه قوه دن واق «قالدوباي» منصوب بولدى بونك تربتنى تولمزدن يگى زاكون چقب خانلق قاضىلق بر هم برولدى بو مجروحلره خزينه دن پنسبون ايله مرهم ورلدى. آيكوز ديواننده خانلق نك ايتداسى ميلاد ۱۸۳۳ نچى يلكه باشلنوب ۱۸۶۸ نچى يلكه انتهايه ايرشدى مدت خانلق جمع اوتوز دورت يسل اولمشدر. يگى زاكون چقب اوبازناي محكمه اچلدقده پريكاز محكمه سنى قضاى الوغندن دفعه عازى شاهه يوب اوصاحه پاموشنوك ناميله بر آدم قويدلر كه اوبازنك

معينى اولدى. بو دخى اون يلقه يتمايوب الفا ايدلدى. آيكوز ديواننده پاموشنوك اوللر نك اولى «اوبازباي ابن بيك خواجه» ثم «غوناباي ابن اوسكان باي» اخبرى مك ايكى يوز توقسان سنه نيفتك سلېمان توره ابن بيك سلطان ايله انمامه ايرشدى.

خانلق قاضىلق بنار اولدقده بوللرى پريكازغه چاقريب سزلىر بورون باغلى اسير حكمنده ايدكز شمى اختيارلى اولدكز آزاد بولدكز سزله خدمت بوقدر اويلر كزه فائتوكز بالا چاغالر كز آلدنده راحت راحت باتوكز ديدى. بو نزاكت ايله ايشتدران آزادلىق اسيرلىكدن آن مقدار اشد اولدقندن مزبور فالدوباي كه خانلق دورى آنك النده انقراضه ايرشمشدر محكمه الوغلى ايله جدل فيلب آيتوشوب ارصدار سيندار نيمنه آيتوب اوتداب تورصوكدار خانسز جورت بولامه خلقسز ديوان بولامه اوزدارك آچسه آلابون ديب فيلغان فولقدار ك چقارمىن اق پادشاه نك اوز ندىن جواب كلامى اورنومدى كسى كه بر مايمىن تربتم يعنى مدنم تولماي چقمايمىن ديب زيرسالك آلدينه باردقده بيچاره نى سودراب سوكوب صوقوب بي ابروى فيلب چيقارمشدر كوب پول صرف فيلب آلمش اورنى ايدى خراجاتنى تولاب آلامدېغى المندن بويله ديمكه مجبور اولمشدر.

خانلق قاضىلق هر اوچ يلكه بر صابنلوردى. توره دن خان صابلنسه بلا شرط قبول فيلنوردى. قرا قضاقدن صابلنسه اوچ تربيت يعنى توفز يل خدمت فيلدېغى كرك اولوردى بو قدر يل پادشاهقه خدمت كوسترمش اولمسه قوه دن خان فويلمزدى. بو شرطك اصل مبناسى اوز بيكده توفز آنا حكومت فيلميان آدمه خان اسمى ويرلمز اولدغندن بوقانونى تسهيل ايدب توفز يل تحويل فيلمشدر. خانلق ايامنك بولصلىق ادنى مرتبه ايدى حالا قضاقيه نك اقصى الغايه درجه سى بولصلىق بولوب قالدى، اول وقتىدە اون باشى ايلو باشى ديمك يوق ايدى بولصلك معينى اسطرشينه ايدى، آلوم آلمق مال حسابندن ايدى، يگى نظامك چكاراقدن آلنور اولدى. او كونده فلعنى ديوان محكمه نى پريكاز

دیو سویلیوب حاکمه مایور دیورلر ایدی، کته سنه دیوان باشی مایور، کچکنه ایل مایوری دیورلردی اسمی کم بولسه بولسون فضا ق اوزلرنجه بر نام کوتارلردی، مثلا: صلو مایور سیموز مایور پسرکان باص مایور صقاللی مایور و امثالهم صفت مختصه لری ایل آد قویارلردی ایل مایورلرندن تارغاق مایور آیفور مایور قره جاق مایور دیانلر بولدی، بر یگی مایور کلدکده فضا قنک بر کته سی کریب کوروب آمانلشوب چقمش آدملر آندن صورامش لر مایورنک اسمی کمدر صور دکومی دیوب آدی اوز قولر مزده صوراب نیلیم دیمش، فضا قنک الا ن دخی اول عادت لری وار ایسه ده اکثری اسمی ایل یا منصبی ایل سویلر اولدی لر، قلعه اولد، ایکوز دیوانی اسمیل یاد ایدیلوردی. ۱۸۶۰ نچی سنه قییلنده سیرکیب دیو و بر نچه یل تعدیل و بر نیچه یل سوکوه پریکان اسمی آفر و جنای محکمه به تبدیل قیلندی آز مدنده آفر و جنای دخی بنوب یگی ز کونده اویازنای محکمه نامی ویرلدی. اولده ایل صاحب منصبک اسمنده مثلا فلان غانک ایللی و فلان بولصنک یری دیوب الوغلرک نامنه نسبتل سویلنوردی بعه یر اسمی ایل یازیلور اولدی، ایسکی زا کون یعنی خانلق ایاملرنده لاوصوبوش دیدیکی ایشلر وار ایدیکه اولده بر خدمت بولوب محکمه دن خط چقسه یا که ایل الوغلرندن بر یسکارغه کاغد یبارلسه یولداغی ایلدن آت منماک سو بوش یماک قورقتوب نرسه آلهق اورمق صوفنق سوکمه کیب جبرلر وار ایدی، خط آلیب بورن یصالونی پوشته چی دیرلر ایدی بو خدمته تعیین ایدیلن آدم لا ابال ابل اولوردی بلهم بویل احمق لرنی خانلر بالقصد قویارلری ایدی یوقسه اولده توزوک اولوب سوکوه عقلنی جویارلری ایدی، یوروش توروش سکون و حرکت لرنه اصلا انسانه مشابیهت لری اولموب کانه میمون کیب ایدیلر، بنا برین آدملر بوندن استعاذه ایدب، خدا یا ایلنی صافله پوجتالغاندن نیگسالوب

بر کونه نچه جایدین صوبدروب تویمزلردی، جورغه جویر و کدن باشقه آت بنمزلردی بر باشنه نچه آت اوشلب آرتوغنی نسنه آلمایونجه ویرمزلردی، الوغلر بوکا بر سوز دیملردی بلکه خدمت کارلرینک بویل سیاست برله یوردکنی ایل قورقتوب قره فوزی یدکنی قره ایلتری دن طون کیوب قایقا یوب یوردکنی خوش کورلری ایدی عجباً، فقط باراق خان ایامنده بو بی باشلق بر آز، ایبه کلدی آدم لر آت و قوزوسینه ایگا بولدی، بر زمان قر فرالیده غونانبای مرضه نک خان لبق ایامی اوغریدن پوچته دن بویل ننج اولمشیدی دیو نقل قیلورلردی.

ایکوز دیوانه هر یلده بر مرتبه کنیرال کلوردی المتا طرفنه کیدب فایتوردی آگاده فضا قنک لاوصوبوش حاضرلردی فضا ق الوغلری برار آی بورون دیوانقه جمع اولوب کوتوب باتورلردی، کنیرال کلدکده بونلره طوی و یروب آت چاپدردی، آقون یعنی شاعر لرگه اولاک آیتدرمق پهلوان کوراشدرمک اوزون یغاچ باشنه چپان باغلب آگما آدم چقارمق جیاو پایکه بوکورتک کیب فضا قنک اوز طبعنه موافق و رأینه مطابق اویون نماشالر قیلوردی، ایل بخشیلرنک بعضنه میدال بعضنه فلج یا چکمان و بعضنه تفریض نامه یعنی مافتاو کاغد و یروب کیدردی و بعضنه باله لر جواندر اچق کیب نوستاق فاشق استکان رومک امثالی اشیا لر انعام ایدردی، اول وقتده بیکیب و منزل لرده فضا ق روس تورلردی چپارچی لرنی چابان و آقرون یورکوزدکن اکثری اوز آنلری ایل یورلردی سیمی و ایکوز آراسی که حالا بر سوتکه لیک مسافه دور اول وقتده دورت بش سوتکه کیدردی اوح سوتکه یعنی اوج تاو لیک ده بتسه لرده نهایت نیز یورمش حساب ایدردی، بونلردن باشقه دخی کوب بدویت ایشلر وار ایدی شمعی ترتیبه کلوب بورتلر بو یاز یلمش چفالرک جمیع سندن بری و بعید بولدی شو یله که اولده اویل ایدی دیوانه

چالا قضاق بیانی

كرك نوعى كرك سرد وكرك غيرى ذات اولسون بر طرفى قضاق اولوب آندن تولد ايدنه چالا قضاق ديرلر وبعضا آنا وآناسنده قطعاً چالايق اولمیان خالص نوعى وصاف سرد كلوب قضاق بولصنه يازيلسه لر بوده چالا قضاق ديو سويلور، سرد طائفهسى كوب ايامدن بوياق قضاق ايله اختلاط فيلب ارالشوب امثالى توفتار خواجه رفيقى فرا مولدا ومال كلدى اولادلرى نچه بولس واسطرشینه ايل بولوب حالا خالص قضاقدن بر شعبه دورلر، اما بونلر اولده چالا اسمنى ملبوس اولوب صوكره قالدیمی ياخود اولده بوندن برى ايدیلر می معلوم اولمدى فقط اصللرى سرد ايمش ديسان اخبار اغزلرده سويلنوب باشقه چمتله قضاقدن قطعاً فرق لرى بوقدر ظن ايدرم چالا اسمى صوكره متروك اولمش اوله، بوگا نظراً اياملر اوزايدقچه بو كوننگى چالا اسمنده اولنلر دخى قضاقدن بر بطن اولق مقرر دور، بنا برين بونلرى على عده بر باب لزره بيان فيلق روا كورلدى زيرا بوندن ينه بر ايكى عصر اوندكدن صوكره اصله زده اختلاف ونسالمه زده اختراع اولوب اجداد مز بونده نه زمانده كلمش نهدن بونام نقیصى كندیلرینه آلمش اصللر مز كم ايمش ديهرك نبيره چيبره لرمزنگ اوفكاسى بزه فالوركه بابالرمزدن بر آدم اولماشكه حقیقت حالى يازيب اولادلرینه آندن آثار فاله اوفيانلر آدنى آكوب روحنه دعا آله، خير صوكرهسى نه اولور آگا بزم امرمز يورمز حكهمز نفوذ قيلمز، ايمدى عصر حاضر مزده اولن ايكى چالاك بريكه اولاد سرد دور آنالرى قضاق ايچنده سودا ايل يور يوب چوچك وسيمى پالاد بلده لرى بنا بولنديقى ايله او قلعه لره فاتناب سيم فانتايان سردلر آفات تاغلرنگ وچوچك فانتايان لرى قولوستاي جاالرنده چايلوب قشلاب نيورمشلر قضاق ناربوغا تاغنى چايلب چايراب يورمشلر صوكره اولادلرى متفرق اولمشلر، بو تفريقه يه سبب سرديله لر اولن

اوز خانلرينه تابع توروب ختايه وروسيه يه مهمان ايدیلر، آفسيجد آلنوب تركستان ايله روسيه ياغى اولدقده روس يرنده اولن سردلر نى يرگزه كيت ياكه بزه يازيلوب بيعت ايت ديوب بو تسكلىنى ايله اكثرى روسيه يه فقرا اولوب فالدى وبر آزی يرلو يرينه كندیلر تركستان بر طرف اولدقده باز قايتوب قبال المنا وهر قلعه ده فرار ايدیلر، چوچك اوستونده يورنلر دونكانى بلواسنده كيتب ختاي كلديكى ايله ينه قايتوب يتدیلر.

اما بزم اهالى نوعى بعضى سى تجارت ايله واغلبى خدمتدن قساچوب بونده كلمش لر هر ايكى فريق يعنى سرد ونوعى لر قضاقدن قز خاتون آلوب تناسل لنوب اولادلرى بو اسمده قالمش لر. عصرى بر ايسه ده سرديه ننگ سنه سى بزم نوعى لردن برر دور بورونراق كلديكى اولادلرى ننگ ياشندن استنباط ايدیلور، شويله كه ۱۳۰۲ سنه شاه عظم ابن سيعقوب نامنده بر چال وفات ايتدى باشى توقسان توفزده ايدى، سرد چالانك سنده بوندن اسبقى بوقدر بس معلوم اولديكه سرديه دن ۱۲۰۰ هجره حدودنده فرزند وجوده كلمش اوله. نوعى چالانك ابتداسى عن قريب يازيلور. خلاصه كلام ۱۲۰۰ دن مقدم چالا قضاق اسمنده اجناس وارليقى جزما معلوم دگلدر. من ادعى فعليه البيان.

نوعى چالا قضاقنى ذ كرى

نوعى لرمزنگ ابتدا قضاق ايچينه قدم باصديقى ميلادك ۱۸۰۰ دن صوكره اولوب اوللرى مسعيد آغه ابن عبداله مؤمن اوطارى، وليشاه آغه فشقارى، اسماعيل وحيمد آغه مندوشى، شمس الدين آغه ببيكچانداى آغه وحسن آغه اورناش باشى، وحبیب الله صاب باشى، وبزم قبله كاهمز وامثالى نچه ذواتلر كلوب قضاق ايچنه مال لنوب سودا ايله تركستان وناشكند فاتناب يورمشلر قضاق ايچينه كلن نوعى لرننگ ايك اقدمى

بونلردور. حضرت قبله کاهمز مهربان بولورلردی میلادک ۱۸۱۰ سنه لری
نیفنده سمی که کلوب آندن قضاغه چقدق بز کلدکه اویسون ایلنک
مسعید آغه نایمان ایلنده یوقارغی یازلمش آدم لردن ایکی اوچ کشی
بار ایدی یاقنده کلیمش اولمقله هیچ برلری اویلانمکن تجرد حالته
ایدیلر، صوگره هر برلرمز تعلق دار اولدق، اول تولد ایدن فرزند
عدلشاه ابن ولیشاه ایدی عین الدین ابن حبیب الله ایدی، بو ایکی
اوغول اولاد نوغایک ایگ اقدمی اولمقله نانکسقی کوروب کونلیک
یردن و آرا کونلیک یردن محض بونلری کورمک و قوچاغمه کوتاریب
سویک اوچون بالقصد بروردق برار هفته یاتوب مهمان بولوب
قایتوردق دیر ایدی، اه.

مزبور عدلشاه ۱۳۰۰ هجریه قبیلنده آلتمش دورت یاشنده
وعین الدین ۱۳۰۵ نجی سنه ده یتیمش یاشلرنده وفات ایتدیلر، اما
مسعید آغه نایمان نامنک بر اوغلی بولوب یاشک عدلشاه عین الدین دن
الوغ ایسه ده آناسی اویسون خاتونی اولمقله مسعید آغه بونی طول آلوب
ایدولمن اولکی ایرندن قلمش اوغول دیوب اقوال لر مختلی اولدقن
نامی چالا قضاغ دینلسه ده اصلی اصل قضاغ ایدکی احتمال دخی جاریدر.
بو ذات دخی اوچ یوزلر حدودنده وفات ایتدی. العاصل بو جاننده قضاغ
خاتونین توغمش نوعی فرزندلرنک طبقه اولی لری بونلردور، بعده
حاجی حسن ابن حمید دملا حسین حاجی ابن اسماعیل آغه و بونلر
برابرند هر برلرندین فرزند و چوده کلوب مزبورین ایکی حاجی حالا
آلتمش یاشلرنده بر حیات دورلر.

یوقاروده یازلمش سابقده قضاقلر پادشاهه واریب کلوب روسیه
ایله یل بیل اختلاطلری کوبایوب تابع اولمقله میل تاملری کورلدکده
مزبور مسعید آغه همت قیلب یادی صو ایلنک بر توره ایله پینر بورغه
باردی قضاغ ایچنده یورمش نوعی لرنک کلسنی چالا قضاغ کوستریب
یعنی نچه آنالری اوتمش اصلی قراندین چقب قضاغ ایچنه کلیمش
آنده خاتون آلیب اوسوب اونوب بر طائفه ایسل بولمشلر بونلرده

قضاغ قنارنده یازیلسه دیوب عرض قیلدقده التماسی قبول قیلنوب
بو حکم ابتدا آیکوز اوکروکنه جاری وساری اولدی عموما اوبلوص
واوکروکلره اعلام واعلان ایدلدی، اول وقتده چالا قضاغ جنسی
بوق ایدی باری یوقارغی یازلمش ایکی اوچ یاش بالالر ایدی.
مسعید آغه نایمان بو افکاری بر سبیل عامه ونفع تامه اولوب قایسی
اوبلوص واکروکنه بولسون ایسل ایچنده بوروندین یورن
صوگره کلن بی پاسبورت نوعی لر بارچه سی آیکوز دیواننه کلوب
چالا قضاغ مز دیه یازیلوب بیلیمت آلدیلر. بالاخیره اسمیت غلبه ایدب
آناسنده واناسنک بر قظره قضاغ آرا لاشیمان آق سویاک صافی صاری
نوعی لرمزده بو لقبده قالدیلر، مترجم کمینه بی ده چالا قضاغ دیبکه
رابطه بودور یعنی آنامزنک قضاغه یازلدیغی دور والا والدینمزده هیچ
بر جهتدن قضاقلق اولمیوب آنا طرف و آنا طرف بابالرمز هر ایکسی
اورناش باشندن آنامزنک آناسی اوطارنک دور.

چالا قضاغ لرنی فی الاصل آنالرینه نسبة چالا نوعی چالا سرد دیبک
کریک ایکن یر صو قضاقلنک اولدقن آنا نسبتی آنایه آوشمشدر
نتاک کم عربلر مملکتنده نمکن و ناهل ایدن اعجامک اولاد مختلطنه
علی خلاف القیاس مستعربه دیرلرکه فی النسبة مستعجمه دیبک درکار
ایدی. ثانی مسعید آغه عرضنده چالا قضاغ دیه یازدیغی بو اسمه
سبب اولمشدر، اخیرده ینه یازلور. حضرت قبله کاهمز سویلردی نایمانک
روسیه یه متابعتی مقرر اولدقده هر نه ایسه بورونراق باروب
بیلکولنمک کریک اخیرده بر سوز یتماسون دیرک ایلتری قل تبت
کبی سودا پول لرنی آرتوب سمیکه باردیم رفیق بایغه توشدیم اول
ذات روسیه الوغلرینه اعتبارلی وسوزی نفوذلی ایدی، پاسبورت
توغروسنی بای ایله مصلحت قیلدیم اوغلی صادق نایمانک بایبیتجه لیک
یاش وقتی ایدی بای آکا فلان فلا نیچنی آلیب کبل دیب بر روس
توره سینه یباردی. توره کلدکده منم سوزمنی آکا آکلتدی. توره
دیدیکه بارچه دن آسان واسه لی قضاغ قنارنه یازلمقدر دیوب ۱۸۳۰

نچى سنهده سىمى دن بىلىپ آلدىم آيكوز ديوانى سالنمادى ايسهده آيكوز اوكرۇكى قضاى ايجنده يورن چالا قضاى ديو بازدى بولص تعيين قىلمادى يعنى فلان بولصقه فراغان دىمى. اوتوز برنجى يل بازىب آيكوز كه روس كلوب نوشدى اوچونچى با دورتنچى بلنده نكار قضاى بولوب سيموز نايمان بولصنه چىنتباى قول آستنه يازلدىم آنك كىلەسى يازنده تاشكندكه كىتب فرق ايكنچى يلى ينه فایتوب آيكوز كه كلدىم دىر ايدى. تاشكندكه بارىب فایتوبى شرعى خان ماده سنده تفصيل يازلمشدر.

مسعید آغەنك پادشاهه واردىغى اوتوز اوچونچى يىللرده اولوب آنامزك اوتوزنچى يل سىمىن آغان بىلىتىنده چالا قضاى ديو يازدىغىدىن بو ماده بين المشير يعنى سنانلر آراسىنده مشورت قىلىنوب قرارلشمش ايكن غايە ما مسعید آغانك سىمى نوۋەدن فعله چقارمش اوله. بعضيلر مسعید آغانك پادشاهه واردىغى سوك توره ايله اولوب بو تورهنك غرامت يعنى منشور كاغىدى بىكمى دورتنچى يىلده وىرلمش اولدىغىنى سويليوركر ايسهده اكثرنك نقلى آيكوز ديوانى نوشكدىن سوكره ديوب بو صورتك سنه بى بىكمى دورت دىانلر اوتوز دورتنك آلسنمىش اوله. باخود مسعید آغا پىتر بورغە ايكي دفعه وارمش اوله. «والله اعلم» مسعید آغانك منشورىنى آيكوزى حاجى عبدالله بن وليشاه اوقوب كورمش ايكن اوز باشنه تارخانلق واقچە تاغدىن قشلاولوبق بر وىرلدى ديو يازلمش باشقه سوز بوق دىدى. سنه سنى ضبط ايله مش. سوك تورهنك پادشاهه واردىغى ۱۸۱۹نچى يل غنوارده ايدىكى روسيه توارىغىدىن مثبت اولدى توره فصلنده يازيلور. چالا قضاى يازلمق نظامى باشلىدىن يگى زاكون چقانه قدر آراسى فرق يىل قىرب اولور فقط بو محكمه دن بىلىت آلان چالا اون مكچه اولمش ديورلر. سوكره سائر ديوانلرده دغى يازلدىلر ايسهده اولليك جھنندن وكثره جھنندن وىر دغى پىتر بورغە وارن آدم يعنى مسعید آغە بو ديوان ايلندن وىر حكم آنك وىلەسىلە اولدىغىدىن چەلە چالا قضاى نك

ئەۋلاد گۆرۈپپىسى
ايلندن وىر
www.uyghurkitap.com

اب القراسى آيكوز ديوانى دىمك مناسب دور. چونكه بوندىن مقدم سالنان ديوانلرە بو «پراۋا» وىرلمىوب سوكرە غىلرە يعنى سوكرە آچلمش ديوانلرە وىرلمش امتياز بونك طفيلنده ايدى. بوكونده چالا سز اول بوق اگر كل چالا قضاى بر جايە جمع اولسەلردى مكمل بر ديوان ايل بولورلردى. مزبور حكم آلان دغى بساقى ايسهده يازيلنلر بورونقى دك كوت دگلدر. زىرا قضاى نكده بورونقى بىغشيلرى بتوب نوبت ياشلرە يتوب ظلم ونعدىه باشلدىلر وهم تفتيش زياده اولوب بولصلرده هر كىمى يازمقدىن اندىشه ايدر اولدىلر ثالث نه قىلغان برلن روسيه نك كىند يعنى قوروغىدىن قتلور اولمىغىنە كوزلر يده يندى بونكچون ايشلر توكلە كندى.

بابالرمز خدمتىن قشچوب بونده كلوب قضاى الوغلىرىنه تەلىق قىلب روس الوغلىرىنه پوللر وىروب مك بر بلا ايله نجانلغە قضاى بولوب آزادلغە يتەمشلردى اتالر اوزلرى وصلبىه اوغوللرى خدمتىن قتلدى حالا نىبەرلرى توتولدى چونكه بورون وقتدە كوپىس دن سىلدات بوغىدى تركستان وفرغانه يورتى سرنجام اولانە قدر بو سرحدنك مشچان وكرستياندىن دغى سىلدات آلونمادى بو توسقه اتالرنك اولگى مختلرىنى ايسدىن قشارب قضاى اسمنى نقص فهملب بعض عىبلرى دغى بوگا علاوه قىلەرق بو نامدىن نفرت ايدوب مشچان وكرستيان بولدىلر يازلدىلر. مالدار آدم كوپىس لك كه كرىدىلر كه بو برىسى مرض عظيم او ايكسى درداليم دور. عاقبت بو اوچ صنف دن دغى بو چنده چرتەپە باشلدى يعنى ميلادنك ۱۸۶۶ نچى يىلنك تولد قىلغان بالادىن باشلب سكسان يىدە سىلداتقە آلندى. حاضرده عموما قضاى خلقى وقضاىقە يازيلن نوعىلر خدمتىن بوش اولوب لكىن مستقبلىه بىكار بولماسلغى مقرر ايكن بر نچە يىلر بوشتانلق غنىمەت دىهرك مشچان كرسىيان يازلمىانلرى هنوز بولص دفترنك بورمشلردور. سوك تورهنك منشورىنى كورن آدملىرى مذكور

منشورده قضاندن سلمات يوقى ديه يازلمشدر ديديلر او حکم ابدى مى يا موفتى مى معلوم دگلدر.

كهنه آدملردن ياشلرئك بر نچهسى كلوب قضاندن چقسام ديو مصلحت صوردفنده ديمشكه: هاى بالام، بزلر الوغلرغه مرات ايله تولى وتلق قىلب بزم اوچون نعلر قسم ويروب كوچ ومشقت ايله قضاق بولمشدق ديوب بو يولده كورن مختلرىنى ياد وتذكار ايدب قضاندن چقميه اجازت ويرمىلردى.

چالا قضاقتئك اوللرى موشخال و فراغ بال ايله كيچنوب اخيرلرى بي مال وفقير بي مجال اولديلر بو ايكي حاله اسباب عديدهدن باشليچه سبب بودوركه اول وقتلرده قضاقتئك يورگان يرلرى شهر وقلميه يراق اولوب بازارلره وارمق كلمك بونلره عسيراندى وعادت دخى دكل ايدى هر نه قدر قيمت بها ايله بولسون اوزلرينه كلن سودا كرلردن آلورلردى تجارلر بوندن استاده ايدهرك رخيص اشيانى بلند بها ايله نسيه ويروب وقزل قوزى ديدكلرى بياعات نامشروع ايله دخى صانو ايدب آنكله فائدهلنورردى حتى فرق تين اونوزتين ويكرمى بش تينگه قدر قوى توشورمشلردر. ببعئك غبن وفواحشنده ذره پرواسى اولمىوب نه دن اولسه اولسون مقصد مال كوبايتمك ايدى.

بو جهتدن انصاف بابى مسدود اولارق اوز بلدكلرى ايله عمل ايدرديلر. شروط بيمنى اعتبار ايتمىوب عقد فلهده كيدرديلر. شويله كه نسيه مالدين بر قوى اگر آدملرئك ذمه سنده فالور اولسه ايكي قىلب اوسمى ايله آلورديلر. قضاقتئك بوكلر بر سوز ديمزدى ديمكه ممكنه ايهزدى زيرا سودا كرلر ابلنئك بي لرى وبيوكلرى كىي ناچىسى بوغان، قولى قوتلى، سوزى اوتكون اولغه كلوب توشوب اويله آدمك مهمانى اولدفدن مقابلى بونلرني رعايه وضعفاسى خوفندن حرمت ايدردي. ايشته بونلرئك قزانان مالى بو يولدن ايدى. اما صوكره كيله هر يرگه قلملر صالئوب هر بلده بازار وهر قريه ده تجار اولدفدن قضاقلر اوزلرى وارمق كلمك ايله اشپانئك نرخته آشنا

وازلرندن دخى سودا كرلر چقب فائدهنى اجنبيه ييارمديلر بورونقى كىي نسيه آلمىوب آلسه ويرمديلر بونكچون چندن كلن سودا كرلر بورونقىدك بولمديلر. فالغان مالغه اوسوم شويله تورسون صائقان ايزينه زار وعافيت نسيه دن بيزار اولديلر اولدن اوركانان آسان كسبئك احوالى بويله اوليچقى ايكنچى هرئكئك حيله وتديبيرىنى بيلنه قدر النده كى سرمايه دن آيريلديلر بس اقباللرى ادباره دونوب ماللرى اولادنه بلكه كنديلرينك اخير عمرينه كفايه ايتمى اولار وقتنه يتمادى. بو تنزله ماده ظاهر بو ايسه ده معنای باطنى تخفيف شرعك شامتندن ما عدا بر شى اولمىدغنده اشتباه بوقدر بونكچون يعنى شريعتنى يكل صايوب رعايه قيلمديقى اوچون ضررى تيز زمان سرايت ايتدى سرمايه الين كيتدى.

نسيه قوى ديدكلرى بو يلغى قوزىنى يازغه قوى چقاريب ويرمك، قزل قوزى ديدكلرى بو سنه آنا رحمنه نوشاچك «مائى» قوى قىلب ويرمك، ييشل قوزى ديدكلرى آندن ينه بر يل مؤخر اولن عقد دور.

فذلكه ملالردن

قضاقتئك تجار توغروسنده استاذمز مرحوم عبدالجبار عليه رحمة الغفار جنابلرندن بالذات وبالدهان ايستمش بر نقلنى تبركا بو محلده يازمق مناسب كورلدى لعل فائده دن خالى اولمز، قوله. بخاراء شريفده بر نچه يلار تحصیلدن صوكره فرضدار بولوب بونى ادا اميديله اوزانندن افر بامز اولن صارى ملا حاجيه كلديم، آنلر ايرتيش صوى باشنده قضاقتئك ايلنده سودا ايله يوررلردى، اولنده قشلا ديسم كوردمكه معاملهلرى نسيه قوى وقزل قوزى دور، عجباً بو مالدين غذالئوب قوتيله قیلن عبادت قندق بولور اكر بونكله مبتلى آدم آز بولسه بلكم تاشلتمق ممكن ايدى، جميع تجار بو مبادل و بو معامله ايله ملوث ايكن بو بلواى عامه دن بونلرى نچوك قورتارمق قينده توشوب

آخر کار بوگا فرار و برد، که خدا سلامت قبلسه قایتوب بخاراغه واردنه بو تجارنك جوازنه بر یول نابوب بو یوزدن بونلری نجات ونار آخرندن آزاد ایلیم بو فکرمی خاطرمده توتوب بخارایه واردیم، ابتدا شریك شرکا لرمز ایله بر مدت کتاب کوریشوب استاذلردن دخی صوریشوب محصل مفتی که مراجعت لازم کلدیده اوشبو مباحعهده مهما امکن اجتهاد ایدب جوازنه روایت قیل سز دیو تا کید ومهرانه سنی تقدیم ویروب کتدیم، بر نچه کوندین کین واردیم مسئلینی الیمه ویردی «بیع مال میره» باینه مینی توفیع وتجریر قیلب پتمش مهر باصمش کوکلم فرارلندی ایسه ده آلدیم. چقب مدرس آخوندغه کوستردیم ومنشائی سویلدیم، آری معقولدر واقعه به مطابق گوزل روایتدر دیدی، والله اعلم اصل کارنی تمام ضبط ایده مدی یعنی سوز منی تمام فهم ایده مدی. آندن فقهده استاذمز دملا رمضان آخوندغه آلوب واردیم تفصیل کارنی تمام وتکرار صوروب روایتنی کوروب مطالعه دن سوکوره مهرانه ویردکمی دیدی، بر آلتون ویردیم دیدیم، تبسم قیلب مکا ویرسك ایدی دعاء لوردك ویردكك بوشقه کتمش دیوب بیع مال میره ك شروط وطریقینی تقریر قیلدیکه فقه اوفیانلره خفی دگلدر. الحاصل بخاراء شریفده بو قدر تردد قیلب بوندن غیری بر یول بولامدیم، بعده نان نصیب بو ایمشکه سیمه پالادغه کلوب فرارلندی مزبور شبهه لی مالک فاینابان ایچی دور بو حینده کاغد آنچه دن زکوة ك وجوب وعدم وجوبنده عظیم مناظره لر اولوب بر جماعه نقدین مقامنه قائم دیوب وجوبی ایله فائل ویر جماعه اعنی ملا علی مفتی مع طرفدارهم عروضدر نیت تجارت اولمدنچه زکوة واجب اولمز دیوب طرفین هر بری اوز سوز رین ترویجه سعی نام ودلیل لرن ترجیحه جهد واقدام ایدب بزم کلده کز ایله قیل وفاق دها زیاده لشدی بو ایکی مسئله یی قرانده استاذمز دملا محمد کریم حضرت که یازدیم، اول ذات خط فیلمش حاضرده حج نیتیه سفر تدارکنده اولدغمدن کتابلره، کوکوب دقت ایله بقالمدیبه کوریلن کتابلرده نسبه مالک درست لکی

نامعاوم و آنچه غه زکوة واجب اولسه کرک، لکن بو خصوصی دار اسلام علمالردن صورارمن سویلشورمن دیمش. حچدن سوکوره خط فیلمش که مزبور ایکی مسئله یی بلدتین طبیتین افاضل اردن و دار السلامین اسلامبول ومصرک مفتخر به ومتبحر علمالردن صوردم اولگی یازدغمدن زیاده جواب بولمادی یعنی جانلی مالغه نسبه ویرمک حنفی مذهبه درست دگل و آنچه دن زکوة واجب دور «ولو لم یکن نیت التجارة» دیمش الا نسبه ایله مبتلا اولنار اکر منعه وترکه مجالی یوق ایسه شافعی مذهبک قاضی سندن فتوی آلسه لر حرام صریحن کوره فی الجمله اسهل اولمقی افاده ایتش، اه.

بو مکالمه نك وقوعی ۱۲۷۰ نهی هجریه لرده اولوب بونی بزه سویلدیکی ۱۲۸۶ نهی ده شرح وقایه درسینك باب البیع ده ایدی. بینه بر درسك اخیرنده بر مورد ایله دیدیکه: شرط مشروطدن منفک اولماماسنه ما بینهماده مناسبه تامه درکار دور اگر مناسبت ناقصه اولسه محل ممکن ده رعایه سی لازم اولوب متعذر الحصول اولن محله مابین کبی دور یعنی اتبانی ایله مکلفی دگل دور بونکچون فوت اولن نماز قضاء ایله امر قیلنوب بو ایسه وقت ایله نماز بیننده مناسبت تامه اولمدقنددر. والا تحقق مشروط بدون الشرط ممتنع دینلوردی شو قدر وارکه بر آدم نمازینی قصداً فضایه قویسه آکا جزاء مترتب اولدیقی رعایه وقت ممکن ایکن مساهله ایله فوت ایتدیکی سببنددر والا نمازی غیر صحیح اولدیقی اوچون دگلدر. بزم بلغار مملکتنده عشانك اداسی بو اصوله مینی اوله دیدی. اه.

شفق غایب اولمیان اورنده عشانك سقوط وغیر سقوطنده ادله غیر متناهیه بلا انقطاع بش آلتی یوز یلدن بویاق سودرالوب کلمش ایکن بو مختصرده آنك ایضاحی لازم کورلمیوب بو بیاندن مرادمز مرحومنك کلامنی ذکر ومرامنی تبرکا درج ایلمک دور. والا بر طرفك افاده سنی تزکیه بزم کارمز ودیگرنك دلیلنی جرح بزم بالمز دگل دور خصوصاً بو کتابچه من نمازه متعلق مسئله نك مدخلی دخی دگل ایکن

مجلس سیافندن بو قدرجه قلمه آلدی. ذات مشار الیه ۱۲۹۸
تاریخنده حج شریفه کیدب توفسان توفرنچی سنه طورسیناده مدفون
اولمشدر «علیه الرحمة» حقنده یازیلش ایبات تاریخ مولود
وفوتنی شاملدر. هذا

لمحرره

دریغا بو فنا ملکی نه لری قیلدی ویران
همه ننگ عقلنی آلیب یوراکنی دلنی قیلدی فان
لولوم بر افعی اژدرکم مقر آکا جمیع ناس
قیلور لقمان لری لقمه طبیب لار تاپه یور درمان
وار ایدی بو ولایتده ثباتلی اوچ ذوات عالم
ایکاووسی اوندی عالم دین بر اوسی قالدیلر آمان
بقاغه واردی اوتکنلر رفیق بولسون ایمانی
سلامت ایلگای الله اوچونچی عالمی ازمان
یاقن ایردی رضا حضرت اونوب بو دار دنیان
کوزمز باشی کیمابدی ایشتمک بر خبر الان
خبر اول غم اثر بودور کلوب خط طورسینان
وفاتی حضرت ننگ قیلدی مؤمن لری سرکردان
او رحلت اینمش اکرم ذات که عبدالجبار ایدی آد
ایشدوب فوتنی آننگ کوکلر ایلدی غلیان
بزه استاذ ایدی هم بارچه به استاذ کل ایردی
تأسس ایلوب کلی ایشتمک لار ایدب افغان
تأسس ایلمای نیتسون عدیبی شاذ ایدی آننگ
قدم آیرلمدی اصلا شریعت راه دین بر آن
زمانه قراسندین کوب قرآنده ایدی ممتاز
نچه قاریلر آلدندین اونوب حفظ ایلدی قرآن

حکمه عادل ایردی اول برر تونمادی ایگری بول
برابر ایردی نزدنده فقیر شاه اغنیا ارکان
تملق طمع یوق بسایه کبرلیک قیلمز ادنا به
جمیع کاری دوغریدی بلوردی جهله بی یکسان
کهالده ایردی تقووسی ایدی بی شبهه فتووسی
دلیلسز سوزله زدی هیچ سوزیدی حجت وبرهان
تیکب نفع همه لرکه سوزی ننگ درد تاثیری
بلاغتده بدایعده ایدی ناصح فصیح لسان
نظیری یوق مهابتده نچه فن که مهارتده
خصوصا علم فقهده ایدی اول بعیر کالعمان
زماننگ شیخ ایردی بر تمام محمود صفاتیل
سیمه ده برستون ایردی نچه وجهیل اول عرفان
کونی تعلیم درس ایدی دلی ذکر یله فرش ایدی
کیچه لر راحت اولمزدی مدام یغلار ایدی کریان
آننگ وصف کمالانن بتوبه ن بعیر دین فطره
بازارمن قایسی بر فضلن توکاتمکده نلم حیران
بو خصلت لر قیلب جزبی قبالدر طورسیناده
نظر رحمت لری توشکان محله قبض اولدر جان
کنارمز بارچه مز آخر ثباتی یوق بودنیادین
عطا ایله خداوندیم آکا هم بزلره ایمان
کوررکه اول شریف جاینی نصیب ایت بزلره یارب
او توفراقلر نصیب اولسه کشی هیچ ایلمز ارمان
سعادت اول کشی که کم میسر اولسه اول توفراق
او جایلر نوشسه خاطرگه کوکلر تولقنور هیجان
او ذات ذی سعادت ننگ تفأل سعدنه بو فال
بولوبدر فوتنه تاریخ مکانی مسکن رضوان

مكان مسكن رضوان كلامنى حساب ايلب
اگر طرح ايلسك بر نون چقار تاريخى بي نقصان
دهى مولودنه تاريخ قرارى جنت الفردوس
قراردين فاف يافالسسه بولور توغدغنه نشان
رسولنك ياشنه توغرى كلوبدر سنى هم آنك
نجه وجهيله فالى خير بولبدر سعدنه اعلان
الهى يازيچى فلنى سزاوار ايل رحمت كا
شريعت توزكان ايرلرنگ بولوبدر يولييه قربان

تم

بعده

سىمى بالادك مشهور عالميرندن برى دملا رضاء الدين ثانى بوذات
ايديكه وفات اولديار. اما بر حيات اولنلردن الان معروف مدرسلرنگ
اولى دملا حاجى كمال الدين افنديبركه علوم شتى ده متفنن خصوصا
علم كلامه عديم النظر وعلم تاريخ وهيئته بي تعديل وبى مثيل ذات
اولوب ايام حاضره مزده وافق مسئله اضحيه ده يازان رساله سينك بر نيكى
قطعه سنى بونده درج ايلدك كه ادنى تظن ايدن اهل ادراك مشار
اليه نك فضل وفضائلنى آنن ادعان ايدر.

ما قوله

والنزاع في ديارنا هذا فيما بين العلماء في مسألة تضحية البدنة او البقرة
مع ضم الميت للاحياء واشتهر اشتهارا تاما عنى سألوا منى من الغوام
واحد بعد واحد أنضم امامنا للاحياء في تضحية البدنة او القبرة ام لا
وقد قالوا سألنا عن بعض العلماء هذه المسئلة فاجاب نعم وانا سمعنا
عن بعض آخر بعدم الجواز فنرددنا في تشريك الميت للاحياء في التضحية
قلت لهم في الجواب بعد تتبع قول الفقهاء بقدر وسعى وبقدر ماتيسرلى

من الكتب ان ذبحتم اضحيتم البدنة او البقرة مع ضم ميتكم للاحياء
يقع حصه كل واحدكم من الاضحية عند امامنا الاعظم بطريق الاستحسان
ولا يقع عن احدكم بطريق السلب الكلى عند امامنا الثاني امام ابو
يوسف لامن حيكم ولا من ميتكم وبهذا الطريق اضحيتم يقع على
الخلاف واما ان ذبحتم على ميتكم عليحدة كبشا او غيره من البدنة
او البقرة على حيكم فقط يقع اضحية ميتكم ايضا على هذا الخلاف واما
اضحية حيكم من غير ضم الميت يقع اضحية سالما عن الخلاف موافقا
لهذه هو الاء الاثمة الثلاثة وزفر رحيم الله تعالى هذا هو
الافق والتطبيق والجمع بين مذهب ائمتنا الثلاثة هذا ما هو الحق
عندى والله سبحانه وتعالى اعلم. ورأيت هذه المسئلة في ورق واحد
مكتوبا بالعبارة التركية ما حاصله انا اجيب على المهتفتى بصحة تشريك
الميت للاحياء في تضحية البدنة او البقرة وان روى قول واحد من ابى يوسف ره
بعدم جوازه وهو ايضا غير ظاهر الرواية وخلاف سنة رسول الله صلى الله تعالى
عليه وسلم صراحة انتهى ملخصا. وهذا القول لا يخلو عن الركائة اما
اولا نسب مذهب الامام ابى يوسف الى الضعف بان يقول هذه رواية منه
ولا يرى في كتب الفقهاء في عباراتهم انضاف هذه الرواية بالوحدة بل
جاء في عبارة قاضينان بلفظ قال وقال ابى يوسف لا يجوز ان يضحى عن
الميت وفي عبارة الهداية والكافي والقياس ان لا يجوز وهو رواية
عن ابى يوسف وفي بعض نسخ شرح الوقاية وعند ابى يوسف ره فكيف
يصف صاحب هذه الورقة بالوحدة من نفسه واما ثانيا يفهم من قوله ان
الرواية التى هى مذهب الامام ابى يوسف ليس ظاهر الرواية ولبس
كذلك بل يطلق ظاهر الرواية على قول الاثمة الثلاثة قال في درالمختار
مسائل الاصول وتسمى ظاهر الرواية ايضا وهى مسائل مروية عن
اصحاب المذهب وهم ابى حنيفة وابى يوسف ومحمد ويلحق بهم زفر
وحسن بن زياد وغيرهما ممن اخذ عن الامام لكن الغالب الشايح
في ظاهر الرواية ان يكون قول الثلاثة انتهى فكيف لا يكون ابى يوسف

ظاهر الرواية والثالث قال عدم تشريك الميت للاحياء خلاف سنة رسول الله صلى الله عليه وسلم صراحة قلت كيف يكون عدم تشريك الميت في تضحية البدنة ترك السنة لان السنة يطلق على فعل النبي عليه السلام او على حديث رسول عليه السلام وكلاهما منتفى في تشريك الميت للاحياء لانه لم ينتقل من واحد ذبح النبي عليه السلام مع تشريك الميت الى الحي في تضحية البدنة او البقرة بل نقل في الكتب ذبح النبي عليه السلام كبش على حدة لامته ولم يرو غير هذا ولم ينتقل حديث في حق التشريك واذا انتفى هذين الامرين فكيف يكون ترك السنة ان ذبح واحد البدنة او البقرة مع عدم تشريك الميت وان ذبح بدنة او بقرة او كشا لنفسه او مع تشريك الاحياء من غير ضم الميت فقد ترك السنة بناء على قول صاحب هذه الورقة ولم يقل احد من العلماء او الفقهاء من الازمنة واما الفرق بين المسئلتين احدهما ما ذكر في المنون والشروح بقولهم وان مات احد السبعة المشتركين في البدنة وقال الورثة اذبحوا عنه وعنكم صح عن الكل استحسانا وثانيهما ان ضم الوارث في تضحية البدنة او البقرة الميت بان يقول هذه البدنة او البقرة من نفسي ومن ابي الميت مثلا فرق من غير فارق لان الوارث ضم الميت في الصورتين للاحياء بماله المتروكة للوارث غاية ما في الباب في الصورة الاولى ضم ابيه الميت للحي الاجنبي وفي الثاني لنفسه الحي على كلا التقديرين ضم الميت للاحياء والله سبحانه وتعالى اعلم «كمال الدين»

رسالة مزبوره نك رديه سنه جواب

*

له الحمد والمنة فلما صدعت برسالة الفريدة واملوحة المفيدة علمنا كيف يتفاضل الانشاء وان الفضل بيد الله يؤتبه من يشاء ثم قد اعتلق من اودائنا بنديهاا وفلذوا فلذنة من نيلها واخذوا كل على تشريينا من جهة تشريقنا وتغريينا وظنوا كانه ما بقى لنا في لجة هذا البحر مسبح ولا في ساحله مسرح وكانه الليل قد وقب ووجه المعجزة قد انتقب لعمرى قد قيل هذا ولكن كم قول آذى مع اني آليت ان لا ابذل العر الا للعر ولو انى مت من الضر فارحت افكارنا من الكد وهيئت ايضا العطية بالنقد. وقولنا في آخر الرسالة هذا هو الحق عندى اى

(*) فلما صدعت اى جهرت اخذنا من الصديع وهو ضوء الصبح كما قاله الشاعر فان بياض غرته صديع ويمنه قوله تعالى فاصدع بما تؤمر معناه اجهر بامرك كما في التفسير برسالة الفريدة واملوحة المفيدة املوحه افعوله من الملاحة وهى ههنا عبارة عن الكلام المليح الذى يعجب علمنا كيف يتفاضل الانشاء وان الفضل بيد الله يؤتبه من يشاء فلا احد ان يتفضل ويتكبر اقتبس بهذه الاية على من يتفخر ويقول برد رسالة المفيدة او تصادف العبارة بسباق الكلام يشبه الاية في الودام كما قال على رضى الله عنه فقروا الى الله في سؤال ابن المنز ثم قد اعتلق اى قد تعلق من او دائما اى بعض من الاحباب بنديها اى ذيل رسالتنا المتقدم فيما قبل وفلذوا فلذنة اى اخذوا قطعة منها من نيلها اى من عطائها واخذوا كل على تشريينا اى اخذوا كل من هذا الوداء بالملامة والتوبيخ والعقاب كما قال واحد من هذه فى رسالته اذ رميت اليسوم الخ من جهة تشريقنا وتغريينا اى من جهة الشرق والغرب وظنوا كانه ما بقى لنا فى لجة هذا البحر مسبح من السباحة ولا فى ساحله مسرح اى محل الذهاب وكانه الليل قد وقب اى الليل قد اظلم كما ورد فى التنزيل ومن شر غاسق اذا وقب ووجه المعجزة قد انتقب اى الطريق قد تغطى واستتر وهو كناية عن ظلمة الطريق لعمرى اى افسم بعمرى قد قيل هذا اشار بما سبق ولكن كم قول آذى اى كثير من القول كلفة مع اني آليت اى حلفت وقسمت ان لا ابذل العر اى ماء الوجه الا للعر اى للكريم ولو انى مت من الضر اى من السوء فارحت افكارنا من الكد اى اعطيت الراحة خواطرننا من الجهد والتعب وهيئت ايضا العطية من النقد اى جعلت الهدية محضرا بكلام مستقبلي. وقولنا الخ.

كون المسئلة مختلفا فيه على تقدير التشريك ومتفقا عليه على تقدير عدم التشريك حق عندي ولا اعلم عند غيره كما هو مصرح في رسالتنا الموجزة ومن لم يأخذ بالمتفق عليه اعجز انا اقول كذا ما قلت غير هذا يا عجب كل العجب لمن يدخل ذالذهب بسوء ظنه على الغير باللجج بحمل كلام الغير على العوج قال الفقهاء رحمهم الله تعالى الخروج من الخلاف سنة ما لم يشتد ضعف مدركه او تصادم سنة صحيحة او بوقوع الخروج منه في خلاف آخر كذا نقل عن المواهب وقال على القارئ في شرعه لعين العلم في حق انتظافة من المنى لانه نجس عندنا وعلى القول بطهارته كما هو مذهب الشافعي فلا يغلو عن كراهة الطبيعة مع ان الخروج عن الخلاف مستحب باجماع علماء الشريعة انتهى. وقال في درالمختار نقلا عن شرح المنية للامام الحلبي اذا تعارضان الامامان المعتبران عبر احدهما بالصحيح والاخر بالاصح فالأخذ بالمصحيح اولى لانهما اتفقا على انه صحيح والأخذ بالمتفق عليه اوفق فليحفظ انتهى. وفي شرحه قال قوله لانهما اتفقا وانفرد احدهما يجعل الآخر اصح قلت والعلة لا يختص هذا اللفظين بل كذلك الوجيه والاوجه والاحتياط والاعوط افاده ط انتهى. واذا كان الامر كذلك فالأخذ بالمتفق عليه في الاضحية ايضا سنة او مستحب باجماع علماء الشريعة او اولى ومن المعلوم بالبديهية عدم استواء المتفق عليه بالمختلف فيه فان اباحنيقة لا يعترض ان ذبح الاضحية من غير التشريك كما لم يعترض اذا اغتسل من احدهم ولم يخرج منه شيء وان لم يجب عنه لكن الغسل واجب عند محمده احتياطا ولان رعاية الاتفاق من ائمة الحنفية معتبر مطلقا واما رعاية الاتفاق من غير ائمة الحنفية غير معتبر في الفتوى ومعتبر ايضا في التقوى فانهم يعتبرون اتفاق كل الائمة او اتفاق غير من قلده ايضا لانه وان خطأ في الفروع لكنه يحتمل الحق كقولنا ان مذهب ابي حنيفة ره حق يحتمل الخطأ ومذهب غيره خطأ يحتمل الحق قال البسطامي في حل الرموز ويجب على الصوفي ان يحصل ما يصح به عمله على وفق الشرع على الاتفاق بين المذاهب

الاربعة في الصوفي اذا كان حنفى المذهب مثلا وجب عليه الاحتياط في امر وضوئه وصلاته وسائر عباداته حتى يكون موافقا لمذهب الشافعي ومالك واحمد فان مذهب الصوفية الجمع بين اقوال الفقهاء فان لم يتيسر الجمع يأخذ بالاحوط والاولى فان الشافعي لا يعترض عليك ان لم تتباضا في الفلتين واما حنيفة لا يعترض ايضا اذا توضحتم لمس الذكر والمرأة والواجب ان يعجب اصحاب المذهب الاربعة ويدعو بالخير جميعهم ولا يتعصب اصلا كذا في الخادمي هل نظن ان اهل التقوى على طريق غير مستقيم وهل نظن لزم عليهم القول بتعدد الحق اين هذا من ذلك واين القرى واشجارها وبينهما بون بعيد والتقول بالتعصب بلزوم تعدد الحق على من اختار الوفاق من مذهبه تقول ودخل من غير مدخل لان مقصوده العمل بمذهبه باختيار الوفاق على غير مذهبه ايضا لا حتمال الحق مع اعتقاد الخطأ وهذا لا يستلزم القول بتعدد الحق نعم اذا قيل في صورة التشريك الميت بحقيقة جواز الاضحية وعدم جوازها في نفس الامر يلزم القول بتعدد الحق ويلزم اجتماع النقيضين في مادة واحدة في آن واحد وهذا محال لكن لا يقال هذا ولا يقول احد منا بل يقال جواز الاضحية مع تشريك الميت حق مع احتمال عدم الجواز وعدم الجواز خطأ مع احتمال الحقيقة الجواز ولا يتم ايضا على من اتخذ عدم الجواز واعتقد بذلك لان ذلك ايضا مذهب ابي حنيفة ره وان نسب الى ابي يوسف ره نسب مجازاً للموافقة ومذهب ابي يوسف ره ليس غير مذهب ابي حنيفة ره لانه قال لا صحابه ان توجه لكم فقولوا به فكان كل يأخذ برواية عنه ويرجهما فليس لاحد منهم قول خارج عن اقواله ولذا نقل عن ابي يوسف ره ما قلت قولا خالفت به ابا حنيفة ره الا قولا قد كان قاله بل قالوا ما قالوا من اجتهاد ورأى اتباعا عالما ما قال استاذهم ابو حنيفة ره فلم يتحقق اذا في الفقه جواب ولا مذهب الا له كيفما كان وما نسب الى غيره الا بطريق المجاز للموافقة كذا في رد المختار نقلا عن الوالواجبه

ومن حاوي القدسي ثم حرر في تعليقه المختصرة احمد ضياء الدين
المدني بطريق الاعتراض وقال ان الدلالة الاربعة من عبارة النص
واشارته واقتضائه ودلالته تعتبر في الاحاديث كما تعتبر في الكتاب بل
في عبارة اهل العرف واللغة العارفين بوجوه الدلالة وجوز ايضا كون
هذا الدلالات في عبارة الهداية والقهستاني وغيرهما من الفقهاء والمجتهدين
كلهم نعم قال الفقهاء الادلة الشرعية اربعة الكتاب والسنة والاجماع
والقياس فلنا لا بد للاجماع من سند من احدهما حالا وما لا على
الصحيح والقياس من اصل ثابت باحدهما وانه مظهر لا مثبت فراجع
الاحكام ومثبتها اثنان في الحقيقة والحاصل ان الدلالة راجعة الى الاربعة
والاربعة راجعة الى اثنين بل الى ثاني الاثنين يعني السنة راجع الى
اولهما اي الكتاب او السنة والسنة شرح وبيان لكتاب فالدليل
في الحقيقة هو القرآن فالدلالة الاربعة معتبر في نظم القرآن وان اعتبر
ظاهراً في الاحاديث الشريفة فهو يرجع الى القرآن حقيقة هذا وقال
ايضا ان القول بكون الدلالة الاربعة فسمان من نظم القرآن
الكريم قول لا اعرف له اصلا ولا اسمع له نقلا وهذا ايضا مما لا
يعاب لان من لم يعم النظر الى عبارة التوضيح والتلويح يجعل
المقسم مطلق اللفظ ويعتبر في كل العبادات والا عبارة التوضيح والتلويح
صريح في هذا الباب قال في متن التوضيح فتضع الكتاب على قسمين
الاول في الادلة الشرعية وهو على اربعة اركان الركن الاول في الكتاب
اي القرآن وهو الخ وقال ايضا ونورد ابجائه اي الكتاب في بابين
الاول في افادة المعنى والثاني افادة الحكم الشرعي الباب الاول لما كان نظم
القرآن دال على المعنى قسم اللفظ بالنسبة الى المعنى اربع تقسيمات انتهى المراد
من اللفظ لفظ القرآن فاوثر النظم رعاية للادب واشارة تشبيه الكلمات بالدرر
وقال في التلويح وبالتقسيم الرابع الى الدال بطريق العبارة وبطريق الاشارة
وبطريق الاقتضاء لانه ان دل على معنى بالنظم فان كان مسوقا لعبارة والا فاشارة
وان لم يدل عليه بالنظم فان دل بالمفهوم لفته فهو الدلالة والا فالاقتضاء انتهى فالاحكام

الشرعية كلها مستفاد من القرآن الكريم حقيقة اما بدلالة عبارة او
اشارة او اقتضاء او نصا دلالة ومستفادة من الادلة الاربعة ظاهراً
وايضا ان اعتبر الدلالات الاربعة في عبارات المجتهدين والفقهاء بل
في عبارات اهل العرف واللغة العارفين بوجوه الدلالة يلزم عدم
انعصار الادلة على الاربعة يرتقى عدد الادلة بعدد عبارات الفقهاء
والمجتهدين الى غير النهاية هذا خلف فافهم ثم قال في هامش الرسالة
هذه ريمته لم يصل الى محلها بل يخاف برجوعها على راميتها لصلابة
مرماها ومثانة نوايها ادلل بدولته واغتر بصولته ولاحظ وخاف من
رجوع رمية واحدة مع انه قيل وسلم رमितين اخريين باصابة وقوله
ايضا تنادى من بعيد ليس في محله كما لا يخفى على من له ادنى فطنة
وقوله لكون التنكير للتقليل واطن انه اشتبهه مع رب وقال غلطا واشتبهه
تنكير المسند اليه كما في قوله تعالى ورضوان من الله اكبر اي
رضوان قليل من الله تعالى اكبر والا تنكير المسند فللارادة عدم
العصر والعهد او للتفخيم او للتحقير وجاء صاحب الهداية بتفسير
المسند وقال هو رواية ليس البتة للتحقير لان شأن الامام الثاني اعظم
منه مراراً وجئت بتنكير المسند اما للافادة عدم العصر او للتفخيم
وكلا التقديرين بنا في قولهم وهو للتقليل. (كمال الدين بمقام سيمى).
كندى اليه يازان رساله دن نسخه ايدلى، اوشبو اضعيه مسئلسى
١٢٨٠ نهى سنه لدره قزجارى ملا رحمة الله دن صدور ايدب او ذات
ضم الهيت للاجباء جائز دگل ديه مجلس لدره سويليوب اكثر ملالار
بوگا مخالفت ايتششر ايكن فلم ايله مباحثديه كريشوب تعريرينه
هر شهرک علماء وفضلا لرى بقدر الوسع بعض لرى رديه وبعض لرى
تطبيق صورتنده عربى وتركى رساله لرى يازيب نشر ونثر ايلديلر
حاصل ١٣٠٠ سنهيه قدر بو مناقشه هر بلده هر جمعيتده مکالمه
اوننه يوروب اخيرى ملا رحمة الله نك فوتى ايله بيله تحت الترابه كرى
انتهايه ايردى، رحمة الله عليه. مبدأ انتشار واشتهار اولن نسخه
بودور بعبارته:

وان مات احد السبعة المشتركين في البدنة وقال الورثة
اذ بعوا عنه وعنكم صح عن الكل استحسانا لقصد القرية من الكل
ولو ذبحوها بلا اذن الورثة لم يجزهم لان بعضها لم يقع قرية
درالمختار(*) قلت ان رواية درالمختار هذه لاتدل على ما يدعونه
بل تدل على خلاف دعواهم لانه ان اريد بالكل في الموضعين
الشركاء الستة مع ورثة الميت يكون ح ورثة الميت شريكا للستة
لا للميت فلا يثبت بها دعواهم وهو جواز كون الميت شريكا للستة
في البدنة وان اريد الشركاء الستة مع الميت لا يصح ح قوله لقصد القرية
من الكل فانه وان قصد الشركاء الستة القرية لم يقصدها الميت
اذ هو ليس من اهل القصد وذلك ظاهر فان قلت ان الميت قد
قصد القرية قبل موته وقصد باق بعد الستة قصدوها حين الذبح فوجد قصد القرية
من الكل عند الذبح فصح ح قوله لقصد القرية من الكل فتقع البدنة قرية عن الميت
والستة جميعا فثبت جواز شركة الميت للستة في البدنة قلت لا يصح ح لان
بعضها لم يقع قرية فانه ان كان قصده باقيا بعد موته مع وجود قصد
القرية من الستة عند الذبح يكون قصد القرية متحققا من الكل
عند الذبح وان لم يأذن الورثة فلم لا يقع بعضها قرية عند عدم
الاذن منهم بل يلزم ان يقع كلها قرية لوجود الشرط عند الذبح وهو
قصد القرية من الكل لكن اللازم منتف فان قصد القرية قبل
موته ليس بباق بعد موته فلم يتحقق الشرط عند الذبح الذي هو
قصد القرية من الكل فلم لا يقع بعضها قرية عند عدم الاذن
منهم فلا يصح ان يراد بالكل في الموضعين الشركاء الستة مع الميت
فتيقن ان المراد به الشركاء الستة مع الورثة فلم يكن الشريك
للستة في البدنة الا الورثة فوقع البدنة قرية عن الورثة والستة وصح الذبح
منهم كيف لا فان شركة الميت في البدنة وسائر املاكه قد انتقلت
بهوته الى الورثة فافهم العلم عند الله عز وجل، ابن يوسف اه قول

بسم الله الرحمن الرحيم

www.ewlat.org

www.ujghurkitap.com

(*) درالمختارك عبارته سي . لالارك تهسك ايتديكي روايتي دور .

ودغى داملا احمدولى آخوندركه بلد سيمى پالادك متبحر علماء الرندن
متفنين بر ذات اكمل الصفات اولوب بلد مزبورك بناسنه متعلق
بازمش نوار يچه سينك ديباجه سنى بو عباره ايله تزيين وترشيع
ايتديكى بزه يازيب ييارمش ايدى تبركا بوراده درج ايدلدى:

بسم الرحمن الرحيم الحمد لله رب العالمين الذى فضل بعض
البلدان على بعض بالمساجد والجموع وبشعائر الاسلام وزين المساجد
بالمنبر والمحراب والخطيب والامام واجرى احكام الشرايع بالاخوند
والمعتسب والعلماء العظام والصلوة والسلام على رسوله الذى سن
الصلوات بالجماعة فى المساجد افضل البقعة والمقام وعلى آل واصحابه
البررة الكرام اه، ينه ترجمه حالى باب الهه زده تحرير ايدلور .

امسا كنج وباش ملالردن حاضرده مشهور ومعروف اولانى ملا
عبدالحق افنديدركه تعصلى مدينة منوره اولوب اوشبو اون دورتچى
عصر اوائلنده سيمى پالاد بلده سيمه كلوب اوچونچى رقم مسجدده
امام بولمشدر بو مسجدنك مدرسه سى مكتب منزل سنده ايكن بو
ذات كلدكدن صوكره علم اصول وفروع اوقوله به باشليوب خصوصا بو
مملكته كورلماش بلكه ايشدلماش علم معان وبديع وبيان
فن لرى تعصلى ايدلمك ايله برابر طلبه لرى علم قرائته دغى كسب
امتياز ايتمشدر استماعهزه كوره صاحب الترجمة افندى نك سعى
واجتهادى كمالده اولوب تفصيل حالى اقتصاد اوزره محلنده بيان
ايديلور . وبوناردن ما عدا دغى هر مسجدك امام ومدرس ومؤذن لرى
واردوركه بعضى نى كورمش ايسكده فضلى نه درجه ده وبعضى
كورمكهمزدن وزنى نه مرتبه ده اولديقنى بلامبوب ازهمون جهت نام
عزيز وكلام لنديلارى بو ناليفچه مزه درج ايدلمدى خدا سلامت
قيلسه عهزمه مساعده ويرسه هر برلارى برله كوريشوب افعال
واطوارنى بلشوب صوكره غى مجموعه مزده مناسبيله ياد ايتمك املنكيز
انشاء الله رب العالمين .

ينه صده زدن قالمېلم، بو اصناف موصوفه واجناس مروفه كه
 اعنى چاله قضاقلردور اجداد اجدادلى اصل نوعى اولوب بونلردن
 متولد چالەنگ بر نچه لرى نام بنام صدر كلامده سويلنوب كچدى
 اولده كلن نوعى لرك ايك اخيرده فالانى بزم قبله كاهمز ودخى وليد
 آغه ديديكى بر ذات ايدى مزبور وليد ايكوزده هر سنه ديوانغه
 كلوب آنامز ايل كوريشوب كهنه نوعى دن ديوانده خليد قالىدى قرده
 وليد قالىدى ديوب قضاقلر سجع وقافيه ايله سويليورلر ديه مطايبه
 فيلشورلردى اب چالەنگ ايك اخيرده وفات ايدنلرى بو ايكي ذات
 اولوب موندېن بوياق نفس چاله نسل وفروع ارينه اب وجد اولورلر.
 بونلر اولده چاله قضاقلر ديوب سويلنوب بيليتده دخى چاله قضاقلر
 يازيلور ايديلر ۱۸۵۰ نچه نچى سنه لر ايدى قل وكرستيان آزاد
 اولديغى نظامده چاله دينمېوب بونلرده قضاقلر ديوب سويلنسون
 حكى اعلان اولمش ايسده اغزلرده بياغى چاله اسمى باقى قالمشدر.
 باشده يازيلن لرك اليه سويديتيلستوا يعنى كواه نامه كاغدى ويرلوب
 صافى قضاقلر ايله چالا قضاقلرى بونكل امتياز ايدى بو امتياز دن مدعانه ايديكى
 هنوز بلنه ديوب اليه زده بر دانه سى وار كه بو آنه قدر نتيجه سى كورلمدى
 الله اعلم بونلرى قضاقلر دن يريب اولگى عالنه يعنى مشچان وكرستيان
 خدمتنه قويمق افكاريله و بيش ايكن تكليفه حاجت قالمېوب اكثر چاله
 قضاقلر اوز اختيارنجه يازلمق اولدغندن بو كاغدىك يعنى سويديتيلستوا نك
 حكى مستوز قالمشدر اگر بو وقته قدر مشچان وكرستپانه
 يازيلن لر اولمسه ايدى البته او كاغدى حكمنى اجرا ايدر ايدى
 حالا بزم اليه زده اولان سويديتيلستوا ده ۱۸۳۴ نچى يله يازلمش چالا
 قزاق ديه يازلمشدر، ۲۹۱ نچى نومر. نكته: اولاد فى الحقيقة آتايه
 منسوب اولوب چالا سردو چالا نوعى ديمك لازم ايكن على خلاف
 الاصول آنا جانبنه الحاق ايديلوب چالا قضاقلر دينلدىكى وطن اعتباريله
 اولمشدر ديوب بوفارود يازلمشدى، لكن اصل ماده آنا طرفدن
 اولدغيچون چالا نسبتى آنا طرفه بربلوب چالا قضاقلر دينلور يعنى

اصلى نوعى سرد ايدكنده كلام اولمېوب آنا طرفدن چالالين وار
 ديمك اولور اگر چالا نوعى چالا سرد دينلسه ايدى كامل ليك آنا
 طرفه اولوب ناقص ليك آنا طرفه اولوق لازم كلوردى.
 آلتى شهر اهالي سى بوگا چالغورد ديورلر، چاله اروع ديمك دن
 غلطدور. آنلرك زبانه حرورلرى مقدم مؤخر سويلمك وافر
 تابلور، مثلا بو ربابى بويره، رخصتنى رسخت، دربانى دايره، كېي
 كلام كو بدير.

پريكاز ايسكى ديواندن ياغى ديوانغه كوچديكى وآنندن
 نوعى ديوانى بولونوب چقوب مسجد صالحنديغى بيانى

بو جانبنه محكمه آچلديغى ايله حكومت دن هر طرفه اعلان
 نامه لر نشر اولدى كم كه امامت ليك نى طالبدر ايكوز ديواننه وارسون
 ديدى بو خبر ايله چيلبه اويانندن دملا محمد صادق حضرت ابن ملا
 اسماعيل مفتى به واريب اوكلر ايلوب بونده كلدى حضرت نك بولداسى
 ملا عبدالرحمن كه اوزون ملا ديوب ملقب ايدى بو ذات سويليور ميلادك
 ۱۸۴۰ نچى آق سچقان يلى قشنده اويدن چقب كلوب قشنى سمپده
 اوتكارديك ياز باشى صير يلى نك اولى ايله ايكوزگه كلدى اوكونك
 بيكيت يولى آغادر تاغندن يورردى ايسكى ديوانغه كلوب نوشدىك
 پريكاز آنده ايدى ديوان باشى نوكلوف اسمنده بر مايور ايدى
 آكاز كريب بولقدق صوراشوب بلشدىك او دخى چيلبه اوياننى نك
 آدمى ايمش قلعه ده نوعى دن منافى اسملى بر فارت كشى ونچاردن
 نصيب الله باى بار ايدى اوى لرى زيمانكه قوره لرى چارباق ايدى
 بازار دكان يوق، ناب نافر، اون پوطى بش صوم بافر ايدى،
 آشلق وهر احتياجات سيمى پالاددن آلنوب تورردى، بر جانبندن
 بو عسرة ليك و بر جيتندن قضاقلر ايجنده نوعى ايله كورشمك وقضاقلر
 الوغلرينه تانوشمق كرك اولدغندن ايلكا چقدق بيك چويون باى نك
 وفاتى يلى ايكن نرك قره تاغنده آكاز واريب فاتحه قيلدى حضرت كه

بر یغشى آت و بزه بر دیوان بردی. جابای خان ایله اولده کورشدک، آندن حبیب الله آغه اولنه کلدک قضاچى سودا کرنک ایچنده ایک زنکین و مالدارى بو ایدى، اوستومهزه آق قوش نىکب بردی سولطابای توره جمانتای توره داود اسملی بر صادر توره سی و عثمان توره باش بکت وقتى ایدى و قضاقتک معروف آدملىریکه امثالی جاقسلقی بولص صانومقل اسطرشینه و غیرهم بارچه لری کلوب حضرتنى زیارت ایتدیلر، الحاصل قش بولمه فلعه یه کریب یازنده قضاغه یوروب بر نچه یل لر اونکار دک تومه یابمکت ایلینه چه کلوب مکلوغول باى سیف الله باى لرغه مهمان بولوب قایتدیق، بز کلهش سنه نك اول گی یلنده یعنی ۱۸۳۹ نچی یلی یازنده روسلر یگی دیوانغه کوچه باشلمش لر ایکن ایکنچی یازنده کریپس صوفلوب پریکار دغی کوچدی، حضرت ایلدا کی نوعی لرنی فلعه ینه کرماک که تکلیفی و نصیحت فیلدى سوز نکلک هر برلری یگی دیواندن اوی صالدىلر و صاتوب آلدیلر آز یل روس دیواننده روسلر ایله آرا لاش توردیلر، متوفی لرنی معمور صو بوینه ناو قریینه قویدیلر اول جایده قرق ایللی قدر مسلمان موتاسى مدفوندر، بعده روسلر ایله آرا لاش تورمق مناسب کورلمیوب کریپس دن یوقارو بر جایه اوتورمق مشوره فیلدىلرلنده حضرت نك رایى دیواندن اوچ دورت چاقیریم یوقاری نارون صوی قویغاننده اوتورمق مصلحت کوریلوب چونککه بولوندىکن صوگره علی حده بر فریه بولور ایسک بازار بقال قصاب وهر احتیاجات اوزمزه تابلور دینى ایسه ده سودا کرلردن بعضی لرنی بزرلر نك اکثر اشمز روسلر ایله اولدىقن بارمق کلامک مشقت اولور خصوصاً صونک تاش و وقتلر نك بالکلیه اشدن فالور مز ديه کریپس دن بر چاقیرم یوقارو اورو ن آلوب ۱۸۴۸ نچی میلادیه ایک اول حضرت نك اویى و نصیب الله باى اویى صالدى فرق توقوز نچی سنه محمد رحیم بابا آدملر چتراچى ملا دیورلر آنک اویى و یوسف آغه و تازولى اویى که بز م قبل کلامر آلمشدر و سیف الله باى و نلر بارچه سی روس دیواننده غی اویلرینى کورچریب بونده کلتوردیلر و بعده ذلک محمد یار باى و ترجمان خان

سید آغه و غیرهم کندیلر، نام ویردیلر، نصیب الله باى قدر اول خانده نه نماز اوقولوب و سنه سیمی نك عاجی تنبای باى مسجد اوشبو مسجد نك پادراشچیکى محمد اوزون سیکنز یل صوگره یعنی ۱۸۸۸ نچی یل چوچک مسجد مز نك تعمیرینه بونده کلهشیدی، آیکوز مسجدى نك لوازمانتى مثلا یغاچ تیمور آزیق اوسته و خادم و جهل ماده سیمین آلنوب ایللی عربه ایله بر دفعه کلوب توشدک تعمیر نك تمامنه یقتلا شوب کیله سی جهه نماز اوقولور امیدنده ایسک قبال طرفه اوتوب واران بر مهندس «آرخى تیکتور» مسجد مزنى کوروب فصادقه «پلانغه» توغرى کلمیور دیهرک ایشدن توقاندى کیچه سی نصیب الله باى باروب سوزلشوب بر بناراس چاپان، ویکرمى بش صوم آنچه بیروب کوکلنى تابدندن صوگره ابرته سی کلوب ایمدى تیزلیک ایله تمام فیلکنز بعد الانام بوزلماز دیوب لکن تره زه نك بر چاپنه علامت قویدیکه آلدینغى بولمه ده آرتوق توشن رام آنک نشانى دور. اه «کلام محمد شاه»

ینه اوزون ملا سوزینه رجوع ایدالیم. بعده قزلجاری مرتضى باى مقصودى بر تاش مدرسه صالدى بایلر نك همتى و حضرت نك سعى و غیرتى ایله اطرافى جوانب دن طالب و طلبا جمع اولوب قش ائناسنده ایكى مدرسه طولو شاگرد اولوردى عقاید مرتبه سنه چه درس اوقولدى بو آراقده صابانک شاهى احمد ایشان کلوب حضرت آکا فزینى و بیروب بو ظهیر ایله فلعه ده نوعى قرده قضاقى خصوصاً بايقرا ایلی کلا بوگا مرید مخلص اولدیلر علم ظاهر و علم باطن هر ایكى گل بو دیوانده آچلدى بوی خوشی اطراف اربعه یه ساچلدى بو قیزو برله قضاق ایچندا کی نوعى لر برام برام کلوب دوکاندارلر روس دیواننده قضاچى سودا کرلر بو دیوانک قرار ایتدیلر ایكى دیوان

بر محل حکمنده نماز جمعه و عیدنی مسجدکه کلوب او فور ایدیلر
مسلمانلرنک عددی آز دولت لری چندان آرتوق دگلسهده سخاوتلری
بو کونگی ایلیلی مگ یوز هکلی دن بلند واحسانلری زیاده ایدی
شویله که هر پنجشنبه شاگردلرگه ضیافت یدرمک حمام یعنی مونچه
یاغوب یوژندریب کرینی کیدرمک قش بولسه مدرسه نك اوتون
صوینی طیار قیلوق صوغوم ویتنده فوی صغر بیه ویرمک وقش اورنالرنک
دخی ایت مای چای وسیه ی دن بازارچی لری کلکده اون نان کبی
ما کولات حتی قلم قاره و کاغذلره دکین و یروب بویله غیرات ایدرلردی
یاز بولسه اق اوی تکب اولغه چقهق یراق یاوقدین کلن مسافرلره
مهمان نوازلیق قیلوق قدر حال بعضنه آت و بعضنه طون کیدرمک کبی
کورکام عادت لری وار ایدی اربیت ایبا نیپوص دیدکی دردی قطعاً
بلمزدی کوتارمه قرض دیگار کب اصلا بوله زدی آز کوب بولسه
باری اوزلرینک ایدی قناعت لیک وقت خوشلیک ایله کیچنورلردی.
«انتهی کلام اوزون ملا»

ایمدی اوز بلد کمزی یازالیم زیراً بوندن یوقارغی اخبار بزم
وجودمزدن اقدام و بعضی سی صبی لا یقوم و قتمزده اولدقدن غیرینک
نقلنه احتیاج برافهشیدی. یوقارغی یازلمش ذواتلردن صوگره صدیق بای
کلوب ایسکی یغاچ مدرسه نی یافشلی ایذب تجدید و مسجدنک شمالنک
بر عیدگاه تعمیر قیلدی بو ذات بر صاحب خیرات آدم ایدی دیوانغه
کردکدن صوگره بش آلتی یلدن آرتوق توزمادی یاشی قرق نك
ایچنده ایلیلی گه یتما یوب وفات اییدی. فرزند یوغیدی یورتنک ایکی
خاتونی فالدی مالنی قزاندن آغالری کلوب آلدی. مرضنک حج بدل
وغیری واجبات و نوافل لری اوچون یدی مگ صزم کموش روسی
وصیت و افراز ایذب و بوندن ما عدا استانبولدن وقف کتاب آلدیمرقه
مگ صوم آچه چقارمش ایدی بو امانت قبالنک ابراهیم بای حج
کندکده آکا و بریلوب او آدم بولده وفات ایتمکله آچه و کتابلر
المن له، قولدن قوله کیچوب باری بر تفسیر تبیان، و برابن العابدین

و بر لغت کتابی وانقولی کلدی باقمسی بی درک کندی. بو صدیق بای
عبدالرشید اوغلی یگی تازلرنک دور وفاتی ۱۸۶۲ نچی ییل آپریلده
ایدی خدا رحمت ایلسون.

قلعه مز یوقاروده یازیلش خصلت لر ایله اون اون بش یل
مقداری کورلپ توردی معلومدرکه انسان بر حالده بر فرار اولمز
آز یل ایچنده بایلرنک نیتی اوزگاریب همتی آزالدی بونک ایله
تورمیوب احسان ما سبقرینی منت قیلوق طلبه لره تل اوزادوب
اماملرینی ده آزرده خاطر ایندیلر بو سببدن دولت لریده زواله یوز
توندی. حضرتنکده یاشی یتمش دن آشوب بقایه کندی ذکر ایلمش
حاله عسنه کلسی کآن لم یکن اولوب بتدی. حضرتنک وفاتی ۱۸۶۵
نچی یلده ایدی. رحمة الله علیه. مرحوم بو استاذمز بو جانیده اولن
علمالرنک اشرفی واکه لیدر شاگردلردن کوب آدم ایلگه چقب
قرالمش فضا فیه نی اسلام ایله آفارتهمشدر جمله بیه استاذ اولن وسلوک
قیلن بر تقی ونقی ذات منقبت صفات ایدی قش کونی کیچهلر اوزاق
وقنده مدرسه بیه سحر دن کروردی نماز فجره دک انموذج و کافیه درسنی
ویرردی بعد الاشراف مسجددن بی واسطه ینه مدرسه بیه کلوب فقه
منطق و عقایدن درس ایبتوب ساعت اون برلرده و بعضاً پشین نی
اوقوب فایتوردی استراحتنی فقط ظهر ایله عصر بینی اولوب اکثر
ایامنی روزه ایله کچرردی. بعداز شام عشا بیه قدر و بعد العشاء دخی
بروقته قدر قرائت مشق قیلدرردی یکریمی بش سنه درس و امامتکده
عمرینی اونکاریب وفاتی بعدنده اوغلی شیخ الاسلام قشقاردین فایتوب
جای نشینی ایلدی امتحانه واریب آخوندلیک رتبه سنی آلوب کلدی
لکن ایامنده مدرسه مکتب منزله سیننه تنزل قیلدی. بو ائناده
مسجدنک امامه سنی حاجی عبدالله صوفی ابن ولی شاه خشت ایله تجدید
ایذب تافته ویغاچی ایله بازارده بر لافکه وقف قیلدی مسجدنک شم
وارتونی اوچون. آخوند یکریمی دورت یل امامتک بعدنک حج شریفه
کیدوب هجرتنک ۱۳۰۶ نچی ذوالحجه سنده مناده وفات اییدی خدا

رحمت ايلسون. من بعد مدرسة مكتب لكدن دغى قالوب بالكليه فنا وخلا اولمش ايكن. حالا حاجى عبدالستار باي همتيله مكتب هيئتنه كرديكى مسهوعمزدور. الحالة هذه مسجد مزبورنك امامى ملا عبدالله اولوب حضرتنك كنجه يعنى توبچوك اوغلى دور.

ديوان توشدككن باشب بو آنه قدر مؤذن اولنلر بونلردور

مسجد بنا بولمزدن مدم ملك آغه ديدىگى بر آدم اذان اووردى مسجد بنا بولدفدن سوكره اول مؤذن سليم جان باباى بولدى ثم ملا عبدالرعمن الهلقب اوزون ملا بو اورونده توردى، ثم ملا سراج الدين بو خدمتى ادا قىلدى. اوزون ملاكه بو فصلك بر راويسى در ۱۳۰۸ هجره رمضانك ياشلرى سكساندن تجاوز قىلب باخته قلعه سنده مدفون اولدى. ملا سراج الدين آغاكه اذاندن آوازى بلند نمازنى تمام تانى ايله ادا ايدن وقرآن كريمى خوش مقام و خوش العان ايله اوقيان ذات ايدى ياشلرى توقسان آلتى يه يتب ۱۳۱۳ هجرى شعباننده وفات ايتدى. حالا مؤذن ليك لوازميده حضرت مرحومنك بر اوغلى ملا طيف نورمشدر.

روس ديواننده مقيم مسلمانلر

لافكه چى «دكاچى» لر اولدين روس ديواننك توروب سودالرينى اويدن صانو ايدر ايديلر. نرسه صائيلن اوىنك اوستنه قزل بورلاندن علامت يعنى علم تيكاردى آتملر سودا اويى ايدىكنى ماندن بلوردى هجره ۱۲۸۰ هجرى سنه لرد اوشبو كونكى اورنغه دوكان لافكه صالئوب بازار بولدى اويده صانو قيلمق ممنوع ايدىلى. بو بازار بولمش كوچه اولدين لافكه صالحه مخصوص وتعيين قىلئوب واسع قويولمش ايدى. مسلمانلر ك استقامت لرى ايكى جايده ايسه ده جمعه نؤلا عيدينى نوعى ديواننده جمع بولوب اوقورلاردى. ۱۲۹۷ هجرى سنه حاجى عربشاه آغه روس ديوانندن براوى قوره آلب آنى مسجد وبر

طرفنى مكتب خانه قىلدى على حده بر محله بولدىلر. بو محله نك احداثى يكى اولمغه امام ومؤذن، ومدرس، ومعلم لرنك تفصيل حالته تصدى قىلنمى ايسه ده بونلرنك مؤكلى ومسجد ومدرسه نك مربي سى اولن ذات اشرف الصفاى يازمىوب فالدرمق يازيق كورنور. باى مسجد اولن حاجى عربشاه باى ابن محمد شريف ايام حياتنده مسافر پرور اهل ثروت ومسخان اولوب مسجد ومدرسه نك تربيه سنده قصورليق قىلمش دكل ايدى لىكن. بويل ثواب ايدى نك ميراثه مدخلى اولمدفدن ورثه لرى كندنه بگزمىوب حالا بو اجر عظيم حاجى عبدالستار افنديه انتقال ايتمشدر شويل كه مساجد ومدارس نك تربيه سنندن فضلا فحطليك يل لرده اهالى بلد واطرافنك فقراسنه هر قش نجه يوز آدمه اوچ دورت آى آش نان برمك افعال حسنه سنى اجرا والتزام ايتمشدر. بو ذات فى الاصل قزانك تاشكچو قريه سنندن اولوب بلد آيكوزده پول تابوب الا ن قلعه مرقومنك برنجى بايى بودور. ۱۳۰۶ هجرى سنه بر اوغلى وامام شيخ الاسلام حج شريفه كىب دارالسلام اسلامبولده كهوش خنوى حضرت لرينه انابت قىلب ياشليك داكى بال صوى بايلىق داكى مال بوى امثالى فعل لرنك كلستندن نوبه ورجوع ايدب سودا اختيارينى اوغول لرينه ويروب ترك دنيا قىلمش كىب دائم ورد اوراد ايله مشغولدر نه يرده بر بخشىلق ايش ونه جايده بر ياقشلىق كار او مكانده وار ديوب ايشتسه آگا داخل اولمغه طالب واويل ثوابه راغب بر ذات ذوالحسنات دور. هر وقت مدينه منوره مدرسه لرينه آنچه يباريب وبوندىن غيرى دغى كوب اورنلره احسان ايتنك عادتنى لازم بلمشدر بوندىن اوترى نامى ايراقلره كتمشدر شهرتى كماله يتمشدر. خدا مقصدنى مقبول ومطلبنى مبرور ايلسون. يارب صاحب خيرانك جهل سينه سعاده دارين ميسر باد بالنون والصاد.

استطراد

ديوان بكرمى بش يل متدارى آيكوز ديوان محكه سى اسميله توروب بعده سيرگبول نامينه تعويل وبونكگل سويلنمك امر ايدى ايسه ده ادرسلره

سیرگیپول بازیلوب آغزلاده هنوز اولگی اسمی باقیدر. آیکوز دیدکمز بر نهرک نامی ولوب تار بوغانسای تاغنگ شمالندن نبعان ایدر ایکنی اوچ مرهل کلدکن صوگره طوغری غربه سیلان نا ایسکی دیوانه قدر واریب آندن جنوبه میلان ایدرک ارغنائی تاغنگ برابرنده بالقاج بعیره سنه نوکیلور بجراسی بش یوز ویرست واردور یاز کونلرنده صوی آز فالور ایسه ده اول بهار تاشقونده پراخود، پاپور یوزار مرتبه ده طولو وشدل آقار، اهالیء قلعه ۱۲۶۰ هجریه نیفرینه قدر ایگون ایکمایوب آسلیق همان سمیدن آلتوب نورردی مزبور تاریخ ایچنده روسلر قاقوتی بوینه ایگون ایگا باشلیدیلر ایکی اوچ یل صوگره نوعی لر فراول توپه دالاسنه چقب تخم ساچدیلر بنه آلتی بدی یل صوگره نارون صودن توغام آلوب اولجه مراد ناغی ایتاکنه چوبار آیفور واول اطرافنگ بولاقلرینه ایکیدیلر، توقسانچی هجریه بد قدر آسلیق پوطی بر صومدن کامییبوب بر صومنی ارزان کوروب آلورلردی، من بعد قلعهنگ اطرافنی کم کم زراعت ایله محاط ومملو اولوب اروچار ولپسی نواحیسنده ساکن خاخول اردن دخی یل بیل آسلیق کلمکی کوبایمک ایله بغدادی پوطی اوتوز تین بکرمی بش تینه قدر آلتوب ساتیلوب حالاً آسلیقنگ آرزان قلعه لرینگ برندن معدود دور قلعهنگ بناسندن بو یاقی صو تاشقون وقتده قایق ایله کبچورلور ایکن ۱۳۰۰ نچی هجریه ده اسلابونکهنگ یوقاروسندن بر کوپروک سالنمش ایدی تاشقون ایکی یله قویمیوب آفزوب کندی، آیکوز یک نظرده التفاته آلتیمور آز صو ایسه ده وقتی ایله اوزینی تانوتور کورنلر بونگ ظاهر قلتنی قویوب باطن قوتنی ملاحظه ایله ایشنی محکم وکارینی مستحکم قیبهق کرک که حاشا ایمکاکر ضایع محنتی هباء اولیه فافهم. اون اوونچی سنه بنه شول جاینج کوپروک سالنمشیدی بر تاشوایله ایشنی تمام ایتدی اثر فاندرمیوب آلوب کندی نکتته، اولده کورلمیان بر ایشنی محال صاتمق طرفه زده اولن ساده اهالینگ باشلیچه بر عاده عتیقه سی اولوب بناء علی هذا آیکوز

صوینگ نفسندن قدیمده فازیلمش خریق یعنی توغام اثری معلوم اولدندن اکر ممکن ایسه بورونقی آدم لر صو چقاریب ایگون سالوردی شاید بر علامتی فالوردی بو صو سیماپ کی سیگوب صرتقه چقماز دیوب وبعض فارتلر بوگا اویورساک آد قویوب جنسندن آیریلمز اولکهدن چیت که فایرلمز، دیهرک مقال لرسویلدکنن کمسه بو صودن جدول نارتمهغه جرأتلیک اینتیوب بحاله فالمش ایکن ۱۳۰۰ حدودندن بو یاقی نچه جاییدن توغام تارتوب صو آفزوب الا ن آیکوز بوینگ کوب جایلیری زراعت ایله مملو وخیلی ایللر درامت تاپوب ممنون اولمشدر.

تألیفچه مز بورابه کلنچه که ۱۳۱۴ نچی هجریه یه مصادف اولن ۱۸۹۶ نچی میلادیه ده مز بور بلدنگ اصل سکنه سی نفوس یوزندن مگ بش یوز مقدار ی وملهقاتیل ایکی مگه بالغ اولور، خانه حسابی آرغی یاقی برکی یاقی مجموعی اوچ یوز عدد واردور، بونگ ثلثانی قزاق روس وثلثی نوعی قزاق دن مرکب اسلام اولوب موثوق وخرستیان مطلقا یوقدر. آیکوز قلعه سیکه وطن اصلمز ومسقط رأسمز اولدندن بلدکمز قدر بونی تفصیل یازدق آیکوزدن صوگره سالنان قلعه لری دخی طرفدا للباب اختصار اوزره بیان ایدالیم بونلردور.

کوک تیراک دیوانی

آیکوز دیوانی توشدیکی ایله اطراف جوانیدن قضاقیه فوج فوج تابع اولدیلر حکومتنگ بر محکمه که اصل وضعی اون بولصد زباده سیله اون بش ویکرمی بولصه قدر ترقی فیلور آیکوزه تابع اولن اورنه جزء ایلی بر دیوانغه کوبلیک قیلب هجرتنگ ۱۲۵۰ نچی سنه سی بونگ شرقنگ ایکی یوز ویرست مقداری مسافده کوک تیراک دیوانی صالنتوب مرون ایلی کلا آگا ویرلیدی. روسچه کوبکاکتی دیرلر ادریسلره بویله یازیلور ایرتیش اورنده یوقاروسنده جایسان کولنه چه جایراب ختای توابعی قضاقدن بر نچه طائفه ایلنی قرانوب مکمل بر محکمه بولدی، بو قلعه ده اول امام قهرمان ملا وانگ اوغلی ثم ملا منافی ایدی ۱۳۰۹ نچی سنه وفاتی بعدنده اوغلی جایگیری اولدی.

احتمالی اجرا ایتمش لردور، وبر اورونلردن عمر نامنده تنکه لردور
 تابلدیغی اسلامک قرن اولونده وار شهر اولدیغنی استخراج ایدرلرسده
 بو ادعا به داعی اولن تنکه دن بری الهزه توشوب آندن حضرت
 عمرک دره می اولدیغی روشن بلنمبور، ودغی اسلامده ضرب سکه
 هجرتک یتمش بشنده ابتدا عبدالملک بن مروان خلافتک واقع اولمقین
 حضرت عمرک دره می دیهک نوار یخ لره موافق کورنمبور مگر عمر
 بن عبدالعزیزک دره می دیهک اوله نقشنده عمر اسمنه موافق وعدل
 اسمنه مشابه سوزلر وارغان لفظنه اوخشاش بر کلمه دغی بلنور
 عمر اسمنه، نظراً عمرین تک برینه حمل ممکن ایسه ده میزانه آلتدق
 اسنادی صبیح اولمز شول که حضرت عمر ایامنده درهم صوقلمش
 اولمیبوب صوگره غی عمر خن ایله ملقب دگلدر، بوبله تک اماملری
 اول اسحاق آخوند ابن احمد ایشان ایسی، بعده متعدد محله به
 بولنوب هر مسجدده بر امام منصوب اولمشدر.

الماتانک اراضی سی ماراءالنهر کبی میوه دار وخوش هوا
 اولدقدن روسیه لو بو بلده تک حقنده، ترکستانسکی کرای سبیراسکی
 رای، یعنی ترکستانک چیتی سبیرنک جنتی دیوب مدح ومبالغه قیلورلر
 اما کورنلرک بعضی شهر مزبورک شائننده بو تعریف غیر تام یعنی
 ناقص بر کلام دیورلر، جنته تشبیه ایدرسه ینه فانع دگل لردور،
 مبالغه صدعزار دیدکاری بوندن کنایه ایمش.

بلده لپسی بیانی

لپسی قلعه سی آیکور دیوانک جنوب جانبنده توغری بول ایله
 اوچ یوز ویرست مسافده بر بلده معموره دور موقعی تاغ ایچنک
 اولدقدن اوتون چوب موفور اوحارطه، زنبور عسلی وفواکه جلی
 موجود اولوب بری زراعتنی قابل وهر کسبنی شامل دور، اهل
 تجربه دیهش لره شهرنک محلی وموضعی بحر عظیمک ساحلی یاکوه
 بلنک داخلی اولسون، بو ایله بو بلده به صادقار، قلعه تک اوتوردیغی

اورنی اوی جابلو، تاغی چوبار آغاچ صوی لپسی اسمنده اولمفل
 السنه قضاقه اولگی نام سرد نوعی آراسنده ایکنچی روسیه اخیرغی
 اسم ایله سویلیک دور، لپسی صوی تاغ دین آشوب صحرا به توشدک
 توغری شماله جریان وبر نچه صولر دغی قوشولرق آفتدین صوگره
 غربه میلان ایدرک بالقاج کولنه مصب اولور بو کول ترکستان تک
 شمالنده واقع طولی تخمینا بش یوز ویرست وعرض وسیعی یوز
 ویرست مقداری اولوب غربی بدیغت بیتباق چولی دور، شرقا لپسی
 جنوبا ایلا صوی وبو ایکی تک بیننده آلا تاغ تک غربنه آقان نه قدر
 صو وار ایسه کلسی تک مصبی بو کولدر شمالدن آیکوز صوی
 دغی بوگا توکولور. بالقاج غه توکولنیدی انهارکه اصطلاحم زده بولره
 یدی اوزان دیورلر: ایلا کول، صوفراتال، باسقان، آقسو، صارقان،
 لپسی صولریدر بوگا یدی اوزان دیورلر، آلا کوله توکولن یدی
 جعفرکه چنچلی اوچ تنک ینه آلا تاغدن آقان اوچ صو ایله بولره
 یدی صو دیورلر، اما آلا تاغک شرقندن آقان یدی انهار دغی
 وارکه خنای حدودنده دورلوب کولنه توکلور قضاق بوگاده یدی اوزان دیورلر
 اوزان بیهک نهره اطلاق ایدیلوب صو کچک نهره سویلنور، بالقاج کولی
 طرفم زده اولن کول لرک ایگ کتھسی اولدغی چون آدملر بونی دیکز
 ایله تعبیر ایدرلر، یدی اوزان تک بیانی علی حه بر فصل اوزره یازلور.

هجرتنک ۱۳۰۶ نچی سنه لپسی قلعه سینه واردغمه باغ راغ و تاغ لرینی
 سیر قیلپ بلند ویوک قلعه لره اشدق اطراف جوانبدن کوب جایلر کورنور
 ایدی بو آنک شهرنک امامی دمالاحسین حاجی سویلیدی که ۱۸۵۴ نچی میلادیه ده
 استاذمز محمد صادق حضرتنک خدمتک اوشبو بولان بولاغنه کلدک بولان تک
 خان وتتی ایدی اولنده یاندىق «الحاواسکی مایور» آدملر
 صقاللی مایور دیورلر قضاقتی جمع قیلوب یکی فراغانلرغه آنط ایتدی
 ایکی آی مقداری یاتوب آندن قایتدی بزلر کندکمز ایله اثرات
 کلوب توشدی ایکنچی یازنده آلتمش اوبلوک خورستیان قزاق روس
 خدمتنی التزام ایدوب بو جایده قرارلندی لرد او سنه زیمناکه یعنی

بىر اۋى ايلە قشلاب يازىندە بىناچىدىن عمارت قىلدىلار او وقتدە قراغايىنىڭ فالونلغىندىن كون كورنەزدى تاغە چقدە يولى بلنەزدى بولسىز بىردىن مطلقا يورلەزدى روس توشىدىكى بىلدىن باشلىب سوداكر كىلى ايللى آلتىنچى بىلدە ملا طيب امام بولدى ايللى يىنچى بىلدە ملا منصور قارى آدملىر صفا قارى دىرلار امام بولدى بونكلە نچە يىللىر توردى بەدە يىكى زاكون چقب او يازىنى نچالنىك «اردانوفسكى» كىلكدە سىركىپول محكمەسىنى بونەدە كوچردى بونكلە بىلە كلوب اماملىككە توردىم. محكمە كوچدىكى وبىزم كىلكەز مڭ سىكز يوز يىتمەشنى سەنتىبردە ايدى احمد باى او يونەدە نماز او قولوب توردى سكسان دورتنچى مىلادىڭ ايبول آيندە زمين مىر «زىمنا مىر» كلوب غورد بىرىنى اولچى بىردى و مسجد موضەن تەيىن قىلدى. هذا كلامه ملخصا.

غورد بىرى دىدىكى بولان بولاغنىڭ غىرب طرفى دور بو بىلدىن باشلىب اول جايغە عمارت قىلدى آستلى اوستلى مرتفع بناالر سالدى لىكن مسجدنىڭ بناسەكە بر آز كفت كو اولدىسەدە اعتبارلى و اعتمادلى آدملىر امام طرفىدە اولدىقن مخالفلارنىڭ سوزىنە باقلىمىز مسجدنىڭ اساسنە مياشەرا ايدىلى مع مافىە انفاقسزلىق مسجدنىڭ مادەسەنە كاملىك قىلىپ غارچىدىن پول جەمەنە بچور اولدى بوندىن او نرى امام حاجى حسين اندى هر جايە غطلر يازىب سىمى و آيكوز اغنايلارنىڭ و قضاق بايلارنىڭ دغى اعانت يتوب امام مشار اليهك سعى وغىرتىل مڭ اوچ يوز اوچونچى ھىجرىدە بر بىوك وگوزل مسجد جامع انشأ و ايجاد ايدىلى اللهم ثبت بنيانه آمين. سابق دملا حسين حاجى علم جھتىدىن الان بو جانبدە مسلم الكل اولن ذاتىدىن مدرسەسەندە هر فن او قولور. نفس قضاىيەدىن قارى بولن بو آتە قدر كورلىماش و ايشىدلىماش ايدى بونىڭ آلتىنچى بر نچە باشلىر حفظ كلام الله قىلىپ قارى بولدىلر بنا بىرىن اهل شىردن شھرتى ايلايىتەدە آلدە و جەلەنىڭ نىزدىدە عزتى كمالە دورىسىبو ذات كرك مياشە و كرك مناظرە و كرك عادىچە عادى سوزدە بر كەسەننىڭ سوزىنە جوابسىز سكوۋە قىلدىقى معلوم اولمىز

غنايت سوز چىن دوركە قضاىيە چچن دىورلر. خدا سلامت قىلسە قىزجاروسىمى پالادىن باشلىب آنلردىن سوكرە سالنان بو طرف قلغە لىر مڭنىڭ امام مؤذن و صاحب خىرات اغنايلارنىنى الف با تىرىنىدە يازىب باب الحادە انشاء الله تفصیل حالی دغى بيان ايدىلور.

اوپازنىڭ استقامتى بو قلغەدە ايسەدە قلمدە سىركىپول اوپازى دىوب يازىلوردى مڭ سىكز يوز نوفسان دورتنچى بىلنىڭ اولى ايلە لپسى اوپازى دىوب يازلمغە امر اولدى. بو بىلدەنىڭ اوى مقدارى تخمىنا بر مڭ، و نفوسى تقريبا بيش مڭ قدر اولوب بونىڭ رىبى اهل اسلام اغنايلرى كوفىس مشچان و قزاق روسدىن مركب و مجتمە روسلردىر.

اوغرى يار ياخود الوغ يار قورپەسى

سنەسى لپسى ايلە بر جىن دە آيكوز دىواندىن ايكى يوز و بىرست و نوغرى يولدىن يوز ايللى ژرست مقدارى مسافە بىن الجىوب و المشرق اروجار قلغەسى بنا ايدىلى. بو جايە روس كىلكە چوچكىدىن ختاي چقب روسىيە بى اول ىرە قورپەز اوچون تمام اجتهاد ايدىب سويلشوب غىلى نرى بىرى بولشسەلدە غتاينىڭ سوزى نفوذ فىلمىوب قايتدى عدود مئانچىدىن تەيىن لىدىكە اروجاردىن ايكى منزل چوچك طرفە دور بو جىن دە قلغە باشى و عسكەر باشى «بارانوفى» اسمندە بر مايور ايدى. «مايور» مڭ باشى دىمك دىوب بعض توار يىخدە كورنور اصلدە اجنىدىن آلنوب روسىيەدە مستەمل اولمش اولە بو قلغەدە اون بيش يكرمى اوى مسلمان باشقەسى قزاق روس ايلە غاخولدىن مركب اجناس مختلفە دور اوى حسابى ايكى يوز مقدارى اولور. مسلمانلار اوچون حاجى عربشاھ مڭ اوچ يوز سنەسى بر خانە آلوب اوچ دورت يىل اذان اقامتلە آندە نماز او قولوب تورمش ايدى بەدە بوقارودىن اذان ايتىمك ممنوع ايدىلماش ايسەدە اون اوچونچى سنە اذاندە اذن و مسجد بناسە رخصت و بىرلىدى اون دورتنچى سنە مسجدنىڭ تمامى ايلە بختيار اولوب ملا عبدالحق بىكايوف امام نصب قىلدى، لپسى اوپازنە تابعدىر.

صارقان قریهسى

ھجرتك ۱۲۸۵ نچى سنە ئۆزىدە قېال ولىپسى بېئىندە صارقان قلعەسى
 سالدى مەرجەم فقیر سەكسان توقۇنچى سنە اورادىن كەچكەنە مسلماندىن
 ايكى اوچ خانەدە كاندار وارادى اھالىسى نىڭ اغلىبى غولجە. بوزغونلغىدىن
 چقان ختايلار ايدىكە اول بىردە توطىن و تىنسىر قىلمىشلىرى. ۱۳۰۶ نچى
 سنە كوردكەدە قلعە خېلى ئىككىر تاپوب قىزىلجارى عبداللە باى وسىد
 باى دىدىكى ذاتلارنىڭ ھەتتى اول مسجد و مەدرىسە ايجاد ايدىلوب كامىل بىر
 ئىخەل مسلمان چەم اولمىشلىرى. چوچەك و غولجە يە ختاى توشىدىكىن سوڭرە
 مەزبور تىنسىر ايدىن ختايلارنىڭ خېلىسى وطن لىرىنە غايتوب اولگى
 دىننە رەجەت ايتىدىلار يەنى بىر سەل كەنە كىتىلەر. بو قىرىيە قېالغە تاپەدىر.

باختە قلعەسى

چوچەك بوزلىغى نىڭ ايكنچى يازنى باختە تاغى ايتا كەنە روسبەدىن
 «الغار» «انراد» كىلىكى دىونكانىلر وارىب ايكى اوچ آدم تلىق
 وىروب قايتىدىغى چوچەك مادەسىندە يازلمىشدى. دىونكانىلر كوتارىلوب
 مەنەسە كىتىدىكىن سوڭرە بو انرات كوك تومە سوپىنە قىرارلنوب الھالە
 ھەدە باختە قلعەسى دىدىكلرى بودور. قىزاق كوك تومە دىرلەر. ختاى
 «اوى تاڭزە» اسمى ايلە سوپىلورلر كە قىدىم بو اورنىدە اولن قىراول
 «بىكىت» بو نامدە ايمىش قەدەدە بىر آرز مسلمان چەم اولمىش ايسەدە
 توقسان بىشنىچى ھەجرىيە يە قىر بىش نمازى اوپلرنىدە اوتاب چەمە
 و عىد نماز لىرىنە چوچەك كە كىلورلردى. توقسان آلتىنچى سنە حاجى
 عربشاھ باى نىڭ اوپنى مسجد قىتاب ايشان عبدالمنان خواجە امامتلىك كە
 اوتوب توردى چەمە نمازىدە و قولور بولدى فقط نماز عىدكە چوچەك كە
 كىلور ايدىلر. بەدە حاجى رەمضان اقدىنى حج كىتىدكە بىش يوز سوم آچە
 مسجدكە تەيىن قىلب بوگا ضەمىمە ھەزە باى مقصودنى قە قوملرى نىڭ
 ھەربى على قىدر قونھەم بىردەم نىكارىب آيكوزى حاجى عبدالستار

باى و حاجى عربشاھ باى واخىردە بو كەمىنە چوچەك بايلرنىدىن چەمەرىب
 وسەيدە حاجى واصل باينىڭ وارثلىرىنە عىط تارىب آنىڭ خىرانە چقارمىش
 آچەسىدىن دىخى آلتى يوز سوم اعانە كلوب ۱۳۰۰ ھەجرىيەدە بىر
 گوزل مسجد بنا ايدىلدى. «اللھم ثبت اساسە»

مسجدنىڭ انشاسىنە انشاد ايدىلار تارىخ بودور

بو مسجدنىڭ بىناسىنە توشوب تارىخى بىك اولى
 صىانت ايتىكاي آفاتىدىن چىناب حضرت مولى
 تەمام بىر ماڭدە اوچ يوزدە كەمالاتە ايرىشدى بو
 قىبول ايتىكاي عباداتى چىناب ربى الاعلى
 صفر آيندە چەمە كون خەمەلە افتتاح اولدى
 مەقدەر ايلە يىارب ظفر نصرتلرى اجىلى
 تارىخى بىك اولى تارىخ توشمىشدر.

ابتدا بو كەمىنە مەرجەم وارىب خەتپە و چەمە ايلە افتتاح ايتىدكەزدىن
 سوڭرە ملا عبدالقيوم الملقب «صارى ملا» مەجرابە اوتوب توردى،
 ئىم ملا عبدالحق ايكى يىلە قىرىب امام بولوب آندىن اروچار قلعەسىنە
 كىتىدى، ملا عبدالقيوم ايكنچى دۇفە امام بولدى بو ذات ۱۳۰۸ نچى
 سنە حج شرىفە كىدىب اورنىدە مەھسەد خواجە الملقب «قارە ملا»
 نائىب قالىدى. صارى ملاء سابق طرىق مەدەنىئە منورەدە وفات ايتىدىكىن
 مەذكور قرە ملا امامتلىك دە قىرارلندى ايسەدە اھالىسى اتفاق اولمىوب
 بىر سنە بەدەندە بونى عزىل و ايشان عبد المنان خواجە ابن تورتسون
 خواجە بخارىنى امام نىصب ايتىدىلر بىر يىلە يتار يتەم بو ذاتى دىخى
 غىلغ ايدىب اھالىسى بالاتفاق ملا مەھدجان بايتىچە ابن ابراھىم چانىشىنى
 بو اورنىدە كوچىلر قويدىلر امامتلىك بونىڭ نامىدە اولوب مەجرابە
 نىبابە مؤذن عىن الدىن ابن عبدالرحمن اوتوب توردى بىر سنە بەدەندە
 سىمىدىن ملا نەجىب قارىنى دۇفە قىلب بو ذات بىر ماڭ اوچ يوزاون

برنچى سنە سلخ شەبائە كۆپ حىراب نشىن اولدى. باقى احوالى باب نون دە بيان ايدىلور.

قلعە بنا بولدىن بىر ياقى اھالىسى اطرافى و نواحىسى ايلە كلاتراتناى نچالنىك اداره سنە اولوب مسجد بنا بولدىقى سنە اوچاستكاواى محكمەسى آچلدى قضاقدن بش آلتى بولصنك نظاراتى بوگا ويرلدى. ابتدا اوچاستكاواى محومىس نامندە بر آدم ايدى. بالكاچىن كونصلك وقتنە تصادق ايتىكلە تيز فرصتدە كندى اورننە زمانىك افندى كلدى. بو دخى كونصل ايلە چقىساميوب رجعت ايتدى. اوچ يوز سىكزىنچى سنە تىلغراف تارتلدى ايگىچى يازندە كومروك يعنى تاموجناى آچلدى وبو يلدە سوداگرلرنىڭ لغوتى يعنى سودا ترخانلقى تمام اولوب تجارت اوچون كاپىتال تزلادىلر. بو قلعەنك اھالىسى بر يوز ايللى مقدار خانە اولوب بونك نىصفى اسلام قسورى غرستيان روسلردور.

جايسان قلعەسى

نيمور صو جىمناى نامندە ايگى صو اولوب مسلمانلر قلعەسى بو اسمە سويليورلر روسلر جايسان ديورلر. چوچك شەرىنك شرق صىفى سندنە ايگى يوز ويرست موضعدە واقع اولىش بر بلدە رعنادور. جايسان دىمك منقولچە «بى» «ويىك» معناسنە اولوب قديم بر زمانە جايسان كولنە بونام وىرلىش اولدىقى «تتار منقول» مادە سنە تحرير ايدىلور. بو كول قلعە مرسوم دن اوچ دورت مرحلە بعد مسافەدە ايسەدە روسلر قلعەسى بو اسمە اشتھار ايلدى. ايرتیش صوى جايسانك اورناسندىن آثار بىرى برىنە قوشولمز ديورلر. بو كولنە انواع سمك موجود اولوب قىمت بها قزل بالىق وميگىرە بالىق لار واردور. كولنك طولى نخمىنا يوز وز يادە چاقىرىم عرضى نىصفى دور ديرلر.

بو قلعەدە اول امام شرف الدين نامندە بر ذات اولوب «اق ملا»

ئەۋلادىگى مۇلقب ايمش بونك اياق نوبت ايلە بىر يىل بر آدمك اوينە وىر يىل يىنە بر آدمك اوينە نماز او فولوب نورمش. بعدە ملاظرىنى و بعدە ملافضل

علام ابن ابوبكر حاجى امام بولمىشلىر مخصوص بر كچك اويدە نماز او قوب نورمىشلىر. فضل علامك اماملىك ايامندە كە مك اوچ يوز برنچى سنەسى ايدى حاجى تىەرشاه ابن حاجى حسن اتفاق اھالى ايلە بو مترجمى ختم كە تكليف قىلدىلر آت بىبار بىب آلدر دىلر بورونقى مسجد قىلمش خانە وىرئانە اولدىن معطل فالوب تاقىدەن سايە بان ايچندە نماز اوتاب تورلردى آندە ختم او قولدى. بعدە اھل خىراتدن حاجى تخفت الله باى اول جايە بر مسجد بنا ايدى سابق ملا علامك وفاتى عقىبندە ملا ولى الله انواروف امام وصاحب حىراب اولدى بونك ايامندە يىنە بر مرتبە وارىب ختم ايندىك. «تقبل الله منا ومنهم» سنە اوچ يوز بىش ايدى مزبور ملا ولى الله افندى هر فنندن خەردار خصوصاً علم تاريخ و ايامە مھارتى وار مؤلف جغرافى و رسائل ذكى الطبع بى طمع ذات معالى سماتدر ترجمە حالى باب الواودە يازىلور انشاء الله.

قلعە مشار الیہك غرب جانبى و جنوبى تاغ شرق و شمال طرفى آچىق صغرا اولوب موقعى مرغوب هواسى محبوب اھالىسى گوزل نماز خان وصاحب دسترخان مسافر پرور محب علماً آدملردور. شەرىنك جسامتى آيگوز بلدە سندن اندك الوغراق اولوب كوبراكى روس نىصفنە قریب مسلمانلر ملا ولى الله افندى ترك امامت ايدى تجارت ايلە شغل لندك نىصكە ملا ذكى نام ذات معالى صفات بو جايە منصوب بولوب حالا امام اودور.

ياركند قلعەسى چىلاك و قراقول و نارون قلعەلرنك ذكر و بيانى

ھجرىيە ۱۲۹۹ نچى سنەسى كە ميلادنك ۱۸۸۱ نچى يىلى اولور شەرى غولجە ختايە فايتوب وىرلدىكى ايلە اوچ يوز نچى سنەسى اورنە جزء قضاقلرندىن اوچ بولمى قزاي ايللى تاما ختايە كندىلر غولجەدە ساكن ترانچى و دونكانى روسىە بىرىنە كوچوب ياركند و اطرافندە قرار ايتدىلر. بو بلدەنك بناسى قریب العھدەدە ايسەدە خىلى از دەھام

وغلبه ليك اولوب بعض ار قولنچه فرق نچه مسجد بلکه زياده محل به منقسم اولديغنى خبر ديرلر.

اهل علمدن نظام الدين آخوند نامنده بر ذات منقبت صفات جبيع امام و علمالرنك باشلغى و جهل اهل شهرنك قاضيسى بودور ديورلر، تولدى و تحصيلى «ايلا» ده اولوب آز اوقومش ايسه ده كوب بلمش آدم ايمش. رسى عقايد مرتبه سنده بلکه آندن دون ده قالمش ايكن حالا توسيع و تلخيص ملا جلال و حكمت فن لرندن تدريس ليك ايدب الهامى و خداداد اولديغى مسموع مزدور. آفرين آخوندم غه خدا ازدياد ايلسون انسانك استعدادنه كوره اجتهادى اولسه فرشته صفت اولوب فرشدن عرشه صعودى امكاندن ايراق اولمز. و بر محل نوعى دخى و ارکه امامى قارى عبدالرحمن نامنده اهل سلوكندن بر ناياب نادر الامثال ذات ايمش و بر جامع جديد اصول چينى «ولى» بايك هم تيله ايجاد ايديلوب مزبور باى جامع و جماعه سى ايله جريده و حوادث نامه لرده نامى مسطور و طرفمزده سغا ايله صيت و صداسى مشهور بر آدم دور.

وقبل ذالك چيلاك و فراقول و نارون قلعه لرى احداث ايديلوب بونلر قرغز طائفه سينه ركز اولمشدر. فراقول قلعه سنى اسبق كول دخى ديورلر ايدى حاضره پرژوالسكى نام سياحه منسوب ايديلوب آدريسلره بويله يازلهق امر و فرمان قيلندى. اسبق كولنك بيانى اوردا فصلنده بر آز ايتولوب اوتمشدر لازم ايدن او فصله مراجعت ايليه. ايشته روسيه نك بر جانبلره جايراب جايلوب ايلر ولد يكي بوندن عبارتدر كه سالنان قلعه لر ١٣٠٠ هجره گه قدر بترتيبهم يازلدى. المتادن چقب تركستان و يرغانه و بخارايه قدر استلاسى غوقند غانلرى ماده سنده يازلهشدى تكرارى حاجت كورلمدى. الحاله هذه روسيه سرعدى شرقا ختاي و تركستان چين جنوبيا افغان و قرانكين غربا هرات و ايران زمين ايله محدود اولوب تورمشدر.

يازمش قلاعك بعضنده خصوصا آيكوز قلعه سينك نوعى ديوانى ايله لپسى نك غورد يرندن آدم سوياكى چقار ظاهرده كورستان نشانى معلوم دگلسه ده. فازيلد قده كوريلن علامتلىرى مجوس و مشرك مينه سنه او غشاركه باش آياغنه كول «رماد» صالحه مش كوزه «چولماك» و بعضندن سقينه سرغه و بلازوك كى اشپالر تاپلور. لپسى قلعه سى قرينده بر قلعه اورنى وار آندن ختاي نك كوك خشتى و بعض اسبابلارى چقار ديورلر. بر فضاى اول جاينى فازوب خيلى كهوش تنكه تابوب آلمش. بوئى اويارناى نچالنيك ايشتكده تنكه سنى آلب كوروب بر نچه سنى خزينه يه فويوب پولنى ويرمش من بعد فازمقن منع قيلمش يعنى فازمه ديمش بو تنكه نى كورمك كه آرزو قيلب آدم لرگه تابشرديم هيچ قايسى عهد قيلمادى صاتوب آلان بر سودا كر كورمكه دخى ويرمى كورمك من مقصدم آنك خطنى اوقوب سنه سى نه زمانده اولمش قايسى خانك وقتنده صوفولمش اول كونسده بو جايلر دككمنك تصرفنده اولمش فقط بوئى بلهك اوچون و اويل بر شى آندن استفاده قيلمق اوچون ايدى والا بر درهم نه قدر حاجت ادا ايدر آنكله كم مراده يدر بلهم اول بى تميز تجار آنى تقب صافلب نيلر اوزينى و آناسنى ذكردن بيلر يعنى نام نيكنى آكمقن مجروم ايلر. فقيره كوسترسه ايدى آندن بر اثر بيلوب فلان ابن فلانك النده شويل بر شى كورلدى آندن بو معنا استنباط ايدلدى ديه آدى قلمه آلنوردى. اولدكده خير ايله آكلوردى بى نصيب بوئى ملا حظه قيلميور بويل اثرنك قدرنى بيلميور. زيرا خدا بر بنده سنى آدينى آردنده فالدرمق استمه سى آنى مهسك ايدد ديمشدر. والسلام

نايمانه مخصوص صالحه مش قلعه لر هر برى ترتيب اوزره يازيلوب طرداً للباب الوغ جزعنك تابع اولديغى قلعه لر دخى قلمه آلنوب اوتدى. اما آرخون ابلى نايمانن مقدم روسيه يه تابع اولديغى مقرر وليكن آنلره مخصوص محكمه لرنك كه بيان اوله، كوچه تاو، فرانكول

ديوانلر بىر تارىخى بىز مەلۇم اولمىدى. الا قرقرالى ديوانىنىڭ تەفصىل
 ھالى ھەرمتلو اجابەز ملا يولداشباي افندى جوهرى ابن حاجى عطا
 جان بخارىنىڭ ھەتتە عابىسىلە بوگا العاق ايدىلدى مزبور ذات كرامك
 كندى ايلە يازىپ ياردكى رسالەسى بىبارتە درج ايدىلوب اخىردە
 مکتوب مرغوبلرى دىنى ضم و علاوہ قىلنور انشاءالله تعالى.

قرقرالى ديوان خىسسىدە ملا يولداشباي افندىدىن كەملىش
 تارىخچە بودور كە عىنا نىسخە ايدىلدى

تېمە باسما سىمجانە وتعالى

قرقرالى قىرىسەسى عرض خط استوا اعتبارى ايلە ۴۹ درجە
 عرض شىمالى ايلە مېدى طول پېرپورغ اعتبارى ايلە ۲۵ درجە طول
 شىرقىدە واقع دور دىقايق و ثوانىيە دقت ايدىلدى. نفس قىرىە قرقرالى
 نىام جېلگ جىب شىرقىسىدە يىغاچلك سېزەلك چىمىزار خوش هوا موضەك
 اولوب اوچ طرفى يەنى شىمال غىرب ھەم جنوب طرفى تاشلى يىغاچلى
 طاغ ايلە محاط اولوب يالغىز طرف شىرقىسى آچقىر جىلىنىڭ طولى
 شىمالدىن جنوبە فرق و عرضى شىرقىدىن غىربە اون بش و يىكرمە ۋىرست
 مقدارىدە دور فارقرالى ماوى كورنىشە مىسلىل جىبالدىن منقطع كورنور
 ايسەدە اصل خلىقتى تىقايق اولىسە غىربى و شىرقى سىندەكى طاغلىر ايلە
 مرتبىل ايدىكى ظاھىر اولور. آرقە تىسمىيە قىلننن اوشبو اورطە يوز
 قرغىز قزاقلىرىنىڭ وىطنى اولنن طاغلىر نفس الامردە بىلدىلىك دە اولوب
 غىربىسى اس سز صوسىر ھولناك اولان بىدىناس نام صىرا و سىمىعدىن
 بىدا ايلە كاھا برى بىرىە مرتبىل وكاھا بر آز فاصلە ايلە مىسلىل اولان
 كىلىپ جىبال دىيانىڭ اصلى مقامىدە اولوب بو طرفلردە آلا تاغ نامى
 ايلە مشھور اولان كىندى كوش ھىمالاى و قويمان لوىيە بر رابطة خفىيە ايلە
 مېرپوطلر. زىرا آرقە جىبالنىڭ شىرقىسى آچقە طاو آرسالان طاغلىرىنە
 قرقرالوب بونلر ايسە اق جاوالى قونور چاوالى جىبلنە وانلر طار بوغاناى

نام صرە تاغە مىسلىل ايدەردە و بو طار بوغاناى جىبالى بوئە مويناقە
 جنوبىسى آلتاى و قارادىنە شىمالىسى مرتبىل اولوب بوئە مويناق قزاي
 طاوى دىنلان آلا طاغك بر شىبەسى ايلە مېرپوطلر. اوشبو ارتباط
 خفىيە ايلە اصل جىبال عالم موقعىدە اولان ھىمالاى و كىندى كوشە مرتبىل
 و مىسلىل دىمك مېكەن دور. آرقە دىمك نىڭ سىبىي موقعىنىڭ علوىتى
 اولوب و بو ارتفاعك دە دىل قويسى مېدا جىبال آرقە اولان تىاى
 آتقان و پولات و قوئىلى باى نىام جىبالدىن آچقە طاو طار بوغاناى
 اتصال ايدىنچە مىسلىل اولان جىبالدىن نىعان ايدىن چىشمە و نېرەلر
 كىلىسى يەنى شىمالى سىندىن جارى اولان شىمالە و جنوبى سىندىن
 جىريان ايدىن جنوبە طوغرى راھى اولماق ايدىر. ھىچ بر
 نېر و بىنوع يوقىدركە ۶۰ درجە عرض شىمالدىن جارى اولوب
 آرقە جىبالنى كىسوب جنوبە اوتە و فرق درجە جنوبى سىندىن شىمالە
 طرف جىريان ايلە يىنە آرقە صرە طاغنى اوتە كىسوب شىمالە آقسون
 مېدىلى اولان تىاى آتقان و آنىڭ مىسلىلى اولان جىبالنىڭ عرضى كرچە
 نىصف و اوچ درجە قدر ايسەدە آرقەنىڭ چاق و سىطندە جىبالنىڭ عرضى
 ايكى و ايكى و نىصف و بىعضا اوچ درجە قدر دور قرقرالى ولايتى فقط
 بو جىبالدىن عىبارت اولمىوب دورت طرفىدىن وسعت صاحىبى چول
 و صىعارىدىن دە مېركىز اولنن بر ولايتىدركە طولى غىرب طرفىدىن چوى
 نوزىدىن بىدا ايلە سىمىي پولات حدودنە قدر تىخىمىنا بىدى يوز و بىرست
 و عرضى آقەولا حدودى اولان چىچن قرا نام موقعىدىن تابلغىش چىرەسنە
 قدر كذا دورت يوز ايللى و بىرست قدرىدە اولوب نفس قىرىەدىن
 اقصاى حدودى شىرقىسى و غىربىسى بشىوز و شىمالى ۱۲۰ و جنوبىسى
 ۳۳۰ و بىرست قدر دور لىكن بو مساحە مساحە جىغرافى اولوب اصل
 مساحەدە بىعضا زىادە و بىعض ناقص بىرلرىدە وارد. بايان آولا طرفى
 شىمال شىرقىسى دور كە آندە حدودى نىھايىت ۷۷ ويا ۷۸ و بىرست دور مىلكتىڭ
 اكثر بىرلرى جىبالستان اولوب سووى و اوتى فراوان ايسەدە اكثرىا
 تاشلىق و شورە زار اولدىغىدىن زراعتە صلاحىتى آزدور ھواسى زىادە

معتدل اولدغندن بازين سچاق آنچق ايون ايول آوغوسته قدر اولور. بو فرصته بر کون اسسى اولورسه اوچکون سرين اولوب الوالارواحه حيات تازه بخش ايدر. فيشبين ينه برودة معتدل اولوب اکثر اوفانده ميزان البرودة صفر دن کيچمز صفوق هوا جدى بر جندن سوگره دخول ايدب اون اون بيش درجه صفوق بيک سيراک اولور. تحت الصفر ۳۰ درجه صفوقنى نصف عصرده بيش آلتى دفعه کورلمش و آنده هم ايکى واچ کوندن زياده اولمامش روايتى واردور. ولايت خلئى يعنى قريه نى تشکيل ايدوچى لراکثر فرغز فراقتن عبارت اولوب باشقه جنس اولارق فرق ايللى بيوت نتار ميشار باشقرد تبت و اون بيش يکرمى اويلى سرت يعنى بغارى ناشکندى حچندى خوفنديلر واردور. روس جنسندن ايسه امرا وحکام و کتاب و حربيه دن غيرى ميشجان نامنده آزدور هل خرستيان جنسى مطلقا يوقدر بارچه روس خلقي ننگ مقدارى مستحظ عسکردن غيرى ۲۰۰ خانه وار آنچق اولور عسکر ايسه مستحفظ اولارق بر يوز مقدار دور قريه ننگ بيوت حسابى آلتى يوز قدر اولوب ذکر ايتلمش دن قصورلى عنصر اصلى ولايت اولان فرغز قزاق جنسندندر. ايلکريلر ۱۸۸۰ نچى سنه سینه قدر خواه حضرى خواه بدوى زراعت ايله اصلاکارلى اولمامش ايش حتى وقتى ننگ گينيراللىرى ريويزيه ده زراعت ايله امر ايتسه لرده بر تاشلق زراعت صلاحيتى يوق عل سنى سرد ايله زرع و حرث ايتيورلر ايدى بو عصرده لله الحمد والمنة ۸۰ نچى سنه دن برى زراعته تقيد ايله بر آز کردن شکن اولديلر هم الله تعالى کرمى ايله زراعيده بوش فالدوغى يوقدور. لکن بعض قش لر فار آز اولوب بازي هم يغمورسز اولسه چندان بهره مند بوله آلمايورلر. زيرا که جداول ايله سقيه زراعته يتارليک سو يوق ايچون اکثرى اسمانى سو ايله يتشيبوردى يغمورکم بولديسه زراعته تخميندن خارج اوله بور. غريب دورکه جدول ايله سقى ايدن جزء لقل زراع باران اومدنده نهايتى تخمينه صاحب چيقايور. «والسلام»

ارقه مملکتى هر چند جيلستان بر ولايت ايسه ده بو جبالدن زراعته کافي سو وييره چک الوغ انهار يوقدر جنوب دن شماله جريان ايدن يارلى وتاللى ونورا وتونک نامنده نهيره لر وار ايسه ده فار صوى ايله بر آز تاشيب يياز ننگ سچاق وقتلرنده صولرى ازاليب و بعضا مطلق نوروبده فالبور. شمال دن جنوبه جريان ايدن توفراون نامنده بر نهيره واردور که بر آز زراعته سو ويروب اوشبو سماحتندن و همده کنارى ننگ زراعته صلاحيتندن بيش آلتى يوز اويلوک خلقي ننگ زراعتنه سبب کسب و کار اوليور و حاصل ده اون دن يکرميه قدر دورکه ايبچه يغشى حصول وييره بور ديکدر. اما يوقا ريده ذکر ايديلان دورت نهيره ننگ ايلک بيوکى اولان نورا نهري هيچ زراعته سو ويرديکى برى يوقدر کنارى قوملق اولوب صو چقارمق مشکل هم اطرافى يابلاق اولوب اکثر قوتلى ايلنگ صيفيه سى اولدغندن زراعته بول يوقدر اوچى کچک اولدقن باشقه کنارلرنه بعضا صلاحيت آز اولوب و بعضا بونلرده فشان و ييلاق اولدقنلر دن بعض خالى بر ليره صو چقاريب زرع ايدرلر ايسه ده اکثر يرلرنده امکان خارجنده دور. فرغز قزاق خلقي ننگ بساى و بقوت اولنلرى بيقت بيمدار زراعتى زراعتى نه بهايى ايلن باستروب ظلم ايله نابود ايتدکلريده اولور. هر نه ايسه فرغز قزاق خلقي ننگ اورته بوزلى لرى و آلار ننگ آرغون نامنده اولانلرى زراعته چندان اعتنالىرى يوقدور هل برکت و پرسون شو عصرده بر آز زرعه ايتسار ايتديلر بلکه مرور ايام ايله ترقى ايتمکلى ننده اميد ايتمک امکان خارجنده دگلدر. قزقالى ولايتنه تابع ايلات اون توقز ايل اولوب هر ايلده بر مگدن ايکى مگه قدر بيوت لر يده واردور. هر ايل بر اوپرايبتل «اميان» و هر اوپراويتلده بشدن اون بشه قدر استرشنه لر اولور اوشبو ايلانیه ننگ استانستيق حسابى ۱۸۹۳ نچى سنه ننگ دفترى موجبنچه اوتوز ايکى مگ کسور اويلوک اولوب اکثر اوفانلرى اطرافى بلاد دن يعنى بعضا يدى يلقدن و بعضا سيمي پالاظدن غل کتروب هم تجارت هم

تقوت ایتەك ایلە كذارندىر. اطراف فرغز قزاق خلقى بارچەسىن بەھایم رعى ایلە اوقات كذار اولوب یازلىنى ووبرى وشعرى وصوفى ایلە قش جلدی ولعمى ایلە وشحمى ایلە زنده كانی ایدرلر هر سنه بر آى بازارارى اولوب بىكرمى بىشېچى مايدىن بىكرمى بىشېچى ابيونه قدر فريه دن فرق سيكز ۋېرست شمال شرقى طرفنده پاوادار نغنى اوستونده تاللى نھپره سينك كذارنده بر صحراً واسعه ده بوتوف نام بر روس تاجرى اسمنه فورولمش بازاردوركه آنده اجتماع ايدب بهایم وفضلاتى اولان تېرى ويون ونمد ايلترى وفيل لرېنى وبهأيلم لرېنى هر جنسىنى كاتوروب صانوب لوازم بيتبه لرېنى اشترا ايدرلر بو بازاره اطراف شتى دن تجار جمع اولور.

مثلا: تركستان ویدی یلغه، وسیمی پولاط و آقئولا اوبلوسلرندن ونوكاله نورغان وشادریب ویاالوטר اوبازارلرندن وغيره مدن كلرلر. فرغز قزاقلر قرقالی ولاتىنىڭ بتون يغیلیب پاوادار سیمی پالاد و آقئولا ایلاتیڭده بر جزلری كلورلر بو یازده مجموع بیع وشرا ابكى وكاها اوچ ملیونه قدر اولور. شمالی سیردن كلان روسلر اكثر بهایم اشترا ایدرلر وبعضا فضلات بهایمده اشترا ایدرلر تاشكندچیلر یالغوز قوی حیوانى اشترا ایدرلر یدی یلغه چیلر بهایم وفضلاتنى كیلتروب بیع ایدوب كرك اشبالرېنى اشترا ایدرلر حاصل كلام بر آیده هر قیوسى بر پللیش اشلرېنى انجام ایتب كیترلیك بر بیخشی بازاردور اطراف فريه ده ولان فرغز قزاق خلقى اورته یوزنك آرغن نسلندن اولوب مایقى بوشان، قارا چوكیرای، توبوقلى طاراقلى، ونولانكوت روعلری اولوب شرقى سنده اولانلرېنه بایبورى چانچار طاراقلى كوچوم جالبق باش قزاول قامبار نسلى دیرلر. غربى سنده اولانلرېنه فرسون كرنای قویانچ طاغای التیکه صارم دیرلر. جنوبى لرېنه كرای تولانكوت نادان توبوقلى قارا ایتھیت دويسانباى چكچك كذا مكدنا دیرلر اما

شمال طرفنده خدای بردى نامنده بش یوز اوی مقدارى غنه خلق اولوب باشقه ساكن ایل بوفدور. بو اورته یوز خلقىڭ روسیه به

تابعیت لرنىڭ اولى ۱۷۷۸نچى سنه سنه اولوب بو بیعتنه واسطه اولوب فرغز قزاق خلقى روسیه به تابع ایتدیران آبلای *خاندرکه ابوالفیض خان اولادى اولوب چنغز نسلى دور آبلای خاننك وفاتندن سوگره اورطه یوز ابكى خانلقه بولنوب برى آبلای اولادى عبیدالله خان صگره ولى خاندنر. ایکنچى سى باراق اولادى بوكایخاندر. عبیدالله وولى الله خان اطفالى قزاول كرای طهاجاغالبايلى يتمش ایلنه خان اولوب مرکزلى كوچه ناغ ایدى. بوكایخان آلتای توقا مایقى ناناش بوشان نورتول كرای توبوقلى ایلنه خان اولوب مرکزلى قرقالی ایدى. بوكایخان آبلای خان وفاتندن سوگره بو طرفه خان اولوب خود سرانه بر حکومت تشكیل ایتمش ایدى بول سببدن آبلای اولادى ابله سازش لری بولماينچه روسیه به كردن انقیاد لرېنى ضم ایتمك ضرور اولدغندن طوبول غوبرناطورى غلازینایه خانلقنى روسیه ايمپراطورینه تصدیق ایتدیرمك اوچون مراجعتى لازم بلوب مراجعت ایتدى مشار الیه جنرال واسطه سیله بوكایخان ۱۸۱۶نچى سنه میلادیه ده، ۱۲نچى یینورده ايمپراطور برنچى آلېكساندر حضرت لرندن پیتربورغه ترتیب ایدلمش مكممل عرامطه «منشور» كلیمشدرکه اورطه یوزنك مشهور روعلرندن اون اوچ ایل اوستنه خانلق منصى تقیید ونصدیق ایتمشدر. بوكایخاننك آبلای خان وفاتندن سوگره تا عرامطه نك ۱۳سنه سنه قدر اولان خانلقى عرامطه دن خارج اولدیقى ایچون خود سرانه تعبیر ایتدك كه هیچ بر حاکم بالاستقلالدن مصدق منشور ایله منصوب اولمیان اویله جزئى بر خانقلر مشروع تانلمسه لر كرك. مذکور عرامطه نك صورتى بعینه صحیفه آتبه ده درج ایدرز آبلای خاننك وفاتى ایله بوكایخاننك منشورى سنه سى آراسنده اولان مدت ۳۰ سنده دورکه بو مدت اندكده ارفه ده بوكایخان اوزینى تغلب

(*) وفيه تسامع لار. آبلای لیس من اولاد ابو الفیض سیبىن فى نصله.

ئۇلۇد كۆپىنچە شىمال طرفىندە خدای بردى نامىندە بش يۈز اۈي مىقدارى غنە خلق اولوب باشقىە ساكن ايل بوفدور. بو اورته يۈز خلقىڭ روسيه به ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمكى ئەسەر ۋە قوليازىلار ئامبىرى

ایل خود سرانه بر خانلق اوتاغنی نصب ایتب اورتە یوزنک آرغین
 نسلنه حکومت اجرا ایتمشدر اما پدری باراق خان ایسه ینه بعینه
 شول ایلده آبلای خانک عاملی کبی بلکدهده شولوق صورتده اجرای
 حکومت ایتمشدر. «الله اعلم بحقیقته»

کوچرلدی بوکایخانسه ویرلمش عرامطه ننگ صورتی ایمپراطور
 بالاستقلال آلیکساندر برنچی حضرتلردن بعینه ترجمه سندن

الله تعالی مرحمتی برلن بن الکساندر اول ایمپراطور
 بالاستقلال تمام روسیه مملکتی وسائر وسائر وسائر لرنک

بن ایمپراطور حضرتلرنک اطاعت رعیه من اورتە یوزنک فرغز
 قزاق سلطانلرینه بیلرینه اسطرشینه لرینه هم اول یوزنک تمام
 غلابی لرینه بن ایمپراطور حضرتلرنک رحیمدر، اوشبونک ارقلی فاش
 و بیان قیلامز کل سنه کم که بلمک تیشلی دور نچوک دورکه فرغز قزاق
 اورتە یوزنک اون اوج ایللی معین آلتای تور توغول چانچار بایبوری
 کوچوک جالون بالا چارین کرین فرغز توبوقلی تاراقلی فوکرآت
 وقار پوق ایللری اوشبیر بوزده تورغوچی سلطان بوکای باراق خان
 اوغلی ننگ قول آستونده توروب حکم بیلوکونه راضی بولوب میل
 قیلوبلار اوزلرینه باشنه آنی خان ایتمک که ایمدی بر اتفاقده
 اوشبو منصبه و بزلرنک بیک همایون اذنمز ایلان قدیمقی قانون
 زانک برله آنی خان دیب آنادیلر تقی بن اعلی پادشاه ایمپراطور
 حضرتلری خبردارمز آنک بزلره ملا زیمت راست اخلاصی بار
 حقنده و بز رحمتی پادشاه آنک عرض نامه سین مقبول کوروب
 قایو بزلره بیارولگان سیر سرحدلرنک سروری ینارال لیتنات
 غلابیناپ دین بینه یاد ایدولمش ایللرنک بر اتفاق مرادلرون بجایه
 کلتور و اوچون تقی اول سلطانه ایل بیلریندین ثابته ایدوب
 نامقالر باسیلیب بیارولگان شهادتنامه اوچون بزلوی خاننی اوز
 اورینک اختیار قوننده بورونغیچه آکا تابع بولغان توفز ایلنی بلمک که

فالدروب یوقاریده یازلمش اون اوج ایلده اذن ورخصت ایدرز
 مذکور بوکای سلطان باراق خان اوغلین خان لبقه ثابت ایتمک.

صحبیح بیاض شمعی اول سلطان بوکای ننگ بن اعظم پادشاهیه
 مناسب دوروست اخلاصی بار دیب هم دایم الوقت جد وجهدی برله
 توزوک طنچ اول ایللرنی اوچتاماقده کوب کره سرحد سرورلردن
 گواھلق ویرلوب ایدی قایسک خصوصتک بن اعلی ایمپراطور حضرتلرینه
 منستراستوامز ننگ اعلام ایتمک ووجبنچه کامل معلومدر آنک یخشی
 خلوقی بز رحمتک پادشاهیه مقبول بولدی ایمدی بن اعظم پادشاه
 ایمپراطور مرحمتین کوستریب اوشبو یگا حاصل ایتکان خانلق منصبه
 ثابت ایتماککا بن ایمپراطور آنک اوچون امر ایتدک توزولمش
 فوتنچه خان لبقه مناسب نشان لر برورکه اول یارلقامش نامه بن
 ایمپراطور حضرتلرینک همایون مهرمز باسلوب قلیج بتنک یازولی
 کش طون هم قراکوران تولکی طماق اوشبو بیوک امریمز خصوصتک
 احتیاجلو کوردک بو بزلرنک اغبار قیمیز ایلن بارچه فرغز قزاق
 اورطه یوزنک ایللرداکی سلطانلره بیلره اسطرشینه لره هم غلابیلرینه
 اعلام ایتمک بزلرنک بوکای باراق خان اوغلیغه امرمزی فوشوب
 نتکم اول معین اولنبا کید ایدامش خانلیقه بن ایمپراطور حضرتلرینک
 غن تحنتدین ملایم اکرام وحرمت ایدوب یارلیقینه مطیع اولاسز
 شول سبیلی نیکم لایق وخصوص اولور فرغز قزاق غلابیلرنک منفعتنه
 هم اوزونک ایزگو نظامنه هم بن ایمپراطور حضرتلرنک خدمتینه
 غیرنده بن ایمپراطور رحیم ایدب ایزگو مهربان چلتومز برلن تورامز
 ویرلدی بزنک سانکت پیتربوغ شهرنده دلو یولدوزنک ۱۲ یومسندە
 ۱۸۱۶سنه پادشاهلق سورکان اون آلتنچی یلده

حرفیا تنسیخ ایدلدی بو عرامطه ترجمه سی نینگ وهم دیگر
 نسخه سینک ینه بعینه تخطیطی ننگ بعدنده بونلره متعلق بعض مطالعات
 کتابت ایدله چک.

ایمپراطور الکساندر برنجی حضرتلردن خان بوکای باراق خان اوغلینه برلگان عرامطه ترجمهسی صورتی بعون الله تعالی بز الکساندر اول پادشاه بالاستقلال اعظم وایمپراطور ذوالاجلال اکرم كافة ممالک روسیه علی الخصوص پادشاه موسقوف وکیف وولادیمیر ونووغورود وچارغازان چار حاجی تارخان چارپولشه چارسیبیر چارخرسون پادشاه پسکوف وکناز کبیر سمولینسک و لیتوانیه ودالینسیه وپودولیه وفیلاندیه وکناز ایستلانیدیہ و لیفلانیدیہ وقورلانیدیہ وسیمغالیہ وبیلوسطوسکیه وقورلیه وطریروبوغوریه وپرچیہ وویاتقه وبلغریه وسائر الکا پادشاه وکناز اعظم اما کن سفلائی نوغورود وچرنیغوف وریزان وبولوسک وروسطوف ویروسلاف وبیلوزریه وادوریه و اوپودوریه وقوندیه وویطیک ومستیصلاف وفرمان فرما پادشاه جمہ جوانب شمال وایوریه پادشاه وحکمران بالارث والاستحقاق کل کرجستان وکارتل وارضی قیارتیه وچراکسه وبیکههای دغستان وسائر دیار ووارث نورویجییه وغرسوغ شازویغ غولشتینہ وسطورمارنیہ ودیدمارسینہ واولدینبورغ وغیرهم وغیرهم این بیان ایدمز تمام بزلرنک اطاعت رعیه لرمزه نیتکم قرغز قزاق اورته یوزنک اون اوچ ایل معین آلتای تور توغول چانچار بای بوری کوچوماق جالون بالا چورین کرین قرغز توبوقلی تارافی نوکراط هم تارپوق ایللری قایولار اول یوزده بوکای سلطان باراق خان اوغلی نک قول آستونہ تورولور حکمنده راضی اولوب بیل ایتبار آنی اوزاریکه باشقه خان قیلماقه ایددی بر اتفاقدہ اولوب سیلابلار آنی اوشبو خان لیمقه وبزلرنک همایون بیوک اذنمز ایلن قدیمقی قانون زانک اطابلار آنی خان دین تا کیم بز اعظم پادشاه ایمپراطور حضرتلری غیردارمز آنک بزلره ئۆلۆمۆر پادشاه ایمپراطور حضرتلری غیردارمز آنک بزلره قیول ایئت قایو یبارلگان سیر سرحدلرینک سروری ینارال لیتنانت

ئۆلۆمۆر پادشاه ایمپراطور حضرتلری غیردارمز آنک بزلره قیول ایئت قایو یبارلگان سیر سرحدلرینک سروری ینارال لیتنانت
www.uyghurkitap.com
ئۆلۆمۆر پادشاه ایمپراطور حضرتلری غیردارمز آنک بزلره قیول ایئت قایو یبارلگان سیر سرحدلرینک سروری ینارال لیتنانت

غلازنا ب دین ینه کامل بجایه کلتورور اوچون مذکور ایللرنک اتفاق تلاولرین هم شول ایللردین بیلرنک تمقارلی باسلوب اول سلطانتقه ثابت ایدوب بیلرلگان شهادتنامه اوچون بز ولی خانی اوز اورننده اختیار قوتده بورنغچه تابع بولغان توفز ایلن بیله مکده فالدروب اذن ورخصت ایتهمز بو بوکای سلطان باراق خان اوغلیغه خان بولوب یوفاریه یازلمش اون اوچ ایلده ثابت ایتمک قایوبو بزلنک ایمپراطور حضرتلریمزنک همایون رفاممز موجبچه تکرار ابدت امر ایدرز کل بزلرنک اطاعت رعیه مزه لایق وهم تیوشلی دور وتقی بزلره اطاعت اولان شول ایللرده تورغوچی قرغز قزاق اورطه یوزنک خلا یقردن توزوک اوچتامق جد وچهد قیلور هر بر کوسنه عدالت کوسترور اوشبو بزلنک بلند رفامزنی بز اعلی پادشاه ایمپراطور حضرتلری پادشاهلیق مہرمز برلن اثبات ایتمک کہ فرمان ایتدک ویرلدی بزلرنک شہرمز صانکت پیتربورغده دلو یولدوزونک ۱۲نجی یومندہ ۱۸۱۶سنہ بزلرنک پادشاهلیق سورمکلو کومزده اون آلتنجی یلدہ. عرامطه نک ترجمهسی نک صورتی اوشبولردور کہ بعینہ اوزی نک عبارہ سنندہ وصورت قلمندہ نسخہ ایدلدی وبونک هر ایکسی نکده اصلی اولان روسچہ نسخہ سنک تاریخلری ۱۸۱۶نجی سنہ ۳۱دیکابرده دور اما مترجم ترجمہده ۱۲ دلو ینہ ۱۸۱۶نجی سنہده ترجمہ ایک بور. ترجمہ اصلندن مقدم ایسه بوغرابیات عالمنک بر عربیہ عجمیہ سیدور یوق ایسه تاریخ ۱۸۱۷نجی یازمق ایکان حکایہ ترجمہ یه آلسدغندن اصلندہ اولان تاریخنی بلا ملا عظه ۱۸۱۶نجی یازیب کتمشدور کہ اصل حقیقتی ده ۱۲ کون سوگرہ ترجمہ ایتلمش اولوب ۱۸۱۷نجی سنہ یه داغل اولمش اوله. دیگر هر ایکی صورتندہ متن مانندور ویر وضمه ایله خط جزیلمش موضعلر اصلندہ هم ترجمہ سنندہ حل طلا ایل «بوطان» یازامش لریدر کہ رسمی عبارہ دن بالامتیاز اوستلرینہ خط ایله علامتدک. ودیگر عبارہ لرندہ مثلا ایل آتلارین ترجمہده برنک کوچوک ایکنجی سنندہ کوچوماق ثبت ایتمش اصل عرامطه کده وچو

مووسكى قرغز قزاق تلفظىدا كوچوم ايسل ياد ايدىورلر. مترجم قرغز قزاق لغتن وآلارنڭ نسبتن جاهل اولدىغىدىن بويىلە مضطرب ترجمە ايتىشىدۇر. ودېگەر بىرىنى دغى بالاچارىن دېگىرىنى بالاچورىن ايله ترجمە ايتىشىدۇر كە بۇدە اولىگى كىبى رعشە داردور. وبونلردن غىبرى ترجمەنىڭ ھەر بىرىدە ناظرلارنڭ ديدۇ امانلرىنە غطا تىركىپلر ملاقى اولسە كىرك بعضا لفظنڭ مقامىدە ناموافق كورنۇى وبعضا املارنڭ غلطلىكى ايله اىكن بز آى اصلاح بولىنە كىمادىك كە نا حرفىا نىسخە ايتىدك دعوا ھەبطلان طارى اولسۇن. مطالعە كىرام كىدولرى مقام الجاسى ايله قرأة ايدىر بار چەسىن بىلصحيح ايتىك وياتنقىد ايتىك سوزنى تطويلدن غىبرى طول ايراث ايتىسە كىرك. ھەر ايكى غرامپەنىڭ اصلنىڭ اخىرلىرىنە سورغۇچ نام قىزل موم فرىكى ايله عرض مقدارى مدور ايكى باشلى غىرب مەر باصلمشىدۇر كە بور كوتنڭ اطرافىدە ايمپراطورنىڭ اسمى مکتوبىد مېرنى غرامپە كالىدە باصمايوب بلكە دورت اوچلى اورناسى مدور بىر كاغذە باصوب اول كاغذنى غرامپە كاغذە ايكى بىردن تىشىب بىر دويمە قدر عرضدە آق لىنتە ايله بىر كىتىشىدۇر كە صورتى اوشبۇدور ﴿﴾ اصل غرامپەلەر ھەم ترجمەلرى بىر طبقە قالىن غلىظ و محكم كاغذە يازىلپ ھەر بىر نىسخەسى ترجمەسى ايسلە على عدە جلدلىنپ صوترە جلدى ايله معاينە مقويدىن سختيان ايسلە ايشلىگان صندوقە وضع ايتىلمىدۇر. جلدنىڭ ظاهرى زرايلە قابلائيىب بطانەسى بىشل كورناتور ايدىى محفوظلاردا ھەم اچقى بىقە جلدنىڭ بطانەسى كىبى ابرشىم سىزىن دور غرامپەنىڭ خطدن زيادەسى على طلا «بوتال» ايله تىزىن ايتىشىدۇر ترجمەسىنى دغى اما حاسردە غرامپەنىڭ ايكسى بىر محفوظدە اولوب بو كايخانىڭ فوتى ايسلە عملدن قالدغىقتن خەلقلىرىدە اعتباردن اسقاط ايدىب قىرىدە بىر اقربالارنىڭ خانەسنىە كاتتوروب قويمىشلر ايدىى. بو كايخانىدىن بىشنىچى درجەدە اولان خەلقى نىبىرسى محمد بونىس تورە نام «دانڭ ملكتە دور كە شورادن كورلوب نىسخەسى آلندى ايدىى غرامپەنىڭ احوالىنى بۇندە توقىف ايدىب اصل مقصدىمىزە رجوع ايلەلم.

اىكاتىرىنە وىلىكى عصرىدە ۱۷۷۸ نچى سنەدە ۲۲ نچى عقربدە بىر غرامپە ابلایخانە دغى بىرلەش ايش دىمك كە ابلای خانڭ خانلىقىدە روسىيە ايمپراطورلىرى طرفىدىن تصدىق ايله ثبات بولمىش. وياكە بو غرامپە ايله اورطە يوز قرغز قزاقلىرىنى ارضا ايلە آلارنڭ تابعىتىنى استىكام وىختىنە آلمىق مراد اولنمىش اما ابلای خانڭ عصرىدە اورتە يوزنڭ تابعىتى چىندان مستىكم دىگىل ايدىى، زىراكە ايرتىش نىزدىن اوتە واپشىمدىن اوتە غىرى سىبىردە قلىغە واستىكام يوق ايدىى، ھەم قرغز قزاقلارنڭ نىزدىدە روسىيە عىسكىرى آرقە صحراسنىە چقىسە يىول يازىب نابود اولاقى ايدىى. بىنا بىرىن ھەم آرقە طرفلىرى آچىق اولدىغىدىن روسىيە چىندان اعتىنالىرى يوق ايدىى، ھىدا. بو ابلای خانە اعطا اولنان غرامپە رابطە مودت و كىمىد تابعىت و نەونە چىن ايدىى.

ابلای خاننڭ خانلىقى بىتون اورتە يوز و بىر جزء الوغ يوزە ايدىى دىشتى قرغز قزاقىدىن كووبراق چونقارلر قىلماق و نىبىر دىبىگرلە مغولنڭ مىسكىنى ايدىى، ايرتىش طرفىدىن روس عىسكىرى ھەر چىند تەدى نىتىندە اولمىسەدە ايشم طرفىدىن بىر آز اثر تەدى و نىجاوز كورنوب بو اثر ايسە قزاقلىرى ارقىبە طرف سورمىك صدەندە كورنىدكىن ابلای خان و آنڭ زىر دستلىرى چونقار ايله آرقانى تالاشقى لازم اولدى بىنا بىرىن چونقارلر اروش آچىب اوز عصرىدە خارچىن معاونتسىز كىدوسىنڭ آز فوتى ايله چونقار مجوسىلىرىنى «ايله» دن اوتە سوردى ابلای خاننڭ قرا قرغز ايله دغى غوغاسى اولوب آلارنى نىھائىتى آلا طاغە تەكىمىدىن غىبرى اش باشارالدىى.

ابلای خاننڭ ايمپراطور آلېكساندر (*) بىرنچى بىركان تصدىق نامەسىدىن باشقە خىطاي ايمپراطورنىدىن دغى منشورى اولوب آنڭ

(*) آلېكساندر آلونڭ چلوسى راس ماۋە يەنى ۱۸۰۰ دە اولمىخە ابلاینڭ وفاتى بۇندىن ۲۰ يىل مقدارى مقىم اولوب جوهرىنڭ بو مىلەدە ابلای خان دىبو يازدىغى اولاد ابلای دىمك اولە كە لفظ اولاد قىلمىدىن قالمىش اولە يىخود اىكاتىرىنە يازىق ايكىن ذەن آلشئوب اىكاتىرىنە دىپك اورنەدە آلېكساندر دىمىش اولە، بويە سەو و خىط ھەر كىمدىن مىدور ايدىر يەنى دل و قلم بىر شىدە بىلەكسى كىدىر، اھ.

ایل معاً «ایل» و توابعی فی یعنی بلغش بحیره سنه مصیبتی آبلای خان، ییلاق و قشلاق، اوچون تھلیک ایتب برکان ایمش، جونغار قومی ایل بحار بهسی نڭ باشلوچه بر سببی ده شو ایمش، والا آرقه جونغارلری کندوسنه تابع ایستی، امرنی بجا کاتور لرردی آلارنی وطن لرندن قومق مروتنن معدود دگل ایدی، آبلای خان هوشیار حیل، کار و خوش جلو طالعی مسعود بر خان اولوب ولادتی نڭ ۷۰نچی سنه سی ۱۷۸۱نچی میلادیه ده مکانی اولن کوکچه طاغ نام موضعک وفات ایدوب نعشی اوترارده حضرت سلطان العارفین احمد بسوی جناب لرینڭ استانه سنه ایلتب دفن ایتدیلرکه ترکستانده مقدا کندولری نڭ ملک ایدندکاری ارض لری اولمق کړک، رحمة الله علیه.

آبلای خان نڭ ۳۰ عدد ایر اولادی بسار ایمش بعد وفاته ایچلرندن عبیدالله خان نام برسی مقام پدرده خانلق مسندنه قاعد اولمش ده خود سرانه اجرای احکامه باشلمش، یوقار یدیه دیمش ایدک که آبلای خان نڭ وفاتی بعدنده آنڭ توابعی ایکی به منقسم اولوب اکثر طرفی بوکایخانی تانیدیلر دیب ایمدی عبیدالله خان نڭ بو اجرا آتی نهایتی ولی خان نامنه تصدیق ایدلنگان توفز ایل اولاچقدر آبلای خان نڭ بتون توابعنه دگل، اما عبیدالله خان نڭ بو خانلغی روسیه ایمپراطوری طرفندن قبول و تصدیق ایل، دگل خطای ایمپراطوری طرفندن رخصت و اچرا ودهنکی تصدیق ایل اولسه کړک، بونی بلدکن صوگره روس امراسی عبیدالله خاندن کوکچه تاغ تخلیه سنی استدیلرکه عسکر اقامه سی اوچون قلعه واستحکام بنا ایب سرحد مستحفظلرینی میدان حربه که اول وقت آتوله آط بصار آق طاو و اطرافی معرکه و عاء حکمنده ایمش، یقین یره عسکر اقامه ایتدرمک لازم دیو عبیدالله خان بعض علل و دلائل سرد ایل امتناع ایتمش اگر تضییق ایتهچک اولسه لر بلکه بغاوتندن فاجیههچق ایمش بنا برین امراء سرحد عبیدالله خانی ضیافته دعوت ایل اجابت ایدکنده توفیق و حبس ایتمشلر بونڭ

ئىبلى دوپولى
www.ewlat.org

www.uyghurkitap.com

ئىخۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىنلار ئامبىرى

خسود ایل متفق اولمشلر ایمش، صوگره روسیه لى لر اورنینه برادری ولی خانى خانلق مسندنه اجلاس ایتمشلرکه آنڭ ده منشوری عرامطه ایمپراطور آلېکساندر برنچى دن اعطاً وارسال ایدلمشدرکه بوکای خان نڭ غرامطه سنده مذکور دور اما تحقیقی وقایوسنه ده ایدکی معلوم دگلدر، صگره ولی خان بالطوع والرضا کوکچه طاغنی تخلیه ایل امراء روسیه به تسلیم ایتمش ده کوکچه طاع نام قریه بنا ایدلمشدر، بناسی نڭ تئاریخی قایسی سنه ده ایدکی معلوم دگلدر. بوهر طریقہ آبلای خان نڭ وفاتی ایل بوکای خان نڭ منشوری مابینده اولان ۳۰ سنه نڭ بیننده دور خارج دگل کوکچه طاوی تخلیه دن صگره آبلای اولادی فورلرینی اولوطا و کچیطاوده توکوش ده فشلاق ایدنمشلر و ییلاق لری جالانچق تورغای نام نهره لر اولمش، اول کوکچه طاو قریه سی و تعبیر دیگرله استحکامی قر قرالیدن بر آز ایلکری مبنی اولمق کړک زیرا ترغز قزاقلر نڭ نا اورطه سنه قریه بنا اولنمهسه تابعیت حسابدن توتمایدر کوکچه طاوه تابع قزاقلرنی قر قرالی ایلاتی تعیب ایتدکاری مسهوع ایدیکه، قرانانغه قزغیب اورسقه بورون قل بولغان مبنی اطعای دیهوسین قر قرالی به ایلاته بوکای خاندن ایلکری روسیه ایمپراطورلری طرفندن تصدیق و منشور ایل خانلقی منصبه نائل اولمش ذوات معلوم دگل، بوکای خان نڭ منشوری سنه سی اولن ۱۸۱۶نچی آبلای خان نڭ وفاتی اولن ۱۷۸۱نچی آراسنده کورنای تفاوت بر بوکای خان نڭ منشوردن مقدم وفات آبلای خاندن صگره نقلبا و عندیبا اورطه یوزنڭ بر شعبه سنه صاحب اولوب خانلق ایتدکیدر آندن ایلکاری اورطه یوز وکچی یوز واولو یوزنڭ برر مقناری آبلای خانه تابع اولوب بو یوزلرده ایکی خان اولمق متصور دگل ایدی نهایتی بوکای خان هم خان مشروخ و تعبیر آخرله زا کوننوی کارول اولوب کوب طور مینچه ۱۸۱۹نچی سنه عنوار یافیرال برچلرینڭ برنده وفات ایتمشکه مصدق خانلغی ایکی سنه بر آیدن عبارت اولمشدر وفات ایتدیکی وقت اوغلی جنکز نڭ اوغلی تورسون که

جهانتای نامی ایله مشهور ایدی، قزاقلردن بر نچه صاحب اعتبار ذوات ایله پتر بورغده دیپوطاتسیه لیک ایله (یعنی ایلیچی لیک که کندنه محکوم قومندن ایسه دیپوطاتسیه اجنبیدن ایسه پوصول تسمیه ایدرلر) بولنوب ایمپیراتور حضرتلری نڭ بی نهایته مرعمت لربنه نائل اولدیلر ایدی که تفصیلی نڭ بزه لزومی آز اولدغندن صرف نظر اولندی، بوکای خان وولی خان نڭ وفاتلری ایله اورته یوزده خانلق عنوانی بالکل متروک و منسوخ اولدی، بوندن صڭره انتخاب اهالی ایله اوچ یله نصب اولنه چی آغا سلطانلق نامنده بر منصب اختراع اولندیکه خانلق منسوخ اولغاچ فرغز قزاق تورهلرینی بر آز یل اوبالندریب عیله لب توتوق ضرور ایدی شونڭ اوچون آغا سلطان عنوانی ایله هر بر دیوان ناحیه سنه بر خان ایله بوکای خان و آبلای اولادی اوبالندیلر هم ایبالندیلر، بوکای خان نڭ وفاتندن صڭره اوغول لردن بری پوست پدیره باغرامطه خان اولمق کړک ایدی غرامطه لرنڭ سوزلری یخشی ایدی لکن طوغری کلمدی نهایتی جنکزر نامنده بر اوغلی دورت یا بش یل بر آی خود خان اولوب توردی امراء روسیه کورمدی لکن یقین برده قلعه و استحکام اولدغندن آز یلغه کورسه هم هیچ شی دیه چک دگل ایدی ویگی مخترع اولان منصب آغا سلطان اورتیه یوز خلقی نڭ روسیه یه تابعیتنی تاءید ایده چک و آغا سلطانلرنڭ ده حکام روس زیر اداره سنده بر منصب موقت اولدغنی ارائه ایدیلور که اوچ سنه بر دفعه اجتماع ایله سلاطین ووجه ایلات ایله انتخاب ایدیلوب منشورلری مهرلنوب صڭره امراء روسیه دن جنرال غوبرناتورلرنڭ تصدیقی ایله منصوب اولورلر ایدی، اما بو منصب ده خواه سلاطین یعنی توره خواه فرغز قزاق اولسون سیان ایدی نڭ اهالی نڭ مهور منشورنه داخل اولسه اولور ایدی کم سن دیب صورمز ایدی بو نی مصدق لره که قرالی ده فونانباي مرضه اوسکان بای اوغلی آفوله ده ابراهیم قیچاق بیان اولده موسی قارجاش چورمانوف لرنیچه انتخابلر کیچردیلر، که موسی چورمانوف ایله ابرای قیچاق

بکرمی سنه لرن متصل آغا سلطان اولمشلردور، قر قزالی نڭ بناسنه سبب بوکای خان نڭ نبیره سی تورسون جنکزر اوغیلدر که، جهانتای خان ایله مشهور ایدی. اول عصرده آبلای خان اولادندن ولی خاندن باشقه لری روسیه دن روکردان اولوب ابرتیش نه ری ایله سیر نه ری آراسنده گی افوامه راحت ویرمدکندن تورسون خان بر کول چکالنه گرفتار اولورم تورقوسی ایله اوموسکه دن ایوان سیمینویچ نام سردار معیننده چیقان روس قزاق عسکرینی گوپیرناتور دن التماس ایله قر قزالی یه باشلب کیلتروب آلاز نڭ ایچنده قلعه بناسی اوچون چیقان یوزه قریب اویلوک قزاق روس وتلماچلر یعنی ترجمان لرنی ۱۸۲۴ نچی سنده اول بپاردن بداء ایله قریه یی بنایه باشلمش لرن، آز وقتک یوزه قریب بیوت و عسکره معا قشلالر بنا اولنوب احشاش استحکام تفریق قورغان ایله قلعه یی بند ایدب بر روط پیاده بر بولاک سواری بر باتاریه توپچی عسکر افامه ایته شلردور قریه یه بویله استحکام ویردکن صڭره هر افامت اختیار ایتکان کشی اولورسه لوازم بنائیه بی غراج مفت اولرق رخصت ویرلدکن بر آز باشقه طوائف دن ده سودا کړلر کیلب افامت ایته باشلمش لرن مثلا قزاندن، اورال دن بخارا وناشکند وغیره مدن، جهانتای خان تورسون خان بو پولیتیه سی شهرة تابدقن صوڭره آبلای نسلی ایله عداوتی آرتمش، والا تورسون خان نڭ آرقه یه روس قلعه سی بنا ایدلمسنه سبب اولدغندن و بوبنا ایسه آبلای نسلی اوروشینی یعنی یابلاسنی نارایتدغندن تورسون خانه کین باغلامش لرن وخلق آغزندن نارانه شلر که آبلای اولادی قچان بولسه بر کیلب بوکای اولادینی تاخب و تراج ایده چک بو مخوف غبردن اورکور خیر مرک بدتراز مرک ما صدقچه هر کون کیلب تراج ایده چک کورندکندن بوکای اولادی قریه دن ایلیی ژرست مقدارنک قشلرین براغشیمب قریه یه بش اون ژرست یقینه قدر دکیلب قر قزالی طاغی نڭ قویننه کیلیب نیچه وقت قشلامش لرنه علاوه و اماره سی خالا مرئی و موجوددور، بو تحفظ کینه صاری وفات ایدب

اوغول لاری نیچەسى بر آز سر كىش ليك بهندنه روسيه به تابع
 اولوب ايچلرندن صديق نامنده برسى بويننى بوکهاينچه روسيه به
 قلع تارتماق اوچون اول وقت اوز باشلارينه اولان خوفند خانلقنه
 دخالتندن صگره ترك ايدامشدر، فر فرالى بناسندن صگره
 نورسون خان جگن اوغلى يعنى جهاننای خان اهلين بالانتخاب
 آغا سلطان اولوب يكرمى سنه مقارى دوامدن صگره معزول اولديكه
 عزلى سنهسى ۱۸۴۴نچى سنه ايدى آنك عزلندن صگره آغاسلطانلق
 بوکاي اولادندن كچى خاتون اوغول لاری نسلندن قوشيك تسوكه
 اوغلى نام بر چباره منتقل اولدى كه آلتى سنه مقارى قيامنه اهالى
 فان اغلاتيب صگره معزول اولمش بو ايكي آغا سلطانلر عصرنده
 مسجد اولدغندن امام هر چند قزاق خلقى نك بارچه سنه تاتاردن
 بر ملا قويمق نظام اولدغندن موجود ايسهده امامت حال اولوب
 محل مسجد اولدغندن و محل سر مال منصور اولمق محال اولدغندن
 ذكرينه شروع ايدلمدى اما بو ايكي بوکاي نك آغاسلطانلقى هكامنده
 كور يعنى اعور حسن ملا و حنفيه ملا نامنده ايكي ذات امام
 اسمنده موجود ايديلر ايسهده تقم ناءخرلرى آز وچوق قيام لاری
 معلوم اولدغندن ذكرنه تقيد سزا كورلمدى اما قوشيك نك عزلنه
 ۱۸۴۹نچى سنهده ياخود ۵۰نچى سنه نك اولنده توبوقلى نسلندن
 قونانباى مرضه اوسكانباى بي اوغلى آغا سلطان اولمش نچوك آغا
 سلطان اولدى مسجد بناسنه جهد ايتب ۵۰نچى يل لرده مسجدنى تمام
 ايتب ذبيح فرابن ايله رسم كشانى آيين تمام ايله اجرا ايتدرمش
 وامامته كندو خدمتكارى ياش يكت اولان ملا حسن سيف الله اوغلى
 صراطاوى نى انتخاب ايتمش و بو بهانه ايله بوتون فر فرالى نك ايلاننه
 ملا امام اولمش دور، قونانباى مرضه سخاوت وكرمده وعدالتده يكانه
 و بر دانه ايدى حيفى كه زمانه به و مثل لى بخشى لرنك اياغنه تيز
 تيشه اورمق عسادنى ايله كوب كچوكتورماى اقرباسى ايله دعوايه
 صوفشدير اوبه نهايتنى عزلنى منتج اولمشدر منصبده قيامى اوچ بسا

ئۆزگۈرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازما لار ئامبىرى
 ئۆزگۈرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازما لار ئامبىرى
 www.uyghurkitap.com

بش سنه آنچق اولمشدر. اما ملا حسن صراطاوى سيف الله اوغلى نك
 امامتى ۱۸۶۹نچى سنهده قدر دوام ايتدى كندوسى چندان فن كورمش
 دگلدى اما آز كوروب كوب بلكان از كيبى عصردن برى ايدى
 ۱۸۶۹نچى سنه سبرده منتشر اولغان يگا نظامه قزاق خلقنه نوغايدين
 صراطدن امام بولمق ممنوع قزاق نك اوزندن بولمق مشروط اولدغندن
 ملا حسن معزول اولوب قزاق ترتيبنده اولان تركستانى خواجه لردن
 ابراهيم سيد على اوغلى نامنه برى منصوب اولدى بونك ۱۸۸۷نچى
 سنهده قدر طارطيلب بو سنهده نابالغه بر تئار قزينة نكاح او قودغى
 آچيليب محكوم دوشد كندن عزل اولنوب ينه تركستانى خواجه لردن
 زبيدالله عبدالرحمن اوغلى نامنده برى نصب اولندى و آنككه عمرى
 سفينهسى طوقسان برنچى سنهده كردان اجله توتولدىغندن شكست
 اولوب آخرته يول توتدىغندن قزاق ايچنه اقامت ايدن فرا قرغزلردن
 كو بكبى جتس اوغلى نامنه برى انتخاب اهالىء ايله نصب اولندى
 غريبدر كه ملا حسن رحمة الله عليه نك امامتنه راضى اولميان اهالى
 آنندن صگره نصب اولنان ذوانك جهالت و خودپسندهلكى ايله مجازات
 اولنديلر كه نپايء نصف اسفل سلم كى برى برندن اجهل برى برندن
 اعول برى برندن اسفل ايدى تا ايك صگره گىسى ايسه مطلق راجل
 بر حيوان لا يعلم ايديكه حالا منصوب امامتدر.

قونانباى مرضه نك آغا سلطانلق منصبندن عزل اولدغندن صگره
 توبوقلى ايلى نك قونان بايه تابع طرفى سيمى پالاظ بلده سنه تابعيت
 كىلترد كندن يوزلرى شرقه دونوب فر فراليدن جدا دوشد يلر صگره
 آگا جاي نشين بوکاي اولادندن جهاننای خانك بيوك اوغلى تولوك
 توره ۱۸۰۳نچى سنهده آغا سلطان نصب اولندى آلتى سنه ايكي
 انتخاب چوقلر اوپنى كى بر حكومت ايله كذاران اولوب ۱۸۰۸
 نچى يلده عزل ايله ينه قوش بيك جبار ايكنچى دفعه منتخب اولمشدر
 اما بو دفعه سنهده اولگى دفعهدهكى جبر و جورنى ترك ايله بخشى
 عدالت ايله ايش سوردى لکن سفينه عمرى كرداب فنايه يقين لاپ

قالغان ايكان كندوسى بى خىبر خلقىدىن آلقش آلامن دىب نىت ايتوب كرشكان ايكان اولگى دفعهده باشلك ايله خطا كندىم بودفعه آنى تلافى ما فات ايتىرم ديو بر يلغه يتمز بورون ۱۸۰۹ نچى سنه اول بهارنده آخرت سفرنه يلى جههسنى توغرولدى «رحمة الله عليه»

فوش بيك نىك وفاتى ايله نائىبى جمانتاي خانىك كچوك اوغلى صارجان جانشين اولوب انتخاب سنهسى اولدقده يعنى ۱۸۶۱ نچى سنهده آبلای اولادىدىن ينه تىر بوقلى ايلي نىك تورهلرندىن چلغونباي توره منتخب ومنسوب اولدىكە بو منصب وانتخاب شويله مودعنه واقع اولدىكە فزاق خلقى روسيهيه تابع اولوب حاصل ايتدىكلرى منصب آغا سلطانى ۱۸۶۹ نچى يلى منتشر بولغان ياكا نظام ايله ملقى اولوب روس امراسى كندولرى ويرمىش منصب ايدى. فرق نيچه يىل ايبلا ب ايدلندىر يىب ينه اوزى فېتاروب آلدى چلغونباي مرحوم بوكاى اولادىنىك مخترعى اولان آغا سلطان لك صندلىنى قبول ايتماينچه من آبلای اولادى ايدىم آبلایيلار غېردن كرسى و صندل ايكرنى آلدقلىرى يوق ايدى بو صندل آغا سلطانى مكاده حاجت ايمىس آل اوزىك تلاكان كشيگا بىر دىب صندل آغا سلطانىنى آطيب اوزوب آنىكده ايلي موقع اعتبارندن سيمى پالاظه تابعيت لازم ايدىكندن بولارده سيمى پالاظه تابع اولوب يوزلرى مشرقىن طرفه دوندىده فرقراليدىن جدا دوشدىلر. «انا لله وانا اليه راجعون»

بو نظام تعميم تابقاچ فزاق نىك توره ويىك زاده لر ينه نهايتى بر مك ويا ايسكى مك او يگه اوپرايىتل «اعيان» اولمقدن باشقه منصب فالمدى وحالانىكە شونىك اوريدە اكثرى نىك كوزينه توتيا كىيدىر. جوهرينىك كوهرى بو راده انتهايه ايرشدى.

۱۳۱۳ نچى سنه فرقرالى نىك معتبر و برنچى تىجارلرندىن ملاولى الله بيكمتوفى بلدىمزل اولن چوچك كه كلىدى بو ذات ايله مصحبت اوله رق او طرفلردن خيلى خبر آلدق جوهرى نىك تعريفنى تكميل و يازدىغى اخبارلرىنى تصديق دن صوكره بورونقى ايشدىلن مجمل عكايه لر نىك بر

نجه سنى مفصل بيان ايدىب خبر واحدنىك مخبر ثنائى اثينى اوله رق ازالە اشتباه ايلدى فرقرالى ديدىكمز بيانى سبقت ايدىن بر قصبه صغيره ايكى كنديدە نشوونما بولنان ابناء مقیم دن بويله معلوماتلى ذوات لر كورلدىكى اهاالسىنه بيوك مباهاات وفخر عظيم اولدندن فضلا غير يله رده غيرت وغبطه كتورر كاردندر مشار اليه بر عادى تاجر ايكى بو قدر معلومات حاصل ايتدىكە نظراً علماً اسمىك ومعلم پوستنىك اولنلرى نه درجهده قياس قىلىنسه كىلدىن طشقارى اولچىكدىن ايراق كتمز.

خاطره

ملا جوهرينىك فلمنىك معنای لغويسى مراد اولوب فرمان نامه نىك هر ايكسىنى غرامطه اسميل يازدىغىدىن بر كشييه بر كوزنه ايكى غرامطه ويرلدىكى نه دن ايمىش ديوب اشتباهه دوشن وار ايسه بونىك اولگىسى غرامطه يعنى منشور ايكى نچى سى اعلان نامه دوركه پادشاهلر بويله اوامرى رعايا وير اياسنه بلدىمك لازم اولدىغى كىبى جهلهيه بلدىمكىنى صاحب منشوره بلدىمك دىخى حكومتنىك احكامندىر. بس بويله منشور ايله برابر اعلان نامه دن بر نسخه دىخى خان مزبوره ويرلمش اوله كه غرامطه نىك مفهومندن منقهم بودور. غرامطه نىك «تكرار ايدىب امر ايدرز» عبارهسى: اعلان ايدرز سبكتده اولوب اطاعت اولان شول ايللرده ديدىكى اطاعت ايدىن ديمك سلكتده سوزلردور كه جوهرينىك شكايىت ايتدىكى كىبى مترجمىك زبان تركيه ناهر وغير عالم اولدىغىدىن امر ايله اعلان اولان ايله ايدىن كلمه لر نىك، محل ومسلكنى فرق وتهميز ايدمه دىكندن ما عدا سائر كوپ جايلرده املاسى غلط وترجمهسى مشوش وي مفهوم يازلمشدر كما لا يخفى للفظين بىادنى تفكر. بويله بيوك منشورلرى اگر صاحب الترجمان اسماعيل افندى غصبرىنىسكى امثال ذواتلر قلمه آلسه لردى نه گوزل ادوات ايله بيان ونه احسن عبارات ايله عيان ايدىلردى. مترجم كىچونانلرنىك اكثرى اغيارىك دگل آنا دلنى آنوق بلمبورلر. «هنا»

ودخی اصل نسخه ده و ترجمه ده ۱۸۱۶ نچی یل یازیلوب آیی ننگ
مقدم مؤخر نوشدیکمی چونکه روسیده فدیسی یل لرننگ ابتداسی
اوکتابردن باشلنوب سوگره ایام پیطرده غینواره تحویل فیلمنمش اویله
ایسه مترجم بر قارت روس الیغله فدیسی تاریخی اعتبار ایدرک
یازمش اوله که بو صورتده جدی دلو هر ایکسی بر سنه یه توغری
کلور. نتاک کم اسلامده سنه هجریه ایله ایکن کهنه منشورلرده سال
ترکستانی بی ترک ایتیموب: شیخان یلی، صیر یلی، فلان کدا ییل
دیوب یازمق واقع اولیور. «انتی»

ایمدی ملا یولداشبا ی افندی ننگ بو مترجمه یازمش مکتوب
مرغوب و مسطور محبوب لرنندن بر ایکی قطعه سنی بونده درج ایلمک
مناسب کورلدیکه لطائف عبار و شمایل کتابه سنی نظر امعان ایله
مطالعه ایدن احباب کرامه هر سطور ی بر غرس و هر جملی بر
درس مقامنده دور.

مکتوب اول جوهریدن

مؤلف شرق قریانعلی افندی جناب لرینه، من غیر حد
واستحقاق غایبانه عرض محبت و اشتیاق و رجاء مودت و اتلاف ایله
اظهار ما فی البال ایدن کهینه احقر از ذره کمتر یولداشبا ی بن
العاج عطا جان بخاری جوهری دن السلام علیکم سلام سنت الاسلام داء
دیبقام صداقت ارتسام اهداسندن سوگره عتبه علیایه مروض درکه
تئلیف والاری اولان جریده عدیده ۸۹ نچی سنه الحاج شمس الدین
افندی برادریمز ننگ همت عالیسی ایله طبع اولنوب بر نسخه سی
فقیره برای نمومه طرفلرنندن ارسال اولنمش دی مطالعه سی کهینه لرینه
اضعاف مضاعفه لذت ایراث ایتمش تکراری ایله بختیار اولمش ایدی
اما جریده من کوره ننگ صفحه غیرنده منشاء محاربه فصلنده تالیفی
موجود کربانه لری اولان احوال یعقوب خان و محاربات دونکان در

چوچک و مقاومت بور بهادر وغیرلری منتظرمن ایدی شویله تصورده
ایدک که جناب لری بعد التئلیف الحاج شمس الدین افندیه تودیع
واو ذاتده بعد الطبع فقیره ارسال ایده اما بر نچه سنه لر کذارش
ایدب تصورمزی تصدیق ایدن اولمدغندن وانتظار ایسه ناردن اشد
اولدغندن و وعد کریمانه یه نهایت اعتمادمزدن تالیف الیف ننگ وقوع
ولا وقوعنی سوال بی ادبانه وکستاخانه جرأت اولندی عفو عالی لری
نمنی عجزانه ننگ اقصاسی دور، الکریم اذا وعد وفی - واللئیم اذ
فدر جفی بو شقه عجزانه یه استانه عالیهدن جواب عالی کرم
بیوریلور ایسه غایبانه محب افتاده لرینی خاک مذلت انتظاردن
اوج سماء وصلنه ایصال ایدرلر و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمین.
المستدعی یولداشبا ی اطا جانوف فرقرالیدن. ۱۸۱۰۹۳

خط مزبوره جوابا طرفه زدن مرسول اولن نامه ننگ مکتوب آتیه بر آر
مدخلی وار ایسه ده جوهری خطاری ننگ بیننه ادخالی مناسب کورلمدی
چونکه بزم عباره مز بو خطاره نسبة اصل تاش آراسنه آداش
دوشمش ماش منزله سنه اولوب بنا برین تنسیخی ترک ایدلدی و بر
دخی مکتوبه زنگ مضمونی خط آتی دن منضم اولدغیچون تکرارنه
حاجت ده فالما دی.

مکتوب ثانی جوهریدن

نیمنا باسم سبحانه السلام علیکم ومن حضر لدیکم
جناب شرفمأب و سیاده اکتساب حضرت امام المؤمنین و مقتدا
الموحدين العالم العامل والاديب الكامل ینبوع العلم والعرفان معدن
الصدق والایقان حافظ کلام الله ناشر احکام الله ناصر الشرع نفاذ
الاصل والفرع مؤلف الشرق ومدونه ومؤسس بنیان التاريخ ومكمل
الملقب بامام قاری افندی عتبه علیالرینه بو عبد فقیر وکثیر التقصیر
یولداشبا ی ابن الحاج عطا جان بخاری جوهری دن سلام سنه الاسلام
تواریخ خمسة ۲۹

اداسندن سوکوره عن صميم القلب شکسته وبسته وما في الضمير ندن
 بردسته معروض دور. کنه طرف والارندن مرسل شهر خامس عربي نك
 ثالثی وبرج حادی عشر رومی نك اولی ايله مورخ مکتوب شریفی
 محبت دريغا واصل و مضمون منيفنه کما ينبغی اطلاع حاصل اولوب
 سرور بی حد و نهایه و حبور بی عد و غایه به سبب مستقل اولدی.
 زیرا بر مکتوب ایدیکه اگر مرده صد سالیه واصل اولسه جان و کافر
 بی اذعانه ملاقی اولسه ایسان بخش ایدردی هر بر حروفی شعاع
 شمس اسادیده لری روشن و هر بر نقاطی فطرات آب حیات ما نند
 قلوب افسرده بی شن ایدردی هر افراد کلماتنده نهجه معانی دلنشین
 مضمون و هر ترکیباتنده نهجه جواهر اسرار مکتون ایدی فقیر کرچه
 صاحب اطلاع دگل ایسه منه من غیر حد لیک ولو ند بعد المطالعه
 شول درجه فریح و مسرور اولدم که اگر ربع مسکون و ما علیها سی
 ايله متملك فقیر اولسه ایدی نهایتی شول قدر سرور حاصل اولوردی.
 کمال فرح و مسرتندن جاری آزارلردن اولان بعض احبابه اراکه ایل
 اظهار حبور و تفاخر و اعلان مباهات و تسارر ایلدم. ایدی کورالیم
 قنغمز بیوردقلری کبی ادخال السرور فی قلب المؤمن افضل من
 عبادة الثقلین حکمی تحتنه دخوله صالح همیشه باری تعالی و تقدس
 اقطار ارض مع الطول و العرض ده جناب فاضلانله لری کبی افاضل
 و اکرام احبابک وجود شریف لرینی ازدیاد ایل عمر ادیبانه لرینه
 برکت احسان ایله جمیع مهات دنیوی و اخراوی لرینی مراد شریفانه یه
 موافق ایصال ایدب قلم گوهر رقم سایه سنده جمله موحدینی منفعت
 بردار ایلیه آمین بحرمه یا وسین

بعده و عد کریمانه لری اولان تاریخ لرینک امر تیبضی و طبعی
 تمام اولنه قدر اولان مدت مدیده بی عاشق بی سروپانک موعودی
 اولن وصل معشوقه سنه انتظاری کبی بر انتظار ایله کچرسک کرک که
 بو انتظارنک لذتی خیر بلکه مرارت و حرافتنی ذایق لر دیمشردور که
 «الانتظار اشد من حر النار» لیکن وقوعی متحقق اولن ایشیانی

افاضل امت مرخومه واقع منزله سنه تنزیل ایله مرارت صبر لرینی
 حلاوت وصوله تبدیل ایتمشردور. بناء علی هذا فقیر لریده قلب
 ناشکیبی شو فاعده کلیه ایله تسلی و یروب تسکین ایتسه کرک.
 دیگر امر همایون لری اولان خدمت که وطنمز اولان فرقرالی و بیان
 اولانک احوال قدیمه و جدیده و تاریخیه سی و بنا اولنان دوائر دیوانیه
 و نصب اولنان حکام فضاویه و جاری اولان اوامر نظامیه و غیر یلری
 انشاء الله موثوق الکلام و معتبر الروایة اولان بعض دانشمندان و مور
 خان وقت اولان ذواتدن بعد الاستفسار محفظه فقیرانه ده مدخری ایله
 معا بزج ثانی عشرنک او ایزنده ارسال اولنسه کرک انشاء الله رب
 العالمین. و دیگر سؤال بیوردقلری بعض جهلنک که باز کندکز قایو
 مکانده تسکین و قایو جایده تحصیل و جوهری الخ جواب عاجزانه سی
 اولا عاجز لری حالا محل اقامتمز اولان فرقرالی قریه چه سنده متولد
 اولوب نه سفر دنیا ونه سفر عقبی ایله که بو اطلاقدن فزلیچار اییان
 پوص او مسکه شمی پاولادار و چوچک خار جدر، هیچ بر بلاد بعیده یه
 سفر ایتماشم تحصیل اولی فقیر اوشبو قریه ده اولوب حد بلوغک تحصیل
 تعطیل ایل طرف قبل کاهیدن مأمور اولوب اشغالات دنیویه و امور معاش
 و تجارت ایل سرکردان خمار اولمشم که امر تحصیل باره سنده بهدعاء طبع
 عاجزی دست و پا اولمامشدر. اما فضل و کرم لم یزل دندر که استعداد
 و قابلیت طبیعی و جبلی ایله نه برده بر فاضل ونه موضعک بر عالم کامل کورد مسه
 پیش استادانه سنه دزانوی ادب ایله اونوروب بهره و افاده قیدنده ونه
 برده بر کتاب عزیز ونه جایده بر تالیف لذید اوچراسه ایدنمک
 صدونده اولوب تا حالا بو امر مهمنی ذمه فقیرانه مه واجب و لازم
 ایدنمشم که لله الحمد و المنة شواجتهاد قاصرانه سایه سنک شغل فقیرانه عبث
 وجد عاجزانه لهو ایله ملتبس اولمامشدر. کرچه کعوب فضلا و ادبایه
 وصول عاجزانه لرینه کوره متعسر بلکه متعذر ایسه ده فی الجملة مرام
 آکلامق و آکلانتهق درجه سی فقیرلردن چندان روکردان دگلدر.
 بوجهل اخیردن تفاخر آکلانمسون جناب لری کبی افاضلک سؤال عالی

جناباسنه بوندن غيرى جوب شافى وجودى ممكن اولمىغندى وى جوب فالدرمى انسانيتنه منافى اولمىغندى بالااضرار ترجمه حال فقيرانه يى شول طرزده بياله نفس سرکش اجبار اولدى.

و ديگر لفظ جوهرينك نه بر محل ونه بر اصل ونسبه نسبتى اوليوب فقط طبيعت شبابت ايله موس كلام موزون مراد اولنوب و بونك ايسه تخلصه احتياجى كرسنه سهروزه نك نان عزيزه احتياجى كى اولمىغندى و بنى آدم ايسه افسام مقولات عشره دن قسم جوهر دن غيرسيه مناسب و مشابهتى اولمىغندى لفظ جوهره بر باى نسبت اضاغه ايله بالاقتباس طبع فقيرانه دن مخترع تخلص ابيات اوچون اولان بر نسبت بارده دن غيرى بر شى قياس بيورلميه. و بو نسبت بندو يانه دن باصاحب صماحه بعصب ويا غير افاضله استواظن ايدلميه قريه مزده بعض فضلامزدن واقع اولدى كى محض تخلص اوچون اختيار كمترايه اولان بر لفظ دور كه طبع عاجزى نهايت توافقتدن نقش خاتم عبيدانه ده منظور على اولور. و انسان ايسه كندى نفسى اوچون فكر و انتخابده حر اولمىدركه نيه بويله ايتمش ونه ايجون بويله يابممش ديمك احدى نك صلاحيتى خارچنده دور. و بعض اجبابدن منكسرالغاطر اولدقده دينلىش نون قافيه لى اولان حسب حال ابياتى نك مقطعى و تخلصى ايله اثبات مدعا و بونك ايله دغى اتمام محل بى سر و پا ايدرم. هر نه ايسه جوهرى قاپلمه باشى قردلره بوقى عالمده ديگر الله زب العالمين. هذا عفو فاصفح عن الجاهلين فمستحسن عن ذوى الجاهلين مفهومچه عمل عازمانه اقفا تمنا كه مترانه دور ائندم.

حرر فى يوم الاحد ١١ ١٣ ١٨ ١١ ٣٩ ١٤

المستدعى فقيرالى رحمه الله بولد اشباى بن الحاج عطا جان البغارى جوهرى = تم

من بعد يازان مکتوبلرى دغى برى برندن اعز و برى برندن الذ اولوب لکن جمله سنى تحرير لازم كورلمدى اهل فطنته اوشبو ايكى مکتوبدن جوهرينك نه درجه ده فضلى وار ايدكى اذعان اولنور

خط اولنه بر دفعه جوب كوندرمش ايسه مده سوگره غى مکتوبلرينه جوابدن عاجز ونه يازه چقمى شاشرمش اولمىغندى بى جوب فالوب فقط بو مکتوبه آئنده كى ايكى فقره ايله سلام ايلدم.

جوهرى جوهر ديمك كه طبعكز اولمش روا هر نقط هر بر سوزكدر دردلره اكسير دوا حمد ايدب اللهه قيلغل كون بكون شكرگى زد سرنويشده لايق ايتمش بو لقبى اول ائرد هر نه يازسم قاصر م سردك جناب عاليه بس بونكچون وصفكى فيلديم حواله باريه حاصلى مك بر عجزله ايتدى تسويد بو خدم عفو والا دين تمنى دور فصورم قيل كرم جوهرى نك ترجمه حالى باب الجيمده باقى مکتوبلرى ايله بيله درج ايديلور. «والسلام تم الكلام»

طرفمزده اولن تورهلرنك فروعى

توره لرنك اصلى چنغز خانه وارر لکن زمانه نك نسا بلرى چنغز نك كفرنن اولادنه عار لاحق اولور زعميله آندن اعراض ايدب اجدادلرينى باران خان و روسخانه قدر تعداد و آندن يوقاروسنى صحابه دن حضرت عمره يا حضرت عباسه رضى الله تعالى عنهما يا خود اوليالردن بر وليه اسناد ايدرلر يعنى اوزلرينى اشرف نسلندن ايدنك مدعا ايله سلسله سنى بسو جانبه سوروب كيدرلر. هييات بابانك كفرنن اولادنه عار لازم كلورمى اولده جمله نك اجدادى اويله دگلى اسلام كلسنى آفارتمشدر شرك و كفرنن تازارتمشدر. كم سعيد دور باباسينك كفرنن آكئا ضرر كلمز كم شقى دور صحابه دگل پيغمبر اوغلى اولمق آكئا فائده و بزمز. اويله اولسه هر كم نسلنى تحقيقى ايله ايتمك كرك اجدادلرينى باران خانه روسخانه تيكوردكن سوگره نسا بلرك نقلنه حاجت ده فالهز زيرا يوقاروسى توار يغازده يازيله

كاشدر شويله كه تورهلر چاغز خانك اوغلى توقاتيه ورسلا سندن سراى خانى اولن روسغانه روسخاندىن بى وسط باراق خان يا ايكى واسطه ايله باراق خانه كلوب بونك اولادى صحرا نشين خلق ايچنده متفرع اولوب قضاقيه نك هر قبيله سنه حكومت قبله كلمشلر وباراق خاندىن ايكى واسطه ايله صفاي مانه كلوب صغايك اوغلى ايشم خان واوننان خانده فزل توغ آق توغ بولوب آيريلوب ايشم خانك نبيره سى اوغلى آبلای خانده پشپن توغ ايله منشعب اولمشلر دور. بونك تفصيلى يوقاروده يازلدىغىچون تكرارى حاجت كوزلدى.

صفاي خان هجرتدن قبيل النى ده اولن و ايشم خان مك ايل يوز اواسطنده كلن خانلردن. تورهلرنك بابالرينى بيان قىلدنمزدن اولادلرينى يازمق ذمه مزه دىن كى اولدى چونكه تته مزه يازيلور وعده سى سبقت قىلدى، اگرچه بونلرنى يازمقدن بزه بر شى حاصل اولمز نچه يلر بىلر بىلر تاب ايله نك قدرنى عامه بلمز مگر عوامك بلمكندن خواصك بله زى لازم كلمز اويله اولسه وعده به وفا آدمك اعتمادى ذمه دن ادا دىن ايرلرنك اعتبارى دور بناء على هذا بوگا مبادرت ايلدم «وهوالمعين»

قزل توغولق توره اولادى

نايمان اتفاق ايدب دورت بش كشى انتخاب ايدب چقازيب ونلر اصل مركزلرى اولان كچى جزء ايچنده ابوالمببت خانغه واريب آنى دعوة و تكليف ايتدكلرنده اوغلى ابوالفيضى بونلره قوشوب ويردىكى خمسه ده يازلمشدى. ابوالفيضى كلدكه نايمان ايلي اجماعله بوگا بيعت قىلديلر يعنى خان قويديلر چونكه بونلرنك بيعت لرى شرعا قول قوله قويدوب تصفيح ياخود آبط و قسم ايله ناكيد ويا كه بخارا وفرغان خانلرى كى آق كيز ايله ترفيع ويا كه امضا وغيرى بر علامت و نشان ايله تقيد وياخود بر پادشاه مستقلدن منشور ايله تصديق ايدلمبوب مجرد اتفاق آرا ايله خان اسمى ويريلوب آلديار ديمكندن عبارت بر رتبهء على دور. آلديار ديمك الله يار

اولسون قولندن معدول «پادشاهم چوق يشا» كى بر دعا و ثنا اولوب جميع توره بو تيتولك تحتنه مندرج يعنى خان واولاد خان اولديغى بونكله ترويج ايدلور.

ابوالفيض خان دورت خاتون آلوب تناسل لنوب اولادى هر برى بر طائفه ايلگه توره ليك قىلديلر كنه خانم بوگا خانم پاتشه، ديورلر بوگا خاننك همشيره سى اولور، ايكنچى فلماق خاننك قزى چقان خانم دور، اوچونچى فزه فلماق قزى اوزبىكه خانم، دورتنچى فرغز منابك قزى تومار خانم دور، ابوالفيض خان بوداغى اوشبو دورت خانم دن تارقالور، كنه خانم دن بوي توره يالغوز دور، آيكوز ديوانى ايامنده بنا بولوب اخ زاده سى صارت توره ايله خانلق يعنى آغا سلطانلق توغروسنده كوب تالاش و منازعه لرى اولديغى يوقاروده خان صايلاو فصلنده يازيلوب كچدى.

اولاد بوي توره

مذكور بوي توره نك بر خاتوندىن اون اوغول بار، الوغ اوغلى جاناي تورهنى اون دورت ياشنده ايكن تومه ايلي توره قىلب آلديلر، جانانك وفاتنده اوغلى عثمان توره ياش قالدى ايل بونى يخشى تريبه قىلب اوسدريب كمالاتقه يتار يتماز بولصلىق منصبنه مندرديلر عنفوان شباب يعنى ياشلك ديوانه لى ايله ظلم و تعديه باشلىدى خلق بونك افعال ناشايسته سندن نضجده ايكن آنك اوستنه قوم ديدىكى برده فشاو دعواسى تورهلرنك ايشلرينى حكومه عائد قىلدى عاقبت قضاقلر تورهنى قومدن فوغالديلر، فشاو حكم ايله قضاقه ويرلدىكه تورهلر بو قشچه اوتوروب ياز اوز اختيارمز برلن يرنى بوشاتوب بر الوك ديدكى تملق لرينه باقمبوب قش ايچنك بونلرنى كوچوروب هيداديلر، باباسى بوي توره بسو يلده قومده قشلامش ايدى ياشلرى توقساندن آشوب بوزه يافلاشمش قسارت و آغرىق بى تاب ايكن اوشبو كوچ كوچ اثناسنده وفات ايتدى،

نومه اولدردى. ديوب نهمت قىلب نچه كونلر دفن ايدلمىوب ياندى،
 خاتونلر مرثيهده تورهلرنى تىومه ايلندن انتقامه تعريض قىلدى،
 فار اوستونده سويراتوب، قابورغاسين كويراتوب، ديه بوغلاديلر
 بعده چىغز تاغنده فىشلامش اوغلى سولتا باي توره كلوب بو كى
 الفاظلرى ترك ايتىردى زيرا اومهنى يگوب خون آلساق مدعامز چه
 ايش قىلساق فيها والا بويل سوزلر سويك كه نامقا وعارلىق اولور
 ديوب خاتونلرنى بو اغزادن توفىقتى صوگره نومه ايلندن دعوا قىلسه لارده
 اغريب ايلندن اولدىكى مثبت بولوب خون دعواسى عاقل قالىدى.
 بوي توره متكلم وسوزىن يعنى چىچن ليك ايله معروف آدم
 اولوب آلدندين ايش بتمزدى ديورلر چونكه دعواچى لرك هر سوزينه
 بر مثل وهر مثل بىر حكايه منضم قىلب ايرته كوننى كيچ كيچى
 هيچ ايدردى ديورلر، شائنده شاعرلر: بويه كامدن توره ليك ايس
 كىتبان * چىكاننه بايوسداي ايلر جىتبان * فرا سوزكه قبلدن ايسكان
 جلدای * آلدنان توفى قى قى داد بىتبان * ديو هجو ايله مشلر بونك
 وفاتنه اولاد واعبانلرى جلى ديوب رسملرنجه آش ويروب آت
 چابديروب بيوك معركه قىلديلر حضرت قبله كاهن مهربان بولورلردى
 بونك آشنده اوچ آت آلوب باروب بايكه قوشديم اوچسى بىل
 كلدى ايكسى آلد و بىرشى سىكزىچى ايدى فقط برىچى آتك بايكهسى
 بر بيوك بايك دىسابهسى قىلر وار ايدى، توفز نايىتوباق بونى ۹
 يامبو شهرة قىلمشيدى توفز نويه، توفز فلونلى بيه، توفز كىلام،
 توفز كىوم مروت، توفز كىوم تورغون، توفز كىوم مقمال
 ينه توفز بيوم ايل بر جىتم مجموعى «جوجو» يعنى توفز توفز ايدى.
 قضاق ايچنده فانجه بلرلر يوروب بوندىن كوب وبوندىن تاز وپاكزه
 پايكه كورمدم فقط ينمى بر ضعيفه كامپر ايدى اولگى ايكى
 آتك پايكهسىنى آلوب اوچونچى آتك پايكهسىنى توره نك توغورينه
 بايلدك يعنى اولارينه بردك دىر ايدى، بو معركه هجرتنك ۱۲۶۶ يا
 ۱۲۶۵ ده بولمىشدر، فبرى قراقول بو ينده توره توغانى دىدىكى موضعه دور.

عثمان توره اكر چه بر دعواسنده محكومى اولن تومه ايبلى
 طرفنده ايسه ده ايل باباسىنى بى حرمت قىلدىغى عارندن تومه بيه كىن
 باغلب فاشنده تولا سكوت اوتوران توفماق ايلندن بر آدمنى چابدى
 تومه نومهق بر آدمنك اولادى و بر آنانك نسلندن اولمقل بوسىدىن
 كلا جورنتاي توره دن يوز چويورديلر بولص لقتى آلديلر، عثمان
 توره بوگا اوفكا قىلب جاناي اولادى جمىعا خنای طرفه كوچديلر ايلنك
 يعشى لرىكه باشلى جمانتوك وغيرى لر جىولوب آرفاسندين كلديلر
 آنالرمز آلوب كلمش خاننك اولادى آق سويك آلديار توره مز
 ايدىكز فایتوب اولگى اورونغه اولتوروكز بورونغى چه بولوكز بولص لبق
 توغورونه فونوكز ديديلر ايسه ده توره قبول قىلمىوب ايرتيش باشنه
 كندى بر نچه يلدن صوگره مال منالندىن آيرىلوب اولگى اورننه
 كلدىسه ده اعتباردن ساف اولارق هجرىه ۱۲۸۰ نچى سنه لر حدودنك
 وفات ايدى اولادلرى فقير الحال اروچار قلعهسى اطرافنده وغيرى
 جايلرده پراكنده يورمشلردور.

بوي توره نك بر اوغلى صولطاباي توره بونك اوغلى باراق توره
 خاننق ايامنده وفات ايتدىكى وبعض ترجمه حالى آيكوز فصلته
 يازىلوب كچدى، ايكنچى اوچونچى اوغلى سليخان توره آبلای توره لر
 حالاصبان ايبلى ايچنك بابالرى نك ايسكى اورننه صاحب بونلر اولادلر يدر.
 بوي توره نك ينه بر اوغلى اقمىك توره بونك اوغلى اولبابه توره
 بو نوارىچمه مزك بر راويسى بودور، بو ذات مناصدن بر منصبه
 منىوب بوش ورتبه دن خالى يوردى ايسه ده قضاق ايچنده قىدرى
 عالى سورى نفوذلى دىانتلى پنج وقتى گوزل اوبدان آدم ايدى،
 هجرتنك ۱۳۰۰ حدودنده وفات ايتدى، خدا رحمت ايلسون.

بوي توره نك ليكنچى خاتوندىن جمانتاي توره، بو جمانتاي توره
 خنای زماننده باچين گه باروب ايچن خاننك يوزىنى كوروب الوغ
 درجه آلوب ختايلر بوگا جانقوراض تاجى دىرلر ايكن خيلى وقتلر
 غولجه ده توروب سرد توغای سودا كرلرينه كوب منفعتى نكمش

تۆلاد گۆزۆپىسى
 www.evlal.org

ایهش، ایل لری روسیه یه تابع اولوب غولجه دن کتدکن صکره دخی سودا کردن هر کم شهره کرسه بوزک نامنه کریب جا کجوقنه ات تاریق قیلب انعاملر آلور ایمش ایکوز دیواننک صبان ایلینه کوب یلر بولص بولمش ایدی، چته ده نعیف قصیر القامه حسیس الجامه بی تکلف آدم ایدی، بو توره دن منقولدر باجیمزغه باروب خانغه کورنوش قیلدنه اول ایل یورت ننگ امانلغندن وتنچلغندن صورتی ایلمه قایسی مال کوبدر دیدی، دولت کزده تورت تورلوك مال هر قایسی آز ایمس دیدکده قوی صیرننگ کوبلکنه قوانورم بالابارغه نوق بولور هر جهتن منفعتی کوب بولور اما جلقی جمع قیلما کزتنج سزلیق بولور چا وکر چیلک بولور دیدی خاننگ بو دیکیکلی فضا ق اهلنه چارپا مالنگ ذکرنن الد و آندن اهر کلام اولمدیغی اوچوندر. نتاک کم سودا کرلره تجارت بابندن باشقه سوز قولاقلرینه یاقمز بنا برین فضا قننگ طبعنه موافق عئلنه مطابق سوال جواب قیلنمشدر.

جهانتایننگ نقلنه بناء خاننگ کورنوشی بو روشه ایمش. اوزلریننگ یل باشی که چقان آبی اولور دلو یاخود «خود» یولدزنگ کلور دورهی چوچک بعثنده یازلمشدر. بو آیده محکومنده اولن اهل کفره غائب وحاضر خانغه باش اورلر یگی یلنی تبریک اوچون یراق یاقمدین آکا الوغلر وارلر اویله اولسه خان بونلره بر کورنمک لازم کلور مخصوص بر میدانک وزرا واکابر درجه بدرجه خاننگ تختی تختدین صاغ وصول ایکی صف اوله رق تزیلوب قنار تورلر خاننگ تختی اوستونک آلتون باشلو بر اژدره مهیب اغزنی آچمش اونلر ساچمش کورنور خان آننگ ایچنده می ششده می یراقمدین کوز تمام یتماپور یعنی کرکی کبی ادراک ایتمبور. اونکده اولن آدم ایل امانی دیوب اول یاننده غی به اول دخی یاننده غی به آفر و نلب فسلداب سویلیوب نچه مک واسطه ایل بزلره کلوب یتدکده باشمزی یره قویوب امان تنج مز دیوب بو جوابمزی صول جانبدار کی آدم بری برینه سویلیوب نچه مک واسطه ایل خانه یتدی ایکنچی سوال جواب ین بویله اوله رق

بر نچه ساعت فرصته یوقارغی یازلمش دورت بش کلمه سوز حاصلی یلقتی کوب قیلما کز نصیحتی ایله تمام بولدی. قدیمین قاعده لری بویله می ایدی یا که بو سنه بزلره بویله صولت ایلمه می کورنوش قیلدی خاننگ یوزینی کوردی دیمک بوندن عبارت ایمش دیر ایدی. جهانتای توره علم انسابده دخی متفرد ذات ایدی. بزلرننگ بالا و قتمزده سیمی طرفدن مخصوص بر روس توره سی کلوب ایکوز دیواننده جمله نسا بلرنی جیوب قضا فننگ اصلنی وتوره لرننگ نسلنی صوراب یازدغه بارچه دن بو آدمنگ سوزی عقله ونقله موافق دیمش. اما اول یازان آدم آنی نه اوچون یازدی آندن نه حاصل ایندی بر آنه قدر معلوم اولمدی آدملر هر تورلی زعم ایتدیلر ایگری فکره کتدیلر ایسه ده فقیر ظن ایدرم بر مؤرخ تالیف اوچون صورامش یازمش اوله.

جهانتایننگ سوزلرینی کوب ایشتندک لکن یاشلک ایله آننگ کرک اولورینی بله یوب ضبط قیله یوب یازیب آله ق مطلقا خاطره کلیموب بوگا کوب ارمانده ایسیم. شمدی یازیله چق اوغلی عدلخان توره ۱۳۰۵ نچی سنه چوچک که کلدکده بر نچه کون توقناتوب مهمان قیلب آندن کوب خبرلر آلدیم بو بابده توار یخمه خیلی یساردم تیکوردی خدا اجرنی ویرسون.

جهانتایننگ اوغلی عدلخان توره یاشلری یتمشدن آشوب ۱۳۱۱ نچی سنه ده وفات ایندی روسیه ننگ بو جانبیره قدم باصده ابتدا کلمش الوغلی کهدر آنلری اسملری ایل بلور وقضایه ننگ روسیه به تابع اولور زواولما ز دیان تردیدنده تردد وکیکشلریننگ کلسندن خبردار آدم ایدی باراق خاننگ وفاتنده کاندیداتلق تریتنی بو تمام ایندی عن قریب یازیله چق بر منشور بوننگ سعی ایل بزه یتدی بیانی کلور.

بوی توره اولادنده اوشبو ذکر ایلمه لردن غیر یسی فقط توره اسمنه قانع اولوب هیچ نسنه به قول اورمدیلر یعنی نه ایل

بېلب بلمدىلر ونەدە بىر مەنبە مەنبەلەر ونە بىر شەھەتە ايرمدىلر.
اكثرى صبان ايلي ايچندە يورمشادور.

ابوالفيض خانك ايكچى خاتون اولادى

ايكچى خاتون جنكه آلغان چغان خانم دور. اولگى ايرى
باراق دن خان خواجه توغمش ايدى بو آق توغلو فندە يازلور. ابو
الفيض دن چوچى توره توغدى بونى مرون ايلي توره قىلدىلر. چوچى
توره نك دورت خاتونى بار ايدى بىرىسى كوكى خانم فلماق خانى نك
فزىدر بوندن «صارت توره» يالغوز ايدى آيكوز ديواندە اول خان
يعنى آغا سلطان بو بولدىغى يازلەشدر. ايكچى خاتونى آبلای خانك
نبيره چەسى يعنى اوغلى نك قزى ولوب ايشم توره وشاه مراد
توره لر نك آناسى دور. اوچونچى خاتونى چولپان خانم قرە قضاقدن
بايجكت قزىدر ولى توره و خليفان توره لر نك آناسى بودور.
دورتنچى خاتوندىن آداى توره توغمشدر. چوچى اولادلى اكثرى
مرون ايلي ايچندە يورورلر.

ابوالفيض خانك اوچونچى خاتون اولادى

اوچونچى خاتونى قرە فلپاق قزى اوز بيكه خانم آغاداي توره نك
آناسى بودور بونى سيموز نايهان ايلي توره قىلب آلدىلر. آغاداي نك
بر اوغلى بيك سلطان توره ختاي ايامندە يعنى ختاي تەبەسى ايدكى
وقتدە كونك منصبندە ايدى روسيە ايامندە آيكوز ديوانك اوچونچى
خانى بو بولمشدر «كما سبق فى فصله»

آغاداي نك ينه بر اوغلى «بوكلای توره» بو ذات باشقەلردك بيوك
فعللى قىوق خلقلى اولمىوب يعنى هېچ كېمە ظلم وتعدى قىلمىوب بو
اولاد نك ايچندە ايك ديانتىلىسى ايدى. حضرت سلطان عارفين واوليا
آتابە زيادە محببى اولدقدن وصيتى مويىنچە جسدنى او موضعه ايلتب
قويدىلر. تۇلاد كۆرۈنمىسى www.diyantik.org دىانتىك نەبەسى اولارق تۇلاد كۆرۈنمىسى www.uyghurkitap.com

كەوش خانم واوغلى رستم توره هر ايكسى حج يولندە وفات ايدى
حديث بشارە تحتندە داخل اولدىلر. ايكچى اوغلى ايشم توره حالا
روسىە تەبەسىندە اولن توره لر نك ايك اغنياسىندىر. آغاداي نك اوچ
خاتوندىن مجموعى يتى اوغول اولوب بونلر نك اولادى كلسى بدى صو
ونام ديگرلە يدى يلفە ايلندە لپسى قلەسى اطرافندە يورورلر.

ابوالفيض خانك دورتنچى خاتون اولادى

ابوالفيض نك دورتنچى خاتونى تورغاوت قزى طومار خانم
بعضلر بونى قرغز قزى ايدى ديدىلر. كوكاداي سەن جياغى توره لر نك
آناسىدر. بو اوچى نك اولادى كىراى ايلندە ختاي حمايەسندە اولوب
چوچك و قوبدا شەرلر ينه مشترك يعنى بعضسى چوچك آمبوسىينە
وبعضى قوبدا آمباننە فرارلر. كوكاداي بالاسى آجى توره كونك منصبندە
ايدى وفاتى بعدندە اوغلى قاسم خان توره جاي نشين اب اولدى
كوك ديدكلرى روسيە نك آغا سلطان منزلەسندە بر درجە دوركە
بيانى كچدى. كوكاداي نك ينه بر اوغلى اداكە توره اوغلى حاجى جانم
خان توره اوغلى معبور بيك توره دور ختايدن آمبو منصبندە اولوب
طرفەزدە ايل اوشلاغان توره نك ايك مشهورى وبسايلىق جەتندىن بو
اولاد نك ايك مالبار ومەروفى بودور. قزل توغلو ق توره لر نك بيانى
بونە تمام اولدى. ايدى آق توغلو ق توره لر نى تعداد ايداليم.

آق توغلق توره اولادى

صغاي خان اوغلى اوننان خان اوغلى نورسون خان حدابندە
بو ايكى نك برندن باراق وبرندن كوچاك توره توغمشدر. كوچاك نك
بر اوغلى شاهنياز توره بونك معروف اوغوللرى نوقتە كوچوك قنبار
توره لر مگ ايكى يوز آلتىمش ايلە يتمش آرالرنندە وفات اولمشلر
اولادلىرى چوچك بوزغونلغندە قدر ختاي حمايەسندە ايدى تېمىر صو
يعنى جابسان قلەسى صالندقدە جەل ايلان تەبەسى ايلە روسيە يە تابع

اولوب الاَن اول نواميدە يوررلار. قنبار توره اوغلى چوتان توره بوكاي توره بوكاينك اوغلى مرجق توره تيمر صونك ابتدا بناسنده بولص بولمىشدر. بعدە چوتان توره اوغلى موسى بولص بولدى. شاهنيازك ينه بر اوغلى سوك توره اوغلى سباك توره دولانباي توره لردور، بونلر هجرتك ١٢٧٠ سنه لرنيفنده وفات ايدب اولادلرى بايجكت ايلى ايله بيله روسيه يه تابع اولمىشلر ايدى بارليق ايله ينه ختايه كنديلر. الحالة هذە چوچك جوارنده دوران ايدە يورمىشلردور. «سباك» توره دن «سيد غازى» «ولى» اسمنده ايكى اوغول بار. سيد غازى اوغلى «رستم توره» وى اوغلى «آبان توره» بو آبان توره ديانتلى، قناعتى، عدالتلى گوزل آدم ايدى ١٣٠٤ نچى هجر يە دە وفات ايتدى. اوغلى ايرجان توره حالا ختاي تبعه سى قضاقلرنك اعتبارلى ونفوذلى بولمىشدر. دولانباي توره اوغلى كوبالاك توره در بو ذات پنج وقتى نماز خان آدم اولوب حالا روسيه تبعه سنده قوجا قول ايلي ايچنده استقامت ايدر احيانا چوچك كه كلوب كيدر. توفته كوچوك توره اوغلى طاهر (دايور) توره اوغلى سولطان توره بونك اوتوزدورت اوغلى بار ديورلر جملەسى جايسان اطرافنده يوررلر. كوچاك توره نك ايكنچى اوغلى عدل توره، عدل توره اوغلى دوصالى توره اوغلى قايراق توره اوغلى يعقوب توره دور. عدل توره نك ينه بر اوغلى صاگقاي توره اوغلى جاباي توره جاداي توره چاداي اوغلى بولان توره ايباق توره ردور. جاباي وبولان هر ايكسى آيكوز ديوانديه خانلق رتبه سنى حائ اولوب ايباق توره سيمي پالادده سويت نوك رتبه سنده نورمىشدر. بوگا سويتنوك منصب ويريلديكى خدمت مقابلە سنده ياخود فهم وراستنه مبنى اولمىوب فقط يگى تابع اولان سرحد قضاقلرينى ضبط اوچون بويله بر شانلى آدمنى الله تونوق حكومتچە بر كيزلى افكاردن عبارت ايدى صورتا منصوب معنا محبوس حكمنده معاش اسيرى اوله رق توردى سميدن فايتندن صوكره قبال ديواننده خان يعنى آغا سلطان بولدى آنك وفات ايتدى

وفاتى ١٢٨٠ سنه لر حدودنده در. بونلرنك اولادى صادر متاي ايلنده قبال ولىسى قلعه سى آراسنده سيران ايدرلر. بولان خان اوغلى اوراض توره حالا حياتدر.

عدل توره نك ينه بر اوغلى ابوالغازى توره بوگا «ازبركان» ديرلر ابوالغازى اوغلى چنفس توره اوغلى قولاكه توره دور. بو قولاكه توره كوب خاتون صاحبي اولوب هر برلرندن اولاد وار اكثرى جايسان ايلنك يوررلر. بر خاتونن قاسم خان، وديگر برى بديع الجمال محمود قزى دور بوندى فضل خان (*) توره حالا بساخته بلده سى تجارلرندن اولوب استقامتى آنده دور. قولاكه توره يگى زاكونده پاموشنوك و صوكره بولص ليق رتبه سنده خدمت ايدوب ١٣٠٠ حدودنك وفات ايتدى. تانه مسجدنك مسلمانلرنك جەمنه باعث اولن بوايدى عدل توره نك ينه بر اوغلى عبدالله توره اوغلى كوركان توره اوغلى عثمان توره اوغلى ذكرىا توره حالا ختاي تبعه سندين كيراي ايلنك آمبو منصبنك تورمىشدر آناسى عثمان دخى آمبو منصبنده اونمش ايدى. ايرتيش باشنده آلتاي تاغنده يوررلر.

كوچاك نك اوچونچى اوغلى صاما توره اوغلى ابوالفيض توره اوغلى «بوته كه توره» بوته كه دونكانى بوزغونلغنه قدر بر حبات ايدى اولادى قزاي ايلنده غولجه شهرى اطرافنده يوررلر. فضاك بوجانبه قدم باصدفنده اورته جزعدن ابتدا ختاي حمايه سنه داخل اولن قزاي ايلي تورتول ايلي الوغ جزعدن صوان ايلي دور صوان ايلي اول چوچك قزايه كلوب ايميل فراغچ توفته بارليق تاغلرينى مكان فيلديلر او وقتك قزاي ايلي تار بوغاتاينك شمالنده ايديلر هجرتك ١٢٠٠ لرنك جنوبه آشوب صواننى غولجه اوستنه سورديلر بعدە قزاي اوستنه بايجكت ايلي كلوب اوزاق مدت آرلاش يورديلر دونكانى فسادنده قزاي ايلي ايلايه كيدوب توفته تاغنى توقماق وبارليق تاغنى بايجكت و بر طرفنى كيراي ايلي تصاحب ايتديلر. صوان و قزاي ايلي كوب

(*) قنبار خان توره حاجى خليل الله ائندى ايله اخلام اولور.

اياملار ختاي محكومنده توروب بعدە غولجەيە ترانچى حاكم بولمىدە
آكا بىتت ايتىدىلر غولجە روسىيە اوتدىكىدە بونلرى بىلە تابع ايتىدىلر
غولجە ختايە و بىرلىكىدە بىنە ختايە كىندىلر. قزاي ايلي روسىيە ايامندە
اوج بولمىلىق اولوب عددى دورت بولمىسە بالغ اولور ايدى ديورلر.

كىلەلىم كوچاڭ تورە برادى باراق تورە اولادنه

باراق نىڭ بر خاتوندىن خايبابە تورە مامان طاھر بوكاي اسملى
دورت اوغول بار خان بابە ارغلى دوصان بعضلر دوصان طاھر
تورە اوغلى دور دىرلر، دوصان ارغلى قىلچ تورە اوغلى ابراهيم تورە
يونس تورە بو اولاد بورە ايلندە اوستىكمن اطرافندە دورلر، اويچ
اوغولكە مامان طاھر بوكاي تورەلر ايدى اولادلىرى قىرالى ايلندە
يورلر، قىرالى مادەسندە يازىلن صاحب منشور بوكاي خان بو
اولوب اوغلى چىغىس تورە اوغلى جىانتاي خاندىر، آيكوزدە آغا
سلطان اولن باراق خان نىڭ بر خاتونى اوشبو جىانتاي خان نىڭ قزى
ايدى بو سقرده يعنى مزبورە خانمنى نكاح سقرندە باراق ايلە بىلە
وارمش ملا فتح الله قسەبى درار بىلە باراق نىڭ جىانتاي خان غە يازمش
شعرنى سويلردى.

صاحب الترجمة باراق خان نىڭ ايكنچى خاتوندىن خانخواجه توغمش
ايدى بونىڭ طفوليتى حالندە آناسى باراق وفات ايدى آناسى چغان
خانمنى ابوالقبىض خان آلوب نىڭن چوچى تورە توغمشىدى، خان
خواجه ايلە چوچى اخ لام اولوب اولاد چوچى قزل توغلمدە ياز يابوب
اوتدى خان خواجه تورە ختايىدىن «والى» منصبلى ايدى، والى دىمەك
خان محمودة دىمەك اولوب «كولى» درجەسندىن بر باسقىچ يوقسارو
خانلىقدىن بر باسقىچ دون بر مرتبە دور، خانخواجه نىڭ بش اوغلى بار
جانبوبىك بسوكا جانخواجه دىخى دىنلور، صبانقول، كوچوك، دانيار،
جالقونباي تورەلر دور. خانخواجه نىڭ وفاتى بعدندە الوغ اوغلى جانبوبىك
آناسى نىڭ قائم مقامى بولدى بوگا ايچن خاندىن برلمش صارى كاغدىلى
منشور خط اليمزده دور، هذا تصويره:

ختاي خاندىن منشور

همىدە صفات سعادتيك نىڭ دورتنچى بىلى اون برنچى آي نىڭ
يكرمى اوچى خدانىڭ فرمانى بىلە وقت زماننى ايتكالا كان خان نىڭ
يارلىقى قزاق خانخواجه غە توشوركان چىلى ايلە نىڭ جاڭ جوڭ خىبە
امبان لارى نىڭ بىرىدىن سىنىڭ آناڭ خان خواجهنى آغرىب اولدى
دىب معلوم قىلپ كادى من آكلاپ نهايتى رحىم قىلپ شىقت قىلدىم
سىنىڭ آناڭ خان خواجه والى منصبكە اولاشقاندىن سىنىڭ آناڭ نىڭ
جوڭ اوغلى بولناچ قە كشىك تىكوروب سىنىڭ حاڭ نىچ
تورغانىنى من نهايتى ابدان كوروب رحىم قىلپ توروب ايدىم چىلى
طرف ب يارلىق نىشان توشوروب تورى توف جوڭ توارشاڭ لىب
ايباردىم جاڭ جوڭ غە تانخوروب شوندىن امبان چقارىپ كوچى كويد
. شىڭ غە كوتارىپ تومنكى قزاق لارىنىڭ نى ابدان قداغالاغىن
سىنىڭ آناڭ غە كوچى كويدورا دوغانىڭ تاشىدا
. جان خواجه سكا اولاشتورا بو يوريكا راست
كوڭلى بىلە يورت نىڭ رعيەلر يىنى ابدان قداغالاپ منصبكە
اولا كشىكمنى اغرىب اولكانى اوبال رحىم
قىلغودىك من اوزالاب كشىك تىكوروب ايلە نىڭ بىسون
بىلە عراق كاغدى كلا قوى قنارلىق نەملارنى آلىپ بارىپ
بر سوڭلار يقين ايماق لار بىلە افلىك بولوكلار بولاك ايماق دىن
قاچىپ كىلكان قاچقىنى ياشونماكلار ايشىڭ بولسە راست
كوڭلوڭ بىلە ايلە جاڭ جوڭ تار باغاتاى نىڭ خىبە آمباني غە آكلايتىپ مكا
معلوم قىلسون اصلى عيان استاب ياقان لىق قىلامن دىمەسپىن راست
لاهنە بار ايشدا مىنىڭ كشىكمنى باشىڭ غە كوتارىپ يورت نىڭ ايشىغە
كوڭلوڭنى قويوب شىدىك اعزاز اكرام بىلە يورساڭ من سكا نى
مواوزەلاب رحىم قىلپ كشىك يتكورانم ايماسەو جان خواجه سىن

بارلىق نشان خطنى شاكلانغان توارلارنى قولوڭغە آلتاندىن صوڭ ھنە بار يزدە راست كوكلوڭ بىلەن جوڭوب جىللب بوروب ابد الابد مېنىڭ كېشىكم كايتمەكنى كېچە كېن اعزاز اكرام بىلە بول جوقوم نوشوركان اھ. كاغد بولكلەش يىرلرنىڭ سوزى اوچەش وبعض يىرلرى يىرتلوب توشمش او قوب بولماقەلە تۇھىنا ھەر كلمە مېلنە بىر نطق علامت قىلىندىكە اھل ذكاسىياق كلامدن مرامنى آڭلار. بىر طرفدە ختا بېچە يازىب تركىمە ترجمە قىلىنىش قىل تامغا ايل خانڭ مربع مھرى باصلەش اولگى سطر مھر اوستونداكى خط دور. بومنشور جانخواجه وفاتىدە اوغلى رستم تورهنگ الئدە قالەش او ائادە روسىيە استلا ايدىب منشورڭ اعتبارى نالمدى ايسەدە بىر كوككە كرىك بولور خام خيال ايلە محكم صاقلب توتمشلر. بويلە منشورنىڭ تورهلردە والىغى ايشىدوب نچە وقت لىر صورادىم او قومقە تردد قىلدىم دقت و جھد ايلە آردىنە توشىكندىن بوڭا احتياج كلى وز يادە كركلى اولدىغى زعمنە كىدىب طرفدن آشە طمەعە توشىدىلر كورمكە دغى و بىرمدىلر بىر آز ھىدە لىرمى بى محل ضايع اولدى. بعده عدل خان توره ابن جمانتاي توره آنا اوغول ھەر ايكسى آتامز ايامندىن بوياق قىردان ايدىلر اول ذات بو منشورنىڭ پىندە اولوب حاصل ۱۳۰۶ نچى ھىجرىدە بىزە واصل اولدى بو كاغدكە بو قىدر سىمى اوچ يوز بش يوز سنەلر طرفندە اولمق طئندە ايدىم بىرا كورنلر كھنەلىك دە مبالغە ايلە خىبر و بىر مشلردى اويلە اولدقە قضايقەنىڭ ختا بى تىبعتى كوب زمانلر اولوب مورخ لرنىڭ سوزى خطايە خىل قىلمەق احتمالى وار ايدى. بومنشوردن معلوم اولدىكە قضايقەنىڭ ختاى ھما بى سىنە كرىكى آبلای خان وابوالفىض خانلردىن صوڭرە اولە بىرا صاحب منشور خانخواجهنىڭ آناسى خانخواجهدىن مقدم ختا بىدىن منصب آلان توره بو قىدر دبورلر. آبلای وابوالفىض خانلرە ختا بىدىن منشور و بىرلدىكى اغزاردە سويلنور ايسەدە حقىقتى نام معلوم بىر خىبر غىر بىجزوم دور اما آرغونە «آلتون سارى» توره كە خانلق نايمانە «خانخواجه» غە وانك لىق كىراى دە «كوكادى» توره بى كوكلىك منشور و بىرلمشدر كە ھەر اوچىسى بىر عىردە اولوب بونلرنىڭ تفاوت رتبه لرى

قبائل اعتبارىلە قىلىنەشدر. بس بو ئىكل اکتفا ايدىب باقى كاغدى تفتيشە حاجت قالمدى. اما كورنلرنىڭ كھنە مبالغەسى ظاھرنە مھولدىر كە بىرتىلوب توزوب ايسىك كھنە بىناىك نظر دە مڭ يىل لىق مکتوب دىمك مەكتىدر. بىرى بىرىنە رىبط قىلىب ترتىبىنى تابوب او قومق دغى خىلى خدمت اولدى بعضى بىرنىڭ غىطلرى نوشوب بوقالمش و بعضىسى بىجو و بىلومسىز اولمش اورننە نطق ايلە علامت قىلىندىكە ھەر نطق بىر كلمە سوزنىڭ نشانى اولدىغى بوقارودە دغى يازىلوب كچىدى. بومنشورنىڭ قا يو يلدە و بىرلدىكى ھىجرىيە ياغود مىلادىيە ايلە يازىلوب ظاھردە مچھول ايسەدە خانلرنىڭ حكومتىدىن سەنەسى بلىنور. اما چىن توارىغىنى كورمىيان آدم ختا بىنىڭ تارىغىنى چقارە بلىمىز چونكە بونلرنىڭ تارىغى خانلرنىڭ جلوس اعتبارىلە حساب ايدىلور. و خانلرنىڭ اسمى يازمق دغى ممنوعىدر خان شويەل تورسون جاشا آنى الە بلورلر جاڭجوك و امبولرنىڭ نامى صراحة ايتىمك و يازمق كندىلرنچە كىبا ئردن عد ايدىلر فانە قالدىكە خانلرىنى ذكر ايدى. رستم تورهنگ اوغوللرى حاضر دە حياتە اوشبو اوغوللرە جانخواجه اوچونچى آتا اولور بس بو منشور بىزە تابىشلەش ايامدە سەنەسى يوز يلقە يتارىتمىز. دىزچىك خانڭ دورتنچى يىلىدە و بىرلمش اولور. «دىزچىك خان» ۱۲۱۷ نچى ھىجرىدە حكومتە اونورمىش خاندىر. خدا عمر مەزە مساعىدە و بىررسە بوندىن صوڭرەغى يازە چق تارىغچە مەزى اوقىيان اغبا بلىرمىز بونلرنىڭ سنەلرىنە مطلع اولورلر. توارىغلىرى ترجمە ايدىلور انشاء الله الرحمن. اما بو منشور صاحبى خانخواجهنىڭ آناسى خانخواجه ابن باراق خانڭ وانك دورى بوندىن مقدم اولن «چاڭ لوڭ» خان ايامندە اولمق اقتضا ايدىر چاڭ لوڭ خان ھىجرتنىڭ ۱۱۵۰ عدودندە نختە كىچوب اوزاق مدت پادشاهلىق قىلمەش خاندىر. بونلرنىڭ سەنەسى لازم ايدىن ذوات «كاڭ چاڭ» يعنى ختاى توارىغىدىن كورسونلر خانلرنىڭ حكومتىدىن حساب قىلسونلر.

خانخواجه وانڭنىڭ بىر اوغلى صبا نقل توره دور روسىيە الئدە اسىرا وفات ايتىدى. حكاىيەسى بو يلدە دور صبا نقل نايمان ايلنى روسىيە تابع

فېلىق قىلدندە سېمى پالاد غورناپۇرى ابلە خېرلشوب بىر آرزىسىز
 كەلكنى داعى اولدى بونۇڭ دەوتى ابلە ايلگە روس چىقىپ كەلگەندە
 قىزاق سىناقلىقنىڭ سوزىنە كىرىپ غىناڭلىق قىلدىغى ائىنە روسلار
 مرون طائىفەسىدىن «خواجه كەلى» نام بىر معروف آدمنى آتوب
 اولدوردى روسنى چاقىرىپ كەلتۈرۈپ بىو كىبى آدمىنىڭ ئىلىقىنى
 سىبب اولدۇڭ دىيۈپ مرون ابلە سىناقلىق بونۇڭ غونىنى طلب قىلدىلار
 عاقىبت ابلەدىن سوردىلار سىناقلىق مروندىن كىدوب آرقات تاغىنى باردى
 اقبىت سىبان ايچىنە كىردى آندە ھەر ابلەدىن قورامە تولانكوت چىقىپ
 قىلب مرون قىدىنە آتلانغى اولدىغى مرونلار ايشىدوب مۇكەن زىيادە
 آدم سىبانەولۇڭ اوستىنە باردىلار سىناقلىق دىخى اوچ يوز مىقدارى آدم
 ابلە قارشو چىقىپ آلبان تاغىندە مرون قوشىنى قوب قاپچىدى ايسەدە
 مرونلار امىن دىگەل ايدى دە ئۇم آندىن خوف واندىشەدە توردى
 بويلا اضطرابلىق ابلە بو جاي مكا قاراكاه اولەز دىيۈپ اوچ دورت
 سىنە بەدىنە آرقاتىدىن كوچوب تار بوغانايدىن آشىدى چوچك اوستىنە
 بايچىكت ابلەنى كەلى بو ابلەلرنى آنا باباسىدىن مېراث سانوب چىلەسىنى
 اوز نىسبەتەنە آلق آرزوسىدە ولدى گويا آناسىنىڭ تىرىكەسىدىن
 قىستىنە توشىمەش كىبى قوللانمىش باشلىدى. بايچىكت ايچىندە يورن
 بورونغى تورەلرنى نىزىنە آلمىيۈپ آندىن دە قىزاق قىزارىدە قويندى
 وچىلەسىدە بونۇڭ واڭ زادە كىنە مۇقاريدىلار سىبب اقرار واطاعتلارنى
 چونكى آناسى خانخواجهنىڭ مىشورى بونۇڭ ئىندە اولوب بنا كاه آمبوغە
 كوسترىسە غىنايدىن چىرك چىب غىنا ايدىلارنى آياق دە ايزار
 اندىشەسىدە ايدىلار. بنا بىرىن سىناقلىق دە غىزوانە طاورانوب اوز ابلەنى
 واوز بىرىنە قانچ اولمىيۈپ قىزى بىرىنى ملك لىنىك اول ابلەنى دە تصاحب
 ايتىك ھوسىنە توشىدى آنىڭلە جاللىق قىلدى قىزى قىدىنە آتلنوب
 آلتون ابلە بويىنە چىب عىسكەر ابلە ياندىدە قىزى بىر كىچە كلوب
 بونلارى آكسىز دە باصوب ناچىرى صوگرە بىر ايكى دىفە جلقى قومابە
 مال ابلە بىبارگان بارومتاچىلار دىخى اسىر توشوب نە ايسە قىزى

طرفە فالى يورمىدى دە من بعد او طرفە قىم باصىيۈپ تار بوغانايدى
 تاغنى مىسكىن و بىر نچە يىللار بو نواچىدە دوران قىلدى. لىكن تىنچلىقى
 بولمىدى فقط قىزاقلىرى نىسبەتەنە ابلە تورمىيۈپ سودا گرلەدە ضرر وزبانى
 تىكىدى خلق بوندىن آزرەدە اولوب كرات ومرات ابلە چوچك آمبوسىنە
 شكىت ايتىدىلار. آمبو بوگا نچە دىفە آدم بىبارىب كاه نىلپىن كاه
 نىغىيىق ابلە نىسبەتەنە قىلىسەدە مەنە اولمىدى نىلپىن قىلسە «چاقىرسە»
 حضورىسە كەلىدى آمبونۇڭ سوزىنى سەمەنە آلمىدى آلبىنە وارمىدى.
 بو ائىنەدە آيكوز وكوك تىراك دىوانلارنى بنا بولوب روسىيە بو طرفلەر
 قول اوزاتىدى سىناقلىقنىڭ ظلم كورن ھەر كىم وار ايسە روسىيە
 نىچا ايدىب مەدە طلب قىلدىلار روسىيە سىناقلىقغە كىشى
 قوينوب بونلار ابلە يىتوشسون دىبە آيتوب كوردى ايسەدە كار كىر
 اولمىدى لىكن روسىيە مامورلارنى خىتاي كىبى كارىدە مساهل ايتىلار
 عاقىبت روسىيەدىن اترات چىقىپ چوچكنىڭ غىزىدە ايكى اوچ مىزىل
 مىقدارى «بىران» دىدىكى جايدە سىناقلىقنى ايلاتىسەسى ابلە و بىران قىلب
 چابدى اول جاي ھىز و بىران اسەندە اشتهار تاپدى توابىتى اكرىرى
 قىزى ابلەدىن ايدى. سىناقلىق اوزى قولغە توشمىيۈپ. قاچوب چوچك كە
 كەلى سارت قورغاننە توشوب آناسىنىڭ تاشىنى باشنە كىيۈپ
 اوزىنى زورغان غالىدەنە يەنى پالپىتسە مىستىرە بىلدىرى غالىداي
 آمبوغە باروب معلوم قىلدى سىناقلىقنىڭ سوزىنى آيتىدى، آتام غاننىڭ
 دولتخوھى ايدى بىر دىخى خىر خواھ خادىملارنىڭ ايدىك روسىيە كلوب
 ايلمىنى چابدى يورتومنى غراب ايتىدى بو قىر مال مىلكىم كىدى
 چەلمىز سىزنىڭ قىراڭزى ايدىك روسىيە بويلا جىر قىلدى اويلا چقا
 كوسترىدى دىيۈپ دىدى، آمبونۇڭ كوڭلەدە سىناقلىقغە كىنەسى وار ايدى كە
 كىب كىرە چاقىرىپ حضورنە كەلىدى كىلەمنى ائىنەدە آلمىدى ايدى،
 ئانى قىزىدىن تىشقىرى اولان واقىدەدە فاتوشمىق غىناينىڭ لىندە نظامىدە
 بوق ايدى، بنا بىرىن آمبو سىناقلىقنىڭ آدىنى ايشىدىكى ابلە كايوب
 اول بىمان آدمىر اوغرى تورەدور ظالم تورەدور اكر باشىدە

خان نك ناشى و اتاسى نك حرمى اولمسه ايدى حاضر ميدانغه چقارب
 چپارديم اولدرديم من آكا ايدى كراك بيلدمى قايدن كامش آنك
 كتسون بر اوغرى اوچون من روسيه ايله اوفكالى اولمبورم
 سويلشه بورم ديوب غالدالدىن آيتوب يباردى، غالدالدى صبانقلنى
 زورغانغه يعنى محكمه كه چاقرب آمبونك سوزينى سويلدى صبانقل
 اونا ميوب داديمنى اوز اغزیه برله آمبوغه آيتماغونچه كتما بورم
 ديوب غالدالدى ايله جلد قيلمده بر نچه آدم صبانقلنى زورغاندن
 سودراب چقارديلر، توره قوليندا طاشلى طماغنى آلوب بو تاش سينك
 خانك نك برگان تاشى دور «لى» يعنى نظام بوينچه مكا اعانت ويرمك
 ياردم قيلمق سزله فرضدر فرضدر ديهرك ققري يشوب كورسه ده سوزى
 بول بولمى هيدادى، من بعد ختايدن كوكلنى كيسوب اطنه
 مندى يولداشلىرىنى ايارتوب هارت فورغانى آرقاسنده دوك يعنى
 تيمپه ده بر آز توتتاب تورديلر كه بر ايكي يولداشى بازارده نان چاي
 آلمغه فالمشلر ايدى، شريف بو تباق اوغلى سويليور بزار مکتب
 اوقوب يورگان اون دورت اون بيش ياشنده بالا وقتمز ايدى،
 زورغانده جلد وبلند اواز چقىغى ايله كته كچك بارچهلر يوكر يشوب
 واريب غوغا سوران نك ايچنده توروب تا صبانقل جوناب كتكانگاچه
 آرقاسندن ايركاشوب يوردك بوچك فدوغى نك قبله طرف تيمپه نك
 اوستونده جامبولغه قراب ديديكه آحمق بى عقل چورچوت جامبولنى
 اوشبو دوك كه صوفهق كرك ايدى سيل كلسه آتريب كتسون
 اوچونچى پسكه صوفدى ايكن ديوب ختباىنى شدنله حقارتلب توردى
 اول آنده بازارداغى آدملىرى ده كلدى يوروب كتديلر اون عدددن
 آرتوغراق يولداشى بار ايدى ايدى اه،

بعده تار بوغاناى ايناكند ايلنگه واريب هر ككمه قونوب
 نوشلنوب مهمان بولوب بر نچه كونلر يوردى ايلده يورگاننى روس
 ايشدوب قار بوغا بازار ايلنده بر سودا كر سرت كه بوروندى صبانقل نك
 دوستى و آشناسى ايمش روس انى صبانقلغه يباردى هر نه فيلساك

تورهنى موندن كتورگاي سن سكا بويسله انعام و بويسله بيشى ليق
 ايدرز آدكى پادشاهغه يتكوروب اويله نشان ورتبه ويررز ديوب
 اطماع ايلدى او سره كلوب صبانقلغه يولوقدى يغلاشوب كوريشوب
 تعزیه و تسليه قيلدى اونكان كونلرينه افسوس ايدرك دوستلغنى
 اظهار عداوتنى اضمار ايلدى ده بويل بورمك شائنگه لايىق شهرينكا
 مناسب دگل يورك كيداليم منم اولومغه اول يردين سيمى پالادغه
 واريب پادشاهغه عرض حال يازيب سكا كلقت و برنلرنى سبر قيلب
 مالوكنى اضعاى مضاعف تولانوب برور من روسيه ده نظام اويل دور
 بويله دور ديوب آلداب تار بوغاناى آشوروب اولنه كتوردى ايكي
 اوچ كوندن صوكره قرق ايللى قزاق روس كلوب آكسزده باصوب
 صبانقلنى توتوب آلديلر. صبانقل آشناسى نك بوخيانتندن فنا مرتبه ده
 متالم اولرق اى صارط جزاكنى تارتارسك فورجونوكنى موبنوگما
 آرتارسك اگر سن بولماساك من ايچن خانغه واردم بو اوچومنى
 روسدن آلوردم ياغود خان نك قولنده اولوردم خاننى خان اولدرسه
 سوياكى خوار اولمزدى اولاديمه عار اولمزدى ديوب جونادى اوزينى
 كوك تيراك ديوانندن خاتون بالاسى مال منالى بارچهسى آيكوز
 ديوانى اوستندن سمبگا ييار بلوب مالى خزينه يه سالندى توابعاتنى
 تارقانوب تورهنى طوم طرفنه نفى ايتديلر آنده وفات اولدى. ايل
 اولده صبانقلدن روگردان اولوب يوز چويورمشلر ايسه ده چونكه
 فضاى خلقى نك عادت و رسم لرندن خانزاده اصلزاده لرى دگل عادى
 بر آدمنى روس وختايه اسير ويروب قتل يانفى ايتدرمك اوزلرنچه
 بيوك عار و عيب اولدندن مزبور سودا كره جهمع فضايقه كين
 باغلب غضبناك اولوب انى اولدرمك قيدنه توشكدن صارت روسدن
 حمايه استب ايللى قزاق روس بونى صاقلديلر ايسه چداب تورالميوب
 ايلدن كندى بيجره سرت روسيه نك يلدن نقود هوا دن جنودنه اينانوب
 سوداسنه ضرر ايدى.

بو ۱۵ سنه مقدارنده اولوب ۱۲۴۰دن ۵۵ هجر يه يه قدر ممتد اولمشدر اسيرلىكنده ياشلرى ايللى دن آشمش ايندى ديورلر، خانخواجه والڭ نڭ بش اوغلنده جانبواك يعنى جانخواجه ايله اوشبو صباقل دن غيرى نه ختاي زمانه سنده ونه روسيه ايسامنده منصب كه اولاشوب ياكه خودبخود ايلكه توره ليك قيب يورت بيلادىكى معلوم دگلدر، حالا نبيره چييره لرندىن كوك نومه وچوچك اطرافنده يورنلر واردور. آق توغلق توره اولادى بونده تمام اولدى، ايمدى كوك توغلق توره لرك فروعنى بيزاليم.

كوك توغلق يعنى يشل توغلق توره لرنڭ اولادى

صفاى خان اوغلى ايشم خان اوغلى چنكر خان نڭ ايكنچى خاتوندىن اولى، باقى نامنده الكى اوغل بار ديوب خمسه ده يازلمشيدى اولى نڭ بر خاتوندىن آبلای يولبارص و بر خاتوندىن سولتانب توره توغمشدر.

آبلای خان نڭ بر اوغلى توفى توره خمسه ده يازلمش قلماق محاربه سنه شهيد اولن توره بو بولسه كرك، توفى توره اوغلى برالى توره اوغلى چالغونباى توره دور، فرالى ديواننده آغاسلطان بولدى ۱۳۰۰ هجر يه قىبلنك وفاتدر آبلای خان نڭ مشهور چادرى ابا عن جد بونڭ الينه كلمش ايكن حالا كه ايدىكى معلوم اولدى چالغونبايڭ اولادى آرغون ايلنك دور. آبلای خان نڭ ينه بر اوغلى فاسم توره اوغلى كنه صارى توره بوذات روسيه ايله محاللى اولوب كوب مدت لريوردى فرغز ايله ده كوب آلسدى بالاخيره برادرلى ايله بيل فرغز قولنده تلق اولدى. كنه صارى اوغلى صديق توره بوده اوزاق مدت روسيه كه عكس اوله رق يوروب تاشكند روسيه الينه اوندككن صكره اوركنچ وبخارا وبعده كاشغره واريب يعقوب بيك ايامنده كاشغره توردى اوجانبلر ختايه بو جاتيلر روسيه كه اوتوب بارور محل قالمدقن بناچار اوز

اياغندن روسيه كه كلوب توفتادى حالا چمكند اوستنده ايلانته ده يورمشدر، آبلای خان نڭ باز بر اوغلى عدل توره اوغلى نورالى توره دور اوشبو نورالى توره قزل توغلق ده يازلمش جمانتاي توره ايله بيله باجين ده خانغه بارمش آدمدر، نورالى توره بالاسى تيزراك توره ۱۲۹۰ هجر يه كه قدر حيات ايدىكى معلومدر اولادلىرى الهنا اطرافنك الوغ جوز ايچنده يورلر.

آبلای خان نڭ كينجه يعنى توبچوك اوغلى سوك توره دور آناسى وفاتنده بر ياشنده فالمش بو ذات الهتانڭ ابتدا بناسنده آغا سلطان بولمش ايدى ديديلر.

سوك توره نڭ نبيره سى ايشم محمد توره حالا اومسكى بلده سنده گنيرال غوييرناتورنڭ ترجمانى دور. بو ايشم محمد توره نى بعض لىر سوك توره نڭ صلبه اوغلى وبعض لىر نبيره سى ديه اختلاف ايدب آنوغنى بلالمايوب يورمش ايديم اومسكى ده خال محمد باى نڭ ضيافت مجلسنك ملاقات اولوب اوزندىن صوراديم، ديديكه منى طفل ايكن بابام سوك توره قولينه آلوب آنڭ تربيه سنده اوسديم بوسيبدين سوك توره اوغلى ديه مشتهر اولمشم آنام چوچى توره بن سوك توره بن آبلای خان دور ديو بيان ايلدى، صحبتمز اوزاق اولمسه ده سوزلرى نڭ مفهومندن خيلى ذكاوتلى ذات اولديقى استفاده ايدلدى، خدمتى بالغوز ترجمانلق اولمىوب محكمه ده رتبه سى دخى وار ديديلر، سوك توره ۱۸۱۹ نچى يل ۱۸ نچى غنوارده اوغلى خانخواجه ومسعيد مؤمن اوغلى و بر نچه قضاك نڭ يخشى لرى ايله پيتر بورغه باريب پادشاهدن ۸ نچى كلاسده آلتون ميدال كوك چلترلى كافيتان چپان بوركى بران آلدى ۵۹،۴۶۲ جان يعنى نفوس روسيه يه تابع ايتدىكى روسيه توار يخنده مرسومدر.

آبلای خان نڭ برادرى يولبارص توره ابن اولى توره دور. يولبارص توره اوغلى فرامويون ايباق اوغلى آدمزاده توره حالا بونلر اويسون ايلنده يورلر.

آبلای خان نىڭ ديگر برادرى سولتانىت تورە ابن اولى تورە دور سولتانىت اوغلى خانخواجە اوغلى آرغون غازى تورە سەمبەدە آغا سلطان بولدى سوڭرە سوۋېتتىك منصبىدە مەنى ۱۳۰۰ ھىجرىيەدىن مەقدەم وفاتىدە اولادلىرى كراكاۋ قلعەسى اطرافىدە استقامت ايدىلار. آبلای خان كوك توغ كوتارىب اولادى اۋلىگى ايكى توغدىن امتياز ايتىدىكى ايله برادرلىرى بولبارىش تورە وسولتانىت تورە اولادى دى بونوڭ تىختە داخلى اولوب چەلەسى كوك توغلى تورە اتانمىشلار دور. يىشل توغ دىكارى دى اوشبو كوك توغدىر اسمى ايكى اولدىن جەسى باشقە ظن ايدەلسون.

آبلای خان نىڭ عەبەدالله اسمى اوغلى خود سرائە خانلىق ايدىب آنىڭ توفىقى بەدىدە ولى خان بن آبلای خان آلكساندىر اولدىن منشور ايله توقز ايلگە خانلىق قىلدىقى قىرالى مادە سىندە نصرىح ايدەلمىشىدى، مزبور تارىخچە نىڭ مؤلفى ملا بولداش باى افندى نىڭ تەجرىبە نىظرا آبلای خان نىڭ وتوز عدد اوغلى اولوب ناملىرى تەددا ايدەلمىشدىن غەيرى لرى بىزە معلوم اولدى، بو سوڭرەقى ايكى نىڭ اولادلىرى ھىنوز قىرالى اطرافىدە آرغون ايلەدە اولسەلر كرك. اېمىدى توغلى نىڭ ضابطى بولور كە يىشل توغ صىغاي خانە آق توغغە قوشولوب بو ايكىسى روسخانە قىزىل توغ ايله بر نەقشەدە جەم اولورلر ھىدا والله اعلم بالصواب.

چوبار توغلىق تورەلرنىڭ اولادى

چوبار توغلىق، بر ناچ تورە اردور، الوغ جوز ايجنە يورلر بو نسلدە رىستەم تورەدىن غەيرى ھىچ بر نام قزانوب ھىكومت قىلدىقى تورە معلوم دىگىلەر، بەعضىلر قونچە بوللر اوننان خان برادرى سەيد قىل تورە نسلدىن اولوب وبعضىلر اولى تورە برادرى بانى بن چىنكر خان نسلدىن دىيورلر، بويە اولدىدە اصلنە بىنا قىزىل توغغە منسوب اولمىق مناسىب ايسەدە اوننان خانە برادر اولدىن آق توغ

و آبلای خانە عم زادە اولدىن كوك توغ اولمىق اقتضا ايدىب نىسبى ھىر بىرەنە برابىر اوچون على ھىدە بر توغ كوتارمىشلردە توغ نىڭ نەقشلىرى اوچ رىنكىن يعنى قىزىل كوك آق اولدىقى بو معنابە مەنى اولە، والله اعلم.

بو توغنىڭ موجدى رىستەم تورە اولوب لىكن رىستەم نىڭ اتاسى نىڭ اسمى بلور آدم بولامدىم اوغلى نىڭ شەرقى رىستەم داستان كىبى اتاسى نىڭ اسمى اونوندىر مەشھور. بەعضىلر رىستەم تورە سەيد قىل نىڭ صلبىە اوغلى وبعضىلر باقى تورە نىڭ بىل بالاسىدىر دىدىلر ايسەدە بىك اعتماد ايلەمدىم اورنادە اېكى واسطە لا اقل بر واسطە اولمىق دركار ايدى.

رىستەم تورە نىڭ باراق باطور ايله اولان ما جراسى يوقارودە بازىلوب ايتىدى. بوگا قان اىچار رىستەم دىرلردى سفك دما يعنى قان توكەك آدم اولدىرىكىدىن كىنايە دور. كىنە صارى ايله بر دوردە واندىن سوڭرە دى روسىيە نىڭ تركستان استلاسە قىر يوللرنى خوفىناك ايدىن وسودا كىلرە ضرر كلى اير كوران آدمىر. ۱۲۸۰ نچى ھىجرىيەدە كلنجە بر حىيات ايدى اولادلىرى ھىنوز الوغ جوز ايجنەدە يورلر اوغول ونىبىرەلەرنىن دولتىلنى زىكىن مالدار ذواتلر وار دىيورلر. انتھى

بىزم بو جانىدە جەمىع تورە اوشبو دورت توغنىڭ تەختىدە مندرج اولوب كچى جوز خان زادەلرى سودىە سەيد علىبن وسائىلرنىڭ سوزىتە نىظرا توغ اعتبارىلە دىگىلەر.

كچى جىزە تورەلرى ايدىل جايىق اور كىچ اطرافىدە دوران ايدىلر. بوللر بورونقى توارىخلردە يازىلە كامەكل ووزلرنىن اوباز وسودىە وغىبنرال رىتبەسىنە قىر منصب دار وگەمازىلەردە اوقومىش تارىخىدىن وتەجرىر ونالىفە فادر وقابل معلوماتلى ذواتلر كورلمىش وايشىلمىش اولمىق آنلرى بىزم بو كىنايە مەن تەمەل ايدەمەز يعنى يازمغە اقتدار مەن يەنەمەز بىنا بىرىن بو طرفە نىڭ تورەلرنى بىان ايلە كىفايەلدىك قىصومەز غەنە بىيورلە.

آفا آيتلدىغى سيافدن كيراي تورەسىنە كوڭلىك نايەمان تورەسىنە وانك لىق آرغون تورەسىنە خالاق منصب وىرىلدىكى با قبائل اعتبارىل اولوب ياخود فونوشى قىرىپ يعنى يقىنراق اولانە كچك واليسزاق اولانە الوغ منصب وىروب بونىكله آليس يقىن جمىع قضايفەنك كوڭلنى كىندە دوندىرمك اولوب چونكە كيراي ايلي شتايىنك ايچىنە كىرمش نايەمان ايلي سرعده قىرىپ يورمش آرغون ايلي روسىيە طرف چىكە يعنى بر جانب چىتدە اولدىقن بو معنا ايله عمل وبو معامل ايله طولامل قىلمش ايكان خانك بو مطالعهسىنە سرحد الوغلىرى موافقت ايدە بلمدىلر آليس ايل شويلا تورسون ايچىنە اولن يعنى اوز حدودندە اولن قضاقلرىنە دغى اىگە دارلىق قىلە آلمادىلر خانك ايراقدن توغرى لىان اوقنى قاشىدە توروب نشانىيە اصابت ايدە آلمادىلر. زىرا رۇمىس دولتك افكارنە اھالىنك اتفاق واعانتى شرط اولدىغى كېى اجراسىنە والى ولايت واعضالرنك غايت اھتمام واجتھادى دركاردور. هذا

ملحق

قضاق سوزىندە تورەلر «سرد» دىورلر بوروندىن بار سوزدور آبلای خان ايامندە جمىع بھادرلر خانك حضورنە اونوروب مطايبە ايله برى برىنە فائق لى ادعا ايتدىكلرنە «دارابوش» كىم بولسە بھادر «باطور» آلب «غالب» اولدىر ديوب قىبانباي باطور بىر موردە يالفوز غىرت قىلب فلماقنى قاچورمش اولدىقن بوگا دارابوش لقبى قونولمش ايمش. «دارابوش» مبارزدن مآخوذ ومشتق اولدىغى يوقارودە يازلمشيدى. آبلای خان قىبانبايغە غطابا منم باطورلغىم سىندن نچوك دىدىكە «آآ» اوپروق صارت سىندە منك برلن يوروب آغان سىن ديوب خانقە كستە خلق عكايەسى مشهوردور. اوپروق كىدىك دىمكىدر. ثنائاً عليا يعنى يوقارغى ايكى كوراك تىش كىدىك

اولسە اوپروق دىرلر توبانكى اولسە كىدىك تعبير ايدىرلر آبلای خان اويلا ايمش.

اولدە تورەلرنك، نىچەسى تركستان وماوراالنھرە استلا تابوب شھەرلردە حكومت ايتدىكى اياملردە اھل شھردن خاتون آلوب خصوصاً صفای خان تاشكىندە توروب تراب نامندە بر سردنك فزىنى آلمش آندىن اوننان خان وىرادىرى وجودە كلوب صفای خان مطرود اولدىقن بو ايكى اوغول طغاسىنك تربىسندە فالوب تاشكىندە كمالانقە بتدىلر. بعدە قضاق ايچىنە كلوب ايشم خان اولادنە غلبە ايتدىلر. اوننان خانك آناسى وبوندن غىرى دغى كوب تورەلرنك آناسى سرد قىلرى اولدىقن مقام ھزل ومطايبەدە پرىشان آغىلردن «سرد» دىمك صدور ايدىب صوگرو سرد ايدىكە بو سوزنى سىند توتمشلر سرد دىدىكلرى بوسباقندىنور والا آتا طرف نىسبلرنە قطعاً سردلىق يوقدىر. اما قىبانىك آبلای خانە سرد دىدىكى سوزى صحىح سرەدە ايكى جھنى اولوب برى كستاخلقى ايله برابر مدحى متضمن دور. يعنى خالص وي غش اولان پاك نسل دىمك مراد اولوركە سرد لفظىنك معنائى لغوىسى بودور. ثانی بين العوام سرد صيرت دىمك اولوب بو معنا مراد اولورسە تنقىص نما سويلمش اولور. زىرا سرد طائفەسى قضاقتى نە درجەدە كرىيە كوررلر ايسە بونلر دغى سردنى آنىدىن اكرە بلورلر بلكە انسانىتدن چقارىب حيوان بى ادراكدن عد ايدىلر. شويىنەكە بر جماعە قىلر صوغە توشوب يراقدىن بر ايكى آدم كورلدىكە كشى كلور دىبرك كىمولرىنى كىوب تورمشلر ياقن كلكدكە بلمشلكە سرد ايمش. ايواى، كشى دىكانىز سرد ايسن دىيە صيونوب يىنە صوغە كرىمشلر عكايەسى مشهوردور.

تورەلرنك اصل زادەلرى قىل توغلقى ايدىكندە انكار واختلافلىرى اولمىوب باقى توغلىر قىل توغلقى دىن قىز آلسەلر كاپىن يعنى قالون مالدىن باشقە باشى بر جىتم ياكە جامبو ايله برتوقىز برمك وبونلردن قىل توغلقى قىز آلسە بونك مقابلنى كم قىلمق عاده قدىم وقانون

سابق لرندن ايكن حالا برهم برلەش يعنى الفا ايدهلەش دور. مع ما فيه آنا بولى ايسكى رسم ديوب برار نرسيه تعيين قيلمقلىرى واردور.

تولانكوت بياني

توره نك، توابعانتى يعنى اباركان ايلنى كم بولسيه بولسون آگا تولانكوت ديورلر. معنای اصطلاحیسی بو اولوب معنای لغویسی نه دور جز ما معلوم اولمى. توره نك حمايه و معيتمده دائم اولديقى آنده تولانكوت اسمندن غيرى ايله ياد قيلمق ممنوع و بونكله اوج دورت آنا اوندكدن صوكره اصلى نردن كلديكى ونسلى كم ايدوكى منسى اولارق توره لر بونلرى مملوك ايدينورلر. بيجاره لر قبيله سندن جدا توشديكى ايله توره دن غيرى ملاذ و ملجا تاپالميوب بالضروره مملوك اولدغنى اقرار و اعتراف ايدرلر. حتى كم قلى سن ديوب سوال قيلمسه خدا قلى من ديمكه بله يوب فلان توره نك قلى من ديمك بويله غلطه كيدرلر. بنا برين بونلر نك مالى و جاني توره لر نك ملكى اولوب كيف ما يشاء تصرف ايدرلر. ۱۲۷۰ نچى هجره نيفته خريستيان و قنلر آزاد قيلمسون نظامى جارى اولدغنده تولانكوت ديمك دخى ممنوع ايدلدى. بو امر ايله توره لر تصرفدن ال چكسه لر ده نامى همان باقيدر.

قر قوالى اداره سيه تابع بر بولص تولانكوت ايلي واردور كه آنلر بو تولانكوتدن يعنى توره توابعانتندن اولميوب تولانكوت نامنده بر شخصه منسوب على حده بر فرقه دور.

ايمدى قضايفه نك اصولى خمسه ده يازيلوب توره لر نك فروعى بونده تمام بولدى. قضايفه نك فروغندن دخى خيلى معلومات جمع قيلمق ايسه ده حالا فرصتمز بو قدر چه يه يتب خدا عمر و برسه فروغندن دخى يازارز والا نصورمى عفو عيبه زى ستر بيوره لر. «العذر مقبول عند كرام الناس»

اوستكامن بلده سى نك بياني

اوستكامن قلمه سيكه فضاي بوگا «دوم» قاله ديورلر اوستكامن كاهه سى نك روسچه معناسى هر كسه معلوم اولوب اوست مصب يعنى قوبقان معناسنده كامن تاش ديمك معنای ترکیبی تاشلى قوبقان ديمك اولور. اصلى تركى دن ترجمه ايدلمشكه اوستكامن صوى قديمده تاشلى اوزان تاشلى قوبقان دينلور ايمش، شهر مزبور بو صونك ايرتيش نهرينه قوبقان مصبنده واقع اولمفل سبب مسه مى بودور ديورلر. صونك روسچه اسمى اوليه دور، ودخى اوستكامن اسمنه «غور» كلمه سنى الحاق ايله اوستكامن غوريسكى ديوبده سويليورلر «غورى» تاغ ديمك اولوب صونك منبعى اولن تاغه نسبت و يرمش اوله اما فضاي خلقنى بو بلده يه دوم ديدكلارى روسيه كلمزدن شهر بنا بولمزدن بورون بو اورنده دوم نام بر آدم نك قشلاوى اولوب ابتدا ده روسلر دخى قلمه نى دوم اسمنده سويليوب صوكره اسمى تبديل اولسه دخى آغزلرده اولگى اسم بسافى قالمشدر، نتاك كم پيتر پاول سيرگپول كو كيا كنى بلده لرى قلمده بو اسم ايله يازلسه لر ده بين الناس قزل جار ايكوز كوك تراك اسميله ياد اولنورلر، بو قلمه سيمى پالاد اوبلاستى نك اوبازناى قلمه لرندن اولوب اون نچه بولص ايل نك اداره سيدر، اوستكامن نك بو تفصيلنى سويلين احمد آغه كه اوشبو ۱۳۱۴ تاريخنده ياشلرى سكساندن آشوب حالا باخته قلمه سينك برنچى موى سفيد معتبر افسقال لرندنر، اتاسى محمدولى و آنك اتاسى بايهراد باى استرخانى در. بو بايهراد اوستكامن نك ابتدا بناسنده اول جايه كلمش آنده استقامت قيلمش اوغلى محمدولى و نبيره سى احمد آغه اوستكامن ده وجوده كلمش لر، احمد آغه روسيه نك ايرتشدين اوتوب قضاى ايله قيلم معامل و عركات دسيسه لرندين خيلى خبرلرنى اتاسندن و باباسندن نقل بزه سويلميشد بيه كه لازم اولاننى محل محلنده يازيب اوندك، انتهى.

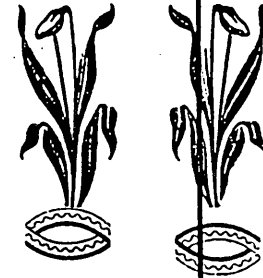
۷نچى انھار اوزان صو چشمه السخ وھم يل آى اسملرى

انھار، اوزان، صو، چشمه، بولاق، دريا، كول، دېگنر معنالىرى
آرقە حدودى وقولوستاى اسمى نىڭ بيانى

طرفەزىدە يىتى اوزان يىتى صو دېوب بر اصطلاح بار، صو على
الاطلاق: «باء»، «آب» دېمەك اولوب بر اصطلاح آغوم صوبە
اطلاق ايدىلىككە نچە سىناق ايلە سويلنور، بېوك نەرە: «دريا» دايرا
دېورلور، ايرتىش ايدىل كىبى اورنە نەرە: «اوزان» دېورلور، آيكوز
ايمىل كىبى كچرا كىنە: «صو» دېورلور؛ آى نارون كىبى دھا كچكىنە
«چشمه»، «بولاق» دېورلور كە معلومدر. منقولچە بېوك نەرە «غول»
كچك اوزانە: «نارون» دېورلور.

بىس «نارون» لفظى تضافدە ومنقولدە مشترك اولوب فقط عوم
غصوص فرقلىرى واردور، صو فى الاصل اضداددن اولوب كىتە
اولسون كچك اولسون آز كوب اولسون آڭا صو دىنلور، يىتى
اوزان دىدىكارى آلا تاغدىن نىبان ايدىرك غرىبندە بالقاج بىمىرەسىنە
توكولور، بىنلر: «ايللا» نەرى، «كوكصو»، «قرە تال»، «آفصو»،
«باسقان»، «صارفان»، «لېسى» اوزانلىرى اولوب روسىلەلو بوڭا،
«سىم رىچىن» دېورلور، سىمىر رىچىنسىكى اوبلاست بوڭا منسوبدر.

«يىتى صو» دىدىكارى: «چىنچىلى»، «اوج تىنك»، «چەانتو»،
«سىنكورتو»، «ارغايتر» اوزانلىرى اولوب آلا تاغ شىمالىدىن آفەرق
آز مسافەدە آلا كوله قوبار، بوڭا يىتى صو دېورلور، بعضىلر يىتى
اوزان نىڭ برى آيكوز دېوب ايللا نەرىنى بو نامدن غارج ايدىلر
غلطدور زىرا يىتى صو اسملىرى آلا تاغە آقان صولرە سويلنوب آرقە
صولرىنە بو اسم وىرلەنر آيكوز آرقە صولرىندىر.

«آرقە» لفظى اعضاء عيوانىڭ ايك اءلا چۈشەنچە اطلاق اولىدىغى كىيى اراضىنىڭ دىخى يوقاىر بىرىنە آرقە دىيورلار، جوهرى افندى بو اراضىنىڭ بىلىدىكىنى آلتىشى درجە و فرقى درجە دە آفان شىمال و جنوب سولرى ايل اثبات ايدىر بوغرىدىر. جوهرى افندى ايسە علم هئىت و جغرافىيە مەھارتىدىن حقىقەتتە يىتمەش عقلا و نقتلا اثبات ايتىمەش، اما قضاى خلىشى بدادە ايلە مەروف غباوۋە ايلە موصوف يعنى اولدە نادان اولمەش دىيورلار ايكىن بو ارضنىڭ علويقتى نەدىن بىلمەش ونە شىدىن استىلال قىلمەش بوراسى بىزە معلوم اولمادى، بىر قاچ بىلوملى دىيان ذواتلردىن سوردىم، بورونىش ار آرقە دىيوب كىتمەش لار آنلرە تىقلىدا بىزلردە آرقە دىبىز اما علمىنى بىيانە قادر دىگلمىز دىدىلەر، فلەندا دىبىك مەكىندىر كە اولىگى زمان دىملر ك اوفومىيوب بىلىكارىنى بو ايامنىڭ مدعى لرى اوقوب اوقامىيورلار ايمەش. الا.

آرقە دىدىكى اراضىنىڭ طولى شرقا آلتاى تاغىدىن بىدا ايلە غربا اورال تاغىنە قدر اورانوب. عرضا قرە ايرىتىش باشىدىن آلتاى ايتاكى ايلە شىمالە توغرى «اوب» نەرى باشىنە قدر ممتد اولور، آندىن غربە تارىتيلوب «قوش كول» يعنى چانى كول و توكاراك كولى باصەرق «اوم» سوي قويغانندە اومسكى بىلىسندىن كىچوب «چلبە» قلغەسى بىرابرىندە اورال تاغىنە منتهى اولور. آرقەنىڭ شرق و شىمال حدودى بو غط مستقىمىدىن عبارتدەر بونىڭ طرف شىمالىسى كوچوم خاننىڭ حكومت قىلىدىغى بىرلر اولوب آرقە فلەماقلىرى حدودىنى مزبور غطدىن كىسەرك كوچوم خاننى اجدادىنىڭ آرقە داغى ملكىدىن اخراج ايتدىكى يعنى طشە بىراقوب بىر مصلحە بابىدىغى مرويدىر.

آرقەنىڭ عرض غربىسى چلبەدىن اورال تاغى ايتاكى «اور» سوي قويغاننە قدر وارىبى آندىن شرق طرفە قايتارق ايكوز اوزانى قويغاننىڭ بالقاق بىجىرەسى شىمالدىن آلا كوله كلوب ايمىل اوزانى اورلىوب بوته موبىلاق يعنى اور قاچار تاغىنى آشەرق صاغرى سايقان جبالنى باصەرق بىنە قرە ايرىتىش نەرىنە اتصال ايدىر يعنى

انتهاسى كما فى السابق باشلىنەش بىرىنە يدىر؛ بس آرقەنىڭ عرض شرقىسى ايلە طول شىمالىسى اولىگى غطدىن و عرض غربىسى ايلە طول جنوبىسى بو چىدولدىن اعتبار ايدىلور. حاصل طولى آلتاى اورال بىنى اولوب تىمىنى غط مستقىم اوزرە ۲۵۰۰ زىيادە چافرىم و عرضى طولىنىڭ نىصى قدر آنچىق اولور، حدود تەدىدى اولىڭ آرقە سول آرقە دىبەرك ايكىبە تىقسىم ايدىلوب بو اورنادە يورن ايللرنىڭ كلسىنى آرقە ايلى دىيورلار، بىنە اوز آرالرنىدە طار ايلى، اوى ايلى دىبە فرقىلرى واردور آرقە آطانان اراضى اىچىندە نە قدر انهار و اوزان و سولر وار ايسە بىچ بىرنە بىتى اوزان بىتى سوي اسمى مصطلح دىگلىر.

اما بىتى اوزان نامىندە بىنە بىر موضع وار كە اوده آلانغاغنىڭ شرقىدىن آقوب بىنە شرقىدە «لوب نور» كولنە قوبار، بىونلرە «قرە شەر درياسى» «كچا درياسى» «آفسو درياسى» «موزات درياسى» «كاشغر درياسى» «باركند درياسى» «كلىمان درياسى» دىيورلار، كلىماننىڭ زرفشان اسمى دىخى واردور، قضاى خلىقىنىڭ آسان آتسا ايتوب كىتكان بىتى اوزان دىدىكى اوشبو شرقى دريالر اولوب دائىم او طرفە كىتمەكە او جايە وارىب بىتماكە آرزو ايدىرلر كە ذات مشار الية او بىرە وارماغونچە ايل توقتامىز ھىم تىنچلىق دە بولمىز دىمەش ايمەش، لىكن بو كوندە او يدى اوزاننىڭ صحراسى شەر و فىشلاق ايلە طولو تاغراغى تورغاوت قىلماق ايلى ايلە علو اولوب قضاى وارسە دىخى قىرارلەنمە اورو فالىمەش دىيورلار، ۱۳۱۰ نچى سەنەلدە ايرىتىش اورىنداكى كىراى ايلدىن بىر طائىفە او طرفە قاچدىلر ايسە دە ختاي حكومتى آڭا بىبارمىيوب كىرو قايتاردى بو بىتى اوزان تىماما ختاي حكومندە دور.

اما «خوتن» درياسى انهار سببە سابىقنىڭ كىلىدىن كىنە اولوب لىكن بونىڭ باشى آلانغاغىدىن باشقە بىر تاغىدىن كىلىمكە بىتى اوزان دىدىدىن خارجدىر دىدىلەر، قائللى غىزىنى بىھول خلىغە و غىرەم.

آرقە عدودى ايجندە بحر و بحيره اولديوب ككوللارك ايدك بيوك وكتەسى شمالندە قوش كول وشرق صيفى سندنە جايسان ككولى دور، آى كولى چنن نوز كولى ككى كولچدار كوبر بحر بيوك ديگىز، «بحيره» صغير بنيه سىل كچك ديمك اولوب دها كچكەنەبە كول دىنلور آلە كول بالفاج كوللارى ديگىز ديمكە بر نوع مناسبتى وار ايسەدە سر عكك حدى يعنى آرقە چىكى نك چىتى اولدندن بو ايكى بحيره آرقە كوللارندن صابلمز.

ايمدى آرقە عدودى ايجند، اولن انهار اوزان وصولر نك بزە معلوم اولانى بونلردور. آرقە صولر نك ايدك بيوك وكتەسى ايرتيش نهرى اولوب شرق شمالدە تعين ايدىلن عدوددن نهر مزبور نك آراسى يعنى «اوب» نهرى ايل «ايرتيش» بىنى صول آرقە ديورلر ايرتيشك جنوب و غربنى اولك آرقە ديورلر. صول آرقە صولر نك مشهورى فلماقچە «بىچى» روسچە «بىسكى» دىبە سويلنور. بەدە «اوم» صووى و «بازناغول» واولبە اوزانلرى دوركە بونلر آلتاى دن واول چواردە اولن تاغلردن نيمان ايدرلر سائر صولر دخى كوبر. صول آرقە نك ايدك شرقى صورى فابا «بورچون» «قران» اوزانلرى اولوب آلتاى تاغندن آندرى بيوك ايرتيشك باشى بونلردور.

اولك آرقە صولرى صاغرى صابقان تاغلردن آقان بر نچە غير مشهور صولر او اوب كندرى، تراكلى، نيمور صو، چماناى اويدانە اوزانلرى و تار بوغانا نك شمالندن آقان ترس ايرىق، قار بوغابازار، بوغاص، لاستوچورغا، ايكوز اوزانلرى دور. كوك تراك، نارون دخى بو تاغك اينا كندن آقار بوكان صوى قالبە تاغندن چقار. ديگر نارون رچا كرتى صولرى چوبار ايفر تاغندن چقب نالغوتى معمور صو باتباق صو، نورايلى چچكە، ايبوز، كوك صالە بقاناص بونلر آقچە طاو آرسالاك تاغندن آقارلر. ناكسقى صوى بيل تراكدن «اى» صوى قوگىز چاولى تاغندن، «چمان ايكون» آقچاولى تاغندن نيمان ايدر.

قزل صو چار وسائر صولر قالبە تاغندن «كب صوى» و آچى صو آربالى، صارى طاو و آلجان تاغلردن جمع اولور. ايسبە صوى آرقات تاغى نك شرفندن كلور. بەدە قندزلى قوش، ترس آقسان صولرى چنفس تاغندن نيمان ايدر. قراقول ايگن صو، اروچار، غانون صو قرا بوته، فايچى آق، چوقو، قرا كئات، لاستاى، فرا اونكور، ابدورا، سباتى اوزانلرى تار بوغانا نك چنوبندن آقوب ايميل اوزانى قوچور تاغندن واور قچار تاغندن جمع اولور.

ايمدى غربدە ايشل نورا، ايشم، داغاندىلى، توفراون، جامچى اوزانلرى آرقە نك غربى تاغلردن جريان ايدرلر. آرقە صولر نك ايدك غربىسى «اور» اوزانى اولوب اورسكى فلەسى بوگا منسوبدر. اور صووينك قويغانندن توبانى آرقەدن حساب ايدلمز. ككالك ايرتيش نك اومسكى بلدە سندن يعنى «اوم» نهرى قويغانندن قىوسى ودخى «اوب» نهر نك قوشكول بربارندن شمال طرفى آرقەدن معدود دگلدر. بونلردن اوب نهرى اوم و ايرتيش نهرى مستننى اولهرق اوزان اسمندە يازىلنلر اول بهار تاشقوندە غايت بيوك وشدتلە دربا اولهرق آقوب صوگره لرى صو آزالسە دخى تمام منقطع اولمبور. اما صواسمئە يازىلنلرى ياز اورتاسىنە قدر آقوب بەك صولرى كىسلور.

آرقە تاغلىرى بونلردور: كوكچە طاو قرفزالى چنفس تاغى سىمى طاو اوردا تاغى، آلجان آرقات، آربالى، صارى طاو دىلبكا ناي، قالبە آقچە طاو، آق ادير، ايفور چال، بالئە قرا، اوطو يار، برك قرە بيل تراك، كوكلدر، قوگر چاولى، آقچاولى، چوبار ايفور، اولجە مراد، تولسكولى، بورلى اوفسكاتى صالقون بيل، قزل بيلداۋ تىكچە باخته تاغى تورتكول، تار بوغاطاى، قوچور تاغى، چغان اوبە كىركان تاش، اور قچار، صاغرى، صابقان تاغلىرى دوركە آرقە نك ايدك منتهائى شرقىسى اوشبو صابقان تاغى اولوب آلتاى ايلە فاصلەسى فقط قرە ايرتيش دور. «صابق» لفظى منغولچە «قويروق» ديمك اولوب آرقە

تاغلرینگ تمامی بونشکل نوکادکن صایقان دینلمش. صاغری تاغی قویروقغه اتصالندن صاغری ایل نسمیه ایدلمش.

تعجبم بونده دور که قضا قاطعه سی قدیمی و حدیثی بدویت ایل منصف او قومق یازمق بلمیان بر بادیه نشین مخلوق ایکن هیئته متعلق علمدن یعنی اراضی ننگ پست و بلند یوقارو توبانندن خبر ویروب ارض مزبورنک علویتنی نردن بلمش اوله که تاغلرینی قویرق صاغری اووه سنی آرقه جوننی سرون چایلاو صاری بیل دیه اسمنی مسمی سینه مطابق سویلمه کلمر، ظن اولنورکه قدیم بونلرنک ایچنده هر فنندن خبردار علما و حکمالر موجود اولوب اهالیسی آنلردن استماع واستفاده ایتمش او اسم بوانه قدر کلوب یتمش. فلهدا بونلرنک بر نسنیه قویغان اسمنه باقلسه البته بر معنایه مبنی و بر علیه باغلی تاپاور. «کما سبق فی باب الفاظ مستعمله»

سرون سراوند دیهک صاری معناسنده فارسیدر. آرقه چوبی صاری رنگه اولدندن سرون دیمشلمر. چون بیوک بیلکه آیتولور. کچک بولسه بیلاک دیورلر. آلتغای صارکیزاک کبی جونلری پست برینه کیزاک دیورلر.

صول آرقه ایچنده اولن قلمه لر: اومسکی، کراکاؤ سیمی پالاد اوستکامن، بیسکی، بارناغول، وپیری وغیری کته کچک بلکلردور. اولک آرقه ده اولن قلاع وقرینه اورسکی، طورسکی، چلبه، قزلجار، کوکچه طاؤ، قرقالی، بیان اول، آقوله، قراتکول کرک تراك تانه مسجد جایساندور. بونجون چوچک، باخته، مقانچی، اروچار، آیکوز یعنی سیرکیپول وسائر بلاد و قصبه لردور.

الحاصل آرقه دبدکاری اراضی سبریانک ایگ منتهای جنوبیسی اولن هیئتجه ۴۵ درجه ایسل ۵۵ عرض شمالیدن اونوب طولی ۸۵ درجه ایل ۱۱۰ درجه آراسنده اولدیقی ظن و تخمین ایدیلور. آرقه ننگ ایگ شرق صیفیسی «اوب» نهری باشندن غربنه «قوشکول» بوگا «آراکول» «چانی کول» «توکراک کول» دخی دیورلر بو کولدن

کیچوب «اوم» نهری قویغانندن اومسکی بلده سنی باصوب اوتوب چلبه قلعه سی برابرنده اورال تاغنه منتهی اولور غرب صیفیسی ده بودور. وایگ غرب شتاسی «اور» اوزانی وایگ شرق شتاسی قره ایرنیش نهری اولوب بو اورتاده منتهای حدود جنوب اولن «ایمیل» اوزانی واردور که بوگا «قولوستای» دیورلر. بو اولکه قدیمده فقط قولوستای اسمنده سویلنوب سوکره اوچ قولوستای نامی ویرلمش. اوچ قولوستای دیمکه سبب چنانکه آبلای خان ایسل معهور صو مصالحه سی قزارلندی قضا قلماق اتفاقله ختای حدودنه کر دیلر چوچک قولتوغنه چه کلدیلر. ختای مأموری ایمیل اولکه سینی اوچه تقسیم ایدرک «ایرکایتو» اوزانی قویغانندن یوقاروسنی قلماق الوننه تعیین ایدب باش قولوستای دیدیلر. ایرکایتون توباننی چوبار آغاچ اوزون آغاچ ایله قوشوب قرا قاموشه قدر اورتا قولوستای دهرک «تورتول» ایلینه ویردیلر. قرا قاموشدن فیوسی آلا کولکه چه آباق قولوستای دور «صوان» ایلنه قویدیلر. اوچ قولوستای دبدکاری بوندن عبارتدر دیوب «چی آمو» کونصل بسالکاچین که بویله سویلمش. آدملر قراغاچ خاتون صو اوزانلرینی اوچ قولوستای دن صایدقلمی سهودور. «قلوص» قلماقچه «قاموش» دیهک اولوب «تا» لفظی بزلرچه «لی» «لیک» «لیق» مخلنده مستعمل اولدیقی یوقاروده کچمشیدی قاموشلی اولکه دیهک اولور. اه

قر قره لفظی ننگ معناسی

قر قره لی دیوانی بر تاغنه منسوب اولدیقی اوز فصلنده قلم جوهری ایسل بتلمش ایدی، قر قره عربی ده دوز بره و تیکس بره اطلاق قیلنور اما انراکده قضاقدن غیری ده بو اسم مسموع اولدی قضاقدن قر قره دیهک عربی ننگ عکسی اوله رق تاغلرنک ایچنده سائرلردن ممتاز نوران بیوک و بلند کورنان قلیه اسم خاص اولوب اطرافنده اولن بر قساج تاغلره بو اسم غلبه ایدر، طرفه زده لپسی

قاهەسى نىرىنەك و آلاناغاك سائىر محل لارندە دغى قرقرە نامندە تاغلار موجوددور. و بو معنا ايله هر بر بلند و بيوك نسنه لره دەر قرقرە دىنلور، مثلا بر آدم ناوچە واوزون بولورسە تعريفندە فلانى طول ايچندە قرقرە دك كورنور دىورلار. و يئە قرغاويل قوشى قوبوغندىن وطورنا تماغى پىرىندن جمع و تىركىب ايدىب كوچكان وقتدە ايلك آلدىغى توبە اوستنە قوبارلر بوگا قرقرەلى كوچ ديوب باشقە قناردن فايق سياتقە سويليورلر و قضاق خلقتىن حاجغە واران حاجىلر اوروپالىلرنك قز خاتونلرى باشندە قورلار و صاىصقان قو يروق ايرىنى كوروب بولنلره قرقرە سانچار ايكن دىبە تعجب ايدىرلر و كيانوچاك ارنك ساوكلە سىنە دغى قرقرە دىك واقع اوليور، كلسى بيوك و بلند معناسىنى متضمن دور. و دغى ممتاز و آيروچە كورونان تاشلى بر تاغە «سېنكور» دىورلر، بو لفظ فارسىدىن ماغىزدور كە ساك كىر و سنكىن يعنى تاشلىق و تاشدىن مصنوع تاغ دىك اولور، بو اسم فقط تاشك اوزىنە خاص اولوب چارنە سرايت ايتەن، قرقرە لفظى ايسە جوارندە اولن بىر قاچ تاغ و تپەلرنى كندى اسمە جلب و جزب ايدىر «سېنكور» ايله قرقرە نك فرقى بودور، مونەولچە «چاويل» دىرلر چاويل قرقرە معناسندە اولوب، آقچارلى قوكر چاولى تاغلارى مونەولچە قرقرالى دىك اوله «لى» تىركىدە نسبت بىلندە مستعمل ايدىكى يازلمشدر. يوقارودە «ساوكلە» ديوب بر كلاه كىچدى ساركاه قضاق اها ايسندە كيلونچا كلرنك باش كىومى دور كە بو كىوم قضاقدىن باشقە هيچ بىر قبائلده كورلمش دگلىر، باىلرنك اوزاتە نورغان قوزارسدە غايت اعتمالى بر جهازى و جهازى نك ايلك اعلى قيمت بهاليسى دغى بو اولوردى، اما اون بش يكرم بىلدىن بوياق بو باش كىوم تخفيف ايدىلوب بو نك بىلندە ماشىنە يا خود غىرى بر نسنە و يرمك عاده قىلندى ساوكلە دىكلىنى الاصل ساوكلە دىك اولوب ذكر حال ارادە محل

ساوكلە اويل بر كىوم دور كە بر كز مقدارى كىوزنى اوزون قىلب نىكب اوستنە طورغون ياكە بر قيمت نسنەدن قاپلاب آكنا آلتون كەوش مرورايىت مر جان ايله چوق و حلقەلر صالندىر يىب قز اوزادىق بايلر بو نك اوچون مخصوص اوستە يعنى زركر اورناتوب بتون بر ياز بو باش كىومنە اهمتام ايدىرلدى، بىلرنك بالە وقتىزدە آپكوز دىواننە بر روس نورەسى كلوب بلەم عجايب خانەيە يعنى موزەيەمى قوبىماقچى يا خود غىرى بر نسنەيەمى قىلمەقچى نە ايسە صبان ايلندە بر نورە نك كىلونى نك ساوكلە سىنى كتوروب اوچ مك صوم بها قىلدىغىنى ايشتمش ايدىك، مزبور ساوكلى كورنلر بها قىلنلر دىدىلر كە ايلكى يىكاغندە توبە قومالاغى قدر دورت دانە مر جان تاشى وارد كە ايلكى مك روبل بها بولدى باقى زىنتى مك صوم بها قىلندى دىدىلر ساوكل اوزلرنچە بويل بر ساوكلو البسە دور لىكن كيانلرە حسن و يرمز عسنى قيمتى نعتندە مندر جدر، كىلونلردە بو كىوم لازم اولدىغى كىبى كىاويلردە دغى مخصوص البسەسى اولوردى، شوبل كە «قزل اوچوغا» يعنى قزل مارت چوقادىن چىك جاغاشنى كىشتەلب اوزى كىك چىكلىرى بو يى ايل برابىر يىرگە اوستورلىگان آياغندە بيوك او كچە ايتوك باشندە اوزون توبەلى توماق اوكى تاغوب كىماك عاده اولوب اكر بو قىيائندە كىبالامسە تعيب ايدىرلدى، اوزندە اولسە غىرىدىن عارىت آلىب كىوب كىبالاردى، بويل بر لازم ولايد اولن كارلردىن ايدى، شمدى بو رسملر فالدى قدىم بويلە ايسدى دىانلر اينا نەز حال كلدى، كىاويلردە تجم يعنى ايبولوب تعظيم كىلونلردە تىلنوب سلامدە سىرا كلندى.

بو يازدغىمىز اونمىش كنىش بر رسم رسوم ايكن بونى بياندىن مقصد اولدە بويل عادتلر وارلىقىدىن غلفى لىرمزى خبردار ايدىب زمانە نك تىدىن حالندىن و تقيير احوالندىن اگاه ايلەمىدركە، حال السلف عىرە للمخلف بويل كارلردە دور، والسلام.

خان، خانیم، بایبچه، توقال و خانچه اسمالری نڭ بیانی

یوقاروده: «خان»، «خانیم»، «بایبچه»، «توقال» و «خانچه» دیوب بو اسمار یازیله کلدکن بوراده معناسنی تعداد قیلیمق درکار کورلدی.

خان لفظی فی الاصل منقول لجهسی اولوب صوگره فرس واترک بیننده مشترک استعمال ایدیلن پادشاه مستقله اطلاق قیلنور برلقب خاصدر، قضاغه «قان» دیورلر اصلی ده قافی ایله اولمق کرک، قان دیمنڭ علسی چونسکه چنغز خان توغدیغی حین ده قولنده قان توتدیغی سبیدن بوگا «قان» لقب قویلوب بعد بو لقب اولادنه بر علم افتخار اولمش قالمش دور، بو نسلدن اولمیانلره خان دیمک تقلیدی اولوب سیاق سابقدن استفاده ایله پادشاه اولن ذوات البته قان توکمپوب تورمادغندن اطلاق عومیه به عله بودور دیورلر، فی الحقیقت قتل نفوسه نفوذی اولمیان یعنی حکم کشته قدرتی کلیمیان حاکملره خان دینلمپوب دینلسه دخی تشبیه یوزندن زید کالاسدکی بجازی اوله لکن قان اسمی چنغز خانندن مقدم منغولیان خانلرنده وارلیغی توار یغلرده کورلمکله بو لقب چنغز خان ایله باشلنمش دیان سوزه بیکده اینانلمز.

کذالك «خانیم» لفظی دخی اترک و فرس بیننده مختلط «خان» ایله «نیم» دن مرکب یاریم خان دیمک معناده اولوب، فقط «خانیم» اسمی خانلرک تورهلر نڭ زوجه سینه تخصیص ایدیلور، عومی اهالی نڭ بیوک خاتونینه «بایبچه» دیورلرکه معناسی کچک بسای، یعنی بایدن سوگره بیلاوچی او دیمکدر.

«توقال خانیم» توقال خاتون «توقال» دیمک مویوزسز حیوانه سویلنوب بوندن استعاره ایدیلرک کچی خاتونده توقال دیرلر، مویوزلی حیوانندن مویوزسز حیوان سیمسکاندیگی کی توقال دخی بایبچه دن قورقار اولدغیچون آکا تشبیه اینیشلر، لکن بایبچه نڭ بو کته لکی کهنه

زمانه به وفدیمی قاعده به مبنی اولوب صوگره غی قانون یعنی بو ایاملرده توقال بایبچه بی سوزار اولمشدر.

خان نڭ قزینه «خانچه» دینلور، خان ایله چه دن مرکب کچک خان دیمک اولوب چه کلمه سی آدات تصفیر و فارسیده دخی بو مقامده تشبیب و نشدیب ایدرلر.

قضاقهستانده میت اوزاتمق ومیت که آش برمک بیانی

قضاقیه نڭ میته آش و پروب آت چاپدرمقلری کندیلر نچه بر بیوک مباحات و فخر عظیم و کوب ایاملردن بویاق جاری اوله کاش عادتلریدر. بو عادت نڭ ابتداسی نه زماندن باشلندیغی احدک معلومی اولمپوب لکن آبلای خانه و آندن مقدم آرغون قزبیک بی ونایمانه نارونبای قنتو بای بی لر نڭ وفاتنه آت چاپدریب آش ویردکلری فی روایات ایتدکلرینه نظراً ایگ آز بولسه ایکی یوز یل ودها یوقاروده وارلیغی ظن قیلنور. آش ویرمکده اگر چه ظاهر امرده میت که بر تورلی منفعت کورنمز ایسه ده فالقان اولاد وافر بالرینه الوغ آبروی دور. شویله که آرتونده اولادی بو ترتیبی یرینه کتورر کشی سی اولمیان نڭ آش ویرمک الندن کلمز. بو جهندن میت نڭ حیاتنه حالی و قالان مالی و اولادین نڭ مالی نچوک ایدکنی بلمک و بلدرمکه درکار یعنی امتحان مثابه سنک برکار دور. فالانلرین نڭ قدر قیمتی و متوفی نڭ دولت و ثروتی بوندن معلوم اولور. اولوم بار نڭ مالی چاچار، یوق نڭ ایتاکنی آچار، دیدکلری بوندن یعنی مستور عالنی اشکاره دن شکایت دور.

آش برمک نفس الامرده بی فکر و بی ملاحظه باش لنهش ایش دگل مثلا: آلیس ایللر نڭ سویلشنمپوب یورن سوزلری و آیتوله یوب یورن عرض دارلری بولسه بو جمعیتده بر بر ییله یوز کور شوب ملاقات بولشوب فی قدر دعوالر بتوب حاجت لری اونالور. ثانی آش

بەئەسەبەلە ایش کوشی یوق نانچە آدمەر کلوب مەرفی نەگ اوینە قرآن اوقوب دعا فاتحە قیلەق فقر و مساکین لر آشنەن آسساب ایچوب تویەفی و صوبولەش مالک جلودنی تصدق قیلەق کبی خیرانلرنی ثواب بلوب بوعلی صواب کورمشلر جاری قیلەشلر دور.

بونلرنەگ بو توغریدە یعنی مەبتنی اوزاتەق و صوگرە آش برەمک خصوصەندە اصوللری بویلدور. اغنیالردن و یساکە بیک و بیلردن و تورەلردن بر آدم فوۋە اولسە ابتدا آنەگ اوستنە آق اوی تەکارلر و اطراف جوانبکە جنازە اوچون خیر قیلورلر اقرباسی آت چاپوب کلوب تورە بولسە غاینام دیوب، قرە بولسە باوریم دیوب وارنلر ایله فوچاقلشوب کورشورلر. بعدە تەکفین و تەجھیر ایله برابر فدیەسنی چقارلر توغریدن توغریدن اولور. جنازەسینە دخی بر مال علی حدە بایلورلر. و ملالره ختم قرآن امر قیلور آگادە آدمە کورە آت تویە و برلر بو ایشلرنی سرنجام قیلب مەبتنی دفتندن صوگرە اولاد و اعیانلری جەم اولوب قرە نورغوزورلر. قرە دیدکلری نایزە باشینە علم باغلامق مەبت باش بولسە قزلدن قارت بولسە آقندن کھول یعنی اورتە یشامش آدم بولسە بر طرفی قارە بر طرفی قزل، یاخود آقندن مرکب نکلرلر. بو علامت قرە قضاغە خاصدر. اما تورە خلقي توغ اعتباریلە اولور یعنی قزل توغلق تورە مەاتندە دخی قزل آق توغلق تورە آق کولک توغلق تورە کولک توغ نکلرلر یاش قارت برابر دور. مەبت اوچون تەککان علم قابیسی الواندە بولسون «قرە» ایله تەعبیر ایدیور. غەلسیدە علامت مەصیبت دیمک اولورکە قرە کوندن عبارتدر. قرەنی ایرلر مصلحت ایله کوتاریب بردکدن صوگرە آنەگ تریبەسی خانون قزلرنەگ الندە بولور. خاتونلر چیلە و بچنی چورت باغلب قزلری بولسە اخلاصی ایله اغلاب مرثیە توتونورلر بوکا «جوقتاؤ» دیورلر. مەبتک اولاد و اعیانی کلسی اول قرەنەگ خدمتندە بئذ مەقدرة قیلورلر. قرە نورغوزمقلری ایکی سببە مبنی دور: بری آش برەمک نەگ، باش مەقتەبەسی و علامتی اولوب قرە کوتاری دی ایسە آش و برەمک ذمەلرینە

دین و لازم اولور اگر اوشبو گرم دە یعنی اوشبو اسبق و قزودە فرا نورغوزمقغە قرارلەنسە صوگرە آش برەمکلرینە بیک دە اعتماد ایدلەر بونەگ اوچون مەبتنەگ غەمخورلری یعنی جان آچولری آتاسوز قالماسون دیە بلا مەل بو ایشە غیرة قیلورلر. ایکنچی سبب هر کیم قرەنی کوروب لازم فاتحە ایدوکنی بلوب کلسون قرآن اوقوسون آچ بولسە طعام لئسون چولایمان صوسون لئسون بونەگ ثوابی مەتوفی نەگ روحنە بولسون اوچوندور اول اویگە توشان آدم قوری چقماس. قارنی آچقان نرالی اویگە بارسون، دیمک بوندن اولوب طویل العماد فییلندن بر عاده مستحسنة دور.

وینە مزبورنەگ حیاتندە منوب یورگان یغشی آطلرندن بر ایکی آت نەگ قویروغنی کیسوب طول لیورلر. آت قویروغنی کیسماک مەبتکە مخصوص اولدیغیچون بیکانە آدم بلا سبب آت قویروغنی کیسبە بر سنهیه قدر آت ایکاسینە آفات ایرشسە کیسکان آدم آنەگ ضررینە ضامن اولسە یعنی فوۋە ایدرسە نصی خوتنە مجبور ایدی. کندیلرنچە بویله قاتیع لیک ایله ممنوع و منهی ایلامش بر ظن ظنین لری دور. آت تولادی دیمک مەناسی مزبور قویروغنی کیسبەش آطنی ایکار توفعی برله ایکار تلب اوستنە مەتوفی نەگ یغشی کیومنی یاپوب ایکارنەگ قاشینە طومافنی کیدرلر بو آت بئمکدن معافی اولور کوچکان وقتندە یتا کلب یورلر. علم یعنی قرە تکلش آق اویکە سبب جبارلر. سبب نەگ مەناسی جہاز دیمک دورکە مەتوفی نەگ حیاتندە جەم قیلەش اشیاسی کە پالاس لباس و هر نە کە بساطندە وار ایسە ظاهره چقارلر اولاد و اقر باسندن دخی قیەت بھما نسنەلرینی اول اویگە قویارلر. اوزارنقدر اوفکە و کئەلری بولسە بو ایامە آنی غاظرلرندن چقاریب جەلسی بر انتفاقدە اولهرق بو اوی نەگ خدمتندە بیل باغلب نورلر. کیلگان کینکان مہمانلرنی کوتوب اوزاتوب بر بطوندە هر فانچە ایل و آویل بولەش بارچەسی بونەگ چورەسندە بولورلر برکە کوچوب برکە قونوب یورلر. خانون قز هر روز مزبور علم نەگ

تحتنه داوش قیلورلر یعنی متوفانک محاسنی که بهادرلیکدن و چچن لیکدن و بایلیق و بی لیکدن هر نه که اوصاف مه و حه سی وار آنلری برر برر تعداد ایدب معاصر و زمانداش لرندن معروف و مشهور آدملرنی مرثیده یاد ایدرلر. کوچکان وقتده قزلری طوماقنی نیسکاری کیوب قره نی قولغه آلهرق طول لنگان آطنی یتاکلب و نچه قزلر دخی بونک معینده کوچنک ایگ آلدنده یورلر. و بونک ارقاسنده خانونلر تویه سنی یتاکلب بر هیئت مخصوصه اوزرنده کلورلر. یولده اول کورسهرلر یا که قونار برکه کلسه لر داوش قیلورلر. یولداغی اولدین خانونلر چقب بونلره صوسون ویررلر تعزیه آیتوب نسلی قیلورلر یعنی کوکل اینورلر.

ویاز متوفانک اوینه یراق ییاق و قیدین صابا آرتوب کلوب قرآن اوقوب دعا فاتحه قیلوق آما (*) صالحق یعنی لازم فاتحه اولن ذانک قدر و شاننه لایق نسنه آلب وارمق کوکل آتمق الوغ رسم لریدر. کته آدم لرگه کوکل آیتولری کوچکان کروان فالغان کینت اونکان نی الله آلدنان یارلقاسون فالماننی آرتونده یارلقاسون دیورلر. یاش بالارغه تعزیه تیراکدن بونق چاپرابدی دیگزدن کوبوک چاپرابدی ایکی بوساغا آمان بولسون ینه اورنی طولار ایندوکوسینه خدای اومور برسون، دیملک کبی سوزلر برله نسلی ویررلر. ایکی بوساغادن مراد آتا آنادور. بوندن باشقه دخی هرکمنک شان و شهرته مناسب کلاملری کوبدرکه اوزلرنجه غایت یراشلی و هر کمه ده یراشقلی ایشدور. اما بو کونلرده کتاپچلب کوکل آیتامز زعهیل او لگی سوزدن آداشوب «خیرلی فضا» بولسون دیورلر. خیرلی فضا تلف مال آیتورلر تعزیه ایکن انسان مکرم نی حیوان مطلق دن امتیاز ایسه بله یوب بویله سویلیورلر. انسانک کندنه مناسب کوکل آیتوق کرک. عربی تعزیه (اعظم الله احرک واحسن عزاک وغفر لیمتک) یعنی بو مصیبت عظیمه صبر قیلدک اوچون الله تعالی سکا اجر عظیم و ثواب

(*) آما عزا دیملک تعزیه دندر.

جهیل ویرسون قدر عزتکنی زیاده قیلسون متوفانکی خدامقفره آیتسون یعنی گناه نی یارلقاسون دیملکدر. صریح ترکبچه سی خداوتکانگه ایمان برسون قالغانقه صبر ویرسون عاقبتی نی خیر قیلسون یعنی صوکی نی یغشی قیلسون دیملک اولور. الحکم لله امرالله تکدر بنده آنک امرینه و حکمنه راضی اولمق کرک دیملکدر. اه

جمعیت ایله صبا آرتوب «آضا» آلوب کلوب فاتحه قیلوق ورته اعتباریله اولور مثلا: متوفانک وارثلری انسانیت لی معتبر آدملردن بولسه آکا بیوکلردن کتله ردن آلبس و یراق یرلردن کلوب فاتحه اوقورلر والا خیش افر بالرندن تجاوز قیلمز. قرآن تریک که اوقولور اولوک که اوتولماز دیدکلری بوندندر.

الحاصل بو صولت ایله سنه تمامنه قدر متوفانک روحنی عزت قیلوب کوزادورلر هرچه برینه کوره گوزل ایشدر عیب ایدلمز و بو اثناده میت که کنبذ یصاب بوکا بر کچک آش بروب آط چاپدرلر بونی بیت آشی بیت باشی دیورلر، بعده اعیانلری و ایلمک بیوکلری ایکنچی دفعه مشورته اوتوروب الوغ آش ننگ مصلحتنی قیلورلر فانچه ایسل چافرمق ونی قدر مال صویبق و نچه عدد اوی تکمک اوچاغی یعنی آش برچک اورنی قایسی صو وقایسی جایده بولوق بونلرنی سویلشوب بر معین کونگه صاون آیتورلر، صاون دیمنک معناسی فلان آی ننگ فلان کونی متوفانک آشینه فلان برکه کلورسزلر آط چاپلور پایکسه سی بو قدر دور دیوب بر ایکی آی مقدم خیر ویررلر، یوکروک آطی بار آدملر بو مدنکچه آطلرینی تابلب یرادوب طیار قیلور آش برا تورغان اورنقه بو آویل و آنک اعوانندن غیری ایسل فونمز، وعده لی وقت یتدکده مزبور اورنقه قونوب بیهلرینی بایلب صاویب قهوزلرینی به عاریب لازم قدر اوی لرینی تکب حاضرلب کچراق آشده فرق ایلی اوی، الوغ آشلرده یوز ایکی یوز بلسکه اوچ یوز وزیاده اوی تکب کلن مهمانلرنی کونوب آلورلر آشته کلنلر هر قایسی اوز قومانده کشی لری ایله «قر»

تکلمش آق اويگه گريب قرآن اوفوب چقارلر اول اوي جهاز
 يعنى نسيب ايله طولو و خاون فز ايله مملو اولور، اولنگى زينت
 اوستنه باز تجملىنى اضعاقي مضاعف زياده ايدب كامپرلر باشلرندە
 اوزون كونديك ايله بر قتلر كيلونچاكلر سوكله سيني كيوب بر صنف
 وقزلر دغى اوز فورمه سنده بر صف اولارق چارشاونك ايجنه دائم
 داوش قىلب اوتورلر داوش مرثيه دوركه بوگا «جوقتاو» دغى ديورلر
 (بياني كچمشدر) كلنلر بونى اخلاص ايله تىكلايوب متوفانك تىك
 نوش آدم لرى كوزينه يش آليب آه قىلور بغلابده قوبارلر
 داوش نك انتھاسى سوكنده قرآن اوقولوب بعدە اول مهمانلرني توبعاتي
 ايله تىككان اويگه باشلب باريب توشورلر آكا صابا ايله قەوز
 وچاينوك ايله چاي نيكورلر، آشده چاي برمك ۱۲۵۰ نچى هجرية دن
 بوياق عبادە اولمشدر، آنسن اقدم چاي برمك رسم اولمىوب فقط
 قەوز ايله كفايه لنور ايكانلر، بلكە مزبور تاريخدن بورون قضاستانە
 چاي نك اسمى ونامى دغى ايشدلماش ايمش.

ايمدى مال صويولون بر كون بورون اوچاق آشى قىلب
 بوگا غونان بايگه چايدرلر، ايكنچى كوني مال صويوب كوشيني
 يعنى ايتنى مخصوص اويده سرنجام قىاب كلن مهمانلرغە بر چيتدن
 بروب وبر چيتدن مال صويوب پشورمك ايله مشغول اولورلر،
 ابتدا بسر اويدن باشلب ترتيبى ايله تاباق تارتورلر تاباق كلور
 اويده قاچ كشى باردور نچە تاباق كركدر اول بسر آدم كلوب
 صاناب بعدە ايشوك كه كورانيچى قوباركه طشقاريدن كشى كوردمس
 وايچدن چقارمس تاباقنى مساب ايله كرگزوب چقدندە ينه صاناب
 آلورلر، او جمعيت نك كتلر ينه يامباش جلوك زياده حرمتلو آدملرە
 قوش تباق قوبارلر ايكي آدمە اوچ آدمە بر تاباق بولور زياده
 قوبولمز، مهمانغە تكلمش اوي برله آشخانه آراسى غيلى منسافە اولدقن
 تاباقنى آط ايله آلوب يورلر، تباقنى لر يغشى آط يغشى جورغە
 ئۆزۈم، گۆزۈپىسى
 وگوشى ايگار توفوم ارينى منارلر، آزاده كيوملر ينى كيابلر آلدنە

بر باشچى بولور، قايسى اويگە تاباق كركدر اول باشلب يورر،
 آرقاستندە بر آدم بولور موني ايداوچى ديورلر غيرى جالغە تاباق
 كتمسون لوچون قويولمش دكوزچى كوزانچى دور، بو
 ترتيبده بر كون ايكي كون الوغ معركه لرده اوچ كون على التوالى
 آش بروب ايك نمانندە طوللنمش آطنى صوبارلر، آشك ايك
 صوگى بو آطنك صوبولديغى دور موندن صوگره آشقە مال بوغازلمق
 بولمز، بو آطنى بوغازلار وقتندە خاتون قز صنا وصيغە، ناله ونوحە
 چقاريب آنلرك الندن ايرلر آزار تارتوب آلورلر، بونك ايتنى سوبە
 يرلرگە يعنى ايلنك ايك معروف ومشهور آدملر ينه يدرلر، ايرنەسى
 غلس يعنى آل فراق دن بر آدم بر اوزون يغاچك باشينە نوروم
 كيزدن علم باغلب بلند آواز ايله اوران چاقورق آط چابار طرفە
 يونالور قراچى ديورلر يرافدن قرايوب كورنمكدن كنباه دور، قراچى
 چقدىغى ايله جملە خلق آطلر ينه منوب هر طائفە اوز اوران لر ينى
 آيتەرق ارواح لر ينى اويغاندرق قراچى نك آرقە سندن كتارلر باروب
 بسر جايە يتارلرگە آنده قراچى تكلمش اولور اول جايى كومبە
 ديورلر، كومبە ديمك قراچى نك توبنى يره كوممكدن استعارە دور.
 باشى قرايوب تورمق ايله قراچى توبى كومولماك ايله كومبە ديوب
 ايكي عمل بر يغاچە علم اولور پايبكە نك قرار كاهى اودور،
 «پيكە» پابكاه لفظى نك مخففى دوركه قرار كاه معنا سنده اولوب آننك
 آباغى بو جايە ايرشور آكا وظيفە معينه سى ويريلور ديوب ذكر
 لازم ارادە ملزوم قىيلندن مجاز دور.

كومبە، ير ينه خلاق تمام كلوب بولدقن صوگره پايبكە آطلر ينى صاناب
 چقارلر نچە عدد آتغە پايبكە تعيين قىلدقلىرىنى باش آتقە آياق
 آتغە نى قدر دور بونى اعلام قىلورلر، آت چاپوب كلدكده كومبە يه
 يتالهيانه پايبكە ويرلەز كومبە دن آشوب اوزغان اعتبار ايدلمز بوگا مخصوص
 «كراچى» قوبارلر. كراچى ديمك كور وچى ديمكدن آز آلشنمش ناظر دوركه

معتمد و ایشانوچلی آدملردن قویولور اودوانلر کوردکینه تغلف قیلولور
یعنی کلهیان آطنی کلدی، کن آطنی کلمدی دیلر، آط تالاش
بولسه بولور مراجعت ایدرلر، اکثر مهرکده آت کوتارمهلی اولور،
کوتارمه دیدکلری یاردمچی دیمک اولوب جوکروک آطننگ آرقاسندن
پایکه آلور امیدیل نه قدر آدم ابرکاشوب کلهشدر بو آطننگ
بولنگ کوزاتوب نوروب بردن بره فولدن فوله بیکوروب تا کومبه گه چه
آتنی سودراب تارتوب کویا کوتاریب کنورر کبی بیکورولر، هر
طائفه اوز اورانلرینی یعنی الوغ بابالرینگ اسمنی القابنی چاقریب
اجدادینگ نامنی ایشتدکک چاپمین آدم قالمز بنابرین کوتارمه چپسی
کشیسی آز اولنلر آش ویرن اولنگ اوراننی چاقرلرکله خلقنگ
کوبراغی اول ایلنگ اولدیغی اوچون آندن استعانه ایدرلر، پایکهنی
اکثر حالده توقر قیلب تکارلر زیرا اوز بیک رسمنده عددننگ
اعتباری افلاک تسعهیه موافق توقر اولمقدر باشی جامبو یا که تویه
بولسه آکا سیکز مال یساغود نسنه فوشارلر، اورانقه چاپقان آط
تارتقانلر بونی آز آزدن بولسه اولاشوب بولشوب آلورلر، آکا
کوب خوش وقت بولورلر حتی یاریم کیز چاریک کیزدن بولسه ده
بوش قالمز اگر قالمه خیلی وفکایه سبب بولور، اورامال طون
بولمایدی جول بولادی، مقالنی اورتانه قویارلر آزده بولسه اریم دیب بوندن
قوروق قالمقنی بیوک نقص کورلر کله کامچیلک بولورلر. نما آش برمکه
بو قدر مال صرف و خراجات قیلنور یاغوز وارثلرننگ مالندن
اولمیوب مزبور متوفینگ حال عیانتده قریب وبعیددن هر کمننگ
آشینه اعانت ایدب بر نسنه برگان بولسه آنلر دخی بوننگ بوکوننه
عوض قیلور بدلنی برور بو عر خراجات بوننگلر بکل بولور آضا
آضاده قایتور، صاوغا صاوغاده، اولجه اولجهده قایتور فاعلسی بویل
مقامده مرعی توتولور، بو مهرکده کوراش و جورغا پایکهسی دخی
بولوب اوتار.

ایمدی آط چاپوب پایکه سینی برور بورت تارقادفدین صوگره
اوبداگی علم باغلمش نایزه که قره دبراردی فزخاتون بریل مدت آنی صاقلامشدر
ایدی بونی بر ایلنگ موی سفید آدمه صندر تورلر بوگاده خاتون فزیغی
وفغان قیلورلر، جایلوش سبنی یعنی اویده جیلوش جهازنی بینه بر آدمه
بوزدرلر، هر ایکسنه لایقنه کوره جول برورلر آت چپان کبی،
الحاصل مرثیهنگ یوقلاویک انتهای و جمل کارنگ انقطاعی بوننگلر اتمامه
ایریشوب من بعد هر کیم اوز کارینه مشغول اولور خاتونی بولسه
موندین صونگ ایر قیلور غمدین آزاد اولور اویناب کولور.
فضایده آش برمک اوز آرا زیاده مرعی و معتبر توتولن بویل
بر کهنه عاده اولوب خصوصا ۱۲۰۰ هجریه دن ایلکاری و صوگره
فوق العاده اوچ آلیب ۱۲۸۰ نچی و ۹۰ نچی تا ۳۰۰ نچی سنه لره
قدر یل بیل تزلیده ایدی حتی بر آت پایکه سینه یوز جلقی و بوکا
یوزلب آقچه و یامبو کوش دخی ضم قیلر ق بر بریله تفوق تالاشوب
تفخرلشور ایدیلر. اگر توره و بیک کبی نامدار آدملری فوت
اولوب اولادی آش برمک که قدرتی ینمز ایسه بر طائفه ایل اتفافل
آکا آش برورلردی بویل آدملرینی آناوسز قالدیرمق کندیلرنجه
بیوک عیب الوغ حیف دن صایلوردی، اما اوخر عصر مزبورده
یعنی ۱۳۰۰ هجریه حدودنده آرغون و آلچن ایللری بو عادتنی القا
ایتدیکی ایل ۱۳۰۰ دن صوگره نایمان ایلنده دخی آش برمک آزایدی،
آزایدغنه سبب صاراگلر بوننگ ترکنه سعیمی آشنگ نفعدن بی خبرلرننگ
نهی و بوکا ضمیمه زمانهنگ حال بغیبی که ایل اراسنه ریاست فتنهسی
یعنی بولصلیق تالاشی توشهرک اتفاقلری کیدب بری برینه عداوة
ایدب پارتیه پارتیه بولر ق چونکه پارتیه ایلنی چاقرمسه عداوتی
آرتق چاقرر ایسه سهل بهانه ایلر جنجال چقاریب فاهچی تارتمق،
صاراگلرننگ سعیمی بی خبرلرک نهی، دیدکمز آش برمکنی آغر کوروب
خراجاتندن قچانلر، قدیمده قضا، خلقهز نادانلق برله بلمیوب چقارمش
بیهوده صرف بیکار اسراف دور بوندن میت که منفعت یوق ایمش

آگا خرج ابدن مالنی ختم قرآنه فیلورز ملالره وبررز دبه فتوی
 صوراب ملالر دخی بوندن لعمه توشوب آش برمک درست ایباس
 مسئلهسینه زیاده رواج وبررز بچه قیاسات بی مناسبات ایله عوامک
 قولاغنی فاندردیلر، اخبرده آشنه برلمیوب ختم قرآن دخی ایدلمیوب،
 آش برورگه فلان اکام کونلادی غتم فیلدررغه توگان اکام بولهادی
 دیهرک هیچ برینی فیلامیوب، فالدردیله، رسم وثواب هر ایکسنی
 معا الدن آلدردیلر، اما آش برمک که غیره ایدنلر هر قایوسنی
 یعنی ختم قرآن و آشنی تمام اورننه کتوردیلر. الا شو قدر وارکه
 بعضلر آشدن عوض حج بدل عملنی عادت ایدب آز کوب خیراندن
 حرمین فقرالرینی انتفاع ایدرر حالا نادر ایسهده یل بیل نوابده
 کورنور ینه بهانه تابوب ترک ایتمسهلر آش خصوصنده عالی همت
 اولنلر ختم قرآن حج بدل و سائر خیرات و آشک هر نه مشکلات
 اولن ایشلرینی برلو یرنده ادا ایدرلر همت سزلر هیچ برینی عهد
 فیلوب بلمیور الندن بر نسنده کلیمور، یازدغمز آش بعثی الا آن
 اهیانا موجود وجهل به معلوم بر ایش ایکن ظاهر و اشکاره ایشنی
 بر تودا حکایه قیلیم یازمق عیب کبی کورنور، لکن بنم یازدیغم حال
 حاضردهن قطع نظر مستقبلاک مرادفیدر، چونکه ۱۳۰۰ تار یغندن
 مقدم بو عادتک علاسی نه درجهیه واردیغی یوفاروده کیچدی شمدی
 اون بش یکریمی یل طرفنده تنزل توشوب اکثر یرلرده متروک و بوکا
 بناء ینه برر فرنده کلا تضیفستانده معدوم اولمهی مظنون بلکه
 مجزوم دور وبر نچه یلرلر صرگه ترتیب و تنظیمده اطالّه مقال ودها
 صوگره وجود و عدمنده قیل و قال ودها صوگره بالکایه نحو ومنسی
 بر حال اوله چقی امر بدیهی کورلدکدن بو کبی کهنه امثال لرنی
 آرفنده یازیب فالدرمق اهل دراکه فائدهدن خالی اولمز عاقللر
 شاید بونکچون بزلری عیب نیلمز.

تولاه آش ویرمک ختم قرآن
 ما سرد طائفه سی آش و برسه
 www.owlat.org
 www.uyghurkitap.com

اولور قضاقي بولسه ايت قهوز و برر زياده سي آطدور يعني آط
 چابدرمق اولوب بو ايسه جمعيته بروسيل و آليس ياقندن آدم كلمه
 ير بهانه اوچون چقارلمش ايشدر. اويل اولسه ملالرمزدن بعضسي
 قضاقدن آش برمک درست ايمس ديوب نوعی سردك آشینه سوز
 آيتمادقلرينه سؤال وارد اولور، اگر درست ايمس قولنی نيته حمل
 ايدب مثلا باشقه لرنك نيتی صحیح قضاقي ده آش ریا اوچوندر دینلسه
 نیت غیره حکم قیلوق علم غیبه خبر ویرمک کبی اولدندن شرعا بویل
 اقواللر ایله ایراد کلور، و سائر وجهلردن ايسه وجهلر نك هیچ
 بری دفع سؤال وافی ومدعالرینی اثباته کافی اولمیوب ایکی صورتك
 بوندن خالی اولمزکه ییا هر طائفهده آش ویرمک ممنوع یا کلسی
 مشروع دور، بنا برین آش ویرنلری تعییب ایتمدهمز کبی ویرمیانلری
 ترغیب ایتمهورز، زیره هر ایکسینه یول واردور، آش ویرمکنی
 جایز کورمیانلر بیهوده اسراف و فعل بدعت دیوب بدعتنك حسن
 و قبحنده قیل و قاللره کیدرلر، جائز دیانلر، العرف معتبر فیما لا
 نص فییه قولنه و اشباعنه منوط ایدرلر، لیس للمقاضي ولا للمفتی ان یحکموا علی
 ظاهر المذهب و یترکا العرف روایاتلرینه تمسک ایدرلر. و امثالهم
 اما درست دگل دیانلرده چاقورسه اولنه باررلر آط تویه برسه اولورلر
 آشلرینی ییارلر بارک الله آیتوب باشلرینی ابارلر هیچ نرسه برماسه
 او وقتک هر نیمه دیارلر، بزم بلدکمز بودور بلمدکمز بولسه عفو بیوریل.

میت که فدییه یعنی اسقاط خصوصنده

فدییه بر آدمک ذمه سنده اولن حق الله مال ایله ادا قیلنوق
 معناسنده دور، «اسقاط» دیمک اول مال سببیل حق مزبور متوفی نك
 ذمه سندن ساقط اولمق معناسنده، لازم ملزوم قیلندن اولور.
 فدییه ایکی نوعدر، تبرع اولور، واجب اولور، تبرع اولن
 فدییه متوفادن وصیت یوق ایکن وارثلر اوز اختیارنچه چقارلر،
 بو فدییه صدقّه نافل سیافنده بیای فقیر آلورسه ضرر اولمز یعنی

هر كمه وپرسه آلسه جائزدر، اما وصيت ايله اولورسه او وقتده صدقه واجبه كبي فتيرونك حقي اولوب زكات جائز اولميانلره آلمق درست دگلدر، قضاستانده اول وقتلرده فديه آلان آدمدن زياده نفرة ايدب حتى جنازه سيمه كرميه اجازة ويزمز ايشلر بونك حكمتي ده معيشتي توزوك غير مستحق آدملر فقرانك حقنه ضامن اولمسون اوچون بويله بر فعل عار ايله زجر معنوي فيلمشدر، بنابرين بو كونگي لر كبي تالاشوب كريك شويله تورسون فقيرلرده احتياط ايله طاورانورلر ايش، ايمدي فاعده مزبور منسوخ اولدغندن واجب ونافله سنى فرق ايتمبوب بى فقير بي ابا آلور اولديلر، بسن بعض ملا صورتنده يورنلر فديه لانلردن نفرة قيلمق شرعه مخالفى صى دان چتارمق غير مطابق ديدكلرى ايشنك اصلندن بي خبر وصفندن ايدن جلد دور، بونگچون ديرم كه قضا فيده نك فديهي قانون لرى اصلنده بر اساسه مستند اولوب فقط وصفنده بر آز اوزكار دكلرى اوچون تعيب ايدب بلا تفتيش خطا ديمك خطادور، اما فديه نك فقه كتابلرنه مفصل بيان ايديلوب بوراده يازمغه بزه حاجت قالدردماملر.

لاحقه

وقات اولنلر زى تكيين ونجهير وصوله وتدفين دن لابد اولوب بونكله جمله مز مأمورز، ومله مزه واجب ولازم دور، اما سائر عادات عاديه ورسوم جاريه لر خصوصنده امر ونهى وارد اولمبوب مگر ميت كه يغلامق واوچ كوندن مصيبت خانه ده اونورمق و بوگا مانند بعض ايشلر معصيت ديديكى كتابلرده كورلمش ايسه ده بويله بيوك مصيبت ده آز مونجه انكسارليك معفو اولمغى مرجودور، عله سنده بيان ايديلور، يغلامق فوه كيماك يل آشى برمك مرثيه آيتماق يالغوز فضا فده اولمبوب شهر اها ايسنده دخى بو عادات وار كورنور. ايمدي كريك اقوال و كريك افعالى ايله اولسون انسان نك موتنى حيوان نك ميده سندن امتياز ايدب «ثم امانه فاقبره» امتناننه موافق

دفن قيلمق «ولقد كرمنا بنى آدم» مفهوميله جسد وروعنه رسم قيلمق عبادته قالانلرنك ذمه سنه لازم والزمدر بوسيا فدن يوقاروده يازلمش كارلر كلسى انسان نك حرمت و تكي ريمى اوچون چقارلمش رسم مستحسنه اولوب اصل مقصدكه تلاوة قرآن ايدى آكا برسيله دور. فقهار رحه هم الله يغلامقغه بوگا مانند بعض ايشلرى قيلمقغه اجازة ويزمكلرى جزع فزعه ده فتح باب اولوب حددن تجاوز ايسدر دائره دن خارج كيدر غوفيله بو حكمته بناء بر آز تزكيين تارتمشدر اوله. والا انسانك سبب وجودى اولن آنا آناسينه بغير پاره سى اولن بالاسينه نرنداش اينى آغاسينه يغلامبانده كوزى نك ياشينى نه كونده توكارونه وقته صاقلار. اولومكه يغلامق او لا متوفانك خاتمه سى نه اولدى قبرده نه كوره چك ثانى سو كنده فالان اولاد واعقادى نك عاقبتى نه اوله چق بو ملاحظه لرى يادنه كتوروب حاصل نتيجه دنياسى وعقيبه عقباسى اوچون اولومكه يغلامق عيب ايمس، سير ونواريسخ كورن ذواتلر بوگا بر سوز ديمز. يعنى اوازى آدملرنك كوكلنه رقت كتورر اولومنى ايسكا نوشورر بو ايسه شرعك مطلوبى اولوب «اولوم كوركى يغلامق» «اويون كوركى يرلامق» ديدكلرى بوندندر. مع ما فيه فايغولى اولانلره صبر ايله تسلى ويزوب صبرك اجرينى وثوابنى ياد وندكار ايتك سلف لرنك بويله كتمك جهله مزه لازم دور. بونكله برابر هر كيم اوز طرفى بلمك واوز عرفيله يورمك كريك اولوب «چونكه بعض طائفه نردنك يغلامق شنيع اولديغى كبي بعض لر نردنده يغلاميان قبيح كورنور» اويله اولسه يغلامياننى ترغيب يغلایاننى تعيب دركار دگلدر. بعض ملالر ميت كه عذاب قيلدردك فرشته لركه مزاق قيلدردك ديوب كشى فبور كراماتنى اظهار ايدرك يغلایانلرنى شدتله منع ايتديكى يراشور ايشلردن صايلمز «ادع الى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة» انباسنه موافق «ادفع بالتى هي احسن السيئة» اسرارنه مطابق نصيحت لر ايله اسكاتنه چالشق كريك. عننه كلام عناده سبب اولور. اه

اما آشده آط چابدرمق جمعینه بر بهانه اولوب آط سببیله نهجه
مك آدم متوفانك اوینه کللملاری بی اجره و بی غرض قرآن اوقوب
روحنه دعا فیلهقلری وکلن بومانلر او اویندن طعاملنك لاری بونلر
بارچهسی متوفانغه خالص خدمت لله ثواب اولن کارلردنلر. و بزم بو
شهرمزده اوچ کوننگه چه هر محل جمع اولوب کلوب ایرته کیچ لازم
فاتحه ایتمک لاری یعنی بی تکلف و بی تکلف قرآن اوقوب کنهکلری
بو دغی مزبور جمعیتنك آثارلردنلر. لکن قضاستانه آش برمك
آزالدیغی کبی بزلرده هم لازم فاتحه سیرك لنهچه یوز توندی بر
نهجه یلارده هر ایکسی انتهاه ایریشور ظن ایدرم.

یوفاروده یازلدیغی اوزره آبلای خانه آش برلدکن و آندن
اقدم قزی بیک بی و بر فاج دغی مشهور آدملرگه آش برلدکن بو
عاده ۱۲۰۰ هجریه دن مقدم قضاستانده وار اولدیغی نخمین قیلنوب
و آنلردن اول ایشم خانك صارب قوله دیدیکی آطی اوز ایسامنده
پایکه برمامش دیدیکی خبر تواتردن آش برمك آط چابدرمق رسمه
اوشبو ۱۳۰۰ تاریخمزدن اوچ یوز یل ودها بوروزناق موجود ایدیکی
مثبت ایسهده آندن اول اسلامده کم دن باشلندیغی معلوم دگلدر.
فقط مغولیان مجوسی لرنده قدیدن وارلیغی توار یخلرده کورلدکندن
بو عاده آنلردن قاله کلدیکی بظنون اولوب لکن عاده جاهلیت دیه
ترکی موجب اولن کاردن صایهوز. زیرا قدیمی افعاللرنك نهجه لاری
باقی و جاری قیلنوب ختاچه «مرثیه» «ومدحیه» و بونك امثالی کوب
نسنه جاهلیت عادتلی ایکن اسلامه ممنوع ایدلاماشدر. ثانی ابتدا
اسلامده تعلیم دین ایدن علمالر جاهلیتده معمول کوب ایشلرنی
اورتادن کونارمشلر ایکن آش خصوصنده منعی مسهوع اولماماشدر.
ثالث آش برمك رسمه یالغور قضاقدن اولمیبوب سواد اعظم صاییلان
بیروك بیوک اسلام بلده لرنده دغی موجود اولدغندن شرعه مخالف
دینلر اگر شرع شریفه خلاف اوله ایدی علمالر منع وزجر ایدرلر
ایدی. بئس ایدهدی شریعت مطهریه جدا مضاد اولمیان عادهلرنی

مهما امکن رعایه ایتمک دین و ملتیه خدمت بوندن عبارته دور. والا
تخفیف جان دیه عبادتنی کاموتماک: تضييع مال دیه عادتلی ترک ایتمک
بونلر خدمت مهودعه دن معدود ایدلمز بلکه دین و ملتیه خبیانت
اولور. مگر قباحت اولنلر فالدرلسون آکا کلام دیولمز. اما آشه
ضمیمه بر نهجه خیرات ینه ایسلنه دها گوزل اولور مثلا: حج بدل
ختم قرآن مسجد و مدرسه یه وقف مدرس و معلم لره وظیفه کبی
صدقه جاریسه اولن کارلردن متوفانك روحنی شاد ایدرسه نورعلی
نوردور. بوده آش ویرنلرنك آندن کلور آش ویره بله یانلر هیچ
برینی عهد قیلامبور. آدملر آش برمك نی طوی قیللمقنی بیهوده صرف
اورونسز اسرافدر اسرافده خیر اولمز دیورلر. آری اسرافده غیر اولمز
لکن انسانیت بولنه ایدلن کار خیرات مشروعات دن معدود اولوب
خیرده اسرافده اولمز. اسراف دیانلرنك سندی فلانی آش بردی
بلدی فلانی طوی قیلدی قرضدار بولدی دیرلر اوله دگلدر اقدم
نهجه لاری کوررز عهزنده غیریه آش برمك شویله تورسون کندی
طویه طماق یه یور فقیر اولور و نهجه لاری کوررز آش طوی قیلیمیبوب
کفن سز اولور و نهجه لاری کوررز آشده برور طوی ده قیلور دولتی
ترقی ایدر یل بیل آشوب کیدر صوگره اولادنه یدر. اما آشه طویه
بعض زیاده لیک وار ایسه هر کمك شان و شهرتسنه کوره بولور
بوندن منفعت اخراری معلوم دگلسهده مرحمت دینوی ظاهر دورکه
اولاد واحفادیننی عارندن حمایت عرض و ناموشنی لسان اعدادن
صیانت ایدر. «ذبوا عن اعراضکم باموالکم» بویله موادك
مقولسی دگله ی با.

یازدغمز ایشم خان هجریه مکدن آز صوگره کلن خانلردنلر.
بو خانك صارب قوله دیدیکی آطی قضاقدن قلماقده نامی مشهور اولوب
حضورمزده نهجه دفعه صارب قولنی سند کتوروب قضاقدن قلماق دعواده
سویلککلری واقع اولدی. صارب دیهک آیاق آغریسی دیهک اولوب
مزبور قوله آط بوشلغنده آفساب یوروب پایکه ده صاغالور ایشم.

قەوز بىياني

بوقارودە محل محل قەوز اسمى يازىلدىن بورادە بىر آز بىيان قىلمق مناسب كورلدى. قەوز اوزبىك قبائلىنىڭ اياڭ كەنە وقىدىمى اشلىرىندىر. بىدى يوز مەجرىدەن مەقم كلوب كچەش مصر پادشاهى ملك ظاهر بىرس كە ملوك تركمانىيەنىڭ دورىنچى سىدىر زهرلى قەوز ايجوب وفات ايتدىكى توارىخلردە يازلەش اولمقلە او زمان مصر دە دخى وارلىقى مۇبىت بولدىر واندىن مەقم قونىيە پادشاهى عزالدېن كىكاوس ايامندە قەوز مەجود اولدىقى كىتابلردە كورنور اولمە اولسە قەوزنىڭ موجدى يعنى ايتدا قەوزى چقاران امير تيموردور دىدىكى ياكلىش اولور چونكە عزالدېن آلتنى يوزنىڭ اوللارندە ملك ظاهر او عصرنىڭ واسطىنىڭ كلن موكلردن اولوب امير تيمور ايسە عزالدېن دىن ابكى يوز يل ملك ظاهر دن يوز ايللى يللار مەقدارى صوگرە وفات ايتدىكى ظاهر دور. مخرىرنىڭ ايجندە «خان چىباى» حكايەسندىن اول ابكى موضەڭ بو آنە قىر او اسمدە قالدغىندىن قەوزنىڭ موجدى امير تيمور اولدىقى آڭلاشلىوب فقط امير تيمور قەوزى سور اولدىغىچون آڭا نىسبەت وىرمىشلار اول.

قەوز لفظى فى الاصل عربى اولوب آچى مەناسىنىڭ اولن «مەوض» دن ماخوذ دور. ختايدە قەوزنى «مانىزە» دىورلر آط سوتى دىمەك. مەغول قەماق چىكىن دىورلر نظر بىرىن نوغاي قضاى وانراك واکراد كلەم قەدىم بو اسمدە سويلوب صوگرە ايام اسلامدە عربلردىن «مەوض» دىيە ايشدوب قەوز دىمىشلار اول. حالا روسلر وبتون آوروپا اھالىسى قەوز دىيە مھاورە ايدىرلر.

ايمىدى قەوزنىڭ توارىخلردە كورلىش سنەلرى سويلندى. اما آندىن اول قەوزنىڭ نە زماندە حداث ايدىلىكى وايتدا موجدى كىم اولدىقى احدىڭ معلومى دىگىلر. حضرت يافىڭ اولادى اكثر ھىم بل كلەم صحرا نشىن اولوب چونكە صحراوى خەلقنىڭ صناعتى اغلبىت اوزرە

چارپا مالڭ وىر و صوف وچلودىدىن يعنى جون نىت و تىرىسندىن اولمقلە غىناسى دخى سوتە قەوز ايران قاتىقى ايرىمچىك قورە آشلىرى اولوب بو سىياندىن مزبور آشلىرنىڭ ھىر بىرى قەدىمدىن قالمىش اولدىقى مەقق بىلنور. زىرا بىدى خەلقنىڭ زراعتە چىندان اعتمالىرى اولمىوب اكر بو آشلىر اولدىن بار اولمەسە آنلر او ايامدە نە ايلە تىركلك ونە غذا ايلە مەبىشت ايتدىكەنە سؤال وارد اولور فعلىيە البىيان لازم بىلور.

قەوزنىڭ تىرىپەسى باشقە البان كىبى اولمىوب ظروف وقصەبى انتخاب ايدىر يعنى ايدوشنى تاڭلار شويىلەكە صاباسى سىموز بىلقىنىڭ تىرىسندىن اولوب بونى كىشە كىپىردىكىن صوگرە قورومغە صالحىب بەدە توتونىگە ايصلامق كرىك. ايص دىدىكارى صابا تورصوق دودلامق اوچون مخصوص بىصالمىش كاڭىر. ايص اربىص دىورلر. سبب بخت اولن كاردن صايرلر. ايص بخت واقبال مەناسىدور. قەوزنىڭ اياڭ اعلاسى ايصلى ايدوشدە آچىيان قەوزدور كە كۆب پىشلوب چاقالوب آچىسى قايتمىش اولەنل اوچىك بىر آز مەض طەمى قالە. ثانى سوتە صاباغە صالحونلوتوب قىولسون قىولدىدىن صوگرە وقت وقت پىشبلە تىورىسون پىشولمەسە ايرمىكلنوب صبانىڭ آستىنە اوتورر اوستوندە سىموى قىالور وقتىدىن اوتىكچ پىشولمىك وچاقالمق ايلە توزالمىس بورا كىنى غچلاتور ثالث صاف بىيە سوتى بولسون غىرى سوتە وسائر نىسنە قاتوشسە لىدى كىم نەقىدە آز اولور، چوبى قىسقە بىئەكەلى بىرنىڭ قەوزى كوچلى قىوتەلى اولور طرفەزدە آرقە قەوزى وبالخاصە آرقات قەوزى مەروفندىر آرقە نە بىرلر ايدىكى بوقارودە يازىلوب اوتىدى، قەوزنىڭ اوز طبعىدىن زىيادە قوتنى استىيان ذوات صونى ايصدوب قول كويار كويەز درجەدە صاباغە قىوب اوچ ساعت مەقدارى متصل پىشمىك كرىك ايرتەسى بىئە او قىر پىشسە بەدە ايجسە درحال باشقە چقارماس قىياب بقار اون چلاك سوتىكە بىر چلاك صو بىر كفايە ايدىر، قەوزنىڭ قىيامى اودور، شرطى فقط استەقى پىشمىك دور، كىما سببى.

بىھ سوتنى اوچ قىسىم سۈيلىپورلار، اۋلىگبھ سوت، ايكنچى بھ
 صاومال، اوچونچى بھ قەوز، دېورلر تمام آچەش اوله، اۋلىگى ايكى
 وصفدە ايچنى سورر بھنى ايچكان ھمانە ھەل فيلور غصوص ايكنچى سى
 اسھالە اسرعدر، اوچونچى رتېدە قەۋە اعتدال ايريشوب آچ آدمە
 آزىق، صوصيانە شراب، آغرىق لره دوا وبالحاصە سل درشنە كېنى قورد
 درەلرېنە زىادە انفع واكسىردور قەوزنىڭ مصلحتى ايت شورپا اولوب
 غىرى آش يراشماز قازون وكروچ ماطقا آرالاشماز، انساننى
 سھورتەك واشتھايى آچەق قەوزنىڭ طبابعدن اولوب بھر آز كېفى
 دغى واردور.

قەوز حەقندە ابيات لەجررە

قەوزدور آشلك آشى ھەھ نەمەتلك باشى
 مقويدر ماسندر مكللم ايلپور ناسى
 اودورزىنت ويرن سوزە دخبك رك وپرر يوز،
 كيدرر جوعى عطشى ايچر بولساك برر كوزە
 مخرعدر عجب مرغوب ملنذ ھەھ بھ مرغوب
 نچە اوصافى مەدوھە يغلەش بھ قەزدە خوب
 شفادور تورلى درەلرگە ايچن درەلى غردلرگە
 كرك پېردور كرك ياشدر برابر مادە مردلرگە
 قەوزنىڭ خاصە سندنر آچار بھت جەلگە يول
 بر اولرنى اروشدرمق براونى كولدرادور اول
 انتھى

لھوم خېلىنك بھنى يلقى ايتنىڭ اختلانى مطلعندن «اللبن متولد
 من اللحم» كلىھ سېنە مېنى بھض طائفە سودىنى ايچمەك، دغى توفق
 يدرلر، اما كلام قەدىمە: «من بين فرث ودم لبنا خالصا سائعا للشاربين»
 نھم مچىدى جەمىع البانى شامل خصوصاً «سائعا للشاربين» قەوزنىڭ
 اوصافى مېلقەسېنە زىادە اوفق وكمال دوشدىكى ھويدادور.

بھان ايتنى وصفنى آنەك بھ نصيب سز بو نەمەتن بولدى جەدا
www.uyghurkitap.com

قضاق طائفەسىك قەدالىق تەرتىپلرى

قېائل مذكوره نك، قەدالىق لرى توباندە يازىلچى مال عددى
 سوبلشوب توقتاشدەن صوكرە قز آلور طرفدن بر نچە كشى ار
 قز برور طرفنك اوبىنە كلور قز ايكاسى مال صوبوب آنلرنى ضابەت
 قىلور، صوبولەش مەال نك ايك اۋل فوېروق باورېنى پېشوروب
 كتوروب قانېق ايلە قاتشدرېب قەدالغە آشاتور قانېقنى يوزلرېنە
 سورتوب بورونلرېنە كرتوب ھزل واوبون قىلوشورلر، آشلرېنى
 يدكەن صوكرە قز طرفدن قەدالغە «كىوت» بريلور، كىوت دېدكلرى
 بلا تعين بھنى ھر كەك وسەمت و دولتەنە كورە بولور، قەدالرنى صوغە
 صالحق ھەر تورلى اذيتلر ايلە كولەكى و مسخرە قېلىق عادەلرېدر
 قەدالر بو غصوصدە ھر قانچە حقارت كورسەلر آكا نەمەل ايدرلر
 اكر كابوش يوزېن كوسترىب سوز چقارر بولسەلر آنەن زىادە
 جفايە كيدرلر، ياز كونلرندە تېران صوغە تاشلەب يوزدرمك قەدوقفە
 صالحېب سەنكوتەك، حنى قش كونلردە بوزنى ايكى يېردن تېشوب
 برندىن صالحېب ايكنچى سندنر آلېب ياخود فارنى اوبوب ايكى طرف
 تېشوكدىن بالانچاق سودراب آرى برى نارتوشدقلىرىنى سوبلپورلر
 ھر نە ايسە فوېروق باور جېشوب قەدا قەدا دېيشوب صوغە بوزغە
 كروب ھر بلانى كوروب كېتارلر بھو مجلسدە عقد قېلىق و نكاح
 اوقومق بولمز چونكە ھر ايكى طرفنك بالەلرى ياش بلىكە بېشوكە
 اېكەن قەدا بولشورلر بلاغت كە يتوب قەدا بولسە دغى بو دقھە عقد
 فلان عادت دگلدر، موندېن صوكرە وقتى ايلە قز ويرن طرفدن دغى
 بر نچە كشى باروب قەدا توشارلر بونلرە كىوت برلور ايسەدە قز
 طرفدن ويرن كىوتدن آز بولور، بونكەل برابر فالون مال برلور،
 فالون مال برودە آغا ايتنى خېش افربالرى اعانت و باردم قېلشورلر
 ھر يل آزەب كوبلېب بروب بالەلرى كمالانقە يتكانچە كىاو طرف

مالنى ادا قىلور قىز طرف جھازىنى جمع ومكمل قىلور جھاز توغروسىنىك
 مثللىرى واركة: «آلتىدە چىسماڭ آسادى جىنىدە چىسماڭ جىتادى»
 دىورلار، مەھومىندىن آڭمانان كىن فالساڭ كاملىك ايتادى، دىمكىدەر.

قالوڭ مال يعنى مەر بىيانى

قضاى عرفىدە مەھرىنى قالوڭ مال دىورلار، قالوڭ دىمك كىوب
 دىمك مەنادە اولوب عروسى يعنى كىلونچاڭنى «قالوڭلوق» دىبە
 سويىدكلىرىدە كىوب مال واغر خىراجات بىرابرىنە كلىمش دىمكىدن
 كىنايەدور، قالوڭ مال اىللى بايتالغە توقتاشسەلر اىكى توبە اوچون
 اىكى آت برلور اون بايتالغە حساب، آلتىمش بايتالغە توقتاشسەلر اوچ
 توبە اوچون اوچ آت برلور اون بش بايتالغە حساب، قالغان قىز
 وقىق بش بايتالنى تەمام بىمك لازم بولور، قالون مال اوچون بر
 توبە بش بايتال وەر بايتال بش سوم روسى حساب قىلنور.
 وبعضا اولوركة قالوڭ مال ذكر قىلنمىوب فقط قرە مال دىبە
 سويىلشنىور، مثلاً قرە مال اوچ توبە دىب توقتاشسەلر قالوڭ مال
 لا محالە قىز بش بايتالدىن عبارت اولوب اوچ توبە قرە مال برلن
 جمع آلتىمش بايتال بولور، اگر قالوڭ مال آلتىمش بايتالدىن يوقارو
 مثلاً يتمش سىكسان بايتال ياكە توقسان بايتال يوز بايتال
 دىنلسە بو صورتدە قرە مال اسى قالوب باش بىخشى اورنە بىخشى
 آياق بىخشى دىبە تەبىر قىلنور، باش بىخشى بش توبە اورنە بىخشى
 اوچ توبە آياق بىخشى بر توبە دىنلور، باش بىخشى اوچون بو
 بىخشى آت بىكرمە بش بايتالغە حساب اورنە بىخشى بر آت اون
 بش بايتال آياق بىخشى اوچون غونان دونان دىك بر كچك مال ياخود
 بر ممتوق ياكە بر تازى ايت كىبى عادىچە نىسبە بش بايتال حساب
 قىلنوب بساقى مالنى تەمام توكل آلور، حاصل اىللى بايتال آلتىمش
 بايتالدىن كامدە قرە مال لىغى ذكر قىلنمىوب مثلاً بىكرمى بىنى بايتال
 اوتوز بىنى قىز بىنى دىب سويىلشسەلر بو صورتدە اورنە بىخشى

قالوب باش بىخشى آياق بىخشى دىبەك بىكچە بر نىسبە تەبىن اىدراركة اوده
 مذكور اوتوز بىنى بايتال قىز بىنى بايتال حسابنە داخل اولور،
 ياخود بىخشىلرى ذكر اىدلەمىوب مەسىسى آلنور قوبار، بوڭا
 توڭاراك مال دىورلار.

اما بىوك باىلرندە صرىح ومەبىن مال سويىلشسەك اولمز بشرط
 سويىلشنىسە دىنى آڭا فرامىوب آرتوق كم دىمىوب هر قانچە بولسە
 كىك آقچەدىن وكىك مالدىن صورائاننى آلور، يوز بايتال اىكى يوز
 اوچ يوز بىلكە بش يوز بايتال وزىادە دىنى آلور آڭا كورە
 جھازى بولور، اما ياقن زمانلردىن بوياق اوتوز بىنى قىز بىنى فلان
 بىنى دىدكلىرى قالەبە يوز توتوب توغرى مال سويىلشسەك عادە تىختە
 كىردىكىن قىز بىنى قىزدىن قالدى اىلو بىنى اىلدىن قالدى، مثللىرى
 سويىلنور اولدى.

قالوڭ مال تەبىن قىلنسون قىلنسون كىك باى وكىك فقير
 اولسون «كىوت» «اىلۇ» سوة حقى دىان بو اوچ نىسبە قىطعا ساقى
 قىلنمز «آنا كىچى آنا سوتى» دىوب لازم ولايد اولن اعمالدىنر.
 اىلۇ قىزوبرن طرفك كىوتنە مقابل قىلنوركة مثلاً: كىوت جامبو بولسە كىباو طرفدىن
 اىلۇ دىنى جامبو بولور. قىز طرفدىن آت توبە بولورسە «اىلۇ» دىنى آڭا
 كورە بولور. اما سوت حقى دىدكلىرى «اىلۇ» دىن بر درجە توبان بولوركة اىلۇ
 جامبو بولسە سوة حقى توبە اىلۇ توبە بولسە سوت حقى آت بولور
 على هذا القياس، ودىنى اولى تىرى دىبە بر رسملىرى واركة بوڭا بر
 مال ونىسبە برورلر بو رسم شەر اھالىسىنىك دىنى كورنور اولى تىرى
 بركانسوك اولى كىباو جاتارمە قاعدەسىنە مەبىنى بعضا باشرونچى بارسە
 عىب اولمز.

ايمدى قالوڭ مال تەمام بولوب ياخود اكترى برىلوب آزى
 قالسە كىباو ايشوك كورماك قول اوشلامق اوچون جىرتىش برلن كلور
 بوڭا «ارون كلكان» دىورلار. ارون «بورون» لىغىنىڭ مرادى
 اولوب مەھوم خصوص فرقى واردور. ارون لىغىنى فقط بو مەھلە

مستعملدر اول کلکان دیمک اولور ولیمه الوغ طوی بو وقتده بولور. فز چار دیرلر آنی بر کشی آلیب بیوک جیون جهعیت قیلب کیچهسی فز خاتون ایرلر فارت یاش ارالاش «اولاک» آیتوشورلر ایکی یکت ایکی فز یا که ایکی کیلونچاک آیتوشوب بری برینک مدح ومدمتنی فیلشوب یگلوب یگوشورلر. فز یگلسه یکت ناک باشینه اوکی یا که مرجانلی موق تاقوب بونلر بر برینه اربیتش نام ویررلر، حرفلش دیمکدکه دقتله مباحثه ایدشمکدن عبارتدر. بو کیچه زفاف کیچهسی اولوب فز کیاو ابتدا بو کیچهده کورشورلر بولشورلر. موندن صوگره کیاو هر وقت بارمق کاهکده اختیارلی اولور. بوکا اوک باشده یورگان کیاو نامی ویریلور که بزلرچه کیاولب یورگان دیمکدر. بو دفعه دخی نکاح اوقولمز. اوزادلور وقتده اوقولور. عادتلری بویله دور. «سیجی»

کیاونک زفاف کوننده خاتونلرنک جنکاتای ایت اربلدار باقان صالدی کامپر اولدی کبی کرهاری اریم چریم فلانلری کوبدر. لکن بو طائفهده کیاو کوتمک حرمت فیلمق صیلامق اولمیوب حرمت شویله تورسون کیاودن سهل بر بی ادبلیک صادر بولورسه جنکالری حقارتلب سوکوب آناک کیاو ایناک کیلون بولمغانمی کورکانسزدک بالاسی دیمکدن باشقه دخی یگاقلب چپالا قلم ایسنی چقارر. بو سببدنکه باراق باطور دیمشکه فالوک جاوک اورتاسنده فالوبه قورققانم یوق ایدی کیاولب برغاننده خاتونلرنک جیلوب کیلوشنی کوزوب کوکلم سیمسکاندی چوکه دشمان ایله مقابل قیلشوق ممکن، اما خاتونلرغه اوز رسمنچه بویون ایگوب تورمقدن غبری علاج اولمیوب اگر بر سننه دن بهانه تاپیب اورارسه نه پیارسن دیمش. واقعا خاتون ایله اروشورسن آدملا آحق دیورلر براوگه عرض ایدرسن اوزکدن کایورلر.

لکن کیاونک کورن اذینلرینی بالذلری باصارکه کیچه وکوندز پر وانه اولوب نولاشورلر اولاشورلر.

کیاونک ارون بارغان وقتده کیا نورغان کیوملری نه روشک اولدیغی یوقاروده یازلمش ایدی تکراره حاجت،س ایتمز لکن بو ایامارده او قیافتلر قالدی نار کیوم کیمک عاجزنی آلدی. فزینی اوزاتقدن بایلر بایچه فقیرلر فقیرچه یوناتورلر ایسهده آغان مالغه مناسب جهاز فیلمق شرط اعظم لرندندر. اگر جهازی آغان مالغه موافق بولمسه اوفکه گه باعث بلیکه نزاعه مضی اولور. یکرهیتی اوتوزیتی بایتال فالون مال بران کلن کیلونچاک اوتاوز یعنی اوی سز کلور بر تویه بر آت کیوم کیچاکلری بولور. فرق یتنی بایتالغه نوشکان کیلونچاک اوتار برلن توشار.

اوزاتان طویبه آچار دیرلر بر شعراری بار. کیلونچاک بولوب کلدکده بیت آچار دیرلر آناسینک اوینه کرکوزوب آنده بر آدم مخصوص تاقماغنی آیتوب مورد موردنده یعنی فقره فقره سننده توقتاب آناسینه بر سلام کذلک ایناسینه بر سلام وهکدا فاین آخالرینه بر سلام دینه هر برلرینه نیز بوکوب تواضع لیق قیلور. آنلرده کوب یشادیه دعا ایدب کورملک یولینه بر سننه آتایورلر. بویله تپوشلی آدملرینه عهری بوینچه سلام فیلمق کمال عزة لرندندر. آنلرنک اویلرینه کردکده نیز بوکارلر. بو تاریخن برار دور مقدم اوتقه مای صالحی آکا باش قویدرمق رسملری وار ایسهده بو کونلرده او عادت قبیجهلری منسوخ اولمشدر.

جهازده بایلر ونورهلر آلتی ققات اوی تکب نوزن توبه توقز کیلام، نوقوز طون وهر نرسهسی فی نوقوزدن نوقوزدن قیلب ایکی اوچ یغشی اط وجورغه منگوزورلر. بعض بایلر یکره تویه فرق طون فرق کیلام وسائر اسباب روزکار تمام مکمل اولدیغی ایله برابر بر کته آتی اوی وبر اوتواچه وچادر ایله اوزاتقلاریده کورلمشدر. وبعضا مال هیداتوب برا تورغانلریده بولور عرفلرنچه اویناک کینوزی کیاودن اولوب یفاچ وباشقه اسبابلری کلسی فز طرفندن قیلنور.

تهؤاد گورویسی
www.ewlat.org
www.gurukitap.com
تاریخ غمسه

فالوڭ مال برگان وقتده ياردم لشکان آدملىر كيلون كلگان ده مناسينه كوره كيلام مونلرندن آلور. اينچى برکان ايسامده ينده اعانه لشور يعنى كيلون طرفقه مال برور.

بورونراق وقتلره جهانڭ اياڭ باشى ساوكله اولوب چهلدن زياده آڭا اهتمام ايدىلردى شمدى ساوكله يه بدل ماشينه، صهار كى شى لر برلوب ساوكله سيرا كلندى بلكه متروك اولميه كلدى. ساوكله نه ايدىكى يولاروده يازلمشدر.

اوغلنى اوپلندىر كىن صوڭره بر يىل ايكى يىل آناسى اوز فاشته اورتوتوب بعده اينچى برور. هر اوغلنى بو يىل بولاك چقاريب آناسينڭ المده تويچوك اوغلى يعنى كينجه بالاسى فالور. حيات وميائنده آناسى نڭ مالنه صاحب بو بولور الوغ اويده بولوتورور. اينچى آلوب چقان اولاد آناسينڭ وفاتى صوڭنده متروكه دن بر شى طلب ايتمز. اول چقان اولاد اولكان اوى اويوطقى ديه اوز مالندن زياده تويچوك اوغلانڭ مالنى يعنى آناسينڭ اورنىننى حمايه ده بدل مقدره ايدىلر. اولكان اويدن قور كتمسه بارچه مزغه يدر دىرلر.

اير بالا اينچى آلدىقى كىى بر نچه يىلدىن كين قز بالا دغى توركونليك ناميله كلوب اينچى آلور اوشبو اينچى قز بالانڭ ميراث حقى اولوب صوڭره ميراث طلب فيلمز. كرك اير بالا وكرك قز بالا ميراث ديوب مال الموق بيوك عيب دور. اما آنا موراسى ديان بر سوزلرى بار بو سوز ميراث ديمك اولمىوب «مورا» ديمكدر كه عرف وعادة معناسنه دور.

عيدلرده اولن غادتلرى

سياق مقامدن بونلر نڭ بيزام يعنى عيدلرده اولن احوالى بر آز بيان ايدلمك لازم كلدى. صحر اهاالىسى اول وقتلرده عيد وبيرام كونلرىنى فقط اوزون ونهائشه ايله اونكاريب نماز عيد اوقومق

يوق ايدى. زيرا عيد نمازينه شروط جمعده دركار ديوب جمعده اوقولمىان اورنده عيد اوقومقده ملالار فنوى ويرمزلردى بلكه منع ايدىلردى هوس ايدىلر فلعه يه كلوب اوقولدىلردى. اما ۱۳۰۰ هجر يه حدودندن بوياق نادراً صحراده عيد اوقولميه باشلىوب صوڭره گيڭله هر بولص وپراوكوردى بلكه هر بر اسطرشينه وزانكى لر وانلردن كوره عادى زىنكبن لر دغى اوز اوللارنده جمعيت ايدىب عيد اوقومق عادة نختنه كردى صحراده جوازي شائع اولدى. اما جوازي فتوى ايله اولمىوب فقط نمازى اوقومقندن نه ضرر ديه عقلا جراتليك در آرى نمازده ضرر يوق لىكن رعايه شرع وانقياد قول فقها ايدىب فتوى ايله اوقولسه اچرى دها زياده اولوردى. هذا

عيد كونلرىنى آط چاپقى كوكبورى تارنوق كوراش فيلمق قز قومق كىى اويونلر ايله عادى كونلردن امتياز ايتمك عادة قديمه لرىندىر. قز قومق ديمك بر آدمه نام زاد اولن يعنى آنالاش ايتدىرلمش قزنى بر تيز رفتار يوكروك آتته مندريب كياو دغى آتته منار بر معيار ير كوستريپ او يره يتكانچه قز قياچار يكت قومق يتسه يكتنڭ وظيفه سى قز نڭ مويىندن قوچار او پار هزل مطاييه فيلمشوب كلوب طوپه كرىر، اگر يتالمه زسه يكت فايته قياچار قز قوار آرفاسندن يتارسه يكتنى قامچى ايله اوره اوره جمعيت كه كنوروب تقار. اگر كياوينى رعايه فيلم اوزماز ايسه باى جانلى قز اوياتسز حياسز جهان ديوب تعيب ايدىلر. احيانا كياو اولمىان اجنبى لردن دغى بو يله قاچوق قومق واقع اوليور. ياقين بل لرده شهر آدمندن قضاچى بر سودا گر يكت بر بابنڭ قز ينه مقنون اولوب وصالدىن دريغ نوشمش ايكن نوله قوايمده يتب بر قوچارم ديوب كته لردن التماس ايلر طالعى مسعود طوغوب مطلبى دركاهه مقبول اولوب ايكسنى يوكروك آتته مندرلر يرافدين بر معيار ير كوستررده يكت كه ايتورلر اگر يتارسن هر نه ايتارسن سڭا مباح بولسون يتالمه زسن نه فيلورىنى قز اوزى بلسون ديدكده يكت وصالنه بونى وسيله بلوب بونڭ يولنك اوزىنى

فدا قىلب بىلكە جانىدىن كىچۈب چىپان چالبارلىرىنى چىشوب طيار
 ومهيا اولور، قزده بوزىڭ بو حرکت نابجاسندن اگر يتار ايسه امان
 قويمازىنى تظن ايدردە اگر يتلماز ايسه بىر ايش ايدايىم كە دللردە داستان
 اولسون دىبە الينە بىر صيم اورامش قامچى آلەرقى ما فلانى دىبە قاچار يكتدە
 جان ننى دل فانى ايله قوار لىكن جئەلى قوپال نما بايبتچە اولمەقل
 آطى چىالەمىوب غبوره قىر معيارلى بىرە يتاردە يكتنى فايته قووب
 يتىب قامچى ايله هر بىر سالار كە هر سالدىق قضاقتىق قز كىلونچا كنه
 يمان كوز بىرلە قزىر ميسن نسيپەدە قالغان مالدىن اوسوم آلامىسن
 فلاننىڭ قزىنە بارار ميسن دىدكە يكت بىچارە اينالاي اكه كوز
 سالمايون اينالاي اكه اوسوم آلمايون اينالاي اكه قزغە بارمايون
 دىوب هر قامچىدە اون قىسم هر قىسمدە يوز توبە ايله يوزى
 باشى قان اولەرق طوبىنە كلوب كرمش عىران اولوب تورمش قزىق
 قزىق ايله خوب تعزىرىنى يەمش ما من نيمە بوخ يدم ديمش نە
 يىلامقە ونە كولەك كە بىلەمىوب الەندىن آتنى باشقە باشقە اورار
 ايمش آفرىن بويە قزىرە، يازىق قانلى يوزلرە.

يوقارودە يازلمش طوىنىڭ اخىرى

ايمدى قالوڭ مال تەم بولدى اوغول اير يتدى قز بوى يتدى
 اوزادوب آلور وقتدە كىياوينە بىرتىش ايله كلور بو صوڭقى بىرتىش
 اولگىدىن دون يعنى كەراق بولور طوى قىلنور نكاح اوقولور،
 طوىنىڭ اغىزىدە چارچاردىبە بىر شەرىرى وار كە ايكى يكت اطا اوستونك
 طوروب اوتاو اوىنىڭ اوزوكنى توروب ايكى قز ايچدە بوركانوب
 اوطوروب يكت تىملى نما شەر آيتور، قز ايسە آنا آناسىدىن ايله
 ئۇلاد كۆرۈپتەننن آغا اينوسىدىن آيرىلغىنە غىم وتأسى ايدىرك بوركانوب
 اوطوروب شەر ايله جواب فايئارر.
 ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قىيازىم چارنامىسى تور بېكەتتە ئاشۇرۇلدى.
 www.pwlat.org
 www.uyghurkitap.com

يكت طرفدىن

بسم الله دىب باشلايمەن
 قىز بىرونى سنت دىب
 آنام آنام قالدى دىب
 چاقسى بولساڭ آنا آنا
 تقدير جازدى اوصولاي
 آمالسىز بىردى آنا آناڭ
 ناصحت آيتسام قراغىم
 اولكاننىڭ اوتىبە آلدونان
 چاقسى بولساڭ فرانداسىم
 خىدمەتندە دايمىن بول
 چالغوز ايماس چار چولداص
 كوپ زارلنوب چلامە
 شىكرلىك نىل الله غە
 چاقسى كورسە قاين آناڭ
 اوز بالاسى آلقان صوڭ
 ادبلى بول چراغىم
 اوز بىھاڭدى كىتارمە
 نىكالىكان چاروڭقە
 قاين آغاڭ مان نايىنوڭز
 توزو بولساڭ بىر آنا
 چولوڭ بولسون ايندى بار
 آيتقان ايكان پىغامبار
 پىسا چىراغىم قىلامە زار
 اوندادە بار چار چار
 سزدى جاتقە بىوروب
 بالامى دىب كىيونوب
 كوڭلگە كرسون قىولوب
 ادب قىل كورساڭ ابيولوب
 چورتوڭ ماقئار سىيونوب
 ايناك چىڭكوڭ تورنوب
 جانوڭدە بار چار چار
 فايئوب آدم بولام دىب
 آرتوق سوزدى قويام دىب
 حرمت قىلار بالام دىب
 نىگە اويلاسون چمان دىب
 كوبدىن آلقىس تابام دىب
 اوساك آياڭ باغام دىب
 كچىلك نىل چاغام دىب
 اويلاسون چاقسى آدم دىب
 اوندادە بار چار چار

انين و عزين يعنى نازوك وموڭلوق سس ايله سزىلوب
 سوزىلوب قز بو شەرى سويليور

آق اوطاويىم تىككان چىرمىدان بولسون
 اوتىكان كونىگە كوڭلم عىران بولسون

دنياغە كىنوروكە سېب بولغان
 بولك آنا اكامداي قايدىن بولسون
 اون آي صافداپ ايچىد تولغاق چېكان
 آق سوت بركان آنامە قايدىن نولسون
 اولك جانداغى بودوران ايندى كىلماس
 قايران چورت قايران ايلوم آمان بولسون
 اوز اوردامداي آلچاكدار زمان قايدە
 آق چوپراك سالغانسوك بولك جايدا
 تار فورصاقدىن بر چغوب سوت ايموسكان
 اوز آغامداي اينومداي باور قايدا
 جواتوب چىلاغانغە آيتاسوكدار
 جت چورتىقە اوگايلىق مان چاغو قايدە
 قايران آنام آنام مان ايلوم چورتوم
 چوراكە زافران فيلىدى - پايدە

ينە يىكت طرفىدىن تسلى

آيال بولوب توغان سوك او صولاپچە ايتىداي
 توز تاوسولسە بول ايلدىن سفر كونىك چىتىداي
 باور باص ساك جات ايل گە چورتوك اويدان كىتىداي
 آيرولماصاك ايلوك مان اول بوب نوصاك نىتىداي
 فرزند برسە خدايم * آنا بولوب بر چورتقە * بول ارمانك يىتىداي
 چاقسى بولوق اوزوكدان اوصى ايلداياق كوتىداي
 آرداقتايتون اصل چورت اوندادە بار چار چار
 آناك نىتىدى آوزينە پىغە - ردىك لىزون
 بىانە قىلغان وعدەك اوتاب بولدى قارضون
 تىسوركالى اوزومان موينىداغى قارضون

چار لىقاسون آلدوك نىان آيتولدى چورتقە آرزوك
 فوتى بولسون آق اورداك آمان بول ايندى چار چار

تم

سوزنىك تمامى بو اولوب يىكتارگە قز طرفىدىن چىپان كويلىك
 كىي بول بريلور. چار چار باي توره بىلر امئالى ذوانلر نكش طويىنە
 آيتولور نىكە آدمكە نىكەس چار چار تمام بولدىقن صوكرە اوطار
 مرچە ليورلر. اوطار موچەلىك شول اوزاتىلە چق اوىنى بالانقاچلاب
 كىوزلر ينى سودرايورلر. اوشبونك ايله اوطار اوى يقلوب طوىنىك
 انتھاسى بونور ايرتەسى كون قزنى جوناتورلر.
 ايهدى قز بوندىن كىتىدى كىلون بولوب او جانبە يتىدى. باردىقن
 صوكرە آتاسىنىك اوينە كرگوزوب بيت آچار نصىحت نىماسى آيتولور.

بيت آچار ابياتى بودور

بيت آچايون بىسم الله احوالىكنى آيت كىلون
 بو بىروق مان كىلدوك بو چىرگە اوىداكى غمىدىن قايت كىلون
 تونوق سوداي نازە بوب چاقسى چولدى تاب كىلون
 بو يوكىدى كر سز نازە قىل چومورتقەداي آق كىلون
 چمان چولدىن چراق بول صاوصقانداي صاق كىلون
 چىن بايلوكمان خدمت فب آنا اينانگە چاق كىلون
 كىلون كلىدى كوروكز كورومدىكىن بروكز
 بىرام دىب بوسقە جواتباي آتىين آتاب قوبوكز

آتاسىنە بر سلام

اورىنسزغە سوز قاتىب گناغە باتبە كىلونچاك
 بايوكدىن بورون توساك كە اوزوك جاتبە كىلونچاك
 اوى بىاسىنە قدىرىب اوساك آيتبە كىلونچاك
 ايراص سوزدى اوزكار تىب جالقانقە صاتبە كىلونچاك

اناك اينانك چومصامه بوله كورمه ابرونچاك
 بايلاپ صاوغان مالوكىدې باسقه سوفبه كيلونچاك
 مال كدرين كوب اريله اومتوك جوفبه كيلونچاك
 چين ناصحات آيتامون بوكون كلنگان كيلومسالك
 كيلون كلدى كورگوز كورمديكون بروگوز
 پيرا تورغان مالوكدك توسون آيتوب فويوكوز

ايناسينه بر سلام

غاييدن بلبل كيز بولدى گل باقچه فونقالى
 الله نصيب قيلغان صوك بر چورقه آنا بولقالى
 فوندى بولسون اورنوكوز مافتاو سوزگه تولغالى
 قاين آغا قاين پياره لر راضى خوش واق بولقالى

قاياغالرغه بر سلام

رزقنى الله بيوردى اوز چورتوكدن جات ايلگه
 عمر برسون خديم نكاح لنگان جاس ايرگه
 ايندى سوزنى تمام لب توقتاو قيلقى بو چيرگه
 بوركانچوكون آچبون اصل يوزون كوروكوز
 توردە اونورغان آتالار آمين ديب بانه بيروگوز
 بارچه كويكە بر سلام

تمت تمام

فائل آرغون ايلي نك، اسد آقون بن نايهان باي بن ناواصار
بن انباي بن چورين قرا كيساك.

هر فقيره سلام ده «كوب جاسا كوب جاسا» عباره سيل آلقيش ليورلار.

ئەۆلاد گۆزۈپىسى
 بۇنىڭ اخىردە كار بەلر ەنى قارىتار: اومور جاسى اوزاق بولسون،
 غدايم او بولدى چوبورلى فيلسون، جاعى تومكانچه جماندىق كورمسون،
 www.ewlat.org
 www.ghghgh.com

نيمره چيبرهسى نك اوغلونى سويماي بولمسون، قوصهغى مان قوصه
فارسون، آمينغه قدر دارسون ديه دعا فاتحه قيلورلار.

نتيجه دعاء عمر طبيعى كورسون، اخير عمرينه چه راحت ده
 تورسون، بو تلاونك ايچنك حضرت حضر حاضر بولوب بزم له بيل آمين
 ديسون، يعنى دعالمزنى خدا مستجاب قيلسون ديمكدن استعاره دور.
 اما بورونقى بيت آچار اشعارلارى اوزاغراق اولوب آنانك
 مصراغنده آرتوق سوزلر واردور. مثلا:

دلاداغى صيرغه غاو خاولامه كيلونچاك
 داوسوكدى جوان چغاريب قسار قاولامه كيلونچاك
 فابديوك آوزى بوس تورديب فورت اورلامه كيلونچاك
 اوزك جاتوب بايوكدى تور تورلامه كيلونچاك
 اينام اويده جوق غوى ديب تورگه چقبه كيلونچاك
 جاروسز قيمم چوپراكدى بوچاك تقبه كيلونچاك

بونلر كىبى وسائر وسائر قوشمه لرى وار اولوب لىكن عبارهسى
 غليظ وقاديه ايسكى لرىنى قالدريب يگى لرىنى قوللانمشلردور.

يار يار وهم كيلون توشكان ده اوقولاچق غزللر چفتاي شيوه سيل
 ما وراء النهر اها ليسنه اويغوروز بائيله آلتى شهر اعاليسنه دخى معرفتور.
 قضاغه كيلونلر اولنگان اوى نك تورينه چقق ممنوع اولوب
 تا ايناسى اولگانگه چه ياكه اجازة بيرگانگه چه اوى نك يارتيسندن
 يوقارويه كچهزلر. حتى ايكنچى اويداكى كيلونلر عمر بوى تورگه
 چقميوب اولوب كيتارلر اوزلرنچه اولنگان اوينى بويل تعظيم وترجيب
 ايتارلر. وينه قضاغ خاتونلرى فلزلى كرك محرم وكرك غير محرم
 اولسون ايرلرنك آلدندىن كيسوب اوتەزلر. ياشى كچك لربوكارينه
 «سبن» ديوب خطاب ايتەزلر. وهم آنا ايناسى نك وآول افسقاللر نك
 اسمنى صراحة شويلەزلر كنايه يا كنيه ياخود ترخيم وتصعيد ايل
 ترجيب وتكريم ايتارلر. حتى آول آرفاسننه چيتده يورن بر
 كېلنچا كدن بو آول كەنك ديوب صورار ايسك «نوغاي باي» ناملى

آدمڭ اولى ايسه، «آبزی باى» نڭ «صارت باى» ديان آدمڭ ايسه، «طالقاياق باى» نڭ اولى ديه چواب ويررلر آڭلامبوب نه، قدر النجا ايدرسن آتامزلىر. اسمده مشق و احتياطلر ينى اوييله نقل ايدرلر كه بر آدمڭ اوغول و اعيانلرى: قاموشباى، فاققونباى، فوانباى، نزاكباى، بولاقباى، فاشقر باى، قويلى باى، قايراقباى، پچاقباى، فلچ باى ناملرنده اولوب مزبور آدم كيلونى توشدكده بونلر ايركونچيلىك حينده هر بر ينى بر اسمن ياد ايدرلر. اما آشغوج وقتلرده نه تورلى تلقيب ايدر ايكن ديه امتحان اوچون بر كوفى كيلون اوتون صو آل صحراغه چقدغنده قاين اتاسى شاشيلوب كلوب كلوب كيلون كيلون اولغه آواز فيل داومل: «بولاقنڭ آرياق چيتنده قاموش نڭ بر يساق بيتنده بر قوينى فاشقر جيب بانوبدر پچاق برلن قايراق كتوروب نيز حلال بوغازلب آلسونلر مين فاشقرنى قولوين ديمش» كيلونچا كده اولغه داوشلاب: «صارفرامه نڭ آرياغنده سلسرامه نڭ بر ياغنده ماكرامه نى اولوما چپ يانتور دايدى جلدام بلاوت منان چانيمه آكيلوب آلال اوراقدا ب آلسون دايدى چابقى باى جلدام چور جلدام چور انكام اولوماني آيداب كتىدى ديمش» يعنى فلچ باى نيز كيل انكام فاشقرنى قوب كتىدى ديمكدر.

«صارفرامه» بولاق «سلسرامه» قاموش «ماكرامه» قوى «اولوما» فاشقر «چانومه» پچاق «بلاوت» قايراق «اوراقوب» بوغازلب ديمك. «چابقى باى» فلچ باى ديمك «جلدام چور» تيز كيل ديمك اولوب بويله تعجيل وقتلرده ياڭله ايان غايت رعايه لى كارلرنددر.

هر چه يوفاروده يازلمش ايباتارنڭ مفهوميلى عمل ايدب مهها امكن كهنه عادتلر ينه عديلر ليك ايدرلر. كار به لرنڭ كوسترديكى بويله كيدرلر. صحراوى لرى بويلور. اما قلعه ده اوتوران فضا قاتون قزلرى بزلرنڭ اهليه مزه تقليد ايدب سوزده سين مين يوروش توروش ده بي ايبن كيزلر.

اهليه لرمز نڭ اوقالى ايتاك، شفر داوق كاوش ايله كوچه لرده ابا سز يوردكارى وسائر وسائر اويغون سزلىق لرى يوزى آچىق يورن صحراوى لردن يوز مراتبه ختاك وسنوق كورنور ايكن خاتونلر مز شويله تورسون. كله ليم تعليم و تعلم ايچنده اوسوب مدنى ليك ادعا ايدن ايرارمه؛ اول سز بز كلمه سنى بلمبوب «سين» «مين» ديه نكلم ايدرلر. آتا آناسينه حتى استاذلرينه، دغى سين مين ديه سويليورلر. بخاراء شريف وجه مع ما وراء النهر اهالي سى باسرها عادى آدملره «سز» ديوب بيوكلره «غدمتكز» دها بيوكلره «چنابكز» ديه توفير ايدب اوزلرينه مراجعت ايدن سوزده «بز فقيركز، كهينه كز، فلنكز» ديه سويليورلر.

استانبولده ايسه «ذاتكز، ذات عاليكز» ديوب كنديلرينه «چاكر كز، بنده كز» ديه هضم نفس ايدرلر. غيرى ملت لرنڭ دغى اوزلرنجه فصاحت لرى اولور ايكن تأسف دوركه بزم اهاليمز نه اوز ملت لرنڭ ملايم سوزلرندن ونه غيرى ملتك موافق سوزلرندن عبرة آلهورلر. قباليق ايله موصوف فضا ق فرغزلردن صوكره به فالدقلرينه ده غارلنه يورلر ابتدا اصول جديد آچلدقده ظن اولنورديكه معلم لرمز سياعت قيلن وهر مملكتنى كورن نچه فائده لى باب لرنى اوقوب بيلن ونچه انسانيت لى ناياب ايشلرنى اورگافوب كلن آدملر اولوب شاگردلر ينى گوزل مسلكك يوردورر. آداب يولنه كردرر. اهاليه نڭ عسن قبحى بلدرر ديه بويله اميد وار ايديلر. آنلر ايسه تاركيموم كيدروب اوره توره سيدروب سلف لرمزنى سبتن خلق لرمزنى سو كيكمن ما عدا بر نتيجه چقارامد يلر. يوروش توروش اولتوروش قونوشه بورونقى يارتى يورتى آدابنده آيزيلوب فالدبلر باشقملرنى تعظيم نكر يم بر طرف تورسون ايتباللرنى عادى آدم منزله سنه تنزىل ايدرك امتحانده پيغمبر نينداى كشى ديه صواب «جواب ده بياك يخشى كشى ديمك ايله تعليم ويررلر» بو ايسه عوام الناسكده اعلى سى دگل اورته مرتبه سينه ايتولور القابدر. چونكه علمانى ذكرده فاضل آدم

بايلارنى ذكرده نادر آدم ديه تعريف وتوصيفى ايدىلار مدعه بئنه ترتيبه كيدىلار ايكن ذات اقدس اولن انبيا عليهم الصلوات والسلام حضرت تلوينى او درجه ده چقارمايورلار. پيغمبرلار اكرچه انسان جمل سندن بئنه غدادور ليكن ذوات اكرم لارنى يعنى نبي محترم لارنى قرب منزلت چيتمىدن فقط بى اقدس ذات ملائكه صفات ديه بلهك كرك آگا كوره اشاره قىلوق كرك .

ثانى آق چالنه آق چيىن كيهك سنت ايكن بونى مسلمانك كورسهلار نجيتم سز سلام سز اوتوب كىتارلار. آق كارتوس آق پالطوس كيانتى كورسهلار يوز سارئين بىر ان ايدواوب ركوع ايتارلار. بونلار بيله بيت آق دن اسىقى اوتماس كىتمى نايتمش ديه نىسبين ايدىلار. وحالانكه هر مشر وعائتك تختنده م كوزنجه منفعت وهر مهنوعاتك ايتاننده مستورنجه مضرتلار اولوب جمل سىنك حكمتى معروف ومنكر تعبير ايدىلن ايكى كلمه ده مندرج دوركه اسيسق ده آق كيهك صقوفه قره اعتدالده يشل كيهك سنت اولديغى بو حكمتيه مبنى دور. مأمورات منهيات اغبارك نايديغى حكمتلردن مستغنى ايدىر. بونى ادراك ايتىلر مفهومه يتمىلر. اوز كىتايارنده بارنى اوفىويوب بلهويوب يورمك اوقيانلردن هوركوب هورقوب تورمق بزم طائفه نك باشليچه پراغراملرندىر .

توريلوركه هر ملتك بول باشچى سى اولن مقتدرلى قديبى عارقنده ثابت قدم اولوب اوزلرينى اغباردن امتياز ايدرك برهيت مخصوصه ده كيدىلار. اما بزم باشلرمز وآگا تبعيت ايدن فرداشلرمز بالعكس علمالرنك باشنه كارطوض اوستننه پالطوض كيدىميه سعى ايدىلار. هيئات اكر برر عصر بو ترتيب ده كيدىلورسه بلهم ملتوز نه اوله چق خدكارلرمزى اصلاح قىلسون مجددارمزه انصاف بىرسون بقرمتم .

استدراك

ئوئاد گورويتمى اصول جديد بر فن سديد ومسلاك سديد اولويده ملته www.ewlat.org www.uynurkitap.com فقط معام لار باشينه سل كيهسه شاكردلرى كشى يه

سلام وىرسه مسجك كريب نماز قىلسه مويىلار ينى كىيسسه ساچلار ينى قوسه بو افعاللردن تعليم وتعلمه نه كىي كامچىلك كلور اكر بونلر كلاؤل اورنونده توروب بعض متروك اولنلر ضم ايدلسه ايدى بين العلماء والعوام قديبى حديثى دبان منازعات قالمزدى بر برينه رخنه صالحه زدى. اختلافى واقتراق بويسله مشروع اولن عادىلرنى تركه چاليشوب خصوصا ايقاسنك تعصيل بر ضرر ايقاسنده طلبه يه برفائده ملعوظ دگل ايكن بى اساس آنى نسخ ايتىلار ييدور. مقصد من ملتى احيا دينه زى صيانت ايكن بو ايرسه خيانت دور. بعض لار اوبر وضونى كىلمه سينه مفتون اولوب آگا تفخرلنورلر بو بزم اسلامه بىراشور ايشلردن اولمىوب چونكه «اوبروض» تاقته يه ترسيم ايدىلن زينتى تمثاله يعنى «ترى» يسه اسم اولدىدن البسه وافعالده اوروپالى لره مشابهت اوبروضه منسوب بى حالندىر. هر نه قدر آگا ناپه يانلرنى ده كانه بزانمش قىلارنى «پروصنه كارينه» ديوب خرىطه ده اولن تمثاله تشبيه ايتىلارى كىي «اوبروضونى» ديهك دغى او قىيلدىن اولور. ختايلر اوبروضونى كالمه سى اورننه «رىك سىك» لفظى قوللانورلاركه بر آدم باشنه ايدار قوبسه آياغنه چاقاي اوستننه كورته كيهسه ختايلر بوگا «رىك سىك» ديورلار. انسان اوغشاش ديمكدر. مقابلنده او هيئته اولمىانلرنى حيوان اوغشاش ديمك اولور. رىك سىك آدم صورتنده بىتان بركياه اولوب آگا آدم اوغشاش اسمنى ويره ده آدمنى ينه آگا تشبيه ايدىلار. رساملر تمثالنى آدم شكلنده يصاب آدمنى ينه تمثاله تشبيه ايدرك «كارينه» ديدىلارى كىي دور.

فخرى كلام اوروپالى لار اوزلرينى اوبروضه نسبت ويره كم كه آنلر اوغشاش آنى اوزلرينه منسوب قىله يعنى تمام نصارا بولوب بىتان ديهك اوله. بو حال آنلر چه مباحات بىلر چه مذات دور. اويل اولسه اخلاق و افعال آداب والبسه ده آنلرنك مدح لرينه آلدانمىوب تزوير مقالنه ياللانمىوب بىلر يالقوز هنر و صناعت لرينى اورگانهك ايل كفايه انمك بى كفايه دور. فرض ايداليم اوروپالىر هنر و صنايعى

اولده اسلام دن آلدیغی تواریک ایل توأناً مثبت ایکن او وقتده آنلر اوز اخلاقلریلی اوز کوردیلر می؟ البسه و افعالده اسلامه تقلید ایتدیلر می؟ مثلاً: باشنه سلّه فویوب آیاغه مسخی کیدیلر می؟ مسلمانلار کبی بری برینه سلام و بردیلر می؟ ایکی قول مصافحه و معافه قیلدیلر می. کوروز آنلر اخلاقلرینی بوزمادیلر عادتلرنین کوکل اوزمادیلر اسلامک فقط هنرلرینی آلدی عادتلری اوزلرنده قالدی. خلیفه عباسیه دن وسائر پادشاه اسلامدن نچهلری کرک اندلسده و کرک بغدادده و کرک باشقیه بلادده مدارسن نظامیه و مکاتب قانونیهلر احداث ایتدیکی ایله برابر فلم اجنبیهده و زبان فرنگیهده بتلش حکمت کتابلرینی ترجمه ایتدیریب توسعه صنائع تعمیر ممالک ایتمشلر ایکن البسه لرینه خلل اخلاقلرینه ملال کتوردیلر می. یعنی ترک سلام قیلدیلمی؟ سقالرینی قردیلر می؟ مویلب لرینی اوزادوب ساچلرینی قویدیلمی؟ سنت رسولنی چویدیلمی؟ حاشا قیلمدیلر فرمادیلر جویمدیلر قویمدیلر. دیمک که اوصافلرینی تغییر و تبدیل ایتیمویوب هیچ دولتدن نؤنه کم بولمادیلر. اویله ایسه برلرده لازم اولان (الحکمة ضالة المؤمن حیث وجدها اخذها) منظومه ضایع قیلنان فن لر می یعنی اوقولمویوب قویولان علم لر می اغذ ایب شکل و عیئنده عاده اسلامه مطابق سلف لر می موافق طورانهق کرک. حمد اولسون علوم اعتقادیه من و علوم دینی من ظاهرأ و باطناً کهالنجبه اولوب الافون زوایدلر که هر بری آیات و احادیث ایله مأذون تفاسیر و تواریک لرده مرسوم ایکن فی زماننا قدیمی زامیله قائل اولان ذواتلر من علوم مزبوریهی الغاب و الغیب ایدرک سلف لر من ترک ایتدیکی فنون فلسفه یی اوقومق و اوقوتنه فی جائز دگلدر دیوب اوقیانلری تخفیف ایتدیلر ایله جدیدی لر من اصول اعتقادیه و کتب اعتمادیه لر می تعریف بلکه تحقیر ایدرار. بو توغریده هر ایکی فریق خطابه کتمشدر عنادلری کماله یتمشدر.

ظنمه کوره مقال الله اعلم بکنه الحال

سلف لر من علوم حکمییه یی ترک ایتدیلر بو علمک غیر مشروع اولدغندن باخود اهل اسلامه لزومی اولمادغندن دگل فقط اولده بوکا مخصوص مکتب و مدرسه اولمویوب مکتب و مدرسه بنا ایکن اهل خیرات اوقاف لرینی علوم دینییه نخصیص و تعیین ایتدیلر چیدن مدرس ایتدیلر و فک شروطندن تجاوز ایدمویوب ثانیاً دینه متعلق علوم عالیله ایل حکمته متعلق فنون آلیه یی قاتوش اوقوتنهق موردی کلمدیکی ایله برابر مساعدسی دخی اولمویوب و بو علم حکمت حد ذاتنده کوپ آغر علم کورلمویوب علوم دینییه یی تحصیل و تکمیل دن سوکوره هر کیم اجتهاد ایدرسه استعدادنه کوره استاذسزده بلک ممکن اولدندن بو سببلر برله اوقولمویوب قالمش. اما حاضرغی لرک زعمنجه سلف لر من بو علمی فسخ و نسخ ایتدیلر دینه نقصان لیک کتورر اوچون دور دیهرک، چونکه واجب و لازم اولان بر شی بر نچه ایاملر متروک قالورسه سوکوره اجداتی مکروه کوریلور، بدعت و غیر مشروع ایشلر بر نچه ازمان جاری اولورسه عاده تحتنه کرب لازم و لابد منزلسند قیلنور، بوندن بویله اهلیمزک فکری ایکیه بولنوب علوم دینیله علمالری قدیمی اسمده قالمشلر، علوم حکمییه معلملری جدیدی نامی آلمشلر و حالانکه هر ایکی علم قدیمی لردور. حال بویله ایکن یعنی هر ایکی مشروع و قدیمی ایکن بری بوندن نفرقلری ندرسوألنه جوابده اللهم؛ جدیدلر منک عبادانده مساهله سی اعتقادنه مساهله سی البسه و افعال سلف لر مخالفتی وسائر وسائر اوبفونسنز ایشلری و اورنسنز یوروشلری دور، و الانفس علمده یوقدر کلام یعلم خالق الانام علی رسوله الصلوة والسلام علوم قدیمی دیدکوز؛ تفسیر و حدیث، فقه و عقاید و علم الاصول و الاداب و جمیع علوم عالیله و متعلقاتی اولوب و بعض علوم آلیله لابدی لر و علم الابدان دخی

بو چەلەدندەر، علوم جەدىدى دىدكەز فلکياتكە علم ھىئت. و علم
ئىندسە، علم الحسب و جغرافىە و علم جفر و فروعائى و بيوگما مانند فنون
شئى اردور، بونلارە علم زوايد دغى ديورلار. اولگى چەلە اولسند
بلا ترك او قولە كلكبچون قديمى نامندە قالوب. صوگرەغى چەلە بزم
اهل اسلام آراسندە اوزاق زمانلار مترك توروب ياقن اياملردە
تجديد ايدلەكەن جەدىد اسمى ايلە مسمى اوامشدر، فى الاصل هر
ايكسى قديمى اردور. كەما ساق قىيل.

۷ نچى جزگە متعلق يىل آى اسملىرى:

يىل آى يولدىز اسملىرى

يىل عسابى ظھور اسلامدن مكالر يىل مقدم ھندستان حكمارلردن
ھر حيوانك صورتكە متشكل يولدىز اعتباريلە سويلانوب اون ايكي يىلنى
بر موچال ديمشدر. ھندستاندن شرق و شمالە يتوشوب اھالىء مسا
وراء النھر و تركستان و جماعه منقول و تارستان و عموما اھل شرق
و چينستان بوگا اعتنا ايدب نسا بوآنە قدر سال تركستانى اسميل
استعمال اينمكەدر. قديمى اسلام خانلرينك منشور و طغرا و فرمان عالى
وامر معالى سندە دغى سنه ھجرىە ايلە برابر بونى يازە كلەشدر. و بو
يشادىغىمىز ۱۳۰۰ تاريخدن برر عصر مقدم گەچە بزم قزان اھالىسى
دغى بو عسابى فوللانور ايكن صوگرە اھل علم و قلم سنه ھجرىە يى
اعتبار ايتمشدر اھل سونى و سودا كر سنه ميلادىە يى تونوب كتمشدر
كپلرك سنه حيوانىە اسمى بزلردە تاما منسى اولوب بتمشدر. سنه
حيوانىە بە دائر بياناتى معرفت نامەدە ابيات ايدلمش اولدندن بورادە
تطويل كلام ايتھادك يعنى اوزادوب كتمادك استين معرفت نامەدن
معرفة ايدر آنك بيانى معرفتە يدەر.

قضاقتانندە يىل اسملىرى

تچقان - صير - بارص - فويان - الو - جلان - جلقى - قوى
ميجون - تارق - ايت - دوگرز.

فارسىچە

موش - بقر - پاك - خر كوش - نهك - مار - اسب - كوسفند
ھىدونە - مرغ - سك - خوك، يلى سك اولنلر وفادار، يىلى دوگرز
۳۴ تورايغ خىسە

اولنلر فرە كىوك دىبە سويليورلر قضاقدە توغغان يىلى اسمندە اولن حيواننى اولدرمدىكى بوغازلدىكى كىبى شەر اھالىسىندە دغى بو عادە وارلىغى مسوعمزدور.

قلماقچە تورغاونچە يىل اسملىرى

قولغونە، اوکور، بار، لولای، الو، موغا، مورون، خوبون، سچقان، صیر، بارص، قویان، تو، جلان، جلقى، قوی، چارموچن، ناکە، نوخا، قاخا قایتارمەنىنى «موچان» دىيورلر موچال مېچون، تاوق، ایت، دوگز بوندن ماخوذدور.

یلنى دورت فصل قىلب برنچى آیدن باشلب «کوکوک» «مامور» بو اوچ آی که یای فصلی دور. بوگا «غاربون، غوربون، سر» دىيورلر. بازنگ اوچ آینه «بامرون، غوربون، سر» کوزنگ اوچ آینه «ضونه، غوربون، سر» قشنگ اوچ آینه «اوبولون، غوربون، سر» دىيورلر. غوربون اوچ دیمک سر نچە معنایی شمول اولوب بو اورونده آی دیمکدر. بولرده کون اسمى اولمز. آينگ برنچى کونى ایکنچى کونى دىبە صایيورلر.

قلماقچە عدد یعنی سان

نیکن، خوبور، غوربون، دوربون، طابون، ضرغون، دولان، نامون، ایسون، آربون، آربون نیکن، آربون خوبور، آربون غوربون، آربون دوربون، آربون طابون آربون ضرغون، آربون دولان، آربون نامون، آربون ایسون، خورون، غوچون، دوشون، نابون، چرون، دالون، نایون، ابرون، ضون، مکغین. هر ایکی عقد اراسى اون بکرمى اراسى کبى مفردى ایلە ترکیب قیلنور. مثلاً: خورون نکین غوچون نکین علی هذا القياس الى مائة.

ختایچه یىل اسملىرى

لوچه، نو، لوخو، طور، لوک، چاکچون، ما، ياک، خو، تچقان، صیر، بارص، قویان، الو، جلان، جلقى، قوی، مېچن، چر، کو، جوو، تاوق، ایت، دوگز.

برى برندن ياش صوراشسه لر «شوسا» دىيورلر يلك نه دور یعنی قايسى يلدە توغان سن ديمک اولور. بعضاً «تچقانى» «چور» «يلاننى» «چن» دىبەدە سويليورلر.

ختایچه سان یعنی عدد

ایغ، لنگه، صفه، اوغه، لوغه، چغه، باغه، جوغه، شغه. بو عددلر بزرچه براو ایکار یاخود چغتای ترکیچه برته ایکی نه دیمک کبى اولوب اختصارى

۱ یى، ۲ ار، ۳ سن، ۴ سى، ۵ او، ۶ لو، ۷ چى، ۸ با، ۹ جو، ۱۰ شى، ۱۱ شى یى، ۱۲ شى ار، ۱۳ شى سن، ۱۴ شى سى، ۱۵ شى او، ۱۶ شى لو، ۱۷ شى چى، ۱۸ شى با، ۱۹ شى جو، ارشى. یعنی ایکی اون دیمکدر. الخ بر اون ایکی اون اوچ اون دىبە صایيورلر اوز عددمز ترکیچه کبى که: اون برده بکرمه برده الى مائة اون لفظى بکرمه لفظى مقدم اولوب، بر اون ایکی اون سانالورسه بردن باشلنور مثلاً: «شى یى» اون بر دیمک «شى شى» بر اون دیمک اولور علی هذا القياس.

بر یوزنى بیى، بر مکنى بی چاک، بر صاننى بیواک دىيورلر اون مک عدد دور.

قضاچه آی اسملىرى

حود، فبرال، حمل، بارت، ثور، آپریل، جوز، ماى، سرطان، اییون، اسد، اییول، بردک آبی، کوکوک، مامور، ماوصوم، چلدە، تاموز.

سنبەل، آغۇست مېزان، سىنتاير، عقرب، اوكتاير، قوس، نويابر، جدى، دىكابىر
مېزام، فزان، قراچە، جلدى توفسان، فاكتار،

دلو، غنوار
اوچ داك آبي

بردك آبي ديدكلرى بونچى آي اولوب اوشبو آيك يكرمە سندن
سوكرە نوروز قىلورلر. نوروز بەضا غنوار اخريئە وبعضا فبرال
باشلرينە تصادفى ايدىر. نوروزدن يىل باشى قىلاب بىر بىرلە كورشمە
باشلىبورلر. رسم لرنچە كوننك بىر سلام يلىئدە بىر كورشمك كفايە ايدىر.
بىر كشيە كونندە ايكي سلام ويرمك بىر كشيە يلىئدە ايكي كورشمك
عيب دور. علسى غير ملتە مشابھت ايمش، زيرا مخالفين لره مخالفت
سنت ديمش. كوب ايشلردە بو فولى سند توتوب اكرچە حديث
شريفك عبارەسنى بلەزلر لىكن معناسى اولدىن كوكل لرنندە بىرلشمەكل
كفارە تقيلىدىن غايىت صافترلر. انتھى

قضافدە قوچقار كوياكى اوركر بانوشى ايله بايلنوب، جلدى
توفسان آيندە آلنور بونلردە آي اوشمق يوقدىر اوشمادىغى اوركر
اعتباريلە اولوب اوركر قايسى آيدە اون اوچدە توغار اول آي
جلدى توفساندر اوشبو اون اوچدە توغامش آينك اون يديسى
يكرمىسى ويكرمى بشلرنندە كوياك چيشلور، يولدىر حسابى ايله اوكتبر
اواخرى نويابر باشلرى ولور. آز فولى كشى اوكتبر يكرمە
بشلرنندە كوب فولى كشى نويابر باشلرنندە آلوب ايك اخبرى
نويابر بشلندىن فالماز، فولنك حملنى بشل آي بشل كون بعيين
ايدىب يولدىر حسابى ايله كمل بشل آيدە تووادور، يعنى نويابر
اولندە آلنان كوياك آپريل اولنك قوزلايور، ايمدى اوركر ديدكلرى
بىزمچە: «ايلهك» يولدىر، عربچە: «ثربا»، فارسىچە: «پروين»
ديرلر. اوركردە آيك اون بشلندىن يوقارو توغامنى اعتبارە آلەيوب
قراچە آيندىن باشلېب دقت قىلورلر. قراچە آبي اون بشلە توغاب
جلدى توفسان آبي اون اوچدە فاكتار اون بىردە اوچ دك آبي

توفوزدە بردك آبي يئىدە كووك بشلە مامور اوچدە ماوصوم بىردە
طوغايوب اوركر بانار، يولدىرچە آپريلنك يكرمىلرنندە بانوب آي
اعتباريلە بىر هفته تفاوتى اولور. يعنى بعضا ماوصوم آينك
توفوز اون لرنندە وبعضا اون بشل ايله يكرمى آرالرنندە غايىب بولور،
بويلە تفاوتلى يىل لردە قضاى ايسابچى لرى آينك بىر قسمنى بىر طرفە
وبىر قسمنى ديگر طرفە آغدارىپ اوز آرا اختلاف ايدىرلر، كوياكە
تضفاوتىدە شو قدرچە اولور، زيادە اولماز، «اوركر طوغادى» ديمك
قىم ايله ثربانك التئاء واجتماعندن عبارتندىر، بىر كون توغام ايكنچى
كون اول اوى قوندى اوچونچى كون اوضوب چقىدى ديورلر.
اوشبو اوچ كيچە توغامدن معدود دور.

اوركر باندى ديمك شمسنىك شعلە سندن كورنمديكى ايكن آدم لر
بونى يره توشار ديوب چونكە عوامنك عقلى كوز كورن بىردن آرى يە
ايرشمكدىن افقنى يره تيوب تورمش كوروب اوركر افق دن غايىب
اولدقندە يره توشمش ظن ايدىرلر، اوركر صوغە باتسە ثروةليك اولور
قورىغە باتسە قعطليك اولور ديوب باتهق لفظنى توشمك ايله دە تعبىر
ايدىرلر، اوركر يره توشمز صوغە باتماز فقط شو قدرچە واركە اوركر
غايىب اولدىغى وقتلردە يغمور باغسە بازى يغمورلى اولوب هوا آچىق
بولورسە قورغا قىلىق اولمغى نجر بە ايدلمشدر.

قضاقدە احتياطلى كونلر

آينك اولى آراسى اوركر طوغامى ديوب قش بولسە فار ياقى
ياز بولسە دخى يغمور يىل بولمق احتمالنى كوزادرلر.
وينە «اوتامالى» ديوب بىر بىلگولى كونلرى باركە هر قچان
«كووك» آبي نك اون بىردە كرىب اون يئى سندن چقار اوتامالى نك
يىلسز بوران سز اوتديكى آز اولور، بو اوتامالى ديدكلرى كئابلرنك
ايام عجز كونلرينە توغرى كلوركە عجز اسميله مسهسى شتازك اخير
آبي يعنى فشنىك فوتى كئديكى عجز حالندە كلديكيچون عربلر

بوياد صرصة ايام عجوز وبرد عجوز ديمشلىر، اما فضاى طائفهسى بوگا اوطامالى ايله وجه نيمه سى، زمان ماده بر باينك قويچى قلى بولمىش قىل تجر به ايله او كون صفوق و بوران بولمىق احتمالننى تونوب خواجه سندن كيوم صورامش خواجه سيك سوكون صوقوب كوندان گى كيوميله مالنه يبارمىش، قىل كايوب قاب باى كوررسن ديش ده قوينى هيدامش كتمش؛ واقعا ييل چقب بوران صوقوب قوى ايتوب فاشقر كريب قوينى قريب صفوقدن قلده اولمىش قويده تمام بولمىش قلنك اسمى اوطامالى اولمغله بو بوران آنك نامنده فالمش، گويما خواجه سينه اچيغ لنوب ييلنى او چقارمىش ايمش ساللا اوطامالى كونلرنده بوران بولوب مال اولتورسه بعضى باىنى سوكلرل كيوم سز يبارديكى اوچون، بعضى قلىنى سوكلرل بوران چقاردىغى اوچون تجر به صريجه وتوافق غريبه دندر، بعضى اوطامالى مارطنك اون برنده بولور ديه سويليورلر لىكن اوطامالى بولدىز ايله اولمىوب آى اعتباريله يور يور بر تقدير مارطنك اون برنده صفوقلر بورانلر بولسه دغى اوطامالى دگل فقط بر آمال دور، اوطامالى كوكوك ايندىن تغلى ايتيويوب بولدىزه ايلكارى كين كلديكى آينك اوشدغى دندر على كل الحال فيورال اچيجه تصادف ايدر آندن تجاوز ايتمز غيرى آيه كتمز، اوطامالى ديهك فى الاصل حود عملى ديمك اولوب فلنك اسمى بوگا وفاقى توغرى كامىش اوله، اما عجايب المخلوقانده ايسام العجوزى بولدىز ايله تعيين ايدب شباطك بكرمى آلتى سندن آذرنگ دورتنه قدر ديوب بو صورتده اوطامالى ايام العجوزه باشقه بولور. و بونلردن غيرى دغى مترقب كونلر واركه مثلا آپر يلىنك سيمكى شور بولدىنك باشيدر شور بولوطى ديه مشهور اولوب بر هفته معيار ايدرلر ييل و صفوقلر بولور. شور بولماى ناور بولمس ديدكارى بوندىر يعنى شورنك صاقونى اوتمكونچه يازنك يلى لغنه اعتماد اولمز ديمكىر، ايساچىلر شورنك بلوطنى دقت ايدرك بونىكله كيملىسى فشك احوالدىن خبر ويرميه كفر بولميه باشليورلر قايسى اورنغه

شورنك بلوطى اورناتمسه او بونىك فشى سره وفاتدى اوور ديورلر. كتابلرمزده ايلكارى ايشدىن خبر ويرمك ممنوع اولوب وهم اولزلرنده دغى بوندىن نفرة مقامنده مقاللرى وار ايكن مثلا كونك آز بولسه كون ايسابله كى سوزلر ينى عوام نىكلامىوب همان ايساچىلرنىك آغز ينه اعتنا ايدرلر آنلرنىك ديدكىله كيدرلر، دغى يازلمىش آماللردن غيرى ينه يغمور صفوق احتمالى اولن كونلر مثلا قزاننك فزه داويلى ديورلر قزان اينده اولور، كيوك متاوى ديورلر فاكتر آيازى اولور، آقبان امالى ديورلر اوچ دك آينىنك توفزنده طوغام ايله كريب اون يتى سنده چقار بونلرنىك هر برينى آمال ديوب اولزلرنجه اسم قويمشلر بويله اسم لنمىش كونلر يالغوز قضاغه اولمىوب شهر اهاليسند دغى واردور، از جمله بزم قزانلى ده پوقراو ديورلر اوكتبرنك برنچى كونيدر، ثانى ماوراءالنهر اهالسنده «قيغرك»، قضاغه «قرغى اك» ديورلر آغوست اينده يعنى سنبله ده كلور، سنبله ماهاست درون قيغرك هفتهم نزد هم بست يك، يعنى سنبله آينى كه بونىك ايجنده دور «قيغرك» اون يدى اون توفوز يكرمه برنچى كونلرنده اولور ديمكىر، مذكور كونلرده قرغى قوشك بالهسى كمالنه يتب صيده چپار يعنى بونده نورغايى آلاز ايمىش سبب مسمىسى بودور ديورلر، انتهى.

ايمىدى جهانك جمع كارى كردكارك امر و اراده سيله اولوب مع مافيه حضرت عى قسادر و حكيم اوز حكمت خفيه سى ايله هر ايشى بر سببه مبنى و بر بهانه يه باغلى قيله كلدىكن ير يوزنده ظهور ايدن واقعات و حوادث يعنى فتنه فساد شر و شرور، ييل بوران و يغمور هر برى شمس قهرىك طلوع و غروبندن نجوم و كواكبك سير و رجوعندن ياخود بونلرنىك اقتران و افتراقندن حاصل اولديغى حكاملر عقلا و نقل اثبات ايتمشلر، اما فقهار آنلرنىك خلافة كتمشلىر، لىكن هر ايكى فريقنك استنادلرى آيه كريمه واحاديث نبويه كه مستند اولوب بو صورتده فقها ايله حكمانك مخالفتلرى نزاع لفظى قبيلدىن ايكن

غایت ما بری دیگرى نىڭ سوزىنە نظر عمیق ایله بائىمادىن ويازدىلىرى نىڭ،
مطالعەسىنى تايمادىن اجتىبارلىرى آبرى ديه بلمىشلىرى اعتقادلىرى غىبرى
ديه ظن قىلمىشلىرى.

فقھالار رحمەم اللہ «والشمس والقمر والنجوم مسخرات بامرہ» آيتىدىن
بوگىا مشابھ آيت كرىمەردىن استدلال ايدىرك جەمىع موجوداتىڭ
موجودى و صانع و مدبىرى بىر ناچىب الوجودىڭ بالذات كىندى اولوب
نجوم وكواكبىڭ و سائىر موجدىڭ حوادث عالمە مدخلى و مائىرى
بو قدر دىورلىرى.

حكما ايسە جەمىع امورىڭ آمر و ناھىسى حضرت حق جل و علا
اولدىغىنى انكار ايتىمىز يەنە آيە سابقەيە نەسك و امثالها مدلولىل
كون و فسادىڭ نجوم وكواكبە اسنادى انسانىڭ نظام عالمە تدبىرى
بازان ويغومورنىڭ نباتاتە نائىرى كىبى اولوب نىك كە كنىش اولمىيان
اورىندە نبات اوسمىدىكى قەر و نجومىڭ نورى نوشمىيان اشىيادە رىڭ
وطەمىڭ اولمىدىغى ايله استدلال ايدىرك بونلر بىدىبى اولن كارلردىن
دىورلىرى. هرچە عالم عالم اسباب اولمىغىچون سبب سز برشى وجودە
كلمىدىكى بىلدىكىلە برابر بارچەسىنىڭ مدبىرى و خالق و فاطرى يالغوز
الله تعالى ايدىگىندە اشتباھ ايتوزلر مشركلر كىبى عالمىڭ صانعى نجوم
وكواكب ديه كتموزلر. مسلماننىڭ كرك فقھاسى و كرك حكماسى بو
اعتقاد باطلدىن مبرا و اول زەھم عاطلدىن معرادرور.

بىس سببلىرىنى مسبب الاسبابىڭ ايجاد ايتىدىگىندە كەسەنىڭ نزاعى
اولمىيۇب و نزاعە مؤدى اولىدە بىر نەسنە كورلمىيۇب فقط فقھالارنىڭ بو
خصوصە حكمايە شىدەل قارىسى توردىقلىرى و آنلارنىڭ يولىنە بىيوك سد
قوردقلىرى مسلمانلارنىڭ عقىدەسىنى صافلىق اولوب مشركلر كىبى خالق
عالم كواكب ديه ظن ايتەسولنلر و آنلارنىڭ يولىنە كتمسولنلر دىمىكدر.
فقھالارنىڭ طرىقى دە اودور. زىرا امت سابقەنىڭ اكثرى عقلىڭ تقاضەسى
ايلى كىتەب آرمىشلىرى حق يولدىن يازمىشلىرىدور.

اما حكماىر اشىيانىڭ حقيقتىنە طالماغىڭ و موجوداتە نظر ايدىب آندىن
عبرة آلماغىڭ معرفة الصانعە مدخل عظيمى وار دىيۇب بوگىا «بؤنى
الحكمة» اولمىر و «اولمىنظر و» «ويتفكرون فى خلق السموات والارض»
آيە كرىمەلىرى ايله استدلال و «علم الهيئە نعم العون فى معرفة الصانع»
واشباھها اذواللرە انتباس ايدىرلر بويىلە اولارق هر فرىقى اوز
مىسلىكىندە كىدىرلر. «كل حزب بما ائدىهم فرحون»

نظم

برك درختان سبز در نظر هوشيار * هر ورق دفترىست معرفة كردكار

ترجمه سى

هر يغاچنىڭ يفراغى آلتىڭ حكمت بىشمار * كم نظر ابار آڭا عبرتە الا هوشيار
عظمت حقه دلالت ايدىوركارى همان * هر ورق بىر كىتابدە قدرت پىروردكار

عربى آى اسملىرى

محرم، صفر، ربيع الاول، ربيع الثانى، جماد الاول، جماد الثانى،
رجب، شىبان، شهر رمضان، شوال، ذوالقعدة، ذوالحجه. مدنى اولن
جمهور اهل اسلام آى اسملىرىنى اوشبو عربى الفاظ ايله استعمال
ايدىب بىل باشىنى محرمدىن اعتبار ايدىرلر. نەرىبە آيى هر يلدە
زيادەسىلە اون كون و هر اوچ يلدە، بىر آى اوشور اولدىغى تفاسىر
وتارىخ و فقه كىتابلارنىڭ مفصل بيان ايدىلمىكلە بورادە دقتى لازم كورامدى.

سورىانيچە آى اسملىرى

اكتوبر، نويابر، دىكابىر، غنوار، فبرال
تشرىن اول، تشرىن ثانى، كانون اول، كانون ثانى، شىباط
مارط، آپرىل، ماى، اييۇن، اييۇل، آغوست، سنبەل، سىنتابر، مىزان
اذر، نىسان، ايار، خىزىران، نەوز، آب، ايلول
سورىانيچە بىرىنچى آى اكتوبرنىڭ يكرمى دورىدىن باشلىنور. تارىخ
عمومى حضرت آدمدىن حساب ايدىلن ايامدە موسوى و عيسوى لارنىڭ

یل باشی اوکتابر آیندن اعتبار ایدلور ایدی. چنانکه تاریخ میلادیه گه تعویل فیلندی روسیه یل باشنی غنوردن آلدی. یهودی لرنک یل باشی او لنگی حالنده قالدی.

ایمدی بولدزلرنک تفاوتی اوچ قسم بولدی. شویله که مارطنک توفزی حملک باشی بولور حملک اون بشنده «آذر» کرور سربانیچه آلتنجی آیدر. هلی هذا هر بولدزلرنک سیکز توفزی بر بولدزه باقیسی دیگر بولدزه، سربانیچه نصفی بر بولدزه نصف آخری دیگر بولدزه نداخل ایدر. کذلک نوروز دخی اوچ قسم اولوب ما وراءالنهر اهالیسی برنجی مارطدن نوروز آلورلر. «نوروز بعداز نوروز، برابر سمت شب وروز» یعنی نوروزدن توفز کون سوگره کچه وکوندز برابر بولور دیمکدر. بس نوروز مارطنک اولی اولهقی اقتضا ایدر.

سربانیده نور آینک اون بشی آپریل یکره اوچی نیسان داخل اولهقله موسوی لرنک نوروزی برنجی نیسان دور، بزم فزانی نوروزی اوشبو نیسان آینه تصادفی ایذب علامتی صبان طویبی اولور. روسیه ده ماینک اولنی نوروز اعتبار ایدرلر.

فضاق نوروزی قهریه ایله اولوب بیانی یوفار وده کیچدی، بولدز ایله اسلامچه برنجی آیده یعنی حملده هیسویده بیسنچی آیک موسویده بدنجی آیده اولور، نوروزنک معنای لغویسی یگی کون دیمک اولوب هوانک اعندالندن استعاره ایدلمش اسمدر. بولدز حسابندن بزلرچه یگی کون یگی یل ایکسی بر معناده طولوب غیر یلرنک یگی ییلی بر باشقه نوروز ینه باشقه بولدزه کلور.

مذت الجمول
کتابخانه ملیه جمهوری آذربایجان
بازمور

انسانک حملی حکما قولنجه سبعة سیاره هر بری فرق کوندن انا قرننه بالهنی تربیه فیلب یتی فرق، توفوز آیی اون کون بولور وجوده کلور دیمشدر، لکن تحقیقی سیکز آیی کامل کوتاریب توفزنجی آیده وضع

عمل ایدر قز باله بر آز تاخیره قالور، بس حکما قولی تقریبی اولوب ولدک تولدندن سوگره اربعون اعتبار ایتدکلری یعنی فرقنی کوندکلری بولدزلنک تکمیلی اوچون اوله، سیکز آیده توغوش باله ترکلک ایتمز دیدکلری سیکز آیی کامل بولمامش سیکز آیی بولمامش دیمکدر، رسول اکرم صلی الله علیه وسلم لیله رغایبده که رجب الهرجبنک اول جمعه کیچه سیکه آینک ایکنچی کوننه تصادفی ایتهدشدر آنا رحمنه توشوب ربیع الاثلنک اون ایکنچی دوشنبه کونی وجوده کلدیکی اعتباریله سیکز آیی اون کونده تولد ایتمش اولدیغی من غیر نکیر مریدور. بس چلهسی چقیموب باله چیراماز دیدکلریک توفوز آیی تولمک لزومنه دلبل اولور. قوی حملی بش آیی بش کون صیر توفز آیی چلقی اون بر آیی تویه اون ایکی آیی کامل کوتاریب اون اوچونچی آیی ده توار. اما قضااستانده آیی اسملری بعضا اوز بلدکلرنجه بر نام قویوب بعضا عرب وفارسی ایله ده سویلیورلر مثلا کوکو آیی که اول بهار کوکو قوشی بو آیده سیرامقله آینک اسمنی قوشه نسبت ویروب کوکو دیمشدر.

مامور آیی که بو آیده قوی قوزلب صیر بضالوب کوک چقب سوتکه آتفه طویوم اولوب ماللر دخی یازیلوب صوزیلوب راحته کردکن معهور دیورلر عربیدر. «ماوصوم» موسوم آیی حال وزمان ایله معهورنک مراد فی اولوب یاینک ثروتنلی هوانک معتدل وهر یرده کباهک میاهک وقره وکثرتندن گوزل آیی بخشی وقت دیمک اولور، ایضاعربیدر. چله آیی، فارسی اولوب فرق کوندن عبارتدر، یاز چلهسی اییون اولندن اییول یکره سینه قدر اولور. نضااستانده یاز چلهسی نک فرق کوننی بر آیی حساب ایدب سنه ده اولن اون کون تفاوت اوشبو چله آینه نداخل ایله آیک اوشمیدی بوندندر، قش چلهسی جدی بولدزینک اولندن یعنی دیکلر توفزندن باشلنوب غنوارک اون سیکزنه تمام بولور ختاینک «جو» دیدکلری حسابی دخی بو کوندن آلتوب سکسن بر کوندن عبارة قشک بر فصلی دور که بزاردن بر توفوز ناقص کلور جو

جوباشى بى يەنى ئوقۇز ئوقۇز سەككىن بىر دېمكىدەر. جوناڭ كىرىشى دېكابر ئوقۇزدا اولوب چىقىشى فېرال يىگىرمە ئوقۇز كىلورسە آنڭ تەمامى ايله فېرال يىگىرمە سېكز كىلورسە بىرنچى مارطده اتمامه ايرشور.

نوز «حرارت شىدیده یعنی فانتى اسبق معناسنه فارسى اولوب سربانى ايله لفظا ومعنا مشترك دور» بوگا سرتان دخى دېرلر.

میزام، میزان، كېچە كوندزك برابر اولدغندن بو اسمده سويلنور. اصلى عربى دور. قزان، خزان، دېمك يفرانلر صارغايوب هر نباتات فنايه قىرب حزين وغرىب اولدغندن خزان دېمشلر، فارسيدر ايلو جلدە ايل چاڭكا جوز جل قزان مئاللىرى اوشبو خزاندىن يعنى فناندن عبارتدر.

فراچه آيى «فرو» ايله چەدن مرتب شەدى بىرئڭ فراسينە آز كون قالدى تيز دور كيم قار ياغوب اراضى آغغه مېدل اولور دېمكىن مجاز دور. «چه» كچك وآز مئاسنه اولدىقى مراراً يازلمشدر.

جلدى ئوقسان آيى «بيللى ئوقسان» ياغود يل ئوقسانى دېمك اولوب چونكه سنەده دورت ئوقسان كلور ايكن آنلرنڭ اوچنى نظر التفاتدن دور ايدب بو آينڭ بىلنى ويلنى اعتبار ايتدكلرى «چارپا» يعنى دورت آياقلى، دورت تولوك مال ايله معيشت قىلب چاروا اولدقلىرىندركه قشڭ آينى بالضروره دقت ايتدرر.

فاكتار آيى، فاكنتارمق مصدرندن امر اولوب بو آيدە كيوك نكهلرى ايچكىلر ينى اييوروب فايروب بايلمش حيوان كىي ئوقناتوب فاچدقلىرىدىن بو مناسبت ايله مجازاً فاكنتار دېمشلر. بىز ارچه «قش چەلسى» قضاچه «فاكتار» ختايچه «جو» بولنرڭ چەلسى بىر آيغه تصادف ايدب، عثمانلى چه روز قاسم، نشرين ثانىڭ يىگىرمە آلتى سنە اولمق ايله بو دخى مذكور كونلره توغرى كلور كوز آيى ايله قش آينى ايردىقى اوچون روز قاسم دېمشلر.

اوج دك آيى، ئوقسان داخل اولن كوندىن اوچونچى آي دېمك

اولوب بو آينڭ تەمامى ايله قش ئوقسانى انتهايە ايريشور. بولدىن حسابى ايله قش ئوقسانى نويابر اون بىشندە كرىب فېرال اون اوچندە چقار.

بردك آيى، بىرنچى آي دېمك اولوب اكرچه بو آينڭ عشر اخير ايچندە نوزوز قىلورلر لىكن يىل باشنى كوكوك آيندىن اعتبار ايدرلر. كوكوك آيى فېرال ايچنە كلن ايدر. اما ختايلرده آي اسمى اولمىوب چغان آينى يىل باشى اعتبار ايدر ك بىرنچى آي دېورلر ۲نچى آي، ۳نچى آي الخ ديه صاناب اوچ بىلدە بىر دفعە بىلنى اون اوچ آي حساب قىلور بونڭ برله چغان آيى ايدا غنوارنڭ سىكزى ايله فېرالنىڭ يتىسى آراسنە دوران ايدر سنەلر ينى خانڭ جلوسندىن صانابورلر.

موچال، فلماقده «موچان» دېرلر بىر بىرندىن ماخوذ دور اولگىسى اون اوچ يىل بىر موچال، صوكره هر اون ايكى يىل بىر موچال اولور. اون اوچ بىر موچال، يىگىرمە بش (۲) اونوزيتى (۳) قىرى ئوقۇز (۴) آلتەش بىر (۵) يتمش اوچ (۶) سېكسان بش (۷) ئوقسان يتى (۸) بىر يوز ئوقۇز (۹) بىر يوز يىگىرمە بىر (۱۰) جمع اون اوچ موچال اوچ قىرى اولوب عمر طبيعى بودور. «ومنكم من برد الى ارذل العمر الاية» ارذل عمر عەردە صايلماز.

يولدىن حسابى اسلامچە ابجد حروفى ايله بو بيتدىن چقار

لا ولا لب لا ولا لا شش مهست.

۳۱ ۳۱ ۲۱ ۲۲ ۳۱ ۳۱

۳۰ ۳۰ ۲۰ ۲۰ ۳۰ ۳۰

ليل كط وكط ليل شهور كوتهست.

يعنى اسلامچە اوتوز، اوتوز بىر، اوتوز ايكى، يىگىرمە ئوقۇز كلور. غىبرىلرنڭ اوتوز، اوتوز بىر، ويىگىرمە سېكز اولور. دورت بىلدە بىر دفعە فېرال يىگىرمە ئوقۇز كلور. بوگا كېيسە يلى اسم ويىرمشلىر. كېيسە لفظى عربى اولوب تولتورلمش سنەيه سنە كېيسە دېمشلر. ناموسك مفصل بيان ايدلمشدر.

قايسی بولدز اوتوزبر، قايسی اوتوز ايكي ايدىكنى بلەك
استرسك اوج بارمقنى قائم قويوب سبابه ايله بنصرى بوكارسن .
مارطده ايهامدن باشلب ايكي دفعه سانار ايسك هر قائمه اوتوزبر
وهر بوكولەش بارمق اوتوز اولور . فرال دخى بوكولەش بارمغه
توغرى كلور .

نماز وقت لر ينك اسمى

صلوة فجر، فارسیده «نماز بامداد» تركيچه ائره نمازى دينلور .
صلوة ظهر فارسيد «نماز پيشين» تركجه اويله نمازى ديورلر . فى الاصل
عربى دن نماز اولى ديمكدر كه اول فرض اولنان نماز اولدغيچون «اولى
نمازى» دينلوب آز تحريفله اويله نمازى ديمشله . پيشين لفظى نك
ترجمه سى اولور .

صلوة عصر فارسیده دخى بو اسمده سويلنوب تركیده «ايكندى
نمازى» ديورلر، ايكنچى نماز ديمك اولور اويغور تركجه سندن قالان
بر لغت اولوب اويغور زباننده ايكنچى «ايكندى» ديورلر .

صلوة المغرب، فارسیده تركیده «نماز شام» دينلور ايكي لغتده
مشتركدر . صلوة العشاء نارسیده «نماز خفتن» ديوب بونك ماخذى
عربى اولقى كرك . ايله مظلومه يعنى قرانقى لغده اوفولديغى اوچون
«خفيه» لفظندن اشتقاق ايدلمش اوله . تركیده دخى خفتن دينلور
ايسه ده «يسنو» «يسنو» «يسع» نمازى اسميلده سويلورلر . يستو
ديمك ياستوقه باتار . ونده اوفولور نماز ديمك اولوب، يسع لفظى
وقتى كيك نماز ديمكدن مأخوذ عربى اولكه «وسع يسع» دنر .

صلوة وتر فارسى ونركى وجميع لغات اسلاميه ده مشترك دور
جمله سى وتر ديورلر، اما يسع لفظى بعض اراضى ده وقتك ضيق يعنى
تار اولديغى ايله اسم مز بوره خلل ويرمز آنكله ايراد كلمز .
اغلبيته مبنى دور .

بولدز ياغديغى

هجريه ١٣٠٣ نهى سنه صفر الخير بكرمنچى كوفى ١٨٨٥ نهى
نوبابر اون بش جمعه كيچه سى ايدى آسمانده بولدز ياغوب بو
واقعه دن آدملر غايت خوف ايدرك بيوك بر واقعه اولدغىنى زعم
ايتديلر . بلكه قيامت قوبه ديهه جزم ايتديلر اما اهل تجربه
كيلچك يازنك يغمورلى اولدغينه علامندر ديديلر . بو خصوصه بر
آز بيانات يادمزه كلوب يازمق مناسب كورلدى .

مؤثر حقيقى بالذات جناب حق جل وعلا حضرتلرى اولوب
مخلوقاتك آكا مدخلى بوق ايكن بويله علامتلردن مستقبلك بر شيك
وقوعنه استلال جائزيمدر ديهه وارد اولان سواله : جوابده دينلور كه
مسبب الا سباب الله ذوالجلال حضرتلرى ايدىكنه اعتقاد ايتكدن
صوكره بر شى ديگر بر شيئه وهر نسنه آخر بر نسنهيه علامت اولمغينه
ايقان شرعا ممنوع دكلدر بلكه عالم عالم اسباب اولدغيچون بلا
سبب بر شيك وقوعنه اعتقاد ايتك عقلا مذموم ونقلا مردود اولوب
اويله شيئه شهادة دخى غير مقبولدر . بزم فرقه ناجيه يعنى اهل سنت
والجماعة نك ايمان واعتقاي بو اولوب وقوعاتى سببىز تقابره حواله قيلمق
مذهب جبريه دور ديمشله . جبريه خالصه شونلر دور كه عبده فعل
وفعل آنده اضلا قدره يوقدر بلكه اول كنديدن صدور ايدن نسنه ده
جمادات كيدور تقديرده نه يازلمش بنه آنى بي اختيار اشله نك كم
جمادات بر محرك تحريك ايتمايونچه حركت ايتمز تحريك ايدرسه
سكونه مجالى يتمز بس بنده يى محرك تقدير اولوب دنوى سبب لر نك
آكا مدخلى يوقدر تقديرده يازيلان ايشى تركه يازلميان ايشى ايتانه
انسانك اقتدارى اولمز ديورلر . بزلرنك ده عومما اهل عوام واكثر
علما صورتنده كورنان هوام خصوصا نادان اولوبده ايشانلق ايدن
شقالر عقیده سى ثباتسز لقار معنوى بو مذهب باطل ايله مبتلا ديورلر .
«عصمنا الله مع ما فيه» كسب ومعاشنده سبب دنويوه سنى ترك

ایتمیوب تقدیر یولنه مطلقاً کتمیوب گوزل ایشک من اویل ایتمشدم بویله اولدی. اگر خلاف فرض اولورسه بونی فلانی قیلدی والا بویله اوامزدی دیوب حسنی کندی قبعی غیریه اسناد ایدرلر سبینه تقدیری آکلمازلر آغزغده آلمازلر. عجبکه هر ایش برسبیه مبنی اولدیغنی کوره بیل توره بینه انکار خورتنده ایشی بلا سبب تقدیره حواله ایدرلر ایگری یوله کیدرلر. حسه انکار ایدنه نك غیبیه ایمانی مشکوک دگلمی ظاهر باطنه مشهود دگلمی یا. وقوعاتی سبیه تعلیقندن تقدیری سلب لازم کلوز. تقدیری سلب انکار ایدن قدریه مذهبی در آنلر افعال عبادی قدرلرینه اسناد ایدب قدری انکار ایتدیکی اوچون قدریه ایله ملقب اولدیلر. بس معلوم بولدیکه چیریه قدری اثباتنده افراط ایتمشلر قدریه قدری نفیده تفریط کتمشلر. وسائر یتمش ایکی فرقه دخی بوکا قیاس ولنه.

اما بزم اهل سنت والجماعة اعتقادیکه جميع مذاهب ایچنده متوسط و معتدل عقله موافق نقل مطابق محبوب جناب باری و مقبول اسافل و عالی اولن بر طریق دورکه کیم بو عبل متینی الینه آله اول توغری جنه واره دنیا و آخرتک آفات و آغونلغندن امین و امان اوله. زمان ماضی و زمان حاضر مزده بر قاچ دفعه اهل اسلامک باشنه فتنه و فلاکتلر کلدیکی مسهوعمز و مشهودمزدور بولر کلسی اعتقاد بدهیان نك ضرری و فعل اضطراری ایله فعل اختیاری بی فرق ایتیمانک ضراری دور.

چیریه مذهبی «ان الله لا یظلم مثقال ذرة» آیه کریمه سینه انکاری موجب ایدر. شویله که حضرت خالق کون و فساد بر بنک سنی خلق ایتمزدن اول افعالنی فسق ایله و شراره ایله یازارده بنده آنی اختیارسن ایشلر انشلدکن صوگره یوم جزاده او فعلی نیه ایشلدک دیه عذاب ایدر. بوشوگا بگزرگه مثلاً: بر پادشاه شریر دیگر بر آدمه تهنید شدد ایله عمر ایچورده نیه ایچارسن دیوب تعذیب ایدر. شک یوقدرکه بو صورتده پادشاهه ظالم دینلور فعلنه ظلم اسناد ایدیلور. واجب تقدیر بو صفتدن مبر و منزهدر.

ویل ایشه «والقدر خیره و شره من الله تعالی» دیمکده معنا نه دور. فقهاء اصول بو بابک حکمتنه بویل و صول بولمشارکه، اوله بلهک کراک تقدیر مقدره تابع دور. شویله که حضرت حق سبحانه و تعالی بنده سی نك نه زمانده وجوده کلوب اول آوانده نه ایش ونه فعل ایشلیه چکنی علم از لده کما حقه کنهیل بلوب لوح محفوظه یازمش او بنده دنیا به کلدکده علم الله دن تجاوز ایدمهز غیر ی بر فعلی ایشلمز بو ایشه کرها و جبراً دکلر. مثلاً زید کونلرده بر کون عمروک جمع ایشلیه چک ایشنی بلوب یازسه که یارن عمرو اویل ایدر و بو ترتیبده کیدر. اما عمرو بلمبور که زید یازمشده افعالی آکا موافق اولسون. عمرو آنچق کندی اشتها سی و جزء اختیاری ایله او ایشی وجوده کتوردی. بس تقدیردن طشقاری ایش اولمز دیمکک معناسی بی اولوب «خیره و شره من الله تعالی» دیمکک معناسی بوکا عاید دور دیمشلر. طریقته محمدیه ده طریق محمدی بودور. والا عوامک دیدکلری کبی دگل که الله تعالی قوه قاهره سی ایله افعال عبادی یازده جبراً و قهرراً او یوله سوق ایدمه بنده بی اختیار آنکل کیده. کلا.

اما دینلورسه که انسان بر ایشده کمال حد وسعی ایدوبده کسب و سبینه قطعاً فصور ایتیه بینه مرادنه یتیمه بو ایشه عبده اختیار جزئی نك مقفود ایدیکنی بلدر، جواب ویریلورکه بوده بر سبیه مبنی اولوب اول ایشک وجودنه مانع حسی بر فعل یا خود ضمنی بر سبب اوله، اما حسا و ضمنا بر موانع معلوم اولمیوبده او ایش فعل چقماز ایشه بو صورتده خدا تقدیر ایتماش اراده حق بوکا کتماش، فلم ازل بویل بتمامش دیوب اختیار جزئیدن قوه کلینه نك اقوی اولدیغنی اذعان ایدر قدریه مذهبی نك بطلاننی تمام اثبات ایدر بو کمال انقیاد دور. اما بزم بعثمهز اختیار جزئی بی سلب ایله اموراتی کلا تقدیره حواله ایدن یعنی چیریه سلوکنه کیدن اغلاط عامه ده دورکه سبیه

انكار ايدە سويليورده ينه افعالارنى افعالارينه مخالف توشوب
اعتقادلارينه مياين حرکت ايدلر، اه.

بولدز ياغدېغى سياق ايله تارايخك تعريف وموضوعه ملايم
اولميان اعتقادات بابندن بر آز سوز درميان ايدلدى، بونه خاطره
كلن بو بولديكه (كل جديد ليدن) مقتضاسنجه اغلب اهل زمانه مزنگ
مطوح نظرلرى يكى چقان تاليفاتده اولوب قديمى اعتقادات بابنده
يازيلن كتابلرى مطاروده ايتدكلرندن يعنى كورمكده مساهله ايدب
يراق كندكلرندن طريق اعتقاديه يى تعصيلده ابنائى اسلامك بر پارچه
قصورلرى نمايان اولميه باشلدى، بسو علمى بلمك لابد واوركانمك
ضرورى اولدغيل برابر ساحلى كورنمك كيك توبى كورونمز تيريك
بر بحر يى پاياندر، بو ايسه جوله عياندر، او بحر نسه بزم بو
يازدغمز قطره اورننه نورماز، الا بو قدرچه واركه هر يكى كتاب
بازان يارانلر مناسبتى كلدكچه كتابك ايجنده برر فهرست اعتقادات
بابندن درج ايلسهلر مكالمه ايله تفتيشه مباحثه ايله تحقيقه سبب
اولوب آدم لرده فرقهء ناجيه نه اولدېغنى بلورلدى وفرق ضاله كم
اولدېغنى اكلم اجتناب قيلورلدى، دنيا دنيا ديوب آوروپالىلر
كيبى دينمى ترك ايتميايم، سودانلر يعنى دهرىلر يولنى توتوب
كتميايالم، سلف لرمز رحمهم الله دينى دين ايله تابيشلر دينى دنيا
ايله نوتيشلر برى برينه مانع دگلردور، اه.

ينه بولدز بحثنه كيدالم سوزمى تمام ايدالم. ظهور اسلامدن
اول بولدز ياغدېغى و آلتدېغى تفاسير وتوارايخ لرده كورلمش ايسه ده
زمان وسنه سى معلوم اولدغندن ظهور اسلامدن صوكره غنى بولدز
واقعسىنى يازمق ايله اكتفا ايدلم بولدزلر كوب كره يره توشديكى
توارايخلرده يازيلوب از جهله ۳۱۰ نچى سنه ده طولى ايسكى ذراع
بر بولدز، ۳۱۳ نچى ده ينه بر بولك بولدز رعد آوازي كيبى شديد
بر صيحه ايله توشوب ضياسى دنيايى قابلامش. ۳۱۷ نچى ده ينه
بر عظيم بولدز توشوب يافتغى كوب يره كورنمش، ۳۲۰ نچى سنه

ذوالقعدة سنه ده كه راضى بالله ايامى دور وافر بولدز يره نوكلوب او
زمانه دنك نظيرى وافح اولمامشيدى، ۲۰ رجبنده اوچ بولدز
توشمش، ۴۴۷ صفرنده جرم وضياده مهر قدر بر بولدز بر ساعته
قدر تانى ايله توشمش ۵۹۳ نچى سنه ده بلند آواز ايله بر عظيم بولدز
يره توشوب صداسندن نچه بنالر صارصلوب قيامت قوپار ديه آدملر
آغليهرق جناب باربه دعا وزارى ايتمشلر ديو مرثات الكائناتده
يازمشدر، زمان اولى آدملى بويله حادثه نك ايلروسندن غايت
خوف وهراسه توشوب بيوك بلا كلپور ديمك دن غيرى جهته عقلنى
سوق ايتمامشدر، اما زمانمز آدملى بويله واقعاتك اولدن بوله
كلديكى كتابلرده كوروب بونلرنگله جهانه بر تغير وتبدل اولدېغنى
بلوب انساندن خوف وخشيت زائل اولمشده نفس حوادثن صرف
نظر ايله آنك اصلنى آراميه وعكمتنى فراميه جهد واجتهاد ايدرك
ضمننده نچه مفهومات حاصل واستخراج وتحننده نچه معلوماته واصل
واستنباط ايتدكلن حالا دنيا يوزنده عجايب هنرلر بولمش دور جهان
غرايب صنعتلر ايله نولمش دور. لکن بر زمان دخى كلوركه بو
ايمانك آدملىرى بلاماشلر ديورلر، آحق لرهاهللر ديه كلپورلر
نتاك كم بو كونگىلر سلف لرمزى اويله صابورلر صوكره آنلرده من
عاب عيب سلامنى آلورلر، خيلى ملامته فالورلر، اه.

شيخ اكبر محى الدين عربى حضرتلرى ديمشكه: «الله تعالى
عالمندن مك عالمنى سير ايتديم بو عالمده محال اولن شىلرى او
عالمده ممكن بولديم حالا آنلرى سويليور ايسهم تكذيب ايدلر،
لکن ظن قيلنوركه اخيرده او محال اولن شىلر بسو عالمده دخى
موجود اوله عقل ادراك ايتميان نسنه لرهاهلر ظهوره كله آدملر اينانمز
شىلرى كوزيله كوره» شمدى شيخ اكبرك ديديكى زمانلرك
مقدمه سى بسو اولوب هنوز انتھاسنه ايرشمش دگلر دها نهلر
اولور دها نهلر، ديه شام شريفده دملا عبدى افندى نابلسى دملا
احمد عصام الدين القزاقى بو سوزلرى سويلدى.

۲۲نچى فبرالده شنبه كون جوناب ۲۸نچى فبرالده جمعه نمازىنى اومسكى مسجدىدە اوتادك اوشبىر كون عصر دن مقدم وا كزالغه كلوب واغونە اوتوردق ۶نچى مارط پنجشنبه كوني شوال ۱۴ ابدى ايرتە ساعت ۵۹ دە مسكوفى بلده سینه كلوب كرك اومسكى دن چقاندىن ۶ ساعت كم ۶ تا اولك دە مسكوفە كلدك بونده ايلكىنسىكى وا روتقه يعنى داربازە قىرىندە، دېرژاۋاى پانېورېيە گە توشدك، تاو لىكى بر صوم يكرمه بش تېن، مسكوفدە بر هفتە توروب پنجشنبه كون كيچ ۱۳نچى مارطدە ساعت ۵۹ وا كزالدىن جوناب ايرتەسى جمعه كون سېمولىن اسكى، بلده سنە كلدك، بونده كاسېم لىك خېر الله عبېدالله اوغلى بوفيت يعنى آش فزون توتار ايكن مسكوفدىن بزمە كەشىدى بو ذات بزلرى قيمت بها بالىق وانواع طعام ايله ضيافت قىلدى بونده يارتى ساعت توقتادق، آندن كىتب ايرتەسى ۱۵نچى مارطدە شنبه كون بعد از پېشىن ۋارشاۋا شېرىنە كلوب كركاۋسكى پىرىت مېستى يعنى چادە اورامدە ساكسونسكى غاستېنېتسە گە توشدك، زاغرانېشنى بېلىتنى بو شوڭدە آلدق بورمىكى بولوب توردغىزدە تاشكندى يولداشەز خستەلنوب آغردى آنى تاشلب كئالمېوب ۋارشاۋادە بر آى كامل يانوب قالدق.

ۋارشاۋا بلده سېنىڭ بيانى

ۋارشاۋا حكومتى قدىمە بر بېوك وكھنە دولت اولوب اھالىسىنە «پولونىا» و صوگرە «پالاک» و «پولشە» دغى دىنلوب اسلام توارىخى وجغرافىەلرنده «ل» قومی و «لېستان» مملكتى ديه بازارلار ۱۸۰۰ ميلادىە حدودندە روسیە و پروسیە و آفستىرىە دولتلىرى بېننكە مقاسمە اولندىرق ايك زياده حصەسى روسیەلو تصرفندە قالمش ايكن چندان اطاعتلىرى اولمېوب اعادە حكومت و سرېستىت ادعاسىل نچە دفعە باش كوتارىب روسیە ايله قاتى محاربه ايتمشلر، اخىرى ۱۸۶۴ تاريخندە نام قوتلرىنى بىل ايدرك صونشدىلر ايسەدە روسیە قھرا

۸نچى سياحت نامە

حج شريفان قىتىدغىز صوگندە يازيان مالحقات

رب يسر ولا تعسر وتمم بالخير آمين.

معلوم اولە كە بوندىن مقدم طرفان سياحتىزدن تارىخ جريدە جديده نامندە بر كىتابچە يازىب توملى حاجى نعمت الله افندىە تودىعە ايتەش ايدىم او ذاندە قرانلى شمس الدين افندىە و يروب طبع و نشر ايتەش ايدىلر، بوندىن صوگرە فرغانە خانلرنىدىن باشلب ۱۳۱۴نچى ھجرىيە قدر اولن وقايى مېستىل خمسە شرقى و تيمە نامندە بر توارىخچە يازىب مزبور تارىخچە حج سفرىنە چقدغىز ايله يازىلچى ياپونىا وختاى توارىخى سلامت قايتوشمەزە موقوف قالمش ايدى. شمدى اول موقوف تارىخچە مەزنى يازمق يادمەزە توشوب ابتدا حج بولندە كورمىش احوالات و ايشىدلمش اخبارات و ايدلمش زيارتلىرى يازمق ايله تارشىخ و تىزىن ايتەك مناسب كورلدى. و بوگا علاوه يوقارودە نامى سېقت ايدىن توارىخچە لىمىنك بەضا مېھل كچەش عبارەلرىنى و بەضا يېمىل يىختىصرا يازلمش حكايەلرىنى تفصيل و بيان قىلمق ايله كىتابچە مەز دغى بر نچە جز و صفى دن ەركب اولمق خدمتىنى ذمە مەزە آلوب اهل فلم اولدغىزك شكرانەسىنى مھما امكن يىرىنە كىتورمك اقتصاى املەز و دعا اميدە بر عملەز دور.

۱۳۱۴نچى ھجرىە ۲۵نچى شەبان المعظم يوم شنبه، ميلادىە ۱۸۹۷نچى فېبرال ۱۵نچى، ختاچە بادىغە طوركوا كسوى خانك ۲۳نچى يلى ۲نچى آياك ۲۶نچى كوني ايدى. حاجى رمضان افندى و حاجى الھام تاشكندى ايله اوچالورمىز زيارت حرمىن الشرفىن نىتىل يولە

ئەۋلاد كۆرۈپىسى

www.uyghurkitap.com

www.uyghurkitap.com

وجبرا بتون بتون استيلا ايدب سر بستيم ادعالي ريني خاطر ندين
 چقار مشلر، شهرك اسمى قدام «وارسووديا» ونام ديگرله «ماسووديا»
 دغى ديرلر ايمش، «ؤيسنول» نهري پالاكلر «ؤيسل» ديرلر
 جنوبدن شماله آفرق بحر بالطيقه قويار ديديلر، ؤارشاؤاده متوطن
 يعنى اوزندن او يلى جا يلى مسلمانلر اولمسه ده اجاره ايله استقامت
 ايدن وسودا وسائر كسم ايله كلوب كيدن مسلمانلر دايى برار
 يوزدن آز اولميو ب بعضا ايكي يوز وز ياده دغى اولور ديو امامى
 نقل ايلدى، بر اوى اجاره توتوب نماز جمعهنى اول اويده اوتارلر
 ايكن امام دغى اول اويده تور مشدر. جمعه يه كلن جماعات اماملرينه
 آز كوب نذر نذورلرينى ويروب امامتليك حقنى بو طرزده ادا
 ايدرلر جمعه دن غيرى نمازنى هر كيم اوز خانه لرزه اوقورلر ديدى،
 مذكور امام ائندى ۱۸۵۵ نچى ميلاديه ده عسكر يه خدمتنه آلتوب
 غؤارد بيسكى پولوكده خدمت ايدب آخوندليك رتبه سنى حائز اولمش
 سيف الدين حسن الدين و غلى سونا يوفى، نامنده بر موى سفيد دور
 بو ذات عجب بر نوغرى آدم اولوب بعضا كولنج و بعضا كويونچ
 سوزلريده وار، باب السنين ده بيانى كلور.

ؤارشاؤا شهرينى ائك اخير ضبط ايدن غراف پاشكايچ دبان
 گنيرال ايدى، پاموتنگى بودور ديوب كته كوچه نك اورتبه يرنده
 چويوندن يصاب اوستولگه اوتورتوب قويمش كوستردى، كوچه نك
 باشنده نيكولاي كيفرك، اسلام جغرافيا لرنده نيكالاي كويپرنيك يازلمش
 بونك پاموتنگى بار اشكونك آلدنده، بو آدم يرنك كرويندى تصديق
 ايل ايله يرنك حركتنى تثبيت ايتمش ذات ايمش الله كره زمينى يعنى
 يرنك شارينى توتدمش بيوك بر كرسيه اوتورتمش، بو ذات ۱۸۷۲ ميلاديه ده
 اوتمش، حركت ارضنك اثباتى خصوصنده قسيسين ورها بين اتفاقله
 مذكور كويپرنيكى نك كفرنه فتوى ويروب اگر بو اعتقادندن
 دونمز ايسه قتلنه مسامت ايتمشلر ايكن كويپرنك ده قورقغندن
 كنسسه به كر بت توبه ايتمش لكن انسان بر ايشك حقيقتنه اطلاع و آنى

جزما اعتقاد ايتدكنن صوكره ظاهرده آنندن دونمش كى كورنسه ده
 باطن ده تركى محال اولوب كويپرنك حركت ارض خصوصنده حجت لر ينى
 بيان ايدرك كتاب يازيب قالدمش بو كتاب مزبور نك وفاتندن
 صوكره استعمال ايديلوب الحاله هده جمهور نصارى بونك مسلكنده
 يعنى حركت ارض اوچون بونك مذهبنده دورلر كويپرنيك نك كفريله
 فتوى ويرن رها بين كتاب يوشعك اونونچى بابنده «قى يا شمس»
 فولندن شمس نك سيمينه وارضنك سكونده استدلال ايدب ارضنك حركتيله
 فائل اولوق منكر نص دور ديمشلر. بنا برين كويپرنيكى توبه يه
 تكليف ايتمشلر، بو واقعه بغاراء شريفده عبدالناصر قورصاوينى
 اشعري مذهبندن دونميه توبه ايتدركلرى كى بر حال اولمشدر،
 آروپالى لر ارضنك حركتنى كويپرنيكدن ايشدوب حيران قالمشلر
 انعجبه طالمشلر. اما بزم اهل اسلام مفسرلرى نك اكثرى
 ررضنك كرويتنه فائل ايسه لرده حركتنه فائل اولميو ب
 مع ما فيه ارضنك حركتنى فكر ايدنلر و آنندن بحث ايدنلر واردور،
 از جهله امام فخر رازى حضرتلرى تفسير كيبيرنده حركت ارضدن
 كلام درميان ايتمش، اويله اولسه آروپالى لر نك حركت ارضده اثبات
 ادعاسى يعنى بو حقيقتى بزلر تابدق ديهسى يرنده دگلدر،
 اوله ارضنك حركتنه لانسلم بر تقدير تسليم ينه اسلام كتابلرندن اوركانه مشلر
 اوله، چونكه تفسير كيبير كويپرنيكدن ۴۰۰ يلالر مقدم تصنيف
 ايدلمش اولوب و آنندن دغى صرف نظر، اگر مفسرين رحمهم الله
 (ان نميد بكم) آيه كريمه سنده لا تقدير ايتمه سله ردى ارضنك حركتى
 نص ايله استدلال ايدلور ديمك ادعاده اولنوردى، ودغى فقه كتابلرك
 ابضا حنه باقلدقده ارضنك شرقه حركتى ظاهر اولور كه، سير السياره
 الى المشرق ديمش، ارضنك مشرقه سيرى اسرع اولدقن شمس
 وقهر بزه غربه سير ايدر كورنور، بس اويله ايسه آروپالى لر نك
 علم هيئت نوغروسنده دغى اسلام علمالرينه افتخار ايدر اورنى

فالمیور، بو ایسه انسانك استه دنه كوره كتابلرمزدن استفاده ایدلمیان
هیچ شی فاله دغنه دایلدیر، فسكف بزه فخر ایدر. ایدرسه خطا کیلدیر.
ۋارشائونك بیوك كوچه سینگ بر باشنده ایك آخیر كنانزی
آغستوفانسکی نك پاموتسکی چوبوندن بصامش غایت بیوك برستون
اوستنه اونورتمش انك فلچ توتمش، بو كنان روسیه ایله قاتی صوقشهش
ایسه ده باشه چقامیوب ۋارشائونك نازلیکی بونك انك انقراضه ایرشمش دور
ۋارشائونك والیسی هنور كنانز اسمیل سویلنوب بزم باردغمز حین ده
كناز ایبرتینسکی دیان آدم ایسی، كاها بزارلره چقب یورردی یاشی
ایلی لر چماسنده اوزون بویلی ایبری جته لی صاروشین كوركلی
آدم ایکن، ۋیسیلا صوی نك. كوپروك نك بوی: ۶۷۲ خطوه، عرضی
۲۵ خطوه دور، اورتادن آربه اوتار ایکی چیتدن پیاده لر یورر،
وهم كوپونك ایکی طرفنده چوبوندن بصالمش صو كناری بار وتوبان
طرفه ینه بر کوپرک بار ایکی قاندور، اوستوندن ۋاغون یورار
آستندین آربه یورار بو کوپرولك كیك دگل او طرف بو طرفدن
نوبت ایله کیچارلر، كازارمه یعنی عسکر خانه وکرپس بو کوپرولك نك
یافتنده دور.

ویرکون پالاک پادشاهلری نك سرای صیفیه سنه یعنی یازلق خانه سینه
کردك شهرنك صو طرفنده بولوناق كوكال چرام جایده ایکن سراینك ایچنه پالاک
پادشاهلرندن نچه لری نك تصویر و رسمی توشورلمش ویر بولمه سنه
حضرت یعقوب علیه السلامك رسمنی توشورمش اوغسلانلری حضرت
یوسف علیه السلامه خیانت ادب كلوب ایشتدردكده باشنی ایگوب
غمکین حالنده اونوردیغنی کوشترمش و حضرت سلیمان علیه السلامك
دغی صورتنی نقش قیلمش، بو سرایی ابتدا بنا ایدن كنانز كلزمیروف
ۋیلکی دیان ذات اولوب بعده استفان بانوری، ثالث یانسوویتسکی
رابع، وریگزموت خامس، اخیری كنانز آغوستوسه نوس، جهله سی
بو سرایده اونمش لر. بونلری بزه کوشتران بر یاش یکت ایدی آنك

فالدی، ایکنچی جایده وزرالرک مجمعی، دارالندوه یعنی مشوره خانه
پالارمینت سرایی بار ایکن آکا کردك بونده برقارت روس یاشی
یتمش لردن تجاوز ایتمش بلکه سكسانلره یتمش، بزلره دبدیکه بو
خانه ده وزرالرک کوب آدملر اوتمش ۋارشائون روسیه ایله کچن دکن
برلی اوچ پادشاهنی بوراده ضیافت ایتدم شهیدی دورتنچی پادشاهه
منتظرم دیوب ینه بر فاج یسل حیاتدن امید ایدر، ظنمه شول
یلدن فاله غاندر اولگاندر غایت فنا ایدی، سابق پادشاه سراینده
بر استول کوردك صاف کوشدن ایدی قدیبه استنبول سلطانلرندن
هدیه کامش ایتمش، ویر استول دغی کوردك یغاچدن ایدی وزنی
خیلی آغر وزمین کورندی، اما بهاسنی وزنی برابر دیغی آرتوغراق
قیلب افراط سویلدی عقلدن بعید ایسه ده دبدکنی یازالبم، آلتمش
آلتی مگ صوم دیدی حاجی رمضان افندی آلتی مگ صوم دور
دیدی ایسه ده یکت سوزنده اصرار ایدب من بلمیوب سویلمیورم
دیدی، الهوده علی الراری، کوش اوستول نه بها تورار دیدم آنك
اولچه سی معلومدر دیدی یعنی کوش بهاسی پوط عسای ایله اولور
دیك مراد ایلدی، اما یغاچ اوستولنك قیمتنی ایشتدکن صوگره،
دقتل باقوب کوردك بزلره فالسه آلتمش صوم ده آزلیق قیلمز دینلور
مگر او یله ظن ایتدیکه پادشاهلره بر نسنه منظور اولورسه عددن
برون انعام ایتك ادب لرندن اولمغل بر آدم کمال دقتل هنرینی
صرف ایدب اعلی یغاچدن بصاب کتوروب تقدیم یعنی تارتیق قیلمشه
آلتمش یتمش مگ انعام ایتمش اولور آتی بها دیه شلر اوله.
سراینك آلدنده باغچه وکول و حوض لر وار کول یقاسنده آتی
وقره حق کو، آق قوشلری یوروبدر طرفه زده آق فونك آغی اولوردی
فره سنی بونده کوردك، و باغچه لیق نك ایچنده قدیم كنانز وقتنده
بصالمش او یون خانه لر وار ایکن خرابه یوز توتمش فقط یغاچلری فالمش.
وبو شهرنك عجایبات لرندن بری ده، غالفوفه عجایب خانه سیدر،
شول سنه غنوارنده تمام بولوب تصویرینی کوشتره باشلمش کیرن

آدمدن فرق بش نېن آلور سېكز بورچا كلې ايكي قات اوى دور
 يوفارويه چىقدىن صوگره كنىك بىر رشتكه ايچىندە نوررسن، اطرافه
 نظر قىلساك تىخىنى بوز لىلى ايكي بوز چاقريم يرافىدە بىر تاغ
 كورنور اوستى آپپاق قار آنك بېرى توباندى بىر تاغ كورنور
 يىكى قار كىتب صايلرى قارلى قىرلىرى قره كورنور آنك تومانى يعنى
 دامىندە ايتا كىندە قار تمام كىمش آپرىل آيلرى مثالدىدە هر يردن
 سولار آققان كوك چىملىر كورنە باشلاغان درختلر قىندىقلاغان
 بىر يردە هوا صافى كون توشوب توروبىر، وىر جايدە بولوپ ويغور
 ياققان كورنور تاغنىك ايتا كىندە بىر يغاچلىق تىران صاى بيوك اوزان
 صو آقار آندىن بېرى هر اطرافه كىدىن بيوك كىنە پوللر وىر جانىدە
 عىداكان قورە قورە قويلر ونچە جايدە بلىد كىند قىبە زىارتلر
 ۋاركە توكلار كىنە نويە بىرلن ايشاك بىرلن بارغان زاپر وپيادە زوارلر
 كورنە دور. بعضى يورگان بعضى لر اوتورغان كىبى، وىر طرفىدە بيوك
 بىر جامبول قورغان كورنور، وىر چا كلرنىدە سىر خانە بالخون چاردافلرى
 وار، وىر طرف پىستلىك يىنە بىر سور وار بونىك داربازەسى
 آلدندە بازار بقال، نانواى، قار بوز، قانغون ساتقانلر وسىباتى كوتاركانلر
 كورنور وىر عرض كىبىر اطرافىدە آدملىر صو آلقان بعضى لر كىر
 چىمارشېر چاپقان وىر تىپىلىك جىباىك يولندە آدملىر بىرى يوقاى
 بىرى توبان يوروب يولدىن صغشمىوب بعضى نىك تويەسى يىقلىب
 يوكلر يىنى بوشاتقان وبعضى نىك ايشا كى لايغە بانقان كوتارىب تورغوزوب
 يانتقان كورنور. وىتپە نىك بىر طرفىدە بىر قورە عىسكىر مسلىح اللرنىدە
 آيىالته نايىزە توتقان وعىسكىرنىك بىر طرفىدە بىر طوب آدملىر تورغان كورنور،
 ايك آلدندە اورتە بويلى عىسىم صقالى قاش كروچ بىر آدم ايكي
 قولى بىلىندە كىرىنى توتوب آنىك آلدندە بىر يىشل چىپانلى النىدە
 عىساسى وار اوزون بويلى آرىق جىئەلى نىغىف بىر ذات مىذكور
 كىرلى آدمە خطاب قىلمش كىبى تورر، بو جمعيت نىك آلدندە ايكي
 بيوك ستون باغانە نىكلەش آكنا ايكي بالانچاق آدمنى زىچرلر باغلىب

قويمىشلر وىبو ايكي ستون اورتاسىدە صاروبە مائل آق يوزلى سىراك
 سقاللى بىر ذات بىلىدىن قىوسىندە سترە بىلىد مچەسى بار يوفاروسى
 بالانچاق باشى يوزى قان بىدىنە آقەش كوزى آسمانە تىكلب مناجات
 قىلور كىبى تورمش، آرفە طرفىدە بوغان يغاچدىن بىصامش
 «خاچ» يانتقوزوب قويمىشلر، وايكى طرفىدە باقساق ايكي بلىد تاغ
 بيوك سىنىك تاش يار تاش توبانمىز قراساق تىساغرىك آستى كهف
 غار كورنور، توردىغىز بىرنىك هواسى اول بهار بىر تاغلى جايدە بعض
 كوكال صايە كىرر ايسىك آندىن بىر تورلى خوشبوى ايس كلور
 شونىك مىثالى بو جاينىك دە ايسى بويى هواسى كانە كىند يىكى تاغ ايچىندە
 تورركىبى بىلررسن، اما باصقان بىرك تاقىنە اوستونىك توررسن تماشابه كلن
 نە قدر خلايق بار بىر داوش اواز چقارغان آدم بولمىزسن جىلەسى
 فسلىداشوب آقرون آقرون سويلشور كىبى كىشى لرنىك قولندە بىر
 كىتابچە بار آنى اوقور آلدندە غى عجايباتلرە باقار بويە تماشى
 خانە دور. رفىقىمز ملا سونايوفىدە دىدىمكە صوراكىز بو تورانلر وىبو
 باغلانانلر كىلردور دىدىكە بىرىسى سويلدى بو جمعيت يهودىلردور
 حضرت عىسى بى دارە آسماغە جمع اولمىشلر شول ايامدە كى حاللردر
 بو كورنەش تاغ ودىرلر وسائر كورنەش تپە و تىكىس بىرلر كلىسى
 قدس شريف ونواچىسى نىك رسىمى وپلان دور. وىبو كورنان كىرلى
 آدم او زمانىدە غى يهودىلرنىك پادشاهى هيرودوس و آنندە توران عىصالى
 عرىف يهودىلرنىك علماسى اولوب بونلرنىك كلىسى حضرت عىسى نىك قىتلنە
 سعابه قىلورلر دىدى. بلىك كە او جايدە توران آدملىرنىك فسلىداپ
 آقرىن سويلشدىكى حضرت عىسى نىك حضورندە اولدىقن او ذاتنىك
 حرمتنى صاقلب ايمش. صوگرە قدس شرىفە واردىغىزدە كوردك كە
 غالىغوفەدە مشاهدە ايدىلن اراضى و جبال وادىبە قلغە و بلىدە عىبن
 بودور. مگر غالىغوفە ترسىمىندە او زمان بوش بىرلر بوكوندە عمارات
 بولمىش اوكوندە عمارتلى جاىلر بوكوندە خالى قالمش بوللر وىرلر
 بىاغى كوردكەز بىغىنە توروبىر. بو تصوير و ترمىمى جىل زىتانىك

یوفاری تاغ طرفندن شام طرف ناغه نظر قیلمشده آنندن توشورمش اوله. غالفوفده کوریلن تیران صای دیدکمز لوط کولینه تامان اوزانمش بر بیوک دیره ایکی صحرائ نیه بو دیرهنگ وراسی دور دیدیلر. غالفوفده سواله جواب ویرن روس می پالاک می مذکور کهرلی آدمنی یهودیلرنک پادشاهی هیرودوس دیه سویلدی اما حضرت عیسی علیه السلامی قتل بیوران «پیلاتوس» و حضورنده عصا ایله توران یهودیلرنک کاهن اعظم یعنی شیخ اکبرلری اولن «قیافا» اولمق کرک زیرا قتلنه فتوی ویرن «قیافا» وحکم اییدن «پیلاتوس» اولدغنده انا جیل اربعه متفق لردور. و ابرتهسی کون شول اوی ننگ استونقی بولمه سنه توشوب حاجی رمضان ایکیمز تماشای قیلدق ایلیکتريک ماشینه سی وار ایکن چرخى ننگ حرکتنه کوز اهلشیمبور بر دنیقهده مک ایکی یوز ایلانور دیدیلر.

بعض تیمورلرندن چاقمق کبی چاقیلوب اوت چقار حرکتنی غایت سریع اولدغیل برابر مهیب و قورقنچلی دور که اگر چرخى ننگ بر برینه کیومک ایناکی ایلتور بولسه یوماراپ آلیب کیتب هلاک قیلماغی مقرر دور. بو ماشینه شهرنگ طشره سنداغی الوغ ماشینه دن بر شعبه اولوب آننگ قوتی ایله ایلانور دیدی. و بر کون بر مطبعه به کردک بیرلین دن یگی کلمش ایش غیته باصوب ساعتک آلتی مک چقار دیدیلر لعل توغریدر. بر طرفنده جیوب اویوب قویمش کاغذ او کاغذ بر جانندن ماشینه به کرور کوز یوموب آچقونچه باصیلوب بوکلنوب بر طرفه آتیلوب چقار بر آدم آلیب زنبیله قویسانچه بنه اون یکرمی بردن چقب فالور صانامق ممکن دکل. و بو شهرنگ باغ باغچه بازار بقال کنه کنه خارداک یعنی مغازین لری ننگ حد حسابی یوق خصوصاً ساکسونسکی صادنگ جورنده اولن بازار غایت اوزدخاملیک دور. و بیوک جاده لرده اولن دکانلر کیچه سی ساعت اوننه قسریلر ^{تشلاد گزویسیسی} www.org ^{آچین تور} www.org کوچه لر لامبه و پانوس یعنی فنار ایله کوندز کبی اولور. بعض ^{www.yghykitap.com} www.yghykitap.com دکانلر بار لی نسنه آلورسن بها ۲۰ تین زیاده

کم سودالاشهق اولمز. و بو شهرده اسلام زمانه سندن قالقان بر مناره وار قریم خانلری استعلاسنده اولمق کرک پشق خشتدن سالنمش مآذنه محلندن یوفاروسی یغاچدن اما اذان ایتماک اوچون یصالمش اولسه کرک زیرا مآذنه سی مسجد مآذنه سی کبی دکل، فقط باشنه آی قویوب اسلام علامتی دیه یاپمش اوله. ایلانوب چقلور سیکسان باچقچ هر باچقچ بر چارکدن تاقنه سی ایله بش بیرشوکر. باچقچغه یاقتی توشماک اوچون یوفارو وتوبانده ترزهلری وار، و بر کون پالاک لرننگ کنیسه سینه کردک ایچی تمثال و صورت لر ایله مملودور و طولودور. ایشوکدین کرگاچده چولماکده صو بار قول لرینی آکا باطروب بعده باروب صورته باش قویارلر نه وقت وارلسه کنیسه ده عبادت قیلن لر بولنور وقت معین یوق شیکلی وهمک روس کنیسه سی کبی توجه لری بر جانیه اولمیوب هر یافقه قراب سالنمش وهم سجده لریده نه طرفه صورت وار او طرفه قراب باش اوررلر. بعض کنیسه لرنده نغمه و موزیک برلن قوشولشوب اواز بلند ایله اوقوغانلریده کورندی. پالاک اهالمیسی کلا قتولیک مذهبنه دیدیلر. و پالاک خلقتدن مسلمان جماعه سی دخی وار ایکن. امام آخوند سونایف ننگ اهلیه سی وارشاودن بش یوز چاقریم برده ژیلنی قلعه سنک مسلمان پالاک ننگ قزیدور اصل لسانلری پالا کچه اولوب مز بوره خاتون روسچده یخشی سویلبور مسلمانچه ده تکلم ایدر آغرراقدر. ژیلنی بلك سی فربنده صورتک تئار دیوب بر مسلمان اولی بار دیرلر. قدیمده قران تئارلرندنمی یا که قریم تئارلرندنمی بر آدم باروب دورت خاتون آلوب هر برندن اونار اوغول طوغوب بو کونک بر نچه یوز خانه بولمش ایسه ده اولگی عدد ایله هنوز صورتک تئار یعنی فرق تئار دیه سویلتور.

۱۵نجی ذوالقعهده ۵نجی آپریل ایدی یهودیلر صومعه سینه باردق شام وقتنه قریب ایدی آدملر جمع اولمشلر صوردمکه بزلرننگ وقت عبادتوز اذان ایله معلوم اولور نصاری ناقوس ایله اعلام ایدر

سزلرنڭ عبادت وفتنڭزه علامت نه دور ديدكده كونڭ طلوعى وغروبى علامت وقت عبادتمزدور كونه ايكى وقت، وييرام كونلرنده اوج وقت عبادتمز اولور ديه جواب وبردى. لئكن بونلرنڭ وقت عبادنلرى «بورى» يعنى سرنائى ايله اعلان ايدلمك لازم اولديغى نورات شريفڭ باب اعدادنده بيان اولنمش ايكن بوراسى صورالمدى نه دن ترك ايدلمش صومعه سيك غايبت بلند وگوزل سالنمش نوبانه ايرلر، سونده رده خانونلر، وخراب نوغروسنده اولن سونده رده مكتب بالالر وار ايدى. محرابى جنوب دور. كوهن يعنى رهبانلرى محرابده اوج دورت آدم: كورندى انار اواز ايله بر آز اوقودقدن صوكره همه جماعت النده هفتيك قدر كتابلرى وار آڭا قراب شهر شهر اوفورلر. سونده رده بالالر اواز بلند ايله آمين آمين ديه چاغرلر. سجده فيلقلرى كورنمادى سجده فيلورغه اورون هم يوق جماعت بارچه سى كنفى ساكى اوستونده اوتورمشلر آلدلرلنده كتاب قويه نورغان اوستوللرى وار رهبانلرى اوفالى كيوم كيمشملر لکن تورانڭ تعينى قدر دگلر.

وبر كون حيوانات تماشينه باردق هر تورلى جانوار موجود ايدى. جمله دن برى: نروماد، يعنى ايركك اورغاچى ايكى آرسلان، ايركاكى اويوقلب تنچ پاتور ماده سى رشتكه ايچنك آرى بىرى بورر بر وقت ايكاسى واردى ايركك آرسلاننى توتوب آغزىنى آچدى باشىنى آغزىنه صوقدى بوغارينه چه واريب باشى كورنمىوب كندى بر آزدن باشىنى تارتيب رشتكه دن چقدىقى ايله آرسلانك «واره» فيلب تيمورنى تشلادى ايكاسيده اشوكنى محكم ياپدى. آرسلانڭ چشه سينه نسبة آغزىنڭ كنه ليكى عجبب كورندى.

پالاكارنڭ معبد خانه سنى «كاستول» دبرلر. نمسه كنيسه سنى «كاليينسكى» دبرلر «اتيرانسكى» دخى ديورلر. نمسه كنيسه سينه «كرامدى» ملا سونابونڭ آيتوى بوينجه آنلرده صورت وتمثال بوندر

ديدى. پالاك لسانى روسيه يه باشقه دور. بزلر چه «آبظى» «افندى» ياخود كنانز توره ديه چك مجلده ايرلرينه «پان» خانونلرينه «پانه» ديارلر. قضافده متكبر كمسه لارى «پاك» ديهك بوندىن ماخوذ ايمشكه كنه ليكنن بيوك لکن كناية دور.

وارشاوده مسلمان فصايى يوقدر. كوشنى يهودى فصايى آلب توردى واكرلك بوفيت يعنى آش فزون توتانلر مسلماندىن اولوب سابق سيمولينسكى واكرلنده خيرالله افندينڭ بوفيتندن برشعبه ايهش.

۱۳نچى آپريلده يكشنبه كون وقت عصرده عباس افنديه واريب يولقدق بو ذاتى فرانسوز زوجه سى نڭ نكاحى خصوصت امام سونايوف ايله مكالمه سى اولديغنى ايشوب غزته لرده يازيلن عباس فرانسوى اولوق ظيله استامش ايدك. زالاتوى اوليتسه ۳۶نچى نومر خانه ده نابدى، ملا سونايوف ايله تاشوب فرانسوز قزى نرده ديه سوزلشوب آنى پاريزده برافديم ديدكدن صوكره سونايوف اوز سر كدشته سنى يعنى آخونلقدن معزول اولديغنى سويليوب بر خيلى وقت اوتدى بعده نوبت بزلره يتدى. افندم بزلر بو شهره كلدكزه بر آى بولدى جنابگزى بونده ديوب شمدى بلدك كورمك آرزوسيله كلدك اصل وطنگز نردن اولور ديديم. شرواندنم ديدى فسايى مذهبى سز ديديم. شروانده حنفى شافعى ايكى مذهب وار بزلر حنفى مزديدى. نسبتگز كه وارر ديدم، عباس ماميدوف ديورلر ديدى. عزته لرده كورلمش فرانسوى دگلمى سز ديدكده: آنى بله يورم ديديسه ده تبسم نما جواب وبردكدن وهم فرانسوز زوجه سى قرينه سندن او ذات اولديغى بلندى. افندم بزلر سياحت نيتيله چقمشك سفر احوالنى بر آز بيان قيلسا كز ديدكك: فرانسوز لسانى بلورمبسز ديدى بلمازم ديدك. تل بلهدكدن صوكره سياحتڭ لذتى اولمز فقيرده خيلى مملكت گيزدم اما كندم تل بلمز ايسمه ده ناشمه فرانسوز ترجمانم اولقدن بيكده كيف سز اولمديم ديه محبوبه سندن كناية ايلدى. روس زباني بلورسه كزده انتھاسى اوشبو وارشاودور بوندىن صوكره اشلمز اما

فرانسوز زبانی هر مملکتده ايشه برار دیدی. قابو شهر وقایسی مملکتلر کورمک که آرزبور دیدکده روسیه مملکتده بر کوراچک شهر بو ایدی بونی کورمیش سزله انواع اشیا و بازار ایسه دوزانمش باغ باغچه ازهار کل زار ایله بزانهش بر بلده معروفه دور دیدی. حاجی رمضان افندی مقابله قیلپ وارشاوده کوریلن گل لربزم تاغ و صحرالرمزده طولودور دیدی. آنلر ایسه خلقی بونلر صنعی دور ديه جواب وبردی. بعده دیدیکه اسلام شهرلرنده کورمک استین استنبولی کورسون جوامع و مساجد و لیمان و جمعیت اهل ایبان ایله هیچ بر مملکت و شهر آکا معادل اولمز. ثانی کوراچک بلده «بیرلین» دور ثالث «وینا» شهری وجهه دن زیاده «پاریژ» بلده سیدر دیدی. «لوندن» نچو کدر دیدکده: آنده واریب وقتکیز خوش اولمز. اول هواسی پست غار جندن واران البته خسته اولور. ثانی اهابلیسی غایت متکبر بو نسنهیی ایکی صوراب بولمز صورادغکا تیزده جواب ویرمز بویله بر انسانیتسز خلقدر. ثالث ماء کولات زیاده قیمت قسطلیک مجرد آنچه صرفی دور ایگ کم غراجات ایسه بر کشی تاویلکده بش روبله سز کون کیچورالمز دیدی. او عینده نماز شام وقتي فریب بولدی اوزبده بر یاقه بر مق میکان ایچکاریدن خبر چقب کوکلی ده آلاک بولا باشلدی بزلرده کتمه حرکت ایتدک. افندم سزله ایله هه صحبت اولور ایدیم. ایسکاریدن بلهم نك و تار وقتده ملاقات اولدی دیدی. بونده نه کسب و نه ایش ایله تورسز دیدکده: تاش کومر شرکنهز وار وکیلام و بفاک سال و بونک امثالی اشیا لار ایله اشغالمز وار ديه بر نچه عدد یغشی کیلام لار چقاریب کوستردی. ساکن اولدیغی خانه سی بونک پولاط اولدندن بو او بوکیز اجاره سی نه قدر دیدیم. بر آشخانه ایله دورت بولمه اوی یلغ» یتي یوز صوم دیدی «ویناده» نه یره نوبارمز دیدکده: «هوتیل لوسینانغه» توشکزلر ئهؤاله: «آدریس یازیب وبردی. هوتیل ديهک غاستینتسه دیمکدر. اوشبو صحبت ایله اسانلشوب امثلشوب چقدق ایرته سی کون وینا طرفنه

بوللاندی. فرانسوز خاتوننی پاریزده فالدریب حالا بر متوفی گینرالک خاتونی ایله تورمیش ایکن مزبورهنك ابرندن آلتی مك صوم وظیفه سی وار ایمش، عباس افندی هر چه کورمیه ذوق واشتیاق ایله آرزوی تورغان آدم اولوب قیافتی کورکام حسنی نورلی اورته بویلی فوکر قزل یوزلی قاره سقاللی قاره قاشلی بیوک باشلی قاره ساچلی تولوق بدنلی اولدیغی ایله برابر سوزده فصاحتی انسانك هوسنی جلب ایدر ذات اولوب کلامنی جمله جمله ایدب غایت شرین ادا ایدر ایکن بورونراق خبردار اولمیبوب وارش کیلوش قیلمدغمه او کوندک. بزم طرفه نه بره چه واردکیز دیدکده کلسپی دیکزندن او جانبه اوتدیم خدا نصیب ایتسه ترکستان ولایتنه سیاحت ایتمک کوکلمه وار دیدی. انتهاء کلاممز بو اولوب قایتوب نماز شامنی اویده اوتادک. غزته لرده یازیلن ترکستانی فرانسهوی دیسان سوزلرینی ستر ایتدی ایسه ده فرانسوی ایدکنده اشتباه قالمدی.

وارشاوده مجموعی نفوس دفتر حسابی ایله ۷۵۶,۴۳۶ جان اولوب بونک ۲۶۲,۸۲۱ جان یهودی، ۱۰۰ مک مقداری خرسیتیان مذهبنک باقیسی یتولیک دور. بر یوز واحیانا ایکی اوچ یوز مسلمانلردن کلوب کیدن اولور دیدیلر. شهرنك جسماتی بو قدر نفوسی مشتمل اولمز کبی کورنور ایسه ده کالیندارده بویله دور ديه جواب ویردیلر. خبرلره کوره روسیه تصرفنده اولن پالاک جنسی مجموعی بش ملیون وزیاده تخمین قیلنور دیدیلر.

عباس افندیه ملاقاتک ایرته سی آپریل ۱۴ نچی دوشنبه کون ذوالقعهه آبی ۲۴ ایدی اویله نمازینی واکزالده اوقوب ساعت بر یاریمه ده واغونغه اوتوردق وارشاودن «وینا» یسه جونادک کیچه سی ساعت توفزده روسیه و آوستریه حدودی اولن غرانیتسه استانسده سینه کلوب نوشدک آنده بر تاویلک نوقتاب ۱۵ نچی آپریلک کیچ ساعت اونده آوستریا واغوننه اوتوردق. ۱۶ نچی آپریده چهارشنبه کون ایرته ساعت یتي ده.

ۋینا شەھرى ويانه دیرلر

ۋینا بلده سینه کلوب ھېاس افندی نڭ ایتوی بوینچه. ھونیل لوسینان نڭ ۱۹۴۱چی نومرەسنە توشدک ناولیک اوج کشى به ایکی صوم اون تین اسلام توار یغندە «بیج» دیه یازیلن بلده بودورکه آوستریه نڭ پای نخنی دور، ھالیسی نیمسە نامنک سویلنوب، لمسە دخی دیورلر خبلی عظیم و بیوک بھردور، بو تاریخن اون ییل مقدم اون آلمی چاست اولارق بر ملیون اوج یوز مڭ نفوس حساب فیلمشیلر ایکن حالا اون توفز چاست اولوب تخمینا بر ملیون بش یوز مڭ نفوسە بالغ بولسە کرک دیوب ھر اون ییلدە بز مرتبە حساب آلتور کیلەسی سنە ینە عساب یلی دور دیدیلر، ۋینایە کلدکمز ایله عباس افندی دیدیکی کبی روس زبانی ایشلمیوب فالدی روسچە بیلن بر ترجمان آلارق بازارە چندق یهودی فصا بدن ایت مای تخم آلیب فایتدق، نیمسە ھالیسی فوگر صاری بیندە بررکلی یعنی روس کبی صاری دگل ترک کبی فوگر دگل فوی کوزلی مقتصد یوزلیدورلر ترک کبی ابری دە دگل انگلیز کبی اوفانک دگل فامتنک اعتدال اوزرە اولوب قیافتنک پالاک ھالیسنە اوخشار ظن ایدرم جنسیتی دە وار. بازاردن فایتدقن سوگرە ترجمان ایله تیغری ترک کونصلنە کتدک بیوک و بلند پولاطدە تورر ایکن کاتبی پاسپورنەزی یازیب یوقاریدە کونصلغە امضا ایتدردی توشدی فرنکچە قول قویمش کونصلنڭ اوزینی کورامدق، بعدە ایھپراطورنڭ، بورکنە، باردق یوروک «اریک» یعنی دیباریس دیھک ایمش. بزلرچە اورد ا وپادشە سرایی دیرز. آندن پارلامینت خانە یە واردق دورتی داروازیلی کر بیس منز لەسنده بنا فیلمش غایت گوزل یصامش. پارلامینت «دارالندوہ» یعنی مشورت، خانە ومصلحت اویبی دیھکدر. آندن فایتوشەز دە بر باغچە یە تصادفی ایتدک فصل عصر ایدی ھالی سیردە ایکن خانون قز بالاچقا جمع اولمشلر برچیتدن یوروب وار میشدک بزلری کوروب چولداشوب یوکوروشدیلر قوللرینی

ھاپالاب کولوشوب مزاقلن اوزلرنچە غایت تەسخر ایتدیلرکە بزلرنڭ البسە مز آنلرنڭ نظرنە موافق دگل ایمش دە عیبلی بولمشن، ایچندە کنه کشى لریدە وار بالالره فویوگز دیھپورلر برگە یوکوروشورلر آرقامزدن نوفراق ساچوب کیسا کلر آتوب بلگان پوخ لرینی بیوب قالدیلر بزلر یوروب کتدک، باقڭ اگر آسیانڭ اسلام شورلرنک یاخود چین وختای اولسکالرنده بویله بر نامەقوللیک کوراسە بی نظام بی ترتیب خلق آھەقی خلق بی عقل خلق آدم کورمگان مملکت یورمگان ھېچ نرسە بلمگان اوزلرندن باشقەنی انسان دیب فھم قیلەغان دیه جمیع عیبلی آسیالویە قویارلر ایدی، اوروپانڭ بیوک بر بلسی و پای تخت ایھپراطور اولن شھرلردە بویله حماقت کبی شی لر کورلیدی، ایام حاضرده خدا اوروپالی لرغە اقبال و آبروی ویرمشدە جمیع کاری توغری اولمش اقبالی ادبارە منقلب اولورسە او زمان آدملر دیرلرکە بو افعال و اطوارلری و بو اخلاق و افکارلری ایله نہ طریقە انسان صنفنە کرمش و نچوک حکومت قیلەش نہ یول ایله یورت توتە بلەش دیھ چدە کارلری کوبدر فقط بو کونک دینلەمز. اما دینلر چک زمانیدە اولور. مسکوفی کوچه سنک دخی بویله بر حال کیچمشیدیکە اودە بزم البسە مزە تل اوزانمشیدی ۋارشاۋادە غزتلرە یازیب بزلری تعیب ایتدیلر امام سونایوفنی بزە اغتلاطدن منعه چالشمشلرکە اویله وحشی آدملر ایله یورمک سزە یراشمز دیھش، حاصل اوزلرنچە جمیع کارلری دنیا و آخرتە توغری اولمشدە اغیارڭ کلسی خطایە کتەش ایمش آنلرنڭ اخلاق و البسەسی ایله اسلام استنجاء ایدرمی انسان اوز طریقتدن یازیب غیری یولە کیدرمی، تەسخر ایدنلر کوك میخورد فالدی، خدا بزلری مقصد مزە آلیب واردی، بعدە نومرە مزە فایتوب ترجمانە خدمت حقنی و یردک سعائنه بر «کولدر» آلور ایکن، کولدر غولدین ھم دیورلر، یوز غرایتسە اولور بر غرایتسە اوج چیت کاپیکە توغری کلور بو حساب ایله کولدر دبدکاری یتەش بیس تین ایله سکسان تین آرالغندە اولور آندن ترامۋای یعنی کونکە آرباسینە اوتوروب بر نچە کوچە لری یوروب کوردک ھر

بۇرۇنقى ئونگان ھادىر ۋەلىتىنە خىزمەت ئىتكان ئادىر آدەلەرنىڭ پاموتىنىكى كورلدى آرتوق سىر ۋە ماشايە فرىتمىز اولەدى، بوشەردە باشقەلەردىن زىيادە كوزگە ئوشكان آتلىرى ۋە تاۋوق تىخىمى يەنى يومرتەسى ۋە بەدە ايتلىرى ايدى، تاۋوقنى كورمىسكە تىخىمە نظراً بو بىر مۇ تاۋوقنى ايكى بولسە كىرك، ايتلىرىنى كوچەدە رازى ئوشچىلار آرىغە يىكب يورمىشلار اوزىنە مناسىب آرىبە اوزىنە موافق خاموت اشلىبەسى بار آتلىرى، ايتلىرى غايىت ضور دور، عىسكىرى كىلىسى كووك كىمىشلار آرتوق مەھابىلى كورنەمادى، بو شەردە اون بىش ساعەت توقتاپ كىچەسى ساعەت اوندە بۇدە پىش ۋە بىلغىراد طرفنە جونادىك، ايتىنەسى پىنجىشەنبە كون ۱۷ نچى. آپرىل ايتىنە ساعەت تىتى يارم.

بۇدە پىش بىلدەسى

بۇدە پىش شەرىنە كىلىدىك جىار فرالىنىڭ پاي تىختى ايمىش بونىك صوى دىنە نەرىنە قوبار ايكىن عىظىم كوپرىسى بار، بو شەردە پىرىسانىكە بولدى ۋە غولفە آلماشىندىق بونىدە فابرىك زابوت كوبىر دىدىلەر. بو جىار قومى آفستىرىايە تابع ايسەدە كىنازلىك اوزلەردىن ايمىش بۇدە پىشەدە بىر ساعەت مەقدارى توقى قىلىندى اطرافىندە دومبە بىقداى كوز اىگونى باش چقارمىش چونچقە اورولمىش اوزوم سالغم سالغان بەهار اىگونى بىر قىارش اوسكان ۋە بەض بىردە قوش ھىداب بىر بىرتوب بوركانلىرىدە كورندى، آندىن بوروب ساعەت بىشە ۋەقت عصر ايدى دىنەى كوپرىدىن كىچوب تاغ آستونىدە تىشكان بولدىن اوج (۳) دىقبەدە اوتىك، اورال تاغىدىن كىتىدىن صوگرە كورگان تاغەز بودور بالغان تاغىنىڭ ايتىداسى ايكان، واردىن اسمىدە بىوك بىر شەر بار بو شەر فستىرىا ايلە جىار قرالنىە مىشترىك ايمىش بەدە ئىۋلاد كورۇتىشوكدىن دورت دىقبە كىچىك نماز شامىڭ اخىر ۋەقتلەردە ساعەت

ئىۋلاد كورۇتىشوكدىن دورت دىقبە كىچىك نماز شامىڭ اخىر ۋەقتلەردە ساعەت
www.zilat.org
سىڭىز بارىم ايدى.
www.uyghurkitap.com

بىلغىراد بىلدەسى

بىلغىراد بىلدەسىنە كىلوب ۋە كىزلىقە ئوشدىك بو شەر ساۋا صوبىنىڭ دىنەى ايلە قوشلىغان مەبىندە بىر شەر عىظىم ايكىن، سلطان سىلەمان ابن سلطان سىلەم خان ايامىدىن بوياق عثمانلى حكومتىنە تابع توروب ۱۲۹۴ نچى ھىجرىيە جىارىبە سىندە روسىيەنىڭ امدادى ايلە مىستقل بىر كارول اولمشىر، صرىبە ياخود سرىبە حكومتى دىدىكارى ۋە تولىرىخ لىردە افلاق بىقدان اھالىسى دىبە يازىلەن اقوام بونلردور، بىزلىرنىڭ پاسپورتلىرىنى كوروب روسىيە تىبەسى اولدىغەزدىن ۋە كىزلىدە يىخىشى رىعايە قىلىپ نە كىرك ۋە خىمىتىگىز وار دىبە صوراب توردىلەر پاسپورتەزى قىدى اوج فرانىق آلمىشىدى فايتاروب وىردى، بو شەرە كىچىك كىلوب كىچەسى جىوناب كىتىدەمىزدىن نە بازار ۋە باشقە بىرشى كورامدىك ايتىنەسى جەمە كون ۱۸ نچى آپرىل ساعەت سىبىزدە «پىروت» قىلغەسىنە كىلىك صرىبە خىدودى بونىدە تىمام بولدى بىلغارىيە خىدودىدە كىردىك پىروتىدە پاسپورتلىرىمىزى كوردى، آندىن كىتىب ساعەت ئوقۇدە بىلغارىسكى سىرغورد دىبان شەرە كىلىك كومىروك كە كىردىك لىكن اشىالرىمىزى كورمەبى آندىن كىتىب بىر نچە تىشكان كىسكان تاغلارنى كىچوب كوب بىرلەرگە چە تاغ آراسى ايلە كىتىك، بو تاغلارنى بولنى «دىرغامانسكى پىرىغود» دىرلەر ايكىن بىلغىراددىن اوبىاق كورونىكان تاغلارنىڭ كىلىسى قوچە بالغان اسمىدە اولوب بىوكلىكىدە بىيك بلىند دىگىلسەدە خىبلى جىسامتىلى كىكىش تاغىر، قوى، سىرغايىت كوب كورندى، ھىچ بىر صارى دىبىرە قوبىدىن صىغىردىن قوروق ايمىس، صىغرلىرى آپىپاق ھىبىچ باشقە توسلى سىر كورامدىق مگر بەضىلرڭ باشىندە غىنە صارى ۋە قىزەسى بار، آندىن شو جەمە كون ساعەت اون بىر يارىم دە يەنى قىيام ۋەقتى ايدى.

صوفیه بلدهسی

صوفیه بلدهسینه کلدک بو شهر بلغاریه کارولی ننگ پای تختی دور بونده و اغون ساعت یاریم توقتادی لکن توشمدک بورادن استنبول اون سیکز ساعتک یولدر دیدیلر، بو شهرده فقط بر جامع منارهسی کورندی، شهرننگ فر بنده «بیتوشه» نام بر بیوک قارلی تاغ اولوب صوی او تاغدن کلور صونگ اسمی «اسکار» دیدیلر شهردن بر تاش مقداری بردن آقوب شهر بو صونگ بر ایرماغنده دور، صوفیه دن بر ساعتلیک مسافه ده «ایثمان» بلدهسی وار آنده دخی بر جامع کورندی، ارناود مسئله نلری دور دیدیلر بعده «بان» بلدهسینه کلدک آنندن «سران بی» بلدهسینه کلوب بونده پریسانکه بولدی، یازیم ساعت توفی قیلدیق، بوبلک ننگ ایکی طرفنه شالی تار یغان یعنی کوروج ایکیکان لر کورندی، سرانی دن یاریم ساعتده تتر بازار چق قلعهسینه کلدک بونده اون اوچ عدد جامع وار ایکن یسول اطرافنده اوزم تاکلری کورندی بخش غنه مول صوی بار ایکن اسمی «سوماریسه» دیدیلر دونای نهرینه قویا ایش، آندن یاریم ساعتک «پولی پوبلوم» استانسهسینه کلوب بونده بر یارم ساعت توقتادیق، آندن ساعت یتیده «بوزلی» بلدهسینه کلدک بونده دخی بر مسجد کورندی بزه سویلیانلر بلدننگ اسمی «بوزلی» دیدی، اما واکزال ایشوگی اوستونده «پاپاسلی» دیو یازلمش، بالقان تاغی بوراده تمام بولدی یعنی تاغدن چقب صحرا بر توشدک آندن عشا وقتنده «سهبان» واکزالنه کلوب آز توقندن صوگره یوریوب «هرمانلی» نصیهسینه کلدک بلغاریه حدودی ننگ انتهایسی بودور، بعده کیچهسی ساعت اونک عثمانلی سر حدی ننگ ابتدا بلدهسی اولن «مصطفی پاشا» دیان بلده بولدی کولک کومروکده اشپالرمزی کوردی، آندن تون یاریسی ساعت اون ایکی ده ادرنه بلدهسینه کیلک بو بلدهیه کیچهسی کلکله هیچ

بر نسنه کورامدک یاریم ساعت مقداری توفی قیلب یوروب کتدک آنندن ایرته نمازک اغیر وقتلرنده ایکی چکمه استانسه لرنک بر نچه دقیقه توردفن صوگره شنبه کون اون توفزهی آپریل ایدی ایرته برلن ساعت یتیده بلده فاغره

قسطنطنیه بلدهسی

اولن استنبول شهرینه کلوب کومروکده باغارندن اشپالرمزی الوب فریمی عثمان آغه هوتلینه توشدک، اوشبو کون نماز شامنی نور عثمان جامعنده اوناب نماز خفتنی ایا صوفیه جامعنده اوتادک تقبل الله، ایرته کون ۲۵نچی آپریل ایدی قزانلی تکیهسینه کوچدک بو بلده عظیمه خارجه اسلامبول، استنبول، قسطنطنیه، کوستانتین، اوپول زرغورد، زرغراد، سرغورد اسملریل یاد وندکار اولنوب شهرک داخلنده غربی استنبول شرق شمالیسی «غلاطه» جنوبی «اسکدار» وقاضی کوی ونجه نچه اسمله آیریلور، قدیمی وحدیثی اسملری جریده ناملی تاریخچه مزده یازلمش اولدندن تکراری حاجت کورلمدی استین آکا مراجعت ایلیه.

ایمندی بورایه قدر یولده کوریلن شهرلرنی تاغ و صحرالرنی یازدیق، اما اوتوردغیز نیمور یولنگ ابتداسی اومسکی دن اولوب بو اورتاننگ استنبول قدر مسافهسی نسه قدر ونجه تاویلک یولدر آنی یازالیم، ظن وتخمین مزه کوره روسیه شمندوفری ساعتده فرق ورسن بورر لکن هر بیوک بلده لرده بوفیت یعنی آش فزون لر اولوب آنده توفی ایتدکلرندن طهارتکه نمازغه کوب مساعه لیدور اما روسیه سر حدندن اوتدکدن صوگره و اغون لر غایت سرعت ابل بوروب پریسانکه بولمیان برده چای ایچمه فرصت یوفدر بوفیت اولماز ساعتده ایلی چافریم وبعضی لر آلمش چافریم بورر دیدیلر. الحاصل روسیه نیمور یولی توفی ایله تاویلک ده آلتی بوز چافریم

فرنكستان يولى سېكر يوز چاقىرىم بلكه زياده يورر ديديلار،
ايكى سېرك حكمتى ده ايكى علاوه مېنى اولوب روسيه دىپلوماسى نىڭ
دلىلى بر پارچه آفرون يورمكده احتياط وار ثانى يولچى لار كلسى
آش آزيق ايله يورمىوب وقت بوقت آش وصوغه محتاج اولور
آككا كوره محل محل بويىت اولهق ضرور يورر نى قدر انسان آندن
منفعت لئور، ثالث خاطر جمع ليك وقت خوشليق ايله سيزده صحت
بدنگه سببىت وار نى الاصل انسان نىڭ هر قانچه خدمتى اولدقده
دخى نى المعنى بر طرفه صحت بدن آرزوسى اولهق مقرر دور
ديه تانى ايله يورمك مصلحت كورلمش.

اما فرنكستان، ايجمن دانش لرى ديورلرگه: «بنى آدم استقامت
فيلديقى محلدن بر جايه قضا قلب چقارسه البته آنىڭ مصلحتى
قضا قىلمش يره وارمق اولور تا اول جايه يتما كونچه يولده خاطر
جمع ليك وقت خوشليك اولمز بلكه تاخيرده سبب مضايقه وار بس
يولده تضييع عمر قيليبوب آرزو ايدن يره تيز وارمق مصلحتنه
مناسب حكمته موافق» ديه بلا توفى چابدرديقى بوندن ايمش آه.
كلام دولتشين.

يول حسابى اگريه يورن آدملره معلومدر. مع ذالك يازيلوب
قويولسه ينه ضرر اولمز بلمايلرده واردور، اومسكى دن مسكوفه آلتى
تاو ليك ده باردق دورت جايده پريساتكه بولدى يعنى واغوندىن واغونه
آماشندق، برى چلبنده بعده رزاند، ۳نچى پينزده، ۴نچى اسپاسه.
مسكوفدىن سيمولينسكى بلدهسى اوچ يوز توقسان چاقىرىم يولك
توققى ايله اون دورت ساعتده سيمولينسكى گه كلك آندن يكرمى
آلتى ساعتده وارشاوا. كلك مسكوف ايله وارشاوا آراسى كامل
قرف ساعت ليك يولدر.

وارشاوادن چقب يتى يارىم ساعتده روسيه حدودى اولن
غرانيتسه استانسه سينه كلك، غرانيتسه دن توغز ساعت يوروب
ويانده كلك ويا، دن چقب بر ساعت كم تاو ليك ده بيلغراد بلكه سينه

كلك. بيلغراددن صوفيه يه قدر اون بر ساعت صوفيه ايله مصطفى
پاشا بينى توقز ساعت، مصطفى پاشادن ادرنه يه ايكى ساعت ادرنه دن
استنبوله آلتى يارىم ساعت يول يورلدى: ايمدى مسكوفدىن استنبول
قدر مجموعى سير شمندور ايله يوز سيكز ساعت ليك مسافه اولوب
كون حسابى دورت يارىم تاو ليك اورتاده توققى ايله بش تاو ليك ده
مسكوفدىن استنبوله واريلور.

مسكوفدىن استنبوله قدر ورسىت حسابى اوچ مك بش يوزدن
آرتوغراق تخمين ايدلدى، مسكوفدىن اوديس ايله كيدلدىكن بسو
يولك استنبوله ايكى مك چاقىرىم مقدارى ايله نوچى كورلور، زيرا
مسكوفدىن اوديس آرفلى بر مك آلتى يوز چاقىرىم مسافه دور ديورلر.
بيان اولنديقى اوزره استنبوله اون توقزنجى آپريلده كلك كه
ذى القعدة آينىڭ يكرمى توقزنجى كونى ايدى عرفانه اون كون قالمش
اولور، بردن وقتىڭ عجل يعنى غير مساعدسى ثانيا بو ائناده يونان
محاربىسى يوللرى غواطرلى ايتدىكن هر نه ايسه بو سنه حج گه
يتوشمك ميسر اولمىوب استنبوله ياتوب قالدق، حج دن قالدغىم
قطعى اولدىقن صوكره زيارت انبيا و تربى اوليا ايله كون اوزدرمق
لازم كلوب ابتدا اوچونچى ذوالحجه يكرمى ايكنچى آپريل شهشنبه
پاپور ايله بايقوزه قصبه سينه كيچوب آندن عربه ايله بر ساعتده
حضرت يوشع عليه السلامه واردق سراى بورندىن تخمينا اوتوز ياخود
اونوز بيش چاقىرىم مقدارى مسافه دور، نماز ظهوى او ذاتنىڭ
جامعنده اوتادك تربىسى تاغنىڭ باشنده غايت بلند ليك ده دوركه اگ
بالغه ايله سويلنورسه هوا صافى كوندن دور بين ايله فوه ديكرىڭ بىرى
طرفى كورنور ديهك ممكن دور، خوش هوا مفرح جاي اولوب كوكال
وچيرام ليك واطرافى بادامچه اوغشاش بر نوع درخليك دور، قبرىڭ
طولى اونوز ايكى خطوه ايدى، بايقوزه ايله بو زيارنىڭ اورتالغنده
رشتكهلى بر قبر حضرت يوشع نىڭ برادرى نىڭ قبرى دور ديديلر.
وينه بايقوزه يه قريب بر بولونلقدن فوه قولاق چشمهسى وار و...

بولونلقده غایت بوغان چار درخت لری کورندی قیصر زمانندن فالغان دیو سویل دیلیر، کیسماک یساق یعنی ممنوع ایمش قره قولاق صوی استنبولده بلکه بتون اروپاده مشهور بر چیشمه اولوب شهره وهر جایله بچکه ایله بچاتلنوب کنوریلوب صاتیلور پاپورلرده و قهوه خانه لرده قره قولاق صوی دیبه تعریف ایله ویررلر.

دورتنچی ذالجهده حضرت ایوب انصاری رضی الله تعالی عنیهی زیارت ایوب جامعده اداي ظهر ایتدکن صوگره استنبولک سوری یعنی قورغانی نك شمشیر سندن بوررك حضرت ابراهیم حلبی و آنك جوارنده قاسم حاجی آبکوزی بن جامانبال و قزانلی دملا محمد کریم حضرت زیارتلرینه قرآن اوفوب ادرنه قپوسندن شهره کردك، سلطان فاتح جامعده نماز عصری اوتاب آلتون حل ایله کند دست خطاری اولن کلام شریفی وموی مبارکی زیات ایتدك، «ستفتح القسطنطنیه» الخ عدیث شریف کنبذك اچنده یازلمشدر، جامع شهرک اورتاسنه ایك بیوک موضعه بنا ایدلمش استنبولک برنچی جامع لرندن دور. بو جامع جوارنده هر کون بعد العصر بازار بوئور ایکن اوشبو کون نوروز نیشان دیوب هر برده توب توب آدملا کورندی بر آز یغمورده باغدی آپریلك ۲۳نچی کونی ایدی، ثورک اون بشی اولور. زیرا ثور آبی آپریلك سبکزنده داخل اولمغله ثورک اون بشی آپریلك یکریمی اوچنه تصادف ایدر. آندن فایتون ایله فوشخانه مزه یعنی فاتیرمزه فایتدق، ابرنهسی کون ینه ایاصوفیه جامعنه واریب حاجی رمضان افندی ابکارلمز بوقارو فائده چقدق اون بر باساقچ ایکن بو فائده نوشالمش مرمر تاشلرک بویی بش یاریم کز و بعضا آلتی کزلی لریده یار عرصی بی چارک کم ایکی کز اولور. ینه بر کون حاجی الهام برل باریب محرابک ایکی طرفنده اولن موم شمعی اولچادک فوجاقندن بر فارش آرتوق کلدی، چارک کم اوچ کز بولور، زیرا غولاج دیدکمز کامل ایکی یاریم کز اولوب ینه بر فارش آرتوغی بار، بویی شمعدانندن بوقاروسی بش کز ایدی

ماه شریفده قویوامش ایکن یانیب ناقص اولدیغی نه قدر دور معلوم دگلکسده تخمینا بر کز مقداری یانمش ایسه تمامی آلتی کز مقداری ظن ایدیلور، ایاصوفیه نك طولی محرابدن ایشوک که بر بوز ایلیلی خطوه، عرضی یوز اوتوز خطوه دور، بو جامعک تاریخی و طریعی اهالی ربيع مسکونه بللی اولدقندن زیاده بیانک لزومی کورلمیوب بو قدرجه ایله اکتفا ایدلدی.

آلتنچی ذالجه غلطه طرفه سلامق غه چقب جمعه بی سلطان حمیده جامعده اوتادک فایتوشده یسر آستی جامعده سفیان بن عنبیه بی زیارت ایتدك.

اوتوزنچی آپریل چهارشنبه کون ذالجه توقزی دور ایرته نمازندن تکبیر تشریق ایتولدی عرفه بولدی، اوشبو کون حرفه سعادت جامعده واریب نماز ظهرنی آنده اوتادک، بو جامعنی سلطان عبدالحمید خان بنا قیلمش، آندن سلطان سلیم جامعنه کلدک، سلطان مجید ترهسی و آکا قریب سلطان سلیم خان ترهسی و بو ارالرده صاحب تجوید قره باش عزیزلرنی زیارت ایتدك، بو کچه عید قربان کیچه سیدر دورت جابدین سکسن دورت مراتبه طوب آتیلوب کیچه لرده هر کوچه و جامع لر قنادیل و فانوس ایله کوندوزگیدک پانتی روشن اولدی، بر کچه نماز غفتننی ایاصوفیه جامعده اوتاب ایرتهسی کون برنچی مای دور ایرته نمازینی یگی جامعده اوتاب نماز عیدنی دوله باغچه جامعده ادا ایتدك، سلطان حضرتلرینی او جامعه کلور ایمش دیبه وارمشیدک آنده کلدی اوز جامعده اوتاب نمازندن چقدیغی صوگره دوله باغچه سراینده استقامت ایدن آغاسی سلطان مراده عیدلب کلدی آنده کوردک بعده هر کون وهر کیچه هر برلرده یوروب کوب جایلرنی سیر ونه اشا ایتدک، ساخ ماه ذالجه بوم سهشنبه مولانا قپوسندن چقب حضرت جلال الدین ابن عمر و مولانا رومی حضرت لری نك تکیه سینه واریب آنلرنی زیارت ایتدک نماز ظهرنی او تکیه جامعده اوتاب آندن قل قپوسندن کلوب تراموا ی

ایله خانە مزە فایتدیق استنبول سورى نىڭ دېڭىز طرفى منتهای قېوسى بودى
 جەوعى آلتى قېو اولوب برنجى سى ىدى قە قېوسى، ايكنچى چلپوى قېوسى
 اوچونچى قېالو قېو، دورتنچى مولانا قېوسى، بشنچى ادرنه قېوسى،
 آلتنچى طوب قېوسى دور حضرت ابوب برابرنده بىنه بر قېو بار
 دېدىلر آڭا وارماقدى هر قېو اراسى بر چاقىرىم دن زياده اولوب
 خلىچدن دېڭىز قەدر بىر تاش تېخىمىن ايدىلور، سورىڭ طشره سنده
 دېرن عمىق اور يعنى خندق وار ايچى زراعتلىك ايسگونلىك سورىڭ
 اكتر يىرى خرابه اولمش قولامش بىر نچە جايلردە سورىڭ
 اوستىنه چقدىق يىكبارە تاش دن ياپلمش بو سورنى كوردكە قديم
 اياملر اسلامڭ قوتى نە درجەدە واجنهادلرى نە مرتبەدە ايدىكى
 ظاهر اولور شويىل كە شەرڭ ايلانەسى دېڭىز وقورلوق طرفى سىد
 اسكندىر كىبى مسدود ومشدود ايكن بوڭا نە جرأە ايله كلمش ونە
 قوت ايله آلمش ديه خاطرە كلور، نصرت خدا ومعجزات رسول الله
 وكرامات اوليا اولمىسە فتىحى امكاندن خارچ كىبى كورنور، نفس
 استنبول بو سورىڭ ايچى اولوب مثلث الشكل اوتورمش يعنى شەرى
 اوچ بورچكى دور، اكتر كوچەلرى طار غايت تغوزلىق، كىڭ
 كوچەلرى اياصوفيه و باب عالى وپوستە خانە جاده لر يىدەر اصطلاحە
 كىڭ كوچەلرنى جاده طار كوچەلرنى سوقاق، زوقاق ديوزلر بىرلرچە
 اورام دور.

خلىچڭ شرقى طرفى غلطە شەرى اولوب پادشاه سرائى بو
 طرفە دور، بوڭا يولدن سرائى ديوزلر، نرسائە عامرەكە، دارالصناعە
 ديمكىدن محرف طوب نەڭ ياصالچىق زاپوت وقاسم پاشا كويى خصكوى
 وخالچولى كويى وساىر وساىر بر نچە كويىلر وكاغد خانە سىركاھى
 كلسى بو طرفە دور، وبوغازڭ جنوب طرفندە اسكندار بلكسى وار،
 اسكندارە قىرىب بوغازڭ ايچندە قز قەسى ديدىكى بر كىنىڭ بار آڭا
 واردىق لىكن يساق دىب ايچىنە كىردىمى والله اعلم جب خانە يعنى
 اوقى دارو اولمىق كرىك بعضلر نفت مايبى ورار ديدىلر، بو قە

قىصر زمانە سىندە بنا بولمش ايمشكە سىدبطلال غازىدن قورقوب
 قزىنى بوندە قويمش ايمش، دىڭىزڭ آغوملى بىرندە اولمغە ياننە
 قايقنى آتريب ايكنچى طرفدن ايلاندىك، نظردە بوغازڭ آقدىقى معلوم
 دىگلسەدە بورادە بلىندىكە بوغاز قزە دېڭىز طرفدن مرمر دىڭىزىنە آقار
 ايكن، آندن اسكندارە چقب اناطول شىمندىرىنە قدر واردىق بوندن
 توبان قاضى كوى بىلدەسى بر متصرفلىق يعنى بر اويانلىك شەردور،
 اصلى غازى كوى ايمشكە سىدبطلال غازى بنا قىلمش ايمش غلط
 قىلب قاضى كوى سويلنور ديدى، اسكندار طرفڭ هواسى گوزل
 ويغشى باغ باغچەلر كورندى، اسكندار اناطوله تابع اولوب آسيانڭ
 ايڭ منتهای حدودى دور، قزاقلى عبدالناصر قورصاوى قىرى اسكندار
 طرفندە ديوب ايشتىڭ ايسكندە وارمىق.

ايدى بو سىر وسيرانىل ۱۳۱۴نجى ھىجرىە انمامە ايرىشوب،
 ۱۳۱۵نجى سنە كلوب يتدى، ماہ محرمڭ اوڭلى ۱۸۹۷نجى يىلنڭ ۲۱نجى
 ماى چهارشنبه كوننە تصادق ايتدى، سنەء مالىيە نڭ ۱۳۱۳نجى يىلى
 ايدى، سنەء مالىيە دىمىڭ اھلى سلطان عبدالمجىد خان ايامندە سنەء
 قەرىيە ايله سنەء شەمسىيە تطبيق ايدىب شەمسىيە باشنى حملدن حساب
 ايله عبدالمجىد خان ايامندن بو آنە قدر شەمسىيە قەرىيە بىيندە ايكنى
 سنە تفاوت اولمش كە آلوم بروم درامات وخرجات سلطانيە بونىڭل
 كتاب وحساب اولدىغىچون سنەء مالىيە اسمى وىرلمش، غزتەلردە
 سنەء رومىيە دىب يازدقارى دىخى بو اولوب رومىيە نسبتى شەمسىيە
 اولدقدندىر كە رومى لرىڭ حسابى شەمسىيە ايله اولور.

سىكزىنچى ماہ محرم شەوى ملا فىدە اجمەد مخدوم ايله كچىك
 اياصوفىيە واردىق بو جامع دىخى قىصر زمانە سىندن قالمش بر اثار
 عتيقە دور ىدى قە طرفندە شىندوفر يولى اوستوندە دور شىندوفر بو
 جامعڭ ايشوك آلدندىن كىچىر، بناسى غايت مستحكم وايچندە يونانى
 ولايتنى كهنە خطلر كوزندى، اورنى توبان چوقورلىق ومنارەسى دىخى
 بلىڭ اولمغەل بالقصد استىب وارمىانلرىڭ كوزىنە نوشەمبور.

۱۳نچی ماه محرمده بر آستی ژاغون ايله غلطه طرفه بيك ليك بولينه چندق بو ژاغونك مسافهسى سيكز مراتبه صلوات نغينا تمام اولدوقده توفتادی دورت دقیقه مقداری فرصت دور، ساعت اولمامغل بويله نغین ایلدی.

ایلهدی استنبول بلد سبکه موقعی ربع مسکونه برنچی و تجارت و کهنه ليك و اثار عتیقه ایل ایکنچی و نفوس جهندن اوچونچی درجهده بر بلده عبرت نما اولدیغی تواریح و جریده کورن ذواتله روشن و هرید ادور بویل بر معروف و مشهور شهر عظیمی تفصیل یازمق امکاندن بعید اولمغل برابر بیاندن مستغنی اولن بر نستینی تکرار تعرییر ایتمک مجرد نظویل کلام و عبث مرام اولدغنده اشتباه میودور هر کم استنبولک تفصیلنی آرو ایده واریب یده آندن غیرى اوجایک احوالنی بلمک ممکن دگلر.

بو بلده محروسهده هم صحبت اولوب باروش کیلوش ایدن اعبالرمزدن بعضی فزائلی یاور مصطفی افندی و میرزا صالح افندی و سائر همشیرلرمزدور، دغی ایلالیک قاری عزیز افندی بوذات خرقه سعادت سرایتده اولوب غایت ذکی و سوزده ترک لرنی شاشورر مرتبهده فصاحت پیدا ایتمشدر.

یاور مصطفی افندی بزرگ استنبوله واردق لرنی اعبالرمزدن بری بویل سویلدیکه، ۱۲۹۳نچی هجریهده روسیه ايله عثمان پاشا محاربه سنک بر کون اسلام عسکری ايله یقامه یقا اشتیک باشتیق کلوب صوقشوب کون کیچ بولدیغی ايله ایکی طرف آیریلمش لر، کیچه سی دوزت آدم اتفاق ایتمشلرکه عسکرمزدن بو قدر انسان تلف اولدی ایچنک مسلمانلردن بو قدر آدم آهرنه کندی بزره اجل یتمامش سلامت فالدق اما مسلمانلرغه مناسب میدرکه کفار صفنده خاجلی بایراؤ، آستونده یوروب کلمه طیبه یازیلن بایراقغه پارشی مسلمانلره اوق آتوب قلیج نارتورز، یوم جزاده بوکا نه جواب ویررز، وقایو یوز یل رسول الله ناک شفاعتمدن امید ایدرز، وقایسی تل ايله سگامت

دیهرز دیوب یغلاشوب اخیر کار بوکا فرار ویرمشلرکه بسو کیچه کیدب اسلام عسکرینه اولاشالیم خدا باشمهزه نه یازمش کورالیم تقدیرینه راضی اولالیم دیوب دورتیمی چقب اسلام فراولینه بولوفمشلر آنلرده جاسوس اولمقاییدی دیه احتیاط ایدرک سر عسکره کنوروب تابشومشدر بونلرک خالص نیت ايله چقدق لرنه فاندق دین سوکره اللرینی بوشاتمش یول لرنه یوناتمش آندن استنبوله کلوب هر برلری استعباد و قابلیتته کوره خدمت ایدب بو درجه لره ایرشمشدر دیدی.

مزبور دورتک بریسی آجی اولی ناک شاکر پاشادورکه حالا دولت علیه ناک برنچی مأمور و معتمد پاشالردن اولوب بزلر واردقمز وقتده چناق قلعه والیسی ایددی، ایکنچی شاکر افندی او دغی بیوک درجهیه اولاشوب وفات ایتمشدر، اوچونچی سی ینه بر جایده مأمور دیدیلر اسمی خاطرمده فالمدی فراموش ایتدیم دورتنچی سی سابق مصطفی افندیکه یاور سلطاندر.

ودغی خالص ترکدن اعبالرمزک بری ادبادن احمد مدحت افندیکه امور صحیه ناظری ناک رئیس ثانیسی دور تل و قلم ايله استنبولک بلکه جمیع اهل اسلامک خادمی دیمکه لایق بر ذات فایق اولوب بونیکله کوب کره مجالست و مصاحبت ایتدک و غیلی استفاده ایتدک چله دن بری بو ادیبک حضورنده (الروم لا یدخله المعصوم) حدیث شریفی سویلنوب معصومدن مراد انبیاء دور رومه کلما مشلر دیمش. و حالانکه حضرت یوشع علیه السلام بونده ایش زیارته واردق دیدکن افندم حضرت یوشع رومده دگلدر آناتول ساحلنده دور بوغازک او طرفنه روم دینلمز بو طرفنه پیغمبر کلدیکی نامعلوم دیبه جواب ویردی. و غیرى و غیرى یاقشلی قصه و حکایه لر دغی بیان ایدیلر بر هر واردغهمده بر ایکی معنی حل اولنوردی، اکثر واردغهمده فیده احمد مخدوم برابر ایددی، ثانی «اقدام» صاحبی احمد جودت افندی ايله بر نچه کره هم صحبت اولوب بزه کندی مطبعه سنده باصلمش بر دانه موضوعات علوم هدیه ایلدی و بزم تاریخ چریده جدیدمزدن

بر داندە آلدی باش یکتا بېسەدە فەھم و فراسىتى كمالە بەر ذكى ذات كوردى.
ثالث معلومات جريدهسى نىڭ محررى جلال انسى زاده اصلى
كافكازلىك اولوب استنبول مهاجرلارندىن. بو ذات ايله صعبتمز آز
اولدىسەدە معلوماتلى يكتا ايدىكى مشاهدە قىلىندى.

حاصل استنبولده يوز كوندن زيادەراق توروب اون يدنچى
ربيع الاؤل دورنچى آغوست يوم دوشنبە آلامانیه پاپورى ايله
بورسە بلدەسىنە كىتك، دورت ياريم ساعتە مودائيه اسكلەسىنە
كلوب يتىك، شەندفرە يتوشالەبوب آت غربە ايله بش ساعت
يوروب وقت شامدە

بورسە بلدەسى

بورسە شەرىنە كىتك عىنى افندى نام آدمىڭ قەوۋە خانەسىنە
كردك اوچ كشيە دورت مجىدى آيلىق ايله اول اويده قرار قىلىق
ايرنەسى كون ابتدا جامع كىرە چقب بعدە اسماعيل حقى حضرتلارنىڭ
خانقاسنى زيارت ايتىك. بو ذاتىڭ چشمەسى تاشندە ۱۱۳۵ وقبرى
اوستوندە وفاتى ۱۱۳۷چى سنە دىسە يازلمش. تفسىر روح البىانى
تصنيف ايدىن حجرەسىنە كرىپ ايكى ركعت نافلە او قودى. خانقاسى
غرابسە اولمش نەدىن ويىلە دىدىكە: وقى فرىم توفراغندە اولوب
فرىمە مسكوف استلا ايتىدىكىن سوكرە وقفسىز قالوب بو حالە تنزل
ايتەشدر دىدى. بعدە سلطان عثمان غازى دن باشلىب سلطانلرنى
تامما زيارت ايتىك. استنبوب فتحته چە اونان سلطانلرنىڭ تربەسى
كلا بو رسەدە دور. هر برلارنىڭ اوستوندە كىنىد وەر برلارنىڭ اوز
اياملرنە بنا ايدىن جامع لرى وار. سلطان عثمان تربەسى اوستونە
سنە ۶۹۹ دىە يازلمش لىكن وفاتى ياخود ظهورى ايدىكى يازلاماش.
ئەۋلاد كۆرۈپ بىخىل تربەسى اوستونە اولدىدىن وفات سنەسى دىمك مظنون
بېسەدە توارىبخلرنىڭ حەقىقەتە نظرا ظهورى اولمى كرك زىرا وفاتى

۷۲۶دە بورسەنىڭ فتحى دىغى بو سنەدە بلىكە وفاتى بورسەنىڭ سەبب
فتحى اولدىغىنى يازيورلار.

وېر بىوك جامع حضرت امير سلطاننىڭ دور. اسم مباركلرى امير
شمس الدين محمد البخارى دىو كىنىدىڭ پشطاقندە يازلمش وفاتى
۸۳۳دە اولوب جامعى دە غايت گوزل دور. وندبەسىك تربەسى دور،
بو زيارندە ايرلردن خاتون زوارلر ككوبرەك كوردى. ذات
مشار اليه حضرت خواجە بهاءالدين نقشبندىنىڭ پىرزادەسى اوغلى
يعنى حضرت مير كلال باباننىڭ فرزند ارجمندلرى اولوب سلطان
بيازيد يلىدم خاننىڭ دامادىدەر. بخارا شريفدىن بورسەسە يارىپ
سلطانە داماد اولدىغىنى بو طرزەدە حكايە قىلىدىلر. امير سلطان ياش
نونھال وقتندە حج شريفە كىدىب بورسەسە كىلمش اول ايامدە جامع
كەبىرنىڭ اورنىندە بر عچوزنىڭ ايشىكنە كلوب مەھمان دىدىكە قبول
قىلىب خانەسىنە آلمش نردن كلورسنى و نردن اولورسنى دىوب صوراب
امىردە احوالى بىان ايتىدىكىن سوكرە برى آنالىق و برىك اوغول لىغى
قبول ايدوب بو نچە سنەلر كامپرنىڭ خدمتندە قالمش بر كون آناسى
يعنى كامپر امير سلطانە دىوركە اوغلام سندن خدا راضى اولسون
كوب خدمت ايتىدىڭ شمدى سنى اويلاندىمك فىكرندە يم دىدىكە:
امىردە اەرگزە باش اوستنە لىكن بىڭا سلطاننىڭ قزىنى آلىب و برەسنى
غىرىنى قبول ايدەم دىمىش. كامپر بو سوزى ايشتىدىكى ايله لرزىە
توشوب اوغلام بو كىنى نامعقول كلامى شويلمە زىرا سلطانەز غايت
غضبوت ذاتىدەر اكر ايشدىلورسە هر ايكەزى اولدرر دىر. امير
جوابندە معقول ايسە آنى آلىب و برەسنى والا قوبەسنى دىمىش. بونىڭل
بو سوز قالمش ينە بر نچە وقتدىن كىن اوغلام سنى بىنم مصلحتەمى
نىڭل فلانى وفلانى وفلانى قوڭشى لرمزدە گوزل گوزل قىلر وار آننىڭ
برىنى آلوم دىدىكە: امير اولگى سوزنە اصرار ايدوب آناھلە بر دفعە
سلطانە وار سوكرە نە ايسە كوراليم دىدىكە: بو غرىب دىوانە اولمش دىورسەدە

بيوك ذاتك اوغلى دور شايده بر حكمت ياكه بر كرامت ايله سويليور
 ديه بر كون سلطان باير بديك خانمه وارر، ديركه بنم تربيه مده بر مسافر
 اوغل چغم وار ايدى صلى بيوك زاده لردن حضرت ميركلال بابانك
 اوغلى دور كوب كره لكا بو تكليفى فيلدهن ايشوك كزه كلديم معقول
 اولمز ايسه بو سري ايكمزدن غيرى كمسه بلمسون زيرا سلطانن
 قورقارم دير كيدر، خانم فكره واريب بو بر عاجره كامپر اوغلى
 ايسه كونليك معاشنى ارايوب فارنى ازار نويدران بر غريب ناتوان
 ايكن بويله جراتليك ده بر حكمت وار بي چيز دگل ديوب بواسرائرى
 بر كون سلطانه سويلر سلطان نكده نچه اوغول ايچنده يالغوز قزى
 اولوب ايامنده خانزاده لرنى بوگا كفو كورميور ايكن بو فقيرك
 جراتليكندن غضبى هضم ايده ميوب درحال وزارلر ينى چاقريب سوزى
 اورتابه قويار ديركه كامپره واوغلنه بر آغر ايش بيوركلاركه عاجزليك
 ايله قتل مستحق اولسون، وز يرلرده آرى سلطانه داماد اولن ذاتك
 دنيا دن استغناسى لارم يعنى دنيا جهنندن كامچى لكى اولماق كرك
 دامادغه مناسب مال كتورسه قزى آلسون والا بو ادب سزليك جزاسنه
 هر ايكسى قتل فيلدهن سون ديوب فرق چخر آلتون كهوش تابوب
 كتورمك ايله بو فرارى كامپره سويليورلر اكر بولدر آلماز ايسه
 اولدرمك ايله تهديد و تشديد ايدرلر كامپر بيچاره بو امرنى ايشنديكى
 ايله جانندن اميد ينى اوزوب بغلاب اويته كلور اوغلنه كايوب آيتوركه
 من سكا ديمديم مى كه بو سوزى سويلمه سلطان هر ايكمى اولدرر
 شمدى ديديكم كلدى دير، امبرده يا آنا نه جنابت ايتمشز قتل
 مستحق اولمشز ديدكده بو قدر آلتون كهوش حاضر ايدرسن تابالمز
 ايسك اولورز دير ديدكده آنا تكرار واريب بو عهدى تاكيد
 و مستعكم فيل صوكره سوزندين يانمسون آلتون تاپقى آساندر
 ديوب فرق چخر كرايه آلور، كامپرده سلطانه واريب خزينه اورنى
 طيار فيلق ايله خبر ويرر، امير سلطانن كيچمسي كرش لرنى آلب
 قاب وخور جونلر ينى صاليب كوك ديريه واريب مكاريلره يعنى كراچيلره

سويلر كه بو ناشلردن چخرلر كز كونارر قدر قابله صاليب آغز ينى
 محكم باغلاكلر لازم ايدر سكر اوزلر كز دخى قويسون نوچه و غزغه
 تقب الونلر صوكره آلمانو كزده آلمانو كزده اوكونور سز ديور، مكاريلر
 اميرك ديديكى كى خدمت لرينى تمام ايدب بعضلر بونده بر سر
 اولوق كرك ديه اوزارينه خاص بر آز ناش آلور، بعضلر يده
 ناش كرك ايسه خانه مز فاشنده هر فانه لازم ايسه تابلور ديوب
 آلماز بعضى لرى آلتقار ينيده ناشلارلر، چخرلر ينى آرتدق وقت
 سحر سلطان بياز بديك ايشوكنه كلور آلتونلرنى نهر يه قويارز ديه
 خبر ويرر، چقب كوررلر قاب قاب آلتون كهوش، حيران اولوق
 خزينه يه قويارلر كراچى لر كوررلر ناش ديوب آلتق لرى آلتون
 كهوش ايش، آلمانر كاشكى كوبرك آلساق بولمى ايدى آلمانلر
 آزده بولسه آلساقى ايدى ديوب هر ايكسى پشيمان اولمشلر، بو
 كراماتنى كوردكدن صكره سلطان بياز يند قزى نكاح قيب
 اميره ويرمش داماد ايدنمش، بعده بو خزينه نهره صرف اولنق كرك
 ديوب وزارلره مشورت فيلدهن كرامات ايله كلن مال مساجد مدارس
 وامثالى خيراته صرف اولنق ليق ديرك جامعك بناسنه كامپرك خانه سى
 اولن اوروننى مناسب كورمشلر، زيرا بو جاي اويله بر تبرك جاي
 ايشكه حضرت نوح عليه السلام ايامنده ير مؤمنه عجزوك خانه سى
 اولوب حضرت نوح بوگا طوفاننن خبر ويرمش او كونده كهه يه
 آلورمن وعده سنى قيلمش ايكن او بلا مستوعبه حضرت نوحك
 يادنن چقب كامپر جاينده فالمش، طوفان كونارلدكدن صوكره حضرت
 نوحك خاطر نه توشوب كامپردن خبر آلدغنده كامپر طوفان قنى من
 بو وقته قدر كوردم ديوب حق تعالى او بيچاره كامپرنى آمان صاقلب
 طوفان آنك خانه سينه وار ميوب سلامت فالمش اوزماندن تا بو آنه قدر اول جاي
 تبرك اولوق بر عجز فوت اولورسه ينه بر عجز اول خانه يه
 جاي كبر اولوب حضرت نوح ايامندن بوياق بو ترتيبده بر
 عرف قديم غير منسوخ منزله سنده كلرك خانه عتيق اسميله ياد

اولنور ايمش بىنا بىرىن بويى، كرامت خزينهسى ايله بىنا اولنان جامع بومبارك محلله اولقىنى تىنسىب ايتىش، بومصاحب ايله سلطان بىنا بىدبوجاينى كامپردن صورار كامپرو بىر مزانىب و بىر كوز دىر كوزمىز غىر جايدىن عمارت على ايله تىشىمىر ايدر كامپر قبول ايتىز آلنون كوش ايله مملو ومىتون ايدايىم دىر اورندىن كتمز بالاخيره سلطان غضبه كلوب كامپرنى خانه سندن چقارر جاينه بو جامع كبرى بىنا ايدر. جامعاك اورتاسى بىر كچك حوض در صوى استوندىن كلور اوستونده آدم بويندىن بىلند ايتىلوب ينه حوضه توشار حوضك اطرافنه مر مر تاش توشالمش بومرمر توشالمش اورنده نماز او قولمىز جماعت هر فانجه تغوزلىق واز دعاملېك اولسون بىرى اوسننه بىرى سجده قىلسون طشرهيه كىتسه كىمىر او موضعه هىچ كم نماز اوتهمز، سبى ده كامپردن رضالوق سز آلدىغى اوچوندىر مغصوب جاى دىورلر. مسجد كىبرىك ايشوكندىن حراغه چه يتمش غطوه عرضى توفسان خطوه، قىلەسى جنوبه منارهسى ايكى دور اورنا كىنبد پىلالە دن حوض بو كىنبدك استونده اولوب اىچنده بالىق لىرى بار منبرى هندستانده، بىتن بر نوع قىمىت بها يفاچدىن يصالمش قىمىتى استىبول منابرلرنگ كلسنه معادلدر دىرلر.

جامع كىبرىك اورنى يوقاروده يازلمش سىافله بىر متبرك جاى اولدندن اهالى بۇروسه بوگا مقام خامس ديه تعبير ايدرلر اما تفسىر روح البىاننگ تحقىقنه كور مقام رابع دىمك كرك اوليور. «ومن اظلم مېن منع مساجد الله» آيتنگ تفسىرنده مزبور عچوزك طوفاندىن نجاتنى بيان مىلنده «لا مقام اشرف من الجامع الكىبرى بىروسه بعد الكعبة المكرمة والمدىنة المنورة والقدس الشرىف» دىمىش.

وبىر كون چكرتكه اوليا دىرىكى ذاتنگ تربه سىنه واردق سلطان مراد اولك جوارنده مدفوندىر مزبور سلطاننگ چىكرتكه اوليا زماننده كراماتى ظاهر بىر ذات اولوب اسمنى بىلن آدم بولامدىم، «چكرتكه» بابا چكرتكه اوليا دىوب مشهوردور. بو اسم ايله اشتىاره باعث بو ايمشكه خسته لرغه پوفى توفى قىلنبا و ايتكان سوزلرى توغرى كلوب

بهرچه آدملىر بو ذاتنگ هر نه دىدىكىنى اعتبار ايدر اولمشلر. بر كون سلطاننگ حضورنده فالچى لردن مكالمه اولوب بوننده بر آدم وار هر نه دىدىكى توغرى كلور كوب آدم تجر به اينه شلر عجب موافق توشر دىدىكده سلطان اعتماد ايتىمىوب كتور او جرىفى عىب دن خبر وىروب آدملىرى آز دورمش كندم امتحان ايدر ايتكانى توغرى اولورسه فىها والا آنى واكنا اينانانلرى بيله جزاسنى وىبررم ديه اوليايى كتورميه امر ايدر يساو لىر ايساق قولنى بىره تىكوزمىوب آلب كلورلر اوليا كلدى دىوب سلطاننه خبر وىرلر. اتفاقا سلطاننگ آلندىه بر اياغى يوق چكرتكه تورمش ايكى آنى اوشينه بوموب كتور اوليا كوزى دىر اوده كرىب نىز چوكوب اوتوردىغى ايله قولمى نه وار بيله سن والا جزا كى بوله سن دىوب دهشت قىلدقده: سلطانم اقساق چىكرتكه دك الينكه توشىمىن نه قىلساك قىلەسن اوزك بيله سن دىمىش. سلطان مراد بو ذات صاحب كشى ايمش دىوب كوب انعام ايدرنگ اورانمش موندىن بوياق چكرتكه بابا چكرتكه اوليا اسمى ايله شهرت لنىش.

ودىغى بر كون سلطاننگ خزينه سنى اوغرى اورر كم آلدىغى بلامىوب كوب مضطر اولور. چكرتكه اوليايى چاقرتوب تاپەسن دىدىكده فرق كون مهلت ايله تاپەق وعده قىلور فرق كونده تاپماز ايسه اولدرىم دىو تىدىد ايدوب بر خانه ده محبوس كى صاقلار. اوتوز توفز كون اولدقده ايرتهسى حاله نه اولور فكرىله اوليا بر آز خوف وخفايه توشوب خدمتنده توران آدمه چراينى صتوب «روز» اوتوز توفز مى دىدىكده او خادم خزينه يى اوران اوغرى ننگ بىرى ايمش «روز» لفظنى «دوز» ايشدوب شاشىلر قى تقصير منم ايله فرق ايدى جهلەسى باردور دىر. اولياده بو سوزدن استفادة ايدىرنگ خزينه نرده در تمام نوكال نوروبى دىوب اوغرى بىچاره توغرى سويلىوب، سلطان حضرتلرى جنابكزه مراجهت ايتدىكن صوكره احوال ينه منجر اولور دىوب بىر چقه سىنه تىكمىوب فلان موضعه كومىش

ایندک دیر. اولیسا او آدمه بار بولداشلرکنی ککئور دیوب اوتوز توقز اوغرینی آلوب کلور فرقی بیله اولیانک ایاغنی فوچوب سلطانن قانمزی صوراب آهسز دیبه یالوارر. اولیاده عندرلرینی قبول ایذب ایرتهسی کون سلطانک حضورنده اوغری لرنک فاندین کچمک شرطیله عزیزنهیی تمام توکال چقاریب بیرورلر. من بعد سلطان بوکا کامل اخلاص بغلیوب هر وقت حضورنه حاضر فیلور اولمش اولیا سلطانک مجلسندن زیرکوب هر نه ایسه بر ادبسنک ایدابمه سلطانن یراق کیدایم دیوب بر کون شاشیلوب سلطانک سراینه وارر سلطان هممه کتمش ایمش ارفاسندن واریب توغری هممه کرارده بلباغنی سلطانک موینه صالیب سودرایهک طشروغه چقارر سلطان غضبه کلوب و منی اولدرمهک کلمش باغلاکلار دیان ائنده هممانک ایچرو کئبندی گب ایذب یقلب توشمش. سلطان بونی بو ذاتک کرامتندن بلوب منی بو ورطدن خلاص اوچون کلمش دیبه اولگی دن زیاده محبت باغلامش سلطانن یراق اولورم دیر ایکن دهما یاقن اولمش. چکرکه اولیا دیدکلری بودور.

نقل ایندکارینه کوره بر شهرک اهابسی ۲۴۰۰۰ خانه اولوب اون بدی محل یهودی اوتوز محل نصاری باقی اهابسی اهل اسلام اولوب اوچ یوزدن زیاده مساجد وجوامع وار دیدیلر لکن حاجی محمد جان ایله بر دفعه غازی عثمان کئبندی اولن بلندلیک دن ویر دفعه حاجی الهام اوچاولرمز اوچ فوزی طرف بیوکلیکن توروب سانادق برنده بر یوز ایلی دورت و برنده بر یوز ایلی آلتی عدد جامعک منارهسی تعداد ایلدی کورنمای قالغانی بولسه دغنی ایکی یوزه بیتماز ظن ایندک. هر نه ایسه استنبولک اناطول شهرلرندن والی اوتوران بر بیوک بلده سیدر.

۷نجی ربیع الاخر ۱۹نجی آغوسته جلوس همایون طنطنهسی اولوب اهل اسلام جامع لرد یهودی و نصاری صومعه و کنیسه لرنده جمعیت ایله سلطانه دعا قیلیلر و حبس خانه دن بر قاچ آدملری

آزاد ایندیبلر. اوشبو کون حاجی محمد جان و حاجی الهام اوچاولرمز ارمنی کنیسه سینه واردق صورت و تمثال یوق ایسدی. صوردفکه نصارالرنک کنیسه سینده صورت اولوردی سزلرده کورنمیور دیدکده ارمنی مذهبندن غیری نصاری آزمشله حق بولدن یازمشله الدن الله یصاب آکا نابنورلر عاقل ایشی دگلدر دیبه جواب ویردی. محراب محلنده بر اوستول اوستونده اوچ کتاپ کورندی بو کتابلر نه دور دیدکده تورات زبور انجیل دور. عبادت و قتمزده آنلری اوفورز دیدی کنیسه سی ننگ ایچی یهودی صومعه سی کبی کانافی لی یعنی ساکی لی اولوب سجده قیلور اورون بولمندن عبادت لرنده سجده یوق ظن ایلدی. و آندن بلدیبه محکمه سینه کریب بر نچه سطر ایبات یازیب ویرلدی کیچه سی کوب او یون و تمشال کورندی.

و بر کون سلطان عبد العزیز خان سراینه واردق بوکا کوشک خنکار دیرلر ایکن. کوزانچی لری وار اجازتله کریب کوردوک ایکی استینه ده ایکی آینه «کوزگی» وار فرارسن اوزکنی نچه عدد کورارسن بوکا تعجب قیلدق ایسه ده حکمتی ایکیسی ننگ مقابل یعنی قارا فارشی فویلدیغی ایمش آرتوق بر شی یوقدر دیدیلر. او یولک «عرب داده» «وصومونچی بابا» بی زیارة ایندک. بوکا فردنچی بابا دخی دیورلر صومون قپارتوب پشورهن کومچ که وایکم که اینورلر. «فرون» بزرچه میچ، عربیسی «تنور» دیمکدر. ابدال مراد جل تن لر مقامی و ملا فناری و دخی «در» و غرر صاحبی و سائر عزیزلر زیارتی کوبدر. و فیلوچه یولنده «سلیمان مولودی» حضرت لری ننگ قبری وار ابتدا مولود النبی صلی الله علیه و سلمی اوفومق عادة مستحسنه سی ترکچه جاری ایدن بوذات ایمش.

فیلوچه دیمک قدرت همای دور. بزرچه، اراصان «آراشان» دیرز. بورسده اولن فیلوچه ننگ هر نوعی وار ایکن کوردر همای ناشادر همای آچوتاش همای و سائر و سائر معادنلر همایکه مجموعی فرق عددن زیاده اولوب خسته آدملر اوزلرینی طبییه کوسترک

قايىسى حمامه توشمك تەيىن ايدىرسە ونە مقدار تورمق امر ايدىرسە طبيك سوزىدىن ئىغانى ايتىز اما بىزار اوز عادتىز چە تىلادىكىز حمامه توشوب تىلادىكىز چە توردىق.

بىو قىلوچە بولدى شەره ياقىن بىر چىشمە وار اھالى شەر كىرلر بىنى آندە يوازىر مابون كرك دىگىل دىورلر. بورسەنىڭ اطرافى تاغلىق شەرى پىستلىك دە بىلىندىلىك دە اوتورمىش، توبان طرفى يازىق دالا بىنى اوو اىگونلىك بىچانلىك باغ باغچەلىك غايت گوزل خوش هوا جاي دور، تاغ بىموشى بىنى جىلاڭ بورلوگان لىر وار. اوزم و سائر ميوە دخى موجود دور توت بىچاچى ككثرت اوزرە اولوب بىفاك فابرىك لرىدە كوپ كورىدى، بو بىلدە ايله مودانىبە قىبەسى آراسىندە زىتون بىچاچى بى نىھايە دور.

بورسەدە فزانلى مەجرلر بعض اوى جايلىك و بعضى لرى اجارە ايله تورلر تجارت وزراعت وەر برلر بىر كىسب ايله گوزل مەشىت ايدىرلر، اھالىسىدە مسافر پرور اولوب مەجرلرە وسعتلىك اوزرە مەاملەدە بولنورلر. بورسە شەرى نىڭ تىقلىدى تاغ و صحرا جەتتىدىن بىزم بو طرفدە لىسى قىلەسى نىڭ اوتوردىقى موضە مشابە دور مگر ھواسىندە فرقى وار كە بورسەنىڭ قىسى آز و آرتوق صغوفدە اولەمىوب اىڭ شىدىلى قىشدە بوز كون قار باصارمىز دىدىلر بورسەدە كامىل بىر آى توردىق اون بىدىچى رىبىع الثانى اوچونچى سىنتىبردە ايرتە بىرلن چىقب شىمىندوفر ايله بىر يارىم ساعىتدە مودانىبەگە كىلك آندىن پاپور ايله وقت عصردە استىبولە كىردىك، پاپور دە بش ساعىت تىمور بولدى بىر يارىم ساعىت يورولدى بىنى استىبول ايله بورسە اراسى توققى ايله آلتى يارىم ساعىتلىك بولدى، قايتوشىم دىگىز ساغلىندە اولن فستق قىبەسى فاطرلى كوىى و آرموت قىرەلر بىنە يولقوب بىو جاپلردە كىشى توشور بىلوب و اوتور بىلوب پوستەبە مەكتوب آلىب مەكتوب و بىرلدى، باروشىدىن بارىقى ساعىت زىادەلىك بو توقىدىن دور. استىبولدە باز اون كون ئۇلاد بىرور بىسى www.ewlat.org www.uyghurkitap.com www.ewlat.org www.uyghurkitap.com

قدر پاپورغە اوتوردىق، وقت عصردە استىبولدىن جوناپ كىيولى بىر بىرىدىن كىچەسى اوتوب وقت سەر چىناق قىلەسى قىرەنە كلوب توقىداق كون چىقىدىن سوڭرە آندىن جوناڭ كىچەسى بوغازدىن اوتىكوزمىز اىكىن آندىن آق دىگىزە اوتىك سىلانك طرفدە سىندىرە تاغلىرى و بولدى قوم كوىى، بوچە قىلەسى آق قىلە بابا جىزىرەسى، مەدىلى قىلەسى بوچىز كوىلرى كورىنوب فالدىلر، ايرتەسى كون ۱۴ نچى سىنتىبور نماز شام وقتىدە ازىمىر قىلەسىنە كىلك استىبول ايله ازىمىر آراسىندە بىر تاولىك دن آرتىغراق يول يورولدى، او كىچە سىو اوستوندى توقىتاب ايرتەسى كون شەره چىقىق حصار جامىندە اىكى ركەت نماز قىلدىق بازارە وارىب يول لوزمانىمىزى آلدق بو شەره غايت عىظىم شەره اىكىن كىچەسى اىلىكترىك دىگىز بوىى نىخىمىنا بىر تاش بىر نى كوندوزگى دىك ياقىتى قىتاب نون بوىى پانوسلى فنارلى پاپورلر دىگىزدە فراولاب يوردىلر، ازىمىر قىلەسى نىقە جىنوبىدىن بىر خط بىنى بىر درجە شىرقە توشمىش دور، اون بىشىنچى سىنتىبردە وقت عصر اىدى ازىمىردىن جوناڭ توندى ساقىز جىزىرەسىنە كلوب آز توقىدىن سوڭرە ايرتەسى بولدىم قىبەسى استان كوىى دىسان قىلەلرى اوتوب عصر و شام بىنىندە رىدوس جىزىرەسىنە كىلك بىر رادە ھىلال جىمادالاولىنى كوردىك رىدوس دە اوچ ساعىت مقدارى توقىدىن سوڭرە وقت عىشادە آندىن جوناڭ، بو عىن دە رىدوس والىسى عابدىن پاشا اىدى بوگا جىزىرە والىسى دىورلر آق دىگىزىك استىبول ادارەسىندە اولن جىمىع جىزىرە بو والى نىڭ زىر دستىندە اولوب يالغوز بىو جىزىرەدە قىرق دورت بىووك قىلە موجود اىمىش دور بىسى اسلام باقىسى خرىستىيان دور دىدىلر، رىدوس جىزىرەسى بىزم بو طرفدە بارلىق تاغنى مشابە اولوب شىرقىدىن غىربە اوزانان غىرب طرفى بىلىندى شىرقى بىز آز پىستلىك طولى و عرضى دخى بارلىق تاغى مقدارىدە كورىدى.

استىبولدىن چىقىغىزدىن بوياق پاپور توشلوك تابا بورمىش اىدى، رىدوسدىن كىتىك كىدىن سوڭرە بىو كىچە تام يور بىوب ايرتەسى كە اون

یونانی سننبر دور کون چققان وقتده توپچی مصطفی افندی ایل بیل
 پاپورک باشنده یوغان یغاچ اوستانه چقب اوتوردق کون پاپورک نق
 توشوغندن طلوع ایلدی دیمک که تسوغری شرقه بورلمش جوانب
 اربعه ده سواحل و جزائر دن هیچ نسنه کورنمدی قوری بزلرک کورنوب
 فالدیغی برفندن ایسه ده بر پارچه تسلیء خاطر یعنی بر آز کوکل
 جوانقچ بولور ایکن آسمان ایل صودن غیرى هیچ نسنه کوزه
 نوشمکدن خیلی وهیمه لیک بولدی، بو کون کوندزی وکیچه سی
 ایله یوروب ایرتسه سی اون سیکزنجی سننبر ایلدی، پنجشنبه کون
 وقت ضعی ده مرسین متصرفلغنه کلدک ردوس برلن مرسین ارالغنه بر
 یاریم تاوولیک یورلدی، اوتوران پاپورمز ساعتده اون ایکی میل
 سیر ایدر دیدیلر ۲۷ چاقوریم مسافه اولور بو حساب ایله ردوسدن
 مرسینه قدر مگ چاقوریم تخمین ایدیلور، مرسین آدنه اسکلسیدر
 نهر سیحان نهر جیحان ایکی قوشلوب قزیل ایرماق نامیه بو
 شهرک فرینده آق دیکزه توکولورلر باشی آناتول تاغلرندن چقار
 دیدیلر، مرسین دن شول کون وقت عصرده جوانب ایرتسه سی ۱۷نجی
 سننبرده جمعه کون ایرته نماز وقتنده اسکندرون فضا سنه کلدک
 بو بلده حلب اسکله سیدر بوقده اوچ یاریم ساعت توقتاب آنندن
 لازیمه یه جونادک عصر وقتنده لازیمه بلده سینه واردق، بو شهرده
 عزیزلردن حاجی محمد مغربی ابراهیم ابن ادهم حضرت لرینک آناسینک
 تربسه سی وجامعی واول جامعده مولوی لر وار دیدیلر، ابراهیم ادهمک
 اوز تربسه سی بوندن دورت ساعتلیک مسافه چبل فضا سنده ایش
 ابراهیم ابن ادهمک والدسه سی بلخ پادشاهلردن ایکن بورایه کلوب
 مدفون اولدقلرینی پاپورده احمد قنوی نامنده بر ترک بویله حکایه
 ایلدی: «ابراهیم ابن ادهم حضرتلریکه تصوف کتابلرندنه منافلری
 مرسوم وتوار یغلرده نام عزیزلری مشهور اولیاءالله دن اولوب پادشاهلغنی
 ترک ایدرک چقب هر سنه حج قیلدندن صوگره ارض حرمدن کیدب
 خارجه استقامت ایتمک عادتلری ایکن بو شهره کلمش، بلخده

والدهسی قاچ دفعه دعوت ایدب فایتمادنده اوغلنی آلیب کلمک
 اوچون بالذات اوزلری سفر مشقتنی التزام ایدرک اولب چقب
 اوغلنی بو جایده تاپمش که شهر دن طشره دیکز بقاسنده بر غارده
 آنا اوغول ایکیسی یغلاشوب کوریشوب آناسی ده اوغولوم بو نسه
 حالدر دوزخ سنک اوچوننی برادلش عاصی اینک خدانک رحمتی
 واسع رسول الله نک شفاعتی ده عاصی لر اوچوندر اوغولوم بویله
 یورمه خدانک کرمدین نا امید کبی اولمه مملکت ایسه ایگاسز
 اهالی سکا انتظاردر یورالیم دیر، ابراهیم یا آنا آنده واروب نه
 پیاچقم دیور، آناسی ده تخت که اولتوررسن پادشاه اولورسن دیور،
 ابراهیم بن بوراده دخی پادشاهم دیمش، پادشاهلغک بومیدرکه باتدغک
 بیر تیور توفراق، البسه ک نهچه بردن یرتق یماق، اوستونک کیر،
 ساچک طولا بت فمل دیر، آناسی بویله دیدرکه یماق نکب اوتوران
 ایگنه سنی دیکزه آتمشده یا آنا مگا شو ایگنه نی تاپوب بیر دیمش
 آناسیده دیکزه کندیکی ایگنه نردن تاپلور دیدرکه فاشو کزدا گی
 خادملره وعسکرلره بیورگزرکه تابسونلر دیر، آناسی ای اوغلم بویله
 دیوانه لغی تاشله دیدرکه من عساکر مه امر ایدرسم ایگنه می تاپوب
 کتورلر دیر، آناسی ده کورالیم کتورسونلر دیدرکه ابراهیم حضرتلری
 یا سمک دیوب بالفتره خطاب ایتدیکی ایل دیکز موجه کلوب نه مگ بالی
 بردن باشنی صودن چتوررق لیبک دبه نورمشلر ایگنه می تاپوب
 کتورکلر دیدرکه بالفتره چوموب کیدب بریسی ایگنه یی آغزینه
 تشلب چقب ابراهیم حضرت لرینه ویرر، آنا پادشاهلق بویله اولور
 دیر، آناسی ابراهیم دن بو کرامتی کوروب ترک دنیا ایدرک کتورن
 خزینه سی ایل بو شهره بر جامع و خانقاه بنا ایدب اوقافلر قیلمش
 باقی عمرینی بو جایده اوتکار یب بونده مدفون اولمش» دبه تمام
 ترتیب و فصاحتل تقریر و بیان ایلدی، ترک طائفه سندن عادی بر
 آدمک فصاحتنه بزم خلقمک ایگ عالم اولانی برابر کلور ظن ایدم،
 لازیمه دن خفتن وقتنده کیدب ایرتسه سی ۲۰نجی سننبرده طرابلس
 شهرینه کلرک، طرابلسدن توش وقتنده جوانب وقت عصرده

بيروت بلدهسى

بيروت شېرىنە كلوب عثمانلى «لوقنطە» سېنە توشدك «لوكنە»
 ھىم ديورلر ھونىل مەسئەتتە كە بىئى كچى، بېرۈندە حضرت بى
 عليه السلامك قولى جامعدە مدفوندر زيارت ايتدك، امام اوزاعى
 بارىم ساعتلك يول شەردن خارجدە دېدىلر آكا وارمدق بېرۈنك
 دورت كۈن توروب توفزىچى جمادالاول ۲۴ نچى سىنئىر چەارشىنبە
 كۈن اېرنە بران چىقب ترقز ساعت شەمدوفر ايلە يوردك وقت عصرە

شام شريف

شام شريف شەرىنە كلك. بېرۈنك باقى احوالى بونك اخېرنە
 بازىلور. شامدە ھەر ئاغا دېدىكى ذاتك خاننە توشدك، اوچ كىشىە
 ايلق توفسان غروش بىنى صوم ايللى نىن اجرە ايسل آندە
 اوتوردق، خان دېدىكارى انسان وحيوانە مشترك محل اولور روسچە
 «دوبور» ختالى تاك ديورلر. لوكنە ھونىل انسانە خاصدر روسيەدە
 غاستىنسىيە ديورلر. اېرنەسى پنجىشنبە كۈن سىنچقدار جامعە چىقب
 اېرنە نمازىنى آندە اوتادك سىنچقدار نامىلە شەورە باب اولن ذاتك
 اصل اسمى «سېد احمد ابن مرداس السلمى» دور دېدىلر اما حجرسى
 اېچندە، سېد عبدالله ابن مرداس يازلمش يانندە ينە بش قبر وار
 صعبە دور دېدىلر. اون بىرنچى جمادالاول جمعە نمازىنى جامع امبەدە
 اوتادك تقبل الله عنا وعن جميع المسلمين.

جامع امبە تصغر بىسەسېل دور. ونسبتلە جامع اموى، دخى ديورلر.
 «امبە» امە كلكەسىنك بصغرى اولوب تكلمە «امبە» دىە امە نسبت
 غلط دور. اسلامدە ايك اول شەرتلى جامع بو اولوب ھجرتك سكسان
 ئۇلاد كىشىك سەسنەسندە وليد بن عبدالملك كمال زىنت و مصارف بى حد
 ايل بنا ايتىشدر غابت ترفىنى وترصيعندن فدبەدە بوگلا بلاط وليد

دخى دېمشلر. توار بىخلردە يازلدبىغنە كورە گوزل لىكدە نھابتە ابرشمش
 ايكن بوندىن بىرنچە يوز سنەلر مقدم اوت قضاىسندن اولگى زىنتنە
 بر آز شكست كالمش. شمدى بزم واردغمز سنەدن اوچ دورت يل
 مقدم بىنى مك اوچ يوز اون بىرنچى سنەسى ينە حرقى ظھور يىل
 ايك مزىن اولن محراب طرف ايوان ورداق لرى كلا يانوب بىقلوب
 فقط تاش ستونلرى قالمش. بناسنى طرز قديم اوزرە اشلمبە فرمان
 عالى وارد اولوب نچە يوز اوستە بو ايشنك اوستوندى ايدى فقط
 مرمر تاشلرىنە نقش اويوب ستون تاشلرىنى اشليان اوستەلر نك
 عددى يوزدن زيادە واردور فقس غېرھم، اوچ دورت يىلدىن بو باق بوقدر
 آدم چاليشوب ھنوز اوچدىن برى تمام اولمامش يالغوز منارە بىضا
 طرف ثلثى ياقنلاشمش ايدى. جامعك طولى شىردن غرىبە بر يوز
 توفسان خطوہ عرضى يتمش بش خطوہ رداق آستى قرق بش جمع
 بر يوز بىكرمى خطوہ دور. درك لرى دخى ۱۲۰ عدد اولوب كلسى
 ناشدىن دور. كنىد آستوندى ايكى درك وار بو ايكى درك بلىقىس نك
 تىختى نك اياغى ايشن يەندىن ياكە قدوسدىن كتورمش دور مك بش
 يوز آلتون ايلە كلكىكى سويلىدىلر يانغندە بو ياسى كتمش ايسەدە
 نقش لرى بلىلى تور بىدر. جامعدە دورت مذبك دورت محرابى وار
 ھر محرابك آراسى ايللى خطوہدن، حنى محرابك آلدندە حضرت بى
 عليه السلامك باشى مدفوندر زيارت قىلنور. بو بىغىبىرك قولى بېرۈنك
 باشى موندە وسائر جسدى نابلسدە اولوب نەدن بو يىلە كىسكى يە
 توشمش دىبو صور دغمدە دىدىسكە، حضرت بىنى نك قەسەسى تفاسىر
 وتوار بىخلردە مسطور و مشهور اولوب زمانەسىنك پادشاھى معشوقەسىنك
 القاسىلە باشنى كىسوب بوندە كتورمش جسد مباركارى شھىد اولن
 محلدە بىنى نابلسدە قالوب آندە دفن ايدلمش بىر زمان ولايت لىر
 قىط و غلا ايلە مبتلا اولدندە يھودىلر نچە دفعە استىسقاىە چىقب دعالرى
 مستجاب اولدندە علماً يھود اتفاق ايل دېمشلر كە قىط مطر و منع
 دعاً گناھك شامتى دور كرك كە بر بى گنا الدن استمداد ايداليم گناھسز

ال حضرت يحيى نك الى دورديه قبريني آچوب بر فوليني آلورلر آنى
 وسيل ايدرك دعا قيلدندمه مستجاب اولوب آسماندىن يغمور باران
 اينوب معمور چيلك اولور بونكله بوفولنى كفن ليوب يهوديلر تبركا
 محرابلرند صافلب بويل مضطر وقتلرده آنكله استدعا واستسقا
 ايدر اولمشلر بويل اولارق ككوب سنين ويللر اوتوش.
 بنى اسرائيل و نصارى اياملرى ككچوب اسلام زمانهسى يتمش.
 اوشبو جامعك بانيسى ارلن وليد ابن عبدالملك، زماننده مملكندمه
 بر قعطليك ظهور ايتمش اهالى اسلام نچه كونلر استسقايله
 چقب دعا قيلمشلر اثرى معلوم اولمامش بعده تبعهسنده اولن
 نصارايه امر ايدب آنلره دغى بر اثر كورلمدكده يهوديلر استسقا
 ايدر يغمور ياغار قعطليك كيدر ينه بر زمانلر بويل اولارق يهوديلر
 ققطيغى ايله يغمور اولور معمور اولور، بو سرى بلمك اوچون
 مسلماندىن بر آدم بر قعطليك سنهده يهودى ديننى اختيار ايدب
 آنلرلك ديننه كريب استسقايله بيل چقار يهوديلرده غيرى ملندن آدم
 اولمسون ديه يوقلاب بو آدمى بولدقارنده بونك اخلاصنه يهودى
 ديننى قبول ايتدكده نچه شاهد شهادتليك ويرمشلر. بعده بر صندوقنى
 آچوب ايچندين كفنلنمش بر قول چقارده، يارب ير يوزنده بي
 گناه بندك فالمامش آنلرلك شامتندن بارانى قطع ومملكتنى قعط ايلدك
 شمدى بو قول گناهسز قلوك يحيى نك قولى دور بونك هرمتنده بزلره
 باران ايندر ديه مناجات ايلدكده اسماندىن بلوط كلوب يغمور باغمش
 مزبور يهودى اولمش مسلمان بو حالى بلديكى ايله درحال كلوب
 حاكمه عرض ايدرده يهودلرلك الندىن صندوقى آلور لكن جز پيغمبرنى
 يهوديلر كى الله صافلق امانت اولور ومشروع دگلدر ديوب بيرونده
 دفن ايتمشلر اوچ جايله اولديغى نك سببى بودور ديدى، ديدككزه
 كوره وليدك ايامنده ايسه شامده اولوق اقتضا ايدر ايكى بيرونده
 وارد يغى نهدن ايمش ديدكده بوراسى معلوم دگل ديدنده ظن ايدر
 قول بيروت يهوديلرند اولمشده او جايله آلدنندن ايكنجى

جايله نقل جائز كورلميوب آلدنيغى اورنده دفن ايتمش اوله ديدى.
 بو خبرنى احمد عصام الدين آلدنيه سويلديكمده بو تحقيق بنمده
 خاطر يمه گاه غطور ايدردي سببى كمسه دن صور مامشديم مز بورك ظنى
 دوغريدور درست دور ديدى.

احمد عصام الدين آلدنى اصلى فزانلى اولوب يكرمى بش سنه دن
 زياده اول مملكتده كيزرك بر فاج سنه دن بوياق شام شريفده
 متوطن كى جامع ورد كل جامعنده درس كويليك ايله نورمش اصلى
 فصلنى اولنى يورتنى تمام يازدرب آلمش ايديم كاغذيني يوقانديم.
 شام شريف ديدكمز دمشقدر اصلده شام ولايتنه اسم اولوب
 شهره علم دگل دور، خمس شامات ديور، قدوس شام، دمشق شام،
 طرابلس شام، حمص شام، طرسوس شام، بزلرچه دمشق شهريني
 شام ديور، حضرت نوح عليه السلامك اوغلى سام اولادندن دمشاق
 نام كمسه اولادى ايله بو جانبه كلوب متوطن اولارق ابتدا سوزيني
 يعنى قورغاننى او ذات بنا ايتمش ايمش سور مزبور كوب كره تعريب
 وتجديد ايدلمش، سورك ايچنده ينه بر سور باز بونك ايچندا گى
 ويرانه تاش عماراتلر بساغ ارم نك بانيسى اولن شداد شديدنك
 اثر مشددى دور ديورلر، غايت محكم ومستحكم يصالمش الحاله هذه
 ايچى جب خانه يعنى اوق دارو نورمش بر طرفى عسكر خانه
 اولمشدر، وبونك ايچنده حضرت ابى الدردأ رضى الله عنه نك قبرى
 وبر خانهسى محمل شريفك محلى دور قبل طرفنده اولن خانه غالى
 ايسهده قراولى يساق ديوب كدرمدى، تاشلرى نك اراسنى قورشون
 ايله بركتمش، شيخ جندل حضرتلرى نك تر بهسى بوراده دور، سورك
 ارفاسنده اسلام پادشاهلرندين دمشقى فتح ايدنلرلك نامى وسنه لرى
 يازلمش بونلرى يازيب آلديم ايسهده نوار يغلرده تفصيل اولدندن
 بوراده تطويل كلام قيلهق دركار كورلمدى.

جامع امیه موضعی اول هود علیه السلام خانسی ومسجدی اولوب اول ایامدن تا بو آنه قدر عبادت خانده اولوب کلمش شویله که حضرت هود علیه السلامدن سوکوره یونانیه بعده عبده اوتان و اصنام ثم بهود و نصاریه معبد اولوب اسلام فتحنده یوحنا کلیسهسی دیسه تعبیر ایدرلر ایش؛ اهل اسلام دمشقی فتحنده نصف سیف ایله آلدندن مسجد قیلتوب نصف آخری صلحا کفره یدنده فالمش، ۷۰ یلدن زیاده راق بو منوال اوزره قوروب تاریخ هجرتک ۸۸نچی سنهسی اهالیء دمشق عبده اصنام ایله بر جایده عبادت ایتمه لرینی روا کورمیوب اهل نصاریه نلادیککی جایدن بر کنیسه بناسته رخصت و برمک اوزره بو نصفی اسلامه فالسون دیه التماس ایتدیلر ایسه ده نصارالر اونامیوب اخیر کار مسلمانلر خلیفه یه شکایت نامه و عرض حال ویرمشلر، صلح قدیمه بناء آنلری جبراً یعنی رضالتی سز اخراج ممکن اولمیوب لکن خارج شهرده قیصرک دامادنه منسوب اولن کنیسه قومایی صلح نامه دن طشه بولمه لر یله آنی یقمق اوچون مسلمانلر مجتمع اولدغه کنیسه مرقومه عند النصاری محترم اوزلرنجه معزز اولدغنه بناء آنی هدم ایتدیرمیرک جامعک نصفنی آنک بدلنه ویرمک ایله مصالحه ایدلمش بو تقریب ایله مجموعسی جامع محمدی اولمشدر صلی الله علیه وسلم.

بو جامعده حضرت هود علیه السلامک فبری وار دیو مروی اولوب اما قایو محله ایدیککی صراحة بللی دگلدر، اکثر اقوال حنفی محرابک فربنده اولدیغی سو یلیورلر، و بو جامعده حضرت موسی علیه السلامک (فانجرت منه اثنتی عشر عینا) منبعی اولن ناش دیورلر بویی آز کم ایکی کز عرضی بر کز فالولغی بر چارک دور جامعک تمامنده محرابک بر طرفنه قویولور دیدیلر.

جامع مزبورک خصوصنده نهجه آیات بینات واحادیث نبوی وارد اولوب، (وآویناهما الی ابوه ذات فرار و معین) (والتین والزیتون) آیه کریمه لری اوشبو جامعک موضعی بیاندر دییشلر.

مکه مکرمه ده اوقونان بر رکعت نمازه بوز مک ثواب مسجد فخر کائنات صل الله علیه وسلم ده ادا اولنان بر رکعته ایلیلی مک، و مسجد بیت المقدس ده فرق مک و مسجد دمشقده اوقونان بر رکعته اوتوز مک ثواب سائر محل لرده اوتانان نمازدن زیاده ویریلور و هر کیچه بو جامعده حضرت خضر علیه السلام بولنور دیه مرویدر، اوچ عدد منارهسی وار بری دیوار شمالیده باب سلسله یه متصل بوکا منارهء مأذنه العروس تسمیه ایدرلر اذان شریف اوشبو مناره ده اوقنور هر وقتنه اون بش مؤذندن یتمش بش مؤذنی واردور مآذنه بی ایلانوب یوروب اذان ایتورلر، و بری جانب غربده مناره غربیه دور و بری طرف شرقده مناره بیضاء یعنی آق مناره و مناره عیسی علیه السلام دیوبده سو یلیورلر ذات مشار الیه اوشبو مناره یه نزول ایده چکدر، بویاسی یشل ایسه ده بیضاء ایله منصف اولمش، اون بشنچی جماد الاول سه شنبه کونی ۳۰نچی سنتبر ایدی بو مناره یه چقدق اوچ جایه نفس آلور و استراحت ایدر اورون وار دورتنچی سی مآذنه دور بر دفعه اوشبو مآذنه دن قایتدق ایکنچی دفعه یوقارو طبقه سینه چقدق جمع ایکی بوز یکرمی باسقیچ دور، مذکور استراحت اورونلرنی مؤذن یتاغی دیورلر بوکارچه هر باسقیچ ناشی بر چارکدن آندن یوقاروسی آلتی بر شوکنددر، مناره نك عرضی آلتی کزدن زیاده راق و بشنچی طبقه دن قیوسی تخمینا اون بیش کز اولور باسقیچ لری ایلتوب چقولور، وارن زابرلر مناره یه خط یازمق عادت ایشکه، فلان ابن فلانسم بورایه کلیم یا رسول الله وقت نزولده بو مکتوبه یی کوروب یوم قیامتک بزلری شفاعتکدن محروم ایلمه دیو بو کبی سوزلر هر کم بلدیکی و کولکنه کلدیکی عبارلر ایله یازمشلر غطوطلدن مناره نك آچیق بری فالمامش بزم بو طرفدن خیلی آدمارک اسمی اوقولدی.

و جامعک شرق طرفنده حضرت حسین رضی الله عنه نك رأس مبارک لری زیارت قیلنور مخصوص بر خانده غایت نریبه لی دور،

و جامعك دورت طرفنده دورت بيوك داربازهسى بار باب جنوب كه قبل طرفيدر بوگا باب غبراني و باب زياده ديورلر و باب شماليه بوگا باب سمياطى و باب ناطقين و باب سلسل ديورلر و باب غربيسته باب بريد ديورلر و باب شرفيسيسته باب جبرون تسميه ايدرلر. بو داربازه نك آلدنده فاربوز فالدران ديوب بر صو وار منبعندن آتيلوب بر نيزه بويى يوفارو چقار آلمه ونخوم كوتاران صوتى بورسده كورمشيدك بو ايسه فاربوزى كوتارر ديديلر بونكچون قاربوز فالدران ديمشلر قديمه حضرت معاويه نك سرايى بو اورنده ايمش، جامعك كچك ايشوكارى دغى وار جامعك صحنى اورتاسنده برقيوسى وار اوستنه قبه فيلمش كرانت يعنى چوماك قويهش صو و طهارت آندن آلورلر، و بو بلده فاغرده بوندىن غيرى دغى گوزل جامعلر اولوب جهل دن برى سنانيه جامعى دينلور سنان پاشايه منسوب بر مزين كاشيني جامعدر، درويش پاشايه منسوب بر زيبا جامع دغى واردور، و شهر دن چينده كوك ميدانى قربنده سلنمانيه جامعى وار اطرافى مدرسه و كتب خانه ايله مكمل و غايت مستحكم بنا ايدلمش ايسده حالا اطرافى و حواليسى خرابه اولارق بالفوز مسجد جامعك اوزى تورويدر هر كون فقرالره او جامعك و قفندين نان اولاشورلر ايكن هفته ده بر دفعه آش دغى وار ديديلر بو جامع لر استنبول جوامعى طرز نك تعمير ايدلمشدر. و بونردن ما عباد دغى جوامع و مساجدلر ك حسابى اولوب مكاتب و مدارس خانقاه و خانات و لوقند و حمامات غايت كوب اولوب ايكى يوز مقدارى حمام وارليغنى خبر ويرلر و شهر نك ايچندين يتى عدد ايرماق آتوب ايك آزى بزم چوچكده آمبو قره صوى قدر دور، اطرافنده دورت يوزه قريب عيون و چشمه وار ديو سويلديلر بساغ و باغچه ميوه و فواكه نك انواعى و الوانى و نچه تورلوك گل لر و چچكلر موجود اولوب بال دغى بي حساب كويدر بال آردسى ايله كوچكلر طولو اولوب بونك كثر تي گل و چچكلر كثر تنه دلالت ايدر شام جنت مشام ديمشلر يعنى شام دن جنت ايسى و جنت بويى

كلور ديمكدر، حضرت عق تعالى حضرت موسى عليه السلامه خطابا تورات شريفده امت لرگى بال و سود آقان مملكتنه صاحب ايدر م ديوب و عد ايتديكى مملكت بودور كه امت محمد صلى الله عليه وسلم نصيب اولمشدر، (ان الارض يرثها عبادى الصالحون) جامع اميه بوندىن مقدم دورت يوز آلتمش تاريخنده بر دفعه يانوب لىكن او حريق نهدن ظهور ايتديكى معلوم دگل اما بو ۱۳۱۱ نجه سنه ده پانقنين نك سببى اوستونده قوروشونك بر جايى تيشلوب آنى يمامق اوچون قورشون قويدنده آستونده اولن قاموشه توتاشوب بردن اوت كوتاريلوب كتمش يار تي ساعتده يانوب تمام بولدى ديورلر، بو خصوصه عمل يه مى، مهندسه مى، متوليه مى فانغى يرينه جزا كلور، بونك تعميرى اوچون دمشقه نه قدر پول و خراجات تعيين ايديلور ديه حكومتدن خوف اوزره جوابه منتظرلر ايكن، سلطان حضرت لرندن بو صورته عنايت نامه كلمش كه، خيرلى قضا اوله اهالىء دمشق بوگا تشويش تارتماسون غم و خفاده اولمسون، ظن ايدر م اول بلده مبارك يه بر بلاى مبرم كچك ايمشده حضرت جواد كريم كمال لطفندن او بلاى عظيمى بو جامع كيبيرك حريقى ايله دفع ايتمش اوله» ديو نسللى دن سوكره شمدى بناسى اياصوفيه طرزنده اولمق نردمده مناسب كوريلور ديمش ايكن اهالىء شام طرز قديم تعبير ايدلمسه ديوب بو التماس ايله اولگى چه فالمش سلطان عبدالعبيد حضرتلرى اوز چيپندن بر مليون تعيين ايدب اهالى بي بو آغر خراجاندىن معاف ايتمشدر، اوسته لر ك معاشى هر برينك خدمتنه كوره اولوب فقط مر مر تاشه نقش چريب ويرن نك بوميه سى بر آلتوندر ديديلر بوتاشلر محرابه و قبله جانب ديواره قويلور ديديلر. بونك اوچون يعنى ربع مسكونده اولن جوامعك اينك زينتلى سى اوچون بوگا جامع «عروس» ديمشلر عروس بزلر چه كيلونچك ديهك اولوب «زفانى» يعنى كيار كلور كوفى كلنچك نك بزاندكنه تشبيه عروس ايله توصيفى و تسميه ايتمشلر ايمش، بلاط الوليد دغى ديورلر

بلاط مرمر دوشنمەش كاشنىكارى مصىقل ومزىن موضعه دىنلوب بونىڭ ترجمەسى كاشغر مابەسەندە دىخى بيان ايدىلور.

ايمىدى ابتدا شەرىڭ ايجندە اولن زيارت لرى يازىب بەدە صالحىە طرفە ئىم اطرافە چقالىم.

دارالسلام استنبولده اول حضرت بوشع عليه السلام باشاب بىروتدە يەنە انبيادىن حضرت يعى عليه السلامنىڭ زيارتى ابل تبرك لندىك دمشقە ابتدا صحابەدن سىنجدار حضرتلرىنى ئىم حضرت يعى عليه السلامى زيارت ايتىدەن بىرقارودە يازىلوب اوتىدى، بەدە راسى حسين رضى الله عنه و حضرت ابى الدرداء و شىخ جندل ياخود شىخ جندب حضرتلرى زيارت قىلىندى، بوندىن سوڭرە قىرستاندە ابتدا حضرت بلال و حضرت معاوية و حضرت عبدالله ابن ام مكتوم و حضرت ابان ابن عثمان و عبدالله ابن رواحه و عبدالرحمن ابن عوف و عبدالرحمن ابن ابى بكر و ابى سفيان و مقداد ابن معدى و معاذ ابن جبل و وائل ابن اثففى و ابو هريره و حضرت طلحه ابن الزبير و ام المؤمنىن حضرت ام حبيبە زوجە فخر كائىنات صل الله عليه وسلم و اوليا كرامدىن بعضى شەرىڭ ايجندە و بعضى طشىندە زيارت ايدىلور و بس قرنى و ذالنون مصرى و شىخ ارسلان و ابو مسلم حولانى و ابو سليمان دارانى و شىخ محمد دمشقى و شىخ عبدالرحمن اوزاعى و زىين العابدىن ابن حسين و شىخ محمد سكاكى احمد ابن محمد سروجى، و خلق لردن عبدالملك ابن مروان و نورالدين شويد و سلطان صلاح الدين ابوبى و بونلردن ماعدا دىخى صحابە و اوليالرنىڭ عد و احصاسى مەكن اولمىوب خدا تىكرار زيارت ايتىمىك نصيب ايلىە ايدى شەرىڭ طىرەسندە باب كىساندە بىر قىرە وردى تىكلەش تاشندە (ھىدا قىر سىدىن بلال بن حمامە بن رباح انجىشى مؤذن رسول الله توفى فى سنة عشرين سنه اربعة وستين نقله امام النووى) دىو يازلەش شەرىڭ ايجندە اولن قىرستاندە حضرت بلالنىڭ تىرەسى اوستونە (بلال بن رباح) يازىلوب كىندى تىرەلى معروف و مشهور اولوب طىرەدە اولن مقبرە اكرچە تىرەلى دىكسەدە تاشندە بويلە صرىخ

يازمىشدر كوپ آدملردن صوردم بوايكى قىرك فائىسى حضرت بلالنىڭ دور ھىچ بىرى آنوق بىلمىلەر جواب شافى و بىرمدىلەر بعضىلەر طىرەدە اولن بىر زيارت وارلىغىدىن خىلر يەدە اولمىدى فقط بىر آدم سويلدىكى رسول اللهنىڭ بلال اسمىدە ايكى مؤذنى اولوب بىرى حضرى و بىرى سفىرى ايدى طىرەدە اولن بلال سفىرى دور دىدىسەدە سىر و توارىخ لردە كورلەمىدىن بوسوزە تمام اعماد ايدەمىم.

بازار ايجندە بىر چىنار يىقچى وار حضرت على كرم الله وجہە دىلدىنى باغلايان درخت دىبورلر توبىنىڭ يوغانلىقى اون كىز اولور. بويلە چىنار يىقچىلرى استنبولدە دىخى كورلەش ايدى ايجندە يىماقچىلر اوتور مشىدى.

صالحىە

صالحىە دمشقنىڭ سورىدىن چىقىدىننىڭ بىر مىل مىقدارى يردە جىل قاسىونىڭ ايتا كىندە وافع اولمىش جوامع و مساجد و محلات و حىاماتى مشتمل بىر قىسە كىبىرە دور بوقىبەدە زيارت لىرىڭ مشهورى شىخ محى الدين عربى المعروف بىشىخ اكبر حضرتلرىنىڭ تىرە شىرىفى دور. سلطان سلېم خان مرحومنىڭ بنا كىردەسى اولن جامىك بىر طىرەدە على ھەدە بىر خانە دور، بوذات اكبرى تولىدى بىش يوز آلتىمىش تارىخندە مرسىە نام بىلدەدە وفاتى آلتى يوز اوتوز سىكىزدە اولمىش. حىات و مەت لىرىدە كراماتى صرىخ كورلوب مىسقاتىدە كوبىر. جەمە كراماتىدىن بىرى بىر كون بىر سىر تراشە كلوب ساچنى آلدىمىق اولدۇدە اول بى تىمىز سىر تراش بونىڭ كەنە البىسە سىمىنە نظرا پارەسى يوق فقير ظن ايدىرك تىزدە التىقات ايتىمىوب انتظارە قويمىش بىگى كىوملى دن نچەلر ساچنى آلدىرىپ كچمىش، ذات شىرىفدە بوھالدىن منفعىل اولەرقى كايوب «رب الناس تحت اقدامى (۱)» دىھرىك بىرنى بىر تىپوب يورمىش كەمىش، آدملردە بوھرىف كىفر سويلدى دىوب تو توب ھا كەم ايلتورلر. ھا كەم شىخ گە (۱) ان رىكم تحت اقدامى دىخى مرويدىر.

خطاب ایدب کفر سوبلهش سن تاویلی وارمیدر دیدکده «اذا دخل السین فی السین ظهر قول محی الدین» جواینی ویرمش بو کلام عمیقک معناسنی بلامیوب حبسه فویهمشله حبسه وفات ایتمش بوسوز آغز لرده اشنهار اوله سویلنهرک سلطان سلیم شام شریفی فتح ایتدکده قرتال بابا دیدیکی بر ذات اولوب سلطان سلیم او ذاته اخلاص ایتمش ایکن محی الدین عربی ناک «رب الناس تحت اقدامی» قولی ناک معناسی نه اوله دیدکده، بوسوزی سویلین اورنده خزینه اولمق کرک دیمش. سلطانده او جای کم بورکه وفاتنه بوقدر یوز ییل لر اوتمش دیدکده «قرتال بابا» مراقبهیه واریب فلان موضع اولسه کرک آنی فازسونلر کولاسونلر دیدیکی ایله واریب او یری فزارلر بزنجه چولمک آلتون تابوب اول آلتون ایله سلطان سلیم جامع مزبوری بنا ایتمش شیخک تر بهسی نیده غایت زینت لیمش اوستنه اوقالی یا پوقلر بابمش هر کون وارمق کلهک ایله نوم وبقظه ده ذات مشارالیهک روحانیت لرنندین کوب فیض و بهره لر تابمش دور، معلوم اولدیکه شیخ حضرت لری آدم لرنک، ماله محبتنی رضاً خدادن فوق بلد کیچون «رب» لفظی ناک معنای مجاز یسنی مراد ایدب تحت قدمنده آلتون وارلغنه اشاره ایتمش ده یری تپمش کتمش.

دخل السین دن مراد سلطان سلیم شامه داخل اولدنده بوقواک معناسی ظاهر اولور دیمک ایمش. محی الدین عربی ایله قرتال بابا بیننده تقریباً اوچ یوز مقداری مدت اوتمش ایکن او ذاتک کلامندن مرامنی آکلب ایغیل تبدیکی یری تابدیغی و آندن خزینه چقاردیغی، قرتال بابانک ده صاحب کرامات ایدکینه دلیل دور.

ودخی قرتال بابانک کراماتندن کونلرده برکون سلطان سلیم بو ذاتک حضورنده اسرارینی کیشی ایدب مقصدم مصره وارمقدر فتحی میسر اولور می دیدکده، بابا حضرتلری مراقبهیه واریب بعه باشنی کوتاریب دیمشکه مصرنک فتحی سنک السکله اوله چفی آیه کریمه ایله مثبت دور دیوب (ولقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض یرثها عباد الصالحون)

آیتنی تلاوت ایدر. (ولقد) کلمه سی سلیم اسمی ایله عددده برابر (ذکر) توفز یوز یکر می اولوب بوتاریخده مصرک فتحنه دالدر (عبادی الصالحون) ایله حضرت باری سزی واعوانکزی توصیف ایلمشدر دیمش. آیه کریمه ناک علم جبر ایله استخراج ایدیلن تاویل مجازی سینک تفصیلی بودرکه (ولقد) تحقیق سلیم که (کتبنا فی الزبور) یازدق بزلر لوح المحفوظده (من بعد الذکر) توفز یوز یکر می تار یغندن صوگره (ان الارض) معرف باللام ارض مصر دور (یرثها عباد الصالحون) ارض مزبوره صالح قلدر وارث اولور دیمکدر (الذکر) الفی لام شمسیه تلفظده سانط اولدیغی کبی حسابه دخی داخل اولامش اورادن مصره عزیمت ایدب فتح ایلمشدر. بابانک بشارتی ایله سلطان سلیم مصری فتح ایدب فایتدغنده «بابا» نه استرسزدیوب «باباده» آرتوق بر شی طلب ایتمیوب فقط بر خانقاه لیک جای ویره سز دیمش. سلطان بر گوزل خانقاه بنا ایدب اوقا لرندن باشقه ماهیه بش یوز غروش وظیفه تعیین قیلمش، ۲۴ نچی جهاد الثانی ۶ نچی نویابر پنجشنبه کونی ایدی خانقاه سینه واریب حلقه سینه داخل اولدق مولوی طریقنده ذکر ی فی ونغمه ورقص دور «قرتال» دیو «کوچیکان» فوشینه ایتور لر ایکن، بابانک باشی قرتال باشی کبی آق توپلی اولدندن بواسم ایله مشهور اولمش. بزم داردغنده بو خانقاه ناک شیخی محمد صبری نام ذات ایدی باشی آلتمش لردن زیاده اولوب بونک ده باشی قرتال کبی صقالی ایله برابر آپتاق کورندی.

ینه محی الدین عربی حضرتلری ناک کلامندندر (اذا کان البعید قریب وتکم الحديد فقط ظهر دین دین جدید) وایضه مشار الیهک کلامندندر «سرت الفی عالم من عالم الله تعالی رأیت عجایبها وغرایبها ان اخبرت بها حالا یری الناس محالا ولكن اظن ان هذا الحال یجی فی السال» دیوب شیخ جامع حکایه ایلدی.

محی الدین عربی الفی لام سز ذکر اولنورسه اوشبو صاحب الترجمه شیخ اکبر محی الدین محمد بن علی الطایء حضرتلری مراد اولور.

محي الدين العربي ديوب الف لام ايله ياد اولنورسه قاضي ابوبكر المالكى الاندلسى محمد ابن عبدالله مراددور.

وينه صالحيهده فخرالدين عراقى « الشيخ عبدالقنى النابلسى » وماموق بابا، نام عزيزلرک زيارنى وار بوماموق بابا اصلى کرد طائفه سندن برتاجر اولوب، ماموق يعنى پاخته ايله سودا ايدر ايکن بوجايد، مدفون اوامش تاريخ وفاتى معلوم اولمى بوذاتدن بعض خوارق ظهور اينمکله هرکس کلوب کتميه زيارت ايتيه باشليوب برکون والى شام بوتربهده آدميرنک ازدهامنى کوروب بوکهدريه صوردهده ماموق باباديان برعزیز دور جواينى وبرمشلر اصلى کهدريه استفسار فيلقده اصلى کرد ايمش ديمش «والى» واعجبا کرددن دغى اوليا چقارمى ديان همانه قيردن بر آياق چقب «والى» نى تيبار يقار آياق تمام نوفرغه کرميوب چقار فالور بوکرامانى کوروب مزبور والى قبرنک اوستنه قبه وکنيد فيلدرمش. چقمش اياق طول اياغى ايکن ايتلرى کيبوب ترناقلى صارغايوب توبوقدن توبان طرفى کورنوب توروبدر، ياقن ييل لرد، بر پاشابو اياغه انکار ايدوب يعنى شى جعلى اولسون ديه آپدريب فعذنه چه کورمش ايکن ايکى کوزى کور اولدى ديو سويلتيلر. ودغى جبل قاسميون طرف قبرستانه ذالكفل عليه السلامنک مدفون لطيفى زيارت قىلنور وانک قيربنده اصحاب كهف غارى وار قديمه عمارات ومسجد وقيو وحوض لرى اولوب حالا خراب اولمش. اولده بويله تعميرلى ورييهلى ايکن خرابنه سبب نهدور ديدکده، محى الدين عربى حضرت لرى اصحاب كهف استيان شرقه وارسون بوراده دکدر ديان سوزيله آدميرنک اخلاصنه فتور کلوب بتدريج بودرجهيه تنزل قىلش.وردیه جواب ويردیلر.

وبونک شرق طرفنه مقام اربعين ديرلر، فرق لر غارى وار جبل قاسميونک اياک اوستونده دور، بوکا چقدقه شهرک کلسى قنده نوؤاد کين کورنور و صحراسى کوم کوك يم يشل باغ و باغچه عداثى وبستان وبو درخت لار آراسنده طولو قشلاق وکوى و فصبه لر کورنور، جبل

قاسميونک وراسى جبل لبنان فش وياز، فارلى وبوزلى اولوب چهار اطرافه آفان انهارک منبع ومجراسى بو تاغدر، فرق لر غارى نىك يوقاروسنده يول كى بىر قزل تاشلق وار. هابل شهيدك فان اثرى ديورلر وبو غارده حضرت آدم و حضرت الياس و حضرت يحيى عليهم السلام اقامت ايتدكلرى و حضرت عيسى عليه السلام حواريون ايله بو غارده عبادت ايتدكلرى وياندى لرى مرويدر و محل اجابت الدعاء ديورلر غارک آرقاسنده فرق عدد محراب وار هر بركه ايكى ركعت نماز اوفولور، وغارک تورنده تاشدن آغز تل وتش وبوغازى دغى وار بوم جزاده بو تاغ اوشبو آغز وتل ايله تىكلمه كلوب نابل هابلى ناعق قتل ايتدكنه شهادتليك ويرر وزيارت ايدنلر اوچون دغى شفاعت طلب قىلور ديورلر، ايشوك آلنده اوبلرى وار زوارلر آنده آش پشورلر هر كون زائر دن خالى دگل خصوصا رجب آينك اول جمعه سيكه كىچهسى ليله رغايب دور اهالى دمشق پنجشنبه كون ايرته برلن چقب كىچه چه او غارده بولنورلر، بعد العصر غاردن قايتان آدملىرى كوررسكز كوبر وكن كوچه لردن يول تاوب يوروب بولميور كىچه ليوب قونوب قالانلر آنندن ده كوب بولور ديديلر، قىرلرک محرابى وسائر مساجدلرک محرابى نقطه جنوبىن بر درجه شرقه مائل كورندى، اما جامع اموىنك محرابى عين جنوبى يعنى عين قيامه دوركه قطب جنوبىك برابرى اولور، بوصله كامپاس قبله نامه ايله كوب كره دقت ايتديم بو قدر چه فرقى وار بلندى اما صورادغم آدملر (نعم ولسكن لا باس بها) وبعض لار (اه ليس الفرق الا قليل) ديه جواب ويرديلر زياده عيچ شى ديمديلر.

وينه شهردن ايكى ميل يعنى دورت بش چاقريم مقدارى مسافهده فصبه قدم شريف ديرلر فصبه مذكورك مسجندنه بر قره تاش فالونلى بارتى كز، بويى بر كز و بر طرفى بارتى كز مثلث الشكل بو تاشك اوستونده بر آياق ايزى وار، حضرت جناب اكرم صلى الله عليه وسلم بورايه كلكده اول دوه دن دوشديكى ايله باصمش

ناشی اولوب بطریق اخص اثری فالهش دیدیلر اول قصبه قریبنه حضرت موسی کلیمک قبری وار، اگر چه ایکی پیغمبر یعنی حضرت ابراهیم و حضرت اکرم صل الله علیهما والسلام نك قبر شریفندن غیری انبیا لرك مدفنی معین بر محلده اولدیغی قطعاً معلوم دگلسه ده حضرت موسی علیه السلام قبری دیوب سوبلدیلر لعل بویله بر خبر وادور، ایکنچی عید اولانی قدس شریف فصلنده یازلور .
بوگا قریب شیخ عبدالقادر کیلانی قبری بعضلر او ذاتک اوزی و بعضلر اوغلی نور دیدیلر، واحمد عسالی دیان ذات دخی اول جایده دور زیارت ایتدک، و بونلردن ماعدا دخی شهرک ایچی وطشی اطراف و جوانبی زیارات اصحاب کرام و قبر اولیاء عظام ایله مملو و مکمل اولوب فقط زیارت ایتدکمز تر به لرك اوندن برینی یازمه اقتدارمز اولدغندن بو قدر چه ایله اکتفا ایدلی.

بو بلده مبارکه نك مساجد و مدارس و مکاتب و محکمه و محاکمه لرینی سیر و سیران ایدب ایکی آی یاریم یعنی یتیمش بش کون کامل توروب ۲۵نجی رجب المرجب دوشنبه کون ۸نجی دیکارده چقب ینه بیروت بلده سنه کدک، بر کون حاجی رمضان افندی ایکارلرمز تراموا ایله راست بیرونه قدر یوروب تماشا لرا ایتدک، بیرونک لیمان بوی مگ خطوه دور عرضی بتی خطوه دور لیمانک هر بر ناشی نك اوزونلغی ایچ طرفی یکریمی بتی خطوه دیگن طرف ناشی اون دورت خطوه دور عجباً بو ناشیری نه قوه ایله کوتارمش ونه طریقه دیگن توبندن تزوب چقارمش عقل حیراندر.

بیروت بلده سی بر گوزل موضعه اوتورمش بیوک شهر دور جسمانده دمشق قدر وار بر طرفی آق دیگن و بر طرفی جبل لبنان اولوب بو تاغ نك صای و تپه سی کوی و قصبه دن بوش دگلدر اکثری نصاری و خرسنیان دیدیلر تل لوی عربی دور تاغ و صعراسی زیتون یغاچی و اوزوم تاکی و سائر میوه و فواکه لار ایله مملو اولوب حرما

یغاچی ابتدا بو شهرده کوردک، بیر ونده ینه بش کون توروب برنچی شعبان ۱۴نجی دیکار ایدی یکشنبه کون پاپوری ایله ایکی ساعت یوروب صیدا برابرینه ینه یاریم ساعت ده سوریه بلده سی برابرینه کدک وقت عصرده زیب قصبه سی برابرندن کیچوب نماز شامنی عکه قهه سی برابرنده اوتادک خفتن نك اول وقتی ایله خیفه شهرینه کدک بونده پاپور بر یاریم تاو لیک نوقتادی بیوک توشوردی فقط ناخته دن ایلی مگ عدد ناخته توشردی دیدیلر آلتی یدی یوز آدم ونه قدر مگ بوط بیوک دخی واردور. پاپورک نچوک حمل و تحملنه تعجب ایدیلور، فسبحان من خلق الخلق، خیفه دن کیچه سی یور یوب ۱۶نجی دیکار سه شنبه کونی ابرته نماز وقتنده یافه بلک سینه کلوب توقتادی، بیروتدن خیفه یه آلتی ساعتده کلش ایدک خیفه دن یافه یه دخی آلتی ساعتده کدک، یافه ده بیوک جامع یوقدر شهرک اطرافدن افلسون لیمون مندلیک باغچه سی غایت کوب اولوب بتون آورو پایه و سائر بلاد لره افلسون بو اسکله دن کیدر دیدیلر یافه دن اوچ دورت ساعت مقداری توروب آندن شمندوفر ایله اوشپو کون وقت شامده قدوس شریف شهرینه کدک.

قدوس شریف شهری

قدوس شهرینه کلوب دلیل اشهاد افندی دلالتیل شیخ رشید افندی بخاری نکیه سینه توشدک یافه ایله قدوس شریف آراسی شمندوفر دورت ساعتلیک یولدر مقداری ایکی یوز چاقریم اولور یولده رمل شهری کورنوب قالدی بونده صالح علیه السلام زیارتی وار دیدیلر، قدوس شریفه واردغمز کون یغور یاغوب کوچه لر قارلی صولی اولدندن چهارشنبه کون چقما یوب یاندق فقط کیچه سی حمامه واردق حضرت ایوب علیه السلام (ارکض بر جنک خدا معتمل) چشمه سی بو حمامه ایکن آنده غسل ایتدک و ایچدک پنجشنبه کون آلتنجی شعبان ۱۸نجی دیکار ابرته نماز ینی مسجد صحرة الله ده

اوتاب داغل عرمده اولان زيارتلىرى او كون تمام ايتدك حضرت سليمان عليه السلام ناك قبرى وسائر عزيزار دغى وار ايكن، حرمك ديوارندن بر تاش اوچ كز مقدارى چقب تورمش بوگا حجر صراط ديورلر، ميدان عرصانده قدرت حقله اوچ مك يلبق يره اوزانوب جهنم اوستنه تارتيلان عسر صراط بو تاش ايمش، قيباس ايله كه بر فوچاق بوغانلغينه يتيمان اوچ كز تاش اوچ مك يلبق يوله اوزانورسه نازوك ونهكك ليكى نه درجه ده اولور ككتابلرده صراط كوپرى قلبن نهكك قلعين كيمسكون ديه تعبير ايتدكارى بوندندر تاش چقب توران طرفده بيوك بر صاي وار بوگا وادى جهنم ديورلر يوم جزاده جهنم اون صابن ظيور ايدر ايمش «باغلنه فيه الرحمة وظاهره من قبله العذاب» آية كريمه سنده باطن دن مراد حرمك ايچي ظاهرى بو وداى دور ديديلر، وادى جهنمك وراسنده يهوديلر شهرى وار عين سلوى آنديه ايكن ورامبق، زوارلر ابتدا باب الرحمة دن عرمه نزول ايدر، حرمك طولى ايكى يوز غولاچ عرضى يوز سكسان غولاچ بو اعاطه ناك ايچي نى تماما عرم ديورلر ومسجد اقصى ديورلر، جامع مسجد اقصى وقبه صخره الله وسرداب سليمان بو سورك ايچي دور 7نجى شعبان 19نجى ديسكابر جمعه نماز ينى مسجد اقصى جامعه ده اوتادوك بو مسجدده فقط جمعه نمازى اوقولوب باشقه بش نماز قبه صخره الله ده اوقولور، مسجد اقصى ناك محرابدن ايشوك كه چه اوزونى بر يوز يكرمى دورت غموره، محراب طرفى عرضى ينه اوتدر اولور ايشوك طرف عرضى بر از كهرا كدر، صخره الله قبهسى سيكز بورچكى هر بورچاك آراسى طشقاربدين يكرمى يتى خطوه جمع ايلاناسى ايكى يوز اون التى خطوه دور بو قبه ايچنده ينه بر قبه وار ايلاناسى بر يوز بش خطوه، صخره الله بوناك اورتاسنده اولوب رشتيكهسى ناك ايلاناسى آلمش سيكز خطوه دور، صخره الله ديدكوز معلق تورمش تاشدر غارينه يعنى آستنه

توشوب نماز اوقولور حضرت رسول عليه السلام معراج كچهسى آنده نماز اوتامش مبارك باشلرينك اثرى تاشده بر ايتمش زيارت فيلنور، غارنك طول وعرضى اون خطوه در.

صخره الله ناك بنى اسرائيله قبله اولديغى ناك بيانى

صخره مزبوره: صخره الله، وعجر معلق، وصخره بيت المقدس، وصخره جنت، وقبله الانبياء اسمالريه ياد اولنان بر بيوك تاشدر، بوناك قبله انبياء اولديغنه دائر تورات شريفك وسائر كتب سماويه ناك هيچ برنده حق تعالى طرفندن امر و اشاره وارد اولمامش ايكن قديم انبياء بنى اسرائيل بو تاشى قبله ايدينوب صوكره يهوديلر تا بو آنه قدر قبله اتخاذا ايتدكارينك سبب اصلهسى سوال اولندقده دليل اشهاد افندى ايله بر ذات بويله شهادتليك ويرديكه: «زمان اولى ده صابئيه قومى حضرت ادريس عليه السلام شريعتى اوزره ايديلر، صوكره كيله بو طائفه شريعت ادريسدن آزيب عقى يولدن يازيب نجوم پرست يعنى يولدوزلره پرستش ايدر اولديلر، بو تاشك جنتدن چقد يغنى خبر نبي ايله ياكه بر علامت ايله بلمش ارده پرستش ايتدكلرى يعنى تابندقلرى يولدنك هيكل و نه مالن بوگا وضع ايدب باغ چراغلىرىنى بوناك اوستونده ياقوب تعظيم ايدر اولمشلر، مذهب صابئى ناك انقراضى ايله هيكل مذكور محو ويندرس اوله رقى صخره مزبوره معطل قالمش، مروز ايام وازمان بعدند، جناب حضرت موسى عليه السلامى مبعوث ايله تورات شريفى نازل ايدب سنط يفاچندن مصنوع بر قبه اتخاذا ايتمك اوزره امر الهى وارد اولدى، موسى عليه السلام دغى فرمان الهى اوزره قبه مذكورى تمام ايدب ايچنه تابوت عهد ناميله معروف اولن صندوقى آكا قويدى، طائفه بنى اسرائيل صحرا نهيده قبه مذكوره يى خيمه وچادرلرى ناك مياننه وضع ونصب ايدب ادا صلاتنه آنى قبله اتخاذا ايتديلر وقت كه صحرا تهيدن خلاص اولوب ارض شامه مالك اولدولر نده ذكر اولنان قبه يى «كالكال» نام محل نقل

ایلدیلر، قاچ سنه بو محله فالوب بنی اسرائیل عبادت لرنده غائب و حاضر جهة فیه به اقبال و آئی قبله ایدندیلر، وقتا که حضرت یوشع علیه السلام عالم بقایه رحلت ایتدی قبه مذکوریه کلاکال دن کوچریب «شیلو» نام بلده یه کنوردیلر اطرافنی دیوار و بنا ایلر احاطه قیلدیلر بو محله قبه اوچ یوز سنه مقداری توردفنن سوکوره طائفه فلسطین بنی اسرائیل تغلب و تسلط ایلر قبه مذکوریه یی بدلرندن آلدیلر بنی اسرائیل قبله خصوصنده ایکی فرقه اوله رق بر فرقه موضع قبه یه و بر فرقه قبه کیدن طرفه متوجها عبادت ایدر اولدیلر مدت مدیده مرورندن سوکوره صلح و صلاح ایلر قبه یی فلسطین لر الندن آلوب «نوف» نام بلده یه نقل ایتدیلر نوجه لری بالاتفاق نوف طرفه اولدی بعده طالونک ایام سلطنتنده «کنعون» نام بلده یه کوچردیلر وقتا که داود علیه السلام شرف نبوت و منصب خلافت ایلر مشرف اولدی قبه مذکوریه یی بیت مقدسه کنوروب صخره الله اوزرینه وضع و نصب ایلدی اهل تورات غائب و حاضر عبادت لرنده قبه طرفه متوجه اولدیلر حضرت داود علیه السلام بوکا بر مسجد بنا ایتمک مراد ایدب لکن قبل الاتمام عزم کلزار بقا ایلمکین اوغلی سلیمان علیه السلام مسجد شریفی پدرینک وصیتی اوزره تمام ایلدی، بو مسجد حضرت موسی علیه السلامک وفاتندن پیش یوز یل سوکوره ایدی، مسجدک طرح و تزیین ده غایت اهتمام ایلدی و تابوت عهدی، کنعون دن کنوروب آئی وضع اوچون مسجد شریف ظهرنده بر قبه بنا ایلدی حالا جامع مسجد اقصی بو تابونک ورنی اولوب صخره الله ایلر جامعک بینی یوز خطوه یوردور، طائفه بنی اسرائیل بو ارض مقدسه ده قبه یی قبل ایدینوب الی ما شاء الله طاعت و عبادت ایتدیلر، وقت بنا مسجد دن سیکز یوز یل مرورنده بغت النصر بیت مقدسه استلاء ایدب مسجد شریفی هدم و تخریب و بنی اسرائیلی تعذیب و تخریب و قبه قبله یی و تابوت عهدی و تورات و عصای موسی بی احراق و مسجدک ناشلرینی دخی بریره

قومیوب افتراق ایلدی بعد زمان بنی اسرائیل ینه بیت مقدسه صاحب اولدقده حضرت عزیر علیه السلام مسجد شریفی تکرار بنا ایدب لکن حضرت سلیمان علیه السلام بناسندن دون و کچک ایلدی بعده هر دوس که حضرت عیسی علیه السلام زماننده اولن پادشاهدر بیت مقدسی حضرت سلیمانک حد وضعی اوزره تعمیر ایدب تزیین و ترصیعنده غایت تکلف ایتدی بوندن سوکوره فیاصره رومدن «طبطن» نام ملک ظهور ایدب بنی اسرائیل غالب و امورارینه مالک اولدقده صخره الله اوزرنده اولن مسجدی و مسجد اقصی یی تخریب ایلر یرینه زروعات زرع ایلدی سوکوره دن طائفه روم دین مسیحی قبول ایدب احکام انجیل ایلر عمل و بیت مقدسی تعظیم ایلر مراعات ایتدیلر ایسه ده ینه اختلاف اوزره اولوب بیت مقدسک بناسینه اهتمام ایتدیلر تا اول وقته قدرکه فیاصره رومدن قسطنطین ظهور ایدب آناسنی «هیال» نام خاتون تنصرا اینمکله زعم نصاری اوزره حضرت مسیحک مصلوب اولدیغی یفاچی طلب اوچون قدسه کلدی کنیسه ده اولن قسیسین و رهایین خشبه مزبوره فلان موضعه القا اولنوب خس و خاشاک ایلر کومولمشدر دیو خبر و یرمه لریلر مزبوره خاتون آئی فازدروب خشبه یه و اصل اولدیده اول چقارلمش مزبولیه یی صخره الله اوزرینه توکدریب زعم فاسدنچه بنی اسرائیلک قبر مسیحه ایتدکلری اسائت و اهانتته مجازات ایلدی، و بنی اسرائیل وقتنده بنا اولنان هر نه قدر عمارات و عبادات خانه وار ایسه کلسنی هدم و تخریب ایلدی و اعتقاد لر نچه حضرت مسیحک مدفون اولدیغی جایه قمامه نامیلر معروف بر کنیسه و مسیح علیه السلامک مولدی اولن محل بیت لحمی بنا ایلدی طائفه نصاری بو ایکی موضعه تعظیم و ترحیب ایدب بیت مقدس و مسجد اقصایه اهانت ایدر اولدیلر. بیت مقدسک شانی و حالی بومنوال اوزره فالوب اول وقته ایردیکه دین مبین اسلام ظاهر و لامع اولدی حضرت عمر رضی الله عنه فتح بیت مقدس اوچون بالذات سفره چقب نائل فوز و ظفر اولدقده صخره یی سوال ایدب تا پوب آستنی نصاری نک

القا ايتدىكى شى لردن تظهير و اوستىنى نوز و توفرائدن تازە ايدرك اوزرىنه طرز بدوى اوزره بر كچك مسجد بنا ايدب فضل و شاننه مناسب تعظيمه قيام ايلدى. بعدە ملوك امويه دن وايد ابن عبد الملك مسجد عمرى تغيير ايدب سائر مساجد اسلام طرخى اوزره تاسيس و مسجد اقصايى دخى تعمير ايلدى، وقتا كه هجرة نبويه بش يوزه بسالغ اولدى ولايت شام و قدسه طائفه فرنگ مستولى اولوب صخره مقدسه اوزرىنه بر كنيسه عظيمه بنياد و آنى تعظيم و اعتبار و بناسيله افتخار ايتدىلر بعدە بش يوز سكسان اوچ تاريختده ملوك ايوبيه دن سلطان صلاح الدين فرنگ لرى ارض مقدسه دن طرد و تبعيد ايلوب بيت مقدس ده مبنى اولن كنيسه افرنجى هدم و تخریب و صخره مقدسه يى كشف و تظهير ايدرك اوزرىنه الا آن مشهودمز اولن قبه شريفى بعا ايله مشدر.

ايمدى بو بيانندن نتيجه كلام و قرار مرام بو اولدىكه صخره مقدس اصلى جنتدن اولمغل امت قدیم بو تاشى تجليل و ترجيب ايدە كلوب سوكره حضرت داود عليه السلام قبه نبله يى اول صخره اوزرىنه وضع و نصب ايتمكله چته قبه بنى اسرائيل قبله اولمش بخت النصر قبه يى اعراق و اعدام ايتدكك نصكره قبه نك اورنى اولن صخره يى قبل ايدنمشلر، نناك كم بيت عتيق اگر سايه رفع اولنورسه بيتك محلى و محللك هولسى بزلره قبله اولوردى كذا لك قبه شريفى هدم و اعدام اولندندن صخره قبه نك موضعى اولن صخره الله اهل نورانه قبله اولوب فالمشدر. قبه قويلومسدن اول صخره كوره نك قبله اتحاد اولنديغى شرايع سابقك هيچ برنده معلوم دگلسه، بيت شريفك ايام جاهليت ده حرمتنه خلل كلمدىكى كى قنيدن بونا شاك دخى تعظيم و تكريمنه نقصان طارى اولوبوب آز مدت نصاراك تحقيرى دخى يهوديلرك يوزىنى بونا شادن دوندرمامشدر يعنى يهوديلرك اقبال و توجهنه مانع اولمامشدر. اه اشهاد افندى نك نقل اصول توارىخك خبرنه موافق توشدككن اصولك ترجمه سى اشهادك نقل و تقريرى ايله معا تقرير ايدلدى،

اما سردابك اصلنى صورده غمده هوا سچاق وقتده خاطر جمع ليك ايله عبادت اينمك اوچون صالحونلق اوچون يصالهش ديوب جواب و يرد بيه ده اصول توارىخك تحقىقى باشقه طرز ده اولوب تفصيلنى استين او كتابه باقسون.

بعداز جمعه حضرت مريم عليها السلامه زيارت ايتدك قبرى ير استونده باسچق ايله توشار اوستونده كنيك و قبه يوق، ايشوكك ايكي طرفنده ايكي رهبان تورمش بونلر فرگدرديدلر نل لارى عربى عربچه نكلم ايدر لار بزلرى باشلب چراق ايله قبر مريمه كتوردیده افرا سورة مريم ديدى ايسه ده سورة اخلاصنى او قوديم دعا فاتحه قىلب چقدق، حضرت مريمك صورتنى كمال زينت ايله بر پيالە يا شچوك ايچنه قويمشدر. آندن توغرى طور زينتايه چقدق نايك ايك تهستنده حضرت سلمان فارس رضى الله عنه و حضرت عزيز عليه السلام و حضرت عيسى عليه السلامك آسمانه عروج محلى و حضرت موسى عليه السلامك القا عصا تاشى و عازرك قبرى بونلر جمله سى برى برينه ياقن دور «عازر» حضرت عيسى عليه السلامك اجبا ايتدىكى داندر. بعدە رابعه عدويه و سائر و سائر عزيزلرى زيارت ايتدك، جبل زبتادن لوط كولى كورنور حضرت موسى عليه السلامك قبرى بوكوله قريب اولوب باروش كلوشى بر كونليك يولدر سنه ده بر دفعه اسلام و يهودى آكا و اريب بيوك جمعيت اولورديدلر. حضرت موسى عليه السلامك شامده اولن زيارتى خبر واحد كى غير مشهور اولوب تواترا معروف تر به سى بودورديدلر.

شبهه كون حضرت داود عليه السلام و حضرت عكاشه و حضرت قيمار بابايا و قريبنده ينه دورت عدد صحابه قبرى وار جمله سته زيارت ايتدك.

حضرت خلیل الرحمن

توفز نچی شعبان شریف ۲۱ نچی دیکابر یکشنبه کون نون باریسندن سوکره فایتون ایله حضرت خلیل الرحمن علی نبینا وعلیه الصلوة والسلامه کتدک نماز فجری اورتہ یولده اوتاب وقت اشرافن فصبه خلیله بندک، بیوک جامع ایچنده حضرت ابراهیم و حضرت اسماعق و حضرت یعقوب و حضرت یوسف علیهم السلام و ساره آنا و حضرت اسحاق و حضرت یعقوبک زوجہ لری جمع بتی عدد تربه برجامعه زیارت فیلندی تقبل الله.

حضرت خلیلک مقبره سی پر آستونده اولوب یوقاروده یاپوقلی نوران فیه قبرک برابرنده اولن فیه دور. اوستونده برتیشوک وار هرکم اسمنی یازیب خط تاشاق عادت لری ایکن شفاعت طلب ایدرلر آستونده قندیل کورندی، خلیل الرحمن دن فایتدده حضرت یونس علیه السلامی یولده زیارت قیلب آندن بیت لحمه کلدک ایشوکده ایکی کشیش «پوپ» نورمشلر بزلره عربی تکلم ایذب «تعال یا حجاج زر انتم مسافر تقبل الله زیارتکم» دیدیلر. بو بیت لحم حضرت عیسی علیه السلامک وجوده کلدیکی موضع دور بیوک برکنیسه ایچنده باسقیج ایله توشدک برکچک جاینی تباق کبی کهوش ایله حاشیه لب قویمش اطرافنده قز خاتون اواز ایله نعت اوقورلر. بیت لحمک قریه سی بیوک دکلسه ده بازار ی بخش غنه کورندی صدق تسبیح وانواع تاش اشیالر موجود دور سلام و نصاری زوارلری تسبیح تبرکات لرینی بوجایدین آلورلر ایکن، آندن حضرت یوسف علیه السلامک آناسی راحله یه زیارت ایذب نماز عصری اول جایده اوتادک نماز شامه فدوس شریفه فایتوب بتدک، فدوس شریفدن بیت لحم قریه سی بر تاش یعنی بتی سبکز چاقرم اولور خلیل الرحمن اونوز بش فرق چاقرم نخمین فیلنور.

بوارض مقنسه ده اولن یهودی و نصاری کلسی زبان عرب ایله سویلیوب بری بریله السلام علیکم وعلیکم السلام دیه تعیه قیلشورلر باشلارنده کچک آق دستار موی لب لری آلمش، خلیل الرحمانه وارد فمزده بر جماعه ایشوک آلدنده نورمشلر ایکن ایچنده آق سله لی موی سفیدلری کورند کدن آنلره سلام ویرمشیدیم دلیل افندی دیدیکه بونلر نصاری در. نچوک مسلمان قیافتنده دیدیم، عادت لری بویله دور زی خلیل دبه اعتقاد ایدرلر سلام ویرلر سلام آلورلر دیدی.

فدوس شریفه سبکز کون نوروب اون ایکنچی شعبان ۲۴ نچی دیکابر چهارشنبه کونی چقب اوشبو کون یافه به کلدک غدوی پاپورینه اونوردق یافه یولنده یر هیداب ایگون صالحانلر کورندی و بزم بو طرفک یاز قوشلرندن فالنچاق قوشی کوزه نوشدی، ابرته سی پنجشنبه دکون طلوع الشمس ایله پورت سعید بلده سینه کلدک بو اورناده یارنی ناولیک دن آرتوغراق یورلدی، آندن وقت ظهرده جناب رشید قلعه سی برابرندن و خفتن وقتنک دمباط قلعه سی برابرندن اوتدک اوت دکورنوب قالدی ابرته سی جمعه کون ۱۴ نچی شعبان ایدی وقت اشرافده «اسکندریه» لیماننه کلوب توفتادق، پورت سعید ایله اسکندریه آراسنده ینه یاریم ناولیک دن آرتوغراق یورلدی شهره چقب بیرام بازارنده حلواچی جامعی قریبه بغاری خاننه خوقندی محمود افندیه توشدک بو ذاتک اصل اسمی عنایت الله لقبی توپالاک ایمش خدایار خان وقتنده بوز باشی رتبه سنده خاننک اعتبارلی خادم لرندن ایدیم بر سبب ایله کرداب فلک بورایه ایتلدی دیدی سقالی قره حرکتی خفیف یعنی یوروش توروشی چقان ایسه ده باشی سکساندن تجاوز ایتدیکنی سویلدی.

او کون نماز جمعه فی ابوالعباس مرسینی جامعنده اوتاب بعده صاحب فصیده برده امام بوصری حضرتلرینه و حضرت معارب و سائر عزیزلری زیارته کتدک، اوشبو کیچه ایله برأه ایدی نماز عشایی حلواچی جامعنده اوتاب بر آز وعظ ایشند کدن سوکره امام بوصری

جامعئە دەئا فاتئەدە بولئىق ذكرىنە يتوشالمدىق، ايرتەسى شنبە
 كون دىكز يقاسندە پناپارت ناغى دىرلر فرك استلاسى ايامندە
 نوفرادىن يصامش اوستونە سورىغى فورغان طوب طوبخانە واسلام
 عسكرى وار نماز ظهري آنسە اوتادك بعدە بيوك چادەبە كلدك
 بازارك اورناسندە محمدعلى پاشانك پاموتنىكى چويوندىن آت لوستونە
 فويمش، او جايدە ايليكرىك نرامواى ايله شھر ك ايك چىتى مال
 صوبولان برة قدر واريم فايتدىق واردغمز ير آلتى ينى چافريم
 بلكە زيادە اولور، اسكندريه صوى نيل مبارككن بر شعبە خريق
 ايسل آيريلوب كلوب دىكزە توكلور، بو بلدەدە ايكى ككون
 نوروب بوم يكشنبە ۱۶ نچى شعبان ۲۸ نچى دىكابرايرتە برلن شھندوفرە
 اونوروب نماز ظھردن سوكرە

بەد مصر دارالنصر

مصر قاهرەبە كلدك جامع حسنين جوارندە بر لوقئدەبە توشدك
 سكندريەدن مصرە توفندىن باشقە بش ياريم ساعت يول يورلدى
 مسافەسى اوچ بوز چافريم اولور. اورئادە اولن قصبەلر ك هر بوزك زيارتلر وار
 ايكن هبچ برينە كريب بولمى بو قصبەلر ك ايك كتەسى طنطنە،
 ياخود طنطە اسمندە اولوب سيد احمد بدوى حضرت لرينك تربەسى
 بونك دور شيخلرى واغوبە كلوب ندر ندر آلدىلر.

مصرە ابتدا حضرت حسين جامعئە نماز عصرى ادا ايتدك
 جامعك ايجندە حضرت حسين رضى الله عنەنك باشى وار ديورلر،
 صلوتىن سوكرە آدم لار آنك حذاسندە توروب دەئا فاتئە قىلب اوتارلر
 حضرت حسين نك باشى ديوب شام شريفك زيارت ابدلدىكى يازلمەشىدى
 بوندە دغى زيارت ايتدك، ذات مشار اليه نك شهادتى كر بلادە
 اولوب راس مباركلارى سامدە بزيدك حضورنە واردىغى نوار بىغلردە
 مرسوم نوانرا مشهور اكن شامدن ايكنچى جايبە نقل
 اولندىغى بونە وقتدە مصر كلدىكى احدك معلومى اولمى، الا بو

قدرچە خاطرە خطور ايدركە، ملوك عبيديه بوگا ملوك فاطميون دغى
 ديورلر ايكى بوز يل مصرە پادشاه وشام و حلب وسائر بلادلرە
 دغى مالك ايدىلر كندىلرينى ساداندىن صايوب نسيبتى حضرت
 فاطمە رضى الله عنہايه چقاريب آل رسول ادعاسندە اولمقل باباسى
 حضرت حسين نك راس مباركى اوز پاي نعتنك اولمق مناسب كوريلوب
 مصرە نقل ايتمك ظن دن بعيد دگلر، بو صورتدە جامع اموىدە
 زيارت ايدىلن جاى راس مباركك اولگى اورى اولوب راسك عىنى
 مصرە اولمش اولور والله اعلم، ايرتەسى كون قزانلى شاكر افندى
 ديان طلبەبى استب تابوب او ذاندە باشچى اولمق ابتدا حضرت
 شافعى وابوالليث وسائر زيارتلرى تمام ايتدكن سوكرە محمدعلى
 پاشا جامعئە واردق جوارندە حضرت يوسف عليه السلامك زباني اولن
 چاه وار ديدىلر لكن كورامدك، جامع مزبور غايت گوزل بنا
 ابدىلوب جبل مقطبك ايتا كئە بلندليك بر جايبە اونورمىش بوگا
 چقدفدە يگى مصر يعنى قاهرە وايسكى مصر اورنى واهرام قىلەسى
 كفدە كىمى كورنور. حيفكە جامعك اطرافنە انگليز عسكرى جىاى
 كير اولوب سورى نك اوستنى طوب وزنبورك ايسل تولتورمشلر،
 بعدە جامع ازھرە واردق ازھر غايت آق واحسن و براق معناسندە
 اولوب بزلر واردغمز وقتدە اچىنى تازارتوب سبروب آفارتمق صدندە
 ايكانلر بو سبىدن قوم لب طول عرضنى حد ومعيارىنى بلب بولمى لكن
 تخمىنى بورسەدە جامع كبير قدر بلكە زيادە اولور ظن ايتدبم
 صحنى واسع هر جايدە ايللى دن يوزدن اونوران طلبەلر كورندى
 اكثرى حافظ كلام الله دور ديدىلر، ايشوك آلندە مقبرەلر وار ايكن
 هر برينە قرآن اوقوب دەئا فاتئە فيلمدى لكن كملر ك قبرى ابدىكنى
 صورامبە بلەمە فرصت اولمى زيرا ايرتەسى كون سوپسدىن پاپور
 بورار بو پاپوردن قالسە ينە اون بش كون توف فيلنور ديدىلر
 ماہ شريفى مدينە منورەدە اوتكارمك ارزوسيل بوپاپوردن قالمامق
 مناسب كورلدى، اوشبو دوشنبە كون ۲۹ نچى دىكابرنماز شامە يافن

شەنبە و فوئە ئوتوروب كېچەسى بوررك سەشەنبە كۈنى وقت اشتباك
يعنى تاك آلا فراغوسى ايله سويش بلده سينه كلوب توشدك بو
شهرده فقط يول لوازمى حاضراب كونصل خانە يە وار يپ پاسپورتلارمى
امضادن غيرى هيچ بر طرفه بورالمىوب هيچ بر جاي كورالمىوب
توغرى كلوب پاپوره منىك، قبيل غروب الشمس ده پاپور هركت
اېدب كال ايكي تاو ليك ده وقت شام ايدى

يېغوع البحر بلدهسى

يېغوعه كلوب چقدق بو كون ١٣١٥ نچى هجر يە شعبان تاك ٢٥ نچى
پەشەنبە كۈنى اولوب ١٨٩٨ نچى ميلاد يە تاك باشى انچى غنوار ايدى،
يېغوع تاك قبلەسى خط استوا شرفىسندن بر آز جنوبە ميلان كورندى
بزم بو يرمە قىياس ايدلسە قش كون چغشى يعنى اور قار تاغى
توشوغى نە توغرى كلور قطب يولدى صول قولاق دە تورر مصر
قبلەسى دغى بوگا مقارن ايدى، يېغوعە ايكي كون توروب اوچونچى
شەنبە كۈنى ساعت بەشە چەق نماز ظهري دوه اوستونده اوتادك،
اون بەش ساعت يول بوروب تونده بئر سەيدە كلوب بەش ساعت
مقدارى توقى قىلندى ايرتە نماز ينى اوقودندن صوكرە بكرمى بر
ساعت يول-بوروب «مدينە» منزله كلوب قوندق آندن نماز ظهري
قىيلنده كوچوب بەش ساعتە بئر عباسە يتوب توشدك بورادە بندوبلر
بولەزنى نوصوب دورت كون ياتوب قالدق اغيري دورت يوز
ريال چيوشوب و بوروب چەمە كون بو جايدىن جونا دك، بورادن اوچ
بول آيريلور ايكن، برى طريق سلطانيه ثانى طريق فرعى ثالث طريق
شرقى دىنلور، بئر عباسە دن اون دورت ساعتە شەدا منزله كلك آندن
ايرتە نماز ينى اوتاب شەنبە كون وقت بامداد ايل كوچوب وقت عشا دە

مدينه منوره

بلده مباركه اولن مدينه منوره يە كلوب كردك شرفها الله الى
يوم القيامه آمين شەدا منزلى ايله بو اورتادە اون آلتى ساعت يول
بورديك اوننچى غنوار ايدى اوشبو كون هلال رمضان اثبات قىلنوب
هرمه ختم شريت باشلندى، ايرتەسى يەكشەنبە كون فرض روزه
بولندى اون برنچى غنوار دە يېغوع ايله مدينه اراسى دورت منزل يعنى
بش استانسە اولوب ساعت حسابى ايله سيرا يە يتمش ساعت ليك
بولدر دوه يوروشى تفاوت اوزره دور، بعضا دورت چاقريم اكثر
اوچ چاقريم دن زيادە بورلەز بو تەمىن ايله ايكي يوز و رست ظن
اولنور، اما تركارك بر ساعت يول ديدكارى بر تاش مسافە دن عبارتنر
هر مسلمانكە دانده محبت رسول الله اوله بو بقعە مباركه يى كورمكە
مشتاقدر، بو كمينه لركه بر يل تمام سفر مشقتى ايله انتظارمى كون
بكون ازدياد اولرق ارزو واشتياقمىز بر مرتبه يە وارمش ايدىكە
اول تبرك جابى كوروبدە اولسە ارمانسىز اولوردى ديوب كوكلدن
كېچردى، (كل شىيە موقوف الى ساعتە) زمان زيارتمىز بو كونه مقدر
ايمش الحمد لله كلوب يتدك، كلكەز ايله بر فرح و سرور حاصل
اولدىكە زيرا جاي معطر و جاي مفرح جاي نجات و جاي فلاح
بودور بوگا علاوه ماه شريفى كېى بر مبارك آيدە كلكەز و افضل
عبادت اولن روزه بو جايە داخل اولدغىمىز و مسجد نبوى و روضە
مطهره دە ختم شريفى كوردكەز و فرزندمىز سلامت كوريشوب
ختمه كوردكەز و سائر قارى و حافظلارى كوروب
آلردن عظ و بهر آلدغىمىز و بر جمعيت عظاما كه روضه تاك بر جانبنه
قرارسن الله اكبر و بر جايدە سمع الله لمن حمده و بر جايدە الحمد لله
رب العالمين و بر طرفه السلام عليكم ورحمة الله آواز ينى ايشدب
بويله صوت و صدا و تكبير و ذكر خدا ايله قولانلر مملو كوكلر
مەنون اولوب عمرمىز ايچنده بو كېى بر ذكر حق و عبادة مطلق

وبويله تماشا ائسن وعادت مستحسن كورلدىكىن آناندى بىكى
 توغمش كىي حيران اولارنى دنيايه بىكى كامش كىي ابسم نوردوق
 اسلاميت بويله ايمش راحت واستراحت بونده ايمش ديوب بلدك،
 زيرا مملكتهمزدن چقدىقن صوكره نه بيه كلك ايسه وقايسى شهره
 باردق ايسه كم سز نردن كلورسز نره يه واررز پاسپورتىكز وارمى
 معلوم قىلدگزمى فيلورغه كرك اويله دور بويله دور كه تشويشدىن خالى
 دگل ايدك بو بلده مباركه ده سوراق وتفتيش وبويله اواره كورلمايوب
 گوياكه جنتدىن بر نمونه ايدىكى ظاهر اولدى، بو كلام خاطره خطور
 ايدىر ايكن، مدرسه بشپير آغا مدرسى خواجه عارف افندى اتفاقا
 يولداش خواجه ايشان خانهدىن توغرى كلوب اثناء مصاحبه ده ديدىكه:
 «هالا شېخ الحرم ديدكم ذات ظاهرده گوزل آدم كىي كورنور
 لكن بىشى آدم دگلدىر اوزى بىشى اولمسه ده سوزى بىشى دور
 عجب مولانئسى وار، ديركه قنالدن يعنى سويش كناوندن آرغى
 بر دنيا مثالنده، قنالدن ينبوعه قدر برزخ دور ينبوعه چقدك صراط
 كوپرى باشنه كلك ده بيه بندنك زبانيلىر البته كريب صراط يوردك
 چان مدينه منوره بيه كلك صراطى كىچوب جنته داخل اولدك ديور
 دنيا وآخرة وبرزغى بو هر زده تمثيل ايدى كوسترر غايت توغرى
 تصوفدر» ديدى، اه.

نزدنده بسو سوز كانه كوكلدى كىنى بلوب بيان قىلدى دىك
 اولدى، حرمه اوتوزدن زياده چه جايدى ختم وار ايدى تراويح اوقويانلر
 دغى بولنور، مالكى يكرمه بشنچى كىچده، شافعى يكرمه آلتنچى.
 حنفى يكرمه آلتنچى كىچده ختم لر ينى تمام ايتك عاده لرى اولوب
 مواجهه دعا فاتحه فيلنور قارى لره حكومتدىن سرپا انعام ايدىلور،
 بوكىمىنه دغى ستون مغفرت توبنده اخير ده ده ختم باشلب ۲۷نچى
 كىچده تمامى ايل تشكر ايتدىم، تقبل الله عنا وعن جميع المسلمين آمين.
 ئوئاد گوزوللنى ساعنده ختم بىدىن عمر زاهد افندى نك ختمنده دغى
 بولدى سرعت طلاق جى فرأت تجويد و ناعده ايله اداده مشهور

ذات اولوب يكرمى توفزىچى كىچده اوقومق عاده لرى ايكن، آلتى
 ساعتده تمام ايتديار مدينه منوره منزل شهادن باريم بوله كلك
 كورنميه باشليور بونده قوتى وار آدم بو بلده مباركه كورنلدىن
 پياده يورمك قوتى بتمز ايسه شهرك ياقندى ده دن نوشوب شهره
 پياده كرمك آدابندىر، چنانكه كوزك مسجد شريفه نوشه بودهاى
 اوقيه سن: (اللهم هذا حرم رسول الله صل الله عليه وسلم فاجعله لى
 وفيابة من النار وامنا من العذاب وسوء الحساب) فبر شريفى
 زيارت ايدىر اولدقده غسل وطهارة ايدىسن بساب رحمتدىن دخول
 ايدى كوزك روضه مطهريه نوشه بسو دعابى اوقيه سن: (بسم الله
 وعلى ملة رسول الله رب ادخلنى مدخل صدق واخرجنى مخرج
 صدق واجعل لى من لذك سلطانا نصيرا) بعده كمال تعظيم ايله
 مواجهه بيه كلوب اوج دورت زرايع مقدارى بىرده توروب قولوگنى
 قاوشريب: (السلام عليك يا نبي الله السلام عليك يا خيرة الله من
 خلقه السلام عليك يا سيد الانبياء والمرسلين السلام عليك يا خير
 الخلايق اجمعين السلام عليك يا فائد غر المجملين السلام عليك
 وعلى اهل بيتك الطاهرين السلام عليك وعلى ازواجك الطاهرات
 امهات المؤمنين السلام عليك وعلى آلك واصحابك اجمعين السلام
 عليك ايها النبي ورحمة الله وبركاته جزاك الله عنا رسول الله افضل
 ما جزى نبينا ورسولا عن امته وصلى عليك كلما ذكرك الذاكرون
 وغفل عن ذكرك الغافلون وصل عليك فى الاولين والاخرين افضل
 واكمل واطيب ما صلى احد من خلقه اجمعين كما استنقذتنا بك من
 الضلالة ونصرنا بك من العمية وهدانا بك من الجهالة واشهد ان لا
 اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله وامينه وخيرته من خلقه
 واشهد يا رسول الله انك قد بلغت الرسالة وادبت الامانة ونصحت
 الامة وكشفت الغمة وجاهدت فى الله حق جهاده وعبدت ربك عنى
 بأتيك البقين ونحن وفدىك يا رسول الله واضيفاك جئنا الى جنابك
 الكرىم من بلاد شامسة واما كن بعيدة نصدك بذلك قضاً حثك علينا

والنظر الى مآثرك والتبتم بزيارتك والتبرك بالسلام عليك والاستشفاع بك الى ربنا عز وجل فان خطايانا قد قصمت ظهورنا واوزارنا قد انقلبت كواهلنا وازت شفيع المشع).

وقد قال الله تعالى: (ولو انهم اذ ظلموا انفسهم جاؤك فاستغفروا الله واستغفر لهم الرسول لرجدوا الى ربنا والله تواب رحيم) وقد جئتكم يا رسول الله ظالمين انفسنا مستغفرين لذنوبنا فاشفع لنا الى ربنا واسئله ان يميثنا على سنتك ويعثرنا في زمرك ويسقينا بكأسك ويرزقنا من مرافقتك في الفردوس الاعلى مع الذين انعم الله عليهم من النبيين والصديقين والشهداء والصالحين وحسن اولئك رفيقا يا رسول الله الشفاعه) اوج مرتبه (اللهم صل على محمد وعلى آل محمد نوايه ما ينبغي ان يامله الاملون اللهم صل على محمد عبدك ورسولك النبي الامي وعلى آله وازواجه وذرياته كما صليت على ابراهيم انك عهيد مجيد) اگر رسول اللهغه امانت سلام ايتمش وار ايسه: (السلام عليك من فلان ابن فلان يا رسول الله) ديه، ياخود: (يسلم عليك يا رسول الله فلان ابن فلان) آندن بر زراع توبانراك توروب حضرت ابوبكر الصديق رضی الله عنه به سلام ويه: (السلام عليك يا خليفة رسول الله وثاني اثنين في الغار) ديه آندن بر زراع توبانراك توروب عمر الفاروق رضی الله عنه به سلام ويه: (السلام عليك يا امير المؤمنين اعز الله بك الا سلام) بهك بر زراع قهقري چيكوب (السلام عليكم يا ضجيعي رسول الله صل الله عليه وسلم المعاونين له في الدين) ديوب كندی اوچون مؤمنين ومؤمنات اوچون دعا ونياز ايليه، بعده قبر سعادت ايله منبر شريف ما بيننده ايكي ركعت نماز قيل بو نعمت عظماء مقابلنه خدايه حمد وثنا ايسده: (ولو انهم اذ ظلموا انفسهم) آيتنى توابا رحيمايه قدر اوقيه، آندن روضه مطهره نك آلدنده حضرت فاطمه الزهري رضی الله عنها قبرى برابر يه واريب آداب ايله سلام ويه وشفاعت طلب ايليه، دليل افنديلر تربيبى ايله كوستر ييب محل محل دعاسنى اوقور بليمانلر دليل افنديه تبعيت ايتمك كرك، آندن جنت بقيه يه

واريب زيارت ايديلور بيقعه اولن زيارت لر معروف ومشهور دور قول مختار حضرت عباسدين باشلمق افضل دور ديمش لر، وصوگره مدفون اولانلردن غازى شامل افندى وبزم مملكت مهاجرلردن دملا عبدالحق افندى نك والدى ملا عمادالدين مرحوم وبعض حاجى لر زيارتى وار رحيم الله، بقيه ده مدفون اولنلر اوچون الوغ بشارت لر اولوب آنك بياننى بو كتابچه مز نعمل ايدهمز، اوجايده دفن اولمغه اشتياق و آرزو ايله دايم دعا قيلمق كرك.

سيرلده يازيلن زمان سعادتده فازيلن خندق نه اورنه اولديغى بلنهادى اثرى قالمامش شهرك اطرافنه ناشدن سوري وار، سورك ابتداسى ۳۶۸ تار ييخنده بنا ايديلوب نخر ييندن صوگره ۵۵۸ده نورالدين شهيد طرفندن ينه تعبير ايدلمش، بعده يقلمش يرلر ينى مصر سلطانلردن، ملك صلاح الدين صالح بسن ناصر محمد تجديد ايلمش، سورك دورت داروازه سى وار، برى باب بيقع بوگا باب جبهه دخى ديورلر، ثاني باب مصرى ثالث باب شامى رابع باب قبله بوگا باب غنبرى دخى ديورلر، مذهب ناجيه بر سورك ايچنك اولوب، نخلوى ديان يزيدي بر بد مذهب سورك طشره سنك دور، بو نخلوى طائفه سى بر حرما درختى توبندن تاپلان لقيط اوغلان ايكن يزيديك ايامنده بوگا خزينه دن معاش ويريلوب تربيه ايدلديكن آگا منسوب اوله رق يزيديه ناميله يزيد مذهبنده قالمش ايمش، بونلرك نزدنده نكاح متعه ونكاح موقت جائز اولوب بونكچون بد مذهبك حاجى وزائرلرى بونلره نوشارلر متعه ايله تمتع وموقت ايله نكيف ايدر ديورلر، مدينه ده خوار وذليل بر قوم دور حرمه كركزميورلر اغز نقل بو اولوب، اما مرآت الحرمين نام كتاب لطيف ده بوبل بيان ايدلمشكه: «يزيد لعين طرفندن مدينه منوره نك، ضبط واستلاسى نيت سيئه سبله كوندرلمش اولان عساكر لعنت مآثر اول بلده مسعوده اهالى كرامك اموال واشيناسى غارت وخانونلرينك الماس پاره ناموسلار ينى شمسكست ايتدككن صوگره شام طرفنه كتمش

اولادلىرى معلومدر، اشته او زمان ظلمت نشانده شاميلرك استباحه ايتىش اولادلىرى خاتونلردن حامله فالانلر تفرید وپو قادين لرك دنيايه **كتوردكارى** «ولد زنا» لر مدينه جوارنده كائن باغچهلرده باغچوانلق ايشلرينه نظيد ايدلش ايدى نغاوله قبيلهسى اول وقت باغچوانلقه ابريلمش اولان پچلرك اولاد واحفادنسن حصوله كاهش وبناء عليه قبيله مرقومه افرادند، نغاوله اطلاق ايدلمشدر، اول وقتدن برون مدينه منوره اهالسى بو قبيله افراديله قز آلوب ويزمكدن اجتناب ايسدب عتى كنديلر اختلاط بيله ايتمزولر. بونلر على العموم رافضى المنهپ اولادلرنندن كرك ابركك لرنه وركك خاتونلرنده «ابو بكر عمر عثمان عائشه نامنده بر شخص بولنوق احتمالى يوقدر» بو قبيله به منسوب اولن شام يادكارلارى دائما هم مذهبلى اولن ملا حده زوار ايله اختلاط ايدرلر. ومتعه طريقتله يعنى مدت معينه ايله تزوج ايتك صورتيله برى برينك قزلر ينى قازيلر ينى آلوب ويرلر زمانه زده «مدون» اطلاق اولنان نغاوله فاميلياسندن يعنى شاميلر طرفندن استباحه اولنان فاديلرنك طوغوردقلىر پچلرك جنسندن بر فرد فالاماش ايسه ده ملا حده ايله اختلاط ايتدكارى ومتعه طريقتله بكدبكر ك قز ينى قازيسنى آلمقه بولندقلىرى جهتل عددلىرى خيلوچه آرتمشدر. شمى ذكر اولنان باغچهلرده وحوض تعبير اولنان بر او طه لرنده ساكن نغاوله ليلرك افرادى عدد جهتندن اون ايكى بكه بالغ اول بيلور مدينه منوره يه وارد اولن زوارنك ايجنده نه قدر ملحد ورافضى بولنور ايسه على العموم نغاوله خانهلرينه اينرلر وبناء نغاوله مدينه خارچنك واقع باغچهلرله «خوش النغاوله» ديتلن محللرده اسكان وفامت ايدرلر بناء عليه مدينه منوره شهر مقدسك داخلنده نغاوله جنسندن هيج بر شخص بولنماز «ام كلام مرأت الحرمين»

مدينه دن باريم فرسخ مقدارى برده مسجد قبا قريهسى وار. جناب **مولانا** **ابو بكر** **مكرم** **نك** **دوهسى** چوكديكى موضع وعصرت فاطمه رضى www.uygurkitap.com

الله عنهانك دكرمن تاشى وبئر خاتم او جايده دور. ومدينه نك شمال غربيستنه مساجد اربعه واحد تاغى جوارنك حضرت حمزه رضى الله عنك زيارنكاهى وار ايكى جايده دفن فيلنش اولگى جايدن سيل چقاردىغى صوكنده ايكنچى جايه كوچرىب بو جايه بيوك جامع بنا قيلمشلا اولگى اورننده كنىد وار. احد تاغى ايجنده حضرت رسول اكرمك احد غزاسنده اوتوردىغى تاشده مبارك باشلرى نك اورنى زيارت ايديلور. مدينه ايله احد آراسى بر فرسخ اولور بو اورتالر حرماليق باغچهلىق دور. ودخى مسجد قبلتين ده بر كچك قريه وار اطرافنده قيو صوى ايله صوغاريلوب ايسگن صالحش لر بغدادى پشهكه ياقن اولمش واردغمز اون توقزنجى فبرال ايدى. مدينه منوره ده ايك اخير زيارتمز مائده زيارتى اولدى. بونك اصلى جناب رسول اكرم صلى الله عليه وسلم حضرت لارى بر كون بو جايده اصحاب ايله اوتورمشلا ايكن حضرت عيسى عليه السلام حورايونى مائده ده ضيافت ايتديكى كلام اورتايه نوشوب يا رسول الله بزلرين اويل بر ضيافت ايدرسكز ديدكلرنده رسول خدا دعا ايدب آسماندىن نان وبال نازل اولمش اوشبو تاش اوستونده تناول قيلمشلكه كاسه كى چوقر تاشلردور.

بو بلد خيرا لانامده كامل فرق بش كون مقيم اولوب اون بشنچى شوال ۲۴نجى فبرالده چقب بئرعروسه كلوب قوندى ايرنهسى كون بئر على به كلك بونده بر كچك قريه وار ذوالحليفه دبرلر مدينلرنك ميقاتى بودور. بر نچه آدملىر بوراده احرامه داخل اولديلر اما بزلر مصر طرفندن كلمشلرديه احرامه كرمك بش كون بول يوروب ينه ينبوعه كلك. بوراده رفيقمز حاجى رمضان افندى بر آز كيفسزلنوب بوسبدين ينبوعه بكرمى بش كون ياتوب فالدى تاشكندى بولداشمز بو يرده بزلردن آيريلدى. اول خسته اولدنده بر آى وارشاوده توقتاب آنك خاطرهسى اوچون بر سنه حج دن فالمش ايدك بر يل تمام هجران دردنى تارنمش ايدك آزكون توقفه

تعمیل ایده میبویب آیریلدی بی وفالین ایتدی بولندی کندی. حاجی رمضان افندی ایله نچه دفعه آیریلور اولدوقده باقنلاشدرمش ایدییم. بو دفعه آرنوق بر شی دیدیم خسته لکندن نی قدر خدمت ایندم بزه خیانت ایدب استنبولده منم مهربانی اوغربل دورت نبقاق استنبولنک پوچناوای کاغندنه باصوب چوچک که پوچنه برلن بیارمش. کلدکدین صوگره کامه یه نلی کلمیوب فجأة وفات ایدب صندوقلری مهزلندکده مزبور کاغدار صندوقدین چقب محکمه یه آلتندی. (انق شر من احسنت الیه) سری ظاهر اولدی البته بر فکر فاسد ایله باصمش اوله (هلبه ما یسنحق).

بنبوعدن اون آلتنچی ذوالقعدہ ۲۶ نچی مارط پنجشنبه کون اینگلیز پاپوری ایله جده یه جونادک «رابعه، رابعی» عذاسنه کلدکده قاپینان خبر وبردی: میقات میقات دیدی. اعرامه داخل اولدق تقبل الله. اصلده مدینه دن چقدقن صوگره ذوالعیفده اعرامه کرمک کرک ایکن آنده ترک ایندکمزک الهنی نارتدق شویل که «میقات» اوازی چقدغیله پاپورده آدملر بردن اعرامه هجوم ایدب غسلک کشفی عوره طهارنده ما مستعمل ایله ملوث وکیوم لری ناپاک یرده منجس بری برینی از دخام واذیت نلییه اوقولوب دعا و ثنا و صلوة فیلنور محک سوکشمک صوفشوق لر اولوب اوگی میقاندہ غفلتمزنگ جزاسنی بولدق. اگر اولده کرلش بولسه ایدی برنچی اختلافدن چقاردق ایکنچی بویل تعویذلق دن خاطر جمع اولوردق. هر چه باشد خدا قبول ایلسون.

ایرنه سی جمعه کون نماز ظهر وقتنده «جده» بلده سی برابرینه کلوب نوقتادق بنبوع ایله بو اورتاده برتاویک دن زیاده راق مسافه بول یورلدی او کون اوراده نوروب ایرته سی شهره قریب «رأس الاسود» دیدیکی موضعه کلوب چقدق حاجی لری آنده چقاردیلر که آوروپا کونصللری «وبا» بار ایش دیوب شهره کردرماش اصل غرض وبادن ذکل نیت فاسدلری ممکن ایسه حاجی لری حج دن

فالدرمق اوده ممکن اولمزه اطراف شتی دن کلن حاجی لره برپولیتینه کوستریب آوروپا حکومتی سلطانک خارجی و داخلی ایشلرینه قاریشوب اختیارینی الدن آلهش دیه مملکت لرینه سویلب وارسونلر بوننگله سلطانک بی قوه ایدیکنی آکسونلر دیمک ایکن بالعکس حجاج بونی بویل مطالعه قیلدیلر که یتى قرال یا بلوب حجاج بونی نوسوب جده یه چقارمسته مکه یه بیارمسکه اتفاق ایدب منعہ چالشمشلر ایکن سلطان آنلرنک مننه یول ویرمیوب مکرینه آلدانمایوب سن بویل ایدرسن من بویلہ پیارم دیسه نازکانه علاجنی قیلب بنون آوروپایی آه ایتدردی دیه سویلشدیلر.

سلطانک کوچ قوه اولمزه آنلرنک قصدنه قارشى برشى یاپالمزدی بو فصلعتنی تاپالمزدی اگر سلطانک خزینه اولمزه بر بیاپان صحراپی حجاج اوچون حاضرلب علی حده بر شهر کبی بازار ولوازمانتی طیار ومهیا ایدالمزدی آفرین فکرینه آفرین عقلنه باریک الله قوتنه نسلیم دولتنه دیرک سلطانی دعا و ثنا ایله یاد و تذکر ایتدیلر. اون توفزنجی ذوالقعدده جهل حجاج بورادن یوروب کندیلر اون ساعت سبر ایله بحر ایسه کلوب قوندق ایرته سی دوشنبه کون نماز فجر دن کوچوب وقت عصرده.

مکه مکرمه

مکه مکرمه صانها الله تعالی عن الآفات والبلية اولن بلده مبارکه یه داخل اولوب مجاور عمر افندی خانه سیننه توشدک ۲۰ نچی ذالقعدہ ۳۰ نچی مارط ایدی نماز عصری توشکان خانه مزده اوقوب بع طوافه کتدک، طوافی تمام ایدب نماز شامنی عرم شریفده ادادن صوگره سعیه یوردک عمره مزى تمام وحلق رأس ایندکمز بعدنده نماز عشایی حرهک اوتاب احرامدن چقدق. تقبل الله عنا وعن جميع المسلمين. اوزی اوچون وارنلره قران وعمره نیتمی جائز اولوب بعده تمام العمره احرامدن چقارلر، اما بدل ایله وارنلره عمره نیتمی صحیح

اولمىدە بىچۇن فرضى تمام ايتىمىوب احرامدن چقالمىزار، بىر نەچە بدلىچىلارنى كوردك جائز نا جائزىنى فرق ايتىمىوب واردىقى ايله احرامدن چقىدىلار بناپىرىن بدل وىرىلار آدمنى ناپوپ وىرىمك كركىر، بدلىچىنىڭ بىرىدىن صوردم اعور ايدى، فلانى اوچون كەمش سن احرامدن نىە چقىڭ دىدىكە: «بۇندىن مقدم اوچ دوت دفعە كەلدىم هر بىرنە احرامدىن چقىشم» دىە جواب وىردى، روات ايله مى بويلە ايدىرسن دىدىكە: «بۇندە كەلدىكىمى سىلر كوردكز ولىدى» دىدى كىدى، وصىت ايدىن آمر يعنى بدل وىرن آدم مأمورىنى قران و نمتع وعمرە يە مآذوندىر سن دىە اجازە وىرىش ايسد، ياغود انى اجزت ان يفعل كىف بىشأ او لفعل ما شئت ايله وسعت لىك ايتەش اولورسە او وقتندە حج ايدىنە آسان اولور، يعنى عمرە بىل احرامە كرىب عمرە يى تمام ايتىدىكىن سوكرە يوم نرويه يە هر احرامدىن چقار يورر، اگر وصىت ايدىنىڭ اوزىدىن اجازت اولماسە وارث لىك ياكە وصىنىڭ اذن واجازتى كفايه ايتىمىز انلىك بويلە اجازتە شرعا قىلدى يەنە اويلە ايسە بدلىچى مفرد بالىج يعنى فقط فرض نىتىلە احرام كىوب فرضى تمام ايتىمىا كۈنچە احرامدىن كىمىز بدل آلانلار او غدىمىنە وارانلار اكثرى بويىدىن غافل لردور و بۇندىن غيرى شرط و شرائط لرى دىغى وار، فقه كىتابلارندە مصرح و مبين او مغل بورادە بىئانى حاجت كورلەدى بو بلدە معظمە دە اولن زيارتلار معلوم دور.

تعداد و تفصیلی ممکن اولمىغىدىن وارن زوارلارڭ كىندىنە حوالە ايتىك دليلار بارچەسنى بلدىر زيارت قىلدىر.

بو سنە ذالجهه باشى جمعه كون ۱۰ نەچى آپرىلدە داخل اولدى اوشبو كىچە يعنى غرە ذالجهه لىلە جمعه دور (ومن دخل كان آمناً) آية كرىمەسى بشارتنە داخل اولقى آرزوسىل بيت شريفە كرىمك مېسر اولدى. بيت شريفڭ اېچى اويلە دور بويلە دور دىە تعريف آدابىن اولمىوب الا بو قدرچە واركە خط كوفى ايله يازىلار كوزە ئويلىدى بىئىنىڭ مەھابىتىدىن دركارى اوچ ياغود ايكى ايدكى خاطرمدىن كىدى

ايشوكدىن كىرۇشده صول قول طرفدە صندق كىبى بر يغاچ قىبە كورندى قاشندە بر شىخ اوتورمش وارىب زيارت ايتىدىكىن سوكرە بو قىبە شريف نە دور دىدىم حجر اسعدك لوستنە آدملىر باصامسون اوچون قىلنەش قىبە دور دىدى، او جايدە نقتىش قىلمىغە مجال اولمىوب سوكرە بىوكردن صورادىم، جوات وىردىلار كە فرامطە ايامندە حجر اسودى آلىب كەش لار او وقتندە بالته نىشە خرىيلە صنوب توشوب فالانلرىنى جمع ايدىب و تىركىب ايدىب بيت شريفڭ زاويه سىنە قويمەش لار زيارت ايدىلار او مركب تاشلار، بعدە حجر اسعد فرمطى لار اللىدىن آلنوب، بيت شريفڭ اېچىمىنە وضع ايله اوستونە قىبە قىلنەش دىدىلار. حرم شريفڭ شىرقىدىن غرىبە طولى باب اللىدىن باب ابراهيمە قدر اوچ يوز دورت خطوه واپىكىنچى دفعە قدم لىككە اوچ يوز اون بر خطوه بولدى حاصل اوچ يوز خطوه دن زيادە دور، عرضى باب زيادە دن باب صفايە قدر ايكى يوز خطوه دور ستونلرى باب زياد و باب ابراهيم ستونلرى ايله مچەوعى دورت يوزدن آرتوغراق ستون سانادىم هر ستون آراسى ينى خطوه دن دور، كىچەسى روافڭ اېچى ستونە بش قىدىلدىن بيت الله طرفى ينى قىدىل ياقىلور، ستونلر عرماڭ طولندە بر قىتارى فرق ايكى عرضندە بىكرىمى سېكر دور جمعاً بش قىتار دور، باب زياد بيت الله طرفىدىن باسقىچە قدر بويى ايللى اوچ خطوه صفنە سىكسان بلىكە يوز كىشى صېشور باب زياد و باب ابراهيم اولىكى اوچ يوز خطوه اولچا كىدىن خار جدر نرويه كوفى فرض نىتىلە احرام كىوب عرفانە جونادك شنبە كون عرفانندە توقتاب غروب الشمس ايله قايتوب وقت العشا مزدلفە يە كلوب نوشدىك مغرب وعشا يى بر اوتوب او كىچە آندە ياتدى چەرە تاشلرىنى اول جايدىن آلىدىق ايرتەسى يىكشنبە كون منابه كلىك احرامدىن چقب ذبح قربان قىلدىق، تقبل الله.

افعال حج تماماً فته كىتابلارندە و مناسك حج رسالە لرىندە مفصل

و مېين يازيله كلكله بزم بائوزه حاجت قالماشدر حج ايدنلر كتابدن كوروب بلك مع ما فيه دليل افنديه افتدا قيلمق دن لابس دور، كهالى آنلر ايله اولور.

ذالجه آيى اوتوب ١٣١٨ نچى سنه اولى، ميلادك ١٨٩٨ نچى يلى ١٠ نچى ماي ايله باشلدى يكشنبه كوني عرفاندىن صوكره مكه مكرمه ده اونوز اوچ كون نوروب ١٣ نچى ماه محرم ده، ٢٢ نچى ماي ايدى جمعه كون بعده الجمعه جده طرفه قايتوب چقدق حرم ايله جده آراسى يوز چاقريمىدن آرزاق مسافه دور، جده ده حضرت هوا آنامزى زيارت ايتدك تربه سيناك طولى يوز خطوه دور جده ده اون بر كون نروب بعده ينبوعه كلك ٩ نچى ايوونده ينبوعه ايدك كونك ايك اوزاق وقتى تونك ايك قسقه وقتى دور ساعت ايله نيام دقت قيلم كوردم كون ١٣ ياريم ساعت تون ١٠ ياريم ساعت بولدى بزم بو بزم ايله تفاوتى ايكى ساعتدر. بو بزمده كونك اوزاقى ١٥ ياريم قسقه سى ٨ ياريم ساعت قالور، ينبوعه دن طور سينايه كلوب ايرتسى كون كرانتنهغه كردك اشبالرمزى بخورلب اوزلر مه كيندر باغلى كيناب اشطان كيندر بيلر ايجمه زده زنبورلى بر قضاى طلبه بار ايدى اسمى يادمدن چقدى، بو يالانغاچ نوردغمز عيىنه بگا قراب ديديكه: ينبوعه دن ايكى كونده كلك طوره ايرتا كنده كيمه دن چقدق ضورغه كيندر دن باوكينب دن دامال كيرب، بو كافردك ضورغن كوردك صونك ديوب ايلگه آيتوب بارورمز ديه شعر سويلدى آقون ايكن بيچاره كرانتين دن چقدقن صوكره يولده بير وقته كرار كوني وفات اولوب ديكزده فالدى خدا رحمت ايلسون ١٥ كون طور سيناده، ٥ كون بيرونده كرانتين قيلموب ١٣ نچى ايوول آلتنچى ربيع الاول ايدى دوشنبه كون استنبوله كلوب كردك بر آى مقدارى نوردق بعده «كفه» بلده سنه يعنى فيلبوسيه قلعه سينه چقدق بونده بر تاو ليك كرانتين بولدى، روسيه ده حجاج اوچون اولان كرانتينه نك اولى بو اولوب بوندىن مقدم روسيه ده حاجى لرغه كرانتين يوق ايدى.

پاپورلرنك سيري

زرهلى يعنى صوفش پاپورى ساعتك يكرمه ميل وز ياده دغى يورر ديديلر. تجار پاپورينك ايك سريعى اون سيكز ميلدن آرتوق يورلمز ايك آفرين يوراني ساعتده دورت ميلدن آز اولمز ديديلر. ميل ديدكلرى ثلث فرسخدر كه ايكى چاقريم ياريمىدن آز آرتوق اولور. عثمانلى عادتتجه بر ساعت ديدكلرى بر فرسخ ديك ايمش سيكز چاقريمىدن عبارندر بعضى لر آلتى چاقريم بر ساعت يولدر ديديلر بو صورته ثلث فرسخى ايكى چاقريم نغمين ايتمش اولور. استنبولدن يونان پاپورى ايله ايكى تاو ليكده كفه يه، كفه دن شمندو فر ايله يتى تاو ليك ده اومسكى بلده سينه آندىن سيمى پالاده كلوب آغا ابنى احبالر ك حرمت و ضيافتنى كوروب توفوز كون نوردقن صوكره يوروب مسقط رأسمز اولن ايكوز قلعه سنده بر آز توفى قيلمق. آندىن چقب يكرمه اوچونچى جمادى الاولى يكشنبه كوني كه يكرمه يتنچى سنتابر ايدى ساعت توفزه بلدى اولن چوچك شهرينه داخل اولوب اولاد وعيال احباب و يارانلر مز ايله سلامتليك ده ملاقات ميسر اولدى. (يسر اللهم امورنا بعد حين، واجعلنا من زمرة المحبين) آمين.

آچه اسملرى: «مهليك» ايكى تين «غروش» سيكز تين «مجيدى» بر صوم آلتمش تين «روپيه» سيكسان تين «فلورى» سيكسان بش تين. آفسريه آچه سى: «غرايتسه» ديدكلرى بر تين دن كهرك بر اور. يوز غرايتسه بر غولدر ديرلر بوده سيكسان تين كه توغرى كلور. آفستريا واكلنده مسلمانچه يازلش بر فراتق ٦ غروش يعنى ٤٨ تين بولور. «بوروم» ديدكلرى ينه بر كهوش تنكه بار، اصلدى بر روب ديمكدر، كه بر صوم بولور. اه

خاتمه

١٣١٤ نچى سنه ٢ نچى رمضان شريفده ١٨٩٧ نچى يسل فبرال ١٥ نچى كوني چوچك دن چقب ١٣١٦ نچى سنه ٢٣ نچى جمادى الاولى

۱۸۹۸نجى يىل سىنتېر ۲۷نجى كۈنىدە چوچىك داخىل اولدغۇر حسابدىن كامىل يىكرمى آي سۇردە بولدىق ايدى حىج شريفە كىتكەز و كىلدىكەز بىعدىدە وانغ اولن چوچىك احوالى ۱۳۱۵نجى سەنەدن باشلىنوب غىناي خانلىرى تىرجەمەسىنىڭ اخىرىنە الهاق ايدىلور.

اسلافەزدن مەتوفى اولنلرنىڭ اسملىرى وزيارنلىرى ھىر بىرى اوز مەلئىدە يازىلوب اوتىدى. شەئى عىرمىنچە اولان حىيات احبابلارەزدن بعضلرنىڭ تىرجەمەءحالىنى اجمالا بىيان ايداليم.

رجال مدينة منوره

بىزم باردغۇمىز حىندە شىخ الحرم غازى محمد عادل پاشا تىركى الاصل اولوب روسىيە ايله قىرىم مەخارىبەسىندە بولغان و بىعدە پالونىيە مەخارىبەسىندە قاضى عىسكەرلىك خىدمىتى ايله اداى واجبات ايدىن اخىردە خىدمەء حرم النبى صلى الله عليه وسلم ايله مشرف اولان بىر تىبرىك ذات ايدى. بىزلر كىتكىدىن ايكى يىل سوڭرە وفات ايدى اورنىدە او كۈنە مەدىنە مەخافى اولان عثمان پاشا شىخ الحرم اولدىغى مەسەوع ايدىلىدى. بو ذات اصلى چىركس نىسەندىن دور. ثانى شامل افندى اوغلى غازى محمد پاشا، بو ذات مەدىنە دىگىل ايسەدە غازى پاشا ايدىل ملقب اولوب خىزىنەدن وظيفە مەعلىشى كويىدىر دىدىلر. دولت بونى بىر وقتە كىرك اولور فەكرىلە مەخافىش ايكىن ايامندە آڭا فولاي ايش اولەيوب بىعنى بو طرفى ايله مەخارىبە آچامىپوب مەغل قالەرقى ۱۳۱۹نجى سەنەدە وفات ايتەمشدر.

ثالث شىخ روضە افندى بىر خوش فرأت قرأ اولوب مەغرب اذانىدە آز وقت قالدندە مەخارىب رسول قىرىندە اونوروب فرأ سەبە فرأتى ايله نىلاوت ايتىدىكە مەقىم و مەسافر اطرافتە جەم وافر طوبىلنوب كمال ذوق و شوق ايله استماع ايدىلردى اوچ آيتە بش آيتە چارك ساعىت مەقدارى او قولور ايدىكە بىدى فرأ ايله اوچ آيت ۲۱ كره بش آيت ۲۵ كره تىكرار تىلەنور.

صلى تىرك اولسە كىرك. رابع تىركى الاصل

قرا افندى دىيەكە مەشھىر بىر ذات اولوب بو افندى ختم تراوىسح خصوصىدە ختم شريفكە مەل واعدە فەھم واعدن تەمامى لازىمدر بىعنى ماء شريفە بىر ختمنى ايكى اوچ آدم مەشترك اونومقى موافق سەنت ادا ايدىلن ختمدن صابىلەمىز. زىرا ختمكە ايتىداسى حضرت عەمر رضى الله عنه عەھىدەندە ابى ابن كەب رضى الله عنه ايله باشلىنوب آڭا بىر ذاتكە اشتراكى مەنقول دىگىلدر. بىس بىزلرنىڭ ختمەز دىغى آنازە بىعنى مەنئى اوڭە مطابق اولەقى دىركاردور. ثانى بىر ختم اوڭ و آخر بىر نماز مەنزلەسنىك اولوب صلوة واعدەدە بلا حاجت نەدد امام غىر مشروعدر دىيە بو اعدادە ايدى. افندىنىڭ دىللىللىرى اكر چە ختمكە جواز نە مەنە دىگىلسەدە افضلەيتنە بىلكە سەنىتەنە غىللدن خالى اولوز مەنئە امكىن مەل واعدە فەھم واعدن ادا سەنە اهتمام احسن دور. (اذكار نووبىدە ان الختم للقارى وحده يستحب ان يكون فى صلوة) دىنلەمشدر اه «رحمة الله عليه»

ھەمشىرى لىرمەزدن مەھاجر دىملا محمد ظريف افندى ابن يسىن حەرمەدە نچە يىل لىر درس كىرىللىك قىلىپ كىرب آدملىر بۇرە آلمىش لىر دور ۱۳۲۱نجى سەنەدە وفات ايتىدىكى غىبرى كلىدى غايت عالم و عامل و مەتقىء كامىل بىر تىبرىك ذات ايدى «رحمة الله عليه»

ثانى حاجى عبدالستار افندىكە شىخ افندى دىيەكە مەروف اصلى قىزان مضافاتىدىن اسپاس اويازى بىگى چاللى قىرىسەندىن ايكىن تولدى لىترخان بىلەسنىك اولمش. ۱۲۸۰سەنە ھىجرىدە مەدىنە منورەدە وارمش. آناسى ملا جابر ابن ملا عماد الپاللىوى بو كالى خان اوغلى جەھانكىر خانكە امامى و ھەم قاضىسى اولمش ذاتىر بو كالى خان ايلندە آناسى ملا جابردن قالىغان ملاك مىراث بىكزىمى اونوز مەك صوملىق اراضى و املاك لىرىنى تىرك ايدى بو عبدالستار افندى مەخس مەخبت و اشتىباق رسول الثقلىن آرزوسىدە مەدىنە منورەدە ھىجرەت ايتەمش، واردندىن سوڭرە قىزانلى نامە بىر مەدرىسە بىناسە تەشىت ايدى ابتدا اوز جىيىندىن و بعض اهل خىراتىدىن جەم ايدىلن اعانە اون مەك مەقدارى سوم مەباغ

ایسا مدرسہ مذکورہ پر باشلب حالا ایلی مک صوم لبق عمارات
 و اوقاف لرینی حاضر واماده ایتمشدر. فرق بر عدد حجره بر مسجد
 بر درسخانه و بوگا امام و مدس و ناظر و متولی و قیم نصب ایذب هر
 بری اورنی اورنی ایله کمالنه ایتمشدر کوکلنده او جایک محبتی
 و رسول خدانک عشقی اولن امت محمد صلی الله علیه و سلم هر
 محلدن پول آچه بیاریب و بعض یارانار حج شریفه واردنه اوزاری
 آچه و یروپ و رسوللاری ایکی دفعه کلوب مملکت دن آچه جمع
 ایذب فایتمشدر. اوچونچی دفعه ۱۳۲۴ نچی سنه معرمده چوچک
 بلدهسنه کلوب حاجی علی افندی خانهسینه توشمشدر اییدی ابراهیم
 باییتچه او یونده ضیافت و مصلحت فیلتوب حاصل بو رادن ۱۷۰۰ صوم
 مقداری آچه جمع ایلدی بو سفرده مجهوعی ۸۰۰۰ صوم معیارنده
 بورایه کلنچه قولمزه کردی هر جایدین پوچطه ایله بیارلدی دیدیلر.
 موندن سوکره لپسی قبال الیمتا یارکند و سائر مواضع لردن دخی
 فوشولورسه مکتب بناسنه باشلندقدن اول آخر آلتمش مک صوم
 چماسنده آچه اولوب بوگا قدر طلبه لرنگ آیلغی بر مجیدیه دن ایکن
 شمدی ایکی مجیدیه اولور بوئکله شیخ افندی ننگ کوکلنده مدعاسی
 تکمیل و تمام ایدیلوب من بعد ینه اهل همتک اهتمام و اعتماسی ایله
 طلبه لرنگ رزقی توسعه ایلدسه عدا ننگ کرمنکندر دیوب رسول احمد
 صدیق و عبد الرحمن افندیلر بریله دیدیلر.

مذکور احمد صدیق افندی ابن ملا حسین ابن منادی ابن
 مقصود صاحب الترجمه عبد الستار افندی ایله بر شهر ننگ اولوب
 چالی اولندندر.

عبد الرحمن افندی ابن مفتاح الدین ابن احمد ابن توقار ابن
 عبد الرحیم ایسکی مستک اولی ننگ صارانوف غوبرناسی خوالین
 اوبازینک دور. بو ذاتلر چوچکده اون کوندن آرتوغراق یاتوب
 ۱۶ نچی ماه معرم ۱۹۰۶ نچی میلاد ۲۶ نچی فبرالده یکشنبنه کونی لپسی
 طرفنه چوناب کندیلر بو ایکاولری هر سفر کادکده روسیه دن کافتلر

تارتوب کوب محنت مشقتلر کورمشلر ایکن وطن و ملت اوغورنده
 او بلده مبارکده بر آثار نیک قالدیرمق اوچون خدمت لرنده فقور
 و کسسل کتورمیوب سعی و اجتهادده بو قدر اقدام ایتمک لاری کمال
 انسانیت و کمال ذیانت و اسلامیت لرندن اولدیغی جای اشتباه دگلدر
 اوله محلمره تحمل و بویله مشقتلره نامل هر کمنک اللدن کلمز. و بو
 کسبی خدمتلر عدا ننگ خواه لا کان بندهسنه و رسول عدا ننگ مناسب
 کورکان بندهسینه نصیب بولور تکمه آدمسه تکمز، الله اجرینی
 و یرسون تن ایله تل و پول ایله بو یوله یاردم ایدنلرنگ ایکی دنیاده
 دولت و آبروی لرینی از دیاد ایلسون آمین بحرمه حم.

سابق الترجمه عبد الستار افندی زمانه ننگ قطبی دیمک لایق
 اخلاقی جمله یه فایق تحمل لی صبور بر عبد شکور اولوب اسلام
 ظهورندن بویاق بو بلده منوره ده فزانلی نامنده بویله بر بیوک خیرات
 اولمامش ایکن ذات مشار البهک سعی و غیرتی ایله بو قدر ایشلر
 یاپلوب قیامته قدر فزانلی نامی و بوگا اعانه یاردم ایدن اهل
 خیراتک نام نیکلری دفتر مدینه ده ثبت ایدیلوب صحایف کتب
 توار یخذ، یاد و تذکره سبب اولمشدر، بو کسبو توکانمز ثواب و صدقه
 جاریه یه تشبث ایدن ذات کرامی کمال عقد و حسدن سبب و تعیب
 ایدرک بی ادب و بی تمیز اهل فساد بو ایشه مانع اولمیه چوق
 چالشمشلر ایسه ده او جسیه عشق و محبتی اولن صمیم القلوب اول
 مکذبون مریض القلوب لریک عبد الستار افندی دن شکایت ایدن
 مکتوبلری ایله بیله مدینه یه آچه بیارلر اییدی، خناس لار شو
 مرتبه ده یازارلر ایمشکه بو مدرسیه خیرات دیوب اعانه ایدنلر آچه
 و یرنلر اوزی کافر خانونی طلاق اولور دیمش، اما صاحب دولتک
 بصیرتی عاسدلر کسبو پرده لشمش اولمیبوب بویله کلام فباحش البته
 عقد و کونچی لیک دن کلورنی اذعان و ادراک ایله مکتوب مزورک
 خلافته کیدب ندری یوز ایسه ینه یوزنی فوشه رق مکتوبی ایله

بيله عبدالستار افندينه يبارر ايشلار خناس اهر ضرر ايدم دير ايكن عكسيله عمل اولنوب فايده ايتمشلار.

صوفي الله يار نه گوزل ديمش: «پراغنى كه حق ياندردى قويدى» آنى كم پوف ديدى سقالى كويدى» شيخ افندى بو مكتوبلرى اوتودقن صوكوه ينه آنلره بر سوز ديمبوب آنلر ايشك اصلنى حقيقتنى بلمبوب سويليورلر آكلامبوب بازارلر بلسلار آيتيازدي ديمكدن زياده هيچ بر كلام قبله يوردى ديورلره شيخ افندى كلامى لين صعبتى شيرين فكري درين بر تبرك ذات معالى صفات اولديقى كوزنلره معلومدر. ودغى مجاورلردن توملى محدثقيه افنديكه بو ذانده اهل علم جمله سندن اخلاق حسنه صاحبي منفق وسخى بر ذات اولوب احيانا مملكته كلوب بدل وسائر جهتن اغنيالرك انعام واحساننه مائل اولن بر ذات كريم الاصفاندر، كمكه بوگا احسان ايدرسه مدينه طلبه سينه احسان ايتيش اولور كه هر وقت طلبلر بونك سفره سنده حاضر دورلر.

وينه مدينه طلبه لرندن دملا عبدالحق افنديكه ابن ملا عمادالدين حالا سيمى پالاد باده سى نك معروف ومشهور اماملرندن برى اولوب بعضى حالى اجهالا يوفاروده يازيلوب كچه شيدى باب العين ده باز بيانى كلور.

وباز مدينه طلبه لرندن ملا عبدالرشيد افندى ابراهيموف جنابلريكه تحصيلدن صوكره مملكته فاي توب هجرية ۱۳۱۱-۱۳۱۲ سنه لرنده اوفاده فاضى لبق رتبه سنى حائز اولمشيدى بعده استنبوله هجرت ايدب بو طرفك احوالى يعنى روسيه نك اسلامه ايتدىكى ظلم وتعديسىنى مابين ومفصل بر رساله يازيب طبع ونشر ايتدرمش استنبوله منظورمز اولدى نه درجه ده جرأه ونه درجه ده اسلام اوچون غيرة ايتدىكى او كتابى اوفيانلره معلوم اولور، بو ذاتى بيان وتعرينى حاجت اولنوب مملكت عثمانيه ده روسيه ده نامى مشهور اخلاق و افعالى غير مستور اولوب رساله مرأت وغزته الفت ايله

معروف الانام بين الخواص والعوام اولمشدر، آدملر او ذانك حقنده نه ديسلر ديسون اما اعتقادى محكم اعتمادى مستحکم مسلمان كامل مجمع الفضائل اولدغى كندم هيچ اشتباه وتردد ايدم وطن وملت اوچون باش وچان ويرمك مرتبه سينه قدر بر خادم نادر دور بزمه همج ايدى بعد العرفات دليل افندى خانه سنده بيله ايدك هر كون چقب هم صحبت اولوب احوالندن اخلافتندن خبردار اولدق نوغرى سوزلى آچىق يوزلى اوتسكون كوزلى ديرن اويلى عميق فكري مدعه لابق بر ذى فايق دور، بيوك عيبى ده قولينك آچىقلى اولوب اوزى احتياجه قالسده دغى غيرينك حاجتنى اوتامك طبعيندندر، والسلام.

مجاور مکه مکرمه

ابتدا قزان مملكتنده تحصيل بعد بخاراده تكميل علم ايدب بعده حرم شريفه هجرة ايله مکه مکرمه ده مقيم اولن محمد مراد افندى مينزه لوى بر عالم نادر وفنون شتى مطالعه سينه قادر بر ذات بالا صفات اولوب حرم ده مدرس ايك ايله اشتغال ايدر، كتاب رشحاتى ومكتوبات شريفى زبسان فارسيدن لسبان عربى به تعريب ايدب طبع ايتدر مشدر، رشحاتك تعريبنه تكمه آدم قادر ايسده مكتوباتك تعريبنى بو ذاندىن غيرى كمسه نك الندىن كلمز ديه نزدمه مجزوم دور، زيرا مكتوبات شريفك صاحبي اويله بر ذاندر كه منافقنده امام ربانى مجد دالى ثانى ايله ملقب اولوب تصنيفاتى لاريب او لقبى تصديق ايتدر، بونى تعريبه فارسى وعربى زبانه مهارتدن لابد اولدغى ما عدا علم ظاهر وباطنى جمع وتطبيق ايله برابر اسرار عميقى تافيق وتحقيق بابنك غايت فضايله ايرشمش بر كتاب نادر الوقوع ايكن بو كى كتاب ثيملى تعريب ايتيمه نه درجه ده علم ونه مرتبه ده فهم كرك اولديقى بياندىن مستغنى دور، بو ذاتى ابتدا حرمده كوروب رفيق لرمز باروب كورشديلر ايسده بويله

بیموک آدمه اضطراری کبی ملاقات مناسب کورلمیوب ایرتهسی
 کون عمر افندی ایله خانه سینه واریب کورشدیم دورت بش یاشنده
 بر اوغلی کوزه توشدکده فرزنددن سوز آچلوب بر اوغلی که لانتقه
 یتکورمک اوچون کامل بکرمه بش اونوز سنه محنتنی نارتوق
 ککک اولور ایمش دیدکده فرق یل مؤنتنی ذمه یه آلمق آغر
 اولمزدی او مدتده قابل واستعدادلی اولوق انسان زمره سینه داخل
 اولورسه دیه موافقت ایلدی.

ثانی دملا آخونجان افندی مرغنانی که ماوراءالنهرده ختم کتب
 ایتدکن صوکره عرم شریفده تفسیر وحیث تحصیل ایذب بودانک
 دخی اشاره سبابه وسائر مسائل متعدده رساله لری منظور من
 اولدی، بو ذات علم بابنده درجه علمیه ایرشن آدم اولدیغی
 کورنلره کلامندن کورمیانلرده تأییدک مرانندن ظاهر و باهر
 اولور، علم بزم طرفده می فوق و فقه بو مملکتده می دیدکده
 بزم طرفلر فروعی بو جانب لری اصلا دور دیه حواب ویردی
 زیاده ایضاح ایده مدی، جامع الکلی ذات ایمش.

ثالث تاشکندی عارف خان غواجه بو ذات دملا آخونجان
 سابقک تلمیذلرندی اولوب خیلی عالم و فراستلی آدم کورندی
 بر کون حجره سنده تفسیر جلالین کوزه نوشوب سورده فاتحه
 جلدنک اغیرنده یازامش اولغندن سؤال ایتدم، جوابنده دیدی:
 «تفسیرک مصنفی جلال الدین جنابلری ابتدا سورده کهندن باشلب
 غنایم بعدنک اولدی تفسیر فیله به تشبیه ایذب سورده فاتحه بی تمام ایتدیکی
 ایله خسته لنوب وفات ایتمش، تلامیذدن جلال الدین نام بر ذات سورده
 بقره دن باشلب نصف اولنی تمامه یتکورمشده سورده فاتحه اولنگی
 جلال الدیننک تفسیرینه الحاق ایله طبع ایلمش جلالین اسمینه
 وجه تسمیه و سورده فاتحه نک اخیر ضم فیله غینه سبب بودور» دیدی
 بو تفسیر تفسیرارک ایگ موزج و مختصری اولوب کلام الله نک
 کامه سندن تفسیرک عبارسی فقط اون اوچ کله زیاده ایمش بو

عالی صفات ایله صحبتمز آن اولدقندن فقط بوفدرچه استفاده ایتدک
 بو خبر آزچه ویکلچه بر خبردر، لیکن طرفه نک اکثری بو
 خبردن بی خبردور.

بزم واردغمز سنه ده شریف مکه «شریف عون» نامنده
 بر آدم اولوب بونک حقنده اهالی ایکی طرف ایدیله، بری ظالم
 و نعدیسندن شکایت وری ده مدح و عدالتندن حکایت ایدرلردی،
 آری جمله یه مقبول اولوق متصور دگلدر، بونکچون دیه مشارکه:
 «لا یسود السید بدون ودود یمدح وحسود یقبح فاللئیم یفضح
 والکریم یصلح الخ».

انها

ظن اولنوردیکه اهل مکه کلهم قریش و اهل مدینه جمیعهم
 انصار دور، شمدی معلوم اولدیکه ظنمز زعم ایمش، مکه مکرمه ده
 قریشدن مجوعی بر محله یه یتار یتماز ایمش، مدینه منوره ده
 انصاردن فقط ایکی خانه واردور دیدیلر، بری دلیل علی خیاری
 ایکنچیسیده عباس خیاری دور، بو ایکی دن غیر ای انصار قاله ماش
 سببیده الاثمه من قریش والقاضی من انصار حدیث شریفیله
 نه بره قاضی لازم اولورسه آکا انصاردن قاضی تعیین ایدیلوب
 قاضی اولوب کیم نلره واردیغی شهردن یر، صو، ملک و املاک ویرلمک
 قانون اولمغله قاضی نک توابعی یعنی افربا و اعیانلری بیله کیدرک انصار
 مدینه دن بتدریج هجرت ایذب آزالمش لرحالا بو ایکی خانه یه
 فاله مشار. بو حدیث شریفی فی الحقیقت معجزه غیبیه دن بر سیاسی
 حکمتک مبدئی اولوب بونک اجرایی حضرت عهردن باشلنمشدر رضی
 الله عنه، حدیثک سر و حکمتی سیر و تواریح کورن ذواتلره خفی دگلدر.

سامع خصوصنده

فاری لره سامع خصوصنده کلا عوام الناس بلکه اکثر خواص
 بی سامع غنم مکروه دیوب اعتقاد ایذب بونک ایسه نفعندن ضرری

انوا ايتدكندن زاهل وغافلردور. چونكه ما بيجوز به الصلوة قدر فرأت
 او قودقندن صوگره محصور اولورسه ركوعه وارمق يا خود آبتدن آيته
 انتقال ايتمك ايله مأمورز بو حين ده التجا امام بساكه فتح ماعهوم
 مكروه وبعض قيلده فاسد ايكن بالعكس افتتاح اوچون خاص آدم
 تعيين فيلمق مشروع اولميور بوگنا سلف و خلفدن هيچ بر روايت
 كورلميور، اويله ايكن سامعك سنينده بلكه وجوبينه ذاهب اولمق
 بر امر غريب غير مطبوط ايديكى قيد و تنكاردن وارسته دور. نچه
 قارىلار كوررز سامع سز مكروه ديو ارفاسنه سامع قوبارلر صوگره
 لقمه سنى آلاميوب ياكه بالقصد آلاميوب بيسى لقمه يى خطا ايتدك
 ايكنچيسى تاشلب كتدك ديه جنجال قىلب عوامك كفت كورينه باعث
 اولورلر اجر اورننه جرم ادب اورننه شرم آلورلر صواب ايدر زدير
 ايكن بي ثواب فالورلر.

بعضلر حرمينده دغى قارىلرنك ارفاسنده سامع وارليغنى دليل
 توتوب لزمينه ذاهب اولورلر بوخه بيلن آدامك سوزى اولميوب
 بزم كوردكمز چه بر قارىنك خلفنده نچه قارى اقتدا ايدر سامع وفاتح
 اوچون تعيين فيلديغى معلوم دگلدن. مع ذالك بو ولايتدن وارلار
 سامع دركار ديسان سوزينى قريمايوب بوگنا روايت وارمى دينلسه
 سامع نه ضرر وار ديوب جوابى سواله صرف ايدرلر روايتدن يرانى
 كيدلر عاجزلردور.

بو خصوصى بوراده ايشان عبدالمنان خواجه دن صوردهنده:
 سامعك نمازه و جماعته لزمى اولميوب مگر قارىلر كنديلرى ايچون
 كرك ايدرلر كه محصور اولورسه لقمه ويرسونلر متأخرينك ابداعى
 دور ديهش ايدى. مكه مكرمه ده دملا آخونجان دن صوردهنده: عادتى
 عبادندن صايهش اولوب طرفه زده بويله كارلر كريدر ديدى. تيكرار
 سوردم كه سامعك فائده سندن صرف نظر نمازه نفسانى اولمى ديدكده:
 لزمينه اعتقاد ايتميوب و سامعك دى اعتماد ايتميوب و فساقى لقمه
 ويرسه آلورسه ضرر اولمى ظن ايدم جوابنى افاده ايلدى. «انتقى»

بو ذائلر هر ايكسى بخاراده تحصيل ايدب عبدالمنان خواجه پنجشنبه
 بلده سنده فاضلى ليك رتبه سنى حائز اولن دملا آخونجان دغى بخاراده
 ختم كتب ايتدكندن صوگره حرمينده تفسير و حديث تحصيلنى تكميل
 ايدب تدريس ليك ايله شهر تيب اولمن جناب دور. يوقاروده دغى
 بعض كلامى بيان ايدامشيدى باقى احوالى باب الالى ده ينه يازيلور
 «انشاء الله الرحمن وهو غفور رحيم»

باز چوچكده مسجد وامام وقاضى شانكيه اولنلرنك بياني

چوچك كه ختاي توشديكى بعدنده ابتدا توبانگى محله ده بر
 مسجد صوگره يوقاروده بر مسجد بنا قىلنپ دملا عبدالقهار نمازكندى
 امام بولديغى ۱۲۹۱نجى سنه سيافنده يازلوب كچمش ايدى. ۱۳۰۰
 سنه سلخ ماه ذالقعده جمعه كون اسحاقباي مرغاننى مذكور مسجدنك
 تجديدينه فانجه آلدى ۱۸۹۲نجى ايون ۳نجى كوني ايدى. بعده
 اوچ آين انمامه ايريشوب نماز اوقولدى. بو مسجدده اول امام دملا
 عبدالقهار ثم اوغلى ملا آرتوق قارى ثم ملا يونس ثم دملا سيد
 كمال ابن جلال افندى لر اولوب ذكرى سبقت ايتمشلردور. بعده
 ۱۳۲۵نجى هجرية ۱۹۰۷نجى ميلاديه يازنك حاجى عمر افندى همتيله
 توباسى نيمردن ياپلدى.

امام اولنلر

۱۳۱۶نجى سنه ده كاشغرليك آغسانلى لر اوزلرى على حده
 مسجد قىلب چقديلر بوگارچه آرتوق قارىنك ارفاسنده يعنى آنك
 مسجدنده اوفور ايديلر. كاشغرى مسجدنده اول امام ملا عزيز
 قارى ثم محمد آخوند ثم ملا طالب آخوند ثم ملا عزيز آخوند
 بعده بر ذات اسمنى اونوتدم بعده ملا باقى آخوند بعده ۱۳۲۳نجى

سنه رجبندە اندىجان دن ملا پىرىم قارى ولد حاجى ابراهيم كلوب امام بولدىلار.

شانىكىه اولنلار

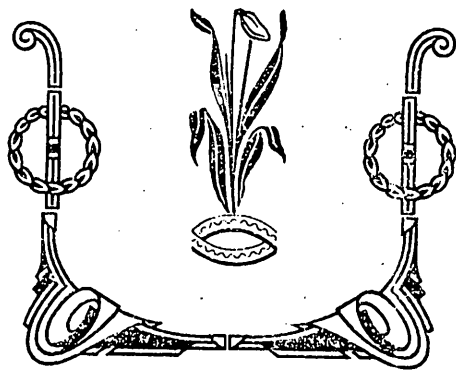
بىزلىر ابتدا چوچك كه كلدكمزده آلتى شهر اھالىسى استاندان اوتوب يوللارى روسيه ايچىدىن اولدىغى اوچون اھالى آلتى شهر روسيه حمايتىدە توردى كاشغر آلتىدىغى ايله اولگى كىيى ختاي تبعەسى بولدىلار اوزلرىدىن شانىكىه بولدىلار بىزلىر چە اقسقال معادىلى در اول شانىكىه احمد آخوند بولدى بىدە ابراهيم آخوند ثم رحيم حاجى ملقب قرە حاجى بىدە نياز آخوندە شانىكىه بولدىلار . موندىن سوگرە يورت كوبابويوب متعدد شانىكىه لار قوبولدى . آرتوشلق دن توردى آخوند شانىكىه شىرلىك دن تلب آلتى شانىكىه دهقانى لرغە امين شانىكىه سايلندىلار سوگرە توردى آخوند شانىكىه اورننە تاش چونك شانىكىه بولوب مذکور توردى آخوند معطل نورمش ايدى ۱۳۲۶ نچى سنه رجبندە توردى آخوندغە بارچە شانىكىه لار اوستوندىن « شوك ضوك » نىنى ناظرلىك منصبى وىرلىدى .

سابق امين آخوند شانىكىه دهقانى لار اوچون اوز قوراسى قىرىنك بر مسجد شوراع بنا قىلب اوشبونك ايله حالا چوچك دە آلتى مسجد ودونىكانى ايله يتى مسجد واردور بونلرنك بىشندە جمعه اوقولور ايكسى صلواة خەسە اوچوندىر .

قاضى اولنلار

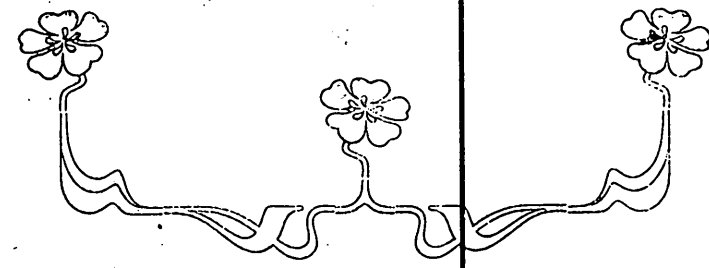
كاشغرى اھالىسىنە قاضى اولنلرنك اولى ۱۳۰۷ نچى سنەدە كرىم قارى ايدى قاضى لغى نك ايكىنچى سنە سنەدە دور بونجوندە وفات اولوب چوچك دە دفن ايدىلى . ايكىنچى حاجى زاھىد ، اوچونچى موسى قاضى

دورتىنچى الحالە ھىدە آفسولوق فولاد قاضى وشىرلىك دن پىرىم قىل قارى امام ھىم قاضى لىق لوازمىدە دور .
اسم لرى سىبقت ايدىن امام وقاضى وشانىكىه لرنك اوصاف واحوال لرى عرف ھىجا تىرىبى ايله معلندە ذكر وىبان ايدىلور انشا الله الرحمن .

بر اھالیسى وسائر او طرفدە اولن افولماڭ اكثرى بو نسلدن دور.
 سام اولادى عربستان وعجمستان وھندستان اولكاسىندە اولن
 طوائف لردور. حضرت يافتڭ اوغوللرى (*) اسلام توارىخندە اون
 بر عدد منقول توارىخندە اون دورت عدد اولوب اسملىرى بعضاً
 اسلام توارىخىنە موافق بعضا باشقە دور. ايگو توغوش ايڭ اولىكى
 اوغلى «چىن» ايله «توراق» دور. بعدە «صافلاب» ثم «ماصاق»
 «قومار» «قلاچ» «ارپىس» «صاصان» «باراچ» «بوقاي» «توقاي»
 «صابون» «فاجار» «اوراز» ناملرنندە اولوب بو اوغوللردن نچە
 نچە قىبىلەر ايل ونچە بطون جيل قارقالوب شرق وشمال جەت لرىنە
 جايلىمشلردر. يافتىن سوڭرە بو طائىفەنىڭ كلسىنە توراق خاگم بولوب
 اسبق كول اورنندە بر شهر ياپوب آنى مركز ايدىنوب توابعى او
 شەرنىڭ اطراف تاغ وصحرالرنندە كوچوب قونوب يورمشلر. حضرت
 يافت اوزندن سوڭرە توراق ايله چىننىڭ قايسى برىنى اورننە قويمەن
 متردد ايكن ايكاولرى دعوايە قالقشوب چىن خان دعواسىندە من
 دنبايە ائل كلدىم يول بنم در دىەش. توراق خان اورون بنم دور
 زىرا سندن سوڭرە توغدىغم ايچىدە ايكن سندن يوقارو اونوردغم
 اوچوندر. ئانى سن بنم بوآيم، ختايجە بانبايم منزلىسندە سىنكە مڭا
 ايشوك آچوب خدمت ايتىڭ دىەش. يافت بو سنەلرى بيوكلرە
 امتجان ايتىردىكە توراقنىڭ سىندىنى ترجىح ايدوب آتاسىنىڭ جايىنە
 توراقنى خان قىلمىشلر. اولاد يافت يل بىل كوبا يىكان سارى شرق
 وشمال جانب لرىنە جايراب، توراق خاننىڭ وفاتى بعدنە بيوك اوغلى
 فايوك خان ايله ايكىچى اوغلى تونوك خان ايكاولرى ايلنى تقسىم
 ايدىرك كوچەلى خلق غە ايكى خان بولدىلر. بونلردن ابريلوب

(*) تورات شريفە يافتڭ اوغللىرى جومر وماچوج، وماماي، دوان، وتوپال،
 وماشك، وتواس ايدى. وجومرڭ اوغللىرى اشكناز، وريفات، وتوجرمە وياوانڭ
 اوغللىرى البشە، وترشيش وكتيم، ودودانيم اولوب ملتارڭ اطەلرى بونلردن تقسىم
 اولندى دىەش. نىبەرلىرى ايله جمع اون دورت اسم يازلمىشدر.

٩ نچى منقول تاتار ابتدادن انتهاسىنەچە.

بىداع تىكلە.

بىمە تعالى و موالمعين

قبائل نضاق خصوصىسندە اختلافلى اولن افواللرى ييازىپ
 بوشادقدىنسىڭرە توارىخ لرد، كوريلن ونساب آدملردىن ايشىدىلوب
 ويلنان اخبارارڭ ايسڭ بىشانوچلى اولاننى يعنى بو طائىفەنىڭ ماىە
 اصلەللىرىنىڭ شجرەسىنى وآندىن حاصل اولن سىبوه وئەرسىنى حضرت
 آدم و حضرت نوح عليه السلامدن بو ياق نىداد قىلرق اوچ جزء
 اسمىل نضاق اسمە كىچە بىان ايدىب بعدە اورنە جزءدىن ايكى اوچ
 بوداقنىڭ سلسەسىنى اوشىبو ماڭ اوچ يوز ھىجرىيە قىر بىان ايداليم
 باقى ايكى جزئى ترك ايتىكەزڭ غەسى نضاق مادەسىنىڭ اولندە
 يازلمىش اولمىلر آڭا استناداً بورادە كفى يد ايتىك .

بىر يوزندە اولن جەمىع انساننىڭ الوغ باباسى حضرت آدم
 عليه السلام دور. اوغلى نىث عليه السلام اوغلى انوش اوغلى قىنان
 اوغلى مەلائل اوغلى برد اوغلى اخنوخ حضرت ادريس عليه السلام
 بودور. اوغلى متوشلخ اوغلى لەك اوغلى حضرت نوح عليه السلامدر.
 حضرت نوحك اوچ اوغلى بولمىش طوفاندىن سوڭرە اوچاولرى بىل
 ئۇلار باڭل بولمىشندە نوروب آدە اوسوب اونەمشلر ايدىن بعدالايام حام
 اولادى افرىقا قىطەسىنە كىدوب توطن ايدىب قرە عرب وزىچى و بر

«چین خان» اوز تبعهسی ایله شرق طرفه کیدب شهرلر بنا ایدوب «شانچین» شهرینی قرارگاه قیلمش، چیننڭ وفاتی بعدنده اوغلی ماچین جای نشین اب اولوب حاصل اولاد بافث کوچمهلی ایکی حکومت شهرلی بر حکومت بولمشلر.

بو اوچ خان عجم پادشاهلرندن کیومرث ایله معاصر ایدیلر. ایددی قایوڭ خان تبعهسی: «توراق» اسمنڭ بزلر چه «ترك» دینلوب چین خان اولادی هع سلالتهم چین اسمنده قالوب الی یومنا هذا بونام ایله سویلمنمکده دورلر. کیله لیم تونوڭ خان اولادنه فی الاصل بیان ایدمچکمز ماده دخل بودور.

تونوڭ خاننڭ وفاتی بعدنده اوغلی ایلچی خان آناسینڭ مقامنه کیچوب بر مدت ریاست ایتدکن صوگره «دیببا قوخسان» بعده اوغلی کیوڭ خان بعده اوغلی آنچه خان خانلق مسندنه اوتودی بونڭ وقتنده توابعی آلتش مڭ خانهیه بالغ اولمش آلتی سان آلاچ دیمک بوندن فالمش. او زمانده آلتش مڭ اویلیک اهالی نڭ بر خانلقغه اجتماعی الوغ حکومتدن صایلمشدر. حضرت یافتدن آنچه خانه قدر جهل ایلر حضرت نوح شریعتنده ایدیلر آنچه خاننڭ اخیر ایلمرنده اهالی آراسنده پت پرستلیک شایع اولمیه باشلیدی آنچه خان اوزی دین نوحده وفات ایتمش ایسهده صوگره ایلی واولادی کلا صلالته نوشوب پت پرست، اوت پرست اولدیلر. آنچه خاندن تار منقول اسمنڭ ایکی اوغول وجوده کلوب اخیر عمرنده ایلمنی مذکور ایکی اوغولینه تیڭ بولوب بیروپ ایکی خانلق قیلمش ایسهده منقول خاننڭ وفاتی بعدنده

تتار خانلری بیانی

تتار خان کوچ قیلب منقول توابعی اوزینه فراتمش منقول اهاالیسنه تمامانفوذینی ناراتمش، لیکن منقول بیگلرندن خان اسمنی سلب ایتماش ایددی یعنی حکومت تتار خاننڭ ایسهده منقول بیگلرینه خان دیو

سویلمنوردی. منقول ایلی لوب کولی موران نهری وتیبت تاغلرینه قدر جایلوب تتار اهاالیسی آلا تاغ آلتای ایتش بویلرینه جابرامشلر ایددی بوگا قدر مرکز لری اسبق کول اورنی اولوب یعنی ادارهسی او شهر اولوب اسبق کولنڭ بوندن صوگرهغی عالی معلوم دگلدر. ختای توار یغندن نورالدین وغیری لرنڭ نقلی، دونکانی دارن دخی بویله دیدی.

تتار خان یوز یلدن زیادهراق خانلق قیلب بونڭ ایامنده تبعهسی نیایت درجهده اوسوب کوبایمش، روایته کوره حضرت یافت آنچه خان آراسنده اولن اوسودن بالفوز تتار خان ایامنده آیریلن شعوب آرتوق اولمش، ایلی نڭ غربی آلا تاغ وسردریا بوی ایله خزر دیکز نه قدر. شمالا اورال تاغنی بویلاب ایتش آلتای بايقال کولی و أمور نهرینه قدر شرقا چین نڭ پای تختی اولن شانچین شهرینه، جنوبا تیبت تاغلرندن اوتنه هندستان حدودنه چه یتمشلردور تتار خاننڭ وفاتی بعدنده اوغلی «بوقا» خان جای نشین اولدی بوقا خاننڭ وفاتی ایله اوغلی «ایلچی» خان بعده اوغلی «ایرصالی» خان بعده اوغلی افساری خان بعده اوغلی آردوق خان آنڭ اوغلی بایدوق خان آناسی جاینه خان بولدی، بونڭ ایامنه قدر منقول تتار آراسنده بر نزاع ومخالفت واقع اولماش ایکن مزبور بایدوق خان بی تدبیر وی اندیشه آدم اولمغل بلاموجب منقول ایلمنی چاپوب بر سببندن منقوللر باش کوتاریب اطاعتندن چقدیلر. بایدوق خاننڭ وفاتی بعدنده اوغلی سیونچ خان آناسینڭ جای کیری اولوب منقوللر ایله بر نهچه دفعه محاربهدن صوگره سیونچ خان غالب اولهرق منقوللری باش ایکدریب اطاعته مجبور ایتدی سیونچ خان اولادی دورت یوز سنه قدر واؤلگی حکومتلری ایله یدی یوزدن زیاده یلر تتار خاننڭ منقوللره اجرای حکومت ایتدیلر سوزلرینی یورتیلر سیونچ خان ایران شاهی منوچر ایله و صوگره لری توران خاننڭ آفراسیاب، واسفندیار ایله معاصر اوله و رایه قدر اوز توار یغلمزدن یازلدیکه تتار خاندن سیونچ خانهچه

سبکز خان اوتەش کورنور، اما منغول توار یخنده تئار خان ایله سیونچ خان آراسنده بر نچه بابا زیاده کوستریب منغول لارک تئار خاننه مخالفت ایدن سببی نیده یازمشار زیاده ایدنلری یوقارغی بدی خاندن صوگره بایدوق خان اوغلی جوچی خان اوغلی جادیك خان اوغلی صاندو خان اوغلی فاموق خان اوغلی فاصور خان اوغلی آبول خان اوغلی میندو خان اوغلی ایلیك خان اوغلی اییاق خان اوغلی کیوک خان اوغلی جوچی خان اوغلی سیونچوک خان بزلرنگ توار یخنده سیونچ خان دیه یازیلور، تئار خاندن سیونچوک غانه قدر یکریمی عدد خان اوتەش ایکن منغول لردن بر تورلی مخالفت کورنویوب همان تئار خانارینه انقیادده ایسهلرده تئارلر بوکا قناعت ایتمیوب منغول خانلری نك اسنده اشتراکنه ایپیمایه باشلدیلر منغول بیك لرینه خان دیهکنی آغر کوروب منغول خانلرینه «یابغو» اسمیل سویلمکنی امر یئدی یابغو دیهک باشلق دیهک بیك دیهکدر، بو لقب اگرچه منغول لارک مال و جاننه ضرر وزیان کتورر ایش دگلسهده نچه اجدادلرین بویاق مونس لنهش اولن خان اسمندن آیرلمق خصوصاً تئار خانرینه قدیمدن فرمان بردار اوله کلوب آنلره اطاعتدن غیری بر شی صدور ایتمهکسزین بلا موئیب بویله تنزلی بیوک تعدیدن صایهرق منغول خانزادهلری سیونچوک خان علیهنه قیام ایئدیلهر آراده عظیم محاربهلر اولدی لکن مدعالرینه نتیجه ویرمیوب سیونچوک خان غالب اولهرق منغول لرنی دیدکنچه یوردردی ایسهده منغول خانزادهلری اوگیگی کی صافی دل اولمیوب فرصت کوزادر اولدیلهر منغولک فقراسی دغسی اوز خانلری اوچون مال و جانلرینی بئله مترصد ایدیلهر، سیونچ خان نك پای نختی «سرتاق» شهری اولوب حالاً سیرام کولی نك اورتی ایمش بورا تارا ایله غولجه اورتالیغی دور، سرتاق لفظی «زینتلی تخت» ئولاد کورویسی بوبالەش زینت لنهش نستهنی سرلانغان سرلانغان دیورار، «تاق» تخت دیهک دور، منصب دار اولن آدمه

تەهنده تاقنگز قوتلی بولسون تاقنگزده آفارگز دیورار، منصب تخت دن بجاز اولور او بالعکس سیونچ خان وفات ایذب بونک اوچ اوغلی قالدی بریسی تاینغون خان، ایکنچی دوشون خان، اوچونچی کیچول خان، بو اوچاولری آتاسینک جایی تالاشوب حاصل تئار ایلنی اوچه تقسیم قیلهرق اوچ خان بولدیلهر منغول لر بی طرف توروب قایو برک غالب اولورسن بز آکا تابع مز دیهک بونلری آلودیلر بسز سنن سورز خصمگی بر طرف ایت دیوب هر برینه ایٹاک آستوندن اوط قویوب آتوشدردیلهر، منغول لارک مکرری ایله تئار آراسنده فتنهلر کون بکون زیاده لشدی فرصت کوزادن منغول خانزادهلری بوتزاعدن استفاده ایدرک ایفاقلندیلر یراقلندیلر بالاغیره تئار خانلرینک نفوذندن چئدیلهر اوز خانزادهلرندین «قزل بوفا» خان اوغلی «فره خان» نی خان قیلب

منغول خانلغی

منغول جنسی بالاتفاق وتئاردن دغی بر نچه فییل ایله فوشولهرق فره خانه تابع اولدیلهر، بو فره خان منغول خان نك اون سیکزینچی نییره سیدر یعنی بو خان اون سیکز بابا ایله منغول خانه منتهی اولور، بر قاچ یلدن صوگره فره خان وفات ایذب اوغلی اوغوز خان خان بولدی، خان بولدیغی ایله تئار خان اولن دوشون خان کیچول خان ایکاولرینی مصلهستنه آلهرق تاینغون خان ایله اوروشوب آنی اولدردی ایلنی اوزینه قرانندی بو ائئاده دوشون خان اچلندن وفات وفات ایذب اولادی قالما دغندن اهاالیسی اوغوز خانه تابع اولدیلهر کیچول خان ایسه اوغوز خان نك قصدینی آکلب اوزینی عزل قیلدی ایلنی اوغوز خانه تابشردی، تئار حکومتی مذکور اوچ اوغولده انقراضه ایریشوب اوغوز خان منغول تئارغه تماما مستقل خان بولدی. اوغوز خان حضرت ابراهیم علیه السلام شریعتیله متشرع اولوب تبعه سنی تماما ملت حنیفه یه کتورمش مسلمان کامل ایدی

اطراف جوانبده نچه نچه طوائفی ایله غزا قیلب آنلری دینه دعوه ایدردی اسلامی قبول ایتمیانلرنی قیلچدن کیچروب قتل عام ایله اولادلرینی اسیر ومال لرینی غنیمت ایدردی کوب بیرلرنی فتح وکوب ایللرنی تصرفنه آلوب یران نوران پادشاهی کشتاسبده غلبه چالوب عسکری عراق، عجم و عرب حدودنه قدر واصل اولدی بو وقتقه چه منقول تئار طائفهسی کوچمهلی اولوب فقط بر جایی مرکز ایدینورلر ایدی، اوغوز خاننڭ ایامنده شهره اعتنا ایدب، حامی طرفان یارکند خون، ساغون کاشغر بلدهلری بنیاقیلنوب منقول لسانی اوزره بونلره، «غوبالق» دیدیلر بش شهر دیمکدر، سوکوره بر شهر دخی الحاق ایدیلرک حالا آلتی شهر اسمیله سویلنور، اسلام فتحندین سوکوره بخارا صغیر نامیله ده یاد ایدلمشدر. بلخ بلدهسی دخی بوخاننڭ ایجادی اولوب، منغولچه شهره بالق دیورلر، کتابلرده: «خا» ایله «بلخ» یازلور آنچه خان ایامنده بر خاننڭ محکومی نه قدر شعوب اولسهده من فلاننڭ نسلندنم اجدادم فلانی دور دیمک یساق ایدیلوب کیمکه خان ولور تبعهسی او خاننڭ اولادی من دیمک ایله امر قیلنوب چونکه بر خاننڭ توابعی بولک بولک آد ایله سویلنورسه سوکوره آرالرینه اختلاف توشوب افتراقه سبب اولور ديه بو قافونی وضع ایتمشیدی بویله اولدقدن آز مننده آتالرینڭ اسمنی اونودوب خان اسمندن غیر یسی یادلرنده قالماز ایدی، بوندن اوچون آنچه خان ایامنده آنچه اولادی مز دیوب، تئار خانلری ایامنده تئار اولادی مز دیر اولدیلر، تئار دولتی نڭ انقراضنه قدر بویله کلدیلر، نریت صاحب الترجمه اوغوز خاننه کلدکده صحراوی خاقنی منقول اسمیله، شهر اهالیسینی اویغور ایله تسمیه ایلدی، بو ایکی دن میری اسمله سویلمک ممنوع ایدلدی، اویغور اسمی بر جنسه منحصر اولمویوب نردن اولسه اولسون بر جایه مجتمع اولوب اویوشوب اوتورانه اویغور دیدیلر اوغوز خان بر یوز اون آلتی یل سلطنت سوردکن سوکوره وفات ایدب اوغلی

«کون» خان آتاسی اورننه اوتوردی، بعده برادری «آی» خان بعده برادری «یسولوز» خان ثم «میسگلی» خان ابن آی خان ثم «دیگز» خان ابن یولوز خان ثم «ایل» خان ابن کون خان متوارثا ومتوالیا خانلق قیلدیلر لکن بو آلتی نڭ حکومتی آز اولدغیله برابر محکومی ده منذب اولوب عاقبت ایل خان ایامنده منقول تئار آیریلدیلر. تئار طائفهسی منقول لقتن چقب اوزاسمنی آلدیلر یعنی اوغوزخاننڭ ایکی اسمدن غیر یله سویلنسون دیسان وضعنی فسخ ونسخ ایدب اویغور منقول، تئار ديه اوچ اسم ایله سویلنور اولدیلر. آرالرنده کوب واقعه لر اوندی. اویغور تئار آیریلوب ایلیخان فقط منغولاره خاصه خان بولوب قالدی. یازلمش اخبارلردن معلوم اولدیکه آنچه خاننڭ وفاتی بعدنه ایللری ایکیه آیرلوب بعده تئار خانلغی منقوللری کندنه تابع ایتدی. سوکوره منقول غالب اولوب تئارلاری فراتدی. شمعی تئارلر باش باشنه کیدب خانلق منقول نسلنه خاص قالدی. من بعد منقول خانلری ایلیخانه نسبتله دولت ایلیخانه دیوب سویلنور اولدی. توار یخارده چنغزیه وتیموریه خانلرینه ایلیخانه ديه یازدقلری بوندندر.

دولت ایلیخانه

هجرتدن یتی یوز یلار مقدم ایلیخان وفات ایدب اوغلی تاغ خان خانلق مسندنه اوتوردی. بوننڭ ایامنده منقول اهالیسی آراسنه بودا منهبی شایع اولدی تبتده بر الوغ آنشکده یابدیلر آنی مرکز ایدینوب بر همنلری اوجایده اوتورر اولدی برامه وبودا منهبیلری نڭ بیانی ختای خانلری نڭ سیکرنچی طبقه سنده یازلورتاغ خان غایت غیور بر ذات ایدی اطرافه آقین وچپاول ایدب عسکری چین حدودنه چه ایردیلر بو وقتلرده چین حکومتی طوائفی ملوک منزل سنده کوب واكلیبق لره منقسم اولوب اتفاقلری یوق ایدی بنا برین منقوللره آزیق ایدلدی بر دفعه چین وتئار اهالیسی تاغ خاننڭ

عليهنه اتفاقله هجوم ايدب كلوب بحاربه ايتديلر لىكن باشه چقمايوب
فاحش انوزام ايله فايديلر، من بعد چينلو لىر سد مشهورى يابديلر
تتار طائفهسى دغى تاغ خانك غوندين ايرتيشنى تاشلب آلتايك
اويراوجنه كتديلر. تا شمال شرقك انتهاسنه قدر ايتديلر. منقول
تتار اكثر يا شرق اقوامى ايله مشغول اولديغى اياملرده فايوك خان
اولاديكه ترك اسميله موسومدر آلاي تاغى اول جوارده يورلردى
بونلر غرب طرفه هجوم يعنى فرغانه وبخارا وخراسان ولايتلرينه
صرف همت ايدرلر ايدى.

صاحب الترجمة تاغ خان آلتى شهرى تماما ضبط ايدب اينوسى
«قبا» نى صحراوى منقولره «يابغو» يعنى رئيس قويوب كندى
«كوه بالى (١) شهرينه كريب اوتوردى بتون اويغور ومنقوللره
خان بولدى ملكى نك حدودى جنوبا تبت اوتو هندستانه قدر غربا
سردريا شمالى ايله آرال دينگزي وشمالا اورال تاغى شرقا چين
حدودى اولن سد مشهوره وارنچه اوزانمش ايدى. بو ائناده چين
حكومتندىن آيريله رق بر طرفه قره ختاي كلوب تاغ خانه تابع اولديلر.
ايرتش باشنده قران قابا بور چون صولرينه شهر صالحب اورناشديلر
صوكره كيله كوبايوب ايميل بوراترا روجار لپسى يسه قدر جايديلر
حالا بو جايلرده كورنان خرابه ائارلر اوشبو قره ختايدن قالمش
علامتلردور ختايلره «چور بيت» ديمك بوندىن قالمش اوله كه چور چيت
لغت فديم مزده چيتده يورن چيتلب يورن معنابه توغرى كلور.
تاغ خان دولت ايلخانيه بى كمالنچه اوج ورواجه كتورن خاندر. بو
خان آلتمش يل مقدارى حكومت قىلب وفاتى بعدنده اوغلى كول
خان خان بولدى. بو دغى آتاسى قدر خانلق قىلب وفات ايتدكه
اوغلى موفان خان آتاسى جايده اوتوردى. بعض توارىخده بو خاننى
ترك خانى ديه بازارلر چاگزدر زيرا تاغ خاندىن بوگا قدر تركار
منقول خانه تابع حكمنده ايديلر. موفان خان بعدنده اوغلى توبوق

خان خان بولدى بو ايكسى يوز يل مقدارى خانلق قىلب توبوق
خانك وفاتى بعدنده اوغلى قوتلوق خان خان بولدى. تاغ خانك
وفاتندن اوشبو قوتلوق خانسه قدر بر يوز ايللى يىلدن آرتوغراق
مدتدر خنلر بر نوع تنچلق واهالى ده آسوده ليك ايله عمر كچورديلر
نه بونلر بر يره تعرض قىلمدى ونه ده خارچدن بونلره بر خان
نمدى قىلمدى. بو آسوده ليك ائناده تتار ايللى دغى اولگى جايلرينه
يعنى ايرتيش و آلتاي بويلرينه جايرامشلى ايدى. چنانكه قوتلوق
خان تخته كچدى خان بولديغى ايله آلتاغنى آشوب آلاي تركلرى
ايله صولشوب آندىن ما ورا اللهر طرفلرينه اوتدى سمرقند وبخارا يى
آلوب دريى ايمودن كچدى ايرانسه قدر واردى بعضى نى جبراً
وبعضى نى صلحا آليب عسكرى غايت طويوم اولوب قايتدى بعده
تتار قصدنه آتلنوب بولده اوتوران قره ختاي يعنى چور چيتلردن
دغى عسكر آلهرق آلتاي نك ايكى طرفنده اوتوران تتار ايللى چابدى
بوندىن كلوب اولجه وغنيمت ايله قايتدى. ايرتيسى سنه ده تتار بيكلىرى
وخانزاده لرى اتفاق ايدر ك انتقام آلمق اوچون منغوله آتلانديلر
يولداغى چور چيتلر نى نالات بولاب تلف قىلديلر آندىن طرفانه
كلوب نه برده شهر وقرية وفشلاق وار كلسىنى كويدروب بانديريب
اطرافنده اولان منغول ايللى چابدى قوتلوق خانك تتارلردن آلان
مالدىن آرتوق مال ايله ايللرينه فايديلر. قوتلوق خان بوگا قتيغ
غضب لنوب عسكر جمع ايدر ك كوز ائناسنده تتار طرفنه بوللاندى
وقت سز قچقران فوراض فانه بولانور فاعده سنجه قار بورانه بولانديلر.
اولگى سفرده گى كى تيز واروبده غنيمته غرق اولور ز زميله
از آزيق يوقفه كيوم ايله چقان عسكر صفوقدىن تلف اولمايه يعنى
اولمه يه باشلاديلر ايلكارى كتارگه قار بولدى ايلگه يتارگه زار
بولدى يولداغى چور چيتلره كلوب صفنديلر ايسنده كلوب قوشونغه
كفايه ايتارليك اصراقغه يتارليك البسه و ذخيره بونلرده يوق ايدى
هر چه بارينى بولشوب يديلر اور تانلشوب كيديلر اول جايديسنى

ايلينه آدم بياريب آلدندى. اوى آزيق آت طون يتكوروب ياريم
عسكرى ايله يورتنه آزار آزار قايتوب يتدى. يشارق عسكرى
يولده تلى اولوب آخريته كندى.

فوتلوق خانە بو سفر فوتلوق اولدى. شوبله كه بو انهزامدن
آرفه لئەرق ما ورا الئهر طرفدن دشمانلر باش كوتاريب كلوب
كاشغر مضافاننى نالاديلر. تركستاندن بر خان چقب آلا تاغ اسبق
كول ايللا اطرافنده بورن منغول ايلنى چابديلر هندستان جانبندن
تبتنى كلوب آلديلر منغوللرنىڭ اوز ايچنده دغى اختلاف ظهور
ايتدى بو هرج و مزح آرسنده فوتلوق خان قايتماس سفره كندى
نوبت اوغلى ايللا خانە يتدى ايللا خاننى بعض توارىخده ايلكه خان
ديو بازارلر. اسمنده افتراق اولديغى كىي زماننده دغى اختلاف
اولوب بعضيلر هجرتدن كىي زمان مقدم وبعضىلر بر آز مؤخر
بازارلر احتمالكه اسمده مشترك ايكي خان اولوب برى مقدم برى
مؤخر اوله. اما يازه چقمز اولگى ايللا خاندر. بوذات خان بولديغى
ايله اطرافنىڭ دشمانلر يئنه بر نوع مراسا ايتدى هندستانلر ايله
مصالحه قىلب تبت شەرىنى مال قوتى ايله قايتوب آلدى تركستان
وما ورا حكومتلرى ايله ده مقاوله قىلب حدود تعيين ايتدى بو جانب
حدود تعيين ايدىن خانلرنىڭ اولى بودور. چىن لولر ايله ده ايلچى لشوب
آنكلده مدارا ايتدى اما تئارلر حقنده اولن آناسىڭ غىظى بونكە
كوكلنده ايدى اطراف جوانب ايله تئچلب اوز ايچنى بتونلدىكن
صوگره عسكەر جمع ايدوب تئار قىصدنه آطلاندى تئارلر بوندىن
هوركوب قاچوب بر بولاكى چىن حكومتنه التجا ايتدىلر و بر قىسمى ده
اورال تاغنى آشوب ايدىل آغومنده چه كئيديلر بعر خزرنىڭ شمال
وغربنه جايلەرك دون سووينه چه يتدىلر. عربلرنىڭ خزر ديدكلرى
وتركلرنىڭ قىچاق ديدكلرى بو تئارلردور. اگرچه قىچاق شعوبى
تئاردن باشقه ايسهده برلرى ياقىن يوروشلرى آزالاش
روشلىرى قرالاش يعنى بر قياقندەراق اولدقدن بعضا تئارلرى

قىچاق بعضا قىچاقلىرى تئار ديه تعبير ايله كلوب صوگره ايكىسى
نده خزر اسمى غالب اولمشدر، اما شعوبىڭ آبرى اولديغى اصل
مادهنىڭ انعادنه مانع اولمىوب فى الاصل فرغز قىچاق تئار جنسنه
منسوب نوغاي قضاى منغول جنسنه مربوطدورلر، فقط بو دورت
طائفة يى اسلاميت غربه برلشدرىب منغول تئارنى مجوسيت شرفه
برلشدرمش دور، مزبور ديگر قديمده بعر جرجان و بعر ديلم
و بعر طبرستان و بعر كيلان اسملر يله موسوم اولوب فتوحات اسلاميه ده
عربلر بو بعرنىڭ اطرافنده اولن تئار قىچاقكه كوزلرى كچك و فسيق
اولدغىدىن صفتنى ذاته تخصيص ايدى تئار اسمى خزر اسمينه
تبديل ايتدىلر بعدە مورغلر اصلنى فصلنى تفتيش ايتىمىوب بو اسم
ايله كئيديلر صوگره قىچاقنى خزره مقابل ذكر ايدى برى برندن
آبرى زعم ايتدىلر، طائفة مزبورنىڭ مسكن و موطنلرى بو
ديگرنىڭ اطرافىڭ اولمغله ديگرى دغى بو قومه منسوب ايدى سويلدىلر،
من بعد افوامىڭ و ديگرنىڭ اولگى اسملرى كليا نحو و مسنى اوله رقى
تفاسير و توارىخلرده خزر قومى و خزر ديگرى ديه يازلور اولدى
اما روس اهالىسى تئارلرى بياغى اسم قديمى اوزره سويلىوب
منغول خلقنى بلا فرق تئار ديه تقرر و تحرير ايتمشلر، زيرا
او كونده روسلر تئار ايله منقولنى آيرىب بلمىوب قضاى ايله
فرغزنى فرق قىلمىوب كورناوقفه كرمكده بقداى ديمك قىيلىدىن
نوعىلرنى تئار قضاقلرنى فرغز دىوب كتمشلىر، بونلره تقليداً بزم
اهالىموز دغى اوزلر ينى تئار ديه تعبير ايتمشلىر، روسلرنىڭ بو
ايكى اسمده ياكلش ليغى ايكى سببه مبنى دور، بريسى زمان اولى ده
حكومت آلتنى يدى يوز يل تئار النده اولوب او اياملرده منغول
اسمى متروك اولدقدن سياح و سيارلر تئار حكومتى تئار خانلقى
ديه سويلىوب و يازىب صوگره روسلرنىڭ اغتلاطى ايللا خاندن هوركوب
قاچوب بعر خزر واو اطرافه واران تئارلر ايله اولوب ودها صوگره
تئارلر چغز خان تبعهسى اولدقدن روسلر بارچهسىنى بر قبيل

صايوب قديمى شەرتنە بىنا مەنغوللار يەنە بىلا موزانە تىتار دېمىشلەر،
 صوڭقى مورخلارنى ئاۋلىكى يانلارنىڭ ايزىلە كىتەب: «فەسوم آدنا» يەنى
 بارم بىر كىشى دېمەك نەقتىش ايدە مەيۇب او غلطدە قالمىشلەر، اصلى
 ايلە سويلەسلەر نوعى قضاقتى مەنغول دېمەك وصفى ايلە سويلەسلەر
 مۇمىن مەسلمان دېمەك كىرە دور، امما بىزم اھالىمىز نەزدىندە، روسلەر
 بىلمەيۇب سويلەمىز كورمەيۇب بارم دېمە غايەت اعماد ايدىرلەر، روسلارنىڭ
 ايسىڭ بىلوملى دىيانلارنى ايسىڭ سويلەشور ايسىڭ يەنە اوز مۇلف
 ومورخلىرىنىڭ نەقتىشنى اعمراق ايدىب بىزم تارىخلىرىمىزە قولاق قويارلەر
 يازىب آلورلەر، شەرمەزە نەقتىشلىرى كىلى روس تارىخلىرىنى اوقودى
 بىلكىلارنى سويلدى صوڭرە غىطالارنىنى فەكر قىلپ اويلادى، «توچنە
 ناك» دېمە مويىلدى، تارىخى توارىخ كوپ اوقيانلردىن بىرى كونصل
 بالەكچىن ايدىكە قزانده آخوند غىطالارنىنە بالذات يولەتوب سوزلارنىنى
 نەقتىش ايدىب بىزە بىيان قىلەش ايدى، بو كەينەدن دغى كىتەب
 غىبرلەر يازىب اوز مورخلىرىنىڭ نەقتىش غىطالارنىنە مطلع اولەش ايدى.
 بو ذات قاسم خان ايامىدىن بويلاق نەقتىش يوز يىلار دور روسلەشمەش
 ايسەدە اجنەس الى اجنەس نەقتىش مەسداقنەقتىش يەنە اصل الاصلى ارلەن مەنغول
 تىتارنىڭ خالى وتەقىبىلنى بىلمەك دە اھتمام تام ونوعى قضاقتى فرقتى
 بىلمەك دە اجتهاد تام ايدىر ايدى، مع ما فيە روسلەكە كە كوسى
 اولەمەيۇب يەنە اوز يولىنە كىتەر ايدى.

قضاقتى قىزغىز دېمەنىڭ مەسەدە يازىلۇب اوتىدىكە روسلەر
 اۋلدە بىلمەيۇب صوڭرە بىلەنلەرىدە توغرى يولە كرمەيۇب: «نى چىۋا» دېمە
 كىتەمىشلەر تارىخلىرىنى بويلا غىلط ايلە بىر كىتەمىشلەر دور.

آروپا مورخى وجەقراپونلارنى بىر خىزىنى كەسپى دىيۇب
 آنلەرە تەبەئىتتا روسلەر دغى كەسپى دىيۇرلەر، امما آروپالىلەر روسلردىن
 استىماعا كەسپى اطرافىندە وار جوارده اولەن مەسلمانلارنى تىتار دېمە
 اولۇب اصلىدىن قىلەندىن غىطالارنى بوقدر.

صاحب الترجمة ايلان خان تىتار ايلانىڭ قاچىدىغىنى ايشىدوب اگەر
 آنلارنىڭ آرقاسىدىن كىتەرسە يەنە فەش فىلنە قالوب آناسى كىبى قازنىڭ
 قارغىشىنە يولقور خوفىلە يولەن قايتىدى تىتار ايكى كىتەكەن صوڭرە
 آلتى اوب ايرىتىش بويلىرىنە

خوڭلار ياكە خونلەر

خوڭ دىيان بىر طائىفە خلىق كلوب اورناشىدى بونلردە كوچمەلى
 يورت ايدىلەر. يوقسارودە يازلەش ايرىتىش ايمىل، لېسى، اورجار
 بويىندە اوتوران چورچىتەلمەش قرە ختايلارنى ھەر وقت تالاب بولۇپ
 بى تىنچ قىلەندىن بو بېچارەلەر نەقتىش اجدادىدىن بويلاق مەتەن اولان يورت
 بىر شەھىرلىرىنى تاشلەپ شەرفدە قىدىمى جايلارنىنە وارىب جنسلىرىنە
 قوشىلدىلەر آلتى ايلە آلتى شەھەر اورناسى بىر قاچ وقتلەر آدمەن
 خالى آچىق قالدى چۈنكە خونلارنىڭ شەرق طرفدە شەھىرى وار ايدىكە
 چىنلۇلار ايلە كوپ كرە ئىبارەلەر اولوب چىنلىلەر بوگا قارشى تورامەندىن
 مەنغول واويغورلردە بوندىن سىسكانورلردى مەنغوللارنىڭ چاڭ آورلىكلىرى
 خوڭلار يەنە خوفە توشورردى بىنا بىر بىر يەنە ياقىن كەلمەكەن احتىياط
 ايدىب اورتەلەندە بىر آيلىق بىلكە زىيادە يىرلەر بوش واچىق توردى،
 بو خوڭ طائىفەسى اصول توارىخىدە «خوز» يازلەش، عربلەر «غز»
 تركار «اوغز» دىيۇب حاللا مانچورىيادە «خوڭ خوز» دىيانلەر بو
 اولمىق كىرەك، بعض توارىخىدە: «خون»، بعضىدە: «ھون» وبعضىدە:
 «اورخون» دېمە يازارلەر، «خوڭ خوز» دېمە ختاى لغىتىدە «قىزىل
 سقال» دېمەك اولوب بونلارنىڭ ايتىدا رۇئىسلىرى بو صىقتە يەنى
 صاروشىن قىزىل سقاللى اولمىقلەر تىتار رۇئىسلىرى نەقتىش خوز
 دىيانلۇب بىتون اقوام بواسم ايلە اشتەھار اولەش دىيۇب ختاى توارىخىدىن
 بويلا نەقتىش قىلدىلەر، لىكىن آغزچە سويلەيدىلەر بو طائىفە فى الاصل
 چىنلۇدىن بىر شەبە اىكەن آلتىنچى طىبە خانلارنىڭ بىرىنە باغى اولارق
 فوڭ لوڭ نام آدمەنىڭ قوماندەسىنە جەم اولەمىشلەر كىتەر ھەر جنسدىن

قوشولوب كوبيايوب تاغلرده مسكن توتوب اوزلرندىن باشقىدىن دشمان بلەك يوللارنى كېسوب ايلنى باصوب ايشلرى دائىم تالان وطفيان ايله مقصد و مراملرى قتل عبادتخرايب بلاد اولدىن «خوڭ خوز» نامنى آلمشلىر بو بدنامده قالمشلىر، بو صورتده اسم مذكور صفت، ذاتيه سېنه مېنى اولمېوب صفت افعاليه سېنه نظرا قويلمش اسم اوله تولىخ سوزىنىده تصديق ايداليم اولده رئيسلرى قزل صقاللى ايسه وفاقى دور يعنى صورتى سېرتينه موافق توشمش اولور، لسانمزه ظالم آدمنى قزل آضو فانلى لوط ديهك قېلىندىن بر كنايه لقب اولوب فارسىده «خون ريز» مراد قىدر بزلرچه قان توگوچى بارومتاچى قطع الطريق معناسينه كلور على كل حال بونلر اوزاق مدت اوز وطن لرندىن يعنى امور اولكاسى واو طرف تاغ و صحرالرندىن اوزاب چقمېوب اكثر هنرلى چينولرنى چاپهق و احيانانا تدار و سائر قبائلى قاپهق ايله نورمشلىر ايكن هجرتدن ايكى يوز يل مقدم آتيلان خان منغول تولىخنده «آتولغان خاقان» دىيان بر خان چقت ايللى آتمش سان يعنى بش آلتى اوز مڭ عسكرايله غربه توغرى آتولارق بولده اوتوران باشقورد، تئار، بلغار و روس و سائر و سائر بيوك و كچك طوائفك كلسنى باصهرق نچه نهرلىر كېچوب تاغلىر آشهرق قره ديگره قدر و اريب يتدېلر آندن دخى ايچرويه صوقولوب لهستان و مجاره قدر كتدېلر، خروچان اوچونچى يلنده آتولغان خان دوناي نهرى بوينده وفات ايتدى، عهده عسكرك اتفاقى كتدى بحاربهده انهزامه يوز توتدى مملكتنه قايتمېد مجبور اولدېلر، اولاندىن پراكك اولاندىن فالانلرى قايتوب آتولغانك «ماتان» نامنك اوغلىنى خان كوتاردېلر عسكرا جمع ايدب قديمى ازغى اولن چينه آتلانديلر سددن ايچروكريب غونان شهرينه چه و اريب يتدېلر چين اولكاسنى قاتى غارت ايتدېلر خونلرنك غرب و شرقده بو قدر تعدى و ترقىلرى چراغك سونار وقتك لابلاب ايدن يالقنى كېى باقتىلق و بىرن بر حال اولوب من بعد دولتلىرى سونهيه اقباللىرى دونميه باشلىدى. بونلر نك ابتدا ظهورلرى هجرتدن

مڭ بش يوز سنه لر مقدم اولوب لىكن پارلاق اياملرى هجرتدن بش يوز يل لر اول وبالخاصه اوشبو آتيلغان خاقان واوغلى ماتان خان اياملرى دوركه هجرتدن ايكى يوز يل يوز ايللى يللر مقدم كلوب كچمشلر. ماتان خاندن صوگره حكومتلرينك ثباتى اولمېوب توبانك يازيله چق تئارلرنك قارغيشى ايله دولتلىرى منقرض اولدى.

صاحب الترجمه «ايلان خان» سېكسان يل مقدارى خانلق قىلپ وفات ايتدىكده اوغلى «ابوالقان» خان بولدى بعده اوغلى «دودمان» بعده «قوجومان» بعده «قوجاق» خان بولدىلر. بو دورت خاننك زمانى تولتون و مندبىليك ايله اوتوب خصوصا قوجاق خان ايامنده آنچه خاننك قانونى بالكله ترك ايدلدى هر قبيله اوز نسبى و هر كيم نسبى ايله سويليور اولدى. شويلكه: قرغز، قىچاق، اوبغور، اويماوت، فالاج، فاكلى، تورغاوت، فلماق قارلوق نايمان و بونلردن غيرى نچه نچه شعبه لره بولدى. فلماق قبيلسى تبت طرفنده على حده بر خان بولدىلر باشقىلر دخى باش باشنه بر بيكليك قوردېلر هر برى اوز تبعه سېنه مستقل توردېلر نفوذنى جارى قىلدىلر. بو متفرقه ليك ائناده نساغ خانك «آلۇ» اسمنده ايكنچى بر اوغلى نك نسلندن «بوغوقره خان» ديه بر ذات چقب «ساغون» بلده سنده خانلق پوستنه كچدى آلتى شهرنى تماما الينه آلوب خىلى قوت تابدى تئارلرنك امور آلتاي طرفنده اولنلرېنى خون طائفه سى دائم تالاب بولاب بى تنچ قىلدندىن تئارلر «بوغوقره خانه» التجا ايدب آزانك حمايه سېنه كردېلر ايرتېش باشينه صاورى، صايقان، تار بوغاناى، آيكوز، ايمپل، ايلان، قاورغه، بوغداناغى، يتى اوزان، و ايلان نهرينه قدر كلدېلر جنوبى منغوللرنك اكثرى دخى قره خانه تابع اولدېلر. منغول تئار آراسنده اولن اولگى عداوتلرى آزالدى برى بريله قز و بىر شوب قز آلدى تئارلرده بوده منهنى قبول ايدب اوبغور و منغولنك طريقتى توندېلر دىن و دنيا جهنندن دوستلق پيدا ايتدېلر. بو ارالنده اوب ايرتېش يانېسى بويلرنده چيت لب بورن تئارلرى

خوڭلار كلوب چابدى تىتار كۆب فرغىن تابدى. چاپونىدى كورن مظلوم تىتارلار آلنچە خانىڭ ارواخنى چاغىراق استىمداد ايدى بىتون تىتار منغول اويغورلارنى اويغاندى بوندايه غربده اولن ايدىل دون خزر اطرافىندە يورن تىتار رده فزدى حاصل جملە آلنچە خان اولادى آلنچە آدىنى اشتىتار ايلە عركتە كلوب اتفاق ايدەرك بوگا آلایى تركارىندىن «توراق خان بايخود قوراق خان» دغى قوشلوب جمع ايكى يوز مڭ مقدارى عسكىر ايلە ساغون خانى بوغوقره خان بارچەسىنە باش بولارق خوڭلار قىلىندە چىقىدىلار غربىدىن دغى تىتارخاننى «چامونات ياخود چومانات» خان يوز مڭدىن زىيادە قوشون ايلە كلوب كلسى جايىسان كولىندە جمع اولدىلار. «جايىسان» لفظى منغول لغتىندە بىوك جمعيتە والوغ آدملىرە اطلاق ايدىلن القاب خىرەدىن اولوب بو جمعيت سببىلە جايىسان كولىنە جايىسان اسمى وىرلەش. قىزاققە اكابرلارنىڭ جمعيتىنى قاسقە جايىساننىڭ چىقولىغان جىرى دىمەك بوندىلار.

قاسقە كىڭ ماڭلاي دىمەك، ماڭلاينىڭ كىڭلىكى باشنىڭ بىوكلىكىگە باشنىڭ بىوكلىكى مېنەنڭ تولقلىغىنە، مېنەنڭ كۆپلىكى عىقل و فراسىتىڭ عىمىق لغىنە دلالت ايدىن غىربلارنىڭ كىشىلەر ماد لفظى كىبى بىر نأويل مستىقار دور. بو لقب بالغىز كىشىە آيتولىمىوب، جمعيتە اطلاق ايدىلور. خلاصەسى انچەن معارف مىخلىندە قوللانور الفاظدىنلار.

جايىساننىڭ بوندىن بورون نە اسمە اولدىقىنى بلامىم. بورادىن جمع اوچ يوز اىللى مڭ مقدارى عسكىر ايلە قوزغالوب يارىم عسكىر آلئايىڭ شىرقى يارىسى غىربلە يوروب وارىب آلئايىڭ ايجىندە وىطشىندە اولن خوڭلارنى آلئايىڭ اوبر اوچىنە قىر سوروب چاپوب شىرق طرفىندە اولانلار بىنى سىد مشهورە قىر قوغالدىلار. قرە خان ايكى ياز مىنصل بونلارنىڭ آرقاسىدە يوروب خوڭلار سىدكە يىتىدىكە آلئاندىن ئۇلار قىلار سىق كۆب زاماندىن بىرلى بونلردىن كورن آچىسىنىڭ آچونىنى اللار. خوڭ بىچارەسى اورتابە قوبوب امانتە باقمىزدىن قىزىل خون قىلىپ قىزىلار قايتوب باش كوتارمىز مرتبەدە تلى وىھلاك قىلدىلار.

بو انھىزاملە خوڭلارنىڭ حكومتى انتىھايە ايرىشوب قالانلارنى سىدىدىن ايجىر و كرىب چىنەتايىع اولدىلار. بو جمعيت دە منغول، تىتار، اويغور، و ترك قىبائىلىنىڭ خان و بايغور و سائىر مىنصبدار ايل ايكالىرى بارچەسى حاضىر و موجود ايدىلار. اوز آرا بىر اتفاق يىصادىلار كە بىر بىرمىزە ياردىمچى بولوب دوستەمىزى دوست دشمانلارنى دشمان بىلەلەم بىوك بابامز آلنچە خاننىڭ اسمى الوغلب آننىڭ نىداسىنە تايىع اولالەم بىعنى آننىڭ اسمى چاغىرلىقدە جملەمىز اول نىداننىڭ تىختىنە كىرالىم اتفاقلە عركت ايدالەم دىە قوللار بىنى قانە باطروب بو عىھدىنى مىخىم قىلدىلار. ترك خانى دغى بو اتفاققە داخلى اولدى. ساغون خانى اولن قرە خانە «بوغورا» لقب قويدىلار. تىتار منغول خانلار بىنە «قاخان» دىدىلار. ترك خانە «خوہ قار» نامى وىردىلار. بوندىن سوڭرە ساغون، كلشقرە، كىم خان بولورسە لقبى بوغورا خان تىتار منغول خانلار بىنە «قاخان» ترك خانلار بىنە «خوڭقار» دىر اولدىلار بوندىن مىقدم القابلىرىڭ ايكى اھلاسى «قرە» لقبى ايدىكە ايكى بىوك خانە «قرە خان» دىورلار ايدى.

ساغون بىعنى كلشقر خاننى بوغورايە تىشبىە ايتدىلار كە حىوانلارنىڭ ايكى كىتەسى «دوہ» بىعنى توبە و آننىڭ آيغورى «بوغورا» دور قىزاققە بورا دىرلار. بو بىوك حىواننىڭ اسمى بىوك خانە وىردىلار.

مونىغول قىلماق عرفىندە بو كوندە دغى بىوك مىنصب دارغە الوغ حىوان اسمى قوبىق و اردور مىثلا: «او كوردا» دىرلار الوغ و كىتە بوفا دىمەك اولور «بوفا» بقرنىڭ بىعنى سىبىرنىڭ آيغورى دور.

ترك خاننى آرسلاىنە تىشبىە ايتدىلار كە دى نايىڭ غىور و غىرتىلىسى اودور. خوہ آرسلاىن دىمەك «قار» شىدلى و غضبلى دىمەك معنای تركىبى آچولى آرسلاىن ياخود غىرتلى بولبار مى دىمەك اولور.

منغول تىتار خاننە قىدىمىدىن آيتولە كلىمش «قان» اسمىنە بىر كلىمە ضم ايدىرك قان قان دىدىلار سوڭرە نون خىف ايدىلار كە «قانان» «قانان» و دىھا سوڭرە «خا» ايلە قاخان اولمشىد. منغولدە و قىزاققە «قان»

ئۇلار قىلار سىق كۆب زاماندىن بىرلى بونلردىن كورن آچىسىنىڭ آچونىنى اللار. خوڭ بىچارەسى اورتابە قوبوب امانتە باقمىزدىن قىزىل خون قىلىپ قىزىلار قايتوب باش كوتارمىز مرتبەدە تلى وىھلاك قىلدىلار.

«فاقان» دیوب قانی ایل اد قیلنور اصلی ده بودور. بو واقعه هجرندن برار یوز یلار مقدم اولوب انفاقلری اسلام ظهورنه قدر دوام ایتدی سابق الالقاب خانلر بو سفرده ایکی یاز ایکی قش متصل یوروب خوڭلاری تمام ایزدکن سوڭره چینلور ایلده بر نوع مصالحه یابدیغی مرویدور.

صاحب الترجمه بوغور قره حانکه بوغرا خان ایله ملقب اولمشیدی یوقاروده اوتمش تاغ خاننڭ توفزنجی نبیره سیدر تاغ خاندن سوڭره خانلق کول خان نسلنه اوشدندن تاغ خان ایله بوغرا خان بیننده اولن آتالری توار یخلرده یازلمیوب نسابلر دغی اسمنی ضبط ایدمیشلر فقط تورغو حسابیله توفز بابا و تاغ خان نسلندن اولدغنی روایت ایدرلر نه ایسه بو خان اوز اقبالی ایله خان بولوب بوغرا لقبی آلدی، ساغون بلدسینی مرکز ایدینوب آنه قرارلندی ساغون سوڭره «بلاط ساغون» «بلا ساغون» دینلوب حالا آستون آرتوش دیدکاری بلده بودر کاشغره دورت تاش یر دیورلر، بو بلده بی ابتدا پای تخت ایدینان بو ذات اولوب اولادندین خان اولنلر کلسی «بوغرا» لقبیله بو بلدهده اوتوروب اوتمشلر، اما توار یخلرده کاشغر غانی دیبه ضبط ایشلر، بو ایسه کاشغرک سوڭفی شهرته بنا یاخود بله یوب یازیب کنمشلر. ساغون، کوبالق، کاشغر بلکلرینڭ بیانی جز اخیرنڭ اخیرینه احاق ایدلور بو اولگی بوغرانڭ اخیر دوری حضرت رسول اکرمک توالی ایاملرینه قریب اولوب حضرت قیتبه نڭ کاشغره کلدیکی بو خاننڭ نبیره لری ایامنه مصادف اولور، بوغرا خاننڭ حضرت یافث دن تاغ خانه قدر اولن سلسله سی بودور، یافث اوغلی توراق بزرجه ترک خان بوندن بر نچه عدد اوغول بار، بریسی اسمی: قایوڭ خان بو قایوڭ خان ترک خانلری نڭ باباسی دورکه تبعه سی ترک نامبله اشتهار اولمشلر، استنبول سلطانلری بوڭا منتهی اولور، ترک خاننڭ ایکنچی اوغلی تونوک خان اوغلی دیب باغوخان اوغلی کیولا خان، اوغلق آلنچه خاندن منقول تثار

اسمه ایکی اوغول بار، منقول خان اوغلی تاقوی خان اوغلی سیونچ خان اوغلی قوراق خان اوغلی اوغوز خان اوغلی توماچ خان اوغلی قوتلوق خان اوغلی طوغور خان اوغلی بودق خان اوغلی آلب خان اوغلی چوچی خان اوغلی قور خان اوغلی توماچ خان اوغلی چار بوغا خان اوغلی تامغاچ خان اوغلی قزل بوغا خان اوغلی قره خان ابتدا تثار حکومتندین آیرلوب چقان بو خاندن اوغلی اوغوز خان اوغلی کون غان ایل خان دولت ایل خانیه بوڭا منسوب دور.

منقول لارک ایلخانندن یوقارغی خانلری تثار غیان ایله سیونچ خان بیننده کیچن خانلر دورکه اسمها خان ایله ملقب اولسه لرده جسمات تثار تبعه سی ایدیلر، منقول لارک مستقل خانلق لری ایل خاندن باشلنور کما عرفت ایلخان اوغلی تاغ خان بو تاغ خاننڭ نسلندن ساغون خانی اولن اولگی قره خان ایله ایکیسی نڭ آراسنده اولمش توفز بابالری نڭ نامی بزه معلوم اولمادی تاغ خاندن یوقاروسی بللی دوزکه یازلوب اوتدی. تاغ خاننڭ دوری هجرت نبوی صلی الله علیه وسلم دن ۳۰۰ سنه لر مقدم اولوب بونک توفزنجی نبیره سی مذکور بوغرا خان اولر، بوغرا خان ایل صدیق بوغرا خان بیننه ۷۰۰ ییل قریب مدت اوتمش، صدیق بوغرا خاننڭ بیان حالی و آندن سوڭره غی آلتی شهرنڭ احوالی اوشبو عصر مز اولن ۱۳۰۰ هجر به یه قدر خمسه مز نڭ ایکنچی جزئه یازلمشدر آکا باقلسون.

تاغ خان ایله بوغرا خان آراسنه بابالری نڭ نامی ضبط ایدلمدیکی خان اولمدغندن حکومت قیلمدغندن مستور فالمش اولسون، اما بوغرا خان ایله صدیق بوغرا خان بیننده خانلق اوزلمیوب کلمش ایکن اسم ورسم لرندن هیچ بر شی توار یخلرده یازلمیوب مجهول ونا معلوم قالدیغی عجیب بر کار دور فقط آغزلرده سوبلنور کفایه قدر دگلر.

بعض توار یخده ابتدا اسلامه کن بوغرا خان ابتدا ملقب اولن بوغور قره خاندن دیوب بونکل صدیق بوغرا خان آراسنده، موسی بوغرا خان، هارون بوغرا خان، ایلک بوغرا خان، طوغان بوغرا خان

آرسلان بوغرا خان، قدر بوغرا خان، آرسلان بوغرا خان ثانی، ابراهیم بوغرا خان، بعدہ صدیق بوغرا خان یازلمش ایسەدە تاریخ وسنەلری مضبوط اولمیبوب مقدم مؤخر یازلدندن بو ترتیبە او قدر اعتماد یوفدر. فقط اولنگی بوغرا خان ایله هارون یعنی خەسەدە یازلمش غارون بوغرا خان بو ایکسی صدیق بوغرا خاندن مقدم اولوب باشقەلری صدیق دن سوگرە کلەش اولەر.

خاطره

تتار خانلری ایله منغول خانلری ننگ اسمده بعضا اشتراکری مورخلری اشتباهه نوشوروب اکثر توار یغزلرننگ عصر وسنەلرنە سبب غلط بوندندر، مثلاً تتار خانلری ایچندە سیونچ، اوغوز، چوچی نامندە خانلر ومنغول دە دخی بو اسمده خانلر موجود اولوب ترک خانلرنە دخی اوغوز سیونچ قرە خان قوتلوق کبی سمی لر واردور، بونلری برق ایتمە کلرندن وفایع لرندە دخی برینی دیگرینه آلشدریب فتار وافعه سنی ترک، ترک نی منغوله نسبت ویرمشلر، منغول تتار نکتراً شرق اقوامی ایله مشغول اولدیغی ایاملردە ترک خانلری اغرب طرفنه یعنی فرس وسائر قبائل اعجام ایله اوغراشورلردی بنابرین چین میرخلری اچیانا ترک ایله اولن وافعه لرینی دە تتار منغول دیه یازیب غرب مورخلری اچیانا تتار منغول ایله اولن حادثه لرینی ترک دیه نحریر ایتمەشلر بو ایسە فرق ایسە مدکدن یاخود اغلیبته بناا یازوب کتەمشلر.

ترک خانلری ننگ ترتیبی

ترک خان، اوغلی قیوگ خان، اوغلی قرە خان، اوغلی اوغوز خان، اوغلی کوک آل، اوغلی نرشمش، اوغلی بایتمەور اوغلی بودولغان، اوغلی فورقیلو، اوغلی سیلخان، اوغلی قرە اوغلان، اوغلی قوماس، اوغلی بالجان، اوغلی قورخان، اوغلی چار بوغرا، اوغلی سیونچ، اوغلی

بای سویون، اوغلی باص بوغرا، اوغلی جاماق، اوغلی قزل بوغرا، اوغلی طوروخ، اوغلی فورنار، اوغلی قوماس، اوغلی اورنوق، اوغلی کوچ بیک، اوغلی توغماچ، اوغلی طوغران، اوغلی بای بیک، اوغلی چلوچ، اوغلی جاصو، اوغلی قرە خان، اوغلی نوراق، اوغلی قوتلوق، اوغلی چەندر، اوغلی جاساق، اوغلی توفتمور، اوغلی صانقورا، اوغلی بولغاق، اوغلی صامانقور، اوغلی قایتو، اوغلی طوغران، اوغلی قوتلوق، اوغلی بایتمەور، اوغلی قزل بوغرا، اوغلی قیان آل، اوغلی سلیمان شاه، اوغلی ارطغرل، (قضاق شەرنەد، «ایر نارغون» دیه سویلنن مشهور ذات بودور) ارطغرل اوغلی عثمان غازی، بوگا عثمانچی دیورلر بالا عثمان دیه اولور، اصلی عثمان چوچق دیهق اولوب کچک وقتندن اجرای حکومت ایندکی چون عثمانچی نامیلە اشتہار اولمش رومدە ابتدا سلطانلق پوستنە کیچن واوشبو کونگی سلطان لرننگ جد اعلاسی بو ذاتندر.

عثمان غازی اوغلی سلطان اور خان غازی اوغلی سلطان مراد اوغلی یلدرم بیازید خان اوغلی چلپی سلطان محمد اوغلی مراد خان ثانی اوغلی سلطان محمد خان ثانی فاتح لقبیلە ملقب دور اوغلی بیازید خان ثانی اوغلی یاوز سلیم خان اوغلی سلیمان خان اوغلی سلیم خان ثانی اوغلی مراد خان ثالث اوغلی محمد خان ثالث اوغلی احمد خان اوغلی ابراهیم خان اوغلی محمد خان رابع اوغلی مصطفی خان ثانی اوغلی محمود خان اوغلی عبدالحمید خان اوغلی محمود خان ثانی اوغلی عبد الحمید خان اوغلی عبدالحمید ثانی «الیوم سریر سلطنت عثمانیہدە صاحب تخت دو بخت بو ذات عالی دور» سلسلە اعتباریل عثمان خانە وارنچە بابا عددی یکریمی ایکی سریر سلطنته صعود ایندنلرننگ عددی اوتوز دورت اولور» زیرا بر سلطانننگ ایکی اوچ اوغلی تختە جلوس ایتمش اولدندن اجدادە نداخل ایدر.

تتار خانلرينڭ انقراضى بعدىندە منغول خانلرينڭ بيانى

تتار خاننڭ اوغلى بولما خاندىن باشلىب سيونچ خان وانڭ اوچ اوغلى تاينغون دوشون كيجول خانلرغە قدر يكرمى خان يوفارودە يازلدى. تتار خانلغى مذكور اوچ اوغولده انقراضە ايريشوب بوندىن صكرە تتارلر باش باشنە كىدىب زمانمىزدە اولن قضاى تورەلرى كىبى هر قىيىلە بر بىك لىك وەر بطون بر يابغور ايسلە كچىدىكىدىن خان وحاكم لىرىنڭ ترتىبى معلوم اولمىدى. مزبور اوچ اوغولدىن صوگرە خانلىق منغول سلالەسىدىن قە خانە اوندى منغول خاندىن قە خانە قدر اون سىكز آنا اسملرى يوفارودە يازلدى. قە خاندىن تاغ خانە قدر بش آنا دغى يازلدى. تاغ خاندىن آيرىلان بر شعبە كاشغىر خانلرى ايدى او دغى يازىلوب اوندى. ايمىدى تاغ خاندىن چىغىز خانە قدر يازىلور. تاغ خان اوغلى كول خاندىن توقىزىچى بوغوم قوجاق خانە قدر يىنە يازىلوب اوندىسەدە آرادە بر آز سوز درمىيان ايدىلدىكىدىن بو رادە ترتىبى ايسلە تكرر يازلدى.

تاغ خان اوغلى كول خان، اوغلى موفان خان، اوغلى توبوق خان، اوغلى قوتلوغو خان، اوغلى ايلان خان، اوغلى آبول خان، اوغلى دومان خان، اوغلى قوجومان خان، اوغلى قوجاق خاندىر. بعدە قيات خان، اوغلى ماڭلى خان، اوغلى دويون بايان خان، اوغلى بايانداى خان، اوغلى تاشمورخان، اوغلى قابول خان، اوغلى تومىنە خان، اوغلى داويل خان، اوغلى دويون بايان خانى. بعدە بونڭ خاتونى آلانقو خاندىر. بعضىلر آلانقونى چىغىز خاننڭ آناسى دور ديورلر غلطدور. آلانقودن بوندىن باي، بىلكو تاى، تورومتاي، اسملى اوچ اوغول توغوب بوندىن تاى اوغلى باي سونقار، اوغلى جاسو باي، اوغلى تيموچىن چىغىز خان ايسلە ملقب بو داندىر.

جاسو باينى بعضى تولىمىدە «يسوى» بعضىندە «بىزوى» وعضنك «بىسوكاى» يازارلر امير تيمورنڭ اجدادى دغى مذكورە آلانقو خاتونە

مىنتهى اولوب امير تيمورنڭ تىرىسى اوستوندىه يازىلان نىرىقاتى اوله يازلامش. صورتى كىتابنڭ اخىرىنە الحاق ايدىلور.

چىغىز خان اولادى اون دورت طبقە اولارق خەمسەدە يازىلدى. ايمىدى بو رادە چىغىز خان نىسلىدىن اوشبو عصرمە قدر اولن قضاى تورەلرىنە چە بر سلسلە ايسلە بيان ايداليم. آرتوغىنى استىن ذوات خەمسەمىزنىڭ خانلر طبقەسىنە باقسون وانلرنڭ فرغىنى تىمەمىزدن تابسون.

چىغىز خاندىن بر سلسلە

چىغىز خان اوغلى چوچى خان، اوغلى نوقى تيمور، اوغلى سارىچە، اوغلى كونچاك، اوغلى توف قل، اوغلى بادا قول، اوغلى روسخان، اوغلى جىنىبىك خان، اوغلى باداقول خانى، اوغلى باراق خان اوغلى چىنگاى خان، اوغلى جادىك خان، اوغلى صفى خان، اوغلى ايشم خان، اوننان خان ايكاولرىدور. قىزل توغلىق آق توغلىق تورەلر صفى خاننڭ اوشبو ايكى اوغلىدىن آيرىلورلر.

ايشم خان اوغلى چىنگر خان اوغلى توكە خان، اوغلى فولاد خان، اوغلى ابوالمىت خان، اوغلى ابو الفىض خان، اوغلى بوپى تورە، اوغلى صولطا باي تورە، اوغلى باراق خاندىر. بو ذات ايكوز ديوان محكمەسىندە خانلىقىنىڭ ايكىنچى سەئىسى ۱۲۷۹ نچى ھىجرىدە وفات ايدىب تىرجمە ھالى يوفارودە يازلامشدىر. اولاد اھفادلىرى اليوم چىغىز تاغدىن صبان وتوبقىلى ايلندە يورلر.

چىغىز خان نىسلىدىن اسلام ايسلە مشرف اولان خانلرنڭ اولى

چىغىز خان اوغلى باتوخان اوغلى بىركە خان چىغىز خان نىسلىدىن سىراى خانلرنڭ ايسك اول اسلامە كىلى اوشبو بىركە خاندىر كە ھىجرىنىڭ آلتى يوز ايللنچى سەئىلر قىيلىندە اسلامە كەمشدىر بعدە يتى يوزىنچى سەئىلردە اسلامە كلن چىغىزنىڭ بىشىنچى نىپىرەسى قىزان خاندىر. بو ايكى خان مىسلمان اولدىغى ايسلە نچە يوز مىڭ تتار منغول شىرف

اسلام ابلە مشرف اولمشدرار . برکه خان تبعەسى منغول چىننە منسوب اولن نوعى، قضاى، مانفت، فوكرات، قضاى، فاكلى قباائلر بىدور . فزان خان تبعەسى ما ورا اللوردە تىتار چىننە مربوط فرغز، قىچاق قرە قلىپاق، ختاي، كىنەكس طائفەلرى اولوب اما آلتى شەھراھالىسى اويغور اسمىلە اجناس مختلفەدن مركب ايسەلردە اغلىمىت اوزرىنە منغول چىننە منوط دورار . برکه خان وقتندە قضاى نوعى اسملرى ملفوظ دكل ايدى و قضاقدە اىچ جوز و اوز بىك اسملرى دغى مذکور دكل ايدى و عمدە اسلامە كلن تىتار منغول ابلە كىفردە فالانلرىنى دغى حكومتچە ايرمامش ايدىلر . بىدى بوزاون اوچونچى ھجر يەدە اوز بىك خان بن طغرل (۱) خانلق مىسندىنە اوتوردىغى ابلە قباائل قباائل ناصحلر واعظلر كوندرىب بو معنالى ھەتگ نفوذ و غيرتيل بطون بطون ايللر بتون بتون ايمانە كلدىلر . ايمانە كلنلر پوت پرست اوت پوت پرست اوتنكان اتالرىنى اسمىنى ايتماغە عار و ناموس قىلب تىتاك كە بوكونلردە دغى اصلمز تىتار منغول دىمكىن ابلە واجتتاب ايدب ديانلرە يمان كوز ايلە بقارلر . كذا لك آنلر دغى كىفردە اوتان اتالرىنى آغزغە آلەمىوب بىلرلى ظلمات كىفردن يار و قىلغە چقارلن اوز بىك غازىدور آتامز و بانامز اوز بىك دىوب اسلامى قبول ايدن قباائل كلسى اوز بىك اوغلى مز اوز بىك ابلە مز دىمەك ابلە شەھرتلنەش لردور . قضاقدە حرمتلى آدملىرى جارفتق دىبە الوغ ابل سويلەك اوشبو بار قىلغە چقاردى دىمەك دن ماغۇد دور . الحاصل بونىكلە تىتار منغول اسمى اسلام اھالىسى آراسندە بالىكلە محو و منسى اولوب اسم قدىم كىف ابلە بىلە كىفە اوللردە قالمشدر .

اوز بىك خاندن صوكرە اوغلى چىنىك خان توابىنى ايكىھ آيرىب كىفردە فالانلرىنى بلا جبر اوز بىلدىكلرنچە آيىنلرنە قىوبوب مىسلمان اولنلرىنى شرع شرىفە ربط الملى يەنى كتاب ابلە عمل قىلمغە بايلىدى . كوچەلى اولان مىسلمانلرنىك اوجە تقسىم قىلب الوغ جزە اورتە جزە كچك (۱) اوز بىك خان بن طغرل . بن مىكو تىمور خان، بن توقان، بن جوچى

جزە دىبە نام وىردى . «باى قوتان بى» نامندە بر ذات چىنىك خان نىك بىرنچى وزىرى اولوب بونىك توقز اوغلى بار ايدى . بايىچە غاتوندىن يالغوز «اوبىسون» ايكىنچى خاتوندىن آرغون، نايمان، فوكرات، قىچاق، واق كىراى . اوچونچى خاتوندىن آلچون چىاس نامندە ايكى اوغول ايدىلر . «بايقوتان بى» چىغز خان نىك وزىر اعظمى اولن «مايقى بى» نىك بىشنچى نىبىرەسى اولوب مايقى بى چىغز خان نىك اتاسى چاسوبى ايلە بر نوغمە يعنى چاسوبى مايقى بى ھرايكسى بايىسونقار نىك اوغلى لرى دور . مايقى بى اوزلرنچە غىت فصیح و چىچن و مىثل لو يعنى اولىكولو آدم ايمش . «توكال سوز نىك توبى بر توب اتاسى مايقى بى» بوذانتىك توفىفى اولوب قضاقدە مشهور مقاد دور . يعنى ھر سوز نىك اصلى و مىناسى مايقى بى نىك مىثلنە توقى ايدىر دىمەك اولور . چىنىك خان مذکور بايقوتان بى نىك اوج اوغلى اوج جوز كە حاكم قىلب ھر بىر نىك ابلە نچە طائفە ابل تابشردى . الوغ اوغلى اوبىسونىك الوغ جوز منصبى وىروب اوغلى جالاپورنى بوگا نائىب قىلدى . ايكىنچى اوغلى آرغونقە اورتە جوز رتبەسىنى وىروب اىنوسى نايەماننى آكا معىن قويدى . اوچونچى اوغلى آلچونقە كچى جوز درجەسىنى وىروب اوغلى ياغود اىنسى بوگا ياردمچى قىلدى . وامر ايتدىكە طائفەلر ھر برى باشقە باشقە اسم ابلە سويلنەمىوب الوغ جزە تبعەسى الوغ جوز ابل مىز او جزە نىك اولى مز دىوب ھر جوز نىك ابللى اوز جزەلرى اسمىلە سويلنسون زىرا ھر بطون بولك بولك سويلنورسە صوكرە سبب اختلافى و باعث افتراق اولە بر بىرندىن ائتلاف كىدە دىوب بو بارلىق ابل ھر شەعب كندىلرى منسوب اولن جزە نىك اسمىلە سويلنەمە عادە ايتدىلر . بو عادە توقتامش خان ايلە امىر تىمور فاجەلرە قدر كىلوب يتدى . توقتامش خاندن صوكرە سراى حكومتى نىك قوتى آزالوب چىنىك خان نىك بارلىغى تمام بتدى ھر كم اوز بىلدىكلرنچە كندى . «جزە» عربىدە بولك دىمەك معنادە اولوب بو اورتە منصب اسمى متضمن يعنى بر جزە باشلغەنە بىرلەش عنواندر .

جنبيك خان بو ترتيبده ايلنى اوچ حاكمه تباشر و بوردكه تاكيد ايله امر ايتمشكه بتورمش ايش لرگزى و توكانمش دعوالرگزى باز فصلنده بر دفعه كوز فصلنده بر دفعه كلوب ديوانغه احضار حضوره اعلام ايله سر عدالت ايدرسكز مكافاتنى بولمىز ظلم و تعدى ايدرسكز مجازاتنى كوره سر ديه تنبيه دن سوكره اختيار عناتنى مزبور اوچ اولر ينه و بومش. خاننگ تعين قىلغان وقتلرنده بي لر كلوب بتورگان اشلر ينى عرض و بيان قىلقلرنده خان حضرتلرى اوكنده وصولنده اوتوزان علما و فضلا قاضى و مفتى لر ينه قراب: «بونلر بويله بويله دعوا صور مشلر و بويله حكم قىلمش شريعته توغرىمى بىكرى مى توغرى ايسه تنفيد ايتيك ايكرى ايسه تعليم و يريمك اوركاتمك كرك» ديه علمالره ايما ايتدكده علمالرده: «بو ديدكلر نچه شرعه خلاف يش كورنمىور كتابدن خارج هيچ بلنمىور توغرىدر» ديوب جواب و برلر، خان تعجب ايدب: «بونلر كتاب كورمىوب مسئله مسائل بله بوب مجرد ظن برلن قىلغان حكم لرى شريعته آراسته اولورسه بونلره قاضى مفتى كرك دگل ايكن اوزلرى قاضى ايمشلر» ديوب مبالغه ايله: «قاضى آق» ديديكى خاننگ بر كاهه سوزندن فضاى آناهش، اوز بيك زبانه بر نسنه بي آرتوقچه مافتامق بولسهر آق لفظنى قوشمق قاعده تفظلرنده اولديغى فضاى مادهسى نك آلتنچى فولنده يازيلوب اوتمشدر، ظن لفظى عربى اولوب تركيچهسى «اوى» برلن يعنى كوكل برلن آيتماق عقل و فكر برلن سويلمك معناسنك دور جنبيك خان غايت عادل و متشروع ولدقن، «از جنبك خاى» لقبيله سويلنوركه عزيز جنبيك ديمك اولور (الناس على دين ملوكهم) مفاد نچه خاننگ عدالتى خلقنه سرايت ايدب قاضياق لقبى االمشده فضاى اولمشدر.

ايمدى بو بياناتاڭ حاصل وخلصى بودوركه فضاى خلقنى اوز بيك ديمك اوز بيك خان تبعهسى اولدغندن و تبعهسى تختنه داخل اولن قضاقدن غيرى دغى بر نچه طائفه اوز بيك نامنى آلمشلر مثلاً نوعى باشقورد دغى بو نامده قالمشلر. اما اوچ جوز اسميله فضاى اسمى جنبيك خان ايامنده آتالمش اولدقن فضاى نسا بلرى اوچ جوز گه چه

آتالرينى تعداد قىلب اوچ يوزدن يوقاروسنى بله دكلرى بوندندر يعنى متبوعهسى اسميله سويلنمك امر قىلندغندن، بس فضاقتك آغز سوزنك آنامز قضاى، آنامز اوچ جوز، آنامز اوز بيك ديدكلرى خاص بر كشييه اسم اولمىوب عمومى بر القاب اولديغى بو خبردن استفاده ايديلور. فضاقتك قضاى اسمى آنا يوقدر. بار ديانلر وار ايسه سوزلرى وهمى و زعمى دور. نوغاي نامى دغى بو قىبلدن اولديغى يوقاروده يازيلوب اوتمشدى يعنى نوغاي نامى آنامز بولمىوب بوده لقب ديمك اولور. فذللكه كلام خبرلرنگ اصلى قضاى اسمى نك فصلى بو اولوب اگر بو روشده بر نچه شعوبدن مركب اولمقده يالغوز بر آدمدن يعنى فقط بايقوتان بي نك اوچ بالاسندن آلتى يوزگه يتار يتماز يلدن بو قدر ايدل بولمق متصور دگلدر عاده الله بويله جارى اولمامش دور. حالا ابايه صالحاق اوچ جز نك اولادى اوچ مليون نفوس بسكه زيادهيه بالغ اولور. شويله كه روسيه تبعه سنده اولان قضاى حاضرده يكرمه توقز و اوتوز اوبازليك ايد دور.

هر اوبازده ايك آزى اون ايكى بولص اون بش و يكرمى بولص و زيادهيه ده ترقى قىلور بونى ايلانهسى هر اوبازده اون بش بولص حساب قىلساق هر بر بولص مك اويدن آرتوق بولور كم بولمس بس اوتوز اوبازده جمع دورت يوز ايللى بولص ايل بولور زياده سيله بش يوز بولص دياليم هر اويده بش جان بولورسه بش يوز بولصه ايكى مليون ياريم نفرس بولور. چين حكومتنه تابع قضاقلر ايل تخميناً اوچ مليون بولسون مذكور مئنده بر كشى دن بالق كبنى بو قابر خلق اوسماك امكانى عسير عقلمن بعيد دور.

فضاى نسا بلرينك نقلى بوينچه آتالرينى تعداد قىلساق اوشبو مك اوچ يوز هجر يه دن اوچ جز گه يكرمى آنا ايله يتارلر يكرمى و غومده بر كشى دن بو قدر اولادنگ انتشارى عادتدن دور عددن موفوردور. اويل اولسه جنبك خاننگ نچه قىيله ايلنى بر كدر ييب بر كشى نك بالاسى كبنى بر اسمده سويلنديكن اصلى بر كشي نك

اولادى كىبى كورنوب نىسلى بىر قاچ بطوندن تىركىب ايدامش اولور. بعض لىر فضاقتا اھالىسىنى بىش آلتنى مليون بىلكە زىيادە تىغىمىن فىلورلار بونلار فرىز قىچاق قىرە قىلپاق ايل لىرىنى كوچمىلى اولدىغىچون قىزاقىن صايدىقلىرى مەظنوندىر. اما بىزارا خىيوە خانلرىنى تايىق وسائىر بىرلەردە چاقىلمىش قىچاق وار ايسە آنلار آز اولدىن اولدىن اولدىن قىچاق نىغىمىنە داخلى اولوب ھەر چە اقل وادىنى حساب ايلە قىچاق نامىندە اولن جەمەھ اوچ مليون كامىل اولور. آرتوغىنى اللە بىلور. «فھذا التىغىمىن عىندى ولا اعلم عند غىبرى» قىچاق خلقىنىك نىسبىندە اق تايلاق بىدن نقل قىلوب بوكان ارال بىالاسىنىك ايتوى بوپىنچە ايكوز دىوانىنىك آخوند شىخ الاسلام ابن محمد صادق حضرتنىك يازىب بىردىكى سىلسىسى بودور.

اوز بىك بالاسى يالاكچ بابا بالاسى، فرىز چوبار بالاسى، بورتى بالاسى، صولاي بالاسى، طوى بالاسى، بولانتى باطور بالاسى، آلاچ بالاسى، قاىى بالاسى، بايقوتان بى. اوچ جىزىك اتاسى بودور. بايقوتان بالاسى اورتە جىز بالاسى اق صوفى بالاسى، نايھان بالاسى، اوكرچ بالاسى، صوكورچە بالاسى، نولا كاتاي بالاسى قىتايىن دورت اوغول بار.

قرا كىراى تورنتول صدر متاى. قرا كىراى بالاسى، بايتورى بالاسى، مايرام بالاسى، بابوش بالاسى، صبان بالاسى، جانكوباك بالاسى نارونباى بالاسى، قىتوباي بالاسى، باى قرا بالاسى، آقتاي لاق بى بالاسى، كىنكسباى بالاسى جارقونباى دور. بونىك بالالىرى عاللا حىياندە اولوب ايكوز سىمى اورنالىرنە بوزرلار.

قىيال امامى قارى ملا ذاكر افندى ولد ملا طىبىك يازىب بىاردىكى نىسخەسىندىن انتخاب ايدىلن اورتە جىزىك سىلسەسى وشىجرە نامەنىك اخىرنە يازلمىش مىضاسى بودور.

ئەۋلاد گۆزىشىچى شىجرە نامى صارتىباى مىلاننىك شىجرەسىندىن كوچىرگۈچى
www.ewlat.org
www.yiglyk.com

۱۸۸۸ نىچى يىلدە ۱۶ نىچى مارتىدە امام كە حضرت بىرار اوچون حضرت انس دن اق چولپان قوراي اسمىندە ايكى اوغول توغدى اق چولپاندىن قىتاي فرىز نارالدى. قوراي اوغلى آلمان اوغلى آلاچ اوغلى سىلپان جابولقان سىلپاندىن تىركمان توغدى، جابولقاندىن مابقى بى اوز بىك شىبان اسمىندە اوچ اوغول توغدى. شىباندىن قىتاي سوزاق اسمى ايكى اوغول توغدى. سوزاقىن قىرە قىلپاق نارالدى، قىزاقىن اق آروص، جان آروص، بىك آروص اسمىندە اوچ اوغول لىرى بولوب بو اوچولرىنىك ھەر بىرىدىن يوزر اوغول وجودە كىلمىش دە اوچ يوز اوغولدىن اوچ جىزىك ايلى نارالدى. جان آروصنىك اورتە جىز آتايغان جىز اوغلىنىك بىرىدىن قىرە خواجه توغدى. قىرە خواجه اوغلى قىرە كوبان صوفى اوغلى مىھىن صوفى اوغلى عكاشە صوفى اوغلى آر كول خواجه اوغلى مىھىن صوفى اوغلى بو كى خواجه اوغلى دابور خواجه اوغلى آرغون دور.

بىنە بو كى خواجه اوغلى بو قىرە پالوان اوغلى اوكرچ بىنى نايھان چال اوغلى فورماناى اوغلى ايرىتاي اوغلى نولا كاتاي، نولا كاتايىن دورت اوغول بار: تورنتول، قىرە كىراى، صدر، متاى. متاى اوغلى فولداص اوغلى تىكە اوغلى آسان اوغلى جالاك اوغلى مىھىن اوغلى جاقسىلق اوغلى صارى اوغلى بوروباي اوغلى قورالى اوغلى باى كىشى اوغلى دوست اوغلى تىكە فالىقە باى بارطاي. تىكە اوغلى ايسم بىك فالىقە باى اوغلى مامان اوغلى اصل بىك دور. انتى شىجرە صارتىباى. مامان بن فالىقە باى اوغلى سىد بىك ايلە ايكولرى بىزىل مىھىن ايدىلار بىنوعىدە بىر نىچە كونلار باروش كلوش قىلپ مىھىن بولشدىق. باراق باطور اويسوننى چاقىندە بىرگە بولدىغىنى و آندە اوتەش و انىقلىرىنى قىچاق احوالىدىن بىر خىلى خىبارنى بىان قىلمىشدى مك اوچ يوز بىك مىھىن سەنلەردە وفات اولدى خدا رحمت ايلسون.

ايمىدى بو ايكى سىلسەدىن استىنباط ايدىلن خىبارنىك حاصلى مىز بور ايكى قولنىك اوچ جىزىدىن نوبانىكى اجدادلىرىنىك عىددىندە موافىقتى كە

اوشبو اوچ بوز سحر يېده اوان بوغومدن تعداد قىلدغه برى يكرمى
 آلتنى بابا وبرى يكرمى سيكز بابا ايله اوچ جزه گه يتار اما اوچ
 جزىدن يوقاروسنده تفاوت عظيم وارد. شويله كه بر قولده اوچ جزه
 ديمك بايعونان يى نك اوچ اوغلى نك اسمى اولوب ايكنچى قولده اوچ
 بوز عدد آدمنگ اولاديدر.

بازلهش ايكي نسايدن باشقه دخى كوب آدملردن صورالدى
 اگرچه اوچ جزىدن توباننگى بابالرنك اسملرنده افتراق اولورسه ده
 عددنده بر ايكي دن زياد فرقلرى كورنميور اوچ جزىدن يوقاروسنك
 بعضى لر اولاد پيغمبر املنده اون آلتنى آنا ايله حضرت ابراهيم عليه
 السلامه و بعضى لر يده يكرى بابا ايله حضرت اسحاق واسماعيل عليهما
 السلامه چقاريب نه اسمك ونه ده عددده ونه ترتيبده ونده سلسلسنك
 بر موافقت لرى كورلمدكن ايلانوب كلوب سوزنك فرارى اوز بيك
 خاننك ايلي مز اوچ جزى نك اولى مز قضاى ديگان چورت مز پيغمبركه
 مرت مز يعنى «مريد مز» يعنى «امت مز» ديدكلرندن ترالاش معنادن
 غيرى بر عله صحيح و بر دليل سليم بولامديم. من بعد بو سوز يه
 هر نه قدر جرح ايلرد ونه قدر شرح ايله بيان ايدرلرسه منبعى ينه
 بو صوله مبنى مصبى ينه بو فصوله منتهى اولور.

طرفمزه آشنى ترك ايدنك اولى كمدر واش ويره نك اخيرى
 كمدر بيان ايداليم

فضافستانده آت چابديروب آش برمك نه زماندن باشلنديقى
 آنوق معلوم دگلسه ده آبلای خانغه آش و برلديكى جهله نك آغز نه
 بار خبردر. آرغون ايلي نك حسين مرضه بن پوچتاي بن تورسومباي
 هزه حكايه قىلديكه بابام تورسومباي سيكسان بش ياشنك وفات ايتدى
 وفاتنده اون اوچ ياشنده ايديم مذكور بابام ۷ ياشنده ايكن آبلای
 خان نك آشنده آتقه چايهش. اوچ جزى نك اولادى اتفائل آش بروب
 فرق آتقه بايكه نكلديكى سويليور ايدى ديدى آشى فزلبار قربنك

قرا اوى ديديكى يرده بولمىش. آبلای خاندن سوكره كرك بزم
 زمانده و كرك مقدم ده بيوك معركه والوغ آشلىر بولوب كچمىش
 ايسه ده فرق آتقه قدر بايكه نكلديكى ايشدلهامىش وكورلهامىش ايدى
 اما سليمان بن ادلبيك مرضه نك آشنده فرق آتقه چه بايكه نكلدى.
 بيانى عن قريب يازيلور. بوندن مقدم بوتنه باى حاجى نك آشى
 دخى كته و بيوك جمعيت اولمىش ايدى ايسه ده بايكه ۲۵ آنه قدر ايدى.

طرفمزه مشهور و معروف آدملردن آشنى ترك ايدنلرنك ايك
 اولى ۱۲۹۰ نچى هجره قىيلنده وفات ايدن تومه جهانتوك بالالربدر.

جهانتوك مرحوم كرك اموال و كرك اولاد جهنتندن بر ديوان ايلنك
 الوغ و ندرى بلند كشى سى ايدى. بالالرى و نبيره لرى على حده اول
 اول بولوب اوتوروب هر فايوسى مالدار و دولت مند ايديار. خصوصا
 اوغلى حسن كته سوداگرلردن اولوب بوز مك صومدن زياده به بالغ
 بايلقى بار ايدى كتاب مختصرى تماما اوقومىش ملا ايدى چونكه
 مختصر اوقومق صحراوى خلق نك ختم كرده سى اولدغندن بو ذات آش
 برمك نك ميت كه منفعتى يوق آش برمك آت چابديرمق محض اسراف
 و تلف مال دور ديه خلق نك سوزندن و ملامتندن قورقميوب آناسنه
 آش برمكى نى ترك ايتدى خيش وافر باسيده ملاغه مخالفت ايدله ميوب
 لاونعم ديالهايوب آنك ديدكيله كيتدى. بعد جايسان ايلندن حاجى
 قربان افندى تقواليقى ايله آناسنه آش برميوب كوك تراك جايسان
 چوچك باخته وغيرى شهرلرنك مساجدنه ايكي دن اوچدن آت بروب
 ختم قرآن ايله كفايه لندى. بو ايكي الوغ آدمك اولادى آنالرى نى
 آش سز آطسز جونانديكن بونلره اتباع ايدب طرفمزه آش برمك
 باندريچ آزالمىش ايدى. ۱۳۲۵ نچى هجره ده بو ترك ايدلمىش عادتنى
 نچديد ايله فناعت بولص آناسى سليمان مرحومه الوغ معركه قىلب
 آش بردى فرق آتقه قدر بايكه نكلدى. آبلای خاندن سوكره فرق
 آتقه بايكه تكماك بوندن غيريدن مسهوع اولهامشدر. آشيني باخته
 ناغى ايتاكنده عظيم جمعيت ايله اوتكاردى هر اويگه بر يلقى بر

قويدن ايكي قويدن بروب سائر لوازمانى دغى كامل ومكمل مهيا
 فيلدى اكثر آدملىر قوينى صويوب صوقومنى يتاكلاب ككنديلر.
 كاريسه آدملىردن ايشىدىكهن اخباره نظراً آبلای خاننىڭ
 معركه سندن صوگره اولن جمعيتنىڭ ترتيب وتنظيم ليسى
 وايڭ بيوكى وكتهسى بو بولمىشدر بو آش جهله به معلوم وظاهر
 وهويدا اولدقنن زياده عريفه حاجت فالمدى. ايمدى بوندنصگره
 قضافده بويله اولوغ معركه اولمغى متصور دكلدر، ديدبلر ايسه ده ايگه
 حاجينىڭ اشى بولدى بونىڭ تفصيلى ۲۶ نچى سنه بياناننىڭ نغزير ايديلور.
 نامى مکتوب آدملىرىڭ نسبتى بودور. حسين مرضه بن بوچىناى
 بن تورسومباى بن ايلامان بن چانغوزى بن قل بولدى بن چوماق
 بن سيوندك بوگا سيونچ و سيونچى دغى ديورلر بن ميرام بن اق
 صوفى بن آرغون دور.

مذکور حسين مرضه ديديكه بياناوله ديوانى ۱۸۳۱ نچى يلدە
 آچلوب آرغون ايلينه مركز اولمش ايدى يگى نظامه محكمه كراكاوكه
 كوچوب اكثر ايله كراكاوكه وبعضى قر قرالى ديوانينه فرادى.
 بياناولده اول امام بايجان بعنه فيضو الله بعنه مهر نام ذات اولوب
 حالا قمرنىڭ اوغلى امامدر ديدى.

بياناولده اول آغا سلطان چونك ايدكه بالاسى بولدى كانديدات
 چورمان كوچوك بالاسى ايدى بعنه چورمان آغا سلطان بولدى
 بعنه مامان توره آغا سلطان بولدى بعنه آنامز بوچىناى بن
 تورسومباى آغا سلطان بولدى بووقتقچه يعنى بو قارغى اوچ سلطاننىڭ
 ايامنده زاسيدانل لوازمنده ايدى. بعنه برد الى بن قزاقاب آغا سلطان
 بولدى اوغلى برد الىنىڭ وفاتى بعدنده قزاقاب اوزى آغا سلطان
 بولدى ثم الى توره ثم خانخواجه توره آغا سلطان بولدىلر. خانخواجه
 سيمى محكمه سنه قراقدە بال چورمانوف آغا سلطان بولدى بونىڭ
 زماننده كه ۱۸۶۹ نچى يلدلر يگى نظام چغب آغا سلطانلىق دورى
 انتهاييه ايرشدى محكمه كراكاوكه كوچوب ديوان اسمى اويازنى محكمه به

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي نەسەر ۋە قوليازىلار ئامبىرى
 www.uyghurkitap.com

صائب الترحمه حسين مرضه بزم حج سفرمزدن فايئوشه كراكاودن
 سيمى كچه پاپوردە برکه كلوب همصحب اولارق بوغبرلرى سوبلدى.
 ۱۳۱۶ نچى سنه ۸ نچى ربيع الثنائى ۱۸۹۸ نچى يىل ۱۲ نچى
 سئىردە ايدى. بو ذات آرغون ايلىنىڭ ايڭ بيوكارندن اولوب آبلای
 آسباس صارى يىل مايرامنىڭ اوچ بالاسنه اطلاق ايدلور ايمش.
 مايرامنىڭ اوچ بالاسىنىڭ برى سيوندك كه حسين مرضهنىڭ سېكز نچى
 باباسى اولور ايكنچى فواتىق اوچونچى قرا كيساك دور. حسين
 مرضه كهنه ويگى نظامده قرق ايكي يل بولس بولوب حالا زفر نامنه
 اوغلى بولس ديديلر. حسين مرضه كوپ ايش كوركان كوپ بلكان
 سوزى ثباتلى اورونلى آدم كورندى لىكن صحتتمز آز بولدى.

ثانى جهانتيوك بن كوتوبوق بن اورص بن اير نظر بن قرا
 باش بن آقچه بن آلدن بردى بن چورانتاي بن بايوس اولور.
 بايوسدن يوقاروسى خمسه ده يازلمش اولمقل تكرارى حاجت كورلمدى.
 ثالث قربان حاجى، اصل اسمى فونكوز ايدى حېچده قربان
 حاجى ايله مسمى اولمىشدر. قربان حاجى بن كينچە بن ايستامس
 بن آتانتاي بن ممتاك بن جاقسلىق بن صايبولات بن جوموق بن
 بايجكت بن توفتار خواجه.

رابع سليمان بن ادلييك بن جافاچ بن الي باطور بن قبانباى
 باطور بن فوجه قل بن ميمت بن بايجكت بن توفتار خواجه. بو
 صوگى ايكي نسل آنا طرفندن تركستانلىق خواجه اولوب آنا جانيندن
 بايوسقه منتى اولور، سليماننىڭ ترجمه على وباقى اعوالى باب السيمه
 بيان ايدلور، جنازه سنده بوزدن زياده مال خيرات ايدامىشدر.

توفتار خواجه مذکوردن بايجكت جانچكت نامنده ايكي اوغول
 وجوده كلوب جانچكت آناسى ايله بيله كتمش ايدى آننىڭ اولادى
 نرده اولدغى آنوق معلوم دكلدر. بايجكتدن ميمت جوموق توغاص

نامنده اوج اوغول توغوب بايجكت اولادی حالا ايکي اوکوردای ایل
ختای تبعهسی و باشقه لری لپسی جاپسان اوبازنه تابع جمع سبکز
بولص ایل دورلر. اه

ينه يوقارغی سوزمزه مراجعت ايداليم.

بو جانب احوالمنك تفصيلنده اجنبی ملت شويدل نورسون
فتوحات كثره ايل چينه قدر جابرامش اولن عرب اهاليسی دخي
شوق قبائلي نك بين لرینی فرق ايدهميوب واسم لرینی ده آنوق
بلاميوب عربدن غيری طئفه بی عهوما عجم ايله تعبير ايتمشلر صوگره
كيله عجمه مقابل اترك و قفقاق ديه بر آز باشقه لمش ايسه لرده
ينه تفصيلندن تعبير ايله كتمشله. حتی مايهسی متحد منبعی واحد اولن
عثمانلی مورخلرمز دخي بو خصوصه حقيقت حاله واقف اولاميوب
غالبا أوروبا ناريجلرندن اخذ واستفاده ايدرك قريم قزان استرخان
اهاليسی نى نتار ديوب يازيب آنله تقليدأ اوز اهاليمز دخي نتار
ديه تحرير و تقرير ايدلر. اما منقول، نتار، نوعی، قضاى، فرغز
قفقاق وسائر وسائر طوائى لرنك اصلى فصلی يوقاروده يازلدিকে بو
مترجم كمينه ابتدا اسلام تواربخنه نطق ايدب وبعده ختای و منقول
نواربخلرينى تتبع ايدب او بودوب ايشدوب يازيب اگر چه كامل مطلع
اوله مديم ايسمه هر چه بو قدر چه بيانه مقتدر اولديم سعی مزبور
عند العامه مقبول اولوزس اوله زمی بلهم. چونكه بزم اهاليمزنك
ايك انصاف ايدنلری «اگر اوز بيك كه ساچساك سوز بيلن در.
نيارت التفاتى بخشى ديبار» قولى نك مصداقى اولوب بي انصافلری
اوز بلمدكلرينه اوبالهميوب بلنلرنك سوزينى چرجه چالشهق بونی
اوزلرنچه بر كمالات صايهق باشليچه هنر ايدر.

اما اجنبی ملت لرنك آدمنى كوررسن آز خدمت ايله كوب
آلش آلورلر. شويدل كه ابتدا خزينه دن مكلم مكلم آنچه آهرق
بوله چقاراي واردلری بره اوی لر تكدير يب صريوشلر صويدروب

لاو منوب تاغ آرالاب تماشالر قیلب تاشلرده اولن خط و نقوش لرنك
رسمنى آلوب ذوق و صفا ايله كسب هوا ايتدكدن صكره او يراهاليسى نك
آزمونچه بلنلرندن آزمونچه خبر صوروب مسوده قیلب قايتورلرده
كتابلرنده يازارلر كه او تاغلرده كزملكه او صحرالرده يورمكه او اقوامك
حال لرینی بلمكه باش باقردن آيساق تيهوردن بولهق كرك ديوب
كورن راحت لرینی محنته تبديل وايدن كيف و صفالرينى مشقت ايله
تعبير ايدرك اولسكى آقيدنى هضم دن صوگره يينه نه قدر مصارفات
خزينه دن آلوب معاشنى تكثير ورتبه سنى ترفيع ايتدر. بونكده
حكمتى هر نسنه كه پول ايله آلنور قدری قيمتنه كوره اولوب بونكچون
سياحله خرجاتنى كوب مشقتنى بيوك كوسترر. مع ما فيه يازدقلری
بيكده استنادلى اولميوپ اكثرى عندياتدن عبارتدر. آزان جمله
آلتای تاغى اسمنده بر قاچ جغرافيون آلتون تاغ لفظندن آلشنهش
ديورلر. مستشرقين دن ايك معتمد سياح و مشهور و معروف «رادلوف»
اورمان معناسنه اولن «آل تايفا» تركيبندن ترخيم ايدلمش ديمش.
آن تايفا منقول لسانچه مطلق اورمانه اطلاق ايدلوب تاغ اسمى
ايله اشتراكه مناسبنى يوقدر. زيرا صحراده اولن اورمانه ده آل تايفا
ديورلر اويله اولسه بر اسمنك ايكي نسنه ده يعنى هم تاغ هم اورمانه
اشتراكى امتياز اوچون فونيلن وضع واصوله منافی اولور. بس
آلتاينى آلتون تاغ دن وآل تايفا كلمه سندن آلشنش ديدكلرى باكلش
اولوب توغريسى آلتونى دوركه: «آيولى تاغ» ديمكدر. بيانى چوچك
ماده سنده كچدى آك ما رجعت اولنه. بوندن غيرى دخي كوب اسم
وجسم لرده بلا موازنه كتمشله دور كوب يرده غلط ايتمشله دور.
اما بزم بيچاره مؤلف و مؤرخ و سياح لرمز مصارفى اوز جيبندن
اولوب محنت والهى اوز جانيندن غيريه بلمدكچون سوزلرى نك
قدرى آز و يازانلرى نك قيمتى كم اولور هيچ بر آدم ياردم فيلمبور
ياردم شوبله نورسون ضررندن امين اولمبور. حسد برلن حسننى
قيج ديمك غيبت ايله مؤمن نك ايتن يماك بزلر چه بيوك فضيلت دن

معدود دور. کورمز مېسز که آخوند حضرت لاری مملسکته زده مثلی کورلماش کتاب و تارىخ لار تالیف ایدب فائدمش ایکن آفرین مجله طعن نهمین اورنن تشنیع دن غیری بر شی ایشتمادی.

دملا اسماعیل حضرت لریکه درس ایله نچه بوز بلکه ماگ لپ طلبه پتشدرمش ایکن ینه مقبول عامه اولمدی ترجمان افندیکه بکرمی بو قدر یل لار دانی فان ویدای جان قیلب فلم ایله اهلیمزی اویغانمش ایکن ینه ملامتن قتلومادی.

بوئلردن غیری دخی سلفی و خلق لرمزدن وطنه و ملتیه بی بول خادمايك و بی منت خدمت ایدن نه قدر علما و فضلا و اهل قلم لرمز وار که افل بر داننسی اهلیمزدن راحت کور میوب ممنون اولمیوب کتھشلر همده کیدیلر. عجبیا بزلرنک مایهء خمیرمز نردن آلتھش که جمله دن آیری بو اخلاق ذمیه ابدانمزه پرلشمش.

ایمدی نچه تارىخ لاری کوروب و نچه بیرلردن خیر صورت اولمز منقول دیو بازق اما تئار دیمک کملیک منقول دیمک کامل لیک دککل فقط مورخلرنک وظیفه سی هر ایشیک اصلنی و حقیقتنی بلدکنجه آکلانمق و مخطی نك خطاسنی آگھارتھق دور. عزت و شرف نسل و نسیب اولمیوب اسلامیتده دور که غدانی بر قرانی حق پیغمبری بر حق بیله و آنک بولی ایله یوره دنیا و آخرنک شرفنه نائل اوله اجدادی کرک موعشی و کرک و عشی اولسون. کیکه غدانی بلمز پیغمبری تصدیق قیلمز بالاسی کرک ترک و کرک عرب حتی اولاد پیغمبر اولسه دخی آکا قائده ویرمز.

ایمدی نوغی فضایی اهالیسی اغلیبیت اوزره منقول ایسه ده قبول اسلام ایتدیکی وقت تئاردن دخی اسلامه کائلر کئیر اولوب اولگی شهرته بوضیمه قیلهرق اهلیمز نك تئارمز دبدکاری بوندن اوله. نه ایسه اصلمز یاقئد منتقی متبهمیز منقول تئاردن منشعب اولدی. بوندن بر ایگری عن ایدلمسون و بر خیال فاسده کیدلمسون که نوغی فضایی اصلی اورفندن ایشده «الجنس الى الجنس تمیل»

موجبه بر کون جنسداشی اوان چین و یاپون ایله سرلشورده برلشور «هیپات» اهل اسلام او ایله بی و ساقوم دککل که بر طرف ایله وعد و عهد ایکی بی قدر وی غدر غیری بوله کیده اخلاق و اطوارمز شرع شریفه مر بو طدر اوزلاری غدر ایتمز غدر ایندن وارایسه اول الله دن استعانت بعده اسلامدن اعانت طلب ایدر کنسه آندن سوگره جنسنه کیدر والا هر کهمه فرداش اولورسه دیسن ایله فرداش اولور جنس ایله اولمز.

یازلش بیاناتدن نسل نسیمزی مجوس اولن منقول تئاره منتقی ایتمش دیه اخوان لرمز بزدن کاپوش قیلهسون ار که ما به الا فتخارمز اولن عرب و ترک دخی قدیبه مجوس ایدیلر مشرک ایدیلر اسلام آنلری و جیلهمزی آفارتدی ظلمات کفردن نور ایمانه تارتدی یهود و نصارا دخی مجوسیتدن کتابی اولمشلر ایدی سوگره کيله آزدیلر نوغری بولنن یازدیلر اعتقادلرنده ثبات ادعالرنده صداقت فالامادی مع مافیة آزدقارینی بلنلری آز اولوب اغلبی- نصارالیک دعواستنه مصر اکثری اسلامه بدخواه و مضر در.

بلا ساغون کوبالق کاشغر بر ساجان بلده لرینک بیانی

بلا ساغون بلده سی نك بناسندن بورون اویغور بیک لاری «کوبالق» یعنی کاشغر شهرنده توروب منقول خانلری طرفندن اداره اولنورلردی «بوغو» خان که بوغراخان اولادور خانلق مسندنه کچدکی ایله کوبالق نك مشرب صیفی سنده سیر ایله بر کونلیک مساقه یعنی اوچ دوزت تاش یرده بر شهر بنا ایدب اسمنی ساغون قویدی آنده اوتوردی. ساغون «عظیم القدر جلیل الشان» معناستنی مشتمل ختای لغتی اولوب عن اصل سایون دن معرف منغولچه

ساغون دیمشلم. وئناکه اسلام ظهور ایدب غازیان عرب برشهره کلدیلر بنالرینی مصنوع بالاجار هفروش بالاحجار کوردیلر «ساغون» اسمنه «بلاط» کلمه سنی مضاف ایدب «بلاط ساغون» دیدیلر «بلاط» تاش دوشنمش وکاسه غشت ایله بزانهش بیوک سراهه دینلور. بس بلاط ساغون عظیم معناسنی وزینت معناسنی حاوی چین وغریب دن مرکب بو شهره علم عالی اولدی کثرة استعمالدن «طا» حرفی اسقاط ایدیلرک بلا ساغون دینلوب کتابلرده دخی طابسر ثبت ایدلور اولدی. حالالغتمزده بلند و بیوک تاش بنالری «بلاط» دیمک بوندن ماخوذ اولوب بعده روسلر بو لغتی بزلردن آلمش اوله املاده غلط ایدب «پالاط» «پولاط» یازارلر.

بلا ساغون بر نچه عصرلر فرارگاه سلاطین ومدفن خانان ترکستان چین اولدندن سوکوره سمدار سلانخان تختنی «کوبالق» بلده سینه کوچروب «بلاط» کلمه سینک فارسی ترجمه سی اولن «کاشنکار» اسمیله تسمینه ایلدی عوام آن تحریفله «کاشغر» فاشقار دیدیلر. بو ترجمه ایله تخت و خان کاشغره منتقال ایدب «بلا ساغون» بلده سی هجریه ۸۴۲نچی سنه یه قدر اسم قدیمنده فالدی ایسه ده سنه مزبورده شدنلی بر زلزله دن بتون بتون غراب واهالیدن نچه ماگ آدم هلاک اولدی سلطانلرنک کنبدلریده یلدی. آلتیش یل آدمدن حالی توردی؛ توفز یوزنچی سنه لرده او غربیه قریبنده بر شهر یسایوب آدینی آرتوش قویدیلر بونکله بلا سامون اسمی آغزلرده متروک ومنسی اولوب فقط تاریخ وجغرافیه لرد کورلدی فالدی. خانلر کرک بلا ساغوننده وکرک سائر شرلرده کچمش اولسون قدیمی وعدیثی کتابلرنک اکثرنک کاشغر خانی دبه یازلور اولدی. ۱۲۴۱نچی هجریه ده کاشغر نک اسحاق واک صدیق بوغراخانک کنبذینی تعمیر وتجدید ایتدی. بعده ۱۳۱۹

نچی هجریه ده ینه بر زلزله اولوب کوب بنا وخیلی آدم تلف اولدی کنبذ مزبور نک بر طرفی یقلوب هنوز بلا تعمیر توردیغنی قاری محمود بزه سوبلیدی. اولگی زلزله ده کاشگردن ایکی تاش مسافه ده «بر ساجان» بلده سی دخی ویران اولوب اوزننه اوستون آرتوش قصبه سی بنا ایدلمش «بر ساجان» دخی بر آز مدت مقر حکومت اولدیغی مرویدر. بلاد مذکور نک خصوصنده مورخون وجغرافیون وسباحلر مضطرب اولوب بعضی لری اسمده وبعضی لری محل وموقعنده بری دیگر ینه مخالف یازمشلر. بونکده سببی سیاح افندیلر بر شهره کلور بگا احوال عالمدن خبردار بر بلوملی آدم کک دیو آگاده بر ذاتی کتورلر اوده سیاح افندیلر بر نسته طمع ایدب صوراهیقی سوزینه بلور بلور حکایه لر سرد ایدب راست یالغاندن مرکب بر فاج اخبار افاده ایدر کیدر. سیاحده ایشندیکی کبی یازیب کندی ایناندیقی کبی کتابنده بونی ثبت ایدر وهر بر کلوب کیدن سیاح وسپارلرنک حال وحرکتی بو منوال و بو طرزده اولوب هر بری اوز ایشندکارینی یازدیغی ایله خبرلری بری آخرینه مخالف توشوب مع ما فیه ایچلرندن بریسی کوبراق نقل فیلتوب هر کتابه یسازلندن آدملر او خبری راست اعتقاد ایدرده بونکله اتمامه بیدر. اما دفته آلتسه او یازدقلری حقیقته خلاف بر قوری لاف اولور فالور. چونکه بو طرف اهاالیه نک عادت عادیه سنندر که غیری ملت نک سیاحلرینه اخبارات ماضیه دن بلدکارینی ستر وکتم ایدرلر بوندن وطنه یا ملته بر ضرر کلور فکرینه کیدرلر. سویلسه لر دخی آلبشدریب چالیشدروب توغریسنی اینکریه چقارلر سیاحلره بویله اسراری ستارلر.

اما بزلرنک یازدغمز او کلوب کیدن سیاحلره قیاس ایدلمز زیر ا بزلر مقصد اصلی اولن اهاالی نک ایچنده توروب آنلرنک علما وعواملری ایله بر گه یوروب بر خبری نچه آدملردن صوروب تمام حقیقت فیلورز وصوردغمز آدملر دخی بزلری اجنبی کک کورمیوب بلدکارینی کما ینبغی اخلاص ایله سویلبورلر. باشقه لر کبی بش

كون اون كون توروب تيوب قاچ وبى اباقي وبى باش المزي اريته بورز آغزمزى آغرميورز، بنا برين آروپا مورخارينك بو طرف اخبارنه اعتمادهم يوقدر يعنى بو جانب احوالنى يازان كتابلرينه اعتبار ايتيورز لىكن آروپا تاريخلرينه وحى اسمانى كى ايمان كئورنلرده واردور. بو ايسه اوز كتابلرمزه كها حقه مطلع اوله مدفلرندن كلور.

كوبالق كاشغرنك اسم قديمى اولوب عمومى تىكلمه ده «اوژ» بالق دبرلر بش شهر ديمك «لژ» بالق آلتى شهر ديمك اولور. هر اوچاوسى ختاي ومنقول لغتندن مركبدر غتايجه او بش عدد لؤ آلتى عدد بالق مغلجه شهر ديمك اولوب معنای تركيبي بيش شهر آلتى شهر ديمك اوليور.

كوكوه كوى قصبه وقرية معناسنده اولوب بالق بيوك بلديه اسمدر. كاشغره كوبالق ديدكلرى اولده قصبه اسمى صوكره شهر اسمى ايله سويلنمش اوله كو نامى بزم بو طرفلرده متروك ومنسى اولمش ايسه ده عثمانلى لهجهسنده قريه وقصبه يه كوى ديدكلرى بو اسم قديمك باياساندندر.

معلوم اوله كه بزم نوعى بزم نوعى زباندن هر يرده كه قريه وقصبه اوله آكا آويل ديورلر. بيوك بلديه ناله ديورلر قلعه ديمكدر سرد طائفهسى قشلاق ديوب بيوك بلديه شهر ديورلر اما آلتى شهر اهالىسى نه يرده سور وعصار وار آكا شهر دبرلر. فضاقي خاقي حصاره قوزغان بازارلى بلديه كينت ديورلر فى الاصل كوند لفظندن آلتى اوله ختايى دور.

يوقارو دوربونچون فصلنده قطانوف دن نقلا غويالق رومچه شهرى بلاساغون كاشغر ديه يازلمش ايدى اكرچه قطانوف نك علم تاريخ وجغرافيه ده مهاراته تسميم ايسمه ده بو خصوصه بياغى سياح افنديلر نك سوزينه اتباعا سويلدىكى منفيهم اولدى حقيقتى ايله بر معنا واعتمادلى بر خبر استنباط ايدمه سامشدر او وقتده بو كمينه دخى

لاونعم ديميه المده آكا متعلق برسند اولمندن سكونته مجبور اولمشيديم شمدى صوابى ايله ييازيلوب بيان ايدلدى فاغتمم هذا التحرير فانها من نوادرالتقرير والله اعلم بعلمه يعلم.

قوداتقو بليك اسمى نك معناسى

قودا تقو بليك كتابى اوشبو بلا ساغون بلدهسند تاليف ايديلوب يوسف قادرخان طرفندن صديق بوغراخانه نقديم فيلنمش اولدىقى كتابك تعريفنى يازان ذاتنك ديباجهسندن آكلاشيلور وآكلاشلمغينه كوره ابتدا بو كسابه خاص بر اسم قوبولمىوب صوكره چينلى لر آداب الملوك ماچينى لر ايمين المملكة مشرق حكاملرى زين الامراء ايرانلى لر شاه نامه وبعضى لر پندنامه تورانلى لر قوداتقو بليك آتاديلر ديمش ايمدى عربى فارسى اسملرنك معناسى بللى اولمندن بيانه حاجت كورلمىوب قوداتقو بليك اسمنده مورغلر مضطرب اولدغىچون بر آز شرح ايتمك لازم والزم بلدى هذا بيانه قوداتقو بليك قوداتقو بليك دال ايله تا ايله ده يازيلور بليك علم معناسنده مصدر دور بلمك ديمك اولور قود قوت هر ايكىسى قوط ديمك قوط عربى اولن قطب لفظندن تخفيف ايدلمش تركبدر قطب هر نسنه نك ثبات وفرار لسينه دينلوركه قطب بولدى بوندندر قط بخت معناسينده كلور فلان نسنه آكا فط بولدى ديورلر يعنى آنكله او آدمه بخت قرارلدى ديمك اوله تبريك ده وتهنينه ده قوتلى بولسون ديمك بو معنا ايله دور بس بونين فهم لنوركه قوداتقو بليك ايكى كلمه دن مركب اوله رق بليك نى قوداتقو بليك كتاب علم نى قرارلدىرغوى كتاب وثباتلدىرغوى كتاب باخود بليك نى قرارلدىرغوى كتابى علم نى ثباتلدىرغوى كتابى ديمك اوله كرك صغء فاعل وكرك مصدر ايله اولسون برابر دور باخود بو كتابى بلمك انسانى بختلى ايدر ديمكدر عربى تىكلمه ده قطب العلم ومقر العلم معناسنده اوله والله اعلم

اما قوتایتقوچی الخ کلمه لرنده علامت فاعل اولن چی حرفی بونده نردن کلدی دینلمز زیرا آلتی شهر اهالیسیکه بونلرده اویغور دینلور قیلغوچی قویغوچی کلمه لرنده قویغو قیلغو ایله اکنفا ایدرلر نناک کیم یابغو اسمی یاپهقی ماده سندن ماغوذ اولوب فاعلنک یابغوچی دیمک کرک ایکن «چی» حرفنی حذف ایدرک یابغور دیورلر یابغو ایش قیلغوچی ایش باشنده بولغوچی عا کم لره دینلور سرکار معناسی ملحوظلر یاپهقی برارچه قیلغی دیمک اولور وسائر لغت لرنده دخی بزلرنک تلفظ مزدن بعضی حرفنی کم وبعضنی زیاده سویلیورلر چنانچه باردیان محله «ر» حرفنی اسقاط ایدرک «با» آرپانی آپسا دیورلر یوق لفظنده «س» حرفنی زیاده قیلغی یوقسو دیورلر خلفه اسمنده «تا» زیاده ایدرک خلقت «وبعضا» «م» دخی قوشه رق «خلقتم» دیورلر

اما «ر» لازم اولمیان اورنده مثلا: موسی اسمنک «موسر آخوند» عیسی اسمنده «عیسر آخوند» دیورلر. بولغاچ بارغاچ کلمه لرنده «بولغاچقه بارغاچقه» دیورلر. وهکذا هلم.

دیمک که بزلرنک تلفظ مزدن بعضا آرتوق وبعضا کم سویلیورلر اه بویل تردیدلر ایله بر نجه معنا یازلدی اما نسخه مطبوعه ده «قوتاغو» بتلش اولمغله «تا» دن صوگره غی حرف الف اولمیوب لام اولمق افتضاسی اذربدر. غایت م «غ» ایله لام. بینی بر آز آچق نوشدکن «تا» اوفولوب «د» زیاده سی قلم ناسخدن سهو یاخود کاتب لرنک عندیاتندن دور که اولرنجه بر معنایه یوروب قوشه مش اوله، اویله ایسه قوتلغو بلیک یعنی قوتلغو دیمک اولوب لفظا ومعنا تاویل حاجت قالمیور. بونی قاری حافظ بویل تعبیر ایتدی واتعا توغری اولمق کرک. چونکه اویغور عرفلرینک بری برینه مشابهنندن مترجم بیکده فرق ایده میوب مفهومده تمام ایده میوب بعضا «لام» محله الف، وبعضا «الف» محله لام کتوردیکی مزبور مطبوعه ده

کتوردی. چنانچه بر بیت ده «ایرسا» کلمه سی «لرسا» یازلمش «اسرا» دیه ترجمه ایدلش. بو ایسه مدعانی مثبت ایدر الله اعلم اه بوغرا خان ناک سنه سنده اختلاف اولنوب لکن دورتنچی عصرنک خانلردن اولدیغی صحته اقرب دیه بوفاروده یازلمش ایدی. صوگره «قوتایتقوبلیک کتای ناک» یل آلتش ایکی ابردی دورت یوز بیله بو سوزی سویلدم من طوتوب جان سره «بیتمدن» ۳۶۲ سنه ده اولدیغی آنوقلندی. بونی وامبری ۴۶۲ ایله تعبیر ایتش اوغلط دور. بیتنک سیماقی دورت یوزه آلتش ایکی ایدیکه بو کتای یازدیسم ماء لنده اولوب چونکه بو طرف اهالیسی توقز دیه چک اورنده بر کم اون. سیکز دیه چک محله ایکی کم اون. یتی دیه چکده اوچ کم اون. عباره سیله صنایورلر بیت ده عقودی صوگره کتوردیکی بو مفهومه اشاره یل لفظنی تکرار کتوردیکی دخی بو معنایه اعاله دور. بتس مؤلفنک مرامی (بقیت) لاربعمائة کذا سنه) غلت عن ثلثمائة کذا سنه دیمک اولور. بونی تصریح ایدر سامانیبه دن اوچ یوز آلتمشنچی سنه لرن نیننده نخته جلوس ایلمن امیر نوح بن منصورنک بوغرا خان ایله واقعه سیکه توار یخلرده مرسومدر. وامبری ترجمه سی بوغرا خاننی زمانندن یوز یل صوگره یه فالدریب توافقی ممکن اولمیان تباین بعیده یه برافش ایش.

وامبری جنابلری هر نه قدر مورخ مشهور وسیماع معروف محقق بر ذات ایسه ده بر کلوب کیدن یولچی عابر سبیل اولمدقن بو طرف اهالی ناک طرق لساننه کما حقه ایشالی ایده میوب یعنی تمام توشونوب ایده میوب اوستدن گنه یازمشدر. مطالعه سنده وضعندن یازمشدر. چمبردن من فالار. چچن دن سوز فالار، دیمشدر صحیح دور، دگل وامبری او ایسه یات ملت اجنبی بر آدم دور. اوز اهلزم مورخ لرندن نچه لری املاده آدش معناده یانغش کیدب از جمله صدوق لفظنده «ستوق، ساتوق» صدوق لفظنده «ستیف ساتیق» یازارلر. بویله اولنده وامبری دن بو قدرچه خطا عیب دگلدر.

انها

هر چنان بوغرا خان عوفى مطلق ذكر فيلنسه صديق بوغرا خان غازى مراد اولنور نه برده امام پادشاهم لقبى سويلنسه يوسف فادر خان وزير ايراده فيلنور ديه ۱۳۲۱ انچى سنهده شهر مزه كلمش شيخ الشيوخ دملا ايشان جان بن جلال الدين بن جمال الدين بويله نقل ايلدى بو ذانتك ترجمه على دفتر اخبرده بيان ايديلور انشاء الله.

خانلق توقز بوغومنه تا كيديلنور

اون دورنچى طبقهده يازلمشيديكه خان اسمنى خائز اولمقى اوچون افلاك تسعه عددنچه توقوز آنا اونمك اوز بيك اروغى نك قسانون فديهي سيدر. بونك على سسيده چونكه منقول قلماق اعتقادنچه الله تبارك وتعالى منزه عن المكان حضرتلرينى سماده ديوب اوز حكمت خفيهسى اوزره توقوزنچى طبقه اولان عرش اعلايى كند تخت ايدنمش. بس پادشاه حقيقى دن بويله فعل صادر اولميسه پادشاه مجازى نك ترتيبى دغى او تعليمه موافق توقوز اولمقى لازم كلور فرضى ايله توقز بابا بيك ليك و عا كم ليك ده اوتما كونچه خان اسممه مناسب اولمز ديمشلىر. بونى بر حكم لايزال منزل سنده بلوب بيوك سندانخاذا ايتمش ايمشلىر. بو آينى مؤيد و مؤكد چنغز خان اولوب صوگره اسلامه كلن منقول تتار خانلرى دغى بونى اساس ايدى كتمشلىر. اولگى دن زياده دغى مخلب بر كتمشلىر. بو كفا بناء هر نسنه كه نكريم وترجيبه سرا واردور يعنى تارتيق و پشكش كىلىر سنتهاي عددى توقز اولمقى و توقز توقز اولمقى رسم ايتمشلىر.
 تولايه كىلىپ جزا اوچون توقز تعيين ايتدكاي دغى بوندىن نمونه دور كه هددنك تمامى توقز دور.
 www.ewlat.org
 www.uynurkitap.com

منقول قلماق اعتقادی

عوما منقول قلماق وغالبا مشرك و مجوسيلرنك اعتقاد وعقيدلرى بويله ايمشكه جناب حق سبحانه وتعالى حضرتلرى يالقوز ويكانه ايكن بر وقت فكر ايدر كه من فرد واحد شريك ونظيرم بوندر. اگر منم معادلیم یعنی قدره و قوتده كندمه مماثل مخاصم بولورسه من آنكله اول بئوله نه كى معامل ايدردى ديوب كوكلندين كيچار (تعالى الله عما يقولون علوا كبيرا).

اوليله خالق بر حق وفادر مطلق اولان ذات اقدس بو فكر لايق دكل ايديكه ايتمشلىر. بس بو فكردن بر مخلوق پيدا بولدى. حق تعالى آكا ديديكه من كم سن كم سن. او مخلوق ديديكه سن «ياغلان» من «فارمانم» و ديديكه سن نه ايشليورسن، او ديديكه سن نه ايدرسن، من آنك خلافت كيدرم، ديوب ياغلان يعنى حق تعالى خير وصلاحه فارمان شر و فساد باشليوب عالم بي ضابطه اولدقه فرشتهلر آرايه توشهرك بو جهاننى بى سان بى ياخود بى مى مگ سان بى كه بر سان اون مگ بىل اولور يا آند زياده مى خدا بلور. فارمان نك اختيارنه و بروب مضاحه اولمش، بو مدنن صوگره فارمان بر جاين قرار نيملب جهانن فراغت ايدر ايمش. الحاله هذه عالمك مدبرامورى فارمان اولدقن دنياده شر و شور ظلم و فساد موفور اولديقى بوندنر. اما مذكور مدنن نه كچدى ونه قالدى احدنك معلومى اولمىوب فقط بزلرچه بوغدى نامنده بر موعود ذات وار كله چك دور. آنك قدومى فارمان نك مدت نك انقضتاسى اولور. بوغدى كلوب صوگره دنيا فنا اولوب يخشىلر او كغه بمانلر صوله آيريلور جهان باشقه صورته آوريلور. چنانكه فارمانك اختياري كيته عالم ياغلان نك بد تصرفند اوتنه اهالى يخشىلقغه بوز توته ديوب صولمان نامنده بر قلماق لاماسى بويله سويلدى. (سبحانه وتعالى عما يصفون)

صوردم که سز لر نڭ اعتقاد کز بو ايمش. ايا مسلمان عقيد سندن
 هيچ نسنه آکلادگمی دیدگمده: مسلمانان بخشى لفتى خدادن دیورلر
 بو درستدر، لکن يمانلوقنى خدادن ديمك لرى بر اشمپور باشقه لرى
 بزم کى دن کوبده فرقى يوق ديب اويلايمن دیدى. سز لر خداغه مى
 قللىق فيلور سز بوقسه «فارمانقه» مى دیدگمك بور خانك «ياغلان، فارمان»
 ايکسى ننگده صورتى بار ايکاوينه ده باش قويامز دیدى. آنلر نڭ
 صورتنى کم کورگان نچو ک بلوب يضاغان ديدگمده: اوچه يضاغان
 کوکلده شول ايکارسى بيله دير دیدى. آنداق بولسه خدانى ايکى
 ديه سز لر ايکن ديدگمده خدانى بر ديامز فارمان خدا ايمس اول
 ايچن خان دک بر خاندن ايچن گه ده باش قويامز فارمان ده شونداى
 غوى دیدى. اه.

بو صولمان اولده فلماق لاماسندن ايکن دونکانى صوقشنده
 فضاقت قولينه نوشوب مسلمان بولمش ختای کلدکده ينه اولکى
 ديننه رجعت فيلمش اوزلر نچه کوب اوقومش فضاقت تلنى اوبدان
 اوکرانوب بلمش آدم ايدى.

مز بور نڭ نقلندن آنکلانور که منقول فلماق اعتقاد نچه «خير»
 «خدادن» شر فارمان دن ديب بلورلر ايمش بو اعتقاد اعتقاد ثنويه
 اولوب معتزله نڭ دخى بعضى مذهبنه قريب دور که آنلر خيرى خدادن
 شرينى شيطان دن ياخود بنده دن ديورلر. اما بزم اهل سنت والجماعة
 خير و شر خدادن ديوب هر يد الخير والشير القبيح ولکن ليس يرضى
 بالمحال ديه اعتقاد ايدرر امر خدايه انقياد ايله کيدرر الحمد لله
 شکر ا على نعمة الاسلام وجعل من فرقة الناجية بالطفى والاحسان.

حاصل الكلام

نتيجة المرام اولاد يامش اروغ وفروع جهتندن غايت کثر نده
 اولوب ابتدا بايلدن چقدنده هندستان واسباى وسطى به وآنندن
 شرق وشمال نڭ انتها سينه بدر جايلوب بعده غرب طرفه قدم باصهرق

قره خان واوغوز خانانر ايامنده اورال ايدل بويلر بنه چه وجنوب
 طرفدن آسپانك غربندن كچنوب مصره قدر وارد قلرى مرويدر.
 وينه يافتك بر بوداغى خونك سلاله سندن آتيلغان خان سيبر بايى
 نماما تبخر ايتدکن صوگره اورال دن آشوب غربه آتيلهرقى فره
 ديگره ودونى صوينه چه وارمشلر آنندن قاله چنغز خان اولادى
 سپانك اكثرينى واوروپانك دخى بر بيوك قطعهنى مالك اولمشلر
 واوز بيك اروغندن امير تيمور اسباى وسطى دن ظهور ايدب جنوب
 هندستان غربده بغداد وشام از مبر وبتون آناطولى يى ضبط ايدب
 شمالده بلغار ومسكوفه قدر ايلغار ايتديكى وآنندن دخى اوتديكى
 معلوم عام مشهور انام دور وشعوب اتر اكن دخى نورالدين
 وسلطان صلاح الدين كى ذواتلر معار بهء صليب ده جهوردول اوروپا
 ايله آتشوب چاپشوب آنلر نڭ الندى ارض مقدسه يى تخليص ايتديكيله
 برابر نچند بلاد وبقاعى مهالك اسلامه ضم وربط ايتديكى صحايف
 ايامده مرقوم ومرسومدر وتعقيباً خانان آل عثمان آسيا واوروپا
 دن نه قدر برلر ضبط ايدب افريقا قطعهنى تماماً ديمك درجده
 استيلا ايتمشلر وقتيله جهاننى بويله آست اوست كتوروب ابنى
 جنسنه اجانبى آزيق ايدن يالغوز برى بتون ربع مسكونى اداريه
 اقتدارى يدن اولاد يافت سنة الهى اوزره بر نچه يوز يل لردن
 بوياق ننزله كيدب اقبال لرى ادباره يوز توشمش ايکن شمدى بر
 وقف آية كريمه نوبت ينه كندى لر ينه كلمكنى دورت كوز ايله
 كوز اتمكده دورلر سنة الله التى قد خلقت من قبل ولن تجد لسنة
 الله تبديلا

چوچك سودا كرى حاجى على عبداللین نڭ سمرقند دن آليب
 كلكان امير تيمور نڭ قبرى اوستونده كى مكتوب نڭ صورتى دور.
 هذا مرفد السلطان الاعظم والخاقان الاكرم امر تيمور كوركان
 بن الامورغاي بن الامر بر كل بن الامر البكر بن الامر انجل بن

قراجار نوبان بن الامر سوغو چچن بن الامر ارومچى ووبالاز
 بن الامر مجولاي بن نرمناي خان وونوعب نسب عنكزخان من
 هذا الاصل وحصل ابوبالطمان الامير المدفون في هذا المقبره اعانه
 الشرف والفضل فان حكزخان بن الامر بيسوكاي هوا بن الامر
 باي سنقر بن مندوچان بن نوتومر من الامر بوما بن الامر
 بودنچر المعروف والدلهن المساجد الا ان امه الانقو احلب وكانت
 سميتها الصدوق العفافي لمرتك نعماتها حبلته من نور دخل عليها من
 اعلى الباب فتمثل لها شرا سويا وذكرا انه ايضا امر المومد بن
 علي ابن ابي طالب وروى بها هدمها في دعواها غلبته اولادها الا
 مجاد في كل زمان على كل بزقدعا يومئذ ليله الاربعة من شعبان سنة سبع
 وثمانمائة

يازلمش الصدوق العفافي كلمه سندن صونكره اورتاده عرضا
 بولك يازلغان لمرتك نعماتها كلمه سى برابرندن بهادر بن الامر برتك
 بهادر بن مول بن نومانى خان المنكور ديه يازلمش دور خطي
 چلى ايسهده املاسى بر نچه جايده خطادور مع ما فيه كندى خطنه
 تقليدا تحرير ايلدى وفويانلر قرينه سندن اذعان ايدرلر چنغز
 خان وامير تيمورنك اجدادلرى كتابناڭ اولنده حضرت آدمه دك بيان
 ايدلمش اولمقله بونده از منى حاجت يوق ايكن الانقو خاتون
 خصوصتده اولن شهادة زور يازمغه مجبور ايلدى عفو بيوريله

۱۵ نچى ياپون بياني

ياپونيا اقوامى

بزم بو طرف اهاليمز آراسنده ياپون قومى نك اسمى وجسمى
 هجرة نبويه صلى الله عليه وآله التحيمة نك ۱۳۰۰ حدودنده ترجمان
 غزيتىسى واسطه سيله بالجملة معلوم اولوب آندن مقدم تاريخ
 وجغرافيه كورن ذوات لردن غيرى هيچ احد بونلرنك وجودنى ونامنى
 بلمزلردى. نامنى بلنلردن بعض لريده «جاپون»، جاوه خلقى ديسوب
 ختاي تبعه سندن بر طائفه صايارلردى.

عوام لرمزه بويل مجهول ايسهده مفسر ومورخ لرمزه رحمهم الله تعالى
 (ومن قوم موسى امة يهدون بالحق وبه يعدلون) آية كريمه سى تفسيرنك
 امت حضرت موسى عليه السلام دن ورأ صين ده بر قوم وارلقنى خبر
 ويرمشلر. و حضرت رسول اكرم صلى الله عليه وسلم معراج كيجه سنك
 بونلره واريب آنلرده رسول الله غه امت اولديغنى يازمشلر. لكن
 او قوم بونلرمى باشقه مى جزماً معلوم دگل. حالا ياپونلر مجوس
 ملتنده دورلر. اما اليوم مجوس اولديغى معراجده اسلامى قبول ايتدكنه
 منافي اولمز. رسول الله دن صوكره اهل اسلام دن هيچ احد آنلره
 واراميبوب اسلام رسوخ نابهاذغندن بعد عهد ودور دهر ايله قرارمش
 اولورلر. بزلرنك بو اقليم ايله آنلرنك بيننده بروادى قم درياسى
 اولوب آنلره وارمق كلمك ممكن دگلدر ديو روح البيانده وسائر
 تفسيرلرده تصريح ايتمشلردور. قديمده قم درياسى اورنى صوكره
 صو درياسى اولمش اولور. زمان اولى ده قورى يرلر صوكره صو
 اولديغى وبالعكس كورلمش كارلردن ويازلمش حال لردندر.

وبر دخى (ويستلونك عن ذا القرنين) آية كريمه سى تفسيرنك
 ونجه معتبر كتابلرده كورنوركه جناب اكرم صلى الله عليه وسلم معراج
 تاريخ غمسه ۴۴

كېچەسى مشرقە جابلقاي وآنندن آبلقايە وارېب جابلقا اسلامى قبول ايتدى
 آبلقا قبول ايتمىدى «جابلقا»، «جاپون»، «آبلقا»، «آمريقا»، ديوب
 زمانەزنىڭ بعض عامالرى بونىدىن ياپونيانىڭ مسلمان اولمافنى
 دىن اسلامى قول قىلمەقنى اميد ايدرلر. چونكە معراجدە
 ارواھلرى اسلامىتى قبول ايدرسە زمانى كلكدكە وجود
 ووجدانى ايلە اسلامە دخول ايدر ديورلر. نتاك كم حضرت ابراهيم
 على نبينا وعليه الصلوة والسلام كعبە معظمەبى بنا ايتدكە نداسينە
 ليك ايلە جواب ويران ارواح وقتبلە دنيايە كلكدكە كعنەبى جسمانى
 زيارە ايدرلر روحانيت داكى جوابە اتقياد ايدب اويولە كيدرلر
 اما برهان فاطعە جابلقا و جابلقايى عالم مثالدىن عدايتمشدر عالم
 مثالنىڭ معناسى مكتوبات شريفدىن استلنسون بعضيلر يولدز عالمى
 دىبە نفوہ ايدرلر (خلق الله الف الفى فنديل لىكل فنديل عالم) قولنى
 سند كتوروب فنديلدىن مراد يولدز دور عالم مثال يولدزلردە اولن
 مخلوقاتدىن عبارتدر ديورلر علم الغيب عندالله لايعلم الا الله.

جغرافيه كبيردن ياپون جزيرهسى نىڭ بيانى

آسيمايە متعلق جزائر نىڭ ايك اعظمى ياپونىا جزائرى دوركە
 چينىڭ جانب شرفىسندە بحر محيط شرفيدە اونوز بش درجە عرض
 شمالي ايلە يكرمى آننى وفرق توفوز درجات عرض شماليە بيندە
 كائىن حكومت واحده نختندە بولغان دورت قطعەدن عبارت جزائر
 مجتمعه دور جزائر مذكوره اولى جانب جنوبدە «كيوسيو» جزيره سيدرکە
 اطرافندە كائىن بر طاقم اوفاق اطالرلە برابر مساحه سطحىسى
 يكرمى مڭ بش يوز ايللى ايسكى ميل مربع دور «وكدالك» سيكوكو
 جزيره سيدرکە بو دخى اطرافندە واقع بر طاقم اوفاق اطالرلە برابر
 مساحه سطحىلرن يوز اون مڭ يدى يوز آلتەش سيكز ميل
 مربع دور «وينە» نيزو جزيره سيدرکە بودخى اطرافندە كائىن بر طاقم

اوفاق اطالرلە برابر اولديغى حالده مساحه سطحىسى آلتەش اوج مڭ
 دورت يوز فرق آننى ميل مربعدر. وكذالك مساحه سطحىلرى
 بىڭ سيكز يوز يكرمى يدى ميل مربعندە اولن «نيفو» جزائر يدر
 سابقدن بورايەدك ذكر ايتدكمز ياپونىايە متعلق قطعات اربەه جزائر نىڭ
 بالجيلە مساحه سطحىلرى ايكى يوز يتەش بىڭ ايكى يوز اون
 بر ميل مربع دور. جزائر مذكوره ايلە چين بينىنى فورى بوغازى
 وياپونىا دىنگزى وساغالباىن بوغازى فصل وتفریق ايدر بالجيلە
 اھالىسى ايللى مليون نفوسە بالغ اولور.

مواد طبيعیه

جزائر مذكوره نىڭ اراضىسى كثير الاوديه والجبال اولوب بوطاغلرنىڭ
 ايك بوكسكى دخى نيفون جزيره جانب جنوبندە بولغان طاغدر
 تپەسندن ايام شهوروسنين اوزرە بر آن فار وبوز خالى اولمز جبال
 مذكوره نىڭ بعضسندە بالقان بولنديغى جھتلە اورالردە زلازل وحركت
 رض چوق وقوع بولور انھارى كثير ايسەدە مچراللى اوزون
 دكلدر هواسى مختلف اولدغىدىن موسم شتادە شديد البرد وفصل
 صيفدە شديد الحرارتدر توفراغى غير محضب وفليل الانبات ايسەدە
 اھالىسى زراعت وحرارثە غايت اھتئا ايتدكلرى جھتلە اصلاح ايتدكلردىن
 جودە وخصب پيدا ايلمشدر. حواصلى چينىڭ حواصلى دور معادندىن
 آلتون كەوش معدنلرى اولوب لکن هر سنە بر مقدار معلوم
 استخراندىن زيادەيە رخصت ويرمز كذالك كوزل باقر معدنى
 دخى واردور.

مواد سياسيه

اوشبو ياپون مىلكتى نىڭ ايكى پاي تىختى اولوب برى اصلى
 دوركە نيفون اطالەسندە واقع ۳۵ درجە ۲۴ دقيقە عرض شماليەدە

كائىن آلتى يوزىڭ نفوسى معنون ميافو شەھرىدەر شەھەر مذكور
 حكمدار روحانى اولمغله «مبادو» عنوانيله معنون ياپونىا ايپراطورى
 نىڭ بالذات نيشەنكاهى دور وديكر رسمى دوركه بو نيفون آطەسىنىڭ
 جانب شرفىسندە اوتوز آلتى درجه اوتوز دقيقه عرض شماليدە كائىن
 ايكى يوز بىڭ مقدارى نفوسى حاوى «يدو» شەھرىدەر ايپراطور
 مرفومك بورادە حكمدار جىسمانى اولمغله «طايقو» عنوانيله معنون
 بر قائم مقامى اولوب قائم مقام مرفوم على العهوم ياپونىا اھالىسىنىڭ
 تربيە وئادىبىنە وبالجملة عساکرىنىڭ تنظيم وترتيبىنە مأموردور
 مارالذكر ايپراطور بىسە آتەين پت پرستى اوزرە امور
 روحانى لرنىن باشقەھىچ بر مداخلە ايتەن سىكوكو آطەسىندە
 آوا «وايزو» شەھرى وكيوسو جزيرەسىندە نقاساكى شەھرىدەر
 اوتە دنبروچىن اھالىسى وفلمنىڭ اھالى لرىنىڭ محل تجارتنلى اولدىقى
 كىبى بر مدنن برى آورۇپا وامرىقا دخى بلدە مذكوره دە تجارتنە
 باشلمش لردور. «بزو» آطەلىرىنىڭ مقر حكومتلىرى «مانسما» شەھرىدەر
 آنى البيان قوريل آطەلىرىنىڭ جنوب طرفلرنىدە بولنان بر قاچ عدد
 جزائر صغيرەلىرى ياپونىايە تابع اولمغله ياپونىا قطعات جزائرىنىڭ
 بشنچىسى ەد اولنور ياپونىا اھالىسى اغلبىت اوزرە عادت وھيئتە
 اھل چىنە مشابھ اولوب بولمردە حكومت مطلقە تىختندە بولنور لىر
 تجارتنلىرى بىختنە كىچە ياپونىا اھالىسى چىن وفلمنىڭ سفاينىدىن ما
 عدا سفابن غرىبەنىڭ اسكلەرىنە داخل اولمىسە راضى اولمىقلرنىدىن
 طوائف اجنبىيە ايل تجارتنلىرى آز اولوب لىكن كىندو ممالك مختلفەلىرى
 انسامى بىننە تجارت واسطەلىرى واردور عاده قدىمە لرنىدىن اولارق
 مەلىكت اھالىسىدىن برى طشرە كىندكە وقت عودتىندە اصلا قبول
 ايتەزلىر سالف الذكرسىو، جزيرەسىلەر موسا آطەسى مبانندە اوتوز
 آلتى عداد مقدارى «لوسو» نام صرە آطەلىر اولوب مذكور
 آطەلىرىنىڭ بىوكى بىكرىمى آلتى درجه اون دورت دقيقه عرض

شمالى ويوز بىكرىمى بىدى درجه بر دقيقه طول شرفيدە اولن جودە
 هوا وكثرة حاصلات ومواشى وحيواناتلە مشهور بر جزيرە اولوب اھالىسى
 بعض امورلرنىدە ياپونىا اھالىسىنە وساثر بعض امورلرنىدە قورىسا
 اھالىسىنە مقلد بولنمىشلردور.

ديگر بر جغرافىيەدە مختصراً بويلە ديمش ژاپون قرالىتى

ژاپون دولتىنىڭ حكم نفوذى قورە دىكزىنىڭ طرف شمالىسىندە
 بولنان جزائرلارنىڭ عبارە اولارق اول دخى ايكى قسىمە منقسەم دركه
 آنلردن برى نفس ژاپون وديگرى «مانسىمە» حكومتلىرى قسىم
 اولك يىتى نفس ژاپوننىڭ حاوى اولدىقى آطەلىر «نيفون» آطەسى
 «وسىقوفو» آطەسى ايلە ھىچوار بولنان ايلون آطەلىرىدىن عبارتنر.
 ومانسىمە حكومتى ايسە ژاپونىيە نىسبتە ھم كچوك وھمەدە قلىل النفوس
 اولارق عبارت اولدىقى محللر دخى نيفون آطەسىنىڭ شمالىدە واقع
 «بزو» «وجوفە» آطەلىرىل قوريل دىكزىنىڭ قسىم جنوبيسىدىن
 عبارتنر. وژاپونىا حكومتىنىڭ مقرى «يدو» شەھرى اولوب نيفون
 آطەسىندە واقع دور. واطە مذكوره دە بوزدىن ما عدا اولن شەھرىدىن
 برى يدونىڭ جنوبىدە واقع «ميافو» ايكنچىسى اوزاق شەھرىدەر
 بىلەمان اولوب ژاپونلر بىننە صفا سازوسى تسمىيە ايتەمىشلردور اھ

ياپونلرنىڭ ابتداسىدىن انتھاسىنە قدر اجمالى

ياپون انوامى چاپون وژاپون ديوب يازىلوب بولنلرنىڭ اولللىرى
 نردن وارمىش ونە زماندە او جزيرەدە قالمش ايدىكى جزما معلوم
 اولمىدىقى كىبى ھجرە نبويەدىن ايكى مڭ يىل يوفارودە اولن حاللىرى
 دخى تىعت الخفادور. فقط ختايلرنىڭ آغز اخبارى بولنر بولدىن اولوب
 اوزاق بر زماندە بالق چىلق ايلە دريادە بورر ايكن عظيم تولقون

كبلهرك سوروب هيداب آدمدن غالى بر آبادان آطه به چقار
 آنده ساكن اولوب بر چه وقتلر معيشندن صوكره بنه بو طرفله
 فائزناپ بونلر ايله بيل كوب خلق جزيره كتمش هجره ايتمش ديورلر.
 بعضى لر ظن ايدرلر قديمه باپون جزيره سى بو افليم ايله مياس
 قورولاق اولوب صوكره اورته يى صو باصمش ده او طرفه منوطن
 اولنلر آطه ده فاشلردور. والله اعلم باصل ونسل نه ايسه اوسوب
 اونوب بو قدر خلق بولمشلر جزائرله تولمشلر هر برى اوز آطه لرندن
 بر حاكمه انقياد ايده نورمشلر ايكن هجرتدن ايكي مك بيل لر مقدم
 «كيوسيو» جزيره سندن آرى مانقو نامنده بر بيك عظيم عسكر
 ايله «نيپون» آطه سنى ضبط وبتون مملكتنى كندنه تابح ايدوب
 نامنى «ميقادو» ايله ملقب ايدر. بو كوئنگى ميقادو مذكور «اريمانقو»
 نسلندن يوز يكرمى اوچونچى ميقادو اولديغنى سويليورلر توار يغلرنگ
 بويله مثبت دور ديورلر. ميقادو كوك اوغلى ديمك معناده اولوب
 ابن الله ديمه قريپ بر عقيدة باطله در. اريمانقو جمع جزائرى بر
 حكومه جمع ايدوب بولك وفاقى بعدنده اهاليسى اولگى حالنه
 قايتهرق بولك بولك بولك ايله مك يل مقدارى ايام كيچورمشلر
 بو وقت لرده چين ختاي حكومتى منقول تئارنگ هچومندن مضطرب
 وخونلرنگ صده سندن غايت بي تنج و مشوش ايديلر. آخر كار اوزماننگ
 ايجابنچه حدودلره سد قوروق قورغان صوفق وانكله مذكور وحشيلرنگ
 ضررندن قورتولوق ملاحظه سيل هجرتدن سيكز يوز ييل لر مقدم چنلورلر حالا
 موجود و مشهود اولن سد مشهورى يابه مشلردور بوننگ بياني ختاي خانلرنگ
 يدنچى طبقه سنده بازلور. سدننگ تماميل چنلورلر بو طرفدن يعنى
 منقول تئارنگ هچومندن مين اولديلر چونكه پادشاه لره قناعت مندوم
 ديان مشهور مثل دور. وزلرى تنج اولورسه غيرى لرى تنچسز ايدب
 ملكنه ال صوزمق آنلرنگ شأندن اولمغله بو عاده جاربه اوزره
 وسيكز نچى طبقه خان لرندن سيواننگ خوانكدى خان واريب «سيكوكو»

جزيره سنى ضبط ايتمش بو واقعه هجرتدن يتى يوز ييل لر مقدم اولديغى
 نغمين ايدلور ختابلرنگ بو جزيره استلاسى جمع جزائر بيكلرى نى
 خوف ونلاشه نوشوروب اختلاف لرى اتفاقه مبدل اولهرق جملئ بيكلر
 «ساغون» لقبيله برداته انقياد ايدب پارچه سى برغان تبعه سى كى
 اولديلر ختايلى لره هچوم ايدب آنلرى جزيره دن سوروب چقارديلر
 تعقيب ايرك كلوب قوريبا يى ضبط ايتديلر ختاي عدودندن دخى
 بر آزيره كرديلر برر يوز يل مقدارى قوريبا يى تصرف فيلديلر.
 بعده ختابلر باپونلر نى هيداب مملكت لرندن وفور يادن چقارديلر.
 حاصل ايكي اوچ عصر كاه ختاي غالب كاه باپونلر ختايه غالب
 اولهرق وئت كيچورديلر. آخر كار محاربه لرى مصالحه به عائد اولوب
 هجرتدن برار يوز يل اول باپونلر ختاي دينى اولن «بودا» مذهبنى
 قبول ايتديلر حكومتى باشقه ايسه ده منهده متحد اولوب بر طرفه
 كيتديلر بر ايكي عصر اوندك دنصكره بيكلرنگ بورونقى استقلاليت
 طامورلرى ينه قوزغالوب هر جزيره ده برى حكومت فيلديلر. ارالرننگ
 رقابت پيدا اولهرق دائم برى بريله آشوب چاپشوب بو حال
 ايله آلتى يى يوز يل اوندك دن صوكره هجره يى يى يوز ييل لر
 خدودنده آروپالى لردن دريائى محيطه چقمش بر بعريون كهمه سى
 باپون جزيره لرندن برينه وارر اهل جزيره بو مسافرله كوب رفق
 وملايمت كوستريب ضيافت ومهمان نوازلىق ايدر. بعريون لر فائتوب
 مملكت لر ينه كلدكده آروپا اهاليسى شرقه بويله بر اراضى وانسان
 وار الغنى آنكلابورلر بونكارچه آروپا خلقى باپون جزايرندن مطلقا خبرلرى
 يوق ايسدى من بعد باپونيا ايله آروپالى آراسند تجارت باشلنوب
 بارمق كلمك مناسبتى پيدا اولمش دور. آروپالى لرننگ مزاجى خود معلومدر كه
 كمدن بر يوشوق سوز ايشدر وفايسى جايدن عزت حرمت كورر
 اوچايننگ اهاليسينه فائده تيكورمك شويله نورسون ضرردن اللربنى
 نارتميوب آنلرى آه ايتدرمك آروپالرننگ باشليچه بيوك دسمابه سى

اولوب چونکه ملايمت يدين غلقى آنلارنڭ خلىق وانسانيتندن ديوب بله يوب اوزلرندن قورقۇى حساب ايدىرلر بويلا اولدىغىدىن فقط تجارت ايله قناعت ايتمىوب نچار ايله بيله مسيونرلر وار يپ ياپونلارنى قاتولىك مذهبىنى سوق ودعوة ايتدىلر. ياپون قومى ايسه ابتداده خرستيانلنڭ بودا مذهبىنى باشقىه ايكاننى فرق ايدمىوب چونكى هر ايكسى صورت ونمثاله اعتبار وپوتلره اعتنا ايدىر اولدىقن كنهى يدمىوب وهم ياپونلار دىنده اوقدر متعصب اولدىقلرندن مسيونرلره مانع اولمق نارسون خرستيانلغى قبول ايتمىه برى ديگرىنى ترغيب وتشويق ايتمىشلر بو سببىدىن آزمدت ايجنده ككوب خلق خرستيان دىننه كريب قاتولىك مذهبىنى توتمىشلر. مسيونرلر ياپون اهلنه سوزلرىنى تيزلىك ايله كچوروب دىنلرىنى قبول ايتدىر دكدىن غرورلنوب افعال وحركاتلرندى كلام ومراملرندى اورنسىز طاورانمىه باشلىدىلر بونلارنڭ بوبى معنى حركتلرى مقصداصلى اولان اسرار فاسده وافكاركاسدهلرىنى آچمىه باهت اولدى شويلاكه نصرانىنى فلان عدده يتشىردك نىسگره مملكتنى اوز ادارهمه آلوب ايش باشنده نصرانىتىنى قبول ايدىن دن غىرى بى قومازز دىك كى صغوق سوزلرندىن حكومت اندىشقه توشوب مسيونرلرى وبونلره تابع اولنلرى فلچىدىن كىچوردىلر هر بر جزيرهده اون مكدن بىكرمى مكدن آدم تالق اولدى نچه يوز مڭ آدم اولدى بو واقعه هجرتنڭ مڭ بر يوز قىبىلنده اولدىغى ظن ايدىلور. بو حىن ده هر جزيره بر بىك لىك ايله اداره ايدىلوردى حكومتلرى باشقىه باشقىه ايسهده مسيونرلر خصوصنده اتقاقلرى متعصب اولوب من بعد آوروپالولردىن هىچ كمنى يرلر ينه كىردىمس واوزلر دىن هىچ كمنى چىت كه چقارمس اوچون قانون وضع ايدىب اجنبدىن ال سوزان اولورسه آنڭ دفعنه جهلمسى مال جان ايله چالشمىق عهد وپيمان ايتمىشلر بوندىن بش اون يل مونكره يعنى مڭ بر يوز هجرىه حدودنده «آياسا» نام بردات

نېفون جزيره سنده نخته كىچوب اشلرىنى خىلى ايلر ولتىدى يورطاڭ راحت واسايشىنى فكر ايتدى شويلاكه بىك لارنڭ نفودىنى كسر ايتمىكونچه نظام وانتظام بولمىه چغنى آنكلىب عقل وغنرة وماهر ندىبىر وسيرة ايله بىك لارنڭ لىدىن استقلاليتنى آلدى بعضى اوزىنه وزىر وبعضى كند طرفىدىن والى وامير ايتدى بىك لارنڭ كلسىنى اوز مصلحتنه اويدىدى وديدىكى ايله بوردردى بو قانون ايله اهالىنڭ كوزىنى آچدى اهالى ده بر پارچه حرىت لىك پيدا ايدىب بالجهمله آياغىه باصدى عقل وهوشىنه كلدىلر انسانىت نك طريقىنى بلدىلر «آياسا» يكرمى يىل مقدارى حكومت ايتدى بعدى ديار بعيدى كندى بونك وفانى ايله بىك لارنڭ ايسكى نفوذلىرى يادنه ككوب نظام سزلىك طامورلارى ينه فوزغالىدى ايسهده «آياسا» نڭ ترتيب وتنظىمى اهالىنڭ ككونكلىنه محكم برلشمىش اولدىقن بىك لارنڭ حرىكى ايلر ولتمىوب تيز زمان سوندىرلدى ايسهده ينه بر نوع امتياز واعتياض آلدىلر.

الحاصل مسيونرلرنى قتل ايتدىكى زماندىن بر يوز بلدىن زىاده راق مدت آوروپالىلردىن ياپونلار بالكله قطع علاقه قىلمىش ايكىن هجرتنڭ مڭ ايكى يوز سنه لىر حدودنده امرىقالولر تجارت اوچون ياپونيانڭ بعض جزيرهلرىنه يول آچوب وعده نامه يازدىلر بونڭ بعدنده روسيه انگلتره وفرانصوىلر دغى بولمىلى تىكلدىلر ايتدىلر امرىقالويه ويرىلن مساعده بى بونلرده آلدىلر بر نچه امتىيازاته نائل اولدىلر بوندىن بويلا امرىقا وآوروپالىلر تجارت توغرى سوندى بىرلى اهالىنه فائىدهلى برشى قالدردىغىدىن معىشتلر ينه سكتنه كلهر ك صقندىلىق كورمىه باشلىدىلر بوكىدىشله كلچك ده بوندىن زىاده ضرر زىان كور بىله چكى ملحوظ اولوب ياپون اهالىسى حكومتنڭ اجانبه ويرن اجازتنه ناراضىلىق كوسترىب حكومتلرىنه واجنبىلره معا خصومت ايتمىه باشلىدىلر حكومتنڭ بعض وكىل ومامورلارىنى قىراقتل ايتدىلر حكومت بوبى باشلرى عىس وفصاص ايله مجازاته توتندى

حکومت ایله فقرا آراسنده فتنه وفساد کون بکون زیاده ایشدکده جزائرنگ والی و بیگ لری ناعلاج اتفاق ایدرک «نیفون» جزیره سی ننگ حکمداری اولن «قومائز» نام میکادویه مراجعت ایدب اجانبی مملکت دن چقارمغنی طلب ایتدیلر «میقادو» خوداز قدییم بومعاهدهدن خارج ایدی بیک لرننگ اجانبه ویرن مساعده لرندن خوشنود اولمیوب چونکه اجانب لر جزائر بیک لرینی تمام رام ایتدکنصنکده نوبت کندنه کلورینی فکر ایدرایدی. اخیر کار اهالی ننگ التجاسی و بیک لرننگ التماسی وکندی ننگ ده مرادومرامی مورچه مگ ایکی یوز سکساننچی هجریه لرده اوز خلقندن و جمیع جزائر هلندن بر نچه مگ آدم توپالاب الوغ مشاوره ایتدی مشاوره ده اجانبی یعنی آوروپالی و آمریقوالولری تاماما یاپونیه جزائرندن چقارمیه قرار ویردیلر. بوننگ اوزرینه خلق ایاقلنوب اجنبی لره هجوم ایتدیلر قتل وتالان ایله طغیانه کتدیلر لکن بو دفعه هجوم لری اولکی مسوئرلرننگ طرد و تبعیدی کبی اولمیوب مگ ایکی یوز سکسان ایکی سنه ده آوروپادن وامریقادن حرپی پاپورلر واریب کم اولدیغنی تانتدیلر. یاپونلر بونلره قارشوفان وجان ایله توروشمش اوروشمش یسه لرده سلاح سز بوش قزولر برایشه برامیوب تلفاتندن غیرى بر نیجه چتمیه چغنی آنکلادنده اطاعته مجبور اولوب اجانبک هر نه دیدکلرینی معقول دیوب هر نکلیف لرینی قبول ایتدیلر بی حیا اجنبی لر اولکی مساعده اوستینه بر نچه امتیازات دخی الحاق ایدرک ده اچروسینه صوفولمیه یول بولدیلر لکن بونلرننگ بو تعدیسی یاپونلره بیوک بردرس اوله رق اعداننگ مدافعه سیچون نه شی درکار اولدیغنی درک واذعان ایتدیلر شویلکه خصمنک الله کی اسباب واسلحه سی کبی سلاح و آلت اولمقونچه و آنلرننگ عسکری کبی تعلیمی عسکر و نظامی لشکر اولمقونچه معاربه یه ایتدار مقابله یه اقتدار غیر ممکن ایدیکنی بلدیلر جمیع جزائر بیک لری نظام وانتظامه صرف افکار ایدرک ترقی دولتنگ اسبابنه تمسک

ورواج ملتنگ تعالیسینه تشبث ایتدیلر بنون بیک لر استقلالیت واستبدادیت لرینی باسرها «میقادویه» تاپشروب جمله سی بر حکومت تخننه داخل اولدیلر میقادوی حاکم مطلق و خان مستقل قیلدیلر بویله اولمقونچه اجنبی لرننگ مداخله سندن قورتلمه یه چاره یوق ایدیکنی بلدیلر «بواثناده» «قوماقو» میکادو وفات ایدب برینه حاضرکی «مونسوکینو» میقادوی اون شش یاشنده ایکن تخنه کیچوردیلر.

۱۲۸۳ نچی هجریه، ۱۸۶۷ نچی میلادی ده ایدی، بو یاش میقادونی وزرالر اوز مصلحتنه اویدرمش اولدیغی حالده وزرالرننگ بعض نای قولای ایشلرندن مملکت ده اختلالچی باش کوتاریب آرا ده بر آز تلفاتندن سوگره میقادو طرفی غالب اوله رق فتنه لر باصلدی. میقادو اوز اقربالرندن و اوز طرفدارلرندن اداره باشینه آدم یرلشدردی حکومتی ونفوذی تمام الینه آلدی. صدر اعظم مثابه سندن اولن ذات میقادوننگ غیش لرندن «اریوغوبا» نام بر عاقل ومدبر آدم ایدی بو ذات بیک لردن و بیک زاده لردن بر مجلس شورا «مبعوثان» توبلادی مشاوره ننگ نتیجه سی اوشبو کونگی نظام وترتیب لره قرار ویریلوب پای تخت اولن «یادو» بلده سی ننگ اسمنی «توکیو» ایله تسمیه ایلدیلر بیک لر میقادو طرفندن وکیل اوله رق بیک لیک لرنده اونوردی ایسه لرده ۱۳۰۰ هجریه حدودنده بیک لرننگ وکالت لرینی الفا ایدب جمیع جزائرینی میقادو اوز تصرفنه کیچوردی مملکت لرینی غوبرنالر والی و متصرفلیک و قائم مقام لیک لره تقسیم ایتدی. اولده اجنبی لرنی مملکت دن هیداب سورمیه سعی و جهد ایدن یاپونلر بو دفعه اجانب ایله اشنالغه طالب اولدیلر کلن مهمانلره خوش کلنک صفا کلنک دیه آچیق سوز کولار یوز ایله باقوب یاشلردن نچه لرینی آوروپا وامریقا مکتب لرینه کوندردیلر آوروپالی لرده یاپونیا ننگ بو توجهنی کوروب هر بری کندی طرفنه میل ایتدیرک اوچون تعصب بتعصب آنلره هنر و معرفتی ورکاندیلر. یاپونلر انسانیتی کامل هر ایشکه قابل استعدادلی اذوام

اولدندن آز مدتده كوپ ترقیه كیتدیلم علم و حکمتنه آوروپالی لرنی قووب یتدیلم. علوم و فنون ارچون بیوکلی ده آوروپایی سیاحت ایذب پولیتبیه بوزندن ادیانلری تفتیش ایتدیلم یاپونیا دین ازلب دین افتاروب بورر دیسه هر ملت اوز دینلرینه کدرمک امیدله جهل ایشوک بونلره آچینی اولدی نه یره واررسه حدندن زیاده عزت و حرمت کوردی. بو مکر و حیل ایله یاپونلر جمله دولتك اذماننی اوزلرینه دوندریب آوروپالولرنگ هنرینی آلدیلر اسرارنه مطلع اولدیلر. یاپونلرنگ سیاحتدن مقصد اصلیمی بو اولوب دین خصوصی دگل ایدی ۱۳۰۰ هجریه حدودنده سلطان طرفندن بر پاپور فقط دوستلق بوزندن یاپونیا یه واریب فایتوشده چین دیکزنده غرق اولدی سلامت قالانلرینی یاپونیا اوز پاپوری ایله استانبوله بتکوروب غرق اولنلرنگ اولاد و اقربالرینه تعزیه و آنلره تسلیه ایذب فایتدیلم. استانبولده بزه سویلدیلر که شوکلن یاپونلر جامع و مساجدلره کریب مکتب و مدرسه لری کوروب اسلام دیننی غایت گوزل بکنوب کتیلر ایدی هنوز اثری و ثهره سی معلوم اولمادی جهل ایشی پولیتبیه ایتمش مع ما فیله اگر ترک آیین ایذب بر دینه کرر اولسه لر انشام لله اسلام دیننه کرر لر زیرا عقل و فراستلری هر نیه بدر حق ایله باطلنی فرق ایدر آق قرانی آیزیب بلور الندن هر نه کلور استفاده لی قوم دور دیوب ینه اسلامیتندن امید وار ایدیلر. الحاصل یاپونلر مملکت لرنده مکاتب و دارالفنونلر آچوب نظام وانتظام تابدندن سوگره قوریایه کوز تکب قورییه ایسه ختای همایه سنده اولمغل ختسای بو ایشه ناراضیلق کوستردکدن اخیر کار ۱۳۱۳ هجریه ده یاپون ایله ختای بیسی بوزلشدی محاربه آچدیلم. یاپون غالب اولوب «یاچین» بلده سینه قدر باصوب بارر اولدقده روسیه اورتابه توشوب یاپونیا یی توفقاتدی. قوریا کارولنی ختایندن وهم یاپونیا دن خارج قیلر ق یاپونیا یی ختای یرندن فایتاردی بدلنه

تولک کوروشی

«فازموسا» اطلسنی و یردی بو میانه چیلک خدمتنه و سائر بهانه ونجه

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ۋە قوليازما لار ئامبىرى

تزویر شاهانه ایله روسیه منجوریایی موقتا و پورتارتور بلده سنی کندنه ملك قیلب آلدی روسیه نك بو ایشلری یاپونلره غایت آغر کلدی زیرا پورتارتور لیمانی هر دولته مهم خصوصا یاپونلره بیک اهم بر نقطه ایدی. بو خصوص اوچون نه وقت اولورسه روسیه ایله بر محاربه آچیله چقی جزمی و قطعی بلنوب یاپونلر بو سبیدن اسباب جهادك اکمالنه سعی نام و بو کارنگ اقبالنه اجتهاد تمام ایله یاپوشدیلمر بو تشبث لرینی آوروپالوردن کتم ایذب اجابتدن کلن ایلچى لره هسکرینی نظام سز اسلحه لرینی برام سز کوسترر ایدیلر. روسیه بو تعافله تمام آلداندى. یاپون ایله ختایی بر صانوب او طرفه آرتوق مقید اولمادی بو ائناده منجوریا تیر یولی اتمامه ابرشدی یولنگ تمامی ایله روسیه ینه غرورانیه طاورانیه یه باشلدى شمیدی یاپون شوبله تورسون شرق سمتندن نه قدر دشمان ظهور ایدرسه آز مدتده نچه یوز مک هسکر حاضر و مهیا ایذب جمله اعدایه مقابل قیلیمه قادر و مدافعیه برارز زعم ایتدیلمر بویله بر خطا فکره کتدیلمر. «الیکسیوف» نامنده بر ذاتی نامیستنوک یعنی نائیب و امیر الامراء دیمک رتبه ده مانجوریا یه قویدی یاپون ایله اولن سیاسی و سائر امورنگ کلسنی آکا تفویض ایتدی «الیکسیوف» مانجوریا یه واردیغی ایله قوریا کارولنی قولنه آلمق یعنی آنی اوز یولینه صالحق صدندن آنکله محاوریه کریشوب قوریایی یاپونیا دن فورغامیه باشلدى یاپونلر بو توهریده سوز آچوب الیکسیوف دن چوئلی جواب آلامدقده مدعالرینی پیتر بورغه بلدیلمر منسترلرده یاپوننگ مطلبنه آرتوق مقید اولینیوب بز او طرفه وکیل قویمش آنکله خبرلشسون دیسه سوزلرینی فسقارتدی یاپونلر بو التفان سز لیکدن نهوره کلوب غایت نزدیلر قائلری فاینادی نامورلری غلیان ایلدی سوزنی ایکنچى طرفه چویروب قوریه تورسون منجوریا ده نیمه حقاك بار ایدی دییمه باشلدى یاپونیا نك بو سوزی روسیه نك نیت خفیه سنه مدار

اوله توشدی چونکه بر بهانه ایله محاربه آچلورسه فور یایه کر مک
ویاپونیا ییه حدنی تانوتوق افکارنده ایدی.

یاپونیا ننگ مقصدی دخی محاربه ایله روسیه بی فور یه دن قطع
علاقه فیلب اوز حمله سینه آلمق پورتاتور و مانچور یانی ده بر طرف
ایتمک املنده ایدی بس ایکی طرف ننگ ده مقصد و مرامی بر نقطه یه
جمع اولوب نتیجه کار ۱۳۲۱ نچی هجریه اخیر آیی اولن ذولحجه
۱۹۰۴ نچی میلاد ننگ اول آیی اولن غنوار اواغرنده یاپون طرفدن
محاربه باشلندی.

سیواستپول محاربه سیکه بونکامحاربه «سه ساله» و فریم محاربه سی
دخی دیورلر روسیه ننگ مغلوبیتی اراضی و اموال دن و تلف انسان و عسا کیردن
ضرر و زیانی بوندن یعنی یاپون محاربه سندن کم دگل بلکه زیاده ایکن اومحاربه
روسیه ننگ شهره و شاننده بو قدر خلل و نقص کنورمش اوله یوب بالعکس روسیه ننگ
قوة و مکتنتنی اعتراف ایتدیمش ایدی زیرا اوصوفش اوچ بیوک دولت
ایله اولوب بالغوز روسیه آنلره اوچ یل متصل مقابله ایتیمش ایدی
عقببنده نیز زمان عقل و هوشنه کلوب آسیای وسطی یه استلاسی
اومحاربه ننگ آلام و کلفت لرینی آلیب کتمش ایدی و آنندن ضونکره
هجریه ۱۲۹۴ نچی یل لرده عثمانلیه غالب اولدیغی بتون دوللری
هورکتوب چونکه سرب مثلده ترک ایله توتوشمه ناشدن جان
نیوردن تن اولوق درکار دیوب بویله قوی الشکیمه بر قومی یکنکدن
جمع دول روسیه ننگ کوچ قوتنه تسیلم اوله رف مقابله دن قالمش
ایدی کلسی ننگ زهر سنی آلمش ایدی روسیه مأمورلری و مرخص لری
فایسی مجلسده بر کلام دیورسه و فایو مکانه بر سوز سویلیورسه
دفته آلتوب آننگ توتان طرفی البته ترجیح بلا مرجح ایدلوردی عوام
الناس ده روسیه لمبوب سویلمز او یلامبوب اشلیمز هر نه ایدرسه
آننگ نوغری دور دیو روسیه بی اله دیمیه آز قالمش لر ایدی
روسیه لو اوزلریده دائره دن چقب انسان اولدیغنی انکار ایدر

مرتبه یه یتمش لر ایدی اکرینه بر نچه یل لر بو حالنده قالمورسه
شکست بر تنکر یسی اولوق اعتقادنه کتمش لر ایدی اما یاپون محاربه سی
بونلری انسان صنفنه کردردی یاپون کبی یگی چقمش نامی نامعلوم
بر کچک دولتدن یکل دیکی آدم لرننگ آغرنده روسیه دخی تقدیردن
تجاوز ایده مز ایش اوز دیدکنجه کیده مز ایش دبه سویلنور
اولدی «اه»

بو ثقیل سوزلری یازمقدن روسیه بی تنزل یاپونلری ترفع
طن ایدلمسون چونکه تاریخ یازمق دن مقصد کچمش واقعیه بی کوکل
برکته مک و آندن عبره آلیب کله چک ده اولن ایشلرده متبصرانه و متعله انه
حرکت ایتمک لازم کلدکن کوز مزله کورمش قولاغمزله ایشتمش
اولدیغی افعال و اقوال لر بلا تغییر تحریر ایدلدی. حضرت حق تعالی
کلام قدیمنده مشرک لری عداوت جهندن اشد دیوب نصاری موده
جهندن اقرب دیمش و بوگا ضمیمه روسیه بزم انط ایمان ایله
متبوعه ز دور عدالت لو پادشاه مرننگ سایه سنده جمله اهل اسلام رفاه
حال فارغ البال کچنوب اغیارک ظلم و تعدی سندن امان نوره کلمش
اویله اولسه دینده مبابین فیر کتابی اولن مجوس منعوسک و وطن
و متبوعه زه غالب اولماغنی کم استیور البته استمیورز لیکن انسان
اره صره بر شکست کورمه کندینی بلمیان خدایی آکلمیوب بس
بنده لیکنی خاطره کتور مک اوچون بو قدرچه تأدیبی خداننگ لطف
کر مندن بلوب ظاهرده ضرر کبی کور نورسه ده باطن ده فائده سینی
انکار ایتما مک کر کدر. روسیه ننگ مغلوب اولدیغی بالغوز بو دکل
اولده نچه دفعه بویله حال لر بولمشدر بر ضرر بدلنه نچه فائده لر
کورمشدر بونگله ترقی تمام اولدی دینلمسون بلکه بنه جاینه
بارز انتقام آلور. (ونلک الایام نداولها بین الناس)

محاربه آچلقدنه اهالی ننگ اذکاری ایکیه منقسم اولدی بر فرقه
دیدیلرکه یاپون غالب اولور زیرا آنلر غایت هنرلنمش نظام

وترتيب اسباب واسلحه حساكير و خزائن تمام مكمل ايش ديديلر.
 و بر فرقه روسيه يى تقويى قىلب ربيع مسكونى اخافه ايدى ملكى
 سدس مسكونه بدن بر نچى بيوك دولت ايكن ياپونيا كى باريم
 روسيه يى يىتمز بىكى بر حكومت بونىكله مقابله قىلب باشقه چقالمز
 ديميه ذاهب اولدیلر. الحاصل بر ياريم يل مقدارى محاربه اولوب
 ۱۹۰۵ نچى يل اواسلتنده «ويتنه» نام بر مينستر آمر يقايه كيدب سنتبر
 آينده مصالحه بولدى محاربه يه ختام و بىرلى بو صوتشده. روسيه
 برأ و بجرأ يعنى صوده و فور يده مغلوب اولديغى مستوركارلردن اولمىوب
 جمله نىك معلومى اولدندن تفصيلنى يازمغه حاجت مس ايتمى.

مصالحه بولور خبرى ايله اهالى ينه ايكى صنفه آيرىلدیلر بر
 صنفى ديديلر كه بو مصالحه ياپونلر استلا ايدن يرلرندن زياده
 بر آلمغونچه و لاديو استوك و آمور و فامچانقه و ساخالين دن روسيه يى
 چقار مغونچه بايقال كولى و اوركوت قلعلىرى ياپونيه يه فالهغونچه
 و تضمينات حربيه نچه مليارد روسيه يى فرضدار قىلمغونچه ياپونيه
 صلعه مائل اولمز قائل اولمز ديديلر. و بر صنفى ده محاربه مجهول
 النتيجه بر بيوك و آغر كارلور دائم بويله غلبه چالغه ياپونلرده بيك
 اهتمام ايتمز بو قدرچه آبروى ايله توقتامق آنلرده آزايش دگل
 روسيه نىك ده كفايه قدر عسكىرى حدودده يتوشدى صوكره سى نه
 اول چغنه كى نىك كوزى يتار ياپونك فكرسز خلق دگلدر بو ملاحظه لردن
 اونرى آرتوق عناده كتمز بى معنى ايش ايتمز ديديلر. واقعا
 غالبىتنه نظرأ ياپونلر بىكل توقتاشدىلر. شويله كه سخالين اطه سينىك
 نصفى و پورنار نور قلعلىسى و مانجور يادن بر آز ير ايل فوريه حكومتى
 ياپونيا حمايتنه فالوب تيمر بول و دىكزده اسير نوشن زرهلى پاپورلر
 ياپونه و بىر يلوب و بر آز ضميمه لر ايله مصالحه اولندى. بو خصوصه
 «ويتنه» يسه بتون روسيه فقراسى و حكومتى كمال خوشنودلىك

ابدى مصالحه بو صورتده بتدى لىكن مملككت كه كوب تولقون
 ايدى جملسى اياقلىنوب الوغ فكرلره كتىدى حرىت ليك ادعاسيله
 پادشاهدن بر خيلى مساعده لر طلب ايتدى بعض استىكار ينده يتىدى.
 شويله كه: پادشاه حضرتلرى تبعه سینه كى ك پىلك و بىروب مانفيسست
 چقاردى بونىك نمره سندن اولهرق نچه زماندن بىرلى ظاهرا خرستيان
 باطنا مسلمان اولن مكره كراشمن خلقى فرق مكىلب
 نفوس اسلام ديننه قايتدىلر. و ايتىش اولكاسنده فضاقلردن
 دخى نصرانىتى ترك ايتدىلر. و نچه عدد اسلام غزته لرى نشر
 اولندى اولده بتون روسيه اسلامنه يالغوز «ترجهان» غزته سى وار
 ايدى زياده به رخصت بوغىدى.

حالا: «حيات»، «نور»، «قران نخبى»، «طاك»، «اقبال»، «الف»
 «آزاد»، «ارشاد» و نچه دلشاد غزته لر ميدانه چقىدى و نچه نچه طبابع
 رساله لر طبع و نشر اولندى شمدى بيوك كتابلرىك معارفى نظارتسز
 يعنى سنزورسز باصلماسنى طلب ايدىورلر. حرىت شخصيه يعنى
 هر كيم اوزىنه مالك هيج احد كىسه نىك مالنه چاننه توقتمز مصلحت
 و مشوره اوچون جمعيت لردن منع ايدلمز كى اير كونچى ليك لر
 غزته لر ايله اعلان ايدلى.

بازيلن صورت اعلانات بودور. نور غزته سى ۹ نچى نومره سنك
 ۱۳۲۳ نچى هجرىه، ۱۹۰۵ نچى ميلاديه، ۴ نچى رمضان، ۲۵ نچى اوكتبر
 پنجشنبه ايمپراطور اعظم نىك مانفيسستى.

خدانىك فضل عنابتنى بلان بز نيكولاى ايكنچى ايمپراطور هم
 بتون روسيه نىك مستقل پادشاهى سارپولسكى كىناز فيلاندىسكى
 و خبرى و غيرى و غيرى لر.

شهرلرده هم ايمپراطور نىك باشقه كوب جبرلر نك بولغان طنچسزلق
 وفتنه لر بزنىك چراكى ضرر حسره ايلن طوتردىلر روسيه پادشاهى نىك
 بخت و سعادتى خلق و جماعت نىك بخت سعادتى بلان اوزلمسلك برلىك

طوناشقاندر خلق نك فايغو وحسرتى آنك فايغو وحسرتى دور حاضر
چققان تنوچسزلىق ترتيبسزلىك لردن احتمال بر ضرور جماعت ترتيبسزلىكى
پيدا بولور همده بز نك شاهانه نك برك وبتون لكنه خوف وخطر
كلور پادشاهلىق خدبتمنده ضرور عهد و نذر مز بز كه امر قبيله در
بتون كوچ قوه و عقل تصرفهز ايلان پادشاهلىققه خوف خطرلى بولغان
فتنه واغوانى باصوغه اجتهاد فيلورغه تيوشلى بولغان عملدار اهل تصرفه
امر فيلب لازم بولغان تدبيرلرى فيلورغه طنوچلىق ده ترتيب اوزره
صلح ده جروب طوزغان خلق جماعتنى حفظ حمايه ايلان صافلىق
اوچون ترتيبسزلىك نظامسزلىق و كوچلاونى بتروگا نيزدن يىغىشى
عملگه كرتك اوچون بر صوما صلح طنوچلىق اوچون كورساتلىگان
بعضى تدبيرلر بلان يوغارغى حكومت نك «پراؤيتلىستوانك» حركت
عمل ايش جرتونده برىكنى لازم ولايد كوردك.

پراؤيتلىستوانغه لازم ايتمهز نوبانده كورساتلىگان بز نك اراده
اختيارمىزنى اجرا فيلورغه (۱) اهالى خلق جماعت كه چايكالمى طورغان
اساس غرازدانسكى حركتى «اصولبودا» براوكه شخصيه «ليچنست»
امينچىلك ده بولوب آنازغه تيماسكه طوقنماسقه وجدان سوز جمعيت
«صابرانيله» سيوزلارغه حرييت ويرمك. (۲) غوسودارستويىنى دوماغه
صايلاوغه تعيين فيلنغان صايلاو، وپيرلرنى توقانماي حاضر دانوك
چاقىرغه دوما مجلسنده حصه مند بولور اوچون دوما جبولويىنه وقت نك
از فالوبىنه فاراب ممكن مئدار نچه شول خلق آراسنده فايولار حاضرگى
ترتيب ده دوماغه صايلانو حقوقندن «پراؤا» تمام محروم ايديلر. مونك
بعدنده عام بولغان صايلاو پراواسنى يىغىشى ترقى لو حالكه قوبولسون
اوچون بانغيدن قوبولغان زافونادانبلنى ترتيبلكه بپروكار
(۳) هيچ بر زافون اورى نك فوتنه كلوب يتماس غوسودارستويىنى
دومانك خوش كوروب تصيينندن باشقه وهم دوماغه جماعتندن
صايلانغان كشى لر آبيس پيچين بولسونلر نيزدن قوبولغان عملدار حاكم لرونك

حريت وايش جورتولرى نظام زافونقه موافق ايكانلىكى فاراب ناظر
بولوب نوروده.

بتون روسيه نك درست صادق اوغلانلرىنى دعوه فيله مز وطن
آلدنده اوستلرينه لازم بولغان حقنى يادلريكه آلوب بوندای ايشتملىگان
فتنه واغوانى توقانورغه بز نك ايلان بر كه ياردم واعانه فيلشوغه
اصل وطن طپراغنده طنوچلىق وصلحلىق قوبولويىنه بتون كوچ وقوه لرىنى
صرف ايدركه پترغوف شهر يده اوكتبر ۱۷ كونبده حضرت عيسى
توغۇندن ۱۹۰۵ نچى يلىده اصل نسخه ده پادشاه اعظم حضرت لرى نك
اوز قولى ايله يازلغان نيقولاي.

بو فرمانك مفتى طرفندن اولغان شرح نامه سى

نومر ۱۳ ذالقعده ۱۳۲۳۲ سنه پنجشنبه ۱۹۰۵ سنه ديكابر ۱۵
صعيغه اورنبورغ جمعيت شرعيه سى مفتىلكى قولى آستندا كى آخوند
امام وخطيب لركه ۱۷ نچى اوكتبر فرمانى نك ترجمه سى نى هم شو فرمانك
شرح نامه سنى طاراندى شول شرح نامده ايتده دور هر كم كونكل واعتقاد
اشارنده ايركلى اولوب هر كم اوزى قبول ايتكان ديننى طوتار
بو حقه دولت طرفندن منع يوق ديبكدر مثلا مجوسلر ياكه خريستيانلر
اسلام ديننه كرر كه تلاسار اختيارايدرلر محكمه لر طرفندن حكم
اولنمادغنده هيچ كمنى توتوب حبس ايدوچى ويورتنه كريب تننوچى
بولماز لكى بو سوزلردن باشقه ككشيلرنك مازلرينه جانلرينه
ضرر ايتار كه يارى معناسى چقمايدر. بوندن آرى مفتى حضرت حق
غير كه نيمو اوچون نصيحت برونى روحانى لركه فوشادور. «انتهى»

ختابلىر اوزلارنى «داشىك كوى» ديورلىر. بيوك حكومت دىيكنر.
ياپونلارنى «اربىك كوى» ديورلىر. ايكنچى حكومت دىيك اولور.
تكتىپده «اربىك» تكلمده اربىك ايشدىلور. ختاي خلقى «ر»
حرفنى بوغازدن چقارر كىي مهمل نلفظايتدىكارندن استماعده «ار»
فهملنور. بو سىفادىن بعضلر «اربىك» اسمنى «اربىك» يازىپ صوگره
ككىله همزه يى ژانك اخىرىنه آلىشدرهقه ژابىك يازىپ بوندىن
تعريفله ژابوك، ژاپون آندىن چاپون بعده ياپون اولمشدر. دقت
ايدىلورسه اكثر اسم بويله تبديل ونغىير اوله كلىمشدر. نتاك كم
داشىك اسمنى اوز محررلىرى ترجمه ايدرسه دايچىن يازىپ بزم
كتابلرمزده فقط «چىن» يازارلر. وهكدا هذا

بالايه متعلق

ايمدى ياپونيا خصوصنده اوچ اقوال يازلىككه برىسى تفاسىرلرده
امت موسى عليه السلام دن بر قوم ير آستى ايله يوروب وارىپ
شرقه چقىش او قوم اوسبو ياپونيا اولسه ديوب بر احتمال اجرا ايدرلر
لكن بو خبر اسرائيلياندىن آلدىغى ملحوظ اولوب اسرائيلياندىن آلمىش
ايسه آنلر نك خبرى موضوعدر. يعنى اعتمادسز دور.

ايكنچى قول: «هابلسا»، ياخود جابلقا قومى معراج كىچىسى ايمانه
كلىدىكى سىر ونوارىغلرده يازىلور لكن بعضلر او قوم عالم
مثالده دىدىكى قوم مذكور ربع مسكوندىن خارج رسماده موجود
بر مخلوق اولدىغى مظهرندىر. (ومن آياته خلق السموات والارض وما
بث فيها من دابة) آيه كريمه سندن سوانكه اناس كىي مخلوقات وارلىغى
خبر ويرىلور بواصورت معراج كىچىسى ايمانه كلن طائفه آنلردىن اولور.

اوچونچى قول: كرك بالقچى لىق ايله وارسون وكرك سبب من
الاسباب جزيرهده فالسون ياپون اهالىسى شكل وسپماده اخلاق
واطورده احوال وافعالده وسائر اعمالده يعنى بو اوصافلره باقلدقه
اولاد يافتىن بر بوداق اولدىغى عقلا معقول ونقلا مقبول اولوب بوگا
نظراً فلباق منقول تبار نوعى فضاى فرغز قىچاق ترك باشقورد
تبار ختاي خوتن وقبائل اويغوركه آلتى شهر اهالىسى دور حقيقتى
اويغور سوچو اطرافنك اولور وصالار اطرافنك تورور ديورلىر. وجمىع
جرائر شرق اقوامى وارزىك اوروغى كلهم عرق اصغر يعنى اولاد
يافتىن اولوب فقط بر برىدىن آيرى وباشقه كوسترىن دىن
ومذهب لرىدور. اگر خدا توفىق ويروب حق دىننى تىباسهلر
باطل دىننى ياهسهلر مذكور اروغ وفروع لرحملهسى بر فرنداش

ئۆلاد كىلدىغى
www.ewlat.org
www.gonghuikitap.com
شعور يا وقبائل لتعارفول
سرى ظاهر وهويدا قىلنور. اه

روح هلاك اولمش وى روح لر خراب اولمش بو بلامستوعبده
 «لوژاڭ» نامنده بر ذات اهل عيان مال ومنالى ايله بويره بوريسا
 اوستنه اولطوروب سلامت چقمش بزلر آنڭ كوستردىكى ايله بوررز
 وآنڭ دىدىكى ايله عمل فېلورز نچه مڭ يىلر هنوز اول بولدن
 آيريلمبورز بزلردن باشقه كلسى آزمشلىر غصوصا ماوزى فاغو
 ياك غو يعنى روس فرانسووس ايكلزلر سئنه بسئنه تبدىلدىن
 تجدىن آيين ايلوب اعتقادلرنده بر اعتماد فاله ماش آنلره نسبه
 سزئڭ اهل اسلام چندان مراتبه آرتوق دوركه بر عقده دن آيرلمبور
 بولدن اوچونكه بزلرئڭ قديمده دانشمندلر مز ترك دين ايدر اولسلر
 اسلام ديننى قبول قىلمشلىر آنڭا كرمشلىر البته اودىن ئڭ حقيقتنى
 بله مشلىر آنده بر لذت بولمشلىر آندىن بهره آله مشلىر اوله بزم خلق
 بو ايامقه چه اسلامدن غيرى هيچ بر دينه انتقال قىلدىقى بو قدر
 «اه» ديمك اولوركه بزلر اوز دينمزدن دونمبورز بشرط تبدىل
 دىن ايدر اولساق اسلامدن غيرى نى قبول كورمبورز. سلف لرمز
 دن بويله صادر اولمش بو سيرة بزلره سبىل اولوب فاله مش ديوب
 كند ملتى مدح ضمننده دين اسلامى دخى تزكيه قىلدى. بو ذات
 بو سوزلرى بنم خاطر م اوچون ديمدى نهايت دانالغىدن وكوب اوقوب
 كوب بلدكندن اضمارينى اظهار ايلدى واقعا اكثر ناس آنا بابانڭ
 يولى ديوب ديننى تحقيق قىلمقدن حق ايله باطلنى تفرىق ايدى
 ميوب اسلامدن قچارلر فكر وملاخظه قىلمسلر عاقللره اسلامئڭ
 جميع ادباندىن اكمل وافضل ايدكى اظهار من الشمس ابهر من القمر دور
 اسلامدن غيرى ملت دنيا پرست اولوب آخرة نى بله ميوب بر بولدىن
 باشقه به عتلى يورمىوب كوزلرى كور بصيرة سز بى نور اولدىن
 آز كون دولت دنپويه آلدانوب آنى ايله قرايى آيور مازلر
 نور ايله ظلماتنى فرق ايدى مزلر دنيا نڭ دولتنى باقى صانوب اقبالى
 عقيبنده ادبارينى اويلا مازلر. حضرت حق جل وعلا كتب سماويه نڭ
 كلسنده وبالخاصه قرآن كريمده بو دنيا بنده لريم بيننده نوبت دور

۱۱ نچى چين وختاي خانلرى و اندىن ۱۳۲۵ سنه يىل قدر چوچك حاللرى.

فى بيان خانان چين

كتابلرده چين وچين ماچين و فقفور چين بازىلوب افوه ناسده
 ختاي وخطا واز اولور چور چوت دىنلوب اجناسى مختلط بى حد طائفه
 متخالفه دور بونلرى بلمز آدم اولمز ربع مسكونك شرق سمئنده واقع
 شمال طرفدن شيبير ممالكى شرقى طرفدن بعرا صفر و جاپون وچين
 دىنگزلرى جنوب جانبندن جاوه آطهسى وهند چينى وغرب دن تركستان
 وفرغان ايله همحدود بولمىش بر معروف مملكت دور. نظام جديده به
 آوروپالوردن دون ايسده قانون قديمده مستديم ومستقيم و نفوس
 جهتندن وجه ارضه بر نچى حكومت ايدىكى كاليندار و جغرافيا لرده
 مرسومدر. پادشاه ايلقى لرى چاله دولتدن اقدم وكهنه اولمقله بزم اسلام
 توارىغى نڭ هر برنك احوال لرى بازياه كلش لىكن مجمل وخصوصا عدد
 نفوس لرى مبهم دور مع مافيه اوج يوز ميلون اولدىغنده متفق اما
 اختلاف زياده سنده دور. اوز جغرافيه لرئنده تحرير نفوس حسابندن
 اون سيكز بتون سنڭ بش عدد يارتنى سنڭ ايله مجموعى ۳۳ سنڭ
 اولوب ايڭ آز سنڭ اون ميليون نفوسدن كم اوله ميوب بعضا
 يكرمى مليون زياده سنڭ وارلغى ده يازمشلىر. آوروپالولر بونلرى
 «بوتدى» «بودا» فانفونسيه فونفور چيوس دىننده ديوب مسلمنانلر
 مجوس ومشرك ديه تعبير ايدرلر اعتقادلرنده اولن تفرىقهسى
 ملل ونملده تمامامسطور دور. مذهب باشى اولن اشخاص لرنڭ
 تاريخى كله جكده معمل بمعل تحرير ايدلور ختايك دينى خصوصنده
 اوزلرى نڭ بر بيوك «موبد» و دانشمئنده آدمئدىن صوردم سزلر
 كمنڭ كوستردىكى طريق ايله بوررسز وكمنڭ تعليمى ايله همىل
 فيلورسز ديدكده زمان اويده بر يوزينى صو آله مش جمله ذى

دنياڭ اغىرى واخبرناڭ آخرتى دغى واردىوب خىر وىر مشد رعاقلار
 بونى بلورلار نىفكر و تقطن بلورلار غافلار حيوان كىبى بى انىبشه بورلار
 مز بور موبدناڭ نقلدىن بونلاردىندە حضرت نوح عليه السلامە
 انقيادى فهم انور ايسەدە اعتقادلىرى بىر نىقطة بىە ئاراليمىوب بعضلىرى
 ارواح جسم لطيف منتقل مثلاً بىر آدم فوت اولسە روعى ايكنچى
 بىر جسده دغول ايدىر بىغص متوفاء صالح واينكو ذاتلردن ايسە
 روحى بىر عز بىزنىڭ بدندە كرىب آنده راعت و فراعەت ايله ملنذ اولور
 اكر متوفاء طالع يعنى بىرلەز فاسق آدم ايسە روعى بىر فقير ناتوان
 كسە ياغود بىر عىوان بىفا كسە كرىب كىناھى مقدارى اوجسده
 معذب اولور جنت و جهنم بوندىن كىنايە دور ديورلار. بو اعتقاد
 فاسدلار يىنە مناسب حكايەلەر كىتوروب دىياركە بىر تىكور منچىنىڭ
 بىر آدمە عقى وار ايمىش دە اوتامىوب اولمش بىر كون اوغلىنىڭ
 دوشىنە كرمش منم فلان تىكور منچىبە وىرە چك فلان مقدار فرضم
 وار ايدى ادا قىلمىوب ايدىم حالا تىكور منچىنىڭ النده اولن فلان
 توشلى ايشاك من دور من روعم آنده دور هر كون تىكورمانە
 قوشوب مكاكوب جفالر ايدىر آرىب چارچاب عالم كىدر اوغلم سىن
 شو فرضمى وىر منى بو مچىتىدىن قورتادىر اوغلى دە اويقوسىدىن
 اويغانوب تىكور منچىبە رار انامدە نە قدر حقاڭ وار ايدى ديوب
 تىكور منچىبە عقى ادا ايدىكى ايله مز بور ايشاك درحال يىلمش
 اولمش جفا و مچىتىدىن قوتولمش دىبە بونى بونىكا مازد امثاللىرى
 اعتقادلىرىنە دليل و مذهبلىرىنە سببىل توتارلار الانسان طىق فالعمار
 فاهقى «اكر واقع ايسە»
 وبعض فرقىلار يىدە مېتە سؤال و حساب راعت و عذاب وار
 ديورلار علامتلىرى بو دىدىكلرىنە موافق كورنور شو بىلە كە بىوك
 پوت خانەلرنده بالچىقتىن چامورون سىكز عدد مجسم صنم قويمىشلر
 سوزلىرى بىدھىئت مېيىب بعضلىرى دورت قوللى و بعضا بىش
 قوللى آلتى قوللى قىيىب بىصامش بو صنملرنىڭ هر بىرى بىر ايشاك

باشىندە مثلاً بىرىسى ذى روعە و بىرىسى بى روعە مۇكل بو فلان
 ايشە متصدى و بو فلان ايشە متروپ دىبە سويليورلار. وآرقە طرفىكە
 بىر «چوگى» بىوكى جملەسىنىڭ ناظىرى و ناصىرى ديوب هر واحدنى
 على حده بىر استوله اونورتەش و چورەسندە دغى كىتە كچك خادىم
 و خدمتكار بىصاب بىرلىرى قولنە فلچ و بىرلىرى گورزى چوقمار تونوب
 كوزاتەش بعضىسى آتنىڭ جلاوندە اىگار تونمىنى توناتەش اوزانكوسىنى
 تونەتمەش و بىرلىرى توروبكەسىنە يعنى چلومنە تماكوسىنى صالحىب
 توناتەش بىرى دە آنى نىندىن «چىو غىندن»، توتوب آغزىنە اوزاتەش
 ديوارلار يىنە پادشاھلارنىڭ صورىنىنى نقش قىلىب يازمىش ضعاك مارىنى
 دغى اموزىدىن يىلاننى چقارىب باھىبىت ايدىب قازمىش. و بىر طرف
 ديوارە جنت و جهنم مثالنى تصوىر قىلىب يازمىش. سويل كە بىر فزانده
 صونى قاينادوب آستىنە اوت ياقوب اير خاتونى يالانچاق دىمى بىلنە چە
 صوغە تقوب قايناتورلو بشورلار بونلار كىدر ديوب صورادفدە زانى
 وزانىبە دور دىدىلار. و بىر نچە آدملىرىنى آياقى قولنى باغلىب باشنى آباھنە
 قوشوب بورشدرىب اوندىن زنجىر ايل بىلندىن تارتوب ترازوبە
 آصمىشلر بونلار كىم دىنلسە دنيا دە ترازوبە خىانت ايدىلردور ديورلار.
 و بىر آدمنىڭ آياغىنى اسمانە كوتارىب باشنى تىكورمان تاشنىڭ تىشوكىنە
 تقب بانچوب قاننى آقزىب ايتلرە يالاتوب كوستىرر بونلار تىكورمەنە
 خائىن اولنلردور ديورلار و بىر قزارمىش قزمىش تىبور ستونىكە بىر
 آدمنى زنجىرلىب آباھىندىن موپىندىن بىلندىن محكم تارتوب باغلىب
 قوچاقتوب قوبىش ستونىڭ اىچىدىن اوت يالقون چقار بو آدم دنيا دە
 خاتونلار يىنى تىڭ كورماى بىرىنى آرتوق بىرىنى كىم كورنلردور ديورلار.
 و دغى شىطاننى بىر صورت قىيىبەدە توشورب اوزون زنجىر ايل
 باغلىب ايرىندىن تىشوب بىناكلب جملە خلق آنىڭ آرقاسىندە كوساك
 و چوقمار ايلە اوروب تىبوب آغزى بورىنى قىسان قىلەرق دنيا دە
 بارچەنى آزدان توغرى بولدىن بازدران سىن دورسن ديوب جهنمە
 آلوب كىدىيورلار. و صراط كوپرىنى بىدى طبىقە قىلەرق جهنم اوستوندىن

نارتوب هر برندن بر فرقه‌ی اوتكاريب كوستررلر موندین سلامت اوتان اوجماه وارر بقلب توشان ابدی هداده فالور دیورلر بویله كوب غرابت و علامت‌لر بصامش. بوندن بلنورکه آخرنه ایقانلری واردور دنباده خیر وشدن هر نه ایشلرسه هقبی ده آکا کوره مکافات و مجازات وار دبه اعتقاد ایتمش لر اوله.

العاصل اوز زعم‌لرنجه مبت‌لری اوچون مال صویوب کلاؤ کونارم‌ک‌لری یعنی آهاچقا اصمقلری کاغد کوبدریب اوزلرنجه دها نیله‌رق قول‌لرینی بوزیند باصمقلری و بونک امثالی نچه افعال و اطوارلری اولدکن صکره انسان بیکار بوش کتمز اعتقادنده اولدقلرینه دلیل‌دور. والا بوده‌نت‌لر کبی یعنی دهریلر کبی هزت و لذت حقارت و ذلت یالغوز دنباده اولور اولدکن صکره نسنه بوقدر دبه هیچ شی ایله شی اولمزدی.

نتیجه کلام کرک کم اولسون و فایسی ملت بولسون طبعی سلیم وهقلی مستقیم آدم ادنی تفکر ایله بلورکه حضرت خلاق عالم بر سطر انسانه بوقدر فهم و فراست ویزوب جمیع مخلوقاتدن فائق و اختیار جزئی ایله خیر و شره لابق و جمله مخلوقاته غالب و بتون دنبایی مسخر و آکا مالک ایدره اولدکن صکره خالقنه انقیاد و امرینه اطاعت و طاعتدن صورمیوب حیوان غیر ناطق کبی بوش و معطل قویار بونی هیچ عقل جائز کورمز. اما عمی فی الازل کالانعام بل هم اضل اولنلر بلمزسه بلمز آکا کلام بوقدر (ختم الله علی قلوبهم الا یتقه حضرت حق سبحانه و تعالی انسانی حیوان مطلق دن دنباده فی طریقه ممتاز ایتمش ایسه آخرتده بینه امتیازسز قویمز بعثت انبیا ایله امر ونهی انسانه خاص اولوب غیریلر مکلف اولمدیغی بو معنایه دلیل کافی و شاهد وافی دور.

ختایلر اگرچه کفار اصرار مستحق بالناش مشرک بالله اولوب انبیالردن بر نبیه ایمان و کتب منزله دن بر کتابه ایقانلری یوق ایسه ده هافبتده بر کار بارینی بلمشلر بوکا موافق بر یول بولمشلر

توغر یلقدن غیر توفار ایکر یلکدن شر توغار ظنبله عدالت‌لری کمالده اولوب ملوک و امرایه بعض اخلاق‌لری ضرب مثل اولمشدر. خلیفه عباسیه دن برینه حضرت حضر هلبه السلام نصیحت بوزندن

دیمشکه: بن ایام سیر و سیاحتده بر زمان چین ولایتنه وارمش ایدیم مگر پادشاهلرینک قوه سامعه سیند آفت ایریشوب سماع صونه قدرتی فالامش بر کون طوروب حالنه آغر ایکن وزیراسی کوروب پادشاهم دشمنلرک آغلاسون بعمد الله صحت وهافیت‌ده دولت وسعادنده سن بو قدر نسنه نیچون آفرسن دیدکلرنده ایتدی بن کندم اوچون آغلامازم اول قیومده فریاد ایدن مظلوملرنک اوزین ایشتمز اولدیم آکا آغلام دیدی اما قولاغم ایشتمز ایسه ده المده کوزلرم صاغدر کورر شهر و بازارلرده ندا ایتسون لر مظلوم داد خواهدن غیری کهمسه فرمزی لباس کیسون تا که بن کوروب ظالمین حقنی آلیورم دیو فرمان ایتدی وهر کون فیله سوار اولوب خلقه نظر ایدردی فرمزی کبان آدمی کوررسه مظلومدر دیوب آنک حقنی آلیو برمک بابنده مراسم عدل و انصافی نه ایسه اقامت ایلردی یا مسکین کور ایددی بر کافر مشرک بالله ایکن مشرکین اوزرینه ایتدیکی رحم و رأف سنک اهل اسلام اوزرینه اولن حفظ و حمایت و شفقتکه غالب اولسن مؤمن بالله کیچنه سن و ابن عم رسول الله صلی الله علیه وسلم دعواسین ایدرسن بو نه اصل انصافی در دبه بو تمثیلی مقدمه قیلارقی کوب موهظه‌لر سویلدیکی تواربغ‌لرده مرسوم دور. توشروان عادل و بوندن ما هدا دخی ملوک مجدوسلرنک کلام عبره آمیزلرینی کتب معتبرده یازمشلردور بنا برین بونلر مشهور عالم اولوب اولده جمله خلقنک نظری بونلره ایدی. شول کچمش کتبه‌لیک‌لرینه هرورلنوب عوام‌لری حسالا دخی بر فردی کندیلردن فوق کورمبورلر اما دانشمندیلری تنزل دولت و انطیاس ضولت‌لرندن خبردار اولوب زمانچه کیروده فالدقلرینی بلورلر بو بلدکلرینه بناء و بعض کار و حرکتلرینه نظراً وهر ایشلرینه باقلدنده

بونلارنىڭ انسان صىنقى كىرىملىرى سىرىق كورنور. شوبىلەكە كىندىلىرى
 دىيادىن بى بەرە غىبى و خىزىدىن بى خىبى دىن اىكىن مداح منزىلەسىندە
 ناصىحلىرى شىرىق شىرىق بىروروب قىلغە بىلغە كىرىپ اھالى بى ھىر و صىناغىتە
 ترغىب و تشوبىق اىتمەك لىرى و سىمەك لىرى اخلاص اىلە آگىسا فولاق
 قوبىق لىرى و تىگىلامقىلىرى آدم چىلىك نىڭ اىتدا مېوھ سىدىر و تىزىزىمانە
 قىتارە كىرىملىرىنىڭ مەقدىمە سىدىر. ناصىحلىرىدە قىسە بى قىسە بى قىلغە رىق
 نىتىجەسىنى تىزىل اىدىب، اى جىمەت قىسە دىن قىسە آلەرق آگە اولگىزلىرى
 بىزلىرى قىبىسى داتنىڭ نىسى مەز و كەمىڭ خىزىياتى مەز و كەمىڭ توباعى مەز بىزلىرى
 كەمىرمەز باشقىلەر كەمىر بىلىك كىرك اوزلىرىمىزنى مېزانە صالىب ملاحظە قىلغە
 كىرك اوزىلە ملاحظە كە اىتدا باشلىرىگىزە قىراگىز «فاغۇ، فىرك» لىتەسى لىباسلىرىگىزە
 كوز صالىگىز يىلىگىز و ئىنگىلىز اشىياسى دىكان لىرىگىزە باقۇگىز «اوغۇ»
 «ماوزى» يەنى روسىيە نىسەسى آياقلىرىگىزى كورىك كەمىڭ بىمامش كونى
 بازارلىرىگىز كەمىڭ پولى اىلە طولى دىيوب مەملىكتەنە اجىبى لىرىنىڭ آياق باصدىغىدىن
 و اھالىنى آياق آستىنە باصدىغىدىن آچىب خىلايقتى بو يوزدىن انتباھ
 اىدىرك اوزاق اوزاق نىتىجەلىرى قىلور آورپالى لىرىنىڭ ظلم و تەدى لىرىنى
 بىرام بىرام بىيان و الحاق اىدىرك آنلردىن انتقامە قومىنى تەرىض قىلورلىرى
 بو اعدالنىڭ قىلغە نىل اىلە جىزاسىنى خىدا بىرسون دىمەك ياخود غىبىت
 اىلە اىتنى بىمەك كىفابە اىتمە بىوب انتقامنىڭ اسبابىنە تىشېت و تىمسك اىتمەك
 كىرك بو اىسە قوۋە و اقتدارە موقوف قوۋە اىسە انفاق انام و اجتھاد
 خاص و عام و تىنظىم مەلىك تەلىم عىساكىر و مەشورە آراومساوات پىست
 و بالا اىلە اولور بو دىغى عدالت امرا و اطاعت فقرا اىلە و جودە كلور
 دىيوب و جودە كىتىر اىلە احوال زىمانىيە، مطابق و انفعال اھالىيە موافق
 سوزلىرى سويلدورلىرى. ام بىزمە مەداھلىرىمىز نىچە تورلوك اخبار كاذبە اقوال
 غىر جازمە بىرلە كون اوزد رىب مۇلاغى بابام فلان مەك غولاج جاھىغە
 توشدى «دېۋ» لىرى بىرلە توشدى آنىكا فلان دىدى اول دېۋنى باغلادى
 ئۇلاد كىرىملىرى قورقوب آغلادى بابام مەرحەمەت قىلدى آياق فولنى چىشىدى كىناھىنى
 كىچىدى ياكە قىزىپ قىلدى اولتوردى باشىنە چىق اولتوردى دىۋىنىڭ

ئۇلاد كىرىملىرى قورقوب آغلادى بابام مەرحەمەت قىلدى آياق فولنى چىشىدى كىناھىنى كىچىدى ياكە قىزىپ قىلدى اولتوردى باشىنە چىق اولتوردى دىۋىنىڭ
www.qlat.org
www.uynurkitap.com

بوى مەنارەدەك اىمىش باشى عمارەدەك اىمىش دىيوب بو كىبى بى فائىدە
 سىقسىتە اىلە آدملىرىنى آنىكلاندىرلىرى تانىكلاندىرلىرى. بوندىن نە دىيوى
 و نە اخراۋى بىرىشى حاصل اولمەز ھىزىت على كىرمەك لىرى و جەھەنىڭ
 اىتدا تولىدىن انتباھ مەرىنە چە اولن و اقعات لىرى اىلە كىتابلىرى مەشەون
 تولىرىغىلەر مەلودور قىبىسى مەنتەزەدە وار كە مەداھلىرى سويلدىكى كىبى
 چاھىغە توشمىش دىۋىلەر بىرلە اورشمىش بىر تەقدىر بولسسون دىۋىلەر بىرلە
 اوروشسون آنلرىنى قىرسون اولدىرسون دىۋىلە بىدبخت بىمان نىسە دور
 آنى سويلمەكەن نىمە چىقار اىماندە اورشمىش مەعجىزات رسول ياخود
 كىراماتە و صول يا قوۋە جىسمانى يا قوۋە روھانى اىلە غىالب
 اولمىش دىۋىللىرىنى قىرمىش شەندى بوزمەنە خلقىنى مى دىغى مەز
 بور چاھىغە توشمەكە دىۋىلەر بىرلە اوروشمىغە مى سوق اىدىر. آرى اولپاللىرىنىڭ
 مەنابقىنى سويلمەكەن مەنە اىدىلەمەز لىكىن آنلرى غىبە و تىشېل يوزدىن
 تەقىر و بىيان قىلغە اخىرنە و اى مەسلمانلەر بو زىمان اوزىمان دىكلەر
 آنلر اىسە غىندالە قىر بى منزىلە و قىدر درجات لىرى بوندىن بو بىلە قىلغەلىرى
 بىزلىرىنى اىتمەك اىدىر بىزلىرىدە نە قىدر عزىت وار و نە قىر بى منزىلە
 وار زىمانىدە دىۋىلدىن قونلى دىشەن كورلور تورمىشدر آنىڭ تىداركىنى
 قىلالىم جىزىيان عادت و اقتضائى اىامە كورە اىش تونالىم سەى و اجتھاد
 اىدىلەم سەبب طرىقە كىدىلەم آنىكلە مەسبى بولالىم عالم عالم اسبابلىرى
 بلا سەبب بىرىشى و جودە كىلمەز اىدىكى كىلام قىدىم و احادىث نبوى اىلە
 مەشېت اىدىكىنى بلالىم جەھادە اجتھاد جەلمەزە فەزىلە اجتھاد و جىدان
 اىلە اولور جەھادچان اىلە مال اولور تىل اىلە و قىلم اىلە اولور اكر چە
 جان اىلە جەھادە عاجز اىسكە صونكە غى فقەرلەر اىلە مەقابىلە دىن مەنوع
 دىكلەر دىمەك كىبى سوزلىرىنى الحاق اىتمەك دىكار اىسكەن حىكايە تەمام اولور
 اولمەز و اى مەسلمانلەر مەنىكا بىر پوستون بىغشى يا كە بىر كاوش مەھسى
 يا فلان قىدر آقپە تىن يا كە بىر كىيوم دىيوب فول كوتارىب سائللىك
 اىلە سوزلىرىنىڭ لىدىنى و اوزلىرىنىڭ غىزىنى جوبارلىرى ھىدا

نعم اوائل اسلامده سامع و جمعيت لرده ناصحار بولمى شهر
بشهر يورمىش لىكن آنلرنىڭ كلامى اعتقادات بايندىن اولوب آيت
حديثدن اسلامى بىر برينه قىلداش ايدىب اتفاقه دلالت ايدىن نصابىدىن
ايدى بو كونسكى مداخل كىبى بالقان حكايات بى اساس روايات
بى معنى درابات و فاجعه كر بلا و مقتل حسين و ذم خلافت اموى و شيعه
ايله اهل سنت اراسنده اون ذكرى نامناسب اختلافات لرى ارامق
ترامق كىبى اهل قبله بىبى افتراق دن عبارت دىكل ايدى بونىڭچون
شەوى دملا كمال الدين حضرت جنابلىرى اكر بغارايه رۇيس اولسام
اول مداخل لرى منع ايدردم ديدىكى بوندىنر. الا ن بو ذات سيمى
پالانىڭ برنچى علمالرنىدىنر.

ختاى تواريخىدىن انتخاب ايدىلوب مختصرا يازلمىش

ختاى خانلىرىنىڭ احوال و اساميسى دور

ختاى خانلىرىنىڭ اولى فونىڭ اولادىدىن طىغى فوس نامىندە
بر ذات اولوب بونىڭ حكومى مېوط آدم عليه السلامدىن ايكى ماڭ
بىدى يوز يىل مونكوه و هجرت نبوى صلى الله عليه وسلمدىن اوج ماڭ
دورت يوز ايللى يىل مقدارى مەدمدر. فونىڭ ديدىكلىرى بزم اسلام
تواريخىندە بازىلە كلن فونىڭ اولورسە يافت اوغلى ترك اوغلى فونىڭ
ياكە تونوك دوركە فونىڭ فونىڭ تونوك بو اسم لرنىڭ املاسى بىرى برينه
قريب اولدىدىن تواريخلردە بىر آز تىببىر ايله يازلمىش اولەدە فى الاصل
جملهسى بىر كىشىنىڭ نام و لىقى اولە طىغى فوس فونىڭ اولادىدىن
اولوب چىن خان و ماچىن خان لردىن مونكوه حكومت ايتەش اولور.
چىن خان يافت اوغلى و ماچىن چىن خاننىڭ اوغلى اولدىقى و چىن مەلىكتىڭ
ابتدا بونلر حكومت قىلدىقى اسلام تواريخلرنىدە مرسومدر. ختاى
تواريقى ايله نىطىق ايدلورسە بعضىسى اسم و بعضىسى لقب اولورده
اسمده اولن فرق اصلىقە منافى اولمز نە ايسە ختاى تواريخىندە خانلىقنىڭ
ابتداسى مذکور «طىغى فوس» دن باشلىنوب لىكن اچونچى طبقة دە

اولن «يوى» خاندىن مقدم اولن خانلرنىڭ حال لرىنى مشكوك
عد ايتەشلىرى يعنى آنوق معلوم دىكل ديوب كىتمىشلىرى مع مافىه تاريخلرىنى
«طىغى فوس» دن تعداد قىلورلار. شويله كە خانلىق لرى بىردىن بىر
انتقال ايله بىكرمى بىش نىسلىكە آوشوب اوشبو دورمى اولن ماڭ
اوج يوز هجر يە يە كلنچە دورت نفر آدم خانلىق قىلب مدت حكومت لرى
دورت ماڭ سىكز يوز و بىر قاچ يىل زىيادە اولمشىدىر. بونلرنىڭ تاريخ
وسنەلىرى خانلرنىڭ جلوسىدىن اعتبار ايدلورمىنلا بىر خاننىڭ ايندا جلوسىنى
برنچى سنە ديوب باشلىب اول ذات نچە يىل خانلىق ايدرسە آننىڭ
زوالى بعدىدە ايكىنچى خاننىڭ جلوسىدىن يەنە برنچى ديوب حساب قىلورلار
هكدا هلم جزا بنابىرىن سنەلىرىنى بزم سنەلرە اويوشدىمىق آغر
خدمت بولدى و اوزلرنىچە عمومى و خصوصى تواريخ كىتابلىرى واردور
آننىڭ «كانىڭ جانىڭ» دىرلر خانلرنىڭ تاريقى دىمكىدر. خط و حروف لرىنىڭ
انواعى غايت كىوب اولوب عالم لرى علم حروف و اخبار ماضىه
اعتبار يله يعنى هر تورلوك خط لرىنى بىلن و علم تاريخ و حدودات
ماسبقدىن خبردار اولن آدم لرىنى عالم ديورلار هر كىم بونلرنىڭ دىقتىنى
جلب ايلەك افتضا ايدرسە تواريخ لره صرف همت الزمدر بوندىن اوتىرى
بو فقير آنلرنىڭ كىند تواريخىدىن تاريخ وسنەلىرىنى بازيب آنى اسلام
تواريخىدە نىطىق ايتدىكى نصىكەر خانلرنىڭ معاصرى انبىالردىن قايسى
نبى ذى شان و ملوك عرب و عجمدىن و اسلام پادشاه لردىن قايسى پادشاه
مشهور انام ايامنە توغرى كلور آنلرى اسلام تواريخىدىن آلب
نىبىل ايدىر ك هر طائفەنىڭ اول و آخىرىنە تصادىق ايدىقى سنەلىرىنى
يازماق ايله اكتفا ايدىم اواسطىدە كىچىن خانلرنىڭ زمانى آندىن معلوم
اولور و بىر سلالەنىڭ انتھاسى ايكىنچى اولادنىڭ ايتداسىنى مستلزمدر
بىن لرنىدە مەهل بوش سنە كوله يور.

فونىڭ سلالەسى يعنى فونىڭ اولادىدىن خان اولنلار

ختاى لى لرنىڭ ابتدا خانى «طىغى فوس» اماسى طىغى فوس يازلور
بو ذات حضرت يافت اولدىقى احتمالدىن بعيد دىگىلر. طىغى فوس بىر

يوز اون بش يل پادشاهلق قيلمش. دىنى لۇواڭ يەنى حضرت نوح عليه السلامڭ شريعتى ايله اولوب ختايلرنڭ ادعالمى ھنوز او دىندە دور. سوڭره كان «شاكونى» «وونفوچيوس» وسائر مقتدرلى مذکور لۇواڭڭڭ طريقتى تقويه ايدن مجدد و مذهب باشلرمزدور ديه جواب ويررلر. اصل طريقتى لۇواڭڭڭ طريقتى وعريقتى دىنى لۇواڭڭڭ عربقى دور ديورلر مذکور مقتدرلىڭ تاريقتى سيكزنچى طبقه خانلرنده يارلور.

صاحب الترجمة طيففوسڭ ايامى يوقاروده يازلمش تاريقتى نظرا حضرت نوح ايله حضرت ھود عليهما السلام بين لرنده كچمىش زمان فترنده اولديقى تخمين ايدلور. پادشاهلردن معاصرى عجمه كيومرث اوله پاي نختى شانچين شھرى دور. ايسكنچى خان يانديشان فونك بر يوز فرق يل عكومت ايتمىش اصول كتابت ايجادى وتاريخلرينى پادشاهنڭ جلوسندن اعتبار ايتمك بو خانك وضعى ايمىش اسلام تاريقتىڭ بعضنده بو خانك فوجى وبعضنده فويو وفوده ديه يازمشدر.

اوچونچى خوانكدى يوزون بر يوز يل دورتنچى شاۋخاۋزين تانك. سكسان دورت يل بشنچى جونك سوي كاۋبانكشى يتمىش سيكز يل آلتنچى ديكاۋكاوسمين يتمىش يل يدنچى دايچى توفز يل بو فاملياده بىنى نفر آدم بش يوز توفسان آلتى يل پادشاهلق قيلمىش. اخيرغى خانلرى حضرت صالح عليه السلام عصرنه توغرى كلور. صالح عليه السلامڭ ولادى نزل حضرت آدمڭ اوج مڭ ايسكى يوز ايللى اوج يل مؤغر وھجره رسول اكرمڭ ايسكى مڭ توفز يوز آلتىش يل مقدمدر.

ايسكنچى سلاله تانك اولادى

ئەۋلاد گەۋدەسى
بىرىنچى خان دىۋياۋ بر يوز ايسكى يل پادشاهلق قيلمىش بونك
ايامى نزل آدم عليه السلام
مدن اوج مڭ ايسكى يوز توفسان دورت

يل، سوڭره وھجرتدن ۲۹۳۲ يل مقدم اولوب حضرت ابراهيم عليه السلام ايله معاصر اولور. حضرت ابراهيم ھجرتدن ۲۸۹۳ يل مقدمدر. ايسكنچى ديشون خان ايللى يل، بو ايسكى خان ۱۵۰ يل پادشاهلق قيلمىش. حضرت لوط عليه السلام دىنى بو اولادڭڭ وقتى كلوب كچمىش اوله. حضرت لوط حضرت ابراهيم عليه السلامڭ برادر زادهسى اولوب حضرت ابراهيمڭ دن مقدم وفات ايتمشدر. بو اياملرده نمرود لعين بابل ولايتنده پادشاه ايدى.

اوچونچى سلاله سس اولادى

بو اولادڭڭ اولى حضرت اسماعيل واسحاق عليهما السلامڭ اياملرينه مصادى اولور. «بىرىنچى بوى خان» اسلام تاريقتى «ياۋو» ديه يازلمىش. تاريقتى نزل آدمڭ ۳۴۵۰ يل مؤخر وھجرتدن ۲۸۰۰ يل مقدمدر. ختاي تاريقتى بوندىن اولگى ايسكى سلالهڭڭ احوالى اساطيردن عد ايديلر ك اوشبو اوچونچى سلاله ايتداسندن بوياق اولن وقايقتى مضبوط ظن ايدرلر.

صاحب الترجمة «بوى خان» خان بولديقى ايله ايلتنى توفزه تقسيم ايدى اھاليه بر خيلى فانولر وضع ايتمىش صحراوى خلقنى شھره ترغيب ايدى ايامنده كوب جايلره قريه وكويلر بنا ايدلمىش. شھر اطرافند سورو قورغان صومق دىنى بونك ايجادى ايمىش. قرار كھى شانچين شھرى مدت سلطنتى فقط سيكز يل بولمشدر.

ايسكنچى «ديكى خان» توفز يل اوچونچى تايقان خان يكرمى توفز يل، دورتنچى دچون خان اون اوج يل، بشنچى ساك ديزان سيكز يل، آلتنچى صاوقان خان يكرمى ايسكى يل، يتنچى ديشون خان اون يدى يل، سيكزنچى ديۋان خان يكرمى آلتى يل، توفزنچى ديھان خان اون سيكز يل، اوننچى ديساي اون آلتى يل، اون بىرىنچى ديپوت زن ايللى توفز يل، اون ايسكنچى ديشارون يكرمى بريل، اون

اۋچونچى دىت زىن يكرى بر يىل، اۋن دورتنچى دىكوز اونوز بر يىل، اۋن بشنچى دىكاۋ اۋن بر يىل، اۋن آلتنچى دىكاۋان اۋن توفز يىل، اۋن يدنچى دىكوخان ايللى ايكى يىل پادشاهلىقى صوگنده معزول اولوب بو اولادنىڭ خانلىقى اوشبو دىكوخانده انتهايه ايرشمشدر بو فامىلياده اۋن يتى آدم اۋچ بوزسكسان سنه پادشاهلىق قىلمشلىر.

دورتنچى سلاله شاڭ اولادى

بونلرنىڭ ابتداسى نزول آدمىن ۳۸۲۶ يىل صوگره وهجره نبى صلى الله عليه وسلمدن ۲۳۹۰ يىل اولدر.

برنچى خان جڭ تالغ اۋنوز يىل، ايكنچى خان تاى ديزه، اۋنوز اۋچ يىل، پادشاهلىق قىلمشلىر. بونلرنىڭ زمانى حضرت موسى عليه السلام ايامنه تونغرى كلور حضرت موسى ايله هجره نبوى آراسى ايكى مڭ اۋچ بوز فرق سىكز يىلدر. بو ايامه عجم پادشاهى منوچهر نامده بر آدم اولوب بابلدن تايمه قدر وشرقاً تركستانه قدر حكى نافذ ايدى. اۋچونچى اۋدىن خان. يكرى توفز يىل، دورتنچى تاى كىن خان، يكرى بش يىل، بشنچى اۋدبزه خان. اۋن يتى يىل، آلتنچى بونزى خان، اۋن ايكى يىل، يدنچى تاى بوخان، يتمش يىل، سكرنچى جوك دىن خان، اۋچ يىل، توفزى يىل، اۋن بونچى شوڭ خان، اۋن توفز يىل، اۋن ايكنچى شوڭ سىن خان، اۋن آلتى يىل، اۋن اۋچونچى اۋدىزىن خان، يكرى بش يىل، اۋن دورتنچى خودىن خان، اۋنوز ايكى يىل، اۋن بشنچى نكىن خان، يكرى بش يىل، اۋن آلتنچى يانزه خان، يتى يىل، اۋن يدنچى نانكىن خان، يكرى بش يىل، اۋن سكرنچى يانزه خان، يتى يىل، اۋن توفزى يىل، يكرى بش يىل، بو جماعهده اۋن توفز نفر ذوات كامل دورت بوز يىل، پادشاهلىق قىلمشلىر.

بشنچى سلاله يىنە شاڭ اولادىن ايكىن بر مناسبتله ايكى اولادى آتامش

بونلرنىڭ ابتداسى نزول حضرت آدمىن ۴۲۲۶ يىل صوگره وهجره نبوى دن صلى الله عليه وسلم ۱۹۹۰ يىل مقدمدر.

ابتدا خانلىقلىرى بنى اسرائيلنىڭ مصردىن چقىدىقى زمانلره واواسطى بنى اسرائيلنىڭ اول ملوكى اولن «سائول» و حضرت داود سليمان عليها السلام اياملرىنە واخبرلىرى رجبام وآننىڭ اوغلى ابيامنىڭ اياملرىنە تصادق ايدىر. حضرت داود سليمان عليه السلامنىڭ اياملرى هجرتدىن ۱۸۰۰ يىلر مقدم اولوب زياده وكم اختلاف دغى واردور.

برنچى خان صيوسىڭ، يكرى بر يىل، ايكنچى خان صيوۋى، يكرى سىكز يىل، اۋچونچى خان اۋدىن، ايللى توفز يىل، دورتنچى خان دوزوكىن، يتى يىل، بشنچى خان دوزودير، اۋنوز اۋچ يىل، آلتنچى خان لىك سىڭ، آلتى يىل، يتنچى خان كاڭ دىڭ، يكرى بر يىل، سىكزىنچى اۋى خان، دورت يىل، توفزىنچى تاى دىڭ خان، اۋنوز يتى يىل، اۋنچى دى خان، اۋنوز يتى يىل، اۋن بونچى و جوسو سىڭ خان، اۋنوز اۋچ يىل پادشاهلىقتىن صوگره معزول اولدى فايت شىدلى و شكيمهلى آدم اولوب آڭا ظهيره خاتونى دغى ظالمه اولدىغىدىن سبب عزى بو ايش حد ذاتىده غونزىر ايسهده مملكتنه كوب برلر قوشوب اعداسنه غالب توسعه مالكة راقب بر غيور خان ايدى ديه بازمشلىردىر.

آلتنچى سلاله دجىيو اولادى

بونلرنىڭ اولى نزول حضرت آدمىن دورت مڭ بش بوز اۋن ايكى يىل مؤخر وهجرتدىن بر مڭ يتى بوز دورت سنه مقدمدر ابتدا خانلىقلىرى بنى اسرائيلنىڭ ملوكى «آسا» وآننىڭ اوغلى «ايشا» اياملرىنە تصادق ايدىر واواسطى بغت النصرنىڭ سلطنتىنە وانبيالردىن

«حقوق» و حزفيل د نبال وارميا عليهم السلام اياملرينه توغرى كلوركه بونلرنىڭ زىمانى ھىچتىن مڭ اوچ يوز يىل لىر مۇقىمىدىر. ھىندىلرنىڭ مۇقتىداسى اولىن زىردىشت وچىلىلرنىڭ مۇقتىداسى اولىن بودا نامذات و قونفۇچىن بونلردىكى اوشبو ارالقدە كلوب كېمىش لىر اما بودا مۇھىبى نىڭ چىن اولىكاسىنە ظھور و انتىشارى سېكىزىنچى طبقە خانلرنىڭ ايامىندە بولمىش سىياتى بىيانە اخىر خانلىرى اسكندىر رومى زىمانلىرىنە موافىق اولور.

بىرىنچى خان اوۋانك بىنى يىل اىككىنچى خان چىڭ وانك اوتوز بىنى يىل اوچونچى خان كانك وانك يىكرمى آلتنى يىل دورتنچى خان دجوانك ايللى بىر يىل بىشچى خان مووانك ايللى بىش يىل آلتنچى خان كوۋانك اون ايكى يىل بىنچى خان چى وانك يىكرمى بىش يىل سېكىزىنچى خان سىوانك اون بىش يىل توقىزىنچى خان بىنى وانك اون آلتنى يىل اونىنچى خان لى وانك اوۋل ايللى بىر يىل اون بىرىنچى خان سىوۋانك قىرق آلتنى يىل اون اىككىنچى خان بوۋانك اون بىر يىل اون اوچونچى خان بىڭ وانك ايللى بىر يىل اون دورتنچى خان سووانك يىكرمى اوچ يىل اون بىشچى خان چووانك اون بىش يىل اون آلتنچى خان لى وانك ئانى بىش يىل اون بىنچى كوى وانك يىكرمى بىش يىل اون سېكىزىنچى خانك وانك اوۋل اوتوز اوچ يىل اون توقىزىنچى خان كووانك وانك آلتنى يىل يىكرمىنچى دىزىن وانك اوۋل آلتنى يىل يىكرمى بىرىنچى خان دىنك وانك يىكرمى بىر يىل يىكرمى اىككىنچى خان دىنك وانك اون دورت يىل يىكرمى اوچونچى خان لىڭ وانك يىكرمى بىنى يىل يىكرمە دورتنچى خان دىزىن وانك ئانى بىكرمە بىش يىل يىكرمى بىشچى خان جىڭ وانك بىرىنچە آى بىعدىندە وفات يىكرمى آلتنچى دىزىن وانك ئالتى قىرق دورت يىل يىكرمى بىنچى خان بوۋانك وانك بىنى يىل يىكرمى سېكىزىنچى جىڭ دىڭ وانك يىكرمى سېكىزى يىل يىكرمى توقىزىنچى لى وانك ايكى آى بىعدىندە معزول اوتوزىنچى خان سى وانك اوچ آى اوتوز بىرىنچى خان كاۋ وانك اون بىش يىل اوتوز اىككىنچى خان بىسى وانك يىكرمى دورت يىل اوتوز اوچونچى

خان آنك وانك يىكرمى آلتنى يىل اوتوز دورتنچى خان لى وانك ئالتى يىل اوتوز بىشچى سانك وانك ئانى قىرق سېكىزى يىل اوتوز آلتنچى شىڭ چىڭ وانك آلتنى يىل اوتوز بىنچى خان نان وانك ايللى توقىزى يىل اوتوز سېكىزىنچى دونك جىيو وانك بىنى يىل بو جماعەدە مېھوھى اوتوز سېكىزى ذوات سېكىزى يوز يىتمىش دورت يىل پىادشاھلىق قىلمىشلىرى بونلرنىڭ اواسط اياملرىدىن تا اخىر خانلىرىنە چە منغول تىتار و خونلر چىن اولىكاسى غارات و ناراج ايلە غايىت تىنچىسىز قىلمىش ايدىلر بونلرە مھاربه ايلە اقتىدارلىرى اولمىدىن سىر حد و ثغورلرە سىد و سورىغىنى قورغان و سىفول سوقىدىن غىبرى مجال تاپىمىش بو خصوصە قاچ دفعە ھىركىت ايتىمىشلىرى ايسەدە اياملرى كىرك طىشدە و كىرك ايجەدە متفرقە لىك ايلە كچىدىكىن بىيوك سور سوقىغە قوۋىلغىنى بىتمادى بعض خوف لى كچىدىلرنى سىد ايلە كفايە لىدىلر. بوسدىنك ايتىداسى ھىچتىن مڭ اوچ يوز يىل لىر مۇقىم اولغى تىخىمىن ايدىلور. اما بىيوك سورنىڭ بىناسى كلە چىك بىنچى طبقە خانلىرى نىڭ سىعى واجتھادى ايلە ايجاد ايدىلمىشلىرى.

يىتتىنچى سىلالە جىنىك اولادى

بو سىلالە نىڭ اولى نزول ھىزرت آدمىن بىش مڭ اوچ يوز سىكسان آلتنى يىل مۇخىر و ھىجرە نىبوى صلى الله عليه وسلم دىن سىكزى يوز اوتوز يىل مۇقىمدىر. بونلرنىڭ ايامى اسكندىر رومى ايلە بىر عىصرە تىھادىق ايتىدىكىن اسلام توارىغىندە سىد مېھوھىر اسكندىرە مۇنسۇب اولوب ختاي توارىغىندە اوز خانلىرى اسمەن يازمىشلىرى چىنلور كىمال كېرىدىن ھىر بىر ايوو كوزل ايشى اوزلرىنە نىسبىت و بىر بىر نەكە بىرامىز ايش اولور سە غىربە اسناد ايتىمك عادە عادىلەرنىدىن. اما قرآن كرىمەدە سىد كور سىد مېھوھىر بو اولمىش بو آنى ذالقرىن بىن بىپەشلىرى كە بو آنى قىر كىشى اولماش ذالقرىن ھىزرت ابراھىم عليه السلام نىڭ معاصىرى ايدى اوقىا نوسىدە اسمى صعب ابن الرائىش دىوش ذالقرىن بىنى

صعب واسكندر ايله تعبير قرآن ناطق اولن نامی تغییر دینلمز
بری اسم اولور و دیگرى لقب اولور.

اما دینله بلورکه بوزمانده یرنک اوستی شویله نورسون یرنک
آستونده مبهم مکان فامامش ایکن فاندکه سدکشف اولمامش اوله
قرآنده مذکورسد بودور غیرى دکلدلر. لکن بو سوزى دیانلر
مدرسه دن چقیبان باش مملکت کورمیان اوباش خریطه بوزندن
غزته سوزندن سنکدن یرنک سوبیلورلر اما سیاعت اینسهلر اوزاق
یوله کنسهلر مشقت تیرتسهلر آریب چارچاب فایتسهلر دنیانی تمام
کشف اینمک ممکن می دکامی اووقت بلوردی چونکه بعض سیاح لردن
مسمو عمر اولدیکه اویده اوتوردغمز عینده دنیانی تمام گرمش
آنکلامش کبی احوالندن بلومسز بر شی فالبامش کبی ظن ایدردک
شمدی کوردک که فقط آلتاینک احوالنی کشفه آلمش بل عمر آزلق
فیلور بنا برین بو خصوصده یعنی سدالقرنین توغروسنده مفسرون
ومحدثون ومورخون و جغرافیون کلهم مضطرب دورلر. اولاذالقرنین ناک
نبی باولی ایدکنده ثانى اسم ولقبنده ثالث زمان وعصرنده رابع سدناک
مکان ومعلنده خامس سدناک اشکال و اوصافنده اختلافات غایت
کثیر اولوب باءجوج و باءجوج عقبنده اخبارلر دغی بونکا مانند دور
اویله اولسه مکانی معلوم و نامعلوم دیان ایکی فریقناک قولنده قرار و یرمک
مکن اولمیوب فقط بر نوع ناعویل ونوفیق ایله بیاند نصکره اهل
فطنت آنکا کوره برینی ترجیح ایدر کتابلری تتبع ایدب اصلنه یدر.
بر تقدیر سدمنکور اوشبو ایاملرنک آباغی بتان یرده اولورسه
حایزکه بناسی یقلوب اورنی بلورسز اولمش اوله آیه کریمه ده فاذا جاء
وعدری جعله دکاء قچ نکه ربک وقت وعدی ایره سدمنکور ارضه
مستوی قیلنور یعنی بر ایله یکسان ایدیلور دبیش زمانک اخیرینه
قدر نورر دیمامش خروج یاءجوج و باءجوج آخر زمانده دبتمکله
ایک اخیر وقتده اولوق لازم کلمز جائزکه چنغزناک خروجی جوجی
وهلا کولرنک و لوجی باءجوج و باءجوجدن معدود اوله آخر زمانک

انتهاسی مراد اولمادیقی بو حدیث لردن معلومدرکه مشکات شریفده
لاتقوم الساعة حتى نخرج نار من ارض العجاز نضی اعناق الابل
بصرى دیوب بو نار اربع وخمسين وستمائده ظاهر اولدیقى ثانى
واذا كان فى آخر الزمان جاء بنو قنطورا دیوب وقع فى سنه ست
وخمسين وستمائده عباره سیله مرآتده یازلمش دور. ودغی فتح القسطنطینیه
مع قیام الساعة دیوب قسطنطینیه فتحی بلده طیبه نار یغنده وانع اولوب
وقاموسده لاتقوم الساعة حتى تقاثلون قوما كان وجوههم الهمجان
المطرقه حدیث شریفندن مراد مقول تنار طائفه سیدرکه مستعصم
خلیفه ایامنده دیار اسلامه استلای نام ایلدیلر دبیش بو خصوصده
احادیث و اخبار کوب اولوب لکن مال کلام بو علامتلردن مقدم
آخر زمان اولمز اها صونکره سی نه وقته قدر ممتد اولور الله دن
غیرى احد بلمز دبمکدر فل انما علمها عند ربى لا یجلها لوقتها الا هو
فل انما علمها عند الله الاية

ایمدی توار یغلرده یاءجوج و ما جوجناک تعریف و توصیفنده کثرة
وتوفیرنده اعماروا عصارنده طول وقصرنده یازدقلری اخبار عقلدن
بعید اولوب ثبوتیه ایرشدکنده تاویلی ممکندر. شویله که بعضی لرنک
بویى بر تارش اولوب قولاغی ناک. برى توشاک برى باپنچق اولور
دیدکلری نفس بدن قولاغی اولمیوب مراد باشنداغی طوماغی دورکه
صحرا دی نلماق لرنی صالپا ک قولاق دیب طوماقنى قولاق ایله تعبیر ایدرلر.
بوندن قولاغک عینی مراد اولمادیقى شویله بلنورکه حدیث شریفده
«اعناق الابل» کلامنی دوهنک ذاته یعنی نیص دوهیه تخصیص ایدب
آدملر بونی بدن قولاغی دیه قرار و یردکلری کبی دور. و حالانکه
حدیث شریفدا گى اعناق ابلدن مراد بصرى بلده سینه فریب تویه
مویناق نامنده بر تاغ اولوب مذکور اودک شعله سندن اول تاغ
کورنمش آدملر حدیثناک ظاهرندن بذاته دوهنک موینى دیه بلمشلر
کتابلره بتمشلر. بس طوماقنى قولاق دیدکلری دغی بو قبیلدن اوله
والله اعلم و بعضی لر بویى بوز یکر می کز عمرى ایسه مک اولاد

کورمکونچه اولمز دیوب بو طول قامت واعمار بعثی بزم ایام اولی
 آدملمز کبی آنلرده اولده اطول اولدغنه حمل قیلنور وقصرده
 فارس ایله تعبیر ایندکاری او زمان آدملمزنگ قارشى مراد اوله که
 قامتنه نسبة آنلرننگ بر فرشى بو زمان آدملمزنگ بویى قدر اوله.
 یعنی زمان اولیده قامت لری ۱۲ ذراع اولده فی زماننا اوزلمز کبی
 هادنجه به کلمش دینله طول نصر دینکاری بوندن عبارتدر. «فقس اعمارهم علی هذا
 یاأجوج ومأجوج انسان جنسندن آدم نسلندن ایکن انساب
 وسلالده شکل وهیئتده صورت وقیافتده اعمار وقامتده بوانسانلردن
 ممتاز وآیری دینلدیکی بی تعبیر وبی تعلیل برکار اولوب تصدیق
 ایدلورسه خلاف هاده باریه اعتقاد ایتمک لازم کلور. خلاف عاده
 باری تصدیق وبونی بلا تاویل تصویب شرعا مقبول اولدیغی
 فقه کورنلرننگ رعنا معلوملر. وبو یازدقلر مزه مانند برسند زمانمده
 ظهور ایندیکه ۱۳۱۸ نچی هجریه ده آوروپالور ختایه هچوم ایندکن
 فقرا کلا ایافلنوب محاربه به توتوندیلر بو اغتلاهی فقرایی، ختایچه
 «جوانک فی» روسجه ترجمه سی «بالشوی قولاق» دور. ترکچه
 «بوغان یودروق» دیه غزنه لرده یازدیلر یعنی اسلحه سز فقط قول
 کوچی ایله فوزغالمش خلق دیمک اولوب بزلرچه قره کلتنک فرا باقان
 آف صو یول موضعدنه مساعمل براسم ایدی. آدملمز اوز زعم لرنجه
 روسی وترکدن ترکیب ایلب آخر زمانده چقاچق بیوک قولاق
 یعنی بر قولاغی توشاک وری یابنچق اولن قوم بودور دیه جزم
 ایندیلر. ظاهر کلامدن بولله بر معنای استعاریه کندیلر. واقعا
 مرکب ترجمه سینى تعریب ایدرسن «کبیرالاذن» دیمک اولور خطا
 دیبه بولده فالیمور. وحالتکه بالشوی قولاقلر اوزلرمز کبی انسان
 اولوب آدملمزنگ دیدکی صفت ایله موصوف دکلار ایدی. بس بو
 خصوصنه جزنگ خبرلری وکتابده یاز یلن عبرلری اکثری تاویل
 محتاج اولوب حقیقت ایدلسه بویله برمعنایه محمول وبویله برتعبیره موقوف اولور.

توراة شریفنگ کتاب عزقیالده یأجوج ومأجوج خبری بزم
 تفاسیر وتواریخ لره موافق توشوب فقط سد ذالقرنین آنده ذکر
 ایدلماش. ظن اولنورکه مذکور حضرت عزقیال دن صوگره احداث
 ایدلمش یاخود سد آکما وحی اولنماش. زیرا انبیالر وحیدن آرتوفنی
 ایتمازلر امدن زیاده بی آچمازلر «وما ینطق عن الهمی الا وحی بو حی»
 یاأجوج ومأجوجنگ محل ومکانی وزمان خروجی دخی معلوم
 ومصرح اوله بوب حضرت خالق الکون والفساد کتب سهاویه نگ
 کلسنده بونلرننگ نه برده ایدکنی ونه جیلدن اولدیغنی آچیق بیان
 ایتمدیکی علم الساعه دن وعلامت الطامه دن اولدیغی حکمته مبنی
 اوله. والله اعلم بحقیقت الحال عصمنا الله من الضلال.

وبعض تفاسیرلرده سدنگ محلنی تعیین ایلب ارمینیه ایله آذر
 بايجان بیننده دور دیمشله. تواریخلرده تیمور قپو یازیلن سد بودور.
 بو صورتده یاأجوج ماأجوج دیدکنز چنقر خان جوچی وهلا کولرنک
 خروجی اولورکه آنلر سدنگ وراستندن عربستانه وارمشلردور (العلم
 عند الله لا یعلم الا الله)

اوهرنچی خان «جوؤساک» اوچ یل، دورنچی خان «شی خواگدی»
 اونوز یل پادشاهلق قیلمش. اسلام تواریخنده «شبهوا نفتی» املاسیله
 یاد ایدلور یازلور. وفات اسکندر دن یتمش آلتی یل صوگره دیمش.
 بو خان برهمن لرینه غایت ضد ومخالف اولوب کوب کتابلرینی
 کریدرمش نه ایسه خواص وعوامنی اوز دیدکنه اویدرمش اوز سوزی
 ایله یوردرمش غیور وغضوب خان اولمش. آلتنچی طبقه نگ اوخراخانلردن
 اوشبو شی خواگدی خان ایامنه چه چین اولکاسی بولک بولک بیک لپک
 ایله اداره ایدبله کلمش ایکن بو ذات موافق سیرت ومناسب تدبیر
 وغیرت ایله بارچه سنی اتفاقه کرکوزوب مستقل خان بولدی. وانک
 اسمنی یوقاتوب کندنه «خواگدی» لقبی قویدی اوزلرنجه ایمپراتور
 کلنده مستعمل ایش. سد مشهور بو خاننگ ایجادى اولوب بتون

چين اھالىسى نىڭ ئىلتى بۇ سىڭكە خىدمەت ايتىش ار بىش آلتى يىزى
 مڭ عىسكىر دىشمان لىرنىڭ مۇداپىئەسىچۈن خىدودلارە فوئوبىر ھىر يىل اون
 مىلىيون فقرا ابلە اون اون ايكى يىلدە سىنى نىمامە نىكور مىشاردور.
 ايمىدى ذوالقرنىن نىڭ بىدىقى سى سىدىد سور خىدىدا كىر بوار ارضىدە
 اولورسە بو خاننىڭ سىندىن مۇقىم بعض مواضعە يىساپلەش سىلرنىڭ
 بىرى اولوب سوڭرە بو بىيوك سىدە انصال و تداخل ايتىش اولور
 زىرا ذالقرنىن نىڭ سىدى فقط ايكى تاغ آراسىدە بىرنچە فرىسخىدىن عبارت
 اولوب سىد چىن ايسە نچە نچە تاغلىرى آشوب و نچە راغلىرى باصوب
 كىچەش اولدىقن بو بىيوك سىدىنى آنى اعاطە ايتىش اولە. والله اعلم
 بو سىد مشهورى كورناردن بىرى حىسەن نىعمەت الله اوغلى چانىشىقى
 ۱۳۱۵ نچى ھىجرىدە نىجارت ابلە باغىنە «پىكنە» واردقە سىدىنىڭ اوستىنە
 چىقىشلار جىملەسى پىشقى خىشىدىن ھىر بىردە كوڭرەلىرى وار بىر روس
 بىزىلە بىرگە ايدى بو كوڭرەلرنىڭ ھىر بىرىنە نچە مىڭلەر آچىمە چىققاندىر
 سىدىنىڭ بوىى فرىب دورت مڭ چاقىرىم دىيورلر. بو مسافەدە بوىلە
 كوڭرەلردىن نچە مڭ كوڭرە واردور نە قدر مىلىيون خىرجات ونە قدر
 يىلار ونچە مىڭلەر آدم ابلە نىمام بولدى ايكىن دىب كىوب عىبىسنىوب
 طوردى دىبو سوبىلدى. بو حىسەن ابلە بىلە واران محمد جان مىجىد
 اوغلى ايتوركە، جانچاكو شىرى روسچە كالغان دىيورلر سىد مشهور
 بوندىن آرى بىر كونلىك بولدىر جانچاكو كودن چىققاچ سىدىنىڭ كوڭرەلىرى
 كورنىمە باشلار سىدىنىڭ بىلدىلىكى آلتى بىدى كورەدىن آرتوق دىكل
 قالونلىقى قالون خىلى آستى بىتەمە تاشدىن اوستى پىشقى خىشىدىن ياسالماش
 ھىم سىد فقط بىر قات دىكل دور نچە قىيات دور ھىر قىياتى نىڭ اراسى
 بىرلر منزل يول مسافە دور كىلىسى قىرىبە قىشلاق شىر ابلە طولودور
 ھىر شىرنىڭ بىنە خىلى خىدە سورى قورغانى وار بوارالقدە، خىنىك كامىل
 نامىدە بىر الوغ شىر بار وآكا ياقىن «خونان» شىرنەدە خىزىرت حوز
 بابا و خىزىرت مايسى بابا دىيوب ايكى غىزىرنىڭ زىيارتى وار ايكىسى بىر
 قورغان اچىندە ايكى كىبىدە دور ھىر تىوزلوك خىط و يازولر وار سىنەلىرى

دخى كورلدى لىكن يازىب آلمىق خاطر بىمە كىلمىدى مسىجىدى ھىم وار
 قىدىمە جانلرنىڭ بىرى بوغىزىلرنىڭ اوفا فى خصوصىدە بىرلر نامە يازىب
 و بىرىش ايكىن ايشوك قىدىرى بىر تاقىتەغە ياسىدىر مىشلر ھىر كون ايرتە
 بىرلن چىقارىب مسىجىنىڭ ايشوكىدە ايكى باغانە آراسىنە آصوب فوئيارلر
 ھىزدىن سوڭرە بىنە مسىجىدە كىر كوزولر خىتالىلر اوغورلر كىتمىسون
 اوچون، مزبوز غىزىلرنىڭ اوفا فى خصوصىدە وقف بىرلر بىنى آلبىب ياكە
 آلامز دىب خىتالىلر جىدل چىقاردقە وقف بىرلرە ھىچ كىم دخىل قىلمىسون
 دىب خانىن بىرلەش خىط ايمىش. سىدىن اچىكارى دورت كونلىك جابىدە
 «كوى خاشىن» شىرى بار آندىن ايكى كونلىك «چىنان فو» شىرى بار
 بوندى و ايسى كاپىسى وانكازى، نامىدە اوچ غىزىرنىڭ مرقىدى و كىبىدى بار
 دىدىلر آىلرە بارىب بولمىدى دىدى. جىرىدە مزىدە يازىلن غىزىلر بونلردور كە
 چىن اسلاملىرى نىڭ ايتىدىمۇقتىداسى بو ذاتلر ايدىكى مۇقىم بىرلر ايدىلماش ايدى.
 شانچىن شىرى چىنان فو شىرىنە ياقىندىر دىدى. سىد مشهوردىن آرى
 آلتى كون يول يوروب بىتنچى كوندى باجىن «پىكن» بىلدە سىنە بىدىك
 ايرتە بىرلن داربازە آچىلغان وقتىدە داخل بولوب ساعىت اون بىردە
 شىرنىڭ اورتا بىرنە بىر داڭقە «خانقە» توشدىك شىرنىڭ اچىندە بىتمىش
 ايكى مسىجىد بار دىبو سوبىلدىلر دىدى. بىدە باجىن دن چىقب خانقو
 شىرنە بىنە ياقىن چاى تاغىنە واردق چاى تاغى نىڭ اسمىنى «باكلودون» دىيورلر
 دىدى انتھى كلامھما.

سىدىنىڭ بىلدىلىكى آلتى بىدى كوزدىن زىيادە دىكل دىدىكە بىكىدە اعتماد
 ايدىم چونكى سىياحت نامەلردە بىلدىلىكى بىكرىمى كىز و بىكرىمى بىش كىز
 چىماسىدە يازمىشلر لىكن بوىى اوزاق نىسەنە كوزگە پىست كورنىك
 عادت اولدىقن محمدجان بوىلە تىخىمىن قىلمىش اولە. ياخود سىدىنىڭ كىلىسى
 بىر طىرزدە اولمىبوب بىعضا پىست و بىعضا بىلدى بىرلرى اولمىشەدە بونلرنىڭ
 كوردىكى پىستلىك سىياحلىرنىڭ يىيازىقى بىلدى بىرلرە مەھول اولە.
 روس لىچە سىنچە بو سىدىنى بىلى استىنا دىيورلر آنى دىيور دىبەك اونور.

بشنچى خان دېلىشى غاى كو، اوچ يل، آلتىنچى خان ساڭ شى،
اوچ آى، بو فاملياده آلتى آدم فرق اوچ يل پادشاه بولمىشلىر.
پاى تىغنى شانچىن شىرىد.

سيكزىنچى سلاله خانانڭ اولادى، اسلام توارىخىندە
«هان سلالەسى» ديورلىر

بونلارنڭ ايتداسى نزول حضرت آدمدن ۵۴۲۹ يل مؤخر وهجرە
رسول الله صلى الله عليه وسلم دن ۷۸۷ يل ايليک دور.
برنچى خان، ناي دزوكاڭ خواڭدى، اون ايکى يل، ايكنچى خان،
كوى خواڭدى، يتى يل، بو خاننڭ ايامنده ياپونىيا قىصدنه چىقب
درياده «فورتنه» طولقون ولارق وارمىبوب قايتدىغى وبر قاچ كە
عسكىر ايله غرق اولدىغى مرويدىر.

اوچونچى خان لوپىشى سېكز يل، دورتنچى خان سيوويڭ
خواڭدى، يكرمى اوچ يل، بشنچى سيووزىڭ خواڭدى، اون آلتى يل،
آلتىنچى سيووزىڭ خواڭدى، ايللى دورت يل، يتنچى چوڭ خواڭدى،
اون اوچ يل، سيكزىنچى سيواڭ خواڭدى برنچى، يكرمه بش يل،
توقزىنچى اىۋاڭ خواڭدى، اون آلتى يل، بو خاننڭ ايامى خېلى
رواجلى اولوب جنوبدە آننام مملكتنى وهند چىنى وشمال وغربدە
مغول تىنار ايله اتفاق ايدىرك ايراندا قدر استىلا ايتدىكى توارىخلردە مرسومدر.
اونىنچى چاڭدى خان، يكرمى آلتى يل، اون برنچى سيواى
خواڭدى، آلتى يل، اون ايكنچى سيوويڭ خواڭدى، بش يل حضرت
عيسى عليه السلام (۱) بو خاننڭ ايامنده وجودە كلىمىشدر.

اون اوچونچى شوڭ دورى ابڭ، اوچ يل، اون دورتنچى ۋاڭ
ماڭ خواڭدى، اون دورت يل، بعدنە معزول، اون بشنچى لىوسواڭ،
ايكى يل، اون آلتىنچى كواڭ، اونوز اوچ يل، اون يتنچى

مىنتو خان ياخود ميڭدى ايوڭ پياڭ خواڭدى، اون سېكز يل، اون
سېكزىنچى سيوجاڭ خواڭدى، اون اوچ يل، اون توقزىنچى سيووخوڭ
خواڭدى، اون يتى يل، يكرمىنچى سيوشاڭ ياڭ پياڭ خواڭدى بريل،
يكرمه برنچى سيواڭ خواڭدى ايكنچى، اون توقز يل، يكرمه ايكنچى
شوڭ خواڭدى، اون توقز يل، يكرمه اوچونچى سيوجيوخواڭدى، بر
يل، يكرمه دورتنچى چى خواڭدى، بر يل، يكرمه بشنچى خواڭ
خواڭدى، يكرمى بر يل، يكرمى آلتىنچى ليڭ خواڭدى، يكرمى
ايكى يل، يكرمى يتنچى ساڭ خواڭدى، اونوز بر يل، بو جماعەدە
يكرمى يتى آدم دورت يوز يكرمى آلتى يل پادشاهلىق قىلمىشلىر.
بو طبقەنڭ اوللىرى بطالسة مصرنڭ ايكنچى واچونچى لىرىنڭ ايامنه
ودقيانوسنڭ زمانلرىنە توغرى كلور مذكور بطلمىوس لىر هجرتدن
سېكز يوز يل لىر مقدم وسيكز يوزدن كەمدە كلىمش ملوك لىردىر.
واوسطى حضرت عيسى عليه السلام ايامنه واخىرلىرىدە رىياضيون
وفلكيون دن مشهور بطلمىوس عكىم واصحاب كهف اوياندقلىرى زمانه يە
مصادق اولور.

بو اولادنڭ ايتداسىنن تااخىر خانلىرى اولن سانك خوانكىدى
وقتنە قدر چىنلورنڭ داخلى وخارجى ايشلىرى تمام ترقى ورواجدە
كىچوب مز بورخاننڭ وفاتىدن صونىكرەغى نچە سلالەنڭ اياملىرى غايت
مذبذبلىك ايله اوتىمىشدر ستعرف

بودا، وقانفوچىن، ديان آدمەلرنڭ ظهورى آلتىنچى طبقە ائناسىنە
اولوب بونلارنڭ مذهبى چىن اولكاسىنە اوشبو سېكزىنچى طبقەنڭ
اوللىرى ايله دخول ايتىش بشنچى وآلتىنچى خانلر ايامنده رسوخ
تابمىشدر. خصوصا آلتىنچى سيوونىڭ خوانكىدى خان بودامذهبە غايت
اخلاصلى اولوب بونىكا دائر كىتابلر تاءليفنە امر واهالى بى اول مذهبە
زيادە سېلىه سوق وكمايلىه تشويق وترغيب ايتىش بوداننڭ مدح ومبالغە
سندە جزئى بر كىتابچە يازانلرە مڭار آلتون ويروب بر ايكى قافىه
شعر تقدىم ايدىنلرە بوزر آلتون احسان ايتدىكى مرويدىر.

بودانك اصل اسمی صایون رات لقبی غائوطای یاخود غاوطامه دور بونکا شاکهونی شاکیامونی دخی دیورلر بودا دیمک هنداهتندک حکیم وحکمتلی ذات دیمک غائوطای حزمتملی معناسنده شاکهونی زاهدوصافی کوکل وصفی معناسنده دور. تبیان نافعده شاکهونی نونله کفره هنداعتقادلرنده صاحب کتاب بر پیغمبر دور فرد آخریده آنک اسرارنه مطلع دکلدن ولادتی حالنده خارق عادت مزخرفات نقل ایدرلر. وکتابنه دخی شاکهونی دبرلر وعندالبعض پیغمبر اهل ختادور دیمش اه

بودانك باشی سکسنندن تجاوز ایدب وفات ایتمشدر بونکا بوتدی دخی دیورلر واسلام تواریخی نك بعضنده مانی نقاش بوداندر دیوب لکن بودانك تولدی هجرتدن بر مک ایکی یوز یکرمی ایکی بل مقدم مانی نقاشنك تولدی ساسانیانك ایکنچی پادشاهی اولن شاپور بن اردشیرنك ایامنده اولمغله بودادن سیکز یوز آلتمش یل مقداری صونکره یعنی هجرتدن آنچی اوچ یوز آلتمش یلر مقدم اولور بین لرنده بولمغه تفاوت عظیم وار ایکن ایکسی برکشی دیمک غلط دور.

چنلورنك ایکنچی رئیس مذهبی فانفونسی دور اسلام تواریغنه بونکا فانفونچین فانفونسیوس وفونفوسیوس ختایلر فونف فوجیو بازارلر بودادن برار یوز یل صونکره کلوب آلتنچی خان اولن صیونك خوانکدی وانك خلیفی غووغوانکدی خانلره وزیر اعظم اولمشدر وفاتی هجرتدن بر مک بر یوز یل مقداری مقدم اوله اخلاق عمومیه بی اصلاح ایدب صناعت و تجارت بابنده اهالی بی نهایت ایلرولتمش بونکله برابر علوم فلسفه بی کمالنه یتکورمش اولدندن حالا اهل چین ایکی مذهب تونوب بر همین لری وعموما عواملری بودامذهبنه اهل حکمت وحکومت مأمورلری فانفونسی مذهبی اختیار ایتمشلردور. زرداشت حکیمنك زماننده اختلاف اولوب اکثر مورخین کشتناسب ابن لهراسب زماننده ظهور ایتمش دیمکله کشتناسبک ایامی هجرتدن مک

بر یوز اوتوز سنه مقدم اولدیغی حسابدن زردشت دخی فانفونسی ایله بر عصرلرده بولمش کورنور لکن بونك مذهبی چین اولره سرایت ایتیبوب هندستان اولکاسنده شایع ومنتشر اولمش ظهور اسلامدن صونکره هندستانك اکثری اسلام الینه توشدیکی ایله بو مذهب محو ومندرس اولمش حالا هندستانك بعض پرلرنده بو مذهب وارلغنی سویلیورلر.

بو مصلزلرنك تفصیل حالی تواریخ لرده وکتب لغاتنك هر برنده یازلمش اولمغله بو قدرچه ایله اکتفا ایدلدی زیاده سنی استین کتب لغات وتواریخ مطولات لری تتبع ایلسون.

ینه بواریقده «شامان» دیه بر مذهب ظهور ایدب بو مذهب بودا مذهبندن منشعب بر فرقه دور. اعتقادلری آلهه کنشده اونورر دیوب آکا تاپارلر. ملک لره یعنی فرشته لره اینانوب شامانی برهمنلر ملک لرنك خبر صدقی ایله غیبی بلور زعم ایدرلر. جن وشیطانلری دشمن بلوب خبر کذب آنلردن صادر اولور دیورلر. بو مذهب سپیریانك شرق شمالیسنده «ساموید» وسائر اونواحیده بولغان اقوامنك اعتقاد باطل لری اولوب مع فیه آوروپالرنك اعتقادندن توزو کراک دورکه ایکری ایسه ده مقتدرلری نك کوسترمش یول ویازمش کتابلری نك طریقندن یازمازلر وایرلمازلر. آوروپالولر ایقان وایمان ایدن کتابلری نك ایچنده یازیلن جن لرنك وجودنه فائل اولمیوب فرشته لره دخی اکثری منکر دورلر یعنی جن دیان مخلوق وفرشته دیان نسنه مطلق یوقدر دیورلر اولیله اولدقده تورات وانجیلی کوتاریب یوروب نه یاپارلر ایش بوندن اوتری حق تعالی قرآن کریمده (کمئل الحمار یعمل اسفاراً) دیمش.

توقزنجی سلاله حیوانك اولادی.

بونلرنك ابتداسی نزول آدمدن ۱۸۵۵ یل صوکره وهجرتدن اوچ یوز آلتمش بر یل اول دور. بو چینده چین حکومتی اوچ خانلق

اولوب بریسی اوشیر غیوانك اولادی ایکنچی «اوغو» اوچونچی
هانك اسمنده ایدیبلر.

غیوانك اولادی نك برنچی خانی «جوولی خواگدی» اوچ یل
ایکنچی خبوچو خبودی فرق بر یل بو ایکی ذات فرق دورت یل
خانلق قیلب بونلرنك اول آخر ایاملری فیروزشاه بن یزدجرد ایامنه مصادفدر.

اونونچی سلاله دزیک اولادی.

بو اولادنك ابتداسی نزول حضرت آدمدن بش مگ سیکز یوز
توفسان توفز یل مؤخر و هجرة نبی دن صلی الله علیه وسلم اوچ یوز
اون یل مقدمدر.

برنچی خان «شی دزوخواگدی» یکریمی بش یسل ایکنچی
«سیوکوی خواگدی» اون یتی یل اوچونچی «خوای خواگدی» آلتی
یل، دورتنچی میك خواگدی، دورت یل، بشنچی شونك دزونك ایوانك
خواگدی، آلتی یل، آلتنچی میكدی، اوچ یل، یتنچی چیک خواگدی،
اون یتی یل، سیکرنچی كانك خواگدی، ایکی یل، ترفرنچی موخواگدی،
اون یتی یل، اوننچی آی خواگدی، دورت یل، اون برنچی دی بی
خواگدی، بش یل، اون ایکنچی دزانك ویگدی، ایکی یل، اون
اوچنچی سیوانك خواگدی، یکریمی دورت یل، اون دورتنچی آنك
خواگدی، یکریمی ایکی یل، اون بشنچی کونك خواگدی، ایکی یل،
بو فامیلیاده اون بش نفر ذوات بر یوز ایلی آلتی یل پادشاهلق
قیلمشدر. بو خانلرنك اوللاری ملوک ساسانیانندن بهرام بن هرهمز
واخیرلری بهرام کور بن یزدجردنك ایاملرینه توغری اوله.

اون برنچی سلاله صوگ اولادی.

بونلر نزول آدم علیه السلامدن آلتی مگ ایلی بش یل صوگره
و هجرة رسول علیه السلامدن بر یوز آلتمش بر یل اولدر.

برنچی خان کادوزنك اددی، ایکی یل، ایکنچی ایك بازك وانك
دزیک چیک خواگدی، اسمی اوزون ایسهده حکومتی فقط بر یل دور،
اوچونچی سودی خواگدی، بر یل، دورتنچی وینك خواگدی، اوتوز
یل بشنچی او خواگدی، اون بر یل، آلتنچی خای دی خواگدی، بر
یل، یتنچی میك خواگدی، سیکز یل، سیکرنچی دزانك وانك خواگدی،
دورت یل، توفرنچی شوگدی خواگدی، ایکی یل بو فامیلیاده توفز
نفر آدم آلتمش یل حکومت ایتمشدر.

اون ایکنچی سلاله «چی» اولادی.

اوللاری نزول آدمدن ۶۱۱۵ یل مؤخر هجرتدن ۱۰۱ یل مقدمدر.
برنچی کادی خان، دورت یل، ایکنچی اودی خان، اون بر
یل، اوچونچی دزیوژمینك دی خان، بر یل، دورتنچی مینکدی خان،
بش یل، بشنچی دونك خونك خبو خان، ایکی یل، آلتنچی خودی
خان، بر یل، بوجاهمت ده آلتی آدم یکریمی دورت یل پادشاه بولمشدر.

اون اوچنچی سلاله «لانك» اولادی.

نزول آدم علیه السلامدن آلتی مگ بر یوز اوتوز توفز
یل مؤخر هجرة نبی علیه السلامدن ینمش یتی یل مقدمدر.
برنچی اودی خان، فرق سیکز یل پادشاهلق قیلمش بوخانك
اواسطی یعنی یکریمه دورتنچی سنهسی جناب رسول اکرم صلی الله
علیه وسلم ائندمزنگ ولادتی سنهسینه طوغری کلور زیرا ولادت ایله
هجرة اراسی ایلی اوچ یلدر.

ایکنچی خان دیزانك دینك، ایکی یل اوچونچی سیواوانك
خواگدی، اوچ یل، دورتنچی، دزینکدی، اوچ یل بو فامیلیاده دورت
آدم ایلی آلتی یل خانلق و حکومت ایتمشدر. اون برنچی سلاله دن
بورابه قدر اولن خانلر ملوک ساسانیانندن فیروز ابن یزدجرد

وقباد وجاماسب ابن فيروز، نوشروان عادل اياملرينه تصادف ايدى.
 فيروز ابن يزد جردك تختة جلوسى هجرتدن بربوز ايللى بل مقدارى
 مقدم. نوشروانك جلوسى هجرتدن يتمش بل مقدم نوشروانك پادشاهلغينك
 اون يدنچى يلنده حضرت رسول اكرم وجوده كالمش. نوشروان فرق
 سيكز سنه حكومت ايدى هجرتدن اوتوز برسنه مقدم وفات ايتمشدر.

اون دورتنچى سلاله «چيگ» اولادى.

بونلرنگ ايتداسى نزول حضرت آدمدن آلتى مك بربوز توفسان
 بش يل مؤخر هجرتدن بكرمى بر يل مقدمدر.
 بونچى خان اودى، اوچ يل، ايكنچى خان ويگدى، يتى يل،
 اوچونچى خان كواگدى يگ، ايكى يل، دورتنچى خان كلودى دزيك،
 اون دورت يل، پادشاه واهش بوخانك توفز يلى هجرتده داخل اولور.
 ايمدى حضرت آدم عليه السلام ناريجى ترك ايديلوب بوندن صوكره
 هجرتده ايله بازلور.

بشنچى خان خيو وچاگدى، يتى يل، بو جماعهده بش اشخاص
 اوتوز اوچ يل پادشاه بولدىلر. توفزنچى سلاله دن اوشبو اون دورتنچى
 طبقه يه قدرچين اولكاسى هرچ مرج يعنى اوز آرافساد واختلالدن باش
 آلامبوب بنا بربين خانلقرى تيز تيز بردن بره انتقال ايله اخيركار
 ايكنى حكومته بولونهرك جنوبى خان «نانكين» شهرينى پاي تخت
 اتخاد ايتمش شمالى چين برنچه بكليكاره بولنوب باش باشنه كتمش.
 بوندن صوكره غى سلاله يه فوت تبابوب خواگدى درجه سنه يتمش.

اون بشنچى سلاله صوك ثانى اولادى.

بو اولادك ايتداسى هجرتك اون ايكنچى سنه سى باشلنوب حضرت
 ابوبكر رضى الله عنه خلافتى نك اخبرى و حضرت عمر رضى الله عنه
 خلافتى نك اوللرينه تصادف ايدى.

برنچى خان كلودريك خواگدى، اون بش يل، پادشاه بولمش،
 اولده شانچين شهرى كوب مدت پاي تخت اولوب صوكره غى خانلر
 بر نچه شهرلرني قرار كاه ايدنمش ايديلر بو خان شانچين شهرينى
 تعمير جديد ايله دار السلطنة اتخاد ايلدى، بولنده يه شاگچى، چاگسى
 دخى ديورلر. ولايتهده اسمدر. خان بولديغى ايله جنوبى و شمالى حكومتلرني
 براداره يه جمع ايدى توفزنچى طبقه دن بوياق عادت تختنه كرمش آتش
 اختلالى سونديرب اهالى ني اتفاهه كرددى صاحب التدبير والتزوير
 غيور و غضوب خان اولمش ديورلر.

ايكنچى خان ياگدى خواگدى، اون اوچ يل پادشاهلغينه مملكتنى
 مضبوط توتوب آتاسنه اتخاد ايتميان سر كمش بيكلرني سرفرو ايتدريمش
 باش ايكندرمشدر. اهالى بي مدنيتنه سوق ايدى هنر و صناعت حدائق
 وزراعته اهتمام ايدى ممالكتنى آباد ايلدى وسد مشهورى تجديد
 واهاليه نظام جديد وضع ايلدى.
 اوچونچى كوگدى خان، بريل، بو اوچ آدم بكرمه توفز يل پادشاهلق قيلدىلر.

اون آلتنچى سلاله تاك ثانى اولادى.

بونلرنگ ايتداسى هجرتك فرق برنچى سنه سى اموى حكومتينك
 اولى اولن عام الجماعهده باشلنمش اوله.
 برنچى خان كلودز اولدى، توفز يل پادشاه بولمش. بو خانك
 جلوسى سنه اعتبار ييله رسول اكرم صلى الله عليه وسلم دن صوكره
 ايسهده چين اسلاملى يعنى دونكانى لر بونى رسول اكرم ايله همسال
 وزمان معادته اسلامه كلن خاندر ديورلر، لكن دونكانى لرنگ اسلامه
 كلديكى او سلاله نك آلتنچى سى اولن صيوانك دزونك خان، ايامنده
 اولوق كرك فقط برنچه دونكانى لرنگ تقريرينى بوراده تحرير ايداليم.
 بورون بر دفعه سبب اسلاميتلرينى جناب مدرس دب آخوندك
 خبرى ايله جريدته مزده يازمش ايدى اصل طوغرسيدده اودور. اما بو
 خصوصى اوزاق مدت آدملردين صواب نچه وقتلر قيلمش وقت مز

دخى بوش قالمسون اوچون ايكنچى نقلى بو جايدە يازمق مناسب كورلدى. حكايهسى بودور مزبور كودزو دادى خان، تخته چلوس ايلدىكى ايله روزشپ تدبير عامهده ندارك ايدب كېچەسى كوچه لرده كندى پاسبانلىق كوزاتچىلىك ايدب طولاشوردى. ختايلرنىڭ «چنك» دىكى ساعت منزله سنده بىر نىسەنلەرى وار كرك اطول لبالده وركرك افسر لباله بش چنك صوفىلەقە طاك بىلنور بويلە بىرې تىغلى مقياسدور. بىر كېچە بش چنك صوفار تاك بلورمز خان نىچى ايدب چكده مى خطا ياتا كده مى ناعخىر اولدى دىوب تفتيشه آلور چنكده ايسه خطا يوق تاكنىڭ تاخىرنده حكمت نه ايدىكىنى موبد و حكيملرنىڭ صورادىق جواب و بىرلر كە عند الله قىرى اعظم بىر بىوك ذات بىر توغرىدە آدملىر ايله مباحثە ايتىش اولده شرطلىرى تاك بلورمكە باكە كون توغرىدە موقوف و معقود اولوب اولداتىڭ كلامى بىر يىنە كلسون اوچون فوياش تاخىر قىلنىش تاك ايسه فوياشنىڭ شغلهسى اولمىقلە فوياشنىڭ تاخىرى تاكنىڭ تاخىرىنى مستلزم دور دىورلر. مكر بو كېچە جناب حضرتنىڭ معراج كېچەسى ايشكە كىتار مكەبە شامدىن كلن كاروان كون توغار كلر دىوب خىر و بىروب آكا منتظرلر ايكىن حق تعالى جناب حېبىنىڭ سوزىنى تصدىق اوچون شەمسى تاخىر ايلەش. خاننىڭ نىچى دىها زياده اولوب اونە كىبى ذاتىركە آسمان وافتاب آنىڭ النده وامرزه اولە دىدكەدە حكىمالر حىقنىقنى بيان قىلب اوزات پىغەبر اولسە كرك كە آندىن صدور ايدىن خوارى عادات عالمە معجزە اولە دىوب جناب اكىرنىڭ مولودىدىن و مبعوثىدىن خىر و بىرمىشلر. خان بو كلامدىن رسول خدایە محبت ايدب عند الله بويلە بىر معزز و مكرم ذاتنىڭ ايامندە اولوبدە آكا نىچى ايتىمىم بو عاقل ايشى دكلدر البتە آنىڭ بولى ايله بىر بىوب دىدىكى ايله عمل ايدايىم دىبە غايىبانە ايمان كىتورمىش حواشى لرى دخى سنكلە بىلە بىز دىوب بىعت ايتىمىشلر اتقافلە مدينەبە

رسول اللهنىڭ رسم و تصويرىنى آلب مكنوب ايله قايتىمىشلر. قايتىدىن نىكرە ايلچى لىر رسول عليه الصلوة والسلامنىڭ او صاف ظاهره و معجزات باهەرلرىنى سويلوب خصوصاً اعظم معجزات شق قەر اولمىقلە خان مذكور ايامندە صوفىلان آقە و تىكەلرنىڭ بىر طرفندە رسول اللهنىڭ تصويرى و بىر طرفندە شقى قەمر صورتى صالىب اورتاسىندە خاننىڭ اسمى يازلدىقىنى روايت ايدىلر. اما زمان سعادتنە چىنەن ملكندىن مدينەبە ايلچى كلىدىكى سىر و توارىخ لردە يازلەش اولمىوب و تصوير مسئلەسى دخى تجويز كورلمىوب و اول ايامە صوفىلان پول و تىكەلرنى ھىچ كەمىڭ كوردىكى بىلنىمىوب مجرد اغز خىر اولدىدىن بو خىرنىڭ رد و قبولى عقندە بىر شى دىبىمە مترددىم. مع ما فىه جريدەدە يازلەش خىردىن بىر حكايه دونكانى لىر آراسىندە شايع و مشهور راقدر. خىلە آخوند دىدىكى بىر دونكانى ملا بو ايكى قولى تطبيق ايدب شويلە بيان ايلدىكە، كودزى اودى خان حكىمالرنىڭ سوزىلە رسول اللهغە اخلاص و محبت ايدب و ايلچىلرنىڭ تصدىق و تەرىفى ايله اسلامە كەلىش آنىڭ وفاقى بعدندە خىلىقنى تاى دىزوك خان، ياخود بونىڭ خىلىقى كودزوك، مچوسىلىكى اعادە ايتىمىڭ صدندە ايكىن رۇباي حىقىقنى ايله تەجدىد اسلام و انتىشاردىن ايتىش اولور دىدى اھ. رۇبا ايله اولن حكايه جريدەدە يازلەش حكايه دور. بو صورتدە سەرفىندىن كەلىش علمالر بو خاننىڭ ايامندە كەلىش اولە لىكن دب آخوندنىڭ بياننە نظراً رۇبا واقەسى بو اولادنىڭ آلتىنچىسى اولن صىوانك دىزوك خان، ايامنە مصادىق اولوب چىن توارىخنە نوعا موافقتى واردور «ستىكتىب» باي سىبب كان دونكانى لرنىڭ اسلامە كلىدىكى اوشبو تاك، اولادىنىڭ ايامندە اولدىقى شەھور و محقق دور.

ايكنچى خان تاى دىزوك، بىكرمى اوچ بىل اوچونچى خان كاۋدزىڭ، اوتوز دورت بىل، دورتىنچى خان چوك دىزىڭ، بىكرمى آلتى بىل، صاحب نىخت اولمىش آناسىدىن ياش قالغان سىببى حد بلوغە بىكونچە آناسى «وۋخىبو» خانم نىبابە فرمان فرماي چىن اولوب خىبىط ممالك

و ثروت اهالی بی کمالند یتکرمش مرأة ایکن مرادن زیاده ایش
ایتمش دبه یازمشلر.

بشنچی خان جوی دزیك ایکی یل، آلتنچی خان صیواک دزوک
انچی فرق دورت یل، پادشاهلق فیلمش. رۇبا ایله اسلامه کلن خان
بو اوله. ختای توار یخنده بو ذات اولده عدالتلی ایسهده سوگره
«لاما» لرنك دیننه کریب آنلره الوغ درجهلر ویروب حکومت
کویالامالرنك النده اولدی بش یوز مک ابر خاتون بردن یعنی بر
کونده لامالرنك طریقنی توندیلر آکا تابع اولوب آنلرنك یولبله
کتدیله سوگره بی حد آدم او طریقنی اختیار ایندیله دبه یازمش دور.
«لاما» دیانلری مانى و چغش کیکان اسمنده اولان الوغ روحانیلرنك
مزید وتلمینلری اولوب لاما دیننه کردی دیمکلری اسلامه کلدی
علمالرنك سوزبله عمل فیلمی دیمکدر. والا لاما اوز مقتدالری ایکن
آنك دیننه کردی آنلرنك طریقله یوردی دیمک نه دیمک اوله هیچ
بر معنا چقمیور. بس معلوم اولورکه اسلام مهتدی لرینی کندی
مضل لری کبی کوروب علمالرنی لامادبه یازیب لاما کلمهسی عن
اصل، علما لفظندن آلتمش اوله. ختای توار یخنی نك بو تحریری نامی
سبقت ایدن مدرس دب آخوندنك خبرینی مؤید اولوب سنه سیک
توغری کلور یوقاروده چپس توار یخنه نوعا موافق وار دیدیکم بوندندر.
مزبور دب آخوند دونکائی لرنك اسلامه کلدیکی سمرقند فتحندین
آز سوگره دیمش ایدی. سمرقند و بخارا فتحی عصر اولنك او اخرنك
اولدیغی توار یخ ایله مثبت دور. خان نك اسلامه کلدیکی و آکا تبعیه
اهالی نك، قبول اسلام ایتدکی جریده مزده مفصل یازلمش ایدی لازم
ایدن آکا بافسون. مزبور کتابچهده عالم لرنك سوزی غیری لره
نسبه نص کبی دبه یازدغم مشار الیه مدرس آخوندنك خبرینی
تصدیقندن عبارتندر.

یتنچی خان صوگ دزوک آلتی یل، سبکزنجی خان تایی دزیك
خواگدی، اون یتی یل، توفزنجی خان دی دزیك خواگدی، بکرمی

بش یل، اوننچی خان شوگ دزیك خواگدی، بر ییل، اون برنجی
خان ساگ دزین خواگدی، اون بش یل، اون ایکنچی خان مودزیك
خواگدی دورت یل، اون اوچونچی خان زین دزیك، ایکی یل، اون
دورتنچی خان دیک دزیك، اون دورت یل، اون بشنچی خان اودزیك
آلتی یل، اون آلتنچی خان صیواک دزیك ثانی اون اوچ ییل، اون
یتنچی خان بی دزیك، اون دورت یل اون سبکزنجی خان چی دزیك
اون بش یل، اون توفزنجی خان جودزیك، اون بیش یل، بکرمی خان
جو صیواگدی، اون اوچ ییل، بو جماعهده بکرمی نفر ذوات ایکی
یوز سکسان سبکز ییل پادشاهلق فیلمشلر. آغز اخبارده بو اولاد
بش یوز یل حکومت ایتمش دیدکلری جزاف اولوب دب آخوندنك
اوچ یوز یل مقدار دیدیکی سوزی توار یخه توغری کلدی بنا برین
بو ذانك سوزینه کمال اعنا واعتماد ایدبورم. مشار الیهک اسمنی
دب آخوند دخی دیورلر. هر ایکی نقلدن دونکائی لرنك اسلامه
کلدیکی اوشبو نك اولادنده اولوب ختای توار یخندن مستفاد
ایدیلن دخی بودور.

اسلامه کلدکن سوگره بو خانلرنك اسمی نه دن مسلمانچه اولمامش
دینلر حالاً دخی دونکائی لر ختایچه و مسلمانچه ایکی اسم ایله
سویلنمکده دورلر بزلرده هم روس قلمنده فلانوف دبه سویله مک
معتبر اولوب اوز ارامزده اصل اسم ایله سویلارز یازدغمز ختای
توار یخندن اولمغله ختای خلقی مسلمانچه اسم گه تل لاری قسیر قلمه
کتورمک دخی آنلره عسیر اولدندن اوز تللرنچه یازمش لر اوله.
نتاک کم منقول خانلری ختای توار یخنده بر اسم منقول توار یخنده
بر اسم ایله یازلمشدر.

اون یتنچی سلاله خیولاک اولادی

بونك و بونك صوگنده اولن دورت اولادنك وقتنده دخی یوقاروده
کچمش آلتی طبقه خانلرنك احوالی کبی اوز ارا بلوی و بولولک لیک

اولدقدن حكومتلرى تيز تيز ئېدىل اولمىش يعنى بىردن بىرە انتقال قىلىنمىش.
 بىرنىچى خان تاي دىزىجو خواگىدى، آلتى يىل، اىكنىچى خان دىزىجو
 واڭ جوناڭ اون يىل، بو ايكى شىخىس اون آلتى يىل پادىشاھ اولمىشلىرى.

اون سىكزىنچى سىلالە خىيوتاڭ اولادى

بىرنىچى خان جواڭ دىزىجو اوج يىل، اىكنىچى خان مېڭ دىزىجو
 انىچى سىكز يىل، اوچونىچى خان مېڭ دىزىجو ۲ نىچى بىر يىل، دورتنىچى
 خان فىدى خان ايكى يىل، بو دورت آدم اون دورت يىل پادىشاھ اولمىشلىرى.

اون توقوزىنچى سىلالە خىيودىزىجو اولادى

بىرنىچى خان كاودىزو، يىنى يىل، اىكنىچى خان چودى، دورت يىل،
 بو ايكى آدم اون بىر يىل حكومت ايتىمىشلىرى.

يىكرىمىنچى سىلالە خىيواڭ اولادى

بىرنىچى خان خاودىزو خواگىدى، ايكى يىل، اىكنىچى خان اياڭدى،
 ايكى يىل، بو ايكى آدم دورت يىل خانلىق قىلمىشلىرى.

يىكرىمى بىرنىچى سىلالە خىيوجو اولادى

بىرنىچى خان تاي دىزىجو خواگىدى، اوج يىل، اىكنىچى خان شى
 دىزىجو فوجوڭ ساڭدى خواگىدى، بىر سىطر القاب ايله آلتى يىل، اوچونىچى
 خوڭ دىزىجو خان، بىرنىچە آي بو اوج نىفر ذوات توقىز يىل پادىشاھلىق
 قىلىدىلار. اون يىنچى سىلالەدىن بو رايە قىدر بىش طبىقە اولوب بو بىش
 طبىقەنىڭ ايتىداسى ھىجرىنىڭ اوج يوز يىكرىمى توقىزىنچى سىنەلرندە خىلىفە
 عباسىيەدىن مستىكىفى بالله ايامىدە باشلىنوب اوج يوز سىكسان سىكز دە
 قادىر بالله ايامىدە اىتمامە ايرىمىش جىملەسىنىڭ مدت سىلطنىتى ايللى دورت
 يىل اولمىشلىرى. كاشغىردە سىدىق بو غىرا خاننىڭ دورى بو بىش اولادىنىڭ
 ايامنە تصادىق ايدىر. چىن دە اسلام دولتىنىڭ انتھاسى سوڭنە خىتايلىلار
 اوز ارا انتافى اولمىيوب حكومت تالاشىدىن مەملىكتلەر كوپ تولقونلىمىش
 دىيوب سابىق دىب آخوند مىدرىس سويلەش ايدى او كوندە المىزدە
 خىتاي تىوارىغى اولمىدىن حىقىقتە مطلع اولمىمىش ايدىك شىمدى معلوم
 اولدى مىشار الياڭ دىدىكى بو ايتىش.

يىكرىمى ايكىنچى سىلالە سوڭ ئالتى اولادى

ايتىداسى ھىجرىنىڭ اوج يوز سىكسان سىكزىنچى سىنەسى مىد كور
 قادىر بالله ايامىدە باشلىنوب بىرنىچى خان تاي دىزىجو شىكدى خواگىدى،
 اون يىنى يىل، اىكنىچى خان تاي دىزىجو خواگىدى، يىكرىمى بىر يىل،
 اوچونىچى جىڭ دىزىجو خواگىدى، يىكرىمى بىش يىل، دورتنىچى چىڭ دىزىجو
 خواگىدى، قىرغى بىر يىل، بىشنىچى اياڭ دىزىجو خواگىدى، دورت يىل،
 آلتىنچى شىڭ دىزىجو خواگىدى، اون سىكز يىل، اوشبو خان ايامىدە
 چىنلار عىسكىر عىطىم ايله آلتى شىرە استىلا ايدىب پىساي تىخت اولن
 «بىلاساغونە» قىدر كىلەش ايكىن اياڭ خاننىڭ اوغلى طوغان. خان يوز ايللى
 مىڭ عىسكىر ايله قارىشولىيوب مەملىكتىن سوروب چىقاردىغى نىوار بىغىلدە
 مىرسومدىر. بو سىفردە چىن عىسكىرى ملىبوندىن زىيادە ايدىكىنى يازمىشلىرى.
 يىنچى خان جى دىزى جو خواگىدى، اون بىش يىل، سىكزىنچى خان
 كوى دىزىجو خواگىدى، يىكرىمى بىش يىل، توقىزىنچى خان چىڭ دىزىجو
 خواگىدى، بىر يىل، اونىنچى خان كاودىزىجو خواگىدى اوتوز آلتى يىل،
 اون بىرنىچى خان سىيودىزىجو خواگىدى، يىكرىمى يىنى يىل، اون ايكىنچى خان
 تىواڭ دىزىجو خواگىدى، بىش يىل، اون اوچونىچى خان نىڭ دىزىجو خواگىدى،
 اوتوز يىل، اون دورتنىچى خان لى دىزىجو خواگىدى، قىرغى بىر يىل، اون
 بىشنىچى خان دىزىجو خواگىدى، اون يىل، اون آلتىنچى خان كوك دىزىجو
 خواگىدى، ايكى يىل، اون يىنچى خان دىواڭ دىزىجو خواگىدى، ايكى
 يىل، اون سىكزىنچى خان جوژاودى پىڭ خواگىدى ايكى يىل. بو فامىلىيادە
 اون سىكز نىفر ذوات اوج يوز يىكرىمى بىر يىل، پادىشاھ بولمىشلىرى. بونىڭ
 قىيىلنە كچمىش بىش سىلالەنىڭ دورى خار جەدە مىنغول تانارنىڭ مىداخلىسىدىن
 ايتىدە اوز ارا اختىلالدىن تىمام قىرغىن وسوركىن ايله مىضطىر ب اوتەش
 ايكىن نوبىت بو طبىقە يە كىلكدە ايتچ اختىلالنى كوچ ايله باصوب مىنغول
 تانارى وىر كى ايله توقىتاندى. اون بىشنىچى خان اولن «دىزىجو خواگىدى»
 زىقتە قىدر اھالى غايىت تىنچ ۋا سىودە لىك ايله عىمر كىبھور مىشار ايكىن

اخیرغی اوچ خاننڭ باشلیغی سببلی اھالی ینہ اختلال عادتہ عاید اولوب بو بی تنجلیق دن استفادہ ایدرک «خوبلای خان» عسکر عظیم ایله واریب ممالک چیننی مالک و باجیرن تختہ صاحب اولدی. بوننڭ اولادینہ ختاچیہ «ابوآڭ» دیورلر.

یکرمی اوچونچی سلالہ ایواننڭ اولادی

بو طبقہ نڭ اولی خوبلای خان ابن تولى خان ابن چنغزخان دورکە بغدادی خراب ایدن وظیفه عباسیہ نڭ انقراضنہ سبب اولن هلاکو خاننڭ بیوک برادری اولور. ابتدا خانلغی هجرتنڭ یتى یوز دورتنچی سنہسری باشلنوب روم سلطانی غازى عثمان عالیشان ایله معاصر اوله

برنجی خان ختاچیہ شی دزووننڭ وژاوخوانسکدی اوخان بو بر سطر القاب مونغولچه خوبلای خان دیمکدر اون بش یل پادشاه اولوب کوب کاروعدالتلر کوسترمش عیوما چین اولکاسنہ و تئار و منغول وسائر ملوک طوایی لر نڭ کلسنہ نافذالحکم خان اولمش پای نغنی باجین پکین شهریدر پادشاه آروغی دیان قنال بوننڭ ایامنہ قازلمش بو خان چین اویکاسنی نماماضبط و تسخیر ایندکدنسکره یاپونیه مملکتنه قصد و سفر قیلش ایکن دورت یوز عددکمه ایله چقان عسکر نڭ اکثری دریابه غرق اولوب آزدن آزی قایتدیغی بعض اسلام توار یغندنه کورلدی اماختای توار یغندنه بو واقعه بی خوبلای خاندن مقدم یازمشلر. ایکنچی خان جیڭ دزیڭ خوانسکدی، مونغولچه اولول شیتونیه ورخان، اون اوچ یل اوچونچی اودزوخوانسکدی مونغولچه جایسان کولوک خان، دورت یل، دورتنچی جنک دزوننک خان، منغولچه بابانتو خان توفز یل بشنچی ایڭ دزوننک خان مونغولچه کینگان خان اوچ یل آلتنچی تاي دزیڭ خوانسکدی منغولچه اییاسون تیهور خان بش یل یتنچی میڭ دزوننک خان منغولچه کوشاله خان

بر یل سبکزنجی اویڭ دزیڭ خان منغولچه طوتیهور خان، اوچ یل توفزنجی شونکدی خان منغولچه طوغون تیهور خان اونوز بیس یل و جماعده توفز نفر خان خوانسکدی لقبیله سکسان سبکز یل، حکومت قیلدیلر بو اخیرغی توغون تیهور خان یازیله چق میڭ اولادی نڭ چینہ مداخله سیله آڭا مقابله یه فادر اوله مدفندن پکین دین چقب منغولستانه کلوب فرار لشمش طائفه منغول و اراضی منغولستان بتمامها بوننڭ تصرفنده اولوب ترکستان شرقی یعنی آلتی شهر ولایتی و ترکستان غربی و فرغانه و ماوراءالنهر کلا بوخاننڭ ضبطسه اولمش بزم اسلام توار یغندنه توغلوک تیهور خان دیه یازیلن ذات بو اوله دکاداکا صحرا سنی قوم باصوب خراب ایتدیسکی خبرنڭ حقیقتنی بلمک اوچون آفسو شهرینه واردقده مولانا حضرت لرینه ملاقات اولوب اسلامه میل قیلدیغی وایلایه قایتقده نچه مڭ نوابعاتی ایله ایمانه کلدیکی غمسه مز نڭ آلتی شهر ماده سنده یازلمش ایدی. ختای توار یغندنه بوخاننڭ بکین دن چقب منغولستانه کتدیکنی یازمش آندن صوگره غی احوالنی یازمامش بو خاننڭ اسلامدن اول اسمی توغلوک تیهور اولوب بعدالاسلام محمود قویولمش ایامی امیر تیهور ایله بر وقتده اولوب سککسینه نظرا حکومتده ایکسی مشترک کورنور شویله که سککسیننڭ بر یوزنده سلطان محمود یارلیغی امیر تیهور ایکنچی یوزنده ضرب سمرقند و نازک خط ایله سمرقند کلهمه سی آرقاسنه تسکاری قیلب عمان املاسیله یازلمش بوقاروسنده حه بو صورتده بر خط دخی وارسنه سی جویلمش بلوب برلهادی.

ختای خلقی نڭ «لی» یعنی دین و آیین لرندہ پادشاه اولن ذاتی هر نه قدر قتلہ مستحق ایسه ده اولدرمک قطعا جائز اولمیوب یا عزل یا خود اوز اختیار نچه خواهلمش یرینه عزت ایله اوزاتمق قانون قدیمه لرندن اولوب بنابرین توار یغزلرنده احياناً معزول یا مطرود اولنلر کورنور صدا مقتول خان کورلمیور. العزل موت فاعل سنی محکم طونمشلر اوله.

يكرمه دورتنچى سلاله ميڭ اولادى

بو اولادنىڭ اول جلوسى امير نيمور كوركانىڭ واسطى ھۆكۈمەتتە
بىنى يوز ئوقسان ايكنچى ھجر يەدە روم سلطانى يلدزم بيازىدخان
ايلى بىر يىلدە تىختە كچەش دور.

برنچى خان تاي دزىڭ خواڭدى يكرمى توقز يىل پادشاهلىق
قىلمش بو آدم اصلى خانزادە اولمىبوب اوزلار نچە مرید تريبە ايدىچى
لاما جماعەسىندىن ايمش كىنىلار نچە صاحب كراماتىدىن صايوب ھقندە
بعض خوارق عادات ومزخرفات بى غايات نقل ايدىلر مرید وانباغى
كوب ايدىدكنىڭرە باش كىتارىب شوڭدى خوانىڭدى يەنى توغلق
نيمور خاننى پاي تىختىدىن چغارىب ممالك چىننى مالك اولدى خېلى
عدالت ابلە توردى ايكنچى خان كوى دزانىڭ دىڭ دورت يىل اوچونچى
خان چىڭ دزىڭ ويڭدى اوتوز بىر يىل دورتنچى خان
چىڭ دزىڭ جوۋ خوانىڭدى بىر نچە آى بشنچى خان سىوانىڭ دزىبىونىڭ
آلتى بىل آلتىچى خان دزىونىڭ چىڭ تونىڭ دىفغە اولىدە آلتى يىل
منقول اسارتىدىن قىتولوب بايند قىدىنىڭرە تانك شونىڭ لىقىبلە سىكىز يىل
جمعى اون دورت يىل پادشاه بولمىش تونىڭ ايامى منقول معار بەسى
ايلى كىچوب صوغىشە اسىر توشمىش ايدى مال فوتى ايلە ازاد اولنوب
يەنە تىختە كچەش ايسەدە منقوللر ھنوز مداخلەدىن كىروتورمادىلر.

يىنچى خان كونىڭ چىڭ خازىڭ دىنىڭ خوانىڭدى بىنى يىل سىكىز
نچى خان تانك شونىڭ سىكىز يىل توقز نچى خان سانىڭ دزىنىڭ خوانىڭدى
اون اوچ يىل اوننچى خان سىموزونىڭ اون سىكىز يىل اون برنچى
خان اوۋ دزىڭ چىڭدى اون آلتى يىل اون ايكنچى شى دزىڭ سىموزونىڭدى
فرق بىش يىل اون اوچونچى خان مودزونىڭ جو خوانىڭدى آلتى يىل
اون دورتنچى خان شىڭ تونىڭ سانىڭ خوانىڭدى فرق سىكىز يىل
اون بشنچى خوانىڭ دزىونىڭ چىڭ خوانىڭدى بر آى اون

آلتىچى سى دزونىڭ تانكسى بىنى اون يىنچى خان چونىڭ چىڭ
خوانىڭدى اون بىنى بىل بو اون بىنى نفرذوات ايكى يوز يىتەش بىل
ھۆكۈم ايتىش لىر ايتداسى آلتىچى خان دن صوڭرەغى خانلر منقوللرە
ويروكو وملازمت ايسلە نورمش ايسلەردە منقوللر بوڭا قىساعت
ايتمايىوب ھىر وقت چىن اولكاسىنى تالاب بى تىنچ ايدىر ايدىلر آخر
كار منقول تىتار اتقاقلە باصوب باروب باچىن نى آلدىلر. منجور
نىسلىدىن كە منقولنىڭ بر بطونى دور شونىڭچى اېن تاي دزونىڭ نام
دانە سلطنت تاجىنى كىدروب باچىن دە سر برە صعود ايتدىلر عصرمز
اولن اوشبە ايامغە چە خانلىق بو شەوبىدىن اولوب بوڭا دىچىن اولادى دبورلر.

يكرمى بشنچى سلاله داچىن اولادى

بو طبقەنىڭ خانلىقى ھجر تىڭ بىر مىڭ آلتىنچى سەنەسى باشلىنوب
استىنبولدە سلطان ابراهيم اېن سلطان احمدخان وبخارادە ندر محمد
خان اېن دىن محمد خان فرغانە ھىم دارلرندىن شەھىست بى لره معاصر اولە.
برنچى خان شونىڭچى اون اوچ ياشىدىن تىختە كىچوب اون
سىكىز يىل پادشاه بولدى روسىيە ايلە ايتدازىت آمد بو خانىڭ وقتىدە
باشلىنوب بايكونف نامىدە ايلچى پكنە باردى بو چىن دە چىن اولكاسىنىڭ
سىلر اولوب كوب بلاد وشەرلر خراب وكوب آدم ھلاك اولدىدىن
ايلچىنىڭ اباغى نامبارك لىكىدىن اولدى دىيە تشاوم ايدىب خان
عسرت لىرىنە دىخى شامنى سىرايت ايدىر سىرايت ايدىر خوفىدىن ايلچىنى
خاننىڭ ھىزورنە كىردىمىلر. كىردىمىلر بىھانە باشقە صورتدە كوستىرلدى.
بو خاننىڭ ايامىدە اولكى طبقەنىڭ تصرفىدىن چقىش بىرلر كلىسى
ارجاع واسىرداد ايدىلدى يەنى قايتوب آلتىدى خان ياش ايسەدە
وزىرى وعىنى آموۋانىڭ ھىم باشىدە بولوب كوب ايشلر نى تىرتىب
وتىنچىم قىلدى.

ايكنجى خان كانكسى آلتىش يىل خانلىق قىلدى بونىڭ وقتىدە دىخى روسىيەدىن ايلچى باردى ناروچىن بىلدەسەندە تراكتات يىزالدى روسىيە ايلە اول تراكتات بودور بو خان عدالت ايلە مشهور نظام وترتيب ايلە معروف اوبوز اوزايچىلارنىدە ليوتا اسمبىلە ياد ايدلور كە قانونى دىيك اولە

اوپونچى خان ايۇلك جىيىڭ اون اوچ يىل حكومت قىلدى بونىڭ ايامىدە ختايدىن روسىيە بىلە ايلچى كلوب لىسانىزدە تىساختى سويلنور كىباختە تراكتاتى يازلدى روسىيەدىن دىخى ختابە ايلچى وارىپ بعض شىروط نامەلەر قىرارلدى بو خاننىڭ ايامىدە باجىن دە بيوك زىلزە بولوب بتون عمارات فالىبوب يوزمىكەن زىيادە انسان تلى اولمشىر. دورتنچى چاڭلوڭ خان آلتىش دورت يىل پادشاهلىق قىلدى بونىڭ ايامىدە آلتى شەر كاشغر ولايتى تىماما ضبط واستىلا ايدىلوب تىياڭ شانك تاغى اطرافىدە كوب جايلارغە شەرلەر سالدى چونقار خانلىقنى بتوردى بو خاننىڭ اوائل چلوسى حضرت آفاقنىڭ اواغردورنە مصادى اولور چونقار يعنى ايلە خانلىقى كە قىلماق خانى دور و آلتى شەر وتىياڭ شانك نواچىسىدە اولن صوفىلار دە يوز سان دن آرتوغراق آدم تلى اولدىغىنى يازمىشلار بىر مىليوندىن زىيادە دىيىمىكەر مبالغە بولسە كرك ياخود اولكى محاربهلەر ايلە مچەوهى مراد اولە كە ولايت اوچون اول آخر بو قدر انسان تلى ايدلدى دىيىمىكەر.

بو ائىنادە غرب طرفىن آبلای خان چونقار قالدوقلارنىڭ بىرىنە قدم باصدىغى اوچون بونى روسىيەنىڭ القاسى ومعنوى امدادى دىوب اوفكاوكىنە قىلىپ بىر نچە يىللەر روسىيە ايلە بارىق كىلىملىرى كىسلىدى غولچە وچوچك بىلدەلەرىنىڭ بىناسى بو خاننىڭ ايامىدە دور بىر يوزىدە مىسلىمانچە كاڭلوى و بىر يوزىدە ختابچە يازىلن قىزل بارىق بو خاننىڭ دىبورلەر. شىبخودن امانا رومچەبە قىدارولن اورمانلىق قرە بىساچ بونىڭ ايامىدە ايكەلەش اولدىغىنى سويلدورلەر.

بىشىنچى خان دىزاچىڭ بىكرىمى بىر يىل خانلىق قىلدى بونىڭ وقتىدە روسىيەدىن ايلچى باردى اما يوقارغى يازلامىش اوفسكە سىبىندىن پىكىن كە كركوز مىدىلەر دوستلىقىنىڭ ئىباتى اولمىيان دولت ايلە آشنالىق قىلىق شانمەزە لايىق دىكلەر دىيىشلەر آلتىنچى خان داوۋنىڭ كواڭدى اوتوز يىل خانلىق قىلدى كاشغردە جىهانكەر خواجه غلبەسى بونىڭ زىمانىدە بولمشىر. چىن اولكاسىدە افىون ايكەك صاتىق آلمىق وتارتىق بىساق قىلىنوب بىر سىبىدىن اوز ايجىدە اختلال چىقدى بو بىساق واختالنى غنىمىت بلەرك انىكلىز لىر افىون كىنوز دىلەر حكومت آنى منغە چالشىدى انگىلزلەر عناد ايتىدكە ختايلەر ايكىلىزنىڭ پاپورنى افىونى ايلە بىلە كويدردىلەر ياندردىلەر بو بىھانە ايلە انىكلىز محاربه آچدى ختاى مغلوب اولەرق پىكىن دە صلح نامە تراكتات يازلدى ھىچر يە بىر مڭ ايكى يوز آلتىنچى سەندە بونىد نىكەرە آمرىقا ايلە ھىم فرانسوس ايلەدە تراكتات بىصاشدىلەر ۱۲۶۵ نچى ھىچر يەدە اجىبىلارنىڭ بو مداخلە وتراكتاتلرى مشهور تايفونان صوقىشنى سىبب بولدى خىلى اوزاققە تارتىلدى تايفونان دىيىك حرىت وتىنچلىق دىيىك معنادە اولوب چونسكە بو اختلال حكومتى اھالى اوزلرى آلوبىدە جەھورىت اولەرق اجىبى دولتلارنىڭ نەرضىدىن مداخلەسىدىن مىلىكتىنى صافلىق ادعاسىدە باشلاندىقەن على خلاف واقع فسادە اصلاح اسمى و بىرلەش مىسى بالتقىض اولە.

بىنچى خان «ساڭ فىڭ كىياڭ فوڭ» اون بىر يىل پادشاه بولدى. تايفونان قىتنەسى بونىڭ وقتىدە غايبت اوچ آلبى نانكىن شەرنەك مىڭ اولادىدىن «غوڭ سىوچو چوڭ» نام آدمنى خان كوتاردىلەر لىقىنى بوغدى خان اتادىلەر. بو فساد ائىناسىدە انگىلز فرانسوس بىنە محاربه آچوب «نانطون» «مىچون» شەرلرىنى ضبط ايتىدىلەر. بىساجنە دىخى كوز نىكەشلەر ايكىن مدعاسىنى آلوب مصلحە قىلدىلەر. بوندىن اوچ يىل صوگرە تىكرار انگىلز فرانسوس كلوب باجىن شەرىنى آلدىلەر خان پاي تىختىنى تاشلىب چىقدى. اولكى شىروط ومقاولە اوستىنە بىنە نچە تىكلىق مالا بىطاقلرى بوكلتوب طوعاً وكراً قبول ايتىردىلەر

ختايە تمام موبون ابكردىلەر. بو ارالقدە روسيە ايل غولجە تركنانى
 يصاليب مڭ ابكى يوز بتمەش ابكىچى ھجرىدە «غولجەيە، بولجەيە»
 يعنى چوچك شەرىنە كورالار فوبولدى.
 سېكزىنچى «توگچى خان» اون نورت يل پادشاھلىق قىلدى. بو
 خاننڭ صغىرلىكى سىيلى ەمى «كوچوڭ واڭ» نيابە حكومت ابدى
 بو ذات تايفونان اختلالنە نهايت ويردى ايسەدە جريدە مزدە يازىلمش
 ظلم وتعديات ضربندن شانچىين» ولايتندە «دونكانى» لر بوزلدى.
 بو دخى بر طرف بولوب باصلدېغى ائنادە غربى دونكانى لر اختلال
 چقارپب آلتى شەره يعقوب بېك، غولجەيە ترانچى رومچە مناصدە
 دونكانى لر حكومت فوردىلەر. بو حاربە نڭ اولندن باشلې «داخوشاخو»
 بهادرلرنڭ شانچىين دن چقېب خوجو سوچو بلدەلرينە كلوب توقنادىفېنە
 قدر جريدە مزدە يازلمش ايدى. آندىن سوكرغى واقعاتنڭ هر برى
 مزبور داخوشاخولرنڭ اخير احوال لرينە چە محل بمحل بو كتابچە مزنڭ
 يوقارو بابلرنزە يازىلوب كچەمشدر. بو خاننڭ اخير اياملرنزە كە
 مڭ ابكى يوز سكسن سېكزىنچى ھجرىە ابدى غولجە شەرى ترانچىلەر
 اللدن روسيە تصرفنە اولدى ۱۲۸۹ نچى ھجرىدە چوچك كە ختاي
 كلوب توشدى. توقساننچى سنە ختاي عسكرى نڭ باشلىقى ژايباننوى
 غوبورناطور يعنى سردار اكرمى «فويا جاگجوڭ» آيكوز بلدەسى،
 سېركىپول شەرىنە واردى بوخبرلر بتمامھم يوقارودە يازىلوب اولمشدر.
 صاحب الترجمە «توگچى خان» اون دورت يل نغزت نشىين
 پادشاھ چىن اولوب ھنوز رشدكە يتار يتماز فوت اولمغۇل اورننە
 برادرى، كواڭسوى خان جلوس ايلدى.

توزىنچى خان ختايچە «كواڭسوى خان چوڭ» منجوجە
 «بادراڭفە تور خان» قلماقچە «بادر لپونورون خان» قضاچە «ايچىن
 خان» اوچ باشندە ياخود بىش باشندە ايكىن نغتنە چقارلدى. اوچ
 باش بىش باش دېە تردىلەر يازلدىغى فى الحقيقت اوچ باشنە اولوب
 وزرالر ابكى باش انعام ايتەشلر دىدىكى خبر شايع ومشهرردور.

عرف وآيين لرنزە بويلە عادەلرى وار ايمشكە حضرت آدم نڭ منسوخ
 ميراثىنى بونلر توتەش لردور. بو خاننڭ جلوسى بزم چوچك كە كلدكەمز نڭ
 ابكىنچى سنەسى ايدىكە ھجرىە ۱۲۹۲ نچى وميلادنڭ ۱۸۷۵ نچى بلندە
 ايدى. بونڭ ايامندە اولان وقايىلر ختاي نڭ رومچە مناص شەرىنى
 آلدىغى رالتى شەرى ضبط ابدى كاشغرى و اردىغى ايل اياقتى روسيە دن
 استرداد يعنى قايتاردىغى وساثر وساثر حوادثات سايقات باسر ھم
 يوقارودە يازلمش اولدىقن تىكرارنە حاجت قالمادى سنە سايقاندىن
 جملەسى تسطير ايدلمشدر.

مڭ ابكى يوز توقسان بىش نچى ھجرىدە ختاي دن چونك صو
 نامندە ايلچى پتربورغە بارىپ سوز فرار لىمىوب قايتدى ۹۷ نچى دە
 ابكىنچى ايلچى تسزىن پتربورغە صلحە توقتاشوب توفوز ميلون بدل
 ايلە ايلامضا فاتى ختايە قايتوب برلدى ونچە شروط دخى تعيىن
 ايدلدى بو تركتات يعنى مصالحو نامە توباندە تحرير قىلنور.
 ايمەنى بو توارىغچە مز اكرچە اجمالى يعنى فقط خانلرنڭ اسم
 وعددنن عبارت اولوب تفصيل دن عارى دور لىكن اما بوندىن اقدام
 بزم اھالىزودە بو قدر چەدە ختاي توارىغى نڭ ترجمەسى كورلەمكەن
 من بعد بو خصوصە هر قانچە مفصل توارىغ يازلور ايسە جملەسى
 بو مترجم چا كوزنڭ شا كوردى مثابەسندە اولمق اھل ادراكە مستور
 و اھل بصيرة دن مخفى دكلدر. بوگا نە درجەدە جدنام ونە مرتبەدە
 اھتمام تمام ايتدىكم غىرى لره نە ايسەدە بلوزار نە ديسەدە اھل قلم
 انكار ايدەمز ظنندنەيم العلم عندالله المتعال خصوص سنەلر ينى تطبيق دە
 تارتىدىقم غدىتمى كوز آلدىندە نوتەسلر كرك.

ئۇلۇغ چە ماقالە، قەدىمىي ھىساپ ۋە تارىخىي نامەلەر
www.ewlat.org
www.duygunkitap.com
 ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ھىساپ ۋە تارىخىي نامەلەر

تجدیدات ۱۳۲۵ سنه قمر

بزم حج سفرینه کند که زدن سوگړه یعنی ۱۳۱۵ نچی سنهدن باشلاب چوچكده اولن تجدیدات و تعمیرات اوشبو یاشادغهز ۱۳۲۵ هجر به که قدر اجمالا بیان ایدیلور.

۱۳۱۵ سنهده قبله طرفیندن بر کوچه زیاده ایدلش قره یوسف اویندن تاوجان فوراسینه قدر اوزانمشدر.

اوشبو ۱۶ نچی سنه چوچكده محمد نور اینشان ابن خضر بازار اورتاسنده حاجی ابراهیم کاشغری جاینه بر خانقاه بنا ایدب اوکتبر اولنده نذر آشلرین اوتکاریب ختم قرآن ایله دعا فانهدن سوگړه نماز اوقولهیه باشلدی. اول ایشان مزبور اولزلی امامتلكکه اوتوب نوردی بعده بر آر مدت میان باقی خان ابن میان رافع موقتاً امام بولدیلر ثم بلا تعیین هر کم امام اولرق تاشقاری کلنچهیه قدر بویله نوردیلر.

۱۳۱۷ نچی سنه اولی ایله حسن ابن عبدالله بریشوف افسقاللیق منصبه مندی اوشبو سنه یزنده یوقارو طرفیندن بر کوچه زیاده ایدلدی عمر علی ومیرزا علی اکه فوراسندن تا صو یقاسینه قدر مهتد اولدی ینه اوشبو سنهده مناص درنگانی لری بوزلوب مسلمانلردن کوب آدم تلف بولدی. فسادچی باشی ناصرالدین ایشان ختایچه لیچرنامند بر ذات ایدی، بو واقعه ننگ بیانی بویله ایشککه مزبور ایشان ننگ اصل تولدی کومدی قصبه سنک اولوب یکرمه بش یاشلرنده ایشانلق ادعاسیله کومدیله بر خانقاه بنا ایدر. سلوک بتراتوب ذکر وحلقه ایله آز مدنده آتاغی خیلی جابلره کیدر. مرید مخلص لری کوبایوب بر نچه مکه یدر. بوندن دمخنده حکومت هوسی نوشوب بویله بیوک بر مقصدنک مبناسی مال واعصابه موقوف اولمغله مناص شهرنده مالدار

وزنکین افرباسی کثیر نافذ الکلام وکبیر «ساک جاگودای» نامند مشهور و معروف بر آدم اولوب بوگا استناد ایتک صدنده نچه تزویر و آل وفائده بالمآل ایله مزبور بابی کندینه مرید ایتیمه نرغیب وتشویق ایده کورسهده پای ایشانک سوزینی اصفا ایتمز آنک بولینه کتمز. ایشان ایسه اصفا ایتدکنه قومیوب اصرارنده دوام ایدرک بویله مکر ایلرکه بر آدمی رمال وفالچی صورتنه قویار تمام تعلیم ایدب مناصه یبارر دیرکه ایشانی مطلق کورممش بلهمش اولوب ایزاقدن کلهسن فال ایله غایبدن خبر ویرهسن منم اوجایده مریدلریم سنک دیدککنی تصدیق ایله شهرة ایدرلر بعده بر علاج قیلب مزبور بایه یعنی، ساک جوگدایه ملاقات اولسن عقنده فال آچوب آکا دیه سنکه سنده بر الوغ دولت کورنور. لکن آندن ابا ایدر ایش سن نه دور اودیوب سؤال ایدرسه باشکده پادشاهلق تاجی کورنور اکر بر عزیزنک سوزینه کوروسن آنک دیدکیله بوروسن بو دولت سگا اولادکا میراث فالور دیوب بوکبی مکرلری اورکاتور دعا فانه قیلررق فالچی بی یوناتور فالچی ده مناصه کلوب بر نچه آی وایام فال ایله شهرة چقارر ایشاننک مرید مخلص لریده بونک ایگریسنی توغری توغریسنی مبالغه ایله طولی قیلب، قضارمزبور پای نه اوله آدملرنک تعریف ایتدیکی فالچی بی بر تجربه ایدایم دیه اوزینی بلدرمبوب برکون فالچی به وارر بنم حقمده نه کورنور دیه سؤال ایتدکنه فالچی ده بلوب بلمامش اولوب فال تاختهسنی الینه تزویر ساختهسنی یاننه آلارق تاشلرینی تیروب قاشلرینی کیروب کوب نانی وتفکردن سوگړه باینک یوزینه قاراب صقالنی ناراب کوزینی یوموب آغزینی آچوب بیتنی صیفا باشنی فاشوب اورنیدین توروب بر یکی قدم یوروب ینه کلوب فالنی صالیب اسمانه تکلوب حیرته طالب عجبای بویله دولت سگامی میسر اولور ایش دیر. نه دور او دیو صورادفده، ایسککنه لباس صولت باشکده نجاج سلطنت کورنور بر دولت بر ذاتنک دعاسنه موقوف ایش دیدک

باينىڭ نەفسى ئامارىسى، ھەر كىمكى كەلتۈرۈپ بارىدۇ، ئۇنىڭ ئۆيىنى تەكشۈرۈپ باقۇڭ، ئۇ يەردە ئىككى ئادەم بار، بۇ ئادەملەر ئۆيىنىڭ ئىچىگە كىرىپ، ئۇ ئادەملەرنىڭ بىرىنى ئۆلتۈرۈپ، ئىككىنچىسىنى تۇتۇپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ...

بۇ ئادەملەرنىڭ بىرى ئۆلتۈرۈپ، ئىككىنچىسىنى تۇتۇپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ...

بۇ ئادەملەرنىڭ بىرى ئۆلتۈرۈپ، ئىككىنچىسىنى تۇتۇپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ...

ئۇلاد كۆپىنچە...
www.ewlat.org
www.uygurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي نەسەر ۋە قوليازىمىلار ئامبىرى

بىنى غوبىرىسى، ھەر كىمكى كەلتۈرۈپ بارىدۇ، ئۇنىڭ ئۆيىنى تەكشۈرۈپ باقۇڭ، ئۇ يەردە ئىككى ئادەم بار، بۇ ئادەملەر ئۆيىنىڭ ئىچىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ...

بۇ ئادەملەرنىڭ بىرى ئۆلتۈرۈپ، ئىككىنچىسىنى تۇتۇپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ...

بۇ ئادەملەرنىڭ بىرى ئۆلتۈرۈپ، ئىككىنچىسىنى تۇتۇپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇ ئادەمنىڭ ئۆيىگە كىرىپ، ئۇ ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ...

ئۇلاد كۆپىنچە...
www.ewlat.org
www.uygurkitap.com

ایسه اخیرى وغیم و حکومتی سقیم اولمق مجزوم و مقطوعدر دیه نظامی عسکر ترتیبینه اهالی بی ترغیب و آروپا اصولی تعلیم و تعلمه تعریض ایذب خان نك سعى واجتهادی دخی کیچه وکوندوز بو امرنك اجراسنده و بو کارنك اکمالنده اولدیغی کورلمکله آروپالی لر بونی دفته آلیب چنلورلر آن حساب ایله اوچ یوز میلیون وزیاده سیله بش یوز میلیون نفوسدن عبارت بر بیوک دولت دور اگر هرلنوب بزم کبی آلات ناریه و عساکیر نظامیه به مالک اولورسه جوگره تجارتمزه خلل بلکه ملکمه ضرر کتورر هر نه ایسه اویقوده ایکن بونی قبالوم اویغانمز بورون اوستنه آغر یوکار یاپالوم باش کوتارمز ایدالیم تمام چیکنه یدالیم دیوب محاربه دیه هر کون بر بهانه ارایوب تکلیفی مالا یطاق ایله طاقت لرینی طاق ایتمیلر چنلورده بو نلرنك هر نه دیدکنه کوندیلر هر بلا بولسه کوردیلر مقابلهیه اقتدار حاصل ایدنچه یه قدر سس عتارمه لیم دیه توردیلر. فقرا که کرک کمنك اولسون سیاسی ایشك اصلندن بی غیر اولمقله قدیمی قوه وسطوننه کوانوب عیب و فصورى حکومتی قویهرق بزه فالور ایسه آروپالورلى اویله کسیردک بویله پچردک نه دور بو تنزیل نه دور بو حقارت وذل دیه باجین کوچه لرند اغزی قانلی لر لاف کدانی و هر بلده ده بویله جزای ایله عواملری قوزغاتوب قولاغنی فاندریلر اهالینی غایت یالقونلندر دیلر سیاسی عالمندن غیردار اولنلر بو ایش مجرد اوفکا و آچو ایله اولمبور هر ایشك مودی وار صبر ایکنلر دیه کورسه لرده سوزینی اصفا ایتمیلر آنلرنك دیدکنه کنه ادیلر نصیحتی نك کنهنه یتهدیلر حکومتی خلاف اولورق هر شهرده فسادچی باش کوتارمه باشلیدیلر حکومت بونلر ایله آلشورسه بونلری توقناتمه چالشورسه آروپالی نك دها زیاده حظ آلور خوفندن آغرکار شورای دولت بوگا فرار وپردیلر که اعلان حرب ایتمکسزین عسکردن بر فرد ایچلرنده کنه کسزین فقرایی بو ایشه صالی ویرالیم دیدیلر. بونده ایکی فائده فکر ایتمیلر بر یسی که فقرا کنیلری محاربه به طالبدر

جان نلری ایله اوغراشورلر اگر بونلرنك هجومندن آروپالورلر طرد و تبعید اولنورسه فقوالمطلوب اگر اللرندن ایش کلمزه مجرد هجوم هیچ نسنه به برامادیغنی آکلب حکومتك امرینه انقیاد نظام وانتظامه بوی سونیه سبب اولور دیوب فقرایی اینك آستونندن اوت قویوب یالقوننی کوچایتدیلر فقرا هر برده آروپالی تجارلرینی صقمیه مملکتدن کیمت چق دیمیه توردیلر مسیونلرلى کسمیه آگنا ایارنلرنی تورغامیه توتوندیلر اهالی نك بو حرکت نابجالی بونی آروپالی لر افکار خفیه سینیه آلت ایدرک خلقکنی بو ایشدن توقنات والا بزلر ناءدیب ایدرز دیه حکومتی عرض ایتمیلر. حکومت عسکر چقاریب ظاهرأ منعه چالشمش کبی اولوب لیکن آستدن چرا قویمقله فقرانك عناد یطغیانی کون بکون زیاده لشدکندن اخیرکار اهالیهمزی باصلمدق باصمق المزدن کلمدی دیه جواب وپردیلر بو جوابی آروپا سفراسی جاننه منت بلوب بر جایده جمع اولمق ومصلحت لرینی قرارلندرمق املنده کرمانیه سفیری او موعود جایه وارمق قصدیله چقمش ایکن فقرالر سفیر مزبوری توتوب باجین کوچه سنده کسمشدر اولدرمشدر بو غیر برلینده ایمپراطوره ایرشد. کده غایت غضبه کلوب باجیننی آلمق ایله آنط ایتمش بو بهانه ایله بتون آروپا آیافلنوب اضمارینی اظهار ایدرک بردن و بچردن عسکر بوللادیلر ختای دگل اوزخلقنی مستقل اداره ایده میان کچاک کارولنلر دخی بیله چاپشوب گومانیاینی قوللادیلر هر بری ختایدن برشی قاپمق آرزوسنده ایتمیلر. ایش بویله اولدقده میلیون میلیون فقررا آروپالورله قارشو جانلرینی بدل ایذب اوروشدیلر ایسه ده آروپانك جهنم آتشی کبی اودنه دوزخ نشایی کبی اوقنه قارشو قوری غیره هیچ ایشه برامادی غیرکار کوپ شهرلرنی ویروب «باجین، پکین» نی هم آلدردیلر خان نختنی تاشلب چقب بعده مصالحه بولدی. آروپالی لر ختاینی یگوب تمام توپه سینیه منیلر غیلی فائده لی شروطلر قیلدیلر ایسه ده ننه اولمکی مطالعه ایدن مدعالرینه بنالهادیلر کوگلدای کی دك ایتمادیلر

ختای لار بوندىن كۆب كۆب ضرردیده اولدی اولكى سعى واجتهادنه سكته كلوب نظام وانتظام ايشى برنچه يلار تاخيره نارنلدى ليكن اهالى نك اتفاننه سبب وانتبانه باعث بولدى بو معاربه نك عقبنده يازان خا نك بر كوگسى يعنى يارىق كاغدى توپانده علاوه ايديلور.

بو محاربه شروطن نك بر نچه مادهسى فرارلندقدن صوكره نوبت مسبونيرلر ك سوزينه كاوب ختاي مرخصى مسبونير ديدكلر ك نهدور نه دن عبارتدر بن آكلايابيم» ديدكده، سفيرلر: «مسيونير ناصح ديهك حق ايل باطل لي آدملره آكلاديچي واعظ ديمكلر» ديوب جواب ويرمشلر، ختاي مرخصى يعنى مصالحه چى سى ديمشكه: «بوندىن آكلانوركه نصارى دينى حق، بزارنك باطل ايمش، بو سوزى يعنى حق باطل بعثنى اگر مسلمانلر سويلسه لر بر نوع حقى واركه آنلرنك عبادت لرى بر خالق باريه اولوب معبدلرى صورت ونمايئلدن عاريدر، اما سز نك ويزم نه فرمز واركه برمز يغاچدن وبرمز بالهقدن صورت يصاب آنى معبود بلوب آكا تابنورمز بزار بر بر برمز نك دينه نى تعيب كنديلرمزه عيب دور» ديوب سفيرلرى اسكات ايتمش ايكن الحكم لمن غلب مصداقنچه ينه مسيونيرلره بيوك بول آچمشلر، ختاي مسلمانلرى بو خبرى آنوق قىلب سويلديلر لعل ختاي تورهلرندن ايشلمش اوللر.

چين اسلاملرى خصوصاً دونكانيلر ختاينك قوه وسطوق اوزندن كنهيان اجنبى استلا ايتهمان وقتلرده هر جايدن باش كوتاريب طفيان ايدر ايديلر، مملكت ايچين طشدن بويله تولفون وتوج اولن ائنده هيچ بر بوزوق حركت لرى كورلويوب بالعكس حكومت نك حاميسى ومخالفلر ك خلافةك اولمشلر، بوندىن اوچون خان مسلمانلردن راضى وخشنود اولوب «بيوكلريم مكا بلدرلر كه مسلمانلر فسادچى طائفه دور هيچ وقت ننج دورمز دائم فتنه فوزغايورلر ديوب. شمدى معلوم اولديكه عيب وقصور حكومت باشنده اولنلرده ايمشكه ^{ئەلەد كوروييسى} آنلر ك ظلم ونعديسيينه نعمل ايدمويوب فتنه ارار ايسكلر اگر

خانلرينه صداقتى اولمسه ايدى بويله توج وقتلرده بونلردن نافولاي ايش كورلوردى» ديه كوگسى يعنى اعلان نامه يارليق چقارمش وانعا بزم اعل اسلام «اوفوبالعقود» عهديله عمل ايلويوب متوعنه انتقاددن آبره از يعنى تابع اولن دولتنه هيچ وقت مخالفت ايتمز مگر عهد سابق حكومت طرفندن فسخ والقا ايديله آكا كوره مخالفته كيديله.

اوشبو ۱۸نجى سنه ختايلر چوچكده بوقارغى بوتخانه نى بنا ايتديلر كه بو جاي اولده نامى سبقت ايتمش محمدنور ايشان نك خانقاه اوچون حاضرلب حوض يصاب درختلر نكمش جايى ايدى نصيب بوتخانه يه ايمش عجب دگل وقتيله ينه مسجد اولورسه، كونصل يارىغان بو بوتخانه يى ياصاتماسقه بر آز سوز قىلب كوردى ايسه ده ختايلر نكلامديلر مگر بو خصوصه ختاي الوغلىرى بر پوليتيقيه يصامش كه اوده كونصلنك اجازت خفيه سى ايل اوله، چونكه ختايلر آوروپالى دن مغلوب اولوب بو برمزده عواملر روس كلوب چوچكنى آلمق ياخود ختاي باصوب باخته يه بارمق يعنى معاربه اولمق اعتقادنده ايديلر نيلىقرام وغزنه يه اينانانلر ختاينك يكلديكنى باجين نك الدين چقديقنى سويليوب اما اينانمايانلر روي ايل آوروپانك مغلوب اولديقنى خصوصا روس عسكرندن بر فرد فالماديقنى تاويل ايدرلر ايدى، صحراوى قضاق ايسه فانقى طرفه هجوم قيلمقه متردد اولوب چونكه بويل وقتلرده آنلر ك طبيعتى يل نه سمتدن ايسر آكا كيدر اولدقدن منتق آوازينه منتظر ايديلر، ختاي بيچاره لركه اوز احوالندن خبردار ايدى خصوصا اولنگى بلوالرده قضاقدن ضرب بيان الهزده لر بو حالدىن غوف ايدب امسال واشيالرينى روس سودا كرلرينه كنوروب فويديلر، اهالى آراسنده بويل بي ضابطليك كورلادكن بو تولقوننى باصمايه مزبور بوتخانه نى آلت ايدنديلر. شويل كه كونصل بوتخانه صالدرميم ديه منعه چالشمش ايكن ختايلر كونصل نك سوزينى اصقا ايلويوب منم بر يمه صاحب دگلسن ديمش

آواز سنی چقاریب عوام خلقی که معلومدر راسته یالغانی تر جمع
 آز کش کش ایله فساد سهل نسنه ایله تنج اولور لر، بو شایعه
 ایله غتایلرک آوروپادن بگلدیکی بیکار ایهش راست اولور سه
 کونصله بویله جرات لیک ایله جواب بو کبی تعدی ناصواب سوزی
 آینالردی کونصلده بر ایشی سوز آچوب باشلدقن صکره بویله
 جوابه فانع اولوب طلبندن فایتالمردی فلانک نوشی توغری ایهش غزته
 غبری ایگری ایهش دینه کفت کو عکسنه دونوب اهالی ننگ باصلماسنه
 باعث اولدی، والا او طرف عمارتدن خالی آچیق تور مق بالکچین
 وقتند، توفتالمش ایکن کونصلنک منع قیلیمه عقیده وار ایدی مزبور
 مصلحتدن اونری سکوت مجبور واجازته یول ویرمشدر

بو باجین محاربه سی عجیب بر محاربه بولدیکه بر طرفه جبرا
 وفتر پایتختنی آلیب غاننی شهردن سوردیلر بیرو طرفه بویله
 دوستلی ایله معامله ده سوردیلر.

اوشبو یلده مذکور محمد نور ایشان اهالیه اوفکالب بازارداغی
 خانقاه سنی تاشلب چقب خانقاه تاشکندیله قالدی ایشانک کیدیشی
 ایله امام تاشقاری ابن کامل جان بای کلوب امامتلیک که تعیین فیلندی
 ایشان بو خانقادن کیتب یوقاروده ینه بر خانقاه ایجاد ایلدی ۱۹ نچی
 سنه ده اتمامه ایرشدی خانقاه تمام اولوب ایکی اوچیل مقداری
 نماز وجهه اوقولدقن صکره امام آرزوق قاری وبعض قوم لری بونی
 مسجد ضرار دینه دعوایه فالقشوب بو خصوصه کمینه به مراجعت
 ایدلمش ایددی یازیلر فتوی وحکم ذیلده تعریر ایدلور.

۱۹ نچی سنه صفر الخیر ننگ بر نچی دوشنبه کونی میلاد ۱۹۰۱
 نچی مای یدییسی ایدی. اوز مسجد مز ننگ شمال طرفندن توسعه ایدیلوب
 ربیع الاخیرده نماز اوقومیه باشلدی ینه اوشبو یلده نیمور صویولی
 اوستونده برار اشان قوسی ظهور ایدب نیز شهره تابمش ایدی
 ایکی یلدن صوگره برهم برلوب شهرته شکست یتدی یعنی
 باروچی لر بتدی.

ینه اوشبو سنه ۲۵ نچی اوکتبرده آخوفوده کرب فارلنچاق نوشی
 کورلدیکی صالح و عبدالسلام آغه وغیریلر خبر ویردیلر اوی
 وفورالرغه قونوب سایراب ایکی ساعتجه نوروب بعده کتمشدر.
 فارلنچاق قوشی بو یرمزده آغوست اخیرندن قالدیشی هیچ کمه معلوم
 دکل ایکن بو سنه ایکی آی مقداری تأخیر کورلدیکی تعجبندن
 صایلدی آدملر بونی قش جلی کیچار دینه تفاسل قیلدیلر واقعا قش
 جلی کچدی لیکن صفوق فشدن زیاده آدملرنی شاشدردی شوپله که
 قاریاغوب ایریوب صو بولوب کیچه سی فاطروب موزبولوب کوندزی
 موز تمام ایریمیوب موزدن مالک آباغی قبولوب یورالیمیوب مال
 کلسی قولغه قرادی چوب چونچه نهایت بهالندی کون جلی
 دیب دالاغه چقارغان مال لر آیفندن آیریلوب قولغه کلدی آپریلغه چه
 قوراده بیلر جلی لبق ایله کیچوب قاتی لقی خاطرندن چمه ازلیق بر
 قش بولدی بویل شعبان آلتنجی نویابر دور نچی کونی کونصل بار یغان
 فوت اولوب اورننه سکریتار ایسملکوف نورمش ایدی یازنده
 اعور پلاغوف نامنده بر ذات نیابه کونصل بولوب کلدی.

۱۳۲۰ نچی سنه جماد الثانی ۲۳ نچی کونی میلاد ۱۹۰۲ نچی
 یل ۱۱ نچی سنتبرده کونصل سیرکی واسیلیچ صوکوف کلوب نوشدی.
 اوشبو یل ۲۷ نچی جماد الثانی ۱۷ نچی سنتبرده سه شنبه کونی کهنه کونصل
 استواده اوچبتل آچلدی بالالر اوقی باشلدی ۱۳۲۱ نچی سنه ۴ نچی
 صفر ۱۹۰۳ نچی میلاد ۱۷ نچی آپریل ایدی نایب پلاغوف عسن افسقال
 حاجی علی وسائر سودا کر لر باریب چوک کانتورننه طرفانده آستانه دن
 کلمش یاشچوکلرنی آچدی ب کوردک بیوک بر یاشچوکه یازولی
 ناص بویی ایکی کز یاریم عرضی بر یاریم کز فالونلغی بر چارک که
 یاقن خطی حتایچه ایدی بونی بر ختای ویردونکانی ایکاولری اوقودی
 دسایونس نامنده بر آدمک اسمنه یازلمش تاش دیوب سنه سی مک
 بش یوزدن زیاده اولدیغنی سوبلدیلر ختای دبدیکه غطبز مچه ایهسه ده
 بزارده دسایونس ناملی آدم اولمز غیری ملنک اولوق کرک دیدی

بو ناشى پىقار ئانلار كىرمانيا كورگولارى اولوب طرفانده اعرار خان بوره
 مذكور كىرمانىلار دن نقلابوناشى تارىخى ايكي مك دورت يوز يل مقدارى
 اولد بىغنى قارى عافظه سويلمىس آغريليفى اوتوز ايكي پوط ديهش وباشقه
 باشچو كلونده دغى هر تور لوك كينه اشبالر و بىرتلش البسه بولك بولك تىلمش
 دفتر كاغذ قطعه دارى اولوب تىرتيب قىلمه ونجه اوفوقى ممكن اولدى
 جهوعى قىرق دورت باشچوك ايدى آلتىسىنچى آچىرىب كوردك
 باشقه لر نده وار بلامدق وينه باغلمهش نرسه لر ينى چىشدرىب كوردك
 بىقاج كراوات اوستول اورندق كىي بىقاج اشبالر ايدى نقش و بىزا كى
 قضاى نوشاك اياغى كىي بويالى پىراستوى چوصه اوغشاش كورندى
 بو اشبالر كلسى مذكور ناشى تابلىغى موضعك بر طرفنده واسع بر
 قاننده ايتان دىبلر. اشبالرنك كلسى بوندى سىيى پالاده بىسار لىدى
 آندن كىرمانىيه يوللانور طرفانلى لردن بعضى بزه اوفىكا قىلب ديه شاركه
 كىرمانى لىر بونى كىتاب جىرىده دن كوروب بلمه شارده كلوب قازمىشلىر
 والا نجه مك يلىر مستور ومخفى بالمش آثارى نهدن بلوردى مزبور كىتابك
 عقىبنده ظهور ايتدىكى السبه آندى استفاده ايتمش لىر اوله دىمشلىر
 بىرا اوكتابده نىزن دقيانوسك دىوران خانىسى ديه بر حكايه كچمش
 ايدى اما بلمز لىر كه بو زمانده آور و پالى لىر بىر نك آستونده نه وار
 جمله سندن غىر دار اولوب بىزم سماعى ياز دغمه زه احتىياج لىرى يوفدىر.
 آستانه يه وار دغمه زه نىزن نك اوستنجه قىب رىقى لىر مز ايله سويلشمش
 ايدى كه پادشاه لىر تور دىغى وفىده بونك اوستنجه قىب دكل كوچه سندن
 اوتمه ك آدملىر خوف ايتكاندىر. بالا بو عالمه كلمش عجباً بونك آستونك
 نه لىر وار ايسكن دىنامش ايدى اومت دن اون آلتى يل اوتدكك نصىكره
 آستونداغى اسبالر ظاهر اولدى كور لىدى من بعد دغى كوب نسنه لىر
 چقار دىغى سويلدىلر واخر جت الارض اثقالها وقال الانسان مالها ينه
 اوشبو ۲۱ نچى سنه بىشنىچى جماد الاول ۱۵ نچى ايبولده چوچك كه روس
 و **تغناى گبانكسى** آچلدى.

صالئوب اوشبو سنه جمادالثانى سىشنىبه كونى ميلاد ۱۹۰۴ نچى يل
 ۱۷ نچى آغوستنده اشكولكه باله لىر بىر لىدى قارى حافظ اوكون معلم
 لك كه تعيين ايدلىدى اشكول جماعت آچمىسى ايله بنا ايدلوب پادشاه
 اسمنده نىكولايىسكى اشكول ديه نام و بىر لىدى.

ينه بويلىده حسن افسقال باش اوله رقى جماعت آچمىسى ايله آستى
 ناشى قىلئوب زىيارت اطرافى احاطه ايدلىدى بوندىن مقدم اوچ دفعه
 ديوار صوقلمش ايسه ده آستى ناشى اوله قىدن آز يلىده فنا بولوردى.
 شرق طرف دار بازه سنى حسن افسقال اوز جىبىندن غرب طرف
 دار بازه سنى حاجى غليل الله افندى يصاندىلر.

اوشبو سنه رمضان شريفده مولانا سعيد بن محمد العسل الشامى
 حضرت لىرى كىلوب كاشغر قىربنده تومشوق دىدىكى موضعه بر
 خرابه دن تابلمش كاغذ و بىردى بو خط نك سنه سى يتى يوز بىكرمه
 تارىخلى اولوب امير تيمور نك تولدندن مقدم دوركه آدملىر آلتى
 شهرنى مسلمان ايدىن امير تيمور ديه سويليور اردى آنلىرى تىكذىب
 ايدى بو ولايت اهالىسى امير تيمور دن اقبم اسلام ولايتى اولدغى
 شهادت ايدى صورتى ذىلده يازلور ينه اوشبو ۲۲ نچى سنه اخىر آيى
 اولن ۱۶ نچى ذالجه ميلاد ۱۹۰۵ نچى يل ۸ نچى فبرالده باغته تاغنده غى
 يازولى قوراغى كىتور لىدى صورتى توبانده كوستر لور.

۱۳۲۳ نچى يلنك ذوالجهه اواخر نده كه ميلاد نك ۱۹۰۶ نچى يلنك
 اول آيى اولن غنوار ايجنده افسقال وهم بى لىر صايلندى خوقندىللىك
 بار محمد ابن خالهممد باى افسقال بولدى بو كارچه افسقال لىك لوازمى
 كونصل محكمه سىنك انتخابى ايله اولوب كمنى خواه لىر سه اختىار كونصلك
 اولوردى جماعت طرفندن افسقال صايلندى نك ايتداسى بودور. حسن
 افسقال كامل يتى يل افسقال لىق لوازمى ادا قىلب بعده جماعت طرفندن
 وهم كونصلدن تقرىض نامه يعنى ائىستات ايله تفاعد ايتدى خدمت
 معموده سى مقابلنه اوقالى چكمان بر ميدال وهم ختاي خانى طرفندن قىل
 ناشلى اردها صورت لى بر نشان عالى بر لىمشدر.

بو دفعه صايلنمىش بى لىر مزم عابىد باى تاشكندى ميرزاهىد باى اونا حاجى عليكه شهوى عبدالرشيدوف امين جانباى تاشكندى الهامجانوف حاجى على عبداللبن چوچكى لردور .

۱۳۲۴ نچى سنه ۲۷ نچى آپرىلده پىتر بورغده مبعوثان يعنى دو ما آچلدى ديوب چوچك ده بايراق كوتارد بىلر صوگره كوب كىچىر كه يوب دو ما يابلدىغى خبر غزته لرده كورلدى كالسى يلغه فالامش. اوشبو سنه ملا آرنوق قارى اورننده نائىب نورى ملا يونس كىتب اورننه دملا سىد كمال بن دملا جمال امام نصب قىلدى. جماد الاخير اواخىرى برنچى آغوست ايدى. ينه اوشبو يىل سنتبر اخبرنده ختاي برلن سىياز اچىله چق بولوب قدىمى اورنغه يعنى باختد ايله چوچك آوالغنه اوى لر تكلب اطرافدن بولص لر جمع اولدىلر ادى ختاي ايلى روسيه يه قاچىقدن جمعيت اوكتبر باشنه چه باتوب اخىوده بوشقه تارقالدىلر. اوشبو سنه نىد قربان ۱۹۰۷ نچى ميلادىق اون برنچى غنوار پنجشنبه كونه مصادق اولوب بو نماز كونصلنىك تكليف وكوچلاوى ايله اوچ محله اهلى جمع اولوب دعوالى مقصوب بايده اوقولدى. دملا سىد كمال امام بولدى.

۱۳۲۵ نچى هجرىه محرم الحرامنىك باشى ميلادنىك ۱۹۰۷ نچى سنه فبرالنىك اول كوني پنجشنبه يه مصادق اولدى. بو بزم محرم آيى ختايلىرنىك دخى يىل باشى اولوب، بادراكغه دور بادراكغه دور كواكصوى خاننىك اونوز اوچونچى يلى داخل اولدى.

يوقاروده يازلامش افسقال بى لر بىر يلغه صايلنمىشلر ايدى حاجى على افندى سنه سنى تكييل ايدى بى لىكنى محكمه يه نابشروب معاف اولدى باقى اوچ بى لر اورنىك تورمىشلر دور افسقال دخى لوازمىك دور. انتهى

۱۲۹۲ نچى سنه محرمنىك باشى ميلادنىك ۱۸۷۵ نچى يلى غنوار ۲۷ نچى دوشنبه كونه توغرى كلوب «بادراكغه دور كواكصوى» خاننىك برنچى سنه سى جغان آيى ايدى. اوشبو ۲۵ نچى سنه ده كامل

۳۲ يىل ترلوب ۳۳ نچى سنه ينه شول وقته توغرى كلدى فقط بش كون صوگره سى وار.

۱۳۲۶ نچى يىلنىك محرمى ۱۹۰۸ نچى ميلادنىك ۲۱ نچى غنوارى دوشنبه كونه تصادق ايدى بو محرم آيى دخى ختاينىك يىل باشى يعنى اونوز دورتنچى تاريغى داخل اولدى. حاصل التجربه ۱۲۹۲ نچى بلغى محرم دن اوشبو اوستومزده اولن ۱۳۲۶ نچى محرم كه چه اونوز اوچ يىل يعنى بردور كامل اولوب آلتى كون مقدمده ايلنوب اولكى اورننه كلدى.

ايدى بوندنصكره اولن وقايىع وحوادثانى ۱۳۲۵ نچى يىلدىن باشلپ يازىب طردا للباب القى باسترتيبيله هر شهرنىك امام ومؤذن وصاحب خيرات ذواتلرنىك احسان عديده وكار پى نىديده لريله برابر بعض شريز سمن آغالرنىك لطائف آميز كلام شكرلرينى يازمق مقصدمز اولدىقن حالا بو قدرچه ايله اكتفا قىلدى قارىمىن كرام ذو الاعتراف احبابلرمز دعاده اولسون لركه آنلرنىك دعاسى بر كاتيله او يازه چنمىز كىتابچه نىك تمامى دخى ميسر اوله. الموفى هو الله لا حول ولا قوة الا بالله.

مولانا سعيد ابن محمد العسل الشامى حضرتلرنىك كتوردىكى خط كاشغر قريه نىك تومشوق ديدىكى موضعه نىك خرابه سندن تاپلامش بر صندوق ايجنده بولنمىشدر كه قديم اسلام زمانه سنده قاضى لرنىك قيلمىش حكم لرى خط وكتابتلرنىك تصوير وتنظيمى نه روشده اولدىغى نى آگلمىنى اوچون تىركا بعبارته وبقلمه بونده درج ايدلى.

هذا كتابته.

مولانا عمادالدين فاضى حرورىدا
تاريخ نىك سى نور نكرمه دا باوسعان بلى سعيمان اى نىك اول
اردى كم يسكر محمد محمد اسماعيل نىك وسى بولعان فاعان حى احمد

كوزينه كىوب بر آز توفىدن سوگره» مولانا عمادالدين ماسى حرور بىدا»
 ديه اوقودى. بوگا كولوشوب اوتوردغىز حىن ده حاجى محمدجان
 تىكنچى كلوب كرى او ذات قىافتده ملا پوستنده يورن آدم ايدى
 آنك الينه وىردىك. مولانا عمادالدين قاضى كلمه لىرىنى توغرى اوقوب
 حرور بىدا، دىدى. سوگره سىنى اوقوگزدىدكده مطالعه ايدى «ترانچىنىڭ
 نى نور تىكرىمندا ديه اوقودى مفهومى نه اوله دىدكده، حرور بىدا
 دىدىكى شىهدده قاضى عمادالدين دىان آدم تىكرىمندا تورغوچى نى
 نور اسملى تارانچى به يازمش مىكتوب بولسه كرىك دىوب تىعبىر
 قىلدى. مجلس لىده بر خىلى كولكو ولطىفه به باعث بولدى. بىنه
 مىكور مولانا جنابلىرى اىكنچى دفعه كلدكده آلتنى شىهرنىڭ قىدىبى
 خانلىرىنىڭ برىرلىغى خطنى كتورمش ايدىكه، صورت خط بودور،

باسم سىبجانىه ابوالهادى محمد بهادر غازى سوزم

عماد ملك و دولت عىان ابالت و سلطنى قىرىنداش لار بىل چىشىد
 شان پادشاه نشان كىتى سىتان ارثرها سىنان فرزندلارغى دولت شىعار
 نصرت آثار مغول الوسىنىڭ تومان مىڭ قوشون يوز اون بىكى لارى
 بىلان پسى كاشغر ولايتىنىڭ حاكم و داروغى لارى بىلعهور حى بىكى
 اىماق بىكى اشچى كوشچى منولى نواچى تىشمىل عمل دار صاحب جمى بىكى لارى
 بىل سىپاهى و حمايتى الوغ كچىك خواجه شرىك رعىه لارىغى واضح ولاىح
 بولسونىكىم معتمد الخواص جلس مىجلس خاص مقرب العىضرت
 السلطانىه حىدر بىك كاعنايت پادشاهانىه و مرحمت خىسروانىه بىل مفىغىز
 و سرفراز قىلپ مرحومى مغفورى بابالارى امىر بىك كىنهنىڭ اوروك
 ارىق بىل قوم سىكز موضى داغى بىرلارىكىم حىغرى بىعضى دانارلىغ
 بىرىكا متصل فاصل اوروك ارىقنىڭ قىدىمى ارىقى و بعضى دامابرىرىكا

ادرا دعوى قىلدىكىم ابىام توغىماسى مىكر عىسان وفات بولوب مىبرات
 بو كى دور دىب دعوى قىلدى محمد ابىراهم اسماعىل سىرسىر بو بورى
 فاس نارسىده لار اولوغ السرىمد روس عالىدا سىركاعلىك ولوب
 مىلك لىت يوردى سىب مىلك نامى خار بىر كى دور دىلار واحى حى دور بىدا
 مامول لار نكاساندىلدى لار قاضى عىلىك نامى راسى بو بوب بو دعوى
 ولعان مىلك نى نارسىده لار كا حكىم قىلدىكىم ارسانىڭ دعوسى قالمادى
 بو خىرىده قاضى حى دور بىدا بىلدى بو خىرىده بىلمىس حالدا مولانا
 افضى العىسان عمادالدىن توغىماسى حلالالدىن برلا اردى «اه»

ترجمى

مولانا عمادالدىن قاضى حى دور بىدا

تارىخنىڭ بىتى بو بىكرمه دا تاوشقان بىلى شىعبان آىنىڭ اونى
 ابرىدى كىم شىكر محمد محمد ابىسماعىلنىڭ وصى بولغان قومغانچى احمد
 اوزرىنه دعوى قىلدىكىم ابىام توغىماسى شىكر خان وفات بولوب مىبرات
 نىڭ ترور دىب دعوى قىلدى محمد ابىراهم ابىسماعىل بر فز بودره
 فاش نارسىده لار الوغ ابىامز تىندروس حالىده تركى تىملىك قىلپ مىلك
 بوردى دىب تىملىك نامى نى حاضر كى دور دىلار قاضى حى دور بىدا مامونلار
 بىل بىل ثابت قىلدى لار قاضى تىملىك نامى نى راسى دىوب بو دعوى قىلغان
 مىلك نى نارسىده لار كىم قىلدىكىم ابر سىه نىڭ دعوسى قالمادى بو خىرى
 قاضى حى دور بىدا بىلدى بو خىرىده بىلمىس حالده، مولانا افضى العىسان
 عمادالدىن توغىماسى حلالالدىن برلا ابرىدى.

بو مىكتوب الىزه كلدكده حاجى شاكر باى افندىه كوسترىب
 مطالعه ايدىكو دىو الىنه وىردىم كوزىنى سور توب كوز لوكنى آرىتوب
 تاوشقان «تاوشان» يعنى قوبان بىلى بو بورى فاش بو بىره فاش، دىك. تىندروس
 حالىده، يعنى صحىح البىن بىلىم الاعضا و قىتندى دىك. مامونلار، يعنى امىن و مقبول
 الشهادى آدملىر نىزدىده دىك. سابىت، يعنى ثابت قىلدى دىك. حى دور، حى دور دىك،
 ئىولاد كىم بىسىب
 www.ewlat.org
 اه لاسى زا، ايله بىلدهش دور.
 www.uyghurkitap.com

متصل فاصله ارغويولى و بونە تىركانى و حد شمالى اصغ بارغە متصل
 وحد شرقى جول فاصله قارغوى وحد جنوبى بعضى دا اوستاد مير على
 بخارىنىڭ بىر بىكا متصل فاصله اىككىز شور و بعضى دا قوم ارتلاغ تاغىغە
 متصل و بعضى دا جولغە متصل فاصله يەنە قارغوى تەخمىنەن ايككى ماڭ باتمانلىغى بىر
 بولغاي جەملەدىن تورت ئوز باتمانلىق بىرنى حىدر بىك نىڭ بابالارى
 ملك ليك كادغوى قىلغاندە صحيح شرعى بىلەن تىسليم قىلغان ثابت بولغاچ
 ملك ليك نى مسلم تونوب ملك ليك كە سېورغال قىلدى قالغان مەلىكە
 بىرنى تىقى تەملىك و جەھى بىلان بابالارى دستورى بىلان سېورغال قىلدى
 ايمەدى يارىلىغ واجب الاطاعة والاذعان كوركاچ مذكور بولغان محدود بىرلرنى
 جەمىع حقوق و مرفاق توابع و الا حقى بىلان مشار اليه نىڭ ملكى بېلىپ ھېچ كىم
 مداخلت و مشاركت و منازعت قىلمەسونلار ھەر كىم بو محدود بىرلر
 دازراعت قىلسە و يادراعت تىكسە شرىعت غرا بىلن حصول بىر سونلار
 اھمال و تاخىر و حجت قىلمەسونلار اولتورغان كىشى قرالارىغە نىمە كراك
 حوالە قىلماسونلار دىب ھەر لوق نشان عالیشان تارىخ مىڭ اون اوچ
 پەن بىلى ذالھجەسى آيى نىڭ اواخرى دار السلطنة يار كند ولايتى دا بىتلدى
 شىكرالله نوار بىخچە مى يازىب تەمام ايتىم نەچە مشاغل و مشقتلر
 ايلە بورايە كلوب يتىم ايمەدى اخوان ملت و احباب بى منت لردن التماس
 دور كە صوابنى تصديق قىلغاسنى تصويب ايدەلر زىرا انسان لا يخلو عن
 الخطأ والنسيان ربنا توأخذنا ان نسينا او اخطانا

بنات ھمتى اجمع ھذا لىكتاب احدى وعشرين سنة وما حصل ذاك
 الابغناية من لاناخذہ نوم و لاسنة و صادق ختامه للسنة السادسة والثلاثين من
 امامتى فى البلدة البيارية و للسنة الثامن والعشرين من جلوسى منصب القضاء
 بالا حكام الشريعة و ذالك من يوم الثامن والعشرين من شعبان من
 شھور سنة سبع وعشرين و ثلثمائة بعد الالف من هجرة سيد بنى عدنان
 صل الله عليه وعلى آله واصحابه الى مدالازمان وباللھ التوفيق وعليه التكلان.

مؤلفه محوره اما قارى قربانعلی قاضى ولد خالد
 حاجى ايكوزى متولدا تسم چوچكى متوطننا.

۱۲ نچى تراكتات وسائر تعلقات

ھجرىة نبويه ۱۲۹۷ نچى ميلاد ۱۸۸۱ نچى يلىندە ياصلغان
 روسيە ايلە ختاي تراكتاتى نىڭ صورتى و ترجمەسى
 فوروق يول بىلان قىلدورغان سودا اوچون ترتىب بولغان
 نظام نامە نىڭ نسخەسى اوشبودور.

اۆلگى باب

روسىيە دولتى بىلن ختايىيە دولتى نىڭ اراسىدە واقع بولغان سرحدىنىڭ
 ھەر ايككى جانىيغە اللىك چاقىرىم بىر كاچە ھەر ايككى دولتنىڭ رعيەلرى باج
 يعنى زكات بىر ماسدىن سودا قىلغۇچىلارنى مەمكەن دور ھەر ايككى دولتنىڭ
 سرحدلاردە تورغسان عملدارلارى اوز دولت لارى نىڭ نظامى بويىچە
 اول سودا گرلرغە نظارت قىلغايلا.

ايكنچى باب

مغول آيماقلارىغە و تاشساننىڭ شمال و جنوب طرفىداغى يورتلارغە
 سودا اوچون بارغان روسىيە رعيەلارىغە لازىمدر كە اوشبو نظام
 نامە نىڭ آخىرىدە تەجرىر بولغان جايلردىن بارغايلىر دىگر بولدىن
 بارماقلارى ممنوعدر.

بو سودا گرلرنىڭ الوغلاردىن قوللارىدە روس و ختاي زبانيە
 مغول ويا نوغاي ترجمەسى بىلن بېلىت خىتلارنى بولماغى لازىمدر
 و ختايىيە ترجمەسىدە مال صاحىبى نىڭ ويا كاروان باشى نىڭ اسمى و تىقى
 مال نىڭ جىنىسى و قانچە طاي و يوك الوغلارنىڭ مەقدارى مغول ويا
 نوغايچە تەجرىر بولىنماغى لازىمدر.

اما خطای حدودیغه داخل بولغان وقتده کیرا کدور که بیلیمتی فراولده اولتورغان عملدارغه معلوم قیلغایلار واول تقی کلتور یلغان مالنک بیلیمتغه موافق بولغاننی بیلیمتنگ سرتیغه قید قیلغایدر بیلیمت الماسدن سرحدین اولکان سودا گرلارنی توختاتوب سرخسده اولتورغان روسی منصبدار یغه ویا قونسولغه قاتیق جزا قیلهق اوچون بیار ماغه ختای عملدارلارینک اختیارلری بار.

بیلیمتنی یوق قیلغان آدملرغه لازیمدرکه یاکی دین بیلیمت آلهق اوچون یاقینده بولغان قونسولغه معلوم قیلاب وهم شول برحاکمیدین موقتا بیلیمت آلیب ماللرینی ایلکاری اوزاتقایلر.

مغول وتانشان ولایتلاریک ساتلمغان ماللرنی تان تسیز و سوچره وی شورلاریغه و آندین تقی آری یورتلارغه بیارگانلری ممکن دور.

دیگر تاموژنا یعنی زکاة خانه رسملری خصوصلاریده کیرا کدرکه توبانده مرقوم بولنغان قواعد اوزریغه عمل قیلغایلر.

اوچنچی باب

تان تسیز شهر یغه کباخته دین ونرچیندین مال آلیب بارغان روسیه رهیهلاریغه لازیمدرکه قالغان دونبوتون چره وی دین بارغایلار و تقی تان تسیز شهر یغه قوبدوغون چو - و - چن دین آلیب بارغان ماللرنی کیرا کدرکه اوشبو یول بیلن بیارغایلار مال آلیب بارغان ورس سودا گرلاریغه روس منصبدارلاری بیرگان بیلیمتنی خطاینگ تیوشلی عملدارلری کوالندریب اوزریغه اورس ویا خطای زبانیچه مال صاحبی نیک اسمنی رتایلارینک مقدارینی و مالنک جنسنی قید قیلغایلر ختای طرفیدین بوللرده تعیین بولنغان تاموژنا یعنی زکاة خانه عملدارلاریغه لازیمدرکه باخیر قیلماسدین ماللرینک حسابلرینی بیلیمت ^{ئۆلده} اوزریغه نفتیش قیلیب و گواهانلاریب جواب بیرگایلر. اگر تاموژنا ده مالنی ^{www.uygnurkitap.com} فراغان وقتده تایلار بوزاسه کیرا کدرکه اول تایلرنی یا کیدین

محکم باغلیوب قانچه تایی بوزولغاننی بیلیمتغه قید قیلغایلر ایکی ساعتدین زیاده تاموژنا ده قراماق اوچون مالنی توختاتوق ممکن ایمسور. بیلیمتنی بتورمک اوچون آلتی آی ایچنک تان تسیز تاموژنا سیهغه فایتاروب بیرگایلر اگر بو وعده مال صاحبیغه آز کورنسه اول زمانده وقت اوتماسدین بورون ختای حکومتیغه اعلام قیلنسه کیرا ک دور.

بیلیمت یوغالتقان سودا گرغه لازیمدرکه یکی بیلیمت آلهق اوچون بیلیمت برگان منصبدارغه یوغالغان بیلیمتنک نومرہسی و تاریخی بیلان معلوم قیلغای واول موضعده بولغان تاموژنا عملدارلاری بیلیمتنک یوق بولغاننی تحقیق ایتدکدین کین مذکور سودا گرغه موقت کواه نامه بیرگایلر مالنی ایلکاری اوزاتوق اوچون اگر شول وقتده مالنک ساتغاننی پوشیده قیلهق و باج بیرماکای نیتیله مالنک حسابنی خلاف کوسترماغی ثابت بولسه مذکور سودا گر اوشبو نظام نامه ننگ سیکزنجی بابینک امری بوینچه جزاغه مستحق بولور.

دورتنچی باب

روس سودا گرلاری روسیه دین کلتورگان ماللرنک بر حصه سینی قالغان شهریده ساتوق خواه لاسلر کیرا کدرکه بش کونگاچه اول بیر حاکمیغه معلوم قیلغایلر و مذکور تقی تیوشلی باجنی تمام آلدق دین سوکره آنارغه ساتماقغه اجازت بیرگایدنر.

بشنجی باب

روس سودا گرلری دن قوروق یول بیلن روسیه دین تان تسیز شهر یغه کلتورغان مال دین قرارداد بولغان باج ننگ اوچدین ایکی حصه سی تمام آلونادر. و تقی روسیه ملکتنی دین سوچرو ی شهر یغه کلغان مال دین همچین تان تسیز شهر یغه بریلغان قاعده اوزره باج بیرماغی لازیمدر.

آلتنجی باب

فالغان شهریده باج بریلوب صانلمغان مالنی صاحبی نك اختیاری بار دیگر باج بیرماسدین آلیب تون چزوی ویانان تسز شهرلاریغه بارغای اول وقتده فالغان نامورناسی سودا کردین آغان باج نك اوچدین برینی سودا کرغه رد قیلب بلیتی اوزریغه قید قیلغایدیر. ونقی فالغان شهریده باج بریلوب صانلمغان مالنی صاحب لری ایچکاری خطای شهرلریغه بیاررغه تلاسار کیرا کدرکه اجنبی سودا کرلار اوچون بو توغریده معین بولنغان نظام نامه اوزره ترانزیت یعنی نصف باج برکایلار اوشبو مالنی بیارغان وقتده بریلکان بلیتی کیرا کدرکه یول لرده تعیین بولنغان نامورنا و زاسطاولرده معلوم قیلغایلار اما بلیت بولماسه اول مال لردین نامورنالارده باج و زاسطادلارده لیچزین آغایلار.

یتنجی باب

اوروسیه دین سوچزوی شهریغه کلتوریلغان مالنی ممکندر خطای مملکتی نك ایچکارکی سودا خانه شهرلاریغه بیارغایلار اما کیرا کدرکه نان تسز شهریدین ایچکاری خطای شهرلاریغه مال بیارغانی توغریسهک اوشبو نظام نامه نك توقزنجی بابده تحریر بولنغان شرطلارنی بیجا کلتور کایلر.

سیکوزنجی باب

اگر نان تسز شهریغه کلتوریلغان مالنی نامورنا فراغان وقتده معلوم بولسه که بلیت غد قید قیلنغان مالنی تایدین چقاریب هوضیده دیگر مال قویغانلار و یا مال نك حسابی فالغان شهریده قویولغاندین باشقه بلیتغه موافق ایمسدر اول وقتک مال نك بارچه سنی قانقیسقووات قیلغایلار یعنی پادشاه بقیته آلتور.

یولده بوزولغان و یا کیدین باغلانغان مالنی البته قانقیسقووات قیلما یلار اگر یولده بولغان برنجی نامورنا غه معلوم قیلب بلیت غه قید قیلنمش بولسه که مال نك حسابی درستدر دیب. و اگر معلوم بولسه که کلتوریلغان مال دین یولک صانیب لار تقی البته قانقیسقووات قیلغایلار. نامورنا فراماسدین ابا قیلب اوچونچی باده معین قیلنغان یول نك باعداسدین مال آلیب کلغان سودا کرلردین تیشلی باج حسابنجه جزأ نقدیه آغایلار.

اما فوقده مذکور خلاف قاعده حرکت مال صاحب لاری دین اجازتسز کیرا کش لاردین صادر اولغان بولسه اول وقتده نامورنا جزا قرار بیرکانیک شو احوالاتنی نظریغه آلقی کیرا کدر اوشبو قاعده قوروق یول بیلن مال آلیب بارغانلار اوچوندر ساحلده یعنی دریا بویونده و ایچکاری مملکت لرده بولغان سودا خانه شهرلاریغه دخلی یوقدر. ونقی قانقیسقووات قیلنغان مالنی خطای منصب دارلاری نك رضاسی بیلان قرار بولینغان بهاسینی بریب آماغه سودا کر نك اختیاری بار.

توقزنجی باب

قوروق یول بیلن نان تسز شهریغه کلتوریلغان و اوچدین ایکی حصه باج بیرکان مالنی صاحبی سو بیلن دیگر خطای نك ساحلک بولغان و اجنبی دولت لار نك سودا قیلغوچی لارینه آمدرفته اجازت بولنغان سودا خانه شهرلاریغه آلیب بارغان وقتده اوچدین بر بقیه باجنی بیرماغی لازیمدر و بوند نصکره دیگر ساحلک واقع بولغان سودا شهرلریه هبج باج بیرمایدیر.

ونقی نان تسز شهریدین و یا دیگر ساحلده واقع بولغان سودا خانه شهرلاری دین ایچکاری موضع لارده بولغان سودا خانه شهرلاریغه مال بیارغان وقتده اجنبی مملکت لار نك سودا قیلغوچی لاری باریسک وضع قیلنغان نظام عامه موافق ترانزیت یعنی نصف باج بیرکایلار.

ونچى باب

روس سودا كرلارى اوز مملكتلاريفه آليب بارغان خطاي متاعنى كيرا كدر كه فالغان شهريدين واوچنچى بابك معين بولغان يول بيلان آليب بارغايلار. چيكا دورغان مالدين تكميل باج آلتايلار اما نان تسزده فائارماق اوچون خريد قىلنغان داخل بولغان مالدين وتقى ديكر ساحلده واقع سودا خانه شهرلار يده خريد قىلب ترانزيت رسمى اوزريفه نان تسز بيلان روسيهغه يباريلغان مالدين دوباره باج آلتايلار اكر چيكا دورغان خصوصيده فرار بولينغان باجنى بيركانى نوغريسنىك كواه نامهسى بولسه وعلاوه نان تسزده كيرادورغان نوغريه بيريلكان باجنى فائاريب بيركايلا اكر سودا كرلار همان باجنى بيركان مالتى بر يلغه چه آليب روسيهغه بارسهلار.

روسيهكه مال آليب بارمقده اروس قونسولى بيركان بليتده اروسى وخطاي تليچه مال صاحى نك اسمى وتاى نك حسابى وهم مال نك جنسى يازيلادور وهمان بليتنى سودا خانه شهريده واقع بولغان تامورنا كواه لاندراغى لازيه بر وآندين كين اول بليتنى يوللارده بولغان تامورنالار مالقه فرغان وقتده هر بيرده معلوم قىلغايلار بليت تامورناغه بيركانى نك وعدهسى نوغريسيدى وتقى بليت يوق بولغانى خصوصيده اوشو نظام نامه نك اوچونچى بابنده تحرير بولغان ناعده اوزريفه عمل قىلغايلار.

سودا كرلر نك ماللار ينى كيرا كدر كه اوچونچى بابده معين بولغان يوللر بيلان يبارغايلار وتقى مالتى يولده صانماغايلار اوشو قواعد نك خلافيغه عمل قىلغان سودا كرلرغه نظام نامه نك سبىكنچى بابى نك مضمونى بويىچه جزا قىلغايلار وتقى يوللارده واقع تامورنالار اوچونچى باب نك مضمونى موافق ماللارغه فراغايلار.

اوروس سودا كرلارى اروسيهغه كلتورماق اوچون سوچهوى - چزا - بوى - غوان شهريده خريد قىلغان خطاي مالدين وتقى اىچكار يده واقع بولغان سودا خانه شهرلار يده خريد قىلب سوچهوىغه كلتوريلغان ماللاردين نان تسز شهريدين يباريلغان مالدين آلبنغان ناعده اوزريفه باج آلتايلار.

اون برنچى باب

تون چهوى شهريده خريد بولغان مالتى اروسيهغه آليب بارغان وقتده «تارىف» يعنى باج تحرير نامهسى بويىچه تكميل باجنى بيركايلا.

اما فالغان شهريده خريد بولغان مالتى اروسيهغه آليب بارغانده تارىف بويىچه نصف باج آلتايلار.

اىچكارى مملكتلارده خريد قىلب تون چهوى وفالغان شهرلار يده كلتوريلغان مالتى اروس سودا كرلارى اروسيهغه يبارغان وقتده اجنبى سودا قىلغوجيلارى اوچون وضع قىلنغان نظام بويىچه دخى ترانزيت باج بيركايلا.

فوقده مذكور شهرلارده بولغان تامورنالار يعنى زكواه خانهلار سودا كرلار باجنى بيروب ادا قىلغاندين كين آنلارغه ماللار ينى پارماق اوچون بليت بيركايلا اما تون چهوى شهريدين چيكا دورغان مان اوچون بليتنى دون - با - تامورناسى بيركيدر وتقى بليتنى آلتاق ومال نك نيشلى باجنى بيرماق اوچون مذكور تامورناغه اعلام قىلغايلار وهمين بليتده مالتى يولده صانهق منع بولغانى قيد قىلغايلار. اوچونچى بابده بليت برماق ومالتى يولده تامورنا فراماق وغبرىلارى نوغريسيدى تحرير بولغان نظام وقاعدنك فوقده ذكر اولينغان جايلاردين چيكا دورغان ماللارغه هم دخلى باردور.

اون ايكنچى باب

نان نسر - نون چرول - فالغان - وچرايوى غوان شهرلاريدىن
 قوروق يول بيلن چيئا درغان اجنبى ماليدىن باج آلماغايلا را كر
 سودا كر كرا دورغان باجنى و ترانزيت بساجنى بيريب ادا قيلغانى
 خصوصيده تامورنادىن آلمان غطنى معلوم قيلسه ليكىن كيرا دورغان
 باجنى بيريب ترانزيت خرابى فالغان وقتده يولده تيشلى تامورنا
 ترانزيت باجنى باجنامه بولمچه آلمايدير.

اون اوچونچى باب

خطاى مملكتى غه كيرا دورغان وچيئا دورغان مال اوچون
 اوروس سودا كرلر يدين عهوسا اجنبى سودا قيلغوجيلاردين آلمان
 باج تحرير نامهسى اوزريغه و تنى، ۱۸۶۲ نچى يلد اورس سودا
 قيلغوجى لارى اوچون تحرير بولينغان - تاريق - يعنى باج نامه
 اوزريغه باج آلمايلا ر. اوشبو باج تحرير نامه لاريغه نام بنام بازيلمغان
 مال لرنك بهالار يدين بوزدين بش باج آلمايلا ر.

اون دورتنچى باب

اوشبو نام بنام بولغان مال لاردين كيرا دورغان و تنى چيئا
 دورغان وقتده باج آلماغايلا ر. آلتون و كهوش يامبو - اجنبى
 سكهسى - اون - برنج - توفاج كوشت و سبزيات - پندر - سغير مابى
 - كانفيت - اجنبى لباسى - زركار و جواهر فروش ايشلارى - كوموشدين
 فيلنغان اشيالار - عطر و صابون كهور - اودون - اجنبى شمعى -
 تنباكو - سيقار - اجنبى شرابى - پيو عراق - ايولارده و كشتيلارده
 مصروف بولغان بعضى ماء كولات - يول ما بحتاجى - محكه لار غه
 دركار بولغان اشيالار - يودىن فيلنغان مطاع بيچاق و قايچى و بالته
 شكلو اشيالار - اجنبى داروسى - و بلور.

اوشبو مطاعلاردين قوروق يول بيلان اليب بارغانده و تنى
 چيئا دورغانده باج آلماغايلا ر ليكىن نظامنامه ده بولغان سودا خانه
 شهرلار يدين ايچكارى مملكت غه يبارغان حالده مال نك بهاسيغه فراب
 قرفدين بر ترانزيت آلمايلا ر اما يول ما بحتاجيدىن آلتون و يامبودىن
 و تنى اجنبى سكه سيدىن ترانزيت باجنى آلماغايلا ر.

اون بشنچى باب

ذبنده مرقوم مال لرنك كيرا دورغانى و چيئا دورغانى ممنوعدر
 و كانترابانطه قيلب يعنى اوغور و نچه آليب كلگان و فتده كانفيسقوات
 قيلغايلا ر. دارو يعنى باروت - توبخانه لوازماني - توب - تفك -
 و بنتوقه - طپانچه و ديگر اسلحه - جك آلتى و ما بحتاج توز افيون.
 ختاي مملكت لاريغه بارغان روس سودا كرلر يغه اوز محافظه لرى
 اوچون برار تفك و سا طپانچه اليب بارماغه اختيار بيريلور اما
 كيرا كدر كه بيليت لار يده ياز دورغايلا ر.

ختاي منصب دارلار ينى اجازتلارى بيلان روس سودا كرلرى
 خطاى مملكت يغه شوره كو كورت و فورغوشون آليب بارمقغه اختيارلرى
 ياردور اما خطاى حكومت يدين اجازت بولمغان خطاى اهليغه كيرا كدر كه
 صانماغايلا ر ختاي حكومت يدين برنج و خطاى باقر پولى آليب چيئماغى
 ممنوعدر اما برنج و هر تورلوك آشلق لارنى آليب كيرما كى باج
 آلماسدين اجازت دور.

اون آلتنچى باب

روس سودا گرلارى خطاى سودا گرلار ينك مالنى اوز مالي
 ديب آليب بارماغى ممنوعدر.

اون يتنچى باب

فانترابانتو يعنى اوغريلق بيلن سودا فيلوجيلرنك حقيده لازيم
 برلغان تدبير قيلماقغه خطاى منصب دارلار ينك اختيارلارى ياردور.

المضا قىلدىلر

نيكالاى غىرس تسزىن يوغنى يېوچسنى
 نوروق يول بىلن سودا قىلغۇچىلار حقىدە ايكنچى بابدە بيان بولغان نىسخە اوشبودور.
 خطايغه بارغان روس سوداگرلىرى كىراكدر اوشبو ناملىرى مرفوم سرحدلارده واقع موضعلاردىن بارغايلىر.

خطاي قراولى

- ۱ غوبول چىزىغو
- ۲ چىزىنتو
- ۳ موقىغىدىزىغه
- ۴ اولياتتو
- ۵ دورولوق
- ۶ خورىن ناراسو
- ۷ خوراچسا
- ۸ بياندارغا
- ۹ آشىنغا
- ۱۰ مېندزا
- ۱۱ اوبالغا
- ۱۲ كودرا
- ۱۳ كياختا
- ۱۴ خاراخوچىزىر
- ۱۵ چىزىرغىنى
- ۱۶ اورتوغو
- ۱۷ ابراچىلام
- ۱۸ اوبولط

روس قراولى

- ۱ استارو چورخايتويىسكى
- ۲ چىغان اولوبۇسكى
- ۳ كليوچىفسكى
- ۴ قلى تسونايىفسكى
- ۵ چاسوچىوئىفسكى
- ۶ دورولقوئىفسكى
- ۷ نوخنوراسكى
- ۸
- ۹ آشىن غىنسكى
- ۱۰ مېن چىزىنسكى
- ۱۱ شاراغوليسكى
- ۱۲ كودارىنسكى
- ۱۳ كياختا
- ۱۴ پوچىسكى
- ۱۵ ژىلتورىنسكى
- ۱۶ خاراچسايىسكى
- ۱۷ خامنايسكى
- ۱۸ كليوچىفسكى

بولطىس
 چىزى - غواول
 چىزى بىنچىزى بىلىك
 پوستىت

۱۹ خانفېنسكى
 ۲۰ اوكنسكى
 ۲۱
 ۲۲

سواوق	۲۳
چىساغان اوبو	۲۴
بورغوستاى	۲۵
خابار آسو	۲۶
ياختى	۲۷
قابتاغاى	۲۸
فوق سودابان	۲۹
خورغوس	۳۰
بدل دابان	۳۱
تيراكلى دابان	۳۲
توروغارت دابان	۳۳
سويى يوق دابان	۳۴
ايركىشدام	۳۵

سودا كىرلرغە ماللىرىنى آلىپ بارماق اوچون اوشبو فوفدە مذكور سىياھىدە تىعين قىلنغان موضىلارنى اوردوسىيە كونسوللارنىڭ وتقى سرحدلارده اولتورغان خطاي عملدارلارنىڭ معلوم قىلىق لارىنە بناء بىلن انفاق قىلىشوب تىدىل وتغىير قىلىمقە اختىارلارى بار وتغىير بولماسى شويىل بولماسىكە مذكور موضىلارنىڭ بعضىسىنى سىياھىدىن بالىكلىپه اخراج قىلىپ وعوضىدە سودا كىرلارغە ضرور واسان بولغان دىكر موضىنى تىعين قىلغايلىر.

امضا فيلدىلار

نيكالاى غيرس	نسرزين	يوغنى بيوچسفى
مور	مهر	مهر
	تم	

غولجە شەھرىنى قاياروب بىردىكى خصوصە وآندىن ھىجرە ايدىن ترانجى و دونگان لره بر بىرک و ھىجرە ايتەوب ختاي تبعە سىندە قالان مسلمانلارە چىر جفا قىلماساق خصوصەلارندە دغى بر ترکات يصالنىش اولوب بو تراکتاننى كىونصل بالىكاچىن نىڭ الندىن آلبى اوقوب ترجمانى ابراهيم دن كوچىروب آلمش ايدىم حالا يوفاتىم اكر تابولسە صوگرەغى دفترە علاوہ قىلور.

آوروپالولرنىڭ ھومىختىدىن صوگرە ايچىن خانىڭ چقارمىش يارلىق كاغدىنىڭ صورتى صارى كاغدىدىن بىعبارتە وبقلمە تحرير ايدىلدى

كواكشوى نىڭ بىكرە آلتىنچى يىلى اون ايكنچى اى نىڭ اونى كىرنى ايچىركى اورداغە الوع خان دىن توشىكان يارلىق شولكى قدىمدىن ندىغە بو عالم بولكا مابىدور ھىر قايداغ ايش بولسە بر توز ولوب بوزولماى قالمايدورلى قاعدە اوزون بولسە فايدە زىياننى شوندىن بىلىكلى بولادور لىن يودىكان كىتاب دا ايتى دوركەسن وانك اوجاڭ دىكانلى قاعدە بلكە كون بولتوزىنىڭ شونسى بو عالمغە نىكې روشن ولغاندىك بولادور اوشبو زمانىدا كى يوتكلىپ تورغان ايش قولوك تامبورىنىڭ تارنى يوتكلىكاندىك قدىمدىن تارتىپ عالم سازلىق كواه آبت بولادور كواه وبران بولادور بىزنىڭ خان لوفىمىزنىڭ ھىر قايسى بابامىز ھىر قايسى اولادە بىزلارنىڭ توختاتقان خانلىقنىڭ لى قاعدەلارى بعضەسى اوعشاش و بعضەسى اوعشاش ايماس بىز خقان چىن يورنىقە

كلىكاندىن كىن بالدېرقى زمان لار نھايتى آبت ايدى جاڭ دلوانك خان لاردىن تارتىپ ايش يوچاڭ جن لونىڭ خان لارنىڭ وقتى دا كى كوهنە ايشلارغە باتمايدور اوشبو وقتدا كى توختاتقان لى قاعدەلار اقلېم لار كە قوت كرسون فقرالارغە فايدە بولسون دىب قىلغان ايش من پىاى تخته دىن يوتكلىپ كلىكان نىڭ بويىزىغە خانكىطغو بولسە كىچە وكوندىز غەمكىن بىلان من ھىم بولسام آنىڭ دىن موزىيادە اوزوم كە جزا قىلپ تورامن خيال قىلسام بو نچىدىل نىڭ بار سىدا كى باغلىپ قالغان ھىب ايشلارنى راستنى يالغان دىب يماننى يغشى دىب مېڭدىن يوشوندوروب شىبوچونىڭ بلا حاويثغە منى كرفتار قىلدى الحال ھەم اقلېم لار بىلان اتفاق بولدىق قىلادورغان ھەم ايشى نھايتى راستلىق بىلان توزاب غازىر قوت كرىپ باى بولادورغانقە اميد قىلسە بولادور خانكىطخونىڭ قىلغان نصىحتى اوى كوى نىڭ قىلادورغان اوزون ايشلارنى آلبى كلىب بىزچونىڭ كونىڭ قىسقە ايشلارغە اولالسىه اولقى بوزوق ايشلارنى يوقتوب تاشلاب انىب كىن قىلا دورغان ايشلارغە اندازە بولسە بولادور بىكرە مە ايكنچى يىل دىن تارتىپ يالغان سوز بىرلە كوهنە يىڭى ايشلارنى بوزوب بوكاننى نىك بلاسى خونك جن خوى لاردىن موزىيادە بولوب كىنى مذكور بوكاننى دىكان يورت موبورت قچى يوروب فوبوگونى آونى دىب خط قىلپ فقرالارنى يمان بولغە باشلاب فنفن قىلپ خانقە يانېنى دىب بواين قىلپ بوكاننى نىڭ يىڭى قىلغان قاعدەسى يورتنى بوزا دورغان قاعدە ايكن اوبدان ايماس مذكور بوكاننى نىڭ ايشلارى تويولوب قىلپ بوزولوب قالدى اندىن من خانكىطخودىن التفات قىلاب او كشى كونكسى نوتوب منى اوت بلاسىدىن قوتوروب يمان جن زوىنى بر كونىڭ اولتوروب ھىچ كشى كەناحق بولمادى انداغ بولغاندىن كىن خانكىطغوغە بو يىڭى قىلغان قاعدەدا كى بولغان فايدە شىرىغە ايشقە جونلە بولمايدور من ھىم قىلە دورغان كوهنە قاعدەداك ايشلارنى يغشى دا آدم لار بىلە ھىم سان بولا دورغاننى تاشلاب آتمايمىن بىز آنا بلانىك كوكل

بىزلىكنى وزىر لىرىم و فقرا لىرىم ھىككىلار كوركان سىلار الحال انام نىڭ بويرو قىنى توتوب بر كوكل برلان پورتنى آبت بولاشىغە كهنەينكى چقان قاعدەلارنى يوقاتىپ ايتىپ چونڭ كوادى كوى بىلە اتفاق بولا شىنى توختاتىدى بىزنىڭ مونڭ كونڭ نىڭ عاجز بولغانى نأحق ايشلار تولا بولغان اوچون خطىنىڭ معنەسى يكچكە اوچون نادان منصب دارلار تولا ايش فىلادورغان دانشمندا لار از خطىنىڭ ايشى يكچكە بولسە نادانلار اوزىنى باشونىروب آلادور منصب دارلار ھم نفسىنى يوغان قىلەدر كلكان بارغان كوگسى بولسە موراستغە چىقمايدور ايش فىلا دورغان آدم لارنى ايشدە قويماي ايش قىلەساي دورغانلارنى ايشدە قويوب كون دىن كون كە اوفىراب كىتىپ برادور اقليمغە ضىرر قىلغانى ھر كشى اوز نفسىكە چوق تارتقاندىن بولدى بو عالم نىڭ ويران بولغانى ھر ايشىنىلى آنەكە باقىپ قىلماغان بولدى بويقىندە قىلە طرفىداكى اقليم نڭ سوزىنى اور كىمەك غىظنى اور كىمەك جابدوغ فونكار ادورغان ھىرلارنى اور كىمەك واور كانكانلار مذكور قىلە طرفىداكى اوشاق ھىرلار ايكان سوگسى فىلادورغان ھزايما سايكان الوغ نىڭ فورساقى كڭ بولسە نوبىنكى لارنىڭ قىلغان ايشى فشىق بولسە قىلغان سوزى اعتماد بولسە قىلغان انىلىك بولسە بو سوزلار بورونغى اوتكان بىزنىڭ پىغىمىر يەزىڭ قىلغان نصىحت لارى ھەمە قىلە طرفىداكى آدم لار اىشو قاعدەكە بقیب ايش قىلپ اوزى نڭ اقليمغە قوت كرىپ باي بولدى بىزنىڭ چوڭ كو اقليم بو يوفارقى نصىحت لارى تاشلاپ ايتىپ باشقە اقليم لارنىڭ سوزى ھىرلارنى اور كىمەك يوز خاطر بىلان آدم بولوب فايده تقيپ دور اوز اقليم نىڭ اوبدان سوزلارنى اور كىمەك باشقە اقليم نڭ اوشاق ھىرلارنى اور كىمەك ايش نڭ نعدى كە ياتماي مونداغ قىلسە بىزنىڭ اقليم گە فايداغ قوت كرىپ فايداغ باي بولادور على ھذا القىساس حكومتنى يوتكاپ تورمىسە عىب ايشلارنى يوقاتىپ آناسە اوبدان ايش فىلادورغان بولسە بولاك جانكچىڭ توختاتىپ قويماسە بولماغودىك ئۇلاد گۆزىپىيىپ

ئۇلاد گۆزىپىيىپ
www.ewlat.org
www.kitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازىلار ئامبىرى

توفوز كوڭ چىڭغە ھر قايسى اقليمغە برادورغان داچىڭ لارغە ھر قايسى سىڭ لارداكى ذوگىو شوگىولارغە اوزوكلار بىلا دورغان ھر قايسى پورت نڭ ھواسى فايداغ بىزخقان اقليم قىلە طرفىداكى اقليم نڭ قىلغان كوگسى سىكە بقیب فايداغ جانكچىڭ توخنا نايىدور فايداغ منصب دار نوپادور فايداغ فقرا لار تريك چىلك فىلادور فايداغ مکتب توختاتىدور فايداغ كوچوى جىن شوسىلە بولادور فايداغ جرك نى توتادور فايداغ دىنانى ابرون فىلادور نوپادورغاننى قويوب چقا دورغاننى چقاروب فايداغ قىلسە خراجات از بولادور فايداغ قىلسە ايكىنى بر قىلغالى بولادور خواه كشى انتجام بولام دور خواه اوزىدىن چقام دور فايداغ قىلسە بىزنىڭ اقليم آبت بولادور فايداغ قىلسە بىزنىڭ اقليم دىن دانشمندا چقادور فايداغ قىلسە غىزە توشادور فايداغ قىلسە خىرك طيار بولادور ھر قايسىكلار اوزىكلار بىلكاننى واوزىكلار كوركاننى ھىككىلار كە ايكى آى قرار بر دىم بولا دورغان ايشنى نھائىتى بىكچىكە بىرلە مكا جزە خط قىلپ آكلانتساكلار آندىن من يوفارسىداكى مھربان انامغە آيتلاىپ او كشى اويلاپ خيال قىلپ اوبدان بولا دورغان ايشلارنى ايلغاب فىلادور آندىن من سنى شى طى بن داوبدان قاعە سوز بولسە مكا آيلانىكلار دىپ توشوركان بارلىقم دە بو وقتى غچلىك مكا توتقان جزە غطدە اطبار قىلغان ايكى قسىمى ايش بار ايكان بر قسىمە ايش شولكى مدرىسد اولتوروب قىلغان اوڭ جاڭ نڭ سوزىنى آيتلاىپ دورىنە بر قسىمە اوقوغان طالب لارنىڭ بىلكان وكوركان لارنىنى آيتلاىپ دور عجب كوكە دىك بى معنە ايشلارنى دىپ دور بر طرفكە بان باسىپ فايدە بولا دورغان كوزكە ياتىپ دور ضرر بولادورغان كوزكە ياتمايدور سىلار كلكان ككوجالە قىلپ يانغان منصب دارلار قىلغان كىنا ايشلارنىڭ لارنى ستايتقالى بولمايدور مكر بو كىسلىنى سقايتىمن دىساكلار اوزىكلارنىڭ كوگلىنى عندالله قىلپ نفسىڭ لار چوق تارتقاننى تاشلاپ

اتیب آندیڭ کین قیلغان ایشلارڭلار بولسه راستغه چقادور بو ایش بولسه نارهنی تورکاندیک اسکی ایشلارنی بیگلشلاغاندین کین دانشمندلارنی ایشده قیوب آندیڭ یوقاری توبن هر ایش بولسه کوکل قویسا گلار بولادور من خاکطیخو بیله اوزون دین بو یزیکه ایش تونوب بلا حادثلار بولسه کوروب بزینک اقلیمغه فوت کیراشی وعاجز بولاشی همه ایش سیلار ایش قیلا دورغان وزیرلاردین بولادور موندین کین منه ناعق ایش قیلا دورغان بولسا گلار وقروق سوزلارنی منیک آلدیمه آلیب کیرسا گلار اوزو گلار تیچ بولوب منی انسیز قیلسا گلار بولهایدور مبادا بو یارلیقنی توتهای اولقی دیک قیلسا گلار من هر کز کناهگلارنی عفوی قیلمایین دیب توشورکان یارلیق کاکسوشکچاک نشوگفو وزیرلاری فن شوسو کاکسوشکچاک بوچکسی وزیرلاری لی ذی سیڭ کانسوشکچاک خباڭ طیودا وانسازلیق ایشینی قیلفوچی وزیرلاری خیاڭ شواعزاز اکرام بیله سریق کاغذغه باسیب چقارغان کوسی کواکشویڭ بکرمه نوفوزنچی یلی بشنچی آینیڭ، تمت النسخه، بعبارتها

یوقاروده یازلمش خانقاهنڭ مسجد اولدغنه حکم بمنه تعالی

کهنه مسجدنڭ وچ کوچه بعدنده وحدود ایله دخی آبروچه محله خانقاه نامنده بنا قیلنمش واول مسجدده بش نماز اذان واقامت ایله اوقولمش صوگره بو مسجدنی بعض ذوات کرام قرب طریق یعنی مسافه قریب وتفریق بین المؤمنین ایله تعلل ایذب مسجد ضرار دیو نماز اوقومقدن منع قیلمش. بو صورنده مسجد ضرار دیه مزبور خانقاه نامنده اولر مسجدده نماز اوقولمقدن منع ایدیلمورمی ایبلهزمی فاعکم بیننا باقق دیوب فصل نزاع ودفع دعاوی اولماقنی طلب قیلدیلمر.

حکم

اولاه مسجد ضرار اولمق مطلقا مسجد یاقن اولمق یا که اهلی بولمک ایله اولمیوب ابتدا بانی مسجدنڭ قصد ونیتنه موقوفدرکه زمان سعادتده منافق لر خزلهم الله مسجد قبا قرینده بر مسجد بنا ایذب رسول اکرم صلی الله علیه وسلم بو مسجدده بردفعه تبرکاً نماز اوقوغه تکلیف والتجا ایندیلمر. رسول الله مسجد قبایه قریب اولدغندن دکل منافق لرنڭ قصد ونیتنه وحی الهی ایله مطلع اولوب «والذین اتخذوا مسجداً ضراراً» آیه کریمه سی نزولی ایله مسجد مزبورنڭ، هدم وتخریبنه امر ایتمشدر اما بعد الرسول وحی منقطع اولوب نیتنه حکم جائز اولدغندن مؤمنه حسن ظن واجب کوریلوب هر کم مسجد بنا ایدرسه بانیڭ نیتنی صحتنه حمل اولی ولازمدر. والا صوگره صالغان هر بر مسجد اولسکیڭ ضراری اولوب اهالی بولدی مسجد ضرر وزیان بولدی دعواسندن هیچ بر مسجد خالی اولمیوب تلوب ناسه اشتباه صالرق مسلمانلر بیننه نفاق وشقاق توشمهیه بساعت اولور زیرا هر صوگرهغی مسجدنڭ فومی اولنڭ قومندن آیریلوب جهات اولماغی انکار ایدن کاردن دکلر. بونکچون رسول الله ایامندن صوگره هیچ بر مسجد مسجد ضرار دیو حکم قیلنوب معطل قالدیغی کتابلرده کورلمیور «من ادعی فعلیه البیان» وهمده ناشکند وکاشغر کبی دار الاسلام وسواد اعظم شهرلرده بر برینه یاقن مساجد وارلغنی غیر ویررلر اکر شرعه مخالف اولورسه علمالر منع ایدرلردی منعی ایشدلمیور. ثانی مزبور خانقایی مسجد ضرار دیو ادعا ایذب بوخصوصه بازیلن روایاتی بر حکم عادل تقدیم ایتمشلر ایکن اول روایات ایله مسجد ضرار وحکم اولمیوب مزبور روایاتنڭ تحریفی ایله مسجد ضرارلقدن چقب مسجد خالص اولدیغی مثبت اولمشدر. حکم اولن مولانا حضرت لری روایاتی تمزیق وتحریق

واعراق بالنار ايله امر ايتىدىكى كىنسىگىرى كىنسىگىرى بالذات وارىب متنازع
 فيه مسجدده مع الجماعة ادا فريضة ايتدىگىلىرى مسجد ضرار اولمايدىغىنى
 بلدىردىكىن فضلا مسجد خالص اولدىغىنى تايدىد ونا كيد ايدىر. ثالث
 بو مسجدنىڭ اولدىن حدود ايله دخى فاصل اولدىغى وابتدا بناستىدىن
 بوياق مسجد اولنىڭ امام ومؤذن واهالى سائىرلىرى بو مسجد
 ثابته وارىب دفعتله نماز اوتادىگىلىرى ونجه سنه واپام لردن بوياق
 مسجد ضرار دىمىوب سوت ايتدىگىلىرى بى شېهه وبى نزاع مسجد
 متفق اولدىغىنى دليل دور. رابع مسجد بنا بولمىدىن مقدم فقدان بعض
 شروط سببيله مسجدنىڭ بناستىدىن منع ايدىلسه كىناكار اولمىدى اما
 بعد البناء مسجدده نىزدن منع قىلىق جائز دىكىلر «قوله تعالى»
 ومن اظلم ممن منع مساجد الله الاية تفسىرنده بونى تصريح ايتىشىدىر.
 خامس بو مسجد ابتداءه انفاق قوم وقاضى وشاگىبه لرنىڭ اجازتى
 ايله اذان واقامت واداء صوت مع الجماعة ايتىش لرايكن بويلا اجازة نامه
 واتفاق عامه ايلن آچىلن مسجدى عبادة معبوددن محروم ومعتل قالدىرمق
 مؤمن موخدىڭ شاننه مناسب اولدىغىدىن زياده مانع اولنلر
 وعبد ماسبقنىڭ تحتنه داخل اولمق خوفى دخى واردور. سادس بو
 مسجدنىڭ قومی مسجد اولنىڭ اھالىستىدىن اولمىوب خار جىدىن اولدىغى
 اوتوزدىن زياده ذواتىڭ اقرار وامضاسى ايله ظاهر ومعلوم اولدى سابع
 مسجدنىڭ شروطىدىن لومعه الله اولمق مسجدنىڭ آستونده يا اوستونىڭ
 مصالح مسجددن ماعدا بىرشى اولمىسون يعنى بانى مسجد اهل محلله
 بوندىن برفائىڭ تمتع ايتىسون ئامن طريق ايله دخى ممتاز واپرىق اولمىسون
 ايشوك ودار بازەسى بركەسەنىڭ قوراسى واويونىڭ ايشوكى ودار بازەسى
 ايله مشترك اولمىسون ومسجدنىڭ ايشوكى آچىق اذن عام اولمىسون
 هر كيم كرىب نماز اوقۇرسە منع ايدىلمىسون. ناسع حكم مسجدنىڭ
 انعام واكلاننه متعين امام ومؤذن اولمق دخى دركاردور. ايدىدى
 انعام واكلاننه متعين امام ومؤذن اولمق دخى دركاردور. ايدىدى
 ضرار لىدىن چىقىدى وشروط معلومات ايله مسجد خالص ومسجد متفق

اولدى. بس صلوات خمسه بى اذان واقامت ايله اوتامىك جائز دور
 مانع يوقدر اوقولسون ديو اجازت ويرلدى حكم قىلىندى. امام
 قارى قربانعلى ولد خالد حاجى. مهر.

اعوذ بالله من الشيطان الرجيم

ومن اظلم ممن منع مساجد الله عام لكل من خرب مسجدا
 وسعى في تعطيل مكان مرشح للصلوة (تفسیر قاضى)
 ومن اظلم ممن منع مساجد الله ان يذكر فيها اسمه وسعى في
 خرابها فان ظاهرها يقتضى ان يكون الساعى في تخریب المساجد اسوأ
 حالا من المشرك لان قوله ومن اظلم يتناول المشرك (تفسیر كبرى)
 السعى في تخریب المسجد قد يكون لوجهين احدها منع المصلين
 والمعبدین والمتعبدین له من دخوله فيكون ذلك تخريباً (تفسیر كبرى)
 اذا بنى مسجد لا يزول ملكه حتى يفرزه عن ملكه بطريقه
 ويأذن بالصلوة فيه ويصلى فيه واحد وفي رواية شرط صلوة جماعة
 جهراً باذان واقامة الخ (ملتقى)
 ولا يجوز للقيم ان يجعل شيئاً من المسجد مستقلاً ولا مسكناً (جمع الانهر)
 دار فيها مسجد ان كانت لو اغلقت كان للمسجد جماعة ممن فيها ولا
 يمنعون احداً من الصلوة فيه فهو مسجد جماعة ثبت فيه جميع الاحكام
 المتقدمه ويصح فيه الاعتكاف (حلبى)
 والمساجد التى على قوارع الطريق ليس لها جماعة راتبة فى
 حكم المسجد لكن لا يعتكف فيها (حلبى)
 المساجد التى فى المدارس مساجد لانهم لا يمنعون الناس من الصلوة
 فيها واذا اغلقت يكون فيها جماعة يكون فيها جماعة من اهلها (ردالمحتار)
 ثم مساجد الشوارع لانها اخف رتبة لانه لا يعتكف فيها اذا لم يكن
 لها امام معلوم ومؤذن (ردالمحتار) ۶۸۹ فى احكام المسجد.

ئۇلۇغ قۇرۇلۇشنى
www.dht.org
www.uynurkitap.com
 ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي كىتاب ۋە كۆپلىگەن تەبىئىي

ایندی بو کتابچه مزى بوراده تمام ایدوب توقنادق یوقاروده
وعد ایدیلن بعض سوزلر بولسه بوندن سوگرهغی کتابچه مزه درج
اینبیلور انشاءالله تعالی رب العالمین.

مؤلفه محرره امام قاری قربانعلی ولد حاجی خالد بیک
قولیه فی بلد آیکوز متولدا ثم الجواچکی متوطنا.

ذیل

ختای توار یخندن ترجمه اولمان اخبار اگرچه اختصار اوزره یازلمشدر لکن بزم اهل اسلام آراسنده چین احوالندن بحث ایدن بویله بر مجموعه بو آنه قدر کورلهدکدن بوگا بر آز مباحات اینسم جائز دور، ختای توار یخنی رومجه بلده سندن کتورون تجار اشرف حسن اوغلی چانیسفی ایدیکه بر لغت کتابی ایله برابر بزه هدیه اینمشدی " بوندن مقدم دولگانی امام لرنندن وزورغان یعنی «معکمه» کشی لرنندن صوراب بلوب خیلی خیرلر یازمش ایسم ده حرمت لو حسین افندی نك کتوردیکی توار یخ اوخبرلرنك مصدفی اولدغیچون مذکور حسین افندیبه زیاده شکرانه می موجب ایلمشدر» بو ذات کرامت ترجمه حالی باب العاده سائر وسائر یاردمچی ذواتلر ایله بیله تحریر ایدیلور چونکه بوندن سوکره الفی باترینی ایله عصر مزده اولن هر شهرنك امام و مؤذن مدرس و معلم لرنك مراتب و حال لرینی علماء عامل ایشان کامل و مرشد فاضل لرنك مناقب و احوال لرینی و بو کتابچه مزه قولاً و فعلاً اعانه و یاردم ایدن بای لرنك و بایبنتجه لرنك افعال و اطوار لرینی و طفیلا بعض ذات سخن جوی و لطیفه کوی لرنك امثال و اتوال لرینی یازمق ایله نام عزیز و کلام لذیذلری یاد ایدیلوب ایکی عالمده خلق لرنك دعاء خیرینه هدف اولمق لری امید ایدیلور خدا انامنی میسر و اختتامنه موفق ایلیه بحرمة حم و بحرمة طه و یس و بحرمة سیدالمرسلین

امام قربانعلی خالیدی.

صحیفه	سطور	خطا	صواب
۸ نجی	۲۰ نجی	بولسه	بولماسه
۱۴	۲	سبغ	سبج
۱۵	۶	مجازلی	مجازی سینی
۱۶	۱۰	اوراقبه	اوراتیبه
۱۷	۱۳	قبله همز کا	قبله کاهمز کا
۱۸	۶	زمان لپیک	زمانی لپیک
۲۰	۱	مہست	مہست
۳۰	۹	مذکور	مرکوز
۳۳	۱۶	قیلب	قیلب
۳۳	۱۸	بر آز	ابراز
۴۹	۲۲	دعا کولدی	دعا کولری
۵۱	۱۱	وفات	شہید
		۱=غازی عنواننل قرانوب اخیرده شہادہ در جہسنی بولدی	
۵۷	۱۸	کرامک	کرامک
۶۳	۸=	۸=ابکا اورینہ غازی دیک جائز ایسہ دہ حکومتین الخ	
۶۷	۵	آدہ صرہ	آرہ صرہ
۶۸	۱۳	بردشینہ	بردشینہ
		صافلق موافق	صافلقہ موافق
۷۵	۹	قادر خاندن	قادر خان
۸۱	۱۱	طرخان	طرفان
		نہ بردہ طرخان «خ» یازیلور «ق» ایله طرفان او قولور شہر اسہ میدر	
	۱۹	ایبش	ایبش
۸۹	۱۲	خواجم	خواجم نک
۹۱	۵	عمرخان	عمرخانک
		ایسہ دہ بیک	ایسہ بیک ایسہ
	۲۴	توشسہ کزلر	توسسہ کزلر
	۸	التنجی	التمشنجی

صحیفه	سطور	خطا	صواب
۶۶۷	۱۲	حابہ	حسابہ
۶۷۰	۲۴	۷ یاشندہ	۱۷ یاشندہ
۶۷۲	۱۳	۱۸۳۱	۱۸۲۱ نجی یلده
۶۷۵	۲۴	جانبدن	جانندن
۶۷۶	۹	خادمایک	خادملیک
۶۷۹	۹	دیو	دیور
۶۸۳	۲۰	اولدندن	اولدندن
۶۸۴	۱۲	کند	کندیہ
۶۸۷	۴	نبخر	نسخیر
۶۹۷	۳	وغزہ	وغیرت
۷۰۱	۲۲	قویبش	قویبش مز
۷۱۱	۱۹	قیلمندن	قیلمندن
۷۱۳	۷	توتانمش	توتنمش
۷۱۹	۲۶	اماسی	املاسی
۷۲۶	۲۱	ایاملرک	ایاملرہ آدملرک
۷۲۷	۲۱	نبص	نفس دوہبہ
۷۲۸	۲۵	جرک	مغبرک
۷۲۹	۳	مذکور حضرت	مذکور سد حضرت خرفیادن
۷۴۳	۱۳	دب آخوند	دب آخوند
۷۴۶	۷	وظیفہ عباسیہ	خلیفہ عباسیہ
۷۴۷	۱۹	عمان	عثمان
	۲۶	صدا	قصدا
۷۵۰	۱۸	ولایت اوچون	التی شهر ولایتی اوچون
۷۶۱	۱۲	سمن	سخن

Handwritten notes and stamps at the bottom right of the page, including a circular stamp with text in a non-Latin script.

فهرست الكتاب

صفحة		
۵	بيان خان فرغان	۱
۶۹	آلتى شهرنك احوالى	۲
۱۴۰	فضاق بيانى	۳
۲۲۰	اجداد فضاق	۴
۲۶۷	قلماق منغول بيانى	۵
۳۶۹	روسىبەنك بو طرفلره قىلم قويدىغى	۶
۴۲۸	قىزغالى ديوان خصوصىدە	۷
۶۴۰	منغول تاتار ابدادىن انتھاسىنچە	۸
۶۸۰	منغول قلماق اعتقادى	۹
۷۱۰	چىن وختاى خانلىرى	۱۰

يولداش حاجى ئىككىم باھاروقە
سوداىىز ھىزىل ماللى ايلان شھر چواچك دە

ТОРГОВЛЯ

РАЗНЫМИ ТОВАРАМИ

Юридический

НИҚҚАДАВЬЕВЫ Ъ

Г. Чугучакъ, Семёрвчен. обл.

№ _____

Amstan .2. s. Epsikt
793-796 u s. chsik

8

www.uyghurkitap.com

ئۇيغۇر كىتابخانىسى قەدىمىي كىتەپلەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى